

SUMMA
THEOLOGIAE MORALIS

SCHOLARUM USUI

ACCOMMODAVIT

H. NOLDIN S. J.

RECOGNOVIT

A. SCHMITT S. J.

NOVAM EDITIONEM PARAVIT

G. HEINZEL S. I.

1960

OENIPONTE

TYPIS ET SUMPTIBUS FELICIANI RAUCH

SUMMA
THEOLOGIAE MORALIS

VOL. III
DE SACRAMENTIS

EDITIO XXXII
quam paravit
GODEFRIDUS HEINZEL S. J.

1960

OENIPONTE
TYPIS ET SUMPTIBUS FELICIANI RAUCH

impr imi pot est

Vindobonae, die 19. Septembris 1959. Antonius Plnsker S. I.

Praep. Prov. Austrine

impr ima t u r

No. 2181. Administratura Apostolica Oeniponte, die 13. oct. 1959

Michael Weiskopf, Provicarius.

Copyright by Verlag Felizian Rauch Innsbruck

Made in /Kustria

Index Systematicus

Introductio

Liber primus. De sacramentis in genere.

Quaestio	1. De natura sacramentorum.....	2
Quaestio	2. De materia et forma sacramentorum.....	8
Quaestio	3. De ministro sacramentorum.....	12
Art.	1. De ipso ministro.....	12
Art.2.	De requisitis ad validam administrationem.....	13
§	1. De fide et potestate ministri.....	13
§	2. De attentione ministri.....	13
§	3. De intentione ministri.....	14
Art.	3. De iteratione sacramentorum.....	19
Art.4.	De requisitis ad licitam administrationem.....	20
Art.	5. De obligatione ministrandi sacramenta.....	23
Art.	6. De obligatione negandi sacramenta.....	25
Quaestio	4. De subiecto sacramentorum.....	30
Art.	1. De sacramentis valide recipiendis.....	30
Art.2.	De sacramentis licite et fructuose suscipiendis.....	33
Quaestio	5. De sacramentalibus.....	35
Art.	1. De natura sacramentalium.....	35
Art.	2. De effectibus sacramentalium.....	38
Art.	3. De exorcismis.....	42

Liber secundus. De baptismo.

Quaestio	1. De natura baptismi.....	44
Quaestio	2. De materia et forma baptismi.....	46
Art.	1. De materia baptismi.....	46
Art.	2. De forma baptismi.....	50
Quaestio	3. De ministro baptismi.....	53
Quaestio	4. De subiecto baptismi.....	55
Art.	1. De baptizandis infantibus.....	55
Art.	2. De baptizandis foetibus.....	57
Art.	3. De baptizandis adultis.....	60
Art.	4. De baptizandis sub condicione.....	62
Quaestio	5. De patrinis baptismi.....	65
Quaestio	6. De ceremoniis baptismi.....	68

VI

Liber tertius. De confirmatione.

Quaestio 1. De natura confirmationis	72
Quaestio 2. De materia et forma confirmationis	73
Quaestio 3. De ministro confirmationis	76
Quaestio 4. De subiecto confirmationis	79
Quaestio 5. De ceremoniis confirmationis	82

Liber quartus. De eucharistia.

Caput 1. De eucharistia ut sacramentum est.....	81
Quaestio 1. De natura et effectibus eucharistiae.....	84
Art. 1. De natura eucharistiae.....	84
Art. 2. De effectibus eucharistiae.....	89
Quaestio 2. De materia eucharistiae.....	92
Art. 1. De materia remota.....	92
Art. 2. De materia proxima.....	97
Quaestio 3. De forma eucharistiae.....	103
Quaestio 4. De ministro eucharistiae.....	106
Art. 1. De potestate ministrandi eucharistiam.....	106
Art. 2. De modo ministrandi eucharistiam.....	110
Quaestio 5. De subiecto eucharistiae.....	114
Art. 1. De ipso subiecto eucharistiae.....	114
Art. 2. De necessitate eucharistiae.....	117
Art. 3. De dispositione animae.....	121
Art. 4. De dispositione corporis.....	124
Art. 5. De communione frequenti.....	132
Caput 2. De eucharistia ut sacrificium est.....	138
Quaestio 1. De natura sacrificii eucharastici.....	138
Quaestio 2. De valore et fructibus sacrificii missae.....	143
Art. 1. De fructibus missae sacrificii.....	
Art. 2. De valore sacrificii.....	
Quaestio 3. De applicatione sacrificii missae.....	149
Art. 1. De ipsa applicatione.....	
Art. 2. De modo applicationis.....	
Quaestio 4. De obligatione celebrandi.....	155
§ 1. Obligatio ratione sacerdotii.....	
§ 2. Obligatio ratione officii.....	
§ 3. Obligatio ratione stipendii.....	158
§ 4. Obligatio ratione beneficii.....	169
§ 5. Obligatio ratione oboedientiae.....	* 170
§ 6. Obligatio ratione promissionis.....	171
Quaestio 5. De loco celebrationis - - -	m

Quaestio	6. De tempore celebrationis.....	176
Art.	1. Quando celebrare liceat.....	176
Art.	2. Quoties eodem die celebrare liceat.....	180
Quaestio	7. De ritu celebrationis.....	184
Caput 1.	De ipsa poenitentia.....	191
Quaestio	1. De natura poenitentiae.....	191
Art.	1. De virtute poenitentiae.....	191
Art.	2. De sacramento poenitentiae.....	194
Quaestio	2. De materia poenitentiae.....	199
Art.	1. De materia remota.....	199
Art.	2. De materia proxima.....	203
Quaestio	3. De forma poenitentiae.....	205
Quaestio	4. De remissione peccatorum.....	211
Art.	1. De condicione ad remissionem requisita.....	211
Art.	2. De ipsa remissione peccati.....	212
Art.	3. De remissione peccati venialis.....	213
§	1. De remissione quoad culpam.....	213
§	2. De remissione quoad poenam.....	215
Caput 2.	De subiecto poenitentiae.....	217
Quaestio	1. De contritione.....	217
Art.	1. De natura contritionis.....	217
Art.	2. De necessitate contritionis.....	220
Art.	3. De dotibus contritionis.....	221
Art.	4. De proposito	227
Quaestio	2. De confessione.....	231
Art.	1. De ipsa confessione.....	231
Art.	2. De integritate confessionis.....	237
Art.	3. De causis ab integritate excusantibus.....	244
Art.	4. De mediis procurandae integritatis.....	250
§	1. De examine conscientiae.....	250
§	2. De repetitione confessionis invalidae.....	252
Art.	5. De absolutione moribundorum.....	254
Art.	6. De loco confessionis; de veste liturgica confessarii.....	257
Quaestio	3. De satisfactione.....	258
Art.	1. De natura satisfactionis.....	258
Art.	2. De satisfactione imponenda.....	259
Art.	3. De satisfactione acceptanda et implenda.....	263
Art.	4. De satisfactione commutanda.....	266
Quaestio	4. De indulgentiis.....	268
Art.	1. De natura indulgentiarum.....	268
Art.	2. De condicionibus indulgentiarum lucrandarum.....	273

VIII

	P«g.
Art. 3. De indulgentia altaris privilégiât!	279
Art. 4. De indulgentia in articulo mortis	282
Art. 5. De indulgentia iubilaei	284
Caput 3. De ministro poenitentiae	
Quaestio 1. De ministro eiusque potestate	288
Art. 1. De ministro eiusque potestate ingenere	288
Art. 2. De iurisdictione	289
Art. 3. De iurisdictione, quam supplet ecclesia	298
Art. 4. De iurisdictione in religiosos	299
Art. 5. De iurisdictione in religiosas	298
Quaestio 2. De restrictione iurisdictionis	898
Art. 1. De reservatione casuum	898
§ 1. De peccatis reservatis	898
§ 2. De censuris reservatis	899
§ 3. Divisiones et condiciones requisitae	3"
Art. 2. De absolutione a casibus reservatis	309
§ 1. De absolutione a peccatis reservatis	309
§ 2. De absolutione a censuris reservatis	312
Art. 3. De absolutione proprii complicitis	315
Art. 4. De sollicitatione in confessione	320
Quaestio 3. De obligationibus ministri	328
Art. 1. De scientia confessarii	328
Art. 2. De obligatione docendi et monendi poenitentes	330
Art. 3. De obligatione interrogandi poenitentes	331
Art. 4. De obligatione absolvendi poenitentes in genere	334
§ 1. De obligatione cognoscendi causam	334
§ 2. De obligatione diiudicandi dispositionem	335
§ 3. De obligatione absolvendi	337
Art. 5. De absolvendis consuetudinariis	339
Art. 6. De absolvendis recidivis	340
Art. 7. De absolvendis occasionariis	342
Art. 8. De obligatione corrigendi defectus	346
Art. 9. De secreto sacramentali	349
§ 1. De obligatione sigilli	350
§ 2. De subiecto sigilli	352
§ 3. De materia sigilli	354
§ 4. De laesione sigilli	356
§ 5. De prohibito usu scientiae ex confessione haustae	358

Appendix I.

De occasionibus particularibus	361
Art. 1. De visitationibus adamantium	361
Art. 2. De choreis	363
Art. 3. De spectaculis etrepraesentationibus cinematographicis	365

Appendix II.

De confessione generali..... 366

Liber sextus. De extrema unctione.

Quaestio 1. De natura extremae unctionis.....371
Quaestio 2. De materia extremae unctionis.....375
Quaestio 3. De forma extremae unctionis.....378
Quaestio 4. De ministro extremae unctionis..... 380
Quaestio 5. De subiecto extremae unctionis.....382

Liber septimus. De ordine.

Quaestio 1. Denatura ordinis..... 387
 Art. 1. Deipsa natura ordinis..... 387
 Art. 2. De effectibus **ordinis**.....388
Quaestio 2. De materia et forma ordinis..... 391
Quaestio 3. Deministro **ordinis**..... 396
Quaestio 4. De subiecto **ordinis**..... 399
 Art. 1. Deipso subiecto.....399
 Art. 2. De requisitis in **subiecto**..... -00
 Art. 3. De requisitis ante ordinationem..... 403
 Art. 4. De requisitis in **ordinatione**..... 406
Quaestio 5. Deimpedimentis **ordinationis**.....410
 Art. 1. De irregularitatibus in **genere**..... -!O
 Art. 2. Deirregularitatibus ex defectu..... 412
 § 1. Defectus legitimorum natalium..... 412
 § 2. Defectus corporis..... 413
 § 3. Defectus animae..... 414
 § 4. Defectus sacramenti..... 415
 § 5. Defectus **famae**.....416
 § 6. Defectus lenitatis..... 417
 Art. 3. De irregularitatibus ex **delicto**..... 418
 § 1. Defectio a **fide**..... 418
 § 2. Baptismus ab acatholico susceptus..... 418
 § 3. Matrimonium attentatum..... 419
 § 4. Homicidium, procuratio abortus..... 419
 § 5. Mutilatio, suicidium attentatum..... 419
 § 6. Exercitium artis medicae vel chirurgicae.....420
 § 7. Abusus ordinis..... 420
 Art. 4. De impedimentis simplicibus..... 422
 Art. 5. De dispensatione ab impedimentis **ordinationis**..... 423

Liber octavus. De matrimonio.

Quaestio 1. De natura matrimonii..... 426
 Art. 1. De ipsa eius natura.....426

X

	Png.
Art. 2. De matrimonio ut sacramentum est	429
Art. 3. De matrimonii divisionibus	433
Art. 4. De potestate Ecclesiae in matrimonium	435
Art. 5. De potestate auctoritatis civilis in matrimonium.....	436
Quaestio 2. De proprietatibus matrimonii	439
Art. 1. De unitate matrimonii	439
Art. 2. De indissolubilitate matrimonii	440
§ 1. De matrimonio rato fidelium.....	440
§ 2. De matrimonio consummato infidelium.....	442
Quaestio 3. De sponsalibus	448
Art. 1. De promissione matrimonii	448
Art. 2. De natura sponsalium	449
Art. 3. De effectibus sponsalium	453
Art. 4. De dissolutione sponsalium	455
§ 1. Causae, ob quas sponsalia ipso facto solvuntur.....	455
§ 2. Causae, ob quas sponsalia rescindere licet.....	457
Quaestio 4. De requisitis ante celebrationem matrimonii	462
Art. 1. De examine sponsorum	462
Art. 2. De proclamationibus matrimonii	464
Quaestio 5. De impedimentis matrimonii	469
Art. 1. De impedimentis in genere	469
Art. 2. De impedimentis impredientibus.....	473
§ 1. Votum	473
§ 2. Mixta religio	474
§ 3. Cognatio legalis	478
Art. 3. De impedimentis dirimentibus.....	480
§ 1. Aetas	481
§ 2. Impotentia	482
§ 3. Ligamen	487
§ 4. Disparitas cultus	489
§ 5. Ordo sacer	
§ 6. Votum sollemne	
§ 7. Raptus	
§ 8. Crimen	495
§ 9. Consanguinitas	499
§ 10. Affinitas	504
§ 11. Publica honestas.....	506
§ 12. Cognatio spiritualis	
§ 13. Cognatio legalis	TM
Quaestio 6. De dispensationibus matrimonialibus	
Art. 1. De ipsa dispensatione.....	509
Art. 2. De potestate dispensandi.....	509
§ 1. De potestate summi Pontificis	509
§ 2. De potestate Ordinarii	510
§ 3. De potestate parochi et confessorii	510
	513

	XI
	P*r.
§ 4. Deusu facultatum delegatarum.....	515
Art. 3. Decausis dispensandi.....	516
Art. 4. Demodo petendi dispensationem.....	519
Art. 5. Demodo concedendi et exsequendi dispensationem.....	524
Quaestio 7. Deconsensu matrimoniali.....	528
Art. 1. De natura et proprietatibus consensus.....	528
Art. 2. De consensu condicionato.....	533
Art. 3. De defectibus consensus.....	536
§ 1. Error	536
§ 2. Vis seu metus.....	537
Quaestio 8. De forma celebrationis matrimonii.....	540
Art. 1. De parocho competente.....	541
Art. 2. De sacerdote delegato.....	545
Art. 3. De testibus.....	547
Art. 4. De iis, qui hac forma tenentur.....	548
Art. 5. Quando cesset obligatio ad formam.....	549
Quaestio 9. De ipsa celebratione matrimonii.....	551
Art. 1. De tempore celebrationis.....	551
Art. 2. De loco celebrationis.....	552
Art. 3. De contrahentibus.....	552
Art. 4. De parocho assistente.....	553
Art. 5. De ritu matrimoniali.....	554
Art. 6. De celebratione matrimonii mixti	555
Art. 7. De matrimonio inscribendo.....	556
Quaestio 10. De effectibus matrimonii.....	558
§ 1. Effectus quoad coniuges.....	558
§ 1. Effectus quoad filios	559
Quaestio 11. De convalidatione matrimonii.....	
Art. 1. De convalidatione simplici	
Art. 2. De sanatione in radice.....	
Quaestio 12. De dissolutione matrimonii.....	568
Art. 1. De separatione ex mutuo consensu.....	568
Art. 2. De separatione ex causa unius partis.....	569
Art. 3. De separatione civili	572

Appendix 1.

De matrimonio civili	576
----------------------	-----

Appendix II.

Excommunicationes	581
-------------------	-----

INTRODUCTIO.

1. a. Homo vitam aeternam, ad quam per summam Dei bonitatem destinatus est, operibus tanto fine dignis sibi promereri debet. Sacramenta Novae Legis sunt «praecipua sanctificationis et salutis media (cn. 731, § 1) ad hunc *finem* assequendum divinitus instituta. Duplīciter autem sacramenta sunt media atque subsidia vitae aeternae, eo quod gratiam sanctificantem infundunt et eo quod gratias actuales conferunt, quibus praecepta Dei et ecclesiae observare possimus, prout ad finem supernaturalem oportet: *Per sacramenta enim omnis vera iustitia vel incipit vel coepta augetur vel amissa reparatur*¹⁾. Vi

b. Ex institutione sacramentorum novus *praeceptorum ordo* ~~εX-^X~~ /
surgit, quorum alia ad ministros, alia vero ad eos pertinent, qui sacramenta suscepturi sunt, iam vero ad theologiam moralem et pastora-lem spectat praecepta explanare, quae ad sacramenta rite administranda et suscipienda referuntur. Quare, praemissa tractatione de sacramentis in genere, de singulis sacramentis in specie ita agendum erit, ut praecepta proponantur, quae ex eorum institutione fidelibus et sacramentorum ministris iniunguntur.

c. Omnia sacramenta in duo genera apte dividuntur: alia enim principaliter ad utilitatem communitatis referuntur (ordo et matrimonium), alia ad utilitatem singulorum hominum spectant (baptismus, confirmatio, eucharistia, poenitentia, extrema unctio). Effectum quidem suum etiam priora in singulis suscipientibus produ-
cunt, sed iste effectus non tam ipsi suscipienti quam communitati i. e. ecclesiae et societati civili utilis vel necessarius est.

Posterioris generis sacramenta iterum in duas classes dividuntur: alia enim abstractione facta a peccatis propriis ad vitam supernaturalem gignendam, conservandam vel augendam (baptismus, confirmatio, eucharistia), alia ad peccata propria delenda (poenitentia, extrema unctio) instituta sunt. Quare tractatio de sacramentis in specie in tres partes dividi potest, quarum prima agit de sacramentis, quae vitam supernaturalem conferunt vel augent (*baptismus, confirmatio, eucharistia*), altera de sacramentis, quae peccata propria delent (*poenitentia, extrema unctio*), tertia demum de sacramentis, quae non ad singulorum, sed ad communitatis utilitatem instituta sunt (*ordo, matrimonium*).

*) *Concilium Trident*, sess. 7. De sacram. Prooem. (D. 843 a.)

LIBER PRIMUS.

De sacramentis in genere¹⁾.

QUAESTIO PRIMA.

De natura sacramentorum.

2. Definitio. Sacramentum novae legis definiri potest: *signum sensibile divinitus institutum ad sanctificationem hominum significandam et efficiendam*.

Signum sensibile, quod aliquo sensu externo percipi possit. *Divinitus institutum*, quia auctor sacramentorum est Christus Iesus: solum enim Deus instituere potest sacramentum, quia solus Deus rebus materialibus vim tribuere potest producendi gratiam sanctificantem. *Ad sanctificationem significandam et efficiendam*: sacramenta enim non solum *signa* gratiae, sed etiam eiusdem *causae* sunt. Insuper his verbis exhibetur *finis* sacramentorum, quae omnia eo tendunt, ut hominem per gratiam sanctificent. Gratia autem, quam omnia sacramenta significant et conferunt, principaliter est gratia sanctificans: hanc enim vel primo conferunt vel iam collatam augent.

— 3. Numerus sacramentorum. *Septem* sunt novae legis sacramenta **U**^Kⁱ^Uⁿ^e^c plura nec pauciora: *baptismus, confirmatio, eucharistia, poenitentia, extrema unctio, ordo et matrimonium*. Id de fide certum est ex definitione ecclesiae: »Si quis dixerit sacramenta novae legis non esse a Iesu Christo Domino nostro instituta, aut esse plura vel pauciora quam septem, anathema sit«²⁾.

* a.j .

— q '7.
, ,

a. Septenarius sacramentorum numerus non ex rei natura, sed solum ex voluntate et beneplacito Dei colligi potest. Convenientissime autem factum est, ut *septem* instituerentur sacramenta: finis enim sacramentorum est vita hominis supernaturalis, quae similitudinem habet cum eiusdem vita naturali. Ad vitam autem naturalem tum privatum tum publicam septem necessario requiruntur: homo generandus, augendus et roborandus, nutriendus, ab infirmitate sanandus ab eiusque reliquiis

1) S. Thomas III. q. 60—65. S. Alphonsus 1.6. n. 1—89. Fr. Suarez, De sacramentis in genere disp. 1-18. Io. de Lugo, De sacramentis in genere disp. I—9. Chr. Pesch, Praelectiones dogmaticae^{4/5} tom. V. VII. A. Lehmkühl, Theologia moralis¹ 11. d. 1—74. Ballerini-Palmieri, Opus theologicum morale³ IV. n. 642—710. Nik. Gehr, Die hl. Sakramente der kath. Kirche* (Freiburg 1903). I. E. Pruner-Seitz, Lehrbuch der Pastoraltheologie⁴ (Paderborn 1923) I. Bd. Dom. Prilmmer, Manuale Theologiae Moral¹³ (Freiburg 1958) T. III. Felix M. Cappello, Tractatus canonico-moralis de Sacramentis ed. 3—6. (Taurini 1947—1951.) / B. Umberg, Systema sacramentarium, (Oeniponte 1930). L. Lercher, Institutiones Theologiae Dogmaticae, IV, 2. (Oeniponte 1948). Merkelbach, Summa th. m. III.¹⁰ *(1956). R. Graber, Christus in seinen hl. Sakramenten (München 1937). Conte a Coronata, De Sacramentis, tract. canonicus (Taurini, I. 1943, II. 1945, III.* 1948). Hilrth-Abelldn, De Sacramentis (Romae 1947). Vermeersch-Creusen, Theol. moralis III.⁴ (Romae 1948). Vermeersch-Creusen, Epitome Jur. Can. 11.7 *(Romae 1952). Schollig, Die Verwaltung der heiligen Sakramente unter pastoralen Gesichtspunkten⁴ (Freiburg 1952. *) Cone. Trid. sess. VII, can 1. (D. 844).

liberandus est; quia in societate vivit, constituendi sunt superiores, qui societatem regant; quia mortalis est, necessaria est legitima coniunctio maris et feminae ad propagandum genus humanum, ne deficiat societas. Pari modo ad vitam supernaturalem septem necessaria sunt: generatio per baptismum, augmentatio et roboratio per confirmationem, nutritio per eucharistiam, remedium contra peccatum per poenitentiam, remedium contra reliquias peccatorum per extremam unctionem; potestas regendi ecclesiam per ordinem, propagatio generis humani ad cultum Dei destinati per matrimonium³).

b. Singula sacramenta ex fine, in quem instituta sunt, potissimum differunt. Quamvis ergo omnia sacramenta gratiam sanctificantem conferant, eam tamen pro diverso fine diversam conferunt. Nimirum gratia sanctificans, quae in singulis sacramentis confertur, principium est et fundamentum auxiliorum, quae postea ad obtinendum peculiarem sacramenti finem a Deo conceduntur. In *baptismo* igitur confertur gratia sanctificans, prout continet ius ad auxilia divina, quibus homo Deum colere eiusque praecepta observare possit; in *confirmatione* confertur gratia sanctificans, prout continet ius ad auxilia divina, quibus homo roboretur ad fidem conservandam et defendendam; in *eucharistia* confertur gratia sanctificans, prout continet ius ad auxilia divina, quibus homo proficere possit per maiorem caritatem maioremque unionem cum Christo; in *poenitentia* confertur gratia sanctificans, prout continet ius ad auxilia divina, quibus homo relapsus in peccata cavere possit; in *extrema unctione* confertur gratia sanctificans, prout continet ius ad auxilia divina, quibus homo iuvetur ad ferendas aequo animo morbi et ultimi agonis molestias; in *ordine* confertur gratia sanctificans, prout continet ius ad auxilia divina, quibus ordinatus digne et cum fructu exercere possit sui ordinis officia; in *matrimonio* confertur gratia sanctificans, prout continet ius ad auxilia, quibus iuventur coniuges ad munia coniugii rite obeunda. Hinc sequitur hominem, qui per peccatum mortale amittit gratiam sanctificantem, simul amittere ius ad auxilia, quod in illa continetur.

4. Effectus sacramentorum in genere triplex est:

*E Alius omnibus sacramentis *communis*: gratia sanctificans cum virtutibus infusis et donis.

Gratia sanctificans dicitur *prima*, si quis nunc demum e statu peccati ad statum iustitiae transfertur; *secunda*, si gratiam iam habens augmentum eiusdem percipit.

2. Alius singulis *peculiaris*: gratia (proprie) sacramentalis, quo nomine intelligitur tum ius obtinendi omnia auxilia necessaria ad consequendum finem cuiusvis sacramenti proprium, tum haec ipsa auxilia suo tempore actu collata.

3. Tandem *proprius* trium sacramentorum: baptismi, confirmationis et ordinis, scilicet character.

Character est signum indelebile animae impressum, quo haec conformatur Christo eiusque famulatu in diverso statu et gradu specialiter deputatur et consecratur: per characterem enim baptismi homo constituitur *ovis* et *membrum* Christi et conformatur Christo capiti et supremo pastori; per characterem confirmationis constituitur *miles* Christi et conformatur Christo supremo duci militiae nostrae; per characterem ordinis constituitur *minister* Christi et conformatur Christo supremo principi pastorum, episcopo animarum nostrarum, summo sacerdoti⁴).

8) Cf. S. Th. III. q. 65. a. 1; Decretum pro Armenis (D. 695).

4) Cf. Sporer-Bierbaum III. pr. 1. n. 57.

De gratia, quam diversa sacramenta conferunt, ex communiore theologorum doctrina haec statui possunt:

a. Si sacramenta *specie diversa* (baptismus, confirmatio etc.) invicem comparantur, non omnia eandem gratiam, sed unum sacramentum alio maiorem et perfectiorem producit: unum enim alio in se dignius et perfectius est, ideo etiam maiorem et perfectiorem effectum producit, et cum sanctissimum eucharistiae sacramentum sit omnium dignissimum, ipsum omnibus aliis perfectiorem effectum confert. Et sane finis diversorum sacramentorum alius est alio perfectior, ideo etiam exposcit, ut aliud sacramentum alio perfectiorem effectum producat. Cum e. g. finis ordinis sit fine confirmationis perfectior, ordo perfectiorem gratiam suscipientibus confert.

b. Si sacramenta solo *numero diversa* considerantur (plures baptismi), dicendum est in subiectis eiusdem dispositionis *de lege ordinaria* (quoad gradum) eundem effectum produci; quodvis enim sacramentum ex institutione divina ad certum et determinatum effectum ex se producendum ordinatum est. In subiectis autem diversae dispositionis omnes docent diversum (quoad gradum) effectum produci, scilicet maiorem in subiecto melius disposito et minorem in subiecto remissius disposito⁴).

5. Effectuum sacramentalium divisio. Effectuum, qui a singulis sacramentis conferuntur, alii dicuntur effectus per se, alii effectus per accidens.

Effectus *per se* ille est, ad quem producendum sacramentum institutum est, qui proinde semper (suppositis dispositionibus) producit; sic gratia prima est effectus per se baptismi et poenitentiae. Effectus *per accidens* ille est, ad quem obtinendum sacramentum non est institutum, qui proinde solum in aliquo casu extraordinario a sacramento producit; sic remissio peccati mortalis est eucharistiae effectus per accidens.

Effectus per se distinguitur in *primarium*, quem Deus in institutione sacramenti principaliter intendit, qui proinde est adaequata ratio instituendi sacramentum, et *intysecundarium*, quem Deus solum remote intendit, qui proinde non est ratio adaequata et sufficiens instituendi sacramentum. Sic remissio peccati mortalis et venialis per se et vi institutionis a sacramento poenitentiae producit, sed illa primario, haec solum secundario.

Sacramenta mortuorum pro effectu *per se* et primario habent gratiam primam; *per accidens*, si nempe homo iam est in statu gratiae (v. g. per contritionem perfectam ante baptismum), producant gratiam secundam.

Et contra sacramenta vivorum *per se* efficiunt gratiam secundam; num *per accidens* etiam producant gratiam primam, controvertitur. Sunt autem theologi magni nominis, qui cum s. Thoma⁵) affirmative respondent. Supponitur utique homo bona fide et cum attritione accedens ad sacramentum vivorum. Ratio coram est: Secundum conc. trident.⁷) sacramenta *semper* conferunt gratiam non ponentibus; atqui si quis bona fide existimat se esse in statu gratiae et attritionem habet, non ponit obicem; nam obex solum est voluntas adhaerens peccato mortali, non autem ipsum peccatum inculpabiliter ignoratum.

·) Cone. trid. sess. VI. Cap. 7. (D. 799.)

·) S. Th. 111. q. 72. a. 7. ad 2 ; q. 79. a. 3.; Suarez in 111. p. s. Th. d. 1.; S. 2.; s. Alph. I. 6, n. 6. et alii.

·) Sess. 7., can. 6. (D. 849. 851).

a 6. Modus efficiendi. Sacramenta suum effectum producant ex
 , **opere operato* i7 ê. vi ipsius actionis sacramentalis, quae ex voluntate
 et institutione Christi id habet, ut ex se gratiam conferre et suscipien-
 tem sanctificare possit; *non ex opere operantis* i. e. non ex dignitate
 et merito illius, qui sacramentum administrat, neque illius, qui
 sacramentum suscipit. Dispositiones enim suscipientis, quae prae-
 requiruntur, necessariam condicionem, non autem gratiae causam
 efficientem constituunt; dispositiones vero ministri requiruntur, ut
 sacramentum digne, non ut valide administretur. Posita ergo actione
 sacramentali effectum suum sacramenta *infallibiliter* producant et
 suscipienti conferunt, modo non adsit obex, qui illum impediat.

Sacramenta effectus suos producere ex opere operato *negative* quidem
 significat, ea vim suam non habere ex merito ministri conferentis nec subiecti
 suscipientis; *positive* autem significat ipsam actionem sacramentalem vim habere
 causandi gratiae effectum.

7. Sacramentorum divisio. Septem novae legis sacramenta sunt:
 'T' £2 *Iterabilia* quae saepius suscipi possunt, eo quod non imprimunt
 in anima characterem indelebilem: *eucharistia*, *poenitentia* (simplici-
 ter), *extrema unctio* et *matrimonium* (secundum quid, i. e. mutato
 statu) *iterabilia*; et *non iterabilia*, quae semel tantum valide suscipi
 possunt, eo quod in anima imprimunt characterem indelebilem:
baptismus, *confirmatio*, *ordo* (cn. 732, § 1).

b. Sacramenta (spiritualiter) *mortuorum*, quae per se et primario
 instituta sunt ad primam gratiam conferendam, et proinde ad in-
 tuncrendam homini spiritualiter *mortuo* vitam supernaturalem gratiae:
baptismus et *poenitentia*; et sacramenta (spiritualiter) *vivorum*, quae
 per se et primario instituta sunt ad conferendam gratiam secundam,
 'et proinde ad augendam vitam supernaturalem gratiae ih eo, qui
 gratia iam instructus est: *confirmatio*, *eucharistia*, *extrema unctio*,
ordo et *matrimonium*.

-fu" c. Sacramenta *necessaria* et *non necessaria*: a. *baptismus* omnibus
 hominibus et *poenitentia* iis, qui post baptismum in grave peccatum
 lapsi sunt, necessaria sunt necessitate medii *eucharistia* necessitate
 medii morali ad perseverandum: ,x. *confirmatio* et *extrema unctio*
 per se~(Γ e. ex Taeramenti natura) non sunt necessaria ad salutem,
 possunt autem esse per accidens (i. e. ex subiecti necessitate).

De necessitate praecepti cf. singula sacramenta.

>^| 48. Partes essentiales sacramenti. Res et verba seu, ut loqui solemus,
 ^*materia* sacramentum, signum sensibile, intrinsecus tam-
 quam *partes essentiales* constituunt, quae quidem a ministro peragi
 debent *cum**) *intentione* faciendi, quod facit Ecclesia: hac namque
 intentione actio sacramentalis vere constituitur sacramentalis seu
 significans et causaris gratiam sanctificantem.

Sacramenta ergo intrinsecus *constant* materia et forma tamquam causa materiali
 et formali; *perficiuntur* autem eo, quod ad haec tamquam causa efficiens (ministe-
 rialis) accedit intentio ministri peragentis actionem sacramentalem. Tria ergo ad
 sacramentum conficiendum essentialiter requiruntur: *materia*, *forma* et *intentio*

ministri. Ideo concilium florentinum in decreto pro Armenis haec habet: «Omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tamquam materia, verbis tamquam forma et persona ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia; quorum si aliquod desit, non perficitur sacramentum» *).

9. De requisitis ex parte subiecti. Praeter partes sacramenti et intentionem ministri etiam in subiecto quaedam requiruntur, quorum defectus susceptionem sacramenti reddit invalidam, aut validam quidem, sed infructuosam.

a. Ut *valida* sit susceptio, subiectum recipiens debet esse *capax*; capax autem est si est habile ad recipiendum *rem et sacramentum*; si est incapax, invalide sacramentum recipitur.

Hic ex dogmatica repetendum est, in quolibet sacramento tria distingui: *sacramentum tantum*, i. e. quod significat tantum, sed non significatur (signum sensibile); *res tantum*, i. e. quod significatur et ultra non significat (gratia producta per sacramentum); denique aliquid intermedium, *res et sacramentum*, i. e. quod significatur per signum sensibile et ulterius significat (character vel in aliis sacramentis aliquis titulus gratiae*).

b. Ut etiam *fructuosa* sit susceptio sacramenti, subiectum insuper deSet esse *dispositum*: dispositio adest, si subiectum est habile ad suscipiendam *rem* sacramenti. * si,

Ergo tres casus possibiles sunt: 1. Subiectum est tum capax tum dispositum, et inde sacramentum est validum et fructuosum (*formatum*) — Subiectum est incapax, et inde sacramentum est invalidum et infructuosum, quia non potest haberi res nisi prius habeatur res et sacramentum. 3. Subiectum est quidem capax, sed non dispositum, et inde sacramentum est validum, sed infructuosum (*informe*; gratia enim sanctificans est forma animae).

a. Defectus dispositionis dicitur *obex*, qui obstat, quominus res et sacramentum ulterius producat gratiam in anima.

β. Qui cognoscit deficere dispositionem (obex formalis), sacramentum *informe sacrilege* suscipit; qui ignorat (obex materialis), *neutraliter* suscipit sacramentum, i. e. nec fructum habet, nec peccatum committit.

c. Ut *legitima* sit susceptio sacramenti, requiritur ut subiectum non sit exclusum a iuribus catholicorum neque restrictum in usu lunum; secus *illegitima* est susceptio (quamvis fortasse adsit capacitas et dispositio). Rnt!

Illegitime sacramentum reciperent: a. haeretici, schismatici, apostatae; β. qui censura excommunicationis vel personalis interdicti sunt irretiti; etenim »ad iura (baptizatorum) quod attinet, obstat obex, ecclesiasticae communionis vinculum impediens, vel lata ab Ecclesia censura*10).

d. *Licite* sacramenta suscipi dicuntur, si a suscipiente observantur omnia ea circa ministrum, tempus, locum, habitum corporis, quae ex voluntate Christi et ecclesiae praeter sacramenti essentialia observanda sunt. Qui ergo *illicite* suscipit sacramentum, verum quidem suscipit sacramentum, sed in eius susceptione peccatum grave vel

.) Cf. *Denzinger*, Enchiridion symbol. (D. 695).

.) Cf. *Innocentias* III. (D. 415).

10) Cn. 87; cf. cn. 731, § 2.

leve committit, prout praeceptum maioris vel minoris momenti

10._De reviviscentia sacramentorum.

Cum alia¹ et alia sint requisita ad capacitatem subiecti et ad dispositionem eiusdem, sacramenta informia esse possunt. (De sola poenitentia controvertitur: cf. n. 259.)

Sacramenta informia dicuntur *reviviscere*, si intra tempus, quo perdurat res-sacramentum in subiecto, obex aufertur et sublato obice res-sacramentum suum effectum producit, i. e. rem scii, gratiam?

1. *Sacramenta (informia) reviviscere non repugnat*: omne enim sacramentum valide collatum producit tamquam effectum praeivium *rem-sacramentum*; cum autem obex impediat, quominus statim gratia infundatur, manet interim (per spatium temporis maius vel minus correspondens naturae singulorum sacramentorum) res-sacramentum, i. e. character vel titulus gratiae; sublato obice ulterius efficit quod significat, scii, gratiam.

2. *Christum de facto votuisse reviviscentiam*, probatur in genere ex eo, quod ex una parte gratiae sacramentales sint (relative) necessariae, ex altera parte quaedam sacramenta nullo modo, alia saltem in quibusdam circumstantiis non possint iterari. Inde:

a. Certum est *baptismum* remoto obice reviviscere: etenim character impressus exigit complementum effectus sacramentalis. Insuper cum baptismus iterari non possit, si non revivisceret, complures carere deberent gratiis iisque ordinariis ad salutem valde necessariis.

b. Moraliter certum est etiam *confirmationem* et *ordinem* remoto obice reviviscere: cum enim haec sacramenta hinc quidem producant effectum omnino proprium, inde vero iterari non possint, si non reviviscerent, essent homines, qui carere deberent gratiis statui convenientibus iisque ordinariis; insuper character reviviscentiam exigere videtur.

c. Valde probabile est etiam *extremam unctionem* et *matrimonium* remoto obice reviviscere, quia haec sacramenta nonnullos saltem effectus proprios habent et durante eodem morbo eodemve coniugio iterari non possunt²).

d. Quoad *eucharistiam* et *poenitentiam* maior controversia est. Sed rationes probabiles afferri possunt³).

Quoad *dispositionem*, quae requiritur, ut sacramenta informia postea reviviscant, imprimis distinguendum est inter sacramenta vivorum et mortuorum. In *sacramentis vivorum*, excepta unctione extrema, requiritur contritio vel attritio cum absolutione; in *sacramentis mortuorum* et in extrema unctione sufficit attritio, nisi adsit sacrilegium in susceptione vel grave peccatum post susceptionem commissum: in hoc enim casu contritio vel attritio cum absolutione requiritur.

¹ ivIÇ; *ü < < A | · , ... / o.

- tt-Xc

Co JL/X^ . A>>.

¹ ftfL, Lkj, „ — (j)» 'b.

(Y)*AA' "·■ f'—η

β

u) Cf. Cn. 731, § 1; cn. 733.

V. C>>... A

12) Complures docent, extr. unet, certo reviviscere.

0

13) Cf. *Umberg* in *Periodica* XVII (1928) 17. ss.

' r* - - .

C* .,λ -λ k

QUAESTIO SECUNDA.

De materia et forma sacramentorum.

11. Notiones. Sacramenta constant materia et forma, quae cum sint partes essentielles sacramenti, alterutra deficiente nullum est sacramentum: nequit enim confici sacramentum sine eo, quod sacramenti essentiam constituit.

a. Materia sacramenti est res sensibilis ad rationem sacramenti per formam determinanda. Materia duplex distinguitur: *remota* est ipsa res sensibilis, quae in conficiendo sacramento adhibetur, ut aqua in baptismo, panis in eucharistia; *proxima* est applicatio seu usus materiae remotae in actione sacramentali. g. ablutio, unctio.

b. Forma est id quo materia determinatur ad sacramentum; forma ordinarie consistit in verbis a ministro prolatis.

Ut sacramenta rite conficiantur, quoad materiam et formam complures condiciones requiruntur, quarum aliae materiam et formam simul, aliae solam formam respiciunt.

12. Condiciones ex parte materiae et formae requisitae: Materia et forma debent esse *a. certae*, *b. simul unitae*, *c. ab eodem ministro*, *d. sine mutatione applicatae*.

1. Certae i. e. certo validae *extra casum necessitatis*, reverentia enim sacramentis debita postulat, ne haec exponantur periculo invaliditatis; sed sacramentum periculo nullitatis exponitur, si aut materia aut forma non est certa sed dubia seu probabiliter tantum valida: probabilitas enim non aufert periculum invaliditatis. Hinc extra casum necessitatis materiam dubiam adhibere sacrilegium est¹⁴⁾. *Extra casum necessitatis*: cum enim sacramenta sint propter homines, ipsa periculo nullitatis exponere licet, quoties necessitas vel magna hominum utilitas id postulat.

Ideo non licet adhibere materiam dubiam, ubi certa haberi potest; ubi autem materia certa haberi nequit, dubia adhiberi *debet*, si adsit necessitas administrandi sacramenti, si e. g. infans in mortis periculo constituto conferendus sit baptismus; et dubia adhiberi *potest*, si adsit magna suscipientis utilitas; sic moribundo conferri potest sacramentum extremae unctionis cum oleo catechumenorum.

In conficienda eucharistia vero neque in necessitate *licet* adhibere materiam dubiam propter periculum idololatriae.

13. 2. Simul unitae unitate seu simultaneitate non necessario physica (excepta eucharistia), sed saltem *moraliter*, ita scilicet ut secundum moralem aestimationem hominum, spectata natura cuiusque sacramenti, verba censeantur afficere materiam et cum ipsa unum signum constituere: quoniam enim materia et forma unam sacramenti essentiam constituunt, simul applicari debent, quoniam autem haec essentia est compositum morale, sufficit, ut partes componentes

¹⁴⁾ Cf. prop. damn. Innoc. XI. 1 (D. 1151).

moraliter unitae sint, ita ut e. g. minister, qui pronuntiat formam, prudentium iudicio censeatur abluere, ungere etc.

Hinc etiamsi forma materiam aliquantulum praecedat aut sequatur, ita tamen ut ex parte coïncidant, *certo validum* est sacramentum; si facta ablutione vel unctione post quaedam minuta tandem verba proferantur, *certo invalidum* est sacramentum; si autem materia et forma ita applicentur, ut materia iam integre posita sit, quando inchoatur forma, vel e contrario forma iam integre prolata sit, quando incipit applicari materia, ex mente quorundam auctorum antiquorum dubium quidem est sacramentum; attamen non est ratio dubitandi de valore sacramenti, si materia vel forma praecedat et immediate post altera pars ponatur¹⁵⁾. Haec sententia s. *Alphonso* (n. 9) videtur mobiliter certa, qui ex aliis auctoribus notat, moram unius *Paler noster* interpositam inter materiam et formam baptismi sacramentum reddere invalidum. Hanc sententiam dicit aequo severiorem *Vermeersch-Creusen*^{TM)} secundum ea, quae in Const. '»Sacramentum ordinis* n.5 de materia et forma ordinationis definiuntur. *In praxi* (exceptis poenitentia, ordine, matrimonio) curandum est, ut materia et forma saltem ita uniantur, ut una inchoetur antequam absolvatur altera.

14. 3. Ab eodem ministro applicatae: administratio enim sacramenti est *una* actio sacramentahs nomine Christi ponenda, quae ex duabus partibus componitur, ex applicatione materiae et ex prolotione formae; sed non esset una actio, si inter duos ministros divideretur. Insuper si unus applicaret materiam, alter pronuntiaret formam, vera non essent verba formae e. g. *ego te baptizo*, cum non idem integram actionem sacramentalem poneret¹⁷⁾.

a. Si *plures ministri* sacramentum conficiunt, ita ut plures integram materiam et formam ponant e. g. plures simul eundem puerum baptizent, eandem materiam consecrent, validum quidem est sacramentum, sed (in ecclesia latina) graviter illicitum¹⁸⁾. Et si sacramentum ex pluribus partibus constat ut eucharistia, extrema unctio, et plures ita sacramentum conficiunt, ut alius aliam partem ponat, sacramentum pariter validum, sed extra casum necessitatis graviter illicitum est.

b. Si qui auctores¹⁹⁾ putabant, non certo invalidum esse v. g. baptismum a duobus ministris ita administratum, ut alter formam pronuntiet, alter aquam applicet, hoc *hodie*, teneri non potest²⁰⁾.

15. 4. Sine mutatione. Mutatio alia est substantialis, alia accidentalis[^]

Quoad *materiam dicitur* *substantialis*, si mutata nec re nec nomine amplius ea est, quam Christus determinaverat, ut si loco aquae in baptismo sumeretur vinum (*^accidentalis* autem dicitur mutatio, si[^]

¹⁵⁾ Cf. *Suarez*, disp. 2. sect. 2. n. 6. **

¹⁶⁾ Theol. mor. HI. 161. cf. A. A. S. 40 (1948) 5-7; D. 3001. Ad difficultatem -v— secundum Const, formam sacramenti nimium distare a materia respondet *Hürth*, Period. 37 (1948) 30, 33 unitatem moralem haberi per continuitatem totius Ritus et per ipsa verba Praefationis.

n) S. Th. 111. 67, 6 ad 3; Rit. Rom. t. 2. c. 1. n. 10.

¹⁸⁾ Excipiuntur autem ab hac regula a) Ordinatio Episcopi, in qua iuxta *Const. Ap.* »Episcopalis* *Pii XII*, 30. Nov. 1944, A. A. S. 37 (1945) 132, tres Episcopi cum intentione consecrandi sacramentum Ordinationis peragunt, et b) Consecratio panis et vini in Missa Ordinationis Episcopi et Presbyterorum.

¹⁹⁾ Cf. *Suarez*, De baptismo disp. 23. sect. 3. n. 14.

²⁰⁾ A. A. S. VIII. (1916) p. 478 ss.

servata essentia rei a Christo institutae eius qualitates tantum mutantur, ut si aquae modicum vini, vino modicum aquae admisceretur.

AMIC+.

Quoad *formam* mutatio dicitur *substantialis*, si sensus verborum in alium mutetur, ut si in consecratione dicatur: *hoc est opus meum*; et *accidentalis*, si verba, etsi variata, eundem tamen sensum retinent, ut si in baptismo dicatur: *ego te abluo*, vel si transponantur verba: *te baptizo ego*.

a. *Mutatio substantialis* materiae vel formae *invalidum* reddit sacramentum, et si voluntaria sit, grave peccatum constituit. Ratio *primi* est, quia non habetur amplius sacramentum a Christo institutum, ubi accidit haec mutatio, sive ea voluntaria est sive involuntaria. Ratio autem *secundi* est, quia gravissime laeditur reverentia auctori sacramentorum debita.

b. *Mutatio accidentalis* materiae vel formae sacramentum non reddit invalidum, sed solum *illicitum*, et si voluntaria sit, constituit peccatum grave vel leve, prout mutatio notabilis est vel non notabilis. Qui ergo formam *notabiliter* corrumpit vel inarticulate profert, graviter utique peccat.

Ut diiudicari possit, utrum formae permutatae validae sint an invalidae, haec attendenda sunt:

eu Error ministri mere *internus* formam non afficit, dummodo adsit intentio faciendi quod facit Ecclesia; ^i error *exterius* manifestatur per additionem, sed servata forma essentiali, non reddit sacramentum invalidum, ut si quis baptizaret hac forma: *ego te baptizo in nomine Patris, quem puto maiorem, et Filii, quem puto minorem, et Spiritus Sancti, quem puto aequalem*, quia sacramentum nomine Christi et ex intentione Ecclesiae confertur. Error autem, qui additur ad ipsam formam vitiandam, sacramentum reddit invalidum, e. g. *ego te baptizo in nomine Patris maioris et Filii minoris et Spiritus S. aequalis*, vel *in nomine Patris increati et Filii creati et Spiritus S. creati*, quia sensus a Christo intentus essentialiter mutatur.

F. Si sensus formae ambiguus est, eius valor ab intentione ministri dependet, ideoque forma invalida est, si minister sacramentum data opera intendit conferre cum forma erronea: e. g. haec forma: *ego te baptizo in nomine P. et F. et Sp. S. et beatæ Virginis Mariae* valet, si ultima verba solum ex praepostera devotione addantur, sed invalida est, si quis etiam in nomine b. Virginis baptizare intendat, quia forma essentialiter mutatur. Etenim sensus formae non solum ex eo diiudicari debet, quod verba ex se significant, sed etiam ex eo, quod minister significare intendit, quia prolatio formae debet esse actus vere humanus.

γ. Necesse non est, ut verba ex se habeant significationem a Christo intentam, sed sufficit, ut ex *modo, quo hic et nunc* proferuntur, illum sensum ingerant audientibus. Hinc si verba formae naturali vitio linguae *haesitantis* aut *praecipitantis*, vel si ob imperitiam ministri corrumpuntur, sacramentum est validum, modo sensus formae non prorsus vitietur; quia verba ex *hac ratione* corrupta ab audientibus tamen rite intelliguntur. Ideo valida est haec forma: *hoc est corpus meus*, immo valida habetur haec forma: *baptizo te in nomine Patris et Filia et Spiritu Sancta* (D. 297), si corruptio ex inscitia, non autem si facta est ex industria; at dubia videtur haec alia: *ego te baptizo in nomine Matris et Filii et Sp. S.*

16. Condiciones ex parte formae requisitae. Pronuntiatio formae debet esse *vocalis, sine interruptione et repetitione prolata*.

1. Vocalis i. e. forma sacramentorum organis ad loquendum destinatis ita pronuntiari debet, ut minister se possit audire: illa enim pronuntiatio non est sensibilis, quae nulla ratione auditu percipi potest, si V. g. solum oculis perlustratur; sacramentum autem periculo nullitatis²¹⁾ exponeretur, si pronuntiatio formae non esset sensibilis.

2. Sine interruptione. Accidere potest interruptio verborum aut syllabarum formae. Porro si interruptio tanta est, ut verba apud audientes non amplius unum integrum sensum efficiant, invalidum est sacramentum; si autem interruptio adeo modica est, ut verba sequentia cum praecedentibus moraliter cohaereant et unum sensum apud audientes efficiant, validum erit sacramentum.

a. Si baptizans dicto: *ego te baptizo* interjiceret: *verte folium*, vel sternutaret, vel modice tussiret, vel spueret, posset, quin opus sit priora repetere, ad sequentia procedere. Si confessarius dicto; *ego te absolvo*, animadvertens poenitentem e sacro tribunali recessisse eum revocet et interiectis verbis: *Quid est hoc? quare non expectasti? revertere et genuflecte usquedum te absolverim* addat: *a peccatis tuis*, valide absolvit, quia quivis prudens eiusmodi administration! assistens sensum formae intelligit²¹⁾. Sed si quis dicto *hoc est corpus* tussi concuti incipiat per plura minuta et postea addat: *meum*, hoc cum prioribus non amplius moraliter cohaeret

b. Syllabarum autem interruptio multo facilius distrahit sensum, adeo ut etiam interruptio modica dubium reddat sacramentum; ideo consultum est verbum inceptum repetere, nisi interruptio sit valde modica. Sic invalide sacramentum conficit, qui dicto: *hoc est cor-*, bis terve tussitet et deinde addat: *pus meum*; item qui dicto: *ego te bap-*, interponat *aqua nimis frigida est* et postea subiungat: *tizo in nomine* etc.

3. Sine repetitione. Fieri potest, ut super eandem materiam repetatur integra forma, aut complura eiusdem verba; atqui utrumque per se grave peccatum est. Ratio *primi* est, quia forma sacramentalis frustra profertur et sic gravis irreverentia in sacramentum eiusque auctorem committitur; ratio *secundi* est, quia mutatur forma sacramentalis et Christus ridiculo modo loquens exhibetur.

a. Qui ergo ex irrationabili dubio, ex inani suspitione formam (etsi condicionale) repetit, certo in sacramentum peccat. Scrupulosi tamen, qui quandoque formam sub condicione repetunt, a peccato excusantur, sive ratione perplexitatis, quae prudentem deliberationem impedit, sive ratione finis, scilicet tranquillam reddendi propriam conscientiam. Qui vero frequenter ac fere ex consuetudine sine rationabili causa formam repetunt, certo a levi, et si adsit sufficiens advertentia, etiam a mortali culpa excusari nequeunt, praesertim ubi propter ineptam repetitionem sacramentum periculo nullitatis exponitur²²⁾.

b. Sine rationabili causa unum verbum unamve syllabam repetere, veniale peccatum non excedit²³⁾. Qui vero in hunc modum formam proferret: *hoc, hoc, est, est, enim, corpus, corpus, corpus, meum, meum*, valide quidem consecraret, at per se grave peccatum committeret.

c. Ex causa rationabili, v. g. dubio probabili, non solum potest, sed debet forma repeti.

21) Cf. *Elbel-Bierbaum*, Theologia moralis' (Paderbornae 1894) III. pr. 1. n. 13.

«) *Sporer-Bierbaum* III.pr. I.n.96 ss. Prudenter notat *Coronata* (De sacr. I. 18.): «Nihilominus non ausim dicere, tunc (i. e. si quis non sedulo adlaborat habitum repetendi deponere) singulas repetitiones sine sufficiente fundamento factas esse peccatum mortale, nisi adest grave scandalum et prava intentio».

”) *Gobât*, Experient. theolog. tr. 1. n. 42.

QUAESTIO TERTIA.

De ministro sacramentorum.

Articulus primus.

De ipso ministro²⁴⁾.

17. Notiones. 1. *Minister* sacramentorum is dicitur, qui ritum sacrum a Christo institutum eius nomine agit. Minister sacramentorum, cuius scilicet nomine sacramenta conficiuntur et administrantur, est ipse Christus²⁵⁾. Minister *secundarius* sacramentorum ille est, qui nomine Christi sacramenta conficit aut dispensat. Homo igitur ut minister Christi atque ut causa instrumentalis in administrandis sacramentis agit.

a. Quoad ministrum secundarium ex theologia dogmatica in memoriam revocari debet, *solum hominem viatorem* esse sacramentorum ministrum; *non* tamen *omnis* homo omnia sacramenta administrare potest, sed is tantum sacramenta valide administrare potest, cui competit *divinitus collata*, quia solus Deus efficere potest, ut actio ministri gratiam conferat.

b. Quia minister sacramentorum est *causa instrumentalis*, eaque humana et rationalis, eius *deliberata voluntas in actionem sacramentalern* influere debet; etenim eo solum, quod deliberata voluntas in sacramentum influit, ipse humano modo eius causa esse potest.

2. Minister secundarius duplex est, ordinarius et extraordinarius. *Ordinarius* ille dicitur, qui ex potestate, quam habet, *proprio iure* sacramentum dispensare potest, nec indiget *speciali* aliqua commissione *extraordinarius* ille dicitur, qui solum in quadam, dependentia a ministro ordinario vel ex concessione iuris intra certos terminos sacramentum administrare potest²⁶⁾.

3. Minister est *consecratus*^a si speciali ritu ad conficienda sacramenta ab ecclesia deputatus est; secus est minister *non consecratus*.

Quinque sacramenta: *confirmatio*, *eucharistia*, *poenitentia*, *extrema unctio* et *ordo* eligunt ministrum consecratum; *baptismus* ob summam necessitatem a quovis homine valide administrari potest; ad *matrimonium* autem necessarius non est minister specialiter deputatus, quia ab ipsis contrahentibus administratur.

4. Distinguitur minister publicus et privatus; *publicus est*, qui ex speciali deputatione Ecclesiae cum sollemnitate i. e. cum ceremoniis et ritibus praescriptis sacramentum administrat; *privatus* est, qui absque sollemnitate ex generali licentia et concessione Ecclesiae sacramentum administrat.

Sacramentum *privatim* administrat non solum quivis laicus, sed etiam sacerdos, qui in casu necessitatis absque sollemnitate baptizat; etenim in hoc casu non ut publicus ecclesiae minister, sed ut persona privata agit²⁷⁾.

^a) Cf. *Pesch* VI. n. 228 ss. *Lercher*, *Inst. Theol. Dogm.* IV, 2 n. 81 114.

^{**}) *Catechism. Rom.* I, 1, 13. *Pius XII.* Enc. »Mystici corporis» A. A. S. 25 (1943) 218.

«) Cn. 741; 845. § 2; 782, § 2; 951.

») Cn. 737, § 2.

Articulus secundus.

De requisitis ad validam administrationem.

Cum aliud sit sacramentum valide, aliud sacramentum licite administrare, aliae etiam condiciones ad validam, aliae ad licitam sacramenti administrationem requiruntur. Iam vero quatenam *condiciones sive ad validam sive ad licitam administrationem* in ministro adesse debeant, in sequentibus exponendum est.

§ 1. De fide et potestate ministri.

18. Quatenus requirantur. 1. Ad valide conficienda sacramenta in ministro *nec fides nec probitas nec status gratiae requiritur*²⁾: sacramenta enim efficaciam suam non habent ex dispositione ministri, sed ex meritis Christi atque ex institutione divina.

His non negatur requiri aliqualem *cognitionem* rerum revelatarum (materiae, formae etc.), etsi hic et nunc solum ex verbis petentis haustam^{1*)}.

Ideo ecclesia baptismum vel ordinem ab haeretico vel apostata collatum semper ut validum habuit, si aliud non deerat.

2. Ad sacramenta valide conficienda in ministro requiritur *potestas divinitus collata*: solum enim Deus actioni sacramentali ministri gratiam adiungere potest.

Quaedam sacramenta a solis episcopis conferri possunt vel exclusive ut ordo maior, vel ordinaria potestate, ut confirmatio. Alia aequè ab episcopo atque a sacerdotibus conferri possunt, cum debita tamen subordinatione ut eucharistia, poenitentia, extrema unctio. Alia demum non exigunt ministrum specialiter consecratum, ut baptismus, qui a quovis homine valide conferri potest, et matrimonium cuius ministri sunt ipsi contrahentes.

2. De attentione ministri.

19. De attentione debita. *Attentio* est actus intellectus, scilicet applicatio mentis ad ea, quae peraguntur. Altera est *interna*, quae definitur ipsa advertentia mentis ad id, quod agitur; altera *externa*, quae consistit in absentia cuiusvis actionis externae, quae cum attentione interna simul consistere nequit.

Attentio dicitur *externa*, non quasi nullo modo adesset actus internus; nam omnis attentio utpote actus intellectus ex natura sua est interna; sed vocatur externa, quia pro objecto habet solum ritum externum, ut hic humano modo ponatur.

a. Ad *validam* sacramentorum administrationem requiritur et sufficit *attentio externa*: illa enim attentio requiritur et sufficit, qua administratio est actus vere humanus, ad hoc autem sufficit attentio externa. Ergo etiam minister distractus et de aliis rebus simul cogitans valide confert sacramenta.

b. Ad *licitam* autem sacramentorum administrationem requiritur ea *attentio interna*, quae excludit omnem voluntariam distractionem: reverentia enim sacramentis debita et obligatio vitandi periculum²⁾

2«) *Concilium trid.* sess. VII. (D. 855, 860; 53, 55, 56.)

2») Cf. *Umbert* 1. c. n. 142.

erroris in collatione sacramentorum internam quoque attentionem postulant.

Voluntaria distractio in administratione sacramentorum venialem culpam non excedit, nisi minister se exponat periculo errandi in iis, quae ad essentiam pertinent, ideoque frustrandi sacramentum, iuxta quosdam auctores, propter dignitatem tanti sacramenti, voluntaria distractio in confectione eucharistiae grave peccatum est; huic tamen sententiae complures auctores contradicunt, quae proinde nequit dici certa³⁰⁾.

§ 3. De intentione ministri.

Intentio est actus voluntatis, quo aliquid agere vel coniicere volumus. Tripliciter considerari potest in se, prout est actus voluntatis; *secundum obiectum*, quod voluntas intendit; et *secundum modum*, quo actus voluntatis in obiectum tendit.

20. De intentione secundum se considerata. *Declarationes*. Si secundum se consideratur, quatuor gradus intentionis distinguendi sunt:

a. *Actualis* ea dicitur, quae hic et nunc existit, in opus influit et advertitur, quando opus peragitur. Haec intentio ratione obiecti potest esse explicita vel implicita, de quibus infra.

b. *Virtualis* ea dicitur, quae hic et nunc existit, in opus influit, at non advertitur, quando opus ponitur. Haec igitur intentio antea habita et nunquam retractata est, adeo ut eius vi et virtute nunc opus fiat, etsi ab agente non advertatur.

a. Sacerdos e. g. celebraturus elicit intentionem celebrandi seu consecrandi, hoc actu voluntatis motus se praeparat, pergit in sacristiam, induit sacras vestes, procedit ad altare, omnia rite absolvit usque ad consecrationem, iam vero licet ad consecrationem intentionem consecrandi non renovet, immo alia cogitans ad intentionem consecrandi ne advertat quidem, tamen habet intentionem *virtualem*, ex cuius influxu verba consecrationis profert.

β. Intentio actualis et virtualis in eo conveniunt, quod utraque efficaciter in opus influit; discrimen autem inter utramque hoc esse videtur, quod illa adest et ab agente advertitur, haec vero ab agente qui de aliis rebus cogitat, non advertitur? licet adsit atque ad agendum moveat.

c. *Habitualis* illa dicitur, quae aliquando habita et nunquam retractata est, sed hic et nunc non existit et proinde in opus non influit. Haec ergo intentio etiam in dormientibus, amentibus et ebriis adesse potest.

Si quis intentionem habuit, v. g. baptizandi puerum, et nocte somnians eum baptizat, cum intentione mere habituali egit. Item qui heri proposuit hodie facere sacrum pro amico et hodie non impulsus hesterno proposito, immo illius immemor, sacrum facit, dicitur habere intentionem *habitualement* offerendi pro amico³¹⁾.

d. *Interpretativa* ea dicitur[^] quae nunquam adfuit, quae tamen propter quandam inclinationem voluntatis in obiectum adesset, si illud in mentem veniret.

³⁰⁾ Cf. *Lacroix* 1. 6. pr. 2. n. 443.

³¹⁾ *Sporer-Bierbaum* 111. pr. 1. n. 107. 109.

Qui nunquam intentionem habuit consecrandi particulam se inscio in corporali positam, quam tamen consecrare vellet, si eius cognitionem haberet, *interpretativam* consecrandi intentionem habet. Qui nunquam expresse desideravit baptismum, attamen illum desideraret, si mentem subiret eius cogitatio, baptismum *interpretative* velle seu interpretativam baptismi intentionem habere dicitur.

21. Principia. 1. Intentio *actualis* optima et valde suadenda est, ad sacramenta autem valide conficienda non requiritur: neque enim ex rei natura neque ex ulla lege positiva ipsa praecipitur. Insuper intentio actualis considerata fragilitate humana saepe moraliter impossibilis est; affirmari autem nequit Christum ad valorem sacramentorum aliquid exegisse, quod eorum ministris moraliter impossibile est.

2. Intentio *virtualis* ad sacramenta valide conficienda requiritur ^ŷ et sufficit: requiritur enim intentio, quae influat in actionem sacramentalem ideoque in eius effectum; sed sola intentio actualis et virtualis in opus influunt; ergo saltem virtualis *requiritur*. Cum autem ex rei natura id unum exigatur, ut actio sacramentalis ex deliberata ministri voluntate procedat, intentio virtualis certo *sufficit*.

Non licet repetere formam sacramentorum, etsi cum distractione sive voluntaria sive involuntaria prolata sit, quia distractio non impedit intentionem virtualement neque ideo valorem sacramenti.

3. Neque intentio *habitualis* neque *interpretativa* ad sacramenta valide conficienda sufficit: nam ut validum sit sacramentum, ex intentione ministri tamquam causa illud confici debet; solum per intentionem, quae influit in actum fit, ut minister agat nomine Christi; atqui neque intentio habitualis neque interpretativa in opus influit; quare si minister aliam non habet, ritus non ponitur nomine Christi (n. 17).

Ideo nullum esset sacramentum, si administraretur in somno vel ab amente vel ab ebrio, etsi administrans ante ebrietatem vel somnum id intendisset. — Pro *applicatione* vero missae sufficit intentio habitualis; non enim agitur de sacramento conficiendo.

22. De Intentione secundum obiectum considerata. Declarationes'. Prout obiectum volitum diverso modo ab intellectu repraesentatur et a voluntate intenditur, distinguenda est:

a. Determinata et indeterminata, prout obiectum certum et definitum, aut vagum et incertum intenditur; qui e. g. e decem missarum intentionibus diversis unam definitam persolvere intendit, determinatam, qui vero illarum unam, non definiens qualem, persolvere intendit, indeterminatam intentionem habet.

b. Explicita et implicita, prout res ipsa in se expresse intenditur, vel non ipsa in se sed in alio (in quo expresse cognito et volito continetur) intenditur.

Sic expresse cogitans et desiderans suscipere extremam unctionem, explicitam, qui vero expresse desiderat mori, ut solent mori catholici, implicitam extremae unctionis intentionem habet.

25. *Principia.* 1. Ad sacramentum valide conficiendum requiritur saltem *intentio interna implicita faciendi, quod facit Ecclesia* (vera) 32), Requiritur sane aliquo modo intentio conficiendi sacramentum, tum quia materia et forma per intentionem ministri conficiendi sacramentum ad actionem sacramentalem determinari debent (n. 8), tum quia minister solum hac intentione fit causa instrumentalis sacramenti (n. 17, 1); atqui in intentione faciendi, quod facit Ecclesia, illa intentio implicite continetur. Ad habendam autem intentionem faciendi, quod facit Ecclesia, sufficit, ut minister velit non mere ritum externum ponere (intentio *externa*), sed hunc ritum ita, ut eum ponendo velit positive id quod vult Ecclesia (intentio *interna*), vel saltem ritum quatenus a catholicis habetur ut sacer.

a. Ergo at valide conficiendum sacramentum non requiritur, ut minister velit conferre hoc determinatum sacramentum (baptizare, confirmare), neque ut generatim velit conferre sacramentum vel effectum sacramentalem, neque ut velit facere, quod facit Ecclesia catholica vel Ecclesia Romana, sed sufficit, ut velit facere, quod facit Ecclesia vera a Christo instituta, etiamsi falso putet suam sectam esse veram Ecclesiam.

b. Ergo certo non conficeret sacramentum, qui *positive nollet* facere, quod Christus instituit vel quod Ecclesia catholica facit. Ex hac potissimum ratione invalidae sunt *ordinationes anglicanae*: constat enim episcopos anglicanos ritum ordinationis ideo immutasse, ne facerent et conferrent, quod facit et confert Ecclesia catholica³³⁾). Pariter non conficit sacramentum, qui solum ritum externum ponere vellet, i. e. hanc materiam ponere et haec verba proferre. — Item qui integrum ritum externum, puta baptismi, poneret alio fine e. g. alium abluendi, ioci, irrisionis, exercitii causa, vel ex intentione mimica in theatro.

c. Ergo haereticus, qui ex errore putat nulla esse sacramenta vel sacramenta nullam conferre gratiam, potest tamen valide baptizare vel consecrare, si velit facere, quod Christus instituit. Immo valide baptizat infidelis, modo velit ponere ritum, quem Christiani habent pro sacro seu velit facere, quod Christiani facere solent, vel quod petunt ab eo³⁴⁾).

2. Intentio debet esse *determinata* ad certam materiam vel ad certam personam: hoc namque postulant ipsa verba formae sacramentalis (ego *te* baptizo; *te* absolvo; *hoc* est corpus meum), quae designant certam materiam vel certam personam aliquo modo praesentem³⁵⁾). Error tamen ministri circa personam petentem sacramentum vel circa quantitatem materiae consecrandae non reddit sacramentum invalidum (excepto matrimonio), modo intendat conferre sacramentum petenti vel consecrare materiam praesentem, quam quidem intentionem semper habere censetur, nisi eam expresse restringat ad determinatam personam vel ad definitam materiam.

a. Qui ergo intenderet ex pluribus particulis in *corporali* positis unam consecrare, vel tempore pestis ex pluribus moribundis in nosocomio aliquem absolvere,

³²⁾ *Concilium Trid* sess. VII. can. 11: >Si quis dixerit, in ministris . . . non requiri intentionem saltem faciendi, quod facit Ecclesia, a. s.< (D. 854). Cf. propos. 28 *Alexandri VIII.* (D. 1318).

³³⁾ Cf. constit. Leonis XIII. *Apostolicae curae* 13. sept. 1896 (D. 1963).

³⁴⁾ Cf. S. *Offic.* 29. 12. 1949. AAS 41 (1949) 650; Annotationes *Hürth*, Periodica 39 (1950) 107—115.

³⁵⁾ Cf. *Missale Rom.*, De defect. VII, η. 1.

non determinans quem, nihil faceret. — Si quis absolvens poenitentem, quem putat esse Petrum, cum tamen sit Paulus, intenderet absolvere Petrum et non alium, neminem absolveret. — Si quis consecrans, ut ipse censet, tres particulas, cum tamen sint quatuor, intenderet consecrare tantum tres, nullam consecraret.

b. Quare optimum est intentionem dirigere in materiam vel personam *praesentem*, quaecunque illa quidem est; tunc enimvero, ut sistamus in exemplis modo allatis, absolvitur Paulus, licet putetur esse Petrus, et consecrantur quatuor particulae, licet censeantur esse tantum tres, quia intentio conficientis sacramentum refertur ad determinatam hanc materiam praesentem.

24. De intentione secundum modum considerata. *Declaratio.* Secundum modum, quo voluntas in obiectum fertur, distinguenda est intentio *absoluta* et *conditionata*, prout voluntas independenter ab omni eventu vel circumstantia, aut solum dependenter ab aliquo eventu vel circumstantia in obiectum fertur. Condicio autem appositae potest esse *de praesenti*: si vivis, ego te baptizo, vel *de praeterito*: si restituisti, ego te absolvo; vel *de futuro*: si non fies apostata, ego te baptizo.

25. *Principia de intentione conditionata.* 1. Sacramentum collatum *sub conditione de praesenti vel de praeterito* valet, si condicio impleta est; si autem condicio non subsistit, nullum est: verificata enim condicione appositae aequivalet intentio conferentis sacramentum absolutae; si autem condicio appositae vera non est, deest intentio conferendi sacramentum.

Ergo effectus sacramenti, quod confertur sub conditione de praesenti vel de praeterito, *semper est certus*: aut validus aut nullus, quamvis ignoremus, quidnam objective verum sit. Sic sacramentum ita collatum: *absolvo te, si vis dimittere concubinam, si capax es*; — *baptizo te, si non es baptizatus*, valet, si vera est condicio, alias nullum est.

2. Sacramentum collatum *sub conditione de futuro* nullum est; aut volo, ut actio nunc posita postea demum (condicione impleta) fiat actio Christi, quod est impossibile; aut volo, ut nunc sit actio Christi, sed effectum postea producat; quod etiam est impossibile, quia actio Christi necessario nunc produceret saltem rem-sacramentum.

p Si apponitur condicio de praesenti quidem, *sed occulta et soli Deo nota*: *te baptizo, si es praedestinatus; te absolvo, si Deus videt te hoc anno morituum esse*, alii cum Viva et Lacroix opinantur, validum esse sacramentum, quia condicio appositae sit de praesenti; alii vero cum Coninck, Dicastillo et s. Alphonso (n. 26) docent sacramentum invalidum esse, quia supponi nequeat, Deum potestatem dedisse hominibus sub tali conditioni conficiendi sacramenta: cum enim Deus administrationem sacramentorum commiserit cognitioni et voluntati hominum. nequit apponi condicio, quae mente humana cognosci non potest. Quidquid est, eiusmodi condicionem apponere certe graviter illicitum est, quia sacramenta redderentur incerta et homines nescirent, utrum valide an invalide ea suscepissent.

3. *Ex iusta causa licitum est sacramentum conferre sub conditione de praesenti vel de praeterito*: quod enim validum esse potest, in casu necessitatis etiam licitum est; at *nunquam licet* sacramentum conferre *sub conditione de futuro* (excepto matrimonio quod sequitur naturam contractus cf n. 630 s), quia non licet sacramentum conferre, quod certo invalidum est.

a. *Absque rationabili causa* non licet sacramentum conferre sub condicione, quia, si condicio non vera est, actio sacramentalis frustra peragitur et ideo Christo irreverentia infertur, *iusta causa* conferendi sacramentum sub condicione adest, quoties sacramentum absolute collatum exponeretur periculo nullitatis, absolute autem negatum privaret hominem effectu sacramenti aut necessarii aut saltem valde utilis, ut si dubitetur, num homo baptizandus vel absolvendus vel ungendus adhuc vivat, num materia valida sit etc. ... βÜ

, ft. Conditionem apponere, quam minister existimat impletam, e. g. sub condicione: *si dispositus es* eum absolvere, quem iudicat dispositum, veniale peccatum excedere non videtur: cum enim periculum nullitatis ipsius sacramenti sit exclusum, sola appositio superflua condicionis non videtur gravis irreverentia³⁶).

4. Si conficiendum vel iterandum est sacramentum valoris dubii, illud *sub cõndicigne* confici vel iterari debetj, ut, quantum fieri potest, consulatur reverentiae sacramentis debitae: etenim si condicio verificatur, sacramentum valide collatum est, si autem condicio non verificatur, reipsa non confertur sacramentum. Quod autem in hoc casu materia et forma frustra applicantur, caret culpa, quia ex iusta causa id licite fieri potest: sacramenta enim sunt propter homines.

a. *Num condicio apponenda verbis exprimi debeat.* — Ubi hoc praescribit rubrica, ut in baptismo”), et extrema unctione³⁷), condicio ore apponenda est; si autem lege positiva id non praecipitur, sufficit ut mente concipiatur: condicio enim afficit intentionem; haec autem ad validitatem sacramenti ore exprimi non debet; ergo neque fila? Immo sunt, qui putent (*Gobat* n. 272) satis esse, si condicio implicite et virtualiter in mente habeatur, prout ille habet, qui vult sacramentum administrare iuxta institutionem Christi vel intentionem Ecclesiae³⁸).

v / ft. Si quis duas intentiones contrarias elicit, valet intentio praedominans. Illa
I. / autem censetur praedominans, quae eligeretur, si insociabilitas earum cognosceretur. Hinc plerumque ex duabus intentionibus sibi succedentibus valebit posterior, nisi prior ita facta sit, ut saltem virtualiter velit omnem subsequentem excludere; ex intentionibus simultaneis valebit praedominans in aestimatione.

a. Sic si sacerdos legens in directorio festum aliquod translatum esse intentionem fecisset, non consecrandi hostiam pro ostensorio, altero die autem oblitus huius propositi hostiam a sacristano paratam consecrasset, consecratio valida est.

β. Si episcopus statuisset quendam alumnum seminarii non ordinare, regens seminarii autem morbo correptus illum alumnum non removisset, ita ut altero die inter ordinandos, quos episcopus promovere intendit, staret, ordinatio huius alumni invalida esset, quia episcopus priorem intentionem tam validam voluit, ut subsequentem excludat.

γ. Si confcssarius decrevisset differre absolutionem Marco in peccatis habituato, etsi disposito, ad eius voluntatem firmandam eumque nihilominus absolvisset, quia inter plures alios accedentem non agnovit, valida esset absolutio, quia si futurum errorem praevidisset, absolutionem validam esse voluisset³⁹).

CtJti

, \

t'

"

«A

am

I

*

. k

f

^ *

-

* *

α

.&

'U*

tad cALt^,

1

4

M) S. *Alphonsus* n. 28.
”) *Rituale Rom.* tit. 2. c. 1. n. 9.
") Ibid. tit. 6. c. 1. n. 13.
w) Cf. *Umberg*, *Systema* n. 138.
») Cf. *Lugo* disp. 8. sect. 8. *Gury*, *Casus II* n. 162.

Articulus tertius.

De iteratione sacramentorum.

26. Principia. Sacramenta, quae imprimunt characterem: *baptismus*, *confirmatio* et *ordo*, homini, qui semel valide ea suscepit, iterum conferri non possunt⁴⁰): *extrema unctio* durante eodem mortis periculo et *matrimonium* durante eodem coniugio iterari nequeunt; at vero nihil obstat, quominus iterari possint *eucharistia* et *poenitentia*, praeterquam quod ecclesia prohibuit, ne eucharistia eodem die bis susciperetur excepto casu cn. 864, § 2.

Si cui sacramentum, quod iterari nequit, denuo confertur, sacramentum invalide suscipitur; et qui scienter sacramentum non iterabile confert aut suscipit, peccato sacrilegii graviter peccat.

27. De iteratione sacramenti dubie validi servandae sunt regulae sequentes:

1. «Si dubium de valore sacramenti est omnino imprudens atque inane, non licet sacramentum collatum iterare, et qui illud absolute iteraret, grave peccatum committeret: nam temere iterare actionem sacramentalem, gravem irreverentiam in sacramentum continet. Condicio autem, si dubium inane est, tollit quidem gravem, sed non semper omnem culpam.

Quare si sacramento iam collato vel forma sacramenti iam prolata dubium oritur de eius valore, quod dubium est mere *negativum*, ut si quis solum reflexe non recordatur se dixisse vel peregissee, quae ad sacramenti essentiam pertinent, nihil est repetendum. Plerumque tamen a peccato excusantur, qui ob inane dubium de valore sacramenti scrupulis agitantur et deficiente tempore deliberandi denuo absolvunt vel denuo verba consecrationis proferunt.

2. Si dubium de valore sacramenti est prudens et rationabile, sive dubium est facti sive iuris, omnia sacramenta iterari -<possunt?> et quaedam etiam iterari *debent*[^] iteranda autem sunt *sub condicione*, ut consulatur reverentiae, quae sacramento debetur (n. 25, 4).

a. *Omnia iterari possunt*: periculum enim, quod prudenter timetur, ne suscipiens carere debeat fructu sacramenti, est ratio sufficiens illud denuo conferendi, cum sacramenta sint propter homines.

b. *Quaedam iterari debent*, scilicet ea, quae suscipienti ad salutem sunt necessaria vel quorum defectus in grave damnum religionis vel proximi cedit, vel a quibus valor aliorum sacramentorum pendet. Et haec quidem sacramenta repetenda sunt, quamdiu eorum valor non moraliter certus est, id quod Codex statuit praesertim de imprimimentibus characterem. (Cn. 732, § 2.)

a. Sacramenta *ad salutem necessaria* sunt baptismus, absolutio pro moribundo existenti in peccato mortali, extrema unctio pro moribundo peccatore sensibus destituto. — *Bonum religionis* exigit, ut consecratio sit plane certa, ne periculum idololatriae inducatur. Bonum *religionis et proximi* exigit, ut collatio ordinis sit certa, ne sacramenta invalide administrentur. Ex cn. 732, § 2 etiam confirmatio, utpote characterem imprimens, iteranda est.

<°) Cn. 732, § 1.

•3. In sacramentis *dubium turis* habetur, quando in eorum collatione adhibita fuit materia (sive remota sive proxima) vel forma dubia, de qua scilicet auctores hinc et inde opinantur; *dubium facti* habetur, si dubitatur, an sacramentum *reipsa* collatum sit vel *quomodo* collatum sit, nempe cum debita materia, forma et intentione.

γ. Num sacramentum, quod ad salutem non est necessarium ut matrimonium, extrema unctio, ubi infirmus sui compos alia sacramenta iam suscepit, dentio conferre etiam *debeat*, ex his adiunctis diiudicandum est: quantum sit dubium de valore, quanta sit utilitas suscipientis, quantum incommodum ministro afferat iteratio.

Nota. Fieri tamen potest, ut sacramenta, etiam maxime necessaria, iterari quidem *possint* ob leve aliquod dubium de eorum validitate, praesertim ad maiorem animi tranquillitatem eius, qui sacramentum suscepit, sed iterari non *debeant*, quia sententia negans validitatem sacramenti non est vere probabilis. Sic baptismus in pectore collatus repeti quidem potest, at obligatio eum repetendi non existit. Idem dicendum est de baptismo, in cuius administratione effusa est aqua immediate post formae prolationem. Fieri potest, ut baptismus ab haeretico collatus repeti non *debeat*, quia nec de recta intentione nec de debita materia et forma existit ratio dubitandi, repeti autem *possit*, quia de eius valore plena et evidens certitudo non habetur*1).

Articulus quartus.

De requisitis ad licitam adinistrationem.

28. Condiciones requisitae. Ad licite administranda sacramenta in ministro hae quinque condiciones potissimum requiruntur:

Ut sit in *statu gratiae*: Tres rationes afferri possunt, quarum priores valent de quolibet ministro, tertia praecipua solum de ministro *consecrato*: *a.* sancta enim sancte tractanda sunt; sed inter res sacras principem locum occupant sacramenta, *b.* Insuper minister in conferendis sacramentis personam Christi gerit, qui est sanctus et sanctus sanctorum, *c.* Tandem sacerdoti speciale munus administrandi sacramenta demandatum est, atque ut hoc munus sancte et digne peragat, peculiari sacramento consecratus speciali auxilio gratiae iuvatur⁴²). Qui ergo in statu peccati sacramenta administrat, sive sacerdos est sive non, in ipsa sacramenta eorumque auctorem irreverentiam ideoque sacrilegium committit.

Quocirca si sacerdos vel alius sacramentum administraturus *certo cognoscit se esse in statu peccati mortalis*, tenetur antea contritionem elicere; ad confessionem autem, etsi suadenda sit, non tenetur, nisi velit celebrare vel nisi perfectam contritionem elicere nequeat. Ecclesia enim non praecipit, ut ante confectionem sacramentorum, excepta eucharistia, per sacramentalem absolutionem potius quam per contritionem perfectam status gratiae recuperari debeat⁴³). Et ut licite administrari possit sacramentum, sufficit status gratiae probabiliter existimatus: cum enim non agatur de valore, sed solum de honestate actionis, licet uti probabilitate circa honestatem actionis.

“) Cf. *Lugo*, Responsa moralia. 1. I. dub. 33. n. 3. *Lacroix* 1. 6. pr. t. n. 310 ss. *Lchmkuhl* 11*1 n. 27 nota.

u) S. Thomas III. q. 64. a. 6.

**) Cf. *Rituale Rom.* tit. 1. n. 4. coli. cn. 807, 856.

29. Quantum peccatum sit sacramentum administrare in statu peccati. Grave peccatum "certe" committit minister *consecratus*, qui sacramentum *qua consecratus conficit* in statu peccati mortalis, excepto *casu*, quo urgeat necessitas conferendi sacramenti et moraliter desit tempus comparandi sibi statum gratiae ^saltem per contritionem: cum enim sacramenta instituta sint propter homines, administrari possunt in statu peccati, potius quam salus animae periclitetur.

a. Ergo grave peccatum committit: a. qui in mortali celebrat; β. sollemniter baptizat; γ. absolvit; δ. extremam unctionem confert; z. confirmat; ζ. sacros ordines confert. — Et quidem unum numero peccatum committit, qui una administratione pluribus successive idem sacramentum confert; qui ergo plures absolvit, plures simul baptizat, plures confirmat, plures ordinat in statu peccati⁴⁴).

30. *Corollaria*. Cum non sit statuendum grave peccatum, nisi de eo certo constet, grave peccatum non committitur, ubi deest una ex tribus condicionibus supra ad grave peccatum requisitis; at levem irreverentiam committi ab omnibus conceditur. Graviter ergo non peccant:

a. *Laicus* qui urgente necessitate in statu peccati mortalis baptizat, quia non est consecratus nec qua talis conficit sacramentum; *contrahentes* in mortali matrimonium, quatenus ipsi ministri sunt; quatenus autem suscipientes sunt, utique graviter peccant.

b. *Sacerdos*, qui sacramentum baptismi non ministrat sollemniter, sed *privatim* absque ceremoniis in casu necessitatis: etsi enim consecratus sit, non agit ut consecratus seu ut publicus ecclesiae minister, sed ut persona privata tantum (n. 17).

c. *Sacerdos* vel diaconus, qui *administrat eucharistiam* vel eam tangit vel defert in mortali, item parochus in mortali *matrimonio assistens*, quia non conficiunt sacramentum. S. *Alphonsus* (n. 35) quoad dispensationem eucharistiae, sive a sacerdote fit sive a diacono, sententiam severiorem tamquam veram sequitur.

d. *Sacerdos*, qui audit confessionem, sed non absolvit, vel alias functiones sacras praeter collationem sacramenti exercet; *diaconus* qui in sacro sollemni assistit, etsi ordinem exerceat; item *condonator*, qui in mortali sermonem sacrum habet.

e. *Episcopus*, qui (abstrahendo a celebratione missae) in mortali chrisma conficit, calicem vel templum consecrat, primam tonsuram vel minores ordines confert, quia non conficit sacramentum, licet ordinem exerceat.

/. Immo nec *sacerdos*, qui *sollemniter* ministrat in mortali, sed urgente necessitate, ut si moribundo sacramenta illico essent conferenda et non posset tam cito perfectam contritionem elicere⁴⁸).

g. Quamvis e levi irreverentia excusari non possit, qui *sacramentalia Ecclesiae* in statu peccati mortalis peragit, quia ad ea peragenda ordinatus est atque per ea fidelibus gratias communicat; de peccato tamen nullatenus argui potest, qui divinum officium in statu peccati recitat, quia per illud simpliciter oneri satisfacit, quod cum ordinatione internum nexum non habet.

31. 2. Ut accurate serventur ritus et caeremoniae quae in *libris ritualibus* ab Ecclesia probatis praecipiuntur⁴⁹).

a. *Rubricae Ritualis Romani non omnes eiusdem sunt auctoritatis* atque valoris, et idem prorsus dicendum est de Missali, Breviario, Pontificali aliisque libris liturgicis.

44) Cf. *De principiis* n. 308.

48) Cf. *Lugo* disp. 8. n. 151.

49) *Concilium Trid.* sess. VII. can. 13 (D. 856); *Rituale Rom.* t. 1. n. 2. Cn. 733, § 1 coli. cn. 2378. De utilitate caeremoniarum cf. *Merkelbach* III. 105.

α. Rituale in rubricis continet ritus in administratione sacramentorum servandos. Horum rituum alii dicuntur *essentiales*, alii *accidentales*. *Essentiales*⁷ versantur circa materiam et formam; hi praecipunt quae ad validam administrationem requiruntur; *accidentales* versantur circa dignam et convenientem sacramentorum administrati mem vel circa ea, quae ad licitam administrationem requiruntur.

β. Rubricae Ritualis aliae sunt *praeceptivae*, quae obligationem in conscientia imponunt, aliae solum *directivae*, quae nullam obligationem imponunt, sed consilia et instructiones continent.

•γ. Ad solvendam quaestionem satis difficilem, quae sint rubricae praeceptivae, quae vero directivae, pro aliquali norma haec criteria inservire possunt: *verba rubricae, eiusdem materia, declaratio S. C. /?.. consensus auctorum*.

b Praeceptum servandi rubricas praeceptivas Ritualis *per se grave est*, quia ad virtutem religionis pertinet; religio autem per se sub gravi obligat. Qui ergo rubricas in Rituali praescriptas in re gravi violat, graviter peccat. Quae sit materia gravis, quae vero levis, infra in singulis sacramentis explicabitur¹⁷).

32. 3. *Ut habeat facultatem legitimam sacramenta administrandi.* Sacramentorum administratio divinitus Ecclesiae commissa est; ab ea ergo ministri deputari debent. Quae *deputatio est generalis* omnibus omnino data hominibus pro baptismo in casu necessitatis⁸ omnibus Christianis pro matrimonio. Pro aliis sacramentis *pedalis deputatio* (generatim loquendo) datur per lus commune iis, qui curam animarum exercent et quidem intra fines sui territorii, ita ut alii sacerdotes indigeant ad administrationem sacramentorum licentia proprii illius loci pastoris (Parochi, Ordinarii loci, Summi Pontificis).

a. Hinc peccat *episcopus*, qui extra dioecesim suam illegitime ordines confert vel confirmat, et *parochus*, qui extra parochiam suam, et *religiosus*, qui in aliena ecclesia sine facultate proprii illius loci parochi vel rectoris sacramenta administrat.

b. Sacramenta *parcho reservata* sunt: baptismus *sollemnis*, viaticum et extrema unctio, *publica* delatio s. communionis ad infirmos⁴⁸). Attamen: *Baptismus* in casu necessitatis, si non adsit sacerdos illius loci, quivis alius, immo quivis homo licite administrat, servato tamen ordine, de quo suo loco dicitur. *Extrema sacramenta* (viaticum et extremam unctionem) in casu necessitatis et deficiente proprio pastore quivis sacerdos licite administrat. *Sacramentum poenitentiae infirmis domi* administrare potest quivis sacerdos necessaria potestate instructus. Attamen si opus fuerit, parochus de administrato sacramento certior reddendus est per testimonium apud infirmos relictum.

33. 4. *Ut attentionem internam habeat* (n. 19).

Attentio *externa* ad validitatem, *interna*, i. e. ut evitetur distractio, reverentiae causa ad liceitatem requiritur.

5. *Ut sit immunis a censuris et ab irregularitate.*

a. Si *excommunicatus* sacramentum administrat, administratio valida sed graviter illicita est, excepto casu, quo fideles iure ab eo sacramenta petunt. Si *excommunicatus vitandus* vel *excommunicatus*, in quem lata fuerit *sententia condem-*

*7) Cf. *Pighi*, Dell' autorità del rituale romano. (Verona 1891). *M. Gatterer*, Annus liturgicus 5 (Oeniponte 1935).

“) Cn. 462 coli. 608, 848, 849, 938. Cf. *Cappello*, De. Sacr. I. n. 49, qui putat culpam in administratione sacramentorum sine debita licentia per se esse levem, «nisi forte fiat frequenter, aut cum scandalo, vel contemptu legis ecclesiasticae*.

a. *natoria vel declaratoria*, id facit, sacramentum poenitentiae etiam invalidum est, nisi fideles iure sacramentum petant⁴⁰). Cn. 2261. 2264. 985,7°. Quando fideles ab excommunicato petere possint sacramenta, dicitur n. 43.

b. Si *irregularis* sacramentum administrat, sacramentum pariter validum est, etiam poenitentia, quia irregularis non privatur iurisdictione, sed solum licentia exercendi ordinem susceptum; administratio autem graviter illicita est, nisi gravi damno excusetur⁵⁰).

6. *Ut sacramenta gratis ministret.* Ut periculum irreverentiae erga sacramenta et omne damnum spirituale vel scandalum fidelium excludatur, secundum cn. 736 pro administratione sacramentorum nihil licet exigere vel petere. Tantum eleemosyna sponte oblata et taxa ad normam cn. 1507, § 1 vel per rationabilem consuetudinem (cf. cn. 463, § 1) praefinita admitti potest.

Hac in re delinquens peccat (ex genere graviter) contra obedientiam legi Ecclesiae debitam et contra iustitiam, cum desit titulus aliquid exigendi ideoque retinendi; urget ergo obligatio restituendi. Praeterea videtur peccari per simoniam (saltem) iuris ecclesiastici ad normam cn. 727, § 251).

Articulus quintus.

De obligatione ministrandi sacramenta.

Quoad sacramenta ministranda alia est obligatio pastorum et alia eorum, qui non sunt pastores. Illi enim *ex officio*, hi solum *ex caritate* sacramenta ministrare tenentur; quare illorum obligatio eiusque extensio ex iustitia et caritate, horum vero obligatio unice ex caritate desumitur.

Ex officio autem sacramenta administrare tenentur ii omnes, quibus cura animarum tamquam munus demandata est: episcopi, parochi, horum coadiutores seu vicarii, superiores (vel capellam) religiosorum, confessarii religiosarum, in nosocomiis et carceribus capellani, quibus a loci Ordinario munus pastorale commissum est.

34. Obligationes pastorum. 1. Pastores tenentur per se *sub gravi ex iustitia* administrare sacramenta *suis subditis rationabiliter petentibus*, si absque gravi incommodo possunt: suscipiendo enim munus pastorale ex tacito contractu ad id se obligarunt⁵²). Gravitas peccati, quod pastor in hoc casu committit, ex damno spirituali subditorum dimetienda est.

4e) Sententia *condemnatoria* ea est, qua alicui judicialiter pro delicto publico excommunicatio infligitur; sententia *declaratoria* exigentibus adiunctis additur ad poenam latae sententiae (pro delicto occulto) contractam. Haec efficit, ut poena seu censura a momento commissi delicti publice servari debeat.

60) In casibus occultis urgentioribus, in quibus Ordinarius adiri non potest et periculum immineat gravis damni vel infamiae, potest quilibet confessarius dispensare ab irregularitatibus ex delicto occulto provenientius, excepto homicidio et procuratione abortus, ad hoc ut poenitens ordines iam susceptos exercere licite valeat. Cn. 990.

81) Cf. *Cappello*, De sacr. I.8 n. 81—83.

«) Cn. 467, 1; 468, 1.

a. *Rationabiliter* petunt subditi, qui sunt capaces, parati saltern ad dispositionem et ad removenda impedimenta, et qui petunt ex motivo honesto; tale motivum est necessitas vel saltem utilitas spiritualis, e. g. quia in tentatione est vel diutius in peccato manere non vult.

b. Hinc qui irrationabiliter vel tempore importuno petenti denegat sacramenta, qui e. g. scrupulosos vel devotulas non semper audit, quoties se sistunt, non peccat. Qui una alterave vice denegat sacramenta ei, qui non versatur in necessitate spirituali, leviter tantum peccat, quia damnum facile reparari potest.

c. Graviter peccat qui, etsi semel tantum, recusat petenti ex necessitate vel praecepto. Qui saepius s. difficilem et morosum praebet in administrandis sacramentis, graviter peccat, quia fideles a sacramentis suscipendis hac sua agendi ratione deterret. – Graviter peccat, qui aegre ac solum cunctanter et tarde adit aegrotos de vita periclitantes ad extrema sacramenta eis administranda, quia ex hac agendi ratione oritur periculum gravis damni spiritualis pro parochianis. Graviter peccant parochi, qui solum statis diebus e. g. singulis mensibus una alterave vice vel solum diebus sabbati et dominicae confessiones excipiunt omnesque fideles, qui intra hebdomadam confiteri desiderant, ad sabbatum remittunt, nisi fideles alibi sine difficultate occasionem inveniant confitendi. Etenim eiusmodi petitio dici nequit irrationabilis, quin etiam grave damnum spirituale ex hac agendi ratione fidelibus oritur: nam praeterquam quod frequentia sacramentorum hoc modo impediatur, e petentibus alii in statu peccati, alii in gravi tentatione esse possunt, alii forte peculiarem indulgentiam lucrari desiderant.

2. *Sacramenta necessaria* tenentur ministrare non solum cum gravi suo incommodo, sed etiam cum sanitatis vel *vitae periculo* subditis, qui in extrema, quin etiam iis, *quin gravi necessitate spirituali* versantur. IZCT

a. Sacra Congregatio Concilii duo declaravit: «. parochum suis parochianis peste laborantibus teneri ministrare dumtaxat duo sacramenta ad salutem necessaria, nempe baptismum et poenitentiam; β. parochus non licere tempore pestis a parochia recedere, etsi relinquat suo loco vicarium idoneum; licere tamen sibi curam sanorum reservare, si vicarius paratus sit aegrotorum curam suscipere, ne scilicet sani ipsum, quem vident ad pestilentes accedere, reformident®’).

b. Ad *sacramenta necessaria* referenda est etiam extrema unctio pro iis, qui sensibus destituti sunt, antequam absolvi poterant. Etsi pastores tempore morbi contagiosi cum gravi vitae periculo solum sacramenta necessaria administrare debent, decet tamen quam maxime, ut moribundis etiam sacramenta non necessaria, nempe viaticum et extremam unctionem conferant.

c. In *necessitate spirituali* reperitur, qui in periculo est amittendae salutis. In *extrema necessitate* spirituali reperitur, qui sibi consulere non potest, ideoque absque alieno auxilio in periculo est aut simpliciter aut fere certo amittendi salutem. In extrema necessitate sunt infantes decedentes sine baptismo; infideles et haeretici in mortis periculo; peccatores moribundi, qui ignorant sibi necessariam esse contritionem et ideo de illa habenda non cogitant, vel ignorant, quomodo sit elicienda.

In *gravi necessitate* spirituali reperitur, qui sibi solum cum magna difficultate consulere potest, ideoque sine alieno auxilio in probabili periculo est amittendae salutis ut peccatores moribundi, qui curam salutis negligentes parum Christiane vixerunt.

In *communi necessitate* spirituali reperitur, qui adhibendo aliquem conatum sine difficultatesibi consulere potest. In hac necessitate ordinarie versantur Christiani moribundi, qui satis pie vixerunt et officia Christiana diligenter impleverunt.

u) S. C. C. decreto 12. oct. 1576 probante *Gregorio XIII* edito. S. C. C. 6. dec. 1576. Cf. *Benedictus XIV*. De synodo 1. 13 c. 15. n. 2.

t> pK^sJll* U^.
>U^t Vi. cjlJLv^ . Vo|t,
G>m< **Γ v u. l| Uz<i(tt (&*> » |>^ t I

3. *Non tenentur* tamen *ipsi per se ministrare sacramenta*, sed per vicarios suos huic numeri satisfacere possunt; quodsi a poenitentibus vel moribundis nominatim requirantur, ipsi per se accedere debent, nisi gravioribus negotiis impediuntur.

55. Obligationes eorum, qui non sunt pastores. " x

Qui pastores non sunt, ordinarie sacramenta administrare solum tenentur, s/ *commode possunt*, nec tenentur *sub gravi* nisi ei, qui *in gravi necessitate* versatur.

2. *Sub gravi* et cum magno incommodo, immo etiam *cum gravi vitae periculo* sacramenta administrare solum tenentur, si alii desunt, et iis tantum, qui in *extrema necessitate* versantur.

Nota 1. Ut statui possit obligatio gravis administrandi sacramenta eaque cum vitae periculo, sive de pastoribus agitur sive de iis, qui pastores non sunt requiritur: a. ut ex hac obligatione maiora mala non sequantur, ut si deficiente sacerdote plurium aliorum salus in periculum adduceretur; b. ut necessitas proximi sit certa; c. spes sit moraliter certa salvandi proximum.

Nota 2. Necessitas gravis communis seu communitatis aequiparatur necessitati extremae, quia inter multos moribundos certe non desunt, qui in extrema necessitate versantur. Ideo in necessitate spirituali communi tenetur etiam sacerdos, qui non est pastor, aliis deficientibus cum periculo propriae vitae moribundis absolutionem impertire.

Articulus sextus.

De obligatione negandi sacramenta536.

56. Quibus neganda sint. 1. Semper, etsi sub comminatione mortis exigatur, sacramentum negari debet *incapaci*, quia eius administratio est intrinsecus mala, utpote abusus rei sacrae et mendacium sacrilegum facto commissum. >-----..k _ _ _ l v— .-., " ...

Incapax dicitur, qui non est subiectum aptum recipiendi effectum supernaturalem sacramenti, ut si ordo conferatur mulieri, baptismus iam baptizato. Qui ergo incapaci administrat sacramentum, non solum rem sacramenti, sed rem-sacramentum frustrat.

2. Minister *tenetur"per se sub gravi sacramenta negare indignis*. Q."Duplex potissimum est ratio, ob quam indignis neganda sint sacramentale* *fidelitate*: cum enim minister non sit dominus sacramentorum. ea ut fidelis dispensator secundum voluntatem domini sui administrare debet, sed est contra voluntatem Christi, ut indignis dispensentur: *Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos*54). a *Ex caritate et religione*: ipse enim minister, qui sacramentum dispensat indigno, ad gravissimum sacrilegium cooperatur; fideles autem grave scandalum paterentur, si viderent peccatori notorie indigno et impenitenti administrari sacramenta.

“») Cf. /. *Marzella*. De obligatione s. eucharistiam indignis denegandi (expositio historico-doctrinalis) in *Antonianum* 31 (1956) 25—50; 149—188.
? .*) Matth. 7, 6.

b. Neganda sunt sacramenta *a. haereticis et schismaticis*¹⁾, quia sunt *subiecta illegitima* i. e. ad normam cn. 87 non participant in catholicorum iuribus quoad sacramenta. Ideo cn. 731, § 2 haec habet: Vetitum est sacramenta Ecclesiae ministrare haereticis aut schismaticis, etiam bona fide errantibus eaque petentibus, nisi prius, erroribus reiectis, Ecclesiae reconciliati fuerint⁵⁶⁾. — *β.* Ut *indigni* repellantur, qui cognoscuntur esse in *statu peccati mortalis* absque voluntate sese emendandi. Indignus vere recipit sacramentum, quamvis propter obicem non recipiat gratiam sacramenti; qui ergo indigno dispensat sacramentum, frustrat eius rem, non rem-sacramentum.

3. Debet ergo minister, antequam sacramentum administret, notitiam sibi comparare: *a.* de *capacitate* certam extra casum necessitatis; in casu necessitatis sufficit probabilis, non autem mere possibilis, *b.* de *dispositione* quantum fieri potest certam extra casum necessitatis; in casu necessitatis sufficit probabilis, immo in mortis periculo sufficit spes, dispositionem post collationem affore.

Dicitur: ■quantum fieri potest*, quia notitia de dispositione non eadem esse debet in omnibus sacramentis in baptismo adulti et in ordine debet esse positive certa; in poenitentia prudenter existimata; in ceteris rationabiliter supposita, i. e. si nullum signum positivum contrarium adest. >

4. *Ex gravissima tamen causa licitum est sacramenta administrare indigne petentibus.* Fidelitas enim in ministerio non exigit, ut sacramenta negentur, ubi sine gravissimo incommodo negari non possunt; insuper si cooperatio ad peccatum alterius materialis est, ex causa proportionate gravi licita est; scandalum autem praecaveri debet.

-•H

o^Cansae, ex quibus licitum est sacramentum dare indigno, ad has fere revocantur: g. ne violetur sigillum sacramentale pβ. ne oriatur scandalum et perturbatio fidelium, qui, si causam negationis ignorarent, a sacramentis arcerentur, cum sibi etiam repulsam timerent; γ, ne periculum mortis vel mali moraliter aequivalentis subeat is, qui sacramentum ministratas, ne infametur is, qui sacramentum petit, cuius occultum crimen ex denegatione notum fieret, et inde gravia incommoda oritura essent.

m-Λ *b.* De duabus causis ultimo loco allegatis auctores controvertunt, num eae sufficiant, ut sacramentum licite administrari possit indigno. *Vitae periculum* vel malum moraliter aequivalens, quod alio modo, e. g. dissimulatione sacramenti evitari nequeat, *non sufficere*, docent s. *Alphonsus* (n. 49) et *Lehmkuhl*⁵⁷⁾, qui censent, solum ad publicum non autem ad privatum damnum praecavendum licitum esse sacramentum administrare indigno: ubi enim sacramentum negari nequeat sine vitae periculo eius, qui sacramentum negat, potius reverentiae Christo debitae quam vitae ministri consulendum esse. Alii vero hanc causam *sufficere* arbitrantur⁵⁸⁾: cum enim agatur de cooperatione licet proxima ad sacrilegium susipientis,

•*) *Umberg*, «Quo iure haereticis et schismaticis sacramenta sint negandae, in *Per.* 18 (1929) 97 122; *Idem*, «Sacramenta acatholicis non nisi condicionaliter conferenda», *Per.* 37 (1948) 97-102. Cf. D. 2181 a.

M) Quid in articulo mortis fieri possit v. n. 297.

•') Cf. *Theologia mor.* II. n. 59.

M) Logo disp. 8. n. 181. *Sporer-Bierbaum* 111. pr. 1. n. 188. *Gobai*, *Experient. theol.* tr. 1. n. 274. *Ballerini-Palmieri* IV. n. 689. *D'Annibale* 111. η. 264. *Génicot*, *Theologiae mor. institut.* II. η. 122. *Cappello* I.5 60 conatur utramque sententiam componere.

cooperationem autem directe sola caritas prohibeat, quae per se cum gravi incommodo non obligat, ipsa cooperatio ad tantum malum effugiendum licita videtur. Idem dicendum est de altera causa, ubi nempe agitur de *sola diffamatione* eius, qui sacramentum petit. Omnes tamen monent non licere sacramentum administrare indigno, si istud petatur in odium fidei vel in contemptum religionis; et pari modo in nullo unquam casu ne in mortis quidem periculo licere sacramentum administrare incapaci.

b- 4« . u u-a. - U»

37. Regulae. Ex his principiis iam fluunt regulae, quae in administratione sacramentorum, praesertim vero *eucharistiae*^{TM)}, servandae sunt, si quando peccator publicus vel occultus sive publice sive occulte eam petit.

a. Terminos delicti *publici* vel *occulti* explicat cn. 2197: Delictum est 1. *publicum* si iam divulgatum est aut talibus contigit seu versatur in adiunctis, ut prudenter iudicari possit et debeat, facile divulgatum iri, 2. *notorium* notorietate *iuris* est post sententiam iudicis competentis quae in rem iudicatum transierit aut post confessionem delinquentis in iudicio factam; 3. *notorium* notorietate *facti*, si publice notum sit et in talibus adiunctis commissum, ut nulla tergiversatione celari nulloque iuris suffragio excusari possit; 4. *occultum* est, quod non est publicum, et est vel materialiter occultum, si latet ipsum delictum, vel formaliter, si latet eiusdem imputabilias.

b. In casibus sub 1—3 relatis habetur publicitas *absoluta*; ab ea distinguenda est publicitas *relativa*, quae respicit solum praesentes, et habetur, si ex praesentibus maior pars delictum cognoscit. Potest ergo accidere, ut delictum sit absolute publicum, et tamen non relative et vice versa.

1. *Peccatori publico, sive occulte sive publice petit, deneganda sunt sacramenta*: nulla enim in hoc casu exsistit ratio concedendi sacramenta; insuper grave scandalum pararetur fidelibus.

Ut praecaveantur dubia, quae in applicanda hac regula oriri possint, sequentia notanda sunt:

a. Si crimen petentis absolute publicum est, sacramentum negari debet, etsi ex hominibus praesentibus multi sint, qui crimen adhuc ignorent: publicus enim peccator ius ad famam iam amisit.

b. Si crimen petentis relative publicum est, sacramentum negandum est, quoties ex praesentibus solum pauci sunt, qui crimen adhuc ignorant; sed negandum non est, si multi adsunt, qui crimen adhuc ignorant, etsi ex alia parte etiam multi adsint, qui criminis notitiam habent, quia sacramentum petens ius ad famam relate ad eos, qui crimen adhuc ignorant, non amisit⁰⁾.

c. Si crimen petentis notum non est in loco, ubi petit sacramentum, hoc negandum est, ubi criminis notitia brevi etiam ad illum locum perventura est: potius enim irreverentia sacramenti et scandalum fidelium praecavendum est, quam modica diffamationis acceleratio; quodsi eo perventura non est aut solum post diuturnum tempus, sacramentum negandum non est: comparatur enim petens peccatori occulto publice petenti.

2. *Peccatori occulto occulte petenti pariter neganda sunt sacramenta*: valet enim in hoc casu utraque ratio supra exposita, *nisi eius crimen cognitum sit ex confessione*: nam propter sigillum sacramentale nunquam negandum est sacramentum ob crimen in confessione auditum.

^{TM)} Cn. 855. *Rituale Rom.* tit. 5. c. 1. n. 10.

⁰⁾ *Ballerini-Palmieri* IV. n. 688. *Lehmkuhl*, Theologia mor. n. 55.

3. *Peccatori occulto publice petenti non sunt neganda sacramenta*, ne infametur et ne fideles, qui ob occultum crimen sibi quoque repulsam timerent, a sacramentis arceantur.

a. A regula prima excipiendum est: a. sacramentum *poenitentiae*, ad quod non solum admitti debet, qui illud serio petit, sed per se quilibet etiā absolvendus est, qui indicatur dispositus. Insuper β. excipiendum est sacramentum *matrimonii*, ad quod ineundum ecclesia ex gravissimis rationibus tum haereticos tum publicos peccatores admittit.

b. Ut igitur peccator publicus ad sacramentum *eucharistiae* admitti possit, non sufficit, ut sit dignus seu dispositus, sed insuper requiritur, ut eius dignitas aliis nota sit ad evitandum aliorum scandalum. Attamen ut eius dignitas aliis nota fiat, non requiritur aliquod tempus bonae conversationis, sed sufficit eum publice coram aliis, qui eius emendationem mox evulgabunt, confessum esse. Quare publice peracta confessione ordinarie statim etiam publice ad s. communionem admitti potest; immo etiamsi publice confessus non sit, ordinarie statim ad s. communionem admitti potest, nisi constet ipsum non esse confessum, quia confessio peracta praesumi potest et debet. Si tamen a publico peccatore removendum est publicum scandalum, quod adhuc perdurat, sive eo quod versatur in occasione peccandi, sive eo quod impiam doctrinam sparsit etc., ordinarie ab ipso exigendum est, ut doctrinam revocando vel occasionem dimittendo etc., scandalum removeat, priusquam ad s. communionem accedat, nisi occulte communicare velit aut scandalum fidelium alia ratione praecavere possit.

c. *Num parochus assistere possit matrimonio eorum, quorum uterque aut unus est peccator publicus.*

Parochus assistens tamquam testis matrimonio eorum, quorum unus saltem est indignus, cooperatur sacrilegio, quod contrahendo committitur; at sacramentum non administrat. Atqui haec cooperatio est materialis; ergo ex iusta causa permitti potest. Causa autem iusta est bonum contrahentium, bonum partis innocentis et bonum communitatis⁶¹). Num unus contrahentium alteri, qui est indignus, administrare possit sacramentum, dicetur suo loco.

d. *Indecenter vestitis* pariter sunt neganda sacramenta; maior tamen decencia requiritur in iis qui ad ecclesiam accedunt, quam in aegrotis vel necessitatem patientibus. Si agitur de multis (»Mode«), Ordinarii est, uniformem modum procedendi praescribere. *Hi non arcentur tamquam peccatores, sed ut importuni et inurbani petitores, nec infames fiunt ex repulso, cuius ratio est manifesta⁶²).«

38. De simulatione sacramentorum. *Definitiones.* Simulatio in genere est ficta positio signi, seu est positio actionis, quae aliud significat, quam agens in mente habet. *Simulatio sacramenti* est ficta positio signi sacramentalis, seu est positio actionis sacramentalis, quin conficiatur sacramentum.

1. *Simulatio* habetur, si materia et forma de se valida ponitur absque debita intentione.

2. *Dissimulatio* vel occultatio sacramenti denegati habetur, si ponitur actio non sacramentalis in circumstantiis, in quibus *alii* putare possunt sacramentum confici vel conferri (similiter ac fit restrictione late mentale)⁶³^

61) Cn. 106G.

*) *Vermccrsch-Creusen*, Epitome 11. 117.

M) Ita *Aterkclbach III?* 90, *Cappello* I.5 6(5 s. loquuntur secundum versiculum: • Quae non sunt, simulo, quae sunt, ea dissimulantur.*

a. Ergo sacramentum *proprie* simulat: α. qui applicat materiam et formam sacramenti sine intentione conficiendi sacramentum; β. qui adhibet materiam ex occulto defectu invalidam; χ. qui super materiam profert formam invalidam; et (propter analogiam) δ. qui communicaturo porrigit hostiam non consecratam pro consecrata. (Hoc ultimum tamen non est proprie simulatio sacramenti, sed simulatio administrationis.)

b. Non simulat, sed dissimulat sacramentum: a. qui poenitentem indispositum cum sola benedictione dimittit, ne adstantes advertant illum sine absolutione dimitti, dummodo poenitens hoc sciat; β. qui ex conducto cum communicaturo solum *verba: Corpus D. N. I. Ch.* profert, sacram hostiam autem ei non praebet, sed statim in ciborium reponit, quod ex gravi causa licite fieri potest⁴⁾-vel peccatorem consentientem praeterit; γ. poenitens, qui ingreditur confessionale et confessarium alloquitur de alio negotio vel a confessario solum petit sacram benedictionem, cum ad confessionem peragenda non sit dispositus.

39. Principia. 1. *Simulatio* sacramenti semper illicita est, neque ad mortis periculum declinandum adhiberi potest, utpote in se et intrinsecus mala⁶⁵⁾. Simulatio enim est abusus rei sacrae a Christo / I ad sanctificandum hominem unice institutae; est ergo gravissima iniuria Christo irrogata. Insuper, qui sacramentum simulat, committit mendacium sacrilegum graviterque nocivum.

2. *A fortiori simulatio* prohibita est, quae a. postulatur in contemptum religionis; b. committitur circa Eucharistiam (ob periculum idololatriae); c. cederet in damnum commune (v. g. in ordinatione sacerdotali); d. laedit certum ius alterius (v. g. in confessione).

Quare numquam licet ad evitandam sacrilegam communionem porrigere hostiam non consecratam, ne scienti quidem et consentienti, nec licet ad evitandam sacrilegam celebrationem verba consecrationis proferre sine intentione consecrandi: gravius enim peccatum est ipsa communione vel celebratione sacrilega⁶⁶⁾).

3. *Dissimulatio*, si mere materialiter permittitur deceptio aliorum, ex causa proportionate gravi permitti potest; talis enim simulatio⁶⁷⁾-non versatur circa sacramentum, quia vera materia et forma, i. e. signum sacrum non adest, sed aliquid simile. Propter deceptionem aliorum per se illicita est, nisi adsit ratio permittendi eam.

In audiendis confessionibus quandoque accidit, ut data simplici benedictione et quibusdam orationibus recitatis negatio absolutionis *aliis* occultanda sit, ne sigillum frangatur neve poenitens infametur, eo quod eius indignitas prodatur. Immo s. *Alphonsus* (n. 59) censet, posse proferri ipsam formam absolutionis submissa voce interponendo *non*, scilicet: *ego te (non) absolvo* etc.

B4) Cf. s. *Alphonsus* n. 61. — Oppositam sententiam defendit *Bender*, Simulatio et dissimulatio in sacramentorum ministracione, *Periodica* 45 (1956) 46—65, 243—254.

e5) De hac valet propositio 29 ab *Innocentio XI.* damnata: *Urgens metus gravis esj causa sacramentorum administrationem simulandi.* (D. 1179.)

ee) Cf. *Viva*, Theses damnatae, in prop. 29. ab Innoc. IX. damn. n. 7. *Buceroni*, Casus consc.5 (Romae 1904) n. 109, 10.

QUAESTIO QUARTA.

De subiecto sacramentorum.

40. Quis sit. *Subiectum* sacramentorum dicitur *capax*, si est habile ad aliquem saltem effectum supernaturalem recipiendum (n. 9). Ex voluntate Christi, institutoris sacramentorum, solus *homo in statu viae, habens, si est adultus, debitam intentionem personalem*, est subiectum capax effectus sacramentorum.

Cuius quidem voluntatis divinae haec est ratio, quia sacramenta instituta sunt ad gratiam primo conferendam vel augendam; in praesenti ordine providentiae autem solus homo viator capax est primae gratiae vel eius augmenti: damnati enim primae, beati in coelis et animae in purgatorio secundae gratiae non sunt capaces.

Omnia sacramenta excepta eucharistia in subiecto *conficiuntur*, cui administrantur; in sola eucharistia distinguenda est confectio sacramenti ab eius administratione.

Nota. Quid tum ad validam tum ad licitam sacramentorum (eorum praesertim, quae pro omnibus instituta sunt) susceptionem requiratur, iam paucis exponendum est. Quae tamen hic generatim dicuntur, intelligenda sunt »exceptis excipiendis», de quibus infra, ubi de singulis sacramentis agendum erit, dicetur.

Articulus primus.

De sacramentis **valide** recipiendis.

41. Condiciones requisitae. 1. Ad sacramenta valide suscipienda, seu ut subiectum sit *capax* (excepta poenitentia), *nec probitas nec fides* in suscipiente requiritur; quare ecclesia baptismum et ordines haereticis vel impiis colatos semper pro validis habuit.

a. Etsi ad *valide* suscipienda sacramenta fides non requiratur, ad licite tamen et *fructuose* ea suscipienda fides absolute necessaria est, quia sine fide adultus gratiam iustificationis acquirere nequit^{•7)}.

b. Excipitur *poenitentia*, quia ad valide suscipiendum sacramentum poenitentiae nonnulli actus poenitentis vel ut materia vel ut condicio necessaria praerequiruntur; actus autem praerequisiti sine fide elici non possunt.

2. Ad sacramenta valide suscipienda *nulla requiritur attentio*. Et sane in suscipiente adulto aliud non requiritur, nisi ut susceptio sit habitualiter voluntaria (infra n. 5.); ad hoc autem non requiritur attentio, ne externa quidem.

Distractiones ergo etiam voluntariae in ipso actu susceptionis non obsunt valori sacramentorum. Hinc recte notat *Gury* (n. 229), frustra scrupulis aliquando poenitentes ex eo angi, quod distractiones passi fuerint, dum absolvebantur, vel quod absoluti fuerint, quin ad id animadverterint. Attamen voluntariae distractiones in susceptione sacramentorum propter reverentiam eis debitam sedulo excludendae sunt. Licet enim voluntariae distractiones in suscipiendis sacramentis horum valorem non impediunt et a mortali excusari possint, a veniali tamen minime excusantur: sancta enim sancte tractanda sunt.

•7) Cf *De praeceptis* n. 7 s.

3. Ad cetera sacramenta valide suscipienda *praerequiritur baptismus valide susceptus*: siquidem alia sacramenta pro solis membris Ecclesiae instituta sunt; per solum autem baptismum homo fit membrum Ecclesiae

Sacramentum ergo, quod non baptizato confertur, nil efficit, quia non baptizatus non est subiectum capax aliorum sacramentorum (cf. cn. 737, § 1).

4. *Infantes* (i. e. qui nondum usum rationis habuerunt) et perpetuo amentes pro iis sacramentis, quorum capaces sunt, simul sunt dispositi; intentionem, quam habere nequeunt, supplet intentio Christi et Ecclesiae.

Quatuor autem sacramentorum ipsi sunt capaces: *baptismi*, quem suscipere possunt et debent; *confirmationis*, quam suscipere quidem possunt, sed non debent; *eucharistiae*, quam nunc ex voluntate Ecclesiae suscipere non possunt; *ordinis*, queip nunquam licite suscipere poterant. De his constat ex traditione, quae voluntatem Christi instituentis sacramenta nobis manifestat.

5. *In adultis* i. e. in iis, qui usum rationis adepti sunt, ad valide suscipienda sacramenta requiritur *intentio* saltem *habitualis implicita* suscipiendi tale sacramentum⁶⁸). Quare non sufficit, ut sacramentum positive non respuant, sed omnino requiritur *positiva voluntas* suscipiendi sacramentum, eaque vera et seria: siquidem ex voluntate Christi in adultis susceptio debet esse voluntaria, quia noluit eos sanctificari sine eorum voluntate et consensu. Sufficit autem intentio *habitualis*, etiam *implicita*, quia ad recipiendum donum et beneficium alia intentio praeter liberam acceptionem vel remotionem voluntatis contrariae non requiritur; libera autem acceptatio etiam in voluntate habituali continetur.

a. Si agitur de *catholicis moribundis*^Λ qui sensibus destituti, nil impedit, quominus eis sacramenta (confirmatio, poenitentia, viaticum, extrema unctio, et etiam baptismus, si prior esset dubius vel invalidus) conferantur, nisi constet eos usque ad deliquium manifeste impenitentes fuisse. Recte enim supponuntur habere intentionem habitualement, implicitam saltem, recipiendi illa sacramenta. Nam ec ipso, quod Christiane vixerunt, vel, quamvis peccantes, tamen non recesserunt a religione Christiana, habuerunt voluntatem adhibendi media a Deo ordinata ad vitam religiose agendam et praesertim finiendam. In hac voluntate habitualiter perdurante (si non constet de revocatione) continetur intentio habitualis implicita, sed absoluta et determinata, haec sacramenta recipiendi").

b. Si vero agitur de *infidelibus moribundis* qui sensibus destituti non possunt interrogari, quaeritur, in quonam actu praecedente intentio contineatur saltem habitualis. Omnes fere concedunt in voluntate *amplectendi aliquando religionem Christianam* implicite contineri intentionem suscipiendi baptismum, etsi quis baptismum non cognoverit vel de eo non cogitaverit. (Attamen non consentiunt, num in voluntate *faciendi omnia, quae ad salutem necessaria sunt*, qualis in omni contritione continetur, intentio suscipiendi baptismi includatur. Iamvero, etsi nonnulli auctores id affirmant⁷⁰), alii tamen non sine ratione id prorsus negant,

Λ .") In matrimonio efficacior gradus intentionis requiritur, quatenus contractus est; item in poenitentia, quia actus poenitentis sunt quasimateria sacramenti.

") Si qui hanc intentionem vocant »interpretativam«, intelligunt sub hoc termino »voluntatem quandam generaliorement habitualement« (cf. *Ballerini-Palmieri* IV, n. 702), non autem illam condicionatam irream velleitatem: »si scirem, vellem«.

7p) Vermeersch in *Periodica* 1929, p. 123* ss.

ubi agitur de infideli bonae fidei, cui ergo persuasum est se cum sola fide in Deum existentem et remuneratorem recte agere⁷¹⁾).

q. In contritione sive imperfecta sive perfecta continetur quidem *votum* baptismi; votum autem in tali homine non est necessario idem ac *intentio* recipiendi sacramentum. *Votum* enim, quod hic infidelis concipere potest, est desiderium satisfaciendi in omnibus Dei voluntati praecipienti, quod tamen non est determinatum ad certum medium, ergo desiderium adhibendi vel circumcisionem, vel baptismum, vel orationem, vel alium ritum. *Intentio* autem, etiam implicita tantum, debet ferri in aliquod obiectum, in quo determinate continetur sacramentum.

0, *Votum* sufficit, si est condicionatum etiam condicione irreali (si scirem, vellem). *Intentio* autem sacramenti, etsi condionate efferatur, debet saltem aequivalere absolutae; sic certe homini dubie baptizato non satis esset dicere: »si non *essem* bantizatus, *vellem* baptizari*, sed debet dicere: »si non *sum* baptizatus, *volo* baptizari*; homo autem, quem supponimus, nil aliud in mente habere potest nisi hoc: »si scirem, Deum aliud velle, utique inquirerem, quaenam sit vera religio et quid postulet, et adhiberem illa media; sed de facto bona fide credo cum nil aliud velle, ergo de facto nolo*.

y. Nec mirum videtur, ad justificationem sine sacramento et caractere sufficere votum, econtra ad iustificationem cum sacramento et caractere plus voluntatis requiri. Nam in justificatione sine sacramento sufficit, ut nil adsit in voluntate, quod Dei operationem impediat; in baptismo autem »homo constituitur in ecclesia Christi persona cum omnibus Christianorum iuribus et officiis* (cn. 87); ad hoc autem non sufficit aliqua condicionata irrealis et indeterminata velleitas sine cognitione saltem implicita, sed debet sacramentum cum officiis aliquo humano modo cognitum et admissum esse.

»/44.

8. Denique non potest appellari ad ea quae (infra sub *d*) tradimus de intentione; praevalente inter duas contrarias; agitur enim de casu toto coelo diverso; loquimur ibi de homine Christiano, qui modo ss. communionem devote suscepit, qui ergo in sua vita praeterita et praesertim in hoc ultimo actu probatus est habere intentionem proprie habitualement implicitam, etiam recipiendi sacramentum unctionis; et praecise hanc valere et praevalere dicimus alteri ex errore conceptae, se non esse graviter infirmum et proinde non posse suscipere unctionem. Hic autem agimus de homine *infideli* non baptizato, qui est bona fide in sua secta, et ideo de facto non vult sacramentum, solum haberet voluntatem, si cognosceret.

e. Insuper haec omnia etiam congruunt cum praxi Ecclesiae⁷²⁾).

c. Hinc qui *fictè* tantum vel *per iocum* sibi conferri sinat sacramentum vel qui *mere negative* se habeat, dum ei confertur sacramentum, absque seria voluntate saltem implicita illud suscipiendi, nihil suscipit. Item si quis *ignorans*, quid sit sacramentum, mere materialiter sibi aliquod conferri permittat, illud non accipit. — Econtra qui ex metu etiam gravi et iniuste incusso recipit sacramentum, valide illud recipit, modo adsit intentio saltem implicita (excipiendum est matrimonium). In praxi tamen sub condicione iterum baptizandi sunt, qui solum ex metu baptismum susceperunt et postmodum sponte illud desiderant, quia difficulter discerni potest, utrum internus consensus in baptismum, an interna repugnantia contra baptismum adfuerit. — Phreneticus, qui omnibus modis repugnat volenti conferre extremam unctionem, valide eam suscipit ex intentione saltem implicita, quam ante morbum habuit.

⁷¹⁾ *Umberg* in *Periodica* 1929, p. 97* ss.

⁷²⁾ Ergo ut missionarius ethnicum vel iudaeum moribundum sensibus destitutum licite baptizare possit, non sufficit, ut prudenter praesumat eum habuisse saltem attritionem, sed requiritur, ut ex positivis indiciis prudenter iudicare possit, eum habuisse desiderium baptismi vel propositum ingrediendi ecclesiam. S. *Officium* 18. sept. 1850, 30. mart 1898 (D. 1966 a); cf. cn. 752, § 3. Alia documenta huc spectantia collegit *Cappello*, De Sacr. I.» n. 151 s.

d. Si suscipiens ex errore *duas contrarias intentiones* habet, alteram qua actu respuit, alteram qua habitu desiderat sacramentum, valide suscipit, si intentio illud suscipiendi praevalet. Utra intentio praevaleat, ex dispositione animi colligi debet: illa scilicet praevalet, quam retineret, si veritatem cognosceret. Finge e. g. parochum cum infirmo graviter decumbente, qui s. communionem modo devote suscepit, de suscipienda extrema unctione agentem, quam infirmus nunc suscipere recusat, cum putet se nondum esse in mortis periculo. Hunc infirmum interea sensibus destitutum parochus sacro oleo incipit ungere atque in unctione pergit, quamvis infirmus interim ad se reversus agitatione capitis displicentiam suam ostendat: validum est sacramentum, quia intentio habitualis est intentio prae-dominans⁷³).

Articulus secundus.

De sacramentis **licite et fructuose** suscipiendis.

42. Condiciones requisitae. 1. Ad sacramenta licite et fructuose suscipienda saltem ea *dispositio* requiritur, sine qua sacramenta effectum suum principalem, gratiam scilicet sanctificantem vel primam vel secundam, producere nequeunt; generatim ergo dicendum est:

a. Ad sacramenta *mortuorum* licite et fructuose suscipienda requiritur *attritio* supernaturalis, quae supponit *fidem* et *spem*: nulla enim a Deo conceditur remissio sine conversione et dolore de peccato.

.b. Ad sacramenta *vivorum* licite et fructuose suscipienda requiritur status gratiae, ut ex rei natura patet.

Duplex exstat via, qua status gratiae recuperari possit: contritio perfecta aut absolutio sacramentalis; etsi haec posterior non semper necessaria sit, semper tamen utpote certior atque securior suadenda est.

2. Qui scienter sine debita dispositione sacramentum suscipit, *irreverentiae sacrilegium* committit, idque gravius illo, quod committit is, qui sacramentum in statu peccati mortalis *conficit*, quia non utcumque sacramentum indigne tractat, sed fructu gratiae privat.

S. Alphonsus (n. 86) duos affert casus sane raros, in quibus licet ss. eucharistiae sacramentum sumere in statu peccati mortalis: a. Si sacerdos ad altare vel laicus mensae communicantium accumbens recordaretur peccati mortalis a se commissi nec posset actum contritionis elicere nisi interrompendo sacrificium missae vel recedendo a mensa communicantium cum periculo diffamationis, licet- ss. sacramentum sumeret, b. Si hostia consecrata exposita esset periculo profanationis ex parte impiorum nec suppeteret tempus eliciendi contritionem, hostia sumi posset sine peccato.

43. *Num liceat sacramenta petere vel accipere a ministro indigno.*

Minister indignus dicitur, qui certo cognoscitur non administraturus sacramentum sine peccato mortali. Dicitur *certo*: si enim non cognoscitur certo indignus, praesumi debet dignus. Proinde nondum dici debet indignus, qui scitur ante aliquot horas peccasse, sed praesumitur iam se disposuisse; potius agitur de ministro, qui cognoscitur habitualiter esse in statu peccati, v. g. in occasione voluntaria continuata. Porro minister potest esse indignus aut propter solum defectum dispositionis, aut etiam propter censuram vel irregularitatem, qua innodatus sacramenta administrare prohibetur. (Cn. 2261.)

n) Cf. *Elbel-Bierbaum* III. pr. 8. n. 69.

I. *Per se non licet sacramenta petere vel accipere* a ministro indigno. Et sacramenta quidem *petere* non licet, quia lex naturae vetat, ne quem incitemus ad id, quod sine peccato aut facere non potest aut facturum non est; *recipere* autem non licet, quia non licet cooperari ad peccatum, quod administrans sacramentum in mortali committit.

Praeter hanc cooperationis rationem, quae potissima est, duplex alia quandoque accedit, scandalum scilicet et periculum perversionis, quam indignus minister, *praesertim si sit haereticus*, tentare potest. Sine causa ergo certe non licet sacramenta accipere a sacerdote indigno, *etiamsi ad ea ministranda sit paratus*, quin et ultro se offerat.

2. *Ex iusta causa tamen licitum est sacramenta petere et accipere* a ministro indigno, qui ea sine peccato administrare potest. Ex causa enim proportionate gravi licitum est petere actionem, quam alter sine peccato praestare potest, licet praevideatur commissurus peccatum; insuper licet peccato alterius ex iusta causa materialiter cooperari. Hoc semper obtinet, si indignitas oritur ex solo peccato, quod per contritionem statim deponi potest.

Causae vero iustae et proportionate graves, ob quas etiam sacerdos indignus vocari vel adiri posset, haec sunt: ad sacramenta administranda aegrotus; ad confessionem et communionem paschalem peragendam; ad baptizandum infantem; ad absolutionem percipiendam, ne recipiens diutius in statu peccati versari debeat; ad indulgentiam lucrandam; ad praecavendum imminens periculum lapsus ob vehementem tentationem vel occasionem peccandi⁷¹⁾.

3. Quoad *excommunicatos*. Possunt fideles *ex qualibet iusta causa* ab excommunicato sacramenta petere, maxime si alii ministri desint. Sed ab excommunicatis vitandis nec non ab iis excommunicatis, in quos lata est sententia condemnatoria aut declaratoria, fidelis *in solo mortis periculo* petere possunt tum absolutionem tum etiam, si alii ministri desint, cetera sacramenta⁷⁵⁾.

a. Qui ergo moriturus esset sine sacramento, nisi illud peteret ab excommunicato vitando (vel ab haeretico aut schismatico), posset ab his petere non solum baptismum aut absolutionem, sed etiam extremam unctionem et viaticum.

b. Haeretici et schismatici publici non sunt quidem sensu iuridico *vitandi*, sacramenta tamen ab eis petere non licet, nisi in proximo periculo mortis. Immo ordinarie ne tunc quidem advocandi sunt, propter perversionis periculum: vix enim minister haereticus sacramenta ministrabit moribundo, nisi is fidem sectae ipsius admiserit. Quare praestat elicito actu contritionis perfectae divinae misericordiae se committere, quam tanto periculo se exponere.

71) S. Alphonsus n. 89.

71) Idem valet de suspensione, interdicto et de quibusdam poenis vindicativis. Cn. 2261; 2275, 2; 2284; 2298.

QUAESTIO QUINTA.

De sacramentalibus⁷⁶⁾.

Articulus primus.

De natura sacramentalium.

44. Definitio. *Sacramentale* etymologice significat omne id, quod ad sacramentum pertinet, praesertim vero ceremoniam sacramentalem, quae scilicet in sacramentorum administratione observatur.

Sacramentalia vero proprie et specificè, prout in hac quaestione intelliguntur, definiri possunt: Signa sacra (res aut actiones) ab ecclesia ad aliquam sacramentorum imitationem instituta, quibus ipsa uti solet ad obtinendos ex sua impetratione effectus praesertim spirituales⁷⁷⁾. Ergo sunt de ratione sacramentalium: fl. ut sint signa sacra ab ecclesia instituta; quare ipsa ea quae sola in sacramentalia plenam potestatem exercet: ea constituere, authentice interpretari, ex eis aliqua abolere aut mutare potest⁷⁸⁾; ô. ut effectus supernaturales tum spirituales tum corporales producant; c. ut hos effectus producant vi impetrationis (vel in exorcismis etiam vi imperativa) Ecclesiae.

a. Sacramentalia, quae a theologis dicuntur *sacramenta minora*, ita definiri debent, ut hinc quidem a sacramentis differant, inde vero cum sacramentis maximam, quae admitti possit, similitudinem exhibeant.

b. *Conveniunt* cum sacramentis, quia sunt (ut plurimum) signa sacra, pertinentia ad cultum divinum, quae non solum significant, sed etiam aliquo modo producant effectus supernaturales aut etiam temporales (non ut tales, sed) ad salutem utiles.

c. *Differunt* sacramentalia a sacramentis: a. *Ratione originis*, quia sacramenta a Christo, sacramentalia ab Ecclesia instituta sunt. A Christo ergo descendunt sacramentalia: 1. *mediate*, quia Ecclesia potestatem instituendi et peragendi sacramentalia a Christo accepit: 2. *in genere*, quia Christus exemplo suo⁷⁹⁾ et expressis verbis⁸⁰⁾ benedictiones et exorcismos (in genere) instituit Ecclesiae relinquens determinationem specialis formae et modi sacramentalium. 3. *Ratione effectus*, quatenus sacramenta immediate et directe gratiam habitualement conferunt, sacramentalia vero primarie gratias actuales ad pia opera sancte perficienda. 4. *Ratione modi operandi*; sacramenta enim effectus suos producant ex opere operato, sacramentalia ex opere operantis Ecclesiae.

d. Pro gradu imitationis sacramentorum sacramentalia latius et strictius intelligi possunt. *Latius* sacramentalia dicuntur omnia, quibus Ecclesia uti solet ad effectus spirituales obtinendos. Sex enumerantur genera sacramentalium

⁷⁹⁾ Suarez, De sacramentis disp. 15. / B. Pighi, Liturgia sacramentalium. G. Arendt, S. /., De Sacramentalibus. Fr. Schmid, Die Sakramentalien der kath. Kirche. Probst, Saramente und Sakramentalien. Kutschker, Die hl. Gebr. Suche. R. Guardini, Von hl. Zeichen (1928). L. Bopp, In liturgischer Geborgenheit* (1936), Vermeersch-Creusen, Epitome II.7 261—270. Capello, De sacr. I.8 84—108.

⁷⁷⁾ Cn. 1144.

⁷⁸⁾ Cn. 1145.

⁷⁹⁾ Cf. Matth. 14, 19; 20, 34; Mare. 7, 33 s; Luc. 24, 50; Io 9, 6.

⁸⁰⁾ Luc. 9, 1; Io 13, 14 s.

sensu latiore secundum notum versiculum: »*Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.*»

Orans: significat orationem Dominicam, preces publicas ab Ecclesia praescriptas eiusque nomine factas; *tinctus*: aspersionem aquae benedictae et unctiones; *edens*: manducationem panis benedicti (Eulogias) aliorumque esculentorum benedictorum; *confessus*: confessionem generalem (Confiteor) in Missa, Officio; *dans*: eleemosynas, opera misericordiae ab Ecclesia *specialiter* commendata; *benedicens*: benedictionem praesertim a parentibus vel superioribus impertitam.

Quatenus hae actiones sunt sacramentalia sensu latiore, earum efficacia non attenditur e. g. in oratione Dominica ratione divini auctoris vel in operibus misericordiae ratione specialis Dei promissionis, sed *ex commendatione et usu Ecclesiae*, ita ut hae actiones privatae, e. g. matris, quae benedicit filio, efficaciam repetant ex impetratione Ecclesiae, in qua participant omnia Ecclesiae membra, etiam laici.

Sensu stricto sunt sacramentalia *res aut actiones* ad normam cn. 1144, quibus *Ecclesia hierarchica* per suos ministros utitur, quorum ergo *^minister legitimus* est clericus» secundum cn. 1146.

45. Divisio. Sacramentalia dividuntur:

1. Ratione *obiecti* in *actiones* et *res*, prout effectus immediate aliqua actione e. g. benedictione, vel mediate, scilicet mediante re benedicta e. g. aqua lustrali, agno Dei, producit.

Actiones dicuntur sacramentalia *transeuntia* et comparantur cum sacramentis, quae actione transêurilê conficiuntur; *res benedictae* dicuntur sacramentalia *permanencia* et comparantur ss. altaris sacramento", quod messe permanet et usu effectum suum producit.

2. Ratione *finis* sacramentalia transeuntia dividuntur in *benedictiones* et *exorcismos*, prout adhibentur ad effectum supernaturalem conferendum aut ad potestatem daemonis debilitandam vel frangendam.

Benedictiones iterum dividuntur:

a. ratione *formae* in *verbales*, in quibus sola verba (et signa v. g. crucis) adhibentur, et in *reales*, in quibus plerumque unctio adhibetur, quae vocantur etiam *consecrationes*.

b. ratione *effectus* in *constitutivas* (Weihe-segen), quibus praeter "impetrationem auxiliorum supernaturalium res vel personae ac cultum divinum deputantur et mutato statu in esse sacro constituentur: xet *invocativas* (Bittsegen), quibus non~mutato statu aliquod 'speciale bonum impetratur.

Constitutiva sunt v. g. prima tonsura, ordines minores, consecratio virginum, benedictio abbatis, consecratio calicis, ecclesiae, coemeterii, benedictio oratorii, paramentorum, aquae lustralis etc. Ubi s. oleum adhibetur (excepta consecr. virginum), vocantur *consecrationes*. *Invocativae* sunt v. g. benedictio puerorum, infirmorum, novae domus, frugum etc. Inter constitutivas quaedam sunt, quibus res fiunt sacramentalia permanentia, si benedicuntur, ut earum applicatione vel usu *permanenter* bona redundant, v. g. aqua lustralis; aliae, quibus res vel personae solum ad cultum divinum ordinantur, quarum aliqua inserviunt ad alia sacramenta vel sacramentalia conferenda, ut s. olea.

c. ratione *ritus* in *sollemnes* et *privatas*, prout fiunt cum concursu populi et campanarum sonitu, cum cantu et ministris, vel sine his sollemnitatibus. (Superpelliceum et stola non faciunt ritum sollemnem.)

3. Ratione *ministri* in *reservata*, quae solum a determinato ministro confici possunt, et *non reservata*, quae ab omnibus indiscriminatim ministris peragi possunt.

a. Sacramentalia *reservata* alia sunt *papae* reservata ut benedictio pallii, agnus Dei, rosae aureae etc.; alia sunt *episcopis* reservata, quae duplicis generis sunt: a. benedictiones quaedam reales, quae episcopis ita propriae sunt, ut sine induito apostolico sacerdoti delegari nequeant (v. g. ordines minores); β. benedictiones verbales, quas episcopi vel iure ordinario vel delegato sacerdotibus committere possunt.

Memoranda est series benedictionum, quae certis ordinibus religiosis reservantur et in Rituali habentur sub titulo: *Benedictiones propriae nonnullorum ordinum regularium seu congregationum religiosarum*.

b. Inter sacramentalia *non reservata*, quae vi ordinis a quolibet sacerdote absque delegatione fieri possunt, notari debent ea, quae sunt *de iure parochiali*, ideoque ab alio sacerdote absque licentia parochi fieri nequeunt: benedictio nuptialis, benedictio fontis baptismalis, benedictio domorum in sabbato sancto, benedictio agrorum et frugum, si sollemniter fit; generatim non sunt faciendae benedictiones publice et sollemniter in loco, qui alterius iurisdictioni subest (cn. 462).

46. Minister. Sacramentalium minister legitimus in genere est *clericus*, cui ad id potestas collata est quique ab auctoritate Ecclesiae non sit prohibitus⁸¹). Pro diversa autem dignitate sacramentalium diversi ministri assignantur:

a. Pro *consecrationibus* requiritur character episcopalis, nisi Ius vel Apostolicum Indultum etiam sacerdoti potestatem concedat.

b. *Benedictiones* dare potest quilibet presbyter, nisi sint reservatae; sed etiam reservatae, si dantur a presbytero sine licentia, sunt *illicitae*, sed *validae*, nisi aliud expressum sit (cn. 1147, §3).

c. *Diaconi* et lectores illas benedictiones tantum valide et licite dare possunt, quae ipsis expresse a iure permittuntur (cn. 1147, §4).

d. Ministri *exorcismorum*, qui occurrunt in baptismo et in consecrationibus vel benedictionibus, sunt iidem, qui eorundem sacrorum rituum legitimi ministri sunt⁸²).

Laid ergo sacramentalia sensu stricto *conficere* nequeunt; *usus* tamen quorundam sacramentalium permanentium immediate ipsis laicis permittitur ut aquae lustralis, agni Dei, numismatis benedicti etc., alia vero sacramentalia permanentia ut cineres benedicti etc. fidelibus per ministerium sacerdotum applicari debent.

47. Subiectum. 1. Etsi *subiectum proximum* et immediatum sacramentalium sit diversissimum, creatura nempe tum rationalis tum irrationalis, subiectum tamen *remotum* et ultimum semper est homo viator, in cuius spiritualem utilitatem cedit omnis effectus per sacramentalia productus.

81) Cn. 1146.

82) Cn. 1153.

Z *Benedictiones*, imprimis catholicis impertiendae, dari etiam possunt catechumenis, immo, nisi obstet ecclesiae prohibitio, etiam acatholicis ad obtinendum fidei lumen vel una cum illo corporis sanitatem⁸³).

a. Talis prohibitio Ecclesiae in iure habetur: pro excommunicatis vitandis et pro toleratis post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam; — pro personarum interdictis; — pro catholicis, qui matrimonium mixtum, etsi validum, sine dispensatione inire ausi sunt; — pro illis, qui poena vindicativa privationis sacramentalium affecti sunt⁸⁴).

b. Sacramentalia, quae dari possunt etiam catechumenis, intelligi debent etiam sacramentalia publica, et proinde catechumeni admitti possunt ad impositionem cinerum, traditionem candelarum et palmarum⁸⁵).

3. *Exorcismi* fieri possunt non solum in fideles et catechumenos, sed etiam in acatholicos vel excommunicatos⁸⁶).

— t. * cA*.- — tA. ,

• — 1 1 1 | Articulus secundus.

t-A

De effectibus sacramentalium.

48. Efficacia sacramentalium. Sacramentalibus inest specialis vis atque efficacia producendi quosdam effectus supernaturales sive spirituales sive corporales.

a. *Specialis* dicitur efficacia sacramentalium, ut distinguatur tum a vi et efficacia impetrandi, quae convenit orationibus fidelium, tum a vi meritoria, quae inest bonis operibus iustorum.

b. Efficacia specialis sacramentalium non in eo consistit, quod suapte natura, quatenus signa sacra sunt, pios motus excitant, quibus deinde auxilium supernaturale ex opere operantis obtinetur, sed in eo, quod ipsa actione vel ipsa re benedicta (vi collatae benedictionis effectus supernaturalis obtinetur.

49. Quos effectus producant. Effectus, qui a sacramentalibus producuntur, ad quatuor potissimum revocari possunt:

1. *Collatio gratiae actualis*, quae primarius et principalis sacramentalium effectus dici debet; sic benedictio abbatis, coronatio regis, ordines minores prout sacramentalia sunt, benedictio nuptialis etc. gratias actuales ad rite obeunda munera suscepta conferunt.

2^a *Remissio peccati venialis*, quam omnes theologi sacramentalibus tribuunt, etsi disputent de modo, quo peccata venialia ab eis deleantur. Sic aqua lustralis, cineres initio quadragesimae benedicti, Confiteor cum orationibus adnexis potissimum vim habent delendi peccata venialia.

Num sacramentalia vim habeant remittendi *poenam temporalem*, non constat, »nec video, ait *Suarez*, quo fundamento sufficienti affirmari id possit»⁸⁷).

“) Cn. 1149.

84) Cn. 2260, § 1; 2275, 2; 2375; 2291, 6.

“) S. R. C. «. mart. 1919.

“) Cn. 1152.

87) *De sacramentis* disp. 15. sect. 4. n. 9.

3. *Cohibitio daemonis.* Dominium diaboli in homines ex peccato proveniens triplici potissimum modo ex permissione divina se exserit: *a.* eo quod hominibus eorumve bonis mala physica imert; *b.* eo quod interius malis tentationibus ad peccatum eos instigat; *c.* eo quod ipsa hominum corpora obsidet. Iam ad cohibendos, debilitandos repellendosve malignos hosce diaboli influxus complura sacramentalia, praesertim vero multiplices exorcismi adhibentur.

a. Hunc effectum sacramentalia pro varietate influxus diabolici variis modis* producant: vel enim angelos bonos movent, ut maiore vi et virtute malignas diaboli infestationes repellant, vel auxilia gratiae conferunt ad tentationes facilius superandas, vel impediunt, quominus mali spiritus hominibus eorumve bonis noceant, vel tandem daemonem a corporibus obsessis plane expellunt aut saltem eius influxum debilitant.

β. Ab exorcismo ordinario, qui ad sacramentalia numeratur, distinguendum debet *charisma extraordinarium*, quo Deus quandoque viris sanctis potestatem confert miraculose expellendi daemones a corporibus obsessis. Vis enim et efficacia exorcismi ordinarii, etsi semper valeat ad daemonis potestatem debilitandam, non tamen semper valet ad daemonem ipsum plene expellendum.

4. *Operatio boni temporalis* ut sanitatis aliorumve beneficiorum. Hunc effectum sacramentalia diversimode producant: eo quod speciali Dei providentia homo eiusque bona a malis futuris praeservantur, vel eo quod mala praesentia auferuntur corporibusque sanitas restituitur, vel eo quod temporalis prosperitas confertur. Sic benedictio infirmorum et pleraeque benedictiones, quae creaturis irrationalibus conferuntur, hos effectus potissimum intendunt.

5. Quaedam sacramentalia, consecrationes scilicet et benedictiones constitutivae etiam hunc effectum habent, quod huiusmodi res *reverenter tractari* iubentur, ad usum profanum vel non proprium adhiberi vetantur, etiamsi in dominio privatorum sint⁸⁸).

Nota 1. Non tamen singula sacramentalia omnes hos effectus producant: nam tum ex institutione sua tum ex modo, quo peiaguntur, diversa et ad diversos fines destinata sunt, ideoque diversos etiam effectus producant. Quosnam vero fructus singula conferant, tum ex eorum institutione tum ex precibus, quibus Ecclesia ea administrat, colligi debet.

< Nota 2. Benedictiones et consecrationes, quibus res vel personae ab Ecclesia consecrantur et ad cultum divinum deputantur ut consecratio ecclesiae, consecratio calicis, benedictio abbatis vel abbatissae, prima tonsura, ordines minores etc. eatenus sacramentalia sunt, quatenus ipsa consecratio vel usus rei consecratae vim habet conferendi effectus supernaturales, non autem quatenus vim habet constituendi rem vel personam vere sacram et ad cultum divinum deputatam. Ecclesia enim res et personas non ea potestate consecrat et ad cultum divinum permanenter destinat, qua sacramentalia instituit et conficit, sed potestate, qua instructa est, regendi ordinandique Dei cultum externum in societate religiosa a Christo instituta. Equidem sacramentalia quoque ad cultum divinum ordinantur, cum suapte natura sint actus cultus divini; verum potestas regendi cultum externum⁸⁸

88) Cn. 1150. Ergo >non licet uti candela benedicta tamquam lumine vulgari, nec bibere aquam benedictam ad sitim exstinguendam. Verum haec nec mortalia sunt nec sacrilegii arguenda et ex iusta causa facile excusantur*. *Vermeersch-Creusen*, Epitome II. 468.

ad instituenda et conficienda sacramentalia non sufficit, nisi accedat peculiaris potestas benedicendi et potestas cohibendi daemones.

50. De potestate Ecclesiae. Ad instituenda et conficienda sacramentalia Ecclesia duplici potestate instructa est, potestate benedicendi et potestate cohibendi daemones.

1. *De potestate benedicendi*, a. Hanc potestatem Apostolis atque in iis Ecclesiae ministris a Christo traditam esse, patet ex his scripturae verbis: *In quamcumque domum intraveritis, primum dicite: pax huic domui; et si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra*⁹⁰). Verba enim: *Pax huic domui* non exhibent salutationem communiter usitatam, sed benedictionem, qua bona supernaturalia efflagitantur, ut ex sequentibus verbis patet⁹¹).

b. Christus apostolos exemplo suo docuit, quomodo benedicendi potestatem in utilitatem hominum exercere deberent: ipse enim parvulis manus imponens benedixit⁹²), panes et pisces postea multiplicandos benedixit⁹³), panem in corpus suum convertendum benedixit⁹⁴), ac tandem ante suam in coelum ascensionem elevatis manibus apostolis et discipulis benedixit⁹⁵).

2. *De potestate in daemones*. Hanc potestatem apostolis et discipulis atque in iis ecclesiae ministris traditam esse hisce scripturae verbis demonstratur: *Convocatis autem duodecim apostolis dedit illis virtutem et potestatem super omnia daemonia*⁹⁶).

Nota. Ecclesiam traditam sibi a Christo potestatem per sacerdotes suos potissimum exercere ex ipso sacerdotum munere iam constat et expresse significatur verbis, quibus ipsa in ordinatione presbyteri utitur: *Consecrare digneris, Domine, manus istas .. ut quaecumque benedixerint, benedicantur, et quaecumque consecraverint, consecrentur et sanctificentur*. Et quamvis clericis in ordinatione exorcistarum conferat potestatem *imponendi manus super energumenos* et per impositionem manus *coercendi spiritus immundos*, hac potestate tamen uti non licet nisi sacerdotibus⁹⁷).

*

51. Quomodo effectus producant. Sacramentalia effectus producant, ex vi *uripetratoria Ecclesiae* (vel etiam *imperativa in exorcismis*), quae dum sacramentalia per ministros suos conficit, Deum ipsa deprecatur pro iis, quibus sacramentalia administrantur vel qui postea eis utuntur. Sacramentalia ergo effectum producant:

a. *Non ex opere operantis*: hoc namque termino significatur effectum in genere sanctitatis ministri vel a dispositione subiecti; sed sacramentalia vim et efficaciam suam non habent ex sanctitate et devotione ministri neque ex dispositione subiecti, sed ex vi impetratoria Ecclesiae.

M) Lue. 10, 5. 6.

90) Cf. *Knabenbauer*, Commentarius in quatuor evang. 1. p. 387.

ei) Mare. 10, 19. Matth. 19, 15.

w) Mare. 6, 41. Matth. 14, 19.

M) Matth. 26. 26.

M) Luc. 24, 50.

Luc. 9, 1. Coll. Matth. 10, 1. Luc. 10, 17.

97) Cn. 1153; S. C. *Prop.* 11. Sept. 1799; cf. infra n. 54.

a. Si quandoque legimus sacramentalia uberiores et propemodum miros effectus produxisse, ubi a *viris sanctis* peragerentur, id non ordinariae sacramentalium efficaciae, sed singulari charismati determinatae personae intuitu sanctitatis a Deo collato tribuendum est. His tamen non negatur sacramentalium ordinarium effectum etiam dempto speciali charismate, ex merito ministri, qui Deo eximie placet, augeri posse et reipsa augeri, quemadmodum fructus missae intuitu sanctitatis ministri offerentis quandoque augentur.

β. Ad percipiendos sacramentalium effectus debita *subiecti dispositio* requiritur, quemadmodum ad percipiendos fructus sacramentorum debita dispositio necessaria est. Hinc concedendum est effectum sacramentalium eo uberiores esse, quo perfectior est dispositio seu sanctitas, fides et devotio subiecti; vis autem hos effectus producendi inest impetrationi Ecclesiae.

b. *Neque ex opere operato*: hoc enim termino significatur effectum produci vi institutionis divinae, adeo ut ipsum signum vi huius institutionis efficax sit ad producendos effectus: sacramentalia autem non vi institutionis, sed vi orantis et impetrantis Ecclesiae efficacia sunt.

c, *Sed ex opere operantis Ecclesiae*. Modus, quo sacramentalia¹ operantur, in eo convenit cum modo operandi sacramentorum, quod eorum efficacia non pendeat a merito ministri neque a sanctitate subiecti; sed in eo differt a modo operandi sacramentorum, quod eis efficacia non competat vi institutionis, sed vi impetrationis Ecclesiae (vel etiam imperii) sacramentalia peragentis. Quamvis ergo vere affirmari possit, sacramentalia agere ex opere operato, si huius termini sola vis negativa consideretur, aptius tamen sacramentalia effectus producere dicuntur *ex opere operantis Ecclesiae*, ut mode singulari, quo sacramenta operantur, etiam singularis terminus *ex opere operato* reservetur.

"A V

52. *Effectus sacramentalium dicendus est infallibilis*: effectus enim producitur deprecatione Ecclesiae; sed Ecclesiae orationes semper audiuntur. Si tamen effectus particularis, qui intenditur, ex administratione vel ex usu sacramentalium reipsa non semper provenit, id ex duplici condicione potissimum explicari debet, a qua infallibilis efficacia omnium orationum dependet. Si enim bona temporalia efflagitantur ut sanitas corporis, abundantia frugum etc., fieri potest, ut eorum largitio ad salutem animae non conducat; et si bona supernaturalia petuntur, fieri potest, ut eorum concessio ordini divinae providentiae non sit conformis.

Ex his conficitur illa sacramentalia (qua sacramentalia) nihil valere, quibus non assistit impetratio Ecclesiae; haec autem illis non assistit, quae non peraguntur cum ea materia et forma, quam ipsa praescribit. In hac re neque ignorantia inculpabilis nec bona fides quidquam supplere possunt: tota enim benedictionum ecclesiasticarum vis, ait *Gardellini*, posita est in oratione et invocatione Ecclesiae, quae fit per suos ministros, qui non aliis uti verbis aut formulis debent, quam iis, quae ab Ecclesia sunt constituta⁸). Secundum cn. 1148, §2 sacramentalia invalida sunt, »si adhibita non fuerit formula ab Ecclesia praescripta«.

•8) Decreta authent. S. C. R. (Ed. *Gardellini*. Romae. 1857) nota ad n. 4782.

$$, - \geq i \quad \wedge$$

Articulus tertius.

Jtf**

De exorcismis09).

55. Notio et divisio. Nomine *exorcismi* significatur: cohibitio imperativa daemonis (saepe conjuncta cum adjuratione).

Est ergo non mera oratio vel impetratio gratiarum, quibus vis daemonis frangi possit, etsi talis impetratio nomine Ecclesiae fiat (potestas *indirecta* in daemones) ; sed est verum imperium, quod utique solius Dei nomine fieri potest (potestas *directa*); inde patet hanc potestatem solum a ministris per Ecclesiam ordinatis fieri posse.

Exorcismus vocatur *publicus*, sit fit:\1. nomine et auctoritate Ecclesiae;
\2. a ministris ab Ecclesia deputatis3. forma ab eadem determinata;
secus vocatur *privatus*.

Exorcismi *publici* in Rituali Rom. sunt tria genera¹⁰⁰) :

L Ritus exorcizandi *obsessos* a daemone (tit. 12. c. 2), qui solet vocari exorcismus *sollemnis*.

2 Exorcismus in satanam et angelos apostaticos, qui vocatur Leonis XII.
(ib, c, 3) et dici potest (publicus) *simplex*.

3. Exorcismi varii, qui habentur in caeremoniis baptismi, in benedictione aquae et salis et in consecratione ss. oleorum, qui etiam dici possunt (publici) *simplices*.

Exorcismus proprie dirigitur in *daemonem*, qui imperative adiuratur, ut a corporibus obsessis recedat; sed quandoque dirigitur etiam in *personas* vel in *res* ut in animalia nociva, in aquam, in sal, ne ipsae vel earum usus hominibus noceant. Cum enim omnes creaturae etiam irrationales (cf. Rom. 8, 21 s) maledicto peccati ideoque daemonis potestati subsint, Ecclesia simplici exorcismo daemonem passim repellit eiusque influxum prohibet.

54. Asserta. 1. *Exorcismus sollemnis* legitime fieri potest solum ex peculiari (pro quolibet casu) et expressa *licentia Ordinarii*; quae licentia non conceditur nisi *sacerdoti*, qui sit pietate, prudentia et vitae integritate praeditus; qui non procedat, nisi postquam diligenti prudentique investigatione compererit exorcizandum esse revera a daemone obsessum^{10*)}.

a. *Potestatem exorcizandi* accipiunt clerici per ordinem exorcistatus; sed haec potestas impedita est, quia iuxta praesentem Ecclesiae disciplinam solis sacerdotibus conceditur, ita ut inferiores clerici non nomine et auctoritate Ecclesiae agerent.

b. Formula exorcismi sollemnis continetur in Rituali, ubi etiam habentur praecepta et monita observanda (tit. 12. c. 1).

c. Etsi factum obsessionis daemoniacae propter evangeliorum testimonia citra peccatum haeresis negari non possit, id tamen concedi debet, obsessiones nunc temporis multo rariores esse, immo complura phaenomena, quae antiquitus pro signis obsessionis habebantur, non daemoni, sed morbis naturalibus tribuenda esse. Quare in diiudicandis factis obsessionis magna cautela et discretione opus est.

d. Rituale Rom. (l. c. n. 3) haec signa obsessionis recenset: aignota lingua loqui pluribus verbis vel loquentem intelligere; distantia et occulta patefacere; vires supra aetatis seu condicionis naturam ostendere et id genus alia^{*}; haec tamen

M) A. Rodewyk, Die Beurteilung der Besessenheit. Ein geschichtlicher Überblick. Z. K. Th. 72 (1950) 460 ft. — »Satan«, Les Etudes Carmélitaines 1948.

1M) A. Rodewyk, Die Teufelsaustreibung nach dem Rituale Romanum. Geist und Leben 25 (1952) 121 ft. 101) Cn. 1151.

et einsmodi non sunt signa certa obsessionis, sed monente ipso Rituali quaedam *indicia*, quae eo maiora sunt quo plura simul occurrunt: sunt enim morbi naturales praesertim hysteria et daemonomania, in quibus eiusmodi phaenomena cernuntur¹⁰²⁾. In dubio de facto obsessionis expedit consulere medicum peritum et probe catholicum, qui non a priori ipsum factum obsessionis reiiciat.

e. Etsi ad exorcismum licite peragendum probabilitas obsessionis per se sufficiat, nunc tamen solum existente morali certitudine abhibendus est. Id exigit »tum scandalum, quod hodie facilius enasci solet ob impiorum irrisiones, tum ipsius exorcizandi salus, cui exorcizatio praesertim crebrior plurimum nocere poterit, si reapse morbo tantum naturali laborato¹⁰³⁾; id exigit etiam cn. 1151.

2. *Exorcismus Leonis XIII* »recitari potest ab episcopis a sacerdotibus*.

3. *Alii exorcismi* simplices, qui occurrunt in baptismo et in consecrationibus vel benedictionibus, peragi possunt ab iis, qui horum rituum legitimi ministri sunt¹⁰⁴⁾.

Ergo diaconus legitime baptizans potest exorcismos in ritu contentos peragere; non autem exorcismos contentos in benedictione salis, quia sal benedicere diacono non licet.

Exorcismus privatus, qui vero non est sacramentale, peragi potest ab omnibus fidelibus: etenim ad tentationes aut vexationes daemonis avertendas quilibet per Deum aut per Iesum Christum daemone imperare potest, ne sibi vel aliis noceat.

Effectus huius exorcismi non derivatur ab auctoritate et precibus Ecclesiae, cum non fiat nomine Ecclesiae, sed ex virtute nominis Dei et Iesu Christi. »Daemones enim, ait *Pesch* (l. c. n. 342), naturaliter horrent mysteria fidei, quibus se victos esse sciunt; ideo viso signo crucis et audito nomine Iesu aliisque similibus torquentur et fugiunt.«

Nota 1. *Usus sacramentalium* eorum, quae occurrunt extra usum sacramentorum, nullibi quidem praecipitur, enixe tamen hortandi sunt fideles, ut ea frequenter ac devote usurpent ad multiplices eorum effectus percipiendos. Ideo animarum pastores sacramentalium naturam fidelibus exponant et recto eorum usu eos apte instruant, ut ii, qui sapientiores sibi videntur, ea non contemnant, rudiores vero non superstitioso modo iis utantur.

Nota 2. Sacerdotes meminerint ipsam benedictionem sacerdotalem esse sacramentale, quod privatim nota formula: *Benedictio Dei omnipotentis etc. vel: Benedicat te etc.* passim adhibere licet. Potestas benedicendi in ipsa ordinatione una cum potestate consecrandi ab Ecclesia sacerdotibus confertur, qui usu huius potestatis multa mala ingruentia ab hominibus avertere et uberem benedictionem in ipsos diffundere possunt, praesertim vero in infantes atque infirmos, quibus divinus Salvator saepe ex corde benedixit. Effectus benedictionis sacerdotalis eo copiosior erit, quo firmior est fides et fiducia benedicientis et benedicti.

Nota 3. Valde suadendum est Ecclesiae ministris, ut *exorcismum* simplicem saepius peragant memores verbi Domini: *in nomine meo daemonia eiicient*; praesertim vero super eos, qui vehementi tentatione vexantur, et super poenitentes, quos advertunt difficultates experiri in eliciendo dolore et proposito de peccatis vel in peccatis suis sincere manifestandis. Uti possunt hac vel simili formula: *In nomine Iesu praecipio tibi, spiritus immunde, ut recedas ab hac creatura Dei*¹⁰¹⁾

101) Cf. *Niedermeyer*, Handbuch der speziellen Pastoralmedizin V. 429 ff.

102) *Génicot* l. n. 300, 3.

103) Cn. 1153.

LIBER SECUNDUS.

De baptismo¹⁾.

QUAESTIO PRIMA.

De natura baptismi.

55. Definitio. 1. Baptismus est sacramentum, quo per ablutionem corporis in aqua sub certa verborum forma confertur gratia regenerationis.

In hac definitione prima verba: *baptismus est sacramentum* exhibent notam genericam, in qua omnia sacramenta conveniunt; verba autem, qua sequuntur, exhibent notam seu differentiam specificam, qua hoc sacramentum ab aliis distinguitur. Duo autem differentiam specificam constituunt: materia et forma huius sacramenti: *per ablutionem corporis in aqua sub certa verborum forma*, et peculiaris eius effectus: *gratia regenerationis*.

2. A sacramento, quod dicitur baptismus *fluminis*, distinguitur baptismus *flaminis* et baptismus *sanguinis*.

a. *Baptismus flaminis* (seu Spiritus Sancti) est caritas vel contritio perfecta, in qua continetur desiderium (n. 41, 5) in re suscipiendi sacramentum baptismi; caritas autem et contritio perfecta vim habent conferendi gratiam sanctificantem. Attamen *characterem* baptismus flaminis non imprimit et pari modo non semper omnem reatum culpae venialis et poenae temporalis delet, sed pro intensitate actus amoris modo maiorem, modo minorem, modo etiam omnem~remittit.

b. *Baptismus sanguinis* est martyrium fidei causa toleratum. Martyrium vim habere remittendi omnem culpam omnemque poenam tam in adultis quam in infantibus passim affirmant sancti patres provocantes ad privilegium, quod Christus martyrio concessit, producendi scilicet eundem effectum justificationis, quem producit baptismus²⁾. *Characterem* baptismalem martyrium non imprimit, efficit autem, ut omnis culpa et poena deleatur.

3. Distinguitur *baptismus sollemnis*, qui cum omnibus ritibus et ceremoniis praescriptis confertur, nihil autem refert, utrum in ec-

) S. Thomas Hl. q. 66—71. S. Alphonsus l. 7. n. 94—160. Sporer-Kazenberger, Supplementum theologiae moralis sacramentalis c. 1. sect. 1—4. Gobât, Theologia experim. d. sacram. tract. 2. de baptismo. Tamburini, Explicatio moralis de sacramentis c. 2. de baptismo. Ballerini-Palmieri, IV. n. 716—748. Lehmkuhl, Theologia moralis¹¹ II. n. 55—88. GénicoF, Theologia moralis institut. II. 127—158. Lercher, Inst. Theol. Dogm. IV, 2 n. 130—192. Vermeersch-Creusen, Theol. mor. III.4 196—238. Cappello, De sacr. I. 109—219. Schöllig, Die Verwaltung der hl. Sakramente⁴ (1952) §§ 5—11. Merkelbach III.8 III—172. La Maison-Dieu No. 32 (1952), Le baptême entrée dans le peuple de Dieu.

’) Cf. *De principiis* n. 285.

clesia an in domo privata administretur; et *baptismus privatus* seu non sollemnis, qui sine ritibus et ceremoniis administratur³⁾).

Privatus habetur v. g. si is, cui baptismus sollemnis collatus est, propter dubium de eius valore sub condicione rebaptizatur. Frequentissimus casus, in quo baptismus privatim sine ritibus et ceremoniis confertur, est casus necessitatis in periculo mortis, ideo baptismus privatus ordinane *baptismus necessitatis* (Nottaufe) vocatur.

56. Effectus. *Effectus* huius sacramenti sunt: fl. impressio *charae-teris* (res-sacramentum), quo homo baptizatus fit membrum ecclesiae, corporis Christi mystici, et capax aliorum sacramentorum⁴⁾; 6. infusio *gratiae sanctificantis*, donorum et gratiae sacramentalis, quae est ius acT omnes illas gratias actuales, quibus baptizatus vitam Christianam ducere possit;⁵⁾ c. remissio *omnis peccati* tum originalis tum personalis ante baptismum commissi;⁶⁾ d. remissio *omnis poenae* non solum aeternae, verum etiam temporalis.

Dispositio autem in adulto, qui peccata personalia commisit, ad effectus (b.—d.) obtinendos necessaria praeter fidem est attritio de peccatis commissis.

Quare fieri potest, ut in adulto non omnis culpa nec omnis poena statim remittatur: cum enim poena remitti non possit nondum remissa culpa, et cum culpa non remittatur sine attritione, si adultus ad baptismum accedit sine attritione alicuius peccati venialis, quo gravatur, hoc in baptismo non remittitur; elicito autem postea dolore peccatum vi baptismi suscepti tum quoad culpam tum quoad poenam deletur.

57. Necessitas. 1. Baptismus (fluminis) in re vel (hypothetice) saltem in voto susceptus *necessarius est necessitate medii* ad salutem: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Deib).*

Necessitate medii necessarium ad salutem illud dicitur, quod est medium obtinendi aeternam salutem adeo necessarium, ut eo etiam sine culpa omisso, salus non obtineatur. Haec necessitas dicitur *absoluta*, si medium necessarium nullo alio medio suppleri potest;⁷⁾ et dicitur *hypothetica*, si in certis condicionibus alio medio suppleri potest. Necessitas igitur baptismi hypothetica est, quia in adiunctis, in quibus baptismus *reipsa suscipi nequeat*, alio medio suppleri potest⁸⁾.

2. In *infantibus* nulla re nisi martyrio suppleri potest sacramentum baptismi; illis ergo excepto casu martyrii sacramentum *in re* susceptum necessarium est. In *adultis* autem sacramentum baptismi praeter martyrium suppleri potest etiam per baptismum flaminis; adulto ergo, qui baptismum in re suscipere nequit, excepto casu martyrii, necessarium est sacramentum saltem *in voto* susceptum.

Votum baptismi dicitur actus perfectae caritatis vel contritionis perfectae, quia in hoc actu votum baptismi continetur: qui enim eiusmodi actum elicit, voluntatem habet faciendi omnia, quae Deus praecepit; sed Deus omnibus praecipit suspensionem baptismi; ergo voluntatem habet saltem condicionatum et irrealem baptismum suscipiendi, si sciret eius necessitatem.

³⁾ Cn. 737, 2 coli. cn. 759.

⁴⁾ Cf. *Cone. Trid.* sess. 5. can. 5. (D 792): Cn. 87.

⁵⁾ Ioann. 3, 5. Cf. etiam D. 796, 861, cn. 737, § 1, *Rituale Rom. tit. 2. c. /. n. /.*

⁶⁾ Cf. *De praeceptis* n. 7.

y

~

λ. jz

v

**

v

QUAESTIO SECUNDA.

De materia et forma baptismi.

Articulus primus.

De materia baptismi.

58. Materia remota valida baptismi est sola aqua naturalis, quae tum in se tum in communi aestimatione hominum talis sit. Constat ex verbis s. scripturae: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto* etc.⁷⁾. Haec verba de aqua vera et naturali intelligenda esse novimus ex definitione ecclesiae⁸⁾. Quoniam ergo aqua habenda sit materia valida, non tam ex chimicorum analysi, quam ex usu et aestimatione hominum desumendum est: nam Christus cum materiam sacramentorum determinaret, secundum notiones vulgi et sensum communem locutus est.

Materia certo valida est: *a.* aqua fontium, puteorum, fluminum, maris, stagnorum, paludum, lacuum, cisternarum; *b.* aqua pluvia, distillata, arte chimica effecta, resoluta ex glacie, nive vel grandine; *c.* aqua sulphurea vel mineralis, aqua collecta ex vapore, rore vel effluens tempore nimbo ex pariete, foliis etc.; *d.* aqua turbida, mixta cum alia substantia, modo aqua, quae secundum aestimationem hominum est talis, sit materia vere et certo praedominans, etiamsi quoad colorem, odorem, saporem alterata sit. Nec refert utrum aqua frigida an calida sit.

Materia certo invalida est: *a.* lac, sanguis, sputum; *b.* vinum, oleum, cerevisia, ius densum ex adipe etc.; *c.* lutum, atramentum; *d.* succus e frugibus e. g. pomis, piris etc. expressus; *e.* lacrimae, sudor, saliva: haec enim re quidem, non autem nomine nec communi aestimatione hominum aqua sunt.

Materia dubia est: *a.* iusculum valde tenue, lixivium (Lauge), cerevisia valde tenuis, potus ex faba coctae vel ex foliis theae confectus, aqua ex sale soluto; *b.* humor fluens e vite aliisque plantis; *c.* aqua rosacea vel alii liquores e plantis expressi; *d.* nix vel glacies nondum resoluta: licet enim in hoc statu non sint aqua naturalis, cum tamen per contactum resolvantur, et sic haberi possit quaedam ablutio, ea a nonnullis tamquam materia dubia admittuntur.

59. Materia remota licita. In quovis baptismo praeferenda est aqua consecrata, at non in quovis praescribitur, sed adhiberi potest aqua naturalis (non benedicta), etsi adsit consecrata. Itaque

1. In baptismo sollemni materia licita est sola aqua consecrata⁹⁾.

2. In baptismo privato¹⁰⁾ conveniens est, ut adhibeatur aqua consecrata, si adsit; attamen non peccat nec sacerdos nec laicus, qui utitur aqua naturali, etsi adsit consecrata, nisi statuto diocesano (ut in Anglia) haec praescribatur.

3. In baptismo necessitatis i. e. in periculo mortis, quaelibet materia certo valida (absolute), et si talis haberi non potest quaecunque

⁷⁾ Ioann. 3, 5. Cf. Act. 8, 36.

⁸⁾ Cone. Trid. sess. VII. can. 2. De bapt. (D. 858.)

⁹⁾ Cn. 757, § 1. *Rituale Rom.* tit. 2. c. 1. n. 5.-7.

¹⁰⁾ *Rituale Rom.* tit 2. c. 2. n. 29.

d
v materia, dummodo non sit certo invalida, adhiberi potest et debet sub hac condicione: *si haec materia-valet*, bi autem ille, qui eiusmodi materia baptizatus est, supervixerit, et haberi possit materia certo valida, iterum baptizandus est sub hac condicione: *si non es baptizatus*. Sicut ad baptismum conferendum sub prima condicione sufficit tenuis probabilitas de validitate materiae, ita ad rebaptizandum sub altera condicione sufficit tenuis probabilitas de invaliditate baptismi: agitur enim de sacramento maxime necessario.

De consecratione aquae baptismi. 1. Ex praescripto Ecclesiae aqua baptismi consecrari debet in vigilia Paschatis et in vigilia Pentecostes¹¹⁾. Haec *obligatio gravis* censetur, quia magni momenti est, ut in baptismo sollemni adhibeatur aqua speciali benedictione in hunc finem consecrata, oleo catechumenorum et sacro chrismate permixta.

Ideo ex mente Ecclesiae censeri debet abusus omnino eliminandus, si sabbato Pentecostes consecratio fontis baptismalis omittatur¹²⁾. Missionarii iubentur aquam consecrare vel consecratam secum deferre, quotiescunque id absque gravi incommodo facere possunt¹³⁾. Saepius Ecclesia declaravit aquam simpliciter benedictam sine admixtione ss. oleorum vel aquam lustralem non posse locum tenere aquae consecratae, sed relate ad baptismum aequiparari aquae naturalis¹⁴⁾). Ne unquam deficiat aqua baptismalis, ea confici *potest* quovis tempore, quo necessitas id postulat, sed iuxta formulam, quae in Rituali Romano habetur¹⁵⁾. Insuper induisit pro locis missionum benedictionem aquae baptismalis brevioris (sine litanis, sed cum ss. oleis¹⁶⁾). Et si aqua praescripto tempore consecrata defectura videatur, alia non benedicta ei admisceri potest, in minore tamen quantitate¹⁷⁾.

2. In consecratione aquae baptismalis *a.* utendum est oleis ipso anno ab episcopo in Coena Domini benedictis, *b.* Si sacerdos olea recentia sibi comparare non possit, benedicat fontem sine sacrorum oleorum infusione, quae postea privatim omissas preces recitans in aquam benedictam infundat, *c.* Quodsi antea, quam olea accipere possit aliquem baptizare debeat, in ipsa benedictione sollemni vetera olea anni praecedentis infundat¹⁸⁾.

60. Ad *liceitatem* insuper requiritur, ut aqua (sive consecrata sive naturalis adhibeatur) sit *munda sine alterius materiae admixtione*.

a. Licet modica ahenae *substantiae admixtio* aquam baptismi non reddat materiam invalidam, ea tamen, sive consecrata est sive non consecrata, ob reverentiam sacramenti debet esse munda ab aliena substantia, nisi adsit causa excusans. Quocirca si in casu necessitatis infantes in utero matris baptizandi sunt, licet uti aqua cum hydrargyro bichlorato corrosivo (una parte chlorati hydrargyrici cum

11) *Rituale Rom.* tit. 2. c. 1. n. 5. De rationibus praecepti cf. *Catechism. Rom.* 11. 2. 11.

12) S. C. R. 7. dec. 1844; 13. apr. 1874.

13) S. C. de prop. fid. 8. sept. 1869.

14) S. Off. 6. apr. 1741; 30. ian. 1763; S. C. Prop. 17. apr. 1758; 6. ian. 1797; 23. aug. 1852; 22. iun. 1883.

15) *Rituale Rom.* tit. 2. c. 1. n. 6. et c. 8. Cn. 757, § 3.

16) *Rituale Rom.* tit. 2. c. 9.

17) Ibid. tit. 2. c. 1. n. 6. Cn. 757, § 2.

18) S. C. R. 31. ian. 1896 n. 3879. Cn. 734.

mille partibus aquae) permixta (Quecksilberchlorid, Sublimat), quando ex aqua pura verum morbi periculum in matre timendum est, ea vero uti non licet, quando nullum adest in matre morbi periculum¹⁸⁾). Cum tamen usus huius substantiae organis matris nocere possit, novissime medici pro baptismo in utero matris potius aquam decoctam adhibendam esse censent²⁰⁾).

b. Graviter peccat, qui extra casum necessitatis utitur *aqua turbida*, lutulenta seu coenosa, etsi materia valida sit, quia graviter laedit reverentiam sacramento debitam.

s. Si aqua baptismi *nimis frigida* est, ad ignem vel fornacem admota calefieri vel etiam parum aquae naturalis calefactae ei admisceri potest, ne aqua frigida parvulo noceat. Si parentes petunt, ut infans baptizetur *aqua Iordanis*, quam sibi compararunt, aquae consecratae modica quantitas illius aquae admisceri potest.

d. In baptismis, qui in nonnullis regionibus contra praescriptum Ecclesiae domi habentur, adhiberi debet aqua consecrata: eiusmodi enim baptismi, qui a sacerdotibus extra casum necessitatis cum omnibus ceremoniis sacris peraguntur, rationem baptismi sollemnis habent.

61. Materia proxima baptismi est ablutio corporis, quae ab ipso ministro ita fieri debet, ut baptizatus morali hominum iudicio censeatur vere ablutus; alias enim forma non verificatur.

1. Tribus modis ablutio fieri potest: *infusione, immersione, aspersione*; in usu tamen sunt vel primus, vel secundus modus, vel mixtus ex utroque²¹⁾); et licet unica infusio ad validitatem sufficiat, trina tamen, saltem ubi de baptismo sollemni agitur, sub gravi in Rituali Romano praescribitur.

2. Ut igitur baptizandus vere ablutus censeatur, ideoque baptismus *certo* validus sit, requiritur:

a. *Ut aqua fluat*: hinc si una vel altera gutta aquae tantum adhibetur, quae cuti inhaeret, quin fluat, baptismus dubius et solum in casu necessitatis licitus est.

a. Qui ergo digitum vel manum madefactum vel sudarium madidum fronti solum tangendo applicat, valide non baptizat, quia infantem non abluit. Si quis *per modum unctionis* in frontem cum pollice in aqua baptismali madefacto baptizat, baptismus dubius est, quia non habetur vera ablutio²²⁾. Qui vero manu vel sudario bene madefacto frontem baptizandi *successive contingit*, ex communi sententia auctorum certo valide baptizat, quia vera ablutio habetur²³⁾.

β. Determinata *aquae quantitas* ad validum baptismum non requiritur, proindeque non videtur adesse ratio dubitandi de valore baptismi, in quo una alterave gutta tantum adhibetur, modo guttae vere fluant: cum tamen complures auctores de hoc baptismo dubitent, sub condicione iterandus esset.

b. *Ut immediate tangat baptizandum*: hinc si aqua tangat vestes tantum, certe invalidus est baptismus.

*) S. *Officium*, 21. aug. 1901 (D. 1977). Idem dicendum de admixtione aliarum substantiarum, S. *Offic.* ad Archiep. Pragensem; cf. *Fattinger*, Pastoralchemie pg. 107.

«) Cf. *Burger*, Die kathol. Hebamme p. 16 vel *Burger*, Im Dienste an Mutter und Kind (Freiburg 1925) p. 24.

») Cn. 758. *Rituale Rom.* tit. 2. c. 1. n. 10. De ritu immersionis cf. ibid tit. 2. c. 2. n. 20. et tit 2. c. 4. n. 45.

“) S. *Officium* 14. dec. 1898.

”) Cf. s. *Alphonsus* n. 107.

a. Baptismus *super crines collatus* alii dicebant validum, quia cum crines sint pars infantis, infans abluatur, cuius crines abluuntur; alii econtra illum affirmabant invalidum, quia crines non sunt pars infantis ideoque non abluatur infans, cuius crines abluuntur. Iam vero negari vix potest crines vere esse partem hominis; sicut ungues vere sunt hominis pars, etsi à anima non informantur, iuxta s. Alphonsum²⁴) comparari possunt cum cuti exteriori, quae etiam non est informata ab anima, et tamen homo vere abluatur, si cutis in capite abluatur. Quamvis ergo complures et magni auctores de valore huius baptismi dubitent eumque sub conditione iterandum esse putent²⁵), securi esse possumus de valore; ipsa Ecclesia in Rituali Romano, etiam ubi agitur de adulto baptizando, nullam mentionem facit de crinibus discriminandis.

β. Baptismus collatus super caput *crusta ulcerosa opertum* validus est: crusta enim, super quam effunditur aqua, non est nisi cutis infantis ex morbo foede dCturpata, ideo infantem abluere dicitur, qui eius caput crusta obductum abluit; alias homo, cuius totum corpus variolis obductum est, nec ablui nec valide baptizari posset.

γ. Baptismus infanti collatus super caput *sordibus ante lotionem adhuc obductum* validus est: eo enim quod aqua super sordes effunditur, caput infantis ablui dicitur, quod plane ideo abluatur, ut a sordibus purgetur.

c. *Ut in capite ejfundatur* totus enim homo censetur ablutus, si caput abluatur.

Sunt qui dicant aquam effundendam esse in *vertice* baptizandi, nullibi vero id praecipitur; econtra praestat baptizare in fronte.

,Si_ in *parte principaliore* (pectore, collo, scapulis) aqua effunditur, probabilissime validus est baptismus, proinde solum si facile fieri quit, iterari potest.

Talem baptismum communissima sententia doctorum magni nominis (*Busenbaum, Suarez, Holzmann, Tanner, Lacroix* etc.) validum habet; nec S. Alphonsus serio dubitat, cum non dicat baptismum ita collatum repetendum esse, sed solum ad maiorem cautelam *licite repeti posse* (n. 107, q. 4). Et sane homo in tali parte ablutus simpliciter ablutus dicitur, sicut in ea laesus simpliciter laesus dicitur. Ergo iteratio, ubi sine difficultate peragi nequit, tuto omitti potest.

Si *in parte minus principali* (manu, pede, brachio) aqua effunditur, baptismus probabiliter invalidus est. c rc t ω. 11

Si autem nonnisi talis pars attingi potest, facilius concedi potest, hanc partem loco totius corporis ablui et proinde hac ratione totum hominem esse ablutum.

Nota. a. Si quis pronuntiat formam, *dum infans labitur in aquam*, invalidus est baptismus, quia infantem non ipse abluit, qui baptizat.

β. Si quis querum *aquae naturae fluenti e. g. pluviae cadenti supponit*, valide baptizat, quia baptizandum vere abluit, et quidem ipse abluit, qui formam profert. Quod si puerum supponit aquae ab homine effusae, distinguendum est: si ad baptizandum utitur aqua, quam vel in alium finem vel solum ut effundendo aquam adiuvet baptizantem alter effundit, valet baptismus, quia unus est qui baptizat: si autem scienter utitur aqua, quam alter effundit eo fine, ut baptizantem applicando materiam adiuvet, invalidus est baptismus, quia alius applicat materiam et alius pronuntiat formam.

γ. Num validus sit baptismus, si *quis infantem proiicit in aquam et simul formam pronuntiat*. Validus et in casu extremae necessitatis, quo nempe alias sine baptismo moriturus est infans, etiam licitus esse videtur. Et *validus* quidem, quia aequae

“) L. VI. n. 107. 30.

“) Cf. *Lugo*, Responsa moralia I. 1. dub. 1.

4 Noldin, Vol. III.

habetur ablutio atque in baptismo per immersionem collato, neque ulla est necessitas, ut immersionem sequatur emersio; *licitus* autem, quia non est directa infantis occisio, sed directa immersio ad conferendum baptismum, ex qua per accidens mors infantis consequitur: qui enim infantem submergit, non voluntate occidendi sed baptizandi, non dicitur infantem directe occidere, etsi ex eadem actione praeter intentionem mors sequatur infantis²⁴).

Articulus secundus.

De forma baptismi.

62. Forma baptismi est: *N. N., ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*.

Ut forma sit valida, per se duo tantum exprimi debent \ actio baptizandi et tres Personae Divinae divisim enuntiatae.

Moralistae vero, ut omne .dubium excludant, insuper postulant: x personam baptizantis, v personam baptizandi eb. unitatem naturae (per »in nomine*).

Valida est forma, qua graeci baptizant: *Baptizatur servus Christi in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*, quia persona ministri implicite continetur in verbo *baptizatur*, quod, cum actionem sacramentalem assertive pronuntiet, idem valet *ac baptizatur a me* (D. 696).

a. Nemo se ipsum valide baptizare potest, quia persona baptizantis omnino diversa esse debet a persona baptizanda: nam Christus instituens baptismum manifesto distinguit inter ministrum et subiectum baptismi (*baptizantes eos*) ; insuper dicendo *baptizo me* forma substantialiter mutaretur; tandem baptismus est regeneratio spiritualis; sicut ergo nemo seipsum generare, ita nec seipsum regenerare potest²⁷).

b. *Vox Arnen* formae addenda non est²³).

c. Sine ullo dubio omitti potest: pronomen *ego* in linguis (v. g. latina) quae illud iam in verbo continent, particula *et* ante *invocationem Filii*²⁹), et adiectivum *Sancti*.

d. Utrum verba formae *in nomine* significant: t auctoritate an sub invocatione seu sub professione, certo non constat. Ex eo, quod S. C. C. declaravit hanc formam: *ego te baptizo cum nomine* Patris etc. sine mala intentione adhibitam valere, sequi videtur *in nomine* idem esse atque *auctoritate* Patris etc.⁸⁰).

e. *Num plures simul baptizari possint hac forma: ego vos baptizo etc.* Valet quidem baptismus, si ipse baptizans simul aquam effundat vel aspergat et singuli vere abluantur; at illicitus est extra mortis periculum, ubi scilicet tempus non suppetit singulos baptizandi⁸¹).

65. Formae baptismi diversae. Formae baptismi, quae ab ea, quam Christus instituit, plus minusve discrepant, ad quatuor genera revocari possunt: ad validas, invalidas, dubias et ambiguas.

M) Cf. *Ballerini-Palmieri* IV. n. 720. *Lehmkuhl*, II. 62.

n) Cf. Caput: *Debitum. De baptismo et eius effectu* = 4x 3,42 = D 413.

”) S. C. R. 9. iunii 1853 n. 3014. *Rit. Rom.* tit 2. c. 2. n. 19 et. c. 4. n. 39.

») S. C. C. 12. sept. 1801 prohibuit, ne baptismus hac forma: *ego te baptizo in nomine Patris, Filii et Spiritus Sancti* collatus iteraretur, ne sub condicione quidem.

20) *Ballerini-Palmieri* IV. n. 735.

81) *Rit. Rom.* tit. 2 c. 2. n. 30.

J. *Validae* sunt, in quibus certo accidentalis tantum mutatio locum habet. Qui eiusmodi forma utitur, valide baptizat et postea nōiil supplere debet; attamen peccat, sed ordinarie venialiter tantum, quia mutatio, utpote accidentalis, non est gravis, nisi sit notabilis.

a. Validae sunt: Ego baptizo dominationem vestram in nomine Patris etc. — *Ego lavo, abluo* te in nomine etc. — *Ego te baptizo in nomine Spiritus S. et Patris et Filii*, quia haec transpositio verborum non mutat sensum substantialem formae. — *Ego te baptizo in nomine Patris ingeniti et Filii unigeniti et Spiritus Sancti ab utroque procedentis*, quia haec additio sensum formae non corrumpit, cum ex se non sit apta ad sensum erroneum vel haereticum exprimendum. — *Ego te baptizo in nomen* (ἐἰ τὸ ὄνομα) *Patris* etc., tum quia haec forma ad verbum exhibet graecam formam s. scripturae, tum quia non fundat sensum essentialiter diversum. — *Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus: omissio* enim vocis *Sancti* non mutat sensum formae cum etiam in s. scriptura tertia ss. Trinitatis persona simpliciter Spiritus ~~ap~~appelletur

b. Gentes slavicae, quae baptismum solemnem ritu slavico administrant, utuntur voce: *te krstim*, et angli, qui lingua vernacula baptizant, voce: *I christen*, quae voces etymologice significant: *ego te christianizo* seu Christianum facio. Quia igitur haec verba non actionem sacramentalem, sed effectum sacramenti significant, forma posset videri invalida. Nihilominus de valore baptismi hac forma collati dubitandum non est: nam ex usu communi illa verba in collatione baptismi ad significandam ipsam actionem sacramentalem scilicet ablutionem sacram, quam alii per verbum baptizo exhibent, usurpantur³³⁾.

2. *Invalidae sunt* formae,¹⁾ in quibus aut non continentur, quae necessario exprimi debent, aut aliquid falsi vel haeretici continetur. Baptismus cum eiusmodi forma collatus, utpote certe invalidus, absolute iterandus est.

Invalidae sunt: Ego te baptizo in nomine ss. Trinitatis — *in nomine Dei unius et trini* — *in nomine Iesu Christi*, quia non exprimuntur singulae personae³⁴⁾. — *Ego te baptizo in nominibus Patris et Filii et Spiritus Sancti*, quia multiplicatur essentia divina. — *Ego te baptizo in Patre et Filio et Spiritu Sancto*, omisso in *nomine*, quia haec forma multiplicat essentiam divinam vel saltem eius unitatem non clare significat. — *Ego volo tibi ministrare sacramentum baptismi in nomine* etc., quia non exprimitur actus praesens baptizandi, sed voluntas baptizandi³⁵⁾.

3. *Dubiae* sunt formae, quas certo non constat aut omnia exhibere, quae necessario exprimi debent, aut nihil falsi vel haeretici continere. Baptismus eiusmodi forma collatus sub condicione iterari debet, quia eius valor dubius est.

Dubiae sunt: Ego te baptizo in virtute, in maiestate Patris etc., quia significat quidem baptismum conferri *auctoritate* Patris etc., at satis clare non significat baptismum conferri *sub invocatione* Patris et Filii et Spiritus Sancti. — *Ego te*

**) Ioann. 7, 39.

M) Cf. *Lugo*, Responsa moralia 1. 1. dub. 3. *Pesch*, Praelect. dogm. VI. n. 396.

31) Nec dicatur apostolos baptizasse in *nomine Iesu Christi*: ubi enim s. scriptura loquitur de baptismo in nomine Iesu Christi collato (Act. 8, 12; 19, 5), non significat formam, qua collatus est baptismus, sed ipsum baptismum Spiritus Sancti a Christo institutum, prout distinguitur a baptismo poenitentiae s. Ioannis. Immo vix non certum est apostolos eadem forma baptizasse, quam Christus instituit, in nomine scilicet ss. Trinitatis. Cf. *Scherer*, Ober die Taufe im Nameh Jesu (Passauer Monatschrift XII. 262 ff.). *Catech. Rom.* II. 2; 15 s.

**) S. Officium 23. maii 1840. (Coll. P. F. 901.)

baptizo *in nomine Patris et Filii, Spiritus Sancti* (omisso *et*), quia ultima verba ex se potius significare videntur proprietatem Filii quam distinctam personam, praesertim si *et* ante nomen Filii interponitur. — Ego te baptizo *in nomine genitoris et geniti et spirati* (procedentis), quia personae Trinitatis propriis quidem nominibus, at non iis, quibus communiter significari solent, exhibentur; atqui ex institutione Christi probabiliter haec nomina adhiberi debent³⁷). — Ego te baptizo in nomine *Patris nostri* et Filii et Spiritus Sancti, quia verbum Patris in forma baptismi significat personam Patris, qui pater est respectu Filii; additum verbum *nostri* efficit, ut significet creatorem omnium sine respectu ad filium et proinde sine distinctione personarum³⁷).

4. *Ambiguae* sunt formae, quae necessario neque invalidae neque dubiae sunt, quae ergo ex se tum sensu apto tum etiam falso vel haeretico accipi possunt. Valor baptismi eiusmodi forma collati pendet ab intentione baptizantis; quare non est iterandus, si baptizaris nihil falsi vel haeretici verbis formae subiecit; at vero absolute iterandus est, si baptizans verba formae falso vel haeretico sensu accepit.

Ita auctores³⁸) disceptabant de his formulis: *in nomine P.*, *in nomine F.*, *in nomine Sp. S.* vel *ego te baptizo in nomine P.*, *ego te baptizo in nomine F.*, *ego te baptizo in nomine Sp. S.* et similibus. Grammaticae quidem aequivalentes sunt verae formulae, sed posset per intentionem ministri haeretici subinferri negatio unitatis essentiae; attamen S. Off. 11. ian. 1882 secundam formulam validam esse declaravit (supponendo utique ministrum catholicum); unde idem colligi potest pro prima. — Ego te baptizo *in nomine Dei Patris et Dei Filii et Dei Spiritus Sancti*, quia haec repetitio non magis multiplicationem essentiae divinae significat, quam repetitio termini *in nomine*, praesertim cum unitas essentiae termino *in nomine* satis exprimitur³⁴). — Ego te baptizo *nomine* vel *cum nomine* Patris et Filii etc.⁴⁰).

Nota. Ut valida sit forma sacramentalis, requiritur, ut verba ex se apta sint ad significandum id, quod Christus instituit, et ut minister hoc ipsum significare intendat; si minister aliud significare intendit, invalidum est sacramentum, etsi verba sint ea ipsa, quae Christus instituit. Hinc error privatus ministri non impedit valorem sacramenti, dummodo verba tum ex se tum ex intentione (saltem praeva-lenti) ministri significant id, quod Christus intendit (n. 15). Ex his deducitur invalide baptizare eum, qui utitur legitima forma, eam tamen alio sensu adhibere (si. e. g. voce *Patris* nollet significare Patrem aeternum) ita intendit, ut potius nolit agere nomine Christi, quam baptizare in sensu recto⁴¹).

*.) S. Thomas III. q. 66. a. 5. ad 7.

”) Cf. tamen Génicot, Casus 11. p. 143. S. Officium 21. ian. 1892. (Coll. P. F. 1780.)

”) S. Alphons. VI. n. 111.

’.) Cf. Bucceroni, Casus conscientiae³ n. 111, 4.

40) S. C. C. pluries (ultimo 16. aug. 1828) declaravit hanc formam sine mala intentione adhibitam valere.

41) Cf. Lugo disp. 2. n. 113 ss.

QUAESTIO TERTIA.

De ministro baptismi.

64. Minister baptismi alius est ordinarius, alius extraordinarius; et minister extraordinarius alius est baptismi sollemnis, alius baptismi privati.

1. Minister *ordinarius* baptismi sollemnis est sacerdos. Sed eius collatio reservatur *paroch*o vel alii sacerdoti de eiusdem parochi vel Ordinarii loci licentia¹ in casu necessitatis haec licentia legitime praesumitur²).

a. Ordinarius ergo loci et parochus ius reservatum habent baptizandi per se vel per delegatum omnes qui in illo territorio domicilium vel quasi-domicilium habent. Idem valet de vagis, qui actu in territorio commorantur³): * * *

b. Extra territorium suum non possunt sollemniter baptizare, ne suos quidem subditos⁴).

c Si mater pro partu migrat in sanatorium situm in aliena parochia, infans est peregrinus, cum habeat domicilium necessarium patris (vel matris illegitimae). Peregrini autem per se neque a parocho loci in quo actu commorantur licite baptizari possunt, quia non sunt subditi, — neque a parocho domicilii, quamdiu extra hoc morantur, quia hic extra propriam parochiam non potest sollemniter baptizare; sed deferendi sunt in propriam parochiam, ut ibi a proprio parocho baptizentur; si vero hoc facile et sine mora fieri non potest, quilibet parochus, in cuius parochia sunt, eos sollemniter baptizare potest⁵), sed debet parochum proprium certiore

d. Laesio iuris' alterius parochi censetur gravis.
e. *Adul*torum baptismus, ubi commode fieri possit, ad loci Ordinarium deferatur, ut, si voluerit, sollemniter conferatur⁶).

2. Minister *extraordinarius* baptismi *sollemnis* est diaconus, qui tamen sollemniter solum⁷)cum l*icentia*~Ordinani vel parochi^Jquaè ex -> iusta causa concedenda est, licite baptizare potest. Causa sufficiens, ob quam diacono munus baptizandi committi potest, haec censetur, h- si parochus abest vel aegrotat, vel si contione habenda vel audiendis confessionibus etc. occupatus est, vel si specialis relatio (v. g. consanguinitatis) adest cum diacono. Si necessitas urget, licentia legitime praesumitur⁸).

a. Diacono, etsi sollemniter baptizet, non licet sal aut aquam benedicere⁹). Codex ipse distinguit inter benedictiones (cn 1147, §4) et exorcismos (cn. 1153); exorcismos permittit iis, qui benedictionum ministri sunt; benedictiones autem sacerdote inferior dare potest solum, si expresse a iure ipsi permittuntur; diacono autem baptizanti in rituali pluries inculcatur uti sale et aqua a sacerdote benedictis; agitur enim de benedictione constitutiva, quam sicut pro aqua, ita pro sale dare

<<) Cn. 738, § 1.
<<) Cn. 94, § 2.
**) Cn. 739.
<<) Cn. 738, § 2.
<<) Cn. 744.
<') Cn. 741. *Rit Rom.* tit. 2. c. 1. n. 15.
18) S. C. R. 10. fer. 1888 n. 3684. *Rit. Rom.* tit. 2. c. 2. n. 27; c. 4. n. 51; c. 5. n. 25; c. 6. n. 44.

soli sacerdoti licet. Ex cn. 1153 solum concludi potest: si diaconus posset aquam benedicere, posset etiam exorcismos in hoc ritu occurrentes exercere.

b. Quilibet diacono inferior, qui sollemniter baptizat, incurrit *irregularitatem*, quia exercet ordinem, quem non habet; diaconus, qui sine commissione sollemniter baptizat, peccat quidem, quia ius parochi laedit, irregularitatem autem non incurrit, quia non exercet ordinem, quem non habet, cum vi ordinationis sollemniter baptizare possit (cf. cn. 985, 7°).

3. Minister baptismi *privati* (extra periculum mortis) *per se est parochus*; ita si haereticus conversus ex permissione Ordinarii loci (cn. 750, § 2) privatim sub condicione baptizatur, vel si catholicus sollemniter sed dubie baptizatus sub condicione clam rebaptizatur; in hoc ultimo casu, si res ad parcendum famae parochi ad hunc deferri non potest, quilibet sacerdos baptizare poterit.

4. Minister baptismi *necessitatis* est quilibet homo ratione utens⁴⁹⁾.

a. Patri tamen vel matri propriam prolem baptizare non licet, nisi in mortis periculo, quando alius non adest, qui baptizet. oecec

b. Casus necessitatis adesse censetur, si homo nondum baptizatus in periculo mortis versatur; non autem si sacerdos ob distantiam, intemperiem vel infirmitatem haberi non potest nisi post diuturnum tempus. Quare munus baptizandi in hisce adiunctis non potest committi laico, excepto semper periculo mortis.

c. In locis tamen missionum probatur consuetudo, vi cuius a catechistis aliisve probatis laicis absente sacerdote infantibus recenter natis, licet bona valetudine utentibus, illico administretur baptismus (etsi sacerdos solum ad breve tempus absens sit), quia vita infantium continuis est obnoxia periculis⁵⁰⁾.

d. Si in casu necessitatis privatim confertur baptismus, adhibendi sunt, si fieri potest, duo testes vel saltem unus, quibus baptismi collatio probari possit.

65. Ordo servandus inter diversos ministros in baptismo necessitatis iuxta Codicem est hic: »Si adsit sacerdos diacono praeferatur, diaconus subdiacono, clericus laico et vir feminae, nisi pudoris gratia deceat femina potius quam virum baptizare vel nisi femina noverit melius formam et modum baptizandi«⁵¹⁾.

«Attamen (ait *Lehmkuhl* n. 93) haec regula ita intelligitur, ut *a.* quilibet fidelis in unione cum ecclesia existens, sive vir sive femina, modo satis sciat modum baptizandi, praeferendus sit omnino cuilibet haeretico . . . etiam sacerdoti; *b.* ut femina extranea praeferatur patri infantis: siquidem parentes infantem proprium baptizare non debent, nisi in defectu alterius.*

Graviter peccat laicus, qui contra hunc ordinem baptizat praesente sacerdote, cui soli competit haec facultas tamquam propria vi ordinationis; nec potest sacerdos iure suo cedere, quod ex divina institutione ei convenit, nisi ratione decentiae e. g. ad baptizandum foetum in utero matris. In aliis autem casibus hunc ordinem inverti gravi culpa vacat, adeo ut laicus praesente diacono baptizans ex sententia probabili graviter non peccet⁵²⁾.

1
..I <

<») Cn. 742, § 1. *Rituale Rom.* tit. 2. c. 1. n. 16. D. 860.

·») S. C. de prop, fide 11. febr. 1804.

») Cn. 742, § 2. *Rituale Rom.* tit. 2. c. 1. n. 16.

«) Cf. *Suarez* disp. 31 sect. 4. n. 7 ss.

QUAESTIO QUARTA.

De subiecto baptismi.

Subiectum capax baptismi est omnis et solus homo viator nondum baptizatus⁶³⁾. *Omnis*: quia omnes indigent regeneratione utpote peccato originali infecti. *Solus*: quia pro solis hominibus viatoribus instituta sunt sacramenta et ipsis solis patet aditus in ecclesiam. *Nondum baptizatus*: hoc enim sacramentum nec licite nec valide iterari potest. Agendum est: *a.* de baptizandis infantibus; *b.* de baptizandis foetibus; *c.* de baptizandis adultis; *d.* de baptizandis sub condicione.

Articulus primus.

ψ --- - k T. t

De baptizandis infantibus.

66. 1' Infantes *quamprimum* baptizentur; et parochi ac contionatores frequenter fideles de hac *gravi* eorum obligatione commoneant⁵⁴⁾.

Terminus *quamprimum* intelligi solet de spatio aliquot dierum.

Non solum propter mortis periculum, quod in infantibus multo maius est quam in adultis, sed etiam propter universalem consuetudinem in Ecclesia vigentem, quae iam diu vim legis obtinuit, parentes curare tenentur, ne infantium suorum baptismus nimium differatur.

2. Non existit *lex universalis*, quae accuratius determinet tempus, ultra quod parvulorum baptismum citra peccatum differre non liceat. In plerisque vero locis existit *lex particularis* praecipiens, ne infantium baptismus ultra unam alteramve hebdomadam differatur. Ultra tempus ab episcopo praescriptum sine iusta causa differre baptismum, grave peccatum est; ubi vero non urget *lex particularis* dilatio baptismi *notabilis* videtur arguenda gravis peccati; non *notabilis* dilatio peccatum est, nisi adsit contemptus vel mortis periculum vere timendum sit.

67. De infantibus infidelium, 1. Per se non licet baptizare filios infidelium *inisciis vel invitis parentibus*: nam si baptizati subtrahuntur parentibus, horum ius naturale violatur, si autem sub potestate parentum relinquuntur, fit iniuria sacramento propter certum periculum defectionis⁵⁵⁾.

Ubi agitur de baptizandis filiis infidelium, Ecclesia, quae in eos potestatem non habet, ad duo potissimum attendit: imprimis ut ii, qui Christianum baptismum suscipiunt, etiam in vera religione educantur et instruantur et more catholico vivant, deinde ne laedantur iura naturalia parentum; competit enim parentibus

«) Cn. 745.

M) Cn. 770. *Rituale Rom.* tit. 2. c. 1. n. 39. S. *Offic.* AAS 50 (1958) 144. Ne differatur baptismus »ob confictas rationes vel commoditatis vel indolis liturgicaed

55) Cf. s. *Thomas III.* q. 68. a. 10. *Benedictus XIV.* constit. *Postremo mense* 28. febr. 1747. *Schrötelers*, Das Elternrecht in der katholisch-theologischen Auseinandersetzung (München 1936).

ius et officium naturale curam gerendi filiorum suorum, donec ratione utantur. In collisione iurium ex mente Ecclesiae a *Benedicto XIV* Ep. ^Postremo mense« 28. Feb. 1747 (D. 1481 s.) exposita praevalet ius naturale parentum. Baptismo vero collato ius Ecclesiae praevalet (D. 1490).

2. Quandoque tamen infantes infidelium *insciis vel invitis parentibus* baptizari possunt, quin et debent:\a. si in eo versantur vitae discrimine, ut prudenter praevideantur morituri, antequam usum rationis attingant; yb. extra periculum mortis solum si catholicae educationi cautum est et parentes (pater, mater, avus, avia, tutores) desunt aut ius in filios amiserunt aut hoc ius nullo modo exercere possunt⁵⁸).

a. Si in *certo et proximo periculo mortis* sunt, ex praecepto caritatis baptizari *debent*, si id perfici data occasione possit, quin infidelium odium in Christianam religionem concitetur. Si in *probabili* mortis periculo versantur, baptizari *licite possunt*, etsi mors longius adhuc distet⁶⁷). Periculum autem mortis debet esse *proprium* eius, qui baptizatur, ideo saeviente lue non licet infantes sine discrimine baptizare, etsi maxima eorum pars morituri praevideantur⁵⁸).

b. Si baptismus sive parvulo sive adulto, sive in periculo mortis sive extra illud conferri nequeat, quin infidelium odia et persecutiones in religionem Christianam concitentur, baptismus differri aut penitus omitti potest, quia bonum commune rei Christianae bono privato quantumvis maximo praeferri debet.

68. **IL** baptizare filios infidelium, si catholicae educationi cautum est et parentes vel tutores aut saltem unus eorum consentit⁵⁹). Episcopi autem vel praefecti apostolici est iudicare, utrum in particulari casu adsit probabilis spes Christianae educationis an certum periculum perversionis.

a. In praxi nulla est difficultas, si parentes infideles, qui filii baptismum petunt, in catholicam filii educationem extra domum paternam consentiant. Ordinarie vero maximum timendum est perversionis periculum, quando filius baptizatus manere debet sub potestate parentum infidelium, qui ambo sunt infideles. Nihilominus etiamsi filius catholice baptizatus postea in domo paterna sub parentum potestate manere debeat, non illico semper supponendum est grave perversionis periculum; sed quandoque baptizari possunt eiusmodi quoque filii, praesertim ubi ipsorum parentum rationabiliter sperari possit futura conversio vel ubi saltem non praevideatur ullum speciale perversionis periculum⁶⁰).

b. Ordinarie licet baptizare infantem, qui saltem matrem fidelem habet, quamvis pater sit iudaeus, infidelis, apostata, quia fere semper providentia matris sufficit, ut probabilis spes concipiatur catholicae infantis educationis⁸¹).

c. Infantem baptizare licet, si *unus parentum* altero invito, aut ille, qui loco parentum paterna potestate utitur (avus, avia, tutor) utroque parente invito infantem baptizandum offert, quia hinc quidem illae personae aliquid participant de paterna potestate earumque consensus in favorem fidei praeponderare censetur perversae voluntati aliorum, inde vero iste consensus aliquam spem praebet Christianae educationis⁸¹).

M) Cn. 750.

67) S. *Officium* 18. iul. 1894 (Coll. P. F. n. 1877).

M) Cf. Instructio S. C. de prop, fide 17. aug. 1777 (Coli. P. F. n. 522).

M) Cn. 750, § 2, 1.

80) Cf. S. *Officium* 22. iul. 1840 et 11. dec. 1850 (Coll. P. F. n. 902; 1054, 4).

81) S. *Officium* 17. sept. 1671.

°) Cf. literae Benedicti XIV. *Probe te meminisse* 15. dec. 1751.

De subiecto baptismi

69. De infantibus haereticorum. 1. Certum est, Ecclesiam ius habere baptizandi filios haereticorum atque impediendi, quominus parentum erroribus imbuantur, quia haeretici ab Ecclesia, cuius subditi sunt, ad legem divinam servandam compelli possunt. Ecclesia tamen non utitur iure suo, quia impedire nequit, quominus filii haereticorum in haeresi educentur.

2. Quare Codex i. c. statuit: Circa baptismum infantium duorum haereticorum aut schismaticorum aut duorum catholicorum, qui in apostasiam vel haeresim vel schisma prolapsi sint, generatim serventur regulæ in superiore canone (de infidelium infantibus) constitutæ³³⁾.

a. Dicitur *tgeneratinu*, quia in particularibus adiunctis prudentia aliud suadebit vel Ordinarius loci aliud praescribere potest.

b. Si *coniuges haeretici* vel schismatici deficiente ministro proprio exhibeant parochi aliive sacerdoti catholico proprium infantem baptizandum, declarantes se per hoc nolle obligari ad eum educandum in religione catholica, parochus non potest eum baptizare, ut interim in tuto ponat innocentis infantuli aeternam salutem, praescindendo ab eo, quod in futuro evenire possit, quando ad aetatem discretionis pervenerit, nisi sit in mortis periculo⁸⁴⁾. Quod ne tum quidem licet, cum futurum praevideat, quod infans perpetuo carere debeat baptismo.

c. Si parentes olim catholici, qui nunc *nullius sunt confessionis religiosae* (konfessionslose), aut parentes, quarum una pars est apostata, altera vero iudaea, filiorum suorum baptismum petunt, promissio postuletur de prolis educatione in religione catholica, filii tamen baptizari *possunt* et *debent*, nisi praevideatur fere certum perversionis periculum. Cum iudicium de gravitate periculi seria difficultate non careat, parochus inconsulto ordinario rem ne dirimat⁸⁸⁾.

d. Licet parochus baptizare puerum consentiente uno e parentibus catholico, etiamsi certe sciat alterum postea curaturum, ut infans baptizetur a ministro haeretico; sed coniux catholicus tenetur monere coniugem haereticum filium iam esse legitime baptizatum⁸⁸⁾. Haec namque dispositio partis catholicae satis fundatam spem praebet futurae educationis catholicae.

Nota. Si proles acatholica insciis vel invitis parentibus sive licite sive illicite baptizata fuit, filius infidelium et hebraeorum quidem parentibus subtrahendus est ob proximum perversionis periculum; filius haereticorum autem in parentum potestate relinqui potest, si ipsi fidem in Christum non negant. Cum potestas civilis nunc impediat, quominus parentibus infidelibus vel hebraeis proles in periculo mortis baptizata, si convalescat, subtrahatur, ipsa quantum fieri potest diligenter observari debet, ne forte postea iterum baptizetur.

Articulus secundus.

De baptizandis foetibus.

70. De foetu abortivo baptizando. Curandum est, ut omnes foetus abortivi, quovis tempore editi, baptizentur, si certo vivant, absolute,

.) Cn. 751.

•4) S. *Officium* 26. aug. 1885 (Coll. P. F. n. 1643).

«) Cf. E. Müller Theologia mor. III. tr. 2. § 72. *Bucceroni*, Casus consc. n. 113, 3. ee) S. C. de prop, fid 20. nov. 1672.

si dubie, conditionate⁷⁰); cum enim individua humana sint in proximo mortis periculo constituta et baptismus eis absolute necessarius sit ad salutem, patet urgens eos baptizandi obligatio.

a. Cum primum foetus humanus anima rationali informatur, ipse aptum baptismi subiectum est. Nunc inter philosophos aequae ac theologos communis est sententia, foetum mox ab ipsa conceptione vivere anima rationali. Ideo urgenda est obligatio foetus abortivos baptizandi: sicut enim foetum animatum non licet occidere, ita non licet eum sine baptismo abiicere. Quamobrem monendi sunt medici, obstetrices et matres, caute tamen et prudenter, de obligatione baptizandi minimos etiam foetus abortivos, ne non baptizati projiciantur⁸⁸).

b. Infans usque ad partum velamento involvitur composito ex tribus membranis plane distinctis. Membrana externa, quae *decidua* vocatur, ex interiore parte uteri formatur, ideoque nulla ratione pars infantis haberi potest. Et super hanc quidem aqua effunditur, si infans super secundinas baptizari dicitur. Duae membranae interiores, quarum altera *amnion*, altera *chorion* appellatur, vulgo vero *secundinae* dicuntur, ex ovo nascuntur et propterea aliquo modo pars infantis vocari possunt; minime vero partem integram infantis, sed eius involucrum in partu abiiciendum constituunt. Ideo nedum in decidua sed neque in secundinis validus baptismus conferri potest⁸⁹).

Quoniam autem eiusmodi foetus in secundinis inclusi eiiciuntur, baptizandi sunt per immersionem in vase aqua tepida repleto idque in hunc modum: utriusque manus indice et pollice apprehendendae sunt secundinae et in aqua caute aperiendae, ut materia ovi (liquor amnii) effluat et aqua totum foetum abluat, dum forma dicitur: *si vivis, ego* etc. Neque enim est terendum tempus in inquirendis signis vitae, sed si ovum apparet recens et foetus albus, statim baptizandus est⁷⁰).

i/. Si foetus exigui sunt, difficillime dignosci potest, utrum adhuc vivant an vitam iam amiserint. Imperitis non est aliud mortis signum certum excepta ipsa putrefactione, quae maculis et foetore se manifestat. Nisi ergo peritus medicus certam mortem testetur, baptizandi sunt etiam illi foetus, qui aliquod mortis signum prae se ferant.

71. De baptizando foetu qui edi non potest.

1. De baptismo *in utero matris*.

Patroni sententiae negantis validitatem ita arguunt: Non potest renasci, qui nondum natus est; infans utpote in secundinis involutus aqua immediate attingi non potest. — Respondent alii (cf. *Ballerini* ad n. 239): infans in utero matris exsistens iam est homo viator et subiectum iuris; insuper ope instrumenti (syphonis) immediate attingi potest. — Hoc ultimum autem certo constare non potest.

Ideo Ecclesia praescribit: Nemo in *utero* matris clausus baptizetur, nisi in casu quo nulla amplius probabilis spes est, ut rite editus Baptizari possit. Si autem in tali casu necessitatis baptismus in utero collatus fuerit, semper post ortum denuo sub condicione baptizetur⁷¹).

2. De baptismo *inter partum difficilem*: Si infans caput emiserit, et periculum mortis immineat, in capite baptizetur; hic modus est certo validus, proinde si infans postea vivus evaserit, non erit rebaptizandus, nec sub condicione. Si aliud membrum emiserit, in periculo

⁸⁷) Cn. 747.

^w) Cf. *McKelbach*, Quaestiones de embryologia et de ministratione baptismatis (Paderborn 1927).

⁹) Cf. *Capeilmann*, Medicina pastoralis¹⁸ p. 242.

^t») *Capeilmann*, Medicina past.” p. 257. ⁷¹) Cn. 746, § 1 et 5.

mortis super hoc membrum, sed sub condicione baptizetur, et postea, si natus vixerit rursus sub condidone baptizari debet⁷²⁾.

3. *Mortua matre praegnante* existit gravis obligatio caritatis faciendi sectionem caesaream, etiam invitis propinquis, ad aeternam salutem⁷³⁾ infantis procurandam. Foetus autem, qui aperto matris utero extrahitur, absolute baptizandus est, si certo vivit⁷⁴⁾.

a. Obligatio perficiendi incisionem ex praecepto caritatis desumitur, qua omnes tenentur aeternae saluti infantis consulere, et si foetus vitalis est (sexto praegnationis mense), accedit alia ratio, scilicet conservandi vitam temporalem infantis. Quae quidem obligatio est maior est, quo maior est spes obtinendi effectum. Nulla autem est obligatio peragendi sectionem, si morali certitudine constat foetum iam obiisse aut si vix ulla spes est vivum extrahendi. Haec spes valde exigua est ante quartum praegnationis mensem completum; completo autem quarto praegnationis mense spes ista crescit, quo maior evasit foetus, cum...

b. Cum primum igitur ex testimonio peritorum vel, ubi leges civiles id exigunt, ex testimonio legali de morte matris constat, de hac obligatione monendi sunt illi, ad quos pertinet, cognati et medici vel chirurgi. Et quandoquidem experientia constat foetus etiam teneros post mortem matris per plures horas quandoque vivere, obligatio peragendi incisionem diutius post mortem matris adhuc urgenda est. Ut vita infantis facilius conservetur, uterus matris defunctae pannis tegendus est, ut calorem retineat; os autem matris aperire, ne infans defectu respirationis pereat, nullius utilitatis est.

c. Incisionem imprimis illi perficere tenentur, qui in hac arte periti sunt: medici et chirurgi; his autem deficientibus alii, quibus inest tanta rerum chirurgicarum peritia, ut sectionem sine infantis periculo perficere possint. Sacerdos tamen nunquam ad id tenetur, tum propter indecentiam tum propter periculum maioris mali, quod ex oblocutionibus malevolorum religioni oriri potest; pro viribus autem curare debet, ut incisio ab aliis perficiatur, nisi auctoritas civilis eam ab alio, qui non sit medicus, fieri sub poenis prohibet⁷⁴⁾.

4. Num mater viva teneatur sectionem caesaream pati, ut proles ex utero extrahi et gratia baptismi donari possit, alibi dictum est⁷⁵⁾.

72. De monstris baptizandis. Physiologi distinguunt monstra *simplicia*, si unicus infans deformatus nascitur, et *duplicia*, si duplex nascitur, quorum unus alteri diverso modo adhaeret. Duo igitur hic in quaestione versantur: a. num monstrum sit homo; b. num unum vel plura individua humana sit.

1. Monstrum ex muliere natum semper baptizandum est, et absolute quidem, si certo vivit, secus sub condicione; ex homine enim naturaliter non potest nasci nisi homo, isque ex congressu viri cum femina. Quod veteres docuerunt de monstris ex congressu hominis cum bestia ortis, fundamento in re caret⁷⁶⁾.

2. Monstrum, quod distincte prae se fert duo capita et duo pectora, duplex persona est, ideoque duplex baptismus, uterque absolute,

⁷²⁾ Ib., § 2 et 3.

⁷³⁾ *Rituale Rom.* tit. 2. c. 1. n. 20.

⁷⁴⁾ S. *Officium* 15. febr. 1780 et 13. dec. 1899. *Olfers*, Pastoralmedizin S. 25 f. *Capeilmann*, Medicina past. p. 61. *Niedcrmeier*, Handbuch der speziellen Pastoralmedizin III. pg. 327.

⁷⁵⁾ Cf. *De praeceptis* n. 344.

⁷⁶⁾ *Olfers*, Pastoralmedizin S. 30 ff.

eidem conferendus est. Si dubitatur, num duplex persona sit, quia aut unum caput aut unum tantummodo pectus, aut duo capita et duo pectora non satis distincta habet, duplex item baptismus conferendus est, alter absolute, alter sub condicione (*si non es baptizatus*)⁷⁾.

Nec *foetus acardiaci*, qui solum constant ex ventre et pedibus, nec *molae*, quae non sunt nisi caro informis, in qua foetus praemature mortuus absorptus seu resolutus est, individua humana sunt. In dubio, utrum foetus an mola sit, baptismus sub condicione conferendus est.

Articulus tertius.

De baptizandis adultis.

73. Asserta. 1. *Adultus* quoad baptismum censetur, qui usum rationis habet; tunc enim propria voluntate potest baptismum petere et admitti⁷⁸⁾.

2. *Adultus*, qui obligationem baptismi cognovit, *tenetur* eum quamprimum commode potest petere (i. e. saltem admissionem in catechumenatum); unusquisque enim iure divino tenetur ecclesiam ingredi; sed ecclesiae ianua est baptismus.

Quia nam baptismi dilatio, quam insta causa non excuset, habenda sit gravis, nequit determinari. Sunt, qui opinentur baptismi dilationem usque ad periculum mortis per se non esse grave peccatum, nisi fiat ex contemptu^{7*)}. Verum incredibile videtur, posse hominem principalem vitae humanae obligationem Deo serviendi ac tendendi in finem ultimum toto vitae suae cursu negligere. Insuper voluntas Christi est, ne sine causa necessitatis baptismus per totam vitam differatur: vult enim Christus fideles in hac vita in Ecclesiam visibilem congregare, quam ingredi debent per baptismum. Ideo sancti Ecclesiae patres morem differendi baptismum usque ad (maturiore) provectam aetatem vel usque ad mortem graviter reprehendunt et plerique theologi gravem obligationem affirmant baptismum vel catechumenatum petendi sine mora nisi moralis impossibilitas excuset. Sed concedi debet Ecclesiam nunquam determinasse nec determinare posse tempus baptismi suscipiendi pro infidelibus, quippe qui Ecclesiae non subsunt⁸⁰⁾.

3. *Adultus*, nisi[^]sciens et[^]volens (intentio ad validitatem[^]probeque instructus ne baptizetur; insuper admonendus ut de peccatis suis doleat⁸¹⁾ (fides, spes et attritio ad liceitatem et fructum).

4. *Moribundus*:[^], si saltem intentionem habeat, sed nequeat in praecipuis mysteriis fidei diligentius instrui, satis est, ut aliquo modo ostendat se eisdem assentire et serio promittat se Christianae religionis inandata servaturum; \b. si baptismum ne petere quidem queat, sed yel antea vel in praesenti statu manifestaverit aliquo probabili modo intentionem illum suscipiendi, baptizandus est sub condicione; si

⁷⁾ Cf. *Rituale Rom.* fit. 2. c. 1. n. 22. Cn. 748.

^{«)} Cn. 745, § 2, 2.

^{7*)} *Ginicot*, Theol mor. inst. II. n. 149.

deinde convaluerit et dubium de valore (ob intentionem mere praesumptam) permaneat, iterum sub condicione baptizetur⁸²).

a. Num adsint requisita, quae ad valide et fructuose recipiendum baptismum necessaria sunt (intentio, fides, scientia, attritio), non requiritur certitudo, sufficit probabilitas, etiam tenuis tantum: cum enim sacramenta sint propter homines, *ei, qui in vitae periculo* constitutus est, administrari possunt etiam cum tenui probabilitate de eorum valore.

b. Num missionarius licite baptizare possit, quem reperit *moribundum infidelem iam sensibus destitutum*. — Cum non liceat sacramentum frustrare, infidelis autem nullum habens baptimi desiderium illius sit incapax, quaeritur quomodo constare debeat missionario de existentia intentionis, quae ad valide suscipiendum baptismum requiritur (n. 41, 5). Iam vero in adulto catholico hoc probabile iudicium de intentione fundatur in ipsa religione, quam profitetur: recte enim praesumitur catholicum in periculo mortis existentem velle iuvare mediis a Christo ad bene moriendum institutis. Ideo praxis nunq̃ in Ecclesia viget absolvendi atque unguendi omnes moribundos sensibus destitutos, nisi moraliter constet eos sacramenta positive respuere⁸³). In infidelibus autem probabile illud iudicium (etsi tenue tantum) aliter formari non potest nisi ex circumstantiis loci, personae, condicionis etc. Ideo non licet omnes indiscriminatim paganos sensibus destitutos in mortis periculo baptizare, sed eos tantum, quos missionarius *consideratis omnibus adiunctis prudenter indicaverit habere voluntatem saltem implicitam suscipiendi baptismi*^{*1}). Hinc si ipsi ignotus sit moribundus, missionarius interroget, quantum fieri potest, alios num de eius dispositionibus aliquid sciant, num forte baptismum petiverit vel instructionem. Christianam audiverit vel saltem quandam inclinationem ostenderit. Ubi deinde sic baptizatus ad se rediret, sub condicione iterum baptizandus esset, nisi testetur se habuisse firmum propositum recipiendi baptismi. Quoad ceteros non restat, nisi ut eos divinae misericordiae commendet.

c. *Infideles moribundi sensibus non destituti* de intentione quidem ipsi interrogandi sunt, licite autem, etiam petentes sacramentum, baptizari non possunt, si careant necessariis dispositionibus, debita nempe scientia et attritione. Quare de necessariis necessitate medii instruendi nec non ad attritionem adducendi sunt⁸³).

5. *Amentes*, qui nunquam usum rationis habuerunt, baptizandi surit sicut infantes; si aliquando usum rationis habuerunt, requiritur, ut dum mente compoles erari baptismum petierint (ad valide conferendum sacramentum) et ut fidem et dolorem elicuerint (ad liceitatem et fructum).

Proinde, si lucida intervalla habent, tale tempus expectandum est, ut scientes et volentes baptizari possint. In periculo mortis utique sufficit, ut desiderium baptismi adfuerit vel saltem probabili indicio praesumi possit. Similiter agendum cum iis qui lethargo et phrenesi laborant⁸³).

6, *Filii infidelium*, qui usum rationis habent et baptismum petunt, baptizari possunt et per se debent etiam invitis parentibus, modo sufficienter instructi sint et firmam catholice vivendi voluntatem ostendant: qui enim usum rationis adeptus est, in actionibus suis moralibus plene sui iuris est neque ab alio quopiam in procuranda aeterna salute praepediri potest.

M) Cn. 752, § 2, 3.

⁸³) *Lehmkuhl*, Casus consc. II. n. 45. *Génicot*, Theol. mor. inst. II. n. 150.

M) S. *Officium* 25. ian. 1703 et 10. mai 1703 (D. 1347).

⁸⁵) S. *Officium* 30. mart. 1898 (D. 1966).

⁸⁸) Cn. 754.

Cum iuvenes, qui invititis parentibus baptizantur, ordinarie a parentibus separari nequeant, et sub eorum potestate relictis variis iisque magnis periculis exponantur in pristinos errores relabendi, eorum constantia bene probanda est, antequam ad baptismum admittantur. Et quia ex eo, quod filii invititis parentibus baptizantur, rei catholicae quandoque gravia incommoda procreantur, in eis ad baptismum admittendis magna prudentia opus est. Ubi propter baptismum invititis parentibus collatum aut defectio baptizati aut aliud grave malum iure merito timeri debet, ordinarie praestabit baptismum usque ad maturiorem aetatem differre.

Nota 1. *In quibus adiunctis sub condicione baptizandus sit adultus.* Si dubium versatur circa dispositiones subiecti, baptismus *absolute* conferendus est: in hoc enim casu baptismus valide collatus postea, quando baptizatus debitam dispositionem sibi comparat, reviviscit; at reviviscere non potest, utpote invalidus, si sub condicione collatus fuisset. Solum si dubium versatur circa condicionem ad valorem requisitam (intentio), baptismus *sub condicione* (*si capax es*) conferendus est, quia haec condicio reviviscentiae non obstat⁸⁷).

Nota 2. Codex Iuris canonici cn. 753 duo **monet** Tum sacerdotem, qui adultos baptizaturus est, tum ipsos adultos, qui sani sint, *decet esse ieiunos*. *b. Adulti baptizati statim missae sacrificio assistant et sacram communionem suscipiant, nisi graves causae obsint*⁸⁸). & 4-

Articulus quartus.

De baptizandis sub condicione.

Duplex potissimum casus accidit, in quo de baptismo sub condicione iterando agitur: 1. si qui ab haeresi convertuntur; 2. si parvuli propter mortis periculum privatim baptizati sunt?

74. De haereticis conversis. Licet baptismus ab haereticis collatus per se validus sit, attamen crescente in dies ministrorum acatholice eorum incredulitate nunc temporis valde timendum est, ne ministri acatholice propter defectum condicionis essentialis invalidi fiant. Nihilominus ecclesia morem ab haereticis baptizatos indiscriminata sub condicione denuo baptizandi nunquam non improbavit atque in singulis casibus in validitatem baptismi, quaecunque sit secta, a qua venerint acatholici, inquirendum praecipit, nisi inquisitio sit moraliter impossibilis vel ex adiunctis constet aut sectam nullum conferre baptismum, aut inquisitionem nullam suppeditare certitudinem de valore baptismi»), iam vero:

a. Si inquisitione facta de valore baptismi collati certo constat, non habentur rebaptizandi sunt.

b. Quod si de valore baptismi superest dubium non prorsus inane, sub condicione rebaptizandi sunt.

c. Si autem certo constat sacramentum fuisse invalidum, absolute rebaptizandi sunt.

”) S. C. de prop, fide 6. iun. 1860.

M) *Rituale Rom.* tit. 2. c. 3. n. 8. coli. c. 4. n. 52.

M) S. *Officium* 21. febr. 1883.

d. Si tandem aut nulla inquisitio institui aut circa valorem baptismi nihil resciri potest, hodie recte praesumitur esse dubius ideoque sub conditione iterandus⁹⁰⁾. *uh.*

75. De infantibus privatim baptizatis. Non licet infantes ab obstetricibus vel aliis laicis domi baptizatos omnes sine discrimine denuo baptizare, cum id adversetur dogmatibus catholicis. Quare in singulis casibus, etiam auditis testibus si adfuerint⁹¹⁾, diligenter inquirendum est, num baptismus domi collatus validus fuerit. Quod si dubium non prorsus inane de eius valore supersit, sub conditione iterandus est; /si autem valide collatum fuisse constiterit, solum celebrari^{de} (92). Et sane ubi obstetrix vel alia persona, quae sit bonae famae, fide digna, circumspecta et in ritu baptizandi instructa, asseverat infantem a se rite baptizatum esse, non est, cur de valore baptismi dubitetur; iterare autem baptismum, ubi nullum dubium de eius valore exstat, certe graviter illicitum est⁹³⁾.

Ut iudicium de valore baptismi formari possit, interrogandum est: *a. quis* baptizaverit et in quibus adiunctis: si enim baptismum contulit persona, quae anxiosa, perturbata et perplexa esse solet, vel si baptismus collatus fuit a persona quidem prudenti, at in adiunctis difficilibus, in quibus ob repentini casus tumultum vel ob matris et infantis periculum omnia festinate et perturbate peragenda erant, facilius est dubitandi locus; *b.* quam formam pronuntiaverit; *c.* quam et quantam aquam et ubi infuderit; *d.* num simul formam protulerit et abluerit; *e.* quam intentionem habuerit.

76. Notae. 1, Non licet *ante ordinationem* sub conditione baptizare eos, qui de baptismo sibi collate ideo solum dubitant, quia nullum illius positivum documentum vel testimonium habere potuerunt, vel quia baptizati sunt a catechistis aliisque Christianis minus instructis. Qui enim a parentibus Christianis nati et ab iis Christiano more educati sunt, baptizatos fuisse omnino praesumendum est. Idem in altero quoque casu praesumi debet, quamdiu non nisi dubia negativa proferantur, cum constet catechistas caute eligi atque ad hoc munus diligenter instrui⁴⁾.

2. Nec licet sacerdoti catholico *in casu matrimonii mixti* ante matrimonium sub conditione baptizare partem acatholicam propter dubium de valore baptismi,

”) Cf. decretum S. O. 30. nov. 1878, quod simul casum (de baptismo VIII. 2.) a *Gury* propositum corrigendum mandavit. D. 1848.

pl) Ideo cn. 742, 1 praescribit, ut in baptismo privato adhibeantur duo testes vel saltem unus.

«) *Rituale Rom.* tit. 2. c. 1 n. 28. s. coli. c. 5. n. 1. S. C. C. 27. mart. 1883.

..) Ex praescripto *Ritualis Rom.* (tit. 2. c. 1. n. 17.) et Cn. 743 parochus curare debet, ut obstetrices rectum baptizandi ritum probe teneant et servant. Unde parochus eas diligentur instruere et examinare tenetur in iis, quae necessaria sunt circa materiam, formam, intentionem et modum conferendi baptismi, praesertim etiam foetibus abortivis et nondum editis. *Burger.* Die kath. Hebammen im Dienste der Seelsorge (Freiburg 1920); Im Dienste an Mutter und Kind. (Freiburg 1929).

•4) S. C. de prop. fid. 30. sept. 1848.

si in haeresi se manere velle declaret”). In ordine enim ad matrimonium contrahendum non requiritur certitudo de valore baptismi suscepti.

Infantēs *expositi et inventi* ne sub condicione quidem baptizandi sunt, si reperti sint cum schedula, quae de baptismo eis collato testetur, et schedula scripta sit ab homine noto et fide digno; sub condicione autem baptizandi sunt, si schedulam de collato baptismo testantem non habent, vel schedulam scriptam ad hominem ignoto vel parum fide digno (cn. 749).

QUAESTIO QUINTA.

De patrinis baptismi.

77. Ab antiquissimis temporibus ecclesia in collatione baptismi patrilos adhibuit, qui baptizandum offerrent, de moribus eius testimonium dicerent, in defectu parentum rudimenta fidei eum docerent et vitae Christianae ab eo ducendae veluti pro eo sponsores existerent. Lex de patrinis nunc in ecclesia vigens a *Concilio Tridentino* lata et *Codice iuris can.* modificata est⁹⁶).

Lex vigens. 1. In *baptismo sollemni* sub gravi adhiberi debet saltem unus patrilis, licet diversi sexus a baptizando, vel ad summum unus et una.

Saltem unus: sufficit unus, qui indiscriminatim vir vel mulier esse potest; si autem duo adhibentur, vir et femina ligari debent. Ceterum cum munus patrilis etiam per procuratorem exerceri, et procuratoris officium vir pro muliere et vice versa agere possit, de facto accidere potest, ut duo viri vel duae mulieres adsint, scilicet, patrilis et procurator alterius.

Non plures: ecclesia plures duobus patrinis non admittit, ne multiplicentur cognationes; si igitur parochus plures patrilosmitteret, graviter utique peccaret, quia grave ecclesiae praeceptum laederet.- KtGo

Vir et femina: censet s. *Alphonsus* (n. 155), ubi duo viri aut duae feminae admittantur, grave peccatum committi, si sint sexus a baptizando diversi, veniale autem, si sint eiusdem sexus ac baptizandus, quia solum in priore, non item in posteriore casu contra mentem tridentini multiplicantur cognationes.

Etiam in *baptismo jmixto* adhibendus est patrilis, si facile haberi possit. Si non interfuerit, adhibendus est in supplendis baptismi ceremoniis. Sed in hoc casu nullam contrahit spiritualem cognationem.

3. Si baptismus *sub condicione* iteratur, idem patrilis, quatenus fieri possit, adhibeatur, qui in primo baptismo forte adfuit. Extra hunc casum in baptismo condiconato patrilis non est necessarius⁹⁷).

In baptismo sub condicione iterato cognatio spiritualis solum contrahitur, si idem patrilis in utroque baptismo adhibitus fuerit; ergo eam non contrahit nec patrilis, qui priori, nec qui posteriori adfuit⁹⁸).

78. Condiciones requisitae, ut quis valide patrilis sit⁹⁹):

1. *Ut usum rationis et intentionem* habeat patrilis munus gerendi, quia obligationem suscipere nequit, qui animum eam suscipiendi non habet.

2. *Ut baptizatus sit*, quia non potest esse pater, qui ipse nondum est natus.

3. *Ut ab ipso baptizando vel ab eius parentibus vel tutoribus aut in horum defectu a ministro sit designatus.*

M) Sess. XXIV. c. 2. De ref. matr. Cn. 762 769. Cf. *Rituale Romanum* tit. 2. c. 1. n. 31—38. Instructio S. C. Sacram. A. A. S. 1926 p. 44.

•7) Cn. 763, 1.

•*) Cn. 763, 2.

••) Cn. 765.

Si nullus nec a parentibus nec a parrocho designatus est, nullus est patrinus, etsi quis animo gerendi munus patrini infantem tetigerit.

4. Ut ad nullam pertineat sectam haereticam vel schismaticam, vel atheisticam, nec sententia condemnatoria vel declaratoria sit excommunicatus aut infamis infamia iuris aut exclusus ab actibus legitimis, nec sit clericus depositus vel degradatus.

Si haereticus vel schismaticus a parentibus iam designatus absque magna offensione removeri nequeat, admitti posset tamquam testis, quin admoneretur de tangendo infante in actu ablutionis. Immo si absque gravi malo impediri non posset, quominus infantem tangat, ad evitandum tantum malum id quoque permitti posset, cum non sit patrinus.

5. Ut non sit pater vel mater vel coniux baptizandi, quia id esset contra finem huius institutionis, cum parentes munus educandi iam habeant.

Si conferendus sit baptismus sollemnis et nemo adsit, qui baptizandum teneat nisi pater (id quod in regionibus missionum accidere potest), hic patrini vices gerat, filium suum materialiter tenendo et baptizanti pro eo respondendo, cognationem autem spiritualem non contrahit, cum non fiat patrinus.

6. Ut per se vel saltem per procuratorem physice teneat *vel tangat* *vej* statim levet seTsuscipiat de fonte aut de manibus baptizantis baptizandum i. e. tamquam suum agnoscat; ideo non sufficit mera assistentia.

Patrinus vero qui per procuratorem munus hoc suscipere vult, consentire debet; et ut certo constet quisnam sit patrinus, S. C. *Sacr.* 24. iul. 1925 reprobendam dicit consuetudinem, qua mandatum expressum non datur, sed solum a parentibus procurator constituitur¹⁰⁰⁾.

7. *Ut validus sit baptismus:* quare patrinus non efficitur, ubi baptismus quacunque de causa invalidus est.

5

x

\

,

Z \

.

y y

\ \

v

V

70.

Obligationes patrini. a. Officium patrini est, ut curam spiri-
tualem filioTsui agat eumque *in fide et moribus Christianis instituat*.
Obligatio haec gravis est, cum de re~gravi agatur; munus curandi, ut
filius spiritualis talem se exhibeat, qualem futurum esse spopondit,
ad *totam vitam* se extendit¹⁰¹⁾.
b. E munere patrini in baptismo tum sollemni tum privato oritur
cognatio spiritualis inter patrinum et baptizatum. Quodsi munus
'patrini per procuratorem exercetur, officium educandi et *cognatio*
spiritualis non a procuratore sed a mandante contrahitur¹⁰²⁾.

80. Condiciones requisitae, ut quis licite patrinus sit¹⁰³⁾:

1. Ut *decimum quartum* aetatis annum attigerit, nisi aliud iusta de causa ministro videatur. - ...

2. Ut non sit *indignus*, quales sunt: qui propter notorium delictum excommunicati vel exclusi sunt ab actibus legitimis vel infames in-

10°) A. A. S. 1926 p. 43.
101) Cn. 769.
10») Cn. 768.
10S) Cn. 766.

De patrinis baptismi

67

famia iuris, *quin tamen sententia intercesserit*, interdicti aut alias publice criminosi vel infames infamia facti.

3. Ut *fidei rudimenta* noverit.

4. Ut non sit in aliqua ri/tgfone novitius vel professus, nisi necessitas urgeat et expressa Habeatur venia superioris saltem localis.

Nomine *religionis* intelligitur quaevis societas religiosa ab ecclesia approbata, in qua emittuntur vota publica, perpetua vel temporaria elapso tamen tempore renovanda¹⁰⁴).

5. Ut non sit in *sacris ordinibus* constitutus, nisi accedat expressa ordinarii proprii licentia.

Nullibi in iure ipse *baptizans* prohibetur esse patrinus, etsi id consuetudini in Ecclesia vigenti adversetur. In hoc casu baptizans per procuratorem ea, quae patrini sunt, in baptismo sollemni peragere deberet¹⁰⁶).

Num catholico liceat patrinum esse infantis haereticorum baptizante ministro haeretico. — S. Officium 10. maii 1770 decrevit: »Absolute non licere nec per se nec per alios fungi officio patrini in baptismis, qui haereticorum filiis ab haereticis ministrantur*.

Erant quidem auctores, qui id permetterent, ubi illa actio censeri non possit approbatio ritus acatholici. Putabant nimirum in eiusmodi adiunctis spem futurae educationis infantis in vera fide rationem esse sufficientem, ob quam communicatio illa cum haereticis permitti.possit. Verum praecisione facta a vetita communicatione in sacris nunquam licet petere sacramentum ab haeretico ministro (supra n. 43,3, b); patrinus autem petit baptismum.

Nota. In reiiciendis indignis a munere patrini parochus valde prudens et cautus sit oportet, ne alios offendat neve sibi molestias creet. Hinc a. quando petitur baptismus, interroget, quinam sint patrini, et si advertit ex praescripto Ecclesiae reiici illos debere, antea de hac re moneat, ne reiiciendi se conferant ad ecclesiam. b. Sedulo abstineat a quovis verbo iniurioso et caveat, ne reiectionis causam aperiat, sed suavi modo id tantum dicat, se illum ex praescriptis Ecclesiae ut patrinum admittere non posse, c. Si impedire non potest, quominus haereticus ad ecclesiam veniat patrinum acturus, imprimis roget, ut virum catholicum eligant tamquam patrinum, haereticum autem tamquam testem adhibeant. Quodsi hoc nolint, curet, quantum potest, ne infantem in actu baptismi tangat. Quodsi hoc nulla ratione impediri potest, praestat id admittere, quam baptismum omittere vel ansam dare, ut ab acatholico ministro infans baptizetur, d. In dubio, utrum quis valide vel licite admitti possit, consulat Ordinarium, si tempus suppetat¹⁰).

1«) Cn. 488, I.

1M) Quoad episcopum confirmantem S. C. R. id expresse declaravit 14. iun. 1873 n. 3305.

»°«) Cn. 767.

QUAESTIO SEXTA.

De ceremoniis baptismi.

81. De ipsis ceremoniis. 1..Baptismus extra mortis periculum *sollemniter* conferri debet tum parvulis tum adultis.

Ne loci Ordinarius quidem permittere potest, ut extra mortis periculum baptismus privatim conferatur, nisi haereticis, qui in adulta aetate sub condicione baptizantur¹⁹⁷⁾.

2. In mortis periculo baptismum *privatim* conferre licet, et quidem si minister nec sacerdos sit nec diaconus, ea tantum ponantur, quae ad sacramenti validitatem necessaria sunt; quodsi minister sacerdos vel diaconus sit et tempus suppetat, ponendae sunt etiam caeremoniae, quae baptismum sequuntur¹⁰⁸⁾.

3. Caeremoniae baptismi aliae sunt pro parvulis, aliae pro adultis, ut videre est in Rituali.

a. In baptismo eorum, qui rationis usum habent, caeremoniae pro adultis praescriptae adhiberi debent, nec licet per se uti caeremoniis pro baptismo parvulorum praescriptis. Quoad baptismum enim adulti censentur, qui rationis usu fruuntur. Attamen loci Ordinarius gravi et rationabili de causa indulgere potest, ut in baptismo aduitorum adhibeantur caeremoniae pro baptismo parvulorum praescriptae¹⁰⁸⁾, **doL-**, it

b. Infantes in haeresi dubie baptizati sub condicione cum caeremoniis in Rituali Romano praescriptis baptizandi sunt, sed *secreto*¹¹⁹⁾.

4. Gravis est obligatio servandi in baptismo sollemni caeremonias in Rituali Romano praescriptas; quare aut omnes aut earum aliquam notabilem omittere vel eas notabiliter mutare grave peccatum est¹¹¹⁾.

a. *Caeremoniae notabiles*, quarum omissio grave peccatum constituit, illae censentur, quae ob gravem finem praescriptae sunt vel peculiarem effectum produciunt, praesertim vero unctio olei catechumenorum et unctio chris-matis, insufflatio, usus aquae consecratae, professio fidei vel etiam plures simul caeremoniae levioris momenti.

b. Graviter quidem prohibetur *usus veteris chris-matis vel olei*, ubi novum haberi potest; si autem recens consecratum nondum adsit, non debet chris-matis vel olei unctio omitti, nec ea de causa baptismus in aliud tempus differri, sed oleum et chrisma anni praecedentis adhiberi debent, quae propterea conservanda sunt, donec nova advenerint.

c. *Interrogationes* patrinis faciendae ex Rituali Romano latine sunt proferendae. At non erat prohibitum¹¹⁹⁾ eas lingua vernacula repetere. Dein S. Sedes concessit interrogationes simpliciter lingua vernacula proferre¹¹³⁾. Denique

¹⁹⁷⁾ Cn. 759, § 2.

^{1M)} Cn. 759, § 1.

¹⁰⁸⁾ Cn. 755, § 2.

“.) S. *Officium* 2. apr. 1879. *Rituale Rom.* tit. 2. c. 1. n. 26. coli. 28 s.

In) S. C. *Rituum* die 14. jan. 1944 (A. A. S. 36 (1944) 28) decrevit de impositione salivae: >Omittitur quotiescumque rationabilis adest causa munditiei tuendae aut periculum morbi contrahendi vel propagandi.*

»*) S. *Officium* 23. aug. 1880.

n») S. *Officium* 12. sept. 1891 Ordinario Parisiensi. 7. iul. 1910 Ordinariis in Austria.

approbata sunt a S. Pontifice Ritualia Dioecesana, in quibus non tantum interrogationes, sed multa, quae >naturam induunt homiliae vel catecheseos ad populum* lingua vernacula dici possunt¹Ua).

d. Nullum quidem exsistit praeceptum *nomen alicuius Sancti baptizando imponendi*, quare peccatum non est nomen profanum vel ethnicum eidem imponere, nisi sit nomen Thomini¹ impii² Parochus autem pro viribus cerare debet, ut nomina C* ' * sanctorum imponantur; si tamen impedire non potest, quominus nomen impii J' J' alicuius imponatur, ideo baptismus negandus vel differendus non est, sed puer z , baptizandus est addito nomine alicuius Sancti, et inscribatur utrumque¹14).

Ius eligendi nomen baptismale competit parentibus, deinde patrino aliisque personis, quae locum parentum supplent, id quod valet etiam de prole illegitima, cui primo loco mater nomen baptismale imponere potest.

Mutatio nominis in baptismo impositi lege ecclesiastica quidem non interdicitur, lege civili autem (in Austria) non permittitur (nisi regularibus), et in omnibus documentis publicis adhiberi debet nomen libro baptismali inscriptum.

De ritu latino orientaliTM). Si ambo parentes eiusdem ritus sunt, proles hoc ritu baptizanda est; si diversi, in ritu patris, nisi aliud iure speciali cautum sit; si unus tantum est catholicus, proles huius ritu baptizanda est.

82. De tempore et loco¹11). <1. *Baptismus privatus* urgente necessitate quovis tempore et loco administrandus **est** Etiam *sollemnis baptismus* qualibet die administrari potest, decet tamen, si fieri commode queat, ac¹ Tiltorum baptismum differre in~ vigiliam Paschatis vel Pentecoste, praesertim in ecclesiis metropolitanis vel cathedralibus.

2. Baptismus *sollemnis* conferendus est *in baptisterio ecclesiae vel oratorii publici*; si vero distantia vel adiuncta ob grave incommodum translationem infantis ad ecclesiam parochialem impedirent, potest et debet baptismus sollemnis in proxima ecclesia aut oratorio publico administrari, etsi haec fonte careant.

3. *In domibus privatis* baptismus sollemniter administrari non debet nisi hisce in adjunctis:

q, si baptizandi sint filii aut nepotes eorum qui supremum actu tenent populorum principatum vel ius habent succedendi in thronum, quoties isti id rite poposcerint;

b. si loci Ordinarius, pro suo prudenti arbitrio et conscientia, iusta ac rationabili de causa, in aliquo casu extraordinario id concedendum censuerit.

a. Quamvis sacristia participet aliquo modo sanctitatem ecclesiae, tamen non licet¹ baptismum sollemnem administrare in sacristia, nisi in iis adiunctis, in quibus domi permitti potest. Sunt tamen ritualia dioecesana Romae approbata, quae non solum permittunt, ut tempore magni frigoris baptismus conferatur in sacristia calefacta, sed etiam ubi eiusmodi sacristia non habetur, in loco decenti aedium parochialium.

b. Etiam si ad normam cn. 776 baptismus licite domi administratur, id fiat in sacello domus aut saltem in alio decenti loco.

c. Tn nonnu¹ iFs locis consuetudo invaluit, domi *baptizandi* infantes sive nobilium et divitum sive omnium legitime parientium; per se Ordinarius hoc permittere

i>^) Cf. Monitor eccl. 82 (1957) 128.

114) S. *Officium* 13. ian. 1883. Cn. 761. *Rituale Rom.* tit. 2. c. 1. n. 30. et 70.

“») Cn. 756. cf. A. A. S. 11 (1919) 476, lie) Cn. 770—776.

potest solum in singulis casibus si aestimat adesse condiciones¹¹⁷⁾. Cum tamen consuetudo non *expresse* reprobetur, ad normam cn. 5 tolerari poterit.

d. In locis missionum plerumque relinquitur prudentiae et conscientiae missionarii, ob graves causas baptismum sollemnem domi conferre (Cone. Baltimoreense II. n. 337).

Nota. In nonnullis locis invaluit consuetudo baptizandi filios illegitimos et a fortiori spurios absque sollemnitate externa, adhibitis solum ceremoniis in rituali praescriptis, dum econtra infantes legitimi sollemniter baptizantur cum concursu populi atque organi campanarumque sonitu. Hanc consuetudinem s. Sedes declaravit iustam et rationabilem¹¹⁸⁾, qua scandalum illiciti concubitus minuatur et reverentia sacramento matrimonii debita augeatur.

_83. De supplendis ceremoniis baptismi. Ceremoniae, quae in baptismi collatione praetermissae quavis ratione fuerint, quamprimum in ecclesia suppleri debent, nisi agatur de haereticis, qui in adultae aetate sub condicione privatim baptizati fuerint ex ordinarii licentia¹¹⁹⁾.

Obligatio haec in genere gravis est et urget quamprimum. Quoad varios casus sequentia notentur:

1. Si *infans* in mortis periculo vel alia urgente necessitate sine ceremoniis baptizatus fuerit, cessante periculo omnia omissa suppleantur, idque in ecclesia¹²⁰⁾.

Etiam si sacerdos vel diaconus in mortis periculo baptizaverunt et ex praescripto Ritualis ceremonias sequentes baptismum iam posuerunt, cessante periculo ceterae supplendae sunt¹²¹⁾.

2. Si infans cum omnibus ceremoniis, sed invalide baptizatus fuerit, 'solus ritus essentialis ponitur.

3. Si baptismus sub *condicione* iteratur, ceremoniae, si in priori omissae fuerunt, supplendae sunt (nisi pro haereticis conversis ordinarius dispensaverit); si vero in priore baptismo ceremoniae positae fuerunt, repeti vel omitti possunt¹²²⁾.

4. Ordo supplendi omissa in novo Rituali alius super infantem (c. 5), alius super adultum (c. 6) habetur, sed loci Ordinarius potest gravi et rationabili de causa indulgere, ut ritus praescriptus pro infante adhibeatur in baptismo pro adulto¹²³⁾.

5. Si ex errore omissio notabilis alicuius ritus vel permutatio olei accidit, error reparandus est, nisi adiuncta aliud suadeant. Vix ulla est errorem reparandae difficultas, si error deprehenditur, antequam patrini abscedant, si autem iam abscesserunt, difficultas redeundi, scandalum vel murmuratio, quae exinde oriri potest, ab obligatione errorem reparandi excusabunt.

De adnotatione baptismi¹²⁴⁾. 1. Parochi nomina baptizatorum etc. in libro baptismali sine ulla mora referant.

¹¹⁷⁾ S. C. Sacr. 22. iul. 1925. A. A. S. XVII, 452.

¹¹⁸⁾ S. C. C. 3. iulii 1867.

¹¹⁹⁾ *Rituale Rom.* tit. 2. c. 1. n. 28. Cn. 759, § 3.

¹²⁰⁾ Ibid. tit. 2. c. 5. n. 1.

¹²¹⁾ Ib. c. 2. n. 29.

¹²²⁾ Ib.c. 1. n. 29.

¹²³⁾ Ib. n. 26.

¹²⁴⁾ Cn. 777—778.

2. Ubi de filiis *illegitimis* agitur, baptizatus tamquam filius patris ignoti vel ignotorum parentum inscribatur. Attamen nomen *malris* inserendum est, si publice eius maternitas nota est, vel ipsa sponte aut scripto aut coram duobus testibus id petat. Item nomen *patris*, si ipse sponte a parocho vel scripto vel coram duobus testibus id requirat, vel ex publico et authentico documento notus sit. Breviter: omnis infamia vitetur; in casibus particularibus recurratur ad S. C. Cone.^{11*)}.

3. Si baptisMus nec a proprio parocho nec eo praesente administratus fuerit, minister de ipso collato proprium parochum baptizati quamprimum certiore reddat.

4. Ad comprobendam baptismi collationem, si nemini fit praeiudicium i. e. si de nullius damno vel iure v. g. de valore matrimonii ob impedimentum disparitatis cultus agitur, satis est testimonium unius testis vel iuramentum ipsius baptizati (cn. 778). Extra hunc casum requiritur plena probatio per documenta, testes etc. ad normam cn. 1791.

1M) C. i. C. 14. iul. 1922. A. A. S. XIV. 528.

LIBER TERTIUS.

De confirmatione¹⁾.

QUAESTIO PRIMA.

De natura confirmationis.

84. Definitio. *Confirmatio* est sacramentum, quo per unctionem chrismatis et manus impositionem sub certa verborum forma confertur Spiritus Sanctus ad roborandam fidem baptismo susceptam (cn. 780).

a. Confirmatio est complementum baptismi, quo per uberiora Spiritus S. dona¹⁾ augetur et perficitur vita supernaturalis in baptismo infusa. Ideo primis Ecclesiae saeculis simul cum baptismo conferebatur etiam confirmatio²⁾.

b. Sacramentum confirmationis a Domino, ut definivit *Cone. Trid.* sess. VII. cn. 1. de sacr. in genere et en. 1. de Confirmatione (D. 844 et 871) institutum et ab Apostolis (Act. 8, 15-18; 19, 2-7) administratum est ad implendapi promissionem a Christo (Io 7, 37-39; 4, 13 s) factam; est sacramentum »maturescentiae« vel «•adolescendae spiritualis* vel «aggregationis in Christi militiam communem*.

.j-. **85.** Effectus huius sacramenti sunt\fl. *augmentum* gratiae sanctificantis, virtutum et donorum Spiritus Sancti: est enim sacramentum vivorum, quod gratiam primani supponit;^, grflh'g *sacramentalis: ius* ad speciales gratias actuales, quibuà fides in baptismo suscepta contra tentationes internas et externas servari et invicte propugnari possit; *Kc. impressio characteris*, quo homo baptizatus constituitur *miles Christi*, summi ducis in pugna contra hostes salutis; hinc est, quod hocce sacramentum nec licite nec valide iterari possit.

Confirmatione ergo fideles consecrantur ad apostolatum et «actionem catholicam*.

Primis Ecclesiae temporibus sacramentum confirmationis effectus prorsus extraordinarios produxit, gratias scilicet gratis datas seu charismata, praesertim vero charisma linguarum³⁾. Cum hi effectus, qui eo potissimum tendebant, ut Spiritum S. Ecclesiam Christi vivificantem ac regentem infidelibus ostenderent, solum in primordiis Ecclesiae necessarij essent, postea cessarunt.

¹⁾ S. *Thomas* 111. q. 72. S. *Alphonsus* 1. 6. n. 161 — 188. *Suarez*, De sacramentis disp. 32—38. *Coninck*, De sacramentis q. 72. n. 1 usque 115. *Sporer-Katzenbergcr*, Supplementum theol. sacram, c. 2. n. 1-49. *Ballerini-Palmieri*, Opus theol. mor. IV. n. 785-807. *Lehmkuhl*, Theol mor. 11. n. 120—144. *Heimbucher*, Die heilige Firmung (Augsburg 1889). *Dolger*, Das Sakrament der Firmung (Wien 1906). / . *B. Umberg*, Die Schriftlehre vom Sakrament der Firmung (1920). *L. Lercher*, Inst. Theol. Dogm. IV, 2. 193-275.

²⁾ *Catech. Rom.* II. 3, 2. 21. De nominibus cf. Merkelbach 111.® 173.

³⁾ 1. Cor. 4-11.

QUAESTIO SECUNDA.

De materia et forma confirmationis.

86. De materia remota. Materia *remota valida* confirmationis est ¹ chrisma³ ab episcopo benedictum⁴ special⁵ benedictione.

L *Chrisma* est mixtum compositum ex oleo et balsamo. *Oleum olivarum* certo ad valorem sacramenti requiritur: solum namque oleum olivarum est et dicitur simpliciter oleum. *Balsamum* certo *necessitate praecepti* admisceri debet; etiam *necessitate sacramenti* admiscendum esse, demonstrari nequit. Chrisma esse materiam huius sacramenti ex verbis *Eugenii IV.*⁶ et ex constanti Ecclesiae traditione constat.

g. Balsamum necessitate praecepti, non autem necessitate sacramenti admiscendum videtur. Oleum enim speciali benedictione confirmationis consecratum primis temporibus chrisma dicebatur. Insuper ante saeculum quintum non reperitur documentum, ex quo constet, oleo confirmationis admixtum fuisse balsamum Tandem ad quaestionem, num iterari debeat confirmatio oleo sine balsamo administrata, *Innocentius III.* *nihil iterandum esse* respondit⁷).

b. Nihil refert, utrum balsamum huius an illius speciei seu regionis admisceatur; in tanta autem quantitate admisceri debet, ut oleum odorem balsami spargat, at necesse non est, ut singulis olei partibus misceatur.

c. In ecclesia gracca ex antiquo usu chrismati complura alia admiscuntur aromata; ideo tamen materia confirmationis non fit invalida nec illicita, dummodo oleum et balsamum adsint, quae sola necessaria sunt⁷).

2, Chrisma debere esse *ab episcopo consecratum* (cn. 781, § 1) ad valorem sacramenti necessarium est, etsi sacramentum a presbytero conferatur⁸).

Id recte ex eo deducitur, quod haec propositio: «Sacramentum extremae unctionis oleo, episcopali benedictione non consecrato, valide ministrari posse* — tamquam temeraria et errori proxima damnata fuit: idem enim a fortiori de confirmatione valet⁹).

Plerisque certum esse videtur simplicem sacerdotem, ne ex delegatione quidem summi Pontificis, chrisma valide consecrare posse. In decreto enim *Eugenii IV.* dicitur materiam confirmationis esse chrisma *ab episcopo* benedictum. Facta autem, quae in contrarium afferuntur, negant certo constare¹⁰). Attamen vix dubitari potest, quin *Eugenius IV.* 28. ian. 1444 vicario (provinciali) fratrum minorum bosnensi potestatem dederit conficiendi chrisma. Similem facultatem *Benedictus XV.*

4) Cn. 781. De significatione chrismatis cf. *Catech. Rom.* 11. 3, 7 ss.

5) Ex decreto *Eugenii IV.* pro Armenis (D. 697).

e) Cf. *Dölger* S. 192 f.

7) *Benedictus XIV.* constit. *Ex quo primum* 1. mart. 1756.

8) Delegatio simplicis sacerdotis ad chrisma benedicendum possibilis dicitur a *Coronata*, De sacr. I. 161. *Cappello*, De sacr. I. 191, 5 scribit «Attenta ipsa natura rei, perspectis veteribus documentis et facultate recentius concessa, sententia affirmativa nedum probabilis aut probabilior videtur, sed *certa dicenda*.* Secundum Cappello ergo requiritur chrisma *ab Episcopo* benedictum tantum de necessitate praecepti.

·) S. *Officium* 13. ian. 1611; 14. sept. 1842 (D. 1628).

10) Cf. *Benedictus XIV.* 1. c. 1. 7. c. 7. *Ballerini-Palmieri* IV. n. 789.

die 21 mart. 1916 dedit quibusdam sacerdotibus perdurante bello ei per tres menses a pace inita¹¹⁾).

3. Ut sit materia certo valida, chrisma benedictum esse debet *speciali chrismatis benedictione*, qua constituitur materia huius sacramenti; aliud oleum ab episcopo benedictum est materia dubia sacramenti confirmationis¹⁸⁾.

Ideo confirmatio administrata cum oleo catechumenorum vel infirmorum dubia est, quia benedictione, quae pro chrismate praescribitur, consecratum non est. Cum tamen sacramentum non sit certo invalidum, in articulo mortis, vel si quis alias semper careret hoc sacramento, deficiente chrismate, confirmatio cum alio oleo sub condicione conferri posset; et pari modo, si fieri potest, sub condicione iteranda est confirmatio, quae cum solo oleo collata fuit¹³⁾.

4. Ad *licite* administrandam confirmationem ex praecepto Ecclesiae adhiberi debet *chrisma recens* i. e. in Coena Domini proxime elapsa consecratum; solum ubi novum chrisma haberi non potest, et adest urgens causa confirmationem conferendi, licitum est uti vetere chrismate.

87. De materia proxima. Materia *proxima* est *unctio* confirmandi in fronte per modum crucis immediate applicanda *per manus impositionem*.

Utramque hanc actionem, unctionem nempe et manus impositionem, theologi quandoque nomine *chrismationis* significant; ordinarie vero solam unctionem hoc nomine designant.

1. *Unctionem chrismatis* ad valorem sacramenti necessariam esse dubitari neguit. Quamvis pauci quidam theologi opinarentur solam manus impositionem ad valorem sacramenti sufficere, ex eo tamen, quod *chrisma* sit materia essentialis, sequitur *chrismationem* quoque ad valorem necessariam esse.

2. Unctionem faciendam esse *immediate* a ministro, certo de essentia sacramenti est: alias enim deesset manus impositio, quae essentialis est; quapropter invalida est confirmatio, in qua unctio fit medio instrumento¹⁴⁾.

3. Unctionem *in fronte* fieri debere, probabilius pariter ad valorem sacramenti necessarium est: Ecclesia enim unctionem frontis semper propriam confirmationis et unctionem verticis propriam baptismi unctionem reputavit. Si ergo unctio fit in maxilla vel in ore, confirmatio videtur esse invalida.

“) Cf. theol. prakt. Quartalsch. Linz 57 (1904) 805—810. *Cappello* I. n. 191, 5.

*) Triplex oleum ab episcopo in Coena Domini benedicitur, quodvis speciali benedictione Pontificalis Romani: oleum infirmorum (O. I.), oleum catechumenorum seu salutis (O. S.) et sanctum chrisma (S. Ch. vel Ch.). *Oleum infirmorum* adhibetur in administratione extremae unctionis et in consecratione campanarum pro unctione exteriori; *Oleum catechumenorum* adhibetur in baptismo pro unctione, quae fit ante ipsum baptismum, in ordinatione presbyteri et in aliis nonnullis consecrationibus e. g. in consecratione regum. *Chrisma* adhibetur in confirmatione, in baptismo post collatum ipsum baptismum, in consecratione episcopi et in variis consecrationibus e. g. calicis, patenae, altaris, campanae (interius) etc.

*) S. *Alphonsus* n. 162. M) Cn. 781, 2.

”) De significatione ritus cf. *Catech. Rom.* II. 3, 24.

abhibuisse ad conferendum Spiritum Sanctum¹⁶⁾, essentialis est. Impositio autem ea intelhgitur, quae ungendo fit. Eo ipso ergo, quod episcopus manu sua ungens tangit confirmandum, ei manum imponere censetur.

Duplex manus impositio in confirmatione habetur, altera in principio sacri ritus, ubi episcopus manus extendit super confirmandos et orationem *Omnipotens* recitat\altera, quae ab unctione non est distincta. Haec altera, non prima essentialis est: cum enim graeci primam manuum impositionem non habeant, dicendum esset eos non habere sacramentum confirmationis, si ipsa necessaria affirmaretur¹⁷⁾. Et sicut prima manus impositio, ita etiam benedictio, quae in fine datur, non requiritur neque ex necessitate sacramenti neque ex praecepto Ecclesiae: verba enim pontificalis romani, quibus confirmandi monentur, ne ante benedictionem recedant, non sunt praeceptiva. Etsi ergo confirmandi, quantum fieri potest, ad primam manus impositionem adesse neque ante benedictionem recedere debeant, id tamen vi praecepti necessarium non est.

88. De forma. Forma confirmationis consistit in his verbis: *Signo te signo crucis et confirmo te chrismate salutis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*. In hac forma o. *Signo* actionem sacramentalem

uberius scilicet Spiritus Sancti robur et gratiam verbum *te* subiectum designat.

Forma graecorum haec est: (Accipe vel datur tibi) *Signaculum doni Spiritus Sancti*. ¶ hac forma, quae certo valida et ex concessione Romani Pontificis in Ecclesia Graeca etiam licita est, continetur minister principalis sacramenti: *Spiritus Sanctus*, actio sacramentalis applicata ad personam, quae confirmatur, et effectus essentialis, communicatio scilicet Spiritus S., qui est robur animae ad generose profitendam fidem.

In forma confirmationis igitur essentialia non sunt: *a.* verbum *signo* vel *confirmo*: alterutrum enim sufficit; *b.* verba *signo crucis*; *c.* verba *chrismate salutis*; *d.* invocatio ss. *Trinitatis*: in forma enim graecorum haec non habentur; forma autem graecorum nequit dici invalida. Argumenti, quo nonnulli conantur ostendere invocationem ss. Trinitatis necessariam esse necessitate sacramenti, scilicet confirmationem esse complementum baptismi; in baptismo autem necessariam esse invocationem ss. Trinitatis; ergo etiam in confirmatione, — huius inquam argumenti neganda est consequentia: ex eo enim quod in baptismo, qui est initium fidei, illa necessaria est, non sequitur etiam in confirmatione eam necessariam esse. Invocatio ergo ss. Trinitatis solum necessaria est *necessitate praecepti*. — Ceterum consideratis diversis formis, quibus sacramentum confirmationis aliis atque aliis locis et temporibus administrabatur, dicendum videtur, quaelibet verba validam formam constituere, quae essentialem rationem sacramenti exhibent, scilicet confirmationem et perfectionem fidei et communicationem Spiritus Sancti.

ie) Cf. Act. 19, 6. Cn. 780. 781, 2.

17) Cf. S. C. de prop fid. 6. aug. 1840.

QUAESTIO TERTIA.

De ministro confirmationis.

89. *Minister ordinarius et extraordinarius.* 1. *Minister ordinarius* confirmationis est *solus episcopus*, adeo ut simplex sacerdos ex se valide confirmare non possit. Et sane in *sacra scriptura* soli Apostoli confirmationis sacramentum administrasse leguntur¹⁸⁾; quare *Ec-clesia* semper tenuit solos episcopos ut Apostolorum successores ex se valide confirmare posse¹⁹⁾.

2. *Minister extraordinarius* confirmationis est simplex sacerdos qui i) *vei jure communNvel particulari* s. Sedis induito ad confirmandum delegatus est. Hanc porro delegationem solus summus Pontifex (sive de mre sive de facto) valide confert²⁰⁾.

a. *Ipso iure* potestatem confirmandi habent: a. ex cn. 782coli. 239, § 17 23 Cardmales, Praelati vel Abbates *nullius*, Praefecti et Vicarii apostolici. Qui tamen ea valide uti non possunt, nisi in suo territorio et durante munere, in proprio autem territorio etiam alienos subditos confirmare possunt.

y , β. Ex *Decreto S. C. Sacramentorum-1)* 14. Sept. 1946: *Parochi* proprio territorio gaudentes (exclusis parochis personalibus), *Vicarii actuales* (si parochus est persona moralis cf. cn. 471), *Vicarii oeconomi* (qui regunt paroeciam vacantem), *Sacerdotes, qui praesunt vicariis perpetuis* (cf. cn. 1427) i. e., quibus in certo territorio cum determinata ecclesia commissa est plena cura animarum cum omnibus iuribus et officiis parochialibus. Non datur ergo facultas haec: Rectori Seminarii, Capellano piae domus vel communitatis religiosae, Vicario cooperatori etc.

Illi ministri *valide* confirmant tantum *personaliter* exclusa qualibet delegatione, *in territorio suo*, fideles, qui ex gravi morbo *in vero mortis periculo* constituti sunt, ex quo decessuri praevideantur. *Licite* etiam in episcopali urbe utuntur sua facultate, si Episcopus loci haberi non possit vel impediatur, nec alius Episcopus facile praesto sit.

γ. Ex *Decreto S. C. de Propaganda Fide*²²⁾, 18. Dec. 1947, Ordinariis locorum huic S. C. subditis potestas conceditur omnibus sacerdotibus sibi subditis et curam animarum gerentibus tribuendi facultatem confirmandi fideles, adultos vel infantes, intra fines missionalis circumscriptionis constitutos in mortis periculo etiam in loco residentiae Episcopi absentis vel impediti.

b. Si quaeritur, *quaenam* sit illa potestas simplici sacerdoti collata, et quonam modo sacerdos constituatur minister confirmationis, dogmatici in varias sententias abeunt²³⁾.

e) Act. c. 8. et c. 19.

*) *Concilium Trid. sess. 7. can. 3. (D. 873). Cn 782, 1. Rationes convenientiae vide Catech. Rom. II, 3, 13.*

M) Ct. ZkTh. 46 (1882) 567 ff. The Jurist 14 (1954) 194—212.

it) A. A. S. 38 (1946) 349 ss. Cf. Annotationes, *Cappello*, Per. 35 (1946) 380—389. “) A. A. S. 40 (1948) 41.

“) Cf. *Lerchcr*, Inst. Theol. Dogm. IV, 2. 271 s. *Cappello*, De sacr. I.» n. 197.

c. In *Ecclesia graeca orientali* omnes sacerdotes ex antiqua consuetudine valide confirmant tum catholici tum schismatici, quamdiu confirmandi potestas non fuerit expresse revocata²⁴). Haec potestas sacerdotibus graecis tum catholicis tum schismaticis certe adempta est in Bulgaria, in Albania, in Cypro, in Italia et insulis adiacentibus atque inter Maronitas libanenses²⁵). — Si qui ergo ex schismate ad unitatem catholicam redeant, iterum absolute confirmandi sunt, ubi veniant ex regione, in qua presbyteris schismaticis ablata est facultas confirmandi; ubi autem veniant ex regione, in qua haec facultas ablata non est, sequenda est norma, quam hisce statuit ipsa s. Sedes: »Non expedit, ut confirmati (a presbyteris schismaticis) iterum ab episcopo inungantur, nisi ad tonsuram et ordines promovendi sint vel ipsi aut eorum parentes id petant ac nisi facta inquisitione circa modum collationis confirmationis reperiatur penicillum adhibitum fuisse, quibus in casibus confirmationis sacramentum secreto conferatur et sub condicione. Quodsi dubium manet de revocatione facultatis in illo loco vel de ipso facto confirmationis collatae, recurrendum est ad s. Sedem²⁶).<

d. Inde colligitur, quod in cn. 782, § 4 et 5 habetur: Presbyter latini ritus, qui gaudet indultu confirmationem *valide* solum confert fidelibus latini ritus, nisi in induito aliud expresse cautum sit. Indultum enim per se non datur illimitate²⁶*). Sed presbyteri ritus orientalis, qui ex antiqua consuetudine privilegio generali gaudent, *solum illicite* agerent, si confirmationem infantibus latini ritus darent.

'aa.

3. a. *Episcopus* in sua dioecesi hoc sacramentum licite etiam extraneis ministrat, nisi obstet expressa prohibitio eorum Ordinarii, idem valet pro sacerdote, qui privilegium locale habet, pro suo designato territorio²⁷).

b. In aliena dioecesi episcopus indiget licentia Ordinarii loci saltem rationabiliter praesumpta, si agatur de propriis subditis, potest etiam sine licentia Ordinarii loci confirmare, sed solum privatim, i. e. sine baculo et mitra²⁸).

c. Episcopus potestatem habet administrandi confirmationem in locis quoque exemptis intra fines suae dioecesis²⁹)

90. **Obligatio confirmandi.** 1. Episcopus *sub gravi tenetur* suis subditis aliquoties opportunitatem praebere sacramentum confirmationis accipiendi, praesertim tempore visitationis dioecesis (cn. 785, §§§§§§

Λ * Λ

24) S. *Officium* 15. ian. 1766 declarat sacerdotibus schismaticis generatim non fuisse ademptam potestatem confirmandi.

25) S. *Officium* 3. iul. 1853 cf. D. 1458 (nota).

26) S. *Officium* 14. ian. 1885; S. *C. de prop.*, fide 5. iul. 1886.

27) Ita secundum Decretum S. Congr. pro eccl. orient. A. A. S. 40 (1948) 422 x presbyteris ritus latini legitimo induito praeditis explicite conceditur, ut valide et licite administrare possint confirmationem "fidelibus quoque rituum Orientalium, quorum spiritualis cura ipsis commissa permaneat ad normam Const. Apost. *Orientalium Dignitas* diei 30 mensis Novembris a. 1894, art. 9 quae statuit: >quicumque Orientalis extra patriarchale territorium commorans, sub administratione sit cleri latini.<"

«) Cn. 783, § 1; 784.

«) Cn. 783, § 2.

«) Cn. 792.

§ 1). Ad idem tenetur sacerdos apostolico privilegio donatus erga eos, in quorum favorem concessa est facultas.

2. Ordinarius legitime impeditus aut potestate confirmandi carens sub gravi tenetur, si fieri possit, saltem intra quodvis quinquennium providere, ut suis subditis hoc sacramentum administretur³⁰⁾.

3 Tenetur st/ô *levi* confirmare rationabiliter petentes, si commode possit et ad aliud tempus proximum confirmationem differre nequeat. Ex communi autem sententia non tenetur confirmare moribundum petentem: nam, ut sapienter notat *Lehmkuhl* (n. 137), »si id cui faciat, alteri neget, ratio scandali erit; si vero omnibus satisfacere velit, grave onus ipsi imponetur*.

Anno 1884, grassante Neapoli morbo asiatico, concessa est archiepiscopo facultas delegandi sacerdotes, qui hoc sacramentum moribundis ministrarent.

Nota. 1. *De ministro extraordinario* confirmationis Regatillo-Zalba^{30f)} bene comprehendit mentem legislatoris: >Ut in omni territorio paroeciali aut nullius paroeciae sit semper sacerdos facultate confirmandi moribundos praeditus; et hic unicus.< Ideo defendit etiam *Vicarium substitutum* parochi absentis (cn. 474) et *Vicarium adiutorem*, >si in omnibus suppleat parochi vicem< (cn. 475) gaudere facultate decreto S. C. de Sacr. 14. sep. 1946 concessa.

2. Per speciale Rescriptum S. C. de Sacr. concessit *cappeltano* (vel si plures sint, eorum primo) in domibus sic nuncupatis maternitatis vel *nosocomiis pro mulieribus parturientibus* vel brephotropheis in dioecesibus U. S. Americae, ut puerulis ibi receptis sacramentum confirmationis conferat^{30*)}.

Simile privilegium impetrarunt Episcopi Germaniae suis diocesis^{30^)}.

Cappeltanis castrensibus concessit hos privilegium S. C. Consist. 23. iun. 1952^{30d)}. “

Cappeltanis Operis Apostolatus maris eiusdemque Directoribus facultas tributa est durante munere non tantum maritimis graviter decumbentibus administrandi sacramentum confirmationis, sed etiam »itinere maritimo perdurante cuilibet puero vel adulto primum in ipsa navi s. synaxi refectoc, dummodo non adsit Episcopus et praevideatur confirmandum magna tantum cum difficultate in regione immigrationis hoc sacramentum recepturum esse^{30e)}.

3. Cum haec privilegia ut plurimum ad certum tempus concedantur, S. C. de Sacr. advertit; >Ordinarii curent, ut prorogatio indulti tempore utili postuletur: secus, si confirmatio collata fuerit tempore interiecto inter expirationem praecedentis indulti et renovationem eiusdem, irrita foret^{30f)}.

Quaesionem, num Ecclesia ad mentem cn. 209 potestatem confirmandi suppleat in errore communi et in dubio positivo et probabili, plurimi auctores negant, quia non agatur de jurisdictione. Regatillo-Zalba^{30e)} bonis rationibus (analogia cum potestate dominativa et potestate assistendi matrimonio^{30*)}), mens Ecclesiae, bonum commune) affirmat.

«°) Cn. 785, 3 cf. *Vermeersch-Creusen*, Epitome II. 64.

30*) Theol. mor. Summa HI. n. 78.

s°b) The Jurist 9 (1949) 261.

mc) Archiv Kath. K. Recht 124 (1950) 525 s; Similiter pro Administratura Ap. Oenipontana cf. Verordnungsblatt 29 (1954) 6.

»d) *Regatillo-Zalba* III. n. 78.

»oe) AAS 46 (1954) 250.

»·«) The Jurist 11 (1951) 313 ζΙΟκολ aq7

»og) 1. c. III. n. 83. Mh) AAS 44 (1952) 497.

"Q

4 11 , ^*-1 < /vYχ^*, "J*3t

QUAESTIO QUARTA

De subiecto con

■» Qie

91. Quis confirmationem suscipere possit. 1. Subiectum *capax*, seu *validae* confirmationis est omnis homo baptizatus et nondum confirmatus licet carens usu rationis. Confirmatio enim est naturale cōnpiēnētum vitae spiritualis, quae in baptismo confertur, et pari modo ac baptismus pro omnibus instituta est.

Primis duodecim saeculis in universa Ecclesia confirmatio infantibus conferebatur statim post baptismum. Quam quidem consuetudinem Ecclesia graeca retinuit, latina autem mutavit.

2. Secundum hodiernam disciplinam in ecclesia latina confirmatio »convenienter differtur ad septimum circiter aetatis annū³¹⁾. Quod quidem nō est norma mere directiva, sed *praeceptiva*³²⁾; illud autem *convenienter* indicat, rationes pro illa mutatione adfuisse. Quae rationes sunt: *a.* hoc sacramentum institutum est, ut optime instructi et parati inveniamur, cum nobis pro Christi fide pugnandum est; ad tale autem pugnandi genus pueri nondum apti sunt; *b.* ut praemitti possit illa catechesis instructio, quae tantum iuvat ad animos puerorum excolendos et in doctrina catholica solidandos.

3. »Nihilominus confirmatio etiam ante conferri potest, si infans in mortis periculo sit constitutus, vel ministro id expedire ob iustas et graves causas *videatur*³³⁾.

a. Ratio pro pueris moribundis est, ut in resurrectione perfecti appareant nec tanto gratiae et gloriae augmento priventur; quod ex analogia extendendum est ad perpetuo amentes, in quibus nulla spes est, ut usum rationis ante obitum recipiant.

b. Confirmandi autem non sunt neophyti, qui in articulo mortis plane jrudes baptizantur nec satis instrui possunt, ut intentionem huius sacramenti eliciant³⁴⁾.

c. Consuetudo antiquissima in Hispania et America meridionali vigens ministrandi confirmationem etiam ante usum rationis, servari potest; mens autem S. C. de Sacramentis est, ut ubi differri potest ad septimum circiter aetatis annum, quin obstant graves et iustae causae contrariam consuetudinem introducentes, fideles sedulo edocendi sint de lege communi in Ecclesia latina.

d. De ordine servando inter confirmationem et s. communionem eadem s. Congregatio declarat: opportunum quidem esse et conformius naturae et effectibus sacramenti confirmationis (utpote complementi baptismi), pueros ad s. mensam prima vice non accedere nisi post receptam confirmationem; tamen iidem non prohibentur quominus ad s. mensam prius admittantur, si ad annos discretionis pervenerint, quamvis confirmationem antea accipere non potuerunt³⁵⁾.

92. *Conditiones requisitae.* Ad *valide* suscipiendam confirmationem requiruntur baptismus susceptus e fyin adultis intentio saltem habitualis, quae in voluntate christiane vivendi implicite continetur.; Ad *licite* et fructuose suscipiendam confirmationem requiritur status gratiae

31) *Catechismus Rom.* II, 3, 18. Cn. 788.

32) C. i. C. 16. iun. 1931 (A. A. S. XXIII, 353).

33) Cn. 788.

34) S. *Oficium* 10. apr. 1861.

35) S. C. *Sacr.* 30. iun. 1932 (A. A. S. XXIV, 271).

α, l^

ci in adultis instructio sufficiens³⁶⁾. Qui ergo ante confirmationem in grave peccatum lapsus est, potest quidem vel per confessionem vel per perfectam contritionem gratiam sibi comparare, confessio tamen valde suadenda est et ex consuetudine ubique praemittitur.

Confirmandum debere esse ieiunum vel s. eucharistia reffectum nullibi praecipitur, laudabiliter autem observatur, ubi confirmatio iis confertur, qui ad s. communionem iam admissi sunt.

A

93. Obligatio suscipiendi confirmationem. *Exsistit obligatio*, quia Ecclesia statuit: «Quamquam hoc sacramentum non est de necessitate medii ad salutem, nemini tamen licet oblata occasione illud negligere; imo parochi curent, ut fideles ad illud opportuno tempore accedant»³⁷⁾. At haec obligatio non potest dici *gravis*, nisi ratione contemptus.

V. n

a. Gravem obligationem, sive occasionem quaerendi sive oblata occasione sacramentum suscipiendi, non exsistere complures docuerunt praesertim ex antiquioribus theologis cum s. *Thoma*³⁸⁾. Recentiores vero theologi, qui s. *Alphonsum* (n. 181) sequuntur, gravem obligationem plerumque affirmant; argumentum tamen, quo eam clare demonstrent, non proferunt.

e'

g. *Non ex rei natura*: si enim ex natura rei haec obligatio probaretur, confirmatio necessaria esset necessitate medii; atqui sacramentum quod statum gratiae supponit, nequit esse necessarium necessitate medii. Deinde in hunc modum argumentantur: lege naturae quilibet tenetur hoc sacramento se munire ad superandas tentationes in vita spirituali contra fidem orituras. Verum cum plura alia adsint media in hunc finem instituta, hoc argumento non probatur gravis obligatio. — (Ideo tota quaestio huc reducitur, num Deus illis, qui data opportunitate confirmationem non suscipiunt, veluti in poenam talis negligentiae gratias necessarias neget. Atqui id affirmari nequit. Imprimis enim communior theologorum sententia tenet, Deum gratias necessarias ideo non negare, cuius sententiae est etiam *catechismus romanus*³⁹⁾. Neque fidelibus persuasum est, se necessitate salutis ad suscipiendum hoc sacramentum teneri. (Quodsi ss. Patres et antiqua concilia quandoque necessitatem huius sacramenti suscipiendi affirmare videntur, notandum est, olim confirmationem statim post baptismum collatam fuisse ideoque Patres et concilia ratione baptismi, a quo confirmatio practice non distinguebatur, huius suscipiendae obligationem urgere. Ideo affirmari posse videtur strictam obligationem non demonstrari, ideoque statuendam non esse⁴⁰⁾).

β. *Non ex lege divina*: praeceptum enim divinum suscipiendi confirmationem non exsistit, siquidem verba Christi: *ut expectorent promissionem Patris*⁴¹⁾ i. e. Spiritum Sanctum, solos apostolos respiciunt. Nec maiorem vim hoc alterum argumentum habet, ipsa nempe institutione sacramenti Christum eiusdem usum praecepisse: instituendo enim sacramentum voluit, ut omnes fideles consequerentur perfectionem vitae spiritualis, quae solum hoc sacramento confertur. — Verum Christus voluit quidem, ut omnes consequerentur perfectionem *essentialem*, quae in statu gratiae consistit; num vero Christus voluerit etiam, ut omnes fideles consequerentur perfectionem *accidentalem*, quae per confirmationem confertur, in quaestione est, ideoque probari deberet; ex ipsa institutione autem non probatur, quia non omnia, quae Christus instituit, praecepta sunt.

*) Cn. 786.

«) Cn. 787.

’) *Summa* III. q. 72 a. I. ad 3.

’.) Cf. p. 2. c. 3. q. 15 s.

♦°) Cf. *Dölger* S. 179 ff.

«») Act. I; 4.

γ. *Non ex lege ecclesiastica*: ad hanc scilicet demonstrandam duo potissimum argumenta afferuntur. Et primo quidem nonnulla verba ex constitutione Benedicti XIV. *Etsi pastoralis*: »Monendi sunt (graeco-itali) eos gravis peccati reatu teneri, si, quum possunt ad confirmationem accedere, illam renuunt ac negligunt.« - Atqui haec verba *peculiaris* prorsus adiuncta respiciunt, quapropter lex *universalis* ex iis inferri nequit¹²⁾. Deinde vero afferunt instructionem, quae in appendixe ritualis romani reperitur, quaeque haec verba continet: «etsi enim hoc sacramentum non sit de* necessitate medii ad salutem, tamen sine gravis peccati reatu respu* non potest ac negligi, cum illud suscipiendi opportuna adest occasio», quam quidem instructionem *Clemens XIV.* approbavit¹³⁾. — Ex his autem id unum infertur, patres congregationis de propaganda fide, qui hancce instructionem pro missionariis exararunt, illius fuisse sententiae, quam his verbis significant, nullatenus vero eos legem universalem condidisse, quippe qui potestate legifera careant. Approbatio autem in forma specifica non habetur.

δ. Ex eo, quod *Codex* de obligatione suscipiendi sacramentum confirmationis loquens utatur verbis ambiguis: «nemini licet (sub gravi? sub levi?) illud negligere¹¹⁾, iure merito infertur, ipsum a dirimenda quaestione inter theologos controversa consulto abstinuisse. Quam ob rem hodie quoque valet sententia negans gravem obligationem.

Α Practicum momentum sententia proposita habere potest, si quis in proveciore iam aetate constitutus magno pudore deterreatur a petenda confirmatione in loco, in quo reliqui omnes in pueritia vel infantia confirmari solent. Hi monendi et hortandi, non autem obligandi sunt ad sacramentum confirmationis suscipiendum¹⁵⁾. — Neque ex proposita sententia licet deducere, parentibus non incumbere gravem obligationem curandi, ut filii confirmentur: cum enim spiritualem eorum curam habeant, ex pietate eis, si possunt, procurare tenentur, quod vitam spiritualem tantopere promovet. — Parochi *curent ut* fideles ad illud opportuno tempore accedent. (Cn. 787.) — Prudenter *Merkelbach* (111.8, 191) notat: »*Per accidens* potest adesse grave peccatum (si quis confirmationem non recipiat) ratione scandali aut contemptus aut specialis necessitatis ob peculiare periculum amittendae fidei.»

12) *Gurry-Ballerini* ad n. 270. Agebatur enim de conversis ex schismate, qui ideo non voluerunt confirmationem recipere, quia priorem a presbytero receptam validam esse retinebant.

13) Instructio est s. *congregationis de prop, fide* 4. mai. 1774; in alia instructioe S. *Officii* 20. iun. 1886 et in Rituali novo non est sermo de *gravi* obligatione.

41) Cn. 787. Cf. etiam cn. 1021, § 2, quo pro nupturientibus nondum confirmatis statuitur, ut confirmationem «recipiant, si id possint sine gravi incommodo», cn. 544, § 1 futuris religiosis, cn. 974, § 1, n. 1. futuris clericis, cn. 795, 1° futuris confirmationis patrinis; attamen omnibus fere fidelium statibus Ecclesia saltem levem obligationem suscipiendi confirmationem imponit.

15) Cf. *Génicot*, Teol. mor. inst. II. n. 164.

QUAESTIO QUINTA.

//

De ceremoniis confirmationis.

94. De ritu servando. Ritus in confirmatione servandum exhibent Pontificale Romanum et Rituale Romanum, qui ritus in rebus maioris momenti sub gravi obligat.

1. Confirmatio ordinarie conferenda est *in ecclesia*: existente tamen causa aliqua arbitrio episcopi diiudicanda etiam extra ecclesiam in loco decenti conferri potest, ut si confirmandi sunt aegrotantes vel adulti, qui ex iusta causa ad ecclesiam accedere nequeunt (cn. 791).

2. Cum confirmatio ex pontificali minus sollemniter quocunque die, hora et loco conferri possit, nihil impedit, quominus episcopus ex rationabili causa absque mitra et baculo solum adhibito rochetto et stola in quovis sacello confirmet; immo ex iusta causa id etiam privatim solum adhibita stola facere potest⁴⁰⁾.

3. »AlapJ«, quae dicitur, non videtur esse aliud, quam signum cantatis et pacis. Antiquitus enim episcopus confirmans aicens *Dominus tecum* vel *Deus humilium sit tecum* osculatus est confirmandum. Cursu temporis in locum osculi decentiae causa successit lenis tactus, quem scholastici »alapam« dixerunt⁴⁷⁾.

4. Frons confirmati ex pontificali ligari debet *fascia*, tum ne chrisma defluat, tum ut significetur gratiam acceptam diligenter conservandam esse. Haec fascia, quae olim per plures dies ferebatur, nunc plerumque non adhibetur.

5. Potest confirmandus in confirmatione praeter nomen suum baptismale aliud nomen Sancti sibi imponi curare, quod minister formae praeponit⁴⁸⁾.

95. De patrinis confirmationis⁴⁹⁾. 1. Ex antiqua consuetudine atque ex praescripto canonum in confirmatione aeque atque in baptismo adhibendus est *patrinus*, si haberi possit.

2. a. *Unus* tantum pro singulis confirmandis sit patrinus.

b. Patrinus *unum* tantum vel duos praesentet, plures autem solum de licentia episcopi⁵⁰⁾.

3. Ex valida confirmatione oritur *cognatio spiritualis* inter confirmatum et patrinum atque *obligatio* confirmatum perpetuo sibi commendatum habendi eiusque Christianam educationem curandi⁵¹⁾. *Sed impedimentum matrimonii non oritur*⁵²⁾.

«) S. *Officium* 12. febr. 1851. Cf. cn. 790.

«) Cf. *Diriger* p. 155. Cf. *Catech. Rom.* II, 3, 26. Omissio alapae videtur levis cf. *Vermeersch-Creusen*, Epitome II. 69.

«) S. C. R. 20. sept. 1749 n. 2404.

«') Cn. 793-797. *Catech. Rom.* II. 3, 15.

M) Cn. 794.

«) Cn. 797.

«) Cn. 1079.

96. De condicionibus ad munus patrini requisitis. Ut quis *valide* sit patrinus, requiritur: a. Ut usum rationis habeat atque *intentionem* hoc munus gerendi.

b. Ut sit confirmatus.

c. Ut nulli haereticae vel schismaticae *sectae* sit adscriptus etc. ut supra n. 78.

d. Ut non sit pater, mater, coniux confirmandi.

e. Ut a confirmando eiusve parentibus vel tutoribus vel his deficientibus a ministro vel a parocho sit *designatus*.

f. Ut confirmandum in ipso confirmationis actu per se vel per procuratorem physice *tanga*t.

Antiquitus quidem consuetudo erat, ut confirmandus pedem dexterum suum poneret super pedem dexterum patrini; nunc autem iuxta probatam consuetudinem patrinus manum dexteram ponit super humerum dexterum confirmandi.

97. Ut quis *licite* sit patrinus, requiritur: a. Ut sit *diversus* a patrino baptismi (uno enim patrino deficiente alter iuvet confirmatum), nisi minister ex rationabili causa aliud permittat aut statim post baptismum confirmatio conferatur.

b. Ut sit *eiusdem* sexus ac confirmandus, nisi minister in particulari casu ex rationabili causa aliud permittat.

c. Ut *decimum quartum* aetatis annum attigerit, nisi aliud ex iusta causa ministro videatur.

dignus, ut supra n. 80. 2.

e. Ut *rudimenta fidei* noverit.

f. Ut non sit in aliqua re⁵⁵gione novitius vel professus, nisi necessitas urgeat et expressa habeatur venia Superioris saltem localis.

g. Ut non sit in *sacris ordinibus* constitutus, nisi accedat ordinarii proprii licentia⁵⁶.

Sacerdos, qui ex induito apostolico administrat sacramentum, non potest simul agere patrinum⁵⁷). Si episcopus confirmans vellet esse patrinus confirmandi, id agere deberet per procuratorem⁵⁸).

De adnotatione confirmationis⁵⁹). 1. Parochus nomina ministri, confirmatorum etc, in peculiari libro inscribat, praeter adnotationem in libro baptizatorum⁶⁰)

2. Si proprius confirmati parochus praesens non fuerit, de collata confirmatione minister vel per se ipse vel per alium quamprimum eundem certiore faciat.

3. In adnotatione confirmationis a presbytero collatae praeter consueta adiciantur verba: ^Confirmatio collata est ex Apostolico induito, urgente mortis periculo ob gravem confirmati morbum.<

< Praeterea minister extraordinarius unaquaque vice ad Ordinarium dioecesis⁶¹ proprium mittere tenetur authenticum nuntium collatae confirmationis additis adiunctis omnibus in casu concurrentibus.

Quodsi abusus irrepant, Ordinarii (si opus est) ne omittant S. C. de Sacr. adire; non vero obligantur quotannis S. Congr. de numero confirmatorum et de (^ratione a ministris extraordinariis adhibita referre⁶²).

55) S. C. de prop, fide 21. sept. 1843.

M) S. C. R. 14. iun. 1873.

55) Cn. 798—800. 5e) Cn. 470, § 2.

57) AAS 38 (1946) 353. coll. AAS 49 (1957) 943.

LIBER QUARTUS.

"nL-Lx—i h^pfC^ U Γ

De eucharistia†).

98. Eucharistia duplici modo considerari potest, relate ad homines ut *sacramentum*, et relate ad Deum ut *sacrificium*. Rationem sacramenti habet, quatenus ritu visibili per consecrationem conficitur, post consecrationem sub speciebus visibilibus manet et in s. communione sumitur: de ratione enim sacramenti est, ut hominem sanctificet; eucharistia autem sanctificat, eo quod sumitur. Rationem sacrificii habet, quatenus per consecrationem Deo offertur; nam de ratione sacrificii est, ut in Dei cultum cedat eumque offensum oblatione placatum reddat; Deus autem colitur et placatur, eo quod eucharistia in sacrificium ei offertur. Ratio tamen sacramenti a ratione sacrificii separari non potest: ipsa enim consecratione conficitur sacramentum et offertur sacrificium. Quod breviter enuntiat cn. 801 : » In ss. eucharistia sub speciebus panis et vini ipsemet Christus Dominus *continetur, offertur, sumitur*.*

CAPUT PRIMUM.

De eucharistia ut 'sacramentum est.

QUAESTIO PRIMA.

De natura et effectibus eucharistiae.

Articulus primus.

De natura eucharistiae.

99. **Definitio.** *Eucharistia* definiri potest sacramentum, quo corpus et sanguis Christi sub speciebus panis et vini continetur ad spiritualem animae refectionem.

Hac definitione eucharistia exhibetur prout est *sacramentum permanens*: eius enim essentiam constituunt species panis et vini prout continent corpus et sanguinem Christi; ergo tamdiu sacramentum est, quamdiu sub speciebus manet corpus et sanguis Christi. Porro institutum est hoc sacramentum per *modum convivii* ad animam spiritualiter reficiendam, cum Christus dicat: Caro mea vere est cibus et sanguis meus vere est potus¹).

I) S. Thomas III q. 73—83. S. Alphonsus l. 6. n. 189—424. Suarez, De sacramento eucharistiae et de missae sacrificio disp. 46—88. De Lugo, De sacramento eucharistiae. Zach. Pasqualigo, De sacrificio novae legis. /o. Dicastillo, De sacramentis. Sporer-Bierbaum, Theologia sacrament, pr. 2. c. 2—6. Coninck, De sacramento eucharistiae q. 73—83. Pet. Gasparri, Tractus canonicus de ss. eucharistia 2 vol. (Parisiis 1890). Cappello, De sacramentis 1B, n. 220—813. Regatillo-Zalba, Theol. mor. Summa III. n. 97—359. L. Lercher, Inst. Theol. Dogm. IV.

*) Ioann. 6, 56.

2. Distingui debet sacramentum *in fieri*, quod in consecratione consistit, et sacramentum *in facto esse*, quod consistit in sacramento post consecrationem permanente; a sacramento autem *in fieri* et *in facto esse* distinguendus est usus sacramenti seu sacramentum *in usu*, quod in sumptione seu manducatione consistit. Sumptio autem Conditio est, ut sacramentum suum effectum in anima producere possit. Quare proprium est huius sacramenti, ut ante usum iam perfectum sit sacramentum et effectum suum non producat ut alia sacramenta, quando conficitur, sed quando iam confectum sumitur. 1

3. Tria sunt dogmata, quae de ss. eucharistiae sacramento definita sunt: d. in sacramento totum Christum vere, realiter et substantialiter praesentem esse¹ totum Christum sub utraque specie et sub qualibet speciei parte praesentem esse; c. Christum praesentem Tamen per transsubstantiationem, qua panis et vinum in corpus et sanguinem Christi mirabiliter convertitur. Horum dogmatum explicationem et probationem exhibent dogmatici³).

100. De gratia per sumptionem utriusque speciei collata. Corpus Christi sub speciebus panis et sanguis Christi sub speciebus vini sunt quidem materialiter duo signa physice distincta, quorum alterum significat refectionem per modum cibi, alterum per modum potus; singula tamen verum sacramentum constituunt et singula eandem rem significant, plenam refectionem spiritualem ad modum convivii conferendam. Qui ergo eucharistiam recipit sub sola specie panis, eandem gratiam seu plenam animae refectionem recipit atque ille, qui sub utraque specie communicat, quia sub utraque specie est totus et integer Christus cum corpore et sanguine; in cibo ergo continetur etiam potus et vicissim in potu etiam cibus spiritualis.

Num communicantes sub una specie *ex opere operato eundem effectum* percipiant, ac si sub utraque specie communicarent, inter theologos controversum est. Alii enim putant, eum, qui sub utraque specie communicat, maiorem et, secundarie et accidentaliter quidem, sed tamen qualitative, diversam gratiam percipere: aliquis enim effectus (licet secundarius tantum) correspondet calici, qui nullatenus respondet hostiae¹). Alii opinantur cum, qui sub utraque specie communicat, *per se* et *ex opere operato* extensive maiorem gratiam recipere, quemadmodum specie quidem eandem, extensive autem maiorem gratiam recipit ille, qui bis vel ter communicat, quam ille, qui semel communicat.² Alii tandem huius sunt sententiae, sacerdotem in sumptione sanguinis solum *per accidens* et ex opere operantis maiorem effectum percipere, si nimirum in sumptione secundae speciei melius dispositus sit³). Qui vero plures hostias consecratas sumit, certe maiorem non recipit gratiam, quam qui unam sumit: nam una communio et una refectio est, sive una sive plures particulae sumuntur. S. *Bellarminus* hanc sententiam certam indicat, eum nempe, qui sub utraque specie communicat, nullatenus (neque extensive neque quantitative) maiorem gratiam percipere, quam illum, qui sub una specie tantum communicat).

Cf. *Pesch*, Praei, dogm. VI. 576 ss. *Lersch*, Inst. Theol. Dogm. IV, 2. 279–333.
Cf. *Lugo*, De euch. disp. 12 s. 3. n. 68, qui hanc *Vasquesii* sententiam, probabiliorē dicit.

Cf. *Suarez* disp. 63 s. 6. n. 9, qui sequitur s. *Thomam* et s. *Bonavent.*
De euchar. I. 4. c. 23.

101. Quando gratia confertur suscipienti. Eucharistia gratiam confert in ipsa manducatione seu quando species sacramentales ex ore in stomachum trajiciuntur. Nam ut eucharistia producat effectum, ex voluntate Christi tamquam condicio requiritur sacramenti sumptio, et ea quidem, quae in manducatione consistit, cum Christus dicat: *Qui manducat me, et ipse vivet propter me; qui manducat hunc panem, vivet in aeternum*¹⁾; *manducantibus* ergo promittitur et confertur gratia. Manducare autem non dicitur, qui cibum mere in os sumit, sed ille tantum, qui cibum ex ore per fauces in stomachum demittit; ergo gratia sacramenti non confertur, quando sacrae species sunt in ore, sed quando recipiuntur in stomachum.

o. Qui ergo species recipit quidem, sed iterum expuit, quin eas deglutiat; qui species tamdiu in ore retinet, donec dissolvantur; infirmus, qui moritur, antequam hostia in stomachum descendat: non recipit effectum et gratiam sacramenti, quia non vere et complete Christum manducat. Qui vero species sacramentales déglutit, etsi postea eas evomat, percipit gratiam sacramenti, quia vere Christum manducat⁹⁾.

~ b. Num sacramentum post sumptionem, quamdiu Christus in communieante praesens est, *per se et ex opere operato conferat gratiam*, non constat. Etsi enim sacramentum gratiam conferat, quando applicatur, eucharistia autem applicetur sumptum, a multis nihilominus affirmatur, hoc sacramentum augere gratiam ex opere operato, quamdiu Christus praesens est in sumente, si hic se interim disponat ad maiores gratias recipiendas. Ideo censent: a. eum, qui indispositus communicavit, sed per contritionem se disponit, quamdiu sacrae species sunt incorruptae, percipere effectum sacramenti; β. in eo, qui tempore, quo Christus sub sacris speciebus in stomacho praesens est, melius disponitur, augeri etiam gratiam sacramenti¹⁰⁾.
" At certe ex opere operantis gratia augetur.

X 102. De praesentia sacramentali. I.-Cuius Christus separatione
V*** facta praesens maneat *sub singulis cuiusque speciei partibus*¹⁰⁾, omnes particulae etiam minimae, quae sensibus percipiuntur, tractandae sunt ut consecratae.

7) Ioann. 6, 58. 59.

.) *Mazzotla*, De sacram, tr. 5. disp. 4. q. 1. c. 1. Etsi concedenda sint, quae habet *Olfers* (Pastoralmedizin³ p. 47), digestionem nempe iam in ore incipere, manducare tamen non ille dicitur, qui cibum in os recipit ad inchoandam, sed ille, qui cibum in stomachum demittit ad continuandam digestionem. Huius enim actionis natura in re sacramentaria non ex factis physiologicis et chemicis, sed ex communi hominum iudicio determinatur; atqui vulgo manducare dicitur, non qui cibum in os sumit, sed qui cibum sumptum déglutit. — Proposita quaestione, num s. viaticum administrari possit introducendo sacras species directe in stomachum infirmi, cui a medico via infra pectus aperta sit ad cibum et potum excipiendum, s. *Officium* 27. ian. 1886 respondit: *Sicut exponitur non expedire*. Etsi ex hac decisione ad solvendam quaestionem de condicione requisita, ut sacramenti effectus percipiatur, nihil colligi possit, recte tamen infertur s. communionem artificiali modo non administrandam esse; sed si illud »non expedire« solum irreverentiam cavere vult, servata reverentia in particulari casu administrari posset. *Hürth-Abelian*, De sacr. (1947) n. 203 NB. 1. putat artificioso modo s. species in stomachum assumentem »probabiliter« recipere sacramentum. Cf. *La Cava* (medicum), De receptione S. Eucharistiae per fistulam gastricam, Per. 33 (1944) 161 — 169.

.) Cf. *Suarez* disp. 63. sect. 7. *Lugo* disp. 10. sect. 2. η. 46 s.

x0) *Cone. trid.* sess. XIII. can. 3. (D. 885).

De

Certum est etiam minutissimas particulas manere consecratas, quae in se sensibus percipi possunt; at certum non est eas quoque manere consecratas, quae sensibiles non sunt et nihilominus adhuc panis dici possent. Quodsi consecratae sunt, tamen dicendum est Christum Dominum non exigere, ut ministri de his etiam particulis non sensibilibus solliciti sint.

2. Christus in eucharistia realiter praesens manet, *quamdiu sacrae species manent integrae*, et desinit esse praesens, simul ac species corrumpuntur. Quamdiu autem sacrae species post sumptionem maneant integrae, generali regula determinari nequit.

Id a vi digestiva stomachi, quae in variis varia est, pendere manifestum est; ideo fieri potest, ut in infirmo post dimidium horae species nondum sint corruptae. Verum etiam quoad sanos, qui fere eandem vim digestivam habere supponuntur, periti diversae sunt opinionis: alii enim putant post minutum species iam esse corruptas¹¹⁾; alii autem censent eas post semihoram adhuc esse integras¹²⁾. Immo Gasparn¹³⁾ refert testimonia medicorum/ qui pro hostia maiore requirunt horam. Media via incedendum atque dicendum videtur, post quadrantem species ordinarie esse corruptas.

103. De consecratione unius speciei sine altera.

Declarationis causa haec praemittenda sunt. Ex voluntate et institutione Christi sacramentum eucharistiae confici nequit nisi in sacrificio eucharistico; vpluit enim Christus, ut tum solum consecraretur, quando sacrificium offertur, et vicissim, ut sacrificium offerretur, quoties consecratio fit. Ratio igitur sacramenti in eucharistia ex voluntate Christi separari nequit a ratione sacrificii eodem prorsus modo, quo ex voluntate eiusdem Christi Domini ratio sacramenti pro fidelibus a ratione contractus matrimonialis seiungi nequit. Quoties autem sacrificium offertur, ex voluntate et institutione Christi requiritur consecratio utriusque speciei. Christus enim in ultima cocna utramque speciem consecrans praecipit: *Hoc facite in meam commemorationem*^{1*)}’, ergo apostolis et eorum in ordine sacerdotali successoribus praecipit, ut sub utraque specie consecrarent. Immo vix non certum est^{2*)} /—, utriusque speciei consecrationem ad ipsam sacrificii eucharistici essentiam requiri, ut infra n. 164. dicetur. ^{3*)} *yr.*

Ergo ipsa ratio sacrificii, non solum praeceptum Christi, exigit utriusque speciei consecrationem^{4*)} Ratio autem sacramenti in eucharistia ~për se non postulat consecrationem utriusque speciei : sacramentum enim non est signum, quod commemorat et repraesentat sacrificium crucis, sed est signum, quod repraesentat et efficit nutritionem animae; atqui id obtinet etiam in una specie, aiente Dqmino: Qui *manducat hunc panem, vivet in aeternum*. Insuper forma, qua una species consecratur, independenter ab altera significat et causât suum effectum: ideo panis valide consecratur, antequam consecratur vinum. Quare una species sine altera absque dubio valide consecrari potest. Quodsi una ~ tantum species consecratur, offertur quidem sacrificium, sed inchoatum et imperfectum per consecrationem secundae speciei complendum et perficiendum. Itaque

1. *Valida* est consecratio unius speciei sine altera sive sacerdos per errorem sive ex industria unam tantum speciem consecrat, modo debitam intentionem habeat. Si quis igitur alterutram speciem sine

u) *Olfers*, Pastoralmedizin’ p. 48.

12) *Capellmann*, Medicina pastoral.1. p. 207.

13) Tract, eau. de euch. II. n. 1194.

“) 1. Cor. 11, 24. 25. Cf. cn. 817.

altera consecrat, perficit quidem sacramentum; sed non offert completum sacrificium¹⁵⁾).

Sunt, quibus non omnino certum videatur, quod valida sit consecratio unius speciei sine altera, quando sacerdos unam tantum speciem consecrare intendit. Verum de valore huius consecrationis dubitari nequit, sive dicatur ad validam consecrationem sufficere, ut minister cum intentione consecrandi pronuntiet formam super materiam, sive dicatur ad validam consecrationem requiri intentionem offerendi sacrificium; qui enim consecrare intendit ut alias consecravit seu ut Christus instituit, intentionem habet sacrificandi quantum potest i. c. saltem inchoandi sacrificium.

2. Sed¹⁶⁾ iure divino et ecclesiastico¹⁶⁾ *nunquam licitum est* consecrare unam tantum speciem, neque ex gravissima causa e. g. ad collimandum infirmum, qui alias sine viatico decederet. Immo tam grave theologis videtur esse hoc praeceptum divinum utramque speciem consecrandi, ut dicant Ecclesiam in hac re nunquam dispensare nec dispensare posse, quia naturam sacrificii a Christo instituti mutare non potest.

Si peracta consecratione ratione materiae dubium oritur de valida consecratione alterutrius speciei, sumenda est alia materia, quae *absolute* consecrari potest. Absolute quidem, ut sacerdos sciat, quam hostiam ante sacrum sanguinem sumere debeat. Neque dicatur, si prima species, de cuius valida consecratione dubium exsistit, valide consecrata sit, hac nova eaque absoluta consecratione inchoari novum sacrificium, quod contra praeceptum divinum incompletum maneat. Nova enim consecratio, quae necessario nexu cum priore cohaeret, non est considerata ut inchoatio novi sacrificii, sed ut complementum sacrificii iam peracti¹⁷⁾.

3. *Per accidens* tamen quandoque fit, ut reipsa una species sine altera consecratur: a) si periculum mortis e. g. ab incendio vel a ruina templi subito imminet si sacerdos deprehendat in consecratione adhibitum non fuisse vinum, neque aliud adsit vinum; b) si sacerdos aquam pro vino consecrasset, et defectum non adverteret, nisi postquam iam recessit, nec sacrificium sine scandalo vel sine irreverentia complere posset; c) si sacerdos hostia iam consecrata deficiat neque adsit alius, qui sacrificium compleat.

¹⁵⁾ Cf. *Missale Rom.* De defectibus IV, 5. 8.

¹⁶⁾ Cn 817 haec habet: >Nefas est, urgente etiam extrema necessitate, alteram materiam sine altera, aut etiam utramque extra missae celebrationem consecrare.* Nihilominus Ecclesia in quodam casu non solum permittit, sed praecipit consecrationem unius speciei, posita iam essentia sacrificii per consecrationem utriusque; scilicet, si post consecrationem s. sanguis effunderetur ita ut nihil remaneat, in quo sequentes ceremoniae integrantes poni possint, praecipit, ut novum vinum apponatur et consecratur (*Miss. Rom.* de def. X. 13). Videtur ergo prohibitio absoluta valere solum de consecratione extra missam, non autem ante communionem.

¹⁷⁾ Cf. *Missale Rom.* De defect. III. 6. 7 et. IV. 5.

De effectibus eucharistiae¹⁸⁾.

“) loann. 6, 57.

3. *Imminutio fomitis concupiscentiae* seu mitigatio libidinis: ex hoc enim convivio germinant virgines.

Hunc effectum non solum eo producit, quod gratiam confert ad vincendas tentationes ex concupiscentia oriundas, neque eo solum, quod speciali modo caritatem auget, quod augmentum caritatis mentem ad superna dirigentis indirecte motus concupiscentiae imminuit, sed etiam eo quod directe concupiscentiam imminuit atque restringit, idque tum moraliter tum physice. Sanctificatio enim corporis nostri ex intima unione cum carne Christi gloriosa proveniens imprimis in eo consistit, quod Christus carnem nostram ut suam et ut sibi affinitate quadam coniunctam considerat, eam amat et protegit sibique conformem efficit, et proinde speciali providentia pravos motus carnis imminuit et reprimit. Sunt autem, qui ulterius opinentur influxum corporis Christi immediata et directa operatione in corpore nostro ipsum fomitem seu ardorem libidinis sedare et paulatim exstinguere²²⁾.

4. *Resurrectio gloriosa corporum*: coniunctio enim, quam corpus communicantis habet cum carne Christi vivificante, titulum praebet gloriosae resurrectionis futurae: *Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die*²³⁾.

Hunc effectum eucharistia non solum indirecte producit, eo quod suppeditat medium gratiae sanctificantis usque ad finem vitae conservandae: qui enim in statu gratiae decedunt, ad gloriosam resurrectionem pervenient; sed etiam directe, eo quod corpori semen futurae gloriosae resurrectionis inserit. Caro enim Christi gloriosa corpus nostrum sanctificando illud particeps efficit incorruptibilitatis. Alii, qui in hac vita non sunt refecti corpore Christi, suscitabuntur quidem et ipsi, sed non ex hoc speciali titulo.

5. *Remissio peccatorum venialium*, dummodo saltem virtualiter retractentur.

Q. Concilium tridentinum distinguens inter peccata mortalia et venialia diserte docet, hoc sacramentum a mortalibus nos praeservare et a venialibus liberare²⁴⁾. Ratio interna desumenda est ἡ α. Ex *natura* huius sacramenti, quod habet rationem cibi spiritualis: sicut enim cibus naturalis restaurat vires activitate vitali deperditas, ita eucharistia reparat vires spirituales, quae pugna contra tentationes et peccatis venialibus amittuntur. β. Ex *principali effectu* huius sacramenti, qui consistit in unione caritatis et amicitiae cum Deo; peccata autem venialia impediunt perfectionem caritatis et amicitiae.

b. Sunt qui dicant hunc effectum solum produci *mediate ex opere operantis*, eo quod hoc sacramentum in nobis excitet actus caritatis et poenitentiae, quibus dein deleantur venialia. Sed hoc non videtur exhaustire quod dicit cone, trident. Ideo communior sententia tenet *immediate et ex opere operato* remitti venialia; supponitur utique dispositio sufficiens, quae non necessario debet esse attritio talis, ut vFipsius iam remittatur peccatum, sed saltem remotio obicis, i. e. aversio voluntatis a peccato. 'tt" ————— (·tu. Λ·

c. *Poenae* temporales vero per hoc sacramentum non remittuntur immediate, sed per accidens et mediate.

6. *Dulcedo et delectatio spiritualis*: continet enim hoc sacramentum panem omne delectamentum Γη se habentem praebentemque delicias regibus.

**) Cf. Suarez disp. 64. sect. 1. Lugo disp. 12. sect. 5.

23) Ioann. 6, 55.

M) Sess. XIII. c. 2. (D. 875).

Sicut ex convivio corporali hilaritas atque Jucunditas oritur, ita convivium spirituale animam replet dulcedine et delectatione. Haec delectatio imprimis in eo consistit, quod s. communio homini gratiam confert aerumnas et dolores huius vitae non solum aequo animo sed etiam cum laetitia spirituali tolerandi. Deinde anima ex hoc sacramento perfunditur amore erga Christum, cuius intima praesentia finiitur; sed ubi amor, ibi delectatio.

Effectus iste vi sacrae communionis infallibiliter producit, nisi impediatur communicantis negligentia et distractionibus et curis temporalibus: immo quandoque per redundantiam in ipsis sensibus percipitur.

Nota²⁵⁾: *Quid sibi vult usus fidelium offerendi s. communionem pro aliis?* Non agitur hic de transferendis effectibus quos eucharistia, quatenus est sacramentum, ex opere operato habet; nam cibus non prodest nisi sumenti. Agitur vero de fructibus, quos quodlibet bonum opus ex opere operantis producit, qui sunt meritorii, impetratorii et satisfactorii; ex his meritorius semper manet agenti; alios autem potest applicare et quidem vivis impetratorium, defunctis saltem satisfactorium. Et cum s. communio sit opus bonum excellens prae aliis, cum insuper preces, quae comitantur et subsequuntur communionem sint Deo magis acceptae, hic mos commendandus est fidelibus.

_____ - - if Qje häufige Konunion im Mittelalter (1938) pg. 165 174.

) Cf.

QUAESTIO SECUNDA.

De materia eucharistiae

Articulus primus.

De materia remota.

105. **Materia valida.** Materia *remota* huius sacramenti illud est, ex quo conficitur eucharistia. Materia remota *valida* eucharistiae est solus *panis triticeus et vinum de vite*. Ex institutione enim huius sacramenti constat Christum in ultima coena imprimis consecrasse panem²⁸⁾; solus autem panis triticeus tum ex hebraeorum tum ex aliorum usu communi simpliciter panis vocatur. Deinde in eadem coena vinum consecrav²⁷⁾; sed solum vinum de vite proprie et simpliciter vinum dicitur. Quare *concilium florentinum* explicite docet materiam huius sacramenti esse *panem triticeum et vinum de vite*.

106. **Panis triticeus.** Ad *valide* igitur conficiendum eucharistiae sacramentum requiritur 'panis<Jex farina triticea^et aqua naturali tantum confectus^et igne coctus: *panis* enim est cibus solidus ex farina et aqua tantum confectus et igne coctus. H

1. Diversae *frumenti* species, quae a tritico physice differunt, invalidam, *tritici* vero diversae species seu potius varietates validam huius sacramenti materiam suppeditant, modo cc..imuni hominum indicio pro vero tritico habeantur.

Diversae sunt *frumenti* species, de quarum valido vel licito usu in conficiendo hocce sacramento quaeri potest, scilicet: triticum, spelta, secale, hordeum, siligo. Porro *secale* (Roggen, Korn) et *hordeum* (Gerste) sunt species frumenti a tritico diversae; quare hordeum quidem constituit materiam certo invalidam, secale autem materiam dubiam: sunt enim, qui putent ex hoc frumento confici panem usua²⁹⁾lem; panem autem usua²⁸⁾lem esse materiam aptam eucharistiae²⁷⁾. *Siligo* non idem apud omnes significat: iuxta alios enim siligo idem est ac secale, iuxta alios autem tritici speciem eamque optimam denotat; pro diversa igitur siliginis significatione panis siligineus valida vel dubia materia erit. Idem de *spelta* dicendum; etenim sunt regiones, in quibus veri tritici species nomine speltae designatur.

Tritici autem diversae numerantur species vel, si mavis, varietates (Abarten): *triticum vulgare* (Weizen), *tr. durum* (Bartweizen), *tr. turgidum* (englischer Weizen), *tr. polonicum* (polnischer Weizen), *tr. spelta* seu far (Spelt oder Dinkel), *tr. bicoccum* (Ermittler), *tr. monococcum* (Einkorn). Omnes istae tritici diversae species communi hominum iudicio et aestimatione pro vero tritico habentur, et panis inde confectus ab omnibus triticeus dicitur, quare dubitari nequit quin omnes materiam validam et licitam constituent. Generatim dicendum est: illud frumentum, quod in determinata regione communi hominum iudicio est et dicitur triticum; constituit /alidam eucharistiae materiam. Triticum vero *turcicum* (zea mais = türkischer Weizen, Mais) nomen tritici habet, reipsa autem est substantia prorsus diversa, ideoque

*) Matth. 26, 26. Cn. 815, 1.

«) Matth. 26, 29. Cn. 815, 2.

M) Gobat, Theol. exper. tr. 3. n. 29.

panis ex hoc tritico confectus materia invalida est aequae ac panis confectus ex farina *pomorum terrestrium* (solani tuberosi, Kartoffel), *fabarum* (Bohnen), *avenae* (Hafer), *oryzae* (Reis), *milii* (Hirse), *pisorum* (Erbsen), *castanearum* (Kastanien) etc.*).

2. Farina *in alio liquore* e. g. lacte, vino etc, cocta non dicitur panis.

Si farinae admisceatur aqua artificialis, lac, butyrum, vinum vel alius liquor in modica quantitate, adeo ut longe maior sit quantitas aquae quam alterius liquoris, materia est quidem illicita, sed tamen valida, quia ex communi hominum aestimatione adhuc habetur verus panis. Pari modo sentiendum est, si farinae triticeae admisceatur modicum quid *farinae alterius speciei* e. g. hordei vel fabarum. Quae omnia si in maiore quantitate admiscerentur, materiam constituerent certo invalidam. Pani consecrando pariter non est adiungendum *sal*; si tamen per errorem admixtum esset, panis iste eatenus adhiberi posset, quatenus deficiente alia hostia non oporteret celebrationem omittere.

Quare hostiae illae rubrae vel alterius coloris, quibus obsignantur litterae, modo confectae sint ex farina triticea, sunt materia valida etsi illicita, si valde modica quantitas cinnabaris vel alterius substantiae admixta est; sunt autem materia dubia vel etiam invalida, si maior quantitas alienae substantiae admiscetur.

3. Massa ex farina et aqua *nondum cocta*, sed adhuc cruda, materia est invalida, quia nondum est panis; pari ratione farina in aqua cocta per modum pultis est materia invalida, quia non est panis.

107. **Materia licita.** Ad *licite* conficiendam eucharistiam pro latinis requiritur, ut panis sit *azymus*, pro graecis, ut sit *fermentatus*³⁰⁾; insuper hostia consecranda debet esse *recens, munda, integra, incorrupta* et *formae orbicularis maioris*.

1. Quamvis valide consecrari possit tam in pane azymo quam in fermentato, quia uterque est verus panis ex farina triticea et aqua naturali confectus, tamen latini tenentur sub gravi consecrare in azymo et graeci in fermentato; et ab hoc praecepto ne necessitas³¹⁾ quidem viatici pro moribundo, sed sola necessitas complendi sacrificii excusat.

a. Ecclesia latina in usu panis azymi sequitur exemplum Christi, qui diebus azymorum instituit ss. sacramentum: graeci ex antiqua consuetudine utuntur pane fermentato, quem usum Ecclesia in concilio florentino graecis servandum permisit, quia expressum Christi praeceptum consecrandi in azymo non existit. Immo in eodem concilio praeceptum additur servandi in utraque Ecclesia proprium ritum propriamque consuetudinem. Hoc praeceptum confirmat et innovat *Pius V.*³²⁾ et postea *Benedictus XIV.*³²⁾ et recenter cn. 816.

b. Panem azymum latinus et fermentatum graecus ubique adhibere debet: etenim ritum unusquisque suum servare ubique tenetur tum in regionibus graecis tum in regionibus latinorum, nisi ritum mutandi speciale indultum obtinuerit (quod per modum habitus quandoque, per modum actus nunquam conceditur). Hinc graecus (idem dicendum est de latino), qui perpetuo vel ad tempus in aliqua regione commoratur, ubi non est ecclesia proprii ritus, petere debet ab episcopo latino licentiam celebrandi in ecclesia latina ritu graeco. Item sacerdos in itinere

2*) Cf. *Olfers*, *Pastoralmedizin* 2 p. 217. *Fattinger*, *Pastoralchemie* (Freiburg i. B. 1930), 1-25.

30) *Concilium flor.*, in decret, unionis. (D. 692.)

31) *Constit. Providentia romani pontificis* (1566).

32) *Constit. Etsi pastoralis* (1742).

constitutus adire debet, si adsit, ecclesiam proprii ritus; si non adsit, in ecclesia latina secundum suum ritum celebrare tenetur³³).

c. Antehac *fideles ritus latini* ordinarie in azymo, *fideles ritus graeci* in fermentato communicare debebant. Ex decretis apostolicis recentibus, praesertim vero ex Constitutione *Tradita* P. Pii X. iam haec valent: a. quivis catholicus communionem sumere potest ad libitum in quavis Ecclesia catholica cuiuslibet ritus; ³⁴ sed, casu necessitatis excepto, communio paschalis suadet, viaticum praecipitur, ut sumat quivis iuxta ritum sibi proprium (cn. 866, 2, 3); γ. quivis sacerdos s. communionem dispensare potest etiam in ecclesia alterius ritus, dummodo sacerdos respectivi ritus non adsit; attamen ordinem in distribuendo servet sibi consuetum i. e. latinus sacerdos in ecclesia graeca s. communionem (in fermentato) administrans procedit iuxta rituale romanum, et graecus sacerdos in ecclesia latina (in azymo) communionem dispensans procedit iuxta morem graecum³⁴).

d. Sacerdos, qui ad complendum sacrificium denuo consecrare debet nec aliam hostiam habere potest, sumere potest et debet frustum panis triticei usualis, dummodo sit materia certo valida.

2. *Recentes*. Cum tenues hostiae facile corrumpantur, praesertim si in loco humido asservantur vel si tempus sit hiemale aut pluvium, imminet periculum consecrandi materiam invalidam, nisi hostiae sint recentes. Curare itaque debent rectores ecclesiarum, ut hostiae consecrandae, si non sint omnino recentes, nonnisi a duabus hebdomadibus vel summum a mense sint confectae³⁶). ζÜΣΣΣΣ ox ts

Consuetudinem consecrandi hostias a tribus quatuorve mensibus confectas S. C. Sacr. 7. Dec. 1918 appellat ingentem abusum omnino tollendum et addit, v-., -x sacerdotes non posse tuta conscientia uti hostiis a tribus mensibus tempore hiemis vel a sex mensibus in aestate confectis. Verum ad evitandum periculum irreverentiae hostiae a duabus circiter hebdomadibus vel summum a mense debent esse confectae, si locus et tempus non sit humidum: nam inter hostiarum confectionem earumque sumptionem interponi non debent nisi quatuor vel summum sex hebdomadae.

3. Figura hostiae consecrandae in ecclesia latina debet esse *orbicularis*, in ecclesia autem graeca est quadrata.

a. Consecrare hostiam *maculatam* vel modice *fractam* secluso scandalo veniale³⁵; peccatum est; si tamen fractura vel macula in hostia post oblationem demum³⁶ apprehenditur, excluso scandalo licite consecrari potest, quia per oblationem iam aliquo modo Deo dicata est.

b. Tandem deficiente hostia maiore permittitur, etiam solum devotionis causa, cum *hostia parva* celebrare, non solum privatim, sed, scandalo apta populi monitione excluso, etiam publice³⁴): siquidem non est obligatio gravis consecrandi hostiam maiorem.

c. Quod hostias parvas pro communione laicorum attinet, curandum est, ne sint nimis parvae nimisque subtiles (earum diameter sit trium saltem centimetrorum): etenim si hostiae valde parvae et subtiles sunt, imminet periculum tum ne inter digitos sacerdotis distribuentis dilabantur, tum ne communicantes sacra communione priventur, eo quod ante traiectionem penitus dissolvantur.

») Cf. *Bened. XIV.* De ritib. c. 2. n. 15. *Gasparri* 11. 804 s. Cn. 816.

³⁴) S. C. *de prop. fid.* 18. aug. 1893. Constit. *Orientalium dignitas* 30. nov. 1894. S. C. R. 16. dec. 1826 n. 2650. Const. *Tradita* 14. sept. 1912. Cn. 851, 2.

“) A. A. S. XI. (1919) 8; cf. etiam Inst. S. C. Sacr. 26. mart. 1929, A. A. S. 21 (1929) 631. *Fattinger*, Pastoralchemie, 39, nota 3.

«) S. *Alphons.* n. 205.

4 Consecratio non est invalida, quamvis propter irreverentiam graviter illicita sit, si panis substantialiter nondum est *corruptus*, sed aliquod tantum corruptionis initium ostendit. Ex hoc principio auctores inferunt panem *mucidum* manere materiam validam, sed esse graviter illicitam. Quod quidem admitti potest, quando panis ex mucore *incipit* corrumpi, non autem quando iam est mucidus: panis enim plane mucidus iam integre corruptus est³⁷⁾).

Nota. Hostiae, quae antiquitus a sacerdotibus vel saltem a clericis coquebantur, ex hodierna praxi a laicis praeparari solent; sacerdotibus autem in re tanti momenti gravis incumbit obligatio vigilandi, ut materia sacrificii certo valida sit. Quocirca curare debent, ne illi, qui hostias parant, sumant farinam nisi triticeam eamque puram et recentem, nunquam autem farinam artificialem (Kunstmehl), de cuius qualitate semper dubitari debet; insuper curent, ut hostiarum pectores diligentia, fidelitate pietateque se commendent³⁸⁾).

108. Vinum de vite. Ad *valide* consecrandum solum et omne vinum de vite adhiberi potest, quod substantialiter est incorruptum; *vinum* autem intelligitur liquor ex uvis de vite maturis expressus.

a. Ideo *materia invalida* sunt omnes alii liquores, qui natura sua non sunt vinum, ut cerevisia, succus ex fructibus (pomis, piris etc.) expressus; etiam succus ex uvis immaturis expressus (*agresta*), qui naturam vini nondum habet³⁹⁾; deinde vinum, quod dicunt secundum i. e. ex uvis iam expressis affusa aqua denuo expressum (*lora*), cuius pars maior est aqua; *acetum*, quod est vinum corruptum; *vinum adustum*, quod est alia a vino substantia, ac tandem *vinum arte factum*, quod non est vinum de vite: licet enim arte ex iisdem elementis compositum sit, quae reperiuntur in vino naturali, tamen non est materia valida, nisi originem habeat ex vite.

b. Materia *valida* est *succus ex uvis siccatis* expressus, modo ita praeparetur, ut ex odore, colore et gustu dignoscatur esse vinum⁴⁰⁾).

c. *Expressus*: nam liquor nondum expressus, sed in uvis adhuc existens consecrari nequit, tum quia materia consecranda adesse debet in statu potus (*Suarez*), tum quia verba consecrationis: *hic est sanguis meus* non designarent liquorem, sed totam massam uvae (*Lugo*).

d. *Incorruptus*: nam vinum corruptum non est amplius vinum; ideo rubrica missalis habet: »Si vinum sit factum penitus acetum, vel de uvis acerbis seu non maturis expressum, vel ei admixtum sit tantum aquae, ut vinum sit corruptum, non conficitur sacramentum⁴¹⁾).

e. Vinum, in quo *alcohol non continetur* (alkoholfreier Wein), non est materia valida, quia non est vinum, cum maior minorve quantitas alcoholi essentielle sit vini elementum. Vina enim, quae naturaliter non nisi 5% alcoholi continent, minimam, quae vero 20% alcoholi continent, maximam alcoholi quantitatem, aliquam autem omnia habent⁴²⁾).

³⁷⁾ *Olfers*, Pastoralmedizin' S. 219 f.

³⁸⁾ *Olfers*, Pastoralmedizin³ S. 218 f. Cf. Litt, encycl. S. Off. 30. aug. 1901. *Fattinger* 1. c. 16 s.

³⁹⁾ *Missale Rom.* De defectibus IV, 1.

⁴⁰⁾ S. *Officium* 22. iul. 1706; et ad quaesitum: »utrum liceat celebrare cum vino facto ex uvis passis seu exsiccatis* (Rosinen) respondit 10% apr. 1889*: »Licere, dummodo liquor ex colore et gustu dignoscatur esse verum vinum*. Modus, quo vinum istud conficitur, reperiri potest apud *Lehmkuhl*¹² n. 162., *Fattinger*, 52—54.

⁴¹⁾ *Missale Rom.* De defectibus IV, 1.

⁴²⁾ S. *Officium* 1. iun. 1910 declaravit, vinum, cui artis ope omnis vini spiritus (alcohol) adimitur, nec licitam nec validam consecrationis materiam esse.

rosum sive debile cuiuscunque regionis et geniminis, est materia valida consecrationis, quia in omnibus est vera natura vini. Et licet vinum generosum dignitati tanti sacramenti magis conveniat, quia tamen hodie vinum ordinarium facilius constat esse genuinum, meliori praeferendum est, nisi certo constet, hoc esse vinum purum atque impermixtum.

109. **Materia licita.** Ad *licite* consecrandum adhiberi debet vinum facta fermentatione *perfectum, purum* et *incorruptum*.

a. *Mustum* seu suè'ébs ex «uvis maturis recenter expressus est materia valida, sed graviter illicita consecrationis: valida quidem, quia Ecclesia eam habet pro valida, cum sit vinum, etsi nondum perfectum⁴³⁾; illicita autem, tum quia admixtas habet partes non consecrabiles, tum quia vinum perfectum non est.

b. Si *vino admiscentur aromata* vel saccharum vel alii liquores, et quideni in modica quantitate, adeo ut substantiam vini retineat et simpliciter pro vino habeatur, erit materia illicita, sed nondum invalida ; quin etiam materia licita esse potest, si modicum quid addatur ad vinum conservandum⁴⁴⁾. Notabilis autem copia alius liquoris vino adiecta, hoc constituit materiam invalidam vel saltem dubiam.

Vinum in doliis asservatum paulatim exhalatione (durch Verdunstung) aliquantum minuitur. Vacuum in dolio inde ortum expleri debet, ut vinum conservetur. Praestat quidem, ut dolium, in quo vinum pro missae sacrificio continetur, vino naturali repleatur; attamen ad hunc finem etiam aqua adhiberi potest, quin Num cesset esse materia valida et licita consecrationis: licite enim vino aliena substantia in parva quantitate admisceri potest, quae ad conservandum vinum necessaria est.

c. *Vinum aéescèns*, quod aliquantum sit acidum et corrumpi incipiat, manet materia valida et deficiente alio vino licite adhiberi potest, qtiia servat naturam vini nec substantialiter mutatum est; notabiliter autem acescens, quod nondum est acetum, etsi forte sit materia valida, quia non est omnino corrupta, certe graviter illicita est.

d. Num *vinum congelatum* materia valida sit, disputant; omnes vero concedunt non licere vinum congelatum consecrare, quia est contra usum in Ecclesia receptum; ideo ante consecrationem liquefieri debet.

Qui *affirmant* materiam validam, rationem afferunt, quod vinum per conge-lationem non corrumpatur, sed accidentaliter tantum mutetur, et quod vinum

43) *Missale Rom.* tit. 4. n. 2.

·') Qua de re notandum est decretum s. *Officii* 31. iul. 1890 (D. 1930), quod permittit, ut ad vinum debile diutius conservandum ei admisceatur quaedam quantitas spiritus vini (alcool), dummodo spiritus extractus fuerit ex genimine vitis et quantitas alcoolica addita una cum ea, quam vinum, de quo agitur, natura-liter continet, non excedat proportionem duodecim pro centum, et admixtio fiat, quando vinum est valde recens. Immo ad conservanda vina generosa et extraordinarie dulcia idem s. *Officium* 5. aug. 1896 in casu speciali additionem quantitatis alcoolicae permisit, quae non excederet proportionem septendecim vel octodecim pro centum, modo admixtio fieret, quando fermentatio tumultuosa defervescere incepit. Et hanc mixtionem »potius« faciendam esse quam additionem sacchari ex canna saccharina. Cf. S. C. *Sacr.* Instructio 26. mart. 1929 (A. A. S. XXI, 631).

consecratum, si congeletur, retineat consecrationem; qui autem *negant* materiam validam, multo validiores rationes afferunt: dicunt enim materiam non esse in statu potus; insuper verba consecrationis designare liquorem, non massam solidam. Ex eo autem, quod vinum consecratum, si congeletur, retineat consecrationem, nil sequitur: nam si vinum consecratum substantia aliqua solida absorbetur/ manet consecratum; at vinum a substantia solida absorptum consecrari non potest, sicut nec vinum ex uvis nondum expressum.

110. Vino consecrando admiscenda est modica aqua, non ex necessitate sacramenti, sed ex praecepto Ecclesiae ratione finis sub gravi obligante⁴⁵).

a. Rationes, ob quas vino consecrando miscenda sit aqua: a. exemplum Christi, qui creditur consecrasse in vino aqua mixto; £. ut significantur aqua et sanguis, quae de latere Christi profluxerunt; χ. ut per vinum et aquam significetur duplex natura Christi; S. ut per mixtionem aquae et vini significetur unio Ecclesiae cum Christo Capite et unio inter fideles, quae unio est huius sacramenti effectus.

b. Tam grave theologis videtur esse hocce praeceptum, ut nullum admittant casum, in quo licitum sit celebrare, si praevideatur defectus aquae. Et si quis oblitus esset aquam suo tempore infundere, defectum, si ipsum advertat ante consecrationem calicis, supplere debet, etiam immediate ante consecrationem vini, sed non postea, quia vino consecrato nihil admiscere licet, quod consecratum non sit. l...*."

c. Sufficit autem una alterave guttula aquae, et octo vel decem guttas quantitas aquae vino adiectae excedere non deberet, etsi aqua usque ad octavam, immo usque ad quintam partem vini infundi possit, quin materia fiat dubia. Aquae autem æ tv quantitas adiecta, quae vini tertiam partem excedit, materiam reddit dubiam, et si vinum non est generosum, etiam invalidam. Quare si casu nimium aquae . v > adiectum fuisset, iterum aliquid vini addendum erit. ~ M

d. Licet uti aqua acida, gaseosa aut alcalina (Mineralwasser), modo sit naturalis et potabilis⁴⁶).

uj—

e. Aqua tandem vino admisceri debet ad altare in ipso calice, nec sufficeret admixtio ante sacrum facta in urceolo, etsi ab ipso sacerdote facta fuisset, quia mixtio ad ritum sacrum pertinet, iuxta quem ex praecepto ecclesiae missae sacrificium offerri debet.

Articulus secundus

De materia proxima.

Materia *proxima* sacramenti *in fieri* est usus materiae remotae seu panis et vini in consecratione; materia sacramenti *in esse* sunt species, prout continent corpus et sanguinem Christi.

111. Ad valide consecrandum duae condiciones requiruntur: a. ut materia consecranda sit physice (non mere intentionaliter) praesens; J). ut determinata sit.

1. Imprimis requiritur, ut materia sacerdoti consecranti sit *physice praesens*. Id patet *ex institutione Christi*: Christus enim apostolis solum dedit potestatem faciendi, quod ipse fecerat in ultima coena; Christus autem consecravat materiam praesentem. Idem⁷

«) Cone. trid. sess. XXII. c. 7. (D. 945). Cn. 814.

46) S. *Officium* 11. aug. 1904.

postulat *obvius sensus verborum* consecrationis: pronomen enim *hoc* et *hic* non demonstrat nisi materiam praesentem.

Ut physica haec praesentia habeatur, requiritur quidem, ut materia aliquo modo sit coram sacerdote, nec nimis distet, attamen non requiritur, ut a consecrante aliquo sensu percipiatur, sed sufficit, ut prudenti hominum iudicio per pronomina *hoc* et *hic* sufficienter demonstrari possit.

a. Hinc valide consecrantur hostiae omnes, quae in calice congestae reperiuntur, licet inferiores videri non possint; item, quod praesentiam attinet, particulae in ciborio clauso vel palla cooperto, vinum in calice non detecto; immo etiam vinum in vase vel panis in canistro clauso: materia enim ratione vasis, quo continetur et quod ad ipsam continendam destinatur, physice satis praesens est, ut per verba *hoc* et *hic* demonstrari possit. Usus enim communis habet, ut continens et contentum per modum unius demonstretur pronomine *hoc*, ut cum de pecunia in crumena existente dicimus: *hoc est aurum* et de liquore in poculo clauso: *hoc est vinum*. Et haec quidem certa sunt, quam ob rem non est iteranda consecratio, si e. g. pyxis ex oblivione inter consecrationem clausa mansisset.

b. At non valeret consecratio, si materia (etiam sciente sacerdote) esset post altare vel post tabulam, quae dicitur canonis, vel a tergo consecrantis, quia non est ita praesens, ut per pronomen *hoc* et *hic* demonstrari possit: corpus enim, quod interponitur, impedit, quominus ita demonstrari possit. Ex eadem ratione, scilicet ex defectu praesentiae, valide consecrari nequit materia, quae ultra decem (alii dicunt viginti) passus distat. Si hostia lateret sub corporali vel in missali, vel si lateret sub mappa altaris vel sub cussino vel sub pede calicis, dubia esset consecratio, quia ibi latens vix satis demonstrari potest per pronomen *hoc*. Et licet valide consecratur hostia existens in tabernaculo aperto, saltem dubia esset consecratio, si tabernaculum foret clausum.

CU7 VA K

112. 2, Deinde requiritur, ut materia consecranda *per intentionem* saltem habitualement consecrantis in individuo *determinata* sit: nam quaelibet actio determinatum terminum habere debet, circa quem versetur; insuper pronomine *hoc* et *hic* designari nequit nisi materia determinata. Sicut ergo ad consecrandum requiritur intentio consecrandi, ita ad consecrandam determinatam materiam requiritur intentio illam determinate consecrandi.

a. Quod ergo nullo modo neque explicite neque implicite per intentionem sacerdotis determinatum est obiectum consecrationis, non consecratur; quod autem aliquo modo saltem implicite (e. g. quod manibus teneo, quod in corporali est) per intentionem determinatum est obiectum consecrationis, consecrari censetur.

b. Hinc si sacerdos post consecrationem advertat plures adesse hostias sive a se sive ab alio appositas quam putaverat, vel duas sibi cohaerentes, nullum est dubium, quin omnes sint consecratae, quia intentionem habuit actualement vel virtualem consecrandi materiam *praesentem*; error autem consecrantis de quantitate materiae non impedit determinatam intentionem.

c. Si autem ex integro cumulo hostiarum solum quinque vel mediam tantummodo partem consecrare vellet, nulla esset consecrata. Pariter non sunt consecratae hostiae, quae inscio sacerdote in altari vel etiam in corporali positae sunt, si ipse non habuit intentionem consecrandi quidquid consecrabile est in corporali vel altari.

113. Ad licite consecrandum requiritur, ut materia sit *d.* in altari, *b.* super corporali, *c.* in lapide consecrato, *d.* vel immediate in corporali vel in manibus consecrantis vel in vase sacro eoque aperto.

Ideo si sacerdote in altari portatili celebrante hostiae parvae non nude in corporali, sed in ciborio exsistant, hoc inter consecrationem ita collocandum est, ut pedis saltem aliqua pars in lapide consecrato consistat. De hac tamen re non sunt iniiciendi scrupuli, modo ciborium sit in corporali. — Hinc graviter peccaret sacerdos, qui sciens consecraret materiam, quae sit extra altare vel extra corporale vel in vase non sacro; et venialiter peccaret, qui voluntarie vas sacrum non aperiret.

114. Quaestiones de consecratione. 1. Supposita apta praesentia materiae consecrandae res tota essentialiter dependet ab intentione consecrantis, qua materia consecranda in individuo determinatur. Porro quilibet sacerdos celebraturus imprimis intentionem habet celebrandi, quae natura sua est intentio consecrandi prout Christus instituit et ecclesia intendit. Iam quaeritur quatenus si vis et efficacia huius intentionis.

a. Haec intentio est et debet esse *absoluta*, nec aliqua condicione licite restringi potest, nisi de valore consecrationis dubitetur.

Sunt, qui opinentur intentionem consecrantis et universim conficientis sacramentum semper esse condicionatam, cum praesumendum sit consecrantem et generatim eum, qui conficit sacramentum, nolle consecrare vel conficere sacramentum, nisi id sine peccato (materiali) fieri possit. Verum hoc principium admitti nequit, quin in praxi sequantur multa et gravia incommoda, quae omnino vitari debent. Etenim si fingimus sacerdotem ex inadvertentia uti calice non consecrato vel baptizare in aqua notabiliter faeculenta, nulla est consecratio et nullum pariter est baptisma, quin sacerdos vel fideles de nullitate sacramenti quidquam sciant. Quae quidem certo sunt incommoda graviter illicita. Et haec est ratio, propter quam intentio consecrandi debet esse absoluta, nisi dubium sit de valore consecrationis⁴⁷⁾.

d. Vi huius intentionis solum consecratur *hostia*, quae in manibus, sacerdotis, et *vinum*, quod in calice reperitur; at vi huius intentionis non consecratur etiapi particula, quae sive inscio celebrante sive ipso advertente, verum de eius consecratione non cogitante, in corporali posita est.

c. Vi huius intentionis probabiliter non consecratur nisi materia, quae sensibus exhibet *unum continuum*: etenim supponi nequit hanc esse mentem Ecclesiae, ut etiam id consecratur, quod sine manifesto dispersionis ideoque irreverentiae periculo consecrari nequit.

2. Praeter hanc intentionem generalem celebrandi sacerdos debet habere intentionem consecrandi insuper aliam materiam e. g. particulas, quae in corporali positae sunt vel in ciborio continentur. Etiam haec intentio est et esse debet absoluta neque ulla condicione restricta, nisi de valore consecrationis dubium sit Porro vi huius intentionis sive ante sacrum sive in sacro expresse elicetae valide consecratur quaevis materia, ad quam intentio illa refertur, etsi sacerdos in actu consecrationis ad illam non advertat, modo sit physice praesens in ara. Duplex enim condicio, quae ad validam consecrationem requiritur, sine dubio in hoc casu adest, cum materia consecranda ex suppositione sit praesens et intentio explicite formata eam consecrandi in actu consecrationis habitualiter perduret. Intentionem autem consecrandi

47) Cf. *Ballerini-Palmieri* IV. n. 856 ss.

expresse elicere censetur quivis sacerdos, qui vel ipse particulas defert ad aram, ut eas postea consecret, vel qui intra missam advertens ciborium consecrandum poni in ara, hoc consecrare proponit, vel qui ante sacrum monetur de ciborio in missa consecrando et annuit, etsi postea ad illud non advertat: eo ipso enim, quod de consecratione monitus annuit, intentionem elicit consecrandi particulas in ara ponendas.

115. Corollaria ex praemissis declarationibus.

1. *Guttulae vini interius calici adhaerentes*, si sacerdos circa eas peculiarem intentionem non elicit, non videntur esse consecratae: nam intentio generalis celebrandi ideoque consecrandi restringitur ad materiam, quae per modum unius continui tempore consecrationis est in calice.

Guttulae vini exterius calici adhaerentes certo non consecrantur tum ex eadem ratione modo allata tum ideo, quia intentio celebrandi certo non se extendit ad consecrandam eiusmodi materiam, quae propter manifestum periculum irreverentiae non est decenter consecrabilis.

Cum plane certum non sit, utrum guttae vini interius calici adhaerentes sint an non sint consecratae, nisi sacerdos de iis peculiarem intentionem habuerit, post consecrationem guttulae illae nullatenus abstergendae, sed vel cum pretiosissimo sanguine vel cum purificatione sumendae sunt. Quodsi ante consecrationem deprehendantur, aut cum materia consecranda uniendae aut abstergendae sunt, si commode fieri potest.

2. *Micae panis*, quae ab hostia divulsae tempore consecrationis hostiae adhaerent, pariter non videntur esse consecratae, quia intentio sacerdotis videtur restringi ad materiam, quae exhibet unum continuum. Micae, quae ab hostia separatae vel in corporali vel in ciborio exsistunt, non sunt consecratae, si sacerdos circa eas nihil expresse intendit: nam intentio consecrandi praesentem materiam ad micas separatas propter periculum irreverentiae non protenditur.

3. *Ciborium in corporali* positum, quod tempore consecrationis ex inadvertentia clausum mansit, consecratum est, si in consecrante fuit sufficiens intentio illud consecrandi; at si circa illud neque explicite neque implicite quidquam intendit, non censetur consecratum, quia per intentionem generalem celebrandi ciborium non determinatur obiectum consecrationis.

4. *Ciborium*, quod tempore consecrationis ex oblivione *extra corporale* mansit, ex intentione habitualiter perdurante censi debet consecratum, modo sacerdos antea explicitam vel implicitam intentionem illud consecrandi habuerit.

Sunt, qui dubitent, num huiusmodi ciborium consecratum sit: censent enim in hoc casu consecrantem non habere intentionem consecrandi, etsi antea illam elicuerit, quia consecratio objective graviter illicita est. Haec opinio fundatur in hocce principio, intentionem celebrantis non esse absolutam sed condicionatam, scilicet praesumendum esse consecrantem nolle consecrare, nisi id sine peccato fieri possit; verum hoc admittendum non est (n. 114).

Nota. Ad dubia de consecratione praecavenda nonnulli auctores neosacerdotibus recte consulunt, ut semel pro semper intentiones eliciant: *a.* consecrandi omnes hostias in corporali positas; *&*. non consecrandi guttas vini interius calici adhaerentes; *c.* non consecrandi micas hostiae adhaerentes; *d.* non consecrandi micas ab hostia separatas, sive sunt in corporali sive in ciborio. Elicitis hisce intentionibus certum est vi intentionis celebrandi praeter hostias in corporali positas non consecrari nisi id, quod per modum unius continui in hostia vel in calice existit.

116. De particulis consecrandis in ara ponendis. Hostiae in sacro consecrandae initio missae in ara ponendae sunt vel saltem, nisi iusta causa excuset, ad offertorium adesse debent, ut cum materia sacrificii, quacum consecrantur, simul etiam offerantur. Ex rationabili causa licite consecrari possunt hostiae, quae afferantur post offertorium, dummodo adsint ante praefationem et earum oblatio mentalis fiat. Ex gravi causa (si e. g. alias unus vel plures sine communione manerent vel nimis diu expectare deberent) consecrari possunt etiam hostiae post praefationem sed ante inceptum canonem allatae, et ex gravissima causa (e. g. ad communicandum infirmum vel si alias magna multitudo fidelium non sine offensione aut communione privaretur aut nimis diu expectare deberet) hostiae etiam incepto iam canone ante consecrationem panis allatae licite consecrari possunt. Si tamen alias unus tantum dimittendus esset sine communione, coepto iam canone non amplius pro ipso consecranda esset hostia, sed potius particula ex hostia sacerdotis detracta ei porrigenda. ^{^^^}.4

Ratio huius praescriptionis desumentia est ex ordinibus missae, quae post ritum praeparatorios duas partes continet, oblationem et consecrationem cum communione. Iam vero actus liturgicus oblationis incipit ab offertorio et terminatur orationibus secretis; actus vero liturgicus consecrationis incipit a praefatione. Hinc ordo missae pervertitur, si post inceptam oblationem materia consecranda adhuc offerenda ad aram deferatur, quae quidem ordinis perversio eo maior est, quo serius materia allata fuerit. Inde est, quod ante praefationem materia consecranda ex rationabili causa adhuc admittatur, quia actus liturgicus consecrationis nondum coeptus est; post coeptam vero praefationem solum ex gravi causa admittitur, quia actus liturgicus consecrationis quidem iam inceptus, at solum per introductoriam praefationem in actum consecrationis; coepto autem canone alii materiam consecrandam nullo modo, alii solum ex gravissima causa admittunt, quia canon iam ad ipsum actum liturgicum consecrationis pertinet.

117. Quantitas consecranda. Quemadmodum quantitas panis vinive quaecumque etiam *valide* consecratur, eodem modo per pronomen hoc sufficienter demonstrari possit, ita etiam quantitas quaecumque licet minima (mica panis vel guttula vini) valide consecratur, dummodo humano sensu percipi possit. Materia autem adeo minutissima, quae humano sensu non percipiatur, valide consecrari nequit, tum quia talis materia pronomine *hoc* demonstrari non potest, tum quia sacramentum generatim est signum sensibile, quod igitur suapte natura postulat materiam sensibilem. Ad *licitam* autem consecrationem requiritur ea panis vel vini quantitas, quae fini, usui et reverentiae tanti sacramenti convenit.

118. Notae. 1. Si *particulae dubie consecratae sunt*, tripjex casus distinguere debet:

a. Si non agitur de particulis mox distribuendis et si sint paucae. sumantur a celebrante post ss. species ante purificationem, vel reponantur in vase aliquo usque ad corruptionem;^, si sint plures et non statim distribuendae, in alio sacro sub condicione consecrentur?c. si agitur de particulis necessario nunc distribuendis, nec aliud sacrum postea celebratur, auctor in prioribus editionibus permiserat (utique inter consecrationem et communionem, quamdiu sacrum non est integraliter completum), ut iterum sub condicione consecrentur; talis consecratio, etsi invalida non esset, in praxim deduci non poterit, cum non sit certum, an communio fidelium sit ratio sufficiens, et insuper facile abusibus locum daret.

2, Si *particulis consecratis miscentur non consecratae*, totus cumulus ad altare deferendus et consecrandus est vel cum intentione consecrandi particulas non consecratas vel cum intentione totum cumulum consecrandi sub condicione, si non sint consecratae⁴⁸). — Item si vino consecrato admiscetur vinum non consecratum, tota quantitas, quae in calice continetur, consecranda est intentione consecrandi, quod in calice consecratum non est, vel quod in calice consecrabile est.

Censet tamen *de Lugo* priorem modum non sufficere, quia hostiae consecrandae non sunt per intentionem consecrantis satis determinatae, ut pronomine *hoc* demonstrari possint. Verum sicut nihil impedit, quominus simul cum aliis sub condicione consecrari possint, quia omnes per modum unius praesentes sunt et demonstrari possunt, ita nihil impedit, quominus consecrari possit, quidquid non consecratum est in ciborio, quia hoc ipsum per pronomen *hoc* sufficienter designari potest. Quamvis enim ipse homo hanc materiam non cognoscat et proinde nec designare possit, ipsa tamen de facto adest et oblective designari potest.

♦.) S. Alphonsus n. 216. *Lugo*, De euchar. disp. 4. n. 133 ss.

QUAESTIO TERTIA.

De forma eucharistiae.

119. Formam consecrandi panis constituunt verba, quibus Christus Dominus in ultima coena consecravit et hocce sacramentum instituit: *Hoc est (enim) corpus meum*. Haec verba *omnia* (excepta particula *enim*) et haec *sola* in consecratione panis sunt essentialia, quia haec sola complete significant, quod in consecratione efficitur, nempe praesentiam corporis Christi, et pariter omnia ad hoc significandum requiruntur. Si quis igitur vel unum horum verborum omitteret (e. g. *est* vel *meum*) aut substantialiter mutaret, valide non consecraret. Alia autem praeter haec, sive praecedentia sive subsequencia, ad consecrationem essentialiter et necessario non requiruntur.

Opinatus fuerat *Scotus* illa verba: *Qui pridie* etc. ad ipsam consecrationem essentialiter quidem non requiri, sed tamen necessario praemittenda esse, ut verba formae in persona Christi proferri intelligantur et sic constet sacerdotem non proprium sed corpus Christi significare velle. At vero sacerdotem loqui in persona Christi non ex illis verbis sed ex eius intentione constat: eo ipso enim, quod sacerdos celebrare intendit, habet intentionem verbis consecrationis competentem et loquitur in persona Christi⁴⁾.

120. Formam consecrandi vini pariter constituunt verba Christi: *Hic est (enim) calix sanguinis* met vel *Hic est sanguis meus*. Et haec quidem⁵⁾ in consecratione calicis sunt essentialia, quia haec sola iam perfecte significant et efficiunt sacramentum, scilicet praesentiam sanguinis sub speciebus vini. Hinc verba, quae sequuntur: *novi et aeterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum* non sunt de essentia consecrationis et reipsa in aliis liturgiis, praesertim orientalibus, vel pleraque vel omnia desunt, nec referuntur a s. *Paulo*, qui sine dubio formam validam conscripsit⁶⁾. Necessario autem addenda sunt ex praecepto ecclesiae, adeo ut voluntaria eorum omissio vel notabilis mutatio grave peccatum sit.

a. Qui in consecratione solum prima verba essentialia protulisset, non debet necessario integram formam repetere, quia consecratio certo valida est; neque auctorum sententia contraria, quae omni fundamento carere videtur, consecrationem reddit vere dubiam. Cum tamen complures auctores de consecratione dubitent, si aut omnia verba post essentialia omittantur, aut sola haec: *qui... effundetur* etc., consecrationem repetere *licet*, quamvis necessarium non sit⁵⁾.

b. Verba, quae in consecratione panis adhibentur, desumpta sunt ex evangelio s. *Matthaei* (26, 26), et particula *enim*, qua cum praecedentibus connectuntur, inserta est ex usu Ecclesiae romanae. Verba, quae in consecratione vini adhibentur, desumpta sunt ex diversis s. scripturae locis praeter verba: *aeterni* et *mysterium fidei*.

4') Cf. *Lugo*, De eucharistia disp. 11. n. 39.

50) Cf. 1. Cor. 11, 25.

61) Cf. *Lehmkuhl*, Theol. mor. II. n. 172.

121. Verba consecrationis proferri debent:

1. *Recitative* seu materialiter i. e. narrando historice, quid Christus Dominus fecerit et dixerit: ex contextu enim canonis constat sacerdotem illa verba edicere tamquam ab alio, scilicet ab ipso Christo prolata.

2. *Significative* seu formaliter i. e. ita, ut sacerdos ipse affirmet, hoc esse corpus Christi: si enim solum materialiter verba proferret, ad eorum veritatem non requireretur praesentia corporis et sanguinis Christi.

3. *Practice*, non speculative tantum, sed cum intentione per verba consecrationis efficiendi, ut ibi *réaliter* adsit corpus et sanguis Christi.

Ceterum necesse non est, ut celebrans omnes hos sensus expresse intendat, sicut necesse non est, ut determinate intendat consecrare sive per sola verba essentialia sive per omnia verba formae, sed sufficit, ut se conformet menti Ecclesiae. Immo ad praecavendos errores et scrupulos consulendum est, ut celebrans in omnibus intendat, quod vult et intendit Ecclesia; nomine autem Ecclesiae intelligitur corpus morale fidelium, cuius caput est ipse Christus, sacramentorum institutor, qui proinde optime novit, quaenam verba consecrationem efficiant et quamnam materiam in corpus et sanguinem suum illa convertant.

122. Verba consecrationis proferenda sunt **sine mutatione tum substantiali tum accidentali**: mutatio enim substantialis consecrationem redderet invalidam, accidentalis vero illicitam.

In forma *hoc* et *hic* imprimis demonstrative significat rem praesentem et quoad obiectum demonstratum significat: rem, substantiam, quae sub his speciebus continetur. Ergo *hic* in secunda forma non significat adverbialiter *heic* i. e. *in hoc loco*. *Est* significat hanc rem praesentem esse corpus et sanguinem Christi, ergo conversionem eamque permanentem significat, dum econtra *sit*, *fit* ipsam actionem conversionis tantum significat. *Corpus* et *sanguis* significant id, quod vi verborum praesens fit in eucharistia, ipsum corpus et sanguinem, non item animam et divinitatem, quae non vi verborum constituuntur praesentes sub speciebus.

a. *Invalidae* sunt formae propter mutationem substantialem: a. *Hic* (adverbialiter i. e. *hoc loco*, pro: *substantia contenta sub his speciebus*) *est corpus meum et sanguis meus?*¹⁾, β. *hoc est substantia mea*: nam substantia Christi etiam animam significat, quae vi verborum non fit praesens sub speciebus; γ. *hoc corpus est meum, hic sanguis est meus*: nam haec verba non significant transsubstantiationem, sed: *hoc corpus ad me pertinet*, nisi intentione loquentis corpus sumatur ut praedicatum; δ. *hoc sit, fit, fiat corpus meum, sanguis meus*; ε. *hoc est corpus Christi, hic est calix sanguinis divini*.

Dubiae sunt formae: a. *istud est corpus meum; ille est sanguis meus*, quia non satis constat, num pronomen *istud* significet rem loquenti praesentem; — *illud* autem rem non praesentem, sed remotam significat, quare haec altera forma invalida esse videtur; β. *haec est caro mea*: caro enim per se non significat totum id, quod corpus significat, nisi loquens termino *caro* idem significare velit.

“) Si sacerdos tantum subjective de sensu vocis errat, de cetero autem eam proferre **vult** (intentione saltem praevalente) nomine Christi, **valide** consecrat; secus vero, si sacerdos potius non vult agere nomine Christi, quam vocem »hic« proferre ut pronomen demonstrativum. Cf. *Umberg*, Systema 130—133.

Validae, sed *illicitae* sunt formae: a. *Hoc est meum corpus, hoc meum est corpus*; β. *hic cibus est corpus meum; hic potus est sanguis meus*; γ. *hic est calix novum testamentum in sanguine meo*, ut habet Lucas (22, 20)⁵³; δ. *hoc est enim calix sanguinis mei*, quia haec forma eundem sensum habet.

b. Modica seu accidentalis mutatio formam non reddit quidem invalidam, sed tamen plerumque graviter illicitam: in hoc enim tanto sacramento fere omnis voluntaria formae mutatio sub gravi cavenda est. Tamen vocem *enim* omittere veniale esset; pariter, ut monet *Lehmkuhl* (n. 170), ex negligent! pronuntiatione, non ex defectu linguae balbutientis, corrumpere *est* in *es*, *corpus* in *copus*, *meum* in *meu*, *calix* in *calis*, *sanguinis* in *sanguis* a veniali excusari nequit.

c. Sed tamen nihil repetere debet, qui sive inculpabiliter ob lapsum vel vitium linguae, sive culpabiliter ob negligentiam in pronuntiatione formam consecrationis leviter tantum mutavit: consecratio enim certo valida est.

Nota. Tandem pro praxi notandum est, quod habet rubrica: »Si celebrans non recordetur se dixisse, quae in consecratione communiter dicuntur, non debet propterea turbari«^M). Quare si propter distractionem tempore consecrationis occurrentem dubium oriatur de valore consecrationis, formam repetere plerumque nec necessarium nec licitum est. Si tamen aliquando consecrationis verba repetenda sint propter errorem certum aut valde probabilem, et error aliquo tempore post consecrationem deprehendatur, incipiendum est ab illis verbis: *Qui pridie* etc.; si autem in ipsa consecratione error deprehendatur, sola forma repetitur.

^m) Cf. etiam 1. Cor. 11, 25.

^m) *Missale Rom.* De defectib.

QUAESTIO QUARTA.

De ministro eucharistiae.

Articulus primus.

De potestate ministrandi eucharistiam.

123. *Minister Eucharistiae distinguitur: Minister consecrationis* est solus sacerdos (can. 802). *Minister dispensationis ordinarius* est sacerdos[^]*extraordinarius* est diaconus de Ordinarii vel parochi licentia, ex gravi causa concedenda vel in necessitate praesumpta (can. 845). \Minister *expositionis et repositionis* est sacerdos vel diaconus; -jnister vero *benedictionis* solus sacerdos, diaconus solum in casu quo viaticum ad infirmum defert (can.1274).

124. *De ministro consecrationis. Soli sacerdotes sunt ministri consecrandae* eucharistiae: *solis* enim sacerdotibus concessa est potestas consecrandi his verbis: *hoc facite in meam commemorationem*⁶³⁾, quae verba ad apostolos eorumque in sacerdotio successores dicta sunt; et Concilium Lateranense IV. definit: »Hoc utique sacramentum nemo potest conficere nisi sacerdos, qui fuerit rite ordinatus«M). Haec autem potestas, utpote cohaerens cum *character*e[^]-[^]*sacerdotali*, competit *omni* sacerdoti, etiam haeretico, schismatico, ^{*}[^]⁴' excommunicato, suspenso vel alio impedimento canonico irretito.

Si piures simul eandem materiam consecrant, quod fit in ordinatione neopresbyterorum, formam simul absolvere curent: etenim si unus formam ante reliquos absolvit et intentionem habet independentem a reliquis consecrandi, ipse solus consecrat. Ideo ordinandis neopresbyteris solet dici eos curare debere, aut ut formam simul cum episcopo absolvant, aut ut intentionem 'habeant non consecrandi, si ante episcopum formam absolverint⁵⁷⁾. Verum haec monitio superflua est: cum enim sint concelebantes, ex rei natura intentionem habent *consecrandi cum episcopo* i. e. consecrandi quidem, sed non nisi cum episcopo. Quam intentionem eo ipso habent, quod ordinem suscipere volunt iuxta ritum sanctae Romanae Ecclesiae, neque alia intentione indigent, immo ut anxietates et scrupuli arceantur, alia intentio eis suaderi non debet.

125. *De ministro dispensationis.* Minister *dispensandae* eucharistiae alter est ordinarius, alter extraordinarius.

T. *A4iri ister* ordinarius dispensandae eucharistiae est solus *sacerdos*: iisdem enim verbis, quibus data est potestas consecrandi, simul etiam concessa est potestas dispensandi, siquidem Christus consecrans et dispensans dixit: *hoc facite in meam commemorationem*. Hinc Concilium Tridentinum affirmat ex apostolica traditione descendere, »ut laici a sacerdotibus communionem acciperent, sacerdotes autem celebrantes seipsos communicarent^{*58)}.

“) Luc. 22, 19. Cf. *Cone. Trident*, sess. XX¹¹. can. 1. et can. 2. (D. 984 s.) Cn. 802.

M) C. *Firmiter* 1. De summa Trinitate (l. 1.) (D. 430).

”) Cf. *Lugo*, De eucharist. disp. 11. sect. 8.

4ß) Sess. XIII. c. 8. (D. 881.)

2. *Minister extraordinarius* dispensandae eucharistiae de licentia ordinarii vel parochi est *diaconus*: siquidem diaconi vi ordinationis potestatem habent distribuendi s. communionem; quare iam in primitiva Ecclesia ex commissione episcoporum et presbyterorum eucharistiam dispensabant.

a. Diacono *ex ordinatione* competere videtur, ut possit eucharistiam ministrare, — ad hoc enim ordinatur, ut sit immediatus minister sacerdotis in iis, quae pertinent ad ss. eucharistiam; non .n autem praecipuum est eius distributio. Sed simul ^2 ordinatus est solum ut auxilium vel instrumentum sacerdotis, ideo ex praxi Ecclesiae, — ut diaconus licite eam ministret, licentia Ordinarii loci vel parochi, ex gravi causa concedenda, requiritur, quae licentia in casu necessitatis legitime praesumitur**). ~

b. Causa non debet esse gravissima, ut si infirmus alias sine viatico decederet, ** sed sufficit, "ut sit gravis vel congrua seu ut nullus adsit sacerdos, qui commode *■ eucharistiam distribuere possit, ut ubi parochus confessionibus excipiendis, contione habenda vel aliis functionibus ecclesiasticis, quae commode differri nequeant, - impediatur. In gravissima autem necessitate, quando nimirum alias moribundus ' _ sine viatico decederet, potest et debet diaconus etiam sine expressa delegatione ■«, sacramentum ministrare80).

c. Si diaconus eucharistiam dispensat, omnia eodem ritu iisdemque verbis peragit ut sacerdos, praeterquam quod stolam transversam habet. Signat ergo ad *Indulgentiam* communicantem signo crucis; benedicit infirmum et populum cum pyxide vel manu81). «Minister enim benedictionis eucharistiae est solus sacerdos, nec eam impertire diaconus potest, nisi in casu, quo viaticum ad infirmum detulerit*82).

3. Immo in gravissima necessitate moribundi posset, absente sacerdote et diacono, etiam *subdiaconus* vel *clericus*^ et si absque scandalo fieri posset, *etiam~laicus* moribundo viaticum deferre et ministrare. Id probabiliter permittunt complures auctores, et recte quidem, cum praeceptum divinum sumendi in morte eucharistiam praevaleat praecepto humano, quod prohibet, ne a laico tangatur aut deferatur ss. sacramentum. Quod quidem eo facilius concedendum est, quod constet olim laicos ss. eucharistiam in manus sumpsisse eamque postea sumendam secum domum detulisse63).

a. Notum est in persecutione Parisicensi eucharistiam per feminas delatam fuisse sacerdotibus in carceribus detentis.

b. Ubi in communicando infirmo peculiaris dexteritas requiritur, sacerdos mulieri, puta sorori caritatis infirmo ministranti, committere potest, ut cochleari viaticum porrigat.

4. Qui non est sacerdos, non potest licite *se ipse communicare* nisi in casu necessitatis, nec sacerdos praesente alio sacerdote nisi in sacro.

5ß) Cn. 845, 2.

80) Cf. *Bucceroni*, Casus consc. n. 117. S. *Alphonsus* n. 237. *Vermeersch-Creusen* (Epitome II. 112.). Ut diacono committatur baptismus (cn. 741) *iusta* causa requiritur, hic **gravis*<; at ^practice fere similis aestimatur causae, quae sufficit, ut diaconus baptizet«. Cf. supra n. 64, 2.

«*) *Rituale Rom.* tit. 5. c. 2. n. 10. et c. 4. n. 29. AAS 12 (1930) 365.

«) Cn. 1274, 2.

M) Cf. s. *Alphonsus* n. 237. *Burghaber*, Casuum consc. centuriae tres. Centur. III. cas. 69.

a. Tum sacerdos tum diaconus absente alio sacerdote potest non solum necessitatis, sed etiam devotionis causa hoc sacramentum sibi ministrare: sacerdos enim et diaconus solum, si adsit alius sacerdos vel diaconus, se ipse communicare prohibetur.

b. Laicus potest in casu necessitatis, si nempe in periculo mortis nullus adsit sacerdos vel diaconus, viaticum sibi ministrare; urget enim praeceptum divinum communicandi, quare lex ecclesiastica, si qua obstat, in his adiunctis cessat.

5. Extra hos casus necessitatis omnes diacono inferiores *sollemniter* ministrantes s. communionem *irregularitatem* incurrunt.

126. De licentia. Cum *parochus* officium habeat administrandi sacramenta fidelibus⁶¹⁾, etiam ius habet pascendi gregem s. pane eucharistico; attamen hoc ius non est exclusive reservatum parochis, nisi in quibusdam casibus. Simile ius competit *superioribus* in religione clericali relate ad subditos et familiares. In aliis ecclesiis sine *rectoris* licentia saltem praesumpta nemini licet sacramenta ministrare⁶⁵⁾. Agendum ergo est 1. de s. communionem in ecclesiis in territorio parochiali sitis; 2. de s. communionem in ecclesiis et domibus regularium (n. sq.).

In territorio parochiali: a. Intra missam quilibet sacerdos, et si privatim celebrat etiam immediate ante et post missam, tum in ecclesia vel oratorio publico tum in oratorio privato s. communionem distribuere potest, nisi Ordinarius distributionem in oratorio privato prohibuerit⁶⁶⁾.

Haec facultas a *iure* data est; inde nec a parochis nec ab Ordinario per se auferri vel restringi potest. Negari potest solum illi, cui iure negari potest licentia celebrandi

b. Etiam *extra missam* quilibet sacerdos hanc facultatem habet, ex licentia saltem praesumpta rectoris ecclesiae, si sit extraneus⁶⁷⁾.

c. Similiter quilibet sacerdos *privatim* s. communionem (non vero viaticum) ad infirmos deferre potest de venia saltem praesumpta sacerdotis cui custodia ss. sacramenti concredita est⁶⁸⁾.

Reservatur parochis: a. Sacram communionem publice extra ecclesiam deferre ad infirmos, etiam non parochianos, intra suum territorium. Quare ceteri sacerdotes id solum possunt in casu necessitatis aut de licentia saltem praesumpta parochi vel Ordinarii⁶⁹⁾.

b. *Viaticum* sive publice sive privatim deferre ad infirmos, pertinet ad parochum (exceptis utique exemptis).

Si tamen infirmus viatico reficiendus esset et parochus absens illud administrare non posset aut praesens iniuste administrare nollit, quilibet sacerdos sive saecularis sive regularis, et in horum defectu etiam diaconus ex licentia parochi vel episcopi vel rectoris ecclesiae rationabiliter praesumpta, licite posset viaticum ad moribundum deferre.

Episcopo decumbenti sacramenta ministrant canonici⁷⁰⁾.

*') Cn. 467, § I.

M) Cn. 484 § 1.

M) Cn. 846. 869.

•7) Cn. 846.

•*) Cn. 849, § I.

••) Cn. 848.

70) Cn. 397, 3.

127. *In templis et domibus regularium.* 1. Possunt religiosi in suis ecclesiis vel oratoriis tum per se tum per alios sacerdotes fidelibus quibuscunque eucharistiam dispensare, *etiarnjn die paschatis*: etenim lex antiqua, qua regularibus administratio s. communionis in suis ecclesiis hac die prohibita erat, nunc abrogata est⁷¹⁾.

Communione *paschalem* in sua quisque paroecia suscipere antea praeceptum erat. Nunc solum suadetur; sed qui in aliena parochia communionem paschalem sumpsit, curet proprium parochum de adimpleto praecepto certiores facere⁷¹⁾.

2. a. »In omni *religione clericali* ius et officium superioribus est aegrotis professis, novitiis, aliisve in religiosa domo diu noctuque degentibus causa famulatus aut educationis aut hospitii aut infirmæ valetudinis, viaticum et extremam unctionem ministrandi⁷³⁾.

b. In *monialium* domibus idem ius et officium habet ordinarius confessorius, vel qui vices eius gerit.

c. In *religione laicali* hoc ius et officium spectat ad parochum loci vel ad capellanum, quem ordinarius parocho suffecerit⁷⁴⁾.

128. *Renovatio specierum.* Hostiae consecratae *frequenter*¹⁵⁾ i.e. singulis quindecim diebus vel saltem singulis mensibus renovandae sunt, nisi adiuncta loci et temporis frequentiore renovationem exigant. Quare singulis vicibus non plures particulae consecrari debent, quam spatio quindecim dierum vel ad summum unius mensis consumantur. Quoad renovationem idem de maiore quoque hostia in ostensorio exposita valet.

a. Lex generalis Ecclesiae tempus accurate non determinat nec determinare potest, cum periculum corruptionis pro diversitate regionum et aëris valde diversum sit. Duo vero praecipit: ut panis cum consecratur sit *recenter conjectus*, et ut hostiae consecratae *frequenter* renoventur^{TM)}. Ordinarii autem loci consideratis circumstantiis omnibus instructiones accuratiores dent, quae dein sedulo servari debent. Toties nempe renovandae sunt species, quoties pro locorum conditione necessarium est, ut omne corruptionis periculum caveatur; servata autem hac regula corruptionis periculum sufficienter cavetur, modo hostiae non reperiuntur in loco humido vel calido. Quodsi locus, in quo servantur hostiae, sit valde calidus vel humidus, frequentior renovatio (saltem singulis hebdomadis) necessaria est, quia constat species in eiusmodi locis iam post paucos dies incipere mucidas fieri⁷⁷⁾.

b. Graviter ergo peccat, qui renovationem ad longum tempus (ad duos menses, et si locus humidus est, ad mensem) differt: item qui consecrat hostias quae non amplius sunt recentes, earumque renovationem ultra mensem diu differt.

71) S. C. C. 28. nov. 1912. AAS. IV (1912) 726.

«) Cn. 859 § 3.

75) Cn. 514 § 1. Si agitur de *novitiis* et *professis* extra domum religiosam aegrotantibus, idem ius habent, servato tamen cn. 848, scii, ne publice deferatur viaticum sine licentia parochi. *C.i.C.* 16. iun. 1931. AAS XXIII, 553.

^{TM)} Cn. 514 § 3.

⁷⁾ *Rituale Rom.* tit. 5. c. 1. n. 8. Cn. 1272. Fattinger 1. c. 39.

^{7e)} *Rituale Rom.* tit. 5. c. 1. n. 8.

⁷⁷⁾ Cf. *Olfers*, *Pastoralmedizin* S. 219.

utrum etiam independenter a missa vespertina s. communio postmeridie distribui possit. Videtur nunc fere communis sententia: Tempus distributionis s. communionis generale et regulare est illud, quod determinatur cn. 821, § 1, postmeridie vero, nisi habeatur connexio cum missae celebratione, tantum, si >rationabilis causa suadeat* ad normam cn. 876, § 4*·).

5. Ut eucharistia communicantibus *intra missam* distribuatur, et rei naturae et voluntati Ecclesiae valde conveniens est; ex rationabili causa etiam extra missam et immediate ante vel post missam licite dispensatur⁷⁾.

Sacerdoti vero celebranti non licet eucharistiam *intra missam* distribuere fidelibus adeo distantibus, ut ipse altare e conspectu amittat⁸⁾ v. g. aegrotis, qui sunt in cubiculo propinquo, ita ut sacerdos oratorium deserat.

130, Locus conveniens. Eucharistia dispensari potest *in ecclesia* et *in omnibus oratoriis*, in quibus missae sacrificium offerri potest, etiam in oratoriis privatis⁹⁾.

Sicut Ordinarius in casu extraordinario et per modum actus licentiam dare potest celebrandi in alio loco decenti (non vero in cubiculo infirmi), ita etiam permittere potest, ut >in loco decenti et honesto*, etsiamsi missa non celebretur, ss. eucharistia, si ad infirmos defertur, etiam aliis distribuatur, qui eo die ecclesiam petere non possunt.

Potestatem his sub condicionibus administrandi eucharistiam Ordinarius etiam alii prudenti sacerdoti, imo ipso parochi, delegare potest¹⁰⁾.

131. De ritu praescripto. *Ritum* in distribuenda s. Communione servandum accurate describit Rituale Romanum¹¹⁾.

1. A gravi obligatione utendi *veste sacra* tantum necessitas excusat.

Urgente necessitate praestat, ut apparatus externus, quo ss. sacramentum administrari debet, omittatur, quam ut moribundus sine viatico decedat, eo vel magis, quod scandalum fidelium causa cognita cesset.

Sine veste sacra deferre eucharistiam ad aliud altare, omittere vel solum superpellicium vel solam stolam, sine lumine eam administrare, omittere preces, vel antecedentes vel subséquentes, veniale est.

2. Etiam *in pafamêntis riigris*, tum ante, tum post missam de Requiem s. "communio distribui potest, omissis tamen semper Alleluja (non vero oratione tempori paschali conveniente) et benedictione in fine").

3. Secundum Rituale Romanum minister obligatus est post dispensationem s. communionis dicere antiphonam *O sacrum convivium* .. cum versu et oratione¹²⁾).

4[^] Regulariter s. hostia *pollice et indice* manus dexteræ porrigenda est fidelibus.

•º) Cf. *Hürth* in *Periodica* 46 (1957) 275—287. *Lynch* in *Theol. Studies* 19 (1958) 192—194.

’7) Cf. *Pius XII*. Enc. *Mediator Dei* 20. nov. 1947. AAS 39 (1947) 521. *Rituale Rom.* tit. 5. c. 2. n. 11. cn. 846.

··) Cn. 868. ··) S. C. *R.* 8. martii 1907. Cn. 869.

•º) S. C. *Sacr.* 5. ian. 1928. AAS 20 (1928) 79 s.

•i) Tit. 5. c. 2.

») Ibid. n. 13. ”) Ibid. n. 6.

Tamen ministrans licite aliis digitis utitur, si indice et pollice ob quodcumque impedimentum uti non potest; tota enim manus in ordinatione presbyteri oleo catechumenorum uncta est⁹⁹).

5. Non licet fidelibus dare aut *hostiam maiorem*, qualem sacerdos sumit in sacro, aut *pias hostias parvas*⁹⁹)[^].[^] Et autem[^] i opus sit, *hostias dividere*, sqd in duas tantum vel tres partes; Tunc etiam, si necessarium sit, pro viatico vel ad unum alterumve communicandum, qui diutius expectare nequit, ex hostia sacerdotis partem detrahere. Hostia vero, quae pro expositione ss. sacramenti adhibebatur, non debet in partes divisa dari communicantibus, nisi in casu necessitatis.

Intentio Innocentii XI. in generalibus illis prohibitionibus publicandis erat exclusio falsae cuiusque devotionis. Quare nihil obstat, quominus ex rationabili causa, ut si celebrans omnes particulas, quae supersunt, consumere non potest, uni plures tradat¹⁰⁰).

6. Si desit, qui sacerdoti ministret, potest communicaturus ipse, si sit vir, recitare *Confiteor* et sacerdoti respondere, vel potest ipse sacerdos ad omnia sibi respondere; si non adsit vir, ipse sacerdos omnia dicat, vel mulier (v. g. monialis) respondeat.

7. *De ordine* in distribuenda s. communione inter communicandos servando, statuitur ministros maiores altaris seu sacrificii ratione ministerii praeferendos esse ceteris quamvis dignioribus; laico tamen inservienti praeferantur clerici et clericis minoribus clerici in maioribus constituti⁹⁷).

152. De communione infirmorum. [. Ad infirmos *publice* s. communio deferatur, nisi iusta et rationabilis causa aliud suadeat⁹⁸).

Reverentia ss. sacramento debita et simul statuta Ecclesiae postulant, ut eucharistia *detecto capite* ad aegrotos deferatur.

Si quando propter aëris intemperiem periculum valetudinis revera timendum sit, s. Sedes permisit, ut episcopus pro sua prudentia tum in agris tum in oppidis delationem pileoli concederet⁹⁹), qui exigente necessitate esse poterit tantae amplitudinis, ut aures etiam cooperiat¹⁰⁰), vel etiam uti pileo (Hut, Mütze)¹⁰¹). Et si cubi dispensatio episcopi obtineri nequiret, posset sacerdos, periculum valetudinis sive ab aestu solis sive a frigore merito timens, per epikiam illam licentiam sibi sumere vel ss. sacramentum occulte deferre.

Licetum est ex gravi causa eucharistiam *deferre equitando* vel *in curru sedendo*, sicut etiam ex gravi necessitate (e. g. tempore pestis vel si infirmus hostiam alias

.**) *Genicot-Gortebecke*, Inst. Theol. mor. II.17 n. 180. III.

•4) *Innocentii XI.* decretum *Cum ad aures* 12. febr. 1679, S. *Officium* 17. maii 1636.

99) Cf. *Benedictus XIV.* De sacrif. miss. 1. 3. c. 20. n. 1.

99) Cf. Génicot, Theol. mor. inst. II. n. 189.

97) *Rituale Rom.* tit. 5. c. 2. n. 4, 12. S. C. R. 13. iul. 1658 n. 1074; S. C. R. 30. ian. 1915.

99) Cn. 847. *Rituale Rom.* tit. 5. c. 4. n. 6. et n. 12 s. AAS 20 (1928) 81 s.

99) S. C. R. 22. april. 1871 n. 3246.

100) S. C. R. 13. nov. 1862. Cf. *Lehmkuhl*, Theol. mor. II. n. 140 *D'Annibale* III. η 407.

101) S. C. R. 23. maii 1846 n. 2901; 12. sep. 1857 n. 3057.

deglutire nequit) medio aliquo instrumento, puta cochleari cum vino vel aqua eam porrigere licet.

2. Ex insta et rationabili causa cuivis sacerdoti licet eucharistiam *privatim* seu occulte ad infirmos deferre; reverentiae autem et decentiae tanto sacramento debitae consulatur servatis a Sede apostolica praescriptis normis¹⁰³).

a. Iudicium de causa iusta et rationabili, ex qua infirmis s. communio occulte deferre licet, est apud Ordinarium. Sed ubi nullum inconveniens est pro delatione occulta, Ordinarii ne impediant infirmis solatium communionis, etiam quotidianae, per nimis arctas regulas de publica delatione, vel eo, quod sibi solis reservent facultatem occultae delationis in singulis casibus¹⁰³).

b. Modus deferendi ss. sacramentum in variis regionibus diversus est pro adiunctis externis diversis. Rituale Rom.¹⁰⁴) proponit regulam: ^Sacerdos saltem stolam semper habeat propriis coopertam vestibus, in sacculo seu bursa pyxidem recondat, quam per funiculos collo appensam in sinu reponat, et nunquam solus procedat, sed uno saltem fidei in defectu clerici associetur. Cum autem ad infirmi cubiculum pervenerit, superpelliceum quoque induat, si antea non induerit.*

c. Cum vero episcopis in America et alibi concederetur facultas permittendi, ut sacerdotes occulte deferant ss. sacramentum ad infirmos, s. Sedes voluit, ut episcopi in suis dioecesibus communem deferendi normam statuunt, in qua haec tria servari omnino debent: _a. ut sacerdotes ss. sacramentum deferentes evitent inutilia colloquia; _b. ut consecratam hostiam super pectus deferant; _c. ut delatio solum in casu necessitatis et in actuali ministerii sacerdotalis exercitio fiat¹⁰⁵).

3. Ritus in communione infirmorum servandum habet Rituale (tit. **15** c. 4) etiam pro casu quo in eodem cubiculo vel loco (v. g. in pluribus cubiculis inter se vel cum atrio coniunctis per ianuas apertas) plures infirmi lacent. Si vero cubicula infirmorum non coniuncta vel in diversis contignationibus sita sunt, in quolibet paranda est mensa cum vasculo; attamen ministrans solum in primo cubiculo recitet plurali numero omnes preces ante communionem; in aliis autem cubiculis (omissis aspersione et Confiteor) tantum dicit: *Misereatur* etc., semel tantum: *Domine non sum dignus, et* digitis abstergis statim discedit; solum in ultimo cubiculo addat sequentes preces in plurali cum benedictione¹⁰⁶).

4. Si infirmus receptam *hostiam evomat*, ita ut sacrae species appareant, hae sedulo in vase mundo colligi, ad ecclesiam deferri et in loco decenti servari debent, donec omnino corruptae s'nt, ut in sacrarium sine irreverentia proiici possint. Quodsi sacrae species sordibus omnino permixtae discerni non possint, quidquid eiectum fuerit stuppis colligendum est et his combustis cineres in sacrarium proiiciendi sunt.

Cn. 849.

¹⁰³) S. C. de Sacr. 5. ian. 1928. (AAS XX, 81),

¹⁰⁴) Tit. 5. c, 4. n. 30.

¹⁰⁵) S. C. de prop, fide 25. febr. 1859. Cf. Sabetti, Compend. theol. mor. n. 691. Fontes Iur. c. VII. n. 4846.

«e) S. C. Rit. 9. ian. 1929. (AAS XXI, 45).

QUAESTIO QUINTA.

De subiecto eucharistiae.

Articulus primus.

De ipso subiecto eucharistiae.

¶ 133. Quis eucharistiam suscipere possit. 1. Ut quis sit subiectum *capax* eucharistiae sacramentaliter sumendae, requiritur a. ut sit baptizatus⁶. iuxta sententiam probabiliorem, ut habeat intentionem, saltem habitualem recipiendi Christum ut hospitem (cn. 853). v

a. Qui sententiam sub b. notatam tenent, argumentantur ex eo, quod res et sacramentum in eucharistia sit Christi praesentia hospitalis; hospitalis autem fit per aliquam intentionem recipientis, immo aliqui requirunt intentionem explicitam, quia in voluntate vivendi Christiane non contineatur voluntas hic et nunc sumendi eucharistiam. Debent autem excipere casum viatici et infantes baptizatos, in quibus intentio illa habetur per Christum vel Ecclesiam. Qui ergo inveniret hostiam et putans non esse consecratam eam sumeret, secundum hanc sententiam mere materialiter susciperet eucharistiam, sicut non baptizatus¹⁰⁷). — Alii autem non requirunt intentionem, quia eucharistia, utpote sacramentum permanens, in homine baptizato nunquam invalide, sed solum infructuose recipitur.

b. Theologi distinguunt complures modos sumendi eucharistiam¹⁰⁸). *Realiter* ipsa sumitur, si ss. sacramentum re ipsa suscipitur;* *spiritualiter* sumitur, si ss. sacramentum solum voto et desiderio suscipitur.[Sumptio realis aut est *materialis*, si eucharistia ab eo sumitur, qui huius sacramenti non est capax;* aut *sacramentalis*, si sumitur ab eo, qui effectuum huius sacramenti capax est.iSumptio sacramentalis vel est *sacramentalis tantum*, si fit sine debita dispositione (i. e. non in statu gratiae) et ideo sine fructu,* vel *sacramentalis spiritualis*, si fit cum debita dispositione et ideo cum effectu gratiae sanctificantis; sumptio sacramentalis tantum fieri potest *sacrilege* vel *neutraliter* seu sine sacrilegio et sine fructu, prout recipiens defectus dispositionis sibi conscius est vel illum defectum non advertit.

Incapaces ergo *iure divino* sunt homines non baptizati, quamvis per fidem et caritatem sint in statu gratiae?'ad summum ex opere operantis aliquem fructum habere possunt, non vero ex opere operato; deest enim character baptismalis.

Dubie baptizati etiam fructum sacramentalem solum dubium habent; sed curandum est, ut dubium tollatur..

Iure ecclesiastico prohibentur, quamvis sint capaces:

a. pueri ante adeptum usum rationis¹⁰⁹);

b. qui eodem die iam communionem susceperunt, nisi deveniant in periculum mortis¹¹⁰), aut adsit necessitas impediendi irreverentiam in sacramentum¹¹¹);

¹⁰⁷) Cappello l. c. 74, 3; Umberg in *Periodica* XVII (1925) 21* ss.

^{10e}) Cone. trid. sess. 13. c. 8. (D. 881).

^{1M}) Cn. 854, 1.

¹¹⁰) Cn. 857.

»») Cm 858.

c. excommunicati¹¹²⁾, personaliter interdicti¹¹³⁾, manifesto infames et generatim publice indigni, nisi de emendatione constet et scandalum reparatum sit¹¹⁴⁾.

134. 2. Ex hodierna Ecclesiae disciplina ob iustas causas inducta eucharistiam dare non licet nisi iis, *qui ad usum rationis iam pervenerunt*, ut constat ex Codice et ex Rituali Romano m).

a. Ergo eucharistiam concedere non licet *infantibus* et *perpetuo amentibus*.

Ratio, ob quam infantibus, secus atque antiquitus factum est, nunc non cedatur eucharistia, est tum reverentia erga dignissimum hocce sacramentum, tum quia infantibus necessaria non est: siquidem rationem spiritualis alimoniae habet, quae vires animae debilitatas restauret: atqui parvuli spirituali restauratione non indigent, quippe quarum vires tentationibus sive internis sive externis non debilitentur¹¹⁵⁾.

b. *Surdi et muti* a nativitate, qui nullam unquam instructionem acceperunt, ordinarie aequiparantur infantibus, ideo nec absolutio nec s. communio eis conceditur, quod a fortiori de *sbrdis-mutis* et simul *caecis* a nativitate dicendum est.

Attentis experimentis et progressibus modernis dubitandum non est homines surdos — mutos — caecos revera instrui posse. Secundum gradum cognitionis acquisitae aequiparandi sunt vel infantibus vel semifatis vel ratione utentibus¹¹⁷⁾.

135. 3. Sacra communio concedenda non est nisi iis, *qui sine*¹¹⁶⁾ *irreverentiae periculo* eam suscepturi sunt. Cum tamen sacramenta sint propter homines, non est necesse, ut omne, etiam leve periculum irreverentiae sit exclusum, ut s. communio praesertim infirmis dari possit.

a. *Qui tussi laborant*, eucharistiam suscipere possunt et in morte etiam debent, modo tantum quietis patiantur, ut s. hostiam sumere possint: periculum enim irreverentiae solum adest, si tussis impetu afficiuntur, dum s. hostiam sumunt; hostiâ autem semel sumptâ periculum illud plerumque abest, quia alia via sputa, et alia e stomacho cibi eiiciuntur.

b. *Qui iugi vomitu laborant*, eucharistiam suscipere possunt et in morte debent, si a breviori aliquo tempore, quod sufficiat ut species in stomacho corrumpantur, non evomuerint; quod tempus non est nimia cum anxietate dimetiendum, praesertim quoties de viatico agitur. Suadet hoc in casu, ut parva tantum hostiae particula, quae brevi iam tempore corrumpatur, porrigatur. In dubio positivo autem, num infirmus sit s. hostiam evomiturus, ei danda non est¹¹⁹⁾.

^y-CnT^ôO.

»') Cn. 2275, 2.

“”) Cn. 855, 1.

115) Cn. 854. *Rituale Rom.* tit. 5. c. 1. n. 12.

»·) *Cone. Trid.* sess. 21. c. 4. can. 4. (D. 933. 937.)

Cappello l. c. 404.

118) *Rituale Rom.* tit. 5. c. 1. n. 11.

ne) Cf. *Capellmann*, *Medicina pastl'* p. 266.

Si non agitur de viatico, etiam prius experimenti causa particula non consecrata dari potest.

c. Delirantibus eucharistia in morte dari potest, si lucida intervalla habent et irreverentia non est timenda, quare prius semel et iterum (quantum satis est) experimentum fiat, num particulam non consecratam[^] decenter recipiant et deglutiant.

d. Sensibus destituti (Bewußtlose), e. g. ob apoplexiam, febrim, agôniam, viaticum suscipere ipsi quidem non tenentur, quia obligationis non sunt capaces; quaeritur autem, num parochus eis s. communionem administrare possit vel etiam debeat. Ut s. 'communio eis administrari *possit*, duo requiruntur: *primum* est, ut illam recipiendi intentionem habeant, quae in omnibus supponitur, qui Christiane **vixerunt** *alterum* est, ut satis constet nullum adesse irreverentiae periculum, eo quod indecenter se gerant vel s. hostiam repellant aut expuant. Eis autem s. communio dari non *debet*, et quamvis absolute eis dari possit, usus tamen raro habet, ut sensibus destitutis detur eucharistia, qui usus ideo forte ijuvaluit, quia in eiusmodi infirmis raro abest periculum irreverentiae et quia aliis sacramentis (absolutione et extrema unctione) satis iuvari possunt. Nullatenus autem datur eis, qui in actu peccati sensibus destituuntur, quamvis ob tenuem conversionis probabilitatem eis detur condicionata absolutio et extrema unctio.

g. Amentibus (Irrsinnige), qui post usum rationis in amentiam inciderunt, in morte (et solum in morte) eucharistia dari *potest*, dummodo illorum intentio rationabiliter praesumatur, ipsi sint in statu gratiae prudenter praesumpto et sine irreverentia communicare possint. Num amens decenter communicaturus sit, experimento cognosci potest, praebendo scilicet prius unam alteramve hostiam non consecratam et postea, si illam deglutiat, consecratam. Ordinarie vero, prout fert usus, s. communio eis non datur.

a. Qui in statu peccati mortalis, de quo attritus erat, in amentiam incidit, per extremam unctionem multo melius et securius aeternam salutem consequi potest, quam per s. communionem (n. 7). Ceterum usus non habet, ut eis detur s. communio, tum quia eam cum devotione suscipere non possunt, tum quia raro abest irreverentiae periculum et scandalum fidelium.

β. Intentio et status gratiae ex eo praesumitur, quod quis ante amentiam pie ac Christiane vixerit, confessionem peregerit etc.

In hac re sicut doctrina ascetarum, ita praxis pastorum diversa est. Iure divino amentibus sub recensitis condicionibus eucharistiam dari posse, nemo dubitat, sed quaestio est, num Ecclesia id prohibuerit. Atqui verba Ritualis: *Amentibus communicare non licet*^{l**)}, alii absolute intelligunt de quavis communione, alii vero de alia quavis communione excepto viatico. Ratione habita huius auctorum dissidii ut supra dicitur, viaticum eis dari *potest*.

/. *Semi/atuis* (Halbblodsinnige, Geistesschwache) et *senibus* repuerascentibus, qui rationis usum eatenus habent, ut inter cibum spirituales et profanum discernere possint, danda est eucharistia, sed rarius quam aliis, i. e. saltem quando praecepta est: in mortis articulo et in paschate, immo etiam interdum in anno pro maiore

vel minore gradu discretionis, quo utuntur. Neque vero scrupulose in hac re procedendum est, cum s. communio eis certo profutura sit nec periculum irreverentiae exsistat¹²¹⁾).

Articulus secundus.

De necessitate eucharistiae.

136. Qualis eucharistiae asserenda sit necessitas.

1. Certe eucharistia necessaria est necessitate *praecepti*:

a. et quidem *divini*: «Nisi manducaveritis carnem filii hominis ... non habebitis vitam in vobis... caro mea vere est cibus^{*122)},

b. et *ecclesiastici* determinantis insuper impletionis tempus: «Si quis negaverit omnes et singulos Christi fideles. ... cum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis saltem in Paschate ad communicandum.... A. S.¹²³⁾.

2. Sed admittenda etiam est aliqua necessitas *medii*^{TM)}; nam verba:

«Nisi manducaveritis ..., *non habebitis vitam in vobis** non tam iussionem quam dependentiam quandam vitae supernaturalis a communione tamquam effectus a sua causa significant.

✓ a. Communiter theologi negant necessitatem medii eucharistiae ad gratiam sanctificantem *recipiendam*;

2^'7--
**'7*-.*

b- concedunt vero talem ad gratiam in adultis *conservandam*;

c' Π1136 necessitas, cum certissime physica esse nequeat, *moralis* dicenda est; et haec iterum duplex esse potest:

x À

l

a. *relativa*, i. e. talis, ut eucharistia sive re sive saltem voto non sumpta iustus quilibet cum maxima tantum difficultate gratiam conservaturus sit;

β. *absoluta*, i. e. talis, ut sine eucharistiae receptione quivis iustus nullo excepto gratiam diu conservare non possit; provocant defensores huius necessitatis, quae admittenda esse videtur, ad doctrinam et praxim Ecclesiae¹²⁵⁾, et ad verba citata Domini utpote significantia praecipuum elementum illius «specialis auxilii» ad posse perseverandum necessari¹²⁸⁾.

d. Quare dicendum videtur: «Ex dispositione Christi varia media ad perseverandum ita esse inter se concatenata, ut numquam aliquis illud auxilium speciale, consistens in longa serie auxiliorum externorum et internorum, obtineat prorsus independenter ab eucharistia. Sine ulla restrictione Christus asseveravit: sine manducatione carnis meae non habebitis vitam in vobis«¹²⁷⁾.

137. De obligatione praecepti divini. Praeceptum divinum sumendi s. communionem obligat *per se* et obligare potest *per accidens*.

I. *Per se* urget: a. *tempore mortis*, ut constat tum<|ex perpetua Ecclesiae praxi, quae statuit moribundis administrandam esse eucha-

121) Cf. *Génicot*, Theol. mor. inst. II. n. 190.

,22) Ioann. 6, 54 sq.

123) *Cone. Trid.* sess. XIII. can. 9. (D. 891); *Cone. Later IV.* cap. 21 (D. 437); cf. De praeceptis, n. 694 ss.

124) Cf. *Lercher*, ZkTh 55 (1931) 287-293; *Inst. Theol. Dogm. IV.* 2. 427-443

'“) *Cone. Trid.* sess. XIII. cap. 8. (D. 882); sess. XXI, cap. 4. (D. 933.)

12«) L. c. sess. VI. can. 22. (D. 832.)

127) *Lercher*, *Inst. Theol. Dogm. IV.* n. 383.

ristiam, ut servetur *antiqua lex*, ea nempe ne moribundi *ultimo ac necessario viatico* priventur¹²⁸⁾ *Hum ex unanimi theologorum doctrina, quorum haec est ratio: praeceptum divinum sumendi eucharistiam certo quidem sed sine determinatione temporis existens tum obligat, quando eucharistia maxime necessaria est; atqui non est maior huius sacramenti necessitas quam in morte, ubi fidelibus gerenda est ultima lucta contra hostes salutis, a cuius felici exitu pendet beata aeternitas¹²⁹⁾.

b. *Ifiîcfiîîîm in vita*, ut ex eo colligitur, quod hoc sacramentum institutum est per modum spiritualis alimoniae; porro sicut vita corporis diu conservari nequit sine cibo materiali, ita nec vita animae sine hoc alimento diu consistere potest. Ubi tamen notandum est discrimen -inter cibum naturalem et spirituale: ille enim est unicum medium *physicum* ad conservandam vitam naturalem; eucharistia vero est medium *morale* ad vitam spiritualem conservandam; ideo illius necessitas est physica, huius vero moralis.

Quoties sumendum sit hoc sacramentum, Christus ipse non determinavit, seu Ecclesiae determinandum reliquit, ut ipsa pro diversa temporum et devotionis exigentia frequentiam sumptionis praeciperet. Primis Ecclesiae saeculis fervente tunc caritate et devotione fideles frequenter ad s. communionem accedebant, ita ut positivo Ecclesiae praecepto opus non esset. Sed quia frigescente postmodum caritate et devotione fideles s. communionem negligere incipiebant, praecepit Ecclesia, ut quovis anno ter praecipuis festis: nativitatis, resurrectionis et pentecostes eam susciperent. Et cum paulatim ne hoc quidem servarent fideles, *Innocentius 111.* in Concilio Lateranensi IV. s. communionem saltem semel in anno sumendam praecepit. Certe annua communio est extremus terminus, ultra quem susceptio huius sacramenti differri nequeat, quin violetur praeceptum divinum¹³⁰⁾.

2. *Per accidens* existit obligatio sumendi eucharistiam, si quis tam gravem et diuturnam patitur tentationem, ut ad illam superandam s. communio necessaria sit. Quod praesertim valet de homine, qui prava consuetudine laborat; huic s. communio *eaque frequentior* dicenda est moraliter necessaria. Alia enim media, quibus a vitio sese expedire posset, ex una parte sine eucharistia incompleta sunt, ex altera vero difficiliora sunt, ut spes subsistat illa media adhibitum iri; quare si ad communionem frequenter sumendam non confugiet, nunquam a vitio se liberabit.

j r 138. De obligatione praecepti ecclesiastici sumendi viaticum¹³¹⁾.
 .1 X J> In periculo mortis, ex quacunque causa proveniat sive interna sive
 ' Y' externa, fideles s. communionis sumendae *praecepto* tenentur.

Praeceptum viatici obligare *incipit* non solum in *articulo* mortis, quando scilicet mors proxime instat et moraliter iam certa est, sed etiam in mortis *periculo*, quando scilicet probabile est mortem esse secuturam, quia in eiusmodi adiunctis frequenter solet accidere, sive

^{1M)} *Concit. Nic. gen. I. can. 13. (D. 57).*

^{*“)} Cf. *Lugo*, disp. 16. n. 35.

uo) *Cappello* l. c. n. 421 s.

dein periculum vitae a causa interna (morbo) sive ab externa oritur¹³²⁾. Cessat praeceptum cessante periculo, ita ut postea non teneatur, qui durante periculo non implevit. Satisfit autem praecepto etiam per communionem sub communi formula durante periculo acceptam. Si quis non posset satisfacere in ipso periculo (v. g. puerperio, pugna) incipit obligatio paulo antea.

Quare non solum in gravi infirmitate, sed etiam ante pugnam periculosam, grassante lue contagiosa, ante chirurgitam operationem cum periculo vitae coniunctam, ante puerperium, praesertim si prima vice vel si mulier cum periculo parturire consueverat, urget obligatio suscipiendi hoc sacramentum. Etiam capite damnatis danda est communio, modo rite sint dispositi, et contrariam nonnullorum praxim Ecclesia improbavit: sunt enim in articulo mortis, ubi praeceptum sumendi eucharistiam obligat. Suadendum est, ut ipsa die supplicii reus communicet, modo una saltem hora fiat, antequam poena capitis infligitur¹³³⁾.

2. Etiam si eadem die s. communionem sumpsissent, valde tamen suadendum est, ut ingruente mortis periculo denuo communicent¹³⁴⁾.

Non solum quaestio inter theologos controversa, num incidens in mortis periculum teneatur viaticum accipere, qui eadem die ex devotione s. communionem sumpsit, sed etiam altera, num ad sumendum viaticum teneatur, qui paucis ante diebus ex devotione s. communionem sumpsit — hisce soluta est. Prima quidem, quia in casu viatici bis eadem die communicare licet, sed non praescribitur. Altera vero, quia praeceptum viatici non urget in fine vitae seu paulo ante mortem, ubi nondum adest vitae periculum, sed *in ipso mortis periculo.* ”

3. Perdurante mortis periculo viaticum, secundum prudens confessarii consilium, pluries distinctis diebus administrari et *licet* et *debet*¹³⁵⁾.

4. Qui *sacrilege viaticum suscepit*, praecepto non satisfecit, quare < denuo illud suscipere tenetur, si sine infamiae **periculo** fieri possit. Qui
L · in periculo mortis non communicavit, non tenetur postea supplere; item
*qui sumpto viatico mortaliter peccavit, non tenetur denuo communicare.

Prudens confcssarius diiudicare debebit, num moribundus, qui sacrilege viaticum suscepit et sacrilegium postea confitetur, de obligatione illud denuo sumendi monendus sit: etenim si monitio praevideatur forte non profutura, consultius erit ab ea abstinere. Quod si moribundus non renuit iterum communicare, die sequenti deferendum est viaticum, praetextendo, ut eius famae consulatur, communionem ex devotione. Quod si ex causa qualicunque fieri non posset, adest ratio sufficiens s. communionem occulte deferendi, id quod facere posset etiam confessarius religiosus.

,32) Solet eodem sensu accipi *articulus* et *periculum* mortis; qui autem inter haec duo distinguunt, cum *Suarez* ita definiunt, ut *articulus* adsit, »quando mors proxime instat et moraliter est certa et fere inevitabilis*, *periculum* autem adsit, »quando est probabile dubium et frequenter solet in tali casu mors accidere*. Itaque periculum mortis adesse censetur in quovis morbo periculoso, qui scilicet ex se letalem exitum habere potest.

1M) S. C. *de prop.*, *fide* 5. iul. 1841 decernit, capite damnatis non solum s. communionem dandam esse, sed etiam dandam esse *per modum viatici*.

134) Cn. 864, 2.

135) Cn. 864, 3.

139. De prima communione puerorum¹³⁸). 1. Quaestionem hucusque inter theologos controversam, qua nempe aetate pueri admittendi sint ad primam communionem, Apostolica Sedes ipsa novo decreto¹³⁷) et praesertim *Codice*¹³⁸) dirimit atque praxim in diversis Ecclesiae partibus valde diversam ad unitatem revocat.

a. Summi momenti est hoc decretum, quippe quod authenticam interpretationem exhibeat tum legis divinae de s. eucharistia sumenda tum canonis lateranensis et tridentini de hac eadem re agentis.

b. Aetas primae communionis ex obligatione sumendae hucusque in diversis locis variabat inter octavum et decimum quartum aetatis annum, adeo ut ante determinatum annum e. g. 10. immo quandoque (praesertim in Germania et Gallia) ante 14. prima communio non concederetur. Ad hanc ipsam aetatem determinandam pastores plerumque non ex interna puerorum dispositione, sed ex adiunctis externis rationes desumebant.

Praeceptum sumendi communionem *aliquoties in vita quatenus divinum est*, incipit obligare, simulatque pueri indigent nutrimento spirituali ad conservandam vitam supernaturalem, i. e. quando capaces sunt eam amittendi per grave peccatum; nam ratio, cur infantibus non datur eucharistia est, quia non indigent, cum non amittere possint vitam spiritualem. Quatenus *praeceptum ecclesiasticum est*, i. e. in quantum ecclesia determinat tempus (semel in anno, tempore paschali), incipit obligare completo septennio cum usu rationis. Accedere utique debet instructio et cognitio requisita; ideo cn. 860 dicit hanc obligationem recidere in eos, qui curam puero- rum habere debent, i. e. in parentes, tutores, confessarios, instructores et parochum.

2. Codicis dispositiones de hac re his continentur¹³⁹).

fl. Pueris, qui propter aetatis imbecillitatem nondum huius sacra-
menti cognitionem et gustum habent, eucharistia ne ministretur.

Praxim in Ecclesia servatam approbans novum ius interdicit, ne infantibus ante usum rationis s. communio administretur. Primis Ecclesia saeculis (fere usque ad saec. 13.) s. communio vel ipsis infantibus dabatur statim post baptismum susceptum et in aliquibus locis etiam hinc inde per decursum infantiae, et quidem sub specie vini. Posteriore tempore iis dabatur, quando usum rationis adepti erant, et conc. Later IV. edixit, ad sacramentum poenitentiae et eucharistiae, suscipiendum omnes teneri, quando ad annos discretionis pervenerunt. Decursu temporis factum est, ut aliam discretionem ad confessionem, aliam eamque perfectiorem ad s. communionem exigerent, et proinde s. communionem ad maturiorem aetatem remitterent.

b. *In periculo mortis* ut s. communio pueris ministrari possit et *debeat*, satis estant sciant corpus Christi a communi cibo discernere afilludque reverenter adorari

Quod Codex hic exigit, quandoque in pueris 5 vel 6 annorum iam obtineri potest. Quodsi pueri huius aetatis in periculum mortis adducantur, tenetur parochus prudenter explorare, num huius sacramenti sint capaces, et praemissa apta instruc-

”) Af. *Gatterer*, Katechetik (1931) n. 85 ss. *H. Heiser*, Die Friihkommunion der Kinder. *Jungmann*, Katechetik (Wien 1955), pg. 217 ss et 239 ss.

”) S. C. de Sacr. 8. aug. 1910. AAS 2 (1910) 577—583.

>«) Cn. 854.

») Cn. 854.

tionem capacibus s. communionem praebere: nam in periculo mortis urget praeceptum divinum sumendi ss. eucharistiam¹⁰⁾.

χ c. *Extra mortis periculum*¹¹⁾ cognitio doctrinae Christianae et accuratior praeparatio merito exigitur, ea scilicet, qua ipsi saltem fidei mysteria ad salutem necessitate medii necessaria pro suo captu percipiant et devote pro suae aetatis modulo ad ss. eucharistiam accedant.

Pleniorem hanc cognitionem et dispositionem perfectiorem pueri ordinarie iam 7. vel 8. aetatis anno sine difficultate acquirere possunt. Hisce ergo Codex a. Non approbat modum procedendi eorum, qui infantes etiam extra mortis periculum ad s. communionem adducunt, simul ac panem coelestem a pane quotidiano distinguere et devote orare possunt, β. Parochis iniungit officium invigilandi ne pueri ad s. communionem accedant ante usum rationis vel sine sufficienti dispositione, item curandi, ut ii, qui usum rationis adepti et sufficienter dispositi sint, quamprimum divino hoc cibo reficiantur.

d. Iudicium de sufficienti puerorum dispositione ad primam communionem¹²⁾ ad confessarium¹³⁾ et parentes spectat vel eos, qui loco parentum sunt.

Haec de admissione ad primam communionem in forma privata valent. Prima communio *in forma sollemni* in nonnullis regionibus (e. g. in Germania, Austria, Gallia, Belgio) ex iure particulari provinciae vel dioecesis aut ex consuetudine ad parochos spectat, salvo exceptionibus quoad religiosos, qui educationi iuventutis dant operam¹⁴⁾.

Articulus tertius.

De dispositione animae.

140. *Dispositio requisita.* 1. Ad suscipiendam cum fructu eucharistiam requiritur *status gratiae*, quia eucharistia sacramentum vivorum est.

a. Duplex dispositio quoad animam distinguere potest: *substantialis*, quae consistit in immunitate a peccato mortali, et *accidentalis*, quae consistit in immunitate a peccato veniali actuali et in actuali devotione, qua sacramentum suscipitur. Ab illa dependet ipse effectus huius sacramenti, ab hac dependet gradus effectuum, quos s. communio producere potest; illa sub gravi, haec sub veniali requiritur: etenim contra reverentiam tanto sacramento debitam peccat, qui cum actuali peccato veniali vel absque ulla devotione ac praeparatione accedit.

Ad effectum igitur huius sacramenti percipiendum alia dispositio praeter statum gratiae non requiritur. Qui ergo sine actuali devotione vel cum peccatis venialibus nondum remissis accedit, quin etiam ille, qui in sumenda eucharistia peccatum veniale committit, fructu substantiali huius sacramenti non caret: sacramenta enim conferunt gratiam ex opere operato non ponentibus obicem; obex autem huius sacramenti non est nisi peccatum grave. Sed quo melior est dispositio, eo maior est etiam fructus, qui ex sacramento percipitur.

b. Cum obligatio sit procurandi sibi actualem devotionem ante s. communionem, veniale peccatum irreverentiae committit, non solum qui cum actuali peccato veniali, sed etiam qui sine actuali devotione communicat. Non tamen eadem devotionis mensura in omnibus requiritur, sed conditioni et statui communicantis conveniens,

¹⁰⁾ *Benedictus XIV.* De synodo l. 7. c. 12. n. 3.

¹¹⁾ S. C. Ep. et Reg. 14. mart. 1908 religiosis hoc ius asserit.

maior scilicet in iis, qui perfectioni student, quam in iis, qui negotiis saecularibus implicantur. Hinc fieri potest, ut defectus peculiaris devotionis, qui in homine laico nullum peccatum est, in sacerdote vel religioso veniale peccatum sit¹⁴²⁾.¹⁴³

141. 2. Non sufficit statum gratia per peccatum amissum ante communionem reparare per contritionem perfectam, sed ex praescripto Ecclesiae a. is, qui in statu peccati mortalis est, ante communionem *sub gravi* tenetur *praemittere sacramentalem confessionem*, nisi desit copia confessionarii et simul urgeat necessitas coeiorandi vel communicandi. actum tamen perfectae contritionis prius eliciat. *sacerdos*, qui urgente necessitate absque praevia confessione celebravit, *quamprimum confiteri* tenetur¹⁴³⁾!

a. Sunt, qui praeceptum confitendi ante communionem dicant *divinum*; nam ex praecepto Apostoli, quod ipse accepit a Christo Domino, communioni praemitenda est probatio: «Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat»¹⁴⁴⁾. Concilium vero Tridentinum referens haec verba adiungit: «Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumvis sibi contritus videatur, absque praemissa sacramentali confessione ad s. eucharistiam accedere debeat.* — Alii autem hoc argumentum non probare putant.

β. Si quis post confessionem bona fide peractam recordatur peccati mortalis, quod *oblitus* est confiteri, suaderi potest ante communionem confessio, sed ad illam obligari non potest. Concilium enim confessionem praecipit ei, qui *sibi conscius* est peccati mortalis per confessionem nondum deleti; atqui in casu nostro communicans non est sibi conscius peccati per confessionem nondum deleti; peccatum enim in confessione omissum iam est indirecte remissum; quare neque actus contritionis in hoc casu ante communionem stricte requiritur. Quamvis ergo ex antiquorum communissima sententia peccatum ex oblivione omissum ante communionem in confessione declarandum sit, ex praedicta tamen ratione invaluit sententia, quae hanc obligationem negat.

γ. Qui *dubitat* de peccato gravi commisso, etsi dubium sit vere probabile, ante sacrum vel communionem pariter ad confessionem obligari nequit: etenim ille tantum *sibi conscius* est peccati mortalis, qui *certo* sciat, se illud commisisse. Suadenda tamen est confessio, et ei qui conscientiam sibi efformare nesciat, etiam iniungenda est, nisi agatur de scrupuloso. Communicans autem in hoc casu *conari debet ante communionem contritionem perfectam elicere*, ne se exponat periculo frustrandi effectum sacramenti¹⁴⁵⁾ Qui in tali casu *serium conatum* adhibuit eliciendi contritionem perfectam, tuto ad s. communionem accedere potest, etsi dubitet, an reipsa eiusmodi actio elicere contigerit: dubium enim vix esse potest nisi negativum atque spernendum.

δ. *Practice* in casu dubii de gravi peccato commisso poenitentia ex *praesumptione* desumpta ab iis, quae ordinarie in eiusmodi tentationibus ei accidunt, dirigendus

142) Cf. Lugo disp. 14. sect. 1. Suarez disp. 66. sect. 1.

143) Cone. trid. sess. XXI. c. 7. (D. 880). Cn. 856, 807.

144) 1. Cor. 11, 23 ss. Cf. Lugo disp. 14. n. 69 ss.

145) Non desunt auctores, qui opinentur nullam in hoc casu exsistere obligationem praemittendi actum contritionis perfectae, quia de hac obligatione non certo constat. Verum cum certa sit obligatio praecavendi frustrationem effectus sacramenti, certa est etiam obligatio adhibendi medium ad hunc finem necessarium, scilicet aut contritionem perfectam aut confessionem cum attritione. Non enim quaeritur, utrum liceat necne sine contritione ad s. communionem accedere, sed quaeritur, num frustratio effectus sacramenti absolute praecavenda sit. Cf. Lehmkuhl II. n. 150.

jest. Si nempe in eiusmodi tentationibus consentire non solet, morali certitudine praesumendum est non adfuisse consensum ideoque permittenda est s. commue absque confessione et contritione; quodsi ordinarie consentit, praesumendum est etiam hac vice adfuisse consensum, et ideo urgenda est confessio.

142. Declaratio huius praecepti. Duplex condicio simul iuncta requiritur, ut celebrare vel communicare liceat non praemissa confessione: *a.* ut desit copia (i. e. occasio) confessarii; *b.* ut urgeat celebrandi vel communicandi necessitas.

1. Copia confessarii deest, si nullus confessarius praesens sit, et absens spectatis circumstantiis personae (infirmetas, negotia necessaria) vel itineris (distantia unius horae) sine magna difficultate adiri nequeat; *at non dicitur deesse*, si solum desit proprius confessarius, vel si non adsit nisi familiaris, cui solum cum magna erubescencia confiteri possis.

a. Non existit ergo obligatio confitendi, si adsit quidem confessarius approbatus, sed qui poenitentem audire non potest vel non vult vel cui poenitens non posset confiteri sine certo et gravi damno (extrinseco), probabiliter etiam, si peccatum declarare non posset, quin confessarius cognoscat complicem (cf. n. 287).

Causam confessioni externam et satis gravem ab hoc praecepto excusare certum est. Periculum gravis scandali atque infamiae constituere eiusmodi causam, omnes admittunt; solam erubescenciam ex eo ortam, quod deinceps cum confessario conversari vel cohabitare debeat, eiusmodi causam non esse affirmari debet. Attamen non videtur improbabilis sententia, verecundiam extraordinarie magnam atque invincibilem, ut si patruus apud nepotem confiteri deberet rem probrosam, ab hoc praecepto excusare¹⁴⁴. Haec tamen excusatio non est extendenda ad casum, quo parochus iuveni vicario manifestare deberet peccatum grave et probrosum, nisi repugnantia in casu particulari sit extraordinarie magna.

2. Necessitas celebrandi vel communicandi debet esse *gravis*, ut sacerdos praemissa sola contritione sacrum facere et laicus communionem suscipere possit; alias sacrum vel communionem omittere debent. Hinc raro aderit necessitas communicandi in laico, frequentius in sacerdote necessitas celebrandi.

Adesse censetur haec necessitas in *sacerdote*: *a.* si ex officio celebrare tenetur, ut fideles sacrum praeceptum audire, ut exsequiae vel nuptiae haberi possint¹⁴⁷; *β.* si sacrum sine gravi infamia vel populi scandalo omittere non potest; *γ.* si sacerdos vestibis iam indutis vel sacro iam inchoato peccatum mortale committit vel antea commissi tum tandem recordatur et sine nota infamiae confiteri non potest; *δ.* si consecranda est particula, ut moribundo administrari possit viaticum. At non adesse censetur necessitas celebrandi, si sacerdos solum ex devotione vel ad lucrandam indulgentiam vel ex obligatione beneficii celebraturus esset. In *laico*: si coram aliis iam est in scamno communicantium; si absque infamia non potest abesse a communione generali etc.

¹⁴⁴) Hanc sententiam proponit *Berardi* (Prax. conf.3 III. n. 338), cui assentit *Génicot*, Theol. mor. inst. 11. n. 193 et Casus consc. II. p. 214.

¹⁴⁷) Celebrationi ex officio debitae accenseri potest etiam casus, quo ob peculiarem devotionem frequens populus ad audiendum sacrum, etsi non praeceptum, concurrit. Cf. *Génicot*, Casus consc. II. p. 213.

145. De praecepto solis *sacerdotibus* imposito *quamprimum confitendi*, si urgente necessitate absque praevia confessione .celebraverint'4«), haec notanda sunt:

a. Est verum praeceptum¹⁴⁹⁾ sub gravi obligans eos, qui urgente necessitate et deficiente copia confessarii celebraverint, quamvis actu perfectae contritionis (cum voto confitendi) elicitum statum gratiae habuerint. Ecclesia vult urgere, ut hoc votum confitendi quamprimum in actum deducant, ubi copia confessarii suppeditatur.

b. Pro iis, qui *sine necessitate*, neglecto illo praecepto, in mortali celebrarunt. non opus erat tali praecepto suppletorio, quia utpote in statu peccati mortalis ligantur praecepto primario »ante celebrationem« confitendi.

c. Obligatio confitendi *quam primum* ita intelligenda est, ut saltem *intra triduum* confessio fiat, siquidem terminus *quamprimum*, ut in aliis legibus humanis, moraliter i. e. de spatio trium dierum recte intelligitur. Urget autem haec obligatio, etsi sacerdos post triduum non celebret, sed demum post unam alteramve hebdomadam. Attamen secundo vel tertio die huius tridui non potest sine confessione celebrare, nisi identidem necessitas celebrandi et defectus confessarii perduret.

d. Per accidens tamen fieri potest, ut sacerdos etiam eodem die ad confessionem obligetur, si nimirum eo die adsit occasio confitendi et ipse sequenti die celebrare velit vel debeat, vel si praevideat sequentibus diebus non adfuturam occasionem confitendi.

Nota. Ad dispositionem animae etiam reducitur, quod celebrans vel communicans debeat esse immunis a censura, quae impedit usum passivum sacramentorum¹⁵⁰⁾.

Articulus quartus.

De dispositione corporis.

Dispositio corporis quoque duplex est, altera *essentialis*, quae in ieiunio eucharistico altera *accidentalis*, quae in reverentia externa consistit atque in decencia habitus et in munditia corporis apparere debet. Dispositio essentialis sub gravi, accidentalis sub levi requiritur.

Haec duplex dispositio corporis desumitur ex Missali Romano, quod respiciens non solum celebrantem sed etiam communicantes, c. IX. de defectibus dispositionis corporis agit.

144. Habitu decenti. Reverentia dignissimo huic sacramento debita postulat, ut communicantes *habitu decenti* ac mundo reverenter et devote ad sacram mensam accedant. Hinc

a. Negligentia et incuria, qua quis vestibus incompositis, sordidis vel laceris ad s. communionem accedat, certe venialiter peccaminosa est

lw) Cn. 807.

,o) Cf. propositio 38. *Alexandri VII.: Mandatum Tridentini factum sacerdoti, sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confitendi quamprimum est consilium, non praeceptum.* (D. 1138.) 150) Cn. 2260, § 1; 2275, 2.

De subiecto eucharistiae

b. Si immodestia atque indecentia, qua mulieres quandoque pectore non satis cooperto et vano ornatu cinctae ad s. mensam accedunt, eousque procederet, ut, habita ratione consuetudinis regionum, castos oculos offenderent aliisque scandalo essent, etiam graviter peccarent et a s. communione arcendae forent.

c. Decet, ut milites depositis armis ad s. mensam accedant, nulla tamen lege ad id obligantur.

d. Sacerdotes et diaconi ex praescripto Ecclesiae stola induti ad s. communionem accedere debent, si publice communicant.

145. Corpore mundo. Reverentia erga ss. sacramentum etiam hoc postulat, ut communicantes *corpore mundo* i. e. sine macula externa et delebili et absque sordibus ad sacram mensam accedant: etsi enim corporis macula sive externa sive occulta per se non impediat s. communionem, cum puritas animae ab inquinamento corporis non minuat, decencia tamen hanc quoque munditiem exigit.

a. Si *macula externa* adsit, quae brevi auferenda speretur, decet, ut privatim sumatur vel ad breve tempus differatur s. communio. Si autem macula sit diuturna, non est, cur propterea s. communione aliquis privetur. Sacerdos tamen infectus morbo, qui horrorem excitet, celebrare quidem potest sed privatim, non publice.

b. Mulieres tempore *fluxus menstrui* et *purgationis* post partum, cum haec sine culpa accidant et exterius non appareant, a sumenda s. communione non prohibentur.

c. *Involuntaria pollutio* a sacro vel a s. communione non prohibet⁵¹⁾. Si fuerit pollutio (vel aliud peccatum carnis) voluntaria et graviter peccaminosa, secundum rubricam Missalis (c. IX. n. 5) res iudicio confessarii relinquitur.

d. *Debitum coniugale* praecedente nocte praestitum debito fine et modo nulla ratione impedit s. communionem, immo si debitum exercetur ob solam voluptatem ideoque peccaminose, necesse non est, ut coniugati a sacra mensa abstineant, praesertim cum in iis ordinarie adsit rationabilis causa aut accedendi ad sacram communionem aut peragendi actum coniugalem.

J46. De ieunio eucharistico. 1. Ex nova lege Ecclesiae^{151*)} requiritur, ut communicaturus servet *ieiunium sacramentale vel eucharisticum* i. e. abstinentiam ab omni cibo solido et potu alcoholico per tres horas et abstinentiam a potu non alcoholico per unam horam ante s. communionem. Sumptio potus non alcoholici per horam, sumptio aquae omnino non interdicitur. Hoc modo servandum est ieiunium eucharisticum, utrum ad s. synaxim accedatur antemeridie vel postmeridie, etiam, si quis in missa media nocte celebrata (ut in Nativitate Domini vel in Vigilia Paschatis) aut primis diei horis s. communionem recipere vult.

Quoad sacerdotes celebrantes idem valet, sed debent servare ieiunium sacramentale per tres, respective unam horam ante celebrationem missae, non tantum ante s. communionem.

a. Cn. 808 et cn. 858, § 1 ergo non iam valent.

b. Nonnulli auctores sacerdoti, qui bis vel ter celebrare debet, permittere volunt, ut initium sequentis missae computet a tempore, quo homiliam post

^{151>)} Cf. *Lugo*, De euchar. disp. 15. sect. 1.

iam) *Pius X*7/. Const. Ap. Christus Dominus 6. ian. 1953. AAS 45 (1953) 15—24; Motu Proprio} Sacram Communionem '19. mart. 1957. AAS 49 (1957) 177 ss.

Evangelium finient, si secus nihil temporis ultra tres vel saltem unam horam usque ad missam sequentem maneret ad reficiendas vires^{151b)}.

c. Sacerdos bis vel ter celebrans »ablutiones sumere potest, quae tamen in hoc casu non vino, sed aqua tantum fieri debente. Si vero »per inadvertentiam vinum quoque in ablutione sumat, non vetatur quominus secundam et tertiam missam celebret^{151c)}«. Si initium sequentis missae ultra tres horas distat a praecedente, in praecedente ablutio summenda est aqua et vino secundum «rubricas. Qui (in die Nativitatis Domini vel in Commemoratione omnium fidelium defunctorum) duas vel tres missas sine intermissione celeret, servet rubricas de ablutione hucusque obligantes^{151d)}.

2. Fundamentum legis ieiunii eucharistici est decentia et reverentia erga ss. sacramentum; insuper est signum desiderii et famis spiritualis in ss. eucharistiam. Porro ieiunium »ad saluberrimos illos sanctitatis fructus augendos conferre potest, quos bonorum omnium fons et auctori Christus, a nobis gratia ditatis elici postulate. Denique »cum corpus cibis oneratum non sit, mens erigitur agilior atque impensiore movetur virtute ad arcanum illud excelsumque meditandum mysterium, quod in animo tamquam in templo, agitur divinam adaugens caritatem^{151e)} «.

a. Ieiunium sacramentale tempore Apostolorum nondum erat in usu^{151f)}, sed paulatim inde ab exeunte saeculo secundo se evolvisse videtur^{151g)}.

b. Gravitas huius legis pendet a reverentia tanto debita sacramento, sed nequit dici eam habere fundamentum in iure divino naturali¹⁵²⁾. Cum ergo lex sit mere ecclesiastica, S. Pontifex eam mutare et super eam dispensare potest. Ita annis 1953 et 1957, ut »correcta in Eucharistiam pietas facilius augeatur* Pius XII. hanc legem funditus et ex integro immutavit. Voluit imprimis occurrere difficultatibus, quae oriuntur ex penuria sacerdotum, ex valetudine corporum per immania bella debilitata, ex universali mutatione sociali, qua praesertim opifices aliique publicae utilitatis officiis addicti, matres familiae (speciatim etiam in territoriis missionum) ius vetus de ieiunio naturali nimis difficulter tantum observare possunt^{152h)}.

c. Lex ieiunii obligat sub gravi. Hoc elucet e fine legis et exinde, quod legislator maluit rubricas Missalis mutare, quam sacerdoti binanti permittere, ut in ablutione calicis parvam illam quantitatem vini sumeret, atque ex cn. 2321, qui sacerdoti non ieiuno celebranti comminatur suspensionem a celebratione missae ab ordinario infligendam. Utrum laesio ieiunii (praesertim quoad tempus) sit peccatum ex toto genere grave, ut hucusque sententia communis tenebat, disputatur. Affirmat *Hürth*¹⁵³ⁱ⁾, *Castellano*^{153j)}. Alii dicunt levem laesionem esse obiective peccatum veniale, nisi adsit causa proportionata iustificans et probant ex principiis iuris 1. non agi de re intrinsece mala et finis legis servatur etiam parvitate materiae concessa; 2. nimis dura videtur multis consuetudo antiqua, imo videtur impossibile mathematice determinare, quando in missa distribuetur

^{151b)} *Schüftele*, Die eucharistische Nüchternheit nach dem neuen geltenden Recht (Karlsruhe 1953). *Jone*, Kath. Moraltheologie¹⁵ π. 543. *Oberhumer* Theol. prakt. Quartalschrift Linz 105 (1957) 226. *Hürth*, Periodica 42 (1953) 65.

^{151c)} AAS 45 (1953) 22. IV. coll. ibid. 48. n. 8. ^{151d)} AAS 46 (1954) 6R

^{151e)} AAS 45 (1953) 16 s. ^{151f)} Mt 26, 26. 1 C 11, 20.

^{151g)} AAS 45 (1953) 15—17. A. *Villien*, La dispense du jeûne eucharistique Acta congressus iuridici internationalis IV. Rom 1935). *J. Piekoszewski* Le jeûne eucharistique (Paris 1952). cf etiam *Cappello* I. n. 447—456.

¹⁵²⁾ *Palazzini*, Apollinaris 26 (1953) 102. ^{152h)} AAS 45 (1953) 18—21.

¹⁵²ⁱ⁾ Periodica 46 (1957) 233.

^{152j)} Monitor eccl. 78 (1953) 406

s. communio, cum alius sacerdos alio tempore perveniet in celebratione missae ad s. communionem, etsi eodem tempore missa incipiunt; 3. nova lex ex mente legislatoris videtur interpretanda (cn. 18), quae non vult a s. synaxi excludere, qui e. g. quinque momenta transgressus est horam ieiunii¹⁵). Hoc videtur probabile, salva utique decisione S. Sedis.

d. Lex nihil praecipit de abstinencia a cibo et potu post receptionem ss. sacramenti, sed decet (si non adsit rationabilis causa) a cibo et potu abstinere, quamdiu s. species in stomacho nondum sunt corruptae. Omni culpa caret, qui mox post communionem exspuit, modo nullum hostiae fragmentum in ore vel in faucibus haereat. Nullum enim est irreverentiae periculum, quandoquidem via, per quam sputa in os confluunt, non est via cibi et potus.

e. Quamvis lex sit mere humana, nec applicatio cn. 12 relate ad pueros sit exclusa, tamen suadendum est iam pueros abstinenciae assuefacere. Immo omnes hortandi sunt, si id praestare valent, ut vetustam formam ieiunii eucharistici a media nocte servent. Qui Vero mitigatione moderna utuntur >collatum beneficium pro viribus rependere satagant fulgentioribus Christianae vitae exemplis, praesertim praenitentiae et caritatis operibus¹⁵⁴<.

147. Quid sit aqua, quid cibus solidus, quid potus, lex non definivit. Debent ergo hi termini declarari secundum communem hominum aestimationem (cf. cn. 18).

Aqua, quae numquam frangit ieiunium eucharisticum. est aqua usualis, etiam aqua mineralis, thermalis, prouti ex fonte naturali promanat, sed etiam aqua, cui artificiose admixta est materia, sive solida, sive fluida, sive aërea (e. g. acidum carbonicum, Kohlensaure), vel aqua, cui ad praecavendos morbos adiectum est elementum Chlorig, dummodo secundum commune et sanum indicium hominum dicatur aqua.

Cibus solidus censetur nutrimentum, quod homines dicunt >edi<; distinguitur a potu per «statum aggregationis», quo mittitur in os. Saccharum, chokolatum, gelatum, caramellae et similia, quae diutius in ore detenta omnino dissolvuntur et sicut fluidum deglutiuntur, dicuntur »comedi«, non »potari«.

Potus dicitur, quod ratione status physici est liquidum, ita ut sorberi[®] ^ Z et sine masticatione (»Kauen«) deglutiri possit. Potus etiam nutritivus esse potest, i. e. fluidum, in quo dissolutae sunt substantiae nutritivae. Ita declaravit S. Officium die 7. sept. 1897: »Mens est, ut liceat sumere iusculum, cofaeum, lac aut alium cibum liquidum, etsi ei sit admixta substantia aliqua e. g. leves pastilli farinae, panis radula tritus, ovum dilutum... dummodo mixtio non amittat naturam cibi liquidi¹⁵⁵)*. Ergo etiam iusculum, ovum crudum vel leviter coctum, suci fructuum, chokolatum potus esse possunt.

Potum alcoholicum, in re ieiunii eucharistici aequiparatum cibo solido, homines communiter nominare solent vinum, cerevisiam, »whisky« etc. etiam si alii potui admiscetur, ut e. g. »cogniac« in lac, vel »rhum« teae infusum.

Distinctio inter potum alcoholicum et liquores (secundum hominum aestimationem potus alcoholicus »inter mensam non suetus* — in legislatione civili: potus ultra 21° alcoholum continens) in lege ieiunii ex anno 1957 iam non attenditur.

””) Monitor eccl. 82 (1957) 199 s.

,M) AAS 49 (1957) 178.

»““) C1C Fontes IV. n. 1192.

148. De laesione ieiunii. Ieiunium eucharisticum *solvitur esu vel potu* i. e. sumptione cuiusvis cibi vel potus (excepta aqua), qui per modum cibi vel potus sumitur tempore vetito.

Quatuor requiruntur ad fractionem ieiunii, quorum primum *ad rem* pertinet, quae sumitur, scilicet, ut sit cibus vel potus, alia *ad modum*, quo res sumitur, scilicet: ut sumatur *ab extra*, ut *traiciatur* in stomachum, et quidem *per modum cibi* vel potus.

149. 1. Ut frangatur ieiunium, requiritur ut id, quod sumitur, *habeat rationem cibi vel potus*. Iam vero nomine *cibi* designatur id solum et omne. quod in stomachum receptum aliquo modo, etsi non plene, digeri et in substantiam hominis converti possit: quod enim nulla ratione in stomacho alterari potest, non dicitur manducari. Nomine autem *potus* significatur omne liquidum.

a. Quid autem digeri possit, quid non possit, ex communi hominum aestimatione potissimum determinari debet. Hinc qui deglutiat ferrum, vitrum, lignum siccum (aliter si succum haberet), ungues, capillos, ossa fructuum abrasa, fila ex serico vel lana et similia, non frangit ieiunium; frangit autem, qui deglutiat paleam, ceram apum (non artificialem), cartam, pulverem medicinalem etc.

b. Si tamen ex chemicorum doctrina constaret aliquam rem in stomacho nullatenus alterari posse, quae vulgo censeatur digestibilis ut creta, pulvis carbonum ex ligno confectorum, ea non haberet rationem cibi et potus nec proinde solveret ieiunium. Attamen res, quae communi aestimatione non habetur digestibilis, non est ideo accensenda cibus, quod chemici eam stomacho parumper alterari dicant.

150. Ut id, quod sumitur, *ore sumatur ab extra et glutiatur*; ieiunium enim manducatione solvitur; quod autem non sumitur ore ab extra, etsi voluntarie deglutiat, et pari modo, quod solum in os immittitur, quin glutiatur, non dicitur manducari.

a. Qui igitur glutiat humorem ex capite interius defluentem vel sanguinem ex lingua, gingivis, dentibus manantem, pulverem tabaci naribus attractum, guttam aquae per aures descendente, non laedit ieiunium; laedit autem, qui sugit sanguinem ex vulnere digiti, qui lambit lacrimas ex oculis manantes, sanguinem ex labiis exterioribus etc., nisi parum quid praeter intentionem per modum salivae in stomachum descendat etc.

b. Iniectiones subcutaneae vel clysteria nutritiva non laedunt ieiunium; non enim sunt comestio.

c. Lavamen artificiale stomachi ope antliae gastricae non solvit ieiunium, cum fiat aqua naturali. Quin etiam, ut videtur, tubum instrumenti oleo unctum in stomachum demittere licet, quin ieiunium laedatur¹⁵⁾.

151. 3. Ut id, quod sumitur, *sumatur edendo vel potando seu per modum cibi vel potus*, non per modum salivae vel *respirationis*: quod enim per modum salivae vel respirationis sumitur, ex communi hominum iudicio non manducatur.

Per modum salivae sumitur, quod est cum saliva inseparabiliter permixtum et flbum illa praeter intentionem (etsi advertenter) in stomachum transtrahitur; *per respirationem* sumitur, quod per aëra volans respirando attrahitur et praeter intentionem (etsi advertenter) in stomachum descendit. Quod autem in maiore quantitate cum saliva demittitur, vel quod

¹⁵⁾ Cf. *Monitore eccles.* t. 9. p. 184.

de industria cum saliva sumitur vel ex acre attrahitur et glutitur, ieiunium solvit. Etsi enim ad rationem comestionis nihil referat, utrum res casu an de industria sumatur, si quid tamen ex proposito cum saliva vel respirando sumitur, intentio efficit, ut sumptio sit voluntaria deglutitio et rationem comestionis vel potationis habeat.

a. Qui aliquod aromaticum⁹ ore circumfert, nihil consulto glutiendo, etsi aliquid cum saliva descendat; qui folium tabaci ore tenet et dentibus terit, succum vero consulto non glutit, sed exspuit, non solvit ieiunium. Eiusmodi tamen masticatio, nisi adsit rationabilis causa e. g. sanitatis vel purgandi halitus, ante communionem non decet. Pari modo, qui respirando attrahit vapores ex cibo vel potu praesenti; qui fumum tabaci per os attrahit; qui muscam, pulverem, nivem, aquam pluviam ex aëre attractam traiecit, non solvit ieiunium: haec enim aut rationem cibi non habent aut per modum respirationis vel salivae sumuntur.

b. Qui vero *voluntarie* quid deglutiat, quacunque intentione id fiat, desinit esse ieiunus.

c. Reliquae cibi, quae haerent inter dentes, non solvunt ieiunium, sive involuntarie sive etiam voluntarie sumuntur. Ex rubrica Missalis id certum est¹⁵⁷⁾; ratio est, quia sumuntur per modum salivae.

b. Id, quod sumitur *simul cum sacris speciebus*, non frangit ieiunium, quod Ecclesia humano modo servandum praecipit. Si quis ergo in prima missa diei nati-
vitatibus sumpsisset muscam vel particulam cerae, quae inciderat in calicem, vel guttulas vini calici interius inhaerentes, etsi non consecratas potest adhuc aliam missam celebrare. Infirmis (etiam non graviter decumbentibus) sacrae species cum vino vel aqua porrigi possunt, sicut ipse sacerdos feria VI. in Passione particulam hostiae consecratae cum vino sumit, licet forte aqua vel vinum ante sacras species in stomachum descendat.

e. Generatim *observatio rubricarum* vel probata ratio agendi liturgica non impeditur lege ieiunii. Ecclesia praescribens rubricas tacite dispensat super ieiunium. Ita sal in os neophyti in caeremoniis baptismi impositum non obstat communioni baptizati¹⁵⁸⁾.

152. Causae, quae permittunt non ieiuno sumere eucharistiam, sunt:

J. *Eximentes*; in ipsa lege ecclesiastica, prouideam nunc exhibet cn. 858, § 1, duae afferuntur, quibus existentibus aliquis huic legi non subicitur, scilicet:

- a. Mortis periculum, V-t
- b. Necessitas impediendi irreuerentiam in sacramentum.

2. *Excusantes*; obligatio enim legis ecclesiasticae cessat ex gravi causa, ubi non adest sacerdos ieiunus

- a. ad integrandum sacrificium; t aa--t
- b. ad vitandum grave scandalum vel infamiam; -----t r,u
- c. ad ministrandum viaticum, — *
- d. necessitas communicandi ad satisfaciendum praecepto paschali¹⁶⁹⁾.

3. *Privilegium*; infirmis concessum.

4. *Dispensatio*.

Iam de singulis.

¹⁵⁷⁾ *Missale Rom.* De defectibus IX. 3.

¹⁵⁸⁾ S. C. Prop. Fide 16. Febr. 1806 (Coll. P. F. I. 687) cf. Vermeersch-Creusen, Theol. moral. III. 362.

«·) *Cappello* I n. 487. Casus utique rarus, quo quis ieiunium sacramentale, lit nunc infirmos obligat, servare non potest.

9 Noldin, Vol. III.

153. *In periculo mortis* quivis exemptus est, proinde legi non subiacet, etsi posset eam servare; nec obstat sive quid per modum potus, sive etiam cibum sumpserit.

a Periculum mortis incipit, ubi gravis ratio adest, infirmum moriturum esse; non sufficit mera possibilitas, quae semper adest, sed nec requiritur moralis certitudo. Quamdiu hoc periculum durat, manet exemptus.

b. Si *dubium* est, utrum infirmus sit in probabili mortis periculo necne, utrum morbus revera letalis sit necne, viaticum nihilominus administrari potest non ieiuno, tum quia de obligatione ieiunii non constat, tum quia recte praesumitur Ecclesiam velle in hoc casu favere aegrotis, ne exponatur periculo decedendi sine viatico. Id praesertim valet, quando aegrotus longe ab ecclesia distat vel sacerdos ad eum redire amplius non potest: tunc enim maius est periculum decedendi sine viatico.

Quoties s. communio ministrari possit graviter infirmo non ieiuno. Infirmis periculose decumbentibus etiam non ieiunis saepius dari potest s. viaticum, non solum, si novum periculum recurat, sed etiam in eodem periculo; immo nihil impedit, quominus toties eis praebeatur, quoties in solatium et auxilium animae id exoptant et adiuncta personarum et locorum permittant, etsi quotidie fieret¹⁶⁰).

a. Concilium enim Constantiense et cn. 858, § 1 aegrotos periculose decumbentes a lege ieiunii simpliciter exemptos declarant. Et sane ratio eos eximendi non est sola obligatio sumendi viaticum, sed etiam necessitas animae, qua infirmi praesertim tempore mortis indigent auxilio et solatio huius sacramenti. Si igitur infirmus absque incommodo ieiunus manere potest, suadendum est, ut ex reverentia erga ss. sacramentum ieiunus s. communionem sumat, ad id autem non tenetur.

b. Ideo synodi provinciales ultimis temporibus habitae omnes hortantur parochos, ut ad graviter aegrotos saepius eucharistiam deferant, etsi ieiunium servare nequeant¹⁷¹). Cum his consonat cn. 864, 3 supra (n. 138) citatus.

lis qui ex causa externa in periculo mortis versantur (capite plectendi, milites ante praelium vel etiam a mobilisatione¹⁷²)), viaticum dari potest non ieiunis, saltem si sine incommodo sive petentis sive sacerdotis differri non potest.

154. *Ad vitandam irreverentiam erga ss. sacramentum:* lex namque naturalis reverentiae sacramento debitae praeferenda est legi ecclesiasticae ieiunii ante communionem.

Ideo si imminet periculum ab incendio, ab incursu hostium, ab infidelibus vel haereticis, a quibus iniuriose tractaretur hoc sacramentum, hostiae consecratae sumi possunt et debent a sacerdote non ieiuno et, hoc absente, etiam a laico propriis manibus, vel potest sacerdos eas porrigere laicis non ieiunis. >Huc pertinet assumptio fragmentorum post absolutionem in Missa¹⁷³)<.

155. *Ad integrandum sacrificium:* maior enim est obligatio praecepti divini de complendo sacrificio, quam praecepti ecclesiastici de ieiunio servando ante communionem. Ideo

»¹⁶⁰) Cf. ZkTh. 4 (1880) 717 ff. cn. 864, § 3.

*.») Cf. *Collectio Lacens*, sub voce *Viaticum*.

*¹⁷¹) Cf. n. 346, 1, nota.

»¹⁷²) *Vermeersch-Creusen*, Epitome II. 123, Cf. *Missale Rom.* De def. VII. 2, 3.

a. Si Sacerdos in ipso sacro post consecrationem unius vel utriusque speciei recordatur se non esse ieiunum, potest et debet ad complendum sacrificium non ieiunus communicare; quod si ante consecrationem recordetur, ab ara recedere debet, ubi sine infamia et scandalo fieri potest.

b. Si sacerdos sacrum faciens post consecrationem unius vel utriusque speciei repentino morbe correptus non possit sacrificium complere, deficiente ieiuno ab alio sacerdote non ieiuno illud compleri debet.

156. *Ad vitandum scandalum publicum:* maior enim est obligatio legis naturalis de vitando scandalo, quam hoc praeceptum Ecclesiae.

a. Ideo si sacerdos ante consecrationem recordetur se non esse ieiunum et sine infamia et scandalo populi recedere ab ara non possit, non ieiunus communicare potest. Idem concedendum est etiam laico, qui communicaturus ad aram iam assidet et recordatur se non esse ieiunum, ubi nimirum sine ignominia et scandalo non possit recedere.

b. Si parochus die dominico, sive casu sive culpa non amplius ieiunus, non possit sacrum omittere sine gravi scandalo et offensione populi vel sine propria gravi infamia, posset certe etiam non ieiunus sacrum facere.

c. Auctores concedunt posse neosacerdotem, qui inadvertenter ieiunium fregit, primitias celebrare, si ea concurrant adiuncta, in quibus illae sine gravissimis incommodis differri nequeant, ut si complures consanguinei aliunde advenerint, si publice notum sit hodie celebrandas fore primitias, laesio vero ieiunii occulta manserit; ordinarie enim ratio scandali excusabit; quodsi nullum timendum sit scandalum, licet in hoc casu uti epikia¹⁻⁴), sed non, si laesio ieiunii notoria esset.

157. *Ad ministrandum viaticum,* si nulla hostia consecrata adest: a. Si agitur de viatico *sibimetipsi* ministrando, certum est sacerdotem secundum § 1 cn. 858 esse exemptum a ieiunio. b. Si agitur de viatico *alteri* ministrando, multi auctores cum S. *Alphonso*^{TM5)} idem concedunt, sed ex alia ratione: lex enim divina sumendi viaticum praevalet legi ecclesiasticae de ieiunio.

158. »Infirmi, quamvis non decumbant, potum non alcoholicum ac veras ac proprias medicinas, sive liquidas vive solidas ante Missae celebrationem vel Eucharistiae receptionem sine temporis limite sumere possunt^{16<5)}«.

Hisce verbis Motu Proprio, Sacram Communionem, favor per cn. 858 et per Const. Apost. Christus Dominus infirmis praestitus extenditur:

1. Cum agatur de favore, termini late sunt interpretandi¹⁻⁷⁾. Igitur *infirmitas* intellegitur non tantum morbus letalis vel diuturnus, sed etiam levis, quo affectus e domo egredi et laborare adhuc potest, e. g. neuralgia, insomnia, dolor ex capite vel ex dentibus, imo non solum morbus i. e. mala dispositio corporis, sed etiam infirmitas vel debilitas virium, ita ut e. g. senes ex quadam analogia cum cn. 1254, § 2, uti possint hoc privilegio¹⁻⁷⁾.

1M) Cf. *Gobat*, Experient. tr. 3. n. 411. *Lacroix* 1. 6. pr. 1. n. 583. *Génicot*, Theol. mor. instit. II. n. 202,

1M) Cf. s. *Alphonsus* n. 286.

*..) AAS 49 (1957) 178 n. 4

ie7) *Hilrth*, Periodica 46 (1957) 237 s.

1M) Cf. *Regatillo-Zalba* III. n. 130. Monitor eccl. 82 (1957) 198.

2. *Medicina* est id, quod sumitur ad curandam vel cavendam infirmitatem; potest esse solida vel liquida, non-alcoholica vel alcoholica (i. e. ex alcoholo confecta vel alcoholum continens), dummodo sit vera et propria medicina »a medico praescripta vel uti talis vulgo recepta¹⁹⁰⁾)*. In dubio, utrum quid sit vera medicina >dari potest responsum positivum¹⁷⁰⁾)*.

3. Practice infirmi tantum ad abstinentiam a cibo solido et potu alcoholico per tres horas ante communionem vel celebrationem tenentur.

159. Const. Apost. Christus Dominus et Instructio S. Officii¹⁷⁰⁰⁾ ad licitum usum indulgentiarum in ieiunio eucharistico postulabant incommoda obiectiva (tria erant taxative enumerata: labor debilitans, hora tardior, iter longum), incommoda subiectiva (i. e. observatio ieiunii debebat de facto huic fidei aut sacerdoti esse gravis vel difficilis) ; insuper fidelibus necessarium erat consilium confessarii, cui incumberebat vigilantia, ne abusus irreperent. Motu Proprio iam non distinguit diversas classes fidelium, neque missas antemeridie vel vespere celebrandas, neque postulat consilium confessarii, sed ut norma obligatoria inducitur disciplina uniformis pro omnibus.

Quamvis nova legislatio generose omnes difficultates remove conatur, tamen lege generali nequit omnibus omnino casibus particularibus providere e. g. si per vim et metum observatio ieiunii eucharistici impossibilis redditur^{170b)}. Ideo manet semper possibilitas petendi dispensationem a S. Sede.

Competens hac in re est *pro sacerdotibus*, ut possint celebrare S. Officium (cn. 247, § 5), ut possint s. communionem recipere S. Congr. de Sacramentis, *pro religiosis* iisque aequiparatis (excepto casu celebrationis) S. C. de Religiosis^{170c)}), *pro fidelibus laicis* S. C. de Sacramentis (cn. 249, § 1), in locis missionum S. C. de Popag. Fide, pro fidelibus rituum orientalium S. C. Orientalis.

Articulus quintus.

De communione frequenti¹⁷¹⁾.

160. **De ipsa communione frequenti.** 1. Nomine communionis frequentis proprie solum communio designatur, quae pluries in hebdomada vel etiam quotidie suscipitur. Ergo communio hebdomadaria proprie et stricte non dicitur frequens.

Communionis frequentis usus post Concilium Tridentinum potissimum invaluit et hodie late in Ecclesia floret. Eius hostes infensissimi erant lanseniani, qui mentito religionis praetextu fideles a sacra communione frequentius sumenda arcebant: tantum enim animae puritatem et sanctitatem in suscipiente exigebant, ut unusquisque frequenti communione indignum se reputare debuerit

¹⁰⁰⁾ AAS 45 (1953) 48.

>'») *Hürth*. I. c. 239.

^{17a)} cf. AAS 45 (1953) 22 s et 47 s.

^{170b)} Cf. *Periodica* 42 (1953) 85 s.

^{n°c)} Cf. AAS 15 (1923) 39.

m) C. S. *Cons.* 20. dec. 1905. A. S. S. 38 (1905) 401.

2. *Ex mente Ecclesiae communio frequens Jidelibus enixe suadenda* est. Quoad sacrae communionis usum duo statuit Ecclesia, primo ut semel tantum in die (n.129), deinde ut semel saltem in anno communio sumatur. Intra hosce limites ipsa nihil quidem praecipit, attamen omnibus modis ostendit se valde optare, ut fideles ad sacram communionem frequenter, quin etiam quotidie accedant.

a. Concilium Trident, optat, »ut in singulis missis fideles adstantes non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam eucharistiae perceptione communicent¹⁷¹⁾; et Catechismus Rom. iussu Concilii Trid. editus monet parochos, ut fideles crebro hortentur ad frequenter sumendam s. communionem¹⁷³⁾. Quare factum est, ut acta concilii prov. Rothomagensis, quod statuit, ut in posterum s. communio bis tantum in hebdomada distribueretur, Romae reprobarentur addita animadversione: *obstare Concilium Trid.*

b. Celeberrimum *Innocenta XI.* decretum *Cum ad aures* (12. febr. 1679)¹⁷⁴⁾ exhibet Ecclesiae sentiendi loquendique de hac re rationem, ut *Benedictus XIV.* edixerit: »Si in synodo instituatur sermo de frequenti aut etiam quotidiano s. eucharistiae usu, non esse deviandum ab huius decreti semita.* Iam vero hocce decretum tria potissimum continet: a. reprobat prohibitionem frequentis communionis in nonnullis dioecesibus factum propter abusum, qui ex quotidiana communione irreperant; β. decernit nec statum negotiatorum nec statum conjugalem impedire frequentem communionem, quae ab animae dispositione unice dependeat; γ. statuit iudicium de interiore dispositione et ideo de frequentia communionis in particulari casu relinquendum esse confessario.

c. Luculentissime Ecclesia mentem suam de frequenti communione aperuit sollemni decreto *Sacra tridentina synodus a Pio X.* (20. dec. 1905)¹⁷⁵⁾ edito, quo non solum frequens et quotidiana communio enixe commendatur, sed etiam faciliores condiciones ad eam sumendam determinantur.

d. Hanc sentiendi agendique rationem ecclesia haurit ex verbis Christi, qui non obscure desiderium manifestat, ut fideles crebro panem eucharisticum manducent¹⁷⁶⁾, atque ex fine et effectibus eucharistiae, de quibus ita disserit s. *Thomas*: »Hoc sacramentum est cibus spiritualis, unde sicut corporalis quotidie sumitur, et hoc sacramentum quotidie sumere laudabile est¹⁷⁷⁾.

Nota. Ideo contra mentem Ecclesiae agunt non solum sacerdotes, qui omnibus indiscriminatim fidelibus frequentem communionem ideo solum negant, quia frequens est, et parochi, qui s. communionem non distribuunt nec distribui permittunt nisi diebus dominicis et festis; verum etiam confessarii, qui more ianseniano ad frequenter communicandum tantam animi puritatem exigunt, ut vix ullum poenitentem frequenti communione dignum iudicent. Falso principio hi ducuntur, scilicet s. communionem esse praemium et mercedem virtutis acquisitae, cum potius sit medium virtutis acquirendae.

161. Dispositiones requisitae. 1. Quoad dispositiones requisitas omnes exigunt statum gratiae; de ulteriore autem dispositione theologi disputabant. Alii maiorem animi puritatem et actualem devotionem exigebant; alii econtra putabant statum gratiae sufficere, immunitatem

171) Sess. XXII. c. 6. D. 944; sess. XIII. c. 8. D. 881 s. Consonat cn. 863.

173) Pars II. c. 4. q. 58.

174) D. 1147.

175) D. 1981 ss.

176) Ioann. 6, 59.

177) *Summa* III. q. 80. a. 10. ad 4.

autem a venialibus et actualement devotionem valde quidem optandas esse, at tamquam condiciones necessarias non requiri.

2. Prior sententia, quam potissimum *de Lugo*¹⁷⁸⁾ tuetur, et cui etiam s. *Alphonsus*¹⁷⁹⁾ adhaeret, hucusque longe maiorem theologorum partem patronos habuit; pauci secundam propugnabant. Ideo etiam praxis, quae de frequenti et quotidiana communione hucusque servabatur in Ecclesia, secundum normam prioris sententiae directa erat.

a. Docebant ad frequentem communionem duplicem dispositionem requiri: ut sublatus sit affectus ad venialia deliberata, quae proinde saltem ordinarie non committantur; ut serius conatus adhibeatur proficiendi in virtutibus et perfectione; et quo maior esset frequentia communionis, eo perfectiorem debere esse hanc dispositionem. Quocirca ut quis dignus sit quotidiana communione, exigebant, ut veniale deliberatum raro fieret seu ut pravae inclinationes magna ex parte iam essent superatae, ut serius adsit conatus proficiendi in via perfectionis. Ex quibus inferebant, quotidianam communionem compluribus negandam, paucis concedendam esse.

b. Eorum haec est potissima ratio. Reverentia Christo Domino debita exigit, ut qui frequenter communicant, id solum faciant cum magna animi puritate et actuali devotione, quamvis exinde complures carere debeant utilitate spirituali ex frequenti communione percepta; sicut ob eandem sacramenti reverentiam infantibus non datur s. communio, quamvis in eis augeretur gratia ex opere operato.

162. 3. Nunc vero s. Sedes declarat: ad frequentem, quin et quotidianam communionem aliam dispositionem non requiri, nisi ut quis *in statu gratiae sit et cum recta mente ad s. mensam accedat*. Unde non solum non licet quemquam, qui hac dispositione praeditus sit, a frequenti et quotidiana communione arcere, sed fideles potius ad eam hortandi sunt, praesertim vero in religiosis institutis cuiusvis generis frequens et quotidiana communio supposita hac dispositione promovenda est¹⁸⁰⁾.

a. *Status gratiae* ex mente decreti non requiritur *habitualis*, qui relapsus in peccatum mortale excludit, sed sufficit *actualis*, qui in simplici existentia gratiae sanctificantis consistit, cum firmo tamen proposito non committendi peccatum mortale et seria voluntate vitandi occasiones et pericula. Quare nihil impedit, quominus ad frequentem communionem admittatur poenitens, qui a solutiore vita nunc primum se convertit, dummodo vera et seria voluntas se emendandi appareat. — Quamvis ex mente Ecclesiae status gratiae ad frequentem communionem sufficiat, monet tamen et hortatur citatum decretum, ut ad maiores fructus percipiendos maiores etiam dispositiones iuxta uniuscuiusque vires et condiciones praemittantur.

b. *Recta mens* in eo est, ut is, qui ad s. mensam accedit, non usui aut vanitaj aut humanis rationibus indulgeat, sed Dei placito satisfacere, ei arctius caritate coniungi ac divino illo pharmaco suis infirmitatibus ac defectibus occurrere velit. Qui sequitur usum aliorum, solum quia alii id faciunt, vel usum a se pridem susceptum sine debita reverentia prosequitur, male agit; sed qui sequitur bonum aliorum in hac re exemplum vel cum debita intentione et reverentia prosequitur usum a se pridem inchoatum, male non agit. — Si studium *vanae gloriae* est unicum motivum

i78) De euchar. disp. 17.

”.) Praxis confessarii n. 152.

180) S. C. C. *Sacra tridentina synodus* 20. dec. 1905.

accedendi, accessus moraliter malus est; quodsi partiale motivum est, accessus partim bonus partim malus est. Idem de *rationibus* humanis dicatur.

c. Fideles, qui frequenter vel etiam quotidie s. communionem suscepturi sunt, *confessorii consilium* exquirant. Ut prudens sit eius consilium, qui in omnibus normas citati decreti sequi debet, advertat: a. quod antea tamquam necessaria dispositio frequentis communionis designabatur, id nunc potius finis est intendendus et fructus ex quotidiana communione colligendus. »Etsi quam maxime expediat - verba sunt citati decreti — ut frequenti et quotidiana communione utentes venialibus peccatis, saltem plene deliberatis, eorumque affectu sint expertes, sufficit nihilo-minus, ut culpis mortalibus vacent cum proposito se nunquam in posterum peccaturos, quo sincero animi proposito fieri non potest, quin quotidie communicantes a peccatis etiam venialibus ab eorumque affectu sensim se expediant.· β. Ut effectus iste obtineatur, «curandum est — iterum verba sunt decreti — ut sedula ad s. communionem praeparatio antecedat, et congrua gratiarum actio inde sequatur, iuxta uniuscuiusque vires, condicionem atque officia».

d. Huius doctrinae et praxis rationes desumptae sunt: g. *Ex antiqua praxi Ecclesiae*: vix enim negari potest, primis Ecclesiae temporibus fideles indiscriminatim frequenter, immo etiam quotidie s. communionem sumpsisse, nec tamen in genere meliores et perfectiores fuisse nostri temporis fidelibus. β. *Ex bono spirituali fidelium*: quoties homo in statu gratiae ad s. communionem accedit, eius fructum partialiter saltem percipit ex opere operato, quamvis peccata venialia committat; et fructum quidem summi valoris, augmentum scilicet gratiae sanctificantis et caritatis; frequens autem et quotidianum augmentum gratiae et caritatis efficit, ut peccata venialia et imperfectiones paulatim emendentur, γ. *Ex principio: sacramenta sunt propter homines*: ex eo enim inferendum est, Christum Dominum maiorem utilitatem spiritualem fidelium perfectiori dispositioni praeferre, ideoque ad quotidianam communionem aliud non exigere, nisi ut communicans sit in statu gratiae et recta mente accedat. Hanc sententiam, quae erat ss. Patrum, ecclesia recenti decreto confirmat.

· e. Ergo iis frequens communio non est neganda, qui interdum in mortale labuntur, modo illud detestentur et serio emendare proponant; neque neganda est illis, qui affectum ad venialia deliberata habent. Neganda autem est iis, qui affectum voluntarium ad mortalia habent ideoque frequenter in mortalia labuntur; attamen excipiendi sunt, qui ex interna fragilitate vel ex vehementi et extraordinaria tentatione labuntur et voluntatem seriam ostendunt contra peccatum dimicandi: hi enim ex frequenti communione maius robur ad resistendum tentationibus hauriunt¹⁸¹).

4. Ut usus quotidianae communionis in dies magis propagaretur, iis, qui consuetudinem habent quotidie communicandi, concessum est *privilegium* absque confessione hebdomadaria lucrandi omnes indulgentias, ad quas lucrandas confessio necessaria esset.

Iis, qui bis saltem in mense, nisi legitime impediuntur, confiteri solent, concessum est privilegium lucrandi omnes indulgentias occurrentes, ad quas lucrandas praescripta est confessio (exceptis indulgentiis iubilaei sive ad instar iubilaei); idem privilegium conceditur iis, qui usum quotidianae vel quasi-quotidianae communionis habent absque obligatione singulis hebdomadis confitendi. Hoc privilegium ergo non amittunt qui semel aut iterum per hebdomadam a communione abstinent¹⁸¹).

,ei) Cf. Browe, *Die hliufige Kommunion im Mittelalter* (Münster W. 1938). *Bleienslein*, *Die häufige und tägliche Kommunion der Gläubigen in „Geist und Leben“*, 26 (1953) 167—188. — S. C. *Sacram*, instr. de communione quotidiana habituali... et de abusibus in eadem praecavendis. Cf. *Per.* 28 (1939) 317—324.

¹⁸¹) Cn. 931, 3.

5. A frequenti communione arcendi non sunt *pueri atque puellae*; quin etiam quotidiana communio iam post susceptam primam communionem eis suaderi debet, praesertim iis, qui in seminariis puerorum aliisque ephebeis educantur, ut Christo eiusque gratia imbuantur, priusquam passiones in eorum cordibus oriantur et dominari incipiant¹⁸³).

Cavendum tamen *a.* ne superiores, nisi caute, alicui in particulari dicant, ut frequentius ad s. communionem accedat, ne hypocrisim foveant et sacrilegiis ansam dent; *b.* ne pueri et puellae ex mera assuetudine, distracti et dissipati accedant; attenta enim levitate puerilis aetatis periculum est, ne ipsis sacer cibus ex quotidiano usu vilescat.

163. Pro praxi. 1. Parochi et confessarii magni faciant frequentem communionem, tamquam usum ab Ecclesia laudatum et commendatum, ad eamque fideles enixe hortentur. Id enim praecipit Ecclesia, quia frequens immo et quotidiana communio christifidelibus ab ipso Domino propter insignes eiusdem fructus valde commendatur¹⁸⁴).

2. Quamvis magnus in commendanda frequenti et quotidiana communione zelus probe laudandus sit, meminerint tamen a prudentiae atque veritatis norma nunquam esse recedendum. Hinc

a. In extollenda communionis frequentia ne ita loquantur, ut consilium cum praecepto confundant. Omnibus *praecepta* est annua, nonnullis (iuvenibus, consuetudinariis) frequentior communio, quotidiana vero immo generatim frequens communio, solum *commendata* est.

b. Simul inculcent necessitatem debitae praeparationis et gratiarum actionis, quae etiam ante et post quotidianam communionem, utique pro communicantium viribus, opportunitate, officiis, institui debent. Ceterum necesse non est, ut integra praeparatio et gratiarum actio in ipsa ecclesia fiat, quemadmodum necesse non est, ut fideles e. g. operarii, discipuli aliis ad communicandum vestibus quam ferialibus utantur.

c. Videant confessarii, num frequens et quotidiana communio suscipi a poenitentibus possit sine detrimento obligationum status in servis, ancillis, matribus familias etc., vel sine iactura necessariorum bonorum, ut pacis et tranquillitatis in familiis pro uxoribus etc.

d. Ubi hucusque ne menstrua, bimestris, trimestris quidem communio in usu erat, parochus *imprimis* omnem operam impendat, ut populus singulis mensibus ad sacram mensam accedat, quin tamen de frequentiore immo et quotidiana communione sileat. In unaquaque enim parochia inveniuntur fideles ad veran. pietatem et frequentiore sacramentorum usum propensi. Qui quidem, si a zeloso et prudenti confessario apte diriguntur, alios ad frequentiore communionem inducere possunt.

3. Nisi officia status vel bona necessario servanda obstant, parochus et confessarius omnes, qui in statu gratiae sunt et communionis fructus sibi acquirere intendunt, ad frequentem et quotidianam communionem admittere debet, sive sint feminae sive viri, sive caelibes sive matrimonio iuncti, sive adulti sive pueri. Nec a peccato immunis est, qui quemquam, suppositis condicionibus, quae requiruntur, a frequenti communione retrahat vel eandem ei neget.

4. Si de *pueris* agitur, quorum parentibus frequens communio in filiis displicet, sacerdos eos hortetur, ut a parentibus licentiam frequenter communicandi petant eamque, si opus fuerit, oboedientia, bonis moribus, diligentia, blanditiis etc. sibi

1M) S. C. C. 15. sept. 1906.

184) Cf. S. C. C. 10. dec. 1905.

procurent. Eisdem confessarius iugiter hortetur et instruat, ut devote accedant et praeparationem et gratiarum actionem bene instituant. Similiter uxores curent, ut consentientibus viris frequenter communicare possint.

5. Quamvis *hebdomadaria confessio* pro frequenter communicantibus ordinarie commendanda videatur, haud raro tamen adiuncta aderunt, quae rariorem confessionem suadeant. Eiusmodi sunt e. g. defectus temporis sive ex parte confessarii, sive ex parte poenitentis; periculum, ne accessus ad confessionem iis difficilior reddatur, qui ea maxime indigent. Hinc licite fieri potest, ut frequenter vel quotidie communicantes singulis tantum mensibus confiteantur. Meminerint enim pastores animarum, maius bonum spirituale ex s. communione quam ex sacramentali confessione percipi. Praestat igitur, ubi utrumque coniungi nequeat, confessionem potius quam communionem omittere.

CAPUT SECUNDUM.

De eucharistia ut sacrificium est¹⁸⁵⁾.

QUESTIO PRIMA.

De natura sacrificii eucharistici.

Sacrificium eucharisticum solet etiam appellari *sacrificium missae*, quo nomine significatur ritus sacer, iuxta quem sacrificium eucharisticum ex praecepto Ecclesiae offerri debet. De natura sacrificii eucharistici ea tantum doctrinae capita ex institutionibus dogmaticis hoc loco indicantur, quae ad solvendas quaestiones morales scitu necessaria sunt.

164. Declarationes. I. *Sacrificium* in genere definiri potest: Oblatio rei sensibilis legitime instituta et Deo facta, qua per eiusdem rei immutationem profiteamur Deum esse supremum rerum omnium et vitae ac mortis nostrae dominum.

a. *Sacrificium improprio* sensu accipitur pro quacunque oblatione Deo facta seu pro quocunque actu interno vel externo, quo Deus colitur; sic dicitur: *sacrificium Deo spiritus contribulatus*^{1**)} et: *immola Deo sacrificium laudis*^{w)} *f Proprie* accipitur pro speciali oblatione seu pro speciali actu religionis, quo res aliqua externa sub certo ritu Deo offertur et immutatur in contestationem supremi eius dominii in vitam et mortem omnium.

b. Sacrificium suapte natura *signum* est, quo significamus Deum, vitae et mortis absolutum dominum, dignum esse, in cuius honorem vita nostra destruat; id autem significamus destructione illius rei, quae Deo in sacrificium offertur. Haec res *sibilis* esse debet, quia sacrificium institutum est ad cultum externum Deo exhibendum. \Sacrificium publicum *institutum* esse debet vel a Deo vel ab auctoritate publica, quia est signum commune, quod solum ab auctoritate legitima et publica institui potest, *fer immutationem*: res enim Deo oblata ritu externo vel ex toto vel ex parte immutari debet (per effusionem, fractionem, consumptionem), ut hac immutatione significetur supremum Dei in vitam nostram dominium.

2. In *missa* Deo offertur *verum et proprie dictum sacrificium*, quod eucharisticum dicitur: Si quis dixerit, in missa non offerri Deo verum et proprium sacrificium ... a. s.¹⁸⁸⁾. Insuper in sacrificio missae omnes concurrunt condiciones, quae ad verum proprieque dictum sacrificium requiruntur, quod fuse ostendunt dogmatici¹⁸⁹⁾.

Sacrificium missae ratione *rei oblatae* non differt a sacrificio cruento, quod Christus obtulit in cruce: in utroque enim offertur idem corpus et sanguis Christi; ratione *modi offerendi* autem utrumque differt. In sacrificio missae Christus *offertur*

^{1M)} *Benedictus XIV.*, De sacrosancto sacrificio missae. *N. Gehr*, Das heilige Meßopfer*® (Freiburg 1919). *Brinktrine*, Die hl. Messe* (1934). *Jungmann*, Missarum Sollemnia³ (Innsbruck 1952).

»«) Ps. 50, 19.

H7) ps 4Q(14t

,M) *Cone. Trid.* sess. XXII. can. 1. (D. 948.)

«·) Cf. *Pesch* VI. n. 852 ss. *Lercher*, Inst. Theol. Dogm. IV. 2. n. 334 ss.

per consecrationem i. e. actio sacrificialis, qua Christus offertur, est consecratio. Sed utrum consecratio eo sit actio sacrificialis, quod per eam corpus et sanguis Christi separatione ponitur sub speciebus panis et vini, an eo, quod Christus per eam ponitur in statu cibi et potus, dogmatici controvertunt¹⁸⁰).

165. *Essentia sacrificii eucharistici.* Quaerunt theologi, in *qua ratione essentia sacrificii eucharistici consistat*, scilicet, utrum in sola consecratione an in consecratione et sumptione simul eius essentia habeatur. Complures huius erant sententiae, non solum consecrationem, sed etiam communionem ad essentiam huius sacrificii pertinere; hodie tamen fere communis est inter theologos sententia, quae docet solam consecrationem ad essentiam, communionem vero ad integritatem et perfectionem sacrificii eucharistici pertinere. Rationes *primi* sunt: a. In sola consecratione iam omnia perfecte habentur, quae ex definitione sacrificii ad essentiam sacrificii eucharistici requiruntur: nam in consecratione Deo offertur res sensibilis a proprio ministro iuxta legitimam institutionem per immutationem hostiae ad agnoscendum supremum Dei dominium. Vd. Missae sacrificium offerri debet in persona Christi, qui est offerens principalis; atqui sola consecratio peragitur in persona Christi, sumptio autem a sacerdote exercetur suo nomine, non in persona Christi¹⁸¹). Ad *integritatem* autem communio pertinet, quia Christus sub speciebus eucharisticis ponitur per modum cibi et potus, ideo communio iure divino praecipitur: nam postquam Christus in ultima coena dixerat: *accipite et manducate*, subiunxit: *hoc facite in meam commemorationem*¹⁸²), quibus verbis etiam sumptio eucharistiae praecipitur. Communio igitur nunquam sine gravi peccato omitti potest.

X

a. Solutio huius quaestionis eatenus *momentum practicum* habet, quatenus ex ea determinandum est, quamdiu missae aliquis assistere debeat, ut ei quoad substantiam interfuisse dicendus sit. Scilicet is, qui consecrationi interfuit, missae sacrificio quoad substantiam interfuit et fructuum sacrificii particeps fit: attamen praecepto Ecclesiae audiendi missam non satisfacit, quia missa integra praecipitur. — Insuper ex hac eadem solutione solvitur quaestio, num ille, qui die festo consecratione peracta ad ecclesiam venit, reliquae missae parti assistere debeat. — Tandem solvitur quaestio, num applicatio missae post consecrationem facta adhuc valeat.

β. Quoniam ergo ad sacrificium eucharisticum non sola consecratio, sed ex praecepto Christi, saltem ut pars integrans, etiam communio pertinet, *celebrans semper de suo sacrificio communicare debet*, nec licet ei sumere hostiam in alia missa vel ab alio consecratam et hostiam a se consecratam e. g. reponere in ostensorio. — Idem etiam de *fractione* iurgica hostiae, quae est praeparatio ad manducationem, dicendum est, quod nempe eadem hostia, quae simul cum sacro calice consecrata fuit, debito modo frangi et a celebrante sumi debeat, ut integritas sacrificii perfecta sit. Universim omnes ceremoniae missae per se in una eademque hostia peragi debent, id quod perfecta Integritas sacrificii exigit et rubricae missalis manifesto

¹⁸⁰) Cf. *Pesch* VI. n. 902 ss. *Lercher*, 1. c. IV. n. 411 ss. coll. 418.

¹⁸¹) Potissima ratio eorum, qui censent communionem ad essentiam sacrificii eucharistici necessariam esse, haec est, quia alias in sacrificio missae non reperiatur illa destructio, quae ad omne sacrificium requiritur. Patet hanc rationem nullius esse momenti. Cf. *Pesch* VI. n. 897 ss. *Lercher*, IV. 2. n. 362 ss.

¹⁸²) 1. Cor. 11, 24.

supponunt. Ideo per se ipsa hostia modo consecrata, non alia antea consecrata, ut adoretur, elevari debet.

γ. Sine gravissima causa non licet particula? in missa consecratas *ante communionem de altari sumere*, ut communicaturis distribuantur, tum quia usque ad communionem in ara manere debent, tum quia ex eodem sacrificio primus sacerdos celebrans et deinde fideles communicare debent. Si tamen ageretur de viatico administrando, licet deficientibus particulis praeconsecratis particulam in ipso "sacro consecratam ante communionem ad infirmum deferre¹⁰³). — Item particulae in missa consecratae non prius reponendae, sed usque ad peractam communionem *in altari relinquendae* sunt, quia (licet non essentialiter) ad sacrificium pertinent, quod peracta demum communione absolvitur.

166. De consecratione utriusque speciei. Pari modo quaerunt, utrum *ad essentiam sacrificii missae requiratur consecratio utriusque speciei*, an tota ratio sacrificii eucharistici etiam in consecratione unius habeatur. Vera esse videtur sententia, secundum quam ad essentiam sacrificii consecratio utriusque speciei requiri affirmatur. Et sane, de ratione sacrificii eucharistici est, ut sit incruenta repraesentatio sacrificii cruenti in cruce; atqui repraesentatio sacrificii cruenti missa non est nisi per consecrationem utriusque speciei: nam missae sacrificium eo repraesentat sacrificium crucis, quod corpus et sanguis Christi sub diversis speciebus ponuntur, scilicet corpus a sanguine separatum ac veluti mortuum et sanguis Christi a corpore separatus atque effusus: vi enim seu gladio verborum separatur sanguis a corpore¹⁹⁴).

Momentum practicum haec quaestio habet, ubi is, qui stipendium pro missa accepit, unam tantum speciem consecravit, nec defectum supplere potuerit. Ex hac sententia igitur in eiusmodi casu ille, qui stipendium accepit, suae obligationi celebrandi pro eo, qui stipendium dedit, non satisfecit; quare aut missam denuo celebrare aut a s. Sede condonationem petere debet.

167. Missae finis et effectus 1. Sacrificium missae ratione rei oblatae unum, *ratione finis* autem *quadruplex est*¹ *jatreuticuni*, quatenus offertur ad colendum Deum² *eucharisticum*, quatenus offertur ad agendas Deo gratias pro acceptis beneficiis³; *impetratorium*, quatenus offertur ad impetranda beneficia, *ei\satisfactorium*, quatenus offertur ad obtinendam remissionem poenarum temporalium, quae pro peccatis iam remissis adhuc debentur. Hac ratione fit, ut sacrificium missae omnium sacrificiorum veteris testamenti differentias in se uno contineat.

Horum finium unum vel alterum vel etiam omnes sacerdos celebrans explicite intendere potest et laudabiliter intendit; necessarium autem hoc non est: implicite enim semper illorum intentio habetur, quoties sacerdos sacrum facere intendit, prout Christus instituit vel prout vult et intendit Ecclesia; haec autem implicita intentio in celebraturo semper habetur.

2. Quadruplici fini, ad quem missae sacrificium ex institutione sua offertur, respondet *quadruplex effectus*, quem idem sacrificium re ipsa producit. Exhibet ss. Trinitati perfectissimum cultum latriae, exsolvit debitum gratiarum actionis pro acceptis beneficiis, impetrat

¹⁸³) Cf. *Gurv*, Casus conscientiae II. n. 262. *Lehmkuhl*, Casus consc. II. n. 130.

¹⁸⁴) Cf. *Pesch* VI. n. 886 ss. *ZkTh* 26 (1892) 97 ff. *Lcrcher*, Inst. Theol. Dogm. IV. 2. n. 366.

omnis generis beneficia supernaturalia et naturalia, quatenus haec ad salutem conducunt, ac tandem obtinet a Deo remissionem peccatorum quoad poenam; producit ergo effectum latreuticum, eucharisticum, impetratorium et satisfactorium.

Patet, horum effectuum alios produci respectu Dei, alios respectu hominum: cultus latriae, solutio debiti gratitudinis et placatio divini numinis referuntur ad Deum; remissio autem poenarum et diversi generis beneficia (effectus impetratorius et satisfactorius) referuntur ad homines.

168. *Offerentes varii.* Offerentes sacrificium complures distinguere possunt, qui tamen non omnes eodem modo sacrificium offerunt. Ad quod declarandum notari debet missae sacrificium *principaliter* offerri ab eo, cuius nomine et auctoritate offertur, qui proinde in eius oblatione est agens principalis; *ministerialiter (immediate)* offertur ab eo, qui nomine et potestate principalis offerentis sacrificat; *ministerialiter (mediate)* ab eo, qui ministro offerenti moraliter se aliquo modo adiungit, quod fieri potest dupliciter, vel eo, quod actu se aliquis ei adiungit, vel eo, quod solum ex intentione Ecclesiae se ei adiungit.

a. *Offerens principalis* est Christus Dominus, qui missae sacrificium ipse offert et sic per sacerdotes tamquam ministros suos sacrificium crucis incruento modo quotidie renovat.

Ex Concilio enim Tridentino *idem nunc (est) offerens sacerdotum ministerio, qui se ipsum tunc in cruce obtulit*¹⁹⁾. Et sane Christus instituendo sacrificium voluit, ut illud per sacerdotes semper suo nomine offerretur, quocirca sacerdotibus in ordinatione potestatem concedit suo nomine offerendi missae sacrificium.

b. *Offerens ministerialis* (immediatus) est solus sacerdos, qui, licet in persona Christi offerat, non est tamen merus exsecutor alienae voluntatis, sed ipse etiam proprio nomine sacrificat.

Christus, ut habet concilium trid. (l. c.), se nunc offert *sacerdotum ministerio*. Quia vero missae sacrificium per consecrationem offertur, potestate autem consecrandi, quae in ordinatione sacerdotali traditur, solus sacerdos insignitus est, ideo *solus sacerdos* missae sacrificium ut offerens ministerialis (immediatus) offerre potest.

c. *Offerens generalis* est universa Ecclesia, cui Christus hoc sacrificium reliquit, ut loco sacrificiorum veteris testamenti quotidie offerretur; ideo Ecclesia sacerdotes eligit et consecrat, ut per eos tamquam legatos suos missae sacrificium Deo offerat. Quare sacerdos non solum ut minister Christi, sed etiam ut minister et legatus totius Ecclesiae sacrificat.

Fideles eosque omnes ministerialiter (mediate) offerre sacrificium ex ritu missae colligitur: *meum ac vestrum* sacrificium. Te igitur clementissime Pater., supplices *rogamus ac petimus*. Hanc igitur oblationem servitutis nostrae sed et *cunctae familiae tuae* etc. Ergo ex intentione ecclesiae omnes fideles missae sacrificium offerunt¹⁰⁾.

d. *Offerentes speciales* et accessorii sunt fideles, qui sacerdoti offerenti aliquo modo actu se adiungunt. In his primum locum obtinent, qui *operam* suam cum celebrante coniungunt, qui ergo vel

1M) Sess. XXII. c. 2. (D. 940.)

19e) *Pius XII.* Enc. Mystici Corporis. 29. Iun. 1943. A. A. S. 35 (1943) 232 s.

stipendium praebent vel missas fundarunt, utensilia ad missam necessaria suppeditant vel sacerdoti sacrificanti inserviunt; secundum locum obtinent, qui missae reipsa intersunt, qui ergo voluntate et *praesentia* sua participant; tertium denique locum obtinent, qui mente et spiritu missae intersunt ideoque solum *voluntate* sua, licet actuali, cum offerente se coniungunt.

169. *Sacrificium et offerens tripliciter considerari potest.* 1. *Sacrificium* igitur eucharisticum *triplici modo considerari potest*: a. prout a Christo institutum est atque ab eodem Christo offertur; \b. prout offertur ab Ecclesia, quae est sponsa Christi, in qua semper existunt complures eximiae sanctitatis fideles; \c. prout offertur ab hoc determinato sacerdote cum hac dispositione, devotione et attentione. Si primo modo consideratur missae sacrificium, Deo patri semper infinite placet eundemque semper producit effectum, a quocunque offertur sacerdote sive sancto sive peccatore, sive devoto sive distracto. Si secundo modo consideratur, pariter Deo patri semper placet et suum producit effectum independenter a sanctitate sacerdotis celebrantis. Si tertio modo consideratur, Deo patri magis placet maioremque producit effectum, quo maior est sacerdotis sanctitas et devotio.

2. Pariter sacerdos sacrificium offerens *tripliciter considerari potest*: a. prout gerit personam Christi, primi offerentis et consecrantis, cuius sacerdos est veluti instrumentum et causa ministerialis; b. prout est publicus minister Ecclesiae, cuius nomine sacrificium offert et in cuius persona preces fundit, quae in missa recitantur; f-p£O£t est persona privata suo quoque nomine offerens et orans.

a. Ex his conficitur missae sacrificium semper esse *actum religionis publicum*, nunquam mere privatum, omnesque preces ad ritum missae pertinentes fundi a sacerdote, ut est minister Ecclesiae et *persona publica*. Neque ideo cessat in sacerdote ratio *personae privatae*: etenim pro se ipso quoque et proprio nomine sacerdos orat et sacrificat.

b. Ex his conficitur *missam boni sacerdotis absolute loquendo plus valere quam mali*. Quoad fructum quidem substantialem, qui ex oblatione sacrificii in persona Christi facta ex opere operato provenit, et quoad fructum, quem sacrificium producit, quatenus nomine totius Ecclesiae offertur, missa mali sacerdotis tantum valet quantum boni, cum iste fructus a dispositione ministri sit independens. Praeter hunc utrumque fructum substantialem missa mali sacerdotis nihil amplius prodest, missa vero boni sacerdotis alios praeterea fructus ex opere operantis parit. Nam quatenus sacerdos ut persona privata suo nomine orationes liturgicas recitat et in utroque Memento orat, eius preces utpote Dei amici exaudiuntur, mali vero sacerdotis preces a Deo non audiuntur. Sed orationes liturgicae etiam nomine Ecclesiae fiunt. Iam vero bonus sacerdos maiore attentione, fervore atque fiducia orare solet quam malus; atqui quo attentius et ferventius aliquis orat, eb plus sibi et aliis impetrat. Etsi ergo orationes, quae nomine Ecclesiae a malo sacerdote fiunt, suum fructum habeant, quatenus vero a sacerdote bono cum debita dispositione ac devotione fiunt, magis prosunt, praesertim quoad fructum impetratorium, quia Deo magis placent orationes ecclesiae, quae a bono ministro funduntur, eumque intuitu sanctitatis ministri movent ad ampliora bona concedenda¹⁰⁷).

¹⁰⁷) Cf. s. *Thomas* 111. q. 82. a. 6. *Gobat*, Exper. theol. tract. 3 n. 111 ss. *Sporer-Bietbaum* III. q. 1. n. 320 ss. *Dica[^]tillo*, De sacram, tract. 5. n. 190 ss.

QUAESTIO SECUNDA.

De valore et fructibus sacrificii missae.

Articulus primus.

De fructibus missae sacrificii¹⁸⁸⁾.

170. *Fructus* sacrificii missae latiore et strictiore sensu intelligi possunt: latiore sensu comprehenduntur omnes effectus, quos missae sacrificium producit tum respectu Dei tum respectu hominum; strictiore sensu significantur effectus^T quos missa in hominibus producit i. e. bona, quae Deus intuitu sacrificii oblatis confert hominibus. Qui quidem fructus missae sub triplici respectu considerari et dividi possunt: a. ratione *modi*, quo producuntur; vd. ratione *rei*, quae confertur; xc. ratione *personarum*, quibus fructus conferuntur.

171. *Ratione modi, quo producuntur*, alii fructus proveniunt ex opere operato, alii ex opere operantis. *Ex opere operato* provenire dicuntur fructus, qui conferuntur ex institutione et oblatione sacrificii independenter a sanctitate et dispositione offerentis; *ex opere operantis* provenire dicuntur fructus, qui conferuntur intuitu dignitatis ac meriti offerentis.

Effectus, qui per sacrificium missae causantur ex opere operato, sequuntur *infallibiliter*, si in subiecto, in quo causantur, non inveniant obicem: quod enim ex opere operato producitur, excluso obice infallibiliter sequitur. Huic affirmationi non obstat a. factum, quod multi peccatores, pro quibus missae sacrificium offertur, non convertantur: omnibus enim vi sacrificii oblatis conferuntur auxilia, quibus converti possent, si vellent; nec β. factum, quod beneficia, quae per missae sacrificium petuntur, non semper concedantur: etsi enim non concedantur illa determinata bona, quae petuntur, praesertim temporalia, semper tamen vi sacrificii oblatis conceditur aliquod aliud bonum loco eius, quod petitur, si non reperiat obicem.

172. *Ratione rei, quae confertur*, fructus missae quadruplex est:

a. *Meritorius gratiae* et gloriae. Christus quidem per sacrificium eucharisticum nihil amplius meretur nec satisfacit: redemptio enim per sacrificium crucis completa est; neque Ecclesia missae sacrificium offerens quidquam mereri potest: meritum enim supponit actionem personalem; sacerdos autem offerens ministerialis et offerentes secundarii omnes percipiunt fructum meritorium, si in eis adsint condiciones ad meritum requisitae. Hunc fructum missae sacrificium producit *ex opere operantis*.

• Oblatio enim huius sacrificii est *opus bonum* a sacerdote et ceteris offerentibus positum, quod existentibus debitis condicionibus, ut omne aliud opus bonum, habet valorem meritorium, impetratorium et satisfactorium ex opere operantis; supponitur vero status gratiae.

¹⁸⁸⁾ *Sporck-Bierbaum III. pr. 2. n. 222 ss. Lugo disp. 19. sect. 9. Ballerini-Palmieri IV. n. 994 ss. Gehr, Das hl. Meßopfer S. 115 ff.*

b. Impetratorius. Missae sacrificium vim habet impetrandi bona tum spiritualia tum etiam temporalia, si ad salutem conducant. Provenit autem hic fructus *ex opere operato*, cum missae sacrificium ex institutione sua vim habeat impetrandi bona, quae postulantur, si saluti petentium expediant.

Effectus *impetratorius* eo producitur, quod Christus merita sua offerens Patrem rogat, ut propter haec merita velit huic vel illi homini haec vel illa bona sive supernaturalia sive naturalia concedere. Ab hoc fructu impetratorio distinguendus est fructus impetratorius, qui ex Ecclesiae supplicatione provenit, cuius supplicationis efficacia eo maior est, quo plures hic et nunc in Ecclesia sunt eximiae sanctitatis fideles. Ab utroque tandem fructu impetratorio distinguendus est fructus impetratorius, qui sacerdoti et fidelibus cum ipso offerentibus ex opere operantis provenit, eo quod missam offerentes opus salutare ponunt.

c. Propitiatorius seu expiatorius. Sacrificium missae vim habet Deum placandi remittendique peccata tum mortalia tum venialia¹⁹⁹). Peccata autem non remittit immediate sed mediate, quatenus gratiam confert eliciendi pios actus, quibus anima ad remissionem obtinendam disponatur. Hunc quoque effectum missa producit *ex opere operato*, quatenus per missae sacrificium merita Christi sacrificio crucis parta Deo patri repraesentantur eumque ad misericordiam movent, ut donum poenitentiae concedat.

a. Fructus *propitiatorius* in hunc modum explicari potest. Propter peccata Deus iuste indignatus atque aversus negat peccatori auxilia saltem uberiora, quibus ad poenitentiam adducatur; oblato tamen sacrificio placatur Deus et deposita indignatione concedit auxilia, quae non placatus negasset. Ergo missae sacrificium dupliciter auxilia confert perveniendi ad poenitentiam atque ad delenda peccata: impetrando directe et propitiando seu placando indirecte: placatione enim directe aufertur indignatio, quae obstabat, quominus illa auxilia concederentur²⁰⁰).

β. Omnes quidem concedunt *peccata mortalia* per missae sacrificium solum mediate remitti, eo scilicet, quod missa peccatori impetret et conferat auxilia gratiae (non tamen semper efficacia), quibus moveatur ad contritionem vel ad suscipiendum cum attritione sacramentum. Nam sacrificium immediate institutum est ad cultum Dei, non autem sicut sacramenta ad hominem immediate justificandum et sanctificandum, idem innuit Concilium Tridentinum: »huius quippe (sacrificii) oblatione placatus Dominus gratiam et donum poenitentiae concedens crimina et peccata dimittit²⁰¹).

γ. Quoad *venialia* autem nonnulli docent ea in iustis -per missae sacrificium etiam immediate deleri supposita dispositione, quae ad id requiratur. Verum sententia, quae tenet etiam venialia solum *mediate* deleri, eo scilicet, quod missae sacrificium iustis auxilia conferat pios actus eliciendi, quibus saltem virtualis detestatio venialium et causa immediata remissionis eorum contineatur, praeferenda videtur²⁰²).

d. Satisfactorily. Sacrificium missae vii habet remittendi tam vivis quam defunctis poenam temporalem, quae pro peccatis iam commissis adhuc debetur²⁰³). Fructus iste *ex opere operato* et quidem

»...) *Cone. trid.* sess. XXII. c. 2. et can. 3. (D. 940. 950.)

200) Cf. *Lugo* disp. 19. n. 141.

201) Sess. XXII. c. 2.

202) Cf. *Laymann* 1. 5. tr. 5. c. 1. n. 4. *Sporck-Bierbaum* 111 pr. 2. n. 242. *Cone. trid.* sess. XXV. De purgat. (D. 983.)

immediate (non solum mediate impetrando auxilia ad actus satisfactorios eliciendos) producitur, quatenus oblatione huius sacrificii satisfactiones Christi applicantur iis, pro quibus illud offertur. Non tamen simul omnem poenam remittit, sed maiorem minoremve partem secundum mensuram a Deo statutam et secundum dispositionem fidelium.

Haec sacrificii vis ex Concilio Tridentino colligitur, quod l. c. docet animas in purgatorio detentas *potissimum altaris sacrificio iuvari*; hoc autem verum non esset, si missa vim non haberet defunctis immediate remittendi poenas temporales, quam habent etiam indulgentiae: non enim *potissimum* per missae sacrificium iuvarentur. Quodsi missae sacrificium vim habet remittendi poenas temporales defunctis, nulla est ratio eandem vim negandi quoad vivos.

173. Ratione personarum, quibus fructus obveniunt, quadruplex distinguitur fructus missae: generalis, specialis, specialissimus et ministerialis.

Patet, hic non esse sermonem de fructu meritorio, cuius ipsi offerentes et assistentes participes redduntur, eo quod actum religionis supernaturalem exercent, sed de fructibus, quos missa producit ex opere operato, quatenus est sacrificium a Christo et ab Ecclesia Deo oblatum, de fructu scilicet impetratorio et satisfactorio.

a. Generalis est, quem participat tota Ecclesia, omnes scilicet fideles vivi atque defuncti, modo obicem non ponant. Hunc fructum generalem fideles tam vivi quam defuncti percipiunt sine applicatione celebrantis ex voluntate Ecclesiae, quae semper intendit offerre pro omnibus suis membris vivis et defunctis. Sacerdos autem hunc fructum generalem aliter applicare non potest, quia ipse iure divino constitutus est a Deo, ut sacrificia offerat pro peccatis populi^{2M}).

Ergo omnes fideles ex quavis missa percipiunt fructum impetratorium et propitiatorium; num etiam satisfactorium percipiant, non constat; plerisque enim theologis incredibile videtur unumquemque iustum ex tot millenis sacrificiis quotidie oblatis remissionem poenae percipere¹⁰⁵).

b. Specialis obvenit iis, qui peculiari modo ad sacrificium concurrunt (offerentes secundarii). Etiam iste fructus ab intentione celebrantis independens est, eum aliter applicare non potest, cum illis, quibus confertur, ex institutione Christi¹¹ et ex voluntate Ecclesiae obveniat, et intensiore quidem gradu, quo propius cum sacerdote celebrante coniunguntur.

Complures auctores (*Coninck, Gobât, Sporer* et alii) censent hunc fructum ab offerentibus secundariis donari et applicari posse aliis, quia in canone de illis dicitur: *qui tibi offerunt pro se suisque omnibus*. Quocirca duplici sensu fideles *pro alio missam audire* possunt, tum eo quod fructum ex opere operantis percipiendum et alteri applicabilem ei donare intendunt, tum eo quod fructum specialem ex opere operato partem ei donant.

Qui eodem tempore pluribus sacris assistit, de fructibus omnium participat: cum enim debita praesentia et attentio, quae est condicio, a qua participatio fructus dependet, simul pluribus sacris exhiberi possit, nulla est ratio negandi, etiam fructus ex singulis sacris percipi.

1M) Cf. Hebr. 5, 1.

iM) Cf. *Sporer-Bierbaum* 111. pr. 2. n. 247.

c. *Specialissimus* seu personalis est ipsius sacerdotis offerentis: sicut enim ipse est proprie offerens, ita etiam pro se ipso potissimum offert. Fructus iste a celebrante percipitur, licet de eo non cogitet neque illum sibi acquirere intendat. Ex eo, quod sacerdos offerens / in sacro ministerio tam prope ad Christum accedit et tam arcte cum eo coniungitur, recte infertur hunc fructum quoad gradum non esse fructu ministeriali multo inferiorem.

Plerique theologi cum s. *Thoma, Suarez, de Lugo* aliisque negant hunc fructum aliis applicari posse, nonnulli tamen id affirmant et insuper addunt sacerdotem pro applicatione huius fructus stipendium accipere posse. Verum haec doctrina ab Ecclesia damnata est²⁰⁰). Ratio damnationis non est, quod plane certum sit hunc fructum applicari non posse, sed quod incertum sit, num applicari possit: nam pro solutione incerta non licet certum stipendium accipere seu obligationi certae (iustitiae) non potest satisfieri per solutionem incertam.

v. d. *Ministerialis*, qui obvenit iis, pro quibus sacrificiom in particulari
v offertur et quibus a celebrante applicatur. Fructus iste satisfactorily
\, I est pro poenis debitis, propitiatorius pro peccatis et impetratorius bonorum spiritualium et temporalium; sed ut certis personis obtingat, necesse est, *ut a celebrante applicetur*.

Articulus secundus.

De valore sacrificii.

174. Declarationes. Quaeritur, utrum *valor sacrificii missae sit infinitus an finitus*. Ut apte haec quaestio solvi possit, complura praenotanda sunt.

a. *Valor* sacrificii missae imprimis intelligitur *moralis dignitas*, quae huic sacrificio natura sua insita est sine respectu ad effectus, quos producit. Porro dignitas sacrificii a dignitate offerentis et a pretio victimae dependet. Ideo dignitas sacrificii eucharistici est simpliciter infinita, cum ipse Christus, qui simul est offerens et victima, dignitatis sis infinitae.

b. Deinde nomine valoris intelligitur *vis*, quam missae sacrificium ex natura et dignitate sua habet, producendi certos effectus sive respectu Dei sive in hominibus, tum in offerentibus, tum in iis, pro quibus offertur. Valor igitur et fructus missae invicem se habent ut causa et effectus.

c. Valor iste seu vis sacrificii eucharistici considerari potest in *actu primo* i. e. quoad sufficientiam, quam ob suam naturam et dignitatem ex se et in se habet, producendi certos effectus, ety'n *actu secundo* i. e. quoad efficaciam, quam ex voluntate et institutione Christi reipsa habet producendi certos effectus. Valori in actu primo respondent effectus, quos ex se producere *potest*; valori in actu secundo respondent effectus, quos cx voluntate Christi *reipsa producit*.

d. Valor sacrificii missae potest esse infinitus intensive et extensive. *Intensive infinitus* dicitur valor, qui causare potest effectum semper maiorem et perfectiorem; *extensive infinitus* dicitur valor, qui causare potest effectus semper plures et quidem In subtectis semper pluribus.

e. Patet valorem sacrificii missae, quatenus hoc est latreuticum, eucharisticum et propitiatorium, esse in actu secundo infinitum: ratione enim offerentis et rei

²⁰⁰) Cf. propositio 8. *Alexandri VII.: Duplicatum stipendium potest sacerdos pro eadem missa licite accipere applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem*. (D. 1108.)

oblatae actus adorationis et gratiarum actionis est simpliciter Infinitus et plane satisfacit iuri, quod infinitae Dei maiestati competit, exigendi a creaturis suis adorationem, gratiarum actionem et expiationem infinitam. Sed quaeritur, quantus sit missae sacrificii valor producendi fructum impetratorium, propitiatorium et satisfactorium in hominibus, seu quaeritur, quanta sit vis applicativa sacrificii missae.

175. Valor missae. 1. Valor sacrificii missae *in actu primo* est *intensive et extensive infinitus*. Etenim sacrificium missae eiusdem valoris est ac sacrificium crucis; quemadmodum ergo sacrificium crucis infiniti valoris est, quia dignitatis infinitae, ita sacrificium missae, ut est actio sacrificans Christi, infinitae dignitatis est, icjeoque ex se vim applicativam habet infinitam seu vim habet producendi effectus indefinite intensos in innumeris hominibus.

2. Valor sacrificii missae *in actu secundo* est semper *intensive finitus*; nam quod singuli de facto percipiunt est semper mensura finita, quia nec numerus nec capacitas subiectorum sunt aliquando infinita,

3. *Extensive* vero hic valor est quoad *fructum specialissimum et fructus speciales infinitus*: fructus enim, quos percipiunt v. g. plures sacerdotes concelebantes vel plures offerentes secundarii, in singulis non minuuntur pro numero concurrentium ad sacrificium eique assistentium, sed quantumvis numerus eorum augeatur, singuli eosdem fructus percipiunt, ac si unus tantum assisteret. Et sane ad percipiendos hos fructus ex parte hominum aliud non requiritur, nisi ut ipsi sacrificium offerant; sed haec condicio eodem modo impletur, sive multi sive pauci offerunt.

4. Valor sacrificii missae in actu secundo quoad *fructus ministeriales* est *extensive finitus*.

a. Erant qui dicerent omnino non esse in arbitrio sacerdotis applicare missam certis fidelibus, sed Christum ipsum distribuere fructus quibuscunque velit et in qua mensura velit. Haec sententia damnata est ab ecclesia contra synodum Pistoriensem²⁰⁷). Alii putant fructum ministerialem esse extensive indefinitum, ita ut etiam aliis, si sacerdos pro eis applicet, proveniat tantum, quantum si pro uno offerretur; itaque non esse contra iustitiam, si etiam aliis applicaretur quam largientibus stipendium²⁰⁸).

b. Verum omnino tenendum est valorem sacrificii missae ex P-r^' voluntate et institutione Christi limitatum esse. Quare si missa pro pluribus offertur, fructus ex voluntate Christi determinatus inter eos dividitur, ideoque eo minor est, quo plures sunt, pro quibus sacrificium offertur.

Argumenta, quibus haec sententia de valore finito sacrificii missae potissimum probatur, haec sunt._u. Inter effectum sacrificii et effectum sacramenti est quaedam

«®») (D. 1530.)

20e) Non licet tamen plura stipendia accipere pro una missa, quia stipendium datur ad sustentationem ministri, quae una est; ergo nullus exsistit titulus plura accipiendi. Cf. s. *Alphonsus* n. 313. Hic s. doctor in sua Theol. mor. etiam sententiam affirmantem fructum infinitum tenuit (n. 312), sed ut notat editor *Gaudé* postea in scriptis asceticis mutavit.

io·

analogia, utruinque enim continet in se infinitum thesaurum meritorum Christi. Nihilominus effectus manet finitus et propter finitam capacitatem subiecti et ex lege et voluntate Dei, qui gratias distribuere vult dependenter ab applicatione mediorum ab hominibus facta et simul intendit homines incitare ad actus virtutum iterandos.

b. Hanc doctrinam confirmat praxis Ecclesiae, quae est infallibilis interpret institutionum Christi. Ecclesia nimirum semper sollicita fuit, non solum ut ad eundem effectum obtinendum plura sacra offerrentur, sed etiam ut pro *singulis* defunctis sacra dicerentur, ac tandem ut pro eadem anima defuncti plura sacra fierent; atqui si missa esset valons infiniti et ideo aeque multis prodesset atqui uni, quaelibet missa pro omnibus vivis et defunctis applicanda esset.

Met vtA'1 c. Ex sententia adversariorum consecraria fluunt, quae admitti non possunt. Et primo quidem posset sacerdos uno sacro pluribus obligationibus, non quidem ex pluribus stipendiis, sed ex uno stipendio et ex aliis titulis contractis iure satisfacere. Deinde sequeretur praxim, quam pii quoque sacerdotes in applicandis missis ubique servant, Christianae caritati esse adversam: non enim pro iis solum, qui dant stipendium, sed quodvis sacrum pro omnibus simul applicare deberent, cum omnes eundem fructum caperent, nec tamen ille, qui stipendium dedit, damnum pateretur¹⁰).

Sunt autem qui non sine ratione hoc restringant ad fructum *satisfactorium*, dum c contra pro fructu *impetratorio* admittant infinitum valorem²¹⁰). Ratio eorum est, quia fructus satisfactorius obtinetur immediate per oblationem sacrificii, qua Christus applicat sua merita, et proinde pendet a voluntate Christi positive determinata ad certam mensuram. Fructus vero impetratorius obtinetur mediate per recursum ad divinam liberalitatem, i. e. pendet ab intrinseca dignitate sacrificii quod est de se sufficiens ad impetrandum quodlibet .beneficium et quamlibet multitudinem beneficiorum. Inde sacerdos, quin laedat iustitiam, petere potest, ut etiam ad alios extendatur.

|/j (< Vi VtA*. –

¹⁰) Cf. *Suarez* disp. 79. sect. 12. n. 7. *Lugo* disp. 19. n. 246.

²¹⁰) *Lehmkuhl* II. n. 253; *Cappello* n. 569, qui citat etiam s. *Thomam*, *Suarez* et ex recentioribus *Sasse* et *Lahousse*.

QUAESTIO TERTIA.

De applicatione sacrificii missae.

Articulus primus.

De ipsa applicatione.

176. Missa applicari debet. *Applicatio* missae est intentio, qua T sacerdos vult, ut sacrificii fructus ministerialis determinatae cuidam personae obveniat; iam vero iste fructus iis, pro quibus sacrificium offertur, per intentionem celebrantis applicari potest et debet.

.a. Sacerdos vi ordinationis constituitur dispensator mysteriorum Dei et potestatem accipit offerendi sacrificium eiusque fructum applicandi tam pro vivis quam pro defunctis²¹¹). Cum igitur sacerdoti commissa sit applicatio, ex complurium sententia missae fructus in thesauro Ecclesiae manet, si ipse sacerdos fructum sacrificii non applicet, vel si ille, cui fructus applicatur, istius non sit capax.

b. Sunt tamen, qui opinentur, si nulla facta sit applicatio vel si facta sit incapaci, in missis quidem gratuitis fructum ministerialem obvenire sacerdoti celebranti, in missis vero debitis ex stipendio hunc fructum obvenire propinquis illius, qui stipendium dedit²¹²). Censent enim sacerdotem semper habere implicitam et habitualement intentionem, ut sacrificii fructus sibi obveniant, nisi alteri applicentur; fideles vero fundantes vel petentes missas habere hanc implicitam et habitualement intentionem, ut si missae ipsis non prosint, prosint iis, quibus aliqua ratione conjuncti sunt.

c. Nihilominus omnino suadenda est praxis *sub condicione* explicite applicandi fructus vel sibi ipsi vel alteri, si quando dubitetur, an ille, pro quo sacrum offeratur, eorum capax sit. Et in missis quidem gratuitis fructus applicari possunt sub condicione: *si non sit capax*; in missis vero debitis: *si sine praeiudicio eius, qui eleemosynam dedit, fieri possit*.

De inientione secunda. Quaeritur an sacerdos praeter eam intentionem, quam primario libere eligit vel ex aliquo titulo debet, aliam elicere possit. Patet responsum pendere a sententia quam quis tenet de valore extensive finito vel infinito fructus ministerialis n. praecedente expositam.

Qui teneret, quod cum praxi Ecclesia non concordans reiecimus, fructum illum ita esse infinitum, ut multis tantum prodesset quam singulis, posset *absolute* tot intentiones facere quot vellet et prima solum ordine praestaret aliis.

Qui alteri communiore et veriori sententiae adhaeret, solum *condicionate* alteram intentionem facere potest (salva intentione primaria v. g. dantis stipendium). Sunt qui putent in missis debitis pro stipendio raro aliquem effectum haberi, quia oblato stipendii iam quasi secundam intentionem habebit (si v. g. defunctus cui applicatur incapax esset, vellet sibi vel cognatis applicari); sed cum de hac

211) Cf. Hebr. 5, 3. Cn. 802, 809. «Accipe potestatem offerre sacrificium Deo missasque celebrare tam pro vivis quam pro defunctis in nomine Domini.» *Pontif. Rom.* De ordin. presbyt.

212) *Luco* disp. 19. n. 225. *Ballerini-Palmieri* IV. n. 1042.

voluntate oblitoris nil constet, semper sub praedicta condicione secunda intentio fieri potest.

Denique qui fructum finitum restringit ad solam satisfactionem, potest saltem intentionem secundam pro fructu impetratorio etiam *absolute* facere.

170 quibus missa offerri possit. Generatim dicendum est missae sacrificium offerri posse pro omnibus, qui alicuius saltem fructus capaces sunt, nisi ab Ecclesia prohibeatur. Fructuum autem capaces non sunt sancti in coelo (damnati in inferno et) parvuli sine baptismo defuncti; praeter hos autem omnes tam vivi quam defuncti aliquem fructum ex missae sacrificio percipere possunt; quocirca pro omnibus, etiam peccatoribus, infantibus, obsessis, haereticis, infidelibus missa offerri et applicari potest, nisi obstet peculiaris ecclesiae prohibitio.

a. Patet illos, pro quibus missa offertur, ex applicato sacrificio eos tantum fructus percipere, quorum sunt capaces, reliquos vero, nisi alteri applicentur, in thesauro Ecclesiae manere. *Solus Christianus adultus in statu gratiae exsistens omnium fructuum capax est*; infantibus solus fructus impetratorius, peccatoribus solus propitiatorius et impetratorius, defunctis directe (ut videtur) solus satisfactorius obvenire potest.

b. Missae sacrificium *pro defunctis in purgatorio detentis* in genere offerri posse illudque eis prodesse de fide certum est²¹³); attamen non constat, num missae fructus illi animae in particulari applicentur, pro qua missa offertur: fieri enim potest, ut Justitia divina ob occultas rationes impediat, quominus missae fructus ei obveniat. Item non constat, qua *mensura* ei applicentur: haec enim Deus secundum animae dispositionem eiusque merita determinat. Tandem non constat, *quo modo* missae sacrificium defunctos iuvet: quamvis enim certum sit missam ratione fructus satisfactorii *immediate* eorum poenas abbreviare vel mitigare, aequè certum non est, utrum missa ratione fructus impetratorii *immediate* poenae remissionem obtineat an *mediate* tantum impetrando gratias, quibus fideles moveantur, ut pro eadem anima orent et satisfactiones offerant.

c. In *honorem sanctorum* offertur missae sacrificium: a. ad Deum in sanctis suis honorandum; β. ad gratias Deo agendas pro donis gratiae et gloriae ipsis sanctis et pro donis gratiae per intercessionem sanctorum hominibus collatis; γ. ad impetranda a Deo per merita et intercessionem sanctorum bona tum spiritualia tum temporalia; δ. tandem ut cultus sanctorum hic in terris augeatur, v. g. pro canonizatione eorum.

d. *Pro parvulis post baptismum defunctis* missae sacrificium offertur in finem latreuticum et eucharisticum, ut colatur Deus eique gratiarum actiones offerantur, quod illi per redemptionis mysterium sine propriis meritis aeternae salutis facti sint participes.

178. Pro quibus ex ecclesiae prohibitione applicare non liceat. Ex novo iure paulo initior est disciplina Ecclesiae.

1. *Publica applicatio* prohibetur a. pro excommunicatis quibuslibet vivis²¹⁴); est enim effectus huius censurae privatio publicorum suffragiorum Ecclesiae.

«*) Cf. *Cone. trid.* sess. XXII. c. 2. et can. 3. (D. 940. 950).
«<) Cn. 2262.

b. Pro defunctis, quibus denegata fuit sepultura ecclesiastica²¹⁵⁾ prohibetur non solum missa exsequialis, sed etiam anniversaria.

Publica dicitur applicatio, si ex rei natura (v. g. missa exsequialis) vel ex annuntiatione facta communitati-notum est pro quo applicetur²¹⁶⁾ prout, si soli sacerdoti vel uni alteri (v. g. dant stipendium) notum est.²¹⁷⁾

Sepultura ecclesiastica privantur (nisi aliqua signa poenitentiae dederint): notorii apostatae, sectae haereticae vel schismaticae aut massonicae aliisve eiusdem generis societatibus notorie addicti, excommunicati vel interdicti post sententiam, qui seipsi deliberate occiderunt, mortui in duello aut ex vulnere inde relato, qui mandaverint corpus suum cremationi tradi, alii peccatores publici et manifesti²¹⁸⁾. — Si vero in dubio Ordinarius aliquibus ex his sepulturam ecclesiasticam concesserit, etiam missa publica dici potest.

2. Etiam *privata applicatio* prohibetur pro excommunicatis *vitandis*²¹⁹⁾ solum pro conversione eorum licet privatim offerre sacrum²²⁰⁾.

Non tamen prohibetur sacerdos inter *Memento* pro his orare.

3. Inde *privatim* licet pro omnibus, fidelibus et infidelibus, vivis et defunctis applicare, etiam accepto stipendio et ad eorum intentionem, exclusis solis excommunicatis vitandis (n. 2.)²²¹⁾, *publice* pro omnibus exceptis insuper sub n. 1. relatis.

a. Valde dubium est, an *defuncti infideles* seu non baptizati fructus satisfactorii capaces sint. Censent enim theologi illos effectus, qui per signa visibilia conferuntur, communicari non posse nisi iis, qui visibiliter Ecclesiae adhaerent²²²⁾. Attamen pro *catechumenis defunctis* missae sacrificium applicari potest, quia per fidem et desiderium baptismi iam aliquo modo ad ecclesiam pertinent²²³⁾.

β. Excommunicati per sententiam, si ante mortem signa poenitentiae dederint, ab excommunicatione post mortem absolvendi sunt.

-Nota_J. Applicatio contra legem ecclesiae facta illicita quidem, non tamen invalida est; Si enim sacerdos pro eiusmodi applicatione stipendium accepit, applicatione facta ad eius restitutionem non tenetur. Si quis tamen contra prohibitionem ecclesiae pro excommunicato vitando missam offerat, fructus, qui respondet missae, prout in persona Christi offertur, valide ei applicatur, fructus autem, qui respondet missae, prout nomine Ecclesiae offertur, nec licite nec valide ei applicatur.

Articulus secundus.

De modo applicationis.

179. Condiciones validae applicationis. Ut valida sit applicatio, haec tria requiruntur:

1. *Ut ab ipso celebrante fiat*: dispensatio enim fructuum sacerdoti a Christo demandata est, a quo etiam potestatem sacrificandi habet. Attamen non requiritur, ut applicatio sit actualis vel virtualis, sed sufficit etiam *habitualis* et *implicita*: applicatio enim fit per modum

²¹⁸⁾ Cn. 1241.

²¹⁹⁾ Cf. Wernz, Ius. dcr. VI. 188. Coronata, Institut, iur. can. IV. 1775.

²¹⁷⁾ Cn. 1240.

²²⁰⁾ Cn. 22G2, § 2, 2.

²²¹⁾ Cn. 809.

²²²⁾ Cf. Lugo disp. 19. sect. 10.

²²³⁾ Cf. Aichner, Compend. iuris cedes., § 51.

donationis; atqui donatio semel facta valida est et manet, donec revocetur. At quamvis intentio semel facta duratione complurium mensium certo non sit extincta, tamen ad tempus nimis diuturnum (ad plures annos), non potest extendi, quin saltem dubia oriantur de revocatione vel valore.

Applicatio autem ita a celebrantis voluntate pendet, ut si contra voluntatem superioris applicet, illicita quidem, non tamen invalida sit.

2. *Ut ante consecrationem fiat:* valde quidem suaderi debet, ut applicatio fiat ante missam; attamen applicatio facta in ipsa missa valida est, modo ante consecrationem fiat: sacrificium enim effectum a ministro intentum producit, quando completur; atqui per consecrationem sacrificium essentialiter completur.

Qui censent, sacrificium ante communionem essentialiter nondum esse completum consequenter docent valere applicationem, quae *ante s. communionem* fiat; cum tamen haec sententia vix ullam probabilitatem habeat, valde dubiae, ne dicam invalidae, sunt applicationes post secundam consecrationem factae. Applicatio *inter utramque consecrationem* facta ex complurium sententia valida est: cum enim iuxta sententiam vix non certam sacrificium consecratione calicis demum perficiatur, eius fructus ante secundam consecrationem adhuc applicari possunt.

3. *Ut ad certam personam vel ad certum finem explicite vel implicite determinata sit:* nam sacerdotis est missae fructum applicare, quem Deus non confert nisi ad intentionem celebrantis; hinc si sacerdos nullum finem vel nullam personam determinavit, non est ratio, cur uni potius quam alteri fructus missae applicetur, et ideo nulli applicatur. Tamen non requiritur, ut ipse sacerdos personam vel finem cognoscat vel explicite determinet, sed sufficit omnino, ut alius id faciat et sacerdos ad hanc intentionem ab aho explicite determinatam celebret.

•1
V vs...
/
H t "-u
v - - -
I
XL.
,
'
\
a. Ideo valent istae applicationes: ad intentionem superioris, dummodo superior eo tempore determinatam habeat; pro eo, qui primus stipendium dedit; ad intentionem dantis vel petentis; ad intentionem in libello notatam; secundum ordinem, quo stipendia data sunt; pro quo exigit fundatio; pro quo applicare teneor; pro maximo peccatore; pro anima maxime derelicta; pro anima, quae proxima est redemptioni etc. In omnibus hisce casibus objective seu coram Deo, qui fructus missae distribuit, habetur vera et sufficiens applicationis determinatio. Qui tamen ex decem intentionibus sibi oblatis applicaret iuxta unam ex decem nullam determinans, validam applicationem non faceret. Qui autem decies applicaret pro omnibus decem collective, et valide applicaret et, si decem stipendia accepisset, obligationi suae satisfaceret; in singulis enim missis quilibet petentium decimam partem acciperet et decimo sacro celebrato quilibet totum suum fructum percepisset.

b. Quaeritur, num valida sit applicatio *ad mentem b. virginis Mariae*. — Ut valida sit applicatio, ipse sacerdos fructus missae applicare et personam vel finem, cui applicare intendit, saltem implicite determinare debet. Ideo non valet haec applicatio: *offero pro eo, cui Deus fructus dare voluerit; pro eo, cui Deus applicat vel applicare voluerit.*, quia non ipse sacerdos personam determinat. Valet autem haec: *applico pro eo, pro quo Deus vult me applicare*, quia ipse sacerdos personam determinat, eam scilicet, pro qua ex beneplacito Dei applicare debet; sicut valet applicatio pro eo, pro quo vult superior, ut applicetur, dummodo superior determinatam voluntatem habeat; Deus autem determinatam voluntatem semper habet: semper enim vult, ut pro eo applicetur, pro quo ipsi magis placet. Si ergo applicare ad mentem beatae Virginis significat pro eo applicare, pro quo beata Virgo vult, ut applicetur, valet haec applicatio, quia ipse sacerdos personam deter-

minat, cui fructus sacrificii obvenire debent, ei scilicet, cui beatae Virgini magis placet, ut obveniant²²²).

c. Etiam applicatio *condicionata* valet, si condicio ante consecrationem verificata fuerit. Immo valet: si huic non provenit, alteri proveniat.

180. Num fructus missae dividi possint. Diversos fructus missae dividi atque invicem separari posse certum est. Quandoque enim accidit, ut fructus missae separentur, quin celebrans id velit et intendat. Si e. g. sacrum offertur pro eo, qui in statu peccati mortalis est, fructus quidem impetratorius et propitiatorius, non autem satisfactorius illi obveniet. Sed etiam ex voluntate celebrantis fructus missae valide et quandoque etiam licite dividuntur, ut si uni applicetur solus fructus impetratorius, alteri vero satisfactorius aut vice versa. Immo idem fructus inter plures dividitur, si idem missae sacrificium pro pluribus applicetur.

De hac re sequentes regulae statui possunt:

a. In missis *gratuitis* sacerdos licite potest fructus dividere, quia suam promissionem limitare potest ad unum vel alterum fructum; v. g. alicui defuncto satisfactorium et alicui aegroto impetratorium.

&. In missis ex *oboedientia* debitis idem potest si intentio superioris integra manet, si v. g. superior praescribit missam in gratiarum actionem, potest fructum satisfactorium defuncto donare.

c. Qui tenetur missam applicare ex justitia pro stipendio accepto, non potest licite fructus missae dividere, sed totum sacrificii fructum, cuius capax est, danti stipendium applicare debet.

Etiam in missis pro defunctis, quae ex stipendio accepto celebrari debent, illis totus fructus, tam satisfactorius quam impetratorius, applicari debet, nec licet in missis pro defunctis ex iustitia debitum fructum impetratorium aut sibi aut alteri applicare. Non constat quidem, qua ratione animabus defunctorum prosit sacrificium quatenus impetratorium est, at certum est defunctos fructu impetratorio iuvare posse (n. 177); et pariter certum est eos, qui dant stipendium pro defunctis, ius habere, ut defuncti ex missa omni, quo possunt, modo iuventur.

181. *Quaestiones particulares*, quae pro praxi celebrantium alicuius momenti sunt.

1. *Quaenam intentio valeat, si sacerdos duas diversas fecerit.* — Respondendum est primam valere, nisi per subsequentem censi debeat revocata. Itaque a. si primam intentionem absolute fecerit, ita ut voluerit illam valere, etiamsi illius immemor aliam formaverit, certe prior valet; b. si memor prioris aliam fecerit, certo posterior valet; c. si immemor prioris aliam fecerit, valet intentio praedominans; illa autem censetur esse praedominans, quam fecisset, si prioris meminisset. Quodsi intentiones aequales sint, valet posterior, cum haec actualis, prior vero solum habitualis sit²²³).

Quia saepe dubium erit, quaenam intentio valuerit, practice sufficit, ut sacerdos alia vice intendat missam ei applicare, pro quo nondum applicavit: alterutra enim certo valida erat.

²²²) Cf. *Pasquatego*, De sacrificio novae legis l. q. 169. *Suarez*, De sacramentis disp. 43. sect. 6.

²²³) Cf. *Lugo*, De sacram, in gen. disp. 8. n. 121 s.

2. *Num valida sit applicatio pro eo, qui primus daturus est stipendium.* — Missam applicare pro eo, qui primus postea stipendium est daturus, *illicitum* est, nec stipendium pro missa antea applicata postea datum retinere licet²²⁴). Et sane missa applicata *probabiliter tantum valida est*: etsi enim intentio in cognitione Dei determinata sit, sacramenta tamen humano modo secundum humanam determinationem administranda sunt. Saepe eiusmodi applicatio certo *invalida* erit: saepe enim accidit, ut missa dicatur pro causa, quae nondum existit (e. g. pro infirmo, qui adhuc sanus est): quare fructus missae suspendi deberet, id quod fieri nequit.

Si sacerdos certo praevidet futurum esse, ut missae postulentur pro aliquo defuncto, valide quidem applicare potest pro eo, utpote pro determinata persona; sed applicatio ex cn. 825, 1 non videtur licita; et ut licite retineat stipendium oblatum declarare debet offerenti, se iam applicasse.

3. *Num valida sit applicatio facta vivo, qui creditur mortuus, si pro eo mortuo applicandum fuisset.* — Si contractum iuxta rigorem iuris interpretemur, sic applicans non satisfacit, quia finis, quem dans stipendium intendit, non obtinetur, nempe per missae sacrificium delendi poenas *post mortem* adhuc luendas. Quia tamen vivus ex missae sacrificio uberiores certioresque fructum percipit quam defunctus, insuper quia poenae purgatorii propter missae sacrificium, quod vivo applicatur, breviores mitioresque evadere possunt, non improbabiliter supponitur eum, qui dedit stipendium, nolle ad amussim urgere ius suum.

Si cui missa persolvenda traditur pro defuncto, ipse vero per errorem missae fructus applicet defunctae, intentioni petentis satisfecit. Reipsa enim duas habet intentiones, unam generalem applicandi ad intentionem petentis, alteram particularem applicandi pro defuncta. Iam vero prima intentio praedominans est, proindeque secunda invalida censetur. Ad idem redit, si dicatur, error fuit accidentalis, qui actum seu intentionem substantialem applicandi ad intentionem petentis vitare non potuit.

4. *Quomodo determinanda sit applicatio, quando stipendia a multis ignotis dantur, ut in piis peregrinationibus evenire solet,* — Celebrare potest sacerdos *ad intentionem dantis*, quia celebraris saltem implicitam intentionem habet applicandi singulis iuxta ordinem temporis, quo stipendia dederunt: qui enim prior est tempore, potior est iure; et sic applicatio sufficienter determinata est.

Hoc valet non solum in casu, quo idem sacerdos omnibus obligationibus satisfactorius est, sed etiam in casu, quo plures sacerdotes intentiones accipiunt ex arca in ecclesia ad colligendas eleemosynas missarum posita vel ex cumulo stipendiorum per sacristain a diversis collecto; obligationi nempe satisfacit celebrans, si toties applicet ad intentionem dantis, quot stipendia missarum accepit: distributor enim eandem implicitam intentionem habere censetur tradendi stipendia iuxta ordinem temporis, quo collata fuerant. Potest etiam celebrans singulas missas iis omnibus applicare, qui stipendia dederunt, pro rata stipendii: celebrato enim debito numero missarum singuli acceperunt, quod eis debitum erat²²⁴).

*«) Cn. 825, 1. Cf. *Lacroix* l. 6. pr. 2. n. 222.

t2i) Hac agendi ratione satisfieri obligationi applicandi missas pro stipendio declaravit 7. dec. 1892 s. *Poenitentiaria*, »dummodo missis integre satisfiat intra tempus ab ecclesiastica praxi praefinitum, nec missae retardentur, quae ad certam diem vel pro urgenti causa offeruntur.*

QUAESTIO QUARTA.

De obligatione celebrandi.

Ex sextuplici titulo oriri potest obligatio celebrandi vel applicandi fructus sacrificii missae: *a.* ex sacerdotio; *b.* ex officio; *c.* ex stipendio; *d.* ex beneficio; *e.* ex oboedientia; */.* ex promissione.

\$ /. *Obligatio ratione sacerdotii.*

— 182. 1. Omnis sacerdos ex jure sive divino sive ecclesiastico aliquoties celebrare tenetur, nisi legitime excusetur.

Conveniunt quidem plerique auctores in asserenda gravi obligatione aliquoties celebrandi; sed non omnes hanc obligationem ex eodem fonte derivant. Complures enim affirmant, *praeceptum divinum* omnibus sacerdotibus esse impositum aliquoties celebrandi, quod ita probant: *a.* Verba Christi: *hoc facite in meam commemorationem* verum praeceptum continent graviter obligans. — Verum illis Domini verbis contineri non videtur praeceptum sacrificandi singulis seorsim, sed singulis collective sumptis impositum, i. e. praecipitur eis, ut curent, ne unquam deficiat in Ecclesia oblatio sacrificii, *b.* Sacerdos, qui celebrare negligit, gratia sibi data non utitur et potestatem frustrat in ordinatione sibi traditam. — Verum ex potestate sacrificandi singulis sacerdotibus collata inferri posset obligatio ea etiam utendi, si demonstrari posset oblationem sacrificii esse necessariam; atqui singulorum oblationem necessariam esse, demonstrari nequit.

Qui autem hisce argumentis strictum praeceptum et gravem obligationem demonstrari negant²²⁸), id saltem concedunt sacerdotem, qui per integrum annum sine causa excusante (nimia scrupulositas) a celebratione abstinet, graviter peccare *ratione scandali*: omissio enim diuturna sacrificii missae a fidelibus tamquam signum malae conscientiae, vitae pravae et cuiusdam contemptus habetur.

2. Quoties autem sacerdos celebrare teneatur, nec lex divina nec ecclesiastica determinat²²⁷), auctores vero communiter docent ad vitandum grave peccatum sufficere, ut *ter quaterve in anno sollemnioribus festis*, immo quibuslibet diebus celebret, modo inter illos ad evitandum scandalum aptum intersit intervallum, i. e. modo celebratio non ultra sex menses differatur.

Ad evitandum grave peccatum duo ergo requiruntur: *a.* ut singulis annis ter quaterve celebretur; *b.* ne celebratio ultra sex menses differatur.

3. Sacerdos, qui *quotidie celebrare* potest et sine rationabili causa id negligit, ubi consuetudo quotidie celebrandi viget, a veniali excusari nequit; sed non peccat, si ex rationabili motivo e. g. maioris praeparationis, humi itatis, veri incommodi aliquoties a celebratione abstineat²²⁸).

£ 2. *Obligatio ratione officii.*

183. De ipsa obligatione. 1. Praecepto divino sub gravi obligante tenentur omnes, *quibus officium pastorale incumbit*, non solum certis

²²⁸) Lugo disp. 20. n. 2 ss. *Ballerini-Palmieri* IV. n. 1005.

²²⁷) Cn. 805 habet: »plurics per annum; curet autem episcopus vel superior religiosus, ut ildem saltem singulis dominicis alflsque festis tie praecepto divinis operentur.*

^{***}) S. Alphonsus n. 559. *Vermeersch-Creusen*, Epitome II. 77.

diebus celebrare, sed etiam pro populo sibi commissio sacrificium applicare. Quae quidem *obligatio est iustitiae*, cum ad eaip, sicut ad cetera officia pastoralia, ex quasi-contractu pastores teneantur.

a. Obligatio offerendi sacrificium pro populo in ipso officio pastorali continetur: *Omnis pontifex pro hominibus constituitur in iis, quae sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis*³⁾. Cum officium pastorale *in genere* sit institutionis divinae, obligatio applicandi pro populo *iuris divini* est. Quare Concilium Trid. ait, *praecepto divino* mandatum esse pastoribus *pro ovibus suis sacrificium offerre*²³⁰⁾; et episcopis quidem *iure divino absoluto*, quia episcopatus institutionis divinae est, parochis vero *iure divino hypothetico* (si et quamdiu Ecclesia id eis iniunxerit), quia munus parochiale institutionis ecclesiasticae est. Sed obligatio *in specie* (qui, quando) ab Ecclesia determinatur.

b. Hac lege igitur *tenentur* [^]*episcopi* dioecesani, *abbates* jurisdictionem in clerum et populum cum territorio separato habentes/paroc/n, sive saeculares, sive religiosi (vicarii cn. 471), et quidem postquam sedis possessionem adepti sunt [^]*vicarii capitulares* sede vacante; in locis missionum *et praefecti apostolici* et *quasi-parochi*; deinde *vicarius oeconomicus*, qui parochiam vacantem administrat | *vicarius substitutus* .1

(cn. 465), nisi ipse parochus absens applicet (cn. 466, § 5). Praelati autem regulares, — episcopi titulares, administratores apostolici («si ad tempus datus sit» cn. 315, § 2) 2¹²-. |

, [^]*hac lege non tenentur, nec parochorum cooperatores vel capellani*²³¹⁾. ~" |

.t.c. Quamvis *praelati regulares* missae sacrificium pro subditis suis applicare (M.---" |

stricto iure non teneantur, quia tamen cura pastoralis in subditos suos ab Ecclesia vere eis commissio sit, summopere convenit, ut et ipsi missae sacrificium pro subditis suis offerant. Quoties et quando id faciant, eorum aestimationi commissum est. Si aliquoties durante officio suo missam pro subditis celebrant, huic aliquali obligationi certe satisfaciunt.

, d. Quandoquidem parochus missae sacrificium offerre debet pro *ovibus* suis — pro populo sibi commissio, fideles vero defuncti non pertinent ad »oves suas*, ad -populum sibi commissum», pro vivis tantum applicare tenetur et reipsa pro ipsis solis applicat, nisi intentionem explicite etiam ad defunctos parochianos extendat. — Sed applicatio ad defunctos extendenda non est nisi condicionate, quatenus nempe sine praeiudicio vivorum id fieri potest, quia ipsi parochiani ex voluntate Ecclesiae ius habent ad integrum sacrificii fructum ministerialem.

eIU* T 2. Quoties missae sacrificium pro populo offerre debeant animarum pastores, Ecclesia determinavit, scilicet *omnibus diebus dominicis et festis de praecepto* — etiam suppressis; atque id quidem etiamsi congruis redditibus non fruuntur et consuetudo etiam immemorabilis obstet²³²⁾.

a. Dies festi, in quibus pro populo applicari debet²³³⁾: 1. Nativitatis Domini; 2. Circumcisionis; 3. Epiphaniae; 4. Resurrectionis cum duabus sequentibus feriis; 5. Ascensionis; 6. Pentecostes cum duabus sequentibus feriis; 7. Ss. Trinitatis;

*») Hebr. 5, 1.

w) Cone. Trid. sess. XXII. c. 1. et c. 14. De ref. (D. 957). — S. C. C. 10. maii 1692. Cf. Const. Nuper Innocentii XII. Encyclica *Amantissimi Redemptoris* Pii IX. 3. maii 1858. In *suprema* Leonis XII. 10. iun. 1882. Cn. 466.

ai) Cn. 339 (pro episcopis), 323 (pro abbatibus vel praelatis nullius), 466 (pro parochis), 440 (pro vicario capitulari), 306 (pro vicario vel praefecto apostolico), 466 (pro quasi-parochis).

a2) *Benedictus XIV.* constit. *Cum semper* 19. aug. 1744. S. C. C. 25. sept. 1847.

233) *Urbanus VIII.* constit. *Universa* 13. sept. 1642, quam retinendam esse declaravit *Pius IX.* constitutione *Amantissimi* 3. maii 1858 et *Leo XIII.* constitutione *In suprema* 10. iun. 1882. Cn. 339, 306. S. C. Cone. 28. dec. 1919. A. A. S. XII, 42.

8. Corporis Christi; 9. Inventionis s. Crucis; 10. Purificationis; 11. Annuntiationis; 12. Assumptionis B. V. Mariae; 13. Nativitatis B. V. Mariae; 14. Dedicationis s. Michaelis; 15. Nativitatis s. Ioannis Bapt.; 16. Ss. Petri et Pauli; 17. S. Andreae, 18. S. Iacobi; 19. S. Ioannis; 20. S. Thomae; 21. Ss. Philippi et Iacobi; 22. S. Bartholomaei; 23. S. Matthaei; 24. Ss. Simonis et Iudae; 25. S. Matthiae; 26. 8. Stephmi protomiirtyria; 27. Ss. Innocentium; 28. 8. Laurentii; 29. S. Sylvestri; 30. S. Ioseph (19. martii); 31. S. Annae Matris; 32. Omnium Sanctorum; 33. Patroni regni; 34. Patroni loci; 35. Immaculatae Conceptionis.

Vicarii et praefecti apostolici, item quasi-parochi rarius quam ceteri applicare tenentur, scilicet: In sollemnitatibus Nativitatis Domini, Epiphaniae, Paschatis, Ascensionis, Pentecostes, Corporis Chr., Immaculatae Conceptionis et Assumptionis B. M. V., s. Ioseph, ss. Petri et Pauli, Omnium Sanctorum¹³⁰⁾.

b. Si dies festus incidat in diem dominicam, parochus unica missa obligationi satisfacit si festum ita transferatur ut in die *ad quem* non solum fiat officium cum missa festi translati, sed servantur quoque obligationes audiendi missam et abstinendi a servilibus, missa pro populo applicanda est in die *ad quem*; secus in die *a quo*^{0*)}.

c. Parochus, qui duabus parochiis aequae principaliter unitis praepositus est, aut praeter propriam aliam vel alias administrandas suscipit, unam tantum missam applicare debet. Idem valet de episcopo^{23*)}. Si autem agitur de festis patronorum unius et alterius parochiae diversis diebus occurrentibus, in utroque die festo applicare tenetur²³⁷⁾.

d. Obligatio *gravis* ad ipsam applicationem refertur, adiuncta autem applicationis (personae, loci, diei) non obligant sub gravi; eorum ergo omissione peccatum grave non committitur, nisi saepe et fere ex consuetudine violentur.

184. Qualis sit obligatio²³⁸⁾. Obligatio applicandi pro populo est: *fl. Realis*, ita ut pastor, qui ipse ex iusta causa impeditus applicare non potest, per alium aut alio die obligationi satisfacere teneatur²³⁹⁾.

b. *Personalis*, ita ut ipse applicare debeat, nisi legitime impediat²⁴⁰⁾. Impedimentum autem legitimum est infirmitas, obligatio celebrandi missam conventualem, si parochus simul sit canonicus, vel legitima absentia (Cn. 466, 5) vel aliud, quod prudenti iudicio vere grave existimetur.

Causa gravis, quae parochum ab hac obligatione excusat, ex declaratione S. C. C. *non est*: a. consuetudo contraria; β. exsequiae celebrandae; γ. missa pro sponsis dicenda; δ. missa pro certo die fundata, quae incidit in diem festum de praecepto; s. persuasio fidelium, qui putant missam parochialem semper pro se ipsis applicari et ideo libenter ad eam audiendam confluunt.

c. *Localis*, i. e. missa pro populo in ecclesia parochiali dici debet, ut populus ei intéressé possit, nisi rerum adiuncta (v. g. festum in ecclesia filiali) aliud exigant aut suadeant; si parochus legitime absit,

^{23<)} Cn. 306 et 466.

«») Cn. 339, 3.

^{23e)} Cn. 339, 2; 466, 6. Si episcopus simul sit parochus alteram missam pro paroecia applicare debet. S. C. Cone. 29. Iui. 1938. A. A. S. 37 (1945) 297 ss.

“”) S. C. C. 12. nov. 1927. A. A. S. 20 (1928) 84-86. A. A. S. 22 (1930) 521 s.

s»8) Cn. 466, 3. 4. 5.

^{23°)} Cn. 339, § 6.

^{2<0)} S. C. R. 20. dec. 1864. n. 3128. Ratio autem, ob quam parochus alia quidem y munera pastoralia per alium implere possit, pro populo autem ipse applicare debeat, haec est, quia officium sacerdotale mediatoris, quod offerendo sacrificium exercetur, munus personale est. Cf. *Pasqualigo*, De sacrif. miss. q. 855. n. 7.

pro lubitu vel ipse in loco, ubi moratur, vel alius pro eo in ecclesia parochiali applicare potest²⁴¹).

d. Affixa determinatae diei, ut applicationem sine necessitate in alium diem transferre non liceat, nisi Ordinarius ex iusta causa id permittat²⁴²). At non requiritur, ut missa, quae pro populo applicatur, sit missa sollemnis vel ipsa parochialis, sed per missam privatam obligationi satisfieri potest.

Compluribus dioecesibus e. g. Metensi concessa est facultas transferendi applicationem pro populo in alium diem sequentem, si in festis suppressis occurrat celebratio matrimonii vel unius missae exsequialis, quae anticipari vel transferri nequeat²⁴³). — Curatis pauperibus conceditur, ut, si eo die offeratur pingue stipendium, missa ad intentionem petentis dici possit applicatione pro populo in alium diem translata²⁴⁴). — Parochis illarum diocesium, in quibus diebus festis suppressis missam non pro populo, sed ex apostolico induito ad mentem episcopi applicare licet, permittitur, ut non ipsa die, qua tenentur, nec per se, sed per alium sacerdotem, suae obligationi satisfaciant²⁴⁴).

TL<i>Y<i>X<i>, \ - n.. p-xj.'

*Obligatio ratione stipendii*²⁴⁶).

185. De ipso stipendio. Licitum est pro missae applicatione exigere et recipere lustum stipendium, non ut pretium sacrificii seu fructus applicati, quod esset gravissimum simoniae peccatum, sed ad honestam sustentationem. Hoc constat ex consuetudine universaliter in Ecclesia recepta. Et sane, qui pro alio occupatur in ministerio spirituali, iure divino ab eo exigit sustentationem temporalem²⁴⁷).

a. Stipendia missarum ex oblationibus fidelium *originem* ducunt. In primaeva Ecclesia inter missarum sollemnia fideles oblationes suas (panem et vinum) dabant ad altare. Ex his eligebatur, quod ad consecrationem (et communionem fidelium) necessarium erat; quod consecrationi supererat, partim clericis cedebat, partim distribuebatur pauperibus. Pro iis, qui oblationes obtulerant (initio erant omnes adstantes), missae sacrificium offerebatur.

Paulatim cessabant oblationes panis et vini et eorum loco fideles offerebant denarios, non tamen ut antea omnes, sed nonnulli tantum. Quando iam denarii offerebantur, visum est id ipsum, quod intra missam offerre licebat, etiam ante vel post missam offerri posse. Tandem postulabant illi, qui extra missam sacerdoti denarios offerebant, ut ipsum missae sacrificium pro se specialiter offerretur.

Inde a sacculo septimo factum esse videtur, ut denarii extra missam sacerdoti oblati sint ab iis, qui missam celebrari petebant. Eodemque tempore introducta est consuetudo sacrificandi pro particularibus fidelibus atque ad specialem eorum intentionem. Cum oblationes, ex quibus ortum est missae stipendium, initio rationem eleemosynae clericis et pauperibus oblatae haberent, stipendium etiam nunc temporis quandoque *eleemosyna* vocatur²⁴⁴).

^{34'} S. C. C. 14. dec. 1872. Cn. 466, § 4, 5.

²⁴² *Pius IX.* constit. *Amantissimi Redemptoris* 3. maii 1858. Cn. 466, § 3.

^{M3} S. C. C. 3. sept. 1903.

²⁴⁴ *Benedictus XIV.* constit. *Cum semper* 19. aug. 1744.

²⁴⁵ S. C. C. 16. dec. 1914.

<-) *Link*, MeBstipendien (Regensburg 1901). *Merk*, AbriB einer liturgiegeschichtlichen Darstellgung des MeBstipendiums (Stuttgart 1928).

^{M7} Matth. 10, 10; 1. Cor. 9, 13. Cf. *De praeceptis* n. 199. Cn. 824. Cf. D. 599. 605. 1530. 1554.

«<-) Cf. *Link*, S. 22 ff. *Benedictus XIV.*, De sacrificio missae 1. 3. c. 21. η. 1-5. *Gasparri* l. η. 535 s.

b. Contractus, qui fit inter eum, qui stipendium dat, et eum, qui stipendium accipit, dici non potest contractus permutationis seu venditionis, quo sacrum vel labor intrinsecus cum celebratione coniunctus cum stipendio permutatur; sed cum plerisque auctoribus dicendus est contractus innominatus. *Do[^] utjacias* i. e. do in sustentationem stipendium, ut applies pro me missae sacrificium. Quomodo fiat, ut in tali contractu non habeatur aequiparatio sacri cum pretio temporali, i. e. non detur pecunia *pro* sacro vel sacrum *pro* pecunia, vario modo explicatur[^] Ob[^] * A lator stipendium tradit Deo et vult, ut (sicut oblationes antiquae) convertatur t in sacrificium et sic plene Deo offeratur; in hunc finem deponit stipendium in ~ ' | "■ manu sacerdotis (contractus *gratuitus* depositi), et simul mandat ei, ut ex potestate sacerdotali illud convertat in sacrificium (contractus *gratuitus* mandati); ,r.2 quo facto Deus donat stipendium sacerdoti ut >de altari vivat*14®). —\S, Sunt * ' contractus etiam bilaterales vel synallagmatici, in quibus nulla aequiparatio obiectorum fit, nullo modo unum *pro altero* vel *loco alterius* ponitur; praesertim hoc obtinet, ubi obiecta aequiparari non possunt. Ita v. g. chirurgus in sua arte excellens facit contractum cum aegroto peragendi operationem difficillimam, si aegrotus valde modicum honorarium solvere velit. Hic nullo modo operatio aequiparatur pecuniae vel fit *pro* pecunia, ita ut unum loco alterius aequivalentis ponatur, et tamen ex contractu uterque suscipit obligationem iustitiae, ponendi actum resp. solvendi pecuniam, uterque acquirit ius in pecuniam resp. ut operatio ponatur; datur pecunia *propter* actionem et fit actio *propter* pecuniam, nullo modo autem unum *pro* alio ponitur²⁵⁰).

Si ergo sacerdos etiam sine culpa, casu fortuito stipendium iam receptum amiserit, non cessat obligatio applicandi, cum res domino pereat²⁵¹).

oritur gravis *obligatio iustitiae* offerendi missam ad intentionem eius, qui stipendium dedit: intercedit enim inter sacerdotem et eum, qui stipendium largitur, contractus onerosus, qui ex iustitia servari debet. Hinc sacerdos, qui accepto stipendio missam non applicat ad intentionem dantis stipendium, graviter laedit iustitiam et ad restitutionem stipendii tenetur²⁵²).

Graviter peccare eum, qui vel *unum sacrum* ex stipendio debitum non celebret, theologi recentiores communi consensu tamquam certum docent. Ratio, ob quam hoc peccatum grave sit, desumenda\non est ex quantitate stipendii (nisi ab homine paupere datum sit).\neque ex gravitate damni spiritualis, quod patitur is, qui stipendium dedit (nisi in gravi necessitate petierit), sed *ex voluntate Ecclesiae tot* decretis manifestata, quae sacerdotem ob magnum rei momentum sub gravi obligat adimplendum hunc contractum. Manet ergo gravis obligatio etiam unicam missam omissam nunc applicandi, si finis obtinendus hanc dilationem patitur, sin autem, monendi oblatores; *ad restitutionem stipendii* autem sub gravi non tenetur sacerdos, qui obligationi suae non satisfecit, nisi stipendium summam saltem relative gravem constituat.

2. Etiam illa *adiuncta ex iustitia servanda* sunt, quae ab eo, qui dat stipendium, *expresse* postulatur scilicet celebrandi determinato *tempore* et *loco* et determinatam *missae qualitatem*, dummodo acceptans

ne) *Ius pontificium* a. III. p. 54; *Gregorianum* IV. p. 355 ss et 557 ss. (A4. *De La Taille*).

25°) Cf. *Scholastik* III. (1928) 502 ss. (*Hürth*). Explicationem *Card. Lugo* cf. *Cappello* I. c. n. 633.

251) Cn. 829.

S. C. C. 21. iun. 1625; 5. iul. 1664. Benedictus XIV. *Quanta cura* 30. iun. 1741.

stipendium ad ea servanda se obligaverit. Si non expresse talis circumstantia postulatur, praesumitur sola applicatio petita²⁵³).

Quare sacerdos, qui circumstantias servare non potest vel non vult, in traditione stipendii oblatores moneat; si hic non contradicit, ad circumstantias non obligatur. Si iam celebrasset non servatis circumstantiis, in materia gravi deberet defectum supplere.

a. Si *tempus*, quo missa dicenda sit, vel expresse vel implicite, ipsa scilicet qualitate intentionis (e. g. pro moribundo, pro felici partu, pro felici exitu gravis negotii) determinatum fuerit, tempore pacto applicari debet.

b. Si in *altari privilegiato* ex stipendio accepto pro defuncto celebrandum sit, obligationi satisfacit sacerdos, qui privilegio *personali* altaris gaudet, in quolibet altari celebrans; sed non satisfacit applicando aliam indulgentiam plenariam, quia hanc defunctus non tam certo lucratur²⁵⁴).

Qui huic obligationi ex errore *bona fide* commissio non satisfecit, e. g. quia absque privilegio personali in alio altari non privilegiato celebravit, non tenetur quidem restituere stipendium, sed tenetur in compensationem eidem defuncto applicare aliam indulgentiam plenariam²⁴⁵).

c. Qui ratione stipendii vel foundationis *missam votivam* dicere tenetur, non satisfacit obligationi applicando missam de die, nisi legitimum impedimentum excuset. Cum tamen iste defectus non substantiam sed solam missae qualitatem afficiat, veniale peccatum non excedit. Obligationi autem applicandi *pro defunctis* satisfacit dicens missam de Sancto, et pariter obligationi applicandi *pro vivis* satisfacit dicens missam de Requie; nullatenus autem convenit, ut ita fiat, nisi iusta causa excuset. Licet enim ratione sacrificii inter unam alteramque missam non sit discrimen, ratione tamen orationum, quae in missa occurrunt, una defunctis magis prodest quam altera.

Si oblato stipendio missa petitur *in honorem alicuius mysterii, b. Mariae Virginis* vel *Sancti*, obligationi satisfit eo quod missa diei currentis applicatur ad intentionem dantis stipendium, nisi expresse petatur missa votiva. Sed consultius est, ut quantum fieri potest, intentioni dantis stipendium satisfiat per missam votivam²⁴⁶).

3. Non licet pro *uno sacro plura stipendia* accipere, sed absolute tot missae celebrari debent, quot ratione stipendii collati et acceptati petitae fuerint, etiamsi stipendia sint exigua²⁵⁷).

a. Non licere pro unica missa plura stipendia accipere, manifestum est in sententia eorum, qui tenent sacrificii fructum esse finitum: sed illi etiam, qui opinantur sacrificii fructum esse infinitum non concedunt, ut pro una missa plura stipendia

“·) Cn. 833.

S. C. Indlg. 2. maii 1852.

244) S. C. Indlg. 22. febr. 1847. Hoc decreto concedit congregatio sacerdotibus, qui ad applicandum indulgentiam altaris privilegiati tenebantur et quam *bona fide* errantes lucrati non sunt, ut compensatio fiat per applicationem alius indulgentiae plenariae, ut declarat eadem congregatio 24. iul. 1885. Cf. *Beringer-Steiner*, Die Ablass¹⁴) (Paderborn 1921) I. 991.

«·) S. C. R. 13. iun. 1899 n. 4031.

«”) Cn. 828.

De oblig;

accipiantur, tum quia deest titulus ea accipiendi: unica enim est sustentatio diurna, tum quia ab Ecclesia prohibitum est^{14*)}. Tk kaΣxz. —*

b. Stipendium accipi potest pro una missa, quae die *commemorationis omnium* fidelium defunctorum, et pro singulis, quae festo *Nativitatis Domini* celebrantur. Item pro onere et labore extraordinario e. g. pro missa celebranda cum cantu, in loco dissito, sero tempore, per plures dies continuos etc. licitum est exigere taxam consueta maiorem; nullatenus autem pro emolumento spirituali e. g. pro celebratione in altari privilegiato, coram imagine miraculosa etc. id licet¹⁴⁰⁾.

c. Licet accipere stipendium pro applicatione missae, quae celebratur *pro sponsis*, si ipsi sponsi pro applicatione missae stipendium non dederint¹⁰⁾. Idem licet pro applicatione *missae exsequialis*, si datum non fuerit stipendium, ut applicetur pro defuncto, cuius exsequiae fiunt¹⁾: in utroque enim casu sola qualitas missae, non eius applicatio ab Ecclesia praescribitur.

d. Attamen non licet alterum stipendium pro sola celebratione, alterum pro applicatione accipere, nisi certo constet stipendium oblatum esse pro celebratione? sine applicatione, Cn. 825, 4.

187. De quantitate stipendii. 1. Quantitatem stipendii manualis determinare est Ordinarii loci, qui quantum fieri potest hoc per decretum synodale faciat; si talis determinatio Ordinarii non adsit? servetur consuetudo dioecesis; utrique determinationi etiam religiosi exempti stare debent²⁶²⁾.

Haec taxatio potest varia esse pro missis lectis vel cantatis, hora solita vel tardiore, in ecclesia dissita vel propinqua et aliis circumstantiis exterioribus.

2. Potest sacerdos pro missa licite *accipere*, quod liberalitas fidelium ultro et sponte offert²⁶³⁾. \ *Exigere* autem non licet nisi stipendium quod vel lege episcopi vel eius defectu consuetudine loci determinatum est. »Si ultra eleemosynam ab episcopo taxatam plus sacerdos celebraturus exigat, non solum delinquit contra legem Ecclesiae, Verum etiam iustitiam commutativam laedit²⁶⁴⁾; peccatum simoniae tamen non committit²⁶⁵⁾.

minaverit, numerus supputandus est secundum stipendium loci, *in quo oblato morabatur*, nisi alia eiusdem intentio praesumi possit (Cn. 830), ut si forte alias pinguius stipendium dare consuevisset.

b. Si quis testamento vel legato missas celebrandas praeceperit, nec quantitatem stipendii determinaverit, vel recurrendum est ad episcopum, ut congruum stipendium praescribat, vel stipendium taxandum est secundum consuetudinem loci.

3. Episcopus prohibere potest, ne sacerdotes admittant eleemosynam consuetâ taxa *minorem*. Eiusmodi autem prohibitio, sicubi exsistat, non ita intelligenda est, ut, si ratio misericordiae vel caritatis id postulaverit, non liceat minus stipendium admittere, modo decla-

*“) Damnata est ab *Alexandro VII.* haec propositio (10): *Non est contra iustitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere et sacrificium unum offerre.* (D. 1110.)

*40) Cn. 824, § 2.

260) S. *Officium* 1. sept. 1841.

*.) S. C. R. 7. apr. 1895.

1.) Cn. 831.

203) S. C. *de prop. fid.* 30. Iui. 1877.

264) *Benedictus XIV.* De synodo I. 5. c. 9. η. 2.

264) Cf. *De praeceptis* η. 194.

retur titulo eleemosynae id fieri. Prohibere autem non potest, ne fides dent eleemosynam consuetâ maiorem, quia opera pietatis episcopus prohibere non potest.

lure communi quidem quilibet sacerdos licite applicare potest missam pro eleemosyna infra taxam dioecesanam. Exsistente autem prohibitione episcopali, ne eleemosynae pro missis infra taxam dioecesanam recipiantur, non solum clerici saeculares, sed etiam regulares statuto episcopi subjiciuntur^{2.®}).

188. De missis manualibus rite persolvendis.

1. Ut onera missarum ac missae manuales ex stipendio debitae rite persolvantur, et omne commercium circa missarum stipendia vitetur, a s. Sede complura edita sunt decrēta, quorum praecipua haec sunt:

a. S. C. C. sub *Innocentio XII*. 23. nov. 1697 *Nuper*.

b. S. C. C. 25. maii 1893 *Vigilanti*.

c. S. C. C. 11. maii 1904 *Ut debita*. Cum decreto *Ut debita* fere consonant dispositiones *Codicis* Cn. 837—844.

Dispositiones quamplurimae, quae a s. Sede de missis manualibus lapsu temporis edita sunt, decreto *Ut debita* innovantur, confirmantur et accuratius determinantur. Ex mente legislatoris hoc decretum eos, ad quos spectat, per se sub gravi, ergo in materia gravi sub gravi, in materia levi sub levi obligat. Huius decreti summa sequentibus continetur, notatis iis, quae in Codice modificantur.

2. Tria genera missarum distinguuntur:

"L *fissae manuales*, quarum stipendia a fidelibus offeruntur sive ex propria devotione, veluti ad manum, sive ex obligatione etiam perpetua a testatore propriis heredibus facta.

Ad missas manuales etiam illae pertinent, quas familia vi hereditatis, etsi in perpetuum, celebrandas curare debet et quae perpetuo inhaerent ecclesiae, monasterio, confraternitati aut locis piis, sed fundatae non sunt, ita ut a quolibet sacerdote applicari possint^{8.7)}.

* 1T b. *Missae ad instar manualium*, quae fundatae sunt, sed in proprio loco vel ab iis, qui ex foundatione ea persolvere deberent, applicari non possunt, et ideo de iure aut s. Sedis induito aliis sacerdotibus tradendae sunt, ut celebrentur.

, 'jTI- c. *Missae fundatae*, quarum stipendia ex foundationum redditibus
|\|ô:/..' — percipiuntur²⁶⁸⁾.

.0 —,v 3. Valde sollicita est s. mater Ecclesia, ut missae, quae a fidelibus oblato stipendio petuntur, certe riteque persolvantur; ad hunc finem obtinendum complures praecautiones praescribit,

a. Rectores ecclesiarum aliorumque piorum locorum sive saecularium sive religiosorum, in quibus stipendia missarum recipi solent, peculiarem habeant librum, in quo accurate notent missarum receptarum numerum, intentionem, stipendium, celebrationem. — Ordinarii singulis saltem annis hos libros sive per se sive per alios recognoscere tenentur.

b. Ordinarii locorum et superiores religiosi, qui propriis subditis aliisve missas celebrandas committunt, missas acceptas cum suis

«.) Cf. *Concilium Trid.* sess. XXII. decr. *Quanta cura* De sacrif. missae; *Benedictus XIV.* De synodo 1. 5. c. 9. n. 2. Cn. 832.

*®7) S. C. C. 19. dec. 1904.

»*) Cn. 826.

stipendiis cito in librum referant curentque pro viribus, Lt quamprimum celebrentur.

c. Sacerdotes omnes sive saeculares sive religiosi accurate adnotare debent, quas intentiones receperint et quibus satisfecerint

d. Ius et officium advigilandi, ut onera missarum adimpleantur, ad loci ordinarium, in ecclesiis religiosorum ad eorum superiores pertinet²⁶⁰).

18<LDe tempore celebrationi apto²⁷⁰). I. Si ab offerente sive explicite*. v . sive implicite tempus celebrationis determinatum est,~sacerdos missas acceptans tempore determinato eas celebrare tenetur.

a. *Implicite* tempus eo determinatur, quod finis applicationis indicatur e. g. pro moribundo, pro felici partu, pro neocommunicantibus, pro felici exitu gravis alicuius negotii etc.

b. Graviter peccat sacerdos, si non celebrat intra tempus ratione finis aptum, et transacto illo tempore stipendium restituere tenetur, etsi postea celebraverit, quando scilicet finis, in quem celebrare debuisset, obtineri amplius non potuit.

2. Tempore ab offerente neque explicite neque implicite determinato, missaeⁿtra modicum tempus^mpro maiore vel minore numero celebrandae sunt^{si una} celebranda est, intra mensem, \missae *centum* .<■... ab eodem petitae inter *semestre* et aliud longius vel brevius temporis spatium plus minusve iuxta maiorem vel minorem numerum missarum²⁷¹).

Quidam auctores accuratorem determinationem fecerunt: Si ab uno eodemque sine determinatione temporis offeruntur 20 missae, intra duos menses, si 40, intra tres menses, si 60, intrâ quatuor menses, si 80, intra quinque menses, si 100, intra sex menses et sic porro. Sed S. C. C. 27. febr. 1905 ad 5. respondit, rem relinqui discreto iudicio et conscientiae sacerdotum iuxta decretum et regulas a probatis doctoribus traditas.

a. Si quis ergo oblato stipendio missam petit, haec intra mensem applicari debet; si viginti diversae personae ab eodem sacerdote missam petunt, pariter intra mensem omnes applicari debent. Quin etiam si in aliqua sollemnitate quingentae personae diversae offerunt stipendium pro una missa, per se intra mensem applicari debent⁷²). Quodsi idem ab eodem viginti missas petit, sufficit, si intra duos menses applicentur.

b. Pro sacerdotibus, qui non a fidelibus, sed ab ordinario stipendia missarum accipiunt, ex concessione s. Sedis tempus, intra quod missae applicari debent, incipit a die, quo ab ordinario stipendia acceperunt, non a die, quo a fidelibus oblata sunt⁷³).

c. Haec temporis determinatio non scrupulose et mathematice sed humano modo et moraliter accipienda est. Illud tamen, quod hucusque ab auctoribus trade-

Me) Cn. 842 ss.

27°) Cf. cn. 834 s.

171) i>Ut *débitât* 11. maii 1904, n. 2. *Vermeersch-Creusen* (Epitome II. 106) proponit ♦formulam, qua facile reperitur quodnam tempus secundum istas regulas concedatur. Si tempus littera x, numerum missarum littera N designaverimus, habebimus:

$$\frac{N}{2} \quad \text{pro 100 missis unius oblatoris, (x = 100 - 50 + 30)}$$

180 dies sunt concessi.*

271) S. C. C. 27. febr. 1905.

273) S. C. C. 27. febr. 1905.

n*

batur, missas nempe pro recenter defuncto intra mensem, missas autem ad alias intentiones oblatas intra duos menses applicandas esse, nisi pro causa urgenti petantur — tuto doceri ulterius non potest. Neque amplius facienda est distinctio inter missas pro defunctis et missas pro vivis applicandas; sed tempus applicationi aptum in utroque casu idem est.

d. Praeceptum valet de omnibus missis, quae ab hoc decreto dicuntur manuales. Si quis ergo a parcho missas in eius ecclesia fundatas accipit celebrandas, intra tempus supra determinatum celebrari debent: sunt enim pro eo, qui illas accipit, missae *ad instar manualium*, quamvis parochus eas utpote fundatas intra annum applicare potuisset.

i e. Qui ergo missas sine iusta causa notabiliter ultra tempus praescriptum differt, k **VI** s. --^ graviter peccat; ad stipendii restitutionem tamen non tenetur, dummodo finis adhuc obtineri possit. Notabilis censetur dilatio, si missa, quae intra determinatum v tempus celebranda erat, ad mensem ultra tempus praescriptum differatur.

3. §j oblato tempus expresse relinquit arbitrio sacerdotis, hic eas celebrare potest tempore, quo sibi magis placuerit, attamen intra annum a tempore, quo ea accepit, Computandum'

190. 4. Ideo a. nemini licet plures missas quaerere vel accipere, quam intra tempus statutum probabiliter celebrare potest sive per se sive per subditos suos, si agatur de ordinario vel superiore religionis. His accensendi sunt etiam parochi, quorum capellam ad ipsorum intentionem celebrare debent.

a. Nihil impedit, quominus sacerdos, qui ab uno alterove stipendia iam accepit, ab aliis offerentibus plures alias missas accipiat, dummodo intra tempus aptum applicari possint. Si cui e. g. ab uno eodemque 40 missae offeruntur, sufficit si eas intra tres menses persolvat; interim etiam compluribus aliis obligationibus sive ex officio sive ex aliis stipendiis debitis satisfacere potest.

β. Sacerdoti non licet quidem pro se acceptare missas, quas intra debitum tempus applicare nequit, attamen pro aliis eas acceptare potest, i. e. offerenti stipendia se paratum declarare potest curandi, si ipsi placuerit, ut ab alio sacerdote applicentur.

b. Nemini licet tot missarum onera *per se* celebrandarum recipere, quibus intra annum satisfacere nequeat²⁷⁴) (nisi forte oblato sponte maiorem numerum tribuat).

Sensus huius numeri ex exemplo patebit. Si sacerdoti, qui intra annum ex beneficio 150 missas celebrare debet, ab eodem donatore offerantur 300 stipendia, non potest accipere plura quam 200, quia praeter debita ex beneficio intra annum plura applicare nequit. Attamen si quis sponte sua sacerdoti tribuat 500 missas, eo ipso non exigit, ut intra annum applicentur, sed consentit, ut complurium applicatio ultra annum differatur.

5. Omnes, qui ad missarum onera implenda obligati sunt, in fine anni missas, quibus nondum satisfecerint, propriis ordinariis tradere debent, nisi agatur de minore numero missarum²⁷⁵).

a. *Omnes*, sive clerici sive laici, praesertim vero beneficiati et administratores causarum piarum. Heredes ergo, qui vi testamenti vel legati curare tenentur, ut missae dicantur, per decursum anni eas cuilibet sacerdoti celebrandas tradere possunt: quod si neglexerint, post annum amittunt ius per se celebrationem curandi sed eas ad ordinarium mittere tenentur. V-X <>*—x. t << _ vâooΛ-

«*) Cn. 835.

Cn. 841.

ft. In fine anni. Si agitur de missis ad instar manualium, obligatio incipit a fine illius anni, intra quem missae applicari debuissent; si agitur de missis manualibus, obligatio incipit post annum a die susceptae obligationis.

c. Proprii ordinarii religiosorum sunt praelati (generales, provinciales, superiores locales), quibus religiosi in fine anni missas tradere debent, quibus nondum satisfecerunt.

6. In ecclesiis (e. g. piarum peregrinationum), in quibus plures missae petuntur, quam ibidem debito tempore celebrari possunt, moneantur fideles per tabellam in patenti loco positam, missas petitas celebratum iri vel ibidem, cum commode fieri poterit, vel alibi²⁷⁰).

191. De missis superfluis aliis tradendis. *Personaliter* persolvere missas sacerdos non obligatur, nisi hoc expresse determinatum fuerit²⁷⁷). Inde potest eas alteri committere, servatis iis quae Ecclesia praescribit:

a. Quoad tempus: Tales missae *manuales quamprimum* distribuendae sunt²⁷⁸); quod valet etiam de Ordinario vel superiore, qui missas per suos subditos celebrandas decipit. —

Aliae missae *in fine anni* Ordinariis tradendae sunt iuxta modum ab his definiendum²⁷⁹). (Cf. n. 190, 5.)

Tempus legitimum pro persolutione in utroque casu incipit a die *quo sacerdos celebraturus* eas recepit, nisi aliud constet²⁸⁰), i. e. nisi explicite vel implicite aliud tempus pactum sit.

b. Quoad personas: Non solum ad Ordinarios, sed etiam ad sacerdotes sibi acceptos missas libere mittere possunt, dummodo probe constet eos esse omni exceptione maiores, (i. e. tales qui certitudinem praebent fidelis persolutionis) vel eos esse testimonio proprii Ordinarii commendatos²⁸¹).

c. Quoad obligationem: Obligatione de his missis tenetur mittens usque dum testimonium acceptatae obligationis et recepti stipendii obtinuerit²⁸²). ~ ~

Antea testimonium peractae celebrationis exigebatur, quod nunc iam non necessarium est; neque necessario requiritur testimonium scriptum.

Nota. De stipendiis clericis orientalibus tradendis ad praecavendas fraudes et abusus haec statuta sunt: 1. Ut clerici orientales cuiusvis ordinis et dignitatis ex dioecesibus latinis stipendia (et alias pecunias) colligant, *omnino necessaria est licentia S. Congr. pro eccl. orientali*. 2. Quae licentia non dabitur, nisi forte ex causa prorsus extraordinaria et solum pro locis determinatis; *simul autem ipsa s. Congr. episcopos locorum singillatim et expresse certiores faciet* de licentia et causa, ita ut sine hac notificatione litterae commendatitiae omnes, etiam S. Con-

2«) Cn. 836.

2”) Cn. 833.

«*) Cn. 837.

») Cn. 841.

w°) Cn. 837.

281) Cn. 838.

2«) Cn. 839.

gregationis, nullam vim faciant. 3. Ordinarii et rectores ecclesiarum, qui contra haec praescripta stipendia contulerint, ipsi tenentur de missarum celebratione et pro modo culpa de auxilio praestito^{2*3)}.

192. d. *Quoad stipendium. In missis manualibus* transmittendis integrum stipendium transmittendum est, i) nisi *oblator* expresse aliquid retinere permittat[^] Idut certo Constet, excessum supra taxam dioecesanam datum esse intuitu personae^{2*4)}?[^]

•*Oblatori* intelligitur ille qui stipendium dedit, non qui mere transmittit. Itaque si quis accipit stipendia maiora ad bonum opus promovendum, non potest ea aliis sacerdotibus committere retinendo excessum pro pio opere, si oblatores nil sciunt de hoc fine, sed solus sacerdos transmittens hunc finem intendit. Si vero hic fideles suos rogat, ut dent stipendia maiora pro pio opere fovendo, oblatores consentire censentur. In priori casu recipiens solum interrogare potest amicos sacerdotes, num velint sukipere missas et excessum libere cedere bono operi.

His addere licet alium casum, si nimirum *recipiens* stipendium partem stipendii oblatis sponte remittat²⁸⁶⁾; etenim non prohibetur donationes facere. Expensas transmissionis detrahi posse manifestum est.

a. *Peccatum grave contra religionem* committit, qui parimi stipendii in materia gravi retinet, etiamsi pecuniam retentam in pios usus impendat. Stipendiipartialem retentionem ab Ecclesia *sub gravi* prohibitam esse, manifestum est ex poenis in hanc agendi rationem antea latis; sed dubitatum est, utrum hac agendi ratione contra iustitiam commutativam cum onere restitutionis an solum contra religionem peccetur. S. *Alphonsus*^{TM9)} sententiam affirmantem laesionem iustitiae dicit tenendam et inter recentiores communem. Ex rationibus allatis prior quidem non evincit rem; ita arguunt: a. Ex propositione damnata sacerdos, qui missarum stipendia accepit, non potest per alium satisfacere parte stipendii sibi retenta²⁸⁷⁾; sed qui suae obligationi non satisfacit, iustitiam laedit. — Verum nihil exigit, ut propositionis damnatae verba ita intelligantur: cum commode ita intelligantur: *non potest licite satisfacere* obligationi suae. Melius probat altera ratio: β. Sacerdos accipiens stipendium huius dominium quidem acquirit, sed iuxta voluntatem dantis; voluntas autem dantis est, ut missa celebretur *pro tali stipendio*; qui ergo partem stipendii retinet, contra voluntatem dantis, quae ad substantiam contractus pertinet, proindeque contra iustitiam agit et de restitutionem tenetur, non quidem ei, qui stipendium dedit, sed sacerdoti celebranti. Et si adversarii reponunt: potest acceptans obligationi plene satisfacere etiam retento toto stipendio, scii, si alius gratis missam applicat, dicendum est, in tali casu titulus iustus retinendi stipendium est donatio libera ex parte persolventis, dum in nostro casu pro retentione partis nullus titulus iustus adsit.

b. *Administratoribus ecclesiarum*, qui extraneis sacerdotibus in suis ecclesiis celebrantibus stipendia largiuntur, non licet partem stipendii retinere eo titulo, ut sacerdotes celebrantes pro necessariis expensis aliquid solvant, etsi ecclesia sit pauper; licet tamen rectoribus ecclesiarum a sacerdotibus in ipsorum ecclesiis celebrare volentibus solutionem expensarum exigere tamquam condicionem, ut iis

*”) S. Congr. Orient. 7. ian. 1930. A. A. S. 22 (1930) 108; 20. iul. 1937. A. A. S. 29 (1937) 342.

«4) Cn. 840.

“.) *Benedictus XIV.* constit. *Quanta cura* 30. iun. 1741.

"-) 1.6. n. 322 *Ballerini-Palmieri* IV. n. 1017. *Génicot*, Theol. mor. inst. 231.

»7) Damnata est ab *Alexandro VII.* haec propositio (9): *Post decretum Urbani ootest sacerdos, cui missae celebrandae traduntur, per alium satisfacere collate illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta.* (D. 1109.)

in ecclesia celebrare permittatur, praesertim si ecclesia pauper sit aut multi sacerdotes vel iidem frequenter ibi cèlebrent²⁸⁾).

c. *Exsecutori testamenti*, qui pro certa pecuniae summa determinatum numerum missarum celebrandum curare debet, non licet sine iniustitia partem summae sibi retinere, eo quod missas ibi celebrandas curat, ubi minora sunt stipendia: cum enim dominium stipendiorum nunquam acquisiverit, nullus exsistit titulus, ex quo partem eorum retinere possit²⁸⁾).

d. Pro missis exsequialibus vel nuptialibus, quarum celebratio de iure et consuetudine ad parochum spectat, maior taxa dari solet, cuius excessum parochus retinere potest, si missam per alium celebrandam curat. Si tamen maius stipendium datur ratione cantus, horae tardioris etc., excessus tradendus est celebranti, qui extraordinarium onus subire debet.

e. Si sacerdoti, qui *funus comitatur*, offeruntur 5 S.; cum onere celebrandi missam, vel si parochus dantur 20 S. cum onere, ut triduum instituatur et tres missae celebrentur, sufficit, ut ei, cui missae celebrandae committuntur, detur stipendium dioecesanum.

193. *In missis ad instar manualium* satis est transmittere stipendium dioecesis, *in qua missa celebratur*, si excessus locum tenet pro parte dotis beneficii aut causae piae, nisi obstet mens fundatoris.

Si ergo fundatio ita facta est, ut missarum celebratio certo cuidam sacerdoti demandetur, satis est taxam dioecesanam transmittere. Quodsi fundatio ita facta est, ut missarum celebratio alicui ecclesiae annexa sit, parochus, qui eas per alium celebrandas curat, ei integrum stipendium dare debet²⁸⁰⁾, excepto casu, quo fundationes partem congruae parochialis constituunt.

Quodsi sacerdoti extra dioecesim exsistenti missa dicenda committitur, dari debet stipendium dioecesis celebrantis. Si missa beneficio connexa committitur alteri sacerdoti, dari debet stipendium ordinarium illius loci, in quo missa celebratur²⁸¹⁾.

194. *Quaelibet etiam species negotiationis vel mercaturae omnino arceatur*²⁸²⁾).

v. ; ; ** ŷ* ■ p—~

1. Certe esset *negotiatio*, ideoque prohibitum, missas in alio loco, ubi stipendium est minus, celebrandas curare, retinendo excessum; vel uti diversitate valons pecuniae ad lucrum captandum ex stipendiis in hunc finem collectis.

2. Quosdam casus, in quibus saltem *species negotiationis* inveniri potest, prohibuit decretum »*Ut débitât* n. 8—13; scii.:

a. tradere missarum obligationes bibliopolis vel mercatoribus vel administratoribus diariorum, etiamsi sint viri ecclesiastici, qui missas requirunt, non taxative ut eas celebrent per se vel per subditos, sed ob alium finem quamvis optimum; ratio erat, quia hoc fieri non potest sine aliquo commercii genere cum eleemosynis agendo aut sine imminutione earundem;

b. stipendium non posse a missae celebratione separari nec in alias res commutari, sed celebranti ex integro et in specie sua esse tradendum;

c. libros, s. utensilia vel alias res vendere aut emere et associationes cum diariis inire ope missarum;

d. sine nova et speciali venia s. Sedis quidquam detrahare ex stipendiis ut decori atque ornamento sanctuarii consulatur;

m") Cn. 1303, § 2.

MB) S. *Alphonsus* n. 322.

28°) S. C. C. 25. iul. 1874.

M1) S. *Officium* 11. maii 1904 *Ut debita* n. 15. cn. 840, § 2.

2M) Cn. 827.

e. addebantur poenae latae sententiae.

3. Quaeritur nunc, num hae prohibitiones post Codicem adhuc valeant. Et dicendum videtur: a. *poenae* latae sententiae certe non amplius incurruntur, quia non habentur in Codice; pro delictis contra cn. 827 poenae ferendae sententiae infligantur^{2*3)}.

b. Quoad *prohibitiones* videntur valere, in quantum revera negotiationem vel mercaturam vel speciem harum continent.

c. Inde non est prohibitum loco stipendii dare librum vel acceptare res pro victu necessarias, dummodo hoc non fiat ad commercium in his rebus agendum. Licet rogare sacerdotes, ut gratis missam persolvant et stipendium pio operi donent, licet parochis pro stipendiis aliis sacerdotibus simul habitantibus victum praebere, licet ex iusta causa intentiones permutare retento stipendio quamvis inaequali; haec enim non sunt negotiationes, sed donationes.

195. De reductione missarum. 1. Ex iusta causa solet Ecclesia onera missarum reducere vel etiam penitus extinguere.

Reductio respicit futurum i. e. locum habet quoad missas adhuc celebrandas. *Condonatio* vero respicit praeteritum, i. e. missas suo tempore non celebratas vel invalide celebratas.

Occasio reducendi onera missarum tum potissimum se offert, quando cursu temporis factum est, ut redditus foundationis iam non sufficiant ad integrum numerum missarum persolvendum. Eiusmodi reductione fundatores nullum damnum patiuntur: nam summus Pontifex fructum quidem satisfactorium eo supplet, quod ex thesauro Ecclesiae satisfactiones Christi et sanctorum pro iis applicat, pro quibus sacra offerenda fuissent; fructum vero impetratorium ex oratione Ecclesiae partum eo supplet, quod preces, quae nomine Ecclesiae fiunt, in hunc finem dirigit.

2, Potestatem reducendi onera missarum summus Pontifex sibi, reservavit⁴ lita ut episcopus sine speciali induito s. Sedis numerum missarum valide reducere non possit⁵ nisi fundator hanc potestatem etiam Ordinario loci concesserit²⁹⁴⁾.

a. Quando ob tenuitatem legati, quod nondum acceptatum est, reductio necessaria sit, potest episcopus absque Sedis Apostolicae facultate numerum missarum celebrandarum ad normam consueti stipendii reducere.

b. A casu, in quo summa foundationis in se non minuitur, sed omnibus oneribus iam non sufficiat, distinguendus est casus, in quo ipsa summa foundationis vel ex toto vel ex parte, sed sine culpa eius, qui missas celebrare debet, periit. In priore casu reductio missarum a solo summo Pontifice fieri potest. Si in altero casu summa foundationis ex toto periit, cessat obligatio missas celebrandi; quodsi ex parte periit, observandum est, quod *Codex* cn. 1517, 2 statuit: »Si exsecutio onerum impositorum ob imminutos redditus aliamve causam, nulla administratorum culpa, impossibilis evaserit, Ordinarius quoque, auditis iis, quorum interest et servata, meliore quo fieri potest modo, fundatoris voluntate, poterit eadem onera aequè imminuere, excepta missarum reductione, quae semper s. Sedi unice competit.* Sic si fundator certum stipendium pro singulis missis determinavit, Ordinarius numerum missarum aequè imminuere potest; quodsi fundator numerum missarum determinavit, earum reductio ab Apostolica Sede fieri debet.

196. De condonatione missarum. Sub certis condicionibus solet Ecclesia onera missarum, sive fundatae sive manuales sunt, *condonare*. Condonationis effectus duplex *est* *supplendi* ex thesauro Ecclesiae

«*) Cn. 2324.

,M) S. C. C. 31. iun. 1625. Cn. 1517, 1. coli. Cn. 1551.

fructus sacrificiorum omissorum, adeo ut petentes percipiant eosdem fructus, quos percepissent, si missae celebratae fuissent *remittendi* obligationem eas celebrandi, -----

a. Solus summus Pontifex condonationem concedere potest, quia ipse solus ex thesauro Ecclesiae, pro missis non celebratis supplere potest.

b. Condonatio concedi solet, quando sacerdos complures missas, quas ex fundatione vel ex stipendio celebrare debuisset, non celebravit nec celebrare amplius potest. Condonatio non conceditur, quando adsunt facultates vel redditus, quibus omissiones praeteritae suppleri possunt, neque si quis malitiose sub spe condonationis missas non celebravit.

Nota. Omnia opera, quibus Christus Dominus redemptionem, generis humani peregit, continentur in thesauro Ecclesiae; opera autem redemptionis erant opera adorationis, gratiarum actionis, obsecrationis, placationis et satisfactionis; continentur, ergo in thesauro Ecclesiae adorationes, gratiarum actiones, obsecrationes, placationes et satisfactiones infiniti valoris, quas Christus Dominus Deo Patri pro nobis obtulit. — Insuper in thesauro Ecclesiae sint merita Christi, in eodem sunt perpetuae quae proveniunt ex sacrificio crucis; sed missae sacrificii est renovatio sacrificii crucis; omnes ergo effectus quibus missae sacrificium producere potest, continentur in thesauro Ecclesiae et re ipsa per condonationem ex eis a summo Pontifice applicantur iuxta intentionem eorum, qui missas petiverant.

§ 4. *Obligatio ratione beneficii.*

197. Beneficium intelligitur beneficium, quod beneficiarius imponit obligationem ex pia fundatione quotidie aut quotannis certis diebus missam celebrandi. Obligationes istae ex foundationibus ortae dici solent »perpetua onera missarum«. Intentio fundatorum vel eo dirigitur, ut certus numerus missarum ad eorum intentionem celebretur, vel eo, ut missae in certo loco dicantur, quo populo occasio praebeatur missam audiendi.

1. *Obligatio iustitiae*, cui beneficiarius satisfacere tenetur, non solum ad *ipsas missas* determinato numero celebrandas, sed etiam ad *alia adiuncta* a fundatore praescripta refertur, scilicet ad speciem missae (lecta vel cantata), ad locum, ad tempus etc., si fundator ea designavit.

2. Obligationi *celebrandi* beneficiarius ipse per se satisfacere non tenetur, nisi id expressis vel aequivalentibus verbis exigatur. Quod si ipse celebrare debet, obligatio gravis est, quae tamen parvitatem materiae admittit, ita ut graviter peccet, si absque causa excusante saepius non celebret ipse.

3. *Applicatio* missarum, ubi fundator de illa expresse nihil statuit, secundum praesumptam fundatoris intentionem facienda est. Et animae quidem fundatoris missas esse applicandas recte praesumitur, quando fundator simpliciter onus imponit celebrandi missas; quando autem missarum celebrandarum certum numerum sibi applicandum esse praescribit, aliarum applicationem liberam reliquisse censetur.

4. Si beneficiatus, qui habet onus missae quotidianae, non ipse per se celebrare debet, nullam licite potest omittere, sed curare debet, ut per alium missa dicatur, quando ipse non celebrat. Si autem ipse per se quotidie celebrare tenetur, missam aliquando ex iusta causa omittere potest, nec per alium supplere tenetur²⁸⁵). Eiusmodi causae sunt:

a. Infirmitas; si tamen infirmitas non sit brevis, sed diuturna, per alium, etiam collato stipendio, si opus fuerit, celebrare debet.

Brevis autem infirmitas aliis ea videtur esse, quae non excedit quindecim dies, aliis, quae mensem, aliis, quae duos menses non excedit. Etiam haec ultima sententia nonnullis videbatur probabilis²⁸⁶), verum adsunt decreta contraria, ex quibus per alium supplere tenetur, si infirmitas ultra quindecim dies perdurat²⁸⁷), excepto casu, quo beneficiatus ob infirmitatem factus esset omnino impotens nec aliunde haberet unde viveret et ordinatus fuisset ad titulum beneficii²⁸⁸).

b. Religio; potest propter defectum devotionis vel dispositionis, ergo humilitatis et reverentiae causa semel in mense celebrationem omittere.

c. Rationabile impedimentum; potest ergo itineris causa vel ad peragenda exercitia missam omittere. Non licet autem, quando pro alio celebrat, stipendium accipere, quia ex fundatione stipendium iam percepit.

Quidam auctores permiserunt ut aliquoties in anno celebret pro se vel pro suis; sed S. C. C. 18. sept. 1683 negavit posse beneficiatum diebus licitae vacationis pro se vel suis applicare²⁸⁹).

5. Beneficiatus, qui missam celebrare debet in determinata ecclesia, in determinato altari, certa hora, graviter peccat, si has fundatoris dispositiones saepius (quam semel iterumque in mense) sine iusta causa non observat, modo fundator eas determinaverit ob gravem causam adhuc perdurantem e. g. ob commodum populi, ob specialem cultum alicuius sancti etc.

a. In eiusmodi fundatoris dispositionibus ad tempus ex iusta causa dispensare potest episcopus, in perpetuum vero sola s. Sedes.

b. Beneficiatus, qui ex fundatione diebus festis celebrare tenetur in determinato altari vel in determinata ecclesia, festis postea ab Ecclesia abrogatis celebrare potest in alia ecclesia vel in alio altari, si finis fundationis is est, ut populo praebeatur occasio audiendi sacrum³⁰⁰).

c. Beneficiatus, qui ex fundatione applicare tenetur pro fundatore singulis diebus festis, ad id tenetur etiam festis suppressis³⁰¹).

5. Obligatio ratione oboedientiae,

198. 1. Tum Concilium Tridentinum³⁰²) tum Codex iur. can.³⁰³) iisdem fere verbis episcopis et superioribus religiosis curandum

²⁸⁵) S. C. C. 18. sept. 1683.

²⁹⁰) Cf. s. *Alphonsus* n. 333.

^{W7}) S. C. C. 4. iun. 1689 et 17. nov. 1695.

^{*“}) S. C. C. 14. apr. 1655.

^{”9}) Cf. s. *Alphons.* n. 332 cum nota c. edit. Gaude.

³⁰⁰) S. C. *Ep. et Reg.* 1. mart. 1872.

^{30»}) S. C. *Ep. et Reg.* 15. dec. 1856.

«nj Sess. ~~XX~~^{XXI} 11. c. 14. De reform.

^{>“}) Cn. 805.

praecipiunt, ut sacerdotes sibi subditi saltem singulis dominicis aliisque festis de praecepto ss. missae sacrificium offerant, quibus sacerdotes subditi, sicubi superiores tale praeceptum dederint, oboedire tenentur.

2. Posse *praelatos saeculares* i. e. summum Pontificem et episcopum sacerdotibus sibi subditis per se non solum missae *celebrationem*, sed etiam *applicationem* praecipere, certum est; attamen raro hac potestate utuntur superiores, qui non sunt religiosi, quia sacerdotes subeunt damnum temporale, eo quod stipendio missarum privantur.

Missa *conventualis* (si plures celebrari debent, solum una) ex lege ecclesiastica quotidie applicanda est pro benefactoribus in genere³⁰⁴). Religiosi quidem non de iure communi, sed plerumque ex statuto ordinis ad hanc applicationem faciendam tenentur. Missa conventualis dicitur missa, quae canenda est in ecclesiis cathedralibus et collegiatis et in ecclesiis regularium utriusque sexus, in quibus officium canonicum persolvitur in choro; qui ergo ad chorum non tenentur, non habent missam conventualem.

3. Superiores autem *religiosorum* suis subditis ex diversis titulis missae applicationem praecipere solent, et quidem ex iustitia, ubi stipendia missarum a superioribus accipiuntur eo pacto, ut per subditos ea persolvenda curent vel ex oboedientia, ubi aut vi potestatis dominativae, qua in subditos pollent, missae applicationem ipsi iniungunt aut vi constitutionum missas, quae ab his ad certam intentionem exiguntur, praescribunt.

a. Tenentur ergo sacerdotes religiosi subditi sive ex iustitia sive ex oboedientia missae sacrificium ad intentionem a superioribus praescriptam applicare. Si religiosus subditus contra praeceptum superioris agat, valide quidem ad aliam intentionem applicat, attamen illicite, et si ex iustitia tenebatur offerre, sine dubio graviter peccat, secus vero graviter vel leviter vel nulla ratione peccat contra oboedientiam, prout superior sub gravi vel sub levi vel nullatenus sub peccato subditos obligare intendebat. Constitutiones ordinum missas iniungentes sub peccato plerumque non obligant³⁰⁵).

b. Praeceptum superioris missae sacrificium iniungentis ultra finem a superiore intentum non se extendit. Qui ergo ex sola oboedientia i. e. ex praecepto superioris vel ex statuto ordinis sacrum facere tenetur, potest reliquos fructus, qui directe non conferunt ad finem praeceptum, sibi vel aliis applicare. Sic si missa exigitur pro infirmo ad impetrandam eius sanitatem, sacerdos alios fructus praeter impetratorium, et si missa exigitur in gratiarum actionem, saltem fructum satisfactorium pro lubitu applicare potest.

§6. *Obligatio ratione promissionis.*

199. 1. Qui serio et cum animo sese obligandi promittit se pro aliquo missae sacrificium oblaturum esse promissione ab altero acceptata, ordinarie ex *fidelitate* tenetur pro eo missam applicaret. Plerumque tamen eiusmodi promissiones non serio fiunt et cum animo sese obligandi, sed benevolum tantum propositum ostendunt, quare veram obligationem raro inducunt. Ab intentione igitur promittentis omnia dependent.

³⁰⁴) Ita statuit *Benedictus XIV.* constit. *Cum semper alia* 10. aug. 1754.

³⁰⁵) Cf. S. C. de Relig. 3. maii 1914.

2. Obligatio ex fidelitate ordinarie solum levis est, etiam in re gravi. Qui ergo unum vel plura sacra alteri vere promisit et ea applicare emittit, graviter non peccat, nisi expresse sub gravi se obligare intenderit vel onus illius in se susceperit, qui sub gravi celebrare tenebatur. Si autem vera promissio non intercesserit, omissio celebrationis nullum est peccatum.

Qui ex liberali promissione sacrum facere tenetur, obligationi satisfacit, si solum fructum promissum vel petatum applicet; reliquos autem sibi vel alteri reservare potest. Liberalis enim promissio ita est interpretanda, ut promittenti sit quam minime onerosa. Qui e. g. uni promisit sacrum in gratiarum actionem pro beneficio accepto, alteri ad impetrandam sanitatem, tertio pro defuncto amico, unico sacro triplici promissioni satisfacit³⁰⁰).

³⁰⁰*) Cf. *Sporer-Bierbaum* III. pr. 8. n. 417, qui secutus est *Gobai*, Exponent, theol. tr. 3. n. 144. Lugo disp. 19. n. 193.

QUAESTIO QUINTA.

De loco celebrationis³⁰⁷⁾.

Locus celebrationis est *ecclesia* et *oratorium*; sed quandoque etiam extra ecclesiam vel oratorium celebrandi licentia conceditur.

200. De ecclesia et oratorio. 1. *Ecclesia* est aedificium ad cultum divinum eo fine exstructum, ut *omnibus* fidelibus usui sit ad divinum cultum *publice* exercendum (cn. 1161).

2. *Oratorium* est locus ad cultum divinum destinatus, *non* tamen eo potissimum fine, ut *omnibus* fidelibus usui sit ad religionem *publice* exercendum (cn. 1188, § 1).

Attamen etiam oratoria, quamvis erecta sint praecipue in commodum *particularis* collegii vel privatorum, plus vel minus patere possunt etiam aliis fidelibus; inde sunt:

g. Publica, si saltem tempore divinorum officiorum omnes fideles *rius* legitime comprobatum habent, illa adeundi.

Intelliguntur ecclesiae vel oratoria *catholicorum*; in ecclesiis enim haereticorum vel schismaticorum etsi olim rite consecratis aut benedictis non licet missam celebrare³⁰⁸⁾; licet autem in templis alieni ritus, et deficiente altari proprii ritus, etiam in altari consecrato alieni ritus; non vero super Graecorum *antimensiis*³⁰⁹⁾ (i. e. linteaminibus quae propter reliquias insutas locum quandoque tenent lapidis consecrati).

b Semipublico^a si erecta sunt in commodum alicuius communitatis^{*}; *iū* (particularis) vel coetus fidelium, ita ut non quilibet ius habeat illa adeundi; attamen admitti possunt alii.

Oratoria semipublica sunt oratoria in *domo publica* erecta, in domo nempe alicuius communitatis, cuiusmodi sunt: seminaria clericorum, monasteria virorum et mulierum etiam votorum simplicium et sine clausura, collegia educationi puerorum vel puellarum destinata, quamvis sine auctoritate Ordinarii erecta, hospitalia, orphanotrophia, carceres publici, universitates, domus confraternitatis vel piaae associationis ab episcopo approbatae, domus exercitiis peragendis et domus operibus misericordiae exercendis addictae³¹⁰⁾.

c. Privata seu domestica, si in *privatis*, aedibus in commodum alicuius *tantum* familiae vel personae privatae erecta sint.

Oratoria privata ergo sunt omnia oratoria erecta *in domo privata*, in domo nempe alicuius individui vel particularis familiae, etiam magnatis, principis vel ipsius regis. Quamvis oratoria cardinalium atque episcoporum tum residentialium tum titularium sint oratoria privata, fruuntur tamen iuribus et privilegiis oratorii semipublici. Cn. 1189. — Aediculae in coemeterio a familiis seu personis privatis ad suam sepulturam erectae sunt oratoria privata. Cn. 1190.

807) Cn. 1161—1196. *Gaspard*, l. c. De loco celebrationis missarum, n. 121—358. *Coronata*, De locis et temporibus sacris. *Idem*, Institutiones iur. can. II* 721—773. *Cappello*, l. η. 705—713.

3°β) *Wernz-Vidal*, Ius can. IV. 96 >Solum in casu necessitatis, si prorsus scandalum absit illa celebratio licita fieri potest.< Cf. S. *Oflic.* 5. Iun. 1889 (Collect P. F. II. 1707).

30i) Cn. 823, § 1, 2. Privilegia opposita, tempore belli concessa, iterum sublata sunt.

«°) S. C. R. 23. ian. 1899 n. 4007.

201. De licentia in iis celebrandi. 1. Ex iure communi missa celebrari solum potest in *ecclesia* vel in *oratorio*, dummodo locus iste sit consecratus vel saltem benedictus³¹¹).

Oratoria publica eodem iure reguntur, quo ecclesiae (Cn. 1191). Ibi ergo missa celebrari et functiones eccl. peragi possunt omnibus anni diebus etiam sollemnioribus, nisi obstent rubricae.

2. Facultatem erigendi *oratorium semipublicum* Ordinarius[^] concedere potest, sed *a.* in quavis communitate unum tantum [in conviciis, gymnasiis, lyceis, carceribus, xenodochiis etc. praeter oratorium principale alia minora erigi non possunt, nisi ex iudicio Ordinarii necessitas aut magna utilitas id exigat; et *b.* ea condicione, quod oratorium vel per se vel per alium virum ecclesiasticum visitaverit et decenter instructum repererit³¹²).

a. Oratorium semipublicum legitime erectum sine Ordinarii licentia ad usus profanos converti nequit³¹³).

b. In monasteriis monialium cum clausura papali episcopus propter ipsam clausuram permittere nequit, ut intra clausuram missa celebretur; non desunt autem, etsi rara, exempla huius facultatis per indultum apostolicum concessae.

c. Etiam in oratoriis semipublicis omnes functiones ecclesiasticae peragi possunt, nisi obstent rubricae aut episcopus aliquas exceperit. (Cn. 1193.) Potest enim Ordinarius in facultatis concessione varias limitationes apponere, e. g. ut una tantum missa celebretur, ut non celebretur certis diebus aut certis horis³¹⁴).

d. Vi privilegii Societati Iesu concessi³¹⁸), possunt provinciales etiam in *grangiis regularium* (domus oeconomicae) oratoria erigere, quae privilegiis oratorii semipublici gaudent.

3. Facultatem celebrandi in oratorio *stricte privato* hodie solus concedit romanus Pontifex³¹⁶).

a. In eiusmodi oratorio, postquam episcopus illud visitaverit et probaverit, celebrari potest, sed unica missa tantum, eaque lecta singulis diebus exceptis festis sollemnioribus.

b. Potest tamen episcopus, dummodo iustae adsint et rationabiles causae, diversae ab iis, ob quas indultum concessum fuit, etiam sollemnioribus festis per modum actus celebrationem permittere. Cn. 1195.

4. Facultatem celebrandi extra ecclesiam et oratorium super pefram sacram et decenti loco, nunquam autem in cubiculo, concedere potest Ordinarius loci, aut si agatur de domo religionis exemptae Superior maior; sed concedenda est haec licentia nonnisi iusta et rationabili de causa, in extraordinario casu et per modum actus³¹⁷).

^{3U}) Concilium trid. sess. XXII. decr. *Quanta cura* De observand. et evitand. in celebrat. missae. Cn. 822, § 1.

³¹³) Cn. 1192.

³¹³) Cn. 1192, § 3.

³¹⁴) Oratoria semipublica eatenus quoque publicis aequiparantur, quatenus missae, quae in iis celebrantur, respondere debeant calendario loci, non celebrantis, saltem si agitur de oratorio principali. S. C. R. 22. maii 1896 n. 3910.

³¹⁵) Gregorius XIII. constit. *Decet rom. Pontificem* 3. maii 1575.

³¹⁶) S. C. *Sacr.* Instructio ad locorum Ordinarios pro postulandis Apost. induitis 1. oratorii domestici cum suis extensionibus, 2. Altaris portatilis. 1. Oct. 1949. A. A. S. 41 (1949) 493. Cf. Annotationes *Cappello* in *Per.* 38 (1949) 416—421.

³¹⁷) Cn. 822, § 4. C. i. C. 16. oct. 1919. A. A. S. XI. 478.

Eiusmodi causa esset: *a.* Si templa celebrationi facta essent inepta e. g. incendio vel terrae motu. In hoc casu id fieri potest etiam ex licentia praesumpta, si expressa tam cito haberi non possit, *b.* Si magna fidelium multitudo sacro praecepto careret, ubi illud solum in ecclesia celebraretur.

His ergo limitibus circumscribitur facultas celebrandi *sub dio* vel in *loco decenti* domus privatae (non in cubiculo, i. e. ubi dormire solent inhabitantes). Casus extraordinarius et causae potius stricte interpretanda sunt. Praesertim monuit S. C. Sacr. in literis ad Ordinarios Italiae³¹⁸), ne propter rationes profanas vel politicas facultas litandi sub dio concedatur.

5. Ut celebrari possit *in navi*, peculiare indultum *apostolicum* requiritur, ita ut nec missionarii apostolici vi huius tituli nec sacerdotes .. habentes privilegium celebrandi ubique vi huius privilegii absque speciali induito apostolico in navi celebrare possint³¹⁸).

a. Condiciones, sub quibus haec facultas conceditur, sunt: *a.* ut mare sit tranquillum; *β.* ut nullum adsit irreverentiae periculum; *γ.* ne in privatis cellulis celebretur, nisi ex adiunctis remotum sit irreverentiae periculum³²⁰).

b. Facultas celebrandi in mari debitis cautelis adhibitis, quae antea solum episcopis Americae, Oceaniae et Australiae concessa erat pro itinere romano³³¹), ex novo iure cardinalibus et episcopis pro quolibet itinere maritimo competit³³³).

c. Si in navi habetur oratorium in loco fixo, censetur *publicum*, in quo probabiliter celebrari potest absque speciali induito³³³).

³¹⁸) A. A. S. XVI, 370.

³¹⁹) S. C. R. 4. mart. 1901. S. C. *de prop, fide* 20. ian. 1667. *Benedictus XIV.* De sacrif. miss. 1. 3. c. 6. n. 11.

³²⁰) S. C. *de prop, fide* 7. mart. 1902, quo celebratio in privatis cellulis absolute prohibetur, 13. aug. 1902, quo celebratio sub condicione in textu indicata permittitur.

M1) S. C. R. 30. iun. 1908.

³³³) Cn. 239, § 1, n. 8; cn. 349, § 1.

³³³) S. C. R. 4. mart. 1901. cf. *Lopez in Per.* 34 (1945) 42—44.

QUAESTIO SEXTA.

De tempore celebrationis.

Articulus primus.

Quando celebrare liceat.

202. Quibus diebus celebrare liceat. *Quotidie* celebrare licet exceptis paucis diebus, quibus celebratio speciali lege ecclesiastica restringitur vel omnino prohibetur, nimirum *tribus ultimis maioris hebdomadae diebus*.

Ordo hebdomadae sacrae feliciter restauratus est â Pio XII. per Decretum generale S. Rituum C. diei 16. nov. 1955 et per Instructionem SRC eiusdem diei³²⁴). Nova haec lex totam Ecclesiam latinam obligat, quatenus utitur libris liturgicis Romanis, non ergo ritus non Romanos (ut ritum ambrosianum, mozarabicum, dominicanum etc), qui tantum tenentur tempus vespertinum celebrationum liturgicarum de novo statutum observare. Liturgici ritus hebdomadae sacrae, qui speculiori sacramentali vi et efficacia pollent ad Christianam vitam alendam³²⁵) « ita modernae socialis vitae necessitatibus adaptantur et ad horas vespertinas restituuntur, ut fideles »facilior, devotior ac fructuosior« iisdem interesse valeant.

L *Feria quinta in Coena Domini in ecclesiis cathedralibus* celebretur antemeridie post Tertiam *Missa chrismatis* i. e. pristina missa oleis consecrandis destinata. Vespere inter horam ~16. et 21. celebranda est missa sollemnis de Coena Domini.

4 —

λ<Λ*

2. *In aliis ecclesiis et oratoriis* in quibus functiones tridui sacri peraguntur, vespere inter horam 16. et 21. cantetur missa sollemnis de Coena Domini³²⁶).

3. *Missae privatae* secundum cn. 862 hac die interdicuntur. At *in omnibus ecclesiis et oratoriis publicis*, »ubi ratio pastoralis id postulat i. e. »ut omnes fideles hoc sacro die Missae sacrificio intressé et corpus Christi sumere possint Ordinarius loci unam, vel etiam alteram missam lectam permittat; in oratoriis semipublicis vero unam tantum missam lectam. Hoc valet etiam si missa principalis in Coena Domini ne ritu quidem simplici ibi celebrari potest.

r
T
|
|

a. Ubi fieri potest s. functiones, imprimis s. missae sacrificium »cum omni splendoroc peragantur. >In ecclesiis autem et in oratoriis publicis et semipublicis ubi sacri ministri desunt, ritus simplex adhiberi potest«, dummodo clerici vel pueri ministrantes bene instructi ad minus tres pro dominica in Palmis et pro missa in Coena Domini et quatuor saltem in Celebratione Actionis liturgicae in feria VI. et Vigiliae paschalis adsint³²⁷). Non iam opus est licentia adhibendi

,M) AAS 47 (1955) 838—«41 et 842—847.

»“) 1. c. 839.

«·) AAS 49 (1957) 93.

AAS 48 (1956) 153 coli. AAS 49 (1957) 91 s.

Memoriale rituum Benedicti XIII., cum in Ordine hebdomadae s. instaurato addantur »rubricae pro celebratione rituum simplici* i. e. sine ministris sacris.

b. Privilegia *Cardinalibus* (cn. 239, § 1, 4) et Episcopis, dummodo non teneantur celebrare in cathedrali (cn. 349, § 1, 1) concessa retinent suum valorem. Similiter nec privilegia religiosorum, praesertim regularium nec particularia indulta a singulis sacerdotibus obtenta nova lege abrogantur, sed omnes missae horis vespertinis celebrari debent.

c. Imprimis si in Feriam V. in Coena Domini incidat festum de praecepto (s. Joseph) ordinarius curare debet, ut tot missae in ecclesiis dicantur, quot sufficiant, ut populus praecepto assistendi sacro satisfacere possit³²⁸).

205. 1. Feria VI. in Passione et Morte Domini dicitur dies aliturgicus, quia excepto casu necessitatis quaevis missa sive sollemnis sive privata sub gravi prohibetur. Celebratur tantum missa praesanctificationum, quae vera missa non est, sed sollemnis ritus communionis sacerdotis et fidelium.

a. Actio liturgica postmeridiana celebrari debet in omnibus ecclesiis et oratoriis, in quibus feria V, in Coena Domini habita est translatio et repositio ss. Sacramenti^{8*8}).

b. In casu necessitatis, quo nempe infirmus alias sine viatico moreretur, licet hac quoque die missam celebrare. In hoc, raro utique, casu dicenda esset missa, quae tempori magis conveniat, scilicet: de passione Domini.

2. Si in feriam VI. in Passione et Morte Domini vel in sabbatum sanctum incidat aliud festum de praecepto, e. g. patroni, officium cum missa transfertur in alium diem non impeditum, obligatio abstinendi ab operibus servilibus ipsa feria VI. observatur, obligatio autem assistendi missae cessat, cum ad impossibile nemo teneatur³³⁰). Sabbato sancto utraque obligatio festi observari debet, inquantum fieri potest³³¹).

J!04. Sabbatum sanctum per se est dies aliturgicus, cum missae privatae interdican- tur et missa solemnis vigiliae paschalis demum circa mediam noctem incipere possit. Ex gravibus rationibus Ordinarius loci permittere potest anticipationem missae nocturnae post occasum solis diei sabbati.

a. Vigilia paschalis celebrari potest in ecclesiis et oratoriis, ubi feria V. et VI. functiones locum non habuerint et omitti, ubi functiones celebratae sunt³³²).

b. Temporibus anteactis, etsi rarissime, sabbato sancto (numquam vero feria VI. in parasceve) per S. Sedem privilegia concedebantur celebrandi missam privatam³³³).

205. Qua diei hora celebrare liceat. 1. Dispositionem Missalis Romani, missam nempe celebrari posse quacunque hora ab aurora ad meridiem, *Codex* ita ampliavit, ut diceret, jñe missae initium fiat citius quam una hora ante auroram nec serius quam una hora post meridiem³³⁴).

³²⁸) S. C. R. 13. sept. 1693. n. 1883; 12. sept. 1716. n. 2240.

³²⁹) AAS 48 (1956) 153. n. 3. ³³⁰) S. C. R. 20. mart. 1706. n. 2164.

³³¹) S. C. R. 2. sept. 1903. Urget obligatio assistendi sacro tantum, si missa Vigiliae paschalis de indicio Episcopi ante mediam noctem celebratur.

³³²) AAS 49 (1957) 95. n. 20.

³³³) S. C. R. 22. iul. 1848. n. 2970.

³³⁴) Rubricae gen. miss. XV. 1. Cn. 821, § 1.

a. Nomine *aurorae* intelligitur initium crepusculi matutini, quod cum diversum sit pro diversis locis et pro eodem loco diversum sit diversis anni temporibus, pro singulis regionibus exarari et directionio officii divini apponi solebat tabella, quae horam aurorae indicet.

b. In regionibus, in quibus aurora per integram noctem perdurat, per se nihil obstat, quominus missa mox post mediam noctem inchoetur; attamen ne id sine iusta causa fiat, decentia prohibet. Ubi aurora valde tarda est, servari potest consuetudo celebrandi citius quam per regulam generalem licet³⁸⁾. Ubi aurora non apparet, ut fit certo anni tempore in regionibus polaribus, licet inchoare missam ab exordio diei civilis et usualis, quo homines diluculo surgere solent ad opera diurna. »Immo videtur concessum esse, ut horae assumantur romanae³⁸ⁱ⁾.<

2. In *nativitate Domini* licet unam missam parochialem vel conventualem celebrare *post mediam noctem*; nullam vero privatam sine apostolico induito³³⁷⁾.

a. Iure ergo communi non licet media nocte seu ante auroram ei, qui missam sollemnem dixerat, alias duas missas³⁸⁾, neque aliis sacerdotibus vel unicam missam privatam celebrare. Potest tamen in omnibus religiosis seu piis domibus oratorium habentibus cum facultate ss. sacramentum habitualiter ibi asservandi unus sacerdos tres missas vel, servatis servandis, unam tantum, quae abstantibus ad praecepti satisfactionem valeat, celebrare et s. communionem petentibus ministrare³⁰⁾. Pro ecetesiis-regularium privilegium ww-valet et pro oratoriis publicis solum-ianuis clausis³⁰⁾.

b. Missam, quae in nocte nativitatis Domini dicitur, non licet incipere ante mediam noctem, ita ut consecratio post mediam noctem fiat. Eiusmodi usum s. congregatio reprobavit atque abolendum praecepit⁸⁴¹⁾, et cn. 821, 2 dicit: media nocte *inchoari* potest missa.

Nota. Quandoque conceditur privilegium celebrandi duabus horis ante auroram vel post meridiem. Immo etiam duabus hoæis post mediam noctem et tribus post meridiem³¹¹⁾. Eiusmodi privilegia nonnullis ordinibus religiosis concessa non videntur esse abrogata.

3. »Ordinarii locorum exceptis Vicariis Generalibus sine mandato speciali, permittere possunt *missae celebrationem~H0ris postmeridianis quotidie*, si bonum spirituale notabilis partis christifidelium id postulat³⁴³⁾.* t.----- ΣZZ »

a. Requiritur ergo ad celebrationem missae vespertinae licentia *Ordinarii loci* (cui assimilatur Ordinarius castrensis). *Vivarius generalis* indiget mandato speciali Episcopi, quod et generaliter accipere potest; agitur enim de potestate Ordinarii propria et territoriali, quae secundum cn. 197, § 1 et cn. 199, § 1) in toto vel in parte delegari potest.

·») *Génicot*, Theol. mor. inst. II. 236.

”) *Congreg. special.* 18. sept. 1634. S. *Rituum Cong.* resp. 2. nov. 1634 (n. 614) et 6. fdbr. 1858 (A. S. S. III. 602 et VII pg. 400 nota), cf. *Vermeersch-Creusen*, Epitome II. 96. ”7) Rubricae gen. miss. XV. 4. Cn. 821, § 2.

338) S. C. R. 20. apr. 1641 n. 752; 7. dec. 1641 n. 781. Per facultates quinquenales episcopi possunt in sacellis religiosorum non exemptorum permittere tres missas cum communionem.

33º) Cn. 821, § 3. «º) S. *Officium* 26. nov. 1908.

M1) Rubr. gen. XV. n. 4. S. C. R. 11 maii 1878 n. 4448. 2. iun. 1883 n. 3576. 54:) *Priimmer*, Theol. mor. III. n. 290 e.

«’) AAS 49 (1957) 178. n. 1.

Quoad missas vespertinas *in navi* competens est >Ordinarius loci, in cuius territorio est portus, in quo navis habitualiter consistit³⁴⁴345

Haec licentia, cum sit realis (in favorem populi), non personalis (in favorem celebrantis) similiter ac facultas binandi in casu urgenti rationabiliter *praesumi* potest⁵⁴⁵).

b. Licentia postmeridie celebrari dari potest et per se debet >si bonum spirituale *nofabilis partis christifidelium* id postulat*. Excluditur ergo missa vespertina »ad externam dumtaxat sollemnitatem decorandam aut in privatorum commodum⁸⁴)*.

Bonum spirituale intellegitur secundum finem legis: possibilitas participandi in s. missae sacrificio et in s. synaxi.

Notabilis pars fidelium relative ad totum communitatis (in parochia, in nosocomio, in congregatione Mariana) accipit mensuram. Generatim auctores dicunt ex analogia cum regulis de binatione: notabilis pars sunt ad minimum 20 vel 30 personae.

c. In lege determinatur *terminus, ante quem non* celebrare licet missam vespertinam: hora 16. Ex analogia cum decreto de hebdomada sacra, quod missae celebrationem post horam 21 non permittit, auctores generatim terminum, *post quem non* definiunt horam 21. vel ad summum 22. Imo iam missa hora 22. coepta, servata vi verborum potius missa nocturna, quam vespertina vocanda esset³⁴⁷y.

d. Post Motu Proprio *Sacram Communionem* ius missionum, quo iam secundum Constitutionem Apost. *Christus Dominus* cotidie missa vespertina permitti potuit⁸⁴⁸), iam non differt a iure communi.

4. *In Instaurato Ordine hebdomadae sacrae* praescribitur, ut *feria V.* celebretur antemeridie post Tertiam (in ecclesia cathedrali) missa chrismatis; omnes aliae vero missae postmeridie inter horam 16. et 21.

Feria VI. actio liturgica celebretur circa horam 15. Ex rationibus pastoralibus hora definiri potest inter horam 12 et 21.

Sabbato sancto. Vigilia paschalis ita incipiatur, ut missa sollemnis vigiliae inchoari possit circa mediam noctem inter sabbatum s. et dominicam Resurrectionis. Ordinarii locorum propter graves rationes ordinis publici vel pastoralis permittere possunt, sed >non indistincte vel generaliter pro tota dioecesi*, ut in celebratione Vigiliae pro populo hora antecipetur, sed non ante diei crepusculum aut certe non ante solis occasum. In ecclesia cathedrali, ecclesiis religiosorum et ubicumque sine gravi incommodo fieri potest[^] servetur hora competens .in media nocte³⁴⁸*).

Apparet mens Summi Pastoris in Ecclesia, ut sacri ritus eo tempore vespertino celebrentur, quo sacrosancta mysteria Christi crucifixi, sepulti, suscitati contingerunt.

20 § Gravitas huius praecepti. 1. Praeceptum de hora celebrationis *sub gravi* obligat in materia gravi. Qui ergo sine iusta causa notabiliter ante vel post tempus ab Ecclesia statutum i. e. integris duabus horis ante auroram vel post meridiem celebrat, grave peccatum committit³⁴), nisi particularia adiuncta excusent.

vWvuL-

A - 1

³⁴⁴) AAS 45 (1953)) 428.

³⁴⁵) Monitor eccl. 82 (1957) 198.

i

^{84«}) AAS 47 (1955) 218.

³⁴⁷) AAS 47 (1955) 841. η. 1. Apollinaris 26 (1953) 99.

<x

³⁴⁵) AAS 45 (1953) 23.

x·») Ordinationes et declarationes S. R. C. AAS 49 (1957) 91—95. s«.

⁸⁴ⁱ) S. *Alphonsus* n. 346.

Communiter auctores *potestatem in hac lege in casu particulari dispensandi* episcopis quoque concedunt³⁵⁰). Eadem potestas competit etiam superioribus religiosis, qui excluso speciali privilegio ante auroram et post meridiem celebrandi cum subditis suis in particulari casu in hac lege dispensare possunt³⁵¹).

2, Ex insta causa citra'dispensationem licitum est ante vel post statutum tempus missam celebrare: lex enim ecclesiastica cum gravi incommodo non obligat. Porro in sequentibus adiunctis causa censetur esse iusta:

a. Si conficiendum sit viaticum; in hoc casu celebrari debet etiam statim post mediam noctem.

b. Ut opificibus et famulis praebeatur occasio audiendi missam; ex hac causa licet etiam diebus ferialibus hor us antevert³⁵²r€.

c. Si sacrum sollemne ultra meridiem protrahitur et mos est postea celebrandi missam privatam, ne magna pars populi missa careat.

d. Si sacerdos die pŁuŁcp4o ex itinere impeditur, quominus debita hora celebret: potest in hoc casu plus quam una hora missam anticipare vel postponere.

e. In funere magni principis, occasione contionis, publicae supplicationis, collationis ordinum, matrimonii etc.; licet in his adiunctis missam serius quam integra hora post meridiem celebrare.

f. Speciales concessionones occasione ss. supplicationum in honorem ss. Eucharistiae cf. AAS 17 (1925) 100—106.

Articulus secundus.

Quoties eodem die celebrare liceat.

207. Iure divino quidem nihil obstat, quominus missa pluries eodem die celebretur; lege autem ecclesiastica *semel tantum in die* celebrare licet³⁵³*)\excepto die nativitatis Domini* die commemorationis omnium fidelium defunctorum et\potestate facta a s. Sede aut ab Ordinario loci.

J, \ 1. Die nativitatis Domini omnes sacerdotes tres missas (in missali pro hac die assignatas) celebrare possunt, sed non tenentur, ita ut vel tres vel duas vel unam tantum celebrare possint³⁵³). ↑

a. Si sacerdos unam tantum vel duas missas celebrat, eam eligere debet, quae circiter horae celebrationis respondet, i. e. primam, si media nocte, secundam, si in aurora, tertiam, si post auroram celebret.

b. Sacerdotibus *caecutientibus*, qui ex privilegio quotidie missam de Beata dicunt, die nativitatis Domini ter celebrare licet, etsi missas proprias huius diei dicere nequeunt³⁵⁴).

c. Sacerdos, qui die nativitatis vi indulti *in oratorio privato* ratione propriae vel proximi infirmitatis celebrare potest, licite *tres missas* dicit³⁵⁵). |

d. Olim dubium erat, an sacerdos, qui sacrum ab alio inceptum sed non absolutum complere debet, adhuc celebrare possit; hocce dubium autem a s. Sede *negative* definitum est³⁵⁰).

“-) Cf. *Lugo* disp. 20. n. 27; s. *Alphonsus* n. 344; *Lehmkuht*, Theol. mor. II. n. 117 (n. 298); *Ballerini-Palmieri* IV. n. 1051. 1

“I) Cf. *Lacroix* 1. 6. pr. 2. n. 225; s. *Alphonsus* n. 344. Mt) Cn. 806.

”3) S. C. R. 18. iun. 1875 n. 3355.

w) S. C. R. 26. ian. 1920; 12. ian. 1921.

154) S. C. R. 13. ian. 1725. «») S. C. R. 16. dec. 1823 n. 2630.

2. Die commemorationis omnium fidelium defunctorum omnibus sacerdotibus licet tres missas celebrare, quarum unam cuicunque maluerint applicare et pro ea stipendium accipere possunt; alteram sine stipendio pro omnibus fidelibus defunctis; tertiam item sine stipendio ad mentem v. s. Pontificis applicare debent³⁵⁷).

a. In *Hispania, Lusitania*, in insulis *Phitippinis* et in *America tat.* ex concessione *Benedicti XIV.* omnes sacerdotes tam saeculares quam regulares die commemorationis omnium fidelium defunctorum tres missas pro defunctis celebrare poterant⁵⁵⁸) ; hocce privilegium nunc ad universam Ecclesiam extensum est.

b. Hoc ipso die omnia alteria *privilegiata* sunt.

c. Qui unam tantum celebrat, eam legere debet, quae in Missali habetur prima in commemoratione omnium fidelium defunctorum; eandem adhibere debet, qui missam cum cantu celebraturus est; hic secundam et tertiam anticipare potest.

d. Pro missa, pro qua stipendium accipi potest, non licet maius accipere, nisi ultro offeratur; nec licet duas missas stipendio accepto pro arbitrio applicare et alio die duas ad intentionem praescriptam sine stipendio offerre⁵⁵⁹); licet autem ratione incommodi externi quidquam accipere pro aliis duabus missis⁵⁸⁰).

e. *Sacerdos*, qui unam tantum celebrat, eam (accepto stipendio) ad propriam intentionem applicare potest; qui duas celebrat, alterutram pro omnibus fidelibus defunctis applicare debet⁵⁰¹).

3. Ex concessione s. Sedis vel Ordinarii licet bis in die celebrare seu binare, at nunquam licet absque speciali privilegio apostolico eodem die *tres missas celebrare*³⁶²).

Hoc privilegium rarius et solum in extraordinariis casibus concedebatur; ita pro provincia Mexicana⁵⁰⁵), tempore belli capellanis castrensibus, nuperrime pro cura animarum in peripheria magnarum urbium (Bannmeile) et nunc saepius.

Nota. Leges Ecclesiae de iteratione missae diversis temporibus diversae erant. Primis saeculis vix vestigium missae eodem die iteratae occurrit; media aetate voio, praesertim post saeculum tertium decimum, praxis iterandi missam invaluit. Duplex potissimum incommodum ex iterata celebratione ortum est, species nempe et suspicio avaritiae propter duplicatum stipendium ex celebratione perceptum et periculum, ne sacerdotes cetera munera pastoralia negligerent. Quare factum est, ut iterata celebratio prohiberi debuerit. In Concilio Tridentino et in Codice iuris canonici latae sunt leges, iuxta quas excepto casu necessitatis *binare* non licet.

208. De facultate binandi. 1. Facultatem binandi ordinarius concedere non potest, nisi in casu necessitatis, ubi nempe propter pefuillamsaceP-dotum die festo de praecepto notabilis fidelium pars missam audire non posset³⁶⁴). Haec necessitas duplici modo accidere potest:

a. Si unus sacerdos duas vel plures parochias administrat, quae tam longe ab invicem distant, ut utriusque parochiae populus eidem sacro

⁵⁷⁷) Constitutio *Incruentum Altaris* Benedicti XV. 10. aug. 1915 Cn. 806, 1.

⁵⁵⁸) Constit. *Quod expensis* 27. aug. 1748.

⁵⁵⁹) S. C. C. 15. oct. 1915.

⁵⁸⁰) AAS 16 (1924) 116.

⁵⁸¹) S. C. R. 28. febr. 1917.

⁵⁰¹) Cn. 806, 1.

⁵⁰⁵) S. C. C., 29. mart. 1896. S. C. C. 9. sept. 1899. ⁵⁰⁰) Cn. 806, 2.

interesse non possit, neque adsit alius sacerdos, qui in altero loco celebret.

a. In hebdomada sacra potest permitti binatio missae feria V. et missae vigiliae sabbato s., sed non in eadem parochia. Etiam feria VI. repetitio Actionis liturgicae cum facultate bis communicandi (contra cn. 857) sacerdoti concedi potest^{4*)}.

β. Insuper Ordo hebdomadae s. restauratus ipso iure Episcopo dat facultatem feria V. bis litandi (antemeridie missam chrismatis et postmeridie missam in Coena Domini) Praeterea potest Episcopus (non debet), si missam vigiliae paschalis media nocte celebravit, mane missam solemnem dominicae Resurrectionis offerre. Similiter et sacerdos (e. g. parochus), qui media nocte missam vigiliae obtulit, secundum suas obligationes et facultates die dominica Paschae et bis vel ter celebrare potest^{SMb)}.

b. Si populus eiusdem parochiae universae sive propter angustiam loci sive ob alias causas ad eandem missam simul convenire non possit, nec adsit alius sacerdos.

a. Hinc si in parochia, cuius parochus binandi facultatem habet, casu moratur sacerdos, qui celebraturus sit alteram missam, cessat facultas binandi, cum cesset necessitas, quae huius facultatis est unica ratio.

β. Antehac quidem etiam propter *utilitatem spiritualem* alia missa celebrari solebat, e. g. ut populus diebus festis suppressis sacrum audire posset, ut in adventu piae peregrinationis, episcopi, principis, in celebratione nuptiarum vel exsequiarum adesset opportunitas audiendi sacrum, ut nobiles diebus festis missam in oratorio privato audire possent. Ex iure autem nunc vigente solum in casu *necessitatis* Ordinarius binationem permittere potest, nisi ultiores facultates a s. Sede habeat v. g. festis suppressis.

y. Si conficiendum est viaticum morituro deferendum, binare potest et debet sacerdos, qui adhuc est ieiunus, immo probabiliter id potest etiam sacerdos, qui non sit ieiunus (n. 157).

2. Iudicium de existentia necessitatis prudentiae Ordinarii committitur^{SH)}, quare facultas binandi ab ipso petenda est a quo eiusdem concessio dependet.

a. In casu tamen improvise urgentis necessitatis, in quo recursus ad episcopum impossibilis est, ex praesumpta licentia missa celebrari potest, modo celebrans sit ieiunus^{®)}. Si e. g. in loco, ubi duo sacerdotes curam animarum agunt, die sabbati unus eorum morbo corripitur, adeo ut sequenti die celebrare non possit, alter die dominica binare potest, si alius sacerdos haberi nequeat et alias notabilis populi pars (30 circiter personae) sacro carerent Post factum tamen res ad Ordinarium ad recognitionem causae referenda est.

b. Cum facultas haec binandi propter necessitatem populi concedatur, non personalis sed realis est, proindeque si sacerdos, cui concessa est, celebrare nequeat, alius sacerdos, qui eius vices suppleat, vocari potest.

3. Extra casum necessitatis ad obtinendam facultatem binandi recurrendum est ad s. Sedem, quae in casibus extraordinariis eam concedit.

Eiusmodi casus extraordinarius censetur, si populus vel notabilis eius pars die, non quidem de praecepto, sed magnae devotionis missam audire non posset, vel si in regionibus missionum fideles raro opportunitatem habent missae audiendae.

» «*) AAS 48 (1956) 154. n. 6.

»®b) Cf. AAS 47 (1955) 846 s.

» «) Cn. 806, 2.

»®) Cf. *Gury*, Casus conscientiae II. n. 264.

209. De stipendio pro altera missa accipiendo. Ut a celebratione missarum omnis occasio turpis quaestus excluderetur, Ecclesia semper prohibuit, *ne binantes* absque speciali privilegio *pro altera missa stipendium acciperent aut per eam obligationi fastitiae* si *propr-ac* si *alterius* satisfacerent³⁸⁷). Nihil tamen impedit, quominus per eam obligationi *caritatis vel gratitudinis satisfaciant*TM). Licentia pro altera missa accipendi stipendium quandoque conceditur ratione paupertatis celebrantium vel in favorem piae causae. Compensatio autem, quae celebranti-intuitu extraordinarii laboris vel incommodi, ut si missa in loco dissito celebranda sit, tribuitur, non habet rationem stipendii ad Ecclesia prohibiti³⁰⁸).

a. S. C. Concilii renuit indultum apostolicum concedere, ut parochus in propria ecclesia binanti tribuatur aliquod emolumentum *ex redditibus legatorum*; si episcopus ex *aliis* proventibus aliquam retributionem dare velit, nil obstat.

b. Ubi habetur licentia, ut sacerdotes pro altera missa stipendium accipiant in favorem Curiae, ex missis manualibus totum stipendium transmittendum est, non sola taxa dioecesana, reliqua parte retenta, nec potest sustineri contraria dispositio dioecesana³⁷⁰).

c. Ergo parochi binantes, qui unum sacrum pro populo applicare debent, pro neutra missa stipendium accipere possunt.

d. Sacerdotes, qui ex statutis sodalitatis, cui nomen dederunt, pro defuncto sodali missam celebrare tenentur, huic obligationi satisfacere possunt applicantes secundam missam in die binationis³⁷¹). quia ad hanc applicationem non tenentur ex iustitia.

e. A prohibitionem percipiendi eodem die duplex stipendium excipiuntur *tres missae*, quas celebrare licet in solemnitatem nativitatis Domini: pro his enim tria stipendia accipi possunt, ut pluries declaravit S. C. C. Eodem die *parochus* unum sacrum pro populo offerre tenetur, pro reliquis stipendium accipere potest (cn. 824, § 2).

ur) S. C. C. 19. dec. 1835; 25. sept. 1858; 21. mart. 1863. Cn. 824, 2.

'«) S. C. C. pluries, e. g. *in Trevir.* 6. aug. 1881.

M0) S. C. C. 23. maii 1861.

>'") S. C. C. 13. nov. 1937. A. A. S. 30 (1938) 101—103.

wi) S. C. C. 5. mart. 1887.

QUAESTIO SEPTIMA.

De ritu celebrationis.

Huius loci non est ritus docere, iuxta quos missae sacrificium ex praescripto Ecclesiae offerendum sit, sed potius de ipsis ritibus seu de praeceptis liturgicis, quae maioris momenti sunt, quantum fieri potest, indicari debet, utrum sub gravi an sub levi obligent, factus in celebratione missae servandos exhibent rubricae missalis.

210, De missali eiusque rubricis. 1. In Ecclesia latina missa celebrari debet *lingua latina iuxta rubricas Missalis Romani*.

Summus Pontifex *Pius V.* in bulla, quae missali iussu eius edito praefigitur, duo statuit: imprimis aliorum missalium usum, nisi ex speciali privilegio concedantur, prohibet; deinde missam iuxta rubricas ibi contentas celebrandam praecipit³⁷²). Recenti tempore S. C. R. *editionem typicam* Missalis Romani publicandam curavit, cui omnes futurae eiusdem editiones ad amussim conformes esse debent³⁷³). Codex haec habet: Reprobata quavis contraria consuetudine sacerdos celebrans accurate ac devote servet rubricas suorum ritualium librorum (cn. 818). Missae sacrificium celebrandum est lingua liturgica sui cuiusque ritus (cn/ 819).

2. Rubricae Missalis aliae *praeceptivae*, aliae *directivae* sunt (n. 31). Rubricae, quae indicant ritus in ipsa celebratione servandos, praeceptivae sunt sub gravi vel sub levi iuxta earum materiam; rubricae vero, quae indicant ritus extra i. e. ante vel post missam servandos, directivae sunt.

a. Sententia tum inter antiquos tum inter recentes theologos communissima, quae rubricas Missalis aliorumque librorum liturgicorum in *praeceptivas et directivas* distinguit, omnino tenenda est neque audiendi sunt nonnulli rubricistae recentes, qui omnes omnino rubricas volunt esse praeceptivas³⁷⁴).

b. Etsi rubricae directivae per se non obligent in conscientia, in iis tamen violandis facile committi potest peccatum veniale, ubi nempe sine rationabili motivo non observentur.

211. De rituum omissione. Ut determinari possit, quae ommissio in celebratione missae gravis, quae vero levis sit, distinguendum est inter missae *partes ordinarias*, quae semper peragendaе sunt ut confessio, epistola, orationes propriae, offertorium, fractio hostiae, istius cum sanguine mixtio etc., et *partes extraordinarias*, quae non in qualibet missa dicuntur ut Gloria, Credo, Commemorationes, Sequentia, ea, quae in praefatione et canone quorundam festorum propria sunt³⁷⁵).

1. Omissio *partis ordinariae* facile evadere potest grave peccatum, praesertim si fiat in canone missae, qui arctius cum missae sacrificio connectitur; sic grave est omittere quamcunque orationem canonis vel eius verba ita mutare, ut sensus varietur.

Conantur auctores accuratius determinare, quae omissiones praesertim in canone graves censi debeant; in iis autem determinandis non consentiunt; sic ad grave peccatum committendum alii requirunt, ut duo, alii ut decem nomina

³⁷²) Constit. *Quo primum* 19. iul. 1570.

³⁷³) Constit. *Officiorum ac munerum* 25. ian. 1897 n. 18.

**) Cf. *Civiltà cattolica* 1891 IV. p. 34 ss.

**) Cf. s. *Alphonsus* n. 404

sanctorum in canone omittantur^{37·}). »Nec multum», ut bene advertit *Génicot* (II. n. 241.), »ad praxim faciunt illae minutiores omissionis gravis vel levis determinationes: siquidem nemo solet directa voluntate praetermittere missae partem, si l qui vero quaedam omittunt ob negligentiam culpabilem, eorum reatus diiudicandus est e causa generali omissionum, quam culpabiliter ponunt, non autem ex omissi^ onibus, quae reapse contigerunt.»

2. Omissio *partis extraordinariae veniale* non excedit, quia hae partes minus arcte cum missae sacrificio connexae sunt; sic veniale est omittere *Credo* vel *Sequentiam* vel *Prophetias* in feriis quatuor temporum, vel etiam *Passionem* in hebdomada sacra: respectu enim missae haec dicenda videtur pars non notabilis, quae proinde existente gravi causa (ut si alias populus die festo missa careret) et excluso scandalo absque peccato omitti posset. Si tamen complures simul omitterentur, gravis materia attingi posset.

Vi facultatem quinquennialium episcopi sacerdotibus binantibus permittere possunt omissionem Passionis in secunda missa.

212. De rituum additione. I. In celebratione missae ritibus ex praescripto Missalis peragendis aliquid addere cum animo introducendi novum ritum vel sine hoc animo, sed in notabili quantitate, praesertim si addantur preces, quae in Missali non contineantur, peccatum grave est.

Concilium Tridentinum prohibet, ne sacerdotes tritus alios aut alias ceremonias et preces in missarum celebratione adhibeant, praeter eas, quae ab Ecclesia probatae fuerint³⁷⁷): et *Pius* V. prohibet, ne sacerdotes in celebratione missae alias ceremonias vel preces, quam quae in hoc Missali contineantur, addere vel recitare praesumant³⁷⁸). Quae prohibitiones' imprimis de additione, quae fiat cum animo introducendi novum ritum, intelligendae sunt.

Q, Non licet ex privata devotione vel ex aliqua privata necessitate ritibus aut orationibus Missalis collectam vel eiusmodi addere.

Caveat sacerdos celebrans, habet cn. 818, ne alias ceremonias aut preces proprio arbitrio adiungat. Ex his probabilitatem amittit sententia illorum auctorum (s. *Alphonsi*, *Ballerini*, *D'Annibale*, *Génicot*), qui putabant ex privata devotione vel ex aliqua privata necessitate orationem addere ex iis, quae in Missali sunt, peccatum non esse.

3. Orationem jaculatoriam licet brevem sive ore sive sola mente inter ipsas preces liturgicas interponere certe improbandum est; at eiusmodi orationes inter singulas preces addere, dum sacerdos e. g. elevationem specierum facit, incensat, genuflectit etc., peccatum non est, nisi ore fiat, cum id pioprie non sit contra rubricas.

213. De nonnullis requisitis ad celebrandum. 1. Non licet missam celebrare nisi *in altari* sive fixo sive portatili saltem mobili i. e. saltem in lapide consecrato³⁷⁰).

37·) Cf. s. *Alphonsus* n. 405.

377) *Concilium Trid.* sess. XXII. decr. *Quanta cura* De observ. et evitand. in celebr. missae.

”·) *Constit. Quo primum* 19. iul. 1570.

37e) Cn. 822.

Privilegium celebrandi sine lapide consecrato ne missionariis quidem concedi solet⁸⁰⁾. Privilegium autem, quod Cardinalibus et Episcopis (cn. 239, § 1,7; 349, § 1, 1) convenit, ex iusta causa celebrandi in quovis loco decenti, modo adsit lapis consecratus, aliis sacerdotibus per speciale indultum s. Sedis conceditur.

2, In missae celebratione requiritur *Missale*, ita ut sine Missale celebrare per se grave peccatum sit propter errandi periculum; at non praecipitur, ut missa *legatur*, ne canon quidem, si exclusum sit morale periculum errandi.

Non peccat, qui una alterave vice etiam solum ex devotione sine Missal celebret, ubi hoc facile haberi non possit, modo certitudine morali sciat, se non erraturum esse. Ad cavendam populi admirationem in hoc casu alius liber sacer in altari ponendus esset.

3. *Crux cum imagine crucifixi* inter candelabra prominens, ut sacerdos et populus facile eam Intueri possint, in altari adesse debet³⁸¹⁾: crux enim cum imagine crucifixi sacerdoti et fidelibus in memoriam revocat sacrificium crucis, quod in altari renovatur.

I Est abusus ad Ordinario removendus, sicubi collocetur parva crux vix visibilis supra tabernaculum sive in ostiolo tabernaculi loco crucis collocandae inter candelabra^{58')}.

4. Toto tempore missae in altari ardere debent *duae candelae ex cera apum confectae*^{^)}, nec licet ratione dignitatis celebrantis, qui sit episcopo inferior, plures accendere quam duas³⁸⁴⁾.

a, *Sine ullo lumine* celebrare grave peccatum est, nisi fiat In necessitate viatici pro moribundo conficiendi.

Cum uno cereo celebrare veniale est; quare ob causam rationabilem cum uno tantum cereo celebrare licet. Si lumen ante consecrationem deficiat et aliud haberi non possit, a sacro cessandum est; si post consecrationem inceptam deficiat, sacrum perficiendum est; quodsi intra horae quadrantem aliud lumen haberi possit, expectandum est.

Si cerei inter celebrandum extinguantur, iterum accendendi sunt, quin tamen interim sacrum interrumpatur³⁸⁵⁾.

b. Candelae sub gravi esse debent *ex cera apum* et quidem sine admixtione alienae materiae sive vegetabilis sive animalis. Cum tamen hodie frequenter etiam cerae, ex qua candelae conflantur, admisceri soleant heterogeneae substantiae, et candelae adulteratae tamquam genuinae vendantur, s. Sedes, attenta magna difficultate habendi ceram apum genuinam, haec statuit: Episcopi pro viribus curent, ut cereus paschalis, cereus in aqua baptismali immergendus et duae candelae in missis accendendae sint ex cera apum saltem in maxima parte; aliarum vero candelarum, quae supra altaribus ponendae sunt, materia in maiore vel notabili quantitate ex eadem cera sit oportet⁸⁸⁾.

Sunt, qui permittant, ut deficiente cera existente necessitate⁸⁸⁷⁾, immo una alterave vice ex sola devotione celebrari possit cum lumine ex oleo³⁸⁸⁾. Facilius

M0) S. C. *prop. fid.* 2. sept. 1870.

M1) Rubricae general, missal. XX. Ceremoniale epp. 1. 1. c. 12.

»") S. C. R. 17. sept. 1822 n. 2621; 16. iun. 1663 n. 1270.

M8) Rubricae gen. miss. XX.

888) S. C. R. 7. sept. 1850 n. 2984.

M5) Cf. *Lacroix* 1. 6. pr. 2. n. 394. *D'Annibale* III. 400.

588) S. C. R. 14. dec. 1904 n. 4147. AAS 50 (1958) 50 s.

'7) *Suarez* disp. 81. sect. 6. n. 5.

188) *Gobât*, Exper. theol. tract. 3. n. 291.

permitti potest, ut id fiat cum candelis ex stearina vel alia materia confectis, quae hodie vix distingui possunt a candelis ex apum cera confectis. Licet enim ratio, ob quam Ecclesia candelas ex cera confectas praescribat, potissimum symbolica sit, accedit tamen etiam ratio decentiae, ob quam auctores mortale dicunt, celebrare cum candelis sebaceis (Unschlitt)³⁸⁹).

c. Ratione sollemnitatis, si nimirum missa non sit stricte privata, sed conventualis vel parochialis vel sollemnis vel locum tenens sollemnis, licet plures candelas accendere, quae pariter ex cera esse debent, nec permittitur, ut ad cultum seu super altare praeter candelas ex cera adhibeantur candelae ex stearina³⁹⁰) vel illuminatio ex gaz³⁹¹) vel lux electrica³⁹³).

5. In celebratione sub gravi requiritur *minister masculus* excepto casu necessitatis³⁹³); quare utrumque per se grave est, et celebrare sine ministro et admittere mulierem ad altare ministrantem, etsi sit sanctimonialis.

a. Casus necessitatis sunt>«, ut confici possit viaticum³⁹⁴g. ut populus praecepto satisfaciat audiendi sacramentis y, ut iose sacerdos diebus acceptis satisfacere possit praecepto audiendi sacramentis; 3. si minister (etiam ante oblationem) abscedat, nec revertatur³⁹⁴)^

Hcti

b. Sacerdotes autem, quibus conceditur specialis facultas celebrandi sine ministro (ut fit in missionibus), hac facultate licite utuntur, si alias celebrare non possint.

c. Ut celebrari possit cum ministro, qui nesciat respondere, minor necessitas celebrandi requiritur.

d. Si minister male pronuntiat, ipse sacerdos, si commode fieri potest, suppleat, si id fieri non potest, sine scrupulo ab omni correctione absterneat, ne se vel alios turbet.

6. Existente iusta causa permitti potest, ut *mulier* sacerdoti, qui prius omnia ad missam necessaria disposuit, a longe respondeat, quin tamen ad altare accedat.

Olim S. C. R. solum urgente necessitate eiusmodi mulieris ministerium permittit³⁹⁵); recenti autem tempore non amplius exigit necessitatem celebrandi, ut mulier sacerdoti respondere possit, quin tamen accuratius determinet causam, quae ad

Me) S. *Alphonsus* n. 394; in missionibus quandoque conceditur licentia adhibendi candelas ex *adipe ceti confectas*. 3i0) S. C. R. 4. sept. 1815 n. 3376.

391) S. C. R. 16. maii 1901. 393) S. C. R. 24. iun. 1914. Quoad lucem electricam haec decreta sunt: Lux electrica vetita est non solum una cum candelis ex cera super altaribus, sed etiam loco candelarum vel lampadum, quae coram ss. sacramento vel reliquiis sanctorum praescriptae sunt. Nec licet tempore expositionis interiorum ciborum cum lampadibus electricis in ipsa parte interiori collocatis illuminare. Pro aliis ecclesiae locis et ceteris casibus illuminatio electrica permittitur, dummodo in omnibus servetur gravitas, quam sanctitas loci et dignitas s. liturgiae postulant. — *Notandum* tamen est, haec praecepta valere de usu lucis cultus gratia (*Kultbeleuchtung*), non vero de usu ad videndum vel legendum (*Zweckbeleuchtung*), in quo casu nil postulatur, nisi ut dignitas servetur, cf. cn. 1271.

³⁹³) Cn. 813, § 1. *Pius XU*. Enc. *Mediator Dei* AAS 39 (1947) 557. Cf. AAS 41 (1949) 506—509. Monitor eccl. 82 (1957) 200—213. Mitius iudicat *Cappello*, l. (1953) n. 703.

³⁹⁴) S. *Alphonsus* n. 391. S. C. *Sacr. Instr.* De postulanda facultate celebrandi missam sine ministro 1. oct. 1949. A. A. S. 41 (1949) 493 s. addit?>Tempore pestilentiae, quando haud facile invenitur, qui tale ministerium impleat et secus sacerdos_debeat per notabile tempus se abstinere a celebrando.*

»95) S. C. RL 27. aug. 1836 n. 2745.

id requiratur^{30*)}. Cum nunc atuatur³⁰⁷⁾, «deficiente viro iusta de causa mulierem ministrare posse, ea tamen gē, ut ex longinquo respondeat nec ullo pacto ad altare accedat», dicens \ etur sacerdotem respondente muliere, praesertim si sit monialis et missa dicatu in sacello monialium, celebrare posse, si alias ob defectum ministri celebrationem omittere deberet, etsi non adsit maior celebrandi necessitas.

214. De missae interruptione. Missa *sine interruptione* tractu continuo celebrari debet. Duplex distinguitur interruptio :||essenfil//s, quando missae sacrificium inceptum manet incompletum, ut si inter consecrationem (unius speciei) et communionem interrumpatur, nec postea continuari possit; *erfaccidentalis*, quando missae partes interposita actione extranea una ab altera separantur.

1. *Missam essentialiter interrumpere* vel potius *abrumpere* nunquam licet, nisi immineat mortis periculum vel ss. eucharistiae profanatio.

Si missa abrumpenda sit post consecrationem unius speciei, potest sacerdos, ommissa calicis consecratione, sumere hostiam iam consecratam vel eam cum calice consecrando in alio loco secum auferre. Quod si utramque consecrationem perfecerit, utramque speciem statim sumat, si possit, vel si non possit, secum auferat in loco tuto postea sumendam.

2. *Missam accidentaliter interrumpere* ex iusta causa licet, et quidem:

a. *Post evangelium* licet eam interrumpere ad contionem habendam, ad recitandas preces pro defunctis, ad excipiendam processionem, ad faciendam proclamationem bannorum etc.

b. *Ante offertorium* licet eam interrumpere in adventu principis, peregrinorum, processionis, si advenientes alias die festo missam audire non possunt. In hoc casu sacerdos missam denuo incipere potest, ut fideles integram missam audiant.

c. *Ante canonem* eam abrumpere licet, si ipse sacerdos recordetur alicuius impedimenti, e. g. se non esse ieiunum, se esse irregularem etc. vel si excommunicatus vitandus intersit, qui expelli nequeat, vel si ecclesia violetur inter missam³⁹⁸⁾.

d. *Incepto canone* et a fortiori peracta consecratione missam solum ex gravissima causa interrumpere licet, ut si moribundus baptizari vel absolvi debeat. Alia autem sacramenta inter consecrationem et communionem ministrare non licet, quia non sunt tantae necessitatis.

a. Missa licite interrumpitur etiam ob necessitatem propriam sacerdotis celebrantis e. g. propter morbum brevi transiturum, ob necessitatem exonerationis, quae usque ad finem missae differri nequeat.

β. Sacerdos missam interrumpens curare debet, ut sacramentum interim custodiatur, proindeque illud in tabernaculum, si adsit, includat.

γ. Rediens sacerdos missam post consecrationem interruptam incipit, ubi desierat, et interruptam ante consecrationem, si mora interiecta minor sit una hora, pariter incipit, ubi desierat; quod si mora interiecta una hora maior sit,

3M) Cf. *Gasparri* 1. n. 649.

”7) Cn. 813, 2.

”e) Cn. 1173, § 2.

incipit ab initio, et ita quidem ut facta iam oblatione novam materiam accipiat et antea oblatam sumpto sacro sanguine consumat.

e. *Post communionem* celebrantis immediate ante distributionem s. communionis licitum est de altari brevem exhortationem ad communicantes habere³⁸⁾).

/. *Post communionem* pariter licet missam interrumpere, ut *vota religiosa emitti vel renovari possint*.

In omnibus congregationibus religiosis utriusque sexus, in quibus vota intra missam emittuntur vel renovantur, ex praescripto Ecclesiae servanda est norma per decretum generale S. Rituum Congregationis statuta⁴⁰⁰⁾. Haec norma desumpta est ex constitutione Gregorii XIII. *Quanto fructuosius* (1. febr. 1583), qua constitutiones Societatis Iesu approbantur.

g. *Post communionem* celebrantis seu intra missam non licet s. communionem distribuere fidelibus adeo distantibus, ut ipse altare e conspectu amittat⁴⁰¹⁾.

³⁸⁾Temperamentum tamen in nosocomiis admittitur, ita ut ss. communio dari possit infirmis in loco eiusdem contignationis, ex quo vox sacerdotis audiri possit⁴⁰²⁾.<

215. De complendo sacrificio abrupto. Si sacerdos inter celebrandum ex morbo deficiat, haec servanda sunt:

1. Si deficiat post consecrationem primae speciei et ante sump-tionem pretiosissimi sanguinis, alius sacerdos etiam non ieiunus, si non adsit ieiunus, sacrificium complere debet, quia praeceptum divinum, de procuranda integritate sacrificii praecepto ieiunii ecclesiastici gravius est. Etiam sacerdos irregularis vel excommunicatus supplere debet.

Interiecta una hora inter sacrificii abruptionem eiusque continuationem probabiliter non exsistit amplius obligatio quaerendi sacerdotem, qui sacrificium compleat, sed quod superest, in alia missa sumi potest, quia probabiliter deest unio moralis inter duas missae partes. Tamen post plures adhuc horas supplere *licet*⁴⁰³⁾.

2. Si idem sacerdos, qui inter celebrandum morbo correptus est, post aliquam interruptionem sacrum perficere potest, non alius, etsi ieiunus, sed ipse, etsi non amplius ieiunus, id faciat: nam praeceptum divinum, ut idem sacrum perficiat, qui illud incepit, praevalet praecepto ieiunii ecclesiastici⁴⁰⁴⁾.

3. Si deficiat ante consecrationem primae speciei vel post sump-tionem pretiosissimi sanguinis, nihil ab alio sacerdote supplendum est, quia sacrificium proprie nondum inchoatum vel iam perfectum est.

216. De iis, quae clara voce vel secreto dicenda sunt⁴⁰⁵⁾. 1. Qui ea, quae ex praescripto rubricae clara voce dicenda sunt, adeo submis-

^{38e)} S. C. R. 16. apr. 1853 n. 3009; 23. mart. 1881 n. 3529.

^{40°)} S. C. R. 15. aug. 1894 n. 3836; 5. iun. 1896 n. 3912. _

⁴⁰¹⁾ Cn. 868.

Vermeersch-Creusen, Epitome II. 138.

⁴⁰³⁾ Cf. s. *Alphonsus* n. 355. *Lacroix* 1. pr. 2. n. 549.

⁴⁰⁴⁾ *Lacroix* 1. 6. pr. 2. n. 552.

⁴⁰ⁱ⁾ Cf. Rubricae generales Missalis η. XVI.

recitat, ut adstantes nihil intelligere possint, venialiter peccat, quia rubricam praeceptivam violat.

2. Pari modo qui ea, quae ex praescripto rubricae secreto dicenda sunt, aut nimis demisse recitat, ut etiam sublato quovis impedimento ipse se audire nequeat, aut nimis alte, ut etiam ab adstantibus audiatur, veniale peccatum committit, quia rubricam praeceptivam laedit.

3. Qui magnam canonis partem voce valde elata vel consecrationis verba adeo demisse pronuntiat, ut ipse se audire non possit, graviter peccat. Ratio *primi* est, quia notabiliter laedit rubricam praeceptivam; ratio *secundi* est quia consecrationem periculo nullitatis exponit.

Cum ab iis observandis, quae sub veniali tantum praecipiuntur, rationabilis causa penitus excuset, exsistente eiusmodi causa clara voce dici possunt, quae secreto, et submissa voce, quae per se clara dicenda essent⁴⁰⁾).

4M) Cf. *Gasparri* II n. 848. *Génicot*, Theol. mor. inst. II. n. 254.

LIBER QUINTUS.

De poenitential)

'ζά M β ό
”TtaolB“ÇT

CAPUT PRIMUM.

De ipsa poenitentia.

QUAESTIO PRIMA.

De natura poenitentiae.

Poenitentia duplici modo accipitur, ut *virtus* et ut *sacramentum* est. Virtus poenitentiae est pars sacramenti poenitentiae, scilicet actus poenitentis (dolor de peccatis), qui ad sacramentum valide suscipiendum necessarius est, atque ab hac parte sacramentum nomen sortitur.

Articulus primus.

De virtute poenitentiae²⁾.

217. Notio. 1. *Poenitentia in genere* significat dolorem de aliqua re a se prius libere commissa. *Poenitentia ut virtus* significat dolorem de peccato a se prius commisso. Distinguitur poenitentia generalis et specialis. *Poenitentiam generalem* elicit, qui de peccato ex motivo alicuius virtutis relationem ad Deum habentis dolet, *poenitentiam specialem* elicit, qui de peccato dolet ex motivo particulari virtutis poenitentiae.

Dolor de peccato commisso aut ex peculiari motivo virtutis poenitentiae, aut ex motivo alius cuiusque virtutis procedere potest. Iam vero harum virtutum aliae relationem ad ipsum Deum habent, quia earum motivum est bonum Dei ut caritas, spes, religio, oboedientia, gratitudo; aliae relationem (saltem immediatam) ad Deum non habent, quia earum motivum est bonum naturae rationalis ut temperantia, fortitudo, veracitas, iustitia commutativa.

‘) S. Thomas III. q. 84—90. Supplementum q. 1—28. S. Alphonsis 1. 6. n. 475—705. Suarez, De poenitentia disp. I—XXXVIII. Lugo, De poenitentia disp. I—XXVII. Sporer-Bierbaum, Theologia moralis sacramentalis Pars 111. De poenitentia. Coninck, De sacramentis Tom. II. De poenitentia. Stoz, Tribunal poenitentiae. Elbel-Bierbaum, Theologia moralis Vol. III. pars 9, De sacramento poenitentiae. Ballerini-Palmieri, Opus theologicum morale Vol. V. sect. 5.. De sacram, poenit. Lehmkuhl, Theol. moralis. II. tr. 6. Lercher, Inst. Theol. Dogm. IV. Cappello, De sacr. II, De poenitentia⁵ (1947). Schöllig, Die Verwaltung der hl. Sakramente unter pastoralen Gesichtspunkten⁴ (Freiburg 1952). Regatillo-Zalba, Theol. moral. Summa III. n. 360—645.

*) Cf. Coninck, De poenitentia disp. 1.

2. *Poenitentia* prout est *virtus specialis* definitur: virtus moralis inclinans hominem ad destruenda peccata prout sunt offensa Dei vel iniuria Deo illata.

a. Virtus poenitentiae plene et complete accepta plures actus in se continet: *alodium et detestationem* peccati, qua hoc, quantum fieri potest, non adesse seu non fecisse volumus; *fr^dolorem et tristitiam* de peccato commisso; *y3)voluntatem delendi* in nobis peccatum et consequenter adhibendi medium ad id necessarium, scilicet confessionem, quae ad destruenda peccata ex voluntate Dei intelligitur necessaria; *b.fyoluntas satisfaciendi Deo* per peccatum laeso; nam offensam et iniuriam alteri irrogatam consequitur obligatio satisfactionis ab offendentem libere praestandae; eSjpropos/fum peccata in posterum absolute vitandi; ÇX^nsuper actus externos, v. g. corporis afflictiones, abnegationes etc., qui eo tendunt ut deleantur peccata quatenus sunt offensa Dei.

y

b. *Essentia* virtutis poenitentiae formaliter *in detestatione (et) dolore* consistit. Vera poenitentia utrumque actum complectitur: peccatum enim commissum apprehenditur ut malum aliquo modo praesens, vel quatenus nondum plene quoad culpam et poenam deletum est, vel saltem quatenus verum est illud aliquando commissum esse. Iam vero cum primum peccator apprehendit peccatum commissum ut malum, in voluntate oritur actus odii (abominationis), displicentiae seu detestationis, et quia hoc malum ut praesens apprehenditur, in voluntate capaci simul oritur etiam dolor et tristitia, sicut non potest diligi bonum, quod apprehenditur ut praesens, quin de eo gaudium oriatur.

c. Vera poenitentia "propositum non *peccandi*" *implicite* semper continet: per actum enim poenitentiae homo detestatur peccatum praeteritum: sed cum eadem malitia, ob quam detestatur praeteritum, insit etiam peccato futuro, virtualiter detestatur etiam peccatum futurum. Quodsi poenitentia ex motivo universali concipitur, quo homo detestatur omne peccatum grave, in ea propositum pariter universale continetur nullum in posterum peccatum comittendi. Ideo Concilium Tridentinum dicit contritionem excludere voluntatem peccandi, utique etiam in posterum*).

218. *Obiectum materiale circa quod* sunt peccata a poenitente commissi; *lobiectum materiale* virtutis sunt illi actusHnternTet externi, quibus conatur peccata delere *formale* est honestas et bonitas, quae in reparanda iniuria Deo irrogata continetur. Omne enim peccatum repugnat auctoritati divinae honorique Deo debito, quem honorem peccator summâ Dei iniuriâ laesit. Et quoniam voluntas non potest detestari malum, nisi amet bonum ei contrarium, ad obiectum formale poenitentiae pertinet etiam bonitas, quae in reparando honore Dei laeso continetur.

In quovis peccato diversae malitiae habentur, propter quas peccatum detestari possumus: a. quod sit contra voluntatem Dei praecipientem ideoque inoboedientia; ß. quod sit contra auctoritatem et honorem Dei atque ideo iniuria Dei; γ. quod sit malum Dei atque ideo offensa Dei; δ. quod nos privet aeterna beatitudine et reos constituat poenae aeternae. Iam vero qui detestatur peccatum, quia est iniuria Dei, exercet actum *virtutis poenitentiae*; qui illud ex alio motivo detestatur, aliam virtutem exercet, eam nempe, a qua motivum detestationis et doloris desumptum est.

219. *Quando poenitentia obliget.* Homini existenti in peccato mortali incumbit obligatio, per poenitentiam ad Deum se convertendi

*) Cf. sess. XIV. c. 4. (D. 898).

et cum Deo offenso se reconciliandi; quam obligationem innuit s. scriptura his verbis: *Poenitemini et convertimini, ut deleantur peccata vestra*⁶⁾. *Poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum coelorum*⁷⁾).

1. Praeceptum poenitentiae est *praeceptum speciale* ab aliis praeceptis distinctum, adeo ut peccator non poenitens damnetur non solum propter peccatum, cuius eum non poenituit, sed etiam propter peccatum impenitentiae.

2. Praeceptum poenitentiae obligat *per se in morte*.

3. *In vita*: a. *Nolle poenitentiam agere*, i. e. propositum non poenitendi, est peccatum speciale impenitentiae, quod inter peccata contra Spiritum S. recensetur et est semper grave.

b. *Velle poenitentiam agere, sed alio tempore*, non est novum peccatum, sed circumstantia quaedam peccati (see. S. Thomam), i. e. continuatio peccati. Hoc per se etiam illicitum est, sicut illicitum est permanere in inimicitia contra proximum; sed dilatio non notabilis ex causa sufficienti excusari potest.

4. Contra praeceptum poenitentiae delinquant, qui conversionem *ad notabile tempus, immo usque ad mortem differant*. Quantum vero sit hoc notabile tempus, ultra quod poenitentia et conversio citra peccatum differri nequeat, alii aliter determinant. Probabilis, quin et communior est sententia, quam *Laymann* statuit eum nempe, qui praecepto annuae confessionis satisfacit, poenitentiam ultra licitum tempus non differre⁸⁾.

a. *Concina* putat poenitentiam ultra hebdomadam sine peccato differri non posse. S. *Alphonsus* (n. 437) sententiae, quae tenet eum non peccare, qui non ultra annum poenitentiam differat, »non omnino acquiescit«, sed censet poenitentiam ultra mensem sine peccato differri non posse; concedit tamen peccatores praesertim rudes a peccato dilatae poenitentiae ordinarie excusari, quia vix unquam ad hanc obligationem advertant.

b. Sunt, qui cum s. *Thoma*⁹⁾ dicant, praeceptum poenitentiae per se obligare *solum in morte*, quam quidem affirmationem hocce argumento demonstrant: obligatio huius praecepti utpote affirmativi restringenda est ad illud tantum tempus, pro quo de ea certo nobis constat, neque ad alia tempora est extendenda: atqui non potest assignari tempus, intra quod obliget praeceptum poenitentiae, praeterquam in morte. Qui autem cum *Suarez*¹⁰⁾ obligationem hanc ad alia quoque tempora extendunt, suam sententiam in hunc modum confirmant: a. s. scriptura¹¹⁾ et ss. Patres¹²⁾ poenitentiam gravissimis sententiis urgent et nimiam dilationem conversionis, praesertim usque ad mortem, uno ore condemnant, β. Mortale peccatum esse censetur voluntarie per totam vitam persistere in inimicitia Dei et usque ad mortem differre compensationem iniuriae Deo illatae per peccatum mortale:

<) Act. 3, 19.

6) Matth. 4, 17. Cf. Ezech. 18, 30. Luc. 13, 3. 24, 45-47. Act. 2, 38. Rom. 2, 5.

e) *Laymann*, De poenitentia c. 2. n. 6.

7) Cf. II. II. q. 14. a. 2; ipse tamen s. doctor necessitatem poenitentiae extra periculum mortis ex alio capite deducit, scilicet ex obligatione vitandi peccatum mortale, quod in statu peccati diu vitari non potest. Cf. I. II. q. 109. a. 8.

9) *Suarez*, disp. 15. sect. 6. η. 2 ss.

11) Cf. Rom. 2, 4. 5. Eccl. 5, 8. 9.

12) Cf. *Suarez* disp. 15. sect. 6. n. 3.

contemptum enim Dei haec agendi ratio involvere videtur, praesertim cum ipse sua gratia ad conversionem moneat moveatque¹¹⁾. γ. Qui a Deo aversus in statu peccati mortalis vivit, primariae obligationi suae deest tendendi in finem ultimum et operandi suam salutem; sed incredibile videtur hominem sine peccato per longum tempus, immo per totam vitam hanc obligationem negligere posse. Minus efficax ad hunc finem est argumentum ex eo desumptum, quod homo quovis momento
l temporis possit mori.

Articulus secundus.

De sacramento poenitentiae.

220. Definitio. *Poenitentia, ut sacramentum* est, definitur: sacramentum, quo peccata post baptismum commissa homini contrito et confesso per absolutionem sacerdotalem remittuntur (en. 87¹²⁾

Differentia specifica huius sacramenti ab aliis sacramentis exhibetur verbis, quibus significatur *materia* scilicet contritio et confessio, *forma* scilicet absolutio sacerdotalis et *effectus*, qui est remissio peccatorum post baptismum commissorum.

221. Natura sacramenti poenitentiae. Ad declarandam huius sacramenti naturam, quatenus in theologia morali opus est, haec ex institutionibus dogmaticis repetenda sunt¹²⁾:

1. Christus dedit apostolis eorumque in sacerdotio, successoribus veram *potestatem* remittendi retinendique peccata post baptismum commissa.

a. Apostolis hanc *potestatem collatam* esse, patet ex verbis Christi: *Recipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retinebuntur* (en. 26¹³⁾),

b. Hanc potestatem non solis apostolis, sed etiam eorum in sacerdotio *successoribus* traditam esse, ex eius fine potissimum deducitur; cum enim indigentia obtinendi remissionem peccatorum perpetuo in Ecclesia exsistat, etiam potestas remittendi peccata perpetuo in Ecclesia durare debet.

2. Potestas remittendi retinendique peccata *potestas judicialis* est, quae per modum iudicii exercetur (D. 919).

a. Tria ad actum seu ad sententiam iudicalem requiruntur; g. ut eam tamquam condicio necessario praecedat cognitio causae; β. ut iudex debita auctoritate praeditus ius seu sententiam dicat γ. ut sententiam dicat non pro arbitrio, sed secundum merita vel demerita hominis, cuius causa agitur.

b. Iam vero potestatem remittendi retinendique peccata non mere gratiosam esse, ut est potestas baptizandi, sed iudicalem, tum ex naturali vi verborum potestatem clavium significantium, tum praesertim ex potestate retinendi peccata cum potestate ea remittendi coniuncta colligitur.

3. *Exercitium potestatis* remittendi retinendique peccata est *sacramentum poenitentiae* ipsa huius potestatis traditione a Christo institutum. Sane omnia in eo habentur, quae verum sacramentum consti-

n) Lugo disp. 7. n. 234.

u) Cf. *Palmieri*, De poenitentia p. 45. *Chr. Pesch*, Praelect. dogm. VII. n. 58 ss. *Lercher*, Inst Theol. Dogm. IV. 2. n. 527 ss. *J. B. Umberg*, Die richterliche Bußgewalt nach Jo 20/23, ZkTh 50 (1926) 337 ss.

“) Ioann. 20, 22. 23.

tuunt: *a. signum sensibile*: voluit nempe Christus, ut absolute voce prolata” hominibus peccata remitterentur; *b. efficax gratiae*, cum peccata per infusionem gratiae remittantur; *c. a Christo stabiliter institutum*, quamdiu nempe existunt peccatores, qui remissione peccatorum indigent (D. 911).

Eo hoc sacramentum ab aliis sacramentis (excepto tamen matrimonio, quod etiam in actu iuridico, in mutuo scilicet consensu consistit) potissimum differt, quod non ut alia in quadam consecratione, sed in iudicio sacramentali consistit, et quod peccata non remittit per modum doni et beneficii, sed per actum iudicalem.

222. De necessitate sacramenti poenitentiae. 1. Sacramentum hoc, si fieri potest *in re*, si haberi non potest, saltem *in voto* susceptum necessarium est *necessitate medii* ad salutem omnibus, qui post baptismum in peccatum mortale prolapsi sunt: remissio enim peccati mortalis post baptismum commissi ad salutem simpliciter est necessaria; medium autem a Christo ad eam obtinendam institutum est sacramentum poenitentiae, si fieri potest in re susceptum, si autem fieri nequit, saltem eius votum requiritur¹¹⁾. Quare Cone. Trident, ait: Est autem hoc sacramentum poenitentiae lapsis post baptismum ad salutem necessarium ut nondum regeneratis ipse baptismus¹⁵⁾.

a. Licet contritio caritate perfecta hominem ante sacramenti susceptionem Deo reconciliet, ipsa tamen reconciliatio a contritione non producitur sine sacramenti voto, quod in illa includitur¹⁶⁾; in novo enim testamento non est remissio peccatorum (mortalium) independenter a potestate clavium. Huius sacramenti necessitas est ergo, sicut baptismi, necessitas medii hypothetica¹⁷⁾.

p. Votum sacramenti intelligitur seria voluntas seu propositum confitendi. Hoc propositum non debet necessario esse explicitum, sed sufficit *implicitum*, cuiusmodi in actu contritionis perfectae continetur: etenim qui Deum vere diligit, voluntatem habet servandi omnia, quae ex voluntate et institutione divina necessaria sunt ad salutem. Nec debet esse propositum confitendi *quam primum*, sed suo tempore, quando scilicet aut propter mortis periculum aut propter praeceptum ecclesiasticum urget obligatio confitendi.

2. Sacramentum hoc in *re* susceptum omnibus post baptismum lapsis necessarium est *necessitate praecepti* tum *divini* tum *ecclesiastici*.

a. Praeceptum divinum: adultis enim ex institutione et voluntate Dei sacramentum poenitentiae est medium necessarium ad obtinendam remissionem peccatorum et salutem aeternam¹⁸⁾.

b. Praeceptum ecclesiasticum de usu sacramenti poenitentiae singulis annis faciendo latum est in Concilio Lateranensi IV. et iterum in Concilio Tridentino ac demum in Codice iuris ecclesiastici¹⁹⁾.

Cf. *Pesch* VII. n. 353 ss. *Lercher* IV. 2. n. 521 ss.

¹⁵⁾ Sess. XIV. c. 2. (D. 895).

¹⁶⁾ Cone. Trident, sess. XIV. c. 3. (D. 896).

Cf. *De praeceptis* n. 7.

Si quis negaverit, confessionem sacramentalem vel institutam vel ad salutem necessariam esse iure divino... a. s. Cone. Trident, sess. XIV. can. 6. (D. 916).

¹⁸⁾ Con. Lateran. IV. c. *Omnis utriusque* (D. 437). Cone. Trident, sess. XIV. can. 8. (D. 918). Cn. 906. Cf. *De praeceptis* n. 690 ss.

^f223. Quando obliget praeceptum divinum. Praeceptum divinum suscipiendi sacramentum poenitentiae seu confitendi urget tum *per se* tum *per accidens*.

L_Et *per se* quidem urget *in periculo mortis*: praecepta namque positiva obligant saltem eo tempore, quo sunt necessaria: supposito autem peccato mortali confessio in morte plane est necessaria; peccator ergo, qui in certo vel probabili periculo mortis reperitur, iure divino tenetur confiteri, si potest.

Ex multorum auctorum sententia urget etiam *aliquoties in vita*, quin determinari possit, quoties et quando urgeat. Haec tamen obligatio *ex praecepto divino* cum certitudine demonstrari non potest. Nam ex huius sententiae argumento, quod nempe homini peccatori non liceat diu in statu peccati manere, sed quod ex iure divino teneatur se reconciliare cum Deo, non sequitur id fieri debere per sacramentalem confessionem: fieri enim potest per contritionem perfectam cum voto confessionis suo tempore faciendae.

2. *Per accidens* autem obligat* a. quando requiritur status gratiae,^{L^U<-} e. g. si conficiendum vel suscipiendum sit sacramentum vivorum, âcVxpâl neque elici possit actus contritionis perfectae; ß. si quando urgeat adeo gravis tentatio, quae aliis mediis superari non possit.

Ex quorundam sententia (cf. n. 141 a) etiam obligatio confitendi ante susceptionem eucharistiae deficiente statu gratiae est ex praecepto divino; quod vero |_non certo probatur.

224. De partibus huius sacramenti. Partes sacramenti poenitentiae diversis modis assignari possunt: *ex parte totius sacramenti* partes poenitentiae sunt duae ut in omnibus aliis sacramentis, scilicet materia (contritio, confessio et satisfactio) et forma (absolutio); partes poenitentiae *ex parte poenitentis tantum* sunt contritio, confessio et satisfactio et *ex parte sacerdotis tantum* absolutio. Obiter saltem tangenda est quaestio inter theologos controversa, quaenam *partes poenitentiae sint essentialis*.

J. Omnibus consentientibus *absolutio* est pars essentialis et principalis sacramenti poenitentiae; \et pari modo omnes consentiunt *satisfactionem* actu impositam atque impletam solum esse partem 'integralem huius sacramenti: effectus enim primarius poenitentiae sacramenti, remissio scilicet peccati, producit, etiamsi satisfactio ^y*non imponatur vel imposita actu non expleatur (D. 896).

Si *satisfactio pars essentialis* sacramenti poenitentiae dicitur, id in confessario solum de potestate, qua satisfactionem imponere potest et debet, et in poenitente solum de voluntate satisfactionem acceptandi et implendi, intelligi potest, quae voluntas in contritione semper virtualiter continetur.

2. Num *contritio et confessio* seu confessio dolorosa sit pars essentialis sacramenti, disputatur. Et *thomistae* quidem, quibus etiam nonnulli scotistae accesserant, cum recentioribus communiter docent actus poenitentis seu confessionem dolorosam esse partem sacramenti essentialis, ita ut una cum absolutione significet et causet remissionem peccatorum et gratiam justificantem. Complures *vero*^{septistae}

cum paucis recentioribus affirmant²⁰), solum absolutionem sacerdotalem esse partem sacramenti proprie essentiali, quippe quae sola significet et causet peccatorum remissionem et gratiam sanctificantem; confessionem autem dolorosam seu actus poenitentis necessario requiri per modum dispositionis et *conditionis sine qua non*.

3. Ad quaestionem igitur, in quo consistat *essentia sacramenti poenitentiae*, thomistae respondent: in dolorosa confessione peccatorum et in absolutione sacramentali simul; scotistae vero respondent: in sola absolutione sacramentali supposita contritione et confessione tamquam conditione necessario praerequisita. Quid in hac quaestione verum sit, certo definiri non potest; utraque sententia probabilis, neutra certa est.

225. *Effectus sacramenti poenitentiae*²¹). 1. *Remissio peccatorum per infusionem gratiae sanctificantis*, qua peccata ita remittuntur, ut postea propter subsequens peccatum non amplius reviviscant.

2. *Condonatio poenae aeternae*: deleta enim culpa mortali remittitur etiam poena aeterna, quae partim commutatur in temporalem. Sane gratia, quae per sacramentum infunditur, tribuit ius ad gloriam aeternam, quod simul cum reatu poenae aeternae consistere nequit.

3. *Condonatio poenae temporalis*: pro dispositione poenitentis Deus etiam poenam temporalem secundum maiorem minoremve mensuram remittit. Quamvis ergo fieri possit, ut etiam poena temporalis pro mortalibus remissis debita tota deleatur, id tamen non contingit, ut ait Concilium Tridentinum, *sine magnis nostris fletibus et laboribus*²²).

4. *Reviviscentia meritorum*: opera enim meritoria per peccatum mortificata per poenitentiam iterum reviviscunt, quatenus ablato impedimento peccati mortalis iterum digna sunt praemio vitae aeternae²³).

a. Ex promissione divina peccata per poenitentiam ita delentur, ut impietas post conversionem non noceat impio²⁴); sed quam maxime noceret, si merita non reviviscerent. Insuper nisi merita reviviscerent, Deus dicendus esset punire poena aeterna peccata iam remissa: poena enim peccati, quatenus in privatione meritorum consistit, per privationem maioris gradus gloriae illis proportionatae in aeternum duraret; atqui hoc admitti non potest, tum quia in revelatione nullum vestigium huius poenae occurrit, tum quia status poenae cum statu perfectissimae amicitiae, qualis est in beatis, simul componi non potest.

b. Operum ergo moralium, quae ab homine peraguntur, quinque genera distinguere possunt: a. *opera meritoria* seu viva, quae digna sunt praemio vitae aeternae; β. *opera mortifera*, quae hominem dignum reddunt morte aeterna; γ, *opera mortua*, quae in se quidem bona sunt, sed quia ab homine in statu peccati mortalis fiunt, nec praemio nec poena digna sunt; δ. *opera mortificata*, quae antea quidem viva erant, sed

20) Inter auctores recentes sententia scotistica non displicet *D'Annibale* (III. η. 181, 2), *Ballerini-Palmieri* (V. η. 3 ss.), *Berardi* (Prax. confess. IV. η. 2).

21) Cf. *Umberg*, Systema η. 11.

«) sess. XIV. c. 2. (D. 895).

**) *Pius XI.* in Bulla jubilaei 29. maii 1924. (D. 2193.)

M) Ezech. 18, 21 ss.

superveniente peccato non possunt esse digna vita aeterna; ε. *opera rediviva*, quae antea mortificata ablato peccato mortali iterum viva fiunt et digna praemio aeterno.

5. *Gratia sacramentalis* seu ius ad auxilia gratiae. Et quoniam finis huius sacramenti est, ut deleantur peccata, haec auxilia eo tendunt, ut homo pro peccatis praeteritis satisfacere et peccata futura cavere possit.

QUAESTIO SECUNDA.

De materia poenitentiae.

Materia poenitentiae alia est *remota*, alia *proxima*; notandum tamen vocabulum *materiae* hic alio sensu adhiberi atque in reliquis sacramentis.

Articulus primus.

De materia remota²⁵⁾.

a. Materia remota sunt omnia peccata post baptismum commissa. Dicitur etiam materia circa quam, quia circa ipsa detestanda et destruenda versantur actus poenitentis et absolutio sacerdotis.

b. Materia remota distinguitur: \x. sufficiens et non sufficiens; \beta. certa et dubia; \gamma. necessaria et libera.

226. De materia sufficienti et non sufficienti. Materia *sufficiens*. dicuntur peccata, a quibus poenitens valide absolvi potest; Insuper dicuntur peccata, a quibus valide absolvi nequit. Materiam sufficientem constituit omne verum peccatum personale post baptismum commissum, insufficientem autem, quod non est verum peccatum personale (ut imperfectio), vel verum quidem peccatum, sed ante baptismum commissum.

Ratio cur peccata ante baptismum commissa non sint materia sufficiens est, quia in non baptizatos Ecclesia non habet iurisdictionem; ideo actus peccaminosorum hominum non possunt actu iudiciali remitti²⁶⁾.

1. Peccata per absolutionem iam remissa constituere materiam sufficientem absolutionis, constat ex usu et praxi Ecclesiae; impium enim esset de valore alicuius actionis sacramentalis dubitare, quam tota per orbem frequentat Ecclesia (cn. 902).

Peccata iam remissa posse esse materiam absolutionis certum est atque in hunc modum declarari potest. Sicut nos pluries vere renuntiare possumus iuri, cui iam semel renuntiavimus e. g. renovando vota religiosa, ita Deus pluries vere renuntiare potest iuri in vindictam, quod ex peccatis nostris acquisierat. Et sicut pater, qui filio veniam delecti iam dedit, eandem, si filius denuo deprecetur, vere et proprie iterum concedit, ita Deus peccatori iterum in confessione veniam petenti, eam vere et proprie denuo largitur. Sed veniae concessio ex institutione divina fit per gratiae infusionem. Nec potest dici, verba absolutionis in hoc casu non esse vera, cum nulla adsint peccata absolvenda: nam verba absolutionis non unice significant remissionem peccati, sed etiam infusionem gratiae, quae de se et natura sua remissiva est peccati ideoque illud remitteret, si adesset; cum autem non adsit, per accidens ipsa sola confertur²⁷⁾.

2. Nomine *imperfectiois* hic intelligitur tum transgressio inderata praecepti, tum actio vel omissio, quae adversatur non prae-

M) Cf. *Catech. Rom.* II. 5. 13.

26) Cf. D. 895.

27) Cf. *Lugo disp.* 13. n. 73.

cepto, sed consilio²³). Imperfectiones igitur per se non sunt peccata, proindeque non constituunt materiam sufficientem poenitentiae; nihilo secius poenitentes non sint impediendi, quominus imperfectiones suas confiteantur,^f)tum quia ordinarie adiunctum habent peccatum veniale[^]tum quia confessarius ex earum cognitione melius dirigere potest poenitentem. Verum solae imperfectiones, quae Ecclesiae clavibus subiiciantur, non constituunt nisi materiam dubiam, quia *fortasse* cum peccatis venialibus coniunguntur²⁹).

a. Imperfectiones, quae eo committuntur, quod consilia seu perfectiora negligantur, adiunctum habent peccatum, quando perfectiora omittuntur ex inordinato affectu, non ex rationabili motivo⁸⁰). Iam vero ut hi defectus aptam materiam absolutionis constituent, aliquo modo in confessione declarari debent atque de iis concipiendus est verus dolor.

b. Quamvis *imperfectiones* qua tales non possint esse obiectum absolutionis sacramentalis, sunt tamen morales defectus, de quibus dolere possumus, ut Deum magis propitium et beneficum nobis reddamus. Cum enim Deus erga illos, qui etiam opera supererogatoria et meri consilii peragunt, soleat esse magis liberalis, eis vero, qui eiusmodi opera negligunt, uberiores gratiae et providentiae subsidia ordinarie neget, nihil impedit, quominus uberiores gratias desiderantes de eiusmodi negligentis doleant, ut Deus eo certius erga eos magis beneficus fiat.

227. De materia certa et dubia. Materia *certa* est omne verum
Tua./ Peccatum certo commissum, cuius proinde absolutio (suppositis suppo-
- ' ' nendis) certo valida est ^materia *dubia* est peccatum dubium i. e. vel
Y*^non certo commissum, xver~quod non est certo verum peccatum, cuius
proinde absolutio (etiam suppositis aliis requisitis) certo valida dici
nequit. Si ergo clavibus non subiicitur nisi peccatum dubium, cuius-
nodi est a. peccatum dubie commissum; b. dubie peccaminosum,
T absolutio erit valida, si ei reipsa subest culpa; eritque invalida, si ei
nulla subest culpa.

a. Qui non affert nisi materiam dubiam (sive quod de consensu dubitet, sive quod meras imperfectiones narret), nunquam absolute absolvi potest, quia sacramentum < ietur periculo nullitatis Quam ob rem si poeniteris peccata dubia tantum confiteatur, inducendus est, ut ex vita anteacta peccatum certum iam remissum vel mortale vel saltem veniale accuset eo quod dicat: *me accuso de peccatis contra caritatem, religionem, castitatem olim commissis*, vel quod confessario interroganti: *num te accusas el doles de peccatis contra caritatem, religionem, castitatem . . . olim commissis*, respondeat affirmando.

b. Quod si hoc fieri non possit, sive quod certa non commisit, sive quod ex simplicitate aut debilitate eorum non recordatur, absolvendus est sub condicione (si capax » J, si peccata prop >sita dubia sint mortalia. Si autem peccata dubia, quae confitetur, sint venialia et nihil certi ex priori vita adiungi possit, etiam negari potest absolutio, nisi timeatur damnum spirituale, quod aliter commode evitari non potest.

c. Usus in Ecclesia invaluit, ut poenitentes, praesertim pii qui saepius confitentur, peccatis ex ultima confessione commissis adiungant saltem generice unum alterumve peccatum praeteritae vitae, atque id fieri solet ex duplici ratione: imprimis ut certa confessionis materia habeatur, si forte peccata ex ultima confessione commissas

”) Cf. *De principiis* n. 289.

”) *Lugo* disp. 19. n. 103.

80) Cf. *De principiis* n. 92.

solum sint dubia; deinde ut de peccatis in confessione declaratis dolor certius concipiatur, si forte de levibus quotidianis defectibus desit verus atque sincerus dolor. Iam vero ne frustretur finis huius praxis, scilicet consulendi validitati et fructui sacramenti, monendi sunt poenitentes, ut ex peccatis antea vitae subiungant ea, quae magis eorum conscientiam gravent et de quibus vere et sincere doleant et emendationem proponant.

d. Non raro poenitentes hac vel simili formula se accusant: habui dubia contra fidem vel habui tentationes contra castitatem, *de his me accuso prout coram Deo reus sum*. Ordinarie hac formula dubium de peccato commisso significare intendunt. Quare si alia peccata certa non accusaverint absolvi non debent, nisi ex vita anteacta aliquod peccatum certum, de quo doleant emendationemque proponant, clavibus subiiciant.

228. De materia necessaria. Materia necessaria dicuntur peccata, quae ex praecepto divino clavibus Ecclesiae per confessionem necessario subiicienda sunt. Hanc constituunt *omnia et sola peccata mortalia post baptismum commissa et vi clavium' nondum directe remissa vel directe quidem remissa, sed non ut oportet accusata?*¹⁾.

a. *Directe* remitti dicuntur peccata, quae tamquam cognita a confes\$ario *per sententiam absolutionis* remittuntur; et hac quidem ratione remittuntur omnia illa peccata, quae a poenitente in se clavibus Ecclesiae rite subiiciuntur et a confessario jurisdictionem in ea habente condonantur. *Indirecte* remitti dicuntur peccata, quae *vi gratiae sanctificantis* per sacramentalem absolutionem infusae remittuntur? Si e. g. poenitens apte dispositus (i. e. l'ôlôrem habens ex motivo universali, cf. h. 255) peccatum grave ex oblivione inculpabili in confessione omittit, absolutio confessarii j** necessario producit remissionem peccatorum et infusionem gratiae, at ipsa nequit remittere nisi peccata clavibus subiecta; non potest autem gratia infundi, quin omnia peccata mortalia deleantur; ergo vi gratiae infusae indirecte et per concomitantiam remittitur etiam peccatum in confessione omissum.

b. Si poenitens ob legitimam causam ab integritate confessionis excusantem e. g. moribundus peccata sua in genere tantum accusat, haec directe remittuntur, sed manet obligatio ea postea, si fieri potest, accuratius declarandi, quia praeceptum divinum peccata secundum speciem et numerum declarandi nondum impletum est.

229. De materia libera. Materia libera dicuntur ea peccata, quae clavibus Ecclesiae subiici possunt, sed non debent. Hanc constituunt peccata venialia post baptismum commissa et nondum remissa, et peccata tam mortalia quam venialia iam directe remissa.

a. *Peccata venialia* sunt *materia* huius sacramenti, quia vera sunt peccata contra legem Dei commissa, ideoque per potestatem clavium, quae non ad aliquod genus peccatorum restricta est, remitti possunt: *libera* autem, quia in confessione citra culpam taceri et multis aliis modis deleri possunt³¹⁾.

1). Peccata iam *remissa* sunt *materia* huius sacramenti, quia nihil impedit, quominus peccati commissi venia iteratis vicibus peti et dari possit, *libera* autem, quia peccata iam remissa iterata accusatione non egent.

c. Quandoquidem peccata tam venialia quam mortalia iam semel remissa non sunt materia necessaria, sed libera, sequitur in confessione mortalium licite posse omitti venialia sive omnia sive complura; in confessione autem venialium posse omitti aliqua, etiam pleraque venialia; in confessione tandem generali, quae non

31) Cone. Trident, sess. XIV. c. 5. Prop. damn, ab Alexandro VII. n. 11. (D.899; 1111). Cn. 901.

”) Cone. Trident, sess. XIV. c. 5. (D. 899 coli. 917).

sit necessaria, omitti posse non solum venialia, sed etiam mortalia sive aliqua sive complura, quorum confessio iam semel rite est facta.

τ βαΓβ 223— 230. Num adultus, qui sub condicione rebaptizatus est, teneatur confiteri peccata ante hunc baptismum commissa.

g. Adultus catholicus, qui sub condicione iterum baptizatus est, non tenetur denuo confiteri peccata iam accusata: si enim primus baptismus validus fuit, peccata per absolutionem iam remissa sunt, et si baptismus validus non fuit, per secundum baptismum remittuntur; peccata autem ab ultima confessione commissa et nondum accusata integre in confessione declarari debent.

Nec dicatur, quia haec peccata per baptismum modo collatum forte iam remissa sunt, non constat certo de obligatione ea confitendi; obligatio autem dubia nulla est: obligatio enim ea peccata confitendi plane certa est, quod ex iis constabit, quae de adulto acatholico denuo baptizato mox dicenda sunt.

b. Adultus acatholicus, qui ad fidem conversus propter baptismum dubie collatum sub condicione iterum baptizatur, peccata sua integre confiteri debet.

a. Complures auctores (D'Annibale, Ballerini-Palmieri, Bucceroni, Génicot) docent suadendam quidem esse confessionem, at non esse ex obligatione imponen-

Ct*'' <la'!b n'si *'s >n locis, in quibus ab episcopis praescripta sit. Baptismus enim antea r*. susceptum dubie esse validum et proinde obligationem confitendi peccata anteactae n vitae esse dubiam, obligationem autem dubiam esse nullam. Ipsa vero peccata V post baptismum dubie validum commissa certe deleri. Si enim primus baptismus «**>k*U, invalidus fuit, delentur per secundum baptismum; si validus fuit, delentur per Vb I, tu contritionem perfectam vel indirecte per confessionem cum attritione peractam33). u.. L _A Decreta autem s. Sedis hac de re edita non continere legem universalem, sed solum a — i «praeceptum particulare pro iis, ad quos referebantur, datum ob speciales eorundem **ri* condiciones.

β. Nihilominus tenenda videtur sententia affirmans obligationem integrae confessionis in casu, de quo agitur. 0Λ-A ➤ Ç>-

a. Verum quidem est, nullum exsistere s. Sedis decretum, quo obligatio integrae confessionis pro iis, qui sub condicione rebaptizantur, expresse declaretur. Quatuor enim decreta s. Officii hucusque de hac re edita, quibus obligatio confessionis edicitur, re vera particularia sunt:

Primum in causa Caroli Wippermann a. 1715. Alterum ad episcopum Philadelphiae a. 1859. Tertium ad episcopos Angliae a. 1868. Quartum ad episcopum Vallispratensem a. 1874. Responsum autem S. C. de prop, fide 10. iul. 1869 ad episcopum Quebecensem datum, et a. 1899 demum vulgatum, quo edicitur, decretum s. Officii ad episcopos Angliae continere legem universalem, privatae auctoritatis est, a secretario congregationis, ipsa congregatione inconsulta, editum34). Attamen recte affirmatur, Ecclesiam hisce decretis, licet in se particularibus, virtualiter atque aequivalenter declarasse peccata dubie baptizatorum constituere materiam necessariam confessionis atque iure divino in confessione esse declaranda. Licet enim decreta referantur ad casus particulares, cum tamen eorum adiuncta sint valde diversa et nihilominus semper eadem decisio exhibeatur, signum est omnibus eandem subesse rationem, quae alia non est nisi quia peccata dubie baptizatorum ex voluntate Christi materiam necessariam absolutionis constituunt et proinde ab omnibus Ecclesiae clavibus subici debent.

u) Cf. Lacroix 1. 6. pr. 1. n. 323.

**) Cf. Mannajoli, De obligationibus Christianorum propriis quibus in genere dubie baptizati obstringuntur (Romae 1913), p. 139 ss. p. 197.

b. Ratio interna, qua probatur *certa obligatio* confitendi peccata commissa post baptismum non certo validum haec est. Ex certa collatione baptismi oritur ius Ecclesiae certum in eum, qui baptismum (etsi forte invalidum) suscepit; idque propter gravissima damna, quae sequerentur, si dubie baptizati non censerentur eius subditi omnibusque eius legibus subicerentur. Idem prorsus iudicium est ferendum in dubio de valore matrimonii certe contracti, in dubio de valore professionis religiosae certe emissae, in dubio de valore sacrae ordinationis certe susceptae, idque propter gravia mala, quae alias sequerentur.

231. *Peccata in ipso baptismo commissa* practice adnumerari possunt materiae dubiae sacramenti poenitentiae; quare non debent in confessione necessario declarari nec possunt ipsa sola absolute per absolutionem remitti³⁵⁾. — — — — —

Peccatum fictionis seu indigna susceptio baptismi vel aliud peccatum e. g. dubii in fide in ipso actu baptismi commissum non quidem valorem, sed tamen effectum baptismi impedit. Iam quaeritur, utrum haec peccata deleantur vi baptismi, quod remoto obice reviviscit, an vero accusari debeant in sequenti confessione, ut vi absolutionis remittantur. Communiter auctores nulla distinctione facta inter peccatum fictionis et alia peccata affirmant omnia peccata in ipsa susceptione baptismi commissa constituere materiam necessariam poenitentiae; haec enim peccata dici debent post baptismum commissa, ergo per poenitentiam delenda. Fieri enim vix potest, ut peccatum in ipso instanti collati baptismi ita compleatur, ut post susceptum baptismum non continuetur; quodsi tamen in ipso instanti collati baptismi iam completum esset, per poenitentiam deleri non posset. Cum tamen alii de obligatione haec peccata confitendi dubitent³⁶⁾, alii eam negent³⁷⁾, ac tandem cum discerni vix possit, utrum peccatum in ipso instanti baptismi iam terminatum fuerit, an etiam postea duraverit, haec peccata in praxi materiae dubiae recte accensentur.

Articulus secundus.

De materia proxima.

232. *Materia proxima* huius sacramenti sunt tres actus poenitentis: contritio, confessio et satisfactio ut acceptanda. A Concilio Tridentino hi actus dicuntur *quasi-materia* sacramenti poenitentiae³⁸⁾. Qua ratione actus poenitentis in hoc sacramento se habeant, utrum sint vera *materia*, ex qua sacramentum constituitur et conficitur, an solum *condicio necessaria*, ut absolutio sacramentalis effectum sortiatur (n. 224), cum a Cone. Trident, non sit decisum³⁹⁾, dogmatici disputant⁴⁰⁾.

a. Cum *thomistis* sententia communis recentiorum affirmat actus poenitentis veram esse huius sacramenti materiam, quae una cum

³⁵⁾ *Ballerini-Palmieri* V. n. 18.

³⁶⁾ *S. Alphons.* n. 47.

³⁷⁾ *D'Annibale* 111. n. 164. *Lugo* disp. 16. n. 2.

³⁸⁾ Sess. XIV. c. 3. (D. 896).

³⁹⁾ Cf. *Pallavicini*, Hist. conc. trident. 1. 12. c. 27.

⁴⁰⁾ Cf. *Palmieri*, De poenitentia p. 144 ss. *Pesch* VII. n. 75 ss. *Lercher* IV. 2. n. 546. *Ballerini-Palmieri* V. n. 9 s.

absolutione sacerdotali constituit signum sacramentale efficax gratiae. Hi putant Concilium Tridentinum hos actus vocare *quasi-materiam*, quia non sunt res materialis ut aqua in baptismo.

b. *Scotistae* cum paucis recentioribus docent actus poenitentis non esse materiam, ex qua signum sacramentale essentiale constituitur, "sed solum condicionem necessario praerequisitam, ut absolutio, quae sola est signum efficax gratiae, effectum producat. Hi autumant a Concilio Tridentino hos actus vocari *quasi-materia*, quia rationem materiae sacramentalis vere et proprie non habent. Illud tamen addendum est scotistas sententiam suam diverso modo concipere. Auctores enim omnes antiquiores (*Bosco, Sporer, Holzmann* etc.) contritionem et confessionem *sensibilem* tamquam conditionem validae absolutionis requirunt; ratio praesertim duplex affertur: 1. natura iudicii sacramentalis *causae cognitionem*⁴¹⁾ exigit, quae cognitio sine sensibili confessione et contritione esse nequit. 2. Confessio a Cone. Trident, requisita⁴²⁾ non intelligitur nisi sensibilis.

Alii iique paucissimi (*Ballerini, Berardffi*) docent ad validam absolutionem sufficere actus mere *internos* sci. contritionem in qua votum confitendi implicite semper contineatur. — Quae sententia propter rationes pro necessitate sensibilis contritionis et confessionis modo allatas neque theoretice sustineri neque ullo modo tuto in praxim deduci potest. Ut praecipuum vel potius unicum argumentum, quo haec nova sententia nititur, affertur praxis nunc vigens absolvendi moribundos, etsi *nullum* signum contritionis vel voluntatis confitendi dedissent. Verum quidem est moribundum utique catholicum et in manifesto peccato mortali contumaciter non perseverantem, secundum praxim hodiernam condionate absolvendum esse, etsi nullum signum dederit; sed probe notandum est hanc praxim etiam temporibus sat longis post Cone. Trident, omnino reprobata esse⁴³⁾ neque nunc ullo documento "ecclesiastico, ne novissima quidem Ritualis Romani editione (cf. tit. 111. c. 1. Π. 25) fulciri⁴⁴⁾; potest tamen aliqua saltem ratione hodierna praxis iustificari: *praesumere* licet, moribundum signis vere sensibilibus (suspiriis etc., vita in Ecclesia catholica usque ad mortem protracta) *probabiliter* velle et petere absolutionem. Quodsi nulla probabilitate praesumi possit, neque absolutionem utpote certo invalidam⁴⁴⁾ dandam esse omnes hodie theologij docent.

41) Cone. Trident, sess. XIV. c. 5. (D. 899.)

41) Cone. Trident, sess. XIV. can. 6—9. (D. 916 ss.)

43) *Laymann* 1. 5. tr. 6. c. 8. n. 4. *Suarez* disp. 23. s. 1. n. 13. *Coninck* disp. 7. dub. 10. n. 96. *Lugo* disp. 17. s. 3.

44) *P. Galtier*, De poenitentia n. 337.

«) *Lercher* IV. 2. n. 546 obi. 5. *Lehmkuhl* II. n. 646 ss.

QUAESTIO TERTIA.

De forma poenitentiae.

233. Triplex distinguitur *forma* sacramenti poenitentiae:

1. *Rubricatis*, quae in Rituali⁴⁶⁾ praescribitur:

(xCI⁴⁷⁾) *Misereatur tui omnipotens Deus et dimissis peccatis tuis perducatur te ad vitam aeternam. Arnen.* Deinde dextera adversus poenitentem elevata dicit:

(^LLvu-rt *Indulgentiam, absolutionem et remissionem peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens et misericors Dominus. Arnen.*

c *Dominus noster Iesus Christus te absolvat, et ego auctoritate ipsius te absolvo ab d/πηi vinculo excommunicationis (suspensionis), et interdicti, in quantum possum ft iu indiges. Deinde ego te absolvo a peccatis tuis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Arnen.*

* * * v

/Passio Domini nostri Iesu Christi,/merita beatae Mariae Virginis et omnium Sanctorum, Quidquid boni fe'ceris et mali sustinueris/sint tibi in remissionem peccatorum,/ augmentum gratiae/et praemium vitae aeternae. Arnen.

Pia consuetudo, quae tamen non obligat in conscientia, id habet, ut confessarius ante confessionem poenitenti benedicat his verbis:

Dominus sit in corde tuo et in labiis tuis, ut rite confitearis omnia peccata tua in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Arnen.

2. *Necessitatis*, quae in casu repentino adhibenda est⁴⁷⁾:

d *Ego te absolvo ab omnibus censuris et peccatis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Arnen.*

3. *Essentialis*, quae ea continet, quae ex necessitate sacramenti significari debent. Ex Concilio Tridentino⁴⁸⁾ est:

Te absolvo a peccatis tuis.

234. De ipsa forma. Valida absolutionis forma tria exprimere debet:

- a. personam ministri cum debita auctoritate indicantis: *absolvo*;
- b. personam rei: *te*; c. genus vinculi, a quo per sententiam iudicalem reus absolvitur: *a peccatis*.

Si verba formae considerantur ut verba humana sensu obvio et naturali, hunc sensum habent: *ego iudiciali sententia te libero a peccatis tuis*. Quodsi considerantur ut verba sacramentalia, prout nempe a Christo ad significandum effectum sacramentalem elevata sunt, hunc sensum habent: *ego iudiciali sententia tibi tollo privationem gratiae, prout inducta est a peccatis tuis accusatis*. (Ita intelligitur, cur haec directe, alia indirecte remittantur.) Sacramenta enim a Christo instituta sunt ad significandam et producendam gratiam, quae in-baptismo est remissiva peccati originalis, in poenitentia vero peccati personalis post baptismum commissi.

0* 235. De forma essentiali. Verba formae essentialis ad valorem ^sacramenti non requiruntur omnia: nam certo valida est forma:

. vx *Te absolvo a peccatis*; probabiliter valida est haec forma: *Absolvo a peccatis tuis*, quia persona, quae absolvitur, sufficienter significatur verbo *tuis*: item haec forma: *Te absolvo*, quia debitum peccati, a quo

⁴⁶⁾ *Rituale Rom.* tit. 4. c. 2.

⁴⁷⁾ *Rituale Rom.* tit. 4. c. 2. n. 5.

«) Sess. XIV. c. 3. (D. 896).

poeniteris absoluitur, satis ex eo patet, quod absolutio conceditur a sacerdote, qui potestate remittendi peccata instructus est. Cum tamen ob dissensum auctorum non omnino certum sit, postremas has duas formas ad validam absolutionem sufficere, integra forma essentialis semper proferenda est, addita etiam invocatione ss. Trinitatis, non quidem ex necessitate sacramenti, sed ex usu et consuetudine Ecclesiae in hunc modum: *Ego te absolvo a peccatis (tuis) in nomine* etc.

a. Potissimum argumentum, quo ostenditur haec verba *absolvo te* ad validam absolutionem sufficere, ex eo desumitur, quod graeci utantur hac forma: *Habeo te absolutum*; atqui affirmari nequit graecos per formam a Concilio Florentino ipsis concessam invalide absolvere. Et sane haec verba: *absolvo te* prolata super poenitentem post factam peccatorum suorum confessionem ex adiunctis significant absolutionem *a peccatis*.

b. Qui hac formula absolvit: *Absolvo a peccatis tuis* vel: *Absolvo te*, graviter peccat: cum enim haec formae solum probabiliter validae sint, sacramentum periculo nullitatis exponitur; quodsi quis igitur hac forma absolvisset, absolutio, adhibita integra forma essentiali, repetenda esset. Qui omittit ego, *amen* vel *invocationem* ss. *Trinitatis*, leviter tantum peccat, quia formam solum accidentaliter et modo non notabili mutat.

c. Possunt etiam plures simul valide absolvi hac forma: *Ego vos absolvo a peccatis vestris in nomine Patris* etc., et licite id fieri potest in casu necessitatis e. g. in naufragio, ante praelium etc.

236. De forma rubricali⁴⁹⁾. Non omnia in hac forma eiusdem obligationis sunt: *Misereatur*, *Indulgentiam* et *Passio* hypothetice praeceptiva dici possunt, quia cn. 885 monet »ne omittantur nisi iusta de causae. Verba *Dominus noster... Amen* autem sunt absolute praeceptiva. *

Item *Rituale Romanum*⁵⁰⁾ dicit priores orationes omitti posse iusta de causa; defectus temporis ob frequentes confessiones certe iustam causam constituit; num etiam brevis confessio, post Cn. 885 dubitari potest.

2. Absolutioni a peccatis ex praescripto Ecclesiae ad cautelam praemittitur absolutio a censuris (*ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis et interdictionis*), quia non decet, ut cum Deo reconcilietur, qui prius non fuerit cum Ecclesia reconciliatus.

a. Poenitentem, qui certo incurrit censuram (quae impedit usum sacramentorum), omissa absolutione a censuris prius a peccatis absolvere, grave peccatum est contra grave praeceptum Ecclesiae, quamvis absolutio valida sit. Potest autem confessarius hac forma *Ego te absolvo a peccatis tuis* etiam a censuris absolvere; praestat tamen in casu urgentis periculi his verbis uti: *Ego te absolvo a censuris et peccatis in nomine* etc.

b. Absolutionem a censuris omittere, nullum peccatum est, ubi nulla adest probabilis suspicio poenitentem incurrisse censuram; veniale est, ubi haec suspicio adest⁵¹⁾.

3. Verbum *suspensionis* omitti debet, si poenitens sit laicus, et ordinarie licite omittitur, si sit clericus in minoribus constitutus: ab ordine enim suspendi nequit, beneficium autem vel iurisdictionem, a qua suspendi posset, vix ullus habet⁵²⁾.

«·) De historica evolutione formae utiliter confertur: J. A. Jungmann, Die latein. BuBritten (Innsbruck 1932), p. 230ss. 261 ss.

w) *Rituale Rom.* tit. 4. c. 2. n. 4. S1) S. Alphonsus n. 430.

“) Cf. *Rucceroni* (Causus consc. n. 354), qui idem docet cum *Reuter*, *Gobât* et *Stoz*.

4. Verbum *deinde* non omittendum, sed pronuntiandum est, cum ad textum formae rubricalis pertineat.

Antea multorum opinio erat hanc vocem omittendam esse, quia, utpote in compluribus Ritualis Romani editionibus colore rubro impressa, ad rubricam pertineat; sed in editione typica Ritualis Romani colore nigro imprimitur, ex quo patet eam ad ipsam formam pertinere. Et recte quidem, quia confessarius dicit se *prius* a censuris, *deinde* a peccatis absolvere.

5: Oratio *Passio*, quae absolutionem subsequitur, quia ex quorundam sententia haec oratio omnia opera poenitentis elevet ad meritum satisfactionis sacramentalis, absque iusta causa non prorsus omittenda, sed saltem dum poenitens recedit, addenda est⁵³). Complures tamen negant his verbis aliam inesse efficaciam quam ceteris orationibus⁵⁰;^ quas nomine Ecclesiae profert sacerdos⁵⁴).

Ne sententia, quae his verbis maiorem tribuit efficaciam, plane incredibilis appareat, saltem in hunc modum restringenda est. Opera scilicet poenitentis hac oratione non acquirere vim nisi remittendi poenas debitas pro peccatis in illa confessione remissis: nam potestas clavium, qua utitur confessarius, solum se extendit ad peccata quoad culpam et poenam delenda, quae hic et nunc clavibus subiiciuntur. Quam ob rem illis verbis non omnia poenitentis opera indefinite elevantur ad vim satisfactionis sacramentalis, sed ea tantum, quae requiruntur ad delendam totam poenam temporalem pro peccatis in illa confessione remissis debitam⁵⁴).

6. Ab oratione *Indulgentiam* usque ad orationem *Passio* rubrica manum elevandam et ad absolutionem signum crucis formandum praescribi^ quae etsi sine peccato—omitti possint, decet tamen, ut semper fiant.

§37/ De qualitatibus absolutionis. Absolutio debet esse *vocalis*, in *'praesentem* directa et per se *absolute* prolata.

1. *Vocalis*. Nec ratio iudicii nec ratio sacramenti postulat, ^{ufK7bt ^7} sententia iudicialis voce proferatur; et sane in aliis iudiciis etiam scripto vel per internuntium (in absentem) sententia profertur, et ^{r.*.*.*-xi} raticr^ sacramenti aliud non postulat, nisi ut sensibilis sit; formam igitur [•]absolutionis in iudicio sacramentali ad valorem sacramenti *vpee* proferendam esse, ex voluntate et *institutione Christi* habetur. Id constat ex perpetuo Ecclesiae usu, quae absolutionem scripto vel nutu datam nunquam ut licitam admisit neque ut validam agnovit. Siquidem Concilium Florentinum ait: formam huius sacramenti esse *verba* absolutionis, quae sacerdos *profert*, dum dicit: *Ego te absolvo* etc.⁵⁶). Necesse autem non est, ut poenitens verba absolutionis audiat.

238. 2. *In praesentem*. Ex voluntate Christi instituentis hoc sacramentum *invalida est absolutio*, quae datur *absenti*; ad validam absolutionem requiritur, ut poenitens sit *moraliter praesens*⁵⁷). Moraliter ^{^ evv-e}

M) Cf. s. *Alphonsus* n. 430. 507.

M) *Lago* disp. 25. n. 56.

“) Cf. *Stoz* 1. 2. n. 115.

«.) Cf. D. 699; *Cone. Trident*, sess. 14. c. 3. D. 896.

47) Olim inter theologos controversa erat haec quaestio, num Christus hoc sacramentum ita instituerit, ut absolutio licite et valide dari possit etiam absenti; verum *Clemens VIII*. (20. iun. 1602) tamquam falsam, temerariam et scandalosam

autem praesentia ea censetur, intra quam homines, quamvis altiore voce, inter se loqui possunt et solent, id quod ex iudicio auctorum intra viginti circiter passus adhuc fieri potest, praesertim si poenitens videatur: etenim si poenitens non longius viginti circiter passibus distet, verba absolutionis communi hominum iudicio adhuc censentur in ipsum cadere. Improbanda autem videtur regula illorum, qui absolute censent confessarium absolvere posse poenitentem etiam valde distantem, quem adhuc videat vel aliquo sensu percipiat. Cum enim hoc sacramentum institutum sit ad modum iudicii, recte ea praesentia exigitur, intra quam iudex reum praesentem absolvit vel condemnat, ea nempe, intra quam humano modo cum reo colloqui potest.

o. Ergo absolutio non est certo valida, si confessarius et poenitens sint in diversis cubiculis, quae inter se non communicant. Pari modo certo valida non est, si in eodem quidem loco reperiuntur, sed ultra viginti passus ab invicem distant.

b. Urgente vero necessitate poenitens absolvi potest et debet, quoties aliquo sensu percipi potest, etsi ipsa ob accidentale impedimentum non percipiat, sub conditione Tamen, si ultra viginti passus distet. Hinc a. absolvendus est, qui conspicitur e tecto ruere, in flumen cadere, in mare submergi; β. moribundus, ad quem confessarius quacunque de causa accedere nequit, e ianua absolvi debet; γ. vulneratus in platea e fenestra proximae domus absolvi potest.

c. *Integer exercitus*TM) absolvi potest, dummodo tota militum multitudo absolventi praesens sit; praesens autem censetur, etsi postremi longe ultra viginti passus distent. Quod si postremorum tanta sit distantia, ut cum eis collocutio ne alta quidem voce possibilis sit, non amplius censentur praesentes, ut valide absolvi possint. Ideo magni exercitus in plures partes dividi et singulae partes absolvi solent.

d. Si poenitens *recedat a confessorio nondum absolutus*, qui se absolutum existimat, haec servanda sunt: γ. si commode adiri et revocari potest, revocari debet, ut absolvatur, nisi prope confessionale sit: in hoc enim casu absolvi potest, quin revocetur; β. si revocari nequit, absolvendus est, modo certo moraliter praesens sit, sive conspicitur sive non conspicitur, at inter vicinam turbam adesse certo sciatur; γ. si non amplius praesens nec postea rediturus est, nihil faciendum, sed res Deo committenda est; 8. si postea ad eundem confessarium redeat, et quidem ad confessionem instituendam, monendus ut de omnibus peccatis suis doleat, et deinde absolvendus est. Quod si ex alio fine confessarium conveniret, de defectu

proscripsit hanc propositionem: *Licet per litteras seu internuntium confessorio absenti peccata sacramentaliter confiteri et ab eodem absente absolutionem obtinere*. Eo quod absolutio impertita absenti simpliciter declarata fuit *Illicita*, simul declarata est *invalida*: si enim non foret invalida, non posset in casu necessitatis prohiberi tamquam illicita. Et cum *Paulus V.* (14. iul. 1605) reprobaverit utramque huius propositionis partem etiam seorsim sumptam proindeque non solum sententiam, quae dicit posse absolvi absentem, qui confessorio absenti confessus est, sed etiam sententiam, quae dicit posse absolvi absentem, modo praesens confessus sit, invalida est in omni casu absolutio, quae datur absenti, sive confiteatur praesens et solum absolvatur absens, sive confiteatur et absolvatur absens. Moraliter autem certum est (D. 147; 1089) validam esse absolutionem, quae datur praesenti, qui absens e. g. per litteras vel internuntium confessus est, si agitur de moribundo sensibus destituto, quem alii (etiam absentes) testantur antea absolutionem petisse. Neque invalida censi debet absolutio data poenitenti, qui per litteras vel nuntium absens confessus sit et postea praesens in genere tantum dicat, se confiteri peccata sua confessario iam nota et absolutionem petere.

M) Cf. *Restrepo*, De distantia inter confessarium et poenitentes, *Per.* 30 (1941) 138—141.

absolutionis extra confessionem per se monendus esset; cum tamen eiusmodi admonitio plerisque poenitentibus molesta et confessariis ob periculum scandali et infamiae perdifficilis accidat, in his adiunctis omitti potest, poenitens enim spirituale damnum non patitur, cum in sequenti confessione ab iisdem peccatis indirecte absolvatur^{5*)}).

e. *Absolutio per telephonium* videtur esse *invalida*: sacramenta enim a Christo Domino ita sunt instituta, ut ea, quae ad eorum valorem requiruntur, humano et naturali modo adesse debeant; in sacramento ergo poenitentiae ea confitentis praesentia requiritur, ut humano et naturali modo cum confessario colloqui possit; sed collocutio per telephonium est modus artificialis colloquendi cum absente; neque enim vox humana loquentis, sed sonus ab hac voce artificialiter productus per telephonium auditur. Ideo s. *Poenitentiaria* (1. iul. 1884) ad quaesitum: »utrum in casu extremae necessitatis dari possit absolutio per telephonium*, respondit: *nihil est respondendum*⁶⁰⁾. Idem valet quoad »Radio«.

239. 3, *Absolute*. Absolutio ordinarie danda est *absolute*; cum tamen absolutio sub condicione de praesenti vel praeterito certo valida sit, ex iusta causa etiam licita est. Regula, secundum quam confessarius in hac re se dirigere debet, haec est: absolutio sub condicione dari potest et debet, quotieffisi non daretur, notabile damnum spirituale immineret; si absolute daretur, nullitas et irreverentia sacramenti timenda esset. Haec regula viam mediam tenet inter praxim nimis laxam eorum, qui censent condicionatam absolutionem dari posse ex qualibet causa levi, etiamsi de sufficienti dispositione poenitentis etiam mortalibus -gravati quomodocunque dubitetur, et doctrinam nimis rigidam eorum, qui tenent non esse concedendam absolutionem sub condicione nisi in extrema necessitate, in summo scilicet vitae periculo.

a. In casibus sequentibus adesse censentur causae iustae et sufficienter graves concedendi absolutionem sub condicione, quarum aliae sunt ex parte confessarii, aliae ex parte poenitentis. Itaque

a. Si confessarius positive et prudenter dubitet, num poenitentem rite absolverit.

3. In dubio de dispositione poenitentis, si absolutio sine gravi incommodo differri nequeat.

γ. In dubio de materiae sufficientia, quod solvi nequit, ut si poenitens sit puer vel semifatuus. Hi quandoque absolvi possunt, ne maneant in peccato mortali, si quod forte commiserint⁸¹⁾).

δ. In dubio, num poenitens, qui absolutione indiget et se existimat absolutum, moraliter praesens sit.

ε. In dubio, num moribundus sensibus destitutus sacramenti capax sit.

ζ. In dubio, utrum infirmus sit vivus an mortuus.

b. Absolutio *in eodem actu confessionis* non condicinate, sed absolute *repetenda* est, quoties poenitens absolutione iam percepta affert materiam necessariam con-

5B) Gobat, Exper. theol. tr. 7. n. 284 s.

•°) C. A. Eschbach, La confession par téléphone (Tournai) Examen 1887. Réponse 1888. *Merkelbach* 111. 447, 6. addit: »Unde ad summum in casu extremae necessitatis et tantum sub condicione posset sic poenitens absolvi defectu modi certioris. Quod si S. Poenitentiaria ... rescripsit nihil esse respondendum, videtur voluisse significare: quaestionem non ad se spectare, sed ad S. Officium. Similiter *Lehmkuhl*, Casus consc. II. 89.

81) Cf. s. *Alphonsus* n. 432.

↓
>
i

fossionis; si ergo α. confitetur novum peccatum mortale; β. si confitetur novam circumstantiam speciem mutantem; γ. si confitetur numerum notabiliter maiorem; ab hac enim materia, quae est materia necessaria, nondum est directe absolutus; quare confessario incumbit obligatio poenitentem absolvendi, ne eum cogat iterum confiteri peccatum in confessione sacramentali iam declaratum. Si autem poenitens absolutione iam percepta novum peccatum veniale accusat, nova absolutio dari potest, sed non debet”). Num in his casibus novus dolor elici debeat, infra dicetur.

«) *Elbd-Bierbaum* III. pr. 9. n. 33. et 45

QUAESTIO QUARTA.

De remissione peccatorum⁸³⁾.

Cum sacramentum poenitentiae institutum sit ad remissionem peccatorum ex opere operato producendam, de ea breviter agendum est, ut lucidius declarentur, quae inferius de hoc sacramento dicenda sunt. Ex his simul cognoscitur via, qua peccator gratiam sanctificantem per peccatum amissam recuperare possit.

Articulus primus.

De condicione ad remissionem requisita.

240. Quae sit. 1. Homo adultus ad quamcunque remissionem peccatorum⁸⁴⁾ disponere debet *per poenitentiam*, qua a peccato recedit et ad Deum redit. - Ccwx. "tz η < . »2)

a. Ex s. *scriptura* tum veteris tum novi testamenti constat, Deum hominibus remissionem peccatorum solum sub hac condicione concedere, quod de peccatis commissis poenitentiam agant: Si *autem impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis. . . vita vivet et non morietur*⁶⁴⁾. *Poenitemini et convertemini, ut deleantur peccata vestra*⁶⁶⁾. *Si poenitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis*⁶⁶⁾.

b. Ideo *Concilium Tridentinum* docet: *Fuit quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius*⁶⁷⁾ idemque *Concilium* poenitentiam inter dispositiones ad obtinendam peccatorum veniam necessario requisitas enumerat⁸⁸⁾.

c. Etsi Deus homini peccatori absolute peccata remittere possit absque praevio actu poenitentiae, in hoc tamen ordine providentiae nunquam fit, et *rationi* omnino consentaneum est, quod Deus peccatori, qui libere per iniuriam ab eo recessit, non reconcilietur, nisi ipse offensam et iniuriam irrogatam retractet, quod fit per poenitentiam. Unde nota s. *Augustini* verba; *Qui fecit te sine te, non te iustificat sine te . . . fecit nescientem, iustificat volentem*⁶⁹⁾.

a. Condicio ad obtinendam remissionem peccatorum requisita diversis actibus a peccatore cum auxilio gratiae peragendis continetur. Hi actus nomine *conversionis* comprehenduntur, quae ex concilio tridentino his veluti gradibus completur. Peccator a fide in Deum et a spe obtinendi per Dei misericordiam veniam peccatorum

M) *Azor*, Institutiones morales i. 4. c. 10 s. *Suarez*, De poenitentia disp. 11. *Lugo*, De poenitentia disp. 9. *Sporer-Bierbaum* 111. pr. 3. n. 33—47. *Tepe*, Institutiones theol. mor. gener. (Parisiis 1899) II. quaest. 3.

·*) Ezech. 18, 21.

«5) 3, 19

·«) Luc. 13, 5. Cf. Ezech. 18, 30; Iudith 8, 14.

·7) Sess. 14. c. 4. (D. 897).

·8) Sess. 6. c. 6. (D. 789).

·-) Serm. 169. c. 11. n. 13.

motus dolorem concipit de peccatis commissis cum proposito non amplius peccandi atque inchoandi novam vitam in observatione mandatorum Dei et Ecclesiae⁷⁰).

β. Concilium Trident, complures actus, qui remissionem peccatorum et justificationem praecedere debeant, enumerat: *fidem, timorem, spem, dilectionem* (initium dilectionis), *poenitentiam, propositum novae vitae, voluntatem suscipiendi sacramentumTM*). His tamen non intendit docere omnes hos actus in quavis justificatione necessarios esse, sed eos enumerat, qui in conversione peccatoris ordinarie adesse solent. Actus absolute necessarius isque explicitus est *poenitentia* seu dolor de peccatis commissis cum proposito non peccandi de cetero; *fides, spes* et *votum suscipiendi sacramenti* sunt quidem et ipsa necessaria, sed implicite tantum; *oatūas* atriem-perfecta-ad remissionem peccat-orum-peF-sacramento oblinendam necessaria non -est, et pari modo *timor servilis* non requiritur.

2. Poenitentia, quae ad veniam peccatorum *in sacramento* obtinendam necessaria dicitur, est poenitentia *formalis*, actus scilicet detestationis et doloris formaliter elicitus; at non requiritur poenitentia specialis, sed sufficit *generalis*(n. 217).

a. Quamvis non sit improbabilis theologorum sententia, quae tenet poenitentiam *virtualem* (quae in caritate continetur) per modum dispositionis ad obtinendam remissionem peccatorum (etiam mortalium) sufficere, per modum materiae sacramentalis tamen non sufficit; atqui ex probabili complurium sententia, actus poenitentiae constituit materiam huius sacramenti.

b. In caritate virtualiter et in voto continetur poenitentia seu detestatio peccati: *virtualiter*, quia is, qui Deum super omnia diligit, eo ipso odio habet peccatum; in *voto*, quia is, qui Deum diligit, vult quae Deo placent; placet autem Deo detestatio peccati.

Articulus secundus.

De ipsa remissione peccati.

241. **Principia.** In hoc ordine providentiae nullum, ne veniale quidem peccatum, remittitur sine dolore de peccato commisso; iam quaeritur, utrum unum peccatum sine altero remitti possit, an vero omnia simul deleri debeant.

1. *Non potest remitti unum mortale sine alter*

Cum peccatum mortale remittatur per infusionem gratiae sanctificantis, gratia autem sanctificans simul cum peccato mortali, cui gratia absolute repugnat, exsistere non possit, aut omnia remittuntur, quae in anima sunt, aut nullum.

2. *Potest remitti mortale sine remissione venialium.*

Cum venialia gratiae sanctificanti non repugnent et poenitentia de mortalibus haberi possit, quin etiam de venialibus habeatur, fieri potest, ut mortali per infusionem gratiae remisso venialia non condonentur, si poenitentia non se extendit etiam ad venialia. Sic si quis de peccatis suis dolet, quia infernum promeruit vel e beatitudine aeterna excidit, poenitentia ad venialia non se extendit.

3. *Non potest remitti veniale sine remissione mortalium.*

⁷⁰) Sess. 6. c. 6. (D. 798.) *Catech. Rom.* II. 5. 8.

n) Sess. 6. c. 6.

Impossibile est, quod Deus reconcilietur in re levi homini, qui adhuc graves inimicitias cum eo gerit. Insuper nullum remittitur peccatum veniale, nisi homo condignam satisfactionem Deo exhibuerit; sed existens in peccato mortali non potest condigne satisfacere: condigna enim satisfactio non est, nisi Deo grata sit et accepta; sed hominis peccatoris satisfactio, cum Dei sit inimicus, nequit Deo esse accepta.

4. *Unum veniale sine altero remitti potest.*

Cum de uno poenitentia haberi possit, quin etiam de altero habeatur et singula gratiae et amicitiae divinae non repugnent, nihil impedit, quominus unum condonetur non remisso altero. Qui tamen de omnibui vere dolet, ab omnibus simul liberari potest, tum per proprium actum doloris, si sufficientis perfectionis sit, tum per remedium ad id institutum e. g. per sacramentum.

Articulus tertius.

De remissione peccati venialis.

Cum peccatum veniale aequae ac mortale reatum culpae et reatum poenae inducat, explicanda est eius remissio quoad *culpam* et quoad *poenam*.

§ 1. *De remissione quoad culpam.*

Peccata venialia quandoque remittuntur *ex opere operantis* extra sacramenta > quandoque *ex opere operato* per sacramenta.

242. Ex opere operantis. Concilium Tridentinum docet peccata venialia extra sacramentum poenitentiae »multis aliis remediis expiari posse«⁷²⁾; inde constat ea etiam ex opere operantis, actibus nempe ipsius poenitentis remitti.

Peccata venialia remitti ex opere operantis seu propriis hominis actibus non significat dispositiones hominis poenitentis vi et efficacia sua eorum remissionem efficere, cum solus Deus peccata, etiam venialia tantum, remittere possit; sed id significat solam dispositionem poenitentis sufficere ad eorum veniam a Deo obtinendam absque interventu alterius remedii ad id instituti e. g. sacramenti.

Deum ipsum remissionem peccatorum efficere patet. - peccatum enim eo remittitur, [^]Ajuod Deus iram atque indignationem deponens se nobis propitium et placatum reddit, id quod solus Deus facere potest. Insuper quodvis peccatum, etiam veniale tantum, remittitur per infusionem gratiae, quam solus Deus infundere potest.

243. Dispositio requisita. 1. Peccatum veniale non remittitur sine actu *poenitentiae* saltem virtualis, quo peccator ab affectu peccati recedat illudque retractet. Deus enim de peccato in genere i. e. tum de mortali tum de veniali loquens eius remissionem solum sub conditione poenitentiae promittit (n. 240).

7t) Sess. 14. c. 5. (D. 899.)

a. Non requiritur, ut poenitentia sit *formalis*, sed sufficit *virtualis*. poenitentia *formalis* est actus, quo de ipso peccato commissio explicite dolemus illudque detestamur; poenitentia *virtualis* dicitur alius actus, qui peccato commissio directe contrarius est. Virtualement ergo poenitentiam elicit: a. qui a Deo veniam peccatorum petit; β. qui proponit se non amplius peccaturum esse; γ. qui exercet actum virtutis peccato contrariae; δ. qui quodcunque opus bonum exercet ea intentione, ut obtineat remissionem peccatorum⁷³⁾, dummodo virtualiter habeat voluntatem absolutam, idem peccatum non iam committendi.

b. Poenitentiam virtualement ad obtinendam remissionem venialium sufficere inde colligitur, quod poenitentia sit necessaria dispositio ad remissionem peccatorum obtinendam; sed ad necessariam dispositionem aliud non requiritur, nisi ut voluntas retractet affectum ad peccatum veniale, quod obtinet per poenitentiam virtualement.

c. Ergo venialia peccata non remittuntur per quaevis opera bona hominis iusti, sed per ea tantum, quibus continetur saltem virtualis poenitentia et displicentia peccati, eo quod directe opponuntur peccatis vel saltem per intentionem ad hoc referuntur. Sic opus temperantiae non sufficit ad obtinendam veniam mendacii, quippe quod ne virtualement quidem retractationem mendacii contineat. Immo nec quilibet actus caritatis sufficit ad obtinendam veniam peccatorum venialium, quia non quivis actus caritatis excludit affectum ad peccata venialia. Potest enim quis Deum ita super omnia diligere, ut eum praeferat omnibus omnino, quae ei displicent, sed potest eum etiam ita super omnia diligere, ut eum praeferat omnibus, quae ei graviter displicent. Prior actus caritatis excludit affectum ad omnia peccata tum mortalia tum venialia; posterior actus caritatis consistere potest cum affectu etiam actuali ad peccatum veniale.

2. Etsi *attritio* ad obtinendam remissionem peccatorum venialium extra sacramentum sufficiat, attamen non sufficit quaelibet attritio pro quocunque veniali.

Contritionem perfectam, quae etiam ad venialia se extendat, ad eorum remissionem obtinendam sufficere non est dubium; verum ad hunc effectum extra sacramentum obtinendum necessaria non est.

a. Secundum doctrinam Concilii Tridentini peccata venialia extra sacramentum poenitentiae multis aliis remediis expiari possunt⁷⁴⁾; sed si contritio ad veniam peccatorum venialium obtinendam necessaria esset, ipsa unicum medium ad hunc finem dicenda esset. Et sane offensae levioris etiam facilius erit remissio; cum ergo peccatum mortale sola contritione perfecta deleatur, peccatum veniale etiam contritione imperfecta deleri poterit.

b. Pro remissione peccatorum venialium maiorum extra sacramenta perfectior attritio requiritur. In quo consistat haec perfectio, varie explicatur; secundum *Lugo* in eo consistit, quod attritio per fervorem vel alia pia opera iuvatur, vel generatim quod augmentum gratiae sanctificantis accedit⁷⁴⁾.

244. Ex opere operato, a. Ut peccata venialia remitti dicantur ex opere operato, tamen requiruntur tunc primo quidem ut id, per quod peccata venialia remitti dicuntur, moveat Deum ad effectum producendum vel *institutionis*, i. e. fluit ipsum signum seu instrumentum ad id institutum vim habeat producendi effectum, remissionem sc. venialium; deinde vero ut effectus, ad quem producendum Deus movetur, supposita necessaria dispositione sit immediate *ipsa remissio* peccatorum venialium, non collatio supernaturalis auxilii, quo homo ad

⁷³⁾ *Sporer-Bierbaum* III. pr. 3. n. 35.

⁷⁴⁾ Scss. 14. c. 5. (D. 890.)

⁷⁴⁾ Cf. *Lugo*, De poenit. dips. 9. n. 32, 33.

obtinendam remissionem in se disponat tertio tandem, ut peccata vi remedii a Deo instituti deleantur *absque ea dispositione, quae ipsa per se ad delenda venialia sufficiat*.

b. Sacramenta vim habent remittendi peccata venialia *ex opere operato*. Id de quatuor sacramentis: *de baptismo poenitentia extrema unctione* et *eucharistia* certum est. Baptismus enim et poenitentia primario ad delenda peccata sive mortalia sive venialia instituta sunt; extrema unctio etiam secundario ad remittenda peccata instituta est; de eucharistia tandem dubitari vix potest, cum Concilium Tridentinum dicat: >Sumi autem voluit (Salvator noster) hoc sacramentum tamquam antidotum, quo liberemur a culpis quotidianisTM) «. Quoad *confirmationem, ordinem* et *matrimonium* res minus certa est, complures tamen theologi id affirmant. Quamvis enim ad peculiare effectus producendos a Christo sint instituta, cum aliis tamen sacramentis in hoc conveniunt, quod augeant gratiam et sint peccatorum remedia, immo quandoque per ea etiam gratia prima confertur et peccata mortalia delentur⁷⁷).

c. Per sacramenta remittuntur peccata venialia absque ea dispositione, quae per se ipsa sufficiat ad eorum veniam obtinendam. Ut ergo per sacramenta remittantur peccata venialia, alia dispositio (praeter attritionem de mortalibus in sacramentis mortuorum vel gratiam sanctificantem in sacramentis vivorum) non requiritur, quam intentio et voluntas suscipiendi sacramentum in remedium suorum peccatorum absque actuali affectu ad ullum veniale: hac enim intentione continetur virtualis displicentia, quae est necessaria dispositio ad obtinendam veniam peccatorum venialium per sacramenta⁷⁸).

Num per *sacramentalia*, num per *missae sacrificium* deleantur peccata venialia, suis locis dicitur n. 49 et n. 172.

£ 2, De remissione quoad poenam.

245. Remissio eiusque modi. 1. Nondum remissa culpa nequit remitti poena: culpa enim est causa, ob quam homo dignus sit poena; sed nondum sublata causa nequit auferri effectus.

2. Remissa culpa mortali, eo ipso remittitur poena aeterna; sed remissa culpa veniali, eo ipso non remittitur poena temporalis.

Ratio primi: peccatum mortale remittitur infusione gratiae sanctificantis, qua confertur ius ad vitam aeternam; sed non potest in eodem homine simul esse ius ad vitam aeternam et necessitas subeundi poenam aeternam; ideo remissa culpa necessario remittitur poena aeterna vel potius poena aeterna in temporalem commutatur.

•Ex dispositione divinae voluntatis poena aeterna in hoc sacramentum prorsus deletur, sicut in baptismo. sed mutatur in temporalem⁷⁴ et dicitur «feri»-delebitur.

Ratio secundi: Ex natura rei nihil impedit, quominus remissa culpa veniali remaneat solvenda poena; ex fide autem novimus Deum ita statuisset, ut remissa culpa mortali solvenda maneat poena tempo-

7.) Sess. 13. c. 2. (D. 875.)

77) Cf. *Lugo*, De poenit. disp. 9. n. 53.

78) Cf. *Sporer* 1. c. n. 42 s.; s. *Alphonsus* 1. 6. n. 270.

ralis; exinde vero concludimus remissa culpa veniali non remitti etiam omnem poenam temporalem⁷⁹).

Poenam temporalem pro mortali remisso debita una cum ipsa culpa vel tota vel eius maior minorve pars remittitur pro perfectione dispositionis in poenitente existentis. Item poena pro remissis venialibus debita una cum reatu culpaee vel tota vel ex parte deletur pro poenitentis dispositione.

.3. Poena temporalis triplici modo remitti seu exsolvi potestj

a. Satisfactione voluntaria in hac vita, sive ea sacramentalis est sive extrasacramentalis per opera virtutum, inter quae eminet oblatio et auditio sacri.

b. Satispassione purgatoria in altera vita.

c. Indulgentiis, quibus Deus solutionem ex satisfactionibus Christi et sanctorum ab Ecclesia factam acceptat.

CAPUT SECUNDUM.

De subiecto poenitentiae.

Subiectum capax sacramenti poenitentiae est omnis et solus homo, qui post baptismum in peccatum sive mortale sive veniale lapsus est. Ad hoc sacramentum valide et cum fructu suscipiendum requiruntur actus poenitentis, scilicet *contritio*, *confessio* et *satisfactio*. Iam de his actibus, qui simul materiam sacramenti et dispositionem subiecti constituunt, in hoc capite agendum est.

QUAESTIO PRIMA.

De contritione.

Articulus primus.

De natura contritionis.

246. **Definitio.** *Contritio generice* accepta a Concilio Tridentino definitur *animi dolor et detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de cetero*⁶⁰). C&j. CA zvacALuC)

Contritio utrumque actum, et dolorem et detestationem, essentialiter complectitur. EtUfo/or quidem est actus, quo voluntas de malo praesenti, scilicet de peccato, tristatur et affligitur\df to/qfto autem est actus, quo a malo, scilicet a peccato, se avertit, illud odit et damnat et, si fieri posset, destrueret, vellet nertipe peccatum non esse factum. Ceterum horum actuum unus ab altero in viatore nunquam seiungitui: qui enim odit peccatum commissum, de ipso etiam dolet, et qui dolet de peccato commisso, illud necessario etiam detestatur; ex natura actuum vero patet dolorem supponere detestationem, ex qua dolor necessario sequitur (n. 217)\ *Cum proposito*: ex hoc actu detestationis et doloris sequitur alius actus: propositum emendationis, quod propositum non amplius peccandi saltem implicitum cum detestatione et dolore ad essentiam contritionis pertinet. Tres igitur actus essentialiter in contritione continentur: dolor, detestatio et propositum, quorum priores praeteritum respiciunt, propositum vero circa futurum versatur⁸¹)-

Divisio. Duplex distinguitur contritio, Qaltera *perfecta*, quae simpliciter contritio dicitur^altera *imperfecta*, quae proprio nomine attritio vocatur. Illa concipitur ex motivo caritatis et peccatorem Dis iustificat extra sacramentum; haec concipitur ex alio motivo in- <f■ feriore et peccatorem non iustificat nisi cum sacramento baptismi vel poenitentiae. Dupliciter ergo .contritio et attritio ab invicem differunt: *motivo et effectu*, et sub eodem duplici respectu contritio prae attritione perfectior est.

Sess. 14. c. 4. (D. 897.)

81) *Sporer-Bierbaum* III. pr. 3. n. 58 ss.

247. De contritione. 1, *Definitio. Contritio perfecta* definitur: animi dolor et detestatio peccati, quia peccatum offendit Deum super omnia dilectum. Ergo contritio perfecta in se continet saltem virtualiter et implicite caritatem perfectam. Ideo Concilium Trident, dicit, contritionem esse *caritate perfectam*²⁾ ^

Formalis actus caritatis ad habendam contritionem perfectam non est necessarius: peccator enim considerat peccatum tamquam infinitae Dei bonitati repugnans, atque ex hoc motivo illud detestatur; contritio tamen perfecta maiorem praestantiam sortitur, si ante vel post contritionem elicitur formalis actus caritatis. Virtualiter autem caritas in contritione continetur: contritus enim detestatur peccatum, quia hoc repugnat Deo, summo bono, super omnia amabili et amando; sed eo ipso summam Dei bonitatem virtualiter et implicite, immo plerumque etiam formaliter et explicite amat.

(2 Mof/vuzn. Contritio perfecta procedere debet ex motivo caritatis; motivum autem caritatis constituunt tum bonitas Dei infinita seu complexus omnium perfectionum infinitarum Dei, tum etiam singulae perfectiones (sive absolutae sive relativae), quae utpote infinitae ab essentia Dei non distinguuntur, sed sunt ipsa Dei essentia sub pecul[ari aliqua ratione concepta. Deus enim summe amabilis est non solum propter infinitam omnium perfectionum plenitudinem, sed etiam propter quamcunque aliam perfectionem, puta potentiam, sapientiam, iustitiam, benignitatem, misericordiam etc.

Qui igitur detestatur peccatum, quia est contra infinitam Dei bonitatem super omnia amandam, aut quia est contra Dei iustitiam, benignitatem, misericordiam etc. pariter super omnia amandam, contritionem perfectam elicit⁸³⁾.

Nota. Quamvis haec formula a fidelibus (praesertim in Germania) usitata: *Doleo ex toto corde, quod Dominum Deum meum iam graviter offenderim* in rigore terminorum non exprimat dolorem ex motivo caritatis, ob summam nempe Dei bonitatem, sed ex motivo poenitentiae, sc. ob offensam vel iniuriam Deo illatam; qui tamen serio et ex corde haec verba proferunt, plerumque veram contritionem eliciunt, quia haec pie ac serio proferentes offensam Dei non tam ut iniuriam Deo irrogatam, sed ut amaritudinem et displicentiam Deo, optimo patri, per peccata illatam apprehendunt atque ex hoc motivo de peccatis suis dolent, quod est motivum caritatis⁸⁴⁾.

fati. Effectus' 1. Contritio perfecta *hominem justificat extra sacramentum*, id quod constat ex s. scriptura tum novi tum veteris testamenti:

q. *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diligit eum, et ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus?**). Caritas passim in s. litteris ita exhibetur, ut removeat peccatum: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*^{TM)}. Quod valet de caritate, valet etiam de contritione, quippe quae caritatem saltem virtualiter continet: atqui caritas justificat: qui enim Deum super omnia

«) Cf. Sess. 14. c. 4. (D. 897.)

“) Cf. De praeceptis n. 55.

•4) *Sporer-Bierbaum* 111. tract. 9. n. 141.

*s) Ioann. 14, 23.

M) Luc. 7, 47.

diligit, a Deo redamatur, et Deus in eo stabiliter inhabitat; haec autem non compatiuntur praesentiam peccati⁸⁷⁾.

b. *Impietas impii non nocebit ei, in quacunque die conversus fuerit ab impietate sua**).* Cum quaesieris dominum Deum tuum, invenies eum, si tamen toto corde quaesieris eum⁹⁰⁾. Conversio, de qua sermo est in citatis textibus, est contritio perfecta, quae sola dici potest conversio ex toto corde; ad conversionem autem sequitur remissio peccatorum et justificatio.

c. Ideo Concilium Trident, docet per contritionem caritate perfectam hominem reconciliari Deo, priusquam sacramentum poenitentiae suscipiat⁹⁰⁾. Contritio tamen iustificationem non producit tamquam proprium effectum, sed est ultima dispositio a Deo requisita, qua posita infunditur gratia sanctificans.

2. Contritio perfecta in nova lege *non justificat sine voto sacramenti*: actus enim contritionis perfectae, qui olim ex se solo iustificare poterat impium, post institutum sacramentum ex voluntate divina peccata non delet nisi in ordine ad claves ecclesiae, ergo manente obligatione eadem peccata, si fieri potest, subiiciendi clavibus per confessionem sacramentalem. Et sane Concilium Tridentinum docet reconciliationem non esse adseribendam contritioni sine sacramenti voto, quod in illa includitur⁹¹⁾. Sufficit autem, ut hoc votum seu propositum confitendi sit implicitum in actu contritionis, non requiritur explicitum.

249._De attritione. 1. *Definitio.* Contritio imperfecta seu attritio est dolor et detestatio peccati procedens non ex motivo caritatis, sed ex alio motivo inferiore, attamen relationem habente ad Deum: nam sine respectu ad Deum vera attritio, quae est conversio ad Deum, concipi nequit; et propterea differt attritio a quavis alia detestatione peccati ad iustificationem insufficiente, qualis esset detestatio peccati, quatenus nocet famae vel sanitati. Omne igitur motivum detestandi peccatum propter Deum, quod non est motivum proprium caritatis, est motivum attritionis.

2. *Motiva attritionis.* A Concilio Tridentino motiva attritionis revocantur ad haec tria: *ad turpitudinem peccati, ad metum gehennae, ad poenarum*, quae singula ad concipiendam attritionem, prout in sacramento poenitentiae requiritur, sufficiunt⁹²⁾.

Turpitude peccati a Concilio Tridentino non ea intelligitur, qua peccatum opponitur naturae rationali, sed ea, qua peccatum opponitur Deo praecipienti. Quodvis autem peccatum continet in se multiplicem turpitudinem seu malitiam: inoboedientiam, ingratitude, contumeliam, contemptum etc.; insuper quodvis peccatum mortale in ipso peccatore funestissimos effectus producit: animam gratia sanctificante ideoque vita supernaturali privat, coram Deo deturpat, mancipium

87) Cf. *Dc praeceptis* n. 57.

HM) Ezech. 33, 12.

fi») Deut. 4, 29.

i0) Sess. 14. c. 4. (D. 897).

B1) Sess. 14. c. 4. (D. 897).

”) Cf. sess. 14. c. 4.

satanae et Deo exosam constituit. Atqui omnia haec motiva comprehenduntur nomine *turpitudinis peccati*, quorum quodlibet sufficiens est ad attritionem concipiendam.

b. Metus gehennae est metus poenarum supernaturalium et aeternarum, quae a homine propter peccatum infliguntur, scilicet amissio meritorum, privatio beatitudinis, poenae inferni.

c. Metus poenarum: intelliguntur poenae temporales sive alterius sive huius vitae, non prout hae naturaliter ex peccato sequuntur, sed prout a Deo per peccatum offenso et iusto peccatorum vindice infliguntur.

simTzT Licet attritio extra sacramentum justificare non possit, *ad justificationem tamen in sacramento obtinendam sufficienter disponit*. Et sane attritus a creaturis recedit et iam in Deum tendit, cui reconciliari cupit: atqui ad iustificationem obtinendam per sacramentalem absolutionem haec dispositio sufficit. Haec est clara doctrina Concilii Tridentini³⁾, adeo ut opposita sententia improbabilis, licet auctoritate cerfa ^{jjj-j} debeat; hinc ne in articulo mortis quidem necesse est, ut actum contritionis eliciat is, qui cum attritione sacramentum poenitentiae suscepit⁴⁾.

a. Ex doctrina Concilii Tridentini certum est ad iustificationem sive per baptismum sive per absolutionem obtinendam sufficienter disponere attritionem. Cum idem Concilium nihilominus dicat: qui ad iustificationem se disponunt *Deum diligere incipiunt*⁵⁾, quaeritur, quid sit ille *amor initialis*, qui ut dispositio ad iustificationem requiritur. Amor iste initialis imprimis non requiritur ut motivum doloris, sed ut actus dolorem concomitans, qui in debita dispositione ad iustificationem semper continetur, sive in spe veniae sive in proposito sive in ipso dolore⁶⁾.

In dolore: qui enim de peccatis suis dolet, vult Deum sibi propitium reddere; sed hoc ipso iam ad caritatem accedit; *in proposito*: qui enim de peccatis suis dolet, vult servare omnia praecepta, in quibus continetur etiam praeceptum caritatis Dei; habet ergo caritatem Dei in proposito et in voto; *in spe*: qui enim de peccatis suis dolet, sperat remissionem peccatorum ad obtinendam vitam aeternam; sed vita aeterna est perfectissima cum Deo amicitia; habet ergo caritatem pro fine ultimo, in quem tendit.

Articulus secundus.

De necessitate contritionis.

251. Num necessaria sit et quando. Poenitentia homini, qui grave peccatum commisit, ad salutem simpliciter necessaria est (n. 241); at ipsa sola non sufficit, nisi accedat aut caritas aut sacramentum poenitentiae. Hoc loco considerata est necessitas contritionis perfectae, quatenus est medium se reconciliandi cum Deo et gratiam justificationis consequendi.

1, Peccatori contritio perfecta *necessaria est necessitate medii et praeepti tum naturalis tum divini positivi* ad salutem consequendam,

M) Sess. 14. c. 4. (D. 897).

M) Cf. *Pesch* VII. n. 159 ss. *Lercher* IV. 2. n. 548 ss.

*) Sess. VI. c. 6. (D. 798). Cf. *Lercher* IV. 2. n. 554.

H) Cf. *Lehmkuhl* II. n. 391.

nisi adsit occasio suscipiendi sacramentum'

scilicet **justificatio**, iis, qui constituti sunt in peccato **mortali**, simplici-
~citer necessaria est ad salutem: ergo eadēni necessitate necessarium

est etiam medium ad eundem effectum obtinendum.\6. Lex naturalis
obligat ad usurpandum medium **ad salutem** necessarium; in **sacra**

scriptura autem multoties expresse praecipitur poenitentia (n. 240).
^Attamen praeceptum contritionis perfectae solum obligat in defectu
sacramenti: im nova enim lege contritio perfecta ad iustificationem
consequendam non est amplius absolute necessaria, sed sufficit attritio
cum sacramento baptismi vel poenitentiae, idque-ex voluntate Christi
Domini, qui instituendo -sacramenta- mortuorum-novum—medium
dedit hominibus consequendi salutem aeternam. Qui ergo per sacra-
mentum baptismi vel poenitentiae aut iustificari intendit aut iam
iustificatus est, praecepto contritionis non obligatur. **f/k ακ ZL.U,**

2. Haec necessitas contritionis urget *per se in morte*: etenim si
contritio est medium ad salutem necessarium, hoc certe eo tempore
usurpari debet, post quod usurpari amplius non potest.

Qui ergo in certo vel probabili periculo mortis repentur nec opportunitatem
suscipiendi sacramentum poenitentiae habet, tenetur contritionem perfectam
elicere; si tamen sacramentum cum attritione suscepit, non tenetur insuper elicere
actum contritionis perfectae, cum iam certo sit iustificatus. Expediit tamen, ut
moribundi excitentur, quantum fieri potest, ad actus perfectae caritatis et con-
tritionis eliciendos*).

.3. Contritio perfecta per se necessaria est, quando urget *praeccep-
tum se reconciliandi cum Deo* nec adest occasio instituendi confessionem.
(n. 219).

4. Contritio perfecta *per accidens necessaria est* in his **casibus**:

- \a. si minister consecratus existens in statu peccati mortalis sollem-
niter administrare et conficere debeat sacramentum, nec adsit copia
confessarii; qh. si quis existens in ~mdrlafjTsuscipere debeat **sacra**-
mentum vivorum et confiteri aut non possit aut nolit si quis ex-
sistens in mortali graves tentationes patitur, quas putat se vincere
non posse, nisi ad Deum conversus maiora gratiae auxilia obtineat:
debet enim adhibere media ad evitandum peccatum necessaria;
- xd. si quis serio dubitat, an habeat mortale peccatum, et ad eucha-
ristiam accedere vult, nec confiteri vult **vel** potest (n. 141 **γ**).

Articulus tertius.

De dotibus contritionis; **v TCJ. uULuL 6. iμ λ & Λ iC,**

252. **Notes contritionis** hoc loco sepositis controversiis scholasticis
ita expendendae sunt ut pateat, quid ad absolutionem certo validam
requiratur. Ut igitur contritio *sive perfecta sive imperfecta* ad sacra-

•7) *Cone. Trid. sess. 14. c. 4.* (D. 897).

M) Cf. *C. O'Brien*, Perfect contrition (Dublin 1952).

mentum valide suscipiendum sufficiat, debet esse vera, supernaturalis, universalis, super omnia.

1, *Vera et formalis*, i. e. necessario elici debet actus, quo voluntas ex motivo sufficienti de peccato doleat illudque detestetur; siquidem contritio saltem dispositionem necessariam sacramenti poenitentiae constituit, ideo *verg*, *contritio probabiliter partem essentialem sacramenti constituit*, quare ipsa *forniailler* adesse debet.

g, Quia contritio debet esse *vera*, non sufficit mera recitatio formulae contritionis, nisi simul adsit affectus voluntatis; nec sufficit dolor solum existimatus, etsi ex invincibili ignorantia aliquis putet se habere dolorem; nec sufficit desiderium doloris et absolutionis; nec tandem sufficit dolor de poena vel alio effectu malo, qui ex peccato secutus est: sed requiritur ipse dolor, isque de peccato, quo offenditur Deus. Et quia contritio debet esse *formalis*, non sufficit dolor virtualis tantum et implicite in alio actu contentus e. g. in actu caritatis perfectae: licet enim actus caritatis perfectae vim habeat delendi peccata mortalia extra sacramentum, non tamen sufficit ad obtinendam remissionem peccatorum vi sacramenti, sed requiritur materia proxima sacramenti, quae est actus doloris et detestationis de peccatis commissis, sive haec sunt mortalia sive venialia.

b. Antiquorum theologorum praesertim ante Concilium Tridentinum complures autumabant *contritionem existimatam*, qua poenitens bona fide putat se esse contritum, ad validam absolutionem recipiendam sufficere⁸⁹). Verum haec sententia omni probabilitate caret. Contritio existimata poenitentem praeservat quidem a peccato sacrilegii, at ipsa nequit efficere, ut absolutio valida sit¹⁰⁰). — *Contritionem virtualement* ad validam absolutionem obtinendam sufficere, nonnulli recentiorum quoque (*Lugo, Ballerini*) contendunt¹⁰¹); verum cum haec sententia probabilitatem non excedat, in praxim deduci nequit sine periculo frustrandi sacramenti.

c. Pro praxi tamen moneri debet: qui sunt timoratae conscientiae et optant habere dolorem vel dolent se non dolere, modo eum elicere conentur, plerumque habent verum dolorem, etsi illum non percipiant. Cum igitur non tam ipse dolor quam potius qualitas doloris eaque ad sacramentum non necessaria desit, dolor scilicet intensus et sensibilis, eis non est neganda absolutio, qui desiderant habere dolorem vel dicunt se dolere, quod non habeant dolorem, dummodo serio velint a peccatis mortalibus abstinere et obligationes saltem graves implere.

253. 2, *Supernaturalis* tum ratione principii tum ratione motivi; [*contritio* enim est dispositio ex voluntate Dei necessario requisita ad obtinendam justificationem, quae cum sit prorsus supernaturalis, etiam dispositio ad eam requisita debet esse supernaturalis.

a. Ratione principii: i. e. contritio elici debet cum supernaturali Dei auxilio, scilicet cum actuali gratia movente et adiuvante ad actum doloris et detestationis eliciendum: nam dolor mere naturalis solis naturae viribus conceptus in sacramento poenitentiae non sufficit.

b. Ratione motivi: i. e. dolor elici debet ex motivo supernaturali i. e. ex motivo, quod relationem habet ad Deum, prout eam habent motiva a Concilio Tridentino enumerata, non ex motivo mere naturali, cuiusmodi esset peccatum prout adversatur naturae rationali, affert detrimentum famae, sanitatis etc. Sunt, qui ad contritionem supernaturalem exigant motivum hoc sensu supernaturale, quod cognitum esse debeat ex revelatione et per lumen fidei apprehensum; iam vero, etsi actus contritionis vere supernaturalis non exigat motivum hoc sensu supernaturale, reipsa

*) Cf. *Ballerini-Palmieri* V. n. 33 ss.

0°) Ibid. n. 46 nota.

»01) Ibid. n. 52 ss.

tamen poeniteris vix unquam carebit contritione etiam ratione motivi vere supernaturali, quia motiva a Concilio Tridentino enumerata ex fide desumpta sunt et a poenitentibus lumine fidei apprehenduntur.

m. .L. Universalis, quae vel explicite yyel) implicite se extendat **IW^Ec**, saltem *ad omnia peccata mortalia commissa et nondum remissa*, etsi forte memoriae non occurrant: nullum enim peccatum **remittitur** absque poenitentia; atqui unum peccatum sine altero remitti nequit; ergo dolor se extendere debet saltem ad omnia mortalia nondum remissa. At necesse non est, ut explicite, sed sufficit ut *implicite sit universalis*, i. e. ut ex motivo universali eliciatur. Nec necesse est, ut etiam ad venialia nondum remissa se extendat, quia mortalia sine venialibus remitti possunt.

\g. *Explicite*: duplici modo fieri potest, ut dolor explicite se extendat ad omnia mortalia: primo si poenitens de singulis peccatis totidem distinctos dolores elicit, deinde vero si unico actu doloris poenitet de omnibus et singulis, quorum distincte recordatur et quae actu in memoriam revocat. Etsi ad justificationem sive in sacramento sive extra sacramentum obtinendam non requiratur, ut dolor explicite se extendat ad omnia peccata mortalia, per se tamen utilissimum et valde suadendum est, ut poenitens singula peccata recogitet et omnia et singula detestetur.

fr. *Implicite*: duplici iterum modo fieri potest, ut dolor implicite se extendat ad omnia mortalia: primo si poenitens cognoscat se esse in statu peccati, utpote reum plurium mortalium, et actu doloris ex motivo universali concepto doleat de omnibus, quae sic in confuso cognoscit, deinde vero si de uno tantum expresse et in specie cogitet et de eodem doleat ex motivo universali omnibus peccatis mortalibus communi. Eo ipso enim, quod ex motivo universali unum peccatum detestatur, implicite necessario detestatur etiam omnia alia peccata a se commissa, quae propter idem motivum detestari merentur, licet eorum non recordetur¹⁰²). Immo, melius esse potest contritionem elicere implicite universalem, praesertim si ex oblivione se non accusat de aliquo peccato mortali; hoc enim ut indirecte remittatur, opus est ut contritio se ad illud extendat.

255. 4. Appretiative summa seu super omnia. Debet igitur poenitens peccatum mortale aestimare maius malum illudque propterea magis detestari, quam ullum aliud malum (quod per peccatum vitari posse videtur), et animo paratus esse potius subire aliud malum quodcunque, quam denuo peccatum committere. Peccatum enim summum malum est, utpote summo et infinito bono contrarium. Insuper vera contritio *omnem voluntatem peccandi* excludere debet¹⁰³); sed nisi poenitens peccatum detestetur super omnia, non excluditur omnis voluntas peccandi, cum ita dispositus sit, ut propter aliquod malum vitandum committere velit peccatum.

a. Attamen necessarium non est, immo ordinarie dissuadendum est, ut *comparationes expressae instituantur* inter peccatum et particulare aliquod malum subeundum (potius vivus comburi, potius martyrum tormenta sustinere etc. quam iterum peccare). Et si eiusmodi comparationes sive sponte occurrant sive a tentatore suggerantur, nihil eligendum est, sed omnia reiicienda sunt hac pia et firma voluntate: nolo amplius peccare et gratia divina adiutus spero me non esse peccatum.

¹⁰²) *Sporer-Überbaum* III. pr. 3. n. 88 ss.

¹⁰³) *Cone. Trid.* sess. 14. c. 4. (D. 897).

De poenitentia

b. Non est necesse, ut contritio sit *intensive summa*. Intensive summa esset contritio, si ipse actus voluntatis, quo de peccato commisso dolemus, maior et vehementior esset, quam actus, quo de alio quocunque malo quantumvis gravissimo dolemus. Dolor autem nec intensive summus, nec etiam dolor certi et determinati gradus intensitatis requiritur, sed sufficit verus et internus dolor in quocunque gradu etiam remisso: ubi enim essentia contritionis habetur, sufficiens adest dispositio ad remissionem cuiusvis peccati; sed essentia contritionis in quovis gradu verae contritionis habetur.

c. Ex eadem ratione deducitur sufficientem contritionem non exposcere aliquam *moram temporis*: vera enim contritio a voluntate elici potest in instanti; valde tamen suadendum est, ut in eliciendo dolore aliquod tempus insumatur, quo certior sit dolor atque intensior.

d. Tandem ad contritionem, quae ad justificationem sufficiat, non requiritur, ut dolor sit *sensibilis*, qui scilicet in appetitum sensitivum redundet et in actus sensibiles, in teneros cordis affectus, suspiria et lacrimas erumpat, sed sufficit, ut sit spiritualis, quo scilicet voluntas ex motivo sufficienti doleat et detestetur peccatum commissum. Nam sensibilis eiusmodi dolor non est in nostra potestate nec ad perfectionem contritionis pertinet: fieri enim potest, ut absque dolore sensibili vehementius aliquis doleat quam alius, qui ad teneros affectus et lacrimas natura sua pronus est. Plerumque tamen eiusmodi signa sensibilia in iis, qui vere et sincere dolent, indicia magni et vehementis doloris sunt.

e. His non negatur contritionem exterius *signo sensibili manifestari* debere: contritio enim pertinet ad quasi-materiam sacramenti; partes autem sacramenti necessario debent esse sensibiles. Porro sensibilis fit per dolorosam peccatorum confessionem, per devotam absolutionis petitionem et expectationem aliisque signis externis, maxime per assertionem poenitentis, se dolere.

Quaestiones particulares. Declaratis dotibus contritionis nonnullae quaestiones, quae huc spectant, proponendae et solvendae sunt. In his quaestionibus pertractandis attendi debet doctrina probabilis, scilicet actus poenitentis esse partes *essentiales* et materiam proximam 5 sacramenti, ne sacramentum periculo nullitatis exponatur.

,256. *Quando dolor elici debeat*, a. Necessario elici debet *ante sacramentalem absolutionem*: nemo enim valide absolvi potest, qui non sit rite dispositus; qui autem de peccatis commissis non dolet, non est rite dispositus.

b. Per se non requiritur, ut *ante confessionem* eliciatur, quamvis hoc valde suadendum sit, sed sufficit, ut post confessionem eliciatur, sive quod ipse poenitens post confessionem demum ad dolorem se disponat, sive quod a confessario post confessionem tandem ad detestandum peccatum disponatur.

Confessio absque praevio dolore peracta potest quidem videri insufficiens ad validam absolutionem recipiendam, tum quia est simplex narratio peccatorum, non sacramentalis accusatio, tum quia dolor qui confessionem subsequitur, nullo signo sensibili manifestatur: nam ordinarie solum per confessionem dolor fit sensibilis. Attamen non est dubium, quin in eo, qui post confessionem, sed ante absolutionem vere dolet, utrumque reperiatur et sacramentalis confessio et dolor exterius manifestatus. Eo ipso enim, quod poenitens confessus est cum animo obtinendi absolutionem, confessio est sacramentalis; dolor autem fit sensibilis, eo quod poenitens absolutionem expectans accusationem subsequente dolore informatam quasi continuat atque ad absolutionem ordinat: confessio enim, absolutionis petitio

eiusque expectatio rnoraliter ad confessionem pertinent eamque constituunt et complent.

c\ Non est tamdiu ante confessionem eliciendus, ut tempore confessionis non amplius rnoraliter perduret. Tamdiu autem dolor rnoraliter durare censetur, quamdiu revocatus non fuit et virtualiter i. e. in aliquo effectu e. g. in voluntate confitendi, in fuga occasionum, in freefuentioribus orationibus etc. perdurat.

a. Quamdiu dolor elicited virtualiter perduret, accurate determinari nequit: dolor enim intensus et dolor ad confessionem ordinatus diutius durat, quam remissus et ad confessionem non ordinatus. Sine dubio per tres quatuorve horas, immo per integrum diem vel integranhmetem et in quibusdam adiunctis (ubi nimirum confessio non ex mera devotione vel C*x obligatione, sed ex dolore dp peccatis concepto instituitur) etiam per plures dies perdurare potest. Ceterum in sententia eorum, qui affirmant dolorem non esse rtiši necessariam dispositionem, sufficit, ut dolor habitualiter perduret; habitualiter atqem durat, quamdiu non revocatur. Dolor ante confessionem elicited revocari censetur per lapsum in peccatum; et per peccatum quidem mortale omnis dolor revocatur, pekipeccatum autem veniale saltem dolor de illo ipso peccato, quod committitur.

Qui igitur mane e. g. ad confessionem se praeparavit, potest vespere sine novo actu doloris valide et licite confiteri, dummodo non revocaverit dolorem: dolor enim mane in ordine ad confessionem elicited et non revocatus vespere adhuc durare censetur, adeo ut vi illius doloris confessio sit dolorosa.

β. Duo hic pro praxi animadvertenda sunt. Et primo quidem fidelibus inculcandum est, ut dolorem eliciant ante confessionem: facillime enim fieri posset, ut parva illa mora, dum datur absolutio, non sufficiat ad contritibnem concipiendam, atque ideo absolutio suo effectu frustretur. Deinde vero nullatenus necessarium est, ut confessarii poenitentem, quem in confessionali tandem ad debitam dispositionem movere poterant, ad hoc inducant, ut exterius dolorem manifestet et ad peccata iam exposita explicite referat dicendo e. g. doleo de peccatis meis iam expositis, vel doleo de peccatis meis, de quibus iterum me accuso, sed eum absque nova accusatione absolvere possunt.

257. *Num dolor elicited esse debeat cum intentione confitendi.* — Senter^{tt-i^} negans vera esse videtur et rnoraliter certa: sufficif^{efiim}, ut confessio[^] sit dolorosa: ad hoc autem non requiritujv üt dolor eliciatur ex intentione confitendi, modo postea, quando instituitur confessio, dolor virtualiter adhuc perduret. Huius-rei ratio ex Tridentino desumitur, quod[^] qcurate describensxontritionem ad sacramentum requisitam nullibi>xigit, ut dplo<eliciatur intentione confitendi¹⁰¹).

Qui ergo nihil cogitans de confessione contritionem elicuit, potest sine novo dolore ad sacramentum accedefe, modo contritio[^] virtualiter perduret. Ad huius rei declarationem notandum est fuisse auctores, qui ad vaHdam absolutionem non solum moralem unioném inter dolorem et confessionem postularent, sed insuper exigerent, ut dolor eliciatur in ordine ad absolutionem et per intentionem poenitentis ad sacramentum referatur: nam, aiunt, partes sacramenti (materia etdorma) per intentionem ad sacramentum ordinari debent. Verum admissa sententia, VL cuius actus poenitentis sint partes sacramenti, solum illae partes, quae a ministro ponuntur,

»w) Cf. sess. 14. c. 4. (D. 897).

ex intentione conficiendi sacramentum fieri debent. Cum igitur illorum auctorum sententia omni fundamento careat, non videtur esse probabilis¹⁰⁴).

258. Num unus actus doloris pro pluribus absolutionibus sufficiat.

Nihil obstat, quominus unus actus doloris pro iterata iustificacione sufficiat, siue haec novum indicium sacramentales iustificacionis complementum prioris absolutionis constituat, dummodo dolor antea elicitus fuerit universalis et virtualiter perpetuus, quia nihil impedit, quominus idem dolor pro duabus absolutionibus sufficiat¹⁰⁸).

a. Si ergo poenitens iuxta iam rite accusata et remissa postea e. g. sequenti die iterum subieciatur, dolor heri elicitus sufficit, ut absolutio dentio concedi possit, dummodo hesternus dolor universalis virtualiter adhuc persistet. Suadenda tamen est renovatio.

b. Si poenitens statim vel paulo post absolutionem peccatum ex oblivione praeiisum confitetur, consultum quidem est renovare dolorem, attamen necessarium non est, sed sine novo dolore valide et licite dari potest absolutio. Dolor enim antea elicitus utpote, ut supponitur, universalis etiam ad hoc peccatum se extendebat nec revocatus fuit. Cum hac sententia concordat etiam praxis confessoriorum, qui in eiusmodi casu non solent monere poenitentem de renovando dolore¹⁰⁷).

c. Si moribundus, qui propter mortis periculum audito uno alterove peccato absolutus est, postea confessionem complet, non est necesse, ut ante secundam absolutionem dolorem renovet, licet id in his casibus consultum sit.

> **259. Num sacramentum poenitentiae possit esse informe.**

p * Duo praecipue casus afferuntur, de quibus quaeri potest: a. Si poenitens bona fide afferat attritionem, quae non est super omnia¹⁰⁸).

Sunt enim auctores qui distinguant inter contritionem quatenus est materia et quatenus est dispositio; ut materia non opus est ut sit super omnia, sed pro dispositione debet esse super omnia. Concedunt ergo talem poenitentem essentialia quidem afferre, ita ut sit validum sacramentum et ius ad gratiam tribuat; ipsam gratiam autem tunc demum infundi, si obex removeatur, i. e. contritio super omnia eliciatur. Solutio pendet ab eo, utrum probari possit illa distinctio contritionis.

Alii contrarium tenent: Sacramentum non solum effectu caret, verum etiam invalidum est; actus enim contritionis super omnia (etiam ut materia) non solum ad sacramentum fructuose, sed ad illud valide suscipiendum omnino requiritur¹⁰⁹). Ergo in horum sententia sacramentum poenitentiae nequit esse informe.

b. Si dolor poenitentis bona fide non sit universalis, ut si quis duorum peccatorum reus unius plane immemor de altero dolet ex motivo particulari¹¹⁰).

¹⁰⁴) Cf. *Lugo* disp. 14. n. 37 ss.; *Suarez* disp. 20. sect. 4. n. 29. *Ballerini-Palmieri* V. n. 76 ss.

loe) Cf. *Lugo* disp. 14. n. 24 ss.; *Tamburini*, *Methodus expeditae confess.* 1. I. c. 2. n. 8; *Ballerini-Palmieri* V. n. 81 ss.

¹⁰⁷) *Dicasillo* tr. 8. disp. 6. n. 165.

¹⁰⁸) *Caiclanus*, De confessione, q. 5. *Billot*, De sacr. II. thes. 16. Cf. *Umberg*, *Syst. Sacr.* n. 105 s.

¹⁰⁹) Cf. *Sporer-Bierbaum* III. pr. 3. n. 257 ss.; *Ballerini-Palmieri* V. n. 46 nota.

^{*10}) Sacramentum poenitentiae in hoc casu esse informe, contendit *Suarez* (de poenit. disp. 20. sect. 5), cuius sententiam defendit etiam *Lugo* (disp. 14. sect. 6), qui (n. 88) ait: «non video argumentum, quo ea efficaciter possit reici.

Solutio quaestionis ab eo dependet, num sacramentum poenitentiae validum sit, quando dolor de peccatis non est universalis, sed solum particularis. Ideo patroni sententiae *negantis* dari posse sacramentum validum, sed informe, provocant ad positivam voluntatem Christi ita instituentis hoc sacramentum, ut dolor universalis de omnibus omnino peccatis mortalibus ad eiusdem valorem, non solum ad effectum eius percipiendum, requiratur. Hanc Christi voluntatem colligunt ex Concilio Tridentino, quod nullum discrimen faciat inter dolorem, qui ad validum, et dolorem, qui ad fructuosum sacramentum requiratur. Qui autem *affirmant* sacramentum posse esse informe, censent sacramentum in hoc casu validum esse, cum omnia adsint, quae ad valorem sacramenti requirantur: dolorosa confessio, cum absolutione, dolorem autem necessario debere esse universalem, demonstrari non posse. Attamen poenitens in hoc casu validam absolutionem recipiendam elicere debet propositum universale explicitum: nam in dolore, qui ex motivo particulari procedit, non continetur propositum universale. Neque dicatur, in proposito universali vitandi peccata futura necessario includi detestationem peccatorum praeteritorum; et proinde dolorem semper esse universalem, dummodo propositum sit universale; cum enim in proposito universali dolor implicate non contineatur, haberi potest propositum universale et dolor particularis.

Nota. Practicum momentum haec controversia non habet. Imprimis enim rarissime poenitentes contritionem unice ex motivo particulari eliciunt, deinde rarius adhuc propositum universale addunt, si unquam contritionem ex motivo particulari elicuerint. Quidquid ergo theoretice disputetur, practice vix habebitur sacramentum poenitentiae informe: aut enim elicitur contritio universalis, et tunc sacramentum validum et formatum est; aut elicitur contritio particularis, et tunc sacramentum invalidum est ex defectu propositi universalis.

Articulus quartus.

De proposito.

260. Definitio et necessitas. 1. *Propositum* est voluntas non peccandi de cetero. Duplex esse potest et explicitum, quod est actus a dolore distinctus, quo poenitens statuit non amplius peccare; et implicitum, quod in actu doloris continetur.

2. Ad peccatorum remissionem obtinendam sive in sacramento sive extra sacramentum *requiritur propositum non peccandi de cetero*: nam propositum aequae ac contritio pertinet ad dispositionem, quae ad justificationem obtinendam essentialiter requiritur¹¹¹).

261. Notes propositi sunt qualitates quas propositum habere debet, ut absolutio valida sit. Propositum debet esse:

1. *Firmum*, ita nempe dispositus esse debet poenitens, ut nunc re ipsa velit facere, quod proponit, scilicet vitare peccata et potius quodvis malum pati aut quodvis bonum amittere, quam Deum graviter offendere; at tinnitas propositi non exigit, ut propositum postea etiam effectum sortiatur. Firmum enim propositum esse debet affective seu quoad *voluntatem praesentem*, sed non est necesse, ut firmum sit effective seu quoad *eventum juturum* i. e. voluntas poeni-

“») Cone. Trid. sess. 14. c. 4. (D. 897).

tentis ea esse debet, ut si nunc offerretur occasio peccandi, eam certo non amplecteretur, sed illico reiiceret, quidquid deinceps facturus sit.

a. Ergo *lapsus futurus* in idem peccatum *perse* non est contra firmum propositum: etenim potest aliquis mane serio velle abstinere a peccato et vespere idem peccatum committere. Si tamen poenitens mox post confessionem in idem peccatum relabitur, suspicionem praebet, ne propositum non fuerit satis firmum: qui enim serio aliquid apud se statuit, propositi sui non statim obliviscitur.

b. Cum poenitentes quandoque dicant se valde timere, immo se persuasum habere se esse relapsuros, notandum est, nec dubium de eo, quod postea facturi sint, nec timorem, ne iterum cadant, nec persuasionem, qua putant se relapsuros esse, nec denique praevisionem futuri peccati per se esse contra firmitatem propositi: sunt enim hi actus intellectus, propositum autem est in voluntate; quare verum et firmum propositum cum illis actibus simul consistere potest. Quocirca si poenitens ob notam inconstantiam suam vel ob inveteratam consuetudinem existimat, se non esse vitaturum peccatum, non statim debito proposito carere iudicandus, sed potius interrogandus est, num nunc iterum peccare velit; quod si neget, moneri debet, ut in Dei gratia confidat, cui id non est impossibile, quod natura suis viribus praestare non potest.

2, Universale, quod se extendat ad *omnia peccata mortalia* in posterum vitanda. Hoc enim intercedit discrimen inter dolorem et propositum, quod dolor est universalis, qui se extendat ad omnia peccata commissa et nondum remissa, econtra propositum non est universale, si se non extendat ad omnia et singula peccata mortalia possibilia, etsi numquam commissa. Hinc propositum semper ex motivo universali procedere debet.

.4L Attamen non est necesse, immo frequenter neque consultum est, speciale *propositum de singulis peccatis vitandis* concipere; sed sufficit propositum in genere conceptum non amplius mortaliter peccandi. De nonnullis tamen explicitum et speciale propositum confessarius exigere debet, ut de restitutione rei alienae, de ablatione scandali, de remissione offensae, de vitanda occasione proxima etc.

A In dolore ex motivo universali concepto implicite etiam *propositum universale continetur*, quod ad omnia peccata tum commissa tum non commissa in posterum vitanda se extendit, quia idem motivum de omnibus et singulis peccatis valet.

3, Ellicax, quod scilicet voluntatem reipsa moveat ad adhibenda media, quae ad evitanda in posterum peccata necessaria sint, praesertim ad fugiendas occasiones proximas, ad reparanda damna illata, ad condonandas iniurias etc.: qui enim absolute vult finem, moveri etiam debet ad media necessaria; hinc signum est actualis affectus ad peccatum, si quis nolit occasionem deserere, restituere, offensam remittere etc.

J262. Num sufficiat propositum implicitum. Virtuale propositum, quod in vera contritione semper includitur, ad validam absolutionem obtinendam sufficit, modo dolor, in quo illud implicite continetur, procedat ex motivo universali. Quodsi motivum doloris foret particulare, explicitum propositum plane requireretur.

J. Ex comimini omnium sententia propositum virtuale *per accidens* sufficere potest, quando nimirum poenitens vere dolet de peccatis commissis, *sed non cogitans de vita futura* explicito et formaliter nihil proponit, quaestio controversa est, utrum propositum explicitum *per se* requiratur, an vero etiam *per se* virtuale et implicitum

sufficiat, ubi nempe poenitens, *etsi de vita futura* tamen propositum se emendandi formaliter et explicite non eliciat.

‘ 1

-2. Vera habenda est sententia, quae docet ad remissionem peccatorum obtinendam sufficere propositum implicitum. Et sane, propositum explicitum non requiritur *ex natura rei*: nam ad justificationem obtinendam sufficit illa dispositio, quae includat voluntatem non peccandi; atqui voluntas non peccandi in quovis dolore ex motivo universali concepto continetur. Non requiritur *ex praecepto positivo*: nam Concilium Trident., quod promittit se exactam de sacramento poenitentiae daturum esse doctrinam¹¹²), can. 4. solum tres actus: contritionem, confessionem et satisfactionem tamquam dispositiones ad sacramenti essentiam requisitas enumerat, de proposito autem nihil dicit. Idem Concilium I. c. cap. 4 describens dispositiones poenitentis *explicite* quidem commemorat propositum, sicut explicitè commemorat etiam alios actus ut fiduciam divinae misericordiae et votum praestandi reliqua; at vero ex his non sequitur Concilium praescribere propositum *explicitum*, sicut non sequitur ipsum exigere explicitum actum spei. Ideo autem Concilium explicitè commemorat propositum, ut declaret ad remissionem peccatorum obtinendam illum tantummodo dolorem sufficere, qui propositum universale contineat. Quamvis igitur hortandi sint fideles, ut propositum expresse et explicitè semper eliciant, si tamen id omiserint, supposito dolore vere universali, non sunt de valore confessionis inquietandi.

3. Duo de hac re notanda sunt: *a.* Qui vere dolet de peccatis praeteritis, ita dispositus est, ut si mentem subeat cogitatio de vita futura, etiam propositum explicitum concipiat Deum non amplius mortaliter offendendi: non enim censetur serio dolere de offensa Dei, qui cogitans de vita futura consulto suspendit actum expressi propositi vitandi in futurum omnes offensas Dei graves, *b.* Confessarii recte in praxi explicitum propositum a confitentibus exigunt; ad licitam enim sacramenti administrationem certi esse debent de poenitentium dispositione; atque in his, qui peccatorum mortalium rei sunt, confessarius vix unquam de dispositione securus erit, nisi manifestetur ipsi propositum abstinendi in posterum a peccatis.

263. *Num requirantur actus fidei et spei ad justificationem in sacramento obtinendam.* — Praeter dolorem et propositum ad validam absolutionem obtinendam alii actus ex parte poenitentis non requiruntur, neque ratione materiae neque ratione dispositionis. Etsi ergo suadendum sit, ut poenitens ante confessionem actus virtutum theologicarum eliciat, id tamen necessarium non est: nam sufficit, ut actus (fidei et spei), quos Concilium Tridentinum¹¹³), ut dispositiones peccatoris enumerat, virtualiter et implicite adsint¹¹¹). Solum si quis_4t habitum fidei vel spei amisisset, actum talem elicere deberet, ut **.Jjtkn.-** iustificari possit.

i>4

a

264. De dolore et confessione venialium.

I. *De dolore, a.* Dolor de venialibus easdem qualitates habere debet, quas habet dolor de mortalibus, sola universalitate excepta, cum unum veniale sine altero remitti possit.

g, Quare non solum verus et supernaturalis, sed etiam dolor *super omnia* esse debet. Etenim si animo ita dispositus esset poenitens, ut potius veniale peccatum eligeret, quam pati aliquod quodcunque malum temporale, ad recipiendam veniam

n») Cf. sess. 14. prooem.

u») Sess. 6. c. 6. (D. 798).

u») Suarez disp. 4. sect. 2. n. 7. *Ballerini-Palmieri* V. n. 91.

illius peccati dispositus non esset. Ordinariis autem motivis doloris de venialibus (quia causant passionem Christi, displicentiam Dei, poenam purgatorii) apte consideratis, poenitens super omnia detestabitur peccata, quia haec mala omnibus terrenis malis sane graviora sunt.

i. Licitum est ergo dolere et propositum emendationis concipere solum de iis venialibus, quae accusantur, quin idem fiat etiam de iis, quae in confessione omittuntur.

QUI CONFITETUR VENIALIA, sub gravi tenetur de aliquibus saltem de uno dolore et propositum emendationis concipere. Qui ergo confessionem venialium sciens sine debito dolore instituit, grave sacrilegium committit, quia sacramentum reddit invalidum.

Attamen ad validam et fructuosam absolutionem recipiendam sufficit dolor de peccatis sive mortalibus sive venialibus iam remissis anteaet vitae, etsi de venialibus ab ultima confessione commissis dolor non habeatur, modo illa peccata iam remissa in confessione saltem generali modo declarentur.

c. Qui confitetur venialia saepius iterata et dolet de ipsa frequentia peccati eamque minuere proponit, sed non dolet de singulis, quibus adhuc subinde, etsi non tam frequenter, indulgere intendit, adhuc valide et licite absolvitur. Idem dicendum est de eo, qui dolet et emendare proponit unum peccatum gravius unius speciei e. g. intemperantiae, quin dolorem et propositum extendat ad alia leviora eiusdem speciei¹⁵⁾.

Fieri posse, ut quis doleat de frequentia venialium eamque emendare proponat, quin singula detestetur, et pari modo, ut quis doleat de gravioribus, quin doleat de levioribus, sive eiusdem sive diversae speciei, ex eo patet, quod motiva doloris et propositi magis verificantur in multis quam in paucis, magis in gravioribus quam in levioribus peccatis.

2. De confessione, a. Licitum est confiteri aliqua venialia omissis aliis: venialia enim non sunt materia necessaria confessionis; insuper unum sine altero remitti potest.

b. Quamvis enixe commendandum sit, ut is, qui plura venialia confitetur, de omnibus etiam dolorem et propositum concipiat, tamen de aliquibus, quae accusat, non dolere, non est peccatum, modo de uno alterove sincere doleat, ut adsit materia sufficiens absolutionis.

Non decet quidem, ut materiae validae absolutionis sine iusta causa admisceatur alia inepta; potest tamen adesse multiplex ratio sufficiens, cur id permittatur. Nec dici potest eum, qui confitetur peccatum veniale, de quo certo novit se non dolere, confessorium decipere et proinde venialiter peccare¹⁶⁾: norunt enim confessarii poenitentes non omnia venialia, de quibus se accusant, tamquam materiam absolutionis, sed complura ex aliis rationibus in confessione declarare¹⁷⁾.

Nota, his, qui ordinarie non confitentur nisi venialia, nunquam satis suaderi potest, ut de uno alterove, quod magis eos gravat, dolorem et firmum propositum concipiant illudque serio deinceps emendare conentur: quo magis enim propositum de venialibus est universale, eo minus efficax est. A confessione autem eorum, de quibus nec dolor nec propositum adest, ordinarie melius erit abstinere.

ns) Cf. *Ballerini-Palmieri* V. n. 60 ss.

1W) Cf. *Lugo* dlspl. 14. n. 118.

»>) Cf. *Mazolla* tr. 6. disp. 1. q. 3. c. I. *Lehmkuhl* II n. 393.

QUAESTIO SECUNDA.

De confessione.

Articulus primus.

De ipsa confessione.

3 265. **Confessionis necessitas.** Confessio omnium peccatorum mortali-
Hum, quae post baptismum commissa sunt, iure divino necessaria est
ad salutem. Nam ad obtinendam remissionem peccatorum mortalium
ex voluntate Christi necessarius est recursus ad potestatem clavium
Ecclesiae: *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis, et quorum reti-*
*nueritis, retenta sunt*¹¹⁸); sed per potestatem clavium Ecclesiae peccata
remitti non possunt sine confessione; ergo ex voluntate Christi neces-
saria est confessio omnium peccatorum mortalium¹¹⁹).

Ad maiorem. Potestas remittendi retinendique peccata apostolis concessa ita
intelligenda est, ut independenter ab hac potestate remissio peccatorum mortalium
obtineri nequeat: possunt enim apostoli retinere peccata; sed potestas retinendi
peccata (potestas non absolvendo efficiendi, ut peccata denuo clavibus subiici
debeant) nulla esset, si eorum remissio independenter a potestate clavium obtineri
posset.

Ad minorem. Potestas remittendi retinendique peccata est potestas iudicialis,
quae per sententiam de peccatis ferendam exercetur; sed potestas iudicialis in
peccata exerceri nequit sine confessione omnium peccatorum ab ipso peccatore
facienda, a. Sententia enim iudicialis ferri nequit sine praevia cognitione causae,
de qua agitur; cum ergo causa, de qua agitur, sint peccata remittenda, sententia
iudicialis ferri nequit, sine cognitione peccatorum; sed haec cognitio aliunde haberi
nequit nisi ex confessione peccatoris, b. Insuper potestas apostolis concessa, cum
sit iudicialis, essentialiter continet potestatem puniendi peccata; sed haec potestas
exerceri nequit sine confessione omnium peccatorum: non enim pro arbitrio iudicis,
sed iuxta magnitudinem et multitudinem peccatorum imponenda est poena, c. Tan-
dem Concilium Tridentinum explicans verba s. Ioannis (20, 23) haec habet: Ex
institutione sacramenti poenitentiae iam explicata universa Ecclesia semper
intellexit institutam esse etiam a Domino integram peccatorum confessionem
et omnibus post baptismum lapsis iure divino necessariam esse¹²⁰).

266. De peccatis in genere tantum accusatis.

a, Peccatorum confessio est *generica*, si peccata non accusantur eo specifico
modo (in infima specie) quo ex voluntate Christi accusari debent. Triplici ergo
diverso modo generica peccatorum confessio institui potest: <x. si poenitens solum
dicat se peccasse, nec determinet, utrum graviter an leviter peccaverit: *accuso*
me de peccatis meis, vel si solum signa doloris e. g. tunctione pectoris vel suspiriis
edat sine ulla peccati confessione; ^ . si poenitens solum dicat se graviter peccasse,
nec peccati genus vel speciem determinet: *accuso me de peccatis meis mortalibus*; ^, si
poenitens solum dicat genus vel speciem subalternam peccati, nec determinet

lie) Ioann. 20, 23.

ne) Cf. *Pesch* VII. n. 176 ss. n. 353 ss.; *Lercher* IV. 2. n. 559 ss.

*20) Sess. 14/ c. 5. Cf. etiam ibidem c. 6. (D. 899 ss.)

speciem infimam: *accuso me de peccatis contra iustitiam, contra religionem, contra quartum vel sextum praeceptum commissis*. De primo modo potissimum instituitur quaestio, num peccata in genere tantum accusata sint *materia sufficiens validae absolutionis*; etenim si illa accusatio ad validam absolutionem sufficiat, a fortiori aliae sufficientes erunt.

b. Ad solvendam quaestionem distinguere debet inter materiam, quae ex praecepto Christi, et eam, quae ex essentia sacramenti per modum iudicii instituti ad validam absolutionem requiritur et sufficit: insuper distinguere debet casus necessitatis, ubi nempe specifica peccatorum confessio impossibilis, absolutio autem necessaria est, a casu, in quo aut specifica confessio possibilis aut absolutio necessaria non est.

1. *Extra casum necessitatis* confessio *generica peccatorum mortalium* ad validam absolutionem recipiendam non sufficit. Nam saltem ex praecepto Christi peccata gravia distincte et determinate quoad speciem et numerum declarari debent, ut valida sit absolutio: voluit enim Christus, ut absolutio, quae habet rationem sententiae iudicialis, extra casum necessitatis esset indicium exactum atque perfectum, quod sine accurata causae cognitione institui nequit. Qui ergo peccata distincte non confitetur, deest praecepto Christi, ideoque absolutionis validae saltem *ex defectu dispositionis* incapax est.

2. *In casu necessitatis*, ubi accurata confessio impossibilis est, ad validam absolutionem sufficit, ut peccata in genere tantum declarentur: a praeceptis enim affirmativis impotentia excusat; quare in casu necessitatis alia confessio non requiritur, nisi ea, quam essentia sacramenti seu sententia iudicialis exposcit. Atqui indicium sine ulla quidem causae cognitione haberi non potest; attamen verum, licet imperfectum indicium institui potest, modo aliqua, etsi confusa et indistincta causae cognitio iudici suppletur; ergo ad validam absolutionem spectata essentia iudicii generica atque indistincta peccatorum confessio sufficit. Haec probe confirmantur ex praxi Ecclesiae, quae est *authentica interpretes institutionum Christi*: Ecclesia enim non solum permittit, ut e. g. militibus instante praelio vel nautis imminente naufragio praemissa generica confessione detur absolutio, verum etiam praecipit, ut moribundi, qui generice tantum confiteri possunt, non condicionate, verum absolute absolvantur¹²¹). Ex quibus iure inferitur, ad absolutionem certo validam in casu necessitatis genericam peccatorum confessionem sufficere.

In iudicio humano, quod primario et principaliter in sententia condemnatoria delinquentis per impositionem poenae delicto convenientis consistit, determinata et perfecta causae cognitio essentialiter requiritur; in iudicio autem sacramentali, quod primario et principaliter in sententia reconciliatoria et absolutoria poenitentis consistit, determinata et perfecta causae cognitio essentialiter non exigitur sed solum ex praecepto Christi. Etsi per se etiam poena delicto conveniens imponenda sit, ea tamen ad essentiam iudicii sacramentalis non requiritur.

3. *Extra casum necessitatis* ad validam absolutionem genericam peccatorum confessionem sufficere, *ubi de materia libera et praesertim ubi de venialibus agitur probabile est*; nam in confessione venialium et materiae liberae universim ad validam absolutionem recipiendam alia confessio non requiritur, praeter eam, quae ad essentiam sacra-

UI) *Rituale Rom.* tit. 4. c. 1. n. 25.

menti necessaria est: praeceptum enim venialia confitendi nullum est: atqui ad essentiam sacramenti generica peccatorum confessio sufficiens est: essentia enim sacramenti una et immutabilis est; quod ergo in necessitate sufficit ad validum sacramentale iudicium instituendum, id etiam extra necessitatem sufficere videtur. Cum autem agatur de *validitate* sacramenti, extra casum necessitatis secundum opinionem probabilem agere non licet.

k 267. *Num confessio prorsus generica venialium tardum licita sit.* — Confessionem prorsus genericam sive mortalium sive venialium in casu necessitatis licitam esse, nemo negat: quod enim validum est, in casu necessitatis etiam licitum est; at confessio prorsus generica venialium tantum (si e. g. poenitens pius, qui peccati mortalis reus non est, solum dicat: *Accuso me de meis venialibus et peto absolutionem*) extra casum necessitatis *licita non est*, quia est contra Ecclesiae praxim, quae vim legis habet.

(*L* Post prima Ecclesiae saecula coepit¹²²) et usque ad haec tempora ex usu et praxi Ecclesiae extra casum necessitatis viguit *specificatio* peccatorum etiam venialium confessio; atqui diuturna haec consuetudo non permittit, ut practice admittatur confessio omnino generica venialium, ubi poenitens specificam facere posset¹²³), *b.* Sacramentum poenitentiae institutum est a Christo ad modum iudicii, quod per se et ordinarie circa materiam saltem in specie determinatam versari. debet, ut patet ex obligatione confitendi peccata mortalia secundum speciem et numerum; atqui dignitas sacramenti et convenientia exigit, ut extra casum necessitatis, sive mortalia sive venialia clavibus subiiciantur, sacramentum semper administretur eo modo, quo a Christo institutum est, ita scilicet, ut ferri possit iudicium de materia determinata, *c.* Admissa semel generica tantum venialium confessione plura incommoda sequerentur: yg. poenitentes carerent monitis, consiliis et directione spirituali confessarii; β, sacramentum exponeretur periculo nullitatis: complures enim poenitentes imperfectiones a peccatis non distinguentes facile solas imperfectiones ideoque materiam dubiam clavibus subjicerent γ. complures praecepto confessionis non satisfacerent: mortalia enim pro venialibus habentes illa in specie non declararent; δ. confessarii indulgentiores facile admitterent confessionem genericam etiam mortalium¹²⁴).

Sunt quidem (*Gury-Ballerini, Eschbach, Bucciaroni, Apicella, Génicot*, ex antiquioribus *Dicastillo*), qui censeant, confessionem genericam peccatorum venialium licitam esse. Verum eorum sententia non videtur probabilis et proinde in praxi illicita. Aliud enim argumentum praeter hoc non afferunt: «Stante certa sacramenti validitate illicetas aliunde oriri non potest, quam ex positivo praecepto divino: atqui hoc praeceptum non habetur; ubi ergo desunt peccata gravia necessario accusanda in confessione, nulla est obligatio reliqua peccata accusandi in determinato numero et definita specie* (*Bucciaroni*). Verum obligatio non oritur ex praecepto divino explicito, sed ex rationibus supra allatis, praesertim vero ex consuetudine.

»“) Cf. *ZkTh.* 34 (1910) p. 526.

,23) *Lehmkuhl* II. n. 363.

122) Cf. *Laymann* 1. 5. tr. 6. c. 5. n. 15.

Nec contra hanc rationem excipiatur, quod non constet, utrum fideles venialia in specie confitentes indicent strictam obligationem an solum id, quod melius est, quia solum ex devotione confitentur. Etenim ex devotione confitentes sicut se a confessione licite abstinere posse, ita *si* confitentur, putant se in specie confiteri debere.

268. Corollaria: *a.* Ex his pro praxi hocce documentum colligitur: Si quis peccatis dubiis vel levioribus, quae ex ultima confessione commisit, ad absolutionem certiore reddendam adiungit *peccata anteactae vitae* iam remissa, absolute loquendo sufficit, ut generice et indeterminate addantur (*me accuso etiam de peccatis totius vitae meae*), attamen suadendum est, ut unius alteriusve peccati etiam genus vel species subalterna declaretur (*me accuso etiam de peccatis contra caritatem, religionem vel contra quartum, sextum praeceptum commissis*). Atque id praesertim tum suaderi debet, cum peccata ex ultima confessione declarata vere dubia sunt, ut nempe iudicium sacramentale magis determinatum sit.

b. Generica igitur peccatorum confessio *in casu necessitatis* tum ad validam tum ad licitam absolutionem sufficit. Casus necessitatis adest, si hinc quidem accusatio specifica impossibilis, inde vero absolutio necessaria est: id quod accidit in sequentibus casibus. ^{a.} si moribundus loquela destitutus solum signis aliquo modo confessionem et desiderium absolutionis exprimit; ^{β.} si milites instante praelio vel navigantes imminente naufragio propter defectum temporis solum generice confiteri possunt; ^{v.} si absolutionem petunt surdo-muti vel ii, quorum idioma confessarius ignorat; ^{δ.} si ad confessionem accedunt homines rudes vel labilis ob senium memoriae, qui nullum peccatum in particulari accusare possunt atque ad interrogationes factas nihil respondent nisi se esse peccatores ut ceteri homines; ^{e.} si accedunt qui ex psychasthenia valde scrupulosi sunt. Eiusmodi ergo poenitentes valide et licite absolvi possunt, quia ob moralem impossibilitatem ab accuratiore accusatione aequae ac moribundi loquela destituti excusantur. Ceterum si confessarius eiusmodi poenitenti proponit nonnulla peccata, in quae olim incidisse praesumi potest, hoc modo: num doles de peccatis unquam commissis, praesertim vero de mendaciis, de negligentis in servitio divino etc. et si poenitens respondet se dolere, etiam accusatio magis determinata habetur, cum certo supponi possit, poenitentem unum vel alterum ex peccatis propositis olim commisisse¹²⁵). Adhibita hac industria hi absolvi possunt, quoties absolutionem petunt.

269. Quae confessio sacramentalis. *Confessio sacramentalis* est accusatio peccatorum facta sacerdoti competenti ad eorum absolutionem obtinendam. Tria igitur concurrere debent, ut confessio dici possit sacramentalis? ^{a.} fieri debet *sacerdoti competenti*, qui talis vere est aut saltem existimatur: quare confessio, quae scienter fit ei, qui non est sacerdos, vel sacerdoti, qui caret jurisdictione, sacramentalis non est; ^{6.} fieri debet cum *intentione* (saltem implicita) *obtinendi absolutionem*; ergo confessio, quae fit sacerdoti quidem, at mere solatii vel consilii causa, non adest sacramentalis; qui autem scienter sine dispositione confitetur, vel peccata de industria celat, sacramentaliter confitetur: vult enim absolutionem, licet invalidam; ^{c.} serio (non fecte) *manifestari debet* saltem *unum peccatum* verum aut existimatum; ergo etiam confessio inchoata, sefl~~nbn coïnpleta' est sacramentalis.

¹²⁵) Elbel-Bierbaum III. pr. 9. n. 15.

270. Confessionis qualitates. Inter varias, quae enumerari solent confessionis sacramentalis *qualitates*²⁶⁾, quatuor specialem considerationem merentur, scilicet confessio debet esse *vera, secreta, vocalis* et *integra*. Et de integritate quidem confessionis infra in proximo articulo sermo erit, de aliis autem qualitatibus hoc loco, quae scitu necessaria sunt, indicantur.

271. b Confessio debet esse vera seu sine mendacio peracta, a. **Mentiri** in confessione circa rem gravem et simul necessario in ea aperienda¹²⁷⁾ est grave peccatum mendacii sacrilegi contra **veritatem et contra reverentiam** sacramenti, quia eiusmodi mendacium indicium **sacramentale** in re gravi alterat et ideo absolutionem reddit invalidam.

\ a. Qui ergo scienter negat peccatum mortale vel ita tegit, ut a confessario non intelligatur, vel data opera ita loquitur, ut confessarius culpam venialem apprehendat pro mortali aut vicissim, sacrilegium committit, nisi iustam causam habeat tacendi peccatum: tunc enim adhibita restrictione mentali illud negare potest.

y g. Qui scienter confitetur peccatum, quod non fecit, aut plura quam fecit, graviter peccat et absolutionem reddit nullam, quia ludidum sacramentum afferat in re gravi.

y. Si confessarius ad sacramentum rite administrandum iuste interroget de re gravi iam accusata et remissa, ut e. g. de consuetudine peccandi iudicet, et poenitens mentiatur, graviter peccat et absolutionem reddit invalidam, quia obligationi veritatem manifestandi in re gravi deest.

\ k Mentiri in re levi, vel in re gravi sed ad confessionem non necessaria (e. g. de peccato gravi iam remisso), per se veniale sacrilegium est, quia iudicium sacramentale non fit invalidum; et si confessarius sine iusta causa de his interroget, adhibita restrictione negari possunt.

\ c Si quis in confessione mentitur circa rem, quae ad confessionem non pertinet, committit mendacium vel grave vel leve, prout fert ipsa res, at sacrilegium (saltem grave) per hoc non committit, quia indicium sacramentale non alterat. Qui e. g. in confessione de proximo, calumniam dicit, graviter mentitur, at *mentiendo* sacrilegium grave non committit, etsi ex alia ratione sacrilegium grave committat. quia nempe ex defectu dispositionis absolutionem reddit nullam.

272. 2. Confessio debet esse secreta, non publice aliis audientibus, sed soli sacerdoti facta, atque id quidem non ex natura sacramenti, sed ex institutione Christi et ex usu Ecclesiae¹²⁸⁾). Licet ergo confessio per se etiam publice fieri possit, tamen ad satisfaciendum praecepto confessionis nemo tenetur unquam publice confiteri, quia Christus publicam confessionem ob magna eius incommoda praecipere noluit. Quocirca si confessio, quae ex praescripto instituenda esset, solum publice fieri posset, nutibus aut signis confiteri sufficeret.

a. Ignarus idiomatis confessarii non tenetur confiteri per interpretem: nemo enim ad confessionem publicam obligatur; confessio autem, quae fit per interpretem,

¹²⁸⁾ Sexdecim omnino a scholae magistris assignantur qualitates confessionis, quas confer apud s. Thomam Suppi, q. 9. a. 4.

¹²⁷⁾ Cone. Trid. sess. 14. can. 6 (D. 916); Cone. Lal. IV. c. 21. Omnes utriusque sexus habet: »omnia sua solus peccata... confiteatur* (D. 437). Cf. D. 145. 727.

publica est, licet interpretes teneatur servare secretum. Sufficit ergo, si poenitens ignorans linguam confessarii confiteatur per signa meliori modo, quo potest, ut faciunt muti¹²⁸).

b. Mutus non tenetur scripto confiteri, etsi scribere possit: scriptura enim quoad confessionem est medium extraordinarium; insuper cum ipsa natura sua perpetua sit, per se occasionem praebet revelationis; atqui nemo tenetur confiteri cum periculo, ne revelentur peccata a se accusata; ergo nec tenetur ea scribere¹²⁹).

c. Si ignari idiomatis et muti generice tantum confitentur et absolutionem petunt, solum aliquoties (ter quaterve in anno) absolvi possunt, quia solum in morali necessitate confessionis ab integritate excusantur.

S 273. 3. Confessio debet esse vocalis, i. e. peccata verbis indicari
 / debent. Ex ipsa sacramenti essentia confessio fieri posset quovis signo,
 „ v A - / 'quo peccata sufficienter manifestentur; nullum quoque existit
 i / / / praeceptum divinum confitendi voce; etiam Codex (cn. 901 ss.)
 / ^ - praeceptum ecclesiasticum non affert; attamen ex *consuetudine*
 ■ " *ecclesiae* fieri debet voce ab eo, qui loqui potest, nisi causa excuset.

At vero necesse non est, ut singillatim omnia peccata voce recensentur: nam confessio, quantum satis est, vocalis dicitur, ubi poenitens de peccatis suis, quae confessario citra sacramentalem accusationem iam nota sunt, voce in genere tantum se accuset his vel similibus verbis: *accuso me de peccatis tibi iam notis*.

a. Hinc qui sine iusta causa confitetur nutibus vel signis vel scripto, ubi voce confiteri potest, valide quidem confitetur, attamen illicite, quia temere a perpetuo Ecclesiae usu recedit. Ex iusta autem et rationabili causa licitum est solis nutibus
 < vel signis aut scripto confiteri.

b. In his et similibus adjunctis potest admitti confessio, quae scripto peragitur:
 'a. si quis ex nimia verecundia voce explicare non posset peccata sua; β. si aegrotus ex gutture laborans sine magna difficultate ore confiteri non posset; γ. si confessarius surdaster non intelligeret poenitentem peccata sua accusantem, quin etiam adstantes illum audiant; J. si quis putaret se alias non posse integre confiteri sive propter scrupulos, sive propter tentationem tacendi peccata; e. si mutus scripto confiteri vellet. In omnibus hisce casibus suaderi quidem potest, ut poenitens ante absolutionem, si fieri potest, haec vel similia verba proferat: *me accuso de peccatis, quae scripsi*, at necessarium id non est, quia a confessione *voce* facienda in his adiunctis excusatur.

c. Ad confessionem quidem *muti* tenentur: nam ea, quae ad sacramenti essentiam requiruntur, praestare ipsi possunt, cum signis aliquo modo manifestare possint peccata sua vel saltem se *esse* peccatores; praeceptum confessionis autem obligat omnes, qui aliquo modo manifestare possunt peccata sua; ad adhibendum vero medium extraordinarium scripturae, etsi possent, non tenentur.

līs) Cn. 903. Qui tamen per interpretem confiteri velint, prohibendi non sunt; interpretes autem moneri debent de obligatione servandi secreti. Quin immo missionarii hortari debent poenitentes, quorum idioma ignorant, ut per interpretem confiteantur omnia aut saltem aliqua peccata. Quodsi hoc nolint, satisfaciunt obligationi suae, eo quod per signa, meliori quo poterunt modo, confitentur. S. *Officium* 28. febr. 1633.

lw) Cf. s. *Alphonsus* n. 479.

Articulus secundus.

De integritate confessionis.

274. Definitio et necessitas. Confessio est integralis! comprehendit omnia peccata, quae ex voluntate Christi in sacramentali confessione declaranda sunt¹³⁰).

Duplex distinguitur *integritas* confessionis, altera *materialis*, altera *formalis*. *Materialis* habetur, quando manifestantur omnia peccata mortalia, quae commissa et nondum directe remissa *sunt formalis* habetur, quando explicantur omnia peccata mortalia, quae hic et nunc spectatis adiunctis accusari possunt et debent. Iam si ea, quae enumerari possunt et enumerantur, reipsa omnia sunt, habetur integritas formalis simul et materialis; quodsi unum alterumve peccatum ex iusta causa omittitur, confessio erit formaliter, sed non etiam materialiter integra.

1. *Integritas materialis* ad validam confessionem non semper requiritur: Christus enim pro sua bonitate et sapientia ad valide recipiendum hoc sacramentum noluit postulare aliquid, quod saepissime vel moraliter vel etiam physice est impossibile, cuiusmodi est integritas materialis.

2. *Integritas autem formalis* ad validam confessionem *in*inino requiritur: praeceptum enim divinum declarandi omnia peccata mortalia commissa certe ad ea saltem peccata refertur, quae poenitens hic et nunc declarare moraliter potest. Hinc graviter peccat, qui omittit aliquod peccatum, auod hic et nunc declarare potest et debet.

Num confessionem dimidiare liceat. — Confessionem dimidiare dicitur, qui alia peccata huic, alia vero alteri confessario manifestat. Iam vero integritas confessionis postulat, ut omnia peccata mortalia eidem confessario manifestentur, cum omnia simul remittantur. Hinc confessio dimidiata licita non est, si per eam integritas formalis non servatur; quodsi dimidiando confessionem integritas formalis servatur, confessionem dimidiare per se licitum est.

a. Ex iusta causa fieri potest, ut quis mortalia uni, venialia vero alteri confessario confiteatur; sic potest poenitens grave aliquod peccatum ignoto confessario manifestare et venialia deinde ordinario, ne ob verecundiam, qua apud confessarium cognitum afficeretur, se exponat periculo sacrilege confitendi. Pariter si quis hic et nunc non tenetur aliquod mortale confiteri et tamen confessionem differre nequit, potest illud apud unum tacere et alteri deinde manifestare.

b. Ergo non licet superiori, eo quod multis laboribus distentus sit, poenitentem auditis solum reservatis absolvere et ad alium confessarium mittere, ut absolvatur a non reservatis, quia a reservatis absolvi non potest, nisi absolutione sacramentali; absolutio autem sacramentalis ei licite concedi non potest, qui dimidiata confessus est, nisiLadsit causa ab integritate confessionis excusans; sed auctus labor confessarii non est causa ab integritate excusans. Licet autem poenitentem auditis solum peccatis cum censura reservatis absolvere a *censura* et ad alium confessarium dimittere, ut a *peccatis* absolvatur, quia absolutio a censura non est sacramentalis,

¹³⁰) *Cone. Trid.* sess. 14. c. 5. et can. 7. (D. 899; 917). Cf. *Pesch VII.* n. 176ss. *Lercher IV.* 2. n. 562, 4.

et proinde non supponit integram peccatorum confessionem. Ablata dein censura et reservatione poenitens ab alio confessario sacramentaliter a peccatis absolvi potest.

275. Quid ad integritatem confessionis requiratur. Ut confessio sit integra, declarari debent») *omnia peccata mortalia* ¹³¹ post baptismum commissam et nondum directe remissa vel non debito modo declarata ¹³² secundum speciem et numerum, ¹³³ insuper actus externi, non autem per se peccati effectus. , v* u»

1. *Peccata mortalia*: nullum enim exstat praeceptum divinum, quod obliget ad confessionem venialium, neque praeceptum ecclesiasticum confessionis annuae ad venialia se extendit. c

a. Quamvis suadendum sit, ut ii, qui peccati mortalis sibi conscii non sunt tempore paschali confiteantur venialia ad suscipiendam gratiam sacramentalem vel etiam iustificationem, si forte peccati mortalis, cuius obliti sint, rei exsistant, nec sufficienter contriti sint; ad hoc tamen obligari non possunt.

b. Potest Ecclesia in casu particulari *praecipere confessionem venialium* quoque peccatorum, immo eiusmodi praeceptum reipsa exsistit¹³¹). Hoc statutum non est de solis mortalibus, sed de mortalibus et venialibus: incredibile enim est religiosos et clericos, quibus confessio praecipitur, toties labi in peccata mortalia. Et sane non apparet ratio, cur Ecclesia eiusmodi opus poenitentiae non possit praecipere.

276. 2. *Secundum speciem*: declaranda est nempe *species moralis infima* peccatorum mortalium: nam secundum Concilium Tridentinum in confessione declarari debent *omnia et singula peccata mortalia*, h. e. secundum proprium horum verborum sensum *in specie infima*¹³²). Insuper: peccata accusari debent prout commissae sunt; atqui peccata commissae sunt concreta, non quaedam genera vel species superiores abstracta.

a. Quocirca praecepto divino non satisfacit per confessionem peccatorum in genere tantum (*peccavi mortaliter*), nec per confessionem eorum in specie generica (*ter peccavi contra iustitiam*), sed declarandum est quodvis peccatum in sua specie infima (*proximo furatus sum materiam gravem*).

λ b. Qui tamen in specie infima peccatum sive ex ignorantia sive ex oblivione declarare non potest, ideo non excusatur a manifestando peccato ipso, in quantum hind manifestare potest. Qui ideo sciret se commisisse peccatum mortale, sed quale fuerit, prorsus ignoraret, teneretur hoc saltem dicere *se mortaliter peccasse*; et qui sciret se deliquisse contra iustitiam, sed qua ratione id acciderit, recordari amplius non posset, hoc saltem indicare deberet *se graviter peccasse contra iustitiam*. Etenim etiam peccatum, quod solum generice declarari potest, constituit materiam necessariam confessionis et sufficientem validae absolutionis. Hac tamen absolutione obtenta manet obligatio specificam eiusdem peccati confessionem, si postea fieri potest, supplendi.

277. 3. *Secundum numerum*: nam ex Concilio Tridentino *omnia et singula* peccata et ex Codice (Cn. 901) *omnia mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientia habetur*, accusari debent.

a. Integritas confessionis postulat, ut, quantum fieri potest, explicetur *numerus certus* peccatorum mortalium; quocirca pari modo

ul) Cf. Cn. 125; 595, § 1,3; 1367, 2. — Cn. 931.

l«) Cone. Trid. sess. 14. c. 5. et can. 7. (D. 899', 917). Cn. 901.

delinquit tum ille, qui scienter vel ex culpabili negligentia exprimit numerum maiorem, tum ille, qui exprimit numerum minorem, tum denique etiam ille, qui sciens numerum determinatum mala intentione, indicat solum probabilem addita particula *circiter*: omnes enim in re gravi mentiuntur et iudicium sacramentale perturbant, nisi eos excuset scrupulositas, bona fides vel studium maioris securitatis.

Ergo obligationi integre confitendi non satisfaciunt, qui solam speciem peccatorum, non autem determinatum numerum confitentur in hunc modum: *saepius vel aliquoties blasphemavi, saepius omisi sacrum die dominica, aliquoties comedi carnes diebus abstinentiae etc.* Hi nimirum a confessario instruendi sunt, ut etiam quoad numerum integre confiteantur.

, b. Quando post diligens examen conscientiae non potest deprehendi numerus peccatorum certus et exactus, exprimi debet numerus probabilis, qui nimirum magis ad veritatem accedat, addita particula *circiter*.

Hac particula *circiter* non comprehenditur excessus vel defectus notabilis, sed modicus tantum, proportionatus tamen numero expresso iuxta hanc regulam: modicus defectus vel excessus erit, relative ad *quinque circiter* peccata unitatem hinc inde addere vel demere, relative ad *circiter decem* duas unitates, relative ad *viginti* tres vel quatuor, relative ad *quadraginta* quatuor vel quinque, relative ad *centum* quinque vel sex; censebitur ergo in primo casu poenitens quater, quinquies vel sexies, in secundo vero octies, novies, decies, undecies vel duodecies peccasse, et similiter in aliis¹³³).

c. Si poenitens postea inveniatur numerum exactum peccatorum et peccata, quorum nunc recordatur, sint certo plura, quam comprehendit^{^^} numerus simul cum particula *circiter* in confessione declaratus, excessum postea in confessione manifestare debet, quia haec peccata nullo modo fuerant exposita; ad nihil autem tenetur, ubi invenerit[^] se numerum notabiliter maiorem expressisse: nam in maiore numero['] indicato iam continetur et absolvitur iste minor, supposito quod poenitens non sit mentitus, sed bona fide numerum exaggeraverit.⁷

Quodsi nullus ne probabilis quidem numerus haberi possit, ut fere accidit in consuetudinariis, haec notanda sunt:

x. Monet s. *Alphonsus* (n. 466) confessarium non debere esse nimis anxium in exquirendo numero peccatorum, ubi is indicari non possit: sufficit enim, ut poenitens aperiat consuetudinem peccandi et moram temporis, quo in statu peccandi perseveraverit et quoties in die, in hebdomada, in mense peccare consueverit. Ex his prudens confessarius statum et conscientiam peccatoris melius cognoscet, quam ex numero probabili, quem ille magis divinando quam serio expendendo proloquitur.

.3, Si poenitens ne id quidem scire et indicare posset, confessarius eum inducat, ut aperiat suum statum, modum vivendi, consuetudinem et occasiones peccandi, et hac ratione sufficienter manifestatur status conscientiae, ut possit absolvi. Quare si eiusmodi poenitens postea magis distincte recordetur suorum peccatorum, non tenetur accuratius ea confiteri: nam in illa confusa accusatione a confessario omnia sufficienter cognita erant, ut poenitens ab omnibus directe absolvi potuerit. Sufficit ergo si c. g. meretrix dicat: per biennium in meretricio permansi et quoties occasio fuit, etiam coniugatis etc. potestatem corporis feci; vel si concubinarius

,M) Cf. *Alfgo disp.* 16. n. 97; s. *Alphonstts* n. 466.

dicat: per tres annos in concubinato vixi; vel alius: obvias quasque mulieres, etiam cognatas, coniugatas, sacras concupivi; vel: de rebus turpissimis quavis data occasione cum sociis quibusvis locutus sum etc. etc.¹³⁴).

Nota. Si unus actus peccaminosus duas malitias continet specificè diversas, ut si habens votum castitatis se polluit, potest in confessione peccatum divisum ita accusari: peccavi per pollutionem; laesi votum idque grave. Item si unus actus peccaminosus duas malitias numero distinctas continet, ut si quis uno furto graviter laesit duos dominos, potest in confessione peccatum divisum ita accusari: grave furtum commisi, item grave furtum commisi erga alium hominem. Qui malitias in confessione dividi posse concedunt, rationem afferunt, quia poenitens peccatum explicat quoad utrumque malitiam, id quod in confessione sufficit. Qui id negant, dicunt confessarium haec audientem concipere poenitentem duo peccata numero distincta commisisse, id quod non est verum. Attamen iste confessarii error iudicium sacramentale non alterat.

278. 4. *Actus externi*, quibus actus interni in ratione peccati complentur: nam confiteri debemus *peccata*; sed nomine peccati proprie non intelligitur solus actus internus, sed etiam externus, qui illius est naturale complementum.

a. Licet enim actus externus propriam malitiam per se non habeat, ipse tamen participat malitiam actus interni et cum actu interno, quem natura sua perficit et complet, unum actum moralem constituit, scilicet peccatum in sua specie completum et consummatum.

th Actu externo non declarato non intelligeretur gravitas iniuriae proximo illatae, nec obligatio restitutionis, censura, irregularitas etc.

c. Tandem Ecclesia praeceptum Domini de confessione peccatorum mortalium semper ita intellexit et interpretata est; quare ei, qui furtum commisit, non sufficit in confessione dicere: *habui propositum furandi* vel *volui furari*, sed dicendum est: *furatus sum*.

279. 5. *Non effectus peccati*. Scilicet sunt actiones externae peccaminosae, ex quibus quandoque effectus sequuntur, qui posita semel actione externa non amplius a voluntate agentis dependent: si quis e. g. cum intentione graviter mala proximo venenum propinat, puellae dat medium ad procurandum abortum, quandoque sequitur, velit nolit, mors et abortus. Porro hos effectus declarare, etsi secuti fuerint, necesse non est, ut confessio sit formaliter integra: ex praecepto enim divino sola peccata declarari debent; effectus vero isti non sunt peccata, cum nullatenus sint liberi; quare sufficit exponere pravam voluntatem et actionem efficacem ad illum effectum producendum.

Expedit tamen et quandoque ex alia ratione prorsus necessarium est, ut effectus» qui ex peccato externo secutus est, exponatur, quando nimirum confessario opus est scire, num adsit obligatio restitutionis, irregularitas, censura vel reservatio: his enim poenis peccata externa plerumque non puniuntur, nisi secutus sit etiam effectus, ne poena tam gravis saepius quam par sit irrogari debeat.

280. De peccatis dubiis quaeritur, num sint materia necessaria confessionis. Porro triplex diversum dubium distinguì potest: sfl. de peccato ipso \&. de gravitate peccati \c. de confessione peccati. Supponitur dubium non esse mere negativum, sed positivum seu probabili

1M) Sporer-Bierbaum III. pr. 3. n. 451 ss.

fundamento innixum, iam vero etsi consulendum sit, ut poenitentes peccata dubia confiteantur, ex stricta obligatione tamen ea, quodcumque sit dubium, confiteri non tenentur: obligatio enim dubia obligatio nulla. Itaque

1. Qui dubitat, an peccatum reipsa commiserit, si dubium post diligens examen perseveret, non tenetur illud confiteri: non imponenda «
obligatio, nisi de ea certo constet. Insuper ex Concilio Trid.¹³⁵⁾ " accusari debent peccata mortalia, quorum habetur conscientia, i. e. quorum habetur certa cognitio; atqui peccatorum dubiorum non habetur certa cognitio.

2. Qui dubitat, an peccatum, quod certo commisit, sive ex parte materiae sive ex parte assensus sit grave, ex iisdem rationibus non tenetur illud confiteri.

In praxi autem secundum \$. *Alphonsum* (n. 476) servandae sunt duae regulae sequentes:

a. In dubio, an *materia peccati* gravis sit, poenitentes rudes ordinarie peccata dubia accusare debent, tum quia ipsi ex se non possunt sibi conscientiam efformare, tum quia plerumque nesciunt distinguere venialia a mortalibus. Excipiendi sunt tamen scrupulosi, qui mortalia committere non solent. Qui autem non rudes, sed sufficienter instructi sunt, ad peccata dubia accusanda ordinarie suaviter hortandi, non autem obligandi sunt.

b. In dubio de *pleno consensu*: a. si poenitentes sunt timoratae conscientiae nec solent graviter peccare, nullo modo tenentur peccata dubia confiteri, quia ipsis favet praesumptio, quae ex ordinarie contingentibus habetur; immo ab hac accusatione sunt impediendi, si ad scrupulos propensi videantur; β. si poenitentes mediam viam servant inter timoratam et laxam conscientiam, non quidem obligandi, sed inducendi sunt ad consensum dubium declarandum, quia id prodest ad conscientiae tranquillitatem; γ. si poenitentes sunt laxae conscientiae, generatim peccata dubia declarare debent, quia praesumptio ex ordinarie contingentibus deducta, quae eis adversatur, moralem certitudinem de peccato commisso attingit.

3. Qui dubitat, an peccatum certo commissum et certo etiam grave *iam confessus sit*, ex iisdem rationibus non tenetur illud denuo fiteri: nam lex, cui probabiliter iam est satisfactum, non est amplius certa, proindeque certam obligationem parere nequit. In praxi quidem consulenda est confessio ad conscientiae tranquillitatem **procurandam**,* attamen stricta obligatio nulla existit. **tue**

Qui confessus est peccatum mortale tamquam dubium, quod postea comperit certo fuisse commissum, non tenetur~denuo idem peccatum tamquam certum confiteri, quia praecepto confessionis iam satisfecit": qui enim confitetur peccatum secundum speciem et numerum prout est in conscientia et directe ab eo absolvitur, praecepto confessionis iam satisfecit¹³⁶⁾.

Haec solutio, quam recentiores¹³⁷⁾ contra communio-rem sententiam antiquo-
rum^{13*)} probabilem indicant, confirmatur ex alia quaestione, quae fere communiter ab auctoribus ex eodem principio solvitur. Qui exposuit numerum peccatorum

¹³⁵⁾ Sess. 14. c. 5. (D. 899 s).

¹³⁶⁾ Cf. Logo disp. 16. n. 77.

¹³⁷⁾ Cf. *Ballerini-Palmieri* V. n. 226. *Lehmkuhl* 11. n. 422. *Gury* 11. n. 480. *Génicot*, Theol. mor. inst. II. n. 291.

¹³⁸⁾ Cf. s. *Alphonsus* n. 478.

dubium cum particula *circiter*, non tenetur amplius in confessione declarare certum numerum, si illum postea invenerit, nisi excessus sit notabilis; ergo neque in hoc casu tenetur, cum etiam in numero probabili quaedam peccata ut dubia declarentur.

281. De circumstantiis peccatorum. Circumstantiae peccatorum aliae sunt *speciem mutant*es, quae actui addunt novam malitiam specie distinctam ab ea, quam actus ratione sui obiecti habet; sic circumstantia quod res Deo consecrata est, furto addit malitiam sacrilegii contra virtutem religionis; aliae sunt, *aggravantes vel imminuentes*, quae solum augent vel minuunt malitiam actus peccaminosi intra eandem speciem peccati sive ratione durationis sive intensitatis, modi, temporis, personae, loci etc. Hae circumstantiae vel sunt *leviter* vel *notabiliter* aggravantes aut imminuentes, prout leviter vel notabiliter malitiam actus augent vel minuunt.

1. *Circumstantiae speciem mutant*es necessario explicandae sunt in confessione¹³⁰): nisi enim declarentur, non accusantur omnia peccata mortalia in propria sua specie, id quod ex praecepto divino requiritur, Vix moneri debet novam malitiam actui peccaminoso additam debere¹³¹ mortalem ut constatuat materiam necessariam confessionis.

Quae circumstantiae speciem mutant, quoad singula peccata declaratur in tractatu de praeceptis. Hoc loco pauca tantum addenda sunt. In peccatis *scandali* (inductionis, cooperationis) circumstantia *superioritatis* vel *officii* quandoque novam malitiam addit contra pietatem vel iustitiam, ut si parochus suis parochianis, parentes filiis, magister alumno speciali suae curae commisso scandalo sit. Id obtinet quando superior *vi muneris sui* ex pietate vel ex iustitia subditi salutem spiritualem curare tenetur. Ideo peccatum turpe *confessarii* cum suo poenitente, quod relationem habet ad confessionem, induit novam malitiam sacrilegii realis; peccatum autem, quod ad confessionem non refertur, novam malitiam non induit, quia confessarius extra confessionem spiritualem salutem poenitentis procurare non tenetur. Aliae tandem superioritates vel dignitates ut magistratus, sacerdotis, heri etc., augere possunt malitiam peccati cum subdito laico, famulo commissi, at speciem non mutant¹⁴⁰).

282. 2. *Circumstantiae aggravantes tantum* non debent necessario explicari in confessione: nullum enim existit praeceptum, quod obliget declarare circumstantias tantum aggravantes. Sane sola peccata necessario in confessione declarari debent; atqui circumstantiae, quae speciem non mutant, non addunt actui peccaminoso novum peccatum. Hinc Concilium Trid., quod enumerat omnes condiciones ad integritatem confessionis requisitas, solum loquitur de circumstantiis, quae speciem mutant, nulla facta mentione circumstantiarum, quae solum aggravant¹⁴¹), item *Codex*.

a. Omnibus consentientibus nulla existit obligatio confitendi circumstantias leviter tantum aggravantes vel minuentes; hodie vero etiam sententia nullam esse obligationem confitendi circumstantias, *etsi notabiliter aggravantes* sint, fere communis evasit, praesertim quia Concilium Tridentinum de hac obligatione non solum silet, sed quia illam positive excludere videtur. Nam ubi 1. c. accurate declarat,

¹³⁰) Cone. Trid. sess. 14. c. 5. (D. 899). Cn. 901.

¹⁴⁰) Cf. Lugo disp. 16. n. 309.

»«) Sess. 14. c. 5. et can. 7. (D. 899, 917), cn. 901.

quid ex praecepto Christi in confessione manifestari debeat, postquam docuerat manifestanda esse omnia et singula peccata mortalia et circumstantias, quae peccati speciem mutant, subiungit: «nihil aliud in Ecclesia a poenitentibus exigi^{*}. Quod ad difficultatem attinet, quam in hac quaestione facessit Catechismus Romanus¹⁴¹⁾, non est improbabile eius verba intelligenda esse de circumstantiis, quae speciem theologicam mutant, quae scilicet efficiunt, ut peccatum leve fiat grave vel grave fiat leve¹⁴³⁾. Nec valet ratio ex eo desumpta, quod alias congrua poenitentia imponi non possit; siquidem sufficit, ut poenitentia substantiae peccatorum specifica eorumque numero proportionata sit, at non requiritur exacta aequalitas inter poenitentiam et peccati gravitatem quoad circumstantias: si enim exacta aequalitas requireretur, etiam circumstantiae notabiliter minuentes in confessione declarari deberent, quod tamen nemo exigit¹⁴⁴⁾. Tandem si hae circumstantiae essent necessario declarandae, onus iniungeretur intolerabile tum confessariis tum poenitentibus atque inde orirentur anxietates et difficultates innumerae, cum valde difficile ne dicam impossibile sit distinguere, quaenam circumstantiae sint notabiliter, quaenam leviter aggravantes.

b. Ceterum solent fideles ordinarie declarare circumstantias saltem notabiliores, quod quidem eis suaderi potest, quia multum confert tum ad conscientiae tranquillitatem, tum ad uberiores sacramenti fructum, tum ad directionem magis congruentem. Si tamen agatur de circumstantiis peccatorum contra sextum praeceptum, non solum de eis non sunt interrogandi poenitentes, sed neque permittendum ipsis est, ut eas exponant propter periculum, quod tum confessario tum poenitenti inde crearetur.

c. Attamen *confessario de circumstantiis solum aggravantibus interroganti, candide aperienda est veritas*. Confessarius enim ius habet interrogandi non solum ea, quae ad procurandum integritatem confessionis necessaria sunt, sed etiam complura alia, cuiusmodi sunt: a. circumstantiae aggravantes; β. condiciones necessariae ad censuram, irregularitatem, casum reservatum incurrenda; γ. consuetudo peccandi¹⁴⁶⁾; δ. relapsus; c. occasio proxima peccati; ζ. obligationes graves; η. dispositio necessaria ad validam absolutionem. Hinc qui cum pluribus diversis personis peccavit, satisfacit declarando speciem et numerum peccati, etsi non declarat cum pluribus illud commissum esse, e. g. qui cum tribus personis fornicatus est, satisfacit dicendo: ter peccatum fornicationis commisi, etsi non addat, utrum cum eadem, an cum diversis; attamen confessario de hac re interroganti respondere debet, quia facilius in occasione proxima versatur, qui pluries cum eadem peccavit¹⁴⁴⁾.

283. *Num obligationi suae satisfaciat, qui peccatum recens accusat tamquam olim commissum.* — Cum peccatum quoad substantiam non mutetur, sive dicatur hoc vel illo tempore commissum, sive dicatur remissum vel non remissum, *per se satisfacit obligationi integre confitendi*, qui peccatum recens accusat tamquam iam remissum., Ideo obligationi integre confitendi satisfacit, qui nova peccata cum antiquis commiscet, vel qui in confessione generali ab aliis peccatis non distinguit peccata mortalia ab ultima confessione commissa, etsi de industria id faciat ad dissimulandum tempus, quo peccatum commisit. Quod si poenitens de tempore interrogatus mentiatur et

141) De poenitentia n. 47.

*43) Cf. *Ballerini-Palmieri* V. n. 209.

144) Cf. *Lugo* disp. 16. n. 120.

145) Ideo damnata est haec propositio (58) ab Innocentio XI.: *Non tenemur confessario interroganti fateri peccati alicuius consuetudinem.* (D. 1208.)

144) Cf. *Lacroix* 1. 6. pr. 2. n. 18.

peccatum hodie commissum declaret factum tempore remoto, leve mendacium sacrilegum committere videtur.

E recentioribus complures sententiae modo expositae favent¹⁴⁷⁾, cum circumstantia temporis ad materiam necessariam confessionis non pertineat: nam declarandum est quodvis peccatum mortale secundum totam suam malitiam essentialem et specificam; circumstantia temporis vero peccato secundum essentiam specificam considerato externa et accidentalis est. Quod opponi solet: diversum est peccatum hoc tempore commissum a peccato alio tempore commissio, solvitur hac distinctione: aliud est peccatum individuale, non autem peccatum specificum: atqui sufficit, ut species peccati in confessione declaretur. Qui ergo mentiando negat, se peccatum ab ultima confessione commisisse, non negat ipsum peccatum specificum, quod in confessione necessario declarandum est, sed peccati circumstantiam accidentalem temporis, quae necessario declarari non debet. E contra vult confiteri et reipsa confitetur illud idem peccatum, quod commisit, cui per mendacium addit falsam circumstantiam externam (iam accusatum, iam remissum, alio tempore commissum), quae tamen speciem peccati non mutat. — Idem peccatum confessarius putat alio tempore factum vel iam remissum; atque id putat vel ex proprio errore vel ex mendacio poenitentis. Atqui error confessarii sive proprius sive dolo poenitentis inductus non obest valori sacramenti, dummodo confessarius de specie seu de essentia specifica peccati, quae sola est materia necessaria confessionis et obiectum absolutionis, rite iudicet aut saltem rite iudicare possit. Nec dicatur confessarium hoc modo impediri, quominus congruam poenitentiam imponat: nam ut confessarius per accusationem poenitentis in statu sit imponendi congruam poenitentiam, ad validam absolutionem non requiritur, dummodo poenitens dispositus sit ad acceptandam et persolvendam poenitentiam congruam.

Ita theoretice auctor; pro praxi tamen addendum videtur, fieri posse, ut confessarius *iure* interroget de tempore quo peccatum commissum fuerit, ut opportune iudicare possit de aliis obligationibus gravibus poenitentis, v. g. de occasione remotione, de statu eligendo vel dimittendo. Supponamus clericum iamiam ordines maiores recepturum pluries peccare pollutione et semper haec peccata miscere inter peccata praeteritae vitae; tunc certo confessarius iure interrogat de tempore, ut cognoscat an clericus habitum deposuerit et ordines maiores recipere possit. Talem poenitentem censeo graviter peccare et ideo invalide absolvi, si constanter neget haec peccata ab ultima confessione commissae esse.

Articulus tertius.

De causis ab integritate excusantibus.

284. Praeter causas físicas admittendae sunt etiam causae morales, quae a materiali integritate confessionis excusent, ut ideo sacramentum poenitentiae valide et licite suscipi possit, etsi peccata, quae non declarentur, absolute declarari possint. Ab integritate tamen confessionis nunquam excusat *difficultas* ipsi confessioni *interna*, quantumvis gravis ea sit, ut magna repugnantia vel verecundia, timor reprehensionis, amissio propriae famae penes confessarium; excusat autem magnum incommodum *externum*, quod confessionem per accidens reddit valde difficilem. Causae igitur ab integritate con-

¹⁴⁷⁾ *Gury* II. n. 488 nota. *D' Annibale* III. n. 309 nota 60. *Uicceroni*, Inst. theol. mor. II. n. 715. Cf. *Génicot*, Theol. mor. inst. II. n. 288. *Lugo* disp. 16. n. 46 ss.

fessionis materialis excusantes ad has duas revocantur: *a.* ad impotentiam physicam; *b.* ad impotentiam moralem.

Quoad peccata in confessione licite omissa et ideo vel indirecte tantum remissa vel non in specie accusata haec notanda sunt:

a. Manet *obligatio confitendi* peccata licite omissa; ideo si cesset causa ab integritate excusans, illa peccata in confessione declarari debent: ex praecepto enim divino omnia peccata mortalia post baptismum commissa, si fieri potest, in se clavibus subiici et directe remitti debent.

b. Nulla autem exstat obligatio haec peccata *quamprimum* confitendi; ideo eorum confessio differri potest usque ad sequentem confessionem, quâ sive ex devotione sive ex praecepto instituitur; attamen in confessione *proxime sequenti* declarari omnino debent, nisi denuo adsit causa ab integritate excusans: illa enim peccata constituunt materiam necessariam confessionis: si ergo peccata antea licite omissa non declarentur in proxima confessione, haec erit ex defectu integritatis sacrilega, nisi iterum adsit causa legitime excusans.

285. Impotentia physica; nullum enim praeceptum obligat ad id, quod impossibile est. Exempla impotentiae physicae sunt:

1. Infirmitas extrema. Ideo moribundi, qui integre confiteri nequeunt, sive quod peccata sua manifestare plane non possint, sive quod dicto uno alterove peccato deficient, valide et licite absolvi possunt, etsi eorum confessio non sit integra; si tamen postea vires recipiant, omissa supplere debent.

2. *Defectus loquela* ab integritate confessionis excusat mutos,^f surdos et ignaros idiomatis confessarii.

a. Muti, qui signis integre confiteri non valent, exprimere debent, ^c quod possunt, et urgente praecepto confessionis, si aliud non possunt, saltem signo ostendere debent se peccasse, ut absolutio eis dari possit.

b. Surdi (et idem dicendum de *surdastris*), qui usum loquela habent, tenentur ex parte sua confiteri peccata, quae memoriae occurrunt, sed confessarius non tenetur eos interrogare ad procurandam confessionis integritatem ob nimiam interrogandi difficultatem et periculum revelationis. ..

c. Ignarus idiorndtis, èur\} non teneatur confiteri per interpretem, urgente praecepto confessionis annuae et in periculo mortis solum tenetur confiteri eo modo, quo potest, scilicet saltem signis vel nutibus manifestare tenetur se esse peccatorem¹⁴⁸).-'

Surdastris, qui alteriore voce cum confessario colloqui possunt, ducendi sunt ad locum remotiorem, in quo absque periculo revelationis integre confiteantur. Id tamen ob grave incommodum licite omitti potest, ut si poenitens aegre tantum ad talem locum accedat. — Si confessarius poenitentis surditatem in progressu confessionis tandem advertit, caveat, ne ei alta voce iniungat, ut alio tempore redeat, quia hoc modo adstantes iudicare possent poenitentem gravioris peccati reum esse¹⁴⁹). At nimis anxii videntur, qui eandem suspicionem adstantibus ingeri putant, ubi confessarius surditatem advertens poenitentem statim ducit ad locum

Cf. decretum s. *Officii* 28. febr. 1633, quod statuit poenitentem, qui non vult uti interprete, posse et debere absolvi, etsi signis peccata in genere tantum manifestet. Concordat cn. 903.

^{14w}) S. *Alphonsus* n. 644.

pro confessione surdorum destinatum: nihil enim aliud in hoc casu adstantes indicant quam poenitentem esse surdum¹⁵⁰).

3. *Dejectus temporis in periculo mortis.* Si milites imminente pugna, vel navigantes in naufragio, vel peste infecti in publico nosocomio omnes audiri non possunt, angustia temporis id non permittente, omnes simul fateri possunt se esse peccatores et dolere de peccatis suis et deinde absolvi unica forma: *Ego vos absolvo* etc.

4. *Ignorantia vel oblivio inculpabilis.* Si non omnia peccata in mentem veniunt, etsi diligens examen conscientiae instituatursi vel si peccata in examine cognita in actu confessionis e mente excidunt, haec ignorantia inculpabilis ab observatione legis excusat.

a. Qui ergo praemisso diligenti examine aliquod peccatum, quod reipsa commisit, in confessione ignorat, aut dum confitetur, alicuius peccati non recordatur, valide et licite absolvitur, b. Qui ex levi negligentia in examine peccata ignorat et in confessione omittit, valide absolvitur; culpa enim venialis nec valorem nec fructum sacramenti impedit, c. Tandem si ignorantia hic et nunc quidem inculpabilis est, sed ex gravi culpa antea commissa oritur, confessio pariter valida est: qui e. g. nimis diu etiam cum transgressione praecepti ecclesiasfici confessionem distulit, ideoque complurium peccatorum amplius recordari non potest, formaliter integre confitetur, si ea accusat, quae post diligens examen occurrunt.

286. **Impossibilitas moralis:** ubi nempe sine gravi damno spirituali vel temporali proprio vel proximi integra confessio fieri non potest. Ut tamen peccata propter impotentiam moralem in confessione licite omitti possint, hae condiciones requiruntur:\g. ut non possit inveniri alius confessarius, apud quem peccata sine ullo incommodo manifestari possint;\p. ut confessio hic et nunc sit necessaria nec in aliud tempus commode differri possit;\c. ut ea tantum peccata omittantur, quae absque ^ravi incommodo declarari nequeant. Necessaria autem ex communi auctorum indicio censetur esse confessio ob communionem paschalem vel confessionem annuam, ob necessitatem celebrandi vel communicandi, ob periculum scandali vel infamiae, si quis alias diutius (ultra triduum, immo per unum diem) cum periculo mortis aeternae salutis in statu peccati manere debeat. Exenipla impotentiae moralis sunt:

\I. *Periculum jamae ipsius poenitentis.*

In duplici casu id accidere potest\alpha. Si poenitens confitetur in iis adiunctis, in quibus etiam alii peccata audituri sunt, ut si alii poenitentes prope confessionale adstant nec removeri possunt, vel si in nosocomio confitenti propius adiacet alius infirmus, qui illius confessionem auditurus est.\&^ Si confessio est valde pfolika, ex qua alii multa et gravia peccata suspicari debent. Hoc tamen non valet, nisi in iis adiunctis, in quibus adstantes ex proluxa confessione necessario ad magnam peccatorum copiam concludere debeant, ut si confessio instituatursi urgente necessitate communicandi vel celebrandi. In ordinariis autem adiunctis non licet nisi vaga aliqua suspicione ex proluxa confessione ad multitudinem peccatorum concludere, quia complures aliae sunt rationes, ob quas poenitentes diutius apud confessarium morantur¹⁵¹); sed periculum vagae suspicionis non est ratio ab integritate confessionis excusans.

¹⁵⁰) Cf. *Lelunkuhl*, Theol. mor. II. n. 433. *Génicot*, Theol. mor. inst. II. n. 292. >*) *Ballerini-Palmieri* V. n. 249.

x?. Hinc sacerdos mox celebraturus et longiore confessione indigens ab integritate excusatur, si sacrum nec differre nec omittere potest, quin apud *adstantes* detrimentum famae patiatur.

x£, Si sacerdos deferens viaticum ad aegrotum deprehendat hunc diu sacrilege esse confessum, potest et debet eum audito uno vel altero peccato interim absolvere et postea ad ipsum rediens confessionem complere, si in aliquo casu ex longiore confessione apud *adstantes* huius rei suspicio oriatur¹⁵²).

y. Item si confessarius deprehendat poenitenti necessariam esse longiorem confessionem, poenitens vero nec longiorem confessionem instituere posset ob defectum temporis nec a communione abstinere ob periculum famae, auditis peccatis, quae citra famae periculum accusare potest, poenitentem interim absolvere et confessionem alia vice supplere potest¹⁵³).

\2. *Periculum violationis sigilli.* Id accidere potest:

Si confessarius nequeat integre confiteri, quin peccata in confessione audita manifestet. Si poenitens merito timet peccatum a confessario fore revelandum, e. g. eo quod in confessionalis voce nimis elata loquitur, ut *adstantes* eum audire possint.

s3. *Periculum scandalum vel lapsus* ^tum ex parte poenitentis^tum ex parte confessarii.

ld. Si poenitens propter cognitam confessarii maximam fragilitatem ex manifestato peccato periculum peccati timet, illud omittere potest. Si poenitens propter fragilitatem propriam sibi notam timet, ne diu cogitando in examine de quibusdam peccatis labatur, potest obiter tantum se examinare, quamvis ex defectu examinis quaedam omittantur.\ c. Idem valet de confessario, qui interrogando de rebus turpibus sibi vel poenitenti periculum peccandi timet.

v4. *Grave damnum spirituale vel temporale* sive proprium sive alienum.

Si poenitens ex manifestatione peccati rationabiliter timet iniustam persecutionem, officii vel sustentationis privationem, potest illud peccatum interim tacere. Scrupulosi recte prohibentur praeteritas confessiones repetere, etsi nonnulla peccata ex oblivione omisissent; item prohibentur diutius se examinare, etsi periculum sit deficiendi in integritate: ne enim ex suis anxietatibus grave damnum capiant, integritatem confessionis negligere possunt.

Et hae quidem causae ab integritate confessionis excusantes ab omnibus admittuntur; restant duae aliae, de quibus non eadem semper erat doctorum sententia.

Itf. De peccato, quod explicari nequeat sine complicitas manifestatione. Quaestio haec est, num sit obligatio confitendi peccatum, quod explicari nequeat sine complicitas manifestatione, seu num periculum diffamandi alium apud confessarium pari modo ab integritate confessionis excuset, sicut excusat periculum, quod incurrit ipse poenitens, amittendi famam apud alios.

a. Poenitens certo tenetur, si commodum potest, quaerere alium confessarium, cui complex sit ignotus, ut integre confiteri et simul famam complicitas servare possit, etsi differre debeat confessionem;^' peccat ergo contra iustitiam, qui confitetur confessario, cui complex notus est, ubi sine magno incommodo alium confessarium habere possit, apud quem complex ignotus non diffametur.

5c

¹⁵²) S. Alphonsus n. 484.

,M) Cf. Bucceroni, Casus conscient.5 n. 125.

Causae excusantes ab obligatione quaerendi alium confessarium, cui complex sit ignotus, sunt fere sequentes: a. si urget periculum mortis vel praeceptum annuae confessionis; β. si grave sit poenitenti omittere confessionem aut communionem; γ. si quis difficulter alteri confessario conscientiam aperiat; δ. si quis secus in peccato etiam per unum diem manere debeat, et hoc ei grave sit; ε. si quis alias privetur beneficio indulgentiae extraordinariae; ζ. si apud confessarium, cui complex cognitus est, habeatur melior directio vel consolatio notabiliter maior¹⁵⁴).

Ū1K — Non licet confiteri peccatum, quod non est materia necessaria confessionis, si illud sine complicitis diffamatione accusari non potest.

Y- Multo minus licitum est nominare complicem in confessione illorum

4^*. peccatorum, quae sine complicitis manifestatione sufficienter accusari possunt; hinc si confessarius animadvertit poenitentem velle complicem nominare, ubi nulla est nominandi necessitas, id prohibere debet.

*

Si ergo poenitens peccatum veniale confiteri non potest, quin manifestet complicem (e. g. leves tactus a fratre admissos), illud omittere debet. Quodsi tamen poenitens aut sine iusta causa confiteretur apud confessarium, cui notus est complex, aut sine necessitate in confessione manifestaret complicem, graviter quidem vix peccaret: nam crimen alterius uni viro prudenti revelare, ordinarie non est gravis diffamatio.

'diLa r» ctLr* C. Iam si alius confessarius, cui complex ignotus est, sine incom-

' modo adiri nequit, nec confessio commode differri potestb omnino

H&ZΓ* praeferenda videtur sententia eorum, qui cum s. *Alphonso* (n. 489)

— docent periculum famae, quod complex patitur apud confessarium,

^M^j-^^pon excusare poenitentem ab obligatione integre confitendi, qui

kJf GmUa «w Prqmde accusare debet peccatum etiam cum complicitis diffamatione.

Et sicut poenitens manifestare potest et debet suum peccatum etiam cum diffamatione complicitis, ita et confessarius libere et licite interrogare potest poenitentem de iis, quae scitu sibi necessaria sunt, ut de circumstantiis, quae speciem mutant (num complex in peccato turpi sit coniugatus, num sit voto ligatus), vel de occasione proxima peccandi (num habitet in eadem domo etc.), quamvis ex responsis in cognitionem complicitis deveniat.

Et sane sententia, quae in hoc casu ab integritate confessionis excusat, ut famae complicitis parcat, in hoc unico argumento fundatur: lex naturalis non laedendi famam proximi praeferenda est legi positivae integre confitendi. Attamen a. lex naturalis solum vetat, ne fama proximi sine iusta causa laedatur; atqui praeceptum integre confitendi videtur esse satis iusta et gravis causa hanc laesionem permittendi, praesertim cum laesio vix gravis dici possit, β. Accedit praxis communis tum poenitendum, qui eiusmodi circumstantias passim accusant, tum etiam confessorum, qui poenitentes libere interrogant de circumstantiis, ex quibus in complicitis cognitionem devenire possunt.

Si poenitens peccatum confiteri nequit sine complicitis manifestatione, complures docent poenitenti non licere illud peccatum penitus omittere, sed solum circumstantiam, quam sine detrimento manifestare non potest, si e. g. incestus manifestari non potest, declarandam esse fornicationem vel saltem peccatum contra castitatem. Attamen *de Lugo* censet integrum peccatum omitti posse: etenim cum confessarius ordinarie statim interrogaturus sit de iis, quae ad cognoscendam infimam peccati speciem necessaria sunt, detrimentum, quod poenitens timet, eo modo vix caveri

1M) *Gury*, Theol. mor. II. n. 500.

poterit¹⁵⁵). Haec doctrina eo magis probanda videtur, quod nemo tenetur bis idem peccatum confiteri; poenitens autem ad complendam confessionis integritatem bis idem peccatum confiteri deberet.

d. Cum tamen sententia opposita, quae docet tacendum esse peccatum, quod sine damno complicitis manifestari nequeat, probabilitate saltem externa non careat, potest confessarius in praxi eam sequi, et poenitens, qui de hac sententia eiusque probabilitate notitiam habeat et secundum eam confessionem suam instituere velit, cogi non potest ad peccatum cum damno complicitis aperiendum.

288. De multitudine poenitentium. 1. Erant, qui docerent multitudinem poenitentium ab integritate confessionis excusare, ubi nempe die magnae festivitatis multitudo poenitentium concurrit, quorum complures audiri non possent, si omnes integre confiteri deberent. Nihilominus dicendum est ex mente Ecclesiae *solam* multitudinem poenitentium nunquam ab integritate confessionis excusare, etsi de longinquo advenerint et communione vel indulgentia carere deberent¹⁵⁶). ^ - γ - <... « = ** - ...

Praeterquam quod hoc damnum spirituale non censetur esse satis magnum, ut propterea cesset obligatio integre confitendi, insuper notandum est magnum periculum, quod admissa hac causa excusante sequeretur: confessarii enim nimis facile ob concursum populi poenitentes parte tantum peccatorum declarata absolvent, et poenitentes dies concursus eligerent ad confitendum, ne integre confiteri deberent. Quare in eiusmodi casu aut poenitens, qui longiore confessione indiget, dimittendus est, aut, si absque scandalo vel infamia confessionem differre et communionem omittere non potest, permittendum est, ut complures fideles eo die careant sanctis sacramentis et indulgentia.

2. Secundum Instructionem S. *Poenitentiariae* (25 mart. 1944)¹⁵⁷) circa sacramentalem absolutionem generali modo pluribus impertiendam licet etiam extra mortis periculum plures una simul aut singulos dimidiate tantum confessos sacramentaliter absolvere, si magno concursui poenitentium »accedat alia gravis omnino et urgens necessitas, gravitati praecepti divini integritatis concessio proportionata v. g. si poenitentes — secus nulla sua culpa — diu gratia sacramentali et s. communione carere cogantur. Ut »licite« agat absolvens confessarius ad loci Ordinarium recurrere debet x-quoties id possibile sit«, ut ipse iudicet de necessitate.

289. De petendo nomine complicitis. Nomen complicitis confessarius inquit, quando ipsum complicem cognoscere intendit, et inquit, quando intendit cognoscere peccatum statumve conscientiae poenitentis, etsi per accidens simul etiam compliciti cognoscat.

¹⁵⁵) Cf. De poenit. disp. 16. n. 528.

¹⁵⁶) Damnata est haec propositio (59) ab *Innocentio XL*: *Licet sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos ratione magni concursus poenitentium, qualis v. g. potest contingere in die magnae alicuius festivitatis aut indulgentiae.* (D. 1209.)

¹⁵⁷) A. A. S. 36 (1944) 155 s. Cf. *Restrepo* in *Per.* 33 (1944) 276-284. Ibidem cf. regulas de modo impertiendi absolutionem generalem.

b. Nomen complicitis non ille solum formaliter inquit, qui expresse nomen complicitis petit, sed ille etiam, qui temere et sine iusta causa sciscitatur adiuncta, quae complicitis personam designant.

\1, *Formalis inquisitio* complicitis per se sub gravi jirohibita ost, sjve ex curiositate sive ex bono fine (e. g. ad corrigendum complicem)

4 xτ **instituitur**, autem prohibita non est, immo quandoque institui debet, ubi nempe circumstantiae, ex quibus per accidens cognoscitur complex, scitu necessariae sunt sive ad integritatem confessionis procurandam sive ad conscientiam poenitentis opportunis remediis dirigendam.

a. De hac re exstant tres constitutiones *Benedicti X/V'.15"*), quas *Pius IX.* confirmavit in constitutione *Aposlolicae Sedis*; cn. 888, § 2 etiam prohibet, sed sine poena.

b. Qui nomen complicitis inquit, *grave peccatum* committit, non quidem quia sine iusta causa alterum ad detrahendum inducit, sed quia sacramentum poenitentiae reddit odiosum et contra severam Ecclesiae prohibitionem agit.

2. Fieri potest, ut confcssarius iure postulet (etiam sub poena denegandae absolutionis), ut sibi vel superiori per poenitentem _yel per alium complex manifestetur. Si nimirum bonum commune denun-tationem complicitis exigit, confcssarius poenitentem adigere debet, ut superiori communitatis denuntiationem faciat. Quod si poenitens per confessarium superiori nomen complicitis manifestare velit, hoc nomen sine dubio licite confcssarius excipere potest. In hoc casu^ >> *^,^ tamen expedit, ut extra confessionem denuntiatio fiat et excipiatur.

Articulus quartus.

i rJ De mediis procurandae integritatis.

£ 7. De examine conscientiae.

290. De necessitate examinis. Ubi agitur de confessione mortalium requiritur *per se* sub gravi examen conscientiae: qui enim tenetur ad finem, tenetur etiam abhibere media necessaria ad finem obtinen-dum,59). *Per accidens* autem fieri potest, ut examen non sit necessa-riuni, quando scilicet nullum est periculum, ne omisso examine pecca-tum grave omittatur.

\u_ Qui ergo frequenter confitentur et quidem sola venialia, ad examen con-scientiae stricte non tenentur: moralem enim certitudinem habent se non com-misisse peccatum mortale, quod si commisissent, id eos etiam sine examine non lateret. Quare ad sacramentum valide suscipiendum ex hac parte aliud ab eis non exigitur, nisi ut certam et determinatam materiam clavibus subiiciant. Breve tamen conscientiae examen his quoque suaderi debet, ut defectus suos veniales melius cognoscant et ex confessione uberiores fructus percipiant.

,w) Constitutio *Suprema* (1745) ad episcopos Lusitaniae; constitutio *Ubi primum* (1746); constitutio *Ad eradicandum* (1746).

n') *Cone. Trid.* sess. 14. c. 5. ait: oportere a poenitentibus omnia peccata mortalia, quorum *post diligentem sui discussionem* conscientiam habent, in con-fessione recenseri. (D. 899.)

b. Quando poenitens ex negligentia graviter culpabili in peragendo examine unum vel plura peccata mortalia omittit, confessio invalida et tota repetenda simulque sacrilegium gravis illius negligentiae accusandum est; si autem negligentia fuerit levis et venialis tantum, confessio non est invalida (n. 285, 4). Ut autem discerni possit, utrum negligentia in examinando fuerit gravis an levis, haec regula est attendenda: qui post institutam confessionem reperit se plura peccata mortalia omisisse quam dixisse, gravis negligentiae reus habendus est; qui multo plura confessus est quam omisit, non gravem negligentiam commisisse censendus est¹⁰).

291. De diligentia in examine. J. Non requiritur, ut diligentia in examinanda conscientia sit summa, qualem cautissimus quisque m re summi momenti adhibere solet: hoc enim nimis difficile foret et sacramentum adeo necessarium redderet odiosum; sed sufficit, ut sit *mediocris* et *ordinaria*, qualem homines prudentes in re magni momenti adhibere solent: examen enim institui debet *humano* i. e. hominum infirmitati accommodato modo, ne sacramentum reddatur nimis grave et onerosum.

a. Nemo tenetur scripto notare peccata sua, etsi ob debilem memoriam in actu confessionis aliquorum obliviscatur: pari modo nemo tenetur mox post commissa peccata confiteri, etsi lapsu temporis quaedam peccata e memoria excidant: haec enim extraordinaria sunt, ad quae adhibenda praeceptum integre confitendi non obligat.

b. Qui post diligens examen existimat fore, ut plura peccata mortalia sibi forte occurrant, si diutius et diligentius inquisierit, non tenetur amplius inquirere: si enim ad maiorem diligentiam teneretur, nunquam quietus esse posset et ad summam diligentiam adigeretur. Et si cui post confessionem seria ac bona voluntate institutam occurrant peccata in confessione omissa, iudicare potest et debet, ea esse inculpabiliter omissa; quare sufficit haec sola in proxima confessione accusare, nec integra confessio repetenda est.

c. Ex his etiam sequitur nullam esse obligationem de anteacta vita ulterius cogitandi; sed qui confessiones suas cum bona voluntate peregit, persuasum sibi habeat, se in confessione satisfecisse; et si peccatum occurrat, de quo dubitet, an fuerit in confessione expressum, praesumere potest et debet iam fuisse cum aliis accusatum, et solum ubi certo constat legi confessionis nondum esse satisfactum, illud accusare tenetur.

2. Non eadem diligentia in examine conscientiae ab omnibus requiritur, sed maior minorve pro diversa qualitate poenitentium. a. Qui diu non est confessus, diligentius se examinare debet quam is, qui ante breve tempus confessus est? fr. homines docti atque instructi accuratius se examinare debent quam rudes et parim exculti; y. qui multis peccandi periculis expositi sunt, diligentius se examinare debent quam ii, qui vitam uniformem a periculis magis remotam agunt.

Si poenitentes, qui satis *instructi* sunt, imparati ad confessionem accedant, dimitti possunt, ut examinata conscientia redeant, praesertim si de longiore confessione agatur: impossibile enim est, ut quis repente interrogatus de omnibus statim recordetur. Insuper ad examen conscientiae per se poenitentes tenentur; ad confessarium pertinet solum indicium de examinis sufficientia. Si tamen adiuncta aliud suadent, praesertim si timendum est, ne dimissi ad confessarium non amplius redeant, praestat statim illos in examinanda conscientia iuvare. Quodsi poenitentes sint *rudes*, non facile dimittendi sunt, ut conscientiam suam ipsi examinent; sed

ie0) Sporer-Bierbaum III. pr. 3 n. 367.

confessarius onus eos examinandi in se suscipiat. Paucis enim interrogationibus confessarius plus obtinebit quam illi ipsi, si sibi sint relictis, longo examine praestare possunt. Advertat autem confessarius se non teneri ad procurandam maiorem integritatem, quam ipsi sese examinando obtinere possent.

2. De repetitione confessionis invalidae.

A confessione *invalida* distingui debet confessio *incompleta*, in qua ex iusta causa omissum fuit peccatum mortale. Confessio valida, sed incompleta, non est necessario repetenda, sed solum supplendus est defectus, eo quod peccata nondum accusata clavibus subiiciuntur, ut vi absolutionis directe remittantur.

292. Repetitionis necessitas. 1. Confessio *certo invalida* semper tota repetenda est, quia peccata in confessione invalida declarata nondum rite per claves Ecclesiae remissa sunt.¹⁶¹ Si autem confessio *probabiliter* tantum *invalida* fuit, repetitio suaderi, at stricte imponi non potest: non enim est imponenda obligatio, nisi de ea certo constet; lex autem, cui probabiliter iam est satisfactum, non est amplius certa.

AU 2. Quando repetitio confessionis invalidae fit apud *aliud confessarium*, sine dubio confessio tota repetenda est, quia de peccatis non-

L. A idum remissis sacramentaliter iudicare debet; si autem fit apud *eundem confessorium*, non est necessario repetenda, sed sufficit in genere se accusare de omnibus iam antea dictis addendo in particulari ea, quae antea omissa fuerant, dummodo confessarius confusam status poenitentis cognitionem aut adhuc habeat aut nunc aptis interrogationibus acquirat¹⁶¹).

Si poenitens confessiones *ob defectum doloris invalidas* apud eundem confessarium repetit, facta hac generali confessione: *me accuso de peccatis iam prius confessis*, valide et licite absolvi potest, etsi confessarius nec ipsa peccata nec poenitentiam impositam distincte recordetur, modo confusam cognitionem status poenitentis adhuc habeat vel nunc acquirat, adeo ut sciat *se de peccatis sacramentaliter iam iudicasse et poenitentiam imposuisse*. Quamvis enim cognitio peccatorum, quam confessarius nunc habet, sit valde imperfecta et confusa, ea tamen cum priore coniuncta, quae erat distincta, sufficere videtur, ut absolutio valide et licite concedatur, si confessarius poenitentem nunc iudicare possit dispositum: indicium enim sacramentale antea distincte inchoatum nunc valida absolutione completur.

293. Causae invaliditatis. Confessio potest esse invalida ob defectum, qui reperitur aut ex parte confessarii aut ex parte poenitentis.

1. Defectus ex parte confcssarii:

a. si caret iurisdictione;

b. si formam substantialiter mutat;

c. si non intendit absolvere;

d. si nullum peccatum intelligit, ita ut non habeat materiam, a qua absolvat.

Confessarius de singulis peccatis in confessione declaratis deque eorum specie theologica et morali nec non de eorum numero sacramentaliter iudicare debet; attamen confessio, quae *bona fide* fit confessario, qui inter mortale et veniale,

*) Lugo disp. 16. n. 636. *Ballerini-Palmieri* V. 276.

inter species, inter unitatem et pluralitatem peccatorum discernere non potest, vel qui aliquod peccatum mortale iudicat esse veniale, valida est, modo poenitens peccata sua fideliter exponat: nam poenitens ex parte sua omnia peccata reipsa clavibus subiicit; ex parte autem confessarii ad licitam quidem sacramenti administrationem requiritur, ut, quantum fieri potest, de peccatorum gravitate, specie et numero recte Judicet, ad valorem autem sacramenti non requiritur, ut vere de his Judicet. Qui autem *de industria* quaerit confessarium indoctum, ne peccata sua, ut par est, a confessario intelligantur, contra praeceptum integre confitendi peccat et ex defectu dispositionis invalide confitetur et confessionem revalidare debet.

β. Peccata, quae confessarius non intellexit, de quibus proinde sacramentaliter non judicavit, vi absolutionis non remittuntur; attamen confessio, quae bona fide confessario fit, qui ob surditatem, somnum, distractionem peccata etiam mortalia non rite intelligit, valida est ideoque non necessario repetenda, modo confessarius unum vel alterum peccatum mortale perceperit. Et si poenitens peracta confessione sciat quidem, quaedam peccata a confessario non fuisse intellecta, sed nesciat, quaenam illa sint, distinguendum est. Si confessio fuerit *prolixa*, nulla exsistit obligatio illa denuo confitendi, quia de singulis probabile est ea fuisse rite intellecta; si autem confessio fuerit *brevis*, repetenda est, quia nequit de singulis haberi probabilitas ea rite fuisse intellecta¹⁰²). Pariter si poenitens sciat, quaenam peccata non perceperit confessarius, ea in sequenti confessione explicare tenetur, quia illa peccata non percepta non sunt clavibus subiecta nec directe remissa. Etiam in hoc casu addendum est, si poenitens data opera eiusmodi confessarium quaerit, contra praeceptum de integritate confessionis peccat et proinde ex defectu dispositionis invalide absolvitur et confessionem repetere debet.

2. Defectus e parte poenitentis:

- a. si vero dolore et proposito caruit;
- b. si peccatum mortale scienter reticuit;
- c. si in gravi mentitus est, vel falso emendationem promisit;
- d. si in examinanda conscientia ex negligentia graviter peccavit.

[^]a. Poenitentes, qui timent, ne diu invalide confessi sint, quin tamen certum timoris fundamentum sciant, nihil repetere debent, praesertim si sint timoratae conscientiae et diligentiam in confessionibus adhibere soleant.

\β. Qui fatentur se peccatum omisisse in iuventute vel pueritia patratum, interrogandi sunt, utrum tunc, quando patratum fuit, sciverint esse peccatum et quidem grave, an vero postea tandem id cognoverint: quod enim, quando patratum est, putarunt leve vel nullum peccatum, non debet postea necessario declarari, multo autem minus aliae confessiones hucusque factae iterandae sunt, quippe quae validae fueeint.

\γ. Qui fatetur se peccatum, quod pro mortali habuit, scienter in confessione reticuisse, vel numerum vel circumstantiam necessario declarandam culpabiliter omisisse, non tenetur repetere confessiones intermedias bona fide et rite peractas ideoque validas. Quare interrogandus est, num sciverit celare in confessione peccatum mortale esse grave peccatum, et peccatum in confessione celatum in sequenti confessione esse declarandum; num in sequentibus confessionibus de peccato omisso et declarando cogitaverit: etenim si peccatum aut ex ignorantia aut ex oblivione omisit, confessiones intermediae validae erant¹⁰³).

M2) *Ballerini-Palmieri* V. n. 269. *Vcrmeersch-Creusen*, Theol. mor. III.4, 547.

183) De *confessione generali* vide appendicem in fine huius voluminis.

Articulus quintus.

De absolutione moribundorum.

294. In absolvendis moribundis per se eadem regulae servari debent, quae de absolutione aliorum statuuntur; quocirca non_Hcet absolvere moribundum, qui cum morali certitudine iudicatur indispositus, ut si gravem obligationem implere recuset, quia non licet scienter sacramentum frustrare. Cum tamen in absolvendis moribundis triplex potissimum occurrere soleat difficultas: ob defectum *integrae confessionis*, ob defectum *dispositionis* atque ob defectum *sensibilis accusationis*, de his in particulari agendum est.

1. A praecepto integritatis moribundi excusantur propter impotentiam vel physicam vel moralem: ad impossibile enim nemo tenetur.

Hinc *a.* si moribundus dicto uno vel altero peccato deficiat vel sensibus destituatur, interim absolvendus est. *b.* Pariter si infirmus sine gravi detrimento sanitatis vel sine magna difficultate longiorem confessionem instituere nequit, auditis peccatis, quae sine nimia difficultate accusare potest, absolvendus est. *c.* Si infirmus ob capitis debilitatem accuratius examen conscientiae instituere nequit, auditis iis, quae sine examine declarare potest, absolvendus est. Immo si solum in genere aut verbis aut aliis signis declarare potest, se peccasse, absolvendus est, et quidem *absolute*, nisi ex alia ratione addenda sit condicio; attamen in omnibus hisce casibus postea omissa suppleri debent, si id fieri potest.

295. 2. Quod dispositionem attinet, haec in moribundis sensibus destitutis semper supponitur, nisi certo constet eam deesse. Ideo (sub condicione) absolvuntur xy. non solum illi, qui Christiane vixerunt, etsi, antequam sensibus destituerentur, nullum signum poenitentiae dederint; sed\fr. etiam illi, qui parum Christiane vixerunt; immo etiam illi, qui in ipso actu peccati e. g. in duello, in furto, ex suicidio etc. sensibus destituti sunt. Fieri enim potest, ut habeant lucida intervalla, in quibus statum suum et periculum aeternae damnationis cognoscant et elicitu actu doloris cum Deo reconciliari per absolutionem desiderent. Quodsi ergo sufficienter dispositi moraliter esse *possunt*, in hac extrema necessitate eos absolvere licet.

Illi ergo in morte absolvi non possunt, in quibus actus poenitentiae nullo rationabili fundamento supponi potest, vel, ut Rituale Romanum habet, »qui impenitentes in manifesto peccato mortali contumaciter perseverant»¹⁶⁴). Huiusmodi autem sunt imprimis ii, qui usque ad illud tempus, quo sensibus destituebantur, ministerium Ecclesiae eiusque sacramenta expresse reiecerunt; deinde etiam illi, qui adeo impie vixerunt, ut scienter usque ad extrema vitae momenta in peccato et impenitentia perseverarint, licet sacramenta Ecclesiae, quae eis oblata non sunt, non reiecerint. Nulla enim, ne tenui quidem probabilitate hi praesumi possunt dispositi, nisi Deus extraordinario gratiae miraculo eos ad se convertat; immo in his deest intentio; sed extraordinaria gratiae miracula nec praesumenda sunt nec norma in administrandis sacramentis esse possunt.

1M) *Rituale Rom.* tit. 6. c. 1. n. 10 (agit immediate de extrema unctione).

294. 3. *Quod accusationem sensibilem attinet*, absolvendi sunt et quidem absolute¹⁵⁾ non solum moribundi, qui desiderium confitendi coram confessario verbis vel aliis signis manifestant, sed etiam moribundi sensibus destituti, qui desiderium confitendi per alios (e. g. petendo confessarium) significarunt; qui vero cum *aliqua tenui probabilitate* desiderium absolutionis manifestasse praesumi possunt, *sub condicione* secundum praxim hodie communem absolvi possunt (n. 232).

Praesumptionis istius fundamentum secundum auctores est aut in eo, quod moribundus desiderium confitendi interius conceptum *fortasse exterius* manifestat suspiriis, anxiiis respirationibus aliisque corporis motibus, aut saltem in eo, quod homo, qui pie vixit, immo etiam ille, qui etsi minime pie vixit, sed tamen ab Ecclesia non recessit¹⁶⁾, eo ipso, quod pie vixit aut saltem in Ecclesia permansit, exterius manifestavit desiderium, velle se in morte per absolutionem Deo reconciliari.

Nota 1. Ex physiologicis experimentis constare videtur, mortem realem i. e. ipsam separationem animae et corporis non accidere eodem tempore, quo functiones vitales respirationis et circulationis cessant, sed vitam post ultimam expirationem per aliquod tempus latenter adhuc perdurare. Quanto tempore vita post mortem apparentem latenter adhuc duret, tum a qualitate morbi tum a complexione moribundi dependet. In morte ordinaria ultra semihoram (per diem alii putant) protrahi potest. Sunt autem causae mortis, in quibus diutius (per diem, nonnulli etiam per triduum putant) vita latens haberi potest: si qui in aqua suffocati sunt (saltem si corpus est albi, non caerulei coloris), laqueo suspensi, fulgure vel electricitate tacti, apoplexia, epilepsia, haemorrhagia, intoxicatione, cholera etc. Ex quibus colligitur homini, qui ex communi aestimatione iam censetur defunctus, si ex diuturna infirmitate obiit, intra semihoram, si vero ex repentino morbo vel repentino accidenti obiit, intra duas (immo plures) horas sacramenta necessaria sub condicione administrari posse, quia probabiliter saltem adhuc vivit¹⁷⁾. Et extrema quidem unctio brevissimo modo i. e. brevi forma et una unctione in fronte administratur, quia maximum est periculum in mora.

Nota 2. Quoad *modum agendi* cum eiusmodi moribundis haec notasse iuvat. Quia experientia constat, moribundos sensibus specietenus destitutos quandoque usum rationis atque auditus habere, de sacramentis, quae eis administrantur, monendi et actus contritionis nec non virtutum theologicarum brevissime ad eorum aures recitandi sunt, antequam ipsa sacramenta administrantur.

297. *Num haereticis vel schismaticis concedi possit absolutio:*

1, *Extra articulum mortis* non licet sacramenta ministrare haereticis vel schismaticis etiamsi bona fide sint et petant; semper prius doceri debent de erroribus etiam materialibus, et his reiectis Ecclesiae reconciliari. Ratio est scandalum aliorum: catholici horrorem haeresis amitterent et haeretici in suo errore confirmarentur¹⁸⁾.

2. *In articulo mortis* per se eadem regula servanda est.

¹⁵⁾ *Rituale Rom.* tit. 4. c. 1. n. 25.

¹⁶⁾ *Lehmkuhl*, II. n. 650.

¹⁷⁾ Cf. *Villada*, *Casus conscientiae* pr. 3. p. 235 ss. *Ferreres*, *La morte reale e la morte apparente* (Romae 1905). *Antonelli*, *Medicina pastoralis* 3 (Romae 1909) 11. n. 979 ss. *Ferreres-Geniesse*, *Der wirkliche Tod und der Scheintod* (Coblenz 1908). *Niedermeyer*, *Handbuch der speziellen Pastoralmedizin* VI. (Wien 1952) pg. 118 ss.

¹⁸⁾ Cn. 731, § 2; S. Off. 20. iul. 1898. *Umberg* in *Periodica* 18 (1929) 97* ss.

a. Si *schismatici materiales*TM) a. ipsi *petunt* sacramento necessaria, etiam »in mortis periculo* urequiritur, ut meliori, quo fieri potest modo saltem implicite ■errores reiciant et fidei professionem faciant*. » Implicite* fidem profitentur, e. g. si asserunt se velle ut catholicos mori.

&. Si iam sunt *sensibus destituti* »ea sacramenta conferri poterunt sub condicione, praesertim si conicere liceat, cos implicite saltem errores suos reiecisse*.

>Semper autem curandum est, ut scandalum et vel suspicio interconfessiona-
lismi evitentur* scilicet manifestando adstantibus Ecclesiam supponere, eos in ultimo momento ad unitatem rediisse. »Quo minus autem est periculum in mora, eo magis explicita retractatio errorum et fidei catholicae professio exigi debent.*

b. *Protestons* non facile petet, quia haec sacramenta non novit vel ea destatur ut superstitiosa; inde neque intentionem habet. Parum ergo probabile est, si haeretici sensibus destituti sunt, eis condicionatam absolutionem prodesse, quamvis scandalum arceri posset eo quod clam detur absolutio.

Si autem sensibus valet, etiam docendus esset in tantum, ut meliori quo fieri potest modo veram fidem profiteatur; si propter adiuncta de hac re moneri non potest, implicita petitio absolutionis ei suggeri potest. Scii, sacerdos interroget eum, num velit ab eo iuvvari in assequenda vita aeterna, quam Iesus Christus promisit, et num omnia servare velit, quae a Christo in hunc finem ordinata sunt. Tunc eliciat cum eo actus fidei, spei, caritatis, contritionis perfectae et moveat eum ut se declaret peccatorem, qui a Deo petit remissionem peccatorum. His praemissis eum clam sub condicione absolvere poterit.

3. Si dubium etiam leve tantum esset de baptismo talis moribundi, praemissis actibus necessariis imprimis sub condicione baptismus conferatur.

x4. Estne *obligatio* administrandi sacramenta acatholicis? › a. *Obligatio iustitiae*, –N° qua tenentur pastores, se extendit solummodo ad baptizatos et baptizandos pro Ecclesia catholica¹⁷⁰). Ceteri solum commendantur curae eorum¹⁷¹). *Obligatio-VÉS caritatis* in necessitate spirituali adest relate ad ea media, *quibus certo iuvvari possunt*; proinde ante omnia tenemur eos excitare ad actus necessarios et intentionem resp. retractationem errorum; si hae condiciones certo adsunt, erit etiam obligatio caritatis ad danda sacramenta; in dubio caritas obligabit ad ultiores conatus vel investigationes; permanente autem dubio non videtur statui posse certa obligatio ad danda sacramenta acatholicis.

«...» Responsum S. *Officii* ad varios locorem Ordinarios (17. maii 1916) D. 2181 a. cf. Theol.-prakt. Quartalsch. Linz 69 (1916) 693. Rescriptum S. *Officii* »De communicatione in sacris cum schismaticis* (15. nov. 1941), cf. Il Monitore Ecclesiastico 57 (1942) 114s. *Umberg*, *Per.* 37 (1948) 97-102. *Vermeesch-Creusen*, Theol. mor. 111. 180.

»70) Cn. 467 § 1; 731 § 2; 750. 751.

»«) Cn. 1350.

Articulus sextus.

vt V" i De loco confessionis¹⁷²⁾).

298. Proprius locus sacramentalis confessionis est: \I. ecclesia vel oratorium publicum aut semipublicum, ——— sedes confessionalis, — \3. quae cràie fixa ac tenuiter perforata inter poenitentem et confessarium sit instructa.

Fines huius praecepti sunt, ut servetur reverentia sacramento debita, ut caveantur scandala et occasiones peccatorum vel tentationum, et ut provideatur famae confessarii. Exinde diversa gravitas obligationis:

1. *Viri* expresse permittuntur etiam in aedibus privatis, et in hoc casu sine cratibus confiteri; si tamen in ecclesia confitentur vel oratorio, non sunt extra sedem audiendi¹⁷³⁾. Hoc ad summum sub veniali obligare videtur.

2. Pro *mulieribus* sedes *semper* collocetur in loco patenti et conspicuo et *generatim* in ecclesia vel oratorio publico vel semipublico pro mulieribus destinato. [^]*Generation*; significat, posse cum beneplacito Ordinarii loci, ubi deest oratorium vel ex alia ratione, destinari alium locum (v. g. allocutorium), servato tamen praescripto de conspicuitate et de sede cum cratibus. >In aliquo casu *particulari*, per modum exceptionis, designatio fieri potest etiam a Superiorissa vel a confessario, dummodo locus sit patens et conspicuus^{173*)}.*

3, *Extra sedem* et sine cratibus mulieres non sunt audiendae nisi ex causa infirmitatis aliave verae necessitatis, et adhibitis cautelis, quas Ordinarius loci opportunas judicaverit. Hic etiam graviter peccari potest. Et confessio religiosarum in tali loco facta sacerdoti, communi dumtaxat iurisdictione munito, extra casum necessitatis est invalida (cf. n. 353, 3).

298a. Vestis in confessionibus audiendis adhibenda est superpellicium et stola violacei coloris^{178b)}. Haec rubrica Ritualis Romani videtur esse mere directiva, sed ideo non negligenda. Attendendae sunt probatae consuetudines locorum (e. g. in Hispania¹⁷⁹⁾ vestis liturgica non urgetur) et religiosorum, qui saepe non adhibent superpellicium, imo nec stolam.

»») Cn. 908[^]-910. *Rituale Rom.* tit. 4. c. 1. n. 7—9.

¹⁷³⁾ C. i. C. 24. nov. 1920; AAS 12 (1920) 576.

^{x73a)} *Cappello II.* n. 632.

^{178b)} *Rituale Rom.* tit. 4. c. 1. n. 10. *Capello II.* n. 635.

^{173c)} *Regatillo-Zalba III.* n. 576.

QUAESTIO TERTIA.

De satisfactione.

Articulus primus.

De natura satisfactionis.

299. **Definitio.** Satisfactio generatim est compensatio iniurae alteri illatae; et satisfactio pro peccatis est compensatio iniuriae Deo per peccata illatae. Hinc satisfactio fit voluntaria sui ipsius punitione, qua peccator intendit reparare iniuriam Deo per peccatum illatam et movere Deum, ut, hac punitione contentus, non puniat. Satisfactio pro peccatis altera est *sacramentalis*, quae a confessario in sacramento poenitentiae imponitur, altera *non sacramentalis*, quam poenitens vel ipse assumit vel a Deo immissam voluntarie acceptat. *Satisfactio sacramentalis* definiri solet: xipus poenale a confessario in sacramento poenitentiae impositum ad compensandam iniuriam Deo per peccata illatam.

Poenale: eo solum offensam et iniuriam Deo per peccatum illatam compensare et vindicare possumus, quod aliquod opus bonum, Deo quidem gratum, nobis autem molestum et afflictivum peragimus: satisfactio enim sacramentalis natura sua castigatio est. Omne autem opus bonum naturae lapsae de facto est poenale et laboriosum. *A confessario impositum*: licet enim alia opera poenitentiae, quae propria voluntate assumuntur vel a Deo immittuntur, meritum habeant satisfactorium, non sunt tamen satisfactiones sacramentales, ideoque proprium harum effectum non producunt.

300. **Divisio satisfactionis sacramentalis.** 1. Distinguitur satisfactio *in voto*, quae est voluntas acceptandi et implendi poenitentiam a confessario injungendam; et satisfactio *in re*, quae est actualis executio poenitentiae iniunctae.

Illa est pars essentialis sacramenti vel saltem necessaria dispositio poenitentis, absolutionem praecedere debet et, si deesset, sacramentum redderet invalidum; *haec* est pars integralis sacramenti, absolutionem subsequi solet et, si deest, sacramentum non reddit invalidum, sed solum integraliter imperfectum et incompletum.

2. Satisfactio dividitur in *vindicativam*, quae tendit ad expianda peccata, et *medicinalem*, quae tendit ad emendandum poenitentem. Satisfactio sacramentalis semper utrumque finem intendit: ipsa peccata punire eisque mederi debet; eius tamen finis proprius et primarius est punitio seu expiatio peccatorum.

Quia satisfactio natura sua *vindicativa* est, aliquam saltem castigationem pro peccatis commissis, et quia *medicinalis* est, aptum remedium contra relapsus continere debet. Reipsa omne opus bonum, quod iniungitur, ad utrumque finem obtinendum aliquo modo conducit: nam omne opus bonum non solum poenale atque ideo vindicativum, verum etiam meritorium gratiarum ideoque medicinale est.

301. Effectus satisfactionis. 1. Satisfactio sacramentalis producit *remissionem poenae temporalis* pro peccatis remissis debitae *ex opere operato*: satisfactio enim est pars integralis sacramenti poenitentiae a Christo institutae, ut per sacramentum peccatum etiam quoad poenam plene remittatur. Ideo Concilium Tridentin. docet esse *ex institutione Christi*, quod poena (temporalis) condonetur¹⁷¹).

Ergo opera poenitentiae sacramentalis duplicem effectum satisfactorium sortiuntur, alterum ex opere operato, qui eis vi absolutionis sacramentalis accedit, alterum ex opere operantis, quem aequae habent atque alia opera bona hominis iusti.

2. Ut satisfactio sacramentalis effectum suum producat, a poenitente *peragenda est in statu gratiae*: in statu enim peccati homo non est capax, qui accipiat remissionem poenae temporalis. Nihilominus poenitens, qui satisfactionem a confessario sibi injunctam implet in statu peccati, satisfacit praecepto, quia totum opus sibi iniunctum ponit, licet eius finem non attingat.

a. Si poenitens, qui in statu peccati poenitentiam peregit, postea statum gratiae recuperavit, non improbabiliter *effectum ipsum obice remoto consequitur*, quia poenitentia sacramentalis effectum suum non producit ex meritis poenitentis, sed ex opere operato¹⁷⁵)

b. Poenitentiam implere *in statu peccati* omnium consensu non est grave peccatum; immo plerique affirmant id nullum esse peccatum, quia solum poenarum remissioni obicem ponere culpa vacare videtur.

c. Qui in persolvenda poenitentia *peccatum veniale committit* e. g. per distractionem voluntariam, eo ipso non impedit effectum satisfactionis sacramentalis, quia peccatum veniale non impedit remissionem poenae temporalis propter alia peccata iam remissa debitae.

Articulus secundus.

De satisfactione imponenda.

302. Obligatio imponendi poenitentiam. Confessarius *per se sub gravi* tenetur poenitenti *imponere satisfactionem*: nam ut minister sacramenti tenetur, quantum in se est, procurare non solum quae ad essentiam, sed etiam quae ad integritatem pertinent; satisfactio autem est pars integralis huius sacramenti. Insuper Concilium Trid. id conceptis verbis praescribit: *Debent ergo sacerdotes Domini satisfactiones iniungere*¹⁷⁶). Hinc confessarius certe peccaret, si absque causa excusante nullam prorsus poenitentiam imponeret.

a. Hoc praeceptum admittit *parvitatem materiae*. Quamvis ergo confessarius pro mortalibus sub gravi teneatur imponere poenitentiam, pro venialibus solum sub levi tenetur; graviter enim non peccat, qui sacramentum privat complemento¹⁷⁷ 1 levis momenti, sicut iudex non deest graviter officio suo, qui omittat levem poenam⁵. imponere¹⁷⁷).

171) Cf. sess. 14. c. 8. et can. 15. (D. 904; 925.)

175) Suarez, disp. 38. sect. 8. n. 5.

176) Sess. 14. c. 8. D. 905. cf. cn. 887.

177) Cf. Lugo disp. 25. n. 49.

,b. Cum semper urgeat obligatio integrandi sacramentum, nullus est casus, in quo confessarius non teneatur aliquam poenitentiam imponere, nisi poenitens satisfactionis praestandae impar sit ut moribundus sensibus destitutus, qui nullam poenitentiam peragere potest. Quare etiam graviter aegrotis levissimum aliquod opus, ut brevis oratio iaculatoria, invocatio sanctissimorum nominum, osculum crucifixi etc. iniungi solet.

c. Confessarius poenitentiam imponit *per modum praecepti*, etsi eam imponere possit etiam per modum meri consilii sine ulla obligatione in conscientia. Unde necesse non est, ut satisfactiones graves pro peccatis mortalibus semper imponantur sub gravi, sed ex iusta causa etiam satisfactiones graves sub levi obligatione imponi possunt¹⁷⁸⁾.

303. Qualitas poenitentiae imponendae. 1. Confessarius tenetur etiam per se sub gravi imponere *poenitentiam\quantitati et qualitati criminum et\facultati poenitentis convenientem*; tenetur ergo pro mortalibus gravem, pro venialibus levem poenitentiam imponere, Sane ubi Concilium Tridentinum declarat praeceptum imponendi poenitentiam, simul declarat poenitentiam peccatis et facultati poenitentium debere esse proportionatam.

Ideo confessarius, qui sine iusta causa pro gravibus delictis levissimam poenitentiam imponit, sine dubio peccat. Sed cum hoc sacramentum magis institutum sit ad procurandam hominum salutem quam ad satisfaciendum divinae iustitiae, si uterque finis obtineri non potest, negligendus est secundarius, ut obtineatur poenitentis salus.

2. Quantitas et qualitas poenitentiae irriponendâe generali regula determinari non potest, sed relinquitur prudentiae et iudicio confessarii, qui in determinanda poenitentia ad haec attendere debet: a. Pro *gravibus delictis* non solum gravis poenitentia iniungenda est, sed quo plura et graviora sunt peccata, eo gravior debet esse poenitentia. Ergo perse non sufficit pro multis peccatis gravibus pbenitentiani simpliciter gravem e. g. rosarium iniungere. Attamen non requiritur, ut quantitas poenitentiae gravitati peccatorum mathematice commensurata sit, ut v. g. pro centum gravibus delictis poenitentia centuplo maior iniungatur, quod impossibile est, sed sufficit ut quo graviora sunt delicta, moraliter etiam gravior poenitentia imponatur, b. Ut poenitentia *qualitati* peccatorum sit conveniens, monet Rituale, ut contrariae peccatis poenitentiae iniungantur, avaris e. g. eleemosynae, libidinis carnis afflictiones, desidiosus devotionis studia etc.¹⁷⁹⁾. Quod non ita intelligendum est, quasi pro singulis peccatis alia poenitentia iniungenda sit, sed ut pro peccato, in quod poenitens saepius relabitur, quantum fieri potest, contraria poenitentia iniungatur. Verum cum poenitentes plerumque ferre non possint satisfactiones congruas qualitati peccatorum, de facto vix aliud iniungi potest quam oratio. Ceterum, ut notat *Ballerini*, fervens oratio est medicina vel obtinet medicinam cuilibet malo morali¹⁸⁰⁾.

Quae poenitentia sit gravis. Ex hodierna praxi Ecclesiae poenitentia gravis esse censetur, quae respondet operi, quod sub gravi ab Ecclesia iniungitur, vel quod

178) Cf. Suarez disp. 38. sect. 2. S. Alphonsus n. 518. *Ballcrini-Palmieri* V. n. 303. 17.) *Rituale Rom.* tit. 4. c. 1. n. 19, 20. Cn. 887. 180) *Ballerini-Palmieri* V. n. 322.

filiis gravi obligaret, si praeciperetur. Hinc satisfactio gravis erit missam audire, ieiunare, recitare quinque decades rosarii, officium parvum *B. Virginis*, litanias sanctorum cum precibus, susceptio sacramentorum, eleemosyna pro condicione status non parva et similia; gravis autem poenitentia non censentur psalmus *Miserere* vel sex *Pater* et *Ave* tantum.

Pro peccatis reservatis plerumque postulatur ut imponatur poenitentia *gravis et diuturna*; quae diuturnitas *relative* sumenda est: opus quotidie ponendum per unum vel alterum mensem; opus hebdomadarium per sex menses et ita porro.

304. Causae minuendi poenitentiam. Causae, propter quas confessarius modicam pro gravibus poenitentiam imponere possit, sunt fere sequentes:

a. Si poenitens sit infirmus corpore aut valde debilis mente, ut iustam pro peccatis poenitentiam solum aegre et difficulter implere possit.

b. Si timendum sit, ne poenitens maiorem poenitentiam non adimpleat vel ob graviolem a confessione avertatur.

Hinc si quando gravior poenitentia imponenda esset, consultum erit poenitentem interrogare, num poenitentiam iniunctam implere possit, et si non potest, immutanda vel minuenda erit; praestat autem poenitenti indicare causam, ob quam levior poenitentia imponatur. Ceterum sine periculo avertendi poenitentem a sacramentis gravior satisfactio ei iniungi potest, si cum levi opere supererogatorio imponatur opus grave iam alias debitum e. g. sacrum praeceptum.

ap c. Si poenitens valde contritus videatur: vehemens enim contritio tantae virtutis est, ut poenam temporalem vel omnem vel magnam eius partem deleat, vel si poenitens aliunde sit bonis operibus intentus, quibus pro peccatis satisfaciat.

d. Si agitur de poenitentibus, qui in s. exercitiis vel missionibus participaverunt; per talia exercitia pietatis iam quandam satisfactionem praestiterunt, et sequentia exercitia possunt eis explicite imponi.

e. Si confessarius pro poenitente satisfactionem praestare intendat: constat enim unum pro altero positus debitis condicionibus satisfacere posse.

f. s. u. k^a.

305. Quando imponenda sii poenitentia/ Poenitentia ordinarie *imponenda est ante absolutionem*, quia sic melius servatur ordo indicii, qui exigit, ut reus prius spondeat satisfactionem, antequam absolvatur. Cum tamen huius ordinis nulla sit necessitas, poenitentia absque peccato iniungi potest etiam post absolutionem, et post absolutionem iniungi omnino debet, si confessarius antea nullam iniunxisset¹⁸¹).

Si poenitens post absolutionem accusat novum peccatum ex oblivione omissum, necesse non est, ut confessarius novam poenitentiam imponat. Contrarium quidem alii tenent, quia opus titulo satisfactionis iam debitum nequeat imponi in poenitentiam. Verum cum haec absolutio non sit novum indicium sacramentale, sed solum complementum prioris, necesse non est, ut nova poenitentia imponatur, sicut necesse non est, ut novus dolor eliciatur (n. 258.). Scilicet confessarius concedens et complens absolutionem eo ipso extendit poenitentiam iam impositam etiam ad novum peccatum¹⁸²).

¹⁸¹) Cf. *Suarez* disp. 38. sect. 3. *Sporer-Bierbaum* III. pr. 3. n. 576.

¹⁸²) Cf. *Ballerini-Palmieri* V. n. 293.

306. Opera, quae pro poenitentia iniungi possunt. Generati in omnia opera bona pro poenitentia imponi possunt, sive *oratio* seu opera religionis, sive *ieiunium* seu opera poenitentiae, sive *eleemosyna* seu opera caritatis; in specie vero haec notentur:

1. Quoniam homini in hoc statu naturae lapsae etiam opus *internum* poenale est, pro poenitentia iniungi possunt etiam actus mere interni ut actus fidei, spei et caritatis, meditationes, examina conscientiae, actus contritionis etc.: opera tamen externa ut orationes vocales, visitationes templorum etc. illis praeferenda sunt, tum quia magis laboriosa ideoque ceteris paribus magis satisfactoria sunt, tum quia, utpote in se sensibilia, sacramento, quod natura sua signum sensibile est, magis conveniunt.

2. Iniungi potest opus iam *aliunde debitum*: quamvis enim iam sit debitum, potest tamen per claves Ecclesiae ad meritum satisfactionis sacramentalis elevari.

a. Ordinarie quidem omnino convenit, ut imponantur opera supererogatoria, aliquando tamen ob fragilitatem poenitentis consultum est imponere opus iam alias praeceptum. Poenitenti e. g., qui praecepta Ecclesiae non servat, utiliter potest iniungi, ut usque ad sequentem confessionem diebus festis missam audiat, abstinentiam et ieiunium observet etc. Quod si nihilominus haec opera iniuncta omittat, duplex peccatum committit, aliud contra praeceptum Ecclesiae, aliud contra praeceptum confessarii seu contra virtutem poenitentiae.

b. Si confessarius iniungat opps, quod alias praeceptum est, ut si iniungat auditionem missae vel ieiunium, semper intelligitur opus non praeceptum, nisi ex verbis confessarii vel ex adiunctis aliud constet.

3. Potest confessarius *opera bona poenitentis*, quae determinato tempore (hac hebdomada, hoc mense, hoc adventu, hac quadragesima) facturus est, in satisfactionem imponere e. g. preces quotidianas, eleemosynas solitas etc., quod praesertim expedit in iis, quibus ob fragilitatem vel alias occupationes digna peccatis poenitentia imponi non potest.

4. Potest confessarius pro poenitentia imponere preces vel *opera, quibus annexae sunt indulgentiae*, adeo ut poenitens, si confessarius tale opus imposuerit, eodem actu poenitentiam et condicionem ad lucrandam indulgentiam requisitam impleat, cum poenitentia et lucratio indulgentiae mutuo non se excludant (cn. 332).

Attamen non convenit, ut semper loco gravis poenitentiae iniungatur opus in se leve, cui annexa est indulgentia sive partialis sive plenaria.

5. Potest confessarius iniungere bona opera a poenite *pro defunctis offerenda*: quod si fiat, defunctis applicatur ille fructus satisfactorius, quem opus iniunctum habet ex opere operantis; fructus autem, quem opus poenitentiae habet ex opere operato, manet in poenite.

Pari modo, si imponatur opus offerendum e. g. pro Ecclesia, pro conversione peccatorum, pro agonizantibus etc., intentio est, ut operis valor impetratorius alteri obveniat, satisfactio autem tota poenitenti maneat.

6. Potest etiam imponi (saltem probabiliter) poenitentia aliqua *sub condicione relapsus*, e. g. si iterum blasphemias, dices brevem orationem, si iterum te inebrias, ieiunabis. In hoc enim casu poeni-

ad resistendum tentationi, aut ieiunabis. Expedit tamen ut modica saltem poenitentia absolute imponatur¹⁸³).

307. Poenitentiae incongruae generatim sunt poenitentiae ex pluribus iisque variis operibus *implicitae*, *nimis diuturnae* et *nimis graves* tum propter periculum, ne omittantur, tum quia confessionem reddunt odiosam. In specie vero improbantur:

u. Poenitentiae publicae, praesertim vero poenitentiae, quae adimpleri nequeunt, quin confessionis revelatio sequatur. Etenim pro peccatis occultis non licet poenitentiam publicam imponere; et quamvis pro publicis publica poenitentia absolute imponi posset, ex hodierna tamen praxi confessarius ab illa iniungenda abstinere debet, si non est necessaria; necessaria autem vix unquam erit: nam solum ad reparandum publicum scandalum necessaria esse posset: atqui publicum scandalum alia ratione reparari potest, scilicet vita vere Christiana et bono exemplo, quod aliis aedificationi sit.

b. Ieiunia pro pueris, rusticis, opificibus, qui continuo labore defatigati sunt, pro filiisfamilias, qui ieiunando admirationem, forte etiam offensionem parentum excitarent. Prolixae preces, peregrinationes vel eleemosynae pro mulieribus, quae sub potestate viri constitutae sunt.

c. Poenitentiae naturae repugnantes ut lingua signare crucem in terra, invisere inimicos. Imprudenter etiam imponitur pueris, ut veniam petant a parentibus vel ab aliis ob inoboedientiam vel ob furtula, quia timendum est, ne opus iniunctum omittatur et confessio reddatur eis odiosa.

d. Pariter incongruae sunt poenitentiae in operibus mere externis consistentes, e. g. illa, quam graeci valde amant et metiniam (μετάνοια) vocant, quae consistit in 50 inclinationibus profundis immediate sibi succedentibus. Immo in occidente ne tum quidem metinia suadenda esset, si cum actibus internis consentaneis conjungeretur.

Articulus tertius.

De satisfactione acceptanda et implenda.

308. Obligatio acceptandi et implendi poenitentiam.

1, Poenitens *per se sub gravi acceptare tenetur* poenitentiam a confessario impositam, nisi sit irrationabilis. Obligationi enim confessarii imponendi poenitentiam in poenitente respondet obligatio eam acceptandi; sed ex Tridentino confessarius per se sub gravi tenetur iniungere poenitentiam.

-*O¹Nisi sit irrationabilis*: poenitentiam non rationabilem i. e. iuxta disciplinam hodie in Ecclesia receptam iusto graviorem aut difficiliorem poenitens non tenetur acceptare neque implere. Si ergo poenitentia a confessario poenitenti iniuncta manifesto sit iniusta, is rogare potest confessarium, ut aliam imponat, nec facile reperietur confessarius, qui nolit acquiescere desiderio poenitentis. Quod si tamen confessarius id facere renuat, poenitens aut sine absolutione recedere et alteri sacerdoti sua peccata confiteri, aut poenitentiam acceptare potest, ut absolutionem recipiat, at poenitentiam acceptatam implere non tenetur. Ad imponendam enim poenitentiam irrationabilem atque inconvenientem confessarius potestatem non habet, et proinde nec poenitens obligationem eam acceptandi.

^{1M)} *Sporer-Bierbaum* III. pr. 3. n. 560ss.

b. A poenitentia irrationabili, cuiusmodi est e. g. poenitentia publica, ingressus in religionem, ieiunium in pane et aqua, poenitentia multis et variis operibus implexa, distinguenda est poenitentia diuturna et difficilis, sed tamen iusta; quam quidem poenitens recusare non potest. Quodsi talem poenitentiam implere nollet, ut licite agat, voluntatem habere debet petendi satisfactionis impositae commutationem, eamque tamen implendi, si commutationem consecutus non fuerit.

2. Poenitens satisfactionem iustam a confessario impositam *sub gravi implere* tenetur, si concurrant debitae condiciones: eo enim quod poenitentia acceptata non persolvitur, sacramentum manet integraliter incompletum; atqui obligatio per realem satisfactionem complendi hoc sacramentum in re gravi gravis, in re levi levis est. Si pro levibus peccatis gravis poenitentia iniungitur, poenitens solum sub levi eam implere tenetur.

Tres condiciones requiruntur, ut poenitens sub gravi teneatur implere poenitentiam:

§ a. Ut materia seu ipsa poenitentia sit gravis: levis enim poenitentia non est capax gravis obligationis.

\\b. Ut pro peccatis gravibus nondum remissis imposita sit: pro venialibus et pro mortalibus iam remissis nequit imponi poenitentia sub gravi obligans, etsi notabilis sit¹⁸⁴).

\\ ç. Ut confessarius sub gravi obligare voluerit. Etsi confessarius poenitentiam gravem sub levi imponere possit, recte tamen praesumitur gravem sub gravi et levem sub levi imponere velle, nisi ipse aliud declaret.

a, Poenitens non tenetur implere poenitentiam, quando invalida fuit absolutio: tunc enim sententia sacramentalis nulla fuit, ideoque nullum etiam sacramentum integrandum est; insuper pro iisdem peccatis bis satisfacere teneretur.

^JOIIUrgo poenitentiam gravem vel totam vel notabilem eius partem scienter omittit^ graviter;_et qui poenitentiam levem sive pro levibus sive pro gravibus impositam vel gravis poenitentiae partem non notabilem omittit, venialiter peccat. — Patet poenitentem, qui factus est impotens, non obligari ad implendam poenitentiam.

c. Qui *poenitentiae impositae oblitus est*, \\a. confessarium, quem illius adhuc memorem putat, adire tenetur, si commode potest, quia impletio poenitentiae adhuc moraliter possibilis est; \\ß. quando id fieri nequit, poenitens non tenetur confessionem repetere, ut aliam poenitentiam accipiat, sive culpabiliter sive inculpabiliter illius oblitus est, quia iterum confiteri peccata directe iam remissa esset onus nimis grave; cessat ergo obligatio poenitentiae, cuius impletio facta est moraliter impossibilis.\\j Ceterum si poenitens poenitentiae impositae immemor ex devotione praestitisset opus a confessario iniunctum, obligationi satisfacisset (n. 310, d.).

3. Poenitentiam a confessario iniunctam *poenitens ipse implere debet*: praeceptum enim poenitentiae exigit actionem personalem, quae per alium impleri nequit. Et sane actiones, quae ad sacramentum sive essentialiter sive integraliter constituendum requiruntur, ab ipso suscipiente peragi debent; sicut ergo contritio et confessio per alium peragi non potest, ita nec satisfactio¹⁸⁵).

IM) Cf. Suarez disp. 38. sect. 7. n. 5. S. Alphonsus n. 517.

,ω) Ab Alexandro VII. damnata est haec propositio (15): *Poenitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius poenitentiam impleat.* (D. 1115.) Cf. cn. 887.

309. Quando persolvenda sit.\1. Poenitentia tum ante tum post_ absolutionem impleri potest. Quodsi poenitens, qui poenitentiam ante absolutionem implet, in statu peccati mortalis sit, opus poenitentiae iam peractum ipsa absolutione, qua peccatum mortale deletur, efficaciam sacramentalem sortitur atque effectum sacramentalem producit¹⁸⁰).

Poenitentia ordinarie quidem post absolutionem impletur, quandoque tamen accidit, ut confessarius parvam poenitentiam, quam moribundo imponit, statim ipso impleat et postea absolutionem concedat. Item confessant quandoque poenitentibus, quibus absolutionem differunt, nonnulla opera pietatis iniungunt, quibus ad absolutionem recipiendam melius disponantur; iam vero si has orationes in salutarem poenitentiam iniungant, postea, quando absolutio conceditur, sufficiet parvam tantum poenitentiam imponere.

2. Si poenitentiae implendae a confessario praefixum fuit certum aAcu- - tempus, eodem etiam impleri debet. Qui tempore determinato poenitentiam non persolvit, non deobligatur, quia tempus non determinatur ad finiendam obligationem. Termini praefiniti dilatio tamen non est mortale peccatum, modo iniuncta poenitentia persolvatur: nam praeceptum confessarii primario rem ipsam praestandam respicit et secundo tantum circumstantiam temporis.

3. Poenitentia iniuncta sine praefinito tempore impleri debet, Q quam primum fieri commode potest.\Dilatio quaecunque poenitentiae Javis nunquam grave peccatum est\dilatio vero poenitentiae gravis /^7 grave peccatum est in triplici casu :1]si praevideatur impotentiaeam postea implendi^ si immineat periculum oblivionis,3]si notabiliter minuatur substantia operis praescripti.

a. Multum disputant, quae poenitentiae dilatio grave peccatum sit. Alii octo dierum, alii sex mensium, alii unius anni dilationem gravem dicunt¹⁸⁷). Verum poenitentiae dilatio non per se, sed solum per accidens gravis esse videtur, ubi scilicet propter dilationem ipsa operis substantia vel tota vel in notabili parte omittitur¹⁸⁸).

b. Valde suadendum est omnibus, ut poenitentiam statim post peractam confessionem persolvere assuescant, quia poenitentia est pars integralis sacramenti, quae diutius differri non debet; nullatenus autem necesse est, ut ante communionem persolvatur¹⁸⁹), neque ut persoluta sit, quando poenitens iterum ad confessionem accedit.

.310. Quomodo persolvenda sit, a. Poenitentia eo modo persolvi debet, quo persolvenda a confessario imposita est; si ergo quaedam adiuncta addita fuerint, e. g. ut flexis genibus vel in ecclesia oratio fiat, etiam haec adiuncta impleri debent. Quantum peccatum sit horum adiunctorum omissio, pendet ab eorum gravitate.

Qui rosarium recitare iubetur flexis genibus coram imagine b. Virginis et hanc circumstantiam situs et loci negligit, non videtur graviter peccare; qui vero rosarium

¹⁸⁸) Cf. *Suarez* disp. 28. sect. 2. n. 5.

¹⁸⁷) Cf. s. *Alphonsus* n. 521.

¹⁸⁸) Cf. *Ballerini-Palmieri* V. n. 308.

¹⁸⁹) Ab *Alexandro Vil.* damnata est haec propositio (22): *Sacrilegi sunt indicandi, qui ius ad communionem percipiendam praetendunt, antequam condignam delictis suis poenitentiam egerint.* (D. 1312.)

recitare iubetur expansis brachiis et hanc circumstantiam negligit, graviter peccare censetur, quia huius non vero illius circumstantiae omissio poenitentiam notabiliter mutat atque imminuit¹⁹⁰⁾.

J). Poenitens iniunctam satisfactionem persolvere potest etiam dum aliud opus praeceptum implet, e. g. dum missam die festo audit, iniunctum pro poenitentia rosarium recitare potest, quia unum opus alterum non impedit.

C. Preces iniunctae *eo modo* persolvendae sunt, quo eaedem vel similes preces ex praxi Ecclesiae persolvi solent: confessarius enim secundum eum modum orationes iniungere censetur, nisi aliud declaravit.

Quare preces, quae *alternatim* recitari solent ut psalmi, litaniae, rosaria, cum socio recitari possunt. — Preces, quae a fidelibus *vocaliter* recitari solent ut psalmi, litaniae etc., non sufficit oculis et mente tantum ex libro percurrere.

^{-y} d. Intentio persolvendi poenitentiam alia non requiritur nisi illa, Pugnam poenitens habuit acceptando poenitentiam; hinc qui opus a x confessario impositum implet, etsi non cogitet de poenitentia persolvenda, modo illud non ordinet in alium finem qui cum fine poenitentiae impositae componi nequeat, suae obligationi satisfacit.

Si poenitens, cui imposita est poenitentia recitandi rosarium, ex mera devotione et immemor poenitentiae recitat rosarium, satisfecit poenitentiae. Idem probabiliter dicendum est, si poenitens expresse intendit nunc recitare rosarium ex devotione et postea pro poenitentia, quia alter finis i. e. devotio componi potest cum fine poenitentiae sacramentalis. Si vero rosarium recitat, ut alteri obligationi v. g. ex voto satisfaciat, poenitentiam nondum implevit, quia per se (n. 306, 2) finis voti cum fine poenitentiae componi nequit¹⁹¹⁾.

Articulus quartus.

De satisfactione commutanda.

^λ Tria praenotanda sunt: a. Commutatio est actus iurisdictionis sicut ipsa impositio satisfactionis, b. Ad commutationem licite faciendam adesse debet iusta causa, cuiusmodi est quaelibet spiritualis utilitas poenitentis. Quando autem commutatio fit ex iusta causa, poenitentia non solum in aliam aequalem, sed etiam in minorem converti potest, c. Commutatio, quae in alia confessione accidit, non fit per revocationem prioris sententiae, sed per novum iudicium sacramentale sive eiusdem, sive alius confessarii. Hoc indicio operi antea iniuncto aliud substituitur, quo facto prior obligatio exstinguitur¹⁹²⁾.

311. Quis eam commutare possit. Poenitentiam a confessario impositam commutare non potest ipse poenitens, ne in evidenter quidem meliorem: ipse enim poenitentiam elevare nequit ad meritum satisfactionis sacramentalis; eam autem commutare potest tum confessarius, qui eam imposuit, tum quilibet alius confessarius: poenitens enim peccata, a quibus iam absolutus est, libere et licite iterum iudicio

¹⁹⁰⁾ Cf. *Lacroix* 1. 6. pr. 2. n. 1280.

¹⁹¹⁾ Cf. *Cappello*, De sacr. II.® 252. De modo obligationem implendi cf. *De Principiis* 171.

¹⁹²⁾ Cf. *Suarez* disp. 38. sect. 10. n. 7.

sive eiusdem sive alius confessarii subiicere potest, ut ab eo, imposita pro priore alia poenitentia, denuo absolvatur.

Num poenitentia, quae *propter reservata imposita* fuerat, commutari possit a confessario non habente potestatem in reservata, disputant. Qui hanc potestatem confessario *negant*, dicunt: sicut reservata sunt peccata, ita reservata est etiam poena pro illis imposita, seu inferior nihil potest in legem a superiore latam. Qui autem confessario potestatem *concedunt*, docent: ablata reservatione per priorem absolutionem, quilibet confessarius de peccata iudicare et pro ipso poenitentiam iniungere potest, et cum iusta adsit causa poenitentiam commutandi, recte praesumitur consensus superioris in commutationem faciendam, etsi poenitentia pro reservatis imposita fuerit.

/ Ouei-, L·.wodjLU* H*-4 Ctuvct

312. Quomodo commutari possit 1. Confessarius, qui poenitentiam imposuit, illam commutare potest etiam extra **sacramentum**, et quidem non solum immediate post absolutionem, antequam **poenilensas** discedat, sed etiam quamdiu mutatio cum sacramentali iudicio moraliter unitur et unum iudicium cum eo constituit. Atque id facere potest confessarius, etsi peccatorum memor amplius non sit: eorum enim cognitionem, quoad opus est, ex gravitate et qualitate poenitentiae impositae acquirit.

L-t
& r''K

a. Sed iam quaeritur, *quamdiu commutatio cum priore absolutione moraliter cohaereat*. Censet s. *Alphonsus* (n. 529) solam commutationem, quae statim post absolutionem fiat, antequam poenitens discedat, cum ea moraliter unum iudicium constituere; *Lugo* autem putat commutationem post longum tempus adhuc cum priore absolutione cohaerere. »Nam ipsa satisfactio impleta post longum tempus integrat unum iudicium cum partibus praecedentibus: ergo quamdiu satisfactio non est posita, adhuc intelligitur iudicium illud incompletum et quasi suspensum et adhuc index ius habet ad urgendum pro executione sententiae; ergo adhuc poterit ex consensu poenitentis mutare vel diminuire priorem sententiam, ut melius possit executioni mandari¹⁹³).

b. Quodsi commutatio cum priori confessione moraliter non amplius cohaeret, commutatio in alia confessione fieri debet: at non requiritur prioris confessionis repetitio, sed sufficit, ut confessarius status poenitentis in confuso adhuc recordetur vel, si non recordatur, ut confusam eius cognitionem accipiat sive ex generica confessione sive ex poenitentia in alia confessione imposita.

2. Alius autem confessarius poenitentiam commutare non potest extra sacramentum, quia nullam habet potestatem sacramentalem in poenitentem nisi in tribunali poenitentiae, dum exercet potestatem clavium; illam autem mutare potest in sacramento, etiamsi poenitens non repetat confessionem peccatorum, pro quibus imposita fuit, modo confusam cognitionem materiae peccatorum acquirat, qualem vel ex generica accusatione vel ex qualitate poenitentiae ab alio confessario impositae haurire potest. Non enim iudicium ferre debet de singulis peccatis, utpote iam antea declaratis et remissis, sed solum de difficultate satisfactionis implendae et de poenitentia peccatis aliquo modo proportionata; ad hoc autem non requiritur distincta peccatorum cognitio. Patet hanc mutationem, quae in alia confessione instituitur, quocunque tempore fieri posse, cum novum instituatur iudicium sacramentale a priore independens.

>”) *Lugo* disp. 25. n. 112. Cf. *Ballerini-Palmieri* V. n. 318.

QUAESTIO QUARTA.

De indulgentiis¹⁹⁴⁾.

Medium efficacissimum satisfaciendi Deo pro peccatis iam remissis praeter poenitentiam sacramentalem constituunt *indulgentiae*. Quae cum satisfactionem sacramentalem suo modo compleant, solent theologi morales complures quaestiones practicas tum de indulgentiis in genere tum de aliquibus indulgentiis in specie hoc loco pertractare.

Articulus primus.

De natura indulgentiarum.

313. Definitio. *Indulgentia* definitur remissio poenae temporalis Deo pro peccatis quoad culpam iam remissis debitae per potestatem Ecclesiae extra sacramentum concessa (cn. 911).

a. Per indulgentias non culpa nec poena aeterna, sed *poena temporalis* tantum remittitur; remittitur autem poena, quae deleta culpa et poena aeterna vel in hac vel in altera vita divinae iustitiae adhuc exsolvenda restat. Ideo formula, qua interdum conceduntur indulgentiae ad modum *remissionis omnium peccatorum*, semper ita intelligebatur in Ecclesia, ut nomine *peccatorum* designarentur *poenae* peccatorum.

b. Ecclesia indulgentias concedit, eo quod vi potestatis clavium satisfactiones Christi et sanctorum ex thesauro Ecclesiae fidelibus applicat. In sacramentis quidem et in sacrificio missae solae satisfactiones Christi fidelibus applicantur, indulgentiae autem ex satisfactionibus Christi et sanctorum conceduntur¹⁹⁵⁾.

c. *Thesaurus Ecclesiae* est cumulus satisfactionum Christi et sanctorum in cognitione Dei existens, ex quo Ecclesia indulgentias concedere potest. Siquidem Christus satisfactiones suas infinitas Deo Patri pro nobis obtulit. Dein multi sunt sancti, qui aut satisfactionibus a se peractis non indigebant ut beata Virgo Maria, aut plures peregerunt quam ad delendas poenas temporales pro suis peccatis debitas requirebantur. Satisfactiones istae superabundantes una cum satisfactionibus Christi thesaurum constituunt, quem Ecclesia in utilitatem fidelium dispensare potest¹⁹⁶⁾.

314. Natura. Ecclesiam habere potestatem concedendi indulgentias tam vivis quam defunctis docent dogmatici; alia est autem ratio concessionis, quae fit vivis, et alia, quae fit defunctis: vivis enim conceduntur *per modum absolutionis*, defunctis vero *per modum suffragii*¹⁹⁷⁾.

^{1M)} *Beringer-Steinen*, Die Ablässe, ihr Wesen und Gebrauch¹⁵ (Paderborn) 1921/22). Ibidem p. 1. complura opera ad hanc quaestionem pertinentia citantur. *Enchiridion indulgentiarum* (Preces et pia opera ... indulgentiis ditata. Romae 1950). — Est collectio authentica et exclusiva. — *De Angelis*, De indulgentiis¹ (1850).

^{1M)} Damnata est haec *Baii* propositio (60): *Per passiones sanctorum in indulgentiis communicatas non proprie redimuntur nostra delicta*. (D. 1060.)

^{1M)} Cf. *Pesch*, Praelectiones dogm. VII. 484 s. *Lercher* IV, 2. n. 633 ss. *Beringer-Steinen*, Die Ablässe¹⁵ S. 22 ff.

^{x")} Cf. *Pesch* l. c. n. 491 ss. *Lercher* IV. 2. n. 636 ss. Cf. cn. 911.

a. Quandoquidem in praesenti ordine salutis non datur remissio culpae nec poenae sine condigna satisfactione, ideo indulgentiae concedi non possunt sine aequivalenti solutione, quae pro poena remissa Deo exhibeatur. Haec solutio autem fit per applicationem satisfactionum Christi et sanctorum, quarum thesaurus in Ecclesia depositus et b. Petro eiusque successoribus, ut dispensetur inter fideles, commissus est. Quoties ergo s. Pontifex indulgentiam concedit, satisfactiones Christi et sanctorum ex thesauro Ecclesiae applicat fidelibus tum vivis tum defunctis: et vivis quidem *per modum absolutionis*, defunctis vero *per modum suffragii*. Vivi enim Pontificis iurisdictioni subsunt, illos proinde vi potestatis clavium a poenis absolvere potest, quos dum absolvit simul solutionem ex thesauro Ecclesiae Deo exhibet. Quare indulgentia vivis concessa essentialiter est absolutio habens annexam solutionem ex thesauro Ecclesiae. Defuncti autem non sunt Pontificis subditi, quare ipsis indulgentiam eo solum applicare potest, quod Deo exhibet satisfactionem Christi et sanctorum et rogat pieque exspectat, fore ut eas Deus pro sua misericordia et liberalitate acceptet. Ergo indulgentia defunctis concessa essentialiter est solutio per oblationem pretii Deo pro eorum debitis facta.

b. Concessio itaque indulgentiae est actus iurisdictionis ecclesiasticae, ad quam tamen exercendam potestas ordinis non requiritur, ideo s. Pontifex et episcopi iam ante consecrationem indulgentias concedere possunt.

Num indulgentiae aliis vivis applicari possint. — Vivis indulgentias applicare non possumus, quia s. Pontifex communiter facultatem vivis applicandi indulgentias non concedit. De iure quidem et ex rei natura nihil prohiberet, quominus unusquisque non solum pro se, sed etiam pro alio vivente indulgentiam lucretur, si s. Pontifex, a cuius voluntate res tota dependet, id concedat; atqui concedit quidem, ut quamplurimae indulgentiae defunctis, at raro concedit, ut indulgentia aliis viventibus applicari possit (cf. n. 326, 1).

Ratio, cur indulgentiae sive vivis sive defunctis solum ex positiva concessione s. Pontificis applicari possint, haec est, quia effectus, quem opus producit ex opere operato, non pro arbitrio operantis, sed solum ex concessione illius, qui operi effectum adnectit, alteri donari potest. Ratio autem, cur summus Pontifex generatim non concedat, ut vivis applicentur indulgentiae (cn. 930), est haec, quia non expedit succurrere eis, qui, cum ipsi possint, indulgentias sibi lucrandas non curant¹⁻⁸).

315. Effectus. Indulgentiae vivis concessae, positis condicionibus ab Ecclesia praescriptis, certum quidem et infallibilem effectum habent: illos enim auctoritate sua Ecclesia absolvit; indulgentiae autem defunctis applicatae, positis omnibus condicionibus requisitis, infallibilem quidem effectum habent, quatenus Deus pro defunctis eas

⁸) Cf. *Palmieri*, An lucratus indulgentiam possit eam ex arbitrio in alterum conferre (Romae, Analecta eccles. 1895). *Beringer-Steinen* S. 32. S. C. *Indlg.* 22. aug. 1906. O. F. M. concessit ut indulgentia plenaria, absolutioni generali certis per annum diebus impertiendae religiosis et monialibus eiusdem ordinis adnexa, non solum pro defunctis, sed etiam *pro vivis*, applicari possit. Scilicet hanc indulgentiam plenariam antea solum defuncti lucrari poterant, nunc autem concessum est O. F. M. ut fratres eandem etiam *sibi*, ergo pro vivis applicare seu lucrari possint. Cf. *Hilgers*, Theol. prakt. Quartalsch. Linz, 67 (1914) 497 ss. S. *Officium* 9. nov. 1922 declaravit indulgentiam plenariam, quam sacerdotes pio Sodalitio a transitu S. Ioseph adscripti illi *moribundo* donare valent, pro quo missam applicant, fieri per modum absolutionis et applicari sine ulteriore intentione. Cf. *Beringer-Steinen*, Anhang 64, ex 11 *Monitore Eccl.* 35 (1923) 257 ss.

acceptat, at infallibilem effectum non habent, quatenus eas determinatae animae, pro qua offeruntur, vel in ea mensura, secundum quam offeruntur, applicat; haec applicatio a Dei beneplacito dependet.

Ratio *primi* est, quia summus Pontifex *auctoritate apostolica* indulgentias defunctis concedit; sed si Deus ei auctoritatem dedit thesaurum Ecclesiae in utilitatem defunctorum applicandi, applicationem factam etiam acceptat. Ratio *secundi* est, quia hinc quidem nulla existit promissio, qua Deus indulgentias pro certis defunctis oblatas se acceptaturum affirmaverit, inde vero fieri potest, ut ordo divinae providentiae impediat, quominus indulgentia determinato defuncto vel tota vel etiam solum ex parte applicetur. Pie tamen sperare licet Deum indulgentias, quae pro defunctis offeruntur, non solum acceptaturum, verum etiam illis ipsis, pro quibus offeruntur, ordinarie saltem applicaturum esse¹⁹⁾).

316. Divisio. 1. Indulgentiae dividuntur in *personales, reales et locales*.

a. Indulgentiae personales eae dicuntur, quae immediate personae sive physicae sive morali ut confraternitati vel etiam universim fidelibus independenter a certo objecto vel loco pro piis operibus conceduntur.

Fideles, qui confraternitati legitime adscripti sunt, non privantur indulgentiis eidem concessis, eo quod confraternitatis statuta sive ex parte sive ex toto non observant, modo adimpleant opera pro indulgentiis lucrandis iniuncta²⁰⁾).

b. Indulgentiae reales sunt, quae immediate alicui rei portatili ut rosario, numismati etc. annectuntur.

a. Res aptae ad recipiendam benedictionem pro indulgentiis apostolicis (quod applicandum videtur etiam ad alias indulgentias) lucrandis sunt tantummodo coronae, rosaria, cruces, crucifixi, parvae statuae, numismata, dummodo non sint ex stanno, plumbo, vitro aliave simili materia, quae facile confringi vel consumi possit²¹⁾).

β. Imagines Sanctorum alios ne repraesentent quam rite canonizatos vel in probatis martyrologiis repraesentatos. Hoc ita intelligendum est, ut saltem altera pars talem sanctum repraesentet, etsi altera pars numismatis nullum sanctum vel v. g. Pontificem regnantem habeat.

γ. Ut quis valeat indulgentias apostolicas lucrari necesse est, ut aliquam ex rebus benedictis super se deferat aut in domo sua decenter retineat. His verbis s. Pontifex Pius XI. mutationem induxit, cum priores Pontifices requirerent, ut hae res in dominio personae sint, ipse autem solum requirat, ut apud se deferat vel in domo sua retineat. Inde possunt tales res benedictae aliis personis donari, ut hi indulgentias lucrentur, quin amittantur. Haec mutatio concordat cum cn. 924, § 2. Ex hoc cn. indulgentiae coronis aliisve rebus adnexae *tunc tantum* cessant, cum hae res prorsus desinant esse vel vendantur. Ergo coronae non amittunt indulgentias, cum donantur vel commodantur, nec cum pars granorum pereat²²⁾).

»-) Cf. ZkTh. 17 (1893) S. 297 ff.

²⁰⁾ *Decreta authentica* S. C. Indulgentiarum (Ratisbonae 1883) n. 298.

M1) Quilibet s. Pontifex initio pontificatus condiciones et elenchum indulgentiarum apostolicarum publicare solet, quandoque etiam cum mutationibus. Cf. Indulg. ap. Ioannis XXI¹¹. AAS 51 (1959) 48—50. Vitrum hic intelligitur flatile, quod facile frangitur; econtra vitrum solidum et compactum admittitur. S. *Pocnit.* 21. dec. 1925.

«») S. *Pocnitent.* 18. febr. 1921. A. A. S. 13 (1921) 164.

δ. Amittuntur autem indulgentiae per venditionem rei benedictae qua talis; haec actio est contra prohibitionem Ecclesiae, etiamsi pretium propter indulgentias non augeatur²⁰³). Si quis pro corona aliava re quidquam accipiat *titulo eleemosynae*, indulgentia ei adnexa non cessare videtur, quia res non venditur.

ε. Uni eidemque rei vel loco plures indulgentiae ex variis titulis adnecti possunt (eidem coronae indulgentiae apostolicae, s. Birgittae, Praedicatorum, Crucigerorum); sed uno eodemque opere, cui ex variis titulis indulgentiae adnexae sint, non possunt plures indulgentiae acquiri, nisi opus requisitum sit confessio vel communio, aut nisi aliud expresse cautum fuerit²⁰⁴).

Expresse permissa est *a.* cumulatio indulgentiarum Crucigerorum et Praedicatorum, sed solum pro rosarii recitatione (non pro aliis precibus)²⁰⁵), *b.* a Pio XI. cumulatio indulgentiarum apostolicarum cum aliis eidem operi annexis²⁰⁶).

c. *Indulgentiae locales* sunt, quae immediate pio loco affixae sunt ut ecclesiae vel rei (altari, cruci, imagini etc.), quae in determinato loco posita est et cuius visitatio inter condiciones lucrandae indulgentiae numeratur.

Indulgentiae locales cessant, si ecclesia vel oratorium, cui annexae sunt, penitus destruitur, nisi intra quinquaginta annos iterum aedificetur in eodem vel fere eodem loco et sub eodem titulo²⁰⁷). Ut ecclesia in eodem fere loco restaurari censeatur, necesse est, ut novum aedificium parum tantum a vetere distet, puta viginti vel triginta passibus²⁰⁸).

317. 2. Indulgentiae dividuntur in *plenarias*, quibus ex intentione concedentis tota poena temporalis remittitur, et *partiales*, quibus tantum determinata pars illius poenae remittitur.

a. Licet omnis indulgentia plenaria, quantum est ex parte concedentis, totam poenam temporalem delere possit, non tamen omnes eam plene, sed quamplurimi solum *ex parte luçantur*: in illis enim, qui nullam culpam neque venialem habent, omnes poenae delentur; in illis autem, qui adhuc aliquod veniale peccatum habent, remittuntur quidem poenae debitae pro culpis iam deletis, non autem illae, quae debentur culpae adhuc remanenti²⁰⁹).

Ratio est, quod effectus indulgentiae natura sua divisibilis est; qui ergo totum non lucratur, eius partem lucrari potest.

Indulgentia *plenaria quotidiana* (*perpetua* vel *ad tempus*) non significat quotidie acquiri posse indulgentiam illam plenariam, sed solum: *quacunque die*, ad libitum electa, sed *semel* tantum in anno, nisi aliud expresse dicatur²¹⁰).

b. Partiales indulgentiae olim concedebantur hac formula: *remissio dimidia vel tertiae partis peccatorum* i. e. poenarum temporalium;

2M) Attamen coronae, cruces etc. indulgentias non amittunt, si quis illas emens ipsi venditori earum benedictionem nomine suo curandam committit, etsi pretium et expensas transmissionis demum solvat, quando res iam benedictae sibi traduntur. S. C. *Indi.* 10. iul. 1896.

²⁰⁴) Cn. 933.

2M) S. C. *indi.* 12. iun. 1907. (A. S. S. 40, 442.)

2M) A. A. S. XIV. p. 143; S. *Poenit.* 14. iun. 1922; ib. p. 394.

²⁰⁷) S. C. *Indi.* 9. aug. 1843. n. 323. Cn. 924, 1.

²⁰⁸) S. C. *Indi.* 29. mart. 1886.

²⁰⁹) Cn. 926.

²¹⁰) Cn. 921, § 3.

nunc conceduntur indulgentiae tot *dierum, annorum, quadragenarum*; quae formulae non ita accipiendae sunt, quasi his indulgentiis tantum poenae purgatorii relaxarentur, sed significant tantum remitti poenitentiae canonicae, quae antiquitus pro peccatis imponi solebant, et proinde consequenter tantum remitti poenae Deo debitae seu purgatorii, quantum per illas poenitentias deleretur, si reipsa peragerentur.

a. Ergo per indulgentiam septem annorum -tanta poena Deo debita relaxatur, quanta aequivalet poenitentiae canonicae septem annorum. Huius remissionis mensura, sicut antiquitus dependebat ex fervore poenitentis, ita nunc dependet a maiore vel minore devotione, qua condiciones pro indulgentia praescriptae adimplentur.

β. Indulgentia quadraginta dierum vocatur *quadragena*, qua tantum poenae remittitur, quantum deletum fuisset per ieiunium quadraginta dierum secundum antiquos canones poenitentiales tempore quadragesimae in solo pane et aqua toleratum. Nunc indulgentia >quadragenae< non iam concedi solent.

γ. In hac formula: *indulgentia sex vel septem annorum et totidem quadragenarum* nomen *quadragenae* non significat ieiunium quadragesimale, quod intra ipsos septem annos observandum sit, adeo ut indulgentia septem annorum tantundem significet atque indulgentia septem annorum et septem quadragenarum, sed quadragenas septem annis superadditas, adeo ut indulgentia septem annorum et septem quadragenarum ampliorem indulgentiam significet, quam septem annorum tantum²¹¹).

c. *Quoties eodem die eadem indulgentia acquiri possit.* Generalis regula est: *Partialis* indulgentia, nisi contrarium expresse notetur, saepius per diem, eodem opere repetito, lucrificari potest.

Plenaria indulgentia, nisi aliud expresse cautum sit, acquiri potest semel tantum.in die²¹²).

Plenaria toties quoties lucranda est illa, quae *expresse* statuitur acquiri toties, quoties eodem die opus repetitur.

Diu unica huiusmodi indulgentia erat quae dicitur *Portiuncula* (2. aug. vel dom. sequenti)²¹³); nunc plures concessae sunt: in omnibus ecclesiis, oratoriis publicis et semipublicis 2. nov.;— recitantibus *rosarium vel breviarium coram ss. Sacramento* etiam non exposito. Accedunt aliae concessae ecclesiis quorundam religionum vel confraternitatum in festo principali, v. g. Ss. *Trinitatis, Corporis Christi, Rosarii, B. M. V. de monte Carmelo, septem dolorum B. M. V., S. Ignatii L., S. Vincenlii a Paulo.*

318..Quis indulgentias concedere possit. Indulgentias concedere potest, qui ad hoc propriam vel delegatam potestatem habet.

I. *Summus Pontifex* isque solus iure proprio concedere potest fidelibus totius orbis indulgentias tum plenarias tum partiales pro vivis et pro defunctis: ipsi enim soli concessae sunt claves thesauri Ecclesiae cum plenissima potestate fidelibus ex eo dispensandi. Qui a *summo Pontifice* generales indulgentiarum concessionem

²¹¹) *Beringer*: Bedeutung der »Quadragenen« in den Ablassverleihungen, Theolog. prakt. Quartalschr. Linz 53 (1908) 928.

²¹²) Cn. 928. Ideo sacerdotes binantes pro oratione »En ego« semel tantum indulgentiam lucruntur. S. C. *Indi.* 29. iun. 1892.

²¹³) Ordinarii locorum pro eadem ecclesia designare possunt *vel* diem 2. aug. *vel* dominicam sequentem. Fideles vero etsi 2. aug. in una ecclesia lucrati sunt, possunt nihilominus die dominica in alia ecclesia lucrari. S. *Poenit.* 13. ian. 1930. A. A. S. 22 (1930) 43.

impetraverint, *sub poena nullitatis* gratiae obtentae tenentur exemplar concessionis factae ad sacram Poenitentiarum, cui Sectio pro indulgentiis annexa est, deferre²¹⁴).

2. *Cardinales* concedere possunt indulgentias 300 dierum, etiam toties quoties lucrandas, in locis vel institutis et pro personis suae iurisdictionis vel protectionis; item in aliis locis, sed a praesentibus tantum singulis vicibus lucrandas.

3. *Metropolitae* 200 dierum tum in propria, tum in suffraganeis dioecesibus.

4. *Episcopi* concedere possunt indulgentiam 100 dierum in locis suae iurisdictionis²¹⁵).

5. *Parochi aliive sacerdotes* infirmis assistentes possunt concedere eis *in articulo mortis* benedictionem apostolicam cum indulgentia plenaria¹¹).

At omnes inferiores r. Pontifici nequeunt:

- a. Facultatem indulgentias concedendi aliis delegare;
- b. Indulgentias concedere defunctis applicabiles;
- c. Eidem rei seu actui pietatis vel sodalitati, cui iam a s. Sede vel ab alio indulgentiae concessae sunt, alias adiungere, nisi novae condiciones adimplendae praescribantur²¹⁷).

Articulus secundus.

De condicionibus indulgentiarum lucrandarum.

319. Condiciones requisitae, a. Ut quis *capax* sit lucrandi indulgentiam²¹⁸, debet esse:

1. baptizatus;
2. non excommunicatus (cn. 2262);
3. subditus concedentis: nam concessio indulgentiae est actus iurisdictionis, quae exerceri non potest, nisi in subditum;

Indulgentias tamen ab episcopis concessas lucrari possunt tum subditi extra territorium, tum peregrini, vagi omnesque exempti in territorio degentes, nisi ex concessione aliud appareat¹¹⁸).

4. in statu gratiae saltem in fine operum praescriptorum: poena enim temporalis remitti non potest nondum remissa culpa et poena aeterna. Si plura opera ad lucrandam indulgentiam praescribuntur, sufficit, ut ultimum in statu gratiae compleatur, quia indulgentia acquiritur eo ipso instanti, quo opera a concedente praescripta complentur.

a. Hanc condicionem Ecclesia indicat indulgentias concedens *corde contritis* vel iis, qui *corde saltem contrito* determinatum opus fecerint: nam haec verba aliud non significant, nisi ad lucrandam indulgentiam requiri statum gratiae, eumque, si non adsit, per contritionem comparari debere; quocirca qui in statu gratiae iam exsistit, non debet necessario actum contritionis elicere, ut indulgentiam lucretur²²⁰).

114) S. C. *Indi.* 19. ian. 1756. n. 205. 371. Cn. 920.

215) Cf. cn. 239, 24; 274, 2; 349, § 2, 2. Per Decretum S. *Poenitenliariae* (20. iul. 1942) facultates in Codice circa indulgentiarum concessionem datae in perpetuum auctae sunt. A. A. S. 34 (1942) 240.

«·) Cn. 468, § 2.

«') Cn. 913, 3.

218) Cn. 925, 1.

118) Cn. 927.

«°) S. C. *Indi.* 17. dec. 1870. n. 427.

b. Ad indulgentiam plenariam *plene* lucranda non sufficit status gratiae, sed insuper requiritur immunitas ab omni culpa veniali et talis quidem immunitas, ut etiam affectus seu adhaesio ad peccatum veniale ablata sit: culpa enim nondum deleta, remitti nequit poena pro eadem culpa debita. Quo maior est ergo immunitas a venialibus, eo plenior acquiri potest indulgentia.

b. Ut quis *revera lucretur* indulgentiam²²¹⁾:

1. Debet habere *intentionem* saltem generalem eam lucrandi: beneficium enim non datur, nisi volenti; sufficit autem intentio *habitualis* i. e. aliquando habita et nunquam retractata. Qui ergo generalem intentionem elicit lucrandi omnes indulgentias, quae operibus a se positae annexae sunt, eas lucratur, etsi de indulgentia non cogitet, quando opus ponitur, immo etsi nesciat operi, quod peragit, annexam esse indulgentiam. Nihilominus valde suadendum est, etsi necessarium non sit, ut quotidie mane eliciatur intentio lucrandi omnes indulgentias, quae per opera interdum facta obtineri possunt.

2. Debet implere *opera iniuncta* statuto tempore et modo. Haec enim opera rationem condicionis habent, sub qua indulgentiae conceduntur; ideo indulgentiam non lucratur, qui condicionem integre non implet, neque error neque ulla bona fides in hac re excusant. Quare si eorum pars notabilis ex quacunque etiam rationabili causa omittatur, indulgentia non acquiritur: effectui autem non obest, si exigua pars operis iniuncti omittitur, e. g. in rosario unum Pater et Ave, quia opus quoad substantiam tamen perficitur.

a. Si ad lucranda indulgentia plura opera praescribuntur, perinde est, quo ordine peragantur. Sic si confessio, communio et visitatio ecclesiae requiritur, visitatio tum ante tum post alia opera fieri potest, etsi in concessione indulgentiae dicatur: *Qui confessi et s. communione refecti visitaverint*²²²⁾.

b. Ad lucrandas indulgentias partiales non valent opera ex alio titulo *sub peccato iam debita*, nisi is, qui indulgentiam concedit, aliud expresse statuerit, quia una actione nequit satisfieri pluribus obligationibus, quarum singulae singulares actiones postulant²²³⁾. Ideo indulgentias rosariis Crucigerorum annexas lucrari non possumus recitando e. g. *Ave Maria*, quod ad officium divinum pertinet, nec per horas canonicas satisfieri potest obligationi recitandi preces ad lucrandas indulgentias praescriptas, nec peragendo opus ex voto²²⁴⁾ debitum simul lucrari possumus indulgentiam eidem operi a s. Pontifice annexam, nisi votum faciens hoc intenderit. Communionem autem paschali lucrari possumus indulgentias, ad quas lucrandas s. communio praescribitur²²⁵⁾; item per opera, quae ex statutis vel consuetudinibus religiosarum communitatum peraguntur, si non obligant sub peccato, obtineri possunt indulgentiae eisdem operibus annexae.

320. Condiciones ad lucranda indulgentia pro defunctis requisitae: a. *Concessio Pontificis*, qua indulgentia defunctis applicari

²²¹⁾ Cn. 925, 2.

““) S. C. *Indi.* 19. maii 1759. n. 214.

«») S. C. *Indi.* 29. maii 1841. n. 291. Cn. 932.

n4) Sunt auctores, qui putent alienum esse a mente legislatoris, ut obligatio per votum suscepta ab operibus voto promissis tollat indulgentias. Cn. 932 loqui tantum de lege et praecepto *proprie* sumpto i. e. a superiore imposito. Ita *Cappello*, De sacr. II? 661; *Vermeersch-Crcusen*, Theol. moral. III.* 578.

**) S. C. *Indi.* 10. maii 1844. n. 327.

possit: propria enim voluntate nemo potest indulgentiam alteri applicare nec vivo nec defuncto.

b. Intentio saltem habitualis eas applicandi defunctis: summus Pontifex enim solum concedit, ut applicari *possint*, eas vero defunctis non ipse applicat; applicari autem possunt vel singulari animae vel pluribus vel omnibus animabus fidelium in purgatorio existentibus.

c. Num ille, qui indulgentiam defunctis applicat, *in statu gratiae* esse debeat, ut ipsis prosit, non constat; nec Congregatio Indulgentiarum de hac re interrogata controversiam definire voluit²²⁶).

Tota quaestio versatur solum circa eas indulgentias, quae non requirunt communionem vel confessionem, ergo plerumque circa indulgentias partiales. Etiam Codex non dirimit litem; cn. 925, § 1, qui ad capacitatem requirit statum gratiae, expresse dicit: »ut quis capax sit *sibi* lucrandi...»

Ad hanc quaestionem haec notanda sunt: *a.* Ex natura rei nihil obstat, quominus etiam ille, qui in statu peccati est, indulgentiam lucrari possit, non quidem sibi, sed defunctis: opera enim, quibus indulgentiam lucratur, valorem satisfactorium non habent ex dignitate operantis, sed ex concessione Ecclesiae, *β.* Qui opinantur etiam peccatorem posse pro defunctis indulgentias lucrari, dicunt non requiri, ut is, qui indulgentiam pro defunctis lucratur, eam prius sibi acquirat et deinde in defunctos transferat, sed sufficere, ut condiciones ab Ecclesia praescriptas ponat, quibus positis ex mente s. Pontificis indulgentia defunctis obveniet²²⁷), *γ.* Qui vero tenent solos iustos posse pro defunctis indulgentias lucrari, putant neminem posse alteri applicare, quod prius non fecerit suum^{**8}), *δ.* Hoc tamen certum videtur sacerdotem, qui in statu peccati mortalis missam celebrat in altari privilegiato (sive privilegium est locale sive personale), lucrari indulgentiam huius altaris pro anima, pro qua sacrificium offert²²⁹).

321. »Suetae condiciones« pro indulgentia plenaria requisitae sunt: 1. *confessio*; 2. *communio*; 3. *visitatio* ecclesiae aut publici (vel pro legitime utentibus semipublici) oratorii; 4. *oratio ad mentem SS. Pontificis*.

In casu, quo omnes hae non requiruntur, singillatim enumerantur (cf. »Preccs et pia opera« ed. Vaticana 1950).

1. *De confessione, a. Confessio* semper peragi potest intra octo dies praecedentes diem, cui indulgentia affixa est, vel etiam totam octavam subsequentem²³⁰); si indulgentia concessa est pro exercitiis in triduum, hebdomadam etc. ductis, etiam per octavam, quae immediate sequitur exercitium expletum²³¹).

b. Fideles qui solent, nisi legitime impediuntur, saltem bis in mense ad confessionem accedere *aut* s. communionem quotidie recipere, quamvis semel aut iterum per hebdomadam ad eadem abstineant, possunt omnes indulgentias lucrari, etiam sine actuali confessione,

²²⁶) S. C. *Indi.* 20. aug. 1822 respondit: *Dilata*; 22. febr. 1847 respondit: *Consultat probatos auctores*.

²²⁷) Suarez, disp. 53. sect. 4. S. *Bellarminus*, De indulgent. 1. 1. c. 14. *Ballerini-Palmieri* V. n. 791.

²²⁸) S. *Alphonsus* n. 534.

²²⁹) S. C. *Indi.* 12. mart. 1855. n. 366.

^{**o}) Cn. 931, 1.

U1) Cn. 931, 2.

quae ceteroquin ad eas lucrandas necessaria foret, exceptis indulgentiis iubilaei ordinarii et extraordinarii vel ad instar iubilaei²³²).

322. 2. De *communione*, a. *Communio* semper (excepto iubilaeo) suscipi potest pridie illius diei, pro quo concessa est indulgentia et per totam octavam (post exercitium completum)²³³). Cetera autem opera determinato tempore peragi debent.

b. Si pro lucranda indulgentia praescribitur visitatio determinatae ecclesiae, s. communio non necessario ibidem suscipi debet; si autem in illa ecclesia s. communio sumitur, non est necesse, ut alia insuper visitatio fiat, modo servetur tempus pro lucranda indulgentia determinatum et preces praescriptae recitentur.

c. Excepta indulgentia iubilaei valet *communio paschalis* ad lucrandas indulgentias, quae s. communionem exigunt²³¹). Insuper una eademque communio (sicut etiam confessio) sufficit ad lucrandas plures indulgentias pro eadem die concessas, quarum singulae communionem (et confessionem) exigunt, modo reliqua opera toties peragantur, quot sunt indulgentiae, quas eo die quis lucraturus est²³⁴).

323. 3. De *visitatione ecclesiae*, a. Si *visitatio ecclesiae* indeterminate praescribitur, requiritur et sufficit visitatio alicuius ecclesiae vel oratorii *publici*.

Concessum est indultum, ut fideles utriusque sexus, qui in communitatibus religiosis, institutis educationis et nosocomiis de consensu Ordinarii erectis vitam communem agunt, eisque servientes, si ecclesia vel publico oratorio carent, visitare possint propriae domus sacellum, in quo obligationi audiendi sacrum satisfacere valent, quoties ad lucrandas indulgentias indeterminate praescribitur visitatio alicuius ecclesiae vel indeterminati publici oratorii²³⁸). Si ergo ecclesiam vel oratorium publicum habent, item si visitatio determinatae ecclesiae praescribitur, hoc indultum non valet. Exsistunt autem alia indulta particularia.

b. Si praescribitur visitatio ecclesiae *parochialis*, peregrini possunt adire ecclesiam parochialem loci commorationis²³⁷).

c. *Visitatio* ecclesiae vel oratorii fieri potest a meridie diei praecedentis usque ad mediam noctem, quae diem statutum claudit²³⁸).

d. *Visitare* ecclesiam dicitur, qui accedit ad illam saltem cum intentione quadam generali seu implicita honorandi Deum in se vel in sanctis suis (ergo etiam ad sacramenta recipienda vel ministranda vel ad ornandum altare etc.) aliqua abhibita prece, et quidem prece praescripta, si aliqua imposita fuit, secus aliqua qualibet sive orali sive mentali pro cuiusque pietate ac devotione²³⁹).

Mt) Cn. 931, 3.

““) Cn. 931, 1.

««i S. C. *Indi.* 10. maii 1844. n. 327.

“») S. C. *Indi.* 29. maii 1841. n. 291.

»-) S. *Officium* 14. ian. 1909. Cn. 929.

«7) A. S. S. 38 (1905) 351.

»*) Cn. 923.

«”) S. *Poenit.* 20. sept. 1933. [A. A. S. 25 (1933) 440.)

Si ecclesia clausa est vel propter nimiam multitudinem ingressus non possibilis est, sufficit ingressus moralis, eo quod prope ianuam ecclesiae preces recitet^{*40)}.

Ad peragendam visitationem ecclesiae, quae *processionaliter* instituitur, non sufficit, si clerus et populus per ecclesiam orantes transeant, nec si clerus cum aliquibus ex processione ecclesiam ingrediantur et communem orationem recitent, dum ceteri extra ecclesiam consistunt, sed requiritur, ut omnes ecclesiam ingrediantur, qui in ea contineri possunt, ibique communem orationem recitent^{*41)}.

e. Ad lucrandas *plures indulgentias*, pro quibus visitatio ecclesiae praescribitur, non sufficit toties preces iterare, quot sunt indulgentiae lucrandae, sed tot visitationes faciendae sunt, quot sunt indulgentiae lucrandae, i. e. toties ex ecclesia egredi et denuo ecclesiam ingredi necesse est²⁴²⁾.

324. 4. *De precibus recitandis*, a. Si ad lucrandas indulgentias oratio *in genere ad intentionem s. Pontificis* praescribitur, non sufficit oratio tantum mentalis. Oratio autem *vocalis* poterit arbitrio fidelium deligi, *nisi peculiaris aliqua assignetur*²¹³⁾.

a. *Peculiaris assignata* est pro indulgentia *Portiunculae*, scilicet 6 *Pater*, *Ave* et *Gloria*, ita ut aliae orationes eligi non possint; dein uniformitatis gratia idem statutum est de *omnibus indulgentiis toties quoties lucrandis*^{2**)}, β. Pro aliis indulgentiis sufficit recitare semel *Pater*, *Ave*, *Gloria*, relicta tamen libertate fidelibus, ad normam can. 934, § 1 (i. e. saltem partim vocaliter) quamcunque aliam orationem recitandi iuxta uniuscuiusque pietatem et devotionem erga R. Pontificem²⁴⁴⁾, γ. Indulgentiae invocationibus et precibus sic dictis iaculatoriis annexae acquiri possunt etiam per mentalem tantum recitationem²⁴⁴⁾.

b. Preces recitandae sunt *ad intentionem summi Pontificis*, cuius intentio est exaltatio s. Matris Ecclesiae, exstirpatio haeresum, propagatio fidei, peccatorum conversio et pax inter principes Christianos. Non requiritur explicita, sed sufficit haec implicita intentio: *ad intentionem rom. Pontificis* vel *ad debitam intentionem*, quam omnes habent, qui preces ad lucrandam indulgentiam recitant.

c. Si ad lucrandas indulgentias *peculiares preces* assignatae sunt, quocunque idiomate recitari possunt, dummodo de fidelitate versionis constet vel ex declaratione s. Poenitentiariae vel Ordinarii alicuius loci, ubi vulgaris est lingua, in quam vertitur oratio. Indulgentiae cessant ob quamlibet additionem, detractionem vel interpolationem, quae earundem substantiam alterant²⁴⁷⁾.

d. Preces assignatas alternatim cum socio recitare aut mente eas prosequi, dum ab alio recitantur, sufficit²⁴⁸⁾.²⁹

«») Cf. *Bernger* n. 116. 141) *S. Poenit.* 18. oct. 1901. «») *S. C. Indi.* 29. febr. 1864. n. 399. *49) *S. C. Indi.* 13. sept. 1888. Cn. 934. 244) *S. Poenit.* 13. ian. 1930; 5. iul. 1930. A. A. S. 12 (1930) 43. 363.

2«) *S. Poenit.* 20. sept. 1933. A. A. S. 25 (1933) 446.

«o) *S. Poenit.* 7. dec. 1933. A. A. S. 26 (1934) 35.

M7) Cn. 934, § 2. *Preces et pia opera*, p. XVI. nota 1. *S. Poenitentiaria* (26. nov. 1934). A. A. S. 26 (1934) 643.

24β) Cn. 934, § 3. Hoc valet etiam de recitatione radiophonica Rosarii BMV, dummodo persona radiophonice praesens revera hic et nunc oret et non tantum discus vel filum sonorum sonet. AAS 50 (1958) 973.

e. Ut *surdo-muti* et *muti* lucrari possint indulgentias, ad quas obtinendas praescribitur oratio vocalis, haec statuuntur: a. si publicae preces praescriptae sunt, debent populo se adiungere et mente orare; b. si preces privatim recitandae sunt, ipsi eas signis vel mente fundere vel sine ulla pronuntiatione tantum legere possunt²¹⁹), ecclesiam tamen, si eius visitatio praescribitur, visitare tenentur.

325. Varia decreta. Ex iis, quae circa indulgentias a s. congregatione Indulgentiarum statuta sunt, haec notentur:

1. Licet indulgentiae partiales, quae ad numerum annorum extraordinarie magnum extenduntur, haberi debeant tamquam suspectae, eiusmodi tamen indulgentiae reipsa quandoque concessae sunt; generali tamen decreto 26. mail 1898 revocantur indulgentiae omnes mille aut plurium millium annorum, quae hucusque concessae dicuntur aut sunt.

2. Si facultas conceditur certis obiectis indulgentias *applicandi in forma Ecclesiae consueta*, haec verba significant applicationem faciendam esse intentione et formando signum crucis super rem benedicendam, quin opus sit pronuntiare aliquam formulam aut rem aspergere aqua benedicta²⁵⁰).

3. Indulgentiae adnexae festis vel sacris supplicationibus vel precibus novendialibus, septenariis, triduanis, quae ante aut post festum vel etiam eius octavario perdurante peraguntur, translatae intelliguntur in eum diem, quo festa huiusmodi legitime transferantur, si festum translatum habeat officium cum missa sine sollemnitate et externa celebratione ac translatio fiat in perpetuum, vel si transferatur sive ad tempus sive in perpetuum sollemnitas et externa celebratio²⁵¹).

4. Pia opera ad lucrandas indulgentias iniuncta confessarii in alia commutare possunt pro iis, qui legitimo detenti impedimento eadem praestare nequeunt²⁵²). Commutationes, quae in re indulgentiaria occurrunt, fieri possunt etiam extra tribunal poenitentiae²⁵³), sed debent fieri a *confessario* i. e. a sacerdote in illa dioecesi pro confessionibus approbato²⁵⁴).

5. Quoad clausulam *de consensu Ordinarii loci*, quae in rescriptis, quibus conceditur facultas benedicendi coronas, cruces etc., cum applicatione indulgentiarum apostolicarum et s. Birgittae apponi solet, declaratum est: a. ut *valide* haec facultas exerceatur, requiritur, ut sacerdos ad audiendas confessiones (saltem virorum) approbatus sit²⁵⁵); β. ad *licite* eam exercendam requiritur consensus Ordinarii loci, in quo quis ea uti velit. Quamvis optandum sit, ut iste consensus sit expressus, sufficit tamen etiam tacitus vel implicitus, et si practice aliter fieri nequeat, etiam prudenter praesumptus²⁵⁶), γ. Pro religiosis, qui hac facultate non utuntur extra suam domum religiosam, sufficit licentia Superioris, etsi in rescripto dicatur: *de consensu Ordinarii loci* *).

«*.) S. C. *Indi.* 18. iul. 1902. Cn. 936.

«°) S. C. *Indi.* 7. ian. 1843. n. 31.

«**) Cn. 922. Deficientibus condicionibus in fine canonis positae indulgentia manet affixa diei, etiamsi sit feria VI. in Parasceve. A. A. S. 13 (1921) 165. Tantum indulgentiae in Commemoratione omnium fidelium defunctorum ita diei Commemorationis affixae sunt, ut semper cum festo transferantur. A. A. S. 9 (1917) 179.

»2) Cn. 935.

«») Cn. 202, § 2.

254) Cn. 935. Commutatio fieri potest etiam quoad visitationem determinatae ecclesiae (v. g. pro indulgentia Portiunculae) C. i. C. 19. ian. 1940. A. A. S. 32 (1940) 62.

S. Poenit. 2. mart. 1937. A. A. S. 29 (1937) 58.

««) S. C. *Indi.* 14. iun. 1901.

»57) S. C. *Indi.* 4. iun. 1888.

6. Qui, quamvis physice quovis spatio absentes, ope radiophonica benedictionem a S. Pontifice Urbi et Orbi impertitam pie devoteque accipiunt, plenariam indulgentiam suetis condicionibus lucrari possunt^{1***)}.

Articulus tertius.

De indulgentia altaris privilegiati.

326. De privilegio altaris. 1. *Altare privilegiatum* illud dicitur, cui annexum est hoc speciale privilegium, vi cuius sacerdos animae illius defuncti, pro quo in illo altari celebrat, applicare possit indulgentiam plenariam. Raro privilegium altaris conceditur etiam pro vivis applicabile (v. g. Piae unioni de Transitu S. Joseph, quoties celebratur pro morientibus, his indulgentia provenit)²⁵⁸⁾.

a. Privilegium altaris *duplex* distinguitur, locale et personale. *Locale* affixum est loco determinato scilicet altari; hoc privilegio frui possunt omnes, qui in ipso altari celebrant; *personale* conceditur certis sacerdotibus hoc privilegium petentibus, qui proinde indulgentiam altaris privilegiati applicare possunt, ubicumque celebrent.

b. Qui privilegium altaris personale obtinuit, uti potest etiam privilegio altaris, quod ex alio titulo possidet e. g. ut sodalis congregationis, confraternitatis, nisi in induito expresse id prohibeatur.

2. *Effectus* huius indulgentiae *non est infallibilis*. Etenim s. Pontifex offert quidem Deo ex thesauro Ecclesiae, quantum sufficit ad animam ab omnibus purgatorii poenis statim liberandam; quia tamen Deus illud pretium acceptare non tenetur, tum ipsa acceptatio tum acceptationis mensura a beneplacito divinae misericordiae dependet.

Unde anniversaria et legata perpetua in altari privilegiato persolvenda ab Ecclesia admittuntur, et usus invaluit, ut pro eodem defuncto plura sacra in altari privilegiato dicantur.

3. Inter hanc indulgentiam et alias, quae pro defunctis applicantur, *aliud discrimen non existit*, praeterquam quod indulgentia altaris privilegiati certius applicatur et effectum suum sortitur. Nam hinc quidem indulgentia ista praeter sacrificii oblationem nullam aliam condicionem vel dispositionem supponit, inde vero sacrificium ipsum pro eodem defuncto oblatum vim habet placandi divinam iustitiam ideoque removendi impedimenta, si quae obsint, quominus indulgentia huic animae perfecte et plene applicetur.

Antiquitus privilegium altaris *raro admodum* et insignioribus tantum ecclesiis concedebatur; saeculo elapso tandem hac in re benignius agere coepit Ecclesia

Nunc ex cn. 916 episcopi, abbates vel Praelati nullius, Vicarii ac Praefecti apostolici et Superiores maiores religionis clericalis exemptae, possunt designare et declarare unum altare privilegiatum quotidianum perpetuum, dummodo aliud non habeatur, in suis ecclesiis cathedralibus, abbatiaibus, collegiatis, conventualibus, paroecialibus, quasi-paroecialibus, non autem in oratoriis publicis vel semipublicis, nisi sint ecclesiae paroeciali unita seu eiusdem subsidiaria.

***») AAS 31 (1939) 277.

1M) *Benedictus XV.* AAS 10 (1918) 319, cf. supra n. 314 notam.

Altare, cui conceditur privilegium, *debet esse fixum*, non sufficit portatile seu simplex lapis. Nomine ergo altaris fixi in hac quaestione non intelligitur altare fixum stricto sensu liturgico, sed sufficit altare, quod a loco moveri non possit, etsi sit ligneum nec muro affixum^{*4)}).

Privilegium tamen non lapidi »qui unus alteri suffici potest«, sed altari inhaeret. Altari autem ita exclusive inhaeret, ut in aliud altare absque facultate transferri non possit^{*0)}).

4. Omnia altaria privilegiata sunt *a.* die commemorationis omnium fidelium defunctorum, *b.* iis diebus, quibus in ecclesia peragitur supplicatio quadraginta horarum²⁸¹⁾).

327. Condiciones ad lucranda hanc indulgentiam requisitae.

1. Cum indulgentia altaris privilégiât! separari non possit ab applicatione missae, indulgentia applicari debet *animae illitis defuncti* (vel uni ex illis), *pro quo* (vel quibus) *offertur sacrificium*, non quidem ex rei natura, sed ex voluntate Ecclesiae²⁸²⁾).

Neque is, qui pro vivis celebrat, neque is, qui missam offert pro vivis et simul pro defunctis, indulgentiam altaris privilegiati applicare potest²⁸³⁾).

2. Indulgentia altaris privilegiati (etiam die commemorationis omnium fidelium defunctorum) applicari *non potest nisi uni defuncto*; qui ergo pro pluribus vel pro omnibus fidelibus defunctis offert, determinare debet animam, cui indulgentiam applicare intendit. Quod si pro uno tantum defuncto sacrificium offert, eidem etiam indulgentia applicatur, nec necessario ad id requiritur intentio celebrantis, quamvis consultum sit, ut non solum sacrum, sed etiam indulgentiam applicare intendat.

3. Diebus, quibus per rubricas permittitur, decet quidem, ut pietatis gratia erga defunctos dicatur missa de Requiem aut de feria vel vigilia cum oratione defuncti propria at sub poena nullitatis id non requiritur^{*84)}'.

4. Indulgentia altaris privilegiati defunctis applicata non impedit, quominus *sacerdos per s. communionem*, quam in sacro suscipit, unam vel plures alias indulgentias lucrari et sibi vel defunctis applicare possit.

5. Qui *ex pluribus titulis* privilegio altaris gaudet, non potest uno eodemque missae sacrificio pro numero titulorum, quibus gaudet, plures indulgentias plenarias applicare, sed unam tantum²⁸³⁾. "

328. De altari gregoriano. *Altare s. Gregorii* in monte Coelio de Urbe est vere et proprie privilegiatum; altaria autem *gregoriana ad instar* non amplius conceduntur²⁸⁸⁾).

**) S. C. *Indi.* 18. iul. 1902.

M0) S. C. *Indi.* 27. sept. 1843. n. 324 et 20. mart. 1846. n. 334.

M1) Cn. 917.

**) S. C. *Indi.* 25. aug. 1897.

*«) S. C. *Indi.* 23. ian. 1901.

“..) S. *Officium* 20. febr. 1913.

*84) Cf. *Beringer-Steinen* p. 529 sqq. ubi egregiam de hac re dissertationem et complura decreta, quae huc referuntur, communicata reperies.

:M) S. *Officium* 11. dec. 1912 ad 7.

Scilicet ab antiquis temporibus ad haec usque tempora fideles postulant, ut in altari s. Gregorii in ecclesia eiusdem sancti in monte Coelio missae sacrificium pro defunctis offeratur, pie confidentes fore, ut unaquaeque missa in hoc altari oblata tantae sit efficaciae, ut anima, pro qua offertur, e poenis purgatorii illico liberetur. Fiduciam hanc S. C. *Indulg.* (15. mart. 1884) declaravit -piam et in Ecclesia probatam«. Porro idem privilegium, quod convenit altari s. Gregorii in monte Coelio, a s. Pontifice quandoque concedebatur etiam aliis per orbem altaribus, quae ideo dicebantur: *altaria gregoriana ad instar*. Altare ergo gregorianum est altare privilegiatum ita, ut duo accedant, quae efficiunt, ut indulgentia a s. Pontifice concessa certius et securius applicetur, scilicet intercessio s. Gregorii et auctoritas Ecclesiae, qua illud altare ad hoc specialiter deputatum est, ut per sacrificium in eo oblatum animae e purgatorii poenis liberentur.

329. De missis gregorianis. Eodem decreto S. C. *Indulg.* approbavit etiam *missas*, quae *gregoriana*e seu *tricenarius gregorianus* dicuntur. Hoc nomine significantur triginta missae, quae per triginta continenter dies ad exemplum s. Gregorii in quocunque altari celebrantur. Fideles, qui ab antiquis temporibus celebrandas curant missas gregorianas, hac ducuntur fiducia, missas istas ex beneplacito et acceptatione divinae misericordiae per intercessionem s. Gregorii ita fore efficaces, ut anima, pro qua applicentur, e poenis purgatorii liberetur.

a. Non est necesse, ut missae ab eodem sacerdote dicantur, sed solum requiritur, ut sine interruptione celebrentur. Potest ergo et debet sacerdos alium sibi substituere, si ipse ad debitam missam celebrandam impeditus sit. Si intra triginta dies, quibus celebrantur missae gregorianae, occurrant tres postremi dies maioris hebdomadae, licet seriem missarum hoc triduo interrumpere eoque elapso eas continuare^{2*7)}. Neque necesse est, ut missa de Requiem iis diebus dicatur, quibus a rubricis permittitur^{2*8)}.

b. Si interruptio tricenarii facta est, deficit condicio essentialis. Quodsi inculpabiliter id accidit, sacerdos tricenarium denuo incipere tenetur, si stipendium extraordinarium accepit, quia accipiens tale stipendium ad hoc se obligare censetur; si stipendium ordinarium tantum accepit, ad celebrationem denuo incipiendam teneri non videtur, saltem si agitur de notabili numero missarum repetendo, quia ad tantum onus subeundum propter defectum inculpabilem non se obligavit. Sufficit, si numerum triginta missarum expleat earumque unam saltem in altari privilegiato celebret^{2*9)}.

c. Ad vitandas difficultates et dubia ex oblivione oriundas iuvat intentionem persolvendi tricenarium ita absolute facere, ut valeat, etsi ex errore alia intentio formaretur. (Cf. n. 181, 1, a.)

d. Quodnam sit huius piae fiduciae fundamentum vel unde derivetur efficacia, quae tum tricenario s. *Gregorii* tum missae in altari gregoriano celebratae a fidelibus tribuatur, Ecclesia nullibi declaravit. Probanda autem videtur sententia illorum theologorum, qui censent s. Gregorium impetrasse a Deo hanc gratiam, ut eius intercessione anima illius, pro quo sacra modo supra explicato offeruntur, e purgatorio liberetur. Ratio autem, propter quam pie creditur s. Gregorio concessam fuisse a Deo hanc gratiam, est mirum quoddam factum, quod ipse sanctus in dialog. I. 4. c. 55 narrat²⁷⁰⁾.

* 7) *Benedictus XIV.* Instit. eccl. instit. 34. n. 22.

2es) S. *Officium* 11. dec. 1912 ad 5.

10°) *Monitore eccl.* XIII. p. 40. *De Angelis* I. c. n. 435 suadet, ut in difficultatibus sanatio rogetur vel per confessarium a S. Poenitentiaria vel per Ordinarium a S. C. Concilii. 17°) Cf. *De Angelis*, I. c. n. 433.

Articulus quartus.

De indulgentia in articulo mortis.

330. De ipsa hac indulgentia. 1. Pia mater ecclesia moribundis indulgentiam plenariam in articulo mortis lucranda[m] concedit, ut fideles post mortalis vitae cursum a peccatorum suorum poenis soluti ad aeternam beatitudinem illico transire possint. Indulgentia haec una est, nec defunctis applicari potest²⁷¹⁾; varii autem existunt *tituli* ex quibus obtineri potest, quorum quidem quatuor sunt *personales*, unus est *universalis*, nomine *absolutionis generalis* omnibus notus. Plures eiusmodi tituli existunt, quamvis una tantum sit indulgentia, ut fideles eam securius et facilius lucrentur, eo quod unius saltem tituli condiciones exacte impleant.

a. Sunt ceterae *orationes* et pia exercitia, quae tempore vitae sub debitis conditionibus peracta fidelibus ius tribuunt lucrandi in morte indulgentiam plenariam. Sic ii, qui saepe in vita recitant notam oratiunculam *Angele Dei*, vel qui frequenter in vita eliciunt actus virtutum theologicarum, lucrari possunt indulgentiam plenariam in articulo mortis²⁷²⁾.

b. Nonnullae *res sacrae* (cruces, numismata, coronae etc.) indulgentiis, quae dicuntur papales, ditatae sunt; iam vero qui eiusmodi rem sacram in morte apud se retinet, lucratur indulgentiam plenariam in articulo mortis²⁷³⁾.

c. *Sodales confraternitatum* fere omnium et pari modo ii, qui aliquod *scapulare* ab Ecclesia approbatum gestant, in articulo mortis indulgentiam lucrentur.

d. *Benedictio apostolica* seu *papalis* in articulo mortis est speciale privilegium, quo s. Pontifex aut determinatae personae aut eius consanguineis pro articulo mortis indulgentiam plenariam concedit.

e. Ad haec accedit benedictio papalis, quae nomine *Absolutionis generalis* circumfertur et cum praecedenti non est confundenda. Scilicet *Benedictus XIV.* per bullam *Pia Mater* (5. apr. 1747) omnibus orbis episcopis id postulantibus facultatem concedit applicandi moribundis benedictionem apostolicam cum indulgentia plenaria.

2. Inter titulos personales et titulum universalem hoc intercedit discrimen, quod indulgentia ex titulo personali acquiri possit sine ministerio sacerdotis eam applicantis: quilibet enim ipse sibi eam applicare potest vel potius quilibet eam in articulo mortis sine applicatione eo ipso lucratur, quod condiciones ad eam obtinendam necessarias impleverit, quare indulgentia *lata* vocari solet. Econtra indulgentia ex privilegio benedictino obtinenda per ministerium sacerdotis applicari debet, unde indulgentia *ferenda* appellatur.

331. De absolutione generali. 1. *Quibus applicari possit.* Applicari potest haec indulgentia omnibus, qui in periculo mortis constituti

*71) Utrum ille, qui actum heroicum fecit, indulgentiam in articulo mortis concessam sibi an defunctis lucretur, definiri nequit, sed providentiae divinae committendum est. S. C. *Indi*, de hac re interrogata die 23. ian. 1901 decisionem declinavit respondens: *non esse interloquendum*; forte pro arbitrio eam vel sibi reservare vel defunctis applicare quis potest.

271) Cf. *Praeces et pia opera* n. 4. 2G. 88. 268. 301. 302. 415.

272) *Pius XII.* A. A. S. 31 (1939) 133.

absolutionis sacramentalis capaces sunt: ergo *a.* etiam iis, qui sensibus destituti sunt, etsi ultima sacramenta ex propria culpa non receperint; *b.* pueris, qui peccati capaces sunt, etsi sacram communionem non susceperint; *c.* capite damnatis, quos criminis sui poenitet, et militibus ante praelium, ergo etiam iis, qui ex causa externa in mortis periculum adducuntur²⁷⁴).

2. Ut *sacerdos valide hanc indulgentiam applicare possit*, requiruntur:

a. Delegatio seu potestas eam applicandi, quae per cn. 468, § 2 omnibus sacerdotibus infirmis assistentibus ipso iure confertur.

b. Formula a Benedicto XIV. praescripta, quae semper adhiberi debet, idque sub poena nullitatis. Reperitur in Rituali Romano (tit. 6. c. 6. n. 1—6. vel in casu necessitatis n. 7) et in Breviarii appendice.

3. Ut *moribundus* hanc indulgentiam *lucrari possit*, praeter condiciones generales (intentionem et statum gratiae) duae aliae requiruntur:

a. ut mortem aequo ac libenti animo de manu Dei suscipiat;

b. ut ss. nomen Iesu ore, si possit, sin minus, corde devote invocet²⁷⁵).

4. *Quando benedictio apostolica infirmis impertienda sit.* *a.* In quavis infirmitate cum mortis periculo coniuncta, etsi mors nondum proxime instet, benedictio apostolica dari *potest*. *Solet* autem dari *post* sacramenta poenitentiae, eucharistiae et extremae unctionis, licet haec sacramenta benedictionem apostolicam praecedere non *debeant*. Indulgentiam autem moribundus lucratur *in ipso articulo mortis*²⁷⁶).

b. Non licet benedictionem apostolicam in eadem infirmitate iterare, etsi in morbo diuturno novum mortis periculum redeat, adeo ut extrema unctio iterari possit. Quod valet, etiamsi aegrotus in statu peccati mortalis vel sensibus destitutus eam acceperit vel si postea in peccatum grave lapsus sit vel extremam unctionem denuo acceperit²⁷⁷). Iterata enim applicatio huius indulgentiae inutilis est, quia infirmus eam semel tantum in ipso articulo mortis lucrari potest, ad quod applicatio semel facta sufficit²⁷⁸). Attamen iterari potest, si infirmus convaluerit et deinde quacunque de causa in novum mortis periculum inciderit²⁷⁹).

Nota. Ad obtinendum fructum indulgentiarum condiciones, sub quibus eae conceduntur, integre ad amussim impleri debent; et pari modo in instituendis confraternitatibus vel congregationibus formalitates praescriptae accurate servari debent, ut fideles indulgentias iisdem annexas lucrentur. Harum rerum cognitio absque difficultate hauriri potest ex opere supra citato pastoribus praesertim valde utili: *Beringer-Steinen*, Die Ablässe etc.

«<) S. C. *Indi.* 18. dec. 1885.

275) S. C. *Indi.* 23. sept. 1775. n. 237 et 22. sept. 1892.

™>) S. C. *Indi.* 23. sept. 1675. n. 9.

177) S. C. *Indi.* 12. mart. 1855. n. 362.

S. C. *Indi.* 20. iun. 1836. n. 257.

*") S. C. *Indi.* 12. febr. 1842. n. 300.

Articulus quintus.

De indulgentia iubilaei²⁸⁰⁾.

332. **Definitio et divisio.** 1. *Iubilaum* dicitur sollemnis indulgentia plenaria a summo Pontifice concessa cum facultatibus annexis.

2. Distinguitur iubilaum *ordinarium* seu iubilaum *maius*, quod quovis anno 25. recurrit; et *extraordinarium* seu iubilaum *minus*, quod summus Pontifex in peculiaribus adiunctis concedit.

a. Iubilaum ab alia indulgentia plenaria *accidentaliter* tantum *differt*, ratione nempe sollemnitatis et facultatum, quae ei annectuntur.

b. Iubilaum *ordinarium* iam inde ab anno 1475 more in Ecclesia receptum est. Concedi solet primo soli Urbi, per integrum annum durat, qui *annus sanctus* vocatur; deinde ad universum orbem tempus brevius extenditur.

c. Iubilaum *extraordinarium* s. Pontifex pro arbitrio sive in quibusdam maioribus sollemnitatibus sive in peculiaribus Ecclesiae necessitatibus concedit, iubilaum extraordinarium simul Romae et in universo orbe celebrari solet.

d. Currente anno sancto plures fideles, qui Romam migrare nequeunt ut moniales, infirmi, in carceribus detenti etc. domi indulgentiam iubilaei ordinarii bis lucrari possunt²⁹¹⁾. Porro qui labente anno sancto sive Romae sive domi lucrati sunt iubilaum, hoc sequente anno, quo ad universum orbem extenditur, iterum lucrari possunt.

e. Pro iubilaeo ordinario tres tantum condiciones praescribi solent: *confessio*, *communio* et *visitatio ecclesiarum*; pro iubilaeo extraordinario praeterea *ieiunium* et *eleemosyna* requiruntur. Iubilaum ordinarium in Urbe fideles lucrari possunt semel pro seipsis, deinde pro fidelibus defunctis toties, quoties opera praescripta peragunt, in Orbe vero plerumque semel tantum; quandoque tamen facta est potestas illud bis lucrandi, semel pro se et semel pro defunctis. Quoad iubilaum extraordinarium non viget regula; quare ex bulla discendum est, utrum semel an pluries acquiri possit.

333. **Conditiones ad iubilaum lucrandum requisitae**, de quibus notanda est regula, ad lucrandum iubilaum *non sufficere opera aliunde iam debita*²³²⁾.

1. *Confessio*: a. ab omnibus fieri debet, etiamsi materiam necessariam non afferant, neque commutari vel remitti potest; b. institui debet intra tempus iubilaei; attamen si quis bis in mense confiteri solet, confessio iubilaei etiam in hunc numerum computari potest ad alias indulgentias lucrandas; c. non sufficit confessio annua praescripta, nec invalida; si incompleta fuisset v. g. propter oblivionem

²⁸⁰⁾ Ad solvendas quaestiones, quae de iubilaeo oriuntur, consulendae sunt constitutiones *Benedicti XIV.*, praesertim *Convocatis* (25. nov. 1749) et *Inter praeteritos* (3. dec. 1749). Ex declaratione S. C. Indlg. (15. mart. 1852, decr. auth. n. 353) in iubilaeo tum ordinario tum extraordinario servandae sunt omnes regulae Benedicti XIV., quae non adversantur Bullae iubilaei. Quae regulae nihilominus a sequentibus Pontificibus, praesertim post Codicis promulgationem a Pio XI. ad hodiernam disciplinam adaptatae sunt, et proinde in interpretatione attendendi sunt cnn. 6 et 22. Pro declaratione conferri possunt: *Vermeersch*, De iubilaeo (Roma 1925). *Beringer-Steinen*, Die Ablass¹⁰ n. 994 ss. *Dc Angelis*, 1. c. n. 168—202.

M1) *Benedictus XIV.*, constit. *Benedictus Deus*. *Pius XI.* const. *Apostolico muneri*. “*) Const. *Inter praeteritos* n. 53; 79. Si *unquam* n. 12.

peccati gravis, etiam hoc peccatum clavibus remitti debet in iterata confessione; *d.* institui debet cum intentione lucrandi iubilaeum saltem ad hoc, ut confessarius uti possit extraordinariis facultatibus iubilaei; *e.* nil refert utrum ante vel inter vel post cetera opera fiat, dummodo ultimum opus, quod etiam communio esse potest, in statu gratiae ponatur. Si quis post confessionem, antequam alia opera compleverit, in mortale peccatum incidit, distinguendum est: si communio adhuc suscipienda est, confessionem denuo facere debet; secus sufficit ut actu perfectae contritionis iustificatus ultimum opus persolvat²³⁾.

2. *Communio sacramentalis*: *a.* suscipi debet intra annum sanctum; *b.* non sufficit sacrilega nec paschalis; si quis vero paschalem praetermisit, communione iubilaei utrique obligationi satisfacit; *c.* sufficit viaticum; *d.* commutari in alia epera non potest nisi aegrotis qui communicare non possunt.

Priore tempore etiam pro pueris nondum ad primam communionem admissis commutatio fieri poterat, quod hodie non permittitur; ubi enim pueri apti sunt ad lucrandam indulgentiam, etiam ad communionem apti sunt.

3. *Visitatio ecclesiarum*. Quae ecclesiae et quoties visitandae sint, in Urbe s. Pontifex, extra Urbem episcopus designat.

a. Romae quatuor basilicae maiores visitandae sunt²⁴⁾.

b. In locis, ubi *unica* tantum habetur *ecclesia*, episcopus concedere potest, ut omnes visitationes in ea fieri possint²⁴⁾. Visitationes autem, quae in eadem ecclesia fiunt, ita ab invicem distinguendae sunt, ut singulis vicibus in eam ingredi et ex ea egredi necesse sit.

c. Episcopus visitandum designare potest etiam *oratorium publicum*, dummodo missa in eo habitualiter celebretur²⁵⁾.

d. Excluso speciali privilegio *religiosi* nequeunt lucrari iubilaeum visitando propriam ecclesiam²⁶⁾.

e. Si semel in die *plures ecclesiae visitandae* sunt, omnes eodem die visitari debent a meridie diei praecedentis usque ad mediam noctem, quae statutum diem claudit (cn. 923).

f. Si pluries *eadem ecclesia visitanda* est, visitationes vel eodem vel distinctis diebus fieri possunt, nisi aliud in bulla statuatur²⁷⁾.

g. Ianuis clausis etiam ante fores ecclesiae preces fundi possunt.

h. Visitationes praescriptas unusquisque peragere potest vel in suo domicilio vel alibi, dummodo visitet ecclesias designatas in loco, ubi visitationes peragere statuit²⁸⁾.

4. *De precibus ad mentem s. Pontificis*: *a.* quaenam sit intentio summi Pontificis, in Bulla iubilaei indicatur; non opus est ut explicite cognita sit, dummodo preces ad hanc intentionem fundantur; *b.* orandum est oratione vocali; mentalis non sufficit; *c. quantitas* a S. Poenitentiaria dicitur ex communi sententia esse: *Pater, et Gloria* quinquies repetita; *d.* hae preces, quamvis in ipsis visitationibus

²³⁾ Monita S. *Poenit.*, n. 13.

²⁴⁾ Monita S. *Poenit.* n. 14.

²⁵⁾ S. C. *Indi.* 14. mart. 1852. n. 353.

²⁶⁾ S. *Poenit.* 15. ian. 1886.

²⁷⁾ S. *Poenit.* 24. apr. 1886.

²⁸⁾ S. *Poenit.* 15. ian. 1886.

²⁹⁾ S. *Poenit.* 14. maii 1879.

pie iterari consueverint, tamen a visitationibus seiungi possunt; confessarii monentur, si a visitationibus dispensant, ne simul obligationem precum relaxent; e. inde toties orandum est, quoties visitatio fieri debet; iis qui dispensationem obtinent a numero visitationum, confessarius in commutatione preces determinabit; solum aegrotis etiam preces reduci possunt²⁹⁰).

Necesse non est, ut opera in propria dioecesi peragantur; sed vel omnia vel eorum aliqua in aliena dioecesi peragi possunt, modo praescripta illius episcopi observentur, in cuius dioecesi opera fiunt²⁹¹).

Si quis *domicilium mulat*, postquam opera praescripta in loco prioris domicilii iam inchoaverat, in novo domicilio reliqua opera peragere potest.

334. Facultates speciales durante iubilaeo confessariis concedi solitae. Finis iubilaei non est tantummodo lucrari indulgentiam plenariam, sed magnum bonum Ecclesiae et Societatis humanae, per pia opera, praesertim poenitentiae obtinendum. Ideo ampla privilegia confessariis conceduntur, quae in Bulla iubilaei definiuntur. Sunt generatim facultates:

- a. absolvendi a censuris et peccatis reservatis;
- b. dispensandi vota privata commutando in alia opera pia;
- c. commutandi opera ad iubilaeum requisita.

Plurimus usus facultatum expresse permittitur, attamen solum in ordine ad iubilaeum lucrandum, in foro interno, et quidem ut plurimum in actu confessionis tantum. Dispensatio, absolutio, commutatio non fit irrita, si poenitens post confessionem rite peractam alia opera ad lucrandam indulgentiam non implet. Si vero post obtentam indulgentiam poenitens, qui antea nulla opus habebat facultate, nunc primo petit dispensationem, confessarius nequit iam privilegiis iubilaei uti.

335. Suspendio gratiarum. Quo magis alliciantur fideles ad peregrinationem romanani suscipiendam et ad iubilaeum in Urbe lucrandum, *durante anno sancto* suspenduntur ubique, paucis exceptis, *indulgentiae* et in Orbe etiam *speciales facultates* confessariorum, quae elapso anno sancto reviviscunt.

At *non* suspenduntur: 1. *De indulgentiis*:

- a. Indulgentiae defunctis applicabiles; immo omnes indulgentias, quae alias a vivis tantum acquiri poterant, fideles eo anno pro defunctis lucrari possunt²⁹²).
- b. Indulgentia concessa in articulo mortis;
- c. Indulgentiae pro oratione *Angelus Domini* concessae;
- d. Indulgentiae concessae pro visitatione ss. sacramenti sollemniter expositi, quando fit adoratio 40 horarum;
- e. Indulgentiae iis concessae, qui ss. sacramentum candelam ferentes comitantur, quando defertur ad aegrotos vel cereum per alios ferendum mittunt.

f. Indulgentia *Portiunculae* Assisii lucrandra (extra Assisium hanc indulgentiam sicut alias, quae toties quoties acquiri possunt, solum pro defunctis lucrari possumus);

- g. Indulgentiae a praelato Papa inferiore concedendae.

2. *De facultatibus* a. facultates per Codicem concessae:

- a. Absolvendi in articulo mortis ab omnibus censuris et peccatis (cn. 882).

M0) St *unquam* n. 11; Monita S. *Poenit.* n. 16.

»*) S. *Poenit.* 15. ian. 1886.

*) S. C. *Indi.* 16. dec. 1749. n. 182.

β. Absolutio in casibus urgentioribus (cn. 2254; 2290).

γ. Facultas Ordinarii remittendi poenas latae sententiae (non reservatas vel Ordinariis reservatas) — in casibus occultis etiam Sedi ap. *simpliciter* reservatas; hanc facultatem Ordinarii etiam suis sacerdotibus communicare possunt (cn. 2237; 2253).

δ. Facultas Ordinarii absolvendi ab haeresi, apostasia, schismate, si ad eius forum deducitur (v. g. in iis qui ad ecclesiam convertuntur) (cn. 2314, § 2).

ε. Dispensatio ab irregularitatibus ex delicto occulto (exc. homicidio et abortu), quam habet Ordinarius vel in casu urgenti confessarius (cn. 990).

ζ. Dispensatio a votis non reservatis, quam habet Ordinarius loci quoad subditos et peregrinos, superior religionis clericalis exemptae quoad suos et domesticos (cn. 1313).

η. Dispensatio ab impedimentis matrimonii, quae datur pro articulo mortis et pro casu perplexo Ordinariis locorum, et si hi adiri non possunt, parrocho, sacerdoti vel confessario (cn. 1043 — 1045).

b. Facultates pro foro externo concessae Nuntiis, Internuntiis, Delegatis Apostolicis, Ordinariis locorum et Antistibus religiosorum ordinum quoquo modo in subditos tributae;

c. Facultates a s. Poenitentiaria concedi solitae Ordinariis vel confessariis pro foro interno exerceri possunt solum in eos, qui eo tempore quo confessionem peragunt, Romam venire non possunt sine gravi incommodo.

Nullo modo cessant facultates dispensandi in ieiunio vel abstinencia, annectendi indulgentias crucibus vel numismatibus, dandi absolutionem generalem vel benedictionem apostolicam in fine exercitiorum vel missionum.

CAPUT TERTIUM.

De ministro poenitentiae.

QUAESTIO PRIMA.

De ministro eiusque potestate.

k.

Articulus primus.

De ministro eiusque potestate in genere.

336. Minister poenitentiae. Solus sacerdos est minister sacramenti poenitentiae: Christus enim solis apostolis eorumque in sacerdotio successoribus dixerat: *Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata remittuntur eis*²⁰³), ideo Concilium Tridentinum anathemate eos damnat, qui dicunt sacerdotes non esse solos ministros absolutionis²⁰¹).

Ex his sequitur: *a.* Qui invalide ordinatus est sacerdos, non potest absolvere a peccatis, *b.* Ecclesia non potest concedere potestatem absolvendi a peccatis ei, qui non est sacerdos, quia Ecclesia mutare non potest, quae a Christo instituta sunt. *c.* Falsum est diaconos unquam ex concessione Ecclesiae habuisse potestatem absolvendi a peccatis²⁹⁴), *d.* Peccator in nullo unquam casu tenetur confiteri peccata sua ei, qui non est sacerdos, quia ab ipso absolvi non potest.

337. Potestas in ministro poenitentiae requisita. Ad valide absolvendum in ministro poenitentiae requiruntur: potestas ordinis seu sacramentalis et potestas iurisdictionis seu iudicialis sive ordinaria sive delegata in poenitentem²⁹⁶).

a. Potestas *ordinis* requiritur, quia poenitentia sacramentum est, quod ex voluntate Christi a solis sacerdotibus administrari potest.

J). Potestas *iurisdictionis* requiritur, quia remissio peccatorum in hoc sacramento producit per sententiam iudicalem; ad indicium autem ferendum iurisdictio necessaria est.

Potestas *ordinis* ad valide absolvendum necessaria est iure divino, potestas *iurisdictionis* iure naturali. Potestatem *ordinis* sacerdos accipit in ipsa ordinatione, quae quidem potestas est vera potestas remittendi retinendique peccata, sed a sacerdote nondum exerceri potest, nisi accedat iurisdictio; potestas *iurisdictionis* confertur extra sacramentum ordinis per externam concessionem superioris ecclesiastici.

«») Ioann. 20, 22. 23.

29<) Sess. 14. c. 6. can. 10. D. 902. 920. Cf. de hac quaestione dogmatica *Pescfi* VII. n. 410ss. *Lercher* IV, 2. 604 ss.

m) De confessione non sacramentali diaconis facta cf. *Benedictum XIV.*, De synodo 1. 7. c. 16. n. 4 ss. *Gromer*, Die Laienbeicht im Mittelalter (1909). *Lercher*, 1. c.

«») Cn. 872.

Nota. A concilio Tridentino usque ad novum Codicem praeter ordinem et jurisdictionem requirebatur tertium elementum ad valide absolvendos fideles (non religiosos), scii, *approbatio*, i. e. iudicium Ordinarii loci de idoneitate sacerdotis; haec praestanda erat ab episcopo loci in quo confessio fit, dum *iurisdictio* dabatur ab episcopo cui subditus erat poenitens. In novo iure haec approbatio non est requisita in confessario ad valide absolvendum, sed requiritur ad hoc, ut episcopus licite det jurisdictionem.

Articulus secundus.

De jurisdictione.

338. Definitio. Divisio. 1. *Iurisdictio*, prout hic accipitur, est potestas subditis remittendi vel retinendi peccata in sacramento poenitentiae.

a. *Collatio* iurisdictionis est actus voluntatis, quo confertur potestas moralis in subditum. Ei, cui confertur iurisdictio, eo ipso simul determinantur subditi, in quos jurisdictionem exercere possit.

b. Monentur ordinarii et superiores religiosi, ne jurisdictionem concedant nisi iis, qui per examen *idonei* reperti fuerint, vel quorum doctrinam aliunde compertam habeant. Quodsi de hac re postea dubitent, novum examen exigere possunt⁷⁾.

c. *Idoneitas* ad confessiones audiendas duo complectitur, doctrinam scilicet cum prudentia et morum sanctitatem, qualis in vicario Christi hoc sacramentum administrante requiritur.

²⁾ *Iurisdictio* vel est ordinaria vel delegata. *Ordinaria* dicitur, quae ipso iure adnexa est *officio*, *delegata* dicitur, quae commissa est *personae*²⁹⁶⁾.

b. *Iurisdictio* ordinaria et delegata *eo differunt*, in quod ordinaria in proprios subditos etiam extra territorium ubique terrarum exerceri possit, delegata vero extra territorium exerceri nequeat²⁹⁷⁾.

Hinc episcopi, parochi, qui ordinariam habent jurisdictionem, valide absolvunt fideles sibi commissos extra dioecesim, quin indigeant jurisdictione episcopi illius loci, ubi confessiones excipiunt; capellani vero, religiosi, alique delegatam jurisdictionem habentes, ad fideles propriae dioecesis extra dioecesim valide absolvendos indigent jurisdictione episcopi loci, in quo confessiones excipiunt.

339. De modo delegandi jurisdictionem. 1. *Iurisdictio* delegari potest:

Directe, quando ipsi sacerdoti immediate committitur potestas absolvendi; et *indirecte*, quando poenitenti conceditur facultas eligendi sibi sacerdotem in confessarium; sacerdoti hoc modo electo superior in ipsa electione confert iurisdictionem.

2. *Iurisdictio duplici modo directe delegari* dicitur: *ab homine*, quando habens jurisdictionem ordinariam verbo vel scripto consensus manifestante alicui committit iurisdictionem; *a iure*, quando in Codice vel per constitutionem summi Pontificis certis personis absolvendi potestas conceditur

⁷⁾ Cn. 877.

²⁹⁶⁾ Cn. 197.

²⁹⁷⁾ Cn. 881, 2.

3. Iurisdictio *duplici pariter modo indirecte delegari* dicitur: *^p. ab homine*, si ex speciali concessione summi Pontificis vel episcopi conceditur facultas eligendi confessarium; *\6. a iure*, si in ipso Codice facultas eligendi sibi confessarium conceditur, prout competit cardinalibus et episcopis.

Cardinales sibi suisque familiaribus eligere possunt confessarium, qui, si iurisdictione caret, eam ipso iure obtinet, etiam quoad peccata et censuras reservatas, exceptis specialissime reservatis et revelationi secreti s. Officii adnexis³⁰⁰).

Episcopis idem privilegium conceditur, etiam quoad casus Ordinario loci reservatos³⁰¹).

M

340» Asserta. 1. Iurisdictio, quippe quae sit potestas in subditum, *exereri non potest nisi in subditum*³⁰²); iam vero si a summo Pontifice praescindimus, cuius subditus fit qui ecclesiam Christi ingreditur, potest aliquis fieri alicuius superioris ecclesiastici proprius et ordinarius subditus: per domicilium et per cooptationem, in quibusdam casibus etiam per solam commorationem in territorio.

Domicilium vel quasi-domicilium intra limites territorii, in quo superior ecclesiasticus iurisdictionem exercet, praecipuus est modus, quo subduntur fere omnes, quotquot habenti iurisdictionem ordinariam (parocho, episcopo) subsunt.

J). *Per cooptationem* in certam familiam v. g. familiares Cardinalis vel episcopi subiiciuntur confessario electo a praesule; et in religione clericali exempta religiosi, novitii, alumni convictores, famuli domestici et hospites subiiciuntur superioribus religiosis.

c. Quoad exercitium *iurisdictionis sacramentalis* ex novo iure omnes poenitentes considerantur et tractantur ut incolae loci, in quo confessionem peragunt, ideoque ipso actu confessionis confessario subiiciuntur eiusque subditi fiunt.

\ 2, Ad confessiones valide audiendas requiritur *iurisdictio* ordinaria vel delegata, eaque scripto vel verbis *expresse* (etsi non *explicite*) concessa³⁰³). eff ef(,

Ergo non sufficit collatio iurisdictionis *tacita* nec sufficit iurisdictio *praesumpta* etsi certo concedenda praevideatur, si peteretur: *expresse* enim concedi debet, insuper non licet praesumere condicionem, a qua valor actus dependet.

Sufficit autem *implicita* concessio. Si v. g. episcopus sacerdotem *explicite* vocat ad missionem sacram vel ad exercitia spiritualia habenda, *implicite* sed *expresse* concedit iurisdictionem, sine qua missiones ad populum vel exercitia spiritualia rite nequeunt tradi.

λ b- Ergo etiam ad absolvendum a *venialibus* et a mortalibus iam remissis requiritur iurisdictio, cum venialium quoque remissio in sacramento poenitentiae fiat ad modum indicii. Insuper nulla conceditur iurisdictio in ipsa ordinatione, sed solum extra ordinationem per actum voluntatis superioris ecclesiastici.

3. Qui iurisdictionem sive ordinariam sive delegatam in aliqua dioecesi habet, potest in illo territorio omnes absolvere, qui accedunt, sive religiosos sive peregrinos sive vagos sive fideles rituum orientalium^{30*}).

30°) Cn. 239, § 1, n. 2.

301) Cn. 349, § 1, n. 1.

3W) Cn. 201,1.

SM) Cn. 879.

JW) Cn. 881.

341, Cui competat iurisdictio ordinaria. Iurisditionem absolvendi *ordinariam* habent:

a. Summus Pontifex pro universa Ecclesia, qui plenitudinem iurisditionis accipit immediate a Christo Domino.

b. Cardinales pro universa Ecclesia, sed non delegabilem.

c. Ordinarius loci pro suo territorio eiusque *vicarius generalis*.

Nomine *Ordinarii loci* veniunt pro suo quisque territorio episcopus residentialis, Abbas vel Praelatus *nullius* eorumque vicarius generalis, Administrator, Vicarius et Praefectus apostolicus itemque ii, qui praedictis deficientibus interim succedunt in regimine^{30*)}. 3^, ^^

d. Parochus et qui loco parochi sunt eiusque vices gerunt, item pro suo territorio, quin tamen delegare possint.

a. Per se quidem parochi vi muneris solum pro sua parochia iurisditione ordinaria instructi sunt. Attamen in plerisque dioecesibus usus habet, ut episcopus parochis simul cum munere etiam iurisditionem delegatam pro tota dioecesi (implicite, sed expresse) conferat.

b. Loco parochi sunt: *a.* Vicarius oeconomus (Pfarrverweser), quem Ordinarius constituit, ut parochiam vacantem regat, *β.* Vicarius substitutus, qui absentis parochi locum tenet, dummodo legitime suffectus sit. *γ.* Vicarius adiutor, qui supplet vices parochi, ob causam permanentem (senectutem, mentis vitium, imperitiam etc.) suis muniis peragendis imparis^{30*)}.

e. Canonicus poenitentiarius ecclesiae tum cathedralis tum collegiatae; non autem potest delegare.

Hic absolvere potest etiam a peccatis et censuris episcopo reservatis, ab iisdem extraneos quoque in dioecesi et dioecesanos extra dioecesim³⁰⁷⁾.

f. Superiores religionis exemptae in suos subditos ad normam constitutionum (cn. 875, § I). j #i' - <ii> ^

342. De iurisditione delegata. I. Qui iurisditionem ordinariam habet, eam aliis *delegare* potest, nisi a iure expresse prohibeatur³⁰⁰⁾.

Cardinales³⁰⁸⁾, parochi³¹⁰⁾, poenitentiarii³¹¹⁾ ecclesiae cathedralis vel collegiatae iurisditionem delegare non possunt, quamvis ordinaria fruantur,

2. Iurisdictio delegata ab Ordinario loci *territorialis* est i. e. extra territorium, pro quo concessa est, valide exerceri non potest.

3. Iurisditionem delegatam absolvendi relate ad omnes poenitentes tum saeculares tum religiosos confert sacerdotibus omnibus tum saecularibus tum religiosis etiam exemptis *Ordinarius loci*, in quo confessiones excipiuntur³¹²⁾.

a. Ex novo iure ergo iurisdictio delegata absolvendi relate ad omnes poenitentes fideles saeculares et religiosos non exemptos in quavis dioecesi descendit ab Ordinario loci. Quoad religiosos exemptos *saltem cumulative*, quia iurisditionem

³⁰⁸⁾ Cn. 198.

^{30*)} Cf. cn. 472-474.

³⁰⁷⁾ Cn. 401,

^{30h)} Cn. 199,

³⁰⁰⁾ Cn. 874,

³¹⁰⁾ Cn. 874, 1. C. i. C. 16. oct. 1919. A. A. S. 11 (1919) 477.

³¹¹⁾ Cn. 401.

³¹²⁾ Cn. 874,

absolvendi religiosos exemptos etiam superior religionis clericalis exemptae concedere potest.

b. Monentur sacerdotes religiosi, ne utantur iurisdictione ab episcopis eis concessa *sine licentia* saltem *praesumpta* sui superioris³¹³). Quam licentiam optimo iure praesumunt, v. g. quando religiosus ad conscientiae suae quietem eis confiteri vellent. Absolutio tamen sine licentia superioris concessa non esset invalida

c. Locorum Ordinariis iniungitur, ne iurisdictionem absolvendi habitualiter concedant religiosis, qui a proprio superiore non *praesentantur*, iis vero, qui praesentantur, sine gravi causa eam non denegent, salvo iure eos subiiciendi examini, quo idonei probentur³¹⁴).

\4. Iurisdictio delegata vel licentia superioris concedi potest certis *limitibus circumscripta*. Monentur tamen Ordinarii vel superiores, ne sine rationabili causa eam nimis coarctent³¹⁵).

v5. Ordinariis et superioribus religiosis iniungitur, ne iurisdictionem vel licentiam revocent aut suspendant, nisi ob gravem causam³¹⁸).

\6. Non licet episcopo inconsulta s. Sede, *omnibus confessariis* alicuius religiosae domus formatae una simul iurisdictionem *adimere*³¹⁷).

343. De cessatione iurisdictionis. 1^_ Iurisdictio *ordinaria* cessat: a. amissione officii vel renuntiatione vel privatione vel amotione vel translatione vel lapsu temporis praefiniti; b. post sententiam d.e.cLatoria vel condemnatoria excommunicationis, suspensionis ab officio, interdicti³¹⁸).

<2, Iurisdictio *delegata* cessat a a. revocatione, eaque directe intimata delegato;^, elapso tempore vel exhausto numero casuum, pro quo concessa fuit^c. mutatione territorii,\d. elapso mandato³¹⁹).

\fl. Absolutio, quae elapso tempore vel exhausto numero casuum *per inadvertentiam* collata fuerit, valida est³²⁰). **Sopple-f Ec c U-MA**

\t>, Iurisdictio delegata non cessat cessante officio per amotionem vel mortem delegantis, si illimitate concessa fuerit; cessat autem, si concessa fuerit pro aliqua persona particulari³²¹) et confessio nondum incepta sit, vel cum clausula *ad beneplacitum nostrum*³²²). **/tusque Ad**

344. De iurisdictione sacerdotum maritimum vel aerium iter arripientium³²³). 1. Iurisdictio datur a iure (per s. Pontificem), cum neque in mari, neque in aëre Ordinarius loci habeat iurisdictionem. Cn. 8t3,

³¹³) Cn. 874,

³¹⁴) Cn. 874, 2

³¹⁴) Cn. 878, 2

³¹⁴) Cn. 880,
Cn. 880, 3

^{31«}) Cn. 873, 3. cofl. cn. 183.

^{31»}) Cn. 207

³²⁰) Cn. 207, 2.

³¹¹) Cn. 61.
Cn. 73.

³³³) Cf. S. *Officium* 4. apr. 1900, 23. aug. 1905. 12. dec. 1906, cn. 883. *Pius XII*. Motu proprio 16. dec. 1947. A. A. S. 40 (1948) 17.

§ 1, Ordinario loci tantum »*pro suo territorio** ordinariam jurisdictionem concedit³²⁴⁾.

2, *Conditio praerequisita*; dummodo sacerdotes iter arripientes facultatem confessiones audiendi rite acceperint *vel* a proprio Ordinario, *vel* ab Ordinario portus in quo navim conscendunt, *vel* etiam ab Ordinario cuiusvis portus interiecti per quem in itinere transeunt.

a. Ordinarius proprius est pro omnibus sacerdotibus Ordinarius *loci*, qui concedit jurisdictionem *ad fideles audiendos*; non autem Superior maior religionis exemptae, quatenus suis sacerdotibus jurisdictionem dat pro domesticis³²⁵⁾ nisi idem Superior *ex delegatione Ordinarii loci* etiam pro fidelibus jurisdictionem concessisset.

b. Iurisdictio intelligitur non mere ad actum aliquando, sed aliquo modo habitualiter accepta; et quamvis delegata relicto territorio exerceri non possit, tamen sufficit, ut sacerdos, usque dum domicilium suum relinquat, eam habeat, nec revocatione amiserit.

3. *Ambitus huius iurisdictionis a iure acceptae*: Hi sacerdotes possunt audire: *a.* omnes fideles secum navigantes toto itinere, quamvis navis in itinere transeat vel durante itinere aliquamdiu consistat in locis diversorum Ordinariorum iurisdictioni subiectis; *b.* si navis consistat, etiam fideles, qui quavis de causa ad navim accedunt; *c.* si *obiter* in terram descendunt, etiam alios fideles, qui confiteri petunt, et hos valide et licite absolvere etiam a casibus Ordinario loci reservatis.

Terminus »*obiter*« ita intelligendus est, ut valeat haec ultima facultas ad summum per triduum, nec ultra, si Ordinarius loci *facile* adiri potest³²⁶⁾, i. e. si in concretis circumstantiis sacerdos sine magno incommodo sive personaliter sive per litteras talem facultatem petere potest.

Recursus per telephorum vel per telegraphum non censetur facilis³²⁷⁾.

Articulus tertius.

De iurisdictione, quam supplet Ecclesia.

345. **Declarationes.** 1. Iurisdictio, quam supplet Ecclesia, definitur: iurisdictio, quam Ecclesia extraordinarie propter bonum commune in ipso actu suppeditat³²⁸⁾.

a. Iurisdictio, quam supplet Ecclesia, est ergo iurisdictio delegata ab Ecclesia seu a summo Pontifice; a iurisdictione autem sive ordinaria sive proprie delegata eo differt, quod haec iam ante confessionem adest et absoluta confessione habitualiter manet, illa vero in ipso tandem actu confessionis conceditur, ut haec valide perfici possit, et concessa absolutione iterum exstinguitur.

b. Ubi Ecclesia defectum supplere dicitur, ad duo attendendum est, num ipsa defectum supplere *possit* et num eundem supplere *velit*: non enim omnes defectus

³¹⁴⁾ cf. *Bertrams* in *Periodica* 37 (1948) 169 s.

³²⁵⁾ C. i. C. 30. iul. 1934. A. A. S. 26 (1934) 494.

³²⁶⁾ C. i. C. 20. maii. 1923. A. A. S. 16 (1924) 114.

³²⁷⁾ Cf. *Bertrams*, *Per.* I. c. 172.

³²⁸⁾ *Lessius* 4. apr. 1900; c. 29. 68.

in re sacramentaria Ecclesia supplere potest e. g. in materia vel forma, sed solum defectus potestatis, quae ab ipsa dependet. Sed neque in omnibus casibus, in quibus supplere potest, Ecclesia de facto etiam supplet, sed in illis tantum, in quibus voluntatem supplendi manifestavit.

2, Tres sunt casus, in quibus Ecclesia jurisdictionem de facto supplet: a) in periculo mortis; b) in errore communi; c) in casu iurisdictionis probabilis; in his casibus autem supplet, sive sacerdos absolvens alias ordinariam sive delegatam jurisdictionem habeat, sive sciat sive nesciat se jurisdictione carere (cn. 209).

346. In periculo mortis omnes sacerdotes, licet ad confessiones non Drobati, valide et licite absolvunt quoslibet poenitentes a quibusvis peccatis aut censuris, quantumvis reservatis et notoriis, etiamsi praesens sit sacerdos approbatus salvo praescripto cn. 884 et cn. 2252³²⁹).

1. *Periculum* mortis, in quo omnis sacerdos potestate absolvendi pollet, non solum in gravi morbo adest, sed etiam ubi periculum mortis a causa externa inducitur ut in praelio, in periculosa navigatione, in partu difficili etc.

Ex declaratione s. Sedis milites in *statu convocationis bellicae* constituti (im Mobilisierungsfalle) ipso facto aequiparantur iis, qui versantur in periculo mortis, ita ut a quovis obvio sacerdote absolvi possint³³⁰).

2. *Omnes sacerdotes*, ergo etiam irregularis, suspensus, immo etiam excommunicatus vitandus, schismaticus, haereticus vel apostata. Sacerdos *non approbatus* etiam praesente approbato valide et licite absolvit; sacerdos autem impedimento vel censura irretitus solum deficiente sacerdote, qui ab omni impedimento et censura immunis sit, licite absolvit, nisi poenitens petat (cf. n. 33, 5).

q. Sicut valida est absolutio data a sacerdote *non approbato*, etiam quando facile advocari seu adesse potuisset sacerdos approbatus, sic valida est absolutio concessa a peccatis reservatis, sive simpliciter sive cum censura, per sacerdotem non habentem iurisdictionem in reservata, etiamsi advocari seu adesse facile potuisset sacerdos habens praedictam iurisdictionem³³¹).

x b. In periculo mortis etiam absolutio complicitis valida est, sed licita solum in casu necessitatis i. e. si alius sacerdos, licet non approbatus, sine gravi aliqua exoritura infamia et scandalo non possit excipere morientis confessionem vel si moribundus recuset alteri confiteri; extra casum necessitatis valida quidem sed illicita est³³²).

3. *In quibusvis peccatis et censuris*: nam quoad *peccata* reservata in articulo mortis cessat reservatio³³³); quoad *censuras* reservatas³³⁴ cn. 2252 datur facultas absolvendi cum hac restrictione, ut si postea convaluerint, sub poena reincidentiae recurrere debeant, et quidem absolvi ab aliqua censura *ab homine* lata ad illum, qui sententiam tulit; x b. absoluti a censura *specialissimo modo* Sedi apostolicae reser-

3M) Cn. 882. *Concilium Trident*, sess. 14. c. 7. D. 903.

330) S. *Poenitentiar*. 18. mart. 1912. Cf. Theolog. prakt. Quartalsch. Linz 66 (1913) 484. Attamen A. A. S. 31 (1939) 710, n. 14.

»») S. *Officium* 29. iul. 1891.

I») Cn. 884, 2367, § 1.

3M) C. i. C. 10. nov. 1925 n. 7.

vata ad s. Poenitentiariam vel ad episcopum vel ad alium facultatem habentem eorumque mandatis parere.

Haec facultas valet solum pro foro interno. Itaque non posset dari absolutio a censuris per sacerdotem simplicem extra sacramentum, sed solum in confessione; et si Ordinario videretur, posset adhuc in foro externo observationem censurae urgere³³⁴).

347. In errore communi et in casu iurisdictionis probabilis.

1. In errore communi Ecclesia supplet iurisdictionem.

a) Error dicitur *communis*, si magna pars fidelium respectu loci vel communitalis existimat sacerdotem revera iurisdictionem habere; dicitur *privatus*, si error iste unius vel paucorum est. Mc — «-» —

b. Cum error significet aliquod iudicium mentis, requiritur tamquam furtivum erroris communis aliquod factum pluribus notum, ex quo fideles sine culpa, saltem gravi, erronee iudicent, hunc sacerdotem habere iurisdictionem; utique non opus est iudicio formali. — Aliud autem est mera nescientia sine fundamento.

c. Exempla: Si religiosus neomysta haberet iurisdictionem solum pro viris, quia solum in auxilium vocatus est in fine tridui pro viris instituto; quod confessiones de facto audiat, est fundamentum, ex quo maxima pars fidelium iudicat eum habere facultatem; si nunc accederent aliquae mulieres, absolutio esset valida ex errore communi. — Sacerdos alienae dioecesis hinc inde in auxilium vocatus a parochis, qui semper ab Ordinario petere solebat iurisdictionem; hac vice vero oblitus erat petere. Absolutiones talis sacerdotis sunt validae. — Si vero quis omnino ignotus sacerdos sederet in confessionalis v. g. ad breviarium recitandum, et aliqui fideles accederent, certe deberet declinare confessiones (cf. d.), sed, si esset aliqua necessitas fidelium etiam unius, posset eum audire, et confessio esset valida, quia, ex quo non declinat, fideles in errore sunt. Si vero praecedente dominica parochus annuntiasset, adfuturum extraneum confessarium in illo confessionalis, ita ut fideles vere iudicent hunc ignotum sacerdotem esse eum quem parochus vocavit, absolutiones validae essent.

d. Quid de *liceitate* talis absolutionis? Cum cn. 2366 dicat, sacerdotem qui sine iurisdictione necessaria confessiones audire *presumpserit*, esse ipso facto suspensum a divinis, certe non licet se mittere in casum erroris communis, non petendo iurisdictionem quae necessario petenda esset, cum bene possit. Si cum gravi peccato hoc fit, controversatur an censuram incurrat³³⁵). Sed si ipse sacerdos etiam est in errore, vel in impotentia morali petendi iurisdictionem vel declinandi administrationem sacramenti, sine ulla culpa absolvit. Si ex oblivione, distractione vel negligentia absolvit, magis vel minus peccat pro gradu negligentiae, sed censuram non incurrit. Ecclesia enim in errore communi supplet *pro bono fidelium*, non autem ut sacerdotes passim sine iurisdictione talem errorem causent.

Error communis ergo fundat *validitatem*, error vel impotentia sacerdotis fundat *liceitatem*. Exemplo sit vicarius parochi, qui mane diei festi, ubi magnus concursus poenitentium est, recordatur iurisdictionem exspirasse nec tempus esse ad petendam prolongationem: potest confessiones valide et licite audire; sed certe non licite posset hoc facere, si defectus iurisdictionis recordaretur die feriali, quo una vel altera persona petit confessionem solum ex devotione.

³³⁴) Cn. 2252. C. i. C. 28. dec. 1927. A. A. S. 20 (1928) 61.

³³⁵) Cf. *Coronata*, Instit. iur. can. IV. 2077.

N . ,x>^casū~iurisdictionis probabilis, ecclesia supplet iurisdictionem.

.... x g. Patet in casu *iurisdictionis probabilis* Ecclesiam hypothetice tantum debere iurisdictionem supplere, si nimirum confessarius iurisdictione, de cuius existentia dubitatur, reipsa careat.

x,fr. Exempla: Confessarius in confessionali sedens dubitat, an iurdictio adhuc perduret vel exspiraverit. — Sacerdos religiosus ad auxilium vocatus in alienam dioecesim dubitat, num habeat iurisdictionem, quia superior (qui — supponamus — ex commissione Ordinarii loci dare potest iurisdictionem) forte nesciebat, hunc locum esse situm in alia dioecesi; vel dubitat, num de facto peccatum, quod audit, cadat sub reservatione illius dioecesis.

x c. Licitum est absolvere *cum iurisdictione probabili*: cum enim in hoc casu Ecclesia volens et lubens certo suppleat, absolutio est certo licita et valida.

Ut quis uti possit iurisdictione probabili, peculiaris causa non requiritur, dummodo ante eius nsum dubium de existentia iurisdictionis solvere studuerit, ne temere eadem utatur; nam Ecclesia in hoc casu supplet non solum in bonum fidelium, sed etiam in bonum sacerdotis dubitantis.

Articulus quartus.

De iurisdictione in religiosos.¹³⁵¹¹).

348. Praenotationes. Praemittendi sunt termini, quibus in hac re utitur *Codex iuris canonici*³³⁶).

Religio est societas ab ecclesiastica auctoritate approbata, in qua vota publica, perpetua vel temporanea, sed elapso tempore renovanda emittuntur.

Ordo est religio, in qua vota *sollemnia* emittuntur.

Congregatio religiosa est religio, in qua vota dumtaxat *simplicia* (sive perpetua sive temporanea) emittuntur.

Religio dicitur *clericalis*, si plerique sodales sacerdotio augentur, secus vocatur *laicalis*.

Domus religiosa est domus religionis in genere; *religiosus*, qui vota emittit in aliqua religione.

Domus regularis est domus ordinis; *regularis*, qui vota emittit in aliquo ordine.

Domus formata est, in qua saltem sex religiosi professi degunt, quorum in religione clericali saltem quatuor sint sacerdotes.

Superiores maiores sunt Abbates, Generales et Provinciales alique ^{ad} ^mstarj provincialium potestatem habentes.

349. Principia. \I. *Iurisdictionem* in ipsos religiosos *ordinariam* habent: ^ . in religione clericali *exempta* superior et *Ordinarius* loci³⁷); in religione *non exempta* solus Ordinarius loci³⁸).

2. Iurisdictionem *delegatam* ad religiosos absolvendos concedere potest quoad religionem clericalem *exemptam* tum superior tum

>> ““) Münchener theol. Studien III. Abt. 6. Bd. *Pf. Hofmeister*, Das Beichtrecht der mannlichen und weiblichen Ordensleute. (München 1954).

Ordinarius loci, et quidem uterque sacerdotibus tum saecularibus tum religiosis, etiam alterius religionis; quoad religionem *non exemptam* solus Ordinarius loci³³⁹).

Re ipsa omnes sacerdotes tum saeculares tum regulares, qui iurisdictione Ordinarii loci instructi sunt, in suo territorio valide et licite absolvere possunt quosvis religiosos etiam exemptos, etiam a casibus in religione reservatis (n. 340, 3.).

3. De *confessoriis religiosorum* haec statuta sunt:

a. In singulis domibus *religionis clericalis* pro numero sodalium plures deputandi sunt confessarii cum potestate, si agatur de religione exempta (quae casus reservatos proprios habere potest) absolvendi etiam a casibus reservatis³⁴⁰).

In religionibus *laicalibus* constituendus est confessariusrd narios *Qttyxtraordinarius*, et si religiosus aliquem^{pe} cia/em petit, illum superior concedere debet, petitionis rationem non inquirens neque id aegre se ferre demonstrans³⁴¹).

Hos confessarios *a.* constituit in religione *clericali exempta* superior; *b.* in religione *laicali exempta* superior proponit confessarium, cui Ordinarius loci iurisdictionem confert; *c.* in religionibus *non exemptis* eos constituit Ordinarius loci³¹²).

Superiores ipsi audire possunt confessiones subditorum, qui sponte et libere id petant, sed sine gravi causa hoc non faciant per inodum habitus. Caveant etiam, ne quem subditum aut per se aut per alium vi, metu, importunis suasionibus aliave ratione inducant, ut apud se confiteatur³⁴³).

\c. Potest religiosus etiam exemptus, ad suae conscientiae quietem,*** adire confessarium ab Ordinario loci approbatum, etsi inter designatos non sit, qui religiosum valide et licite absolvere potest, etiam a peccatis et censuris in religione reservatis³⁴⁴).

Quivis igitur religiosus quemvis confessarium ab Ordinario loci approbatum sive saecularem sive religiosum eiusdem vel alterius ordinis, tum domi tum extra domum et in itinere, sive consentiente sive obnitente superiore, adire et ab eo valide liciteque, etiam a reservatis in religione absolvi potest. His autem non solvitur obligatio regulae, quae praecipit, ut habeat confessarium stabilem inter designatos a superiore, neque obligatio confessarii, imponendi ea quae secus superior mandare debeat circa occasionem vitandam et scandalum removendum.

4, *Quoad novitios*^{A<i'} Pro numero novitiorum unus vel plures eis constituentur confessarii ordinarii, qui in ipsa novitiatus domo commorentur, si haec clericalis sit, vel saltem frequenter accedant novitiorum confessiones audituri, si laicalis est³⁴³).

b. Praeter ordinarios *designentur* aliqui confessarii, quos novitii in casibus particularibus libere adire possint.

»-) Cn. 874; 875, 1.

31°) Cn. 518.

'«) Cn. 528.

'«) Cn. 875; 529.

3«) Cn. 518, 2. 3.

3U) S. C. de Religiosis 5. aug. 1913. Cn. 519.

m3) Cn. 566, § 2.

< c- Quater saltem in anno detur eis confessarius *extraordinarius*, ad quem omnes accedant saltem benedictionem accepturi³⁴⁶).

\ d. *Magister novitiorum eiusque socius* eorum confessiones ne audiant, nisi novitii ex gravi et urgenti causa in casibus particularibus 'sponte id petant³⁴⁷).

\ 5. *Quoad domesticos*. In religione clericali exempta vi jurisdictionis a solo superiore religionis concessae absolvi possunt etiam *familiares*^{3TM}).

Iurisdictio religiosorum in alumnos convictores tamdiu durat, quamdiu durat eorum subiectio sub religiosorum disciplina. Tempore igitur feriarum vel itineris a religiosis absolvi non possunt, si eo tempore e disciplina religiosorum iam exempti parentum aliorumve curae iterum redditi sunt.

Articulus quintus.

De jurisdictione in religiosas³¹⁹).

350. Praenotationes. 1. Omnes feminae Deo devotae et in communitate viventes nomine generico *religiosae* vocantur. Sunt religiosae, quae sollemnia vota nuncupant et strictam clausuram habent, et religiosae, quae solum vota simplicia vel nulla vota emittunt et strictam clausuram non servant. Religiosae votorum simplicium vocantur *sorores*, religiosae votorum sollemnium et illae, quarum vota saltem ex instituto sollemnia, ex praescripto s. Sedis autem in aliquibus locis simplicia sunt, vocantur *moniales*. Porro monialium aliae jurisdictioni episcopi subsunt, aliae a jurisdictione episcopi exemptae jurisdictioni superiorum proprii ordinis subiacent. Sorores omnes iurisdictioni episcopi subsunt.

2. Quae a *Codice* iuris can. circa confessarios religiosarum sive ordinarios sive extraordinarios statuta sunt, etiam a piis communitatibus, quae nullis votis obstringuntur, etiamsi sint instituta tantum dioecesana, servanda sunt³³⁹).

' 551. **Quis audire possit confessiones religiosarum.** 1. Ad confessiones vX/ quarumcumque religiosarum ac novitiarum valide et licite recipiendas sacerdotes tum saeculares tum religiosi cuiusvis gradus et officii *peculiari iurisdicliione* indigent³⁴¹).,

Excipiuntur *Cardinales* qui confessiones etiam religiosorum utriusque sexus ubique terrarum audire possunt³³⁹). _

»«) Cn. 566, 4.

«9 Cn. 891.

«9 Cn. 875, § 1. coli. cn. 514.

M*) In tota hac quaestione de confessariis monialium summi momenti est decretum S. C. *de Religiosis* 3. febr. 1913: *De monialium et sororum confessionibus*, quo religiosis feminis maior in eligendo confessario libertas conceditur. A. A. S. 5 (1913) 156—162. Quocum paucis exceptis concordat *Codex iuris can.* cn. 520—527. Cn. 876. — cf. notam 335 a, pg. 296.

«°) Cn. 675.

«9 Cn. 876.

«9 Cn. 239, 1.

2. Hanc jurisdictionem confert *Ordinarius loci* in quo religiosa domus sita est, in hunc modum:

A *a.* Si domus immediate Sedi apostolicae vel Ordinario loci subdita est, hic eligit sacerdotes confessarios tum ordinarios tum extraordinarios eosque approbat i. e. jurisdictionem eis confert.

b. Si domus subiecta est superiori regulari, hic confessarios Ordinario praesentat, qui eos approbat³⁵³).

Confessarius monialium vel *speciatim* pro aliquo monasterio vel *generatim* pro omnibus eiusdem dioecesis monialibus approbari solet. Confessarius *speciatim* approbatus pro uno monasterio non potest confessiones excipere in alio monasterio, ne eiusdem quidem ordinis.

352, De confessariis pro tota communitate constituendis. 1. *Confessarius ordinarius.* Singulis religiosarum domibus dandus est confessarius *ordinarius*, et quidem *unus* tantum, qui universae communitatis confessiones excipiat, nisi ob magnum religiosarum numerum vel ob aliam iustam causam opus sit altero vel pluribus³⁵⁴).

a. Lex *unius* confessarii constituta est tum propter directionis spiritualis uniformitatem tum ad praecavendos abusos. Initio pro solis monialibus votorum sollemnium lata, postmodum extensa est etiam ad sorores votorum simplicium, at non obligat pro *personis saecularibus* seu puellis educandis, quae cum monialibus vivunt.

b. Nihil impedit, quominus idem sit confessarius ordinarius in pluribus monasteriis sive eiusdem sive diversi ordinis, sive votorum sollemnium sive simplicium³⁵⁵).

Confessarius ordinarius religiosarum non constituitur nisi *ad triennium*; potest tamen Ordinarius eundem (absque licentia s. Sedis) ad secundum, immo ad tertium triennium confirmare. te S

Confessarius elapso triennio iterum in munere suo confirmari potest: *a.* si ob sacerdotum idoneorum penuriam aliter provideri nequeat, vel *d.* si maior religiosarum pars, etiam earum, quae alias ius ferendi suffragii non habent, in eiusdem confessarii confirmationem per secreta suffragia convenerint. Dissidentibus, si velint, aliter providendum est³⁵⁶).

2. *Confessarius extraordinarius.* Unicuique religiosae communitati dandus est etiam confessarius *extraordinarius*, qui quater saltem in anno ad donum religiosam accedat et cui omnes religiosae se sistere debent saltem benedictionem accepturae³⁵⁷).

Hoc statutum est, ut illae religiosae absque pudore ad confessarium extraordinarium accedere possint, quae eius auxilio reipsa indigent.

3. *Confessarii dedignati.* In iis locis, in quibus religiosarum communitates exsistunt, Ordinarius aliquot sacerdotes pro singulis domibus *designet*, ad quos religiosae in casibus particularibus confessionis causa recurrere possint, quin toties quoties Ordinarium adire necesse sit³⁵⁸).

“») Cn. 525.

»*) Cn. 520, 1.

“5) S. C. *Ep. et Reg.* 1. sept. 1905.

“.) S. C. *de Rclig.* 3. febr. 1913 n. 2. Cn. 526.

“7) Cn. 521, 1.

M8) S. C. *de Rclig.* 3. febr. 1913 n. 11. Cn. 521, 2.

De hac re decreta statuuntur. Ex designatis ab episcopo confessariis ipsa religiosa, quem voluerit, eligere potest³⁶³).

b. Confessarius designatus religiosae petenti negari tiequit, ne in eo quidem casu, quo superior videt nullam adesse eum advocandi necessitatem³⁸⁰).

c. Si religiosa confessarium designatum petat, Antistitae non licet, nec per se nec per alios, ne indirecte quidem, petitionis rationem inquirere, petitioni verbis vel factis refragari aut quavis ratione ostendere, se id aegre ferre³⁸¹).

d. Confessarii designati, si intelligant religiosas nulla iusta causa ad ipsos accedere, eas prudenter dimittant. Omnes autem religiosas monentur, ut confessarium extraordinarium, sepositis rationibus humanis, solum petant ob spirituale bonum et maiorem in virtutibus progressum³⁸²).

e. Confessarii extraordinarii, speciales et designati non adstringuntur lege triennii³⁸³); possunt ergo per plura triennia in suo munere permanere.

353. De confessariis pro singularibus religiosis.

1. *Confessarius specialis.* Si aliqua religiosa ad animae suae quietem et ad maiorem in via Dei progressum aliquem *specialem* confessarium vel moderatorem spirituales postulet, eum facile Ordinarius concedet; qui tamen iungilet, ne ex hac concessione abusus irrepant³⁶⁴).

Eiusmodi confessarius *specialis* non ad praefixum tempus, sed tamdiu concedendus est, quamdiu durat causa necessitatis vel utilitatis spiritualis. In confessarium specialem deputari potest etiam confessarius, qui per triennium munere ordinarii functus est, integro anno a cessatione muneris nondum expleto³⁸⁵).

2. *Pro aegrotis.* Religiosae omnes, cum graviter aegrotant, licet inortis periculum absit, quicquidlibet sacerdotem ad mulierum confessiones excipiendas approbatum, etsi non destinatum religiosis, arcessere possunt eique, perdurante gravi infirmitate, quoties voluerint, confiteri, nec Antistita potest eas sive directe sive indirecte prohibere³⁶⁶).

Gravis morbus erit, qui quamvis nondum periculosus, tamen periculum adducere potest; vel etiam si diuturnior sit (per plures hebdomadas); vel qui etiam animum deprimat.

Arcessere, v. g. per epistolam vel nuntium, in quo casu Antistita etiam positive iuvabit, ne violetur disciplina per occultas ambages.

Iurisdictio datur a iure, supposita jurisdictione saltem pro feminis laicis in illa dioecesi i>ΕΥΟΤ·ΟΚ/*

3. *Ad conscientiae tranquillitatem.* aliqua religiosa ad suae conscientiae tranquillitatem adeat confessarium ab Ordinario loci pro mulieribus approbatum, confessio in qualibet ecclesia vel oratorio etiam seiniiblico (vel in loco ad confessiones mulierum legitime designato vel electo) valida et licita est, revocato quolibet contrario privilegio; neque Antistita id prohibere potest aut de ea re inquirere, ne indirecte quidem, et religiosae nihil Antistitae referre tenentur³⁶⁷).

«·) S. C. Ep. et Reg. 17. aug. 1891.

³⁶³) S. C. Ep. et Reg. 7. dec. 1906.

^{3M}) Cn. 520. 2.

S. C. de Relig. 20. april. 1917.

^{5M}) Cn. 523.

i C. 24. nov. 1920. A. A. S. 12 (1920) 575.

a. *Finis* huius cn. non est, ut regula de stabili confessario adeundo vel disciplina domestica relaxetur, sed ut in quibusdam casibus libertati conscientiae etiam monialium intra clausuram degentium consulatur. Ergo non licet contra regulam exire vel vocare sacerdotem, nec Antistita vi huius cn. obligatur eum vocare; attamen caritas et prudentia saepe suadebit.

b. *Ad conscientiae tranquillitatem* petit religiosa, si vult rationabiliter confiteri, v. g. ad difficultatem enodandam, ad tuto communicandum, si ordinario difficulter se aperit. Irrationabilis vero petitio non obstat validitati, sed ansam dat sacerdoti ad monitionem.

c. *Adeat*, i. e. vel occasione data ipsa adire potest, vel etiam rogare per se vel per alium, ut sacerdos veniat.

d. *Locus legitime designatus* est v. g. sacristia, allocutorium vel aliud cubiculum cum consensu saltem tacito Ordinarii loci destinatum ad confessiones audiendas sive habitualiter, sive etiam in casu necessitatis ad actum, dummodo haec loca instructa sint sede confessionalis cum cratibus, prout in confessione feminarum requiritur excepto casu, quo iuxta decisionem C. i. C. (12. febr. 1935) locus confessionis per modum actus designatur vel *eligitur* »ad normam cn. 910, § 1«, qui cn. pro feminarum confessione requirit confessionale, nisi ex causa infirmitatis aliave verae necessitatis et adhibitis cautelis», si quas Ordinarius loci opportunas indicaverit³⁷⁸).

Secundum interpretationem C. i. C. *circumstantia loci* ad validitatem requiritur, scilicet, confessio religiosae ibi est valida et licita, ubi confessio feminae laicae secundum cn. 909, 910, § 1 est licita, viceversa ibi est invalida, ubi confessio laicae ex praedictis cn. est illicita³⁷⁹). Pro confessario autem ordinario, extraordinario vel speciali circumstantia loci non ad validitatem, sed solum ad liceitatem requiritur.

e. Jurisdictio confertur a tunc sicut supra (2.) pro aegrotis.

354. Varia praescripta³⁷⁰). J. Confessarius tum ordinarius tum extraordinarius scientia, prudentia et morum sanctitate instructus et *40 annorum* esse debet; ex iusta tamen causa Ordinarius ad hoc munus eligere potest sacerdotes, qui hanc aetatem nondum habent, modo aliis dotibus excellant.

Monentur confessarii religiosarum, tum ordinarius tum extraordinarius, ne interno vel externo communitalis regimini ullo modo se immisceant³⁷⁰).

2, Confessarius sive ordinarius sive extraordinarius religiosarum constitui nequit *Vicarius generalis*, quia non convenit, ut iudex constituatur in foro interno, qui iudex est in foro externo.

3, Confessarius ordinarius non potest deputari extraordinarius nec rursus ordinarius in eadem communitate, nisi *post annum* ab expleto munere, exceptis casibus supra recensitis. Extraordinarius autem immediate fieri potest ordinarius.

4. Loci Ordinarius ob gravem causam confessarium tum ordinarium tum extraordinarium amovere potest, etiamsi monasterium sub regularibus et confessarius regularis sit, nec tenetur amotionis causam cuiquam significare excepta s. Sede, si ab ea requiratur; de amotione autem superiorem regularem monere debet, si moniales regularibus subsint³⁷¹).

³⁷⁸) C. i. C. 24. nov. 1920 et 12. febr. 1935. A. A. S. 27 (1935) 92.

³⁷⁹) C. i. C. 28. dec. 1927. A. A. S. 20 (1928) 61.

³⁷⁰) S. C. de Relig. 13. febr. 1913 n. 8. Cn. 524, 1, 2, 3.

³⁷¹) Cn. 527.

_Nota 1. Directio spiritualis tum communitatis in genere tum singularum monialium per se ad confessarium ordinarium spectat, quare extraordinario aliud officium iure non competit, nisi ut monialium confessiones statutis temporibus audiat atque in illis rebus, quae sibi proponuntur, salutaria monita et consilia suppeditet. Prudentia nempe exigit, ne aliis rebus, sive ad disciplinam sive ad vitam spiritualem pertinent, ullo modo se immisceat.

Nota 2. Ne aegre ferat confessarius ordinarius, si quando moniales confessarium extraordinarium advocent; immo in certis adiunctis ipse consulat, ut extraordinarium edeant. Ubi enim advertit monialem in spiritu non proficere, eo quod ipse e. g. aiusdem conscientiam scrupulosam apte dirigere vel tepiditatem curare non potest, eam ad extraordinarium mittat, cui forte melius continget, quod ipse frustra assequi hucusque conabatur.

QUAESTIO SECUNDA.

De restrictione jurisdictionis³⁷²⁾.

355. Restrictio iurisdictionis. Iurisdictio, cum circa obiectum divisibile versetur et libera hominis voluntate conferatur, diversis modis restringi ac limitari potest:

a. Quoad *personas*, ut si quis jurisdictionem accipiat pro tota dioecesi, certis tamen hominibus e. g. feminis vel monialibus exceptis.

In nonnullis regionibus e. g. in Italia usus habet, ut iuvenibus praesertim sacerdotibus iurisdictio conferatur limitata ad solos viros, non item ad mulieres, absolendas; quam ob rem in Codice iuris can. quandoque sermo occurrit de confessario etiam pro mulieribus seu pro utroque sexu approbato.

b. Quoad *locum*, ut si quis in una tantum parochia confessiones excipere possit.

Sic parochi per se pro sua tantum parochia jurisdictionem (ordinariam) accipiunt; usus tamen habet, ut tam parochi quam capellani jurisdictionem (delegatam) pro tota dioecesi accipiant.

c. Quoad *tempus*, ut si cui conferatur iurisdictio ad biennium, quo elapso potestas concessa exspiret.

d. Quoad certa *peccata*, ut si summus Pontifex vel episcopus absolutionem a certis peccatis sibi reservet. Haec limitatio iurisdictionis *reservatio casuum* vocatur, quae expositione uberiore indiget (cn. 893—900).

e. Praeterea reservantur etiam quaedam *poenae* vel *censurae*, ita ut tolli non possint nisi a superiore; quae si impediunt receptionem sacramentorum, poenitens absolvi non potest, nisi recurratur ad superiorem pro remissione poenae. Inde etiam de reservatione censurarum et earum absolutione agendum est (cn. 2245—2254).

Articulus primus.

De reservatione casuum.C ,

§ 1. De peccatis reservatis.

356. Natura reservationis. *Reservatio* in iudiciis tum civilibus tum ecclesiasticis occurrit et significat avocationem alicuius causae ab inferiore iudice ad superiorem, qua avocatione inferiori iudici adimitur potestas illam causam diiudicandi. Ideo reservatio casuum proprie est superioris ecclesiastici revocatio nonnullorum casuum ad suum iudicium. Quia vero ex ipsa hac revocatione sequitur limitatio potestatis in inferiore iudice, reservatio solet definiri: limitatio seu negatio potestatis absolvendi a certis peccatis. Et *casus reservatus* est pecca-

³⁷¹⁾ Jos. Pauwels, De casibus reservatis. (2 tomi, quos denuo edidit Migne, Theologiae cursus completus XVII 1 933—1604.) Bucceroni, Commentarii de casibus reservatis (Romae 1889). ¹⁾ Hausmann, Geschichte der päpstlichen Reservatfälle (Regensburg 1868). Coronata, De sacramentis I. (1943) n. 396—411. Cappello II. (1953) n. 351—172.

turn ad tribunal superioris indicis advocatum, a quo proinde inferior iudex ob defectum potestatis absolvere non potest³⁷³⁾.

Ex his definitionibus tria colliguntur: xq. neminem reservare posse peccata nisi pro suo territorio; \ β, reservationem directe non afficere poenitentem sed confessarium, cuius potestatem restringit; \ γ. si ergo confessarius simplex sive bona sive mala fide poenitentem a peccato reservato absolvit, hoc per se suppositis supponendis solum indirecte remittitur.

357. Potestas reservandi. 1. Est in Ecclesia potestas reservandi quaedam peccata, a quibus inferiores confessarii absque speciali facultate extra articulum mortis absolvere non possunt. Constat ex Concilio Trident³⁷⁴⁾, ex *Codice* iuris canonici³⁷⁵⁾ et ex natura sacramenti poenitentiae, quod exercetur per modum indicii potestate ab Ecclesia collata; atqui Ecclesia, quae potestatem confert, eam etiam limitare et ius limitandi aliis conferre potest.

2. Etsi, considerata sola potestate reservandi, omnia peccata, mortalia et venialia, externa et interna, reservari possunt, considerato tamen fine reservationis *sola peccata externa eaque graviora et atrociora* reservantur: potestas enim reservandi data est in utilitatem disciplinae ecclesiasticae, quocirca ea tantum peccata reservari solent, quae turbant disciplinam et scandalo sunt fidelibus, qualia sunt gravia et externa. Prorsus autem inutile esset reservare venialia, quippe quae non sint materia necessaria confessionis.

358. Finis reservationis. \tf. Finis primus ipsa institutione reservationis suapte natura intentus est *disciplinarius*, bona nempe Ecclesiae gubernatio: quae exigit, ut graviora peccata, quae communitati fidelium perniciosa sunt, superioribus iudicibus reserventur, quippe qui ob suam experientiam et prudentiam melius iudicare possint, qua ratione malo obviandum sit³⁷⁶⁾. \ Alter reservationis finis item cum reservatione natura sua connexus est *medicinalis*, ut fideles a peccatis absterreantur, quorum absolutionem vident esse tam difficilem.

f' fto '

Non deerant, qui tertium reservationis finem adderent, scilicet *poenalem*. Re ipsa per reservationem delinquentibus imponitur onus comparendi coram indice superiore, nihilominus affirmari nequit, Ecclesiam hoc ipsum intendere, ut delinquentes puniantur. In *Codice* enim nullum apparet vestigium rationis poenalis, quae reservationibus insit; de utroque alio fine manifesta occurrunt indicia. Ex ipsa enim definitione³⁷⁷⁾ apparet finis *disciplinarius*; eo autem quod postulatur, ne reservatio diutius in vigore maneat, quam necesse sit ad publicum aliquod vitium extirpandum et collapsam Christianam disciplinam restaurandam, innuitur finis *medicinalis*³⁷⁸⁾, qui etiam ex eo apparet, quod Ordinarius curare debet, ut reservationes dioecesanae ad subditorum notitiam deducantur¹⁷⁹⁾.

373) Cn. 893.

374) Sess. 14. et can. II. D. 921.

375) Cn. 893.

376) Cone. Trid. sess. 14. c. 7. (D. 903).

377) Cn. 893, § 1.

378) Cn. 897.

*379) Cn. 899, § 1.

k,
A^'.

359. Quis peccata reservare possit³⁸⁰⁾. Potestas reservandi peccata residet in omnibus, qui iure ordinario potestatem absolvendi concedere aut censuras ferre possunt, excepto Vicario capitulari et Vicario generali, nisi hic speciale mandatum habeat: qui enim iurisdictionem aliis conferre possunt, eam etiam limitare possunt, nisi a s. Sede prohibeantur. itaque

1, *Summus Pontifex* casus reservare potest pro tota Ecclesia; omnes alii superiores ecclesiastici, tum Ordinarii locorum tum superiores religionis exemptae, quippe qui iurisdictionem a summo Pontifice accipiant, in reservandis peccatis ab ipso dependent, adeo ut reservationibus eorum modum et limites praescribere possit.

2, Locorum *Ordinarii* casus reservare possunt pro suis dioecesibus; episcopi igitur parochorum quoque iurisdictionem, utpote sibi subiectam, hac ratione restringere possunt.

a. Normae locorum Ordinariis a *Benedicto XIV.* et a novo *Codice*³⁸¹⁾ decretorie ac praeceptive hae statuuntur:

a. Vel in synodo dioecesana rem discutiant vel, si extra synodum fit reservatio, capitulum cathédrale et aliquot ex probatoribus animarum curatoribus dioecesis de reservationis necessitate aut utilitate audiant.

β. Solum tres, ad summum quatuor ex gravioribus et atrocioribus externis criminibus specificè determinatis reservent; non peccata mere interna, nec gravia externa, quae ex fragilitate humana, non ex speciali malitia committuntur.

γ. Prorsus abstineant a peccatis sibi reservandis, quae Sedi apostolicae iam sunt reservata, et regulariter etiam ab iis, quibus imposita est censura nemini reservata.

8. Ne reservetur censura, nisi attenta peculiari gravitate delictorum et necessitate aptius providendi disciplinae ecclesiasticae et medendi conscientis fidelium. In delictum autem, quod ob censuram Sedi apostolicae reservatum est, nequeunt aliam censuram sibi reservatam imponere³⁸²⁾.

ε. De factis reservationibus apte instruendos curent fideles. Ipsae vero reservationes ne vigeant ultra, quam ad aliquod vitium exstirpandum aut ad Christianam disciplinam instaurandam necesse sit.

3, *Superior generalis* religionis exemptae et in monasteriis sui iuris *Abbas* cum proprio cuiusque consilio respectu suorum subditorum. Firma tamen manente dispositione cn. 518, vi cuius confessariis domus concedenda est facultas absolvendi a casibus reservatis, et altera, vi cuius omnes confessarii ab Ordinario approbati religiosum absolvere possunt etiam a peccatis et censuris in religione reservatis.

JSota. Religiosi exempti eorumque familiares, si confitentur apud confessarium religiosum, qui suam iurisdictionem habet a Superiore religioso, possunt absolvi a casibus, quos Ordinarius loci sibi reservavit; si autem confitentur apud sacerdotem, qui iurisdictionem habet solum ab Ordinario loci (nec specialem in reservata), non possunt absolvi a casibus reservatis Ordinarii loci; nam huius confessarii

³⁸⁰⁾ S. *Officium* 13. iul. 1916. Hoc decretum ex parte repetit ea, quae iam Benedictus XIV. (De synodo 1. 5. c. 5.) memorat, ex parte vero prorsus nova decernit, quocum concordant cn. 893—899.

³⁸¹⁾ Cn. 895 sqq.

³⁸²⁾ Cn. 2246, § 1; 2247, § 1.

iurisdictio est restricta, prioris confessarii religiosi iurisdictio non est restricta.

2. De censuris reservatis.

360. *Reservatio censurarum*³⁸³). In quaedam delicta censurae ecclesiasticae statuuntur; etiam tales censurae saepius reservantur i. c. non possunt remitti nisi a superiore auctoritate. Inter has poenas sunt tales, quae impediunt receptionem sacramentorum, ut excommunicatio (et interdictum personale). Inde fit, ut simplex confessarius a quibusdam peccatis absolvere non possit, quia censuram reservatam tollere non potest, quae impedit receptionem sacramenti poenitentiae. Haec peccata dicuntur *reservata propter censuram*,

o. Cum censura supponat delictum grave cum contumacia commissum, quidquid aufert gravitatem vel contumaciam excusat a censura. Inde in eo casu, quo peccatum solum propter censuram reservatum sit, si quis ab incurrenda censura liber sit, quia e. g. cum gravi metu vel cum ignorantia censurae peccavit, aut a censura absolutus est, peccatum non est reservatum. Quodsi peccatum ratione sui reservatum annexam habet censuram, non contracta vel ablata censura reservatum manet peccatum.

b. Si censura impedit sacramentorum receptionem, censuratus licite non potest absolvi a peccatis, nisi prius absolutus fuerit a censura. Quodsi censura receptionem sacramentorum non impedit, potest rite dispositus et a contumacia recedens absolvi a peccatis firma manente censura³⁸⁴).

c. Notandum est discrimen inter *peccatum* reservatum et *censuram* reservatam, quae impedit receptionem sacramentorum. *Peccatum* reservatum secum fert limitationem iurisdictionis in ipsum peccatum, ita ut *valide* absolvi (directe) non possit. *Censura* reservata vero denotat solum, confessarium non habere potestatem *censuram* tollendi; et inde peccatum solum *propter censuram*, et solum quamdiu censura reservata adest, reservatur³⁸⁵).

d. Casus reservati a rom. *Pontifice*, uno excepto, sunt censurae reservatae. Unicum peccatum ratione sui s. Sedi reservatum est falsa denuntiatio sacerdotis de sollicitatione apud indices ecclesiasticos, quod peccatum insuper adnexam habet censuram (infra n. 379, 5 s.).

e. Quod Pius XI. statuerat³⁸⁸): peccatum confessoriorum absolventium socios factionis '*L'action française*' esse s. Sedi reservatum ita, ut semper (etiam in casibus cn. 900) onus recurrendi maneat, et recursu neglecto accedere excommunicationem *specialiter* s. Sedi reservatam, — post submissionem factionis mitigatum est in hunc sensum: absolvi posse socios, qui adhaerere factioni tantum volunt, si et donec Consilium factionis stet suis promissis et cautelis.

§ 3. Divisiones et condiciones requisitae.

361. Saepe etiam sermo fit de divisione in *reservata papalia et episcopalia*; quae ut recte intelligatur sequentia attendi debent:

1. *Casus papales* omnes sunt reservati cum censura et propter censuram, unus *etiam* ratione sui (n. 360, d.). Casus igitur papales

M3) Cf. De poenis eccles., praesertim n. 50—93.

•M) Cn. 2250, 1, 2.

3sS) Cn. 2246, § 3.

«·) S. *Poenitent.* 10. nov. 1928. A. A. S. 20 (1928) 398. *Periodica* 17 (1928) 242 s. Mitigationem cf. A. A. S. 31 (1939) 317. *Per.* 28 (1939) 334.

proprie sunt *censurae reservatae*, quarum aliae ordinario modo seu simpliciter, aliae speciali modo, aliae specialissime reservatae sunt^{3*7)}.

a. Haec divisio censurarum desumitur ex ambitu facultatis absolvendi a casibus rom. Pontifici reservatis. Quae enim in *generali* facultate absolvendi continentur, ordinario modo seu simpliciter reservatae dicuntur, quae in *speciali* facultate absolvendi continentur, speciali modo reservatae sunt, et quae solum in *specialissima* facultate absolvendi continentur, specialissime reservatae sunt^{38*)}.

b. Praeterea attendendum est, *censuras ab homine* semper reservari *illi Superiori, qui eas infligit*. *Ab homine* dicitur censura, quae fertur per modum praecepti particularis vel per modum sententiae condemnatoriae, si v. g. in iure statutum est ♦puniatur ab episcopo* sive determinata, sive etiam indeterminata poena.

, 2, *Casus, qui a iure episcopis* reservantur, sunt *censurae reservatae*, ., de quibus idem valet quod de papalibus, nisi quod ab episcopis ordinaria potestate remitti possunt.

Cum casus a iure episcopis reservati proprie sint casus papales, ab eis absolvere possunt omnes confessarii, qui facultatem habent absolvendi a casibus papalibus; qui potestate absolvendi carent, vel ad episcopum vel ad s. Sedem ad obtinendam facultatem recurrant et in casu urgenti poenitentem tractent, ac si alium casum papalem haberet, i. e. eum directe absolvant cum onere recipiendi mandata.

3. *Casus episcopales*, quos ipsi episcopi sibi pro suo quisque territorio reservant et diversitate locorum diversi sunt. Ordinarie et per se reservatur solum peccatum; hinc inde etiam censura additur, quod tamen parce fiat.

Disputant, utrum in casibus proprie episcopalibus cum censura reservatis principaliter reservatum sit peccatum an censura. Verum certe probabilis est sententia, quae nullum in hac re statuens discrimen inter censuram papalem et episcopalem docet, etiam in casibus episcopalibus principaliter et per se reservari censuram, quia in iure nullum reperitur discriminis fundamentum, nisi episcopus mentem suam explicite significaverit. Momentum practicum huius sententiae in eo est, quod is, qui censuram non incurrit, neque reservationem incurrit, ut supra de casibus papalibus dictum est^{38*)}.

362. Condiciones ad reservationem requisitae. Ex antea dictis plures *ones* requiruntur, ut peccatum censi possit reservatum vel censura contracta:

1. *Ut sit formale* in ea malitiae specie, ob quam reservatur: si enim haec malitiae species prorsus incognita erat, peccatum *sub hac ratione* mere materiale est.

Finge incestum in primo et secundo consanguinitatis gradu esse peccatum reservatum. Si quis ergo confitetur se cum consanguinea (in secundo gradu) peccasse, sed nescivisse personam esse consanguineam vel incestum specie differre a fornicatione, peccatum reservatum non commisit. In praxi tamen haec posterior ignorantia non est facile admittenda: nam etiam rudes saltem in confuso apprehendunt, non idem esse fornicari cum consanguinea et cum extranea; confusa autem cognitio ad incurrendum casum sufficit.

^{3*7)} Vide casus papales, quae pro praxi confessionis alicuius momenti sunt, in fine libri.

^{3NM)} Cn. 2253, 3.

Cf. *D'Annibale*, Summula I. n. 340. *Ballerini-Palmicri* V. n. 476. *Génicot* II. n. 344.

2. *Ut sit externum*, etsi occultum; peccata enim mere interna non solent reservari (n. 357, 2), nec censuris plecti.

Ut sit mortale non solum ratione obiecti. sed etiam ratione actus tum *interni* tum *externi*; hinc cessat reservatio vel censura, si peccatum vel ob parvitatem materiae vel ob imperfectionem actus redditur veniale.

Reservatio et censura praecipue cadit in actum *externum*, qui proinde *graviter* malus esse debet. Si ergo actus externus esset levis, peccatum non esset reservatum, etsi actus internus esset gravis, ut si quis intentione graviter percutiendi clericum leviter tantum tangeret.

4. *Ut sit opere consummatum*, quo significatur peccatum debere esse in sua specie perfectum non solum attentatum sed consummatum cum consecutione effectus, nisi lex reservans etiam conatum vel attentatum reservatum velit.

Si ergo reservatum sit adulterium vel incestus, peccatum non est reservatum, nisi intercesserit copula perfecta, et si puniatur homicidium, ad incurrendam censuram non sufficit inflxisse vulnus vel dedisse venenum, sed requiritur, ut ipsa mors secuta sit.

5. *Ut sit certum*, non solum dubium; dubium autem intelligitur tum dubium *iuris*: an lex reservans se extendat etiam ad hunc casum; tum dubium *facti*: an peccatum revera commissum sit, an grave sit, an commissum sit cum condicionibus, sub quibus reservatum est.

Scilicet in dubio iuris vel facti reservatio non urget³⁷⁰).

6. Ad incurrendam *censuram* insuper requiritur, ut delictum sit *cum contumacia commissum*⁵¹). Contumax est in censuris ferendae sententiae, qui post monitiones non desistit vel poenitentiam detrectat; in censuris latae sententiae, qui sine causa legitime excusante transgressus est legem, cui scivit annexam esse censuram.

Si quis solum sciret, agi de peccato non ordinario, a quo non omnes absolvere possunt, sed nullam distinctam apprehensionem censurae haberet (ut saepe fideles laici), non esset vere contumax.

7. *Impuberes* excusantur a censuris latae sententiae³⁹²); a reservatione peccati per se non excusantur, nisi reservans ita declaraverit: Econtra puberes, qui eosdem inducunt vel cum eis concurrunt in delictum, censuram statutam incurrunt.

Nota. Horum omnium ratio est, quia reservatio et censura est res odiosa tum confessariis, quorum jurisdictionem restringit, tum poenitentibus, quibus confessionem reddit difficiliorem, ideoque *strictae interpretationis* est nec extendenda ad actus dubios atque imperfectos. Cn. 2246, § 2.

363. De ignorantia reservationis vel poenae. . *Num incurratur reservatio vel poena ab eo, qui illas ignorat.*

1- *De peccatis reservatis*. Casus sine censura reservati incurruntur etiam ab eo, qui reservationem ignorat, nisi contrarium declaretur.

»*) Cn. 2245, § 4.
""*) Cn. 2242, § 2; 2233, § 2.
3M) Cn. 2230.

Reservationes, quae rationem poenae habent, ignorantes non incurrunt; cum reservationes episcopales sint disciplinares et medicinales tantum, nihil impedit, quominus dicatur, etiam ignorantes easdem incurrere.

2. *De censuris reservatis Papae*³⁹³⁾. \g. Si lex habet verba: *praesumpserit, ausus fuerit, scienter, studiose, temerarie, consulto egerit* vel similia, quae *plenam* cognitionem ac deliberationem exigunt, a censura incurrenda *excusat* quaelibet imputabilitatis imminutio sive ex parte intellectus sive ex parte voluntatis.

b. *Ignorantia affectata* sive legis sive solius poenae a censura *non excusat*, etsi lex verba praedicta contineat.

c. *Ignorantia crassa* vel supina legis (vel etiam solius poenae), quae verba praedicta non habet, a censura *non excusat*.

d. *Ignorantia simplex* seu non crassa *excusat* a poenis *medicinalibus*, non autem a *vindicativis*.

³⁹⁴⁾ *Ebrietas, omissio debitae diligentiae, mentis debilitas, impetus passionis non excusant*, nisi imputabilitas adeo sit imminuta, ut actio non amplius sit grave peccatum.

\A *Metus gravis non excusat* a poenis latae sententiae, si delictum vergat in contemptum fidei aut ecclesiasticae auctoritatis vel in publicum animarum damnum.

Secus vero excusat, etsi delictum sit intrinsece malum et grave³⁹⁴⁾.

i3. *De casibus episcopalibus* cum censura reservatis idem valet, quod de casibus papalibus dictum est.

Articulus secundus.

De absolutione a casibus reservatis.

§ I. De absolutione a peccatis reservatis.

364. Quinam absolvere possint³⁹⁵⁾. 1. *Potestate ordinaria* seu ipso iure a peccatis per episcopum reservatis absolvere potest:

a. Ipse reservans, eius in munere successor, eius superior, si in reservantis subditos jurisdictionem habet, et vicarius generalis; hi possunt etiam eandem potestatem delegare.

b. Canonicus poenitentiarius ecclesiae cathedralis et etiam collegiatae; attamen delegare non potest³⁹⁶⁾.

c. *Parochus* et qui nomine parochi in iure censentur toto tempore pastoralis officii.

d. *Missionarij*, quo tempore missionem ad populum habent, ³⁹⁷⁾

Missioni aequiparari possunt etiam exercitia spiritualia collective tradita! Sunt, qui non solis missionariis proprie dictis, sed etiam confessariis in auxilium eorum deputatis hanc facultatem concedant³⁹⁷⁾.

³⁹³⁾ Cn. 2229.

³⁹⁴⁾ C. i. C. 30. dec. 1937. A. A. S. 30 (1938) 73.

³⁹⁵⁾ Cn. 899, 900.

³⁹⁶⁾ Cn. 401, § 1.

³⁹⁷⁾ *Cappello* Pl. n. 391 probat ex fine legis. Sententia est practice tuta ex cn. 209.

V.R

2. *Potestate delegata:*

a, Vicarii foranei (decani), qui habitualiter instrui *debent* hac facultate, addita, praesertim in locis dioecesis a sede episcopali remotioribus, facultate *subdelegandi* toties quoties confessarios sui districtus, si et quando pro urgentiore aliquo determinato casu ad eos recurrant.

Vi huius facultatis ergo decani solum *ad actum* subdelegare possunt; potest utique episcopus etiam iis potestatem facere *habitualiter* subdelegandi.

_b. Omnes, quibus Ordinarius potestatem delegatam concesserit, quam tamen non cuivis et passim impertiat.

365. Quando cesset reservatio. I. *Reservatio ipso iure cessat* (cn. 900), ita ut confessarius simplex *directe* absolvere possit:

a. In confessione *aegrotorum*, qui domo egredi non possunt.

b. In confessione *sponsorum*, qui matrimonii ineundi causa confitentur.

lc. Si superior petitam facultatem absolvendi pro determinato aliquo casu *negaverit*.

Iam pridem statutum fuerat, si *superior regularis* confessario petenti neget facultatem absolvendi a casu in suo ordine reservato, confessarius absolvere potest, nisi scandalum vel damnum commune timeatur, quod removeri non possit re superiori non manifestata³⁹¹¹). Ratio est, quia cognito casu a superiore finis disciplinaris iam obtineri potest.

d. Si ex prudenti iudicio confessarii facultas a superiore *peti non potest* sine gravi incommodo poenitentis aut sine periculo violandi sigillum.

Grave poenitentis incommodum adesse censetur: a. si poenitens alias scandalum daret; β. si incurreret infamiam; γ. si tamdiu manere in peccato mortali ei durum esset quousque facultas a superiore petatur; δ. si urget praeceptum communionis paschalis vel in sacerdote necessitas celebrandi; e. difficultas redeundi.

e. *Ex/ro territorium* reservantis, etsi poenitens splum ad obtinendam in absolutionem ex eo discesserit.

Peregrini ergo a peccatis et censuris in propria dioecesi reservatis a quovis confessario directe absolvi possunt, non item a peccatis et censuris in dioecesi, in qua confitentur, reservatis, ubi tractantur ut incolae loci³⁹⁹)

/ . *In periculo mortis*⁴⁰⁰).

x2. *Reservatio per absolutionem* cessat:

y J ^ ^ 'a. Per absolutionem validam ab eo datam, qui ordinariam vel delegatam potestatem habet absolvendi a peccatis reservatis.

A peccatis ergo reservatis, a quibus poenitens iam semel directe absolutus est, quilibet confessarius absolvere potest, si ea iterum clavibus subjiciantur.

b. Per confessionem etiam *invalidam* vel sacrilegam apud confessarium habentem potestatem in reservata, *in qua accusatur reservatum*: legitimus enim superior de peccato reservato iam iudicavit

*..) Ita statuit *Clemens VIII.* ut testatur *Urbanus VIII.* constitutione *Santissimus* 21. sept. 1624. Cf. *Ballerini-Palmieri* V. n. 456.

3M) C. i. C. A. A. S. 12 (1920) 575.

t0°) Cn. 882.

et poenitens congruam poenitentiam iam accepit, quam quidem in hoc casu adimplere tenetur, etsi confessio fuerit nulla.

c. Per confessionem *validam* apud confessarium habentem potestatem in reservata, in qua reservatum ex oblivione *non accusatur*, sed indirecte tantum remittitur: haec sententia probabilis et proinde practice tuta est.

Huius sententiae ratio est haec: per absolutionem auferri potest reservatio, si confessarius debita potestate instructus id velit; sed praesumendum est confessarium velle poenitentem rite dispositum a reservatione liberare, cum eum iuvare velit, quantum potest (*in quantum possum et tu indiges*). Quapropter poenitens postea, ab illo peccato, quod aequae atque in priore casu materia necessaria confessionis manet, a simolici confessario rite absolvi potest⁰¹⁾.

d. Per confessionem -peccati *dubie reservati* apud simplicem confessarium, etiamsi postea cognoscatur certe reservatum esse: hoc enim peccatum iam directe remissum est Ecclesia iurisdictionem supplente.

» ^ . 4 ^
9 ^,
▼

Quid agendum sit, si confessarius simplex ex inadvertentia vel ignorantia a casu reservato absolvat:

Si a *casu episcopali* absolvit, ad statuta dioecesis attendat: in multis enim dioecesibus in hoc casu iurdictio confertur confessario, ut in bona fide existens poenitentem directe absolvere possit. Quodsi nil huiusmodi statutum sit, peccatum *indirecte* remissum est, sed reservatio! non est satisfactum; quare:

a. *Poenitens*, qui postea cognoscit confessarium non habuisse facultatem, aut ad confessarium redeat cumque roget, ut facultatem absolvendi sibi comparet, aut alium confessarium habentem potestatem in reservata adeat et peccatum indirecte tantum remissum iterum confiteatur.

β. *Confessarius* admoneat poenitentem de errore commisso, si facile fieri potest, e. g. si ad confessionem redeat, ut error ille reparetur. Vel melius petat statim facultatem ab illo peccato absolvendi et curet, ut poenitens iterum ad confessionem redeat et de illo peccato saltem in genere se accuset eumque, etiam de errore non monitum, absolvat. Quodsi poenitentem nec facile admonere nec absolvere potest, eum in bona fide relinquat.

366, Pro praxi. 1, Si poenitens affert casum reservatum statim antequam ulteriora accuset, examinandus est, num adsint condiciones ad incurrendam reservationem requisitae et, si opus sit, num sciverit peccatum esse reservatum. Quodsi constat peccatum esse reservatum, poenitenti dicendum est, ut superiorem vel confessarium privilegiatum adeat, aut, si id renuat, post paucos dies redeat ad obtinendam absolutionem, ad quam conferendam confessarius interim potestatem necessariam sibi procurabit.

2. Si poenitens promittit se rediturum esse ad eundem confessarium, confessio interrupta complenda est, ne repeti debeant iam accusata. Sufficit, ut rediens ad absolutionem obtinendam in genere se accuset de iis, quae prius iam confessus est.

•⁰¹⁾ Certum est *tempore iubilaci* a reservationibus et censuris etiam eos liberari, qui peccatum reservatum vel censura innodatum ex oblivione non confitentur. In hoc enim casu certo conceditur facultas absolvendi, etsi peccatum non accusetur, quia omnibus conceditur privilegium absolvendi, ut poenitentes omnes a suis reservationibus et censuris liberentur, dummodo opera ad lucrandum jubilaum praescripta rite implere velint.

3. Ordinarie consultum est, ut confessarius ipse a legitimo superiore facultatem absolvendi sibi procuret et poenitentem ab onere aut adeundi habentem potestatem aut scribendi ad superiorem liberet⁴⁰²).

4. Sacerdos, qui a peccatis reservatis absolvere praesumpserit, ipso facto suspensus est ab audiendis confessionibus⁴⁰³).

§ 2. De absolutione a censuris reservatis.

367. Quinam absolvere possint. \I. *Summus Pontifex* (ep^o poenitentiarius maior.

\2, *Cardinales* ubique terrarum ab omnibus peccatis et censuris reservatis absolvere possunt, exceptis censuris specialissime reservatis et adnexis revelationi secreti s. Officii⁴⁰⁴).

v3. Confessarius, quem Cardinalis vel episcopus sibi suisque familiaribus elegerit, etiamsi iurisdictione careat, quam ipso iure obtinet, etiam quoad censuras reservatas, exceptis specialissime reservatis⁴⁰⁵).

\4. *Ordinarii* per se vel per delegatum sacerdotem absolvere possunt: — a censuris *reservatis Ordinario* suos subditos, loci Ordinarius etiam peregrinos⁴⁰⁶); ^ . in casibus occultis a censuris Sedi apostolicae *simpliciter reservatis*, non autem a speciali vel specialissimo modo reservatis⁴⁰⁷); c. in casibus publicis a *poenis iure communi statutis* exceptis casibus ad forum contentiosum (alius ordinarii) deductis et censuris Sedi apostolicae reservatis⁴⁰⁸).

Plerique tamen episcopi ex specialibus induitis s. Sedis ampliores habent facultates absolvendi etiam a casibus publicis reservatis, adeo ut confessarii, qui indigent facultate absolvendi ab aliquo casu papali, eam fere semper ab Ordinario accipere possint.

t a V^{III} Regulares ex privilegio antiquo non revocato absolvere possunt a censuris lu-, (· nsfl Si) Ordinario reservatis (pro foro interno)⁴⁰⁹).

5, Omnes, qui a Sede apostolica *delegatam potestatem* acceperunt vel generalem (valet pro simpliciter et pro Ordinario reservatis) vel specialem (valet etiam pro speciali modo reservatis) vel specialissimam (etiam pro specialissime reservatis). — Insuper etiam Ordinarius potest delegare sacerdotes ad absolvendas censuras n. 4 enumeratas.

6. *Omnes sacerdotes in periculo mortis* constitutos absolvere possunt ab omnibus prorsus censuris reservatis, cum sequente restrictione:

At* /

402) Forma scribendi, qua petitur facultas absolvendi a casu reservato: *Excellentissime ac Reverendissime Domine. — Titius incidit in casum in nostra dioecesi reservatum sub n. (vel: in excommunicationem papae speciali modo reservatam cn. ..., vel ob delictum ...). Cum ipsum facti poeniteat, humiliter petit absolutionem.*

Rescriptum benigne dirigatur ad me confessarium infrascriptum servum humilimum N. N. in N. N.

4M) Cn. 2366.

4M) Cn. 239, 1.

406) Cn. 349, 1 coli. cn. 239, 1.

404) Cn. 2253, 3.

407) Cn. 2237, § 2.

403) Cn. 2237, § 1; η. 1, 2.

409) Cf. Complementum De poenis eccl. n. 31.

Infirmi, postquam convaluerunt, intra mensem sub poena reincidentiae m eandem censuram in hoc triplici casu vel per se per confessarium recurrere debent: a. si absoluti fuerint a censura ab homine lata, ad eum, qui eam tulit, b. si absoluti fuerint a censura specialissime reservata, ad Poenitentiariam vel episcopum vel alium facultatem habentem. Absolutio valet tantum pro foro interno⁴¹⁰) Ac. si absoluti fuerint a censura cn. 2288, § 1 in casu, de quo infra 7. b.

14^22.54

7, *In casibus urgentioribus*, si nempe censura exterius servari non possit sine periculo gravis scandali vel infamiae, aut si durum sit poenitenti in statu peccati permanere per tempus necessarium, ut superior competens provideat, quilibet confessarius ab omnibus casibus papalibus absolvere potest, iniuncta tamen obligatione *recurrendi et standi mandatis*⁴¹¹).

la. *Casus urgentior* ergo adest: y. si poenitens, qui propter excommunicationem prohibetur sacramenta recipere vel administrare, haec omittere non potest sine gravi scandalo vel infamia \wedge β . si durum est ipsi in peccato manere per illud spatium temporis, quod necessarium esset ad adeundum superiorem. Proinde hoc frequentius obtinebit in reservatis Papae quam in reservatis Ordinario; item frequentius ruri quam in urbe episcopali, ubi brevi adiri potest episcopus. De casu urgentiore iudicare debet confessarius; item utrum poenitentia vera sit, satisfactio congrua aut eiusdem promissio seria⁴¹²); si in hac re erret confessarius, peccare quidem posset per levitatem, sed absolutio valida esset. Si vero poenitens mala fide confessarium decipisset, absolutio ob defectum dispositionis invalida esset.

b. In casu urgenti absolvi potest ab omnibus censuris papalibus, etiam specialissime reservatis. Excipitur tamen casus sacerdotis, qui matrimonium civile attentavit, et nunc poenitens caste vivere promittit, sed mulierem ob gravissimas causas dimittere non potest. Hic a censura can. 2388, § 1 (secus simpliciter reservata) excepto periculo mortis *unice* a. S. Poenitentiaria absolvi potest⁴¹³).

c. In casibus ergo urgentioribus (aliter ac in articulo mortis) *recursus* (i. fieri debet sive censura specialissime, sive speciali, sive simplici modo, sive demum Ordinario reservata fuerit χ β . intra mensem; γ saltem per epistolam et confessarium («saltem», i. e. nisi poenitens ipse velit adire superiorem vel delegatum); γ S. fit per epistolam, reticito nomine ad Poenitentiariam vel ad episcopum aliumve superiorem facultate praeditum; χ ϵ . si recursus, cum facile fieri potuisset, intra mensem factus non est, poenitens pro poena huius omissionis reincident in eandem censuram; γ c. finis huius recursus non est, ut absolvatur poenitens, cum iam sit directe absolutus a censura et peccato, sed ut satisfiat reservatio! et ut congrua poenitentia et alia de iure iniungenda iniungantur.

d. Licet poenitenti, etiam post acceptam absolutionem et facto iam recursu ad superiorem, alium adire confessarium facultate praeditum et ab eo, repetita confessione saltem delicti cum censura, absolutionem atque mandata recipere. Quod si haec obtinuit et mandatis stetit, non tenetur postea stare mandatis alterius superioris, ad quem recursum fecerat.

e. Si in *casu* aliquo *extraordinario* recursus sit moraliter impossibilis, ipse confessarius, excepta censura propter absolutionem compileis contracta, potest absolvere *sine onere recursus*, injunctis tamen de iure iniungendis et imposita poenitentia et satisfactione pro censura; quas si poenitens intra tempus a confessario praefinitum non implevit, recidit in censuram. Eiusmodi casus extraordinarius facile accidere potest in missionibus vel exercitiis, si confessarius extraneus proficisci

<»') Cn. 2252. C. i. C. 28. dec. 1927. A. A. S. 20 (1928) 61.

''') S. *Offidum* 23. iun. 1886. Cn. 2254.

411) Cn. 2242, § 3.

413) S. *Poenit.* 18. apr. 1936 et 4. mai 1937. A. A. S. 28 (1936) 242 et 29 (1937) 283.

debet, antequam expectari possit responsum superioris et poenitens aut propter imperitiam aut ob aliam causam scribere nequeat et durum ei sit adire alium confessarium. At semper recurrendum est in casu absolutionis complicitis.

f. Quando confessarius poenitentem in casu vere urgenti a censura absolvit, potest eundem etiam ab occulta irregularitate dispensare, quae ipsam censuram sequitur⁴¹⁴) (excepta irr. ex homicidio vel abortu).

Nota. Si confessarius ignorans reservationem a censura et peccato absolvat, absolutio directa et valida est, nisi sit censura Sedi apostolicae specialissimo modo reservata vel Centura ab homine⁴¹⁵).

368. Pro praxi. 1. Si poenitens confitetur peccatum ob censuram Ss. Pontifici reservatum, confessarius, antequam ulteriora audiat, mox investiget, jium poenitens casum reipsa incurrerit. Quodsi de reservatione constat, poenitenti optionem proponat aut adeundi, sit adsit confessarium privilegiatum, aut post aliquod tempus redeundi; immo etiam hcebit desiderium mox absolutionem recipiendi insinuare pia exhortatione; possibilitas per telefonium accipiendi facultatem non impedit, quominus casus sit urgens; si nihilominus confessarius viderit casum non esse urgentem, assignet tempus redeundi et interim potestatem absolvendi sibi procuret.

2, In casu urgenti, confessarius declaret poenitenti se absolutionem sub his condicionibus concedere posse; *a.* ut post aliquod tempus redeat (si opus fuerit, poenitentem moneat de reincidentia in eandem censuram, ubi non redeat} » *b.* ut paratus sit implere mandata a s. Sede injungenda. Si poenitens haec promittat, confessarius completa confessione et iniuncta poenitentia eum absolvat.

3, Si poenitens mandata iniuncta non implet, peccat quidem, at non contrahit denuo censuram, quia solus recursus sub poena reincidentiae praecipitur; sed si ~~non~~ redeat ad recipienda mandata, denuo censuram contrahit, dummodo cum gravi culpa reditum omiserit, quia recursus sub poena reincidentiae praescriptus, qui iit per medium confessarii, tum demum perficitur et completur, quando recipiuntur mandata.

4, Rarus erit casus, in quo ipse poenitens recurrere possit et velit: quare confessarius ad s. Poenitentiarium vel ad episcopum scribat eumque de absolutione a censura in casu urgenti concessa doceat et petat mandata⁴¹⁰).

> **369.** 1. *De censura multiplici:* Censura multiplicatur: *a.* si diversa aelicta, quorum singula censuram habent annexam, committuntur, sive eadem sive diversa actione (haeresis et lectio libri sub censura vetiti); *b.* si idem delictum pluries repetitur (tria duella); *c.* si delictum commissum a diversis superioribus diversis censuris punitur (religiosus committens delictum, si annexa est excommunicatio

414) S. *Officium* 28. mart. 1906; 6. sept. 1909. Cn. 990, 2. 415) Cn. 2247, § 2.

41°) Formula scribendi ad s. Poenitentiarium: Eminentissime Princeps. Titius contraxit censuram speciali (ordinario) modo romano Pontifici servatam propter lectionem librorum prohibitorum (propter patratum duellum). Cum ipse sine absolutione dimitti non potuerit et ceteroquin rite dispositus videretur, absolutionem recepit. Nunc vero ad oboediendum Ecclesiae praescriptis hisce litteris per me infrascriptum confessarium ad s. Sedem recurrit ad accipienda mandata, paratus implere poenitentiam, quam in poenam delicti E. V. praescribere dignabitur.

loco... die... mensis ... anno ...

N. N. parochus

Exterior inscriptio litterarum:

(inscriptio habitationis »Adresse«)

Alla S. Penitenzieria Apostolica — Roma — Città del Vaticano.

Ss. Pontifici reservata et superior regularis etiam censuram — non reservatam cn. 2247, § 1 — in idem delictum tulit⁴¹⁷).

Quoad absolutionem notanda sunt: *a. Poenitens* habens censuram multiplicem potest ab una absolvi manente alia; ideoque *b.* debet omnes casus indicare, secus absolutio valet tantum pro casu expresso (praesertim si petit a superiore solum pro hoc casu competente); *c.* si absolutio, quamvis particularis petitio facta sit, fuerit generalis, valet quoque pro reticitis bona fide (excepta censura specialissime Sedi Ap. reservata), non autem pro reticitis mala fide (v. g. in confessione generali apud superiorem pro omnibus casibus competente)⁴¹⁸).

2. *De absolutione in foro interno vel externo:* Censura latae sententiae tenet delinquentem, qui delicti sibi sit conscius, in utroque foro⁴¹⁹).

x<7. Si absolutio detur in foro *externo*, utrumque forum afficit.

v *b.* Si detur in foro *interno*, in delictis *occultis* sufficit; si qui scirent censuram contractam, ex ipsa confessione peracta saltem praesumere possunt absolutionem datam.

c. In delicto *publico* per se requiritur absolutio pro foro *externo*; sed absolutus pro foro interno, remoto scandalo, potest se ut absolutum habere etiam in actibus fori externi; sed nisi concessio absolutionis probetur aut legitime praesumatur in foro externo, censura potest a superioribus fori externi, quibus reus parere debet, urgeri, donec absolutio in eodem foro habita fuerit⁴²⁰).

Nola. Quaestio ante agitata, num habens reservata in necessitate celebrandi vel communicandi teneatur confiteri confessario simplici alio deficiente, nunc in omni casu affirmative solvenda est. Nam non solum pro censuris reservatis, sed etiam pro peccatis episcopo reservatis datur nunc facultas in casu necessitatis *directe* absolvendi⁴²¹).

Articulus tertius. rC

a

De absolutione proprii complicitis⁴²²).

Celebris est constitutio Benedicti XIV. *Sacramentum poenitentiae* (1. iun. 1741), ad quam declarandam idem Pontifex postea (8. febr. 1745) novam edidit constitutionem *Apostolici muneris* et a. 1749 tertiam *Inter praeteritos*. Tria potissimum constitutio illa continet: de sollicitatione in confessione, de calumniosa denuntiatione confessarii ut sollicitantis et de absolutione complicitis. Ea, quae in his constitutionibus continentur, non solum statuuntur ad puniendos delinquentes, sed potissimum ad procurandam dignam sacramenti poenitentiae administrationem: summa enim indecentia in eo reperitur, quod sacerdos excipiat confessionem personae, quacum turpe peccatum commisit, et ita iudicem agat in crimine, cuius ipse est particeps;

⁴¹⁷) Cn. 2244.

⁴¹⁸.) Cn. 2249.

'''') Cn. 2232, § 1.

«°) Cn. 2251.

«‘) Can. 2254; 900. 2.

’«) *Acm. Berardi*, De sollicitatione et absolutione complicitis² (Faventiae 1897). *Ian. Bucceroni*, Commentarius in constitutionem Benedicti XIV. *Sacramentum poenitentiae*¹ (Romae 1888). *Capello*, De censuris⁴ (1950), n. 163—188.

et »umma pariter in eo continetur indecentia, quod ulterius confessiones excipiat sacerdos in confessione sollicitans, quippe qui in ruinam spiritualem coniiciat, quem a peccato absolvere et praeservare deberet. Tandem s. Pontifex intendit etiam remove peccandi pericula: nova enim tentatio et iteratum delictum in confessario sollicitante vel complicem absolvente semper timeri debet. Ideo praescribit Ordinariis, ut curent hanc constitutionem ab omnibus sacerdotibus approbandis legi et intelligi.

Cum in Codice novi iuris haec materia ex vetere iure assumatur, secundum vetus ius interpretanda est⁴²³).

370T~DecTaràtfônes. 1, Complex dicitur, qui cum alio idem peccatum (turpe) committit, sive uterque operatur ut in mutuis tactibus, colloquiis, sive unus tantum operatur e. g, alium tangit et hic consentit et consensum exterius manifestat. Consensum autem exterius iam manifestare censetur, qui externe non resistit, ubi sub gravi debet.

\q. Hinc non habetur proprie *complicitas*, si sacerdos peccet cum dormiente, ebria, amente, invita: lex enim loquitur de complicitate *formali*, ad quam utriusque partis in idem peccatum consensus requiritur.

i b. Ad incurrendum casum complicitatis requiritur complicitas *immediata* in ipsa actione turpi, non sufficit cooperatio quantumvis proxima ad peccatum turpe alterius sine delectatione utriusque complicis.

2. *Persona complex* intelligitur quaelibet, quacum sacerdos peccatum turpe commisit, tam femina quam vir vel puer, licet nondum puber, immo etiam persona, quacum sacerdos ante susceptum sacerdotium peccavit⁴²⁴); dicit enim bulla: *quaecunque sit persona complex*,

3. Nomine *peccati turpis* comprehenditur quodvis peccatum contra sextum praeceptum, etsi non sit copula consummatum, immo licet sit solus tactus turpis aut aspectus aut colloquium inhonestum⁴²⁵). Requiritur autem, ut peccatum sit ex *utraque parte certum, externum et grave* tum ratione actus interni tum ratione externi.

Hinc non habetur illa complicitas, de qua loquitur constitutio pontificia, si peccata sunt solum *venialia* sive interne sive externe, aut solum *dubia* sive dubio iuris sive dubio facti.

371. Ecclesia generatim efficaciter impedire vult, ne poenitens a sacerdote complice in eodem peccato turpi iudicetur. Ad hunc finem duplex medium adhibet: a. privat sacerdotem complicem iurisdictione in hoc peccatum extra articulum mortis; b. absolventem plectit excommunicatione specialissime Sedi apostolicae reservata⁴²⁶). Cum autem condiciones utriusque medii aliae et aliae sint, separatim de singulis agendum est.

1. *Privatio iurisdictionis*. Sacerdos complex privatur iurisdictione in ipsum peccatum turpe in quo complex fuit, non autem in alia peccata poenitentis⁴²⁷).

«») Cn. 884; cn. 6, 2. Ipsa const. **Sacram. poenit.** habetur in Appendice Codicis.

<“) S. *Poenitent.* 22. ian. 1879.

4U) S. *Officium* 18. maii 1873.

‘«) Cn. 884; 2367.

4I7) S. *Poenitent.* 15. maii 1877; 19. febr. 1896.

Benedictus XIV. verbis usus erat: «sublata propterea illi (sacerdoti) ipso iure quacunque auctoritate et iurisdictione ad qualemcunque personam *ab huiusmodi culpa* absolvendam.* Et s. Poenit. 16. maii 1877: »privationem jurisdictionis... esse *in ordine ad ipsum peccatum turpe*.* Haec verba ab aliis auctoribus explicantur severius, nempe: privationem jurisdictionis afficere *omnia peccata*, et hoc locum habere in ordine ad peccatum turpe, seu quamdiu hoc accusatur tamquam nondum remissum. /Xb aliis auctoribus mitior sensus admittitur, scii.: privationem iurisdictionis afficere *solum peccatum turpe*, manente iurisdictione in alia. Cum utraque sententia probabilis sit nec ab Ecclesia reprobata, mitiorem assumimus.

a. Inde casus cogitari possunt, in quibus absolutio data valida est, sive licite, sive illicite data fuerit.

Si poenitens ex oblivione vel erronea conscientia non accusat neccatum illud turpe (v. g. putans sacerdotem id iam scire), alia peccata valide et directe absoluta sunt, peccatum turpe indirecte remissum est; utique cognito errore poenitens hoc peccatum apud *alium* sacerdotem accusare deBet pro directa absolutione; sacerdos complex non potest directe absolvere.

.Si poenitens mala fide (v. g. inductus a sacerdote vel sciens se secus absolvi non posse) peccatum turpe tacet, absolutio data invalida est saltem ob defectum integritatis.

Quodsi poenitens peccatum turpe accusat quidem, sacerdos autem non agnoscit complicem, similiter alia peccata directe, peccatum turpe indirecte remissum est.

Si confessarius dubitat de persona complicitis, habet dubiam jurisdictionem, qua uti potest, si dubium solvere non potest.

Si peccatum turpe iam moraliter certo remissum est²⁸⁾, sed iterum accusatur sive in confessione generali sive includatur tanquam materia libera, absolutio valida est, sed consilium datur sacerdoti, ne confessionem excipiat, nisi cogat necessitas, neque intendat absolvere ab hoc peccato; poenitenti vero suadet, ut abstineat a tali accusatione²⁹⁾.

b. Utrum sacerdos complex etiani *licite* det absolutionem directam ab aliis peccatis, quando peccatum turpe nondum directe remissum est, pendet a circumstantiis.

Si poenitens cognitus et cognoscens complicem accusat peccatum turpe, certe non potest sacerdos, quin moneat poenitentem, intentionem efformare excludendi hoc peccatum ab absolutione; committeret fictionem absolutionis quoad hoc peccatum. Si vero monet poenitentem, ut implicite retrahat hoc peccatum, fictionem non committeret, sed contra gravem Ecclesiae prohibitionem ageret absolvendo; immo videtur inducere ad tacendum.

Si poenitens ex quacunque causa peccatum turpe non accusat, et sacerdos certus esset vel graviter dubitaret de omisso peccato nondum absoluto, *per se* obligationem gravem haberet interrogando supplendi integritatem; quodsi poenitens nunc fatetur peccatum turpe, eum alio mittere debet, sicut in aliis casibus, ubi v. g. ratione reservationis absolvere non potest.

Sed ab illa obligatione interrogandi datur excusatio; quod tunc praecipue obtinet, cum interrogando se prodere deberet et status sacerdotalis famam laederet, ut si v. g. peccasset et in habitu laicali et facie larvata, ita ut poenitens nunc demum per interrogationem compcriret, complicem fuisse sacerdotem. Immo in hoc casu *Priimmer*³⁰⁾ dicit non adfuisse complicitatem *formalem* ex parte poenitentis. Si vero poenitens in actu peccati iam scivisset, complicem esse sacerdotem, sed in confessione solum ignorat fuisse *hunc* confessarium, ab interrogando non excusari

’“) S. *Poenitent.* 22. ian. 1879.

4M) S. *Offcium* 29. maii 1867; s. *Poenitent.* 29. febr. 1904.

43°) Man. Theol. mor.3 n. 455, 2.

videtur sacerdos, quia famam status sacerdotalis non amplius imminueret; insuper propriae famae periculum vitari potest interrogando: utrum illud peccatum iam remissum sit; si non, dicendo se non habere iurisdictionem sicut in peccatis reservatis.

,2. *Excommunicatio specialissime reservata incurritur:*

; g. Si sacerdos complex ab ipso peccato turpi nondum remisso et accusato absolvit,(verjabsolvere fingit,

Fuerunt quidem auctores qui ex verbis Bullae deducerent, non incurrere censuram sacerdotem, qui mere *simularet* absolutionem, recitando v. g. orationem quandam vel alia verba pronuntiando aut etiam tacendo, ita ut videretur per signa revera absolvere. Sed iam s. Alphonso⁴³¹⁾ consulenti s. Poenitentiariam responsum est non vitari excommunicationem per fictionem absolutionis. Idem pluries postea responsum est⁴³³⁾ et nunc explicite in canone citato habetur.

Non autem incurrit censuram confessarius, qui, *monito poenitente* de non concessa absolutione, solum ad vitandam sigilli laesionem vel famae periculum *dissimulat* absolutionem v. g. benedictionem dando.

b. Si sacerdos complex absolvit vel absolvere fingit poenitentem, qui peccatum turpe, a quo nondum est absolutus, non accusat, sed ideo ita se gerit, quia ad id a complice confessario sive directe sive indirecte inductus est.

Directe confessarius inducit, si positive et explicite eum monet de tacendo peccato v. g. quia sacerdos iam novit vel quia accusatio esset inutilis; *indirecte* vero inducit, si persuadere conatur poenitenti, actionem non fuisse peccaminosam vel non gravem, ita ut poenitens inde deducat, se posse tacere; immo etiam si ante factum persuaserat poenitenti, non esse peccatum quod agere vult, ita ut iam non adsit formalis, sed (propter erroneam conscientiam poenitentis) materialis tantum complicitas⁴³³⁾.

Nulla modo vero inducit, qui poenitenti prohibitionem Ecclesiae declarat eo fine, ut poenitens alium confessarium adeat.

c. Etiam in articulo mortis, quamvis tunc absolutio sit semper valida, sacerdos complex absolvens incurrit excommunicationem, si alius sacerdos, licet non approbatus, sine gravi aliqua exortura Infamia vel scandalo, possit excipere monentis' confessionem,^excepto casu quo moribundus recuset alteri confiteri.

S72. *Licite et valide absolvere* potest ergo sacerdos suum complicem:

.Æ *In articulo vel periculo mortis*, \A. si nullus, nec simplex sacerdos adest, neque vocari potest sine periculo infamiae vel scandali nec hoc periculum praeverti poterat;\?. si adest quidem vel vocari potest «v alius sacerdos, sed hic non possit vel non velit (v. g. ob scrupulosi- / talem) confessionem audire, vel si poenitens recuset huic confiteri.

Sunt auctores, qui hanc facultatem absolvendi per quandam epikiam extendant etiam ad casum gravissimae, quamvis non extre- mae necessitatis.

431) L. VI. n. 556 q. 1.

4M) S. *Poenit.* I. mart. 1878; Decr. s. O//. 5. dec. 1883, 2.

433) S. O//. 16. nov. 1934. A. A. S. 26 (1934) 634. Idem S. *Offic.* 21. iul. 1934 decrevit sanctiones cn. 2320, 2343, § 1, 2367, 2369 extendi etiam ad Ecclesiam *Orientelem* cuiuscumque ritus, easque reservari in foro interno S. *Poenit.*, in foro externo S. *Officio.* N. A. S. 26 (1934) 550.

lg, Ratio eorum est: Vix credibile est Ss. Pontificem voluisse, ut lex ista, licet prohibens et irritans, etiam in eiusmodi adiunctis obliget, ubi collidit cum lege naturali cavendi scandalum et infamiam, et cum lege divina praecipiente receptionem sacramenti poenitentiae et eucharistiae.

\ b. Exempla fingunt talis casus gravissimae necessitatis: Mulier in peccatum turpe cum sacerdote lapsa est et (v. g. in locis missionum) nullus alius sacerdos adest, nec vocari potest sine scandalo et infamia, nec spes est, alium adventurum; vel: urget praeceptum annuae confessionis et communionis et mulier non potest omittere hanc sine scandalo et infamia, nec potest in alium locum migrare ad quaerendum confessarium.

' C. Sed opponipotest: Adest semper alia via evadendi hanc collisionem; aut sacerdos petat nomine tecto facultatem absolvendi in tali casu necessitatis, quam accipiet, si ratio sufficiens videtur s. Poenitentianae; — aut mulier, utpotê non habens copiam confessarii et in necessitate suscipiendae s. communionis constituta, cum sola contritione perfecta accedat ad s. communionem, et postea data occasione ab alio sacerdote absolvatur; Si

Nota. *Modus se gerendi cum sacerdote, qui hanc censuram incurrit.*

Si confessarius, qui ex causa urgenti absolvit sacerdotem habentem censuram propter absolutionem proprii complicitis, ad s. Poenitentiarium recurrit ad accipienda mandata, haec solet imponere gravem poenitentiam et expressam prohibitionem ulterius excipiendi sacramentales confessiones personae complicitis. Quodsi sacerdos pocnitens ter (ter eundem vel tres diversos semel absolvendo) aut saepius crimen absolutionis complicitis admisit, obligatio imponitur quamprimum, et si hoc fieri non possit, saltem in»ra tres menses, si parochus fuerit, intra sex menses, officium confessarii dimittendi. Si vero ratione muneris hoc officium dimittere non possit, confessarius expositis circumstantiis ad s. Poenitentiarium recurrat ad impetrandam dispensationem ab obligatione iniuncta. Quo facto ordinarie terminus dimittendi officii ad annum prorogatur ac tandem, nisi acciderit relapsus, conceditur petita dispensatio, adeo ut sacerdos munus confessarii retinere possit. — Necessitati iteratis vicibus recurrendi provideri potest, eo quod iam prima vice exponantur causae, ob quas dimissio officii confessarii sit impossibilis. — Quodsi sacerdos poenitens in causa urgenti absolutus solum mandatis s. Poenitentiariae adhuc indigeat, et confessarius, qui sacerdotem solverat, cum eo personaliter convenire nequeat, eo quod iam discessit (e. g. absolutis exercitiis spiritualibus), confessarius roget s. Poenitentiarium, ut mandata cum sacerdote poenitente extra confessionem communicare possit⁴³¹).

Tres complicitis absolutiones (in ordine ad mandatum deponendi officium confessarii, ut supra) non sunt computandae ab ultima confessione tantum, sed ab

1M) Formula petendi mandata pro sacerdote, qui ex causa urgenti a crimine absolutionis complicitis directe absolutus est: Eminentissime Princeps. Antonius sacerdos, parochus, cum Anna uxore (vel puella) his actibus . . . peccavit eamque in confessione ... (quoties) absolvit. Nunc exercitia peragens poenitentia ductus rem confessus est; verum cum absolutio differri non potuerit (est enim in cura animarum constitutus etc.) directe absolutus est, quare pro eo mandata peto. Ipse quidem ad omnem poenam paratus est, sed officium confessarii et parochi dimittere non potest ob has causas... - Omnis occasio iterum peccandi remota est, insuper promisit, se numquam confessiones complicitis excepturum esse. Ad me ad poenitentiam excipiendam in confessionale redire potest (vel non potest ob has rationes ...) Quare suppliciter peto, ut mihi liceat per litteras eum de poenitentia iniuncta certiore facere). Responsio dirigatur quaeso ad me N. N. Confessarium in N. N. Sacrae Poenitentiariae exterior inscriptio: ut supra n. 368, nota.

initio vitae sacerdotalis, ita ut is, qui e. g. antea bis iam fuerat absolutus ab excommunicatione, quia complicem absolvit, nunc non possit absolvi nisi cum onere dimittendi officium confessarii, si ab ultima confessione semel complicem absolvit⁴³⁴⁾.

Articulus quartus.

De sollicitatione in confessione.

373. Fontes, a. Huc pertinet imprimis bulla Gregorii XV. *Universi gregis* (30. aug. 1622), quae leges particulares iam antea hac de re pro Hispaniis latas ad universum orbem extendit. Postea (11. febr. 1661) edita sunt sexdecim decreta 5. *Officii*³⁶⁾, quibus constitutiones pontificiae declarantur. His decretis accedunt duae propositiones (D. 1106 s.) ab *Alexandro VII.* damnatae. Haec omnia confirmavit Benedictus XIV. constitutione *Sacramentum poenitentiae*. Tandem 20. febr. 1867 s. *Officium* instructionem dedit ad omnes archiepiscopos 't episcopos de observatione constitutionis benedictinae et 20. iul. 1890 instructionem de examine, cui subiicienda sit persona sollicitata.

b. Constitutio benedictina haec habet: Confessarii, *qui aliquem poenitentem vel in actu sacramentalis confessionis vel ante vel immediate post confessionem vel occasione aut praetextu confessionis vel etiam extra occasionem confessionis in confessionali sive in alio loco ad confessiones audiendas destinato aut electo cum simulatione audiendi ibidem confessionem ad inhonesta et turpia sollicitare vel provocare sive signis sive nutibus sive tactu sive per scripturam aut tunc aut postea legendam tentaverint aut cum eo illicitos et inhonestos sermones vel tractatus temerario ausu habuerint*, denunciandi sunt locorum Ordinariis.

Iam ex praecepto naturali caritatis, quo iubemur avertere grave damnum spirituale a proximo, potest oriri obligatio denunciandi sacerdotem, qui abutitur sacramento in damnum fidelium, dummodo denuntiatio sit medium necessarium et efficax, et sine proportionato incommodo fieri possit.

Hic agitur de speciali obligatione, quam determinat et urget praeceptum positivum Ecclesiae (cn. 904).

374. De ipsa sollicitatione. Constitutio Benedicti. XIV. dicit: 1. «Qui aliquem poenitentem ... ad inhonesta et turpia sollicitare vel provocare sive verbis sive signis sive nutibus sive tactu sive per scripturam aut tunc aut postea legendam tentaverint.»

a. *Sollicitare* vel *provocare* est idem ac inducere, et sufficit, ut ex parte confessarii tentatum fuerit, quamvis poenitens non consentiat vel propter simplicitatem non advertat. Ergo delictum totum est ex parte sacerdotis.

b- *Aliquem poenitentem*, sive marem, sive feminam, sive puberem sive imuberem.

c. *Ad inhonesta et turpia*, j. e. ad peccatum contra sextum praeceptum, sive secum ipso sive cum alio sive solitarie committendum, sive etiam mediante poenitente aliam personam ad peccatum secum committendum.

435) S. *Poenitentiarum* 5. iun. 1901 et 5. mart. 1925.

436) Conferri possunt apud *Lehmkuhl* 11. n. 1253.

Ita s. *Poenitentiaria* 2. sept. 1904 declaravit denuntiandum esse confessarium, qui mulieribus suaserat, posse eas in absentia virorum suorum commotiones vel pollutiones licite procurare, dummodo hos actus referant ad viros absentes.

d. *Verba vel lacta* possunt esse ex natura sua provocantia, ita ut **t f** intentio praesumenda sit (sollicitatio implicita), vel in se levia vel **-*** » indifferentia, sed ex fine et adiunctis graviter provocatoria (sollicitatio **x c** explicita)⁴³⁷; n hoc ergo ultimo casu intentio ex adiunctis **diudi-**, canda est -----

Talia adiuncta sunt: si sacerdos notus sit vir ad libidinem pronus, si tactus sint pressi vel saepius repetiti, si postea secutum sit peccatum, si nullam aliam rationem habere potuerunt etc.

α. Ideo ex sententia s. *Alphonsi* (n. 704) sollicitationem continent haec verba: *tecum nuberem, si essem saecularis*; e contra haec verba: *memento mei, quia te ex corde diligo* aut turpem aut etiam alium indifferentem sensum habere possunt, quare ex adiunctis de illis iudicium ferendum est: etenim si constaret confessarium extra confessionem turpem amorem erga illam personam fovere, sollicitationem continerent.

β. Si confessarius poenitenti iniungat, ut ipsum domi expectet, vel si eam interroget, ubi habitet, vel si invitet, ut sola in domum confessarii veniat, verba per se sunt indifferentia; si autem postea ex adiunctis cognoscantur dicta ex prava intentione, inchoatam sollicitationem continent Ut tamen eiusmodi verba de turpi sollicitatione damnanda sint, requiritur, ut praeter inhonestam nulla alia prudenter supponi possit causa, propter quam a confessario dicta sint.

γ. Si confessarius mulierem in confessione *laudet de pulchritudine* et venustate, verba vel serio et prudenter e. g. ad monendam poenitentem de periculo peccandi, vel ex imprudentia et levitate, vel tandem ex prava intentione prolata esse possunt; patet, solum si affectum libidinosum redolent et hoc clare apparet, eiusmodi verba continere sollicitationem.

δ. Si confessarius audiens famulae confessionem coram ipsa *laudat dominae pulchritudinem* commendans, ut haec dominae referat, de his aeque atque in priore casu iudicandum est; recte tamen addit s. *Alphonsus* (n. 703), facilius hanc laudem accipiendam esse in pravum sensum, quia prudenter vix potest fingi huius rei alia ratio.

2. » **Aut cum eo illicitos et inhonestos sermones vel tractatus temGTario ausu habuerint.**

a. *Tractatus* sunt colloquia de re agenda, v. g. de peccato aliquo committendo; vox *sermones* vero dicit res prolatas esse inhonestas.

b. *Ausu temerario*, quod hic adjungitur, significat, in his sermonibus et tractatibus requiri intentionem libidinosam ex parte sacerdotis, ut adsit vera sollicitatio denuntianda; quae intentio in sermonibus et tractatibus facilius abesse potest quam in factis vel tactibus. Ita non esset denuntiandus confessarius, qui in talibus colloquiis imprudenter egit, qui modum excessit in interrogando vel docendo, si constat, eum bona fide egisse in bonum poeniteiŕtis, vel solum ex inconsideratione, quamvis aliquo modo culpabili.

375. Condiciones, sub quibus sollicitatio denuntianda est. Ut exsistat obligatio denuntiandi, requiritur:

VI, Ut sit delictum (cn, 904), i. e. grave peccatum ex parte sacerdotis, non solum ut internum, sed quatenus est externum. Eiusmodi

<”) Cf. *Cappello*. II. 436, 2.

sunt etiam actus leves vel indifferentes, si fiunt ex intentione libidinosa, qua alium ad peccatum grave pertrahere conatur. Si autem solum ad actus leviter peccaminosos inducere vellet (quod practice raro constare poterit), non esset delictum denuntiandum.

x 2. L7 *si/ cerium*: secus enim praevalet ius certum sacerdotis in famam suam.

Hinc nulla obligatio denuntiandi, si ipsum factum vel dictum non est certum, vel si dictum non ex natura sua provocans certum quidem est, sed intentio libidinosa non certo probatur, vel si relatio ad confessionem non est certa.

Si dubium versatur circa personam inter plures, obligatio adest denuntiandi, dummodo spes sit iudicem esse inventurum verum sontem; si dubitatur solum inter duos, non habetur obligatio, ne fama innocentis periclitetur.

376. *Adiuncta sollicitationis*. Quatuor sunt adiuncta, in quibus sollicitatio eam relationem ad confessionem habet, ut confessarius denuntiari debeat: \fl. si fiat *in actu* sacramentalis confessionis; ^, si fiat *immediate ante vel immediate post*; c. si fiat *occasione vel praetextu* confessionis, etsi confessio non sequatur si fiat *extra occasionem confessionis* in confessionali vel in loco ad confessiones excipiendas -destinato vel electo cuin simulatione confessionis7~lam singula adiuncta explicanda sunt.

\1. *In actu sacramentalis confessionis* sollicitat, qui inter initium confessionis (cum sacerdos poenitenti benedicit) et absolutionem sollicitat. In actu autem confessionis sollicitare censetur sacerdos, modo coepta sit confessio, etsi non fuerit completa vel poenitens quacunque de causa non sit absolutus.

\2. *Immediate ante vel immediate post*: si inter sollicitationem et sacramentalem confessionem nullum intervallum seu nulla alia actio intervenerit, quae non referatur ut medium ad sollicitationem. Fieri autem potest, ut is, qui denuntiandus non est ex hoc capite, denuntiari debeat ex alia clausula.

\q. Ergo denuntiandus est, qui mulierem in loco confessionis ad instituendam confessionem iam genuflexam sollicitat, vel qui mulierem sollicitat, quae post confessionem ad deosculandam manum confessarii accedit, vel qui puerum statim post confessionem ducit in cubiculum eumque ibi sollicitat. At vero sollicitatio facta altero die post confessionem, quin etiam sollicitatio facta postquam confessarius alium poenitentem audivit, non censetur facta immediate post confessionem, modo confessarius in confessione pravum suum animum non manifestaverit, ut si e. g. dixerit: *expecta me paulisper* et post breve tempus venerit et sollicitaverit.

b. Si confessarius confessione peracta extra confessionale, antequam sollicitet, cum poenitente de aliquo negotio tractat, de quo in confessionali iam verba fecerat, ad rem diiudicandam considerata sunt adiuncta. Si constat sollicitationem iam antea primario intentam et negotium solum ut medium ad illam perficiendam electum fuisse, habetur sollicitatio denuntianda.

3. *Occasione confessionis*: si poenitens accesserit ad confessionem hic et nunc faciendam, etsi confessio ipsa propter sollicitationem a confessario factam reipsa secuta non fuerit.

Ergo probabiliter denuntiandus non est confessarius, qui rogatus a poenitente extra locum confessionis, ut sequenti die vel etiam vespere (cum petat mane) eius confessionem audire velit, eam sollicitat, sive dein sequitur confessio sive non, quia

non occasione confessionis

denuntiandus est confessarius, qui sollicitat personam invitante confessarium ad ipsius confessionem statim audiendam: occasione enim confessionis non ille tantum sollicitat, qui in confessionali id facit, sed etiam ille, qui extra confessionale sollicitat, quando petitur confessio statim peragenda, adeo ut confessio et petitio moraliter unum sint.

Nec confessarius, qui ex confessione agnoscens poenitentis animum proclivem ad turpia inde ansum sumit eam postea sollicitandi, quia non tam confessio, quam *notitia ex confessione* capta occasionem sollicitationis suppeditavit⁴³⁹). Si tamen signo aliquo externo constaret, confessarium iam in confessionali voluntatem concepissem postea sollicitandi, ut si homo ad turpia pronus poenitentem interrogat, ubi habitat, denuntiandus esset, non quidem quia occasione confessionis sollicitavit, sed quia immediate post confessionem sollicitationem inchoasset et postea perfecisset.

Nota. *In confessione, immediate ante vel post confessionem, occasione confessionis* etiam ille sollicitare censetur, qui in praedictis adiunctis sollicitationem, quae postea completur, inchoat, ut si in illis adiunctis confessarius det litteras ad turpia provocantes postea legendas; si interroget poenitentem, ubi habitat; si invitet, ut in domum confessarii veniat etc. et postea reapse sollicitet. Attamen moraliter constare debet, pravam intentionem iam in illis adiunctis adfuisse; fieri enim potest, ut libido postea demum exarserit, quando commissum est peccatum.

4. *Praetextus confessionis* est falsa allegatio confessionis ex parte confessarii, qua iste abutitur ad sollicitandum, etsi confessio non sequatur, ut si sacerdos invisens aegrotam dicat se velle eius confessionem audire, et ipse dein aliis recedentibus aegrotam sollicitet.

5. *In loco confessionis cum simulatione confessionis*, sed extra occasionem confessionis: sollicitatio denuntianda etiam tum habetur, cum poenitens ex fine quocunque sive bono sive malo e. g. ad consilium petendum vel ad confessarium tentandum ad ipsum venerit, modo sollicitatio acciderit in uno ex tribus locis indicatis, scilicet *vel in confessionali vel in loco ad confessiones audiendas destinato* ^{TMΓβ*} *vel hic et nunc ad id electo et cum simulatione confessarii.*

α. Hacc verba *cum simulatione confessionis* non solum ad ultimum, sed ad omnia tria membra referenda sunt: et in confessionali quidem et in loco pro confessionibus destinato ordinarie eo ipso habetur simulatio confessionis, quod confessarius et poenitens sunt in hoc loco; quoad tertium autem non sufficit, ut confessarius et poenitens sint in loco hic et nunc ad confessionem excipiendam electo et secum colloquantur, sed exterius ita se gerere debent, ut confessionem instituere censeantur. Hinc non est denuntiandus confessarius, qui sedens in confessionali sollicitat mulierem ante illud stantem.

β. Locus ad audiendas confessiones *destinatus* esset e. g. cella, in qua poenitentes surdastri audiri solent; locus ad audiendas confessiones pro certo tempore vel pro certis adiunctis *electus* esset cubiculum, sacristia, choris, ubi e. g. pro tempore magni concursus excipiuntur confessiones. Cubiculum infirmi vel lectus, in quo infirmus decumbit, ex universali usu est locus ad audiendas confessiones in his adiunctis electus.

4M) *Ballerini-Palmieri* V. n. 717.

43#) *D'Annibale* III. n. 367 cum compluribus aliis, qui tamen notat aliam esse praxim congregationum romanarum.

377. De sacerdote sollicitante. 1. *Quinam denuntiandi sint.* Denuntiandi sunt *omnes sacerdotes* cuiuscunque dignitatis tum saeculares tum religiosi, modo sollicitationis crimen vere et certe commiserint⁴⁴⁰).

Ex fontibus autem supra allegatis constat, quousque se extendat obligatio denuntiandi sacerdotem sollicitantem, scilicet denuntiandus est etiam:

a. qui iurisdictione carebat (e. g. propter reservationem, complicitatem), modo sollicitaverit in confessione;

b. qui sollicitationi a poenitente factae solum consensit et consensum exterius manifestavit, dilata in aliud tempus turpis consilii executione⁴¹¹);

c. qui iam ante longum tempus sollicitavit; is, cuius crimen mansit omnino occultum; qui in terram longinquam profectus est; qui iam emendatus est; cessat vero post mortem sollicitantis⁴¹²);

d. qui sollicitavit poenitentem non advertentem malitiam peccati, ad quod sollicitata fuerat;

e. etsi sollicitationis factae statim ipsum poenituit vel si coepta sollicitatione statum destitit.

2. *Sacerdos sollicitans* gravibus quidem poenis afficitur, quae tamen omnes sunt *ferendae sententiae* (cn. 2368, §1); ipsum autem crimen sollicitationis non est reservatum, nisi forte alicubi episcopus illud sibi reservaverit. Quare sacerdos sollicitans, modo dispositus sit, a quolibet confessario absolvi potest, attamen monendus est, ne personae sollicitatae, etsi ipsa complex non fuerit, amplius confessiones excipiat tum propter magnam rei indecentiam, tum propter periculum relabendi.

378. *Quinam denuntiare debeant confessarios sollicitantes:* Ipsi *poenitentes sollicitati*, atque id quidem, etsi alius iam denuntiaverit, etsi sollicitatio mutua fuerit vel etsi in sollicitationem poenitens consenserit; nec ullum existit in hoc casu periculum seipsum diffamandi, siquidem sollicitati de consensu praestito non interrogantur.

\q. Impuberes seu potius personae sollicitatae, quae malitiam sollicitationis nondum apprehendunt, denuntiare tenentur, quando in cognitionem criminis a sacerdote commissi deveniunt.

< b. Praeter personam sollicitatam alius ad faciendam denuntiationem in novo jure non obligatur. Attamen tamquam testes ad legalem probationem faciendam vocari possunt et testimonium reddere debent¹¹³). Confessarius sollicitans non tenetur se ipse denuntiare; qui tamen sponte se accusat, mitius a indice ecclesiastico tractatur. Nam sacerdotes, qui sponte crimen suum fatentur, «dimitti debent cum congrua abiuratione et poenitentiis dumtaxat salutaribus, adiecto consilio vel praecepto, ut ab excipiendis personarum sollicitatarum sacris confessionibus se abstineant; nec ceteris poenis antea dictis, accedentibus licet postmodum denuntiationibus, afficiantur»⁴⁴¹).

¹¹⁰) Num denuntiandi sint etiam *episcopi* sollicitantes, non constat; cn. 904 solum de *sacerdote* agit. *Laid autem* vel *clerici* nondum sacerdotes, qui se fingunt confessarios et in confessione sollicitant, vi verborum iuris, quod de solis *sacerdotibus* loquitur, denuntiandi non sunt; his poena indicitur per cn. 2322.

^{44'}) S. *Officium* 20. febr. 1867.

⁴⁰) Ratio legis non est primario emendatio rei, sed «bonum sacramenti et animarum». Cf. *Cappello* l. c. II. 447, 6.

¹¹⁵) Instr, s. *Officii* 20. iul. 1890.

⁴¹¹) Instr, s. *Officii* 20. febr. 1867.

379. De poenitente sollicitato. Si non ex lege naturae, certe ex .gravi praecepto Ecclesiae ipsi incumbit *obligatio sub poena excommunicationis (nemini reservatae) intra mensem a cognita obligatione denunciandi* sacerdotem sollicitantem vel loci Ordinario vel Congr. s. Officii⁴⁴⁵).

1. Si de sollicitatione constat, confessarius poenitentem sollicitatum, *graviter onerata eius 'conscientia, de obligatione denunciandi monere debet'*⁶). Quam quidem monitionem confessarius ex lege positiva Ecclesiae *sub gravi* facere tenetur, etiamsi poenitens in bona fide sit et praevideatur obligationi suae non satisfactorius, excepto solum mortis casu, ne poenitens in periculum damnationis conjiciatur. Quodsi hic et nunc ob iustum impedimentum denunciare non potest, eum monere debet obligationem cessante impedimento urgere.

« a. Confessarius non tenetur suos poenitentes interrogare, num sollicitati fuerint, nisi ex eorum accusatione prudens suspicio factae sollicitationis ingeratur. Confessarii vero sollicitantes nunquam tenentur ipsi monere personam sollicitatam de obligatione denunciandi, etsi postea ad sollicitantem confessionem peractura redeat.

\ b. Poenitens de obligatione denunciandi moneri debet, etsi denuntiationem recusaturus praevideatur seu potius etsi tenuis tantum spes successus affulgeat, quia bonum commune eam exigit, bonum autem privatum bono communi cedere debet. Attamen affirmari nequit bonum commune eam semper et in omni casu exigere: Ecclesia enim quandoque a denuntiatione facienda dispensat, quod facere non posset, si lex naturae ob bonum commune eam semper exigeret. Quando ergo ex crimine commisso damnum commune iam non imminet, ut si confessarius nullas amplius confessiones audiat, et poenitens non obtemperaturus praevideatur, monitio etiam omitti potest⁴⁷).

2. Obligatio denunciandi est *onus personale* ideoque ab ipsa persona sollicitata adimplendum, et quidem in *forma judiciali*; quare poenitens obligationi non satisfacit per litteras privatas ad episcopum datas. Insuper haec obligatio *nunquam exstinguitur* nisi morte sacerdotis sollicitantis; hinc si denuntiatio propter aliquod impedimentum fieri non potest, sublato postea impedimento iterum urget obligatio.

Antequam denuntiatio judicialis fieri possit, persona sollicitata ordinarium adit, vel si hoc non potest, litteras privatas vel per se vel per confessarium ad eum mittit, in quibus omnes circumstantias sollicitationis exponit et proprium nomen cum loco habitationis subscribit. Ordinarius deinde aut mandatum denuntiationis faciendae, si opus fuerit, aut aliam instructionem missurus est.

3. Poenitentes sollicitati, qui certo ad denuntiationem faciendam tenentur, *non possunt absolvi*, nisi prius obligationi denunciandi satisfecerint aut saltem promiserint, se intra mensem, si possunt, satisfacturos esse obligationi suae. Quare si poenitens ad denuntian- dum sese ostendit paratum et de seria eius voluntate non ingeritur prudens dubium, statim concedi potest absolutio, praesertim si urget communicandi necessitas; si autem timeri debet, ne omittatur denuntiatio, differenda est absolutio, donec reapse facta sit denuntiatio.

4. Qui autem intra mensem a cognita obligatione sine ratione excusante seu culpabiliter non denuntiat, incurrit *excommunicationem*

^{**»}) Cn.-2368, 2.

^{**«}) Cn. 904.

^{**7}) *Ballerini-Palmieri* V. n. 748.

nemini reservatam, a qua ergo poenitentem dispositum quilibet confessarius absolvere potest^{44*)}.

\q. Ut autem elapso mense excommunicationem incurrat, qui denuntiationem intra mensem non fecerit, requiritur; a. ut sciverit obligationem denuntiandi eamque intra mensem faciendam esse; \beta. ut sciverit omissioni excommunicationem adnexam esse.

\b. Si persona sollicitata denuntiationem ultra mensem culpabiliter distulit, sed nunc serio promittit, se quamprimum denuntiaturam esse, a censura absolvi potest, quia in citato canone dicitur: *non absolvendum, nisi serio promiserit, se satisfacturum*. Quodsi postea mutata voluntate non denuntiet, censura non reviviscit, quia in iure de reincidentia nihil habetur⁴¹⁹⁾.

5. Falsa et calumniosa denuntiatio confessarii innocentis de crimine sollicitationis est peccatum *ratione sui* R. Pontifici *reservatum* cum excommunicatione latae sententiae speciali modo reservata⁴⁵⁰⁾.

a. Peccatum reservatum falsae denuntiationis est denuntiatio *iuridica*, non privata. Poenitens, qui hoc crimen confitetur, moneri debet, ut calumniam retractet et damna, quae sacerdos ex ea passus sit, resarciat.

b. Ab hac censura delinquens *in nullo casu* absolvi potest, nisi falsam denuntiationem formaliter retractaverit et damna inde secuta pro viribus reparaverit. Insuper gravis et diuturna poenitentia ei imponenda est⁴⁵¹⁾.

6. Cum crimen falsae denuntiationis sacerdotis de sollicitatione etiam ratione sui i. e. etiam solum peccatum, non censura tantum, reservatum sit, sequitur poenitentem, qui censuram propter ignorantiam non incurrit, tamen a peccato (extra periculum mortis cn. 882 et casus cn. 900) sine speciali facultate R. Pontificis absolvi non posse.

„380. De causis ab hac obligatione excusantibus. Ex iusta causa sollicitatus a denuntiatione facienda excusatur: hoc enim praeceptum, licet gravissimum, quandoque est solum praeceptum positivum Ecclesiae, quod cum gravissimo incommodo non obligat. Si tamen denuntiatio simul facienda sit ex lege naturae, ubi nempe sollicitatio inducit publicum scandalum vel damnum commune, ab ea faciendae gravissimum quidem incommodum privatum deobligat.

1. Praeter impossibilitatem excusat probabile periculum gravis damni in bonis vitae aut famae aut fortunae.

a. Si persona sollicitata neque episcopum adire neque epistolam ob imperitiam litterarum ad eum scribere potest, a denuntiatione facienda propter impotentiam excusatur; confessarius autem non tenetur pro poenitente denuntiationem facere, nisi grave damnum publicum immineat.

b. Denuntiare non tenetur insignem benefactorem, a quo extraordinarium et necessarium subsidium accipit, quod propter denuntiationem amitteret; nec sacerdotem intima amicitia vel consanguinitate proxime coniunctum, nisi lex naturae propter bonum commune eam exigat.

2. Non excusat timor incurrendi indignationem sollicitantis, neque obligatio gratitudinis erga sollicitantem, nec verecundia[^] quam persona sollicitata in denuntiatione facienda subire debet.

44») Cn. 2368, § 2.

47») Cf. *De poenis eccl.* n. 101.

480) Cn. 894, Cn. 2363.

4il) Cn. 2363. Cf. de modo procedendi *Vermeersch-Creusen*, Epitome 111. 565.

381. Modus agendi cum poenitente sollicitato. Confessarius, cui affertur casus sollicitationis, hoc modo procedere debet:

1. Cum non raro accidat, ut mulieres ex ignorantia vel ex odio, invidia aut alio pravo motivo sacerdotes omnino innocentēs calumniēntur, videat confessarius, num persona sit fide digna; et si de hac dubitet (quod fere obtinet, quando persona ad denuntiationem faciendam ultro parata est), eam moneat de atrocitate criminis et de gravi poena, quae falsae accusationi infligitur. Caveat autem, ne sollicitantis nomen inquirat.

2. Sedulo examinet, num adsint omnes condiciones, quae certam faciant denuntiandi obligationem. Et si id statim diiudicare non possit, poenitentem alia die ad se redire faciat. Quodsi de sollicitatione vere^{^-'^} constat, poenitentem de obligatione denuntiandi moneat.

3. Quodsi denuntiare renuit, exquirat, num adsit causa excusans. Si reipsa adest causa excusans, per se denuntiatio omitti vel saltem differri potest. Si ergo poenitens promittit se velle denuntiare, quando cessat causa excusans, interim absolvi potest.

Frequenter poenitentes denuntiare recusant, quia timent, ne denuntiatus in cognitionem denuntiantis deveniat. Quare confessarius eos moneat, denuntiatum non facile personae denuntiantis notitiam capere posse, et primo quidem quia plerumque conceditur, ut ope solius confessarii denuntiatio fiat, deinde vero quia denuntiantium nomina nunquam manifestantur, tandem quia delinquens ordinarie post tertiam demum denuntiationem in iudicium vocatur.

4. Denuntiatio facienda est ordinario loci, in quo versatur poenitens, etiamsi confessarius sollicitans ad aliam dioecesim pertineat, vel Congregationi s. Officii. Loci Ordinarius iurata denuntiationem deinde ad episcopum sacerdotis sollicitantis transmittet.

5. Denuntiatio *iudicialis* fieri debet voce coram ordinario vel eius delegato interveniente notario; quandoque autem conceditur, ut fiat coram sacerdote delegato nullo interveniente notario, vel etiam coram confessario delegato in confessionalibus¹⁵²⁾, cui ad eam excipiendam ab Ordinario solet transmitti apta instructio.

6. Si poenitens absque iusta causa denuntiationem facere nolit[^] confessarius aptis motivis ad eam faciendam illum inducere conetur; quodsi tamen omnino renuat, poenitentem non absolvat, sed alio tempore ad se redire faciat. Interim vero aut ad Ordinarium aut ad s. Sedem (Poenitentiarium vel s. Officium) recurrat, et expositis omnibus circumstantiis, suppresso tamen poenitentis nomine, opportunum remedium flagitet. Vel enim a denuntiatione facienda omnino dispensatur vel conceditur, ut res tota ope confessarii denuntietur.

Ne confessarius, qui pro poenitente denuntiationem Jacit, in cognitionem sacerdotis sollicitantis deveniat, inducat poenitentem, ut ipse nomen litteris denuntiatoriis inserat, vel ut eius nomen in schedula scriptum involucro iisdem litteris adiungendo tegat.

¹⁵²⁾ Modus ex praescripto s. *Officii* 2. iul. 1890 servandus in excipienda denuntiatione habetur in Actis s. Sedis: Appendix ad vol. 25, cui 6. aug. 1897 accessit instructio quoad sedulam curam adhibendam in causis sollicitationis. Conspectum brevem cf. *Cappello* 1. c. 11. 457.

QUAESTIO TERTIA.

De obligationibus ministri¹⁵³).

382. Omnes confessarii obligationes oriuntur ex generali eius obligatione procurandi ea, quae ad validam licitamque sacramenti administrationem et susceptionem necessaria sunt. Harum obligationum aliae urgent ante confessionis auditionem, aliae in ipsa confessionis auditione, aliae tandem post auditam confessionem. Ante confessionis auditionem requiritur conveniens *scientia*. In ipsa confessionis auditione servanda est *obligatio docendi et monendi*, obligatio *interrogandi* et obligatio *absolvendi* poenitentem. Obligatio confessarii post confessionem duplex est, altera quae ex confessione sequitur per accidens, *corrigendi* scilicet *defectus* commissos, altera quae ex confessione sequitur per se, *servandi sigillum sacramentale*. Obligationes istae cohaerent cum officiis, quae ministro sacramenti poenitentiae incumbunt, scilicet cum *officio doctoris*, quo poenitentem monere eundemque ea, quae scitu necessaria sunt, docere debet; cum *officio medici*, quo animae morbos curare atque ad praecavendum relapsum apta remedia suggerere debet, praesertim vero cum *officiis indicis*, quo de peccatis et dispositione poenitentis iudicare eumque per sacramentalem absolutionem Deo reconciliare debet (cn. 888).

Articulus primus.

De scientia confessarii.

585, *Necessitas scientiae*. Confessarius extra casum necessitatis sub gravi eam scientiam habere tenetur, quae ad munus suum rite obeundum requiritur: qui enim sine debita scientia hoc sacramentum administrat, se exponit periculo graviter errandi ideoque sacramento gravem iniuriam, animabus vero magnum damnum inferendi. Sufficientem hanc scientiam supplere non possunt nec *dotes* ingenii nec *experientia* nec *sanus sensus*, quae tria scientiam quidem iuvant, sed eius partes explere nequeunt.

a. *Casus necessitatis* adesse censetur non solum in periculo mortis, sed etiam quando fideles alias diu confessione carere deberent. Iam vero in casu necessitatis

4M) S. *Alphonsus*, Praxis confessarii. *Lacroix*, Theologia moralis 1. 6. pr. 2. n. 1699—1932. *Aertnys*, Theologia pastoralis complectens practicam institutionem confessarii (Paderbornae 1893). *Reuter*, Neoconfessarius, quem latine denuo edidit *Lehmkuhl* (Friburgi 1905), germanice vero *Iui. Millendorf*, Der Beichtvater usw. (Regensburg 1901). — Post Codicem: *Pruner-Seitz*, Lehrbuch der Pastoraltheol? (Paderborn 1920). *Oppermann*, Die Verwaltung d. Bußschr. (Breslau 1920). *Schiich*, Handb. der Pastoraltheol. 19/10 (Innsbruck 1925). *Schubert*, Pastoraltheol. I' (Graz 1935). *Merkelbach*, De poenit. ministro (Liège 1928). *Scholtig*, Die Verwaltung der hl. Sakramente unter pastoralen Gesichtspunkten (Freiburg 1952).

potest etiam confessarius minus doctus licite confessiones excipere; cum enim inscientia confessarii non valori confessionis obsit, sed solum periculum adsit, ne poenitens minus integre confiteatur vel falsa consilia, obligationes etc. accipiat, in casu necessitatis licet sacramentum non obstantibus his periculis administrare⁴⁴⁴).

b. Hinc peccat *confessarius*, qui necessariam scientiam sibi deesse cognoscens libere (etsi ex sola caritate vel ex oboedientia) confessiones excipiat, nisi agatur de confessionibus, in quibus, ut prudenter supponit, sola venialia accusanter. Neque eum excusat approbatio, quae scientiam supponit, sed non supplet; iudicio tamen superioris sui tuta conscientia acquiescere potest quivis sacerdos de scientia sua dubitans, si ab eo aptus iudicatur et confessionibus audiendis vacare iubetur, dummodo superior subditum suum bene noverit⁴⁴⁵).

Peccat *superior*, qui ignaro sacerdoti veniam concedit confessiones excipiendi, quia eius peccato consentit et cooperatur. Excusatur tamen, si minus idoneum confessarium exponat in casu necessitatis, ubi satis doctum habere non possit, ut in loco exiguo et remoto, cuius curam doctus sacerdos suscipere nolit⁴⁴⁶).

Peccat *poenitens*, qui de industria eligit ineptum confessarium: si tamen poenitens, qui inepto confitetur, in bona fide est, validum est sacramentum: nam ex parte poenitentis habetur integra confessio et debita dispositio, et ex parte confessarii saltem cognitio peccatorum sub ratione generica et confusa peccati, quod ad validam absolutionem sufficit⁴⁴⁷).

384. Quae scientia necessaria sit. Non requiritur scientia, qua confessarius semper statim et per se ipsum omnes occurrentes dubitationes solvere possit, sed ordinarie requiritur et sufficit scientia, qua casus communiter contingentes intelligere et resolvere queat et in difficilioribus saltem prudenter dubitare sciat, ut libros aut alios doctiores consulere possit⁴⁴⁸).

a. Maior scientia requiritur ad confessiones excipiendas in magna civitate quam in parvo et remoto pago; item ad audiendos quoslibet fideles diversi status diversaeque condicionis quam ad audiendos poenitentes eiusdem status et condicionis.

b. Scire debet confessarius: *a.* quae spectant ad essentiam et effectum sacramenti poenitentiae, et quae ad validam et licitam eius administrationem tum ex parte sua tum ex parte poenitentis requiruntur; *β.* principia discernendi inter peccata mortalia et venialia, quaenam peccata sint mortalia et venialia in singulis praeceptis, varias species peccatorum et circumstantias speciem mutantem; *γ.* quae spectant ad restitutionem bonorum et famae; *δ.* casus reservatos, censuras vigentes, quae saepius occurrunt, impedimenta matrimonii et obligationes communes et proprias statuum; *c.* radices et occasiones peccatorum et opportuna remedia poenitentibus suggerenda.

Nota. Confessarius studium theologiae moralis nunquam intermittat, tum ut scientiam competentem conservet, tum ut eandem augeat atque perficiat. Nec quisquam sibi blandiatur de conservanda scientia ad confessiones excipiendas necessaria sine indefesso studio theologiae moralis, quia haec non solum multas casque disparatas materias, sed etiam fere innumera statuta positiva complectitur, quae facile e memoria labuntur, nisi iugiter recolantur. Ad hanc scientiam conservandam et perficiendam praeter frequentem lectionem librorum moralium multum iuvabit, si confessarius ad occurrentia dubia solvenda libros vel alios doctiores⁴⁴⁹.

⁴⁴⁴) Cf. *Lugo* disp. 21. n. 73.

⁴⁴⁵) *Ballerini-Palmieri* V. n. 576.

⁴⁴⁶) *Lugo* ibid. n. 64.

⁴⁴⁷) Cf. s. *Alphonsus* n. 627. 628.

⁴⁴⁸*) S. *Alphonsus* n. 627.

consulat, si audita confessione difficiliore diligenter examinet, num recte in omnibus egerit, ac tandem si casuistas legat et conventibus ad solvendo casus conscientiae fere ubique institutis sedulo intersit (cf. cn. 129, 131).

Articulus secundus.

De obligatione docendi et monendi poenitentes.

Mt

385. Obligatio docendi. 1. Vi muneris tenetur confessarius docere poenitentem ea, quae ad sacramentum hic et nunc rite suscipiendum requiruntur, quia ut sacramentorum minister procurare debet eorum validam et licitam administrationem. Si igitur sacramenti susceptio in aliud tempus differri nequeat, poenitentem docere debet y. veritates, quae necessitate medii ad salutem credendae sunt; b, dispositiones necessarias ad sacramentum cum fructu suscipiendum, scilicet dolorem, propositum et confessionem peccatorum formaliter integram. Ea autem, quae solum necessitate praecepti scienda et credenda sunt, non est necesse, ut poenitens a confessario in confessionali discat, sed sufficit, si de praeterita negligentia doleat et propositum concipiat ea mox discendi.

c

Necesse non est, ut confessarius poenitentem de rebus necessarijs jta jnsfruatj ut ea postmodum sciat et de iis rationem reddere possit, sed eo tantum modo, qui hic et nunc ad sacramentum susci-

ttJiU

'

A^~P'en^un1 requiritur et sufficit, proponendo scilicet articulos fidei credendos, ut de ipsis actum fidei eliciat, examinando cum ipso conscientiam, eliciendo dolorem et propositum et monendo, ut haec i ipsa quam primum accuratius discat.

~ -> 386. Obligatio monendi. Qj Monendi sunt poenitentes, qui ex V* conscientia erronea putant esse peccatum, quod peccatum non est, aut esse mortale, quod veniale est: haec enim ignorantia eis nociva est, quia in periculo manent formaliter vel graviter peccaridi.

@ Poenitentes, qui in ignorantia vincibili et graviter culpabili verSantur, monendi sunt, etsi nulla emendatio speretur: admonitio enim hinc quidem nocere nequit, quia poenitens iam est in statu peccati propter ignorantiam culpabilem vel propter dubium, quocum operatur, inde vero monitio prodesse potest, quia emendationis fructum sperare licet.

I'

a. Si poenitens interrogat, confessarius veritatem manifestare tenetur: tunc enim eius ignorantia non est amplius invincibilis, confessarii autem silentium cum in malo confirmaret.

i b. Ignorantia comparatur vincibili, adeo ut monitio facienda sit, in sequentibus (casibus:

l a. Si inducit proximum periculum peccandi vel perseverandi in peccatis, ut. si poenitens ignoret pollutionem esse peccatum.

l β. Si versatur circa leges, quae diu ignorari nequeunt.

y. Si versatur circa ea, quae necessitate medii aut certo aut probabiliter sciri t credi debent.

k

De obligationibus ministri

Q) Poenitens, qui in *ienorantia invincibili* versatur, monendus est, si monitionis fructus speretur aut statim aut saltem postea, nec maius malum timeatur. Quodsi ex monitione nullus fructus speretur, monitio ordinarie omittenda et poenitens in bona fide relinquendus p est: nam ex duobus malis minus eligendum est, peccatum scilicet »' materiale prae formali, quod poenitens non obtemperaturus com-mitteret.

a. Monitio omittenda est, etiamsi silentium confessarii in damnum tertii tamquam personae particularis vergat, si e. g. poenitens de restitutione monitus praevideatur non obtemperaturus: monitio enim nemini prodesset, poenitenti vero obesset.

b. Si poenitens speretur quidem obtemperaturus, sed ex monitione simul praevideatur grave damnum tertii (e. g. damnum filiis obventurum, si solvatur matrimonium invalidum), monitio omittenda est. Sicut enim obligatio monendi non urget cum gravi damno proprio, ita nec urget cum gravi damno alieno, modo res ipsa propter ignorantiam invincibilem sine peccato fiat^{45'}).

c. *In dubio*, utrum profutura an nocitura sit monitio, omittenda est, nisi ex monitione multo maior utilitas secutura speretur.

Poenitens tamen monendus est, *etsi nullus emendationis fructus speretur*, quoties ex monitione omissa maius malum sequitur quam ex monitione facta, ut si ignorantia gravius damnum vel scandalum publicum allatura esset v, g. in frustratione conceptionis, quam coram aliis ut licitam defendit.

Nota. Ad confessarium tamquam *animarum medicum* spectat, radices peccatorum prudenter investigare, congrua remedia praescribere et monita salutis praebere. In his autem adimplendis meminerit, confessarium praeter poenitentiam non posse strictam obligationem poenitenti imponere, nisi declaret ea, quae poenitens iam aliunde praestare tenetur e. g. restitutionem faciendam, occasionem peccati deserendam esse. Nam in sola poenitentia imponenda iudicem, in aliis autem medicum agit, *cuius non est praecipere sed consulere»⁴⁴⁰).

Articulus tertius.

De obligatione interrogandi poenitentes.

387. De ipsa obligatione. 1. Confessarius per se sub gravi tenetur interrogare poenitentes:

a. De iis, quae *ad integram peccatorum confessionem* requiruntur, sive culpabiliter sive inculpabiliter ea omiserint: nam cum teneatur procurare legitimam sacramenti administrationem, poenitentes absolvere nequit, nisi eos integre (quoad speciem et numerum) confessos judicaverit.

b. De iis, quae scitu necessaria sunt, ut *de peccatorum gravitate* iudicare possit: confessarius enim, quantum moraliter fieri potest, iudicare debet, utrum poenitentis peccata gravia sint an levia (n. 389).

«') Cf. Lugo disp. 22. n. 27.

⁴⁶⁰) Cf. Lugo, Responsa moral. l. 1. dub. 8. η. 5. *Ballerini-Palmieri* V. η. 126.

c. De iis, quae scitu necessaria sunt, ut poenitentis *dispositionem* cognoscere et apta remedia praescribere possit. Cum enim dignam sacramenti administrationem procurare teneatur, poenitentem absolvere nequit, nisi eum dispositum iudicaverit (n. 390).

g. Cum *vi muneris* confessarius integram peccatorum confessionem procurare debeat, interrogare tenetur non solum poenitentes, qui ex gravi culpa, sed etiam eos, qui *inculpabiliter*, propter ignorantiam vel oblivionem in integritate deficiunt⁴⁸¹). Attamen gravior est obligatio interrogandi poenitentes, qui culpabiliter, quam eos, qui inculpabiliter peccata omittunt. Sed quoniam per se poenitentis est peccata accusare, confessarii vero accusationem audire, obligatio interrogandi in confessione condicionata est et secundaria, st *nempe poenitens deficiat*; ideo obligatio interrogandi non maior, sed potius minor est quam obligatio poenitentis sese examinandi et accusandi.

β. In longa[^] confessionum serie omittere unam altcramve interrogationem circa speciem et numerum peccatorum, quae poenitens ex gravi culpa, celat, vel plures interrogationes circa numerum et speciem peccatorum, quae poenitens bona fide celat, propter parvitatem materiae non est grave peccatum, etsi poenitens ea sub gravi manifestare teneretur: considerato enim munere confessarii, quo poenitentes quam plurimos audire eosque iuvare tenetur, talis omissio recte levis censetur⁴⁸²).

CL>^.' & 2. Confessarius non quoslibet poenitentes interrogare debet, sed
 \ ^-' ^ eos tantum, quos in integritate confessionis deficere probabiliter
 α ^ iudicat; eos vero, quos sive ex modo confitendi sive ex condicione
 personae prudenter iudicat integre confessos esse, interrogare non
 tenetur.

Defectus in integritate confessionis ex triplici causa potissimum oriuntur: ex negligentia examinis, ex pudore et ex ignorantia rerum religiosarum. Hinc ordinarie interrogandi sunt, qui raro (semel vel bis in anno) sacramenta suscipiant, qui parum instructi videantur, qui sive ex modo confitendi sive ex condicione personae peccata tacere iudicentur. Interrogandi autem non sunt sacerdotes, religiosi, personae piae et pro condicione sua satis instructae nec poenitentes, qui ex modo confitendi in integritate non deficere prudenter aestimari possunt.

3. in interrogationibus faciendis confessarius non tenetur abhibere nisi ordinariam diligentiam eamque diversam pro diversa capacitate poenitentis. Ratio *primi* est, quia obligatio poenitentis sese examinandi non exigit nisi diligentiam ordinariam et mediocrem.[^] Ratio *secundi* est, quia confessarius tenetur solum iuvare poenitentem eiusque defectus supplere; cum ergo poenitentes secundum ipsorum capacitatem diversam adhibere debeant diligentiam in examinanda conscientia, diversam etiam adhibere potest confessarius.

a. Hinc etiamsi confessarius, adhibita iam morali diligentia, putet se ulterioribus interrogationibus plura peccata expiscari aut declarata accuratius quoad speciem et numerum cognoscere posse, non tenetur amplius interrogare. Immo neque expedit multis interrogationibus torquere poenitentem, etsi aliquis defectus in integritate committatur, ne confessio reddatur odiosa.

b. Cum ergo confessarius solum id curare debeat, ut poenitens confiteatur peccata prout ipse secundum capacitatem suam ea cognoscit, levius examinandus

481) Cf. *Suarez* disp. 32. sect. 3. n. 7 s. *Lugo* disp. 22. n. 17 ss. *Ballerini-Palmieri* V. n. 584.

*) Cf. *Gury*, *Casus consc.* II. n. 669.

est homo rudis atque incultus, quam homo civilis et instructus; levius aegrotus, qui propter debilitatem difficilius attendere potest, quam sanus et robustus; levius, qui plura habet peccata, quam qui pauciora^{4*3}).

4. Interrogationes moderatae esse debent, ne confessio poenitentibus reddatur gravis atque odiosa?

Imprimis itaque non de omnibus interroget confessarius, in quibus poenitens peccare *potuit*, sed de iis tantum, in quibus ratione status et condicionis suae probabiliter reipsa *peccavit*. Deinde vero etiam quoad interrogationes necessarias, praesertim de rebus turpibus, attendat, ne poenitentes offendantur atque a confessione in posterum peragenda deterreantur: melius enim est in integritate confessionis deficere, quam poenitenti confessionem reddere odiosam.

588. *Quid agere debeat confessarius, qui de sinceritate poenitentis dubitet.* — Notandum est axioma in foro poenitentiae receptum: *Credendum est poenitenti tam pro se quam contra se loquenti*: ipse enim in tribunali poenitentiae est reus simul et testis, sui accusator et advocatus, et insuper praesumendus est verax, nisi aliud probetur; ideo confessarius semper absolvere potest poenitentem, *nisi certo sciat, ipsum sacrilege negare peccatum*. In specie vero ita distinguere potest:

a. Si confessarius *certo* novit poenitentem commisisse peccatum, quod celat et quod prudenter interrogatus negat, imprimis expendat, utrum supponi possit poenitentem rem, de qua agitur, non habere pro peccato, aut illum huius peccati oblitum esse, aut alteri iam confessum esse, aut iustam habere causam illud peccatum omittendi. Si quidquam horum praesumi possit, absolvendus est poenitens, undecunque confessarius notitiam rei acceperit: nam poenitenti credendum est.

b. Si nihil horum praesumi possit, diverso modo tractandus est poenitens pro diverso fonte, ex quo confessarius notitiam peccati acceperit:

^t **A f f** »
Ajfl1a*4<r **uAdu** ^
^a. Si id sciat *extra confessionem* et quidem *ex relatione aliorum*, poenitens diligenter interrogandus est, et si neget, eum absolvere debet: potius enim credendum est poenitenti quam aliis, quos supponere debet fuisse deceptos⁴⁸⁴).

MαH-Kκ I o γ ^ A 7
Cum s. *Alphonsus* (n. G3!) scribat, se non audere absolvere eiusmodi poenitentem in casu, quo testes tam graves eius crimen retulissent, ut de eo moralis certitudo haberetur, potest confessarius sequens sententiam s. docturis eiusmodi poenitenti *negare absolutionem*. Siquidem putat ipse regulam illam, quod credendum sit poenitenti, valere solum in re dubia, non autem in re moraliter certa.

i HhAcF
Si id sciat *extra confessionem* et quidem *propria experientia* eaque infallibili, quia e. g. vidit occidentem, convincere debet poenitentem, et si nihilominus constanter neget, sine absolutione dimittere: caret enim dispositione.

γ. Si tandem id sciat *ex complicitis confessione*, generaliter tantum **✓** cum interrogare potest, ne violetur sigillum, vel etiam particulariter de eodem peccato, si alias quoque de eo interrogasset, quia a tali persona committi solet. Quodsi rem non fateatur et plane constet

<<3) *Lugo*, disp. 16. n. 594.

poenitentem tacere peccatum commissum, [icet etiam poenitentem sive absolute sive condionate absolvere.

Demonstrari non potest absolutionem esse illicitam: nam hinc quidem confessarius omittens absolutionem non monito poenitente, comittit simulationem; monere autem non potest propter sigillum; inde vero notitia ex confessione complicitis hausta uti non tenetur, sed ex communi regula ita agere potest, ac si illam confessionem non excepisset; eatenus tamen ea uti potest, ut solum condionate absolvat^{4*5}).

μ., t>

Articulus quartus.

bovi di

De obligatione absolvendi poenitentes in genere.

(Wm.. Haec obligatio, quae versatur circa iudicium sacramentale a confessario instituendum, complures obligationes particulares complectitur, scilicet obligationem *cognoscendi causam*, obligationem *diiudicandi dispositionem* et *ferendi sententiam* seu concedendi aut differendi aut negandi absolutionem.

, h <r

§ 7. De obligatione cognoscendi causam.

389. De cognitione causae. 1. Ante absolutionem confessarius causam cognoscere seu iudicium de poenitentis peccatis eorumque morali malitia ferre debet, scilicet num sint mortalia, et mortalia num sint specificè distincta. Ad quod quidem iudicium ferendum attendere debet\tum ad *obiectivam* peccati malitiam\tum ad *subjectivam* poenitentis culpam, quae ab advertentia potissimum dependet.

a. Ad *obiectivam* peccati malitiam diiudicandam non requiritur, ut confessarius de cuiusvis peccati gravitate et specifica malitia actu et explicite determinatum iudicium ferat, sed illud solum requiritur, ut praeditus habituali scientia, qua inter peccata gravia et levia et inter peccata specificè diversa distinguere possit, poenitentem audiat et, etsi reflexe de iis non cogitet, audiendo secundum principia communia iudicet. Quodsi tamen praedicta cognitione careret et ex ignorantia de peccatis falso indicaret, non ideo invalida esset confessio.

xb. Ad *subjectivam* malitiam dijudicandam praesumere potest poenitentem apprehendisse peccatum secundum obiectivam eius malitiam, nisi adsit peculiaris ratio dubitandi de veritate praesumptionis. Quodsi talis ratio adsit, poenitens de apprehensione malitiae interrogandus est, et si facta interrogatione dubium de subiectiva peccati malitia solvi nequeat, res Dei indicio relinquenda est.

Sicut poenitens ex praecepto divino omnia et singula sua peccata mortalia declarare, et ita quidem declarare tenetur, ut a confessario rite intelligi possint, ita confessarius ad singula peccata, quae poenitens accusat, *attendere* et singula *intelligere* debet. Hinc a. si confessarius propter imperitiam linguae non intelligit omnia peccata mortalia, quae poenitens accusat, tenetur hunc ad alium confessarium

4M) Cf. *Lehmkuhl*, Casus consc. II. n. 40 ss. *Elbel-Bierbaum* III. pr. 8. n. 44. *Ballerini-Palmieri* V. n. 587.

linguae peritum dirigere, si talis adsit et absque gravi incommodo adiri possit. Quod si absque gravi incommodo fieri nequit, poenitens absolvi potest. Quod si poenitens non haberet nisi venialia, confessarius uno vel altero peccato sufficienter intellecto valide et licite illum absolvere posset, β. Si confessarius propter cantum aut somnum aut distractionem aut aliam causam peccata poenitentis non audivit, defectum, si absque gravi molestia fieri possit, in hunc modum suppleat. Interroget poenitentem, num putet inter accusata aliquod peccatum grave contineri; si neget, eum absolvere potest; si affirmet interroget, quodnam illud sit: se enim rem non satis intellexisse. Si tamen ob notam sibi conscientiam poenitentis praesumere potest ea, quae non audivit, esse peccata venialia, eum absolvere potest, quin de illis interroget.

2. Iudicium de poenitentis peccatis debet esse *sacramentale*, quod exigit in confessario quidem potestatem iurisdictionis, in poenitente vero accusationem sacramentalem i. e. confessario qua iudici ad obtinendam absolutionem factam.

Ergo ad validam absolutionem obtinendam non sufficit amica peccatorum narratio vel eorum expositio consilii causa confessario facta, nisi poenitens denuo saltem generice et confuse (*me accuso de omnibus, quae extra confessionem dixi*) sacramentaliter se accuset.

uL. Attamen non requiritur, ut confessarius, dum absolvit, aut omnium peccatorum, quae poenitens accusavit, aut alicuius peccati in specie et distincte adhuc recordetur, sed sufficit, ut peccatorum in confuso recordetur, poenitentem actu dispositum esse prudenter iudicet eumque a peccatis, quae clavibus subiecerat, auctoritate divina absolvere velit.

£ 2. De obligatione diiudicandi dispositionem.

390. De dispositione cognoscenda. 1. Cum absolutio concedi nequeat nisi poenitenti rite disposito, ne frustretur sacramentum, confessarius in poenitentis dispositionem inquirere atque de eius existentia iudicium sibi formare debet.

2. De existentia dispositionis in sacramento poenitentiae sufficit *prudens et probabile iudicium*, quod gravi motivo nitatur, cui non obstat gravis suspicio. Licet in aliis sacramentis materia per se debeat esse certa, in sacramento tamen poenitentiae propter peculiarem eius naturam sufficit, ut ea sit probabilis, ne ipsum reddatur odiosum eiusque administratio impossibilis, cum plena certitudo de dispositione poenitentis plerumque haberi non possit. Ideo Catechismus Romanus docet: Si audita confessione sacerdos *indicaverit*, neque in enumerandis peccatis diligentiam nec in detestandis dolorem *poenitenti omnino defuisse*, absolvi poterit^{40*)}.

a. *Indispositi* sunt, qui vero dolore de peccatis et serio emendationis proposito certo carent. Huiusmodi generatim sunt omnes ii, qui gravem obligationem implere recusant.

b. *Dubie dispositi* illi dicuntur, contra quorum dispositionem ex positivis indiciis gravis suspicio oritur, quin ex altera parte probabile iudicium de dispositione formari possit.

4M) Pars 2. c. 5. q. 58. Cf. / . B. Faure, Dubitationes theol. de iudicio practico, dub. 1.

Dubie dispositi non illi dicuntur, qui ex gravi motivo iudicantur dispositi, ita tamen, ut contra eorum dispositionem levis aliqua suspicio se ingerat: id enim in compluribus poenitentibus obtinet, qui sufficienter dispositi iudicari debent, cum de ratione probabilis dispositionis sit, ut ex altera parte non excludatur omne dubium.

c, *Positiva indicia*, ex quibus gravis suspicio contra poenitentis dispositionem potissimum ingeritur, haec suntj_ '.

- > «. si neglectis remediis in eadem peccata relapsus sit;
- iAs . β. si ad confessionem aeedat non tam sponte quam coacte aut ex consuetudine,
- \ vel si accedat, sine debita praeparatione;
- . γ. si peccata confiteatur absque humilitate et dolore et conetur potius temere se excusare;
- v 8. si studeat peccata tegere, adeo ut industria confessarii ea expiscari debeat;
- . e. si difficilis sit in acceptandis poenitentiis et peccatorum remediis;
- si post multos relapsus frigide tantum dicat se dolere.

. 391. *Signa dispositionis*. Ad iudicium de dispositione poenitentis efformandum confessarius indiget magna prudentia diyinigue_luminis auxilio; haec autem signa in efformando hocce iudicio eum multum iuvare possunt:

a. *Ipsa confessio*: si enim poenitens *sponte* ad confessionem accedit, sive ut impleat praeceptum, sive ut statum gratiae sibi conciliet, sive ut facilius vitare possit peccata, ipsa spontanea confessio probabile signum dispositionis est; ex ipsa autem confessione ad dispositionem tuto concludi non potest, si poenitens solum ex voluntate parentum vel superiorum, vel ex quadam consuetudine ad sacramenta accedit, quia timendum est, ne non serio et sincere agat.

b. *Assertio poenitentis*: sive enim paratus ad confessionem accedit et asserit se habere dolorem et propositum, sive imparatus accedit et post monitionem confessarii demum affirmat se detestari peccata et in posterum vitare velle; ipsi credendum est, nec maior certitudo auctore s. *Thoma* in hac re acquiri potest, quam si ipsi poenitenti credatur⁴⁶⁷).

Si poenitens peccata sua sincere confitetur nec ullam dispositionis deficientis suspicionem ingerit, confessarius ex ipsa confessione eum dispositum recte praesumit: quodsi de sufficienti dispositione dubitet, poenitentem interrogare et affirmanti credere debet⁴⁶⁶). Patet haec affirmari de poenitentibus, qui prudenter iudicantur serio et sincere in hoc sacro conversionis negotio agere, minime vero de poenitentibus, qui leviter ac fecte procedere iudicantur. Et sane graviter erraret confessarius, qui eiusmodi poenitentibus se dolere et emendationem proponere affirmantibus fidem haberet eosque absolveret⁴⁶⁰).

c *Modus confessionis*: facile enim cx modo, quo poenitens candide et humiliter se accusat, deprehendere potest confessarius ipsum serio

^{4W)} In 4. dist. q. 3. a. 3. qc. 5. ad. 2.

<..) *Suarez* disp. 32. sect. 2. η. 2.

*..) Ideo damnata est haec propositio (60) ab *Innocentio XI. Poenitenti haoenti consuetudinem peccandi ... etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda nec differenda absolutio, dummodo ore proferat se dolere et proponere emendationem* (D. 1210).

et sincere agere et displicentiam suorum peccatorum et melioris vitae propositum concepisse.

d. *Circumstantiae poenitentis*: quandoque enim deprehendit confessarius in poenitente aliquam circumstantiam, quae indicium est seriae voluntatis cavendi in posterum peccata: a. si iam adhibuit aliquam curam cavendi peccata, exstirpandi vitiorum consuetudinem; β, si admonitus de remediis libenter promittit se ea adhibiturum esse, praesertim si antea nunquam monitus fuerat γ. si ad confessionem accedit ex peculiari aliquo motivo e. g. concionis audita, mortis amici, ex timore morbi contagiosi etc. δ. si confitetur peccata prius culpabiliter omissa e. si complevit difficilem obligationem e. g. restitutionis, cuius impletionem hucusque distulerat; v ζ. si ad confessionem instituendam incommodum subire debuit ut longum iter.

Host s. Alphonsus usus iam invaluit distinguendi signa dispositionis *ordinaria* et *extraordinaria* seu specialia. Extraordinaria non ideo vocantur, quod dispositionem extraordinariam ac perfectiorem significant aut significare debeant, sed ita vocari solent, ut ab ordinariis distinguantur. Signa ordinaria haec duo sunt, confessio rite peracta et assertio poenitentis se dolere et emendationem proponere. Signa extraordinaria, quae enumerat s. Alphonsus (n. 460), fere ea sunt, quae ex circumstantiis poenitentis desumuntur.

§ 3. De obligatione absolvendi.

J92^_ De absolutione concedenda Ç^differenda aut neganda regulae generales*70).

I. *Poenitens sufficienter dispositus per se sub gravi ex iustitia absolvi debet*: nam q. poenitens rite dispositus ius habet recipiendi absolutionem, cum sacerdos confessionem excipiens hoc ipso tacito contractu se obliget ad conferendam absolutionem ei, qui confessionem rite peregit et dispositus appareat. b. Generatim absolutio statim concessa poenitenti magis prodest quam eius dilatio: emergit enim e miserrimo statu peccati, particeps fit gratiarum et bonorum, quae iustis conceduntur, peccatoribus autem negantur, ac tandem gratiis utriusque sacramenti poenitentiae et eucharistiae in emendatione vitae invatur (cn. 886).

α. Licet etiam poenitens, qui sola venialia accusavit, ius habeat accipiendi absolutionem, modo sit rite dispositus; si tamen aliquoties tantum sine absolutione cum sola benedictione dimittatur, gravis iniuria ei non irrogatur; ideoque ex rationabili causa quandoque sine peccato id fieri posset.

β. Illi quoque auctores, qui opinantur licitam esse confessionem venialium mere genericam (n. 267), concedunt poenitentem, qui de venialibus vel de mortalibus iam remissis in genere tantum se accusat, cum in specie confiteri posset, et confessario petenti distincte confiteri renuit, ius accipiendi absolutionem non habere: Confessarius enim recipiens poenitentem non intendit se obligare ad eum absolvendum, nisi confiteatur more in Ecclesia recepto.

2, *Poenitenti etiam sufficienter disposito differri potest absolutio, si confessarius id ei vere utile esse judicaverit et poenitens facile con-*

470) Cf. *Bucceroni*, Commentarius de absolutione danda, differenda, deneganda* (Romae 1889). *Pighi*, De indicio sacramentali* (Veronae 1897). *Ter Haar* C. Ss. R. De absolutione conferenda iuxta cn. 886 (Romae 1919). *Mathyssek*, Leitfaden der Pastoral.4 (Limburg 1940).

sentit; licet enim ius habeat ad absolutionem, non tamen ius habet, ut illam statim accipiat, ubi dilatio utilis videatur sive ad horrorem incutiendum de peccatis commissis sive ad firmandam voluntatem in proposito non peccandi.

*a. communissima theologorum sententia, dilationem absolutionis *aliquando*, si prudenter adhibeatur, poenitentibus praesertim occasionariis et recidivis, *utilem* fore. Licet vero quandoque magna sit dilatae absolutionis utilitas, ipsa tamen nunquam dici potest medium *necessarium*, quod a confessario ad procurandam poenitentis rite dispositi salutem et emendationem adhiberi debeat. Dilatio absolutionis tum solum necessaria dici potest, cum confessarius de sufficienti poenitentis dispositione dubitat: in hoc namque casu ipsa potest esse medium unicum et necessarium, ex quo confessarius de dispositione indicet, at quoad poenitentem rite dispositum dilatio absolutionis nunquam praecepta et necessaria dici potest. Cf. cn. 886.

b. Ratio igitur unica, ob quam poenitenti rite disposito differri possit absolutio, est *spiritualis* eius *utilitas*. Haec utilitas in eo potissimum consistit, quod poenitens ex difficultate obtinendi absolutionem melius cognoscit peccati gravitatem maioremque de peccatis commissis horrorem concipit, et quod debilis eius voluntas in proposito emendationis confirmatur. Sicut ergo confessarius praevidens dilationem absolutionis poenitenti magis obfuturam quam profuturam, iniuste agit, si nihilo minus eam differat, ita existente spirituali poenitentis utilitate *per se* etiam ipso invito eam licite differre potest.

c. Dilatio tamen absolutionis vix unquam proderit, nisi ipse poenitens in dilationem consentiat: etenim si rem aegre fert, ex dilatione potius offenditur quam emendatur; quare timendum est, ne hac ratione a sacramentis suscipiendis penitus alienetur. Ideo normae instar dici potest: *non est differenda absolutio poenitenti disposito, si ipse sit invitus*.

d. Absolutio non est differenda nisi *ad breve tempus*: ad paucos dies, ad hebdomadam, non autem ad quindecim dies, multo minus ad mensem: diuturnior enim dilatio poenitenti magis obest quam prodest, cum grave sit per plures dies in statu peccati mortalis manere tum propter periculum mortis, quod semper imminet, tum propter innumera bona, quibus privatur homo, qui in peccato est.

e. Ex quibus sequitur non posse generali regula definiri, quando differenda sit absolutio, sed, ut ait s. Leonardos a P. M., datum deserendum est *prudentiali confessarii*, qui in casibus particularibus non debet sequi genium, neque naturam, neque compromissum, neque aliorum exemplum, sed solum unctionem Spiritus Sancti comitatam a bona doctrina et studio orationis.

3. *Poenitenti certe indisposito semper neganda est absolutio: qui* enim indispositum absolvit, grave sacrilegium committit, nec ulla poenitentis necessitas confessarium ab hoc peccato excusare potest.

Qui tamen imparati atque indispositi ad peragendam confessionem accedunt, opera et industria studiosi confessarii cum Dei gratia ad absolutionem recipiendam disponi possunt. Atqui si dent sufficientia signa doloris et propositi, nihil impedit, quominus etiam illi statim absolvantur, qui imparati et indispositi ad confessionem accesserant. Qui existimant poenitentes, qui imparati ad confessionem accedunt, monitione et exhortatione confessarii rite disponi non posse, doctrinae et praxi tum sanctorum tum magni nominis theologorum refragantur⁴⁷¹).

4. *Poenitens dubie dispositus absolvi non potest, nisi adsit gravis causa*, ob quam absolutio sub conditione dari possit àût etiam debeat:

⁴⁷¹) Ea, quae sapienter monet *Ballerini: De poenitente minus disposito iuvando*, digna sunt, quae legantur. *Ballerini-Palmieri* V. n. 185 ss..

.ratio *primi* est, ne sacramentum exponatur periculo nullitatis; ratio *secundi* est, quia sacramenta sunt propter homines.

\ a. Dubie dispositus sub condicione absolvi *potest* aut etiam *debet*, si est in articulo mortis, si alias notam infamiae incurreret, eo quod suspicionem negatae absolutionis ingerat, si alias a sacramentis alienaretur, si diu carere deberet gratia sacramenti, si apud alium sacerdotem confessionem repetere cogeretur, si urgeret praeceptum annuae confessionis etc.; etiam sponsi dubie dispositi, qui mox contracturi sunt matrimonium, condicionatè absolvi possunt, ne certo sacrilege contrahant.

b. Frequenter res ita se habet, ut absolutio quidem dari possit, quia dispositionis aliqua indicia adsint, sed differri etiam possit, quia prudens iudicium de dispositione formari nequeat. In hisce adiunctis expendat confessarius, quid considerata indole poenitentis magis ad eius salutem expediat. Quoniam vero nostro tempore valde timendum est, ne non absoluti non amplius redeant, nisi sint firma fide animati, generatim magis proderit saluti animarum confessarius, qui sit dives in misericordia et poenitentem non in aliud tempus dimittat, sed omnem suam curam et operam impendat, ut cum divina gratia ad validam absolutionem recipiendam eum disponat et dispositum absolvat: si absolutio differtur, elapso tempore vix magis dispositus redibit.

Nota. Quoniam regulae generales de absolvendis poenitentibus supra statutae in quibusdam casibus peculiarem difficultatem faciunt, in specie agendum est a. de absolvendis *consuetudinariis*; b. de absolvendis *recidivis*; c. de absolvendis *occasionalibus*.

Articulus quintus.

De absolvendis consuetudinariis.

393. Notio. \ *Consuetudinarius* seu habituatus dicitur, qui ex repetitione peccatorum eiusdem generis pravam inclinationem seu habitum contraxit eadem peccata committendi. *Consuetudo* seu habitus peccandi est quaedam facilitas et propensio ex repetitis peccatis inducta eadem peccata committendi.

Ad consuetudinem constituendam duo elementa essentialiter concurrunt: frequentia peccatorum eiusdem generis quaedam distantia et simul propinquitas inter singulos lapsus; peccata enim saepius iterata non inducunt consuetudinem, neque si nimis ab invicem distant, neque si nimis propinqua sunt, ut si eadem die committerentur, postea vero omitterentur.

2. Quando contracta censeatur prava consuetudo, accurate definiri non potest, quia id dependet tum a peccantis indole, tum a longiore vel breviori tempore, quod inter actus peccaminosos intercedit, tum praesertim a peccati natura: quo facilius enim aliquod peccatum committitur, eo plures actus intra certum tempus requiruntur ad contrahendam consuetudinem; et cum facilius committantur peccata interna (ad quae revocantur etiam peccata oris) quam externa, generatim plures actus requiruntur ad inducendum habitum in peccatis internis (et oris) quam in peccatis externis.

a. Qui per notabile tempus e. g. per integrum annum quinque in mense peccatum externum commisit, immo in materia luxuriae etiam qui bis vel semel in mense per annum peccavit, consuetudinem contraxisse censendus est.

b. Qui semel quotidie per longius tempus pravis desideriis vel blasphemis peccat, consuetudinarius est, quin etiam is, qui haec eadem peccata ter quaterve in hebdomada per aliquod tempus committit, consuetudinarius dicendus est.

r 394, Norma absolvendi. Consuetudinarius quilibet *aftso/vi potest ft y debet, etsi nulla emendatio praecesserit*, modo serio emendationem proponat: nam prava consuetudo quam tollere conatur, non est peccatum, sed inclinatio ad peccatum, ideo cum vera cordis dispositione consistere potest.

Iusto severiores sunt, qui, antequam absolutionem concedant, a poenitente exigant, ut pravum habitum deposuerit et relapsus emendaverit. Etsi enim vitae emendatio sit optimum, non est tamen unicum proindeque nec necessarium dispositionis signum, sed ante emendationem et sine ea vera dispositio adesse potest. Immo ne ex eo quidem, quod quis statim post confessionem in idem peccatum relabatur, defectus doloris et propositi recte arguitur. Fieri enim potest, ut animus a rebus mundanis avocatus aeternasque veritates recogitans auxiliante gratia verum dolorem et propositum concipiat, sed statim postea, ubi sensibus iterum se obliant res mundanae et occasiones peccandi, idem animus vehementer allectus et excitatus, quae est eius mutabilitas atque infirmitas, iterum peccato adhaereat, adeo ut is, qui modo conversus erat ad Deum, nunc iterum convertatur ad creaturas. Nihilominus si poenitens saepius iam admonitus sine ulla emendatione redeat, prudens se ingerit dubium de defectu verae dispositionis, etsi se dolere affirmet,

s b. Si consuetudinarius *saepius confiteri recuset*, per se non potest ei negari absolutio, tum quia frequentior confessio non est praecepta, tum quia alia media emendationis iniungi possunt. Quod si alia media non indicarentur satis efficacia, ut accidere potest habituatis in vitiis carnis, utique neganda esset absolutio ei, qui recusaret uti emendationis medio moraliter necessario neque admodum difficili.

4C AVIArJ

Articulus sextus.

De absolvendis recidivis.

«u Mψ- M.*

395, Notio, Recidivus simpliciter et generatim dicitur ille habituatus, qui post confessionem in idem peccatum relapsus est; recidivus autem *formaliter* seu sensu theologico dicitur habituatus, qui idem peccatum pluries iam confessus est et semper eodem modo relabatur. Tria ergo requiruntur, ut quis vere recidivus dici possit:

a. Ut pravum peccandi *habitum* contraxerit.

Per se quidem necesse non est, ut recidivus sit consuetudinarius: si quis enim quater per annum confitetur et singulis vicibus de peccato pollutionis semel commisso se accusat, est recidivus, sed consuetudinarius non est: nam quatuor lapsus per annum non sufficiunt ad contrahendum habitum; de facto autem recidivus vix non semper erit simul consuetudinarius.

b. Ut idem peccatum iam *pluries* (ter quaterve) *confessus sit*.

Ergo poenitens, qui primis duabus vel tribus vicibus idem peccatum confitetur, stricte recidivus non est, quocirca tractandus est ut simplex peccator, si pravum habitum nondum contraxit, vel ut simplex consuetudinarius, si habitum peccandi iam contraxit, quare non est peculiaris ratio dubitandi de horum dispositione, ubi serio se dolere dicant.

c. Ut *nullo emendationis* studio adhibito relapsus sit; qui ergo per aliquod tempus media a confessario praescripta adhibuit et contra tentationes strenue pugnavit, etsi postea iterum lapsus sit, non est proprie recidivus.

396. Norma absolvendi. 1. Recidivus, qui prudenter dispositus indicatur, *per se semper absolvi potest*: qui enim vere iudicari potest dispositus, absolvi potest, licet recidivus sit: ad validam enim et licitam absolutionem aliud non requiritur, nisi ut actu dispositus sit; ad veram dispositionem autem non requiritur futura emendatio, neque illam impedit praevisio futuri_relapsus.

2. Quoad recidivos autem difficultas est in formando iudicio ^{de ^ - ^ _ ^} eorum dispositione: ex frequenti enim lapsu in eadem peccata gravis ingeritur suspicio pravae alicuius adhaesionis, exigui horroris peccati et defectus seriae voluntatis sese emendandi. Haec suspicio dubiam reddit eorum dispositionem, etsi affirment se de peccatis suis dolere, ideoque impedit, quominus prudenter iudicari possint dispositi, nisi peculiaris aliqua ratio accedat, qua dubium de dispositione sufficienter removeatur.

a. Prudentiae et discretioni confessarii, cui gratiae auxilium semper assistit, committendum est, ut indicium de poenitentis dispositione sibi efformet, in quo efformando imprimis propria experientia, deinde etiam attentio ad quaedam signa particularia eum iuvabit (n. 391).

b. Ut iudiciuin de dispositione recidivi facilius efformari possit notandum est multos esse recidivos *ex fragilitate*, cuiusmodi sunt, qui saepius quidem in eadem peccata relabuntur, quibus tamen peccatum habitualiter displicet, qui proinde peccatum post lapsum mox detestantur et emendationem proponunt, tentationi etiam ad tempus aliquo modo resistunt, sed deinde tum ex infirmitate voluntatis tum ex vehementia tentationis iterum succumbunt. De horum quidem dispositione non est dubitandum. Verum sunt et alii recidivi *ex mala voluntate*, qui scilicet obiecto peccati pravo affectu adhaerent et ex pravo hocce affectu in eadem peccata saepius relabuntur; sed nihilominus sive ex assuetudine sive ex respectu humano quandoque ad sacramenta accedunt, nec veram et sinceram emendationis voluntatem concipiunt. Horum dispositio non dubia, sed potius nulla est. Atqui bonus confessarius miseros hosce peccatores non sine absolutione dimittit, sed salutaribus monitis ad emendationem vitae disponere conabitur. Quod si mutatae voluntatis indicia vere in iis deprehendat, hos quoque recidivos absolvere potest.

,
C*,
lw u m*

397. Num recidivo differenda sit absolutio.

a. Si recidivus alioquin rite dispositus relapsus sit *ex fragilitate interna*, ut in peccato pollutionis, delectationis morosae, odii, blasphemiae etc., ordinarie maior fructus sperandus est ex gratia sacramenti quam ex dilatione absolutionis. Aliquando tamen prudenti confessario etiam in hoc peccantium genere profutura videbitur dilatio absolutionis, praesertim si remedia negligenter adhibeantur.

b. Si recidivus alioquin rite dispositus relapsus sit in *occasione externa* vel quia *obligationem* (e. g. revocandi calumniam, se recon-JILk^^' ciliandi) *non implevit*, ordinarie expedit, ut differatur absolutio, J.,... k donec dimissa sit occasio vel impleta obligatio: qui enim saepius iam r fidem fregit, eius voluntas, etsi bona, 'hoc remedio dilatae abso-Σ lutionis firmari debet.

Dilatio absolutionis cum apta monitione praesertim *in iunioribus poenitentibus* levioris indolis ceteroquin pie ac religiose educatis, qui aut obligationem non implent aut pravam habitum non deponunt, optimum medium est incutiendi maiorem peccati detestationem et firmandi debilem eorum voluntatem.

G Si recidivus est *dubie dispositus* et non urget necessitas eum sub condicione absolvendi, per se differenda est absolutio, ut hac ratione de voluntate poenitentis per experientiam constare possit. Verum quia nostris temporibus, praesertim in civitatibus, in quibus fides languet et officia Christiana negliguntur, negatio seu dilatio absolutionis plerumque parum prodest, immo peccatores potius offensos atque indignatos reddit magisque indurat, ordinarie melius agit confessarius, qui talem poenitentem ad dolorem et propositum disponere conatur, ei particularia media emendationis praescribit eumque absolvit.

Nota. Ne perperam intelligatur et applicetur theoria s. *Alphonsi de signis extraordinariis dispositionis*, notandum est; a. In occasionariis et recidivis non requiri extraordinarium seu maiorem dolorem et firmiter propositum: modo enim sufficiens dispositio adsit, tuto absolvi possunt, β. Occasionarius et recidivus semper absolvi potest, modo a confessario prudenter iudicari possit vere dispositus, quaecunque sit signum, in quo fundetur eius iudicium; sive ordinarium, sive extraordinarium, sive poenitens ad confessionem illud attulerit sive in confessione ad monitionem confessarii tandem exhibuerit, γ. Quare imprudenter ageret confessarius, qui occasionarium aut recidivum simpliciter indispositum iudicaret, nisi in ipso deprehenderet unum alterumve ex signis extraordinariis, et imprudentius, qui eiusmodi recidivo absolute differret absolutionem, quin curam et conatum adhibuerit salutaribus monitis ad dolorem et propositum eum perducendi.

Casus. Recidivi in ebrietate et qua tales publice noti, qui singulis fere hebdomadis vel saepius adhuc se inebriant, non omnino a sacramentis repellendi, sed ordinarie nec statim ad illa admittendi sunt. Non *primum*, quia de nullius hominis emendatione desperandum est; non *alterum*, imprimis quia absolvi nequit, qui post breve tempus propositum violaturus praevidetur, nisi urgeat necessitas: etenim timendum esset scandalum, si statim post suscepta sacramenta relaberetur; deinde quia publicum scandalum antea reparari debet. Itaque eiusmodi poenitenti differenda est absolutio, donec aliquatenus saltem se emendaverit. Quin etiam in casu, quo ob extraordinarium signum poenitentiae statim absolutus fuisset, praestat eum non statim ad s. communionem admittere, tum ut publicum scandalum reali emendatione interim repareretur, tum ut scandalum ex relapsu forte oriturum praecaveatur.

Articulus septimus.

De absolvendis occasionariis.

398. **Notio occasionis.** *Occasio* peccati generatim definitur circumstantia externa, quae homini opportunitatem peccandi praebet eumque ad peccandum allicit

\.g. *Circumstantia* potest esse *res* ut liber pravius, vel *persona* ut amasia pro amasio.
i *b. Externa*: differt ergo occasio a *periculo* peccandi, quo nomine intelligitur, quidquid ad peccandum movet, sive externum illud est sive internum; quare latius patet periculum quam occasio peccandi, *c.* Duo in occasione considerari debent: commo-

ditas peccandi quam ipsa homini praebet, et impulsus ad peccandum; licet ergo occasio cum scandalo conveniat, in scandalo tamen magis consideratur actio alterius, in occasione autem magis res vel persona, quae praeter impulsus etiam opportunitatem peccandi praebet, *d.* Ad constituendam occasionem duo concurrunt: ex parte obiecti impulsus et opportunitas ad peccatum, ex parte subiecti propensio et inclinatio ad peccatum.

Nota. Ipsa persona vel res est occasio, si *haec determinata* persona vel res opportunitatem praebet peccandi. Quandoque vero non solum determinata persona, sed *quaelibet* persona huius sexus ansa est peccati; exemplo sit iuvenis, qui ita irretitus est peccatis carnis, ut una persona dimissa cum alia peccaturus sit et ita porro; in tali casu res peior fieret, si solum dimitteret priores et alias sequentes corrumpere. Hic occasio peccandi est magis ipse habitus peccandi, proinde media adhiberi debent ad habitum deponendum.

399. Divisio occasionis. 1. Occasio alia est remota, alia proxima. *Remota* illa dicitur, in qua periculum peccandi leve est, in qua proinde homines plerumque non peccant; *proxima* illa dicitur, in qua periculum peccandi grave est, in qua proinde homines plerumque peccant.

Occasio dicitur *proxima* vel *remota* ex coniunctione cum peccato. Maior vel minor coniunctio occasionis cum peccato potissimum (non unice) desumitur ex frequentia lapsus eius qui in occasione reperitur, et quidem ex frequentia *relativa*; sic certe aliud est, si quis per decursum anni quater fuit in occasione et ter vel quater peccavit, et aliud, si quis quavis hebdomada fuit cum occasione et quater peccavit in anno, ubi adhuc videndum est, an lapsus fuerint initio, in fine vel in decursu anni; iam quanta debeat esse haec frequentia, ut occasio possit dici proxima, non potest generali regula definiri. Inde est, quod theologi diversimode occasionem proximam definiant: alii enim occasionem proximam illam dicunt, in qua homines semper aut fere semper peccant, seu in qua numquam aut fere numquam a peccato abstinere; alii, in qua homines ut plurimum peccant; alii, in quo homines frequenter peccant⁴⁷²). Iam vero, utrum in casu particulari adsit occasio proxima, dijudicari debet *yz.* ex *frequentia relapsus* per experientiam cognita, ubi nimirum poenitens *ex indole poenitentis*, ubi nempe ex vehementia tentationis et ex nota fragilitate poenitentis ante omnem experientiam judicari debet in hac occasione fere semper futurum esse peccatum; *ex communi contingentia*, frequenter enim gravitas periculi dijudicari debet ex hac regula: quod aliis in iisdem adiunctis est occasio proxima, id etiam huic erit.

2. Occasio *proxima* alia est proxima *absolute* seu per se, alia per accidens seu *relative*. Prior ea est, quae communiter pro omnibus hominibus proximum peccandi periculum inducit ut aspectus fixus rei valde turpis; posterior ea est, quae proximum peccandi periculum solum pro determinato aliquo homine ob propriam eius fragilitatem inducit ut accessus ad cauponam.

3. Occasio proxima alia est voluntaria, alia necessaria: *voluntaria* ea est, quae facile seu cum levi incommodo vitari potest; *necessaria* ea est, quae vel physice vel moraliter removeri non potest; *physice*, si quis e. g. in eodem carcere sit inclusus cum persona cum qua peccare solet; *moraliter*, si occasio dimitti non potest nisi cum magna difficultate vel cum magno detrimento in bonis vitae vel fortunae vel famae.

*n) Cf. Lugo disp. 14. sect. 10. n. 148 ss. cf. *De Principiis* n.

(†\AIsdLJô.

a. In praxi non facile credendum, sed in rei veritatem prudenter inquirendum est, si constitutus in occasione praetendat, solum cum magno damno se occasionem dimittere posse: affectus enim ad peccatum saepe auget occasionis removendae difficultatem.

b. Ad iudicium formandum, utrum damnum, quod aliquis subire debet ad fugiendam vel dimittendam occasionem, revera sit notabile necne, ad adiuncta personarum attendendum illudque pro diversitate personarum ex communi hominum timoratorum aestimatione taxandum est. Notat s. *Alphonsus* (n. 455) non excusari mediocriter divitem, qui, ne patiatur damnum centum ducatorum, occasionem deserere nollet.

4. Occasio proxima alia est continua seu praesens, alia interrupta seu non praesens: *continua* seu *in esse* ea est, quam quis semper secum habet, quin eam quaerat, ut liber obscoenus vel turpis statua, quam domi retinet; interrupta seu *non in esse* ea est, quam non quidem secum habet, sed facile reperire potest, ut caupona pro ebrioso, amasia pro amasio, ludus pro eo, qui ludendo solet blasphemare.

400. De absolvendis occasionariis in occasione proxima libera.
1, Nequit absolvi poenitens, qui non vult vitare occasionem proximam graviter peccandi, quam facile vitare potest: qui enim non vult vitare eiusmodi occasionem proximam, non habet efficacem voluntatem non amplius peccandi, et proinde ad absolutionem obtinendam non est dispositus, cum ipsa voluntas permanendi in occasione proxima sit grave peccatum⁴⁷³).

Non licet admittere excusationem, qua poenitentes promittunt se occasionem proximam adhibitis remediis non peccandi reddituros esse remotam, quando eam sine difficultate vitare possunt: nam non licet temere se exponere periculo peccandi, quod facile vitari potest, sed plane fugiendum illud est.

2. Qui promittit se derelicturum esse occasionem proximam liberam, per se absolvi potest, *dummodo confessarius eius promissioni prudenter credere possit*.

5. *Alphonsus*TM) sequens S. *Carolus B.* et alii auctores hic distinguunt inter occasionem *in esse* et *non in esse*; in priori casu censent poenitentem neque prima vice absolvi posse, nisi antea occasionem dimiserit. Ratio eorum est, quia se iterum exponit periculo peccandi vel propositum frangendi ob adhaesionem ad occasionem et difficultatem eam deserendi, et ideo non est dispositus. — Alii auctores docent quidem talem poenitentem una vel altera vice absolvi posse, si serio promittit amotionem occasionis, sed, quod bene notandum est, supponunt: *dummodo confessarius promissioni prudenter credere possit*, i. e., dummodo prudenter indicare possit, periculum iterum peccandi non adesse; proinde ratio S. *Alphonsi* non iam obtinet. Ex altera parte ipse S. *Alphonsus* eiusque sequaces suam sententiam dicunt *ordinarie valere*, i. e. ipsi admittunt casus, in quibus prima vice absolutio dari possit, quod supponit dispositionem adesse: sic, si poenitens extraordinaria signa poenitentiae afferat, vel si sine magno incommodo non possit ad eundem confessarium redire, vel nonnisi post longum tempus. (*Ter Haar* l. c. n. 41 adhuc alias exceptiones admittit.) Insuper utraque sententia admittit, quandoque etiam disposito differri posse absolutionem ad voluntatem firmandam. Ideo in praxi fere nulla differentia.

47i) Cf. propositiones damnatas ab *Innocentio* XI. D. 211. 212. 213.

K1) S. *Alphonsus* n. 454. *Ter Haar*, Casus consc. de occasionibus.

3. Attamen si iam saepius absolutus non stetit promissis, sed in occasionem relapsus est, non est absolvendus, nisi prius occasionem dimiserit: recte enim suspicari debet confessarius, eum non habere firmum propositum. Insuper, etsi censeatur dispositus, quandoque absolutio differenda erit ad firmandam voluntatem, nisi in casu extraordinario gravis ratio urgeat concedendi absolutionem.

401. De absolvendis occasionariis in occasione proxima necessaria. L Qui non vult deserere occasionem proximam moraliter necessariam graviter peccandi, absolvi potest, dummodo promittat adhibere remedia non peccandi. Constitutus enim in occasione necessaria iudicari debet dispositus, si adhibere velit apta remedia non peccandi, cum non existat absoluta obligatio deserendi occasionem, utpote non voluntariam, sed solum hypothetica, i. e. aut adhibendi remedia aut deserendi occasionem.

a. Remedia, quibus occasio proxima potest reddi remota sunt: diligens oratio, frequentior usus sacramentorum, quotidiana renovatio propositi non amplius peccandi, non versari solus cum sola, fugere ab aspectu complicitis etc.⁴⁷⁵).

ft, Quantum debeat esse incommodum, quod a deserenda occasione proxima excuset, regula generali definiri nequit, sed in particulari casu prudenti iudicio confessarii determinandum est. Certe non excusat incommodum mediocriter grave, quod a praeceptis Ecclesiae servandi abstinere vel audiendi sacrum sufficienter excusat, sed neque requiritur moralis impossibilitas deserendi occasionem. Ceterum confessarius diligenter considerans particulares casus, in quibus probati auctores constitutum in occasione proxima necessaria absolvendum putant, iudicium suum in hac re formare poterit⁴⁷⁶).

\2. Si constitutus in occasione proxima necessaria post plures confessiones cum iisdem peccatis absque ulla emendatione redit, non est absolute exigendum, ut occasionem deserat, sed adhuc absolvi potest, si serio velit adhibere media, quibus occasio ex proxima fiat remota: posita enim hac voluntate sufficienter dispositus est, etsi occasionem remove nolit. Utrum in casu particulari exigenda sit occasionis dimissio an enixius commendandus sit usus mediorum, prudentiae confessarii relinquendum est; generatim dici potest exigendum non esse, ut dimittatur occasio, si multo difficilius est occasionem dimittere, quam adhibitis remediis peccatum vitare.

In hoc casu complures auctores cum s. *Alphonso* (n. 457) hanc regulam statuunt, poenitentem non posse absolvi nisi occasionem deserat, etsi gravissimum incommodum, iactura bonorum, famae, ipsius vitae subeundum sit: cum enim nulla appareat spes emendationis, applicanda sunt verba Salvatoris: *Quodsi oculus tuus scandalizat te* etc.⁴⁷⁷). Alii tamen opinantur non esse necessario eousque procedendum: ex eo enim, quod post plures relapsus nulla est secuta emendatio, non est inferendum nullam superesse spem emendationis, sed hoc unum, aut media proposita nbn fuisse sufficientia, aut ea non fuisse adhibita⁴⁷⁸). Quodsi de hoc 'ultimo constat, serio monendus est poenitens, ut aut remedia diligentius adhibeat aut occasionem etiam cum gravissimo incommodo deserat.

⁴⁷⁵) Cf. *Lugo* disp. 14. n. 151. S. *Alphonsus* n. 455.

⁴⁷⁶) Cf. *Lugo* disp. 14. n. 151. S. *Alphonsus* n. 455. *Berardi*, De recidivis et occasionariis 11. p. 98 ss.

⁴⁷⁷) *Mare*. 9, 46.

⁴⁷⁸) *Ballerini-Palmieri* V. η. 119.

Articulus octavus.

De obligatione corrigendi defectus.

402. Praenotiones. 1. Defectus a confessario commissi triplicis generis esse possunt: vel enim versantur circa valorem sacramenti, ut si confessarius non absolvit vel absolvit indispositum; circa integritatem sacramenti, ut si de specie et numero peccatorum non interrogavit vel poenitentiam non imposuit; circa obligationes poenitentis et quidem vel in damnum temporale ipsius poenitentis & vel tertii, ut si indebite ad restitutionem obligavit vel ab ea facienda deobligavit, vel sine alicuius damno temporali, ut si de occasione deserenda non monuit.

2. Ut gradus obligationis in reparandis defectibus rite determinari possit, complura adiuncta defectus commissi considerari debent.

a. Defectus commissus potest esse *culpabilis* vel *inculpabilis*; culpabilis dicitur, si cum gravi culpa confessarii committitur, inculpabilis dicitur, si sine culpa confessarii vel cum levi eius culpa committitur. Patet multo maiorem esse obligationem eius, qui culpabiliter, quam eius, qui citra culpam defectum commisit.

b. Defectus aut *positive* committi potest aliquid agendo, aut *negative* aliquid omittendo, quod agendum erat. At determinandam obligationem reparationis, quando defectus committitur in damnum temporale poenitentis aut tertii, advertendum est, utrum defectus positive commissus fuerit an negative omittendo actionem debitam.

c. Ad corrigendos defectus confessarius teneri potest aut *ex iustitia* aut solum *ex caritate*. Quia obligatio iustitiae gravior est quam obligatio caritatis, illa etiam cum gravi incommodo obligat, si defectus cum gravi culpa commissus fuerit.

Ex *iustitia* defectum reparare tenetur, si defectus versatur circa valorem sacramenti, vel si in damnum poenitentis vel tertii positiva actione influxit. Ex sola *caritate* tenetur, si defectus non versatur circa valorem sacramenti, et si in damnum poenitentis vel tertii negative tantum influxit.

d. Fieri potest, ut ex commisso defectu poenitens *nullum animae periculum* subeat, ut si sanus in bona fide exsistens invalide absolvitur: si enim postea attritus ad s. communionem accedit, consequitur gratiam sanctificantem, vel saltem per sequentem absolutionem peccata illa indirecte remittuntur; at fieri etiam potest, ut poenitens ex errore commisso in *periculum salutis* adducatur, ut si moribundus, qui aliud sacramentum suscipere nequit, invalide absolvitur.

Nota. 1. In singulis casibus sequentibus duo in quaestionem veniunt: *a. quanta* sit obligatio corrigendi defectum commissum; *b. quo modo* defectus corrigendus sit.

2. Quoad modum: Alii defectus inscio poenitente corrigi possunt, ut si non absolutus ad eundem confessarium **redeat**. Si cum ipso poenitente loqui necesse sit, dispiciendum est, num de re loquendum sit, quae sub sigillo est: in hoc enim casu non licet loqui, nisi petita prius et obtenta licentia poenitentis. *c.* Alii defectus reparari debent etiam extra confessionem; de aliis satis est, ut reparentur intra confessionem. Quantum fieri potest, evitari debet reparatio extra confessionem, quia tum confessanô tum poenitenti molesta est. Quare si poenitens

ad confessarium rediturus praevideatur, nec periculum sit in mora, praestat rem in sequenti confessione componere. Tandem fieri potest, ut confessarius non cognoscat poenitentem sive tertiam personam, cui damnum illatum est; quo in casu nihil restat, nisi ut confessarius de culpa, si quam commisit, poeniteat, ceterum vero rem totam Deo commendet.

403. Si agitur de valore sacramenti. 1. Defectus *culpabilis* circa valorem sacramenti reparandus est etiam *cuin* gravi incoinmôcTô; <2 ' si alias poenitens gravé damnum pateretur, quia hic occurrit obligatio iustitiae. Quodsi grave damnum spirituale in poenitente timendum non est, in bona fide relinqui potest: in sequenti enim confessione illa peccata remittentur.

p*

lu ^ U — Confessarius ergo, qui e. g. poenitentem peccatorum mortalium reum non absolvit, aut qUja ojlljtus eSf abS0lvere aut male absolutionem protulit aut sine jurisdictione absolvit, supposito periculo salutis in poenitente, etiam cum gravi suo incommodo eum adire debet, et in hoc quidem casu, in quo agitur de danda absolutione, potest errorem etiam non petita licentia aperire, dicendo se non absolvisse, quia obligatio sigilli hic non intercedit, in aliis autem casibus, ubi e. g. non dixerat aut male dixerat, quae ratione obligationum poenitentis dicenda fuissent, semper prius petenda est licentia loquendi de rebus ad confessionem pertinentibus, tum quia iudicium sacramentale iam est completum, tum quia monitio censetur esse veluti exprobatio peccati extra confessionem facta, quae poenitenti esset molesta et sacramentum redderet odiosum.

2. Defectus *inculpabilis* circa valorem sacramenti, etiam supposito gravi damno poenitentis, reparari non debet cum gravi incommodo, nisi poenitens sit in periculo moriendi in statu peccati: hic enim sola obligatio caritatis habetur, quae non urget cum gravi incommodo nisi in extrema necessitate, si e. g. moribundus invalide absolutus esset.

a. Si in .hunc finem (sc. ad cum absolvendum) adeundus esset infirmus non absolutus, hic de defectu moneri et induci deberet ad dolorem de peccatis eliciendum, ad confitenda peccata, si quae interim commissa fuissent, et ad peccata iam antea declarata generali formula iterum accusanda, quo facto absolvi posset. Quodsi monitio sit -permolesta et supponi possit mortale peccatum interim non esse commissum, absolutio' etiam non monito poenitente concedi potest, cum unio moralis inter confessionem et absolutionem tum ratione temporis (etiam post plures dies) tum ratione doloris adhuc perduret. — Item si poenitens non absolutus ad eundem confessarium rediret, non necessario de errore moneri deberet, sed sufficeret illum inducere ad dolorem eliciendum de peccatis in ultima confessione accusatis et ad ea in genere iterum accusanda: nam hac ratione etiam ab illis directe absolvitur.

b. Si eiusmodi infirmus non absolutus postea viaticum, praesertim vero si extremam unctionem recepisset, non deberet necessario de defectu moneri, quia grave damnum non pateretur, cum per extremam unctionem iam certo iustificatus supponi possit.

404, Si agitur de integritate sacramenti. 1. Defectus sive culpabilis sive inculpabilis circa integritatem *positive* commissus, si confessarius Icw Lk e. g. causa est, cur poenitens putet se accusare non debere numerum ,. et speciem peccatorum, reparari debet, cum praevia poenitentis tAaf- licentia, *etiam extra confessionem*, modo sine gravi damno aut scandalo fleri possit: ratio *primi* est, quia quilibet tenetur remove causam

mali, quam ipse posuit; ratio *secundi* est, quia grave damnum poenitentem a servanda, ergo a fortiori etiam confessarium a procuranda integritate excusat.

Y * - - 2, Defectus sive culpabilis sive inculpabilis circa integritatem *negative* commissus, si e. g. non interrogavit de specie et numero, poenitentiam non imposuit, remedia non praescripsit, reparari *non debet extra confessionem*: obligatio enim procurandi integritatem per se et directe afficit poenitentem, et confessarium solum indirecte, vel si per se confessarium afficit, eum afficit tamquam ministrum sacramenti in confessione; cum igitur in hoc casu ipse non sit causa damni efficax, sufficit, ut in alia confessione tamquam minister sacramenti defectum reparet, si sine gravi incommodo possit.

In praxi tamen, ubi defectus solum versatur circa integritatem confessionis absque damno tertii, confessarius ordinarie ad nihil aliud tenetur, nisi ut de culpa, si quam commisit, doleat: imprimis enim poenitens etiam citra monitionem in sequenti confessione ab alio confessario, qui de specie et numero peccatorum interrogabit, errorem dedocebitur; deinde vero vix unquam deerit grave incommodum tum ex parte poenitentis, cui monitio affert molestiam, tum ex parte confessarii, qui sine detrimento honoris et famae monere non poterit⁴⁷⁾).

*T ^ 4 0 5 . Si agitur de obligatione poenitentis. 1, Defectus circa obligationes poenitentis, *qui cedit in damnum temporale* ipsius poenitentis vel tertii[^] reparari debet ex iustitia etiam cum gravi incommodo, si confessarius poenitentem co/paMiter et positive in errorem induxit, ■ M-quia confessarius est damni causa iniusta et efficax. Et reparari 'it* ., U quidem debet in confessione, Si poenitens rediturus speratur, et (petita prius licentia) extra confessionem, si non speratur rediturus ad eundem confessarium.

2. Si autem confessarius poenitentem in errorem induxit *inculpabiliter*, tenetur quidem ex iustitia defectum reparare: quilibet enim ex iustitia tenetur impedire, ne ex sua actione alteri damnum sequatur, non tamen cum gravi incommodo, quia damnum intulit cum culpa levi aut materiali tantum.

3. Si tandem confessarius *negative* tantum se habuit, non tenetur ex iustitia, sed solum ex caritate reparare damnum ideoque non cum gravi, sed cum maiore vel minore incommodo, quod gravitati damni et culpae proportionatum est.

Si defectus a confessario commissus versatur circa obligationem a praecepto ecclesiastico vel naturali impositam, cuius tamen violatio in bonis temporalibus nemini nocet, ut si falso dixisset cras non esse ieiunium vel hunc librum non esse nocivum, ipse ut quilibet alius tenetur corrigere errorem, si commode potest, ne causa sit, ob quam lex a poenitente violetur, etsi materialiter tantum.

406. Obligatio restituendi ex parte confessarii. Ex his colligitur, quando confessarius *ad restitutionem* teneatur sive erga poenitentem sive erga alium loco poenitentis, si nimirum poenitens ipse restitutionem fecisset.

^{47*)} Suarez disp. 32. s. 6. n. 8.

a. Si cum gravi culpa poenitentem positive a facienda restitutione deobligavit et postea errorem non retractavit.

Siquidem in hoc casu imprimis sub gravi et ex iustitia etiam cum gravi incommodo tenetur falsam resolutionem retractare, quia quilibet tenetur praecavere, ne ex sua actione aliis damnum sequatur; quod si facere non potuit aut omisit, damnum ipsum, quod ex suo errore secutum est, reparare tenetur: ipse enim est causa efficax, culpabilis et iniusta damni.

b. Si sine culpa poenitentem positive a facienda restitutione deobligavit et postea errorem cum gravi culpa non retractavit, licet eundem commode revocare potuisset.

Siquidem in hoc casu imprimis tenetur sub gravi et ex iustitia errorem retractare, si sine gravi incommodo potest; quem si retractare sine gravi incommodo non potest, ad restitutionem non tenetur: non ratione falsae resolutionis, quia non erat culpabilis; nec ratione omissae retractationis ex eadem ratione. Quodsi errorem non retractat, etsi commode potest, ad reparationem damni tenetur, non quidem ratione erroris, qui erat inculpabilis, sed ratione omissae retractationis, quae est graviter culpabilis contra iustitiam.

c. Si cum gravi culpa poenitentem ad restitutionem, ad quam non tenebatur, faciendam positive obligavit

Pari modo in hoc casu imprimis errorem sub gravi et ex iustitia etiam cum gravi incommodo retractare tenetur; quod si efficere aut non potest aut non vult, tenetur reparare ipsum damnum, cuius ipse est causa efficax, iniusta et graviter culpabilis.

d. Si autem poenitentem, etsi cum gravi culpa, de restitutione facienda solum non monuit, non tenetur ipse restituere: nam, ut ad restitutionem obligari possit is, qui damnum alienum non impedit, requiritur, ut damnum ex officio impedire teneatur; confessarius autem non tenetur ex iustitia impedire damnum, quod alteri ex omissa poenitentis restitutione contingit⁴⁸⁰).

Articulus nonus.

13, 14

De secreto sacramentali⁴⁸¹).

407. Duplex obligatio confessario imponitur: 1. *Sigilli*, i. e. nullo modo *revelandi* ea quae in confessione audivit; 2. *non ut* videri scientia ex confessione hausta cum gravi poenitentis. Agendum est a. de obligatione, b. de culpa, c. de materia, d. de laesione sigilli; e. de usu scientiae prohibito.

q. *Poenitens* non tenetur ad sigillum sacramentale circa ea, quae a confessario audivit, tenetur autem ad secretum naturale et commissum, si eorum manifestatio confessario damnum afferre potest. Hoc secretum poenitentem strictius obligat

¹⁸⁰) Cf. *De praeceptis* n. 497.

¹⁸¹) *Schuler*, Die Martyrer des Beichtsiegels* (Würzburg 1892). *Kurtscheid*. Das Beichtsigel in seiner geschichtlichen Entwicklung (Freiburg 1911). *Arendt* S. /. in *Großmann* (Romae 1924), p. 79 ss. *Browe*, Das Beichtgeheimnis im Altertum und Mittelalter, Scholastik 9 (1934) I 57. *Savio*, Animadversiones ad sigillum sacramentale (1936). *Lercher* IV. 2. n. 612 ss.

quam aliud quodcunque secretum, tum quia confessarius ex officio consilia dare tenetur, tum quia se defendere non potest, si secretum iniuste laesum fuerit. Quoniam vero experientia constat poenitentes libenter loqui de iis, quae in confessione acciderunt, cavere debet confessarius, ne quid dicat vel agat, quod nolit aliis manifestari.

β. Sigillum obligat confessarium erga alios tantum, non autem *erga semetipsum*: hinc reprehensione quidem dignus est, at non agit contra sigillum confessarius, qui absque ratione sufficiente res in confessione auditas apud semetipsum recogitet, vel qui ad cognoscendos poenitentes oculos ex confessionalis in eos coniiciat, vel qui alios de nomine poenitentium suorum qua talium interrogat, nisi alii ex hac sua agendi ratione rem gravem de poenite suspicentur.

γ. Haec obligatio non inepte vocatur *sigillum*: sicut enim litterae, quarum obiectum occultum manere debet, sigillo clauduntur et obsignantur, ita dicta in confessione hac obligatione clausa et ceteris abscondita sunt.

£ 7. De obligatione sigilli.

408. Ipsa obligatio. Exsistit obligatio gravis in omni casu tacendi extra confessionem ea, quae sub sigillo sacramentali continentur, nisi poenitens loquendi licentiam dederit.

1. *Obligatio sigilli duplex est: ex religione*, quia illam exigit reverentia sacramento debita, et quia alias sacramentum fidelibus odiosum fieret, et *ex iustitia*, tum quia poenitens ius strictum ad secretum habet, tum ratione damni, quod poenitens pateretur in fama, si peccatum occultum manifestaretur.

a. Gravissima et in omni casu inviolabilis obligatio sigilli non solum oritur ex secreto commisso, cui accedat ratio religionis laesae eo quod fieret sacramentum odiosum, sed oritur ex ipsa natura et necessitate sacramenti poenitentiae. Nam posita institutione divina confessionis, quicumque illa uti debet vel vult, agit cum sacerdote tamquam vices gerente Dei in rebus, quae solum Deum et conscientiam peccatoris spectant. Proinde minister ex ipsa ratione sacramenti omnem usum in alio foro quam sacramentali excludere debet, sicut ipse Deus tegit silentio ea quae in hoc foro cum eo aguntur. Ex eadem ratione ipse poenitens ius habet inviolabile et sacrum, ne illae res alii usui tradantur. Qui ergo violat secretum, tum religionem tum iustitiam laedit abutendo tum sacramento tum iure poenitentis. Inde est, quod nullo incommodo vel commodo inferioris ordinis excusari possit.

b. Obligationem sigilli, in iure divino fundatam, urget lex ecclesiastica (cn. 889, 890) et sanctionibus canonicis munit (cn. 2369 coli. 2368).

2. *Nullus omnino est casus*, ne ad vitam-vel-jemplicam quidem servandam, in quo ea, quae sub sigillo cadunt, revelari possint *sive ante sive post mortem poenitentis*. @ Haec enim obligatio est ordinis superioris/ sacri; insuper si ulla admitteretur exceptio, bonum spirituale fidelium pateretur damnum, quia fideles semper timerent revelationem suorum peccatorum, quod eos a sacramento poenitentiae retraheret; atqui nullum est bonum temporale sive privatum sive publicum, quod bono spirituali fidelium esset praeferendum. b) Cum etiam post mortem nolimus male audire, confessio fieret valde odiosa, si mortui poenitentis peccata manifestari possent.

a. Hinc si sacerdos ex confessione cognosceret malum, quod alteri imminet, solum sub poena negandae absolutionis poenitentem urgere posset, ut rem manifestaret, vel ut ipsi confessario potestatem loquendi faceret; quod si poenitens

nollet, generalibus tantum verbis de periculo monere posset, modo absit omne periculum suspicionis contra poenitentem.

b. In hoc ergo *differt sigillum a secreto naturali*q. quod laesio secreti non sit sacrilegium; \β. quod obligatio secreti admittat parvitatem matenae; ·< quod obligatio secreti etiam commissi in quibusdam casibus cesset; δ. quod obligatio secreti non urgeat erga eum, qui secretum commisit.

x3. *Etiam cum ipso poenitente non licet loqui extra confessionem de auditis in eius confessione (sine licentia).** ➤ ➤ ➤ ➤ ➤ ux ➤

(a) Cum in tali casu *non fiat revelatio* peccati, alii auctores censuerunt esse violationem sigilli latius dicti, alii, praesertim post Codicem, melius dicunt agi de usu prohibito scientiae ex confessione haustae.

b. In aliis autem confessionibus potest confessarius absque expressa licentia mentionem facere eorum, quae a poenitente in prioribus confessionibus audiverat; similiter etiam loqui potest de auditis ex confessione immediate post absolutionem datam, sive poenitens nondum discessit, sive iam discessit et statim redit, quia hoc rnoraliiter dicitur in confessione.

(c~)Si poenitens ipse de confessione loqui incipiat, confessario hoc ipso licentiam concedit loquendi, per se tamen solum de ea re, de qua ipse loqui incepit.

4. *Obligatio sigilli oritur ex omni et sola confessione sacramentali*, seu facta in ordine ad absolutionem obtinendam (n. 269), etiam choata tantum: de omni namque et sola confessione sacramentali £ valent rationes, ob quas servari debet sigillum.

Ideo non frangit sigillum, qui narrat, quae audierat extra confessionem, etsi sub secreto seu *sub sigillo confessionis*, ut dicunt, vel in confessione quidem, sed facta sine voluntate suscipiendi sacramentum, sive facta est ad eleemosynam petendam sive ad decipiendum confessarium. Sedulo tamen caveri debet scandalum fidelium, qui forte putabunt factam fuisse veram confessionem.

5. In hac materia sigilli sacramentalis *non licet uti opinione probabilis*, quia hic non agitur de solo licito vel illicito, sed de laesione sacramentalis obligationis et de damno spirituali fidelium, in quibus etiam periculum necessario cavendum est.

Quocirca tum in dubio *facti*, num aliquid dictum sit in ordine ad confessionem, tum in dubio *iuris*, num aliquod dictum vel factum laedat sigillum, confessarius ad sigillum tenetur, quamdiu opinio favens sigillo vere probabilis est.

409. *De licentia loquendi.* Si poenitens *licentiam dedit*, confessarius de auditis in confessione non solum cum ipso poenitente, sed etiam cum aliis loqui e. g. complicem monere potest: poenitens enim confessarium ab obligatione sigilli eximere potest. Cavere tamen debet,

Neque dicatur poenitentem non posse auferre obligationem legis divinae, quae sigillum praecipit: Nam si poenitens utendo suo iure concedit transgredi ambitum fori sacramentalis, usus scientiae non amplius in solo foro sacramentali continetur.

a. Non sufficit licentia *praesumpta*, quia nimis facile et imprudenter praesumi posset, sed requiritur *expressa* vel verbo vel facto, quod expressae licentiae aequivalct, et prorsus *libera* neque ullo modo yi aut metu ne reverential! quidem eîdorta^Quôcisî poenitens licentiam dare tenetur, eam autem negat, ei absolutio negari potest et debet, obligatio sigilli autem manet.

b. Duplex est modus, quo poenitens hanc licentiam dare potest: vel enim licentiam ita concedit, ut is, quocum confessarius loquitur, et ipse ad sigillum teneatur, vel ita, ut is ad sigillum non teneatur. Quodsi poenitens illimitatim licentiam concedit, manet tamen semper obligatio secreti naturalis, quam rerum natura postulat.

Nota. Confessarii raro et solum in gravi necessitate et ordinarie ab iis tantum, quorum consensum certo sperare possunt, hanc licentiam petant: experientia enim constat plerosque poenitentes extra confessionem aegre loqui de rebus ad confessionem pertinentibus ipsamque petitionem eis iam molestam esse.

§ 2. De subiecto sigilli.

410. Ad sigillum obligatur *xper se et primario* ipse confessarius, *per accidens et secundario* obligantur omnes, ad quos notitia sacramentalis confessionis quoinodocunque pervenerit^{4M)}).

1. *Confessarius* ad sigillum obligatur sive est verus sive fictus seu per errorem existimatus, ergo etiam laicus, qui se confessarium simulat vel pro confessario habetur, et cui poenitens bona fide confitetur.

@ Hinc si confessarius interrogatur de re, quam ex confessione novit, respondere potest et debet *se id nescire*, et si ulterius interrogatur, num id etiam ut confessarius nesciat, respondere adhuc potest *se id nescire*, et si urgetur, ut sine restrictione respondeat, etiam cum iuramento affirmare potest *se loqui sine restrictione*, nempe sine restrictione *non necessaria*; omnes enim norunt confessarium non posse aliter respondere, et tamquam *hominem privatum* ipsum vere id nescire et poenitentem nihil ipsi dixisse. Praestat autem interrogantem repellere hac vel simili formula: *ad hanc interrogationem non est, quod respondeam*.

(b) Confessarius *in iudicio* interrogatus de re, quam solum ex confessione novit, uti potest privilegio, quod in plerisque Europae regionibus a iure civili ipsi conceditur, nempe recusandi testimonium. In iure ecclesiastico omnino incapax testimonii habetur^{4M)}). Quia tamen negato testimonio quandoque indirecte laeditur sigillum sacramentale, tum nimirum, cum ex negato testimonio oriri potest suspicio reum confessum esse delictum, in hoc casu potius respondere debet *se nihil scire*. Immo quia raro determinari potest, utrum laedatur sigillum necne, et quia saltem reus, qui delictum confessus est, iudicare debet sacerdotem ob suam confessionem negare testimonium, praestabit, ut sacerdos in omni casu respondeat, *se nihil scire*.

c. Confessarius, qui suum peccatum confiteri non potest absque laesione sigilli, illud omittere debet: graviores enim obligatio sigilli quam obligatio integre confitendi. Verum periculum violandi sigillum raro aderit, modo in confessione non dicatur, nisi quod ad declarandam speciem peccati necessarium est.

d. Confessarius, qui audita confessione in ecclesia interrogatur a sacellano vel in nosocomio a sorore infirmis ministrante, num parari debeant, quae necessaria sint ad administrandam communionem, interrogantem remittat ad ipsum poenitentem, ut hunc interroget, num s. communionem suscipere velit; et ne unquam oriatur periculum violandi sigilli, id semper faciendum est, sive poenitens absolutus est, sive non est.

411. 2. Dupliciter accidit, ut ad sigillum teneantur, *qui confessionis notitiam acceperunt* a. si immediate vel mediate ex ipsa confessione, si ex medio actualis confessionis rein perceperunt,

4M) Cn. 889, 2.

4M) Cn. 1757, § 3. n. 2.

siye hoc medium per se sive per accidens ad actualem confessionem ordinatum est.

a. Tenentur itaque *interpretes* sponte ad confessionem peragendam adhibiti. Nemo tenetur confiteri per interpretem nisi sponte velit; si quis tamen interpretem adhibeat, hic, utpote peccata in sacramentali confessione declarata audiens, ad sigillum tenetur^{*4)}.

b. Astantes, qui sive casu sive de industria rem in confessione declaratam *audiunt*, et illi, quibus ab his forte confessio audita sacrilege revelatur; immo qui data opera confitentem audire conatur, sacrilege secretum sacramentale iam violat.

Si poenitens tam clare loquatur, ut a circumstantibus audiatur, atque id advertens nihilominus pergat, ii, qui confessionem audiunt, secreto naturali teneri possunt, 1 » sigillo sacramentali autem non tenentur, quia poenitens iure suo in secretam confessionem sponte ceditm).

c. Ii omnes, quibus confessarius sive sacrilege sive imprudenter aliquid *de auditis in confessione revelavit*; hinc si confessarius in concione coram populo sigillum laederet, omnes ad sigillum tenerentur, adeo ut ne inter se quidem de re audita loqui possent.

d. *Superiores*, a quibus extra confessionem sive a poenitente sive a confessario petitur facultas absolvendi a reservatis, vel quibus se sistit absolutus a reservata, quia superior, ad quem vel pro absolutione vel pro poenitentia recurrendum est, cum confessario unum tribunal sacramentale constituit: in priore enim casu confessionis necessaria praeparatio, in posteriore eiusdem complementum habetur.

e. *Theologus*, quem confessarius de poenitentis licentia circa peccata vel statum eius *consultit*, nisi poenitens obligationem sigilli relaxaverit, quia sicut interpretis opera, ita doctoris consulti instructio ad confessionem ordinatur.

Si ipse poenitens theologum consulat, distinguendum est: si eum consulat circa confessionem alteri faciendam, theologus consultus ad sigillum non tenetur, quia consultatio ne inchoata quidem confessio est; sigillum autem oritur ex sola confessione sacramentali saltem inchoata; quodsi ipsum consulat circa confessionem ipsimet faciendam, tenetur sigillo, quia consultatio est inchoata confessio.

f. *Legens* sive casu sive data opera *confessionem alterius scriptam* tenetur sigillo, si scriptura considerata est ut actualis confessio vel ut medium ad actualem confessionem ordinatum; at non tenetur sigillo, si charta solum continet materiam ad confessionem praeparatam: nam eiusmodi charta non est confessio nec medium actualis confessionis, sed medium ad confessionem postea facilius instituendam electum et ordinatum; inducitur autem in hoc casu obligatio secreti naturalis, eaque gravis vel levis pro ratione materiae, quae in illa schedula continetur.

(où Tenetur sigillo, qui legit schedulam a muto vel ab alio, qui per scripturam comitetur, iam traditam confessario; pari modo qui eam legit post absolutionem in confessionali relictam vel a confessario amissam, quia est quasi perdurans confessio.

<M) Cn. 889, 2.

18S) *Lehmkuhl*, Casus consc. II. n. 563.

β. Item legens litteras ad superiorem directas alicuius reservations causa : eiusmodi enim litterae sunt medium ex institutione sacramenti necessario ordinatum ad confessionem ideoque sacramenti complementum.

γ. Si quis legit chartam, in qua poenitens ante confessionem instituens examen conscientiae ad iuvandam memoriam descripsit peccata sua, non magis tenetur sigillo, quam ille, qui audit altiore voce instituentem quotidianum examen conscientiae⁴⁸⁸). Item qui legit chartam, qua poenitens usus est ad confitendum, quamque post confessionem adhuc conservat, non laedit sigillum, quia haec charta non potest amplius considerari ut actualis confessio.

£ 3. De materia sigilli.

Materia sigilli distingui potest essentialis et accidentalis; essentialis altera est principalis, altera accessoria.

412. Materia essentialis principalis. Hanc materiam sigilli constituunt omnia peccata tum mortalia tum venialia etiam publica, nisi aliunde nota sint, confessario.

¶E1 Peccata mortalia quidem sive in specie sive in genere tantum manifestantur e. g. *Titus gravia confessus est*; peccata venialia autem si in specie, non item si in genere tantum manifestantur, nisi dicatur quempiam multa vel graviora venialia confessum esse: eo ipso enim, quod quis confessus est, saltem venialia confessus esse supponitur; ideo nemini hoc potest esse per se molestum. Sicut ergo sine laesione sigilli dici potest: *Titus confessus est*, ita dici potest; *Titius confessus est venialia tantum vel confessus est sua venialia* (nisi per accidens subintelligatur eum omisisse mortalia). Ideo non est contra sigillum, si confessarius de suo poenitente dicat, ipsum adeo innocenter vivere, ut vix venialia committat.

f~57j Si peccata publice nota manifestare liceret, poenitentes semper timerent, ne confessarii ipsorum peccata publice nota existimarent et proinde revelarent. Qui ergo de notorio fure dicit eum cum magna contritione confessum esse *sua furta*, laedit sigillum; qui vero solum dicit eum confessum esse *peccata sua*, non laedit sigillum, quia non dicit eum mortaliter peccasse nec aliquod veniale in specie manifestat^{*87}).

[FT] Si confessarius de iis loquitur, quae sibi aliunde nota sunt, non manifestat ipsa in confessione audita; cavere autem debet, ne minus certa ex auditis in confessione confirmet vel minus accurata compleat.

413. Materia essentialis accessoria. Hanc materiam sigilli constituunt omnia ea, quae ad declaranda peccata dicuntur, sive ad hunc finem necessaria sive tantum utilia sive etiam superflua sunt, nisi sint facta publice nota, etsi confessario vel aliis hucusque ignota; ergo peccatorum *circumstantiae, obiecta, complices*. Cum enim Christus ideo praeceperit sigillum, ne confessio fidelibus redderetur odiosa, horum autem revelatio ingrata sit fidelibus, ex voluntate Christi haec omnia sub sigillo claudenda sunt. Excipiuntur tamen facta publice nota, etsi confessario antea ignota, quia horum revelatio nemini potest esse onerosa.

Θ *Circumstantiae*, cuiusmodi sunt occasiones, finis, aliaque adiuncta cum peccatis connexa. Sic si sponsus confitetur se nobilitatem iactasse, nobilitas materia

488) Cf. Lugo disp. 23. n. 47.

«•7) Reuter n. 378, 16.

sigilli est. Excipe, si circumstantiae personae statim ab initio informationis gratia indicarentur, nec intersit poenitentis eas occultari. Item *poenitentiae impositae*, nisi tales sint, quae pro levissimis tantum culpis imponi soleant, sub sigillo sunt, quia ex iis colligi potest poenitentem peccatum mortale aut plura venialia confessum esse.

Absolutio negata est materia sigilli; ideo non solum violat sigillum, qui dicit se negasse absolutionem propter indispositionem, sed etiam is, qui dicit tantummodo *se talem non absolvisse*, quia alii exinde recte suspicantur indispositionem. Si confessarius interrogatur de *negata absolutione*, respondeat: *junctus sum officio meo*, vel: *ad hanc interrogalionem non est, quod respondeam*. Nec licet confessario dicere se absolutionem non dedisse, etsi agatur de peccatore publico, immo etsi peccator ipse dicat sibi negatam fuisse absolutionem, nisi in illis adiunctis id dicat, in quibus eo ipso licentiam hoc dicendi concedit⁴⁸⁸).

Consilium, quod a confessario petitur, ad materiam sigilli pertinet, si petitio nexum habet cum confessione sacramentali, ut si quis media quaerit, quibus defectum in confessione declaratum corrigere possit.

(b⁴) *Obiecta peccatorum* etiam post absolutionem declarata; si e. g. aliquis dicat se despexisse patrem propter eius tenacitatem, se de adulterio Titii locutum esse, tenacitas et adulterium sub sigillo cadunt.

(£?) *Peccata complicitis*, etsi sine necessitate essent revelata, ut si quis in confessione dicat: *feci furtum cum fratre*. Ergo non licet confessario monere vel corrigere complicem sine licentia poenitentis. Quam licentiam poenitens concedere quidem potest, quia solus poenitens, non etiam complex ius ad sigillum habet; raro tamen expedit, ut confessarius munus corrigendi complicem assumat, etsi a poenitente rogetur, quia raro sine periculo scandali correctio fieri potest⁴⁸⁹).

d. Si quis confitetur se omisisse sacrum, ut videret milites advenientes, hoc factum non cadit sub sigillo.

414. Materia accidentalis. *Per accidens* materiam sigilli constituunt omnia ea in confessione cognita, quorum revelatio in grayamen poenitentis et in odium sacramenti cederet: *defectus* sive corporis sive animi, *peccata in ipsa confessione commissa*.

a. *Defectus naturales* materia sigilli sunt, non solum ubi ad explicandum peccatum dicuntur, sed etiam si ex sola confessione cognoscuntur, alias autem ignoti sunt. Sic *scrupulositas* materia sigilli est, tum si ut defectus moralis vel ad declaranda peccata in confessione manifestatur, tum etiam si confessario ex modo confitendi innotescit, alias autem ignota est. Sunt quidem, qui defectus naturales alias ignotos, si non manifestentur ad explicandum peccatum, solum materiam secreti naturalis dicant; at assentiendum videtur auctoribus, qui eos materiae sigilli sacramentalis accensent. Et sane si confessarius ex modo confitendi deprehendit quosdam defectus, quos poenitens alias occultare potest et solet, confessio manifesto redderetur odiosa, si confessarius eos revelare posset. Defectus autem, qui passim iam noti sunt, non constituunt materiam sigilli, quia poenitens id aegre ferre non potest, si confessarius de iis loquatur. Ex his diiudicari potest, quatenus sub sigillo cadat poenitentem esse surdastrum, hebetis vel pertinacis ingenii, naturae irresolutae ac molestae, puerum habere sufficientem discretionem vel esse bene instructum et eiusmodi⁴⁹⁰).

b. *Peccata in ipsa confessione commissa* e. g. impatientia, contumeliae in ipsum confessarium non sunt materia sigilli, si non accusantur, per accidens autem plerumque sub sigillo cadunt, quia suspicari aliquis posset, confessarium vel noluisse absolvere poenitentem vel ob culpas graviores severius eum reprehendisse. Furtum a poenitente in damnum confessarii tempore confessionis commissum non cadit

⁴⁸⁸) Cf. *Lacroix* l. 6. pr. 2. §. 1965.

⁴⁸⁹) Cf. s. *Alphonsus* n. 492.

⁴⁹⁰) cf. *Tamburini*, Methodus confessionis. Appendix de sigillo c. 2. n. 13. 17 ss.

sub sigillo; et si constaret furem ad confessionem accessisse, solum ut furandi occasionem haberet, peccata ab ipso accusata non essent materia sigilli, quia confessio non esset sacramentalis.

415. Materia sigilli non sunt in confessione audita vel cum confessione connexa, quorum revelatio non est in gravamen poenitentis nec in odium sacramenti; pro ratione materiae tamen sub secreto naturali cadere possunt.

a. Dei dona et virtutes per se non sunt materia sigilli⁴¹⁵ etsi in confessione manifestentur ad statum animae confessario declarandum, quia eorum revelatio confessionem nequit reddere odiosam; attamen in causis beatificationis confessarii non admittuntur ut testes⁴¹⁶). Sed virtutes et dona possunt esse materia secreti naturalis, si constat poenitentes eorum manifestationem aegre laturos esse, et sub sigillo cadunt, si manifestentur ad explicandum aliquod peccatum e. g. ingratitude erga Deum vel inconstantiam in bono.

b. Absolutio collata non est materia sigilli, ideo non frangit sigillum, qui dicit *se talem absolvisse*; attamen ab hac manifestatione omnino abstinendum est, praesertim in illis adiunctis, in quibus haec manifestatio aliis onerosa evadit, quia idem de illis dici non potest. Si parentes, magistri, heri imprudenter interrogant confessorios de absolutione data filiis, discipulis vel subditis, remittendi sunt ad ipsos poenitentes.

c. Accessio ad confessionem non est materia sigilli, quia cognoscitur extra confessionem nec est per se aliquid odiosum; qui ergo dicit: *Titius mihi confessus est*, non violat sigillum; si quis autem clam ad confessionem accessisset, confessorius id secreto naturali celare tenetur.

d. Id, cuius cognitionem poenitens non aegre fert, ut *condicio, status*, e. g. poenitentem esse sacerdotem, parochum, militem, coniugatum, solutum, peccatum publicum alterius, quod poenitens affert ad suum declarandum, ad obiectum sigilli non pertinet, quia eius revelatio poenitenti non est onerosa, etsi ad declaranda peccata id fuerit manifestatum, cum agatur de statu publice noto, etsi confessario adhuc ignotus fuisset, modo non oriatur suspicio peccati. Licet vero confessorius libere de hac re loqui possit, semper tamen periculosum est dicere se id nosse ex confessione, quia fideles facile scandalum patiuntur et timent, ne confessarii de iis etiam loquantur, quae poenitentes in confessione manifestarunt.

Nota. Nihilominus etiam de his, quae sub sigillo proprie non cadunt, prudens confessorius, si ea in confessionalis accepit, silentium servabit, ut scandala caveat, quae ex narratione eorum, quae in confessionalis dicta sunt, vix evitari possunt.

f 4. Dc laesione sigilli.

mr k i/14W

416» Modi violandi sigilli. I. Sigillum violari potest directe vel indirecte⁴¹⁷).

Violatio differt ab usu, quia continet revelationem poenitentis vel saltem eiusdem periculum; usus prohibetur, si fit cum gravamine poenitentis, etiam sine periculo revelationis.

q. Directe violatur, si peccatum in confessione accusatum et persona poenitentis manifestantur.

Ad directam violationem sigilli requiritur, ut persona poenitentis vel expresse nominetur e. g. *Titius homicidium fecit, Petrus non est absolutus*, vel ex adiunctis

⁴¹⁵) Cn. 1757, § 3, 2; 2027, § 2, 1.

⁴¹⁶) Cn. 889.

ita perfecte designetur, ut certo cognosci possit, quamvis audientibus sit ignota nec unquam ab eis cognoscenda, e. g. praefectus talis urbis adulterium commisit. Haec verba: *primus hodie adulterium confessus est* continent directam sigilli violationem, si audientes illum cognoscunt; alias autem violationem indirectam, eo magis culpabilem, quo maius est periculum cognoscendi personam poenitentis.

Ut sigillum directe violetur, non est necesse, ut audientes sciant confessarium ui de rebus in confessione auditis, sed sufficit, ut id *faciat*.

b. Indirecte violatur, si ex ijs⁴ quae confessarius dicit vel facit, oritur periculum cognoscendi peccatum poenitentis vel reddendi sacramentum odiosum.

2. Directa sigilli violatio non admittit parvitatem materiae, indirecta autem eam admittit.; Ratio *primi* est, quia etiam per laesionem sigilli in materia Jeyijgrayis iniuria fit sacramento: fideles enim magnopere ab eo retraherentur, si scirent confessarios absque gravi peccato revelare posse venialia, siquidem semper timerent, ne etiam gravia existiment venialia eaque manifestent. Ratio *secundi* est, quia indirecta sigilli violatio consistit in periculo ex dictis vel factis confessarii cognoscendi defectum poenitentis vel reddendi sacramentum odiosum; iam vero periculum istud valde exiguum esse potest; ergo etiam violatio sigilli levis esse potest.

Ut sigillum indirecte violetur, non est necesse, ut persona poenitentis ex iis, quae confessarius dicit vel facit, reipsa cognoscatur vel reipsa circa eam suspicio ingeratur, sed sufficit, ut id prudenti suspitione fieri *possit*.

Num aliquo dicto vel facto indirecte violatur sigillum, quandoque determinatu difficile est. Principium, quod prae oculis haberi debet, hoc est: qui refert peccata in confessione audita, quin nomet personam, non laedit sigillum, nisi subsit periculum deveniendi in cognitionem vel suspicionem personae, neque oriatur odium sacramenti. Tria sunt potissimum, quibus sacramentum redditur odiosum: si ex dictis vel factis (omissionibus) confessarii oritur suspicio peccati vel defectus poenitentis. diffamatio sive communitatis sive poenitentis, gravamen poenitentis.

a. Qui auditis paucis poenitentibus refert aliquod peccatum ab uno eorum in confessione declaratum, laedit sigillum, quia de singulis oritur aliqua suspicio, si poenitentes noti sunt iis, quibus narratur peccatum.

b. Qui dicit se audivisse in tali monasterio grave peccatum, laedit sigillum; item qui dicit se a religioso determinati ordinis audivisse grave peccatum, laedit sigillum, si ordo non est numerosus et est integrae famae, quia aliqua infamia redundat in totam communitatem vel in totum ordinem atque ideo in ipsum poenitentem, quatenus est communitatis vel ordinis membrum, at non laeditur sigillum, si ordo est valde numerosus, praesertim si est etiam relaxatae disciplinae, modo exclusum sit periculum suspicionis de aliquo monasterio in particulari, quia nemo patitur famae detrimentum, neque determinata persona neque ordo⁴³).

c. Qui dicit in aliquo loco grassari tale crimen, quod ex confessione cognoscit, laedit sigillum, nisi crimen sit publicum vel locus valde amplus (saltem 3p00 incolarum): ex eiusmodi enim revelatione redundat infamia in singulos incolas, si locus parvus est, at non redundat, si magnus est.

jrf. Parochus, qui cum missionariis ex notitia confessionis communicat, quae vitia in communitate potissimum correctione indigeant, non laedit sigillum, si vitia sint communia vel locus satis amplus; si communitas parva est (e. g. parva communitas monialium) vel vitia paucorum sunt, laeditur sigillum, quia singuli exponuntur suspicioni, vel audientes suum defectum pudore afficiuntur.

493) *Lehmkuhl*. Theol. mor. II. n. 000. Casus consc. II. n. 551 ss.

Nota. Quamvis in casibus sub 2, b. c. d. allatis non semper habeatur laesio sigilli, tamen est *usus prohibitus scientiae ex confessione haustae*. Per assertionem enim (religiosum determinati ordinis graviter peccasse, in aliquo loco grassare tale crimen etc.) diffamatur ordo, status, locus, quod poenitenti molestum, est, imo ipsi sacramento creatur odium per doctrinam confessorium posse ordinem, statum, locum diffamare, dummodo suspicio non vergat in poenitentem.

£ 5. *De prohibito usu scientiae ex confessione haustae.*

417. Quid sit Agitur de quolibet usu exteriori scientiae ex confessione habitae, qui non est proprie dicta violatio sigilli, i. e. etiamsi nullum periculum revelationis contineat.

1. Illicitus est, in quantum poenitenti exinde Confusio, verecundia, mala suspicio, molestia, dedecus vel danimini oritur, unde ipsi vel aliis etiam sacramentum odiosum fit.

Cn. 890, § 1: «Omnino prohibitus est confessorio usus scientiae ex confessione acquisitae cum gravamine poenitentis, excluso etiam quovis revelationis periculo. § 2. Tam Superiores pro tempore existentes, quam confessarii qui postea Superiores fuerint renuntiati, notitia quam de peccatis ex confessione habuerint, ad exteriorem gubernationem nullo modo uti possunt.»

a. Quare superiori non licet, etsi hoc aliis non appareat, poenitentem remove ab officio, quod ei est ansa peccandi, negare suffragium electionis, negare sacramenta, nisi de publico peccatore agatur, mutare dispositionem, etsi sola mente conceptam et nulli adhuc communicatam⁴⁾⁴).

b. Si confessorius ex confessione noverit aliquem esse malae conscientiae, molestum, indispositum, non potest *ideo* se excusare ab audienda eius confessione: si enim poenitentes advertant hanc agendi rationem confessoriorum, manifesto a sacramento retrahentur. Potest autem sine laesione sigilli alio vero praetextu se excusare⁴⁾⁴).

c. Ne confessarii exponantur periculo usus prohibiti, non sunt interrogandi (e. g. a parentibus, magistris) de moribus suorum poenitentium, nec consulendi sunt, ubi agitur de aliquo promovendo ad ordines vel admittendo in religionem etc.; ipsi solam sacramentorum frequentationem testentur.

d. Si sacerdos ex confessione sciret *parari sibi insidias* vel vinum, quo utitur ad missam, veneno esse infectum, ei non licet fugere vel missam omittere, ubi

4*) Exstant de hac re duo decreta s. Sedis, alterum *Clementis VIII.* (26. maii 1593), quod superioribus regularibus prohibet, ne notitia ex confessione accepta ad externam gubernationem utantur. Merito notat *Lugo* (disp. 23. n. 93) et post ipsum s. *Alphonsus* (n. 656) decretum extendendum esse ad omnes confessarios, etsi superiores non sint, in ordine ad quoslibet poenitentes etiam saeculares, quia s. Pontifex hoc decreto non condit legem particularem, sed legem divinam de secreto sacramentali declarat. Ideo corrigenda est antiquorum sententia, licitum esse usum scientiae ex confessione acceptae, si id fieri possit sine periculo manifestandi peccatum poenitentis, quin scilicet alii de poenitente quidquam suspicari possint. Alterum decretum a s. *Officio* iussu *Innocenti XI.* (18. nov. 1682) editum ad omnes confessarios pertinet et usum scientiae confessionis cum gravamine poenitentis etiam tum prohibet, cum poenitens illius usu a maiore gravamine seu malo (praesertim a peccato) liberetur. Quare corrigendum est hoc antiquorum principium: licet uti scientia confessionis, quando poenitens non potest esse *rationabiliter invitatus* e. g. quando usus scientiae sacramentalis necessarius est ad poenitentem a peccato removendum. Ex hoc principio mittebant ipsi, ut confessorius clauderet fores, ne exire possit famulus quem ex confessione novit exire ad peccandum.

4)4) Cf. *Lugo* disp. 23. n. 117.

ex fuga vel omissione alii conicere possent poenitentem rei conscium confessum esse illud peccatum, vel poenitens damnum aut gravamen pateretur. Ceterum ad vitam servandam posset confessarius a poenitente licentiam petere permittendi indirectam manifestationem peccati, quae ex fuga vel omissione sequeretur, quam licentiam si poenitens, etsi iniuste, dare nollet, absolutione indignus esset, sacerdos autem non posset fugere vel sacrum omittere.

e. Non potest sacerdos absque licentia poenitentis dimittere famulum vel auferre claves a famulo, quem ex confessione novit esse infidelem: haec enim agendi ratio quandam exprobrationem poenitentis continet, ideoque gravamen ei affert. Num possit in ipsa confessione praecipere famulo, ut reddat elavem vel ut sponte discedat, disputant. Affirmat *Elbel* (n. 514), quia potest praecipere omne id, sine quo poenitens non est capax absolutionis; negat *Lugo* (disp. 23. n. 123), quia iussio non est actus spectans ad confessionem, cum non sit necessarium medium emendationis.

2, Licitum est uti scientia confessionis, si nullum subest poenitentis gravamen, neque scandalum aliorum. Atque id quidem licet, sive poenitens advertit id fieri propter peccatum a se accusatum sive non advertit: videlicet si poenitenti usus notitiae ex confessione acceptae non est gravis, ex eo confessio non potest fieri difficilior, sive poenitens usum advertit sive non advertit. Porro actiones, quibus eiusmodi usus continetur, vel circa ipsum confessarium versari vel ad poenitentem referri possunt.

a. Potest *confessarius* ex notitia confessionis \a. proprios mores reformare, melius fungi officio suo, diligentius invigilare subditis, secluso tamen revelationis periculo; bk orare pro poenitente (utitur confessarius notitia confessionis *coram Deo*, id quod non est illicitum), benignius cum ipso agere, etsi poenitens advertat id fieri propter suam confessionem, quia id ei nequit esse ingratum;.^, consulere libros vel theologos secluso revelationis periculo;5. se ipsum ex hac scientia dirigere e. g. ad alios prudenter interrogandos vel instruendos, ad rigorem temperandum, ad se cavendum a periculis damni spiritualis vel temporalis, quod poenitentes novit subiisse\e. alios generatim monere, e. g. ut sibi caveant, ut invigilent, secluso tamen revelationis periculo.

b. *Contionatores* loqui possunt de iis, de quibus non cogitassent, nisi confessiones excepissent, cavere autem debent, ne publice loquantur de peccatis particularibus unius vel alterius poenitentis, praesertim coram parva communitate, quia poenitenti id facile posset esse molestum. Sic potest e. g. confessarius monialium contionari de defectibus, qui communiter in monasterio committuntur, non autem de aliquo defectu particulari alicuius monialis.

Sed non licet contionatoribus vel directoribus exercitiorum, quamvis reficitis omnibus quae revelationis periculum afferre possent, loqui de auditis in confessionibus ita, ut audientes sciant agi de auditis in confessione et per hoc offendantur vel diffidentia imbuantur⁴⁹).

Nota. *Potest* confessarius omne id facere, *quod facere debet* et *quod debuisset* etsi confessionem non audivisset (quod exigit officium, ordinaria diligentia, vigilantia), quamvis ex auditis in confessione ansam sumat id faciendi et nunc non fecisset, si confessionem non audivisset. Praestat autem poenitentem de hac re monere, ne scandalum sumat putans violari sigillum. At sine licentia poenitentis *non licet* confessario facere aliquid ob audita in confessione, *quod alias non fecisset*, si inde vel periculum manifestationis vel gravamen poenitentis oriri potest. Expectari debet eventus, qui novum motivum suppeditet faciendi, quod hucusque fieri non solebat.

4M) Instructio \$. *Off.* 9. iun. 1915.

418. De schedula confessionis danda vel neganda, a. Schedula confessionis nihil aliud exhibeat nisi testimonium confessionis tali die peractae, non autem testimonium datae absolutionis, de qua nihil unquam in schedula addendum est.

Si tamen schedula typis impressa imprudenter exhiberet testimonium absolutionis, et talis schedula propter sigillum etiam non absoluto tradi deberet, simpliciter tradenda (vel etiam signanda) esset, quin aliquid deleatur, etsi absolutio negata fuerit: nam iste actus tradendi (vel signandi) eiusmodi schedulam est restrictio late mentalis.

b. Si poenitenti indisposito, qui confessionem sacramentalem peregit, negata fuit absolutio: **a.** danda est schedula confessionis, si extra confessionem petit: etenim si in hoc casu negaretur, confessarius extra confessionem uteretur notitia confessionis cum gravamine poenitentis; **β.** danda est schedula, si in confessione petit et negatio aequivalet indirectae violationi sigilli, quod accidit, quando alii ex ipsa negatione schedae in cognitionem negatae absolutionis veniunt atque ideo vel indispositionis vel casus reservati in poenitente, ut si confitentibus in loco publico schedula aliis datur, uni negatur; **γ.** negari potest schedula confessionis, si in ipsa confessione petit et negatio non aequivalet indirectae laesioni sigilli, quia alii non ex ipsa negatione schedae, sed postea in cognitionem negatae absolutionis veniunt.

Sicut vero sigillum propter negatam absolutionem non frangitur, etsi alii in eius cognitionem veniant e. g. ex eo, quod a s. communione abstinet, ita etiam propter negatam schedam sigillum non frangitur, etsi alii ex eo, quod schedam non affert, in cognitionem negatae absolutionis veniant; existente autem rationabili et iusta causa schedam in hoc casu etiam dari potest, quia facta est sacramentalis confessio.

c. Si poenitens confessionem sacramentalem non peregit, sed confessionem solum simulat, vel si schedulam petit, ut magistro vel paracho e. g. ante matrimonium eam exhibere possit, quin confiteatur, omnino neganda est.

Hinc quidem nullum est periculum laedendi sigillum, quod non oritur nisi ex sacramentali confessione, inde vero confessarius, eo quod schedam tradit, mentitur et facile cooperatur indignae susceptioni sacramenti eucharistiae vel matrimonii.

Nota. De confessario indigente consilio. Si confessarius in casu difficili indigeat consilio: **a.** recurrat ad theologum, cui poenitens omnino ignotus est; **b.** si id fieri non possit et adsit periculum revelationis, petat a poenitente licentiam cum alio loquendi de re ad confessionem pertinente; vel **c.** casum ita proponat, ut periculum revelationis evitet i. e. tamquam fictum, omittendo omnia adiuncta non necessaria et admiscendo alia falsa, quae rei substantiam non mutant; **d.** si licentiam non habet nec ullo modo declinare potest periculum revelationis, studio et oratione diligenter adhibitis, proprio Marte nodum dissolvat.

APPENDIX I

De occasionibus particularibus¹⁹⁷⁾.

Articulus primus.

De visitationibus adamantium.

In visitationibus, quae inter adamantes intuitu futuri matrimonii fieri solent, duplex veluti stadium distinguere debet: visitationes, quae ante, et visitationes, quae post sponsalia locum habent. De prioribus sub titulo: familiaritates, de posterioribus sub titulo: visitationes sponsorum distincte agendum est.

419. De familiaritatibus. 1. Familiaritates, quae etiam procreationes dicuntur, per se continent occasionem peccandi: indoles enim naturae humanae praesertim in personis irinioribus eiusmodi est, ut frequentiores conversationes inter personas diversi sexus turpem amorem excitent. Quare familiaritates per se licitae non sunt nisi accedat iusta causa, quae eas licitas reddat.

Quando in casu particulari adsit occasio proxima, aut ex vehementia tentationum aut ex nota poenitentis fragilitate aut ex frequentia peccatorum, quae in visitationibus iam acciderunt, diiudicari debet (n. 399).

2. Familiaritates, quae fiunt intuitu matrimonii, licitae sunt: visitationes enim, quae ex se licitae non essent, ex hoc fine licitae fieri possunt: nemo enim tenetur sponsalia inire cum persona ignota, sed experiri potest indolem et mores futurae uxoris: quam ob rem eiusmodi visitationes usu populorum fere ubique iam introductae sunt.

Ergo interdicendae et, si occasio peccandi proxima est, etiam sub poena denegandae absolutionis interdicendae sunt familiaritates mixtae religionis antequam certa spes dispensationis et cautionum adsit; familiaritates, propter periculum peccandi illicitae, in quibus aut nulla est spes futuri matrimonii aut matrimonii solum post diuturnum tempus contrahendi: spes enim futuri matrimonii est unica causa, ob quam visitationes istae licitae evadunt. Mensura temporis, intra quod eae permitti possunt, non tam certa regula quam prudentum iudicio definiri debet. Generatim dici potest familiaritates, quae diu ultra annum protrahuntur, permittendas non esse; in tali ergo casu aut omnino abrumpendae aut saltem interrumpendae sunt, si matrimonium ipsum citius contrahi non possit.

3. Caveri autem debet, ne familiaritates licitae evadant occasio proxima peccatorum; sine opportunis cautelis enim facile degenerant in occasionem proximam. Eiusmodi cautela sunt:

a. Ut quamprimum consensus parentum obtineatur, sine quo futurum matrimonium aut nimis diu protrahetur aut omnino locum non habebit.

417) *Acm. Berardi*. De recidivis et occasionariis (Faventiae 1897). De tota hac materia multa inveniuntur in Allocutionibus *Pii XII*. Cf. etiam *Weilner*. Tanz und Erotik (Regensburg 1947). *Willckx*, Film, Kunst und Moral (Düsseldorf 1952). *Kranz*, Zeitung, Funk und Film (München 1953).

b. Ne versénTùT'sôïùs^ciimsolaTquod quidéln tam magni momenti est, ut confessarii obligationem parentum, qua visitationibus filiorum prudenter invigilare debent, nunquam satis urgere possint.

c. Ne visitationes sint nimis frequentes nec nimis protractae; porro etiam numerus visitationum earumque licita duratio aestimatione prudentum determinari debet; «generatim, putat *Aerthys*, semel in hebdomoda per unam alteramve horam immodicum non est«.

d. Ut omnia vitent, quae periculum augere possunt, nimiam scilicet in conversando libertatem, praesertim tactus, oscula, amplexus.

e. Ut exercitiis pietatis, praesertim vero frequentatione sacramentorum contra peccatum se munire studeant.

{i'420. De visitationibus sponsorum. 1. Certum est, sponso post inita sponsalia nullum ius mutuum habere in corpora; quae ideo in solutis peccata sunt: aspectus tactus, oscula, amplexus impudici, ea pari modo etiam in sponsis gravia peccata sunt.

2. Ius habent sibi exhibendi illa signa *honestae* amoris et benevolentiae, quae sponsi iuxta morem patriae sibi exhibere solent, ut sunt oscula, amplexus, tactus, colloquia honesta. Ipsa relatio sponsorum huius iuris fundamentum est. Motus ergo carnales, quin et pollutiones, quae forte hac occasione oriuntur, non sunt peccata, quia relatio sponsorum est iusta causa illos effectus permittendi, modo caveatur consensus.

Controvertunt auctores, num sponsis liceat capere atque ideo intendere *delectationem sensualem*, quae ex osculis, amplexibus vel tactibus *pudicis* oritur. — Iam vero si nomine delectationis sensualis intelligitur delectatio venerea, haec licite intendi non potest, sive magna sive exigua est: condicio enim sponsorum nullum ius tribuit voluntarie quaerendi eiusmodi delectationem, ne exiguam quidem. Quodsi nomine delectationis sensualis intelligitur delectatio, quae non sit venerea, illicitum non est voluntarie eam capere atque intendere. Eiusmodi enim delectatio est honesta: siquidem honestus est amor sponsorum et aequae honesta sunt signa, quibus ille amor ostenditur et fovetur, ergo honesta est etiam delectatio, quae ex illa ostensione amoris connaturaliter sequitur; insuper adest ratio sufficiens eam capiendi, relatio nempe sponsorum; tandem delectatio venerea forte oritura ex hac eadem ratione licite permitti potest, modo exclusus sit consensus.

Controversia inter auctores inde orta videtur, quod non satis distinguant inter delectationem veneream, sensibilem et sensualem, quae tum a venerea tum a sensibili omnino distinguenda debet et per se indifferens est⁴⁹¹).

3. Post inita sponsalia periculum peccandi in visitationibus maius est: sponsi enim maiore libertate inter se conversantur, cum quaedam signa mutui amoris secundum patriae consuetudinem ipsis prohiberi non possint; haec autem maior familiaritas valde auget periculum peccandi. Quare cautela numero praecedente indicatae ipsis specialius proponendae et inculcandae sunt.

4. Si in his visitationibus, sive ante sive post inita sponsalia fiunt, peccata committuntur, ex eorum frequentia diiudicandum est, num

⁴⁹¹) Cf. *Noldin*, De Castitate n. 7. *Ballerini-Palmieri* 11. n. 998.

adsit proximum periculum peccandi. Quod si ex peccatorum frequentia apparet visitationes sponsis esse occasionem proximam, habendi et tractandi sunt ut constituti *in occasione proxima necessaria*: moraliter enim sponsis impossibile est a visitationibus et 'alloquio' abstinere.

a. Si igitur peccata externa (tactus turpes, fornicationes) committuntur, eis iniungendum est, ne unquam soli maneant; si peccata eo committuntur, quod in motus turpes, qui occasione visitationis oriuntur, consentiunt, curandum est, ut visitationes, quantum fieri potest, minuantur et cautelae diligentius adhibeantur.

b. Ceterum etiam recidivos conetur confessarius actu disponere et, si dispositos iudicare potest, eos absolvat; si enim sine absolutione dimittantur, id eveniet, ut toto tempore procationis a sacramentis abstineant et in peccatis marcescant.

Nota pro confessariis. Quando iuvenes vel puellae se accusant de peccatis exterius contra castitatem commissis cum persona alterius sexus, interrogari debent, num foveant aliquam familiaritatem. Quod si affirmaverint, ulterius inquirendum est, num adsit spes futuri matrimonii. Si nulla existit spes, a fortiori, si neque intentio adest matrimonii, omnino exigendum est, ut familiaritatem abrumpant, cum sine iusta causa reperiantur in proxima occasione graviter peccandi. Si intentio et spes matrimonii habetur, sed remota tantum (post mortem patris; si nactus fuero officium vel habitationem etc.) exquirendum ulterius est, num occasio peccati sit revera ipsa familiaritas, an potius alia circumstantia, v. g. inconsideratio, usus alcoholi, ita ut peccata non tam per conventum quam per accidens ex illis circumstantiis occasionata sint; item an ansa peccati sit magis ipse habitus unius (cf. notam ad n. 398); in his casibus curandum est ut tales circumstantiae vitentur, habitus deponatur, altera persona firmetur ut magis adiuvet complicem in his conatibus. Si econtra occasio est ipsa familiaritas, tunc ordinarie familiaritas interrumpenda est usque dum propior spes matrimonii adsit. Denique, si consideratis omnibus adiunctis rationabilis spes est matrimonii mox ineundi, familiaritas permitti debet, suggerendae autem sunt cautelae, quibus periculum peccandi fit remotum.

Articulus secundus.

De choreis.

421. Num licitae sint. Choreae distinguuntur debent graviter inhonestae et honestae aut leviter tantum inhonestae. *Graviter inhonestae* illae sunt, quae a personis diversi aut etiam eiusdem sexus suscipiuntur cum nudationibus graviter obscoenis aut gestibus vel tactibus graviter impudicis; *honestae* aut *leviter inhonestae* illae dicuntur, in quibus nudationes, gestus, tactus non occurrunt nisi honesti aut parum tantummodo inhonesti.

Quodsi ss. ecclesiae patres uno ore omnes choreas graviter reprehendunt ac reprobant, advertendum est ludos choreales illius temporis longe alios fuisse ac nostri temporis, quamvis etiam nostro tempore instituantur choreae prorsus reprobandae. Ad iudicium ferendum de earum liceitate in praxi tum ad genus chorearum tum ad indolem saltantium attendendum est.

1. Choreae *graviter inhonestae* sunt occasio proxima peccandi mortaliter universalis: rarissimus enim erit, qui eiusmodi rebus turpiter non moveatur; quare dicendae sunt graviter illicitae, nisi eas adeundi vera necessitas cogat.

2. Choreae *non graviter inhonestae* committere non continent nisi occasionem peccandi remotam; quare sine causa illas frequentare non licet, existente autem iusta causa eas adire licet, quae autem eo. gravior esse debet, quo maius est periculum peccandi.

a. *Causae iustae*, ex quibus eiusmodi choreas frequentare licet sunt: consuetudo, una alterave vice in anno ad animum relaxandum; ad facilius inveniendam occasionem matrimonii; ad non displicendum adamanti; ad satisfaciendum invitantibus ad choreas etc. *Gravior causa* est iussio parentum, timor gravis offendendi maritum, parentes etc.

b. Ut periculum peccandi, quod ipsae choreae frequentantibus praebent, dijudicari possit, notandum est: a. Generalis regula, quae ubique applicetur, statui non potest, sed tum ad locorum consuetudinem tum ad personarum diversam indolem attendi debet, β. Generatim choreae *publicae*, praesertim illae, quae inter personas solutas diversi sexus in cauponis instituuntur, multo maius periculum continent, quam quae in privatis domibus habentur, γ. Choreae nonnullae, quae nostro tempore valde in usu sunt, maius quidem periculum continent propter pressiores amplexus, quo peraguntur, attamen generatim non possunt dici graviter inhonestae nec proinde per se propter occasionem proximam illicitae, δ. Magnum periculum peccandi existit etiam, praesertim ruri, in accessu ad choreas et maxime in regressu ab iisdem.

3. Choreae *honestae* etiam inter personas diversi sexus per se indifferentes et proinde per se licitae sunt.

Choreae per se quidem indifferentes sunt, sed prout nunc instituuntur, nunquam a peccandi prorsus immunes sunt; liberior conversatio inter personas diversi sexus, manuum contrectatio, concentus musici commoventes, nervorum excitatio ex usu potus alcoholici, nocturnum tempus etc. aliquod, saltem leve, periculum semper continent, ideo choreae per se nemini suadendae, immo potius omnibus dissuadendae sunt.

4. Choreae *hominum personatorum* (*Masken*) vix non semper tamquam illicitae reprobandae sunt: ideo enim personam induunt, ut liberius id facere possint, quod frenum pudoris impedivisset.

Nota. I. Quamvis affirmari non possit eos, qui ad choreas accedunt, ordinarie pravo fine moveri: saepius enim mere laetitiae et recreationis causa interveniunt; qui tamen eas adeunt prava libidinis intentione, manifesto hac ipsa intentione graviter peccant.

2. In casu particulari imprimis considerandum est, num choreae poenitenti sint occasio proxima peccandi. Si cui non sunt occasio proxima, quantum fieri potest monendus est, ne eas adeat, at confessarius lure suo exigere non potest, ut poenitens sub poena denegandae absolutionis promittat, se ad eas non accessurum esse; si cui sunt occasio proxima, hanc promissionem pariter exigere non potest existente duplici hac condicione: si nempe poenitens ex gravi causa eas adire cogatur, et si aptis cautelis occasionem proximam possit et velit reddere remotam; quod si nulla esset eas adeundi necessitas, non posset absolvi poenitens, qui eas evitare nollet.

3. Ultimo tempore in usum introductae sunt choreae, quae dicuntur modernae (Tango, Shimmy etc.); ortum habuerunt inter gentes barbaras libidini deditas, et ex intentione chorographice repraesentandi procacitatem sexualem. Tales choreae ex lege naturae vitari debent ab iis quibus grave periculum creant et ab iis qui in seipsis tale periculum non sentiunt, sed sciunt se cooperari ad periculum alterius. Accedit grave scandalum, praesertim si in societatibus catholicorum foveantur.

Ideo in quibusdam regionibus accessit prohibitio positiva episcoporum. Talis prohibitio consideranda est ut lex fundata in praesumptione communis periculi;

proinde obligat omnes, etiamsi periculum se non experiri dicant; obligat incolas, advenas (v. g. studiosos ex aliis regionibus, qui in tali loco quasi-domicilium habent), immo etiam peregrinos, quia «consulit ordini publico» (cn. 14, § 1, 2).

)

pXc—yS

Articulus tertius.

η^ιτψ^Λ)

,

De spectaculis et repraesentationibus cinematographicis.

422. 1. Spectacula per se quidem sunt res indifferens; siquidem natura sua lusus sunt, qui, si honeste et moderate instituantur, nihil mali in se continent. Quare si haberentur spectacula omnino innocua, mere solatii et recreationis causa adiri licite et libere possent. Verum prout nunc spectacula sunt, maiorem minoremve occasionem peccandi saepe continent.

Peccata, ad quae committenda occasionem praebent, sunt: a. *peccata luxuriae* sive propter res turpes aut saltem amatorias, quae repraesentantur, sive ob varia eorum adiuncta, praesertim ob vestitum inverecundum, qui tum in actoribus tum in spectatoribus cernitur, sive ob choreas inhonestas, quae scenis interponuntur; β. *peccata contra fidem*, cum veritates revelatae et institutiones Christianae ludibrio habeantur, vitia et delicta laudibus efferantur, virtutes autem ut viles et ridiculae contemnantur.

2. Spectacula, quae *occasionem* tantum *remotam* continent, non sunt graviter illicita, ideo ex iusta causa adiri possunt. Spectacula, in quibus notabiliter turpia aut religioni notabiliter contraria non occurrunt, ordinarie proximam occasionem non praebent, sed occasionem plus minusve remotam; hinc pro gravitate periculi etiam gravior causa, quae ingressum excuset, requiritur, et congruae cautelae, quae periculum peccandi removeant, maiore sollertia adhiberi debent.

Eiusmodi causa excusans non est solatium et recreatio, sed gravior requiritur e. g. voluntas mariti, praeceptum parentum, ratio famulatus in iis, qui herum vel domi-
nam comitari debent, ratio utilitatis una alterave vice in iis, qui harum rerum notitiam ex honesto fine sibi comparare debent.

3. Spectacula, quae *proximam* peccandi *occasionem* continent, per se graviter illicita sunt^ ideo adiri absque gravi peccato solum possunt ex gravi causa et adhibitis congruis cautelis. Proximam occasionem ordinarie praebent spectacula, in quibus notabiliter turpia aut religioni notabiliter contraria occurrunt, praesertim vero illa, quorum actibus choreae scenicae interponuntur; at ratione fragilitatis etiam spectacula, quae minus inhonesta et minus irreligiosa continent, occasio proxima esse possunt.

Causa sufficiens, ex qua eiusmodi spectacula adiri possent, est indignatio mariti vel parentum, quae alio modo evitari non potest; non vero merum praeceptum nec, ut merito notat *Berardi*, iactura pretii pro ingressu iam soluti, quod in casu absentiae non recuperatur, nec (ordinarie saltem) finis philanthropicus, ad quem destinatur lucrum percipiendum, quia pretium etiam sine interventu solvi potest.

4. Actores, maxime vero directores peccato scandali graviter delinquent, si comoedias repraesentant, quae vel graviter obscoenae sunt, vel notabiliter ad libidinem excitant, vel religionem graviter offendunt.

APPENDIX II.

Dc confessione generali.

Z -^423. **Eius necessitas.** Confessio generalis est omnium aut multarum confessionum repetitio. Consideratis ordinariis poenitentium adiunctis confessio generalis duobus hominum generibus dicenda est necessaria:

y UU fl. lis, qm' cum gravi culpa peccatum mortale in confessione
/ celarunt, sive id factum est ex negligentia graviter culpabili in examine conscientiae sive ex defectu sinceritatis in ipsa confessione.

v j / b. lis, qui scienter absque dolore et serio emendationis proposito
Wx confessi sunt.

/ ' li, qui diutius in pravo peccandi habitu vixerunt et, quamvis saepius ad sacra-
/ menta accesserint, semper tamen in eadem peccata sine efficaci emendationis conatu relapsi sunt, ad confessionem generalem instituendam stricte obligari nequeunt, quia certo non constat praeteritas confessiones fuisse invalidas; cum tamen non imprudenter de earum vaioe dubitari possit, enixe ad confessionem generalem hortandi sunt.

c 424. **Ejus utilitas.** In praedicanda confessionis generalis utilitate theologi omnes conveniunt: ex ea enim poenitens intimius cognito conscientiae suae statu timorem et humilitatem,-horrorem peccati, animi pacem et tranquillitatem atque in Deum spem ac fiduciam concipit. Unica confessio generalis saepius plus prodest quam multae confessiones ordinariae. Ideo *Benedictus XIV.* ait: «Conscientiarum moderatores uno ore conveniunt multam ex generalium confessionum usu percipi utilitatem«499).

Quinque potissimum generibus hominum utilis est confessio generalis:

g. Adultioribus, qui confessionem generalem nondum peregerunt, praesertim si opportuna ad eam se offerat occasio ut tempore missionis, exercitiorum, iubilaei etc. Quam maxime hoc valet de consuetudinariis, occasionariis, recidivis.

b. lis, qui vitae statum⁵⁰⁰⁾ vel novam vivendi rationem suscipiunt, ut sunt nupturientes, vidui et viduae, milites, qui contubernia ingrediuntur vel ex iis redeunt, studiosi, qui altiora studia incipiunt etc.

c. lis, qui serio ad Deum converti et meliorem vitae rationem instituere intendunt: vix enim contingit vitam vere Christianam instaurare, nisi peccata anteactae vitae seria poenitentia expiata fuerint.

d. Infirmis, qui in periculo mortis versantur: etenim si confessionem generalem sive a pueritia sive a longo tempore non peregerint et vires suppetant, enixe ad eam peragendam hortandi sunt, ut quiete et confidenter mortem opperiri possint. „, 't , <*> **^

4M) Constitutio *Apostolica* (26. iun. 1749) n. 17! v y
50°) Cn. 541 praescribit confessionem generalem postulanuou ante initum novitatum. Cf. Constitutiones diversarum religionum.

Idipsum applicandum est omnibus periculum mortis subituris, ut militibus in bellum profecturis, matribus prima vice parituris, omnibus, qui expositi sunt periculo infectionis letiferae etc.

e. *Scrupulosis* quoque confessio generalis semel permitti potest: non enim ipsa confessio generalis, sed eius iteratio illis nocet et proinde interdicenda est.

Nota. Excessus autem in hac re cavendus est. Caveat ergo confessarius, ne poenitentes importune ad confessionem generalem instituendam adigat: nisi enim libenter eam peragant, vix ullius utilitatis erit. Caveat etiam, ne a quovis novo, quem nanciscitur, poenitente sub praetextu melius cognoscendi statum animae confessionem generalem exigat: ad conscientiam enim apte dirigendam abunde sufficit cognitio, quae ex ordinariis confessionibus hauriri potest.

425. Monitiones. 1. Propter magnam confessionum generalium utilitatem confessarius libenter eas excipiat, nec unquam poenitentem, qui confessionem generalem instituere intendit, sub praetextu reiiciat, eam non esse necessariam; econtra, nisi ex adiunctis eam nocituram indicaverit, se poenitentem adiuturum esse promittat, ut eo fidentius ad confessionem peragendam accedat.

2. Confessio generalis non obiter et perfunctorie per summa tantum capita, sed ordinarie, praesertim si occasione exercitiorum vel missionis publicae fiat, accurate et diligenter instituenda est, etsi non agatur de confessione necessaria: alias enim poenitens non consequetur animi pacem et conscientiae tranquillitatem, quae est suavissimus confessionis generalis effectus⁵⁰¹⁾.

3. Non expedit, ut confessiones generales veluti de petente et ex improvise instituantur, sed ad obtinendos fructus, qui ex iis per Dei gratiam sperari possunt, praemittenda est diligens praeparatio. Illi ergo, qui confessionem generalem peracturi sunt, instrui debent, ut per aliquot dies, in quantum negotia diurna id permiserint, in examinanda conscientia, in recogitandis et detestandis peccatis, praesertim vero in crebris orationibus, quibus veram conversionem implorent, occupentur.

4. Si poenitens sufficienter instructus et paratus est, praestat, ut ipse confessario iuvante, quando opus fuerit, peccata dicat, quae novit. Quodsi sufficienter instructus vel ad confessionem instituendam paratus non est, vel si sponte petit, ut interrogetur, praestat, ut confessarius interrogando totam confessionem perficiat.

426. Interrogationes praeviae. Ad confessionem generalem faciliorem reddendam, iuvat poenitentem in antecessum sive cum petit, ut eius confessio generalis excipiat, sive immediate ante confessionem de sequentibus interrogare.

1, Cur confessionem generalem instituere velit. Ex datis responsis patebit, utrum confessio generalis necessaria an tantum utilis sit.

2. Quodsi constat eam esse necessariam ob confessiones[^]praeteritas male peractas, statim explorandum est, quando facta fuerit ultima confessio valida, quoties per annum confiteri et communicare poeni-

⁵⁰¹⁾ Cf. Directorium in exercit. spirit. (Brugis 1897) c. 16. n. 3.

tens consueverit, num hoc tempore aliud sacramentum (confirmationem, matrimonium, extremam unctionem) suscepit.

3. Poenitens ignotus de vitae statu (soluta vel matrimoniali) deque professione, quam exercet, interrogandus est.

4. Quando fuerit ultima confessio. Ordinarie confessioni generali praemittenda est confessio peccatorum ab ultima confessione commissorum, ut confessarius sic melius cognoscat statum poenitentis.

Nota: Interrogationes ne fiant disjunctive »hoc vel illud?« sed absolute, ita ut poenitens respondere debeat clare: »Ita« vel »Non*.

427. *Catalogus peccatorum*, \p. Interrogandus est de peccatis, quae a poenitente considerato eius statu et condicione probabiliter commissa sunt: ideo ex sequenti catalogo quandoque nonnullae interrogationes omittendae, quandoque aliae addendae sunt: exhibet enim peccata, de quibus ordinarie interrogandum est.

(/A h' 'X' /h . b. Expedit, ut ordo praeceptorum decalogi servetur, praesertim si agitur de confessione generali ex devotione facienda; si vero necessaria est propter reticentiam peccati gravis, praesertim contra sextum' praeceptum, expedit, ut cum hoc peccato incipiatur. Praecepta Ecclesiae ad tertium, et officia status ad quartum praeceptum revocari possunt.

\c Si poenitens pravum habitum contraxisse deprehenditur, explorandum est, quando inceperit et quanto tempore duraverit.

\£. Si peccatum grave fatetur, statim de specie infima et de numero interrogandus est, si absque gravi incommodo fieri possit.

\L a. Num de aliqua veritate fidei serio dubitavit. Num veritatem fidei negavit. Num ab Ecclesia defecit.

b. Num de salute sua desperavit.

c. Num contra Deum eiusque dispositiones murmuravit. Si affirmat: num de Deo blasphemias cogitationes habuit.

d. Num impia colloquia contra religionem, Ecclesiam, sacerdotes instituit. Num pravi libros, prava folia (e. g. materialistica) legit, aliis legenda tradidit. Num ideo se excommunicationem incurrere putavit. Si affirmat, de ipsis libris, quos legit, interrogandus est. Num res superstitiosas peregit (spiritismum, hypnotismum). Num sacramentum indigne suscepit.

II. Num graviter blasphemavit, num coram filiis. Num falsum iuravit — in indicio — cum damno proximi. Num votum fecit, quod postea non implevit.

III. a. Num die festo missam culpabiliter non audivit. Num die festo sine necessitate laboravit — aliis laborem imposuit.

b. Num die veneris carnem manducavit. Num ieiunium violavit. Num praecepto paschali satisfecit.

IV. a. *Filius familias*: Num in re gravi inoboediens fuit e. g. commorando extra domum tempore nocturno, frequentando personas vel domos contra parentum prohibitionem. Num graviter eos contristavit. Num eos aspere tractavit — verbis — factis. Num eis

b. Famulus: Num debitum servitium praestitit. Num domino damnum intulit — eum defraudavit.

c. Pater et mater familias: Num filiis scandalum dedit. Num filiis et famulis invigilavit, ne malos socios, periculosas domos frequentarent, ne officia Christiana negligerent.

d. Maritus: Num cum uxore pacifice vivit. Num rixis, conviciis etc. eam graviter offendit. Num bona familiae dilapidat.

e. Uxor: Num marito oboediens sit in re domestica, in debito coniugali. Num marito vitam molestam reddat.

V. Num inimicitiam habuit (odium fovit — grande malum optavit — de malo gravisus est — quanto tempore duravit). Num aliquem graviter offendit — percussit — vulneravit — num duellum habuit. Num sibi ipsi graviter nocuit. Num sibi mortem optavit — de morte sibi inferenda cogitavit. Num se inebriavit.

VI. et IX. De peccatis contra castitatem examen cum poenitente adulto, qui eiusmodi peccata commisisse supponi potest, aptius instituitur incipiendo a peccatis gravioribus fere in hunc modum: Num aliquid accidit contra castitatem? Si affirmat, num peccavit cum persona alterius sexus—eiusdem sexus—solitarie? Tunc de singulis generibus, ad quae affirmative respondit, species, circumstantiae et numerus exquiratur:

a. Cum persona alterius sexus: Num totum vel plenum peccatum factum sit. Si affirmat, num proles secuta sit. Si negat, num sequi potuisset. Si negat, conceptui impedimentum apposuerunt. Num persona consanguinea, coniugata, sacra fuit. Quoties id factum sit. Num praeter haec personas alterius sexus turpiter tetigit, aspexit; num turpes tactus admisit. Num turpia colloquia habuit, libenter audivit.

b. Cum persona eiusdem sexus: Num turpes tactus peregit, num usque ad pollutionem. Num aliquid peius commisit (sodomia). Num turpes aspectus, turpia colloquia habuit.

c. Solitarie: a. Num turpes motus voluntarie habuit: num turpes tactus. Num se polluit (num habitum se polluendi habuit; quando incepit; quanto tempore duravit; num quotidie factum sit). Num simul (se polluendo) pravas cogitationes habuit; num desideria circa personas determinatas: solutas, coniugatas etc.

β. Num turpes aspectus cum affectu libidinoso habuit. Num turpia desideria habuit; num quoad determinatas personas.

γ. Num pravos libros legit. Num inhonestis choreis interfuit atque in iis cogitationibus, sermonibus, tactibus turpiter peccavit. Num theatra graviter turpia adiit atque in iis voluntarie delectatus est.

3. Num animalia occasio peccandi fuerunt. Num turpes tactus, num peiora peregit.

Poenitens *coniugatus* de peccatis coniugum examinandus est: Num conscientia circa debitum conjugale vel circa usum matrimonii ipsum remordet. Num fidem conjugalem servavit. Num actum conjugalem debite peregit.

Ut cognoscatur, an *limiores*, qui tactus etc. turpes accusant, commiserint peccatum completum, ita interrogari possunt: Num eiusmodi rem iam prius confessus

es, cum esses octo vel novem annorum? Si affirmant: Fuitne nunc aliquid aliud? Si affirmant: Cessavitne tentatio subito? Si affirmant: Ideo, quod homo quidam accessit? Si negant, erat peccatum completum (pollutio).

VII. et X. Num aliquid furto abstulit. Num ablatum restituit. Num vendendo, emendo aut aliis contractibus grave damnum intulit. Num bonis proximi grave damnum intulit. Num damnum illatum reparavit. (Quantum fieri potest poenitentes a restitutione facienda liberandi sunt; quod si fieri non possit, accurate indicandus est modus restitutionis).

VIII. Num delictum proximi occultum revelavit. Num de proximo aliquid falsum dixit. Num secretum in re gravi violavit.

Nota. Cum in catalogo peccatorum omittantur peccata levia, ad tranquillum reddendum poenitentem iuvabit in fine includere omnia peccata etiam ignota, praesertim vero negligentias in orationibus, iram et impatientiam, invidiam et superbiam, mendacia et laesiones caritatis proximi.

428. Post confessionem. Confessione peracta: *a.* Poenitentem interroget, num aliquid sit, quod conscientiam remordeat et de quo interrogatus non fuerit.

b. Eum ad plenam fiduciam erigat monendo nunc omnia peccata per absolutionem remitti, nec opus esse, ut de illis unquam angatur aut in confessione quidquam amplius accuset, nisi certo recordetur peccati gravis in confessione hucusque nunquam declarati.

c. Suggestat media, quibus possit cavere relapsum et certam reddere salutem suam: *a.* frequentiam sacramentorum; *β.* devotionem erga B. V. Mariam; *γ.* fugam occasionum et pugnam contra tentationes, et si quid insuper ex cognito statu poenitentis necessarium vel opportunum videatur.

d. Propositis motivis contritionis imperfectae et perfectae brevi sed paterna exhortatione, cum eo contritionem eliciat et imposita poenitentia absolutum in Domino dimittat.

LIBER SEXTUS

De extrema unctione¹⁾.

QUAESTIO IMA.

De natura extremae unctionis.

^<4

429. **Definitio.** *Extrema unctio* est sacramentum, quo per unctionem olei olivae et orationem sacerdotis graviter aegroto confertur sanitas animae et quandoque etiam corporis²⁾).

a. Communis fons, ex quo ea desumuntur, quae de hoc sacramento docent theologi, sunt verba *Iacobi* apostoli: *Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros ecclesiae et orent super eum ungentes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus; et si in peccatis sit, remittentur ei* (P).

b. Dicitur *extrema unctio*, quia omnium unctionum, quas Christus instituit aut Ecclesiae instituendas commisit, ultima est, quae administratur. Hoc sacramentum est *complementum poenitentiae* eodem fere modo, quo confirmatio est complementum baptismi. Immo »non modo poenitentiae, sed et *totius Christianae vitae*, quae perpetua poenitentia esse debet, *consummativum* existimatum est a Patribus³⁾.

χ. *Extrema unctio per se sacramentum vivorum* est, quia primario non ad delenda peccata mortalia, sed ad auferendas reliquias peccatorum instituta est; quia tamen vi institutionis etiam peccata mortalia delet, per accidens sacramentum mortuorum dici potest.

430. **Effectus in genere.** Quadruplex est effectus proprius huius sacramenti: a. robur animae; β. abstersio peccati venialis et poenarum; γ. remissio peccati **mortalis**; δ. **sanitas** corporis. Desumuntur ex verbis *Iacobi* supra citatis.

(a) Hoc sacramentum institutum est ad animam proxime disponendam ac praeparandam, ut sine mora regnum coelorum introire possit; iam vero ad obtinendum hunc finem extrema unctio duo potissimum operatur; a. animam gratiis actualibus roborat, ut in bono usque ad mortem perseveret; β. animam purgat a peccatis et poenis, quae introitum in gloriam aeternam morantur.

(b) Horum effectuum alii *primario* et principaliter, alii per se quidem, sed solum *secundario* intenduntur. Primus ex supra nominatis (confortatio animae) ad effectus primarios pertinet, de secundo (abstersione peccati et poenarum) idem dicendum videtur; tertius et quartus (remissio peccati mortalis et sanatio corporis) omnibus consentientibus effectus secundarios extremae unctionis constituunt.

1) S. *Thomas*, Suppi, q. 29—32. S. *Alphonsus* l. 6. n. 706—733. *Coninck*, De sacramentis II. disp. 19. *Sporer-Kazcnberger*, Supplementum theol. sacram, c. 2. ect. 3—4. *Suarez*, De poenitentia disp. 39—44. *Ballerini-Palmieri*, Opus theol nor. V. n. 840—881. *Browe*, Die letzte ôlung in der abendlândischen Kirche des Mittelalters. ZKTh 55 (1931) 515—561. / *Kern*. De sacramento extremae unctionis (Ratisbonae 1907). *Lcrcher*, Inst. Theol Dogm. IV, 2. 642—679. *Cappello* De Sacr. III.' (Taurini 1949).

2) Sacramenti descriptionem exhibet cn. 937.

3) Iac. 5, 14. 15. Cf. *Cone, Trident*, sess. 14. can. 1. (D. 921).

4) *Cone. Trident*, s. 14. de extr. unet, prooem. (D. 907).

c. Extremam unctionem *reliquias peccati* tum originalis tum actualis auferre omnes theologi docent, at non omnes eodem modo explicant, quatenus illae sint. Infirmitates animae inferius enumerandae primario ad has reliquias pertinent⁶⁾.

431. **Effectus in specie.** 1. *Robur animae*⁶⁾: infirmo enim cum augmento gratiae sanctificantis confertur ius ad gratias actuales, quibus roboratur et confortatur ad superandas illas difficultates, quae imminet tempore mortis: *Alleviabit eum Dominus*.

Difficultates hac oriuntur ex infirmitatibus spiritualibus, cuiusmodi sunt: a. debilitas animae ex peccatis praeteritis relictis, qua fit, ut facilius in peccata relabatur; b. debilitas ex eo orta, quod Deus animam ob praeterita peccata abundantioribus gratiae auxiliis privat; c. timor, tristitia et diffidentia, eo quod infirmus sciat quidem se peccasse, at non sciat Deum peccata commissa iam condonasse; d. tentationes daemonis, quibus animam in perpetuam servitutem suam redigere conatur; e. debilitas animae ex ipsa infirmitate corporali orta: homo enim morbi gravitate et doloribus pressus impeditur, quominus rebus spiritualibus intendat.

2. *Abstersio peccatorum venialium et poenarum*, quae impediunt immediatum transitum ad gloriam aeternam.⁷⁾ Sacramentum hunc effectum producere, eo quod gratia per sacramentum infusa ex divina ordinatione vim habet delendi peccata eaque omnia, nisi adsit obex in anima infirmi, et remittendi poenam ex se quidem omnem, nisi obsit defectus dispositionis in suscipiente, ex verbis Iacobi patet: *Et si in peccatis sit, remittentur ei*. Deinde per formam significatur effectus proprius sacramenti; significatur autem remissio peccatorum; ergo saltem venialia remittuntur.⁸⁾ Cum sacramentum institutum sit ad removenda ea, quae impediunt immediatum transitum ad gloriam coelestem, dicendum est ipsum, quantum ex se est, tum peccata venialia tum poenas peccatorum delere.

Omnes quidem docent hocce sacramentum conferre remissionem poenarum temporalium, cum institutum sit ad abstergendas reliquias peccatorum, inter quas numerantur etiam poenae temporales; at quoad modum et mensuram remissionis non omnes eodem modo loquuntur. Ex sensu ecclesiae omnino dicendum videtur hoc sacramentum ex opere operato immediate quidem non omnes poenas remittere, sed secundum mensuram, quam determinavit Christus instituens sacramentum, dummodo adsit necessaria dispositio susipientis; dein vero hoc sacramentum ex opere operato conferre gratias actuales, quibus infirmus sibi comparare possit remissionem omnium poenarum temporalium, quae retardant introitum in gloriam aeternam (eliciendo actus salutes, acquirendo indulgentias).

3, *Remissio peccati mortalis*, quod alio medio deleri non potest, dummodo de eo attritio habeatur. Nam tum verba Iacobi apostoli tum verba formae sacramentalis omnino universalis sunt, quapropter sine manifesta ratione non sunt restringenda ad sola peccata venialia. Quoniam vero hoc sacramentum non per se primo, sed solum per se secundario institutum est ad delenda peccata mortalia, haec solum runittit, si nec per confessionem nec per contritionem remitti possunt.

a. Hunc effectum secundarium esse ex eo patet, quod sacramentum poenitentiae ad delenda mortalia quaecunque primario institutum sit. Quare non ad peccata mortalia simpliciter, sed ad ea solum delenda institutum est hoc sacramentum,

s) Cf. Suarez disp. 40. sect. 1. n. 8 ss. Lercher, Inst. Theol. Dogm. IV. 2. n. 659.

e) Cf. D. 909; Catechism. Rom. II. 6. 14. Umberg, Systema sacr. n. 12.

quae per poenitentiam ex qualicunque causa deleri amplius non possunt, manente semper obligatione ea confitendi, si fieri possit.

II KMS W

b. Qui igitur peccatorum mortalium reus est et confiteri quidem nequit, sed contritionem elicere potest, ante extremam unctionem ad hoc tenetur, tum quia suppetit hoc medium delendi mortalia, tum quia extrema unctio sacramentum vivorum est; unde non licet scienter in statu peccati mortalis eam suscipere.

c. Qui igitur peccatorum mortalium reus est, sed actuali usu rationis caret, item qui actualem usum rationis habet, sed invincibiliter ignorat se in mortalibus constitutum esse, vel invincibiliter putat se esse contritum, cum non sit, per extremam unctionem remissionem peccatorum mortalium consequitur, dummodo attritus sit. Quoniam vero haec doctrina moraliter certa est, facile patet, moribundo *sensibus destituto* extremam unctionem esse medium salutis longe securius ipsa sacramentali absolutione⁷⁾.

4. *Sanitas corporis* pariter non per accidens, sed vi institutionis, non tamen semper, sed tum tantum ex susceptione huius sacramenti sequitur, si animae saluti expediat ideoque *condicionate*. Hoc sacramentum etiam ad sanitatem corporis reparandam institutum esse, tum ex verbis s. Iacobi: *oratio fidei salvabit infirmum*, tum ex Concilio Trident, colligitur, quod inter effectus extremae unctionis etiam hunc recenset: »et sanitatem corporis interdum, ubi saluti animae expedierit, (infirmus) consequitur⁸⁾.

X

a. Ex restrictione addita (*si animae saluti expediat*) intelligitur, cur iste effectus, licet ex opere operato producat, tamen non semper et infallibiliter sequatur. Effectus enim secundarius a primario, qui est salus animae, dependet, adeo ut secundarius non sequatur, si impediat primum.

b. Sacramentum hunc effectum non operatur subito per modum miraculi, sed eo, quod vi sua supernatural! causas naturales et liberas adiuvat et dirigit, ita ut sanitatem efficiant. Alii hunc effectum derivant ex redundantia confortationis spiritualis in corpus: censent enim supernaturalem animi confortationem influere in sanitatem corporis producendam⁹⁾. Quare sacramentum hunc effectum producere nequit, si tunc tandem suscipitur, quando sanitas non amplius per media naturalia, sed solum per miraculum restitui potest. Expedit ergo, ut hoc sacramentum suscipiatur, cum primum periculum mortis incipit, quo maior sit spes vi sacramenti sanitatem recuperandi.

432. Quando effectum suum producat. Communius theologi docuerant, hoc sacramentum effectum suum in ultima demum unctione producere. Putabant enim singulas unctiones per se solas non habere rationem sacramenti, sed omnes sensuum unctiones partiales cum suis formis ad perfectam rationem sacramenti necessarias esse.

Post recentem vero declarationem Ecclesiae (n. 435) dicendum videtur: Certe si unica tantum unctio fit in parte principali cum formula generali (in qua non restringitur significatio ad partialem tantum effectum), "sacramentum quoad essentiam perfectum est" sequentes deinde unctiones gratiam sacramenti augent atque perficiunt, praesertim si infirmus interim maiorem et perfectiorem dispositionem sibi comparaverit, ad eum fere modum, quo (iuxta nonnullos theologos) in ss. altaris sacramento sumptio unius speciei ad perci-

7) Cf. Suarez disp. 41. sect. 1. n. 19.

8) D. 909. Lercher, Inst. Theol. Dogm. IV. n. 502.

9) Cf. Kern 1. c. p. 205 ss.

piendum essentialem sacramenti effectum iam sufficit. In casu quo singuli sensus cum formula particulari tantum ununtur, merito dubitari potest, utrum cum una unctione particulari totus homo unctus dicatur; sed post quem numerum unctionum particularium difficile dirimetur.

Nota. Reviviscentiam extremae unctionis supra (n. 10.) valde probabilem diximus. Sunt, qui huius sacramenti reviviscentiam plane certam dicant¹⁰⁾. Eorum affirmatio tantam vim habet, quantam habet hocce argumentum: Omne sacramentum valide, etsi sine effectum gratiae collatum, aliquid in suscipiente producit; hoc autem est ius seu titulus ad effectum gratiae remoto obice consequendum, si suscipiens adhuc eiusdem capax sit.

¹⁰⁾ *Gahr* p. 94 ss.; *Kern* l. c. p. 372 ss.

QUAESTIO SECUNDA.

De materia extremae unctionis.

433. **Materia remota valida** extremae unctionis est oleum ab episcopo speciali benedictione consecratum.

1. *Oleum* de necessitate sacramenti debet esse *ex olivis*: nam tum usu communi tum sensu Ecclesiae nomine olei non intelligitur aliud nisi oleum olivarum; insuper in decreto *Eugenii IV.* pro Armenis expresse dicitur materiam huius sacramenti esse *oleum olivaeu*).

2. Oleum necessario debet esse *ab episcopo benedictum*. Unctio ergo collata cum oleo a simplici sacerdote absque speciali licentia s. Sedis benedicto, et magis cum oleo omnino non benedicto, nullius valoris est.

a. Tum verba *Eugenii IV.* tum verba Concilii Tridentini, quibus expresse affirmatur *materiam esse oleum ab episcopo benedictum*, omne dubium in hac quaestione excludunt. Concilium Trident, insuper addit Ecclesiam *ex apostolica traditione* didicisse materiam huius sacramenti, scilicet oleum ab episcopo benedictum¹²⁾, quibus verbis significat ab ipso Christo hanc materiam determinatam fuisse. Ideo Ecclesia contrariam sententiam *temerariam et errori proximam* declaravit¹³⁾ nec unquam permisit, ne quidem in casu extremae necessitatis, ut deficiente oleo ab episcopo benedicto sacramentum extremae unctionis administraretur cum oleo a simplici sacerdote benedicto, qui non fuerit ad id delegatus¹⁴⁾.

b. Potest tamen adhiberi oleum a simplici sacerdote *ex speciali delegatione* summi Pontificis benedictum, sicut in Ecclesia graeca passim adhibetur oleum (de licentia Romani Pontificis) a presbytero benedictum; episcopi benedictio est *ordinaria*, sacerdotis delegati *extraordinaria*).

3. Ut oleum sit materia huius sacramenti *certo* valida, debet esse *benedictum speciali benedictione* i. e. in ordine ad extremam unctionem: hac enim speciali benedictione constituitur materia huius sacramenti. Aliud autem oleum ab episcopo benedictum probabiliter tantum materiam validam constituit.

Quod vi praecepti debeat esse speciali benedictione benedictum, patet ex Codice, qui cn. 945 dicit, oleum debere esse *ad hoc* i. e. in ordine ad hoc sacramentum ab episcopo benedictum. Quaestio autem, num hoc ad valorem sacramenti requiratur, hisce non solvitur; manet ergo sententia probabilis tantum, oleum ad valorem sacramenti debere esse speciali benedictione benedictum.

Hinc in casu necessitatis deficientepileo infirmorum sacramentum sub condicione conferendum est cum alio oleo ab episcopo benedicto; at postea, si oleum infirmorum haberi possit, sacramentum sub condicione iterandum est; quod fieri etiam debet, si sacerdos per errorem aliud oleum **adhibuit**.

«4. **Materia remota licita** huius sacramenti est oleum eodem anno ab episcopo dioecesis benedictum.

») D. 700, 908. Cn. 945.

'») Sess. 14. c. 1. De extr. unet. (D. 908).

*) S. *Officium* 13. ian. 1611 sub *Paulo V.* et 14. sept. 1842 sub *Gregorio XVI.*

“) S. *Officium* 15. mali 1878.

10) Haec confirmantur cri. 945.

1. *Eodem anno benedictum*: nam ex Rituali Romano singulis annis vetere combusto (in lampade coram ss. sacramento ardente) oleum renovandum est; quod quidem praeceptum videtur esse grave. Sed si novum oleum benedictum haberi nequeat, licitum est uti vetere¹⁶).

Si oleum infra annum sufficere non posse videatur neque aliud benedictum haberi queat, ex Rituali potest ei aliud non benedictum admisceri, sed in minore quantitate; immo admixtionem saepius renovare licet, modo olei admixti pars semper sit minor ea parte, cui infunditur¹⁷).

2. *Ab episcopo dioecesis* et sede vacante ab alio episcopo vicino et quidem feria V. in Coena Domini. Quare absque necessitate uti oleo, quod non a proprio Ordinario benedictum fuit, est contra praeceptum Ecclesiae, quod nonnullis videtur esse grave¹⁸).

435. Materia proxima est unctio infirmi cum oleo ab episcopo benedicto, ut habet apostolus: *ungentes eum oleo*.

Apostolus quidem non determinat partes corporis, quae ungendae sint, nec Ecclesia de hac re hucusque quidquam definierat; recenter autem tum ex declaratione s. Sedis¹⁹) tum praesertim ex *Codice* constat, quotuplex unctio ad valorem sacramenti requiratur²⁰).

v r. » 1, Ad valorem sacramenti unica unctio in fronte infirmi certo sufficit cum forma generali.

I Iuverit cognoscere argumenta theologorum, qui demonstrare conati sunt unicam unctionem sufficere, quia integrae quaestioni multum lucis affundunt: *a.* Ad essentiam huius sacramenti requiritur unctio infirmi, sicut ad essentiam baptismi ablutio corporis requiritur: atqui ad valorem baptismi una ablutio sufficit; ergo pari ratione ad valorem extremae unctionis ima unctio sufficit, *b.* Plures partes corporis ungendas esse ex praecepto Ecclesiae, non ex institutione sacramenti inde colligitur, quod modo plures modo pauciores nec semper eadem partes inungendae praescribuntur²¹). Ad argumentum *negantium*: unctio significat perfectam hominis sanationem spiritualem; atqui hanc non significat, nisi omnes quinque sensus ungantur, quippe qui totidem sint origines et radices peccatorum. Ad hoc argumentum respondent: Cum caput sit sedes omnium facultatum et ex capite omnes sensus (etiam interni) dimanent, per unctionem capitis seu frontis perfecta sanatio spiritualis apte significatur.

2. Ex praecepto Ecclesiae quinque corporis partes inungi debent: oculi, aures, nares, os et manus.

¹⁶) Cn. 734.

¹⁷) *Rituale Rom.* tit. 6 c. 1. n. 3. — S. C. C. 25. sept. 1862. Cn. 734, 2.

¹⁸) S. *Officium* 14. sept. 1842; 10. ian. 1850. Cn. 734, 1.

¹⁹) S. *Officium* 26. april. 1906; 9. mart. 1917.

²⁰) Cn. 947, 1: In casu necessitatis sufficit unica unctio in uno sensu seu rectius in fronte.

²¹) In Ecclesia graeca antiquitus tres partes corporis ungebantur: frons, mentum et ambae genae; nunc ungunt frontem, mentum, ambas genas, pectus, manus et pedes. In Ecclesia latina ungebant corpus infirmi medio aevo in 15 vel 7 vel 5 vel 3 partibus. Cf. *Browe*, Die letzte Olung in der abendländischen Kirche des Mittelalters. ZkTh. 66 (1931) 548.

De unctione *renum* in novissimo *Rituali* mentio iam non fit²²⁾; attamen *pedes* etiam ungendi sunt; sed pedum unctio ex qualibet rationabili causa omitti potest²³⁾.

Ut ergo sacramentum *licite* administretur, extra casum necessitatis^{*} requiritur unctio saltem quinque sensuum; scilicet ungendi sunt *oculi, aures, nares, os* et *manus*. Attamen in casu necessitatis sacramentum administrari potest et debet cum unica unctione in aliquo sensu vel melius in capite, ex quo omnium sensuum nervi descendunt, et quidem absolute, quia de valore iam constat, dummodo adhibeatur formula brevior generalis.

⁴³ Quomodo unctiones faciendae. Uctiones fieri debent: a. pollice dextero; b. per modum crucis; c. in utroque organo, incipiendo a dextero d. servato ordine sensuum in *Rituali* praescripto.

a. Extra casum gravis necessitatis unctiones non sunt faciendae nec alio digito nec penicillo, et contraria consuetudo, sicubi vigeret, tollenda esset¹⁴⁾.

Nihil tamen prohibet, quominus in casu necessitatis e. g. tempore pestis unctiones fiant mediante penicillo vel virgula (postea comburenda), quia in hoc sacramento non requiritur, sicut in confirmatione, impositio manus ideoque unctio immediata per manum ministri; unctiones tamen ex indicio, qui nunc sunt medicorum in quibusdam morbis sine periculo contagionis semper fieri possunt ipso digito.

b. Uctionem fieri debere *in modum crucis* non essentia sacramenti sed praeceptum Ecclesiae exigit: nullibi enim nec in Concilio Florentino nec Tridentino illud indicatur; quare in casu necessitatis unctio etiam simplici tactu fieri potest; sine necessitate autem praescriptus modus omittendus non est²⁵⁾.

c. Non requiritur de necessitate sacramenti, sed solum de necessitate praecepti, utique graviter obligantis, ut unctio fiat *in utroque organo* sensus, quia in unico organo totus sensus habetur.

d. Pariter solum de necessitate praecepti nec graviter obligantis requiritur, ut inter diversos sensus *ordo* servetur in *Rituali* praescriptus et ut ab organo dextero potius quam a sinistro unctio incipiat. Tandem qui aliquo *sensu carent*, ut caeci a nativitate, tamen in eius organis ungendi sunt, et qui organo sensus carent, in parte viciniore eadem verborum forma ungendi sunt.

«) Cn. 947, 1.

M) Tit. 6. c. 1. n. 15. cn. 947, § 3.

«) S. C. R. 9. maii 1857. n. 3051. Cn. 947, 4.

“) Cn. 947, 1. Cf. *Rituale Rom.* tit. 6. c. 2. n. 8.

QUAESTIO TERTIA.

1

De forma extremae unctionis.

437. Forma extremae unctionis haec est: *Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quidquid per visum* (auditum, odoratum, gustum et locutionem, tactum, gressum) *deliquisti. Arnen.* Est deprecatio significans effectum sacramenti. J£

In hac forma *essentialia* sunt: *per istam unctionem indulgeat tibi Dominus, quidquid deliquisti*: his enim omnia habentur, quae per formam huius sacramenti exprimi debent: \g. actio sacramentalis: *unctionem*; \b. effectus proprius huius sacramenti: *indulgeat etc.*; \C, forma *deprecatoria*: ad essentiam enim huius sacramenti requiritur, ut forma aliquo modo, saltem formaliter, sit deprecatoria: *oratio* salvabit infirmum²⁶).

Ad essentiam non pertinent verbum *sanctam* nec illa alia: *per suam piissimam misericordiam*; immo necessarium non est, ut *sensus* sive speciatim sive in genere nominentur, cum eorum expressa mentio in multis formis, praesertim vero in forma graeca et in forma nuper a s. Sede approbata desit²⁷).

438. De forma in casu necessitatis adhibenda. 1. In casu necessitatis, ubi propter morae periculum extrema unctio quam citissime administrari debet, moribundus ungendus est in fronte adhibita hac forma: *Per istam sanctam unctionem indulgeat tibi Dominus, quidquid deiiquisti. Arnen.*

a. *Casus necessitatis* adest, quando longiore unctione inducitur periculum a. pro ipso infirmo, ne moriatur ante omnes unctiones peractas; β. pro aliis infirmis ne in nosocomio aut in loco communis infortunii deficiat tempus omnes ungendi; γ. pro ministro, ne ipse morbo contagioso inficiatur; δ. ne sacramentum irreverentiae exponatur v. g. ex parte amentis ungendi; ε. si non omnes sensus physice attingi possunt; η. si propter vitandum scandalum vel propter cognatos malevolos sacramentum clam et brevissimo tempore dari debet.

b. Formulam pro casu necessitatis approbans s. Sedes implicite declaravit g, ad valorem extremae unctionis non requiri, ut sensus sive in gvnvre sive singuli nominentur; \β. unam unctionem in fronte (vel in aliquo sensu) infirmi ad valorem extremae unctionis sufficere, neque necessarium esse, ut singuli sensus sive explicite sive implicite nominentur, aut singuli ungantur: una enim unctione infirmus censetur unctus, si forma significat unctionem totius hominis, quod habetur in praedicta.

2. Si sacramentum in casu necessitatis unica unctione collatum fuerit, postea cessante periculo singulae unctiones *absolute supplendae* sunt, non quia valor sacramenti dubius sit, sed ad maiorem infirmi utilitatem spiritualem²⁶).

«♦) Cf. *Catechism. Rom.* II, 6, 7. *Merkelbach* III. 694.

«») Cf. *Chr. Pcsch* VII. n. 531 ss. D. 1996.

' 2') S. *Officium* 9. mart. 1917. A. A. S. 9 (1917) 178. Cn. 947, 1. *Wouters*, Man. theol. mor. 11. 750 putat unctiones supplendas esse tantum sacramentalia, utique cx impetratione Ecclesiae valde efficacia. Secundum *Merkelbach* III? 693, 2, *Vermeersch-Creusen*, Theol. mor. III4 604 rectius pertinent ad integritatem sacramenti durante eodem mortis periculo semper utiliter faciendae.

a. Singulae unctiones *supplendae* sunt non ex necessitate sacramenti, sed ex praecepto Ecclesiae: cum enim citata decreta et Codex iur; can. dicant, unicam unctionem in fronte infirmi *sufficere*, utique ad essentialem sacramenti effectum producendum, de eiusdem validitate dubitari nequit.

b. Uctiones non condiciortate, sed *absolute* supplendae sunt, quia vim suam exercere debent, non in casu, quo prima unctio forte invalida fuisset, sed in omni casu, etsi prima unctio valida et efficax exstitit. Effectus autem, quem singulae unctiones producant, colligitur ex iis, quae supra (n. 431) dicta sunt.

439. Ad ritum extremae unctionis, a. Si extrema unctio pluribus simul administranda est, sacerdos *singulis* aegrotis *crucem* pie deosculandam porrigat; omnes preces, quae unctiones *praecedunt*, *plurali* numero *semel* recitet; *unctiones* cum respectivis formulis super *singulos* aegrotos efficiat; omnes vero preces, quae unctiones subsequuntur, plurali numero semel dicat²⁰).

b. Si sacerdos inter unctiones deficiat, alius unctiones iam factas non debet iterare, sed sufficit, ut addat eas, quae adhuc desunt. Immo non esset invalida, sed extra casum necessitatis in Ecclesia latina graviter illicita, administratio huius sacramenti, quae a pluribus simul sacerdotibus ita fiat, ut unus unam, alius aliam corporis partem inungat pronuntiando formam illi unctioni convenientem³⁰).

²⁰) *Rituale Rom.* tit. 6. c. 1. n. 21.

³⁰) Cf. *Browe ZkTh.* 66 (1931) 545.

QUAESTIO QUARTA.

De ministro extremae unctionis.

440. Minister extremae unctionis est *omnis* et *solus sacerdos*, id quod a Concilio Trident, expresse, definitum est³¹⁾: dixerat enim s. iacobus, ut inducantur *presbyteri ecclesiae*, qui orent super infirmum.

1. *Valide* sacramentum extremae unctionis conferre potest *omnis sacerdos*: nam ad valide ministrandum hoc sacramentum non requiritur iurisdictio, sed sola potestas ordinis, quae competit omni sacerdoti, etiam excommunicato aut suspenso aut degradato.

2, Minister *ordinarius* est *parochus loci*, in quo degit infirmus; in casu necessitatis autem vêt ex licentia saltem rationabiliter praesumpta eiusdem parochi vel Ordinarii quilibet sacerdos hoc sacramentum administrare potest³²⁾.

In casu necessitatis, scilicet si parochus absens sit vel iniuste sacramentum ministrare non possit excommunicatione aut suspensione ligatus sit, quilibet sacerdos ex praesumpta licentia episcopi potest et ex caritate etiam debet hoc sacramentum administrare.

3. Religiosis in religione clericali et iis, qui de eorum familia sunt, extremam unctionem confert *superior religiosus*, vel is, quem ipse deputaverit. Hoc sacramentum religiosi administrare possunt etiam iis, qui hospitii vel infirmiae valetudinis causa diu noctuque in eorum domo morantur³³⁾; novitiis et professis etiam extra domum religiosam aegrotantibus³⁴⁾.

441. De modo administrandi. Hoc sacramentum administrari debet *iuxta modum in Rituali Romano descriptum*: qua de re haec notanda sunt:

1. *Sine ulla veste sacra* i. e. sine superpelliceo et stola illud administrare grave peccatum est, excepto casu necessitatis.

2. *Preces* in Rituali *praescriptas* vel omnes vel notabilem earum partem omittere grave peccatum est, excepto iterum casu necessitatis.

3. *Sine lumine* hoc sacramentum administrare leve peccatum est; sunt tamen, qui opinentur id nullum peccatum esse³⁵⁾.

4. *Signum crucis* in singulis unctionibus faciendum omittere veniale est.

5. *Sine ministro* sacramentum administrare, etiam ubi minister haberi posset, probabiliter peccatum non est.

31) Scss. 14. c. 3. et can. 4. De extr. unet. D. 910. 929. Cn. 938, 1.

«) Cn. 938, 2.

33) Cn. 514. Apud moniales minister unctionis est confessarius ordinarius (vel qui eius vices gerit), in alia religione laicali parochus loci, vel cappellanus, quem Ordinarius loci parochus suffecit.

34) *C.i.C.* 16. iun. 1931. A. A. S. 23 (1931) 553.

35) Cf. *Gury-Ballerini* II. n. 498 nota.

442. *Obligatio ministrandi extremam unctionem*³⁸⁾. 1. Qui pastor est, *ex officio* seu *ex iustitia* et quidem sub gravi tenetur hoc sacramentum per se vel per alium ministrare infirmis in suo territorio degentibus, quod illud petunt, nisi iusta causa excuset; et ad id tenetur etiam cum gravi incommodo, immo cum periculo vitae, si hoc sacramentum est unicum medium salutis aeternae, id quod accidit, quando infirmus indicatur esse in statu peccati mortalis, si e. g. iam a longo tempore non sit confessus, aut solum sub condicione absolvi potuerit, utpote sensibus destitutus.

Ergo tempore morbi contagiosi non tenetur parochus ungere infirmos, qui confiteri potuerunt, si id sine periculo vitae fieri non possit; in quibusdam ergo morbis, in quibus probabile periculum vitae ex contagione adest, absolute dici potest parochum non teneri hoc sacramentum administrare, his autem, qui certo validam absolutionem accipere non potuerunt et ipsi sibi consulere non possunt, tenetur etiam cum periculo contagionis hoc sacramentum administrare.

Immo ex Catechismo Romano graviter peccat parochus, qui administrationem huius sacramenti differt usque ad ultimum vitae tempus, ubi infirmus iam incipit usu sensuum et rationis privari. Censet enim Catechismus grave damnum inferri aegroto, si usque ad illud tempus, quo mors iam proxime instat, huius sacramenti administratio differatur: nam praeterquam quod infirmus periculo exponitur moriendi sine hoc sacramento, pluribus effectibus illius privatur, scilicet speciali auxilio in ultimo agone et fortasse etiam sanatione corporis. Ideo »omni studio et diligentia curandum est, ut infirmi illud recipiant, dum sui plene compotes sunt³⁷⁾.

2, Qui non est pastor, *ex caritate* ideoque in necessitate communi sub levi, in necessitate autem extrema, si nempe infirmus, qui est in mortali/ alias sine ullo sacramento decederet, sub gravi tenetur hoc sacramentum ministrare: cum enim extrema unctio in hoc casu sit unicum medium salutis, caritas sub gravi exigit, ut hoc proximo exhibeatur.

³⁸⁾ Cn. 939. *Catechism. Rom.* 11. 6. 9.

³⁷⁾ Cn. 944.

q u a e s t i o q u i n t a .

De subiecto extremae unctionis.

443 *Subiectum* extremae unctionis est omnis homo baptizatus, \ qui usum rationis adeptus est. et ex morbo vel senio in mortis periculo versatur³⁷). L.

Ut subiectum sit *capax* huius sacramenti quatuor condiciones requiruntur:

1. Ut unguendus *<ut baptizatus*: potest autem hoc sacramentum conferri etiam adulto statim post baptismum absolute et rite susceptum, quia effectus huius sacramenti est tum roborare infirmos contra tentationes daemonis tum abstergere reliquias peccatorum; atqui adultus recenter baptizatus potest utrumque hunc effectum percipere³⁸).

2. Ut *aliquando habuerit usum rationis* seu ut fuerit *capax* peccati: nam ante usum rationis homo nondum est *capax* effectuum huius sacramenti, quod institutum est ut complementum poenitentiae ad abstergendas reliquias peccatorum. Insuper ei, qui usum rationis nondum adeptus est, non convenit forma sacramenti, cum per sensus nondum peccare potuerit; cum primum autem homo *capax* est peccati, est etiam *capax* huius sacramenti.

a. Huius ergo sacramenti capaces non sunt *pueri* ante usum rationis; cum primum tamen peccati capaces sunt, omnino ungendi sunt, licet nec ad primam communionem nec ad confessionem accesserint, nec septennium expleverint: et in dubio de usu rationis sub condicione (*si capax es*) inungantur⁴⁰).

b. Huius sacramenti capaces non sunt *perpetuo amentes*; qui tamen lucida intervalla habuerunt, absolute, et qui probabiliter ea habuerunt, sub condicione ungendi sunt.

3. Ut *intentionem* saltem habitualement implicitam habeat. Hoc sacramentum ergo illis non est conferendum, qui impenitentes in manifesto peccato mortali contumaciter perseverant⁴¹).

Ille ergo, qui sui compos sacramenta Ecclesiae contumaciter reiecit, non est inungendus, quando usum sensuum vel rationis amisit: nullo enim ne probabili quidem fundamento huius sacramenti intentio supponi potest.

444> 4. *Ut ex morbo de vita periclitetur*; verbum enim apostoli: *infirmatur quis* (ασθενει), et illud alterum: *salvabit infirmum* (τὸν κἀμνοντα), sin minus ex se, certe ex interpretatione Ecclesiae, infirmum periculose decumbentem significat.

q. *Morbus* intelligitur quaelibet causa in ipso organismo iam existens, ex qua probabiliter sequitur dissolutio organismi; ergo etiam vulnus acceptum duello vel suicidio vel operatione; partus qui periculum affert, senium.

Non autem potest valide ungi miles ante praelium, qui capitis damnatus est, qui operationem subiturus est, nisi iam sit antea in periculo vitae, mulier ante ordinarium partum.

«) Cn. 940, 1.

») S. C. de prop, fide 26. sept. 1821.

•º) *Benedictus XIV.*, De synodo l. 8. c. 6. n. 2. Cn. 941.

4') Cn. 942.

b. *Gravis morbus* censetur, qui ex se et natura sua letalem exitum habere potest et ad illum terminum processit, in quo probabiliter iudicari possit mortem allaturus. Cum primum hoc probabile periculum mortis adesse iudicatur, conferri *potest* extrema unctio, quia subiectum illius capax est, at nondum statim etiam dari debet. Dari autem *debet* saltem quando mors morali certitudine iam imminet⁴²⁾. Attamen ad omnes effectus certius percipiendos expedit, ut sacramentum percipiatur, cum primum periculum mortis adesse iudicatur.

c. Si ergo extrema unctio confertur infirmo, qui putatur esse in periculo mortis, reipsa autem non est, invalidum est sacramentum; nam subiectum capax ex institutione Christi est infirmus, qui reipsa in periculo mortis versatur, sicut subiectum [capax absolutionis est poenitens, qui reipsa est dispositus⁴³⁾].

Si inungitur sanus aut pressus levi tantum infirmitate⁴⁴⁾ quae scilicet cum probabili periculo mortis coniuncta non est, sacramentum est invalidum, utpote subiecto incapaci collatum.

d. Sufficit autem, ut infirmitas probabiliter letalem exitum sit habitura, etsi periculum sit adhuc remotum; quare valide et licite inungi potest infirmus, qui hectica febri vel simili morbo diuturno laborat, etsi complures adhuc menses aut etiam annum integrum victurus praevideatur.

e. In dubio (positivo), num infirmitas sit periculosa, dari potest extrema unctio sed sub condicione (*si capax es*), ne frustretur sacramentum eiusque effectus.

445, Ut licite et cum fructu recipi possit extrema unctio, requiritur status gratiae. Ideo haec servanda sunt:

a. Praemittenda est confessio, si aegrotus sit in statu peccati mortalis; et si aegrotus confiteri non possit, praemittendus est dolor cum absolutione satisfactoria.

Si infirmus confiteri nequeat, ad effectum sacramenti percipiendum conari debet elicere contritionem saltem putativam, cum extrema unctio sit sacramentum vivorum. Quodsi solum attritionem elicere contingat, sacramentum non caret suo effectu, quia in hoc casu etiam gratiam primam confert; immo in casu impossibilitatis videtur sufficere attritio habitualis.

a. Quamvis status gratiae ante susceptionem extremae unctionis per contritionem procuratus, si solius sacramenti ratio habeatur, sufficiat (n. 42.), praemitti tamen debet, si fieri potest *confessio*, quia existenti in peccato mortali confessio in periculo mortis iure divino necessario est (223). Insuper *Rituale Rom.* haec habet: >Ex generali Ecclesiae consuetudine observandum est, ut, si tempus et infirmi condicio permittat, ante extremam unctionem poenitentiae et eucharistiae sacramenta praebeantur⁴⁴⁾.

β. Etsi moribundus ante administrationem extremae unctionis absolvendus sit, quia extrema unctio est sacramentum vivorum et complementum sacramenti poenitentiae et quia Ecclesia ita praecipit, id tamen non tanta necessitate requiritur, ut non liceat moribundum ante absolutionem inungere, ubi merito timetur, ne tempus ad utrumque sacramentum administrandum deficiat.

Ex-hodieriw-praxi- ante
&xtremain unctio membra), quod praeceptum tamen non obligat sub
gravi, ideo ex iusta causa ordo licite inverti potest. Alia praxis anti-

42) S. Alphonsus n. 714. 43) Cf. Reuter n. 438.

44) *Rituale Rom.* tit. 6. c. 1. n. 2.

45) Cf. Browe l. c. ZkTh. 66 (1931) 550 ss. Graber, Christus in seinen hl. Sakramenten. p. 127. Secundum appendicem ad Rituale Romanum pro omnibus Germaniae dioecesibus a S. Sede approbatam sacramenta morientium hoc ordine administrantur: confessio — extrema unctio — s. communio.

quitus in Ecclesia viguit, siquidem extrema unctio infirmis administrabatur statim post peractam sacramentalem confessionem.

446. Quando sub condicione danda sit. Quoties *de existentia conditionis* dubitatur, quae *ad validam administrationem* necessario requiritur, extrema unctio, non secus atque alia sacramenta, sub condicione, quod illa res adsit (si vivis; si usum rationis habes vel aliquando habuisti; si graviter aegrotas; si haec materia valet; si nondum unctus es; si sufficientem intentionem habes), administrari potest et debet.

Quoties autem *de existentia dispositionis* dubitatur, a qua *fructuosa administratio* dependet, extrema unctio non condionate, sed absolute danda est: nam ablato obice malae dispositionis extrema unctio probabiliter (alii dicunt certe) reviviscit; atqui si sub condicione: *si dignus es* confertur indigno, ipsa, utpote nulla, reviviscere nequit.

a. Neque illicitum putetur, extremam unctionem absolute conferre, ubi dispositio suscipientis est dubia et ideo sacramentum frustratur effectu, si infirmus reipsa sit indispositus. Etenim quia sacramenta sunt propter homines, licet sacramentum conferre cum periculo frustrandi effectum, non solum quando sacramentum est unicum medium procurandi certam animae salutem, sed etiam quando illud infirmo magnam affert utilitatem.

b. Infirmis, qui sui compotes huius sacramenti implicitam intentionem habuerunt, illud *absolute* praebendum est, etiamsi deinde usum sensuum vel rationis amisissent⁴⁸).

c. In dubio de validitate baptismi prius baptismus sub condicione dandus est.

d. Cn. 942, qui nonnullis contra doctrinam et praxim hucusque ab omnibus admissam offendere videbatur, interpretandus est agere non de dispositione, sed de *intentione*; cum haec ad validam receptionem necessaria sit, sub condicione administrandum est sacramentum, ubi dubitatur, num intentio adsit⁴⁷).

447. **Obligatio suscipiendi sacramentum** extremae unctionis non potest dici per se gravis: nullum enim existit praeceptum sacramenti huius suscipiendi⁴⁸). Negligentia autem, qua quis data occasione ex niera socordia hoc sacramentum non recipit, certe veniale peccatum est.

V v

a. Et sane praeceptum suscipiendi extremam unctionem non potest colligi

a. *ex rei natura*, cum ad salutem per se non sit necessaria; neque β. *ex verbis s. Iacobi*:

7 'S
i

α¹ *tucat presbyteros*; quae verba ex se non magis ut praeceptiva accipi debent, quam verba immediate praecedentia; Ecclesia autem nunquam declaravit ea

praeceptiva esse; neque γ. *ex voluntate Ecclesiae*, quae tale praeceptum nunquam ^{*} *dicdit*; verba enim cn. 944: *nemini licet illud negligere* non continent praeceptum sub gravi obligans. Cf. De confirmatione n. 93. Neque tandem δ. *ex institutione huius sacramenti*: etenim affirmari nequit illud pro moribundis esse *unicum* medium ordinarium procurandae salutis Deumque ei, qui hoc sacramentum suscipere

4e) Cn. 943.

47) Cf. Theolog. prqkt. Quartalsch. Linz 71 (1918) 419.

4-) S. Thomas, Suppi, q. 29. a. 3. ad 1. Suarez q. 44. sect. 1. S. Alphonsus n. 733, qui sententiam negantem satis probabilem dicit. Cf. D. 908: »per Iacobum ... fidelibus *commendatum* et promulgatum.*

negligit, necessarias gratias negare, quibus in ultima lucta iuветur. Haec confirmantur ex iis, quae habet Catechismus Romanus⁴⁾).

De obligatione suscipiendi extremam unctionem hucusque eadem agitabatur quaestio ac de confirmatione. Codex consulto abstinuit ab ea dirimenda atque de utraque solum dicit: *nemini licet eam negligere*. Cum ergo status quaestionis hisce non sit mutatus, utraque sententia auctorum retinet suam probabilitatem.

Obligatio levis suscipiendi hoc sacramentum ex *praecepto caritatis* desumenda est, quo unusquisque sibi procurare tenetur tam utile praesidium in extremo periculo, et ex *religiosa obedientia* erga legem ecclesiasticam (cn. 944). Qui tamen data occasione hoc sacramentum suscipere renuit, graviter peccare potest aut ratione scandali aut ratione contemptus.

b. Ad quaestionem, quae sit obligatio curandi, ut extrema unctio infirmo administretur, distinguendum est: a. qui ex speciali aliquo titulo (officii vel pietatis) spiritualem aegroti curam habent ut superiores, parentes, coniuges, etiam sub gravi teneri possunt, ut infirmum de periculo *moneant* eiusque administrationem, si eam *petit*, procurent; β. qui vero aegroti spiritualem curam non habent, ut medici, infirmarii alique domestici, sub gravi non tenentur, excepto casu, quo infirmo hoc sacramentum ad salutem necessarium sit: hi enim solum ex caritate hoc sacramentum infirmo procurare tenentur; horum autem obligatio caritatis erga infirmum nequit esse maior, quam obligatio caritatis infirmi erga se ipsum, qui sibi eam sub gravi procurare non tenetur.

448. De iteratione extremae unctionis. Hoc sacramentum in eadem infirmitate et in eodem mortis periculo semel tantum administrari potest, quia efficacia sacramenti tamdiu durat, quamdiu durat idem mortis periculum, in quo illud collatum est. *Iterari* autem potest (vel etiam debet), quoties infirmus in novum mortis periculum incidit⁵⁰⁾.

a. Sunt qui dicant hoc sacramentum in eadem infirmitate atque in eodem mortis periculo *valide* iterari posse, idque antiquitus reipsa factum esse; ex praesenti tamen Ecclesiae disciplina in eodem mortis periculo *licite* iterari non posse. Quidquid de hac re dicatur, hoc certum est, sacramentum extremae unctionis dari periculose decumbentibus, ut eis auxilia praebeat, quibus in eo statu indigent; ergo eius effectus perdurat, donec aut mortem obierint aut a periculo ex eo morbo decedendi liberati fuerint.

b. Si infirmus valide quidem, sed sacrilege et proinde sine effectum sacramentum extremae unctionis recepit, tamen remoto obice probabiliter reviviscit (alii affirmant eam certe reviviscere), nec tamen in eodem mortis periculo iterari potest. Cum obex in hoc casu culpabiliter positus sit, ad eum removendum sacramentalis confessio, et si haec institui nequeat, contritio perfecta requiritur (n. 10).

1. In nova periculosa infirmitate, si scilicet infirmus ex morbo periculoso convaluit et in alium item periculosum incidit; et in hoc quidem casu sacramentum iterari potest.

2. In eadem infirmitate, si aegrotus aut certe aut saltem probabiliter e mortis periculo convaluit et in aliud mortis periculum incidit, ut in phthisi vel hydropisi quandoque accidit; et in hoc quidem casu sacramentum iterari potest.

4.) Pars II. c. 6. q. 14. Est vero gravis obligatio *administrandi* sacramentum ut ostenditur n. 442.

so) Cf. *Rituale Rom.* tit. 6. c. 1. n. 8. *Concilium Trident.* sess. 14. c. 3. De extr. unet. D. 910. Cn. 940, 2.

25 Noldin, Vol. III.

3. In eadem autem infirmitate sacramentum iterandum non est, quamdiu certo Idem mortis periculum perdurat. Quodsi mortis periculum accedente novo morbo augetur, idem, non novum periculum censetur.

Idem periculum perdurare censetur, si infirmus per breve solum tempus, per aliquot scilicet dies, se melius habuit, nisi ex natura morbi aliud constet; periculum econtra cessasse iudicatur, si infirmus per notabile tempus, per mensem scilicet, in diuturna infirmitate se melius habuit. In dubio, utrum idem an aliud sit mortis periculum, potius pro iteratione standum est, »eo quod iteratio conformior sit veteri consuetudini Ecclesiae et per eam novum spirituale subsidium et levamen infirmo obveniet*41).

Si igitur certo constat infirmum post unctionem e periculo convaluisse, ut contingere potest in asthmaticis et phthisicis, iam post breve intervallum (unius hebdomadae) redeunte novo periculo denuo inungi potest.

Quodsi certum non est periculum post unctionem cessasse, redeunte novo periculo inungi non potest, nisi effluxerit notabile tempus, unius scilicet mensis post primam unctionem.

sl) *Benedictus XIV.*, De synodo I. 8. c. 8. n. 4.

LIBER SEPTIMUS

De ordine¹2

QUAESTIO PRIMA.

De natura ordinis.

Articulus primus.

De ipsa natura ordinis.

449. Definitio. *Ordo* est sacramentum, quo per impositionem manus et verba episcopi spiritualis potestas confertur et simul gratia ad sacra munia rite obeunda.

Codex non definitionem proprie dictam exhibet, sed magis descriptionem, in qua in recto ponitur effectus iudicialis, in obliquo sacra potestas: «Ordo ex Christi institutione clericos a laicis in Ecclesia distinguit ad fidelium regimen et cultus divini ministerium.*) (cn. 948).

a. Nomen *ordinis* duplici sensu accipitur, active et passive. *Active* significat illam actionem sacram, per quam spiritualis potestas confertur, et hoc sensu acceptum dicitur etiam *ordinatio*. *Passive* duo significare potest, imprimis effectum per ordinationem productum, scilicet sacram potestatem, deinde etiam coetum eorum, qui in Ecclesia hac sacra potestate instructi sunt et hierarchiam seu ordinem hierarchicum constituunt.

b. Definitio proposita solum ordinem exhibet, qui est sacramentum; sed ex usu ab omnibus recepto nomine ordinis comprehenduntur etiam ordines, qui non sunt sacramenta. Definitionem, quae exhibeat omnes ordines tum sacramentales tum non sacramentales, proponit s. *Thomas*: ■*Signaculum quoddam Ecclesiae* (ritus ecclesiasticus), quo spiritualis potestas traditur ordinato³).

c. *Spiritualis potestas*, quae in ordinatione confertur, multiplex quidem est, praecipua tamen est potestas conficiendi et administrandi sacramenta, inter quae eminet eucharistia. Ad hanc potestatem complures aliae accedunt ut potestas consecrandi, benedicendi etc. Omnes ordines eorumque multiplex potestas aliquo modo *ad eucharistiam* referuntur, aut ut ipsa confici et distribui possit, aut ut fideles ad eam rite suscipiendam praeparentur.).

1) S. *Thomas*, Supplem. q. 34—40. *Alphonsus* l. 6. n. 734—830. *Sporer-Bierbaum*, Theologia sacram. II. tract. 7. n. 197—337. *Coninck*, De sacramentis II. disp. 20. *Gasparri*, De sacra ordinatione (Parisiis 1893). *Ballerini-Palmieri*. Opus theol. moral.³ V. n. 882 ss. *Chr. Pcsch*. Praelectiones dogmaticae VII. De sacramento ordinis n. 583—678. *Fr. Wieland*, Die genetische Entwicklung der sog. Ordines minores (Freiburg 1897). *Tixeront*, L'ordre et les ordinations (Paris 1925). *Von Rossum*, De essentia sacramenti ordinis.* (1932). *Eisenhofer*, Handbuch der kath. Liturgik II. (1953) 355—406. *Lercher*, Inst. Theol. Dogm. IV. 2. n. 681—731.

2) *Cappello* IV.³ De sacra ordinatione (Taurini 1951).

3) *Supplem.* q. 34. a. 2.

·) S. *Thomas* q. 37. a. 2.

450. Numerus ordinum. In Ecclesia latina *septem ordines* numerantur: ostiariatus, lectoratus, exorcistatus, acolythatus, subdiaconatus, diaconatus et sacerdotium, quod duplex est, sacerdotium minus, quod presbyteratus, et sacerdotium maius, quod episcopatus vocatur. Quatuor priores dicuntur *ordines minores*, alii vocantur *maiores* et *sacri*. Ordinibus praemittitur *tonsura*³⁾.

a. in *Ecclesia graeca* nunc ante presbyteratum non conferuntur nisi diaconatus, subdiaconatus et lectoratus, quorum duo postremi ordines minores censentur. Si clericus, qui ordines minores ritu orientali recepit, ordines sacros ritu latino recepturus est, prius ordines omissos recipere debet (cn. 1004).

b. Ordines maiores *sacri* dicuntur, tum quia eorum actus circa materiam consecratam versantur (presbyteratus et diaconatus circa corpus et sanguinem Christi, subdiaconatus circa vasa consecrata); tum quia eis annexa est obligatio servandi coelibatum et recitandi officium divinum.

c. Omnes ordines *ex unitate finis*, ad quem referuntur, unum tantummodo sacramentum constituunt, cum omnes ordinentur ad unum eucharistiae sacramentum et sacrificium.

Articulus secundus.

De effectibus ordinis⁸⁾.

451. De effectibus in genere. 1. Distinguuntur ordines, qui *sacramenta* sunt: diaconatus, presbyteratus et episcopatus. Horum effectus sunt:

a. Augmentum gratiae sanctificantis, virtutum et donorum, cum ordo sit sacramentum vivorum;

b. Gratia sacramentalis seu ius ad gratias actuales, quibus munus susceptum eiusque obligationes rite impleri possint⁷⁾;

c. Character indelebilis, quo anima assimilatur Christo, summo sacerdoti et pastori animarum⁸⁾;

d. Potestas spiritualis indelebilis, qua ordinatus functiones ordinis suscepti exercere possit.

a. Effectus, qui in collatione gratiae sanctificantis consistunt, non obtinent, nisi qui *digne* ad ordinationem accedunt: effectus autem qui in impressione characteris et in collatione peculiaris potestatis consistunt, obtinent omnes, qui ordinem *valide* suscipiunt.

β. Sacramentum ordinis generatim imprimit *characterem*. Quodsi de singulis ordinibus quaeritur, num imprimant characterem, ex communiore theologorum sententia in quolibet sacramento novus imprimitur character ab aliis distinctus. Ordines non sacramentales non imprimere characterem manifestum est.

2. Alii sunt ordines, qui *sacramenta non sunt*: subdiaconatus et ordines minores. Horum effectus sunt:

a. Potestas spiritualis ad peragendas quasdam functiones ecclesiasticas.

5) Cf. *Eisenhofer* II, § 55.

·) Cf. *Umberg*, Systema sacr. 13.

·) 2 Tim. 1, 6. 7.

·) *Cone. Trid.* sess. 23. can. 4. (D. 964).

b. Gratiae actuales vi orationis Ecclesiae collatae ad digne exercendam potestatem traditam.

Inter ordines, qui sunt sacramenta, et ordines, qui sacramenta non sunt, hoc intercedit discrimen, quod illi effectum gratiae producant ex opere operato, hi vero ex precibus Ecclesiae et ex piis actibus ipsius ordinandi.

452. Effectus primae tonsurae. Prima tonsura, quae ante ordines tamquam dispositio ad ordines confertur, inter ordines non numeratur, quia per eam non confertur potestas spiritualis, quod de ratione ordinis est; ideo Concilium Trident, ait, eos, qui tonsura insigniti sunt, ad ordines ascendere posse⁹⁾.

Codex i. C. vero sub voce *ordo* comprehendit etiam primam tonsuram, nisi aliud ex natura rei vel ex contextu eruatur¹⁰⁾.

Ex institutione ecclesiastica prima tonsura complures effectus producit et clerico magna privilegia communicat:

- a. Tonsuratum transfert e statu laicali in statum clericalem.
- b. Confert privilegium *fori*, quo eximitur a jurisdictione fori saecularis").
- c. Confert privilegium *canonis*¹²⁾, quo fit, ut omnes eum iniuriose percutientes incurrant excommunicationem¹³⁾.
- d. Confert privilegium *immunitatis*^{2*)} et
- e. privilegium *competentiae*^{TM)}.
- f. Efficit *capacitatem* pro beneficiis, jurisdictione et ordinibus.

453. Effectus ordinum minorum. 1. Quatuor *ordines*, qui dicuntur *minores*, non sunt sacramenta, sed sacramentalia, cum sint institutionis ecclesiasticae: nam ante saeculum tertium non erant instituti; insuper alios Ecclesia graeca, alios latina instituit.

Ordines minores sacramenta esse plerique scholastici cum s. *Thoma* docuerant¹¹⁾: hodie vero inter theologos fere communis evasit sententia, quae rationem sacramenti minoribus negat¹⁷⁾. Cum constet ordines minores ante saeculum tertium in Ecclesia non occurrere et postea non ubique eodem modo et numero collatos fuisse, nonnulli theologo, ut eis rationem sacramenti tribuere possint, affirmant ordines minores ex institutione Christi in diaconatu contineri, factam tamen a Christo esse Ecclesiae potestatem eos a diaconatu separandi et distinctim conferendi, id quod Ecclesia lapsu temporis reipsa effecerit.

2. *Potestas*, quam singuli conferunt:

a. *Ostiarius* tradit ordinando potestatem custodiendi ecclesiam eiusque fores aperiendi et claudendi, convocandi fideles ad functiones sacras et arcendi indignos, scilicet infideles, haereticos et excommunicatos.

⁹⁾ Sess. 23. c. 2. (D. 958).

¹⁰⁾ Cn. 950.

Cn. 120.

^{11a)} Cn. 119.

^{12*)} 2343, § 4. Cf. De Poenis eccles. 88 90. de sacrilegiis hac in re cf. De Praeceptis 177.

¹³⁾ Cn. 121.

^{14s)} Cn.

S. *Thomas* 4. dist. 24. q. 1. a. 2. qc. 2 *Suppi*, q. 35 n. 2.

Cf. *Pesch* VII. n. 577 ss. *Lercher* IV, 2. n. 697.

b. Lectoratus tradit potestatem legendi publice in ecclesia scripturas sacras, cantandi lectiones, docendi rudes elementa fidei Christianae et benedicendi panem et novos fructus.

c. Exorcistatus tradit potestatem imponendi manus super obsessos et legendi exorcismos ab 'ecclesia approbatos ad fugandos daemones.

d. Acolythatus tradit potestatem ad missae sacrificium luminaria deferendi atque vinum et aquam in missa sollemni ministrandi. Ideo acolythatus ceteris ordinibus minoribus praefertur: his enim insigniti directe solum circa populum ministrant, etsi in ordine ad eucharistiam, acolythus autem, cum diacono et subdiacono in sacrificio missae inserviat, directe ad sacrificium eucharisticum ministrat.

Functiones horum ordinum hodie mutata disciplina ecclesiastica partim abolitae sunt, partim, paucis exceptis (ut exorcismus), etiam a laicis exercentur.

454. Effectus ordinum maiorum. 1. *Ratio sacramenti.* *Subdiaconatum* rationem sacramenti habere certum non est: cum enim antea plerumque ad minores ordines censeretur, demum inde a saeculo undecimo communiter ad maiores et sacros numerari coepit.

Diaconatum, presbyteratum et episcopatum rationem sacramenti habere certum est¹⁸).

Utrum episcopatus sit ordo a presbyteratu distinctus, an extensio quaedam et complementum ipsius sacerdotii, disputatur. Illud tamen communius affirmatur episcopatum, nondum collato sacerdotio, valide conferri non posse; alii autem ordines certo valide conferri possunt nondum collatis praecedentibus.

2. *Eorum potestas, a. Subdiaconatus* tradit potestatem in missa sollemni ministrandi ad altare, sollemniter cantandi epistolam et lavandi pallas et corporalia.

b. Diaconatus tradit potestatem in missa sollemni et in aliis sacris functionibus sacerdoti immediate ministrandi et sollemniter cantandi evangelium. Potestas autem haec ministrandi se extendit etiam ad administrationem baptismi sollemnis et sacrae communionis, ex licentia tamen Ordinarii vel parochi ex iusta vel gravi causa concedenda, et potestas publice cantandi evangelium se extendit etiam ad potestatem praedicandi ex commissione episcopi.

c. Presbyteratus tradit potestatem in corpus Christi reale seu potestatem consecrandi, et in corpus Christi mysticum seu remittendi retinendique peccata, populum fidelem pascendi i. e. reliqua sacramenta administrandi, quae ordinem episcopalem non requirunt, doctrinam Christianam tradendi et populo benedicendi.

d. Episcopatus potestatem sacerdotalem perficit et complet, eo quod tradit potestatem confirmandi, ordinandi, regendi legitima jurisdictione accepta populum fidelem et consecrandi res ad divinum cultum pertinentes.

¹⁸le) *Concilium Trident*, sess. 23. can. 3. (D. 963).

QUAESTIO SECUNDA.

De materia et forma ordinis.

455. De materia et forma ordinum minorum. 1. Ordines minores sola traditione instrumentorum conferuntur. Hinc ut ordines minores valide conferantur, episcopus ordinando instrumenta tradere et ordinandus ea accipere et tangere debet. *Materia* igitur *remota* sunt instrumenta singulorum ordinum propria, materia *proxima* est eorum traditio.

2. Notandum est magnum discrimen, quod inter ordines intercedit, qui sunt sacramenta, et eos, qui sacramenta non sunt. Hi enim sunt institutionis ecclesiasticae, ideoque summi Pontificis est, formam et modum determinare, quo hi ordines conferri debeant. Potest igitur ipse ritum, si voluerit, immutare et potest defectus, si qui in ordinatione acciderint, sua voluntate supplere et sanare; quocirca necesse non est, ut in ipsa ordinatione tutiora eligantur, sed satis est, ut probabilia sequamur: etenim si reipsa aliquis defectus occurrit, Ecclesia illum supplere potest, adeo ut ordinatio certo valida sit. In collatione autem illorum ordinum, qui sunt sacramenta, tutiora sequi omnino debemus: defectus enim, qui eiusmodi ordinem reddat invalidum, ab Ecclesia suppleri aut post factum sanari non potest¹⁹⁾.

3. Licet ordines minores et probabiliter etiam subdiaconatus non sint sacramenta, tamen ipsi quoque suam materiam et formam habent, a quarum recto usu valida eorum collatio dependet. Eorum autem materia et forma certo consistit in iis rebus et verbis, quae a summo Pontifice pro collatione illorum ordinum in Pontificali praescribuntur.

456. Materia et forma ordinum minorum in specie. 1. In *Ostiariatu* materia proxima est traditio clavium ecclesiae, quas singuli tangere debent manu dextera, dum pontifex dicit: *Sic agite* etc.

Quamvis ex praescripto Pontificalis saltem duae claves tradendae sint, ad valorem tamen sufficit una, qualiscunque ea sit, sive ecclesiae aut oratorii sive domus profanae, metallica sive lignea²⁰⁾.

2. In *Lectoratu* materia proxima est traditio libri lectionum, quem singuli manu dextera tangunt pontifice dicente: *Accipite et estote* etc.

Liber tradendus potest esse Missale, Breviarium, volumen s. Scripturae²¹⁾: si tradatur Rituale, non videtur invalida ordinatio²²⁾.

3. In *Exorcistatu* materia proxima est traditio libri exorcismorum (Rituale), quem singuli manu dextera tangunt pontifice dicente: *Accipite et commendate* etc. Loco libri exorcismorum adhiberi potest Pontificale vel Missale.

¹⁹⁾ Cf. *Lehmkuht* 11. n. 733, cuius animadversiones omnino dignae sunt, quae attente legantur.

²⁰⁾ S. C. R. 11. maii 1820; S. C. *de prop, fide* 27. sept. 1843.

²¹⁾ S. C. R. 27. sept. 1873; n. 3315, 5.

²²⁾ *Lehmkuht*, Casus consc. 11. n. 686.

4. In *Acolythatu* materia proxima est: *a.* traditio candelabri cum candela exstincta, quam materiam singuli manu dextera tangunt pontifice dicente: *Accipite ceroferarium* etc., *b.* traditio urceoli vacui, quem singuli eodem modo tangunt, dum pontifex dicit: *Accipite urceolum* etc. Ad verba episcopi respondent: *Arnen*.

Ex consuetudine tangi debet candelabrum et candela atque immediate ipse urceolus; attamen non esset invalida ordinatio, si tangeretur vel sola candela vel solum candelabrum (et sic mediate candela) et urceolus mediate tantum per pelvim.

457. De materia et forma ordinum maiorum. 1. Ordinationes, quae certo sunt sacramenta (diaconatus, presbyteratus, episcopatus) maxime differunt ab ordinatione ecclesiastica (subdiaconatus et ordinum minorum) per *manuum impositionem*, quae a s. Scriptura²³⁾ saepius commemoratur ut ritus constituendi ministros sacros et tantum in ordinatione diaconi et superiorum hierarcharum adhibetur.

Ita spectato ritu in Pontificali praescripto -immensa sacramenti dignitate distare videtur ordinatio diaconi ab ordinatione subdiaconi²⁴⁾.

2. Materia proxima *Subdiaconatus* duplex est: *a.* Traditio calicis vacui cum patena vacua superposita, quem singuli manu dextera tangunt, dum pontifex dicit: *Videte* etc., *b.* traditio Libri epistolarum (Missalis)²⁵⁾ vel Bibliarum, quem singuli eodem modo tangunt dicente pontifice: *Accipite librum* etc.

Quodsi in calice vinum continetur, ordinatio est quidem illicita, sed valida. Si calix non est consecratus, S. *Alphonsus* (VI. 747) putat ordinationem ex defectu symbolismi esse invalidam, at consecratio calicis (de qua silet Pontificale) ad ritum symbolicum non magis est necessaria, quam ut ostiario tradantur claves ipsius ecclesiae²⁶⁾.

458. Materia et forma ordinum maiorum in specie. *Generale principium:* Sacramentum ordinis certe validum est, dummodo fiat manuum impositione tamquam materia et Spiritus Sancti ad determinatum ordinem invocatione tamquam forma. Traditio instrumentorum cum formula in Pontificali praescripta ad liceitatem tantum requiritur. Hoc constat ex Constitutione Apost. *Pii XII. Sacramentum Ordinis* (30 nov. 1947)²⁷⁾.

1. »*In Ordinatione Diaconali* materia est Episcopi manus impositio, quae in ritu istius Ordinationis una occurrit. Forma autem constat verbis *Praefationis*, quorum haec sunt essentialia ideoque ad valorem requisita: »*Emitte in eum, quaesumus Domine, Spiritum Sanctum, quo in opus ministerii tui fideliter exsequendi septiformis gratiae tuae munere roboretur.*[^]

M) Cf. 1 Tim. 4, 14; 5, 22; 2 Tim. 1, 6; Act. 6, 6; 13, 3.

24) *De Puniet*, Das rom. Pontifikale (1933), pg. 204.

«) S. C. R. 27. sept. 1873. n. 3315, 7.

26) S. Officium 28. ian. 1937. Periodica 26 (1937) 184 s. *Vermeersch-Creusen*, Theol. rnor. III.4 624.

*.) A. A. S. 40 (1948) 5-7. D. 3001. Cf. *Hürth*, Commentarius in *Periodica* 37 (1948) 9 - 58.

2. »In *Ordinatione Presbyterali* materia est Episcopi prima manuum impositio quae silentio fit, non autem eiusdem impositionis per manus dexterae extensionem continuatio, nec ultima cui coniunguntur verba *Accipe Spiritum Sanctum*, quorum remiseris peccata etc. Forma autem constat verbis *Praefationis*, quorum haec sunt essentialia, ideoque ad valorem requisita: *Da quaesumus, omnipotens Pater, in hunc famulum tuum Presbyterii dignitatem; innova in visceribus eius spiritum sanctitatis, ut acceptum a Te, Deus, secundi meriti munus obtineat censuramque morum exemplo suae conversationis insinuet.**

Tres in ordinatione presbyteri occurrunt manuum impositiones: a. prima est, qua episcopus utramque manum extendit super cuiuslibet ordinandi caput nihil dicens; b. secunda est, qua episcopus (una cum presbyteris) tenet dexteram super ordinandos extensam dicens: *Oremus, fratres carissimi*; c. tertia est, qua post communionem utramque manum singulorum capiti imponit dicens: *Accipe Spiritum S.* etc. Harum impositionum prima solum ad essentiam sacramenti pertinet.

3. »Denique in *Ordinatione seu Consecratione Episcopali* materia est manuum impositio quae ab Episcopo consecratore fit. Forma autem constat verbis *Praefationis*, quorum haec sunt essentialia ideoque ad valorem requisita: »*Comple in Sacerdote tuo ministerii tui summam et ornamentis totius glorificationis instructum coelestis unguenti rore sanctifica.**

Nota. Erat controversia inter theologos, utrum praeter impositionem manus etiam traditio instrumentorum ad validitatem sacramenti necessaria esset. At etiam theologi, qui traditionem instrumentorum materiam essentiali sacramenti habebant, hanc necessitatem ex voluntate Ecclesiae declarabant, quae aut sacramentum a Christo in genere tantum institutum ita determinavit, aut traditionem instrumentorum ut conditionem valoris sacramenti ordinis instituit.

Pius XII. declarabat sufficere in posterum manuum impositionem ad validitatem ordinis; nolens vero dirimere controversias theologorum utitur verbis: *-declaramus et statuimus»* i. e. si traditio instrumentorum numquam necessaria erat ad valorem, hoc declaramus, si vero ex Ecclesiae institutione per spatium temporis necessaria erat, statuimus et disponimus, eam in posterum non fore necessariam. Ideo S. Pontifex adiungit: «Constitutionis dispositiones (si nempe dispositione opus erat) vim retroactivam non habent.#

Exinde sequitur (secundum cn. 9. et 34, § 3, i. 2.) ordinationes, quae ante diem 28. aprilis 1948 habitae sunt, dijudicandas esse secundum ius ante Constitutionem vigens.

459. De supplendis defectibus in ordinatione commissis²⁸⁾. Defectus in ordinatione committi potest, eo quod aliquid, quod ad ritum ordinationis pertinet, aut plane omittitur aut male administratur.

1. Si defectus *certo* commissus est, et quidem circa ritum *certo essentiali* e. g. circa materiam aut formam, tota ordinatio absolute repedenda est.

2. Si defectus *probabiliter* tantum commissus est, aut si commissus est in ordinationibus ante diem 28. aprilis 1948 circa ritum usque ad Constitutionem Pii XII. probabiliter tantum essentiali e. g.²

²⁸⁾ *Hecht*, De reparandis defectibus in collatione ordinum occurrentibus. *Periodica* 23 (1934) 73—111.

circa traditionem vel tactum instrumentorum, recurrendum est ad S. Sedem. Videtur tota ordinatio sub condicione repetenda esse.

Nisi adsit *dubium positivum* de defectu commisso, ordinatus acquiescere et celebrationem continuare debet. Quare sapienter monet *Busenbaum*: «etiamsi quis timeat, ne invalide ordinatus sit, aut non recordetur se tetigisse sacra vasa, aut non tetigisse imagnetur, non illicito iterandum esse ordinem, cum sola oblivio vel timor non sufficiat ad prudens et rationabile dubium vel probabilitatem²⁹»). Et haec est ratio, quam s. Sedes ad *scrupulum* Fr. Ephrem, se nempe non tetigisse tactu physico calicem in sua ordinatione ad presbyteratum, respondit eum «posse continuare celebrationem³⁰»).

3. Si defectus commissus est in ritu, qui *supponit potestatem essentialem* iam collatam, ut est tertia impositio manuum, qua iuxta aliquos confertur potestas in corpus Christi mysticum supponens potestatem in corpus Christi reale, haec sola pars supplenda videtur.

4. Si defectus commissus *certo accidentalis* est, sed *gravis*, quamprimum suppleri debet; quodsi defectus commissus *levis* est, nihil suppleri debet.

a. Res *gravis* censetur: a. unctio manuum, et quidem ex omnium sententia; ex quorundam sententia etiam β. traditio vestimentorum.

b. Ad unctionem manuum ex praescripto Pontificalis Romani adhiberi debet oleum catechumenorum; quodsi per errorem adhibeatur s. chrisma, non est repetenda unctio, sed sacerdos sine unctionis iteratione tutus in conscientia et absque animi anxietate esse potest³¹).

c. Res *levis*, quae proinde, etsi omissa fuerit, suppleri non debet, est: a. impositio manuum, quae a presbyteris fit; β. recitatio canonis cum episcopo.

460. De impositione manuum. 1. Constitutione Pii XII. praescribitur »ut impositio manuum in quolibet Ordine conferendo caput ordinandi *physice tangendo* fiat, quamvis etiam tactus moralis ad Sacramentum valide conferendum sufficiat.

Est ergo obligatio, non tantum consilium ut tactus physicus peragatur, attamen non praescribitur ad valorem, sed ad liceitatem tantum. Prudenter notat *Hiirthe*³²) : iTactus physicus adest etiam, si manus Episcopi sunt chirothecis obiectae vel ordinandus caput habet capillis alienis i. e. capillamento (Periike) coopertum.*

2. Si facta prima manuum impositione dextera nec ab episcopo nec a sacerdotibus extenditur, dum alii sacerdotes manus imponunt, ordinatio valida est et nihil suppleri debet.

Secundum usum romanum, quem servandum S. R. C. decrevit, manus dexterarum extensio facienda est statim ac singuli primam impositionem peregerunt, non ab omnibus simul, quando omnes primam impositionem compleverunt; et haec manuum extensio desinit desinente oratione: *Oremus fratres*³³).

3. Ordinatio valida est, etsi presbyteri assistentes secundam manus impositionem, dum legitur oratio seu exhortatio: *Oremus fratres*, omittant³⁴).

²⁹) Cf. s. *Alphonsus* n. 757.

³⁰) S. C. R. 3. dec. 1661 n. 1221.

³¹) S. *Officium* 22. iul. 1874.

³²) *Periodica* 37 (1948) 36.

³³) S. C. R. 31. aug. 1872 n. 3274.

³⁴) S. *Officium* 6. iul. 1898.

4. Si episcopus in pronuntiandis verbis, quae tertiam manuum impositionem comitantur, erravit e. g. dicendo: *Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiseris peccata retinentur eis et quorum retinueris remissa sunt*, secreto supplenda est eadem impositio cum sua forma sive ab eodem sive ab alio episcopo³⁵⁾.

461. De tactu instrumentorum. 1. Quamvis ad validitatem sacrament tactus instrumentorum certo non iam requiritur, tamen in Ecclesia latina sub gravi praescribitur. Tangi debet utrumque, tum calix cum vino et aqua, tum patena cum hostia, sed sufficit, ut *mediale* tantum tangantur.

Sicut episcopus utramque materiam tradere, ita ordinandus utramque acceptare debet, id quod exigit conceptus traditionis. Insuper sicut ad offerendum missae sacrificium utraque materia consecrari, ita in ordinatione utraque tangi debet.

2. Quia calix cum vino, patena et hostia per modum unius traduntur, sufficit aut calicem aut patenam tangere³⁸⁾.

3. Sufficit unitas seu *simultaneitas moralis* inter tactum instrumentorum et pronuntiationem formae³⁷⁾.

4. Tactus instrumentorum probabiliter debet esse *physicus*, sed sufficit, ut una manu fiat vel medio aliquo velo aut chirotheca: vere enim tangere dicitur, qui sic mediate rem tangit.

5. Si in sacra ordinatione non traduntur aut non tanguntur instrumenta, defectus supplendus videtur.

35) S. *Officium* 9. dec. 1897.

38) S. C. R. 3. dec. 1661. S. *Officium* 17. mart. 1897.

37) S. *Officium* 17. mart. 1897; 17. ian. 1900.

QUAESTIO TERTIA.

De ministro ordinis.

462. De ministro validae ordinationis. 1. Minister *ordinarius* validae ordinationis est quivis et solus episcopus consecratus, quod constat ex definitione Ecclesiae³⁸⁾).

a. Episcopus *electus* et *confirmatus* potest quidem licentiam facere subditis suis, ut ab alio episcopo ordinentur, at ipse eos ordinare non potest, nisi *consecratus* sit. Episcopus consecratus autem semper valide ordinare potest, etiamsi degradatus sit aut episcopatum abdicaverit.

b. Episcopus est minister ordinarius etiam *ordinis episcopalis*, etsi ad hunc conferendum indigeat *assistencia* aliorum saltem duorum episcoporum. Haec tamen assistentia solum ad licite conferendum ordinem requiritur, ut ex eo constat, quod per dispensationem summi Pontificis aut episcopus solus aut assistentibus tantum presbyteris eum conferre potest³⁹⁾).

2. *Minister extraordinarius* validae ordinationis est sacerdos, qui a iure vel a s. Sede potestatem accepit aliquos ordines conferendi¹⁰⁾. Hac potestate instructi sunt:

a. Cardinales, qui primam tonsuram et ordines minores conferre possunt, dummodo promovendus habeat dimissorias proprii Ordinarii¹¹⁾).

b. Vicarius et Praefectus apostolicus, Abbas vel Praelatus *nullius*, si characterem episcopalem habent, quoad ordinationem aeqti-parantur episcopo dioecesano. Si characterem non habent, conferre possunt primam tonsuram et ordines minores in proprio territorio et durante tantum munere tum propriis subditis saecularibus tum aliis, qui litteras dimissorias exhibent. Alias ordinatio ab eis peracta invalida est¹²⁾).

c. Abbates regulares, qui episcopi non sunt (sed sacerdotes) nec territorium habent, possunt post acceptam benedictionem suis subditis vi professionis saltem simplicis primam tonsuram et ordines minores conferre. Alias ordinatio ab eis collata, revocato quolibet contrario privilegio, invalida est¹³⁾).

Episcopus quidem vi ordinationis potestatem habet conferendi omnes ordines etiam non subditis; abbas autem vi benedictionis nullam potestatem habet conferendi ordines, ne primam tonsuram quidem, sed potestatem accipere debet ab Ecclesia. Iam vero Ecclesia potestatem conferendi tonsuram et minores propriis subditis regularibus omnibus abbatibus, ulteriorem potestatem per speciale privilegium nonnullis tribuerat, quod quidem nunc revocatum est¹⁴⁾).

M) *Concilium Trident*, sess. 23. can. 7. D. 967. Cn. 951.

3") Cn. 954.

10) Cn. 951.

«») Cn. 239, 1. n. 22.

u) Cn. 957; Abbas utique solum post benedictionem abbatialem acceptam. Cn. 964.

«) Cn. 964.

u) Cf. *Scuola Cattolica* (Mediolani 1924), p. 177; *Periodica* (Brugis 1924), p. 18, ubi refertur a Bonifatio IX. concessa facultas Abbati etiam ad sacerdotium conferendum a. 1400, revocata vero a. 1403.

463. De ministro licitae ordinationis. 1. Nulli episcopo licet quemquam consecrare in episcopum, nisi prius constet de pontificio mandato: consecratio enim episcopi reservatur Romano Pontifici⁴⁵).

2. Licitè ordines conferre non potest nisi *episcopus proprius* vel alienus cum proprii episcopi licentia⁴⁸).

Episcopus proprius iusta causa non impeditus per se ipse suos subditos ordinare debet⁴⁷).

3. Ut *episcopus alienus* aliquem ordinare possit, hic afferre debet proprii episcopi *litteras dimissorias**).

4. Nemini licet ordinatum a R. Pontifice ad altiorem ordinem promovere sine apost. Sedis facultate⁴⁹).

464. Quis sit episcopus proprius⁵⁰). 1. Quoad *ordinationem saecularium* ex triplici titulo episcopus potest esse proprius ordinandi episcopus:

a. Si ordinandus in dioecesi habet *domicilium una cum origine*.

a. Secundum cn. 90 locus originis est ille, in quo tempore nativitatis filii pater habebat domicilium, vel in defectu domicilii saltem quasi-domicilium. Si vero pater eo tempore nullibi domicilium vel quasi-domicilium habebat (i. e. si erat vagus), locus nativitatis filii idem est originis.

β. Si ordinandus est illegitimus, eius origo determinatur per domicilium matris tempore nativitatis filii.

γ. Si ordinandus est filius expositus (Findling), locus, in quo inventus est. aequiparatur loco originis.

δ. Si ordinandus est neophytus, eius origo non est locus ubi pater habuit domicilium tempore baptismi, sed tempore nativitatis filii.

b. Si ordinandus in dioecesi habet *domicilium* (sine origine) et *iuramento* confirmat, se habere animum perpetuo in dioecesi manendi.

Nihil impedit, quominus aliquis duo domicilia in diversis dioecesibus habeat atque ideo ab alterutro episcopo ordinari possit, sed suscepta semel ordinatione non potest amplius ad utramque dioecesim pertinere: per ordinationem enim a proprio episcopo susceptam eiusdem dioecesi incardinatur; repugnat autem, ut quis duabus dioecesibus incardinatus sit*¹).

c. Si in dioecesi *incardinatus*³²) est aut *a.* per primam tonsuram⁵³), aut *β.* per beneficium residential, quod cum consensu sui Ordinarii in dioecesi obtinuit⁵⁴).

Nota. *a.* Si ordinandus non habet nisi dioecesim originis, incardinari debet, ut ab episcopo originis ordinari possit, *b.* Non prohibetur

“) Cn. 953. Sine canonica provisione consecrans et consecratus ipso facto excommunicantur excommunicatione S. Sedi specialissimo modo reservata. A. A. S. 43 (1951) 217.

Cn. 955.

Cn. 955, 2.

Cn. 955,

Cn. 952.

⁵⁰) Cn. 956.

⁵¹) Cf. *Gasparri* II. n. 857. cf. cn. 116.

De natura incardinationis et modum eandem exsequendi vide canonistas.

Cn.

Cn. 114.

episcopus ordinare alumnum suum subditum (ratione domicilii), quamvis pro futuro alterius dioecesis servitio destinatus sit⁵⁰).

2. *Religiosi* a superioribus suis legitime ad episcopum dimissi ab hoc licite ordinari possunt⁵¹).

Nota. *De dimissis e seminario vel ex instituto religioso.*

a. Episcopus nequit admittere in suum seminarium alienum subditum, nisi prius secretis litteris ab episcopo oratoris cognoverit, num fuerit e proprio ipsius seminario dimissus. Dimissum admittere prohibetur, nisi certo comperej-it, nihil in eo esse, quod sacerdotali statui minus conveniat⁴⁷). Quodsi bona fide eum admittat et cognita eius condicione eum retinere velit, censetur huic dioecesi adscriptus servatis tamen canonicis regulis pro eius incardinatione et ordinatione.

b. Nec admittere potest dimissum vel egressum ex aliquo instituto religioso sine licentia S. Cong. de Seminariis⁴⁸).¹²

w) C. i. C. 24. iul. 1939. A. A. S. 31 (1939) 321. Ordinatione pro altera dioecesi (assentiente episcopo illius dioecesis) ordinatus illi incardinatur. cf. *Periodica* 12 (1923) 73 ss.

M) Cn. 965. 966.

·') Cn. 1363, 3.

4e) S. Cong. de Relig. atque de Seminariis A. A. S. 33 (1941) 371 ; cf. Creusen in *Periodica* 31 (1942) 74-81.

QUAESTIO QUARTA.

De subiecto ordinis.

Articulus primus.

De ipso subiecto.

465. Subiectum validae ordinationis. Subiectum *validae* ordinationis est omnis et solus mas baptizatus, etiamsi ad usum rationis nondum pervenerit. Constat -ex institutione Christi, qui solis viris ordines conferri voluit⁵⁹⁾.

Ad *valide* igitur suscipiendos ordines requiritur et sufficit: a. ut ordinandus sit mas⁶⁰⁾; β. ut sit baptizatus; γ. ut habeat intentionem saltem habitualement suscipiendi ordinem, si sit adultus.

a. Puer ante usum rationis valide ordinatur: infans enim capax est illorum sacramentorum, quae non exigunt condicionem, quam ipse praestare nequeat, ut matrimonium, et quae non exigunt capacitatem peccati, ut poenitentia et extrema unctio; atqui ordo nullum actum a suscipiente ponendum exigit. Eiusmodi autem puero ordinato post sufficientem usum rationis optio datur vel ministrandi in ordine suscepto vel transeundi ad vota saecularia; electione facta demum tenetur obligationes ordinis suscepti implere atque in eo perseverare⁶¹⁾.

b. Ergo incapax ordinis, et quidem iure divino, si ordo est institutionis divinae, et iure ecclesiastico, si ordo est institutionis ecclesiasticae, est femina, et non baptizatus.

c. Ratio, ob quam mulier sacros ordines suscipere nequit, haec est, quod clerico, utpote ad regimen fidelium deputato⁶²⁾, quaedam superioritas conveniat, mulier autem natura sua viro inferior et subiecta sit, quamvis quoad personam donis naturae et gratiae prae viro praecellere possit⁶³⁾.

Neque dicatur ritum, quo olim diaconissae consecrabantur, fuisse similem diaconatui et inveniri in sacramentariis simul cum ritibus ordinationis: nam ex iisdem fontibus constat finem, ad quem diaconissae consecrabantur, non fuisse servitium altaris vel administrationis sacramentorum, sed solum ministerium sociale vel assistendam decentiae causa in baptizandis mulieribus et eucharistiae delatione ad mulieres aegrotas.

466. Subiectum licitae ordinationis. 1. Ad *licite* suscipiendos ordines requiritur, ut ordinandus iudicio proprii Ordinarii debitis qualitatibus instructus nec ulla irregularitate vel alio impedimento irretitus sit⁶⁴⁾.

2. Ordinandus *saecularis* iudicio proprii episcopi debet esse necessarius vel utilis ecclesiis dioecesis. Potest tamen ordinari etiam

4B) Cn. 968, 1.

•°) Hürth, De viro ut subiecto unico validae ordinationis sacrae; in *Periodica* 31 (1942) 5 12.

•*) *Benedictus XIV.* const. *Eo quamvis* 4. mali 1745.

«) Cn. 948.

M) Cf. Gen. 3, 16. 1. Cor. 11, 3. 14, 34. Eph. 5, 22. 1. Tim. 2, 11.

e) Cn. 968, 1.

proprius subditus, qui pro futuro ad servitium alterius dioecesis destinatus sit⁵⁾).

3. Ad sacros ordines promovendi *canonica idoneitate* idonei sint oportet, de qua idoneitate episcopus positivis argumentis moraliter certus esse debet⁸⁾).

4. Nefas est quemquam ad statum clericalem suscipiendum qualicumque modo cogere, vel idoneum avertere⁶⁷⁾).

Clericus, qui metu gravi coactus ordinem sacrum suscepit nec postea ordinationem ratam habuit, per sententiam iudicis ad statum laicalem redigi potest sine ulla coelibatus et horarum canonicarum obligatione⁸⁾).

5. Episcopus curare debet, ut ii, qui ad sacros ordines aspirant, iam a teneris annis in seminario puerorum instituantur atque educantur; omnes autem per integrum s.theologiae curriculum in seminario clericorum commorari debent, nisi Ordinarius in casu particulari ex gravi causa dispensaverit. Qui legitime extra seminarium morantur, commendantur idoneo sacerdoti, qui eis invigilet eosque ad pietatem informet⁶⁹⁾).

Ut clarius patefiat idoneitas et vocatio candidatorum et simul constet plena libertas in suscipiendis ordinibus, Ordinarii locorum et religiosorum tum ante collationem tonsurae, tum praesertim ante singulos ordines maiores accurata *scrutinia* habere tenentur; candidati autem pro collatione tonsurae cum ordinibus minoribus et pro collatione singulorum ordinum maiorum propria manu subscriptam petitionem exhibere debent Ordinario suo, in qua sub iuramento attestantur, se sponte, nulla vi vel coactione, nullo timore adactos ordines expetere, cognita sibi esse omnia onera connexa, praecipue etiam coelibatus legem, et se haec omnia libenter et integre servaturos esse⁷⁰⁾).

Articulus secundus.

De requisitis in subiecto.

467. Ad ordines licite suscipiendos in ordinando sive ex rei natura sive ex praescripto canonum complures qualitates requiruntur.

1. *Ut sii in statu gratiae*: cum enim ordo sit sacramentum vivorum, supponit gratiam primam. Ad ordines igitur, qui non sunt sacramenta, sed solum sacramentalia, licite suscipiendos status gratiae per se non requiritur, adeo ut (saltem graviter) non peccet, qui in statu peccati ad eiusmodi ordinationem accedat; ratione eucharistiae vero, quae in ordinatione suscipi solet, status gratiae requiritur.

«) Cn. 969.

M) Cn. 973, 3.

•7) Cn. 971.

”) Cn. 214, 1.

°) Cn. 972.

70) S. Congr. Sacr. Instructio de scrutinio ordinandorum 27. dec. 1930, A. A. S. 23 (1931) 120; S. Congr. Relig. Instructio 1. dec. 1931. A. A. S. 24 (1932) 74.

2. *Ut sit confirmatus*; Concilium Trident, ait: »prima tonsura non initientur, qui sacramentum confirmationis non susceperint*, quod etiam Codex exigit⁷¹⁾.

Ratio est, tum quia non censentur satis firmi in fide, qui nondum confirmati sunt, tum quia non decet, ut aliorum duces constituentur, qui nondum facti sunt milites Christi.

3. *Ut sit immunis a censura et irregularitate*⁷²⁾.

4. *Ut habeat animum clericandi*. Iam ad primam tonsuram requiritur *propositum* ascendendi ad presbyteratum et talis vitae habitus, ut exspectari possit, ordinatum futurum esse dignum sacerdotem. Si tamen ordinatus ad superiorem ordinem ascendere recusat, episcopus eum nec ad illum recipiendum cogere, nec a receptorum ordinum exercitio prohibere potest, nisi obsit gravis causa vel impedimentum⁷³⁾.

5. *Ut sit exercitiis spiritualibus excultus*, a. Exercitia spiritualia peragere debent:

Promovendi ad primani tonsuram et ordines minores saltem per tres integros dies;

Promovendi ad ordines sacros saltem per sex integros dies.

Si qui intra semestre ad plures ordines maiores promovendi sint, potest Ordinarius tempus exercitiorum ad diaconatum reducere, sed non infra tres integros dies⁷⁴⁾.

b. Si expletis exercitiis ordinatio ex qualibet causa *ultra semestre* differatur, exercitia iteranda sunt, secus iudicet Ordinarius, num iteranda sint.

c. Exercitia haec peragant *saeculares* in seminario aut in alia pia vel religiosa domo ab episcopo designata; *religiosi* in propria vel in alia domo pro arbitrio superioris.

d. De peractis exercitiis episcopus certior reddendus est testimonio superioris domus, in qua peracta fuerant; quoad religiosos testimonio proprii superioris maioris⁷⁵⁾.

468. 6. *Ut sit moribus ordini suscipiendo congruentibus praeditus*. Ut episcopo de vita et de moribus ordinandi et de eius immunitate a'quovis impedimento canonico constare possit, praecipiuntur *denuntiationes publicae*⁷⁶⁾.

a. Ante singulos ordines sacros nomina promovendorum (exceptis religiosis, qui vota perpetua emittunt) publice denuntiandi sunt in cuiusque ecclesia parochiali.

Ordinarius autem potest a. ab ipsa publicatione ex iusta causa dispensare; b. praecipere, ut etiam in aliis ecclesiis peragatur; c. publicationi substituere

71) *Concit. Trident*, sess. 23. c. 4. De reform. Cn. 974, 1.

«) Cn. 968, 1.

73) Cn. 973, 1. 2.

74) Cn. 101, § 1; explicationem huius cn. cf. S. C. *Sacr.* 27. apr. 1928. A. A. S. 20 (1928) 359 ss.

«) Cn. 1001, § 4.

75) Cn. 998.

affixionem ad valvas ecclesiae per aliquot dies, inter quos unus saltem dies festus esse debet; *d.* alias investigationes etiam privatas facere, si id necessarium vel opportunum iudicaverit.

b. Publicatio fieri debet in ecclesia die festo de praecepto inter missarum sollemnia aut alia die et hora, quibus maior populi frequentia habetur.

c. Si candidatus intra sex menses non fuerit ordinatus, publicatio repetenda est, nisi Ordinario aliud videatur.

Fideles impedimenta, quae norint, Ordinario vel parochi ante ordinationem revelare tenentur⁷⁷⁾).

d. Parochi, qui publicationem peregit (et, si ille ordinando cognatus vel affinis est, alteri sacerdoti in eodem loco habitanti), Ordinarius committere debet, ut de ordinandorum vita et moribus exquirat et litteras testimoniales de hac re ad curiam transmittat⁷⁸⁾).

469. 7. *Ut sit in aetate canonica constitutus.*

a. Pro prima tonsura (et ordinibus minoribus) determinata aetas non praescribitur, sed cum nemo sive saecularis sive religiosus ad primam tonsuram promovendus sit ante inceptum cursum theologicum, affirmari potest, eam ante 18. vel 19. aetatis annum ordinarie recipi non posse⁷⁹⁾).

b. Pro *subdiaconatu* aetas canonica est annus 21. completus;

c. Pro *diaconatu* annus 22. completus;

d. Pro *presbyteratu* annus 24. completus;

e. Pro *episcopatu* annus 30. completus⁸⁰⁾).

a. Episcopis a s. Sede solet communicari facultas dispensandi in defectu aetatis unius anni, sed tantum ad sacerdotium suscipiendum. Ipsa s. Sedes rarissime dispensat in aetate ad subdiaconatum, raro ad diaconatum suscipiendum; pro sacerdotio autem suscipiendo saepe dispensat, etiam in defectu unius anni cum dimidio.

β. Qui malitiose (sciens et volens) ante canonicam aetatem s. ordinem suscepit, ipso facto a suscepto ordine suspensus est⁸¹⁾).

470. 8. *Ut sit debita scientia instructus.* Praescriptiones a Concilio TriZlent. hac de re latae recentibus ecclesiae legibus immutatae atque praesentis temporis indigentis accommodatae sunt. Itaque:

a. Nemo sive saecularis sive religiosus ad *primam tonsuram* promoveatur ante inceptum cursum theologicum, nisi ergo regulare humaniorum studiorum curriculum et biennium philosophiae expleverit.

b. *Subdiaconatus* conferendus non est, nisi exeunte tertio cursu theologici anno.

c. *Diaconatus*, nisi incepto quarto anno.

d. *Presbyteratus*, nisi post medietatem anni quarti⁸²⁾).

Cn. 999.

Cn. 1 1. coll. Instr. S. C. Sacr. A. A. S. 23 (1931) 123.

Cn. 976, 1.

Concilium Trident, sess. 23. c. 12. De reform. Cn. 975.

81) Cn. 2374.

») Cn. 976. Coli. cn. 1365. S. C. *Rei*. I. mart. 1915, A. A. S. 7 (1915) 123.

Cursus theologicus peractus esse debet non privatim, sed in scholis ad id institutis secundum normam Codicis iuris canonici⁸³⁾.

Insuper requiritur, ut annus scholasticus expleat spatium novem mensium cum examine finali feliciter peracto⁸⁴⁾.

De praevio examine, a. Omnes ordinandi (sive saeculares sive religiosi) praevium *examen* subire debent circa ordinem suscipiendum, et ordinandi ad *sacros ordines* etiam ex aliis s. theologiae tractatibus. Ipsos tractatus sicut etiam examinatores et methodum examinis episcopus determinat.

b. Omnium ordinandorum examen recipit loci Ordinarius, qui iure proprio ordinat aut litteras dimissorias concedit. Potest tamen ex iusta causa illud etiam episcopo ordinaturo committere, si hoc onus suscipere velit.

c. Episcopus alienum subditum (sive saecularem sive religiosum) cum legitimis dimissoriis ordinans, quibus asseritur candidatum examinatum atque idoneum repertum fuisse, attestationi acquiescere potest, sed non tenetur. Et si pro sua conscientia censet, candidatum non esse idoneum, eum ne promoveat⁸⁵⁾.

471. 9. *Ut professionem fidei emiserit.* Ex praescripto Codicis omnes promovendi ad ordinem subdiaconatus professionem fidei (et, donec aliter statutum fuerit, iuramentum antimodernisticum) emittere tenentur. Insuper Ordinario competit ius eam ante collationem singulorum ordinum denuo exigendi, si id necessarium vel utile duxerit⁸⁶⁾.

Articulus tertius.

De requisitis ante ordinationem.

472. *Documenta,* quae ordinandus sibi comparare et episcopo exhibere debet, haec sunt:

1. *Litterae testimoniales*⁸⁷⁾ Ordinarii illius loci, in quo promovendus tamdiu moratus est, ut impedimentum canonicum ibi contrahere potuerit. Tempus, quo promovendus impedimentum canonicum contrahere potuit, est *semestre post pubertatem, pro militibus trimestre*, quia tempore servitii militaris multo facilius impedimentum contrahitur.

Testimoniales de vita et moribus nec non de absentia cuiusvis impedimenti canonici testari et exhiberi debent, etsi moraliter certum sit, candidatum nullum contraxisse impedimentum Canonicum.

a. Concedi debent ab *ipso Ordinario* (Vicario generali), nec sufficit, si a parocho vel a rectore seminarii concedantur. Insuper concedi

Cn. 976, 3.

S. C. *Consist.* 24. mart. 1911.

Cn. 996. 997.

⁸⁴⁾ Cn. 1406, 1. n. 7. S. C. *Consist.* 24. mart. 1911; S. *Officium* 22. mart. 1918.

⁸⁵⁾ Cf. cn. 993, 4. Cn. 994.

debent in ordine ad suscipiendos ordines sive minores sive maiores, non sufficit testimonium de eadem quidem re, sed in alium finem datum.

b. Episcopus ordinans pro sua prudentia litteras testimoniales exigere potest etiam ob brevius commorationis tempus, et etiam ob tempus, quod pubertatem antecessit.

c. Si loci Ordinarius neque per se neque per alios promovendum satis noverit, ut de eo testari possit, vel si promovendus per tot dioeceses vagatus sit, ut impossibile vel nimis difficile evadat, omnes litteras testimoniales conquirere, provideat Ordinarius saltem per *iuramentum suppletorium* a promovendo praestandum.

d. Si post obtentas litteras testimoniales et ante ordinationem promovendus praedicto temporis spatio in eodem territorio rursus moratus sit, novae litterae testimoniales Ordinarii loci necessariae sunt.

e. Religiosi non exempti insuper exhibere debent litteras testimoniales superioris maioris.

Quae hic dicuntur valent de ordinandis tum saecularibus tum illis religiosis, qui quoad ordinationes ex cn. 964, 4 saecularium iure reguntur⁸⁸).

Religiosi exempti exhibent tantummodo litteras dimissorias, in quibus reliqua continentur⁸⁹).

473. 2. Litterae dimissoriae⁹⁰). Qui a proprio episcopo existente iusta causa non ordinantur, acceptis legitimis eiusdem dimissoriis litteris, ab alio quocunque communionem cum Ap. Sede habente, ad quem mittuntur, ordinari possunt, dummodo non sit diversi ritus.

a. Litteras dimissorias *dare possunt saecularibus: Episcopus proprius* postquam dioecesis possessionem cepit, etsi nondum consecratus sit;

Vicarius generalis, cui episcopus specialem facultatem ad id concesserit;

Vicarius capitularis de consensu capituli post annum a sede vacante. Antea tantum *arctatis* i. e. qui non possunt expectare regimen novi episcopi propter beneficium vel officium recipiendum, cui sine mora provideri debet ob necessitatem dioecesis, lis tamen, qui ab episcopo reiecti fuerint, litteras dimissorias concedere nequit.

Vicarius et Praefectus apostolicus, Abbas vel Praelatus *nullius*, etiam ad ordines maiores, licet character episcopali careant.

Provicarius Apostolicus litteras dimissorias concedere potest etiam intra annum a vacante Vicariatu⁹¹).

b. Litterae dimissoriae concedendae non sunt, antequam exhibita sint omnia, quae iure exiguntur.

c. Si promovendus tempus sufficiens ad contrahendum impedimentum in dioecesi episcopi ordinantis moratus sit, hic testimonia directe colligat.

⁸⁸) Cn. 993.

⁸⁹) Cn. 995.

⁹⁰) Cn. 958 ss.

⁹¹) C. i.C. 20. iul. 1929. A. A. S. 21 (1929) 573.

d. Litterae dimissoriae ab ipso concedente vel ab eius successore limitari aut revocari possunt, sed semel concessae non extinguuntur morte concedentis vel eius ab officio amotione, quia sunt gratia facta (cn. 963).

e. Quoad *religiosos* haec statuta sunt⁹²⁾:

a. Religiosi *exempti* litteras dimissorias accipere debent a proprio superiore maiore.

Sed professi votorum simplicium temporariorum, quae ex cn. 574 praemitti debent perpetuis vel sollemnibus, a superioribus suis litteras dimissorias ad ordines minores tantum accipere possunt.

β. Religiosi *non exempti* habent episcopum proprium domicilii, a quo sine litteris dimissoriis ordinari possunt. Aequiparantur quoad ordinationem clericis saecularibus excepta necessitate iuramenti, de quo in cn. 956.

Multae vero religiones non exemptae habent privilegium concedendi litteras dimissorias; professi votorum temporalium vero dari possunt litterae tantum ad ordines minores³⁾.

474. 3. Titulus canonicus pro ordinibus maioribus. Tituli nomine significatur provisio vel cautio legitima de sustentatione honesta ordinati in sacris⁹⁴⁾.

a. Cum non deceat, ut ii, qui divino ministerio addicti sunt, ad se sustentandos aut mendicare aut sordidum quaestum exercere debeant, Ecclesia ab antiquissimis temporibus hanc regulam servavit, ut nullus ad ordines promoveretur, de cuius honesta sustentatione non esset provisum⁵⁾.

b. Ideo titulus debet esse vere securus pro tota ordinati vita et vere sufficiens ad congruam eiusdem sustentationem secundum normas ab Ordinariis dandas^{**)}.

a., Titulus pro *clericis saecularibus* est titulus beneficii, eo deficiente titulus patrimonii aut pensionis (ex bonis ecclesiasticis vel saecularibus, privatis vel publicis). Si horum nullus praesto sit, suppleri potest titulo servitii dioecesis et in locis S. C. *de propag. fide* titulo missionis.

b. Episcopus, qui absque apostolico induito suum subditum sine titulo scienter ordinaverit aut ordinari permiserit, debet ipse eiusque successores eidem egenti alimenta necessaria praebere, donec aliter provisum fuerit.

c. Ordinatus in sacris, qui titulum amittit, alium sibi providere debet, nisi indicio episcopi de congrua eius sustentatione aliter cautum sit. Si cui post susceptum subdiaconatum titulus pereat, non potest altiorem ordinem suscipere, antequam novum acquisierit.

d. Pro *religiosis*: a. Pro regularibus titulus canonicus est sollemnis professio seu titulus paupertatis; β. pro religiosis votorum simplicium perpetuorum est titulus mensae communis, congregationis vel alius similis; c. ceteri religiosi etiam quoad titulum iure saecularium reguntur.

•3) Cn. 964, 2.

”) Cn. 964, 3. 4. Cfs *Cappello* III. 344, 4.

M) Cn. 979. 982.

’5) *Concilium Trident*, sess. 21. c. 2. De reform.

**) Cn. 979, 2.

a. Duobus titulis pro saecularibus hucusque vigentibus, beneficii et patrimonii, Codex addit titulum *pensionis*, qui aequivalet patrimonio, si nempe clericus ius habet percipiendi pensionem securam et sufficientem, sive ab ecclesia sive a gubernio sive ab hominibus privatis ea praebeatur. His accedunt duo tituli, qui illos supplere possunt, servitii dioecesis et missionis. Alios titulos Codex non commemorat.

b. Clericus, qui ad titulum servitii dioecesis aut missionis ordinatur, iureiurando se perpetuo devovere debet servitio dioecesis aut missionis (cn. 981).

Quibus documentis accedunt **testimonia**:

4. Testimonium de *examine ordinationis*;
5. Testimonium *ultimae ordinationis*, et si de prima tonsura agitur, baptismi et confirmationis;
6. Testimonium de *peractis studiis* pro singulis ordinibus requisitis;
7. Testimonium rectoris seminarii aut sacerdotis, cui candidatus extra seminarium commendatus fuerat, de *bonis moribus*.

Articulus quartus.

De requisitis in ordinatione.

475. Ut debito tempore fiat⁷⁾. 1. *Episcopatus* conferri debet die dominico vel in natalitiis apostolorum intra missarum sollemnia.

2. *Ordinationes in sacris* celebrentur sabbatis quatuor temporum, sabbato ante dominicam passionis (*Sitientes*) intra missarum sollemnia. Gravi interveniente causa fieri etiam possunt quolibet die dominico aut festo de praecepto.

In compluribus Germaniae locis consuetudine introductum est, ut ordines sacri etiam aliis festis duplicibus conferrentur, quae non sunt de praecepto. In iure expresse reprobatur consuetudo contra ordinationum tempora eodem iure praescripta, privilegia vero non revocantur.

•Festum de praecepto* non comprehendit festa per Codicem suppressa⁸⁾.

3. *Ordines minores* conferri possunt singulis diebus dominicis et festis duplicibus, sed mane tantum.

4. *Prima tonsura* quolibet die et hora (etiam vespere) conferri potest.

a. Facultas ordinandi *extra tempora*, quae episcopis quandoque conceditur, intelligenda est de diebus festis non continuis, sed interpolatis. Facultas ordinandi *extra tempora et non servatis interstitiis* ita intelligenda videtur, ut ordines sacri conferri possint tribus diebus festivis continuis, nisi ex verbis induiti aliud constet⁹⁾.

b. *Facultas ordinandi extra tempora* ita personalis est, ut episcopus: a. omnes aliunde ad ipsum dimissos (etiam ab episcopis hac facultate carentibus) extra tempora ordinare possit, modo necessariis **dotibus** instructi sint: et β. suos subditos ad alios episcopos hac facultate carentes dimittere possit ad ordines extra tempora recipiendos.

5. Si ordinatio *iteranda* vel si aliquis ritus *supplendus* sit, sive absolute sive sub condicione, id fieri potest etiam extra tempora et secreto.

•7) Cf. *Pontificale Rom.* De ordinibus conferendis. Cn. 1006. 1007. (Non iam sabbato sancto AAS 49 [1957] 95.) ··) C. i. C. 15. mai 1936. A. A. S. 28 (1936) 210. ··) *Gasparri* I. n. 509.

476. *Ut debito loco fiat*¹⁰⁰). 1. *Consecratio episcopi*, si extra Curiam Romanam fiat, habenda est in ecclesia, ad quam episcopus (residentialis) promotus fuerit. Attamen in bulla promotionis concedi solet facultas recipiendi consecrationem ab episcopo, quem elegerit promotus.

2. *Ordines sacri* in ordinationibus *generalibus* in cathedrali ecclesia praesentibus canonicis conferendi sunt. Si ordinationes in alio dioecesis loco habentur, quantum fieri potest, ecclesia dignior praesente clero loci adeunda est. Ordinationes *particulares* ex iusta causa etiam in aliis ecclesiis vel etiam in oratorio domus episcopalis aut seminarii aut religiosae domus haberi possunt.

Ordinationes generales olim dicebantur ordinationes, quae in sex sabbatis can. 1006, § 2 enumeratis habebantur¹⁰¹). Alii¹⁰¹) declarant generales ordinationes, in quibus complures sunt ordinandi et (fere) omnes ordines conferuntur.

3. *Prima tonsura et ordines minores* conferri possunt etiam in oratoriis privatis.

4. Extra proprium territorium ordines, in quorum collatione pontificalia exercentur, conferri nequeunt sine licentia Ordinarii loci.

a. Non licet episcopis pontificalia exercere in aliena dioecesi sine expresso vel saltem rationabiliter praesumpto consensu Ordinarii loci¹⁰³). Ergo tonsuram episcopus suis subditis extra dioecesim conferre potest, quia privatim sine pontificalibus conferri potest.

b. Cardinalis hac licentia non indiget, si tamen in ecclesia cathedrali ordinationem peragit, Ordinarius de hac re praemonendus est¹⁰⁴).

477. *Ut serventur interstitia*, quibus promoti in receptis ordinibus se exercere possint¹⁰⁵).

a. Non licet, nisi de peculiari R. Pontificis facultate, minores ordines cum subdiaconatu nec duos sacros ordines *eodem die* eidem ordinando conferre, reprobata quavis contraria consuetudine.

b. Non licet primam tonsuram una cum aliquo ex ordinibus minoribus, neque omnes ordines minores (sed duos vel tres tantum) una simul eidem ordinando conferre.

c. Interstitia servanda inter primam tonsuram et ostiariatum et pariter inter singulos ordines minores prudenti iudicio episcopi committuntur.

d. Inter ordines minores et subdiaconatum servanda sunt interstitia unius anni; inter subdiaconatum et diaconatum, pariter inter diaconatum et presbyteratum servanda sunt interstitia trium mensium, nisi necessitas aut utilitas ecclesiae iudicio episcopi aliud exposcat.¹⁰

¹⁰⁰) *Concilium Trident*, sess. 23. c. 8. De reform. *Pontificale rom.* De ordinibus conferendis. Cn. 1008, 1009.

¹⁰¹) *Vermeersch-Creusen*, Theol. mor 111.4 679.

¹⁰²) *Cappello*, 111. 568. *Coronata*, De sacr. 11. 243.

¹⁰³) Cn. 337, § 1.

¹⁰⁴) Cn. 239, i. n. 15.

¹⁰⁵) Cn. 978, qui dispositiones Tridentinas (sess. 23. c. 13. De reform.) nostri temporis adiunctis accommodat. *Vermeersch-Creusen*, Epitome II. 249 notat: nHic non reprobatur consuetudo contraria et locus epikiae non excluditur.<

Episcopis ergo simul conceditur facultas dispensandi ab interstitiis, qui nunquam quidem sine causa in lege superioris dispensare possunt; ex iuris statuto autem patet minorem causam sufficere, ut ab interstitiis inter subdiaconatum et diaconatum dispensari possit, maiorem vero requiri pro dispensatione inter acolythatum et subdiaconatum vel inter diaconatum et presbyteratum.

478. Ne fiat per saltum i. e. ne ordo superior conferatur nondum collato inferiore: ordines enim gradatim conferendi sunt, ita ut ordinationes per saltum omnino prohibeantur¹⁰⁶).

a. Ordines praetermissis inferioribus collati validi sunt excepto episcopatu, quia singuli in se completi sunt et effectum independenter ab aliis producant; immo in ordine superiore e. g. in presbyteratu ordo inferior, diaconatus, eminenter continetur et cum eo confertur. Ecclesia tamen non permittit, ad ordinem superiorem ascendere nec ordinem receptum exercere, nisi prius ordo praetermissus receptus fuerit.

b. Plerique theologi docent episcopatum ante sacerdotium collatum nullum esse, quia complementum sacerdotii sine sacerdotio conferri nequeat. Nonnulli tamen ex antiquis potissimum documentis demonstrare conantur, in episcopatu eminenter contineri ordinem sacerdotalem et cum eo conferri, sicut aliis ordines inferiores continentur et conferuntur¹⁰⁷).

Nota. Ad sumendam s. communionem ii, qui minores accipiunt, non tenentur; qui ad ordinem sacrum promoventur, sub levi, sacerdotes vero, qui cum episcopo concelebrant, sub gravi obligantur.

479. De obligationibus ab episcopo iniunctis. 1. Non recitare *preces, quae post ordinationem ab episcopo iniunguntur*, non videtur esse peccatum, cum de stricta obligatione sub peccato eas implendi non constet: alii enim docent, obligationem illas preces recitandi esse gravem, quia gravis est materia; alii eam esse levem; alii tandem nullam, quia episcopus non intendit praeceptum imponere.

2. *Nocturnus talis diei*, quem subdiaconis et diaconis ex Pontificali Romano episcopus ordinans imponere solet, intelligendus est nocturnus feriae vel primus nocturnus festi vel dominicae prout ordinatio feria, festo vel dominica habita sit, nisi episcopus, qui ad hoc ius habet, alium expresse designaverit¹⁰⁸).

Nomine nocturni intelliguntur psalmi cum suis antiphonis: haec enim nocturnum constituunt; ad substantiam autem nocturni non pertinent, quae officio divino alias praemittuntur; Pater, Ave, Credo, ps. Venite, hymnus nec lectiones¹⁰⁹).

3. *Non dicere tres missas* ab episcopo neosacerdotibus impositas de Spiritu Sancto, de Beata et pro defunctis pari ratione non videtur esse peccatum. Certum est neosacerdotes non teneri eas applicare ad intentionem episcopi neque ad intentionem Ecclesiae, proindeque stipendium pro illis accipere posse, cum episcopus solam missae qualitatem, non autem applicationem iniungat. Neque prius dicendae sunt, quam adveniat dies, quo per rubricas missam votivam celebrare licet, et ex rationabili causa ulterius adhuc differri possunt. Si tamen

106) Cn. 977.

107) Cf. *Gasparri* l. n. 23 ss.

108) S. C. R. 27. iun. 1899. 4042.

109) S. C. R. 10. iul. 1903.

interim occurrat festum, quo dicitur missa de Spiritu S. (e. g. pentecostes) aut de Beata, per missam festi officio conformem satisfacit oneri ab episcopo iniuncto celebrandi missam de Spiritu S. vel de Beata.

a. Contrariam sententiam, scilicet episcopum illarum missarum applicationem iniungere, tuentur nonnulli (Comsée, Bouvry, Hartmann, Schuch) insignes rubricistae, quorum tamen argumenta nequeunt dici probabilia.

b. Valde tamen suadendum est, ut neosacerdotes tres missas istas applicent pro Ecclesia et pro fidelibus defunctis: mens enim Ecclesiae has missas iniungentis sine dubio haec est, ut ordinati per eas colant Spiritum S. et b. Virginem, eis gratias agant pro beneficiis acceptis, auxilium divinum implorent tum universae Ecclesiae tum pontifici ordinanti tum sibimet ipsis, ac tandem ut misericordiam exhibeant Ecclesiae patienti, fidelibus scilicet, defunctis.

QUAESTIO QUINTA.

De impedimentis ordinationis¹¹⁰⁾.

Codex duo genera distinguit impedimentorum ordinationis: *irregularitates* et impedimenta *simplicia*. Irregularitates sunt impedimenta *perpetua*, quae semper durant, nisi dispensatione auferantur; impedimenta simplicia sunt *temporanea*, quae cessantibus certis adiunctis per se cessant. Irregularitates aliae sunt *ex defectu*, aliae *ex delicto*. Ex ordine igitur agendum est: *a.* de irregularitatibus in genere; *b.* de irregularitatibus ex defectu; *c.* de irregularitatibus ex delicto; *d.* de impedimentis simplicibus.

Articulus primus.

De irregularitatibus in genere.

480. Notio. Divisio. 1. Irregularitas est impedimentum perpetuum lege ecclesiastica statutum, quod primario susceptionem et secundo vel mediate exercitium ordinum reddit illicitum.

a. Irregularitas per se et directe statuitur ob dignitatem et reverentiam ministerii divini, ad evitandam scilicet in eodem ministerio divino indecentiam. Dignitas enim et excellentia religionis Christianae exigit, ut eius ministeria magna decentia peragantur, ne fideles offendantur eorumque reverentia erga functiones sacras minuatur. Hunc in finem opus erat, ut a ministerio sacro arcerentur omnes, qui iuxta Ecclesiae indicium illud debita decentia ac dignitate exercere non possent.

b. Ideo per se irregularitas non habet rationem poenae, nec vindictivae nec medicinalis, sed tantum *inhabilitatis* (*maculam* vocat eam Catechismus Romanus)¹¹¹⁾, quae hominem ineptum facit, qui in statum clericalem suscipiatur. Unde fit, ut irregularitas frequenter absque omni culpa contrahatur.

c. *Nomine ordinis*, a quo arcet irregularitas, intelligitur etiam *prima tonsura*: etsi enim haec proprie non sit ordo, hic tamen nomine ordinis comprehenditur etiam prima tonsura, quia frustra daretur iis, qui ab ordinibus arcentur.

2. *Divisio, a.* Irregularitas altera est *ex defectu*, quae proxime oritur ex defectu qualitatis ad susceptionem ordinum requisitae; altera *ex delicto*, quae proxime oritur ex proprio delicto: indecentia enim, quam irregularitas cavere intendit, tum ex defectu tantum sine delicto tum ex delicto oriri potest.

Irregularitas ex defectu quandoque *supponit* delictum sive alienum ut irregularitas ex defectu natalium, sive proprium ut infamia propter enorme delictum contracta.

b. Irregularitas est totalis vel partialis, prout impedit susceptionem vel exercitium omnium ordinum susceptorum vel solum ascensum ad ordinem superiorem aut aliquod tantum exercitium ordinis suscepti.

¹¹⁰⁾ *Leitner*, Handbuch des kath. Kirchenrechtes. S. 146 ff. *Coronata*, De sacr. II. 96- 169. *Eichmann-Morsdorf*, Lehrbuch des Kirchenrechts (Paderborn 1950). II, § 126. *Vermersch-Creusen*, Epitome i. e. 11. 251—261.

¹¹¹⁾ De baptismo n. 57.

Sic sacerdos, qui sine culpa pollice privatur, partialiter est irregularis, nempe quoad celebrationem missae. Qui vero homicidium patravit, est totaliter irregularis.

481. Asserta. 1. *Subiectum* irregularitatis est omnis et solus mas baptizatus, subditus legis ecclesiasticae.

Omnes ergo homines masculi baptizati sive laici sive clerici, etiam episcopi et cardinales contrahere possunt irregularitates in iure statutas; at nec summus Pontifex nec pueri ante septennium completum, quia non subsunt iuri communi. Ergo mutilatus e. g. ante baptismum vel ante usum rationis non est irregularis nisi fundamentaliter, i. e. habet defectum, propter quem recepto baptismo vel usu rationis fit formaliter irregularis.

2. Irregularitas primario *susceptionem* ordinum, secundario etiam susceptorum *exercitium* prohibet. Irregularitas tamen susceptis iam ordinibus superveniens illos tantum ordines exercere prohibet, ad quos exercendos ordinatus factus est inhabilis vel quos sine offensione et scandalo exercere non potest. Quare nihil impedit, quominus privatim celebret, qui sine scandalo publice celebrare non potest, vel confessiones audiat, qui celebrare nequit.

3. Irregularitas *ordinum susceptionem* non reddit invalidam, sed solum *illicitam*, cum non sit impedimentum irritans, sed solum prohibens.

Ergo tum is, qui irregularem promovet, etiam ad solam tonsuram, tum irregularis qui ordinem suscipit vel exercet, graviter peccat, nisi excuset parvitas materiae aut grave incommodum, quia ambo praeceptum Ecclesiae in gravi transgrediuntur.

4. Nulla est irregularitas sive ex defectu sive ex delicto, quae non fuerit *in Codice expressa*¹¹²⁾.

5. Ignorantia irregularitatum sive ex delicto sive ex defectu atque impedimentorum simplicium ab eisdem contrahendis non excusat¹¹³⁾.

6. Potest aliquis *plures simul* irregularitates et impedimenta contrahere; multiplicantur irregularitates et impedimenta ex diversis eorum causis, non autem ex repetitione eiusdem causae, nisi agatur de irregularitate ex homicidio voluntario¹¹⁴⁾.

Vir catholicus, qui a fide deficit et simul sectae acatholicae nomen dat, dupliciter irregularis est, propter infamiam iuris¹¹⁴⁾ et propter defectionem a fide^{11*)}; econtra iudex, qui decem homines morte damnavit, unicam irregularitatem contrahit; qui autem voluntarie tres occidit, tripliciter irregularis est.

7. Irregularitas et impedimenta positis condicionibus requisitis *ipso /acto* contrahuntur, etsi actio, propter quam contrahuntur, sit prorsus occulta: nulla enim est irregularitas, quae ex dispositione iuris sententiam indicis, ne declaratoriam quidem, exigat (excepta aliquatenus infamia iuris n. 488, 2).

¹¹²⁾ Cn. 983.

¹¹³⁾ Cn. 988.

¹¹⁴⁾ Cn. 989.

¹¹⁵⁾ Cn. 984, 5.

¹¹⁶⁾ Cn. 985, 1.

Articulus secundus.

De irregularitatibus ex defectu.

Defectus, qui ex novo Codice constituunt irregularitatem, sunt hi septem: *a.* defectus legitimorum natalium; *b.* defectus corporis; *c.* defectus animae; *d.* defectus sacramenti; *e.* defectus famae; *f.* defectus lenitatis in indice; *g.* defectus lenitatis in carnifice.

§ 7. *Defectus legitimorum natalium.*

482. Ex defectu natalium irregulares sunt *illegitimi, sive illegitimitas sit publica sive occulta, nisi fuerint legitimati vel vota sollemnia professi*¹¹⁷⁾.

a. Qui nati sunt ex parentibus, inter quos tempore conceptionis vel nativitatis exsistere potuit validum matrimonium, dicuntur *naturales*, qui vero nati sunt ex parentibus, inter quos eo tempore validum matrimonium haberi non potuit (ut si ex adulterio, sacrilegio, incestu nati sunt) appellantur *spurii*.

b. Qui existente iam a sex mensibus matrimonio vel qui intra decem menses a die dissolutae vitae coniugalis nati sunt, praesumuntur legitimi¹¹⁸⁾.

1. *Dubie illegitimi*, quorum origo illegitima non est certa, non sunt irregulares; nemo enim censi debet illegitimus, nisi id certo probetur; insuper nemo privari potest iure suo suscipiendi ordines, nisi constet eum impediri.

a. Ideo *expositi* per se non sunt irregulares, ideoque sine dispensatione ordinari possent; attamen ad cautelam dispensari solent, si parentes suos indicare nequeunt.

b. Si incertum est, utrum proles concepta aut saltem nata sit matrimonio iam contracto, an vero antea, ipsa non est irregularis, quia praesumitur post matrimonium saltem nata.

c. Qui in matrimonio natus est, licet ex adulterio, coque ipsi marito cognito, non est irregularis, nisi iuridice demonstretur spurius: *pater enim est, quem nuptiae demonstrant*.

2. Etiam natales illegitimi *occulti* inducunt irregularitatem, modo res certa sit.

483. Haec irregularitas cessat non solum per dispensationem ut ceterae, sed etiam per legitimationem et per professionem sollemnem.

1. *Per legitimationem*, quae potissimum fit per subsequens matrimonium: filii enim *naturales*, si postea eorum parentes legitimum matrimonium contrahunt, desinunt ipso iure esse illegitimi et proinde etiam irregulares. Legitimatio quandoque fit etiam per dispensationem ab impedimento dirimente, quod matrimonio obstabat, ut in tractatu de matrimonio dicitur¹¹⁹⁾.

Filii adulterini et sacrilegi autem, quorum parentes postea sublato impedimento matrimonium contrahunt, non desinunt esse irregulares nec illegitimi.

¹¹⁷⁾ Cn. 984, 1.

¹¹⁸⁾ Cn. 1115, § 2.

¹¹⁹⁾ Cn. 1051.

2. *Per professionem sollemnem*, nisi etiam quoad professionem simplicem adsit speciale privilegium, quale concessum est Societati Iesu.

3. Legitimitas et professio sollemnis irregularitatem auferunt solum *quoad ordines*, non autem *quoad praelaturas*, quas consequi non possunt, nisi ex ipso matrimonio legitimo nati; ad praelaturas nempe cardinalatus, episcopatus, abbatis vel praelati *nullius* et superioris maioris in religione exempta.

a. Hinc si religiosus illegitimus promovendus esset ad praelaturam, sive extra ordinem sive in ordine, indigeret dispensatione.

b. Legitimitas, quam inducit *lex civilis*, solum effectus civiles illegitimitatis aufert, irregularitatem auferre non potest: sicut enim quaestio de matrimonio legitimo, ita etiam quaestio de legitimitate prolis ad Ecclesiam pertinet.

£ 2. Defectus corporis.

484. Ex defectu corporis irregulares sunt: Corpore vitiati, qui secure propter debilitatem vel decenter propter deformitatem altaris ministerio defungi non valent¹²⁰). Ex duplici ergo capite oritur haec irregularitas, ex corporis *debilitate* et *deformitate*, quae exercitium ordinis impediunt.

1. Haec irregularitas *susceptionem* ordinum absolute prohibet: etsi enim defectus exercitium unius tantum ordinis e. g. presbyteratus impediret, nullus tamen ordo, ne prima quidem tonsura, licite suscipi potest. *Exercitium* vero ordinum susceptorum non prohibetur absolute; hinc si defectus post ordinum susceptionem superveniat, ordinatus illos tantum ordines exercere prohibetur, ad quorum exercitium factus est ineptus, vel quos sine offensione et scandalo exercere non potest. Quare nihil impedit, quominus e. g. privatim celebret, qui publice sine scandalo celebrare non potest, vel confessiones audiat, qui celebrare non potest.

2. *Maior indecentia* requiritur, ut iam ordinatus ab exercitio ordinis e. g. a celebranda missa abstinere teneatur, quam ut nondum ordinatus a suscipiendis ordinibus arceatur.

3. Ut quis *decenter celebrare* possit, requiritur, ut nec res sacrae periculo irreverentiae exponantur, nec populo horror incutiatur, nec leges liturgicae in re maioris momenti violentur.

4. Si *dubium* est de impotentia celebrandi circa eum, qui nondum ordinatus est, iudicium pertinet tum ad episcopum proprium, tum ad eum, qui ordines collaturus est. Si idem dubium est circa eum, qui iam ordinatus est, iudicium spectat ad episcopum domicilii vel loci celebrationis. In neutro casu episcopus stare debet iudicio alterius episcopi.

485. In specie irregularitates ex defectu corporis sunt fere innumerae, quare sufficiat potissimas hoc loco recensere.

1. Qui pollice vel indice mutilatus est sive integre sive ex parte ita, ut hostiam frangere nequeat, irregularis est.

¹²⁰) Cn, 984, 2.

Qui uno ex tribus posterioribus digitis caret, irregularis non est, immo ex quorundam sententia neque si duo digiti desint; sed si omnes tres desint, irregularis est, non quidem ob impotentiam, sed ob deformitatem. Sacerdos autem non fit irregularis nec prohibetur celebrare, etsi omnes tres posteriores digitos amisisset¹¹¹).

Qui indice caret, eo facilius obtinebit dispensationem, quod medius digitus vices indicis in sacro ministerio supplere potest. Sacerdos autem, qui indicem amisit, in sacris functionibus uti potest medio digito, qui, cum integra manus sacerdotis consecratur, aequae consecratus est atque index¹¹²).

Cum hodie etiam pro manu abscissa artificialis substitui possit, dispensatio peti potest, supposito quod ope manus artificialis hostiam frangere et calicem elevare possit¹²³).

2. Irregularis non est, qui in uno tantum oculo caret potentia videndi, sive oculus dexter sive sinister est; quod enim a nonnullis auctoribus statuitur, illum nempe absolute irregularem esse, qui caret oculo *canonico* i. e. sinistro, fundamento caret; quare restringenda est haec irregularitas ad casum, quo carens oculo sinistro canonem sine indecenti capitis conversione legere non possit oculo dextro¹¹⁴).

Irregularis dicebatur, cui unus oculus omnino est detractus vel erutus; quia tamen hodie tam apte substitui potest oculus vitreus, ut nulla appareat deformitas, non videtur dicendus irregularis, qui instructus est oculo vitreo.

Sacerdos qui caecus evasit, a s. Pontifice licentiam accipere potest celebrandi, si constet, ipsum non erraturum, attamen assistente alio sacerdote.

3. Irregulares sunt *muti*, *caeci*, qui potentia videndi in utroque oculo destituti sunt, non autem caecutientes, modo ope instrumenti ocularis legere possint in missa; *surdi*, qui in utroque aure auditu carent, ita ut ministrum respondentem audire nequeant; at irregulares non sunt surdastri, nec ii, qui in alterutro tantum aure auditu carent¹²⁵); *balbutientes* non sunt irregulares, nisi aut habeant linguam valde blaesam vel penitus praecipitantem, aut moveant risum. Qui *manus adeo tremulas* habent, ut sine periculo effundendi sanguinem celebrare nequeant, irregulares sunt.

Addendi sunt *abstemii*, qui ne parum quidem vini haurire possunt sine periculo evomendi.

4. Irregulares sunt omnes, qui defectu vel macula corporis horrorem vel irrationem movent spectantibus, quales sunt enormiter gibbosi, notabilem maculam in vultu vel in oculo habentes, notabiliter claudicantes etc.

Nota. Ad episcopum spectat iudicare, utrum deformitas sit magna an parva, si ordinandus sit saecularis vel religiosus non exemptus; quodsi religiosus sit exemptus, indicium ad praelatum religiosum pertinet; attamen episcopus, qui ordines confert, iudicio praelati stare non tenetur. Si circa existentiam defectus remanet dubium, Ordinarius dispensare potest.

£ 3. Defectus animae.

486. Quinam irregulares. In iure tertio loco potissimum propter defectus animae irregulares dicuntur: Qui epileptici vel amentes vel a daemone possessi sunt vel fuerunt¹²⁶).

1. *Epileptici*, qui tales sunt, i. e. hinc inde vel certis intervallis convulsiones patiuntur, sed etiam qui tales fuerunt, i. e. iam a diutur-

*“) *Ballerini-Palmieri* VII. n. 478.

¹¹²) *Ballerini-Palmieri* I. c.

^{1M}) *S. Congr. Sacr.* 1. iul. 1918.

¹¹⁴) Cf. *Acta S. Sedis* XX. p. 380 ss.

*“) *Acta S. Sedis* IV. p. 595.

^{1M}) *Cn.* 984, 3.

niore tempore convulsiones non passi sunt, non possunt ordinari. Nam raro constare potest, an omne periculum relapsus absit.

2. *Amentes* similiter, qui tales sunt vel fuerunt, non possunt ordinari. Nomine amentiae videntur designari omnes »psychoses«, quae habitualiter privant sano usu rationes. Medici inclinant ad excludendos quoslibet amentes a sacerdotio, quia generatim amentiam insanabilem dicunt¹²⁷⁾.

3. *A daemone possessi*. Ex praxi s. Sedis constat, dispensationem duobus vel tribus annis post recuperatam sanitatem concessam non esse, ultimis temporibus decennio post liberationem ab influxu mali daemonis concessam esse¹²⁸⁾.

4. Si irregularitas post receptos ordines supervenerit et certo constet eandem iam cessasse, potest Ordinarius suis subditis receptorum ordinum exercitium rursus permittere¹²⁹⁾.

£ 4. *Defectus sacramenti*.

487. *Ex defectu sacramenti* irregulares sunt bigami, qui nempe duo vel plura matrimonia valida successive contraxerunt¹³⁰⁾.

a. Matrimonium ex institutione sua iuxta Apostolum significat unionem Christum cum Ecclesia, eamque unam et indivisibilem¹³¹⁾. Vir repraesentat Christum, mulier Ecclesiam. Haec significatio plene et perfecte solum habetur in matrimonio inito cum virgine. Sicut enim Christus uni tantum Ecclesiae coniungitur, ita vir, qui contrahit matrimonium cum virgine, uni tantum uxori coniungitur.

Bigamia vero non est idonea ad perfecte repraesentandam unionem Christum cum Ecclesia, quia bigamus duabus uxoribus se coniunxit. Propter hunc defectum, qui bigamiae natura sua inhaeret, bigamus ab Ecclesia declaratur irregularis. Et quia defectus in eo est, quod bigamia significationem, quae sacramento matrimonii ex institutione sua inest, perfecte exhibere non potest, dicitur irregularitas *ex defectu sacramenti* seu potius ex defectu significandi sacramentum.

b. Bigamia irregularitatem constituit, etsi quis *ante baptismum* duas uxores duxerit vel unam ante baptismum et alteram post baptismum. Defectus enim, propter quem statuta est irregularitas, etiam bigamo infideli inhaeret nec per baptismum ablui potest. Ante baptismum bigamus non est quidem irregularis nisi radicaliter, suscepto autem baptismo fit formaliter irregularis.

1. Matrimonia successive inita *valida* esse debent. Non requiritur, ut sint inter catholicos inita, possunt esse mixta, nec requiritur, ut sint consummata, dummodo sint valide contracta.

2. Qui durante vero matrimonio aliud, etiam mere civile attentaverit, est etiam irregularis, attamen non ex defectu sacramenti, sed ex infamia iuris. (Cf. infra n. 489, 1 f.)

””) *Coronata* l. c. 121.

i») S. C. C. 27. apr. 1916.

12-) Cn. 984, 3.

13°) Cn. 984, 4.

13') Ephes. 5, 32.

£ 5. Defectus famae.

488. Ex defectu famae irregulares sunt, qui infamia iuris notantur¹³²⁾.

Ecclesiae ministri *irreprehensibiles et sine crimine* sint oportet. Ideo antiquitus quodvis delictum a ministerio sacro arcebat; hodie vero solum delicta graviora et quidem ea, quae in iure expressa sunt, faciunt irregularem, nec proprie ipsa delicta sed infamia, quae propter delicta contrahitur.

1. *Infamia* est bonae famae seu bonae existimationis privatio vel diminutio.

2. Infamia altera est *iuris* (legalis), quae auctoritate legis propter delictum irrogatur; altera *facti* (popularis), quae ex publica criminis commissi cognitione contrahitur.

a. *Infamia iuris* vel *ipso facto* contrahitur, ipsa nempe commissione criminis ante omnem sententiam iudicis; vel *ex sententia indicis*, quae infamiam decernat.

b. *Infamia facti* ex publica notitia criminis commissi natura sua contrahitur. Haec notitia duplici modo fieri potest publica, aut per sententiam iudicis reum de crimine condemnantis aut per actualement divulgaationem.

3. Infamia *iuris* irregularitatem inducit, etsi delictum sit *occultum*^{TM)}.

Infamia *jacti* non inducit irregularitatem, sed simplex impedimentum ordinationis (n. 499, 7.). Hoc autem inducit, etsi sententia iudicis sit *iniusta* vel iudicium hominum *falsum*; aequae enim infamiam generant atque iusta et vera.

489. Quinam infames sint. Infamia iuris non contrahitur, nisi in casibus iure communi expresse statutis¹³⁴⁾.

1. *Ipso facto* in iure expresse infames statuuntur: a. Qui sectae acatholicae (vel atheisticae¹³⁵⁾ nomen dederit vel publice adhaeserit.

Alii autem apostatae, haeretici et schismatici, qui nomen non dederint, nec publice adhaeserint sectae, nisi moniti resipuerint, infames *declarentur* et tunc, facta declaratione, sunt irregulares. Cn. 2314, §1,3.

b. Qui species consecratas abiecerit vel ad malum finem abduxerit aut retinuerit. Cn. 2320.

c. Qui cadavera vel sepulchra mortuorum ad furtum vel alium malum finem violaverit. Cn. 2328.

d. Qui violentas manus iniecerit in personam R. Pontificis vel alicuius cardinalis vel legati R. Pontificis (ad legatos pertinent etiam nuntii et internuntii). Cn. 2343 et 267.

e. Duellantes et qui eorum patrini vocantur. Cn. 1351.

Duella studiosorum in Germania, mensuras academicas, vera esse duella, quae duellantibus eorumque patrinis infamiam iuris inurunt, declaravit S. C. Cone. 9. aug. 1890; 10. febr. 1923; 13. iun. 1925.

¹³²⁾ Cn. 984, 5.

^{1M)} Gasparri 1. n. 288 sequens Suarez.

^{1M)} Cn. 2293, 2.

,ss) C. i. C. 30. iul. 1934. A. A. S. 26 (1934) 494. Declaravit eos qui sectae atheisticae adscripti sunt vel fuerunt, habendos esse ut haereticos quoad omnes iuris effectus.

/ . Bigami, qui obstante coniugali vinculo aliud matrimonium, etsi tantum civile, attentaverint. Cn. 2356.

g. Laici legitime damnati ob delicta contra sextum cum minoribus infra aetatem 16 annorum commissa vel ob stuprum, sodomiam, incestum, lenocinium. Cn. 2357, § 1.

h. A fortiori clerici minores ob eadem delicta infamiam iuris contrahere possunt, dummodo «legitime damnati» sint, i. e. aut a potestate ecclesiastica, aut hac consentiente a potestate civili. Cn. 2358.

2. *Per sententiam iudicis* infames declarandi sunt clerici in sacris sive saeculares sive religiosi, qui delictum admiserint contra sextum decalogi praeceptum cum minoribus infra aetatem 16 annorum vel adulterium, stuprum, bestialitatem, sodomiam, lenocinium, incestum cum consanguineis aut affinibus in primo gradu exercuerint. Cn. 2359, 2.

In Codice delicta quidem, quibus infamia ipso facto contrahitur, aucta sunt; infamia ipsa autem eatenus restringitur, quatenus propter alienum delictum nemo amplius fit infamis: neutra infamia (nec iuris nec facti) afficit delinquentis consanguineos aut affines. Cn. 2293, 4.

£ 6. *Defectus lenitatis.*

490. Ex defectu lenitatis irregulares sunt: *a. Index*, qui mortis sententiam tulit; *b.* qui munus *carnificis* susceperint eorumque voluntarii ac immediati ministri in executione capitalis sententiae¹³⁰⁾.

Ex mente Ecclesiae plene inconueniens est, ut is, qui causa mortis alienae exstitit, etsi iusta, personam Christi mansuetissimi, qui neminem unquam laesit, repraesentet. Ideo statuit irregularitatem ex duplici capite proveniente: ex *sententia mortis* atque ex *executione* capitalis sententiae. Vocari solet haec irregularitas ex defectu *lenitatis* (Christianae): iste enim defectus solum *post baptismum* contrahitur.

1. *Index* mortis sententiam ferens irregularis est, *a.* si iudicium est iustum: etenim si iudicium est iniustum, non contrahitur irregularitas ex defectu lenitatis, sed ex delicto homicidii; *b.* si mors realiter secuta sit, etsi sine sanguinis effusione; *c.* in casu, quo plures (collegium iudicum) ad ferendam mortis sententiam concurrunt, si efficaciter in eam influxit; *d.* si baptizatus sit.

2. *Carnifex*, qui latam mortis sententiam exsequitur, eiusque immediati et voluntarii ministri, *a.* si vi muneris agunt; *b.* si capitalem sententiam reipsa exsequuntur; *c.* quoad ministros, si voluntarie agunt; *d.* si baptizati sunt.

Milites, qui ducuntur, ut armis occidant militem a legitima auctoritate morte mulctatum, post sententiae executionem non sunt irregulares: non eorum dux, quia ad mortem non condemnat; non milites, quia non agunt voluntarie, cum iussi sint¹⁷⁾.²⁷

^{1M)} Cn. 984, 6. 7.

¹⁷⁾ *Leitner* l. c. p. 161.

Articulus tertius.**De irregularitatibus ex delicto.**

491. Condiciones. Ut contrahatur irregularitas ex delicto, hae condiciones requiruntur:

a. Ut delicta sint peccata gravia et externa.

Ergo omne id, quod excusat a peccato mortali, excusat etiam ab irregularitate ex delicto incurrenda, ut inadvertentia, bona fides, metus gravis, materiae parvitas; excipitur ignorantia ipsius irregularitatis.

b. Non solum ex publicis, sed etiam ex delictis occultis oritur irregularitas.

c. Ut delicta sint post baptismum commissa (excipitur secundum)¹³⁸).

£ 7. Defectio a fide.

492. Propter defectionem a fide irregulares sunt: Apostatae a fide, haeretici, schismatici¹³⁹).

a. Ad iustum iudicium ferendum de hac irregularitate, attendendum est ad notiones, prout in Codice determinantur: si quis post receptum baptismum *a.* a fide Christiana totaliter recedit, *apostata*; *β.* si nomen retinens Christianum, pertinaciter aliquam ex veritatibus fide divina et catholica credendis denegat aut de ea dubitat, *haeticus*; *γ.* si subesse renuit summo Pontifici aut cum membris Ecclesiae ei subiectis communicare recusat, *schismaticus* est¹⁴⁰).

b. Ex his definitionibus colligitur, ad contrahendam hanc irregularitatem necesse non esse, ut quis sectae acatholicae nomen det, sed sufficit, si fidem catholicam vel ex toto vel ex parte neget, etiamsi communionem cum Ecclesia catholica exterius non abrumpat.

Christianus catholicus, qui infallibilitatem rom. Pontificis negat vel in dubium revocat, irregularis est, si modo haeresim exterius proferat.

c. Qui in secta haeretica vel schismatica bona fide vivit seu haeticus vel schismaticus materialis tantum est, irregularitatem non contrahit, quia eius delictum non est grave peccatum. Cum tamen in foro externo bona fides non praesumatur, nihilominus dispensatio petitur ad cautelam.

£ 2. Baptismus ab acatholico susceptus.

493. Propter baptismum ab acatholico susceptum irregulares sunt qui, praeterquam in casu extremae necessitatis, baptismum ab acatholicis quovis modo sibi conferri siverunt¹⁴¹).

a. *Acatholici* hic intelliguntur haeretici et schismatici, sive bona sive mala fide extra Ecclesiam catholicam exsistant.

b. Baptismus suscipiens ab acatholico non contrahit irregularitatem, nisi illud suscipiendo grave peccatum committat; ideo irregulares non sunt, qui ante

*““) Cn. 986.

IM) Cn. 985, 1.

»«°) Cn. 1325, 2.

»«) Cn. 985, 2.

usum rationis baptismum ab acatholico suscipiunt, nec illi, qui in periculo mortis alium, qui eos baptizet, non habent, nisi acatholicum.

§ 3. Matrimonium attentatum.

494. Propter **matrimonium attentatum** irregulares sunt: qui matrimonium attentare aut civilem tantum actum ponere ausi sunt, vel ipsimet vinculo matrimoniali aut ordine sacro aut votis religiosis etiam simplicibus et temporariis ligati, vel cum muliere iisdem votis adstricta aut matrimonio valido coniuncta¹⁴²⁾.

a. Nihil refert, utrum impedimentum matrimonium dirimens ex parte viri an mulieris exsistat; utrum matrimonium coram Ecclesia attentaverint, an solum civilem actum posuerint.

b. Inplerisque casibus recensitis matrimonium invalidum est, quia eidem obstat aut matrimonium adhuc exsistens aut ordo sacer aut votum sollemne; attamen in eo casu, quo vir votis simplicibus obstrictus, aut vir prorsus solutus cum muliere votis simplicibus ligata matrimonium contrahit, matrimonium quidem validum est, sed irregularitas tamen contrahitur, etsi vota religiosa simplicia sint temporaria tantum.

£ 4. Homicidium, procuratio abortus.

495. Propter **homicidium vel procurationem abortus** irregulares sunt: qui voluntarium homicidium perpetrarunt aut fetus humani abortum procuraverunt, effectu secuto, omnesque coopérantes¹⁴³⁾.

a. Omne et solum homicidium voluntarium graviter peccaminosum, non item homicidium casuale, inducit irregularitatem, nec homicidium indirecte voluntarium. Insuper mors secuta esse debet ex ipsa actione, non ex alia causa: etenim in re odiosa homicidium ad directe voluntarium restringendum est.

b. *Coopérantes* intelliguntur omnes, qui mandato, consilio, consensu efficaciter in homicidium influunt. At irregulares non sunt, qui homicidium solum non impediunt, etsi possent, immo ad id sive ex caritate sive etiam ex iustitia tenerentur. In utroque casu (homicidii et procurationis abortus) coopérantes quoque fiunt irregulares.

Quod abortum cuiusque procurationem attinet, vide terminorum declarationem *De Praeceptis*. 342; *De Poenis eccl.* 91.

Milites qui in bello non manifeste iniusto ex legis praescripto dimicant et hostes occidunt non sunt irregulares, neque ex delicto neque ex defectu lenitatis¹⁴⁴⁾. Qui vero ultro se offerunt, irregularitatem contrahere possunt.

£ 5. Mutilatio, suicidium attentatum.

496. Propter **mutilationem vel suicidium attentatum** irregulares sunt: qui seipsos vel alios mutilaverunt vel sibi vitam adimere tentayerunt¹⁴³⁾.¹⁴

^{14«)} Cn. 985, 3.

^{*«)} Cn. 985, 4.

¹⁴⁴⁾ Pro cautela S. C. *Consist.* 25. oct. 1918 Ordinariis facultatem concessit dispensandi.

¹⁴ⁱ⁾ Cn. 985, 5.

1. *Mutilatio* est abscissio membri. Nomine membri intelligitur pars corporis proprium et distinctum officium habens ut oculus, brachium, pes, manus, lingua, testiculus etc.

In applicanda hac definitione difficultas oritur, ubi determinari debet, quacnam corporis pars propriam functionem habeat et proinde nomine membri significetur. Etenim cum fere omnia corporis membra sint duplicata, quaeritur, num una pars (oculus, testiculus, crus) censi possit membrum proprium officium habens. Iam vero ratione habita communis aestimationis dicendum videtur, illas partes, quae invicem sunt distinctae et separatae ut oculi, propriam functionem habere, illas autem, quae ab invicem non sunt distinctae et separatae ut nares, propriam functionem non habere et proinde membra non esse. Et sane ubi oculus evellitur, membrum, ubi naris praeciditur, partem membri (nasi) abscindi dicimus¹⁴⁾.

a. Qui ergo membrum aliquod laedit aut inutile reddit e. g. oculum non effodit sed excaecat, non fit irregularis, quia membrum non *abscindit*: mutilatio enim est abscissio seu separatio a corpore.

b. Qui dentem excutit, auriculam (cartilaginem auris), digitum abscindit, non fit irregularis, quia non abscindit *membrum*: haec enim in corpore humano propriam functionem non habent.

2. *Conatus sibi vitam adimendi* debet esse graviter peccaminosus, ut irregularitatem inducat. Fieri potest, ut cum hac irregularitate duplex alia coniungatur, altera ex delicto mutilationis, altera ex deformitate corporis.

£ 6. *Exercitium artis medicae vel chirurgicae.*

497 Propter exercitium artis medicae vel chirurgicae irregulares sunt: clerici medicam vel chirurgicam artem sibi *vetitam* exercentes, si exinde mors sequatur¹⁴⁷⁾.

a. Haec irregularitas solos *clericos* afficit, qui medicam vel chirurgicam artem sibi *vetitam* exercent. Quibus ex apost. induito^{14*)} licet medicinam vel chirurgicam exercere, ut in regionibus missionum non raro accidit, non fiunt irregulares, etsi ex eorum cura mors sequatur.

b. Irregularitatem contrahit clericus, quaecunque sit species medicinae vel chirurgiae, quam exercet: omnes enim pari modo clericis *vetitae* sunt¹⁴⁹⁾.

c. Ut irregularitas inducatur, necesse est, ut ipse per exercitium suae artis sit *causa* graviter peccaminosa, non solum occasio mortis: si *exinde* mors sequatur.

§ 7. *Abusus ordinis.*

498. Propter abusum ordinis irregulares sunt: qui actum ordinis, clericis in ordine sacro constitutis reservatum, ponunt, vel eo ordine carentes vel ab eius exercitio poena canonica sive personali (medicinali aut vindicativa) sive locali prohibiti¹⁵⁰⁾. — Ergo ex duplici capite

1U) *Ballerini-Palmieri* VII. n. 444 ss.

>«) Cn. 985, 6.

“·) Cn. 139, § 2.

14·) Cn. 139, 2.

1M) Cn. 985, 7.

haec irregularitas oriri potest: ex usurpatione ordinis et ex violatione poenae ecclesiasticae.

1. Per *usurpationem ordinis* irregularis fit, qui exercet ordinem, quem non habet. Notandum:

a. Irregularitatem contrahunt non solum clerici sed etiam *laici*, qui ordinem sacrum exercent e. g. missam celebrant, diaconum vel subdiaconum agunt in missa sollemni.

Alumnus seminarii, etsi nondum subdiaconus, qui in missa sollemni subdiaconum *supplet*, non fit irregularis, quia hoc ordinis sacri exercitium clericis in minoribus constitutis (saltem tonsura insignitis) in casu necessitatis et sine manipulo non est prohibitum¹⁸¹⁾.

b. Requiritur, ut exercent ordinem *sacrum*; qui ergo exercent ordinem ex minoribus, quem non habent, e. g. fructus et panes benedicunt, exorcismum proferunt, hoc modo graviter peccare possunt, at irregularitatem non contrahunt.

c. Requiritur, ut ordinem *sollemniter* cum ceremoniis et ornamentis propriis illius ordinis exercent. Sollemne illud intelligitur exercitium, quod vel ex natura rei certum ordinem supponit, sicut consecratio eucharistiae, absolutio sacramentalis, vel, si actus secundum suam substantiam a laicis valide fieri potest, cum certo apparatu peragitur. Quare diaconus cantans in missa evangelium cum dalmatica quidem, sed sine stola, vel subdiaconus cantans epistolam cum tunicella, sed sine manipulo, sollemnem vel proprium actum ordinis non exercet.

Ideo fit irregularis *sacerdos*, qui sollemniter functionem pontificalem exercet e. g. ecclesiam vel calicem consecrat, minores vel tonsuram confert; *diaconus*, qui sacramentaliter absolvit; *subdiaconus*, qui sollemniter baptizat, sollemniter cantat evangelium cum stola, ceremonias baptismi supplet, hebdomadarium agit in choro dicendo orationem cum *Dominus vobiscum*; *clericus*, qui sollemniter cantat epistolam cum manipulo, quia hi omnes sollemniter exercent ordinem, quem non habent. At irregularis non est *sacerdos* simplex, qui sacramentaliter absolvit; *diaconus*, qui sine commissione parochi sollemniter baptizat vel sacram communionem distribuit; *subdiaconus*, qui evangelium cantat sine stola; *clericus*, qui epistolam cantat sine manipulo, quia non exercent, aut saltem sollemniter non exercent ordinem, quo carent.

2. Per *violationem poenae ecclesiasticae* irregularis fit, qui censura innodatus ordinem exercet, cuius exercitium censura prohibe* sive censura sit excommunicatio, sive suspensio ab ordine, sive interdictum personale aut locale (celebrans in loco interdicto); immo etiam qui poena vindicative prohibitus ab actu, nihilominus eum ponit, v. g. suspensus ad certum tempus vel degradatus.

a. Solum per exercitium ordinis *sacri* censuratus fit irregularis.

b. Cum ad contrahendam irregularitatem *gravis culpa* requiratur, non fit irregularis nec censuratus, qui ab aliis requiritur, nec censuratus, qui ad evitandum grave incommodum ordinem exercet.

c. Requiritur, ut censuratus actum *ordinis* sacri ponat, non jurisdictionis.

¹⁸¹⁾ S. C. R. 17. iul. 1894 n. 3832.

Ergo *episcopus* censuratus, qui confessarios approbat, in votis dispensat; parochus, qui in censura matrimonio assistit sine benedictione nuptiali non fit irregularis, quia haec non sunt actus ordinis, sed jurisdictionis vel simplicis potestatis, quarum exercitium censuram non violat.

Articulus quartus.

De impedimentis simplicibus.

499. Eo differunt irregularitates ab impedimentis simplicibus, quod irregularitates sint impedimenta de se perpetua, impedimenta simplicia autem temporanea. Septem Codice statuuntur¹⁵²⁾. Simpliciter impediti sunt:

1. *Filii acatholicorum*, quamdiu parentes in suo errore permanent.

a. Aequè impediti sunt, sive ex acatholico patre sive ex acatholica matre nati sint; non autem nepotes¹⁵³⁾.

Impeditis adnumerandus est, cuius pater vel mater tantum est acatholicus, etiam in eo casu, quo matrimonium mixtum cum dispensatione ecclesiastica contractum fuit^{1M)}.

b. *Acatholici* intelliguntur haeretici et schismatici, non autem iudaei vel infideles¹⁵⁵⁾.

c. Nihil refert, utrum parentes *bona* vel *mala fide* in errore persistent.

d. Impedimentum cessat, si *ambo* parentes ab errore recedant per conversionem. Post mortem parentum, qui in errore decesserunt, impedimentum cessare videtur¹⁵⁰⁾.

e. Filius *illegitimus* patris acatholici impeditus est.

Quodsi pater ignotus est vel si dubium est, an fuerit acatholicus, filius indiget dispensatione propter defectum natalium, ab impedimento dubio autem Ordinarius dispensare potest.

2. *Viri uxorem habentes*. Maritus ergo ordinari potest, si matrimonium solutum fuerit, sive per mortem uxoris, sive per professionem sollemnem, sive per matrimonium uxoris in casu privilegii paulini, sive per dispensationem R. Pontificis. Alias semper indiget dispensatione apostolica, ut ordinari possit, etiamsi separatio perpetua ab uxore intercesserit: semper enim est uxorem habens.

3. Qui *officium* vel administrationem gerunt clericis vetitam, *cuius rationes reddere debeant*, donec deposito officio et administratione atque rationibus redditis, liberi facti sint.

Obligati ad ratiocinia seu ad rationes reddendas dicuntur, qui ex officio suo rationem reddere tenentur administratae alienae pecuniae sive publicae sive privatae, ut magistratus, administratores, curatores, tutores.¹¹

¹⁵¹⁾ Cn. 987.

^{1M)} Com. i. C. 14. iul. 1922 n. 9. A. A. S. 14 (1922) 528.

^{1M)} C. i. C. 16. oct. 1919. A. A. S. 11 (1919) 478.

^{1M)} Ita in vetere iure; cf. *Richter*, Cone. Trident, p. 339, n. 3; quod videtur retinendum etiam in novo iure.

^{1M)} Cf. *Cappello* l. c. 519.

Qui tamen officia et administrationes gerunt, quae clericis *non prohibentur*, ordinari possunt, etsi rationem non reddiderint nec officium dimiserint, ergo qui gerunt administrationem pecuniae consanguineorum suorum, personarum miserabilium et piarum causarum.

4. *Servi servitute proprie dicta* ante acceptam libertatem.

Servi proprie dicti (seu manicipia) contra naturam alieno dominio subiecti ex defectu libertatis impediti sunt.

5. Qui ad *ordinarium militare servitium* civili lege adstringuntur, antequam illud expleverint.

Canon respicit illas respublicas, quae lege lata omnes iuvenes, etiam clericos, ad servitium militare, etiam tempore pacis, cogunt.

Impediti censendi sunt, qui ad militiam forsitan vocabuntur, sed de facto nondum sunt vocati vel propter defectum aetatis vel ad tempus inhabiles declarati¹⁴⁷⁾.

Probabilius (practice tuto et certe ad normam cn. 15) non sunt impediti, qui ex praescripto legis civilis aegrotorum curae tantum destinantur¹⁴⁸⁾.

6. *Neophyti*, donec iudicio Ordinarii sufficienter probati fuerint.

Neophyti intelliguntur illi, qui ex paganis, iudaeis vel aliis sectis in adulta aetate ad fidem conversi et recenter baptizati sunt¹⁴⁹⁾, donec de eorum firma fide ex declaratione episcopi constet.

Conversi ex haeresi vel schismate non sunt impediti, etiamsi sub condicione rebaptizati sunt.

7. Qui *infamia facti* laborant, dum ipsa iudicio Ordinarii perdurat. Infamia facti non oritur ex delictis in iure determinatis, sed ex quovis delicto (homicidium, periurium in iudicio, adulterium, sodomia, simonia, publicum usurarum exercitium etc.). Bona fama *redintegrari* potest seria vitae emendatione vel divulgatione innocentiae; infamia facti cessare potest commoratione in loco, ad quem mala fama non sit perventura.

Quodsi clericus ob eiusmodi crimen a iudice civili condemnatur, ipsa hac sententia condemnatoria per se nondum est infamis, sed Ordinarius, causa in foro ecclesiastico examinata, clericum vel absolvere vel condemnare debet, quo facto condemnatus erit infamis¹⁵⁰⁾; ordinarie tamen iam per sententiam iudicis civilis, saltem ob actualem criminis divulgationem, habetur infamis.

Per accidens fieri potest, ut et innocentes laborent infamia facti, si habentur ut rei.

Iudicium de cessatione malae famae Ordinario committitur.

Articulus quintus.

De dispensatione ab impedimentis ordinationis.

1. Impedimenta ordinationis pluribus modis cessare possunt:
a. per *ablationem causae* cessat impedimentum temporale; sic impedimentum ex defectu libertatis vel ex infamia facti cessat recuperata

¹⁴⁷⁾ C. i. C. 2.-3. iun. 1918. A. A. S. 10 (1918) 344.

¹⁴⁸⁾ Cf. *Cappello* l. c. 523.

¹⁴⁹⁾ 1. Tim. 3, 6.

¹⁵⁰⁾ Cf. Instructio S. C. *Ep. et Reg.* 11. ian. 1908.

libertate vel fama; *b.* per *sollemnem professionem religiosam* cessat irregularitas ex defectu natalium^{10*)}.

2. Attamen irregularitas proprie dicta solum per *dispensationem* tollitur: irregularitas enim lege statuitur; lex autem vicens solum relaxatione legis seu dispensatione tolli potest.

Non solum professio religiosa, sed etiam dispensatio irregularitatem per se solum aufert ad suscipiendos ordines, non etiam ad obtinendas dignitates et praelaturas.

500. Quis dispensare possit. I. *Summus Pontifex* in omni irregularitate dispensare potest: cum enim omnis irregularitas ex lege summi Pontificis oriatur, per eundem etiam tolli potest. Sunt tamen irregularitates, in quibus summus Pontifex valde raro dispensare solet, ut *a.* irregularitas ex bigamia vera; *b.* irregularitas ex homicidio voluntario, nisi ita sit occultum, ut in indicio probari non possit; *c.* irregularitas ex defectu corporis, qui sit valde deformans.

Ad obtinendam hanc dispensationem recurrendum est ad *Congregationem de disciplina sacramentorum*, si irregularitas est publica et dispensatio petitur pro foro externo; religiosi debent recurrere ad *Congregationem negotiis religiosorum* praepositam¹⁰²⁾. Ad *Poenitentiarium* vero, si irregularitas est occulta et dispensatio petitur pro solo foro interno.

2. *Ordinarius* dispensare potest suos subditos: *a.* ab omnibus irregularitatibus, si difficilis est recursus ad s. Sedem et simul periculum in mora, dummodo sint tales, a quibus Sedes ap. dispensare solet¹⁰³⁾;

b. similiter in *dubio facti*¹⁰⁴⁾;

c. ab omnibus irregularitatibus ex *occulto delicto* provenientius, ea excepta, quae contrahitur ex homicidio, procuratione abortus et cooperatione ad haec delicta aliave ad forum iudiciale deducta; et hoc tum ad suscipiendos tum ad exercendos ordines; haec facultas valet pro foro interno et potest etiam delegari vel per alium exerceri¹⁰⁶⁾.

3. *Confessarius* dispensare potest suos poenitentes e. g. sacerdotes, clericos indiscriminatim sive saeculares sive regulares cuiusvis dioecesis:

a. in casibus occultis et urgentibus, in quibus Ordinarius adiri nequeat et periculum immineat gravis damni vel infamiae;

b. solum in irregularitatibus ex delicto, excepta ea, quae ex homicidio voluntario, ex procuratione abortus et ex cooperatione ad haec delicta provenit, aliave ad forum iudiciale deducta;

c. sed ad hoc solum, ut poenitens ordines iam susceptos exercere possit¹⁰⁰⁾;

d. tum intra tum extra confessionem.

»·») Cn. 984.

**) Cn. 251, § 3.

»«) Cn. 81.

Cn. 15

“») Cn. 990, 1.

»·) Cn. 990, 2.

Cum semper excludatur Irregularitas ex homicidio vel abortu, saepius difficultas habebitur in sacerdote, qui ordinum exercitium omittere non potest usque dum a superiore dispensetur. In tali casu periculum infamiae excusabit ab observatione irregularitatis usque ad dispensationem obtentam.

Determinata forma, qua concedatur dispensatio, non praecipitur. Haec vel similis adhiberi potest: *Dispenso tecum in irregularitate, quam ob hanc causam incurristi, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.*

501. Libelli supplices ad obtinendam dispensationem ab irregularitatibus vel impedimentis exarantur pro foro externo veris, pro foro interno fictis petentis nominibus.

a. Omnes irregularitates et impedimenta indicanda sunt, et si agitur de irregularitate ex homicidio voluntario, etiam numerus delictorum exprimendus est sub poena nullitatis concedendae dispensationis.

b. Recensendae sunt causae dispensationis.

c. Addendae litterae commendatitiae Ordinarii.

d. Si irregularitates vel impedimenta *mala fide tacentur*, dispensatio, etiam generalis, non valet pro reticitis; quodsi *bona fide tacentur*, dispensatio generalis (ab omnibus irregularitatibus et impedimentis) valet etiam pro reticitis.

e. Sed si, quamvis bona fide, tacetur irregularitas proveniens ex homicidio voluntario, procuratione abortus vel cooperatione ad haec delicta, vel si homicidiorum numerus non indicatur vel aliud delictum ad forum iudiciale deductum, dispensatio, etiam generalis, non valet.

/. Dispensatio generalis ad ordines suscipiendos valet etiam pro ordinibus maioribus.

g. Dispensatio in foro interno non sacramentali concessa *scripto* consignari et de ea in secreto curiae episcopalis libro constare debet^{11*7}).

LIBER OCTAVUS

De matrimonio¹⁾.

QUAESTIO PRIMA.

De natura matrimonii.

Articulus primus.

De ipsa eius natura.

502. Notio. Institutio. 1. *Matrimonium* (conjugium, connubium, nuptiae), si consideratur tamquam institutio naturalis et socialis, est viri et mulieris conjunctio ad prolem generandam atque educandam legitime inita.

a. Vitae coniunctio ad conservandum propagandumque genus humanum est perfecta vita coniugalis, quae secum fert ius et officium coeundi et communionem tori, mensae et habitationis: haec enim plane necessaria sunt, ut finis matrimonii a natura intentus apte obtineri possit.

b. Ad hanc coniunctionem, quae est medium conservandi et propagandi generis humani et simul fundamentum societatis civilis, instituendam auctor naturae sexus diversitatem condidit; ad eandem promovendam convenientes appetitus (Trlebe) naturae humanae indidit.

c. Hac coniunctione diversi sexus personae quadantenus se mutuo complent atque perficiunt, quatenus mas et femina constituunt adaequatum atque completum principium generationis, educationis et vitae domesticae; nullatenus autem affirmari potest, marem et feminam per matrimonium se mutuo complere in ratione personalitatis, quasi homo non coniugatus esset imperfectus et indigeret complemento ut sit *homo perfectus*.

2, Matrimonium Deus instituit in paradiso terrestri, ut constat ex verbis, quae Adam ex divina inspiratione pronuntiat: *Hoc nunc os ex ossibus meis et caro de carne mea. Quamcbrem relinquet homo*

t) *Leo XIII* Encycl. *Arcanum* 10. 2. 1880. *Pius XI*. Encycl. *Casti connubii* 31. 12. 1930. AAS 22 (1930) 539—592. S. *Alphonsus* 1. 6. n. 831—1147. *Thomas Sanchez*, De sancto matrimonii sacramento (Antverpiae 1626). *Sagmüller*, K. R. § 122. *Fr. Wernz*, Ius decretalium IV. (Prati 1912). *Wernz-Vidal*, Ius canonicum. IV.» (Romae 1928). *Freisen*, Geschichte des kanonischen Eherechtes (Tübingen 1888). Al. *Leitner*, Lehrbuch des katholischen Eherechtes' (Paderborn 1920). *Linneborn*, Grundriß des Eherechtes (Paderborn 1933). *Gasparri*, De matrimonio I. et II. editio 2. (Roma 1932). *Lercher*, Inst. Theol. Dogm. IV. 2. 732 - 809. *Cappello*, De sacramentis V. De matrimonio® (Taurini 1950). *Vlaming-Bender*, Praelectiones iures matrimonii (1950). *Vermersch-Creusen*, Epitome iur. can. II.1 (Romae 1952) 273—460.

*patrem suum et matrem et adhaerebit uxori suae et erunt duo in carne una*²⁾). Iam ab initio Deus matrimonium ita instituit, ut esset imago et repraesentatio tum unionis Verbi divini cum natura humana tum unionis Christi et Ecclesiae³⁾, illudque ab initio proprietate unitatis et indissolubilitatis insignivit, quam de iure usque ad diluvium saltem retinuit. Postea vero matrimonium a primaeva sua institutione defecit: nam praeterquam quod post lapsum protoparentum coepit fieri etiam remedium concupiscentiae, amisit insuper praerogativam unitatis et indissolubilitatis, cum patriarchis, quin etiam gentilibus, per dispensationem concessa fuerit *polygamia*⁴⁾ et populo israelitico *libellus repudii*⁵⁾). Christus autem matrimonium, sublata pro omnibus hominibus dispensatione de polygamia et libello repudii, primaevae suae dignitati et puritati restituit illudque ad rationem sacramenti elevavit, ubi referens verba Geneseos addidit: *Quod ergo Deus coniunxit homo non separet*⁶⁾).

a. Verba quibus matrimonium instituitur: *Quamobrem relinquet* etc. ab auctore Geneseos tribuuntur quidem Adamo; Adam vero ea solum inspirante Domino edicere potuit. Ideo Christus haec verba ipsi Deo tribuit⁷⁾. Matrimonii *unitas* atque *indissolubilitas* continentur verbis: *Et erunt duo in carne una*, ex quibus Christus Dominus infert: *itaque iam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet*.

b. De facto quidem *unitas* iam prius in particularibus casibus (e. g. a Lamech)⁸⁾ violata est, de iure tamen quoad polygamiam dispensatio divina iuxta alios⁹⁾ facta est Noe eiusque filiis, ut celerius multiplicaretur genus humanum, iuxta alios primum concessa est *Abrahae*. Polygamia etiam gentilibus a Deo concessa est, libellus repudii autem solis iudaeis permissus videtur.

c. Disputant quidem, utrum *libellus repudii* id effecerit, ut vinculum matrimonii solveretur, an solum id, ut coniuges impune se separare potuerint; sed praeferenda est sententia, quae tenet per libellum repudii solutum fuisse matrimonium, adeo ut utraque pars ad alias nuptias valide et licite transire potuerit¹⁰⁾.

3> Matrimonium dupliciter considerari potest, prout est *contractus*, et prout est *sacramentum*. Etsi matrimonium rationem contractus habeat, a ceteris tamen contractibus in his potissimum differt: c. ceteri contractus non eadem speciali ratione in natura fundantur nec in bonum naturale totius generis humani ordinantur in ceteris contractibus contrahentes condiciones contractus pro arbitrio determinare possunt, in contractu vero matrimoniali tum obiectum tum condiciones tum etiam officia a iure naturae vel ecclesiastico ita determinata sunt, ut arbitrio contrahentium immutari nequeant. c. ceteri contractus mutuo contrahentium consensu dissolvi possunt, contractus vero matrimonialis consensu contrahentium solvi nequit,

2) Gen. 2, 23. 24.

3) Eph. 5, 22-33.

4) Cf. Gen. 16, 1 ss; 25, 1; 29, 27. Enc. *Casti con.* 1. c. p. 546 ss. 551 ss.

5) Deut. 24, 1 ss.

6) Matth. 19, 6.

7) Matth. 19, 4.

8) Gen. 4, 19.

9) *Benedictus XIV.* De synodo l. 13. c. 21. n. 8.

10) Cf. *Pesch*, Praelect. dogm. VII. n. 772 ss. *Lercher*. IV. 2. n. 773.

adeo ut obligationes et onera vi contractus semel suscepta abiici non possint, quamdiu ambo contrahentes in vivis exsistunt; *d. ceteri contractus mere profani sunt, contractus vero matrimonialis considerata sola natura sua res sacra est.*

Matrimonium considerata sola rei natura, praescindendo a ratione sacramenti, rem sacram atque religiosam esse patet, quia immediate a Deo institutum est; quia est adumbratio unionis Verbi et naturae humanae, Christi et Ecclesiae; quia ratione finis in Deum ordinatum est, eo quod constitutum est ad perpetuandum genus humanum, quod ad Deum colendum et glorificandum destinatum est. Ideo populi antiquitatis cultiores matrimonium considerarunt ut rem cum religione et sanctitate coniunctam").

503. De necessitate matrimonii¹²⁾, *a. Matrimonium ab auctore naturae institutum humano generi dicendum est necessarium, cum solum per matrimonium genus humanum apte conservari et propagari possit. Ideo omnibus et singulis ab eodem auctore naturae tum ius ad matrimonium tum generatim etiam inclinatio ad illud indita sunt. Attamen affirmari nequit sive omnibus et singulis hominibus sive generi humano ut communitati per se et directe impositam esse legem divinam sive naturalem sive positivam contrahendi matrimonium.*

Nam verum praeceptum, quod obliget genus humanum, nullas autem determinatas personas, vix intelligi potest. Insuper ad finem propagationis generis humani obtinendum generalis inclinatio hominum ad ineundum matrimonium sufficiens est: ea enim fit, ut plerique matrimonium contrahant et consumment. Tandem Ecclesia ex s. scriptura docet, coelibatum licitum, imtuo statu matrimoniali perfectiorem esse¹³⁾.

b. Attamen fieri potest, ut indirecte et per accidens pro singulari aliquo homine ex speciali ratione exsistat obligatio ineundi matrimonium, scilicet ad vitandam incontinentiam, ad reparandum damnum illatum, ad implendam promissionem; insuper initio mundi pro primis parentibus exstitit positiva obligatio ad matrimonium eiusque usum, quam Deus significavit his verbis: Crescite et multiplicamini et replete terram¹⁴⁾: finis enim propagationis generis humani aliter obtineri non poterat.

504, **Matrimonii causa et finis.** Matrimonium considerari potest: 1, sensu latiore vel generico: ut quaedam *vtotius vitae communio, consuetudo, societas*« (Lebens- und Liebesgemeinschaft). Hoc sensu eius *primaria causa et ratio* est id quod ipse diversi sexus instinctus divinitus inditus expetit, scii, mutua in caritate completio, conformatio, perfectio in omnibus actibus huic unioni convenientibus¹⁵⁾.

2. Sensu strictiore vel specifico: ut *cùdem societas, quatenus specificè spectatur commercium carnale*. Hoc sensu sumptum matrimonium habet *finès essentielles*, et quidem *primarium* : procreationem

----- iA- K. ,J. fc. £7 „u>V

n) Cf. Encyclica *Arcanum* circa medium. *Cast. con.* l. c. 542. D. 2225.

u) Wernz IV. n. 34; *Gaspard* Tractatus canonicus de matr. 4 l. 212 s.; *Leitner*, § 4.

*) Concil. Trident, sess. 24. can. 10. (D. 981.) *Enc. Cast. con.* l. c. p. 542.

»4) Gen. 1. 28.

“) *Enc. Cast. con.* l. c. p. 548, D. 2232. *Catech. Rom.* 11. 8, 13.

et educationem prolis; *secundarium*: mutuum adiutorium; cui post japsu protoparentum accessit *alius secundarius*: remedium concupiscentiae per actus objective ordinatos secundum finem et moderamen rationis¹⁶⁾, idque ita, ut fines secundarii sint primario essentialiter subordinati, non aequae principales neque a primario independentes¹⁷⁾. Praeterea *fines accidentales* plures intendi honeste possunt, e. g. honor familiae, pax inter familias, morum similitudo, divitiarum augmentum, negotiorum facilius gestio, delectatio pulchritudinis etc.

Causa et ratio respondent ad quaestionem: quid sit et velit haec naturalis inclinatio sexuum. *Finis* designat, quid Deus intenderit in distinctione et coniunctione sexuum. *Primarius* est, qui non nisi per hanc institutionem obtineri potest; *secundarius*, qui etiam intentus est et bonitatem propriam habet, sed ordinatus non est, nisi servet, quantum ab hominibus pendet, possibilitatem primarii. *Finis accidentalis* est, quid praeter essentialem contrahentes intendere possint.

Finis primarius matrimonii, etiam prout institutum est in officium naturae, *non est profanus sed sacer*: finis enim primarius matrimonii est procreatio et educatio prolis; prolis autem finis adaequatus non est felicitas temporalis, sed est Deus religione colendus et postea aeterna beatitudine possidendus et per hoc glorificandus; ergo finis matrimonii directus est generatio et educatio prolis ad Deum glorificandum. Atqui finis iste sacer est et religiosus. Ideo matrimonium illi potestati subiicitur, cui cura ultimi finis vitae humanae demandata est i. e. potestati religiosae¹⁶⁾.

505. Bona matrimonii. Praeunte s. *Augustino*^{TM)} theologi triplex bonum matrimonii distinguunt: *a.* bonum *prolis*, quod in generatione et educatione prolis consistit; *b.* bonum *fidei*, quod in mutua fidelitate consistit, quam uterque coniux alteri servare debet, tum eo quod alteri usum corporis facit, tum eo quod nulli alteri istum concedit; *c.* bonum *sacramenti*, quod in inseparabilitate coniugum consistit. Indissolubilitatem matrimonium natura sua quidem habet, quia tamen per sacramentum ea confirmatur, bonum sacramenti dici solet.

Haec tria *bona* matrimonii *essentialia* sunt, quae scilicet ad matrimonii essentiam pertinent, ita ut sine illis matrimonium haberi non possit. Essentialia autem hoc modo sunt: *a.* *bonum prolis*, quatenus consistit tum in obligatione ita utendi matrimonio, ut proles generari possit, tum in obligatione prolem susceptam conservandi atque educandi; *b.* *bonum fidei*, quatenus consistit in obligatione proprium coniugem admittendi, omnem vero alium ab usu corporis excludendi; *c.* *bonum sacramenti*, quatenus consistit in indissolubili vinculo matrimoniali.

Articulus secundus.

De matrimonio, ut sacramentum est.

506. Definitio. Matrimonium, ut *sacramentum* est, definiri potest: contractus matrimonialis inter baptizatos de iure habiles initus, quo significatur et confertur gratia ex opere operato. Vel ad analogiam

ie) Gen. 1, 28; 2, 18; 1 Cor. 7, 9; Can. 1013, § 1; Enc. *Cast. con.* l. c. p. 543.

”) S. *Offic.* 1. apr. 1944. A. A. S. 36 (1944) 103. D. 2295. Cf. *Periodica* 33 (1944) 219-228.

,s) Enc. *Cast. con.* l. c. p. 542; 570. D. 2229 ss.

,e) De bono coniug. l. 32. Enc. *Casti con.* D. 2227 ss.

aliorum sacramentorum: matrimonium est sacramentum, quo per mutuum viri et mulieris traditionem et acceptationem potestatis in corpus confertur gratia ad eorum coniunctionem sanctificandam.

a. Solum *matrimonium in fieri est proprie dictum sacramentum* produciens gratiam ex opere operato; \matrimonium in facto esse non est proprie dictum sacramentum, sed tantum *res et sacramentum* (sicut character baptismalis); status matrimonialis ex consensu sacramentali ortus eatenus dici potest latiore sensu sacramentum, quatenus significat unionem Christi cum Ecclesia²⁰).

b. Status matrimonialis consistit in *vinculo coniugali* seu in mutuis iuribus et obligationibus, quibus coniuges invicem adstringuntur. Tum contractus naturalis tum contractus sacramentalis producit vinculum indissolubile, hoc tamen discrimine, quod vinculum ex contractu sacramentali ortum maiorem et peculiarem habeat firmitatem.

507. Asserta. 1. *Matrimonium* Christianum verum est novae legis sacramentum.

a. Contractum matrimonialem signo externo initum a Christo evectum esse ad *sacramentum* constat ex definitione Concilii Tridentini: »Si quis dixerit matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem legis evangelicae sacramentis a Christi institutum, a. s.«²¹). Ex fontibus revelationis ostendunt dogmatici contractum matrimonialem ex institutione Christi esse signum efficax gratiae²²).

b, Matrimonium duplici sensu dici potest *sacramentum*: \sensu lato, quatenus est signum sacrum, quo sensu matrimonia infidelium quoque sacramenta appellantur; \sensu proprio, quatenus matrimonium fidelium est verum novae legis sacramentum.

2. *Sacramentum* matrimonii *non differt a contractu* matrimoniali, sed ipse contractus matrimonialis a Christo eficitur est ad dignitatem sacramenti, adeo ut contractus matrimonialis a sacramento dissociari non possit. Hinc est, quod inter Christianos (etiam haereticos et schismaticos) haberi non potest contractus matrimonialis, quin simul habeatur sacramentum matrimonii²³).

a. Haec quaestio antea disputata recenti tempore variis summorum Pontificum declarationibus definita est. *Pius IX.* proscripsit hanc propositionem: »Matrimonii sacramentum non est nisi quid contractui accessorium ab eoque separabile«²⁴); *Leo XIII.* declarat: »Non potest huiusmodi distinctio (inter contractum et sacramentum) seu potius distractio probari, cum exploratum sit in matrimonio Christiano contractum a sacramento non esse dissociabilem; atque ideo non posse contractum verum et legitimum consistere, quin sit eo ipso sacramentum. Nam Christus Dominus dignitate sacramenti auxit matrimonium; matrimonium autem est ipse contractus, si modo sit factus iure«²⁵). Eandem doctrinam citatus canon (1012, 2) proponit.

b. Si Christiani contrahentes absolute *nolunt sacramentum* suscipere, neque validum matrimonium velle possunt. Quodsi verum matrimonium inire volunt, etiam sacramentum suscipiunt, licet sacramentum perficere nolint: qui enim ita contrahunt, de facto duas intentiones habent, alteram contrahendi verum matrimonium, alteram excludendi sacramentum; iam si prior intentio praevaleat, altera per eam destruitur. Prior autem intentio eo facilius praevalebit, quia contrahentes

M) Enc. *Cast. con.* l. c. p. 555; 580 (D. 2236).

*) *Concilium Trid.* sess. 24. can. 1 (D. 971). Cn. 1012, 1.

«) *Pesch VII.* n. 699 ss. *Lercher*, IV. 2. 736 ss.

«) Cn. 1012, 2.

M) *Syllabus damnat*, propos, prop. 66 (D. 1766).

2i) Encyclica *Arcanum* 10. febr. 1880 (D. 1854). *Cast. con.* l. c. p. 554 (D. 2237)

plerumque nesciunt, matrimonium et sacramentum indissolubili nexu invicem cohaerere.

c. Ergo etiam matrimonium initum *inter absentes* est verum sacramentum, sicut est verus contractus, Quamobrem contrahens per procuratorem curare debet, ut in statu gratiae sit eo tempore, quo perficitur contractus: eodem enim tempore recipit sacramentum. Patet non procuratorem, sed principalem agentem esse ministrum sacramenti; pariter non procuratoris sed principalis agentis consensum esse materiam et formam sacramenti. Quare non peccat procurator, qui eo tempore, quo pro alio contrahit, in statu peccati sit.

508. Materia et forma. Quoniam contractus matrimonialis a sacramento non distinguitur, eadem est *materia et forma* sacramenti/ quae est materia et forma contractus.

a. Materia *remota* sunt corpora contrahentium seu ius in corpora, quod contrahentes mutuo sibi tradunt; materia *proxima* est ipsa traditio mutua huius iuris signo sensibili expressa.

b. *Forma* sacramenti est mutua iuris acceptatio signo sensibili expressa. Et quia traditio et acceptatio ex praecepto Ecclesiae per verba significantur, dici etiam potest verba, quibus mutua traditio et acceptatio iuris exprimitur, constituere materiam et formam sacramenti; materiam quidem quatenus exprimunt iuris traditionem, formam vero quatenus exprimunt eiusdem acceptationem.

509. Ministri huius sacramenti sunt ipsi contrahentes: si enim sacramentum a contractu non differt, conficientes contractum etiam sacramentum conficiunt. Quae quidem doctrina olim controversa hodie extra omne dubium posita est²⁶⁾.

Nihilominus sacramentum *conferunt* tum fideles, qui ignorant se esse ministros sacramenti, tum haeretici, qui non credunt matrimonium esse sacramentum, ideoque (explicite) non intendunt conficere sacramentum. Et illi quidem, quia generalem intentionem habent faciendi, quod faciunt ceteri fideles matrimonium ineuntes, atque ideo faciendi, quod Christus instituit; haeretici vero, quia plerumque saltem generalem intentionem habent contrahendi, ut Christiani in Ecclesia a Christo instituta contrahunt, quae intentio ad conferendum sacramentum sufficit. Ad *suscipiendum* autem matrimonii sacramentum in baptizatis sufficit consensus matrimonialis, modo expresse non excludatur ratio sacramenti: eo ipso enim, quod volunt contractum matrimonialem, implicite volunt etiam sacramentum.

510. Subiectum matrimonii, prout hoc *merum contractum* constituit, est quivis homo nullo impedimento iuris naturae vel divini inhabilis²⁷⁾.

Subiectum matrimonii, prout simul *sacramentum* constituit, est quivis homo baptizatus nullo impedimento iuris naturalis, divini vel ecclesiastici inhabilis.

a. Ergo *inter duos infideles* matrimonium esse non potest nisi contractus, non autem sacramentum nisi latiore sensu.

b. Si *duo coniuges infideles ad fidem convertuntur*, eorum matrimonium ipsa receptione baptismi fit sacramentum sine expressa vel tacita consensus renovatione.

²⁶⁾ Cf. *Pesch VII.* n. 868 ss. *Lercher, IV.* 2. n. 755.

²⁷⁾ Cn. 1035: Omnes possunt matrimonium contrahere, qui iure non prohibentur.

Haec sententia hodie dici potest certa, postquam Romani Pontifices expresse declararunt omne matrimonium inter fideles esse sacramentum. Et sane hinc quidem coniunctio infidelium recepto baptismo perfecte repraesentat unionem Christi et Ecclesiae, inde vero consensus coniugalis virtualiter perdurat; ideo omnia adsunt, quae requiruntur, ut eorum matrimonium sine renovatione consensus fieri possit sacramentum.

c. Num matrimonium in fideli sit sacramentum, si *fidelis per Pontificis dispensationem cum infideli contrahat*, vel si *duorum coniugum infidelium unus ad fidem convertatur*, non constat. Quaestionem probabilius negat Sanchez cum multis: contractus enim matrimonialis, qui elevatur ad sacramentum, unus est ab utroque contrahente effectus; non sunt duo partiales contractus, ex quibus unus totalis coalescit. Quare ut esse possit sacramentum, uterque contrahens sacramenti capax esse debet, quemadmodum ut sit contractus, uterque ad contrahendum habilis esse debet. Novissime etiam s. C. C. tale matrimonium vocavit *vinculum naturale*^{2*)}.

5112 Matrimonium gaudet favore iuris^{29ff} Hoc significat:

o. Si de celebratione constat, matrimonium validum haberi debet, donec nullitas eius probetur. Hinc principium: In dubio sive iuris siye facti standum est pro valore matrimonii.

Quare stante positivo et insolubili dubio de validitate primi matrimonii secundum matrimonium dehet vi cn. 1014 invalidum declarari, «dummodo causa definiatur ad ordinarium tramitem iuris-30).[^]

J b. Si de celebratione noiTconslat, idem principium valet, dummodo

_a>\ 'Ps' coniuncti alique putent conjunctionem esse legitimam. Si tamen
/.validitas matrimonii dubii in damnum fidei cedit, illud nullum decla-
" 3 ratur, *quia^in re dubia privilegium fidei gaudet favore juris*³¹⁾. Ideo
\ matrimonia infidelium conversorum dubia declarantur irri'ta.

512. Effectus matrimonii. Effectus matrimonii multiplices sunt,\alij supernaturales, qui ex matrimonio-sacramento sequuntur,\alii naturales tum canonici tum civiles, qui ex matrimonio-contractu producuntur. De effectibus ex matrimonio-contractu productis inferius sermo erit.

Effectus matrimonii, *quatenus sacramentum est*, sunt:\fl. augmentum gratiae sanctificantis, habitum et donorump/?. ius ad gratias actuales statui coniugali necessarias, scilicet ad mutuum amorem conservandum et perficiendum, ad fidem et castitatem coniugalem integre servandam, ad prolem bene educandam, ad onera matrimonii Christiane ferenda (D. 2237).

Nota. Bonum matrimonii per sacramentum perfici maxime cernitur in *bono sacramenti*, eo quod matrimonium per sacramentum maiorem firmitatem accipit. Quo perfectius enim matrimonium repraesentat unionem indissolubilem Christi cum Ecclesia, eo maior est eius firmitas; sed matrimonium Christianum perfectius eam repraesentat quam naturale; perfectissima autem imago illius unionis est matrimonium Christianum consummatum, in quo ad unitatem animorum per contractum accedit unitas corporum per copulam effecta. Ideo matrimonium Christianum consummatum est simpliciter indissolubile, sicut unio Christi et Ecclesiae indissolubilis est.

*) Cf. Periodica XIV. p. 19.

Cn, 1014.

M) C. i. C. 26. iun. 1947. A. A. S. 39 (1947) 373.

31) Cn. 1127.

Articulus tertius.

De matrimonii divisionibus.

513. Matrimonium dividitur: 1. in matrimonium legitimum, ratum et consummatum³²⁾.

a. Legitimum est matrimonium inter non baptizatos valide initum, quale nunc inter iudaeos, tureas et gentiles contrahitur.

olim hoc distinctionis membrum a canonistis etiam ad matrimonia fidelium referebatur, cum matrimonium legitimum vi nominis significet matrimonium iuxta leges initum, ideoque matrimonium validum sive fidelium sive infidelium; hodie vero communiter ad sola matrimonia infidelium restringitur³³⁾.

b. Ratum est matrimonium validum inter baptizatos initum, quod ergo rationem sacramenti habet, sed nondum copula carnali consummatum est. Dicitur ratum, quia Ecclesia illud ratum habet et approbat; *ratum tantum*, quia consummatum non est.

c. Consummatum est matrimonium validum, quod copula carnali completum est et efficit, ut conjuges fiant una caro. *

Si coniuges celebrato matrimonio cohabitaverint, praesumitur consummatum, donec contrarium probetur. T

Patet matrimonium tum legitimum infidelium tum ratum fidelium fieri posse consummatum. Ut matrimonium vere consummatum dici possit, requiritur: ut copula carnalis sit perfecta i. e. ex se ad generationem apta; ut ante copulam verum matrimonium adfuerit; hinc si duo ante matrimonium copulam habeant et deinde matrimonium contrahant, hoc ante novam copulam in ipso matrimonio peractam non dicitur consummatum. v.

2. In matrimonium verum, putativum, attentatum.

a. Verum seu validum dicitur, quod reipsa contractum et quod tale probatum est aliquo ex iis argumentis (e. g. testimonio parochi), quibus et cetera negotia probari solent. >

Matrimonium validum, cui nullum obstat impedimentum impediens, *licitum* dicitur; illud, cui obstat impedimentum impediens, *illicitum*.

b. Putativum dicitur matrimonium invalidum, quod rite coram Ecclesia in bona fide ab una saltem parte celebratum fuerit, donec i utraque pars de eiusdem nullitate certa evadat

a. Matrimonium putativum speciem veri matrimonii habet eiusdemque aliquem effectum iuridicum producit (scii, proles censetur legitima); sed ut iuris effectus reipsa producat, et praesertim ut proles in eo nata censeatur legitima, requiritur, ut contrahatur bona fide saltem ab uno ex coniugibus, qui impedimentum ignoraverit; ut contrahatur publice et in facie Ecclesiae, i. e. coram parcho et duobus testibus et praemissis proclamationibus, nisi super his dispensatum fuerit. >

β. Sub verbo «celebratum» cn. 1015, § 4, intellegi debet dumtaxat matrimonium coram Ecclesia celebratum³⁴⁾; matrimonium, quod dicunt civile, numquam est putativum nec effectus matrimonii putativi habere potest. *

c. Attentatum dicitur, quatenus invalide initum est (eo, quod dissimulabatur impedimentum dirimens voti vel ordinis vel ligaminis),

³²⁾ Cn. 1015.

M) Cf. *Benedictus XIV.* De synodo l. 8. c. 12. n. 5.

M) C. i. C. 26. ian. 1949. A. A. S. 41 (1949) 158.

et poem's plectitur; si una pars ignorat impedimentum, quoad legitimitatem prolis est putativum.

Quamvis omnis actus, qui scienter contra legem irritantem invalide ponitur, dicatur *attentatus*, speciali tamen ratione iste terminus matrimonio applicatur.

Nota. Matrimonium *praesumptum* dicebatur matrimonium, quod, etsi forte non existeret, a iure tamen, posita copula a sponsis habita, ut existens praesumebatur.

Ante Concilium Tridentinum ad matrimonium validum mutuus contrahentium consensus sufficiens erat, id quod post Tridentinum valebat in locis, ubi decretum Tridentinum circa matrimonia clandestina non vigeat. Iam si post inita sponsalia inter sponso copula carnalis habebatur, haec affectu maritali potius quam fornicario peracta praesumebatur, et quoniam solus consensus ad validum matrimonium contrahendum in illis regionibus sufficiens erat, matrimonium contractum praesumebatur. Num matrimonium in hoc casu objective validum fuerit, pendebat ab affectu, quo sponsi reipsa copulam habebant. Matrimonium praesumptum a *Leone XIII.* per decretum S. *Officii* «Consensus mutuus* (15. febr. 1892) abrogatum est³⁶).

3. In matrimonium canonicum et *canonicum* dicitur matrimonium, in quo omnia servantur, quae a iure naturali et ecclesiastico ad verum matrimonium requiruntur *civile* dicitur, quod ab auctoritate civili habetur tamquam validum, ita ut ei tribuantur omnes effectus matrimonii validi.

4. In matrimonium sollemne et minus **sollemn** dicitur matrimonium, in quo praeter formalitates substantiales a lege praescriptas etiam accidentales habentur, scilicet ~benedictio nuptialis et festivitates nuptiales; *sollemn* dicitur, in quo praeter sollemnitates substantiales nullae aliae habentur.

5. In matrimonium publicum et *publicum* dicitur, quod in facie Ecclesiae i. e. praemissis proclamationibus coram paroco et testibus celebratur; *occultum* dicitur, quod omissis proclamationibus solum in praesentia parochi et testium celebratur.

A matrimonio occulto differt *clandestinum* quod (ut olim loquebantur auctores) sine praesentia parochi et testium celebrari solebat; potuit secundum ius eo tempore et loco vigen validum vel invalidum esse.

6. Ad matrimonium canonicum referri solet tum matrimonium morganaticum, tum matrimonium conscientiae.

(Vt v* a. Matrimonium *morganaticum* est matrimonium cum muliere inferioris conditionis ea lege initum, ut neque uxor nec liberi in dignitate, titulis et insignibus mariti vel patris succedant et determinata solum parte paternorum bonorum contenti sint³⁸).

b. Matrimonium *conscientiae* seu secretum est matrimonium coram paroco vel alio sacerdote ab Ordinario delegato et duobus testibus absque praeviis proclamationibus clam initum eo pacto, ut omnes, qui intererant, ad secretum servandum teneantur.

if ŷ^'tc ùl

“) S. *Officium* 15. febr. 1892. (Coll. P. F. n. 1786.) Ratio abrogandi hanc iuris dispositionem erat difficultas in praxi ex eo orta, quod fideles eam ignorarent.

«) In eiusmodi casu tum uxori tum liberis donum nuptiale seu determinata portio bonorum tempore sponsalium addicitur; quod donum cum *Morgengabe* diceretur, inde per corruptionem vox *morganaticum** orta est.

Haec matrimonia, etsi voluntati Ecclesiae contraria et periculis plena sint, ab Ecclesia tamen ex gravissima et urgentissima causa sub certis condicionibus permittuntur, quas *Benedictus XIV.* constitutione *Satis vobis* (17. nov. 1741) et *Codex* cn. 1104 ss. determinat.

Potestas eiusmodi matrimonia permittendi est penes Ordinarium loci, excluso vicario generali, nisi speciale mandatum habeat.

Recenti tempore haec permissio facta est difficilior, quia in picrisque regionibus ob leges civiles vix caveri potest periculum, ne proles habeatur civiliter illegitima.

Matrimonium celebrari debet in forma praescripta coram parocho vel alio sacerdote delegato et duobus testibus. Testimonium celebrati matrimonii exhibendum est episcopo, qui illud in libro speciali transscribendum et in secreto curiae archivio asservandum curabit.

Proles ex eiusmodi matrimonio nata baptizanda est in ecclesia, tectis parentum nominibus, atque episcopo significandum est, prolem tali loco et die baptizatam esse legitimam.

Obligatio secreti servandi tenet sacerdotem assistentem, testes, Ordinarium eiusque successores et etiam alterum coniugem, nisi alter in divulgationem consentiat.

Scandalum tum apud domesticos tum apud extraneos eo caveri debet, quod coniuges publice non se gerant ut coniuges. Quodsi scandalum non caveatur matrimonium publicandum est. Obligatio enim secreti servandi ex parte Ordinarii cessat, si ex secreti observatione aliquod scandalum aut gravis erga matrimonii sanctitatem iniuria immineat.

Articulus quartus.

De potestate Ecclesiae in matrimonium.

514. De ipsa potestate. Cum paucae leges, quae ex iure naturali et divino circa matrimonium existunt, ad ordinandum hunc contractum aequae frequentem ac difficultatibus implexum non sufficiant, iam quaeritur, utrum Deus auctoritati ecclesiasticae an civili potestatem commiserit leges circa matrimonium condendi. Atqui *Ecclesiae eigne soli*, non ex concessione auctoritatis civilis, sed iure-~~propr~~¹⁰ *competit potestas in matrimonia fidelium*TM). Et sane, Ecclesiae eique soli a Deo commissa est potestas administrandi sacramenta atque ideo statuendi, quae ad valide et licite conferenda et suscipienda sacramenta requirantur; contractus autem matrimonialis est sacramentum; ergo ad solam Ecclesiam pertinet statuere, quae ad valide et licite ineundum contractum matrimonialem requirantur. Ex hoc canone generali in specie infertur, Ecclesiam solam potestatem habere:

a, positive praescribendi condiciones (ritum, sollemnitates), quae ad validam et licitam matrimonii celebrationem requirantur;

d. statuendi impedimenta dirimentia;

c. statuendi impedimenta prohibentia;

jf. dijudicandi causas matrimoniales, et quidem

«) Cn. 1016.

de valore et nullitate matrimonii sive contrahendi sive iam contracti;

de dissolutione matrimonii;

de separatione coniugum a toro et mensa: agitur enim de indicanda obligatione, quae ex ipso matrimonio immediate oritur;

de legitimitate prolis: agitur enim de effectu, qui ex valido matrimonio immediate resultat.

Nota. a. De hac materia triplex error notari debet:

Protestantium, qui matrimonium sacramentum esse negant, proindeque potestatem ordinandi matrimonium, utpote simplicem contractum, auctoritati civili adiudicant.

Illorum catholicorum, qui matrimonium sacramentum esse concedunt, sed in eo realiter distinguunt contractum a sacramento et contendunt, contractum soli potestati civili, sacramentum vero potestati ecclesiasticae subesse. Quodsi Ecclesia de facto iam a saeculis, statuendo impedimenta dirimentia, potestatem in contractum matrimonialem exercet, id ex usurpatione et tacita principum concessione ortum esse.

Illorum catholicorum, qui realiter quidem non distinguunt inter contractum et sacramentum, sed nihilominus potestatem statuendi impedimenta dirimentia tum Ecclesiae tum (consentiente tamen Ecclesia) potestati civili tribuunt. Quodsi de facto Ecclesia sola impedimenta dirimentia statuit, id ideo factum esse, quia Ecclesia hanc potestatem sibi reservaverit.

b. Contra hos errores urgeri debet certa; Ecclesiae doctrina.

In matrimonio ratio sacramenti a ratione contractus separari non potest. Ideo soli Ecclesiae competit potestas ordinandi matrimonium, leges circa illud ferendo.

Haec potestas Ecclesiae non competit ex concessione principum, nec ex lege positiva, qua Ecclesia hanc potestatem sibi reservavit, sed ex iure divino a Christo Domino immediate ipsi concesso³⁸⁾.

Articulus quintus.

De potestate auctoritatis civilis in matrimonium.

Potestas auctoritatis civilis considerari debet relate ad matrimonium fidelium et relate ad matrimonium infidelium. Insuper supremus princeps, cuius potestas in matrimonium examinanda est, ipse fidelis aut infidelis esse potest.

515. In matrimonia fidelium. 1. Potestas civilis quoad *matrimonia fidelium* nullum ius habet, et proinde neque impedimenta sive dirimentia sive impedientia statuere neque de effectibus matrimonii essentialibus quidquam decernere potest; ideo efficere nequit, ut matrimonia fidelium per se sive invalida sive illicita sint, quod et ratio dictat et declaratio Ecclesiae confirmat³⁹⁾.

Quodsi potestas civilis nihilominus circa matrimonium aliquid statuit, quod in se malum non sit, fideles non solum licite morem gerere possunt, sed eis etiam iniungendum est, ut servant condiciones, quas potestas civilis ad validum

•8) Cf. *Lercher* IV. 2. n. 794 ss.

3-) Cn. 1016. Cf. *Pesch* VII. n. «81. *Lercher* IV. 2. n. 799 s.

vel licitum matrimonium praescribit; non quod directe in conscientia illae obligent, sed ne fidelium matrimonia careant effectibus civilibus in proprium et liberorum detrimentum; indirecte ergo ex caritate erga se ipsos et liberos suos illas leges servare tenentur.

2. Etsi auctoritas civilis in *effectus matrimonii essentielles* influxum exercere nequeat, effectus tamen matrimonii *civiles* propria potestate regere potest⁴⁰⁾. Ratio *primi*: qui de ipso matrimonio eiusque valore indicat, etiam de iis, quae necessario inde sequuntur, iudicare debet. Ratio *secundi*: cum matrimonium sit contractus socialis, etiam iura et obligationes civiles parit, quae effectus civiles nuncupari solent; iam circa hos effectus potestas civilis, eaque sola leges fert i. e. eos determinare et certis matrimoniis ex iusta causa abiudicare potest.

a. Effectus matrimonii alii sunt essentielles, alii civiles. *Essentiales* sunt: obligati-) cohabitandi, patria potestas in filios et legitimitas prolis. Hi effectus ideo essentielles dicuntur, quia ex ipso contractu matrimoniali necessario consequuntur. Effectus *civiles* matrimonii, qui iure proprio ad potestatem politicam pertinent, sunt: contractus coniugum circa bona temporalia; ius uxoris et filiorum participandi in bonis, dignitatibus et titulis mariti vel patris; ius succedendi tamquam heredem legitimum in bona defuncti; quantitas dotis, quantitas partis legitimae etc.

b. Leges politicae, quibus reguntur effectus civiles matrimonii, in conscientia obligant: sunt enim leges ab auctoritate competenti in bonum commune latae; ergo nihil eis deest, quominus in conscientia obligent.

c. Quae matrimonia valida, quae invalida sint, potestas politica discere debet ab Ecclesia; iam vero matrimoniis, quae ab Ecclesia habentur valida, per se concedere, iis vero, quae ab Ecclesia invalida habentur, per se negare tenetur effectus civiles. Quodsi tamen, matrimonium, quod in facie Ecclesiae validum est, bono communi vere adversaretur, potestas publica eiusmodi matrimonio effectus civiles negare non potest, sed Ecclesiae relinquendum est, ut ipsa difficultati occurrat.

516. In matrimonia infidelium

a. Momentum practicum huius quaestionis in dies augetur: etenim non solum missionarii catholici usque novas infidelium regiones ingrediuntur earumque incolas ad fidem Christianam perducunt, sed terrae infidelium identidem etiam potestati principum Christianorum subjiuntur, immo inter ipsos fideles in dies crescit numerus eorum, qui filios suos ne baptizandos quidem curant; hi proinde more infidelium adollescunt et matrimonium civile, quod solis legibus civilibus regitur, contrahunt.

b. Controversia est, num matrimonia infidelium subsint potestati civili. Antiquiores quidem theologi (*Sanchez, Pirhing, Schmalzgrueber, Suarez* etc.) sententiam affirmantem ut veram et certam defendebant. Postea vero, praesertim saeculo praeterlapso, complures theologi (*Perrone, Taparelli, Liberatore, Zigliara* etc.) hanc doctrinam impugnarunt, auctoritati civili negantes potestatem condendi leges circa contractum matrimonialem infidelium. Hodie tamen sententia affirmans inter theologos iterum evasit communis: eam tuentur *D'Annibale, Ballerini, Gasparri, Lehmkuhl, Rossetti, De Becker, Leitner, Wernz* alique. Attamen non omnes eodem modo eam explicant: alii enim putant auctoritatem civilem iure proprio leges condere posse circa matrimonia suorum subditorum infidelium, cum matrimonium sit contractus naturalis; alii econtra docent auctoritatem civilem

<°) Cn. 1016.

41) Cf. *Resemans*, De competentia civili in vinculum conjugate infidelium (Romae 1887). *Leitner* p. 26 ss. *Cappello* l. c. 75—81.

iure quidem proprio regere matrimonia infidelium, at non vi potestatis mere civilis, cum matrimonium sit res sacra, sed vi potestatis religiosae, quae in principe infideli cum illa connexa sit. In societate enim, in qua non est auctoritas religiosa a civili distincta, potestatis civilis est res sacras ordinare, non ut est civilis, sed ut est simul religiosa. Alii tandem opinantur auctoritatem civilem matrimonia infidelium ordinare posse non iure proprio, sed iure per accidens devoluto: cum enim in societate necessaria sit potestas, quae ordinare possit contractum matrimonialem, auctoritas autem religiosa, cui illa potestas proprie competit, in principe infideli non exsistat, ipsa per accidens et ratione necessitatis devolvitur ad auctoritatem, quae sola ibi legitime praeest, ad auctoritatem nempe civilem.

Assertum. Potestas civilis ius habet regendi matrimonia infidelium inter se; potest ergo impedimenta dirimentia et impedientia statuere, dummodo non adversentur iuri naturali, potest etiam eorum causas matrimoniales diiudicare.

Huius sententiae argumenta sunt haec:

ck-- I. Matrimonium infidelium est contractus naturalis; atqui omnis contractus naturalis praeter normas iuris naturalis et divini regitur legibus potestatis civilis; ergo matrimonium infidelium regitur legibus potestatis civilis, sive iure proprio sive iure translato, sicut etiam iuramentum et sacrificium in eiusmodi societatibus ab auctoritate civili reguntur.

2. Praeter normas iuris naturalis et divini matrimonium complures leges positivas exposcit: innumera enim sequerentur inconvenientia, si matrimonia infidelium solis legibus iuris naturalis et divini regerentur; ergo adesse debet auctoritas, quae circa matrimonia infidelium leges condant; atqui praeter auctoritatem civilem non est alia, quae eiusmodi leges condere possit.

3. Etsi Ecclesia mentem suam circa hanc quaestionem explicite non manifestaverit, ipsa tamen huic sententiae **favet**: ex declarationibus enim sacrarum Congregationum colligitur, eam pro invalidis habere matrimonia infidelium, quibus obstat impedimentum dirimens a potestate civili statutum⁴²⁾. Inde est, quod etiam missionarii in locis infidelium iuxta hanc sententiam matrimonia eorum, qui ad fidem convertantur, diiudicent⁴³⁾.

42) S. C. de propa^a. fide 26. iun. 1820.

43) Gasparri l. n. 240—256. Wernz-Vidal V. 67—73.

QUAESTIO SECUNDA.

De proprietatibus matrimonii.

Duae sunt praecipuae matrimonii proprietates, quae ex eius natura oriuntur: matrimonii *unitas* atque *indissolubilitas*⁴⁾.

Articulus primus.

De unitate matrimonii.

517. Quae sit unitas matrimonii. Unitas matrimonii seu *monogamia* in eo consistit, quod sit conjunctio unius viri cum una muliere. Unitas matrimonii *est perfecta*, si neuter coniux post dissolutionem prioris matrimonii aliud matrimonium contrahit: *est impermeata*, si saltem unus coniugum post dissolutionem prioris matrimonii aliud contrahit.

Unitati matrimonii opponitur *polygamia*, quae simultanea et successiva esse potest. Polygamia *simultanea* aut est *polyandria*, si una mulier plures maritos habet, aut *polygynia*, si unus vir plures simul mulieres habet. Polygamia successiva dicitur *bigamia*, sive unus vir successive plures mulieres, sive una mulier successive plures viros ducit.

Unitatem matrimonii, quam etiam leges romanarum civiles polygamiam prohibentes tuebantur, Ecclesia nullo non tempore vindicavit et polygamiam, etsi a magnis principibus importune expetitam, nunquam permisit. Inter protestantes polygamiae ab haeresiarchis admissae plura habentur exempla. Polygamiam, quam diu exercuerant Mormones, hodie Turcae et pagani exercent. Socialistae theoretice saltem non solum polygyniam, sed vel ipsam polyandriam admittunt⁴⁾.

1. *Polyandria* repugnat iuri naturali, quia repugnat fini primario matrimonii, scilicet generationi et educationi prolis: *generationi* — quidem, quia mulier, ad quam plures viri accedunt, redditur sterilis; — *educationi* autem, quia ignoratur pater susceptae prolis, proindeque nullus pater eius educationem curat. Hinc polyandria semper et ubique prohibita fuit, ita ut ne Deus quidem ab hac lege dispensare possit.

2. *Polygynia* repugnat iuri naturali et fini matrimonii secundario; repugnat etiam legi positivae divinae: *Omnis qui dimittit uxorem suam et aliam ducit, moechatur*⁶⁾.

a. Complures sunt rationes, ob quas *polygynia* iuri naturae adversatur: g. physice impossibilis est, cum utriusque sexus fere idem sit numerus personarum; natura ergo monogamiam intendit; repugnat aequalitati iurium, quae utrique sexui et universim hominibus competit; y. repugnat bono communi, cum virum enervet

44) Cn. 1013, 2.

45) August Bebel, Die Frau und der Sozialismus. (1883; editio 50. 1910.)

46) Luc. 16, 18. Cf. Concilium Trident, sess. 24. cn. 2. (D. 972.) Enc. Cast, con. l. c. p. 546 ss. (D. 2231).

I*

et mulierem dignitate sua privet;- δ. conturbat tranquillam vitae consuetudinem et mutuum inter coniuges adiutorium.

✓ a b. Ab hac lege Deus dispensare potest et reipsa dispensavit: post diluvium
v / enim patriarchis et populo israelitico concessa fuit polygamia, quae concessio
Y ctiam ad gentes extendebatur. Per Christum tamen, qui matrimonium primaevae
Integritati restituit, dispensatio haec etiam quoad infideles sublata est, adeo ut
Λ 7 etiam inter infideles secundum matrimonium durante priore invalidum sit, et
apud iudaeos per libellum repudii matrimonium amplius non solvatur⁴⁷⁾.

✓ v , 3. *Bigamia seu polygamia successiva* tum viro tum mulieri etiam
' in nova lege permittitur: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir
z / eius vivit; quodsi dormierit vir eius, liberata est; cui vult nubat; tantum
/ in Domino*)*. Quare Ecclesia secundas nuptias post mortem prioris
v v coniugis initas semper licitas habuit, quamvis eas minus probaret
(cn. 1142).

Articulus secundus.

De indissolubilitate matrimonii.

518. Quae sit indissolubilitas matrimonii. Duplex distinguenda est indissolubilitas, interna et externa. Internfl in eo consistit, quod matrimonium per causam internam seu per mutuum contrahentium consensum solvi non possit; \exfernfl in eo consistit, quod matrimonium per causam externam scilicet divinam vel ecclesiasticam solvi non possit. De hac re dogmatici sequentes theses statuunt:

1. *Matrimonium* omne tum iure naturae tum lege positiva divina *intrinsicus indissolubile* est, adeo ut contrahentium consensu nunquam solvi possit.

2. *Matrimonium fidelium ratum et consummatum* etiam *extrinsicus* indissolubile est, adeo ut solvi nequeat nisi per mortem alterius coniugis⁴⁾).

Indissolubilitas asserenda est etiam matrimonio consummato, quod per dispensationem summi Pontificis a fidei cum infidei contrahitur⁵⁰⁾, sed non constat, utrum simpliciter sit indissolubile, an solum de facto nunquam in eo dispensatum fuerit.

3. *Matrimonium autem ratumffîlielium* et *matrimonium etiam consummatum infidelium* potestate externa solvi potest.

£ 7. De matrimonio rato fidelium.

'X 519. Quomodo solvatur, 1. *Matrimonium ratum et non consummatum fidelium* solvi potest *per dispensationem* s. Pontificis ex iusta causa concessam, utraque parte rogante vel alterutra, etsi altera sit invita⁵¹⁾.

a. Duplex ergo condicio requiritur, ut matrimonium ratum solvi possit: *ut constet illud non fuisse actu conjugali consummatum ? .ut adsit gravis causa, quae solutionem exigat. Hanc causam publicam esse debere, antiquitus theologi conten-

47) Matth. 19, 3 ss.

") 1. Cor. 7, 39. Cn. 1142.

«) Cn. 1118.

so) *S. Officium* 1. aug. 1759; 4. iul. 1855. Enc. Cast. con. l. c. p. 550 ss. (D. 2234 ss.)

51) Cn. 1119.

debant, ex *Codice* autem et ex hodierna praxi Ecclesiae dispensatio haec etiam ex gravi causa boni privati conceditur.

b Olini inter ductores acris controversia agitabatur, num summo Pontifici divinitus collata sit haec potestas; nunc vero de ea amplius dubitari nequit: vo. Praeterquam enim quod *Codex* eam s. Pontifici dissertis verbis tribuit, Ecclesia saepius utitur hac potestate solvendi matrimonia rata fidelium; atqui non solum temerarium, verum etiam impium foret Ecclesiae negare potestatem, qua ipsa utitur. Obligationes iuris divini, quarum existentia in particulari casu ab humana voluntate dependet, Ecclesia ex iusta causa per dispensationem solvere potest, ut de votis et iuramentis constat.» v. Vinculum professionis religiosae fortius est, quam vinculum coniugii, quia professio religiosa matrimonium ratum solvit; atqui professionem religiosam summus Pontifex solvere potest; ergo a fortiori matrimonium ratum.

c. Frequentius recenti quam antiquo tempore summi Pontifices utuntur hac potestate. Nunc ea utuntur praesertim in iis adiunctis, in quibus de nullitate matrimonii agitur quaestio, nullitas autem certo demonstrari nequit. In hoc enim casu vinculum, si quod existat, solvitur, et quidem, una parte ex iustis causis solutionem petente, etiam contra voluntatem alterius partis. Immo non desunt exempla dispensationis matrimonii validi, quae tum praesertim conceditur, cum una pars cum tertia persona iam iniit matrimonium civile “).

520. 2. *Matrimonium ratum et non consummatum fidelium ipso iure solvitur per professionem religiosam sollemnem unius coniugis: »Si quis dixerit matrimonium ratum non consummatum per sollemnem religionis professionem alterius coniugum non dirimi, a. s?3)«.*

a. Ut matrimonium hoc modo solvatur, requiritur: ^q. ut constet illud non fuisse actu coniugali consummatum; \ft. ut emittatur valida professio religi<>a: vim enim solvendi matrimonium professio religiosa habet ratione voti sollemnis castitatis, quod in ea continetur, non tamen potestate divina, sed potestate ecclesiastica. Ecclesia enim verificatis hisce condicionibus ipso facto omnibus dispensationem concedit. Ergo matrimonium non solvit: votum simplex castitatis extra religionem emissum; nec votum simplex castitatis (professio simplex) in religione emissum; nec votum sollemne in subdiaconatu emissum.

b. Quamdiu matrimonium non est consummatum, coniux religionem ingredi potest. Notandum tamen, hodie conjugem durante matrimonio ad novitiatum valide admitti non posse absque rom. Pontificis dispensatione (cn. 542, 1). Alter coniux in saeculo manens usque ad professionem expectare debet, neque alias nuptias inire potest: etenim si ante alterius professionem novum matrimonium iniret, hoc invalidum esset, cum prius matrimonium per professionem demum solvatur. Matrimonio autem semel consummato neutra pars religionem ingredi potest, nisi altera pars consentiat vel perpetuae separationis causam dederit per adulterium.

c. Quia nunc etiam in ordinibus religiosis stricte dictis sollemnis professio emitti non potest nisi triennio post simplicem professionem elapso, si una pars ante consummatum matrimonium religionem ingrediatur, pars in saeculo remanens elapso compartis novitiatu adire potest s. Sedem ad solutionem matrimonii rati nondum consummati obtinendam, ne diutius expectare debeat. Quod si unus coniugum congregationem religiosam ingrediatur atque in ea perseverare velit, non exstat aliud medium solvendi matrimonii nisi dispensatio summi Pontificis, cum professio in congregatione emissa matrimonium non solvat.

“) Cf. Acta s. Sedis XXVIII. p. 400.

M) Concilium Trident, sess. 24. can. 6. (D. 976). Cn. 1119, qui non solum de matrimonio inter baptizatos, sed etiam inter partem baptizatam et non baptizatam idem expresse affirmat.

Nota. Privilegium in antiquo iure coniugibus concessum, quo primo bimestri matrimonium consummare non tenebantur, ut de capessenda religione deliberare possent, in novo iure non amplius conceditur.

§ 2. De matrimonio consummato infidelium.

Quomodo solvatur. Matrimonium *etiam consummatum infidelium* solvi potest *iure divino* in casu *privilegii paulini* seu in casu *Apostoli*, ut dicunt⁵⁴⁾, et per *dispensationem summi Pontificis*.

Hoc privilegium dicitur *paulinum*, quia a s. Paulo nobis promulgatum est; dicitur etiam privilegium *fidei*, quia in favorem fidei seu baptismi divinitus concessum est. In interpretandis s. *Pauli* verbis eatenus dissentiunt theologi, quod alii affirmant illis promulgari potestatem immediate divinam, alii vero putent ea exhibere potestatem solum mediate divinam, immediate vero apostolis et Ecclesiae concessam. Verum praeferenda est prior sententia, cum s. *Officium* expresse declaret *hoc privilegium a Christo Domino in favorem fidei concessum ci per apostolum Paulum promulgatum esse*^{56*)}.

521. De privilegio paulino⁵⁵⁾). Privilegium paulinum est ius coniugi ex infidelitate converso et baptizato divinitus concessum in certis adiunctis aliud matrimonium ineundi, quo inito matrimonium in infidelitate contractum dissolvitur.

1. Matrimonium in infidelitate contractum et consummatum solvi posse, edicitur his verbis: *Quodsi infidelis discedit, discedat: non enim servituti subiectus est frater aut soror in huiusmodi*. Nempe ex voluntate Christi caveri debet, ne conversio ad fidem ei, qui convertitur, sit molesta et onerosa; atqui conversio parti fidei valde onerosa esset, si ipsi ad alias nuptias transire non liceret: nam aut innupta manere aut cum molestia vitae et fidei periculo cum coniuge infideli cohabitare deberet. Ideo voluit Christus, ut vinculum matrimonii in infidelitate contractum solvi posset.

Pars conversa vi privilegii paulini facultatem non habet ineundi novas nuptias, nisi *cum alia parte catholica*. Ideo si contraheret cum parte infideli, matrimonium invalidum esset propter impedimentum disparitatis cultus, et si contraheret cum parte haeretica vel schismatica, matrimonium validum quidem esset, sed illicitum propter impedimentum mixtae religionis⁵⁷⁾.

2. Matrimonium in infidelitate contractum non solvitur, quando suscipitur baptismus, nec quando pars infidelis declarat, se nolle cohabitare cum parte fidei, sed *quando pars fidelis aliud matrimonium init*^{56*)}.

M) »Si quis frater uxorem habet infidelem et haec consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si quae mulier fidelis habet virum infidelem et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum. Quodsi infidelis discedit, discedat: non enim servituti (matrimonii in infidelitate contracti) subiectus est frater aut soror in huiusmodi, in pace autem vocavit nos Deus.« 1. Cor. 7, 12 ss. cn. 1120.

«) S. *Officium* 11. iul. 1886; Cf. ZkTh 16 (1892) 158 f.

M) Cf. *De Becker* p. 438-ss. *Wernz* IV. n. 701 ss. *Biederlack*, Ober das sog. paulinische Privilegium ZkTh 7 (1883) 308 ff. *Triebbs*, Praktisches Handbuch des geltenden Eherechts (1925-1933), § 88. *Cappello* 1. c. 767 ss.

») Cf. *Cénicot* 11. n. 559, 5.

“) S. *Offic.* 11. iul. 1886. Cn. 1126

Si ergo pars fidelis novum matrimonium non contrahit, et postea etiam altera pars convertitur, non licet amplius uti privilegio paulino, quia cessante fine privilegii per conversionem partis infidelis, cessat ipsum privilegium; immo *per se* vitae consuetudinem instaurare tenentur, cum matrimonium inter ipsos adhuc exsistat.

522. *Quatuor condiciones* requiruntur, ut pars fidelis ad alias nuptias transire possit:

1. Ut matrimonium *in infidelitate contractum* sit; quocirca si coniux a fide deficiat per apostasiam, altera pars fidelis non potest novum matrimonium inire.

Uti possunt privilegio paulino duo coniuges a parentibus haereticis vel schismaticis nati, si *certo* constet, eos ante matrimonium baptizatos non fuisse. Si baptismus utriusque partis est dubius, non possunt uti privilegio; si una pars certo non est baptizata, altera dubia, recurrendum est ad S. Officium⁵). Eo autem uti non potest pars infidelis, quae cum parte fidei per dispensationem s. Pontificis matrimonium contraxerat, si ipse ad fidem convertatur⁰).

2. Ut una pars *per susceptum baptismum ad fidem convertatur*: privilegium enim concessum est in favorem eorum, qui ad fidem convertantur, ne scilicet ab amplectenda fide absterreantur.

Ideo catechumenus non potest uti hoc privilegio; quoniam autem conversio ad fidem per susceptionem baptismi fit, ideo hoc privilegio frui potest etiam infidelis, qui ad sectam haereticam convertitur, modo valide baptizetur¹).

3. Ut pars infidelis *discedat*; discedere autem dicitur, ubi haec duo concurrunt: *a.* si infidelis nolit converti, *b.* nec pacifice cum parte fidei cohabitare.

a. *Pacifice* cohabitare non vult, si cohabitare omnino non vult aut solum *cum contumelia creatoris* i. e. ita, ut sive directe sive indirecte partem fidelem ad peccata gravia inducat: ut si fidelis propter cohabitationem cum parte infidei exponatur periculo amittendae fidei vel si infidelis Dei laudem et domesticorum conversionem prohibeat, si prolis educationem Christianam non permittat, si concubinas dimittere renuat etc.

b. Si pars infidelis renuat quidem converti, at pacifice cum conversa habitare velit, haec non potest vi privilegii paulini ad alias nuptias transire: ait enim s. Paulus: si *discedit, discedat*; ergo solum sub condicione *discessus* novae nuptiae a s. Paulo permittuntur. Attamen ab infidei quoad torum et mensam se separare, immo per dispensationem summi Pontificis etiam ad alias nuptias transire potest.

c. Hoc privilegium non solum valet, ubi pars infidelis ante vel paulo post susceptum baptismum compartis discedit, sed etiam ubi postea discedit, quando iam per plures annos cum parte fidei cohabitaverat et matrimonium consummaverat, modo pars fidelis post baptismum non *dederit ei iustam causam discedendi* e. g. adulterium commissum²).

d. Pars fidelis non potest uti privilegio paulino, si non ipse coniux infidelis sed eius cognati partem fidelem non sinunt pacifice cum coniuge cohabitare.

4. Ut praecedat *interpellatio* coniugis infidelis, nisi ab ea obtenta fuerit dispensatio.

SB) S. *Offic.* 14. mart. 1901; 10. iun. 1937 A. A. S. 29 (1937) 307; cf. *Hürth* in *Periodica* 26 (1937) 473 ss.

•°) Cn. 1120, 2.

ei) Cf. *Palmieri*, De matrim. christ, thes. 27. Archiv f. kath. Kirchenrech*. XXXXV1. S. 402 ff. *Wernz* IV. n. 702.

•2) S. *Officium* 5. aug. 1759; 11. iul. 1886. Cn. 1124.

Nota. *De extensione privilegii fidei.* Summi Pontifices *Paulus III.*, *Pius V.* et *Gregorius X¹¹¹*. pro certis regionibus missionum concesserant, ut matrimonium in infidelitate contractum, si una pars ad fidem convertatur et baptismum suscipiat, in iis etiam adiunctis dissolveretur, in quibus privilegium paulinum applicari non potuit. Iam concessionem istae pro particularibus locis antea datae nunc extenduntur ad alias quoque regiones in iisdem adiunctis i. e. ad omnes regiones, in quibus eadem adiuncta recurrunt⁶³).

Paulus HI. const. *Altitudo* concessit, ut polygami qui »non recordantur quam primo acceperint, conversi ad fidem, unam ex illis accipiant, quam maluerint... qui vero recordantur quam primo acceperint, aliis dimissis, eam retineant* non obstante etiam tertio gradu consanguinitatis.

Pius V. const. *Romani Pontificis* concessit, ut baptizati viri »cum uxore, quae cum ipsis fuerit baptizata et baptizabitur, remanere valeant tamquam cum uxore legitima, aliis dimissis.*

Gregorius XIII. const. *Populis* pro casu quo coniux infidelis ob absentiam moneri non potest vel monitus intra tempus praefinitum non respondit, Ordinariis, parochis et missionariis concessit facultatem dispensandi non solum super interpellatione, sed etiam ut consensu non requisito aut responso non exspectato, matrimonium cum quovis fidei etiam alterius ritus coram Ecclesia valide inire possint, ita ut hoc matrimonium rescindi non debeat, etiamsi postea innotuerit priores coniuges iuste impeditos respondere non potuisse, immo etsi interim ad fidem conversi essent.

523. De interpellatione facienda.

1. Post susceptum baptismum, antequam novum matrimonium contrahitur, *interpellari* debet coniux infidelis: *a.* num velit et ipse converti ad fidem; *b.* num saltem pacifice cohabitare velit cum parte fidei⁶⁴).

Interpellatio *in hunc finem praecipitur, ut certo constet de discessu* alterius partis.

2. Interpellatio semper fieri debet, nisi s. Sedes aliud declaraverit⁶⁵).

a. De discessu coniugis infidelis non solum ex interpellatione, sed in casibus particularibus sine interpellatione ex aliis factis constare potest (ut si vir infidelis uxorem conversam e domo eliciat). Quodsi de voluntate discedendi partis infidelis aliunde iam constat, non est ideo omittenda interpellatio.

b. Sunt regiones, in quibus pars fidelis propter commune perversionis periculum et propter scandalum fidelium non permittitur cohabitare cum parte infidei. In genere permittitur cohabitatio in regionibus infidelibus et prohibetur in regionibus Christianis; ubique autem prohibetur conversis cohabitatio cum iudaeis, nisi converti velint et ipsi. In regionibus, in quibus ad removendum perversionis periculum vel scandalum lege ecclesiastica cohabitatio cum infidei prohibetur, parti fidei ad alias nuptias transire licet, si infidelis converti nolit, etsi cohabitare velit.

3. Interpellatio *necessaria est ad valorem novi matrimonii*: «Antequam coniux conversus et baptizatus novum matrimonium *valide* contrahat, debet partem non baptizatam interpellare*⁶⁶).

M) Cn. 1125. Tenorem harum constitutionum vide in Appendice Codicis.

M) Cn. 1121, 1.

“) Cn. 1121, 2.

M) Cn. 1121, quo controversia antea agitata in eum sensum soluta est, quem *Gasparri* (II. n. 1090) iam antea defenderat.

4. Interpellari debet *coniux* infidelis.

Si maritus ad fidem conversus plures uxores habuit, interpellanda est tantum legitima, quae est prima, nisi constet matrimonium cum prima fuisse invalidum. Quodsi una ex uxoribus ad fidem convertitur, maritus conversus ex dispensatione s. Pontificis aliis dimissis hanc tamquam legitimam uxorem retinere potest, etsi non sit prima, quam duxerat, et quamvis prima cohabitare consentiat sine contumelia creatoris, nisi et ipsa converti voluerit⁷⁾).

5. Quod *formalitates* interpellationis attinet, ea fieri debet *a. post baptismum* coniugis fidelis, idque iure ecclesiastico;

b. auctoritate Ordinarii coniugis conversi in forma iudiciali, vel saltem summarie et extraiudicialiter;

c. interpellatio privata ab ipsa persona conversa semper valida, et si forma superius praescripta non sit possibilis, etiam licita est, dummodo de facta interpellatione constare possit aut per documentum authenticum aut per duos testes;

d. saltem una; plures interpellationes ad satisfaciendum praecepto non requiruntur.

Ordinarius coniugi infideli, si eas petierit, concedere potest etiam inducias ad deliberandum, attamen monendus est, fore ut, induciis inutiliter praeterlapsis, responsio praesumatur negativa.

6. A facienda interpellatione summus Pontifex ex gravi causa *dispensationem concedit*; gravis causa tunc aderit, si moraliter constat coniugem infidelepi interpellari non posse, aut interpellationem inutilem vel graviter periculosam futuram esse⁸⁾).

Facta semel interpellatione pars fidelis novas nuptias inire potest, quando ei placuerit, etiam multo tempore post, quin opus sit nova interpellatione. At si obtenta fuerit dispensatio ab interpellatione, nova opus est dispensatione, si matrimonium ultra annum differatur⁹⁾, attamen non ad valorem secundi matrimonii, nisi aliud expresse cautum sit in rescripto dispensationis.

524. Nota. Si pars fidelis absque dispensatione S. Sedis religionem ingrederetur, ex cn. 542, 1 admissio in noviciatum et inde ex cn. 572, 3 professio invalida est. Si autem dispensatione obtenta valide recipitur, oritur quaestio, num matrimonium in infidelitate contractum per professionem religiosam dissolvatur, sicut per aliud matrimonium solvitur.

d. Sanchez quidem censet de dissolutione matrimonii per professionem religiosam dubitandum non esse: etsi enim neque in iure neque in divinis litteris professioni religiosae vis tribuatur solvendi matrimonii in infidelitate consummati, exstat tamen certa ratio vim illam professioni tribuendi, eo quod professio solvat matrimonium ratum fidelium, cuius vinculum matrimonio consummato infidelium firmitus est.

b. Per susceptionem autem sacrorum ordinum matrimonium in infidelitate contractum non dissolvi certum est. Si mulier infidelis convertatur, postquam maritus fidelis iam sacros ordines suscepit, atque ad alias nuptias transire cupiat, petenda est dispensatio, ut aut vir ad uxorem redire aut uxor novas nuptias inire possit¹⁰⁾).

•7) *S. Officium* 2S. mart. 1860. Cf. *Constitutio* Pii V. *Romani Pontificis* 2. aug. 1571 ; *S. Officium* 22. nov. 1871; *Wernz* n. 703 ss.

•8) *S. Officium* 13. mart. 1901.

•9) *S. C. de propag. fide* 26. iun. 1820. Cf. *Cappello* I. c. 781, 4.

10) *Sanchez*, I. 7. disp. 77. n. 9. *Hallerini-Palmieri* VI. n. 472 ss. *Lehmkuhl* II. n. 932. *Cappello* I. c. 760: «practice recurrendum in singulis casibus ad s. Sedem*.

525. De dispensatione summi Pontificis. 1. Matrimonium in infidelitate contractum, etsi consummatum sit, per dispensationem summi Pontificis solvi potest. Matrimonium infidelium, quamdiu utraque pars in infidelitate manet, etsi nondum consummatum fuerit, a summo Pontifice solvi non potest, quia infideles eius iurisdictioni non subiacent; cum primum vero saltem unus coniugum ad fidem convertitur, matrimonium ratione partis fidelis iurisdictioni summi Pontificis subiicitur, qui pro potestate sua illud solvere potest, etsi in infidelitate consummatum fuerit, modo post utriusque conversionem consummatum non sit.

2. Nunc inter theologos generatim habetur ut doctrina theologicæ certa⁷¹⁾ s. Pontificem posse »in bonum fidei et salutem animarum* solvere *matrimonium legitimum* (in sensu cn. 1015, §3) vel vinculum naturale tantum.

*Cappello*¹²⁾ clare comprehendit casus posibles dicens: »R. Pontifex solvere potest: 1° vinculum matrimonii contracti in infidelitate, licet consummati, post baptismum unius partis; — 2° vinculum matrimonii mixti, contracti inter partem non baptizatam et partem baptizatam acatholicam, si haec pars baptizata acatholica aut pars non baptizata convertatur ad fidem catholicam; — 3° vinculum matrimonii initi inter partem non baptizatam et baptizatam in Ecclesia catholica cum dispensatione super impedimento disparitatis cultus; quae solutio tamen concedi non solet; — 4° vinculum matrimonii inter duos infideles initi vel inter partem baptizatam et non baptizatam, si post baptismum *utriusque* coniugis matrimonium consummatum non fuerit.»

In casu *dubii indissolubilis* circa baptismum in matrimonio contracto a duobus acatholicis dubie baptizatis privilegio fidei uti non possumus⁷²⁾, quia possibile est utrumque contrahentem de facto valide baptizatum esse, ideoque matrimonium ratum et consummatum, quod morte tantum solvi potest.

In matrimonio contracto inter partem non baptizatam et partem acatholicam dubie baptizatam recurrendum est ad S. *Officium*, si dubium de baptismo solvi non potest et una pars ad fidem catholicam convertatur⁷⁴⁾. Ratio est, quia solus S. Pontifex potestate sua vicaria in iure divino matrimonium legitimum solvere potest.

Potestas solvendi matrimonia consummata infidelium, quae summo Pontifici tribuenda est, ita explicanda videtur, ut dicatur *ipsam potestatem*, qua in favorem fidei solvantur matrimonia, esse immediate divinam et iuris divini, summum Pontificem vero pro sua potestate condiciones determinare posse, sub quibus eiusmodi matrimonia solvantur, sicut s. Paulus apostolica sua auctoritate determinavit, ut matrimonium solvi possit, si pars infidelis discedat⁷⁵⁾.

a. *Ratio interna*, ob quam s. Pontifex matrimonium in infidelitate consummatum solvere possit, cum primum eius potestati subest, desumenda est ex minore firmitate,

71) *Lercher* IV. 2. n. 792 s.

*) 1. c. n. 791.

72) C. i. C. 10. iunii 1937. A. A. S. 29 (1937) 307. *Periodica* 29 (1937) 473 ss.

74) Ibidem. — 76) Cf. *Lehmkuhl*, Theol. mor. II. n. 932. *Cappello* 1. c. 790. *Gasparri*, De matrimonio² 1169. *Vlaming-Bender* 1. c. pg. 503-507. Post Codicem promulgatum loquuntur de *privilegio fidei*, ad quod se *privilegium Paulinum* habet quasi species ad genus; cf. *Triebbs*, § 88. V. *felicitic*, De privilegio fidei eiusque fundamento iuridico. *Ius Pontificium* 17 (1937) 144—161,

quae matrimoniis infidelium convenit: matrimonium enim consummatum infidelium minus firmum est quam ratum fidelium, quia minus perfecte significat unionem indissolubilem Christi et Ecclesiae; matrimonium autem ratum fidelium a summo Pontifice solvi potest; ergo etiam matrimonium in infidelitate contractum et consummatum.

b. Matio externa desumitur ex facto; etenim constans est praxis sanctae Sedis permittendi infidelibus neoconversis aliud matrimonium etiam in iis adiunctis in quibus privilegium paulinum applicari non potest, quia desunt requisitae condiciones, praesertim vero quia pars infidelis non *discedit*. Haec praxis tx cn. 1125 facta est disciplina generalis; atqui id permitti non posset, nisi prius matrimonium ex declaratione summi Pontificis solvatur.

c. Summi Pontifices expressis verbis hanc potestatem sibi tribuunt : «attendentes huiusmodi connubia inter infideles contracta vera quidem, non tamen adeo rata censi, ut necessitate suadente dissolvi non possint⁷⁾).

⁷⁾ Gregorius *XIII.* const. *Populis ac nationibus* (25. ian. 1585); similia habet Urbanus *VIII.* cf. Documentum 8. in appendice Codicis.

QUAESTIO TERTIA.

De sponsalibus.

Articulus primus.

De promissione matrimonii.

526. Praenotiones. 1. Etsi matrimonio non debeant necessario praemitti sponsalia, adeo ut illud tum valide tum licite sine sponsalibus contrahi possit, complures tamen exstant rationes, ob quas matrimonio sponsalia praemittantur.

Rationes, ob quas matrimonio praemitti soleant sponsalia, sunt: ut sponsi interim parent ea, quae necessaria sunt ad vitam coniugalem ducendam; ut alter indolem et mores alterius interim experiatur: licet enim iam ante sponsalia haec investigatio necessaria sit, ipsa tamen tempore sponsalium continuari potest et debet; et si inde constaret matrimonium infelicem exitum habiturum esse, haec praevisio sufficiens ratio esset recedendi a sponsalibus; ut crescat desiderium futuri matrimonii; ut interim matrimonium futurum denuntiari, atque ut exquiri possit, num aliquod impedimentum inter sponsos subsistat.

2. Codex duplicem distinguit matrimonii promissionem: *unilateralem* (Eheversprechen) ab una parte factam et ab altera acceptatam, et *bilateralem* (Eheverlöbnis) ab utraque parte factam et acceptatam. Haec solet dici *sponsalia*⁷¹⁾.

3. Quaevis promissio *obligationem* inducit; utrum gravem an levem, ex fidelitate an ex iustitia, pendet ab intentione promittentis. Qui ex iustitia se obligare intendit, sub gravi in re gravi promissionem implere tenetur. Promissio, quae cum quadam sollemnitate fit, e. g. in scriptis, coram testibus, cum iuramento, ex iustitia et in re magni momenti sub gravi obligare censetur⁷⁸⁾.

4. *Obiectum* horum contractuum est matrimonium suo tempore ineundum, idque tum validum tum licitum; ad matrimonium enim invalidum vel illicitum nemo se obligare potest. Quae ergo matrimonium reddunt invalidum vel illicitum, reddunt sponsalia ex parte obiecti invalida.

Notandum est discrimen inter promissionem illicitam et promissionem rei illicitae; haec enim nunquam obligat, cum non possit dari obligatio praestandi rem illicitam; illa vero obligat, si res illicite promissa licite praestari potest. Hinc si quis voto castitatis obstrictus matrimonium promisit, invalida est promissio; at vero si quis insciis parentibus matrimonium promisit, illicite egit, promissio autem valida est.

527. Promissio unilateralis. 1. Ex definitione patet, hanc matrimonii promissionem constituere contractum gratuitum, qui promittentem obligat in conscientia sive ex fidelitate sive ex iustitia standi promissis.

⁷¹⁾ Cn. 1017, 1.

⁷⁸⁾ Cf. De praeceptis n. 546 s.

2. Ut haec promissio valida et licita sit, requiruntur sequentes condiciones: *a.* ut in promittente adsit voluntas se obligandi ad ineundum matrimonium; *b.* ut promissio ab altera parte acceptetur; *c.* ut promissio et acceptatio scripto firmentur: hac enim forma non servata nunc nulla oritur in concientia obligatio ineundi matrimonii^{7*)}).

Ea, quae infra circa condiciones et effectus sponsalium dicuntur, etiam huc referenda sunt.

Articulus secundus.

De natura sponsalium.

528. Promissio bilateralis. Condiciones ad eius valorem requisitae sunt hae: debet esse *vera, deliberata, mutua*, inter *personas habiles* ad contrahendum, *signo sensibili scripturae expressa*.

Priores tres condiciones communes sunt cuilibet contractui: *veritas* excludit *fictionem*; *deliberatio* postulat actum *perfecte* humanum; denique, quia agitur de contractu bilaterali, perficitur demum *per repromissionem*.

a. Ficta promittens per se vera sponsalia non facit, sed fictio probari debet; ex actu externo posito praesumuntur sponsalia valida. Sed etiamsi probaret fictionem, tenetur alterum indemnem servare, si aliter fieri non potest, eo quod stat promissioni.

b. Semiplena deliberatio non sufficit ad valida sponsalia facienda; sed valent quamdiu passio (ira vel amor) non est tam vehemens, ut turbet deliberationem.

c. Metus etiam gravis et iniuste incussus non invalidat sponsalia sed facit ea rescindibilia ad nutum eius qui iniustum metum passus est. Sponsalia non sunt in numero eorum contractuum, quos ius positivum ob metum irritos declarat (matrimonium et professio religiosa).

529. Inter personas habiles. *Habiles* ad contrahenda sponsalia dicuntur, qui aliquando valide et licite matrimonium inire possunt; qui ergo aetatem debitam habent et nullo impedimento sive dirimente sive impediante prohibentur; qui vero matrimonium validum et licitum inter se inire nequeunt, ad contrahenda sponsalia inhabiles sunt, quia eorum sponsalia, utpote de re impossibili vel illicita, invalida sunt.

Ad contrahenda sponsalia necesse non est, ut contrahentes inter se inire possint matrimonium eo tempore, quo contrahunt sponsalia, sed sufficit, ut illud *aliaquando* inire possint, eo scilicet tempore, pro quo promissio matrimonii facta est. Ergo inhabiles sunt:

a. Amentes (furiosi), qui ita mente capti sunt, ut peccati gravis non sint capaces.

b. Ebrii, qui usu rationis carent; quin etiam semiebrii, sicut et semifatui et semidormientes inhabiles sunt. *c. Surdi et muti et caeci* simul inde a nativitate ordinarie inhabiles sunt. Utrum absolute inhabiles sint necne, iam pridem auctores (*Sanchez, Schmalzgrueber, Pirhing*) disputarunt. Absoluta inhabilitas magis adhuc nostra aetate negari potest, cum nunc praesto sint media hos quoque homines instituendi. *Surdi* autem vel *muti*, quin etiam surdi et muti ad contrahenda sponsalia

^{7*)} Cn. 1017, 1.

inhabiles non sunt. — *d. Infantes* atque impuberes, qui necessariam rei cognitionem nondum habent, ex rei natura. — *e. Qui impedimento dirimente vel impediante laborant*, de qua re infra (n. 534).

530. Forma sponsalium⁸⁰⁾: 1. Valida sponsalia, quae scripto fieri debent (cum appositione diei, mensis et anni⁸¹⁾, duplici modo contrahi possunt: *a.* coram parochi (ordinario) per scripturam subsignatam a parochi et sponsis; *b.* coram duobus testibus per scripturam subsignatam a testibus et sponsis. Nomine parochi venit etiam quasi-parochus et vicarius parochialis, i. e. ille, cui omnia iura et officia parochi competunt; excluditur ergo vicarius cooperator.

Ratio talem formam in contrahendis sponsalibus statuendi sunt mala et pericula, quae ex privatis sponsalibus saepe orta sunt, scilicet liberior et peccaminosa conversatio inter sponsos intuitu futuri matrimonii, sponsalia temere inita, dubia de sponsalibus vere initis, fraudes, quibus praesertim puellae incautae sub promissione matrimonii decipiuntur, lites atque inimicitiae propter sponsalia rescissa inter sponsos eorumque familias ortae.

a. Quilibet parochus (Ordinarius), etsi non sit proprius sponsorum vel alterutrius eorum, sponsalibus interesse et scripturam tamquam testis qualificatus subsignare potest, dummodo id fiat in proprio ipsius territorio⁸²⁾. Quodsi sponsi in diversis parochiis habitant, praestat, ut sponsalia coram parochi contrahantur, qui necessaria documenta et proclamationes curaturus est.

b. Parochus non potest alium sacerdotem sibi substituere; si ergo sponsalibus tamquam testis interest sacerdos, qui non est parochus, simul alius testis subscribere debet⁸³⁾.

c. Testes esse possunt omnes (viri, mulieres, acatholici), qui de sponsalibus initis rite testari et scripturam subsignare possunt. Necesse est ergo, ut testes scribere sciant.

d. Si utraque vel alterutra pars *scribere nesciat* (vel sciat quidem sed nunc non possit), id in ipsa scriptura adnotari et alius testis addi debet, qui praeter parochum aut loci Ordinarium aut duos testes scripturam subsignet; secus invalida sunt sponsalia⁸¹⁾.

e. Si matrimonio obstat impedimentum, sponsalia obtenta demum dispensatione contrahenda sunt, quia de valore sponsalium, quae ab iis contrahuntur, qui impedimento dirimente irretiti sunt, diversae existunt auctorum sententiae.

f. Ut valida sint sponsalia, sponsi simul *praesentes* esse et scripturam simul cum parochi vel duobus testibus subsignare debent. Nec potest scriptura ab una parte et parochi vel testibus subsignata mitti ad alteram partem, ut ipsa vicissim cum parochi suo vel testibus subscribat. Si ergo sponsi morantur in diversis locis nec simul coram parochi vel testibus comparere possunt, sponsalia per procuratorem iniri debent.

2. Ad hanc formam servandam tenentur omnes catholici, tum si inter se tum si cum acatholicis sive baptizatis sive non baptizatis sponsalia contrahunt, nisi pro particulari loco vel regione aliter a s. Sede statutum sit.

⁸⁰⁾ Cn. 1017.

⁸¹⁾ S. C. C. 27. iul. 1908. Appositio diei, mensis et anni, quae ex hoc decreto ad valorem necessaria erat, in *Codice* non exigitur, ideo nunc consulenda, at non amplius necessaria est.

«) S. C. C. 28. mart. 1908.

M) S. C. C. 28. mart. 1908.

“) Cn. 1017, § 2.

a. Num acatholici vi Codicis ad hanc formam servandam teneantur, inter auctores non constat. Qui affirmant, dicunt', acatholici baptizati, qui in decreto *Ne temere* a servanda hac forma excipiuntur, a *Codice* non amplius excipiuntur, adeo ut sponsalia, quae fiunt ab haereticis vel schismaticis inter se, non servata forma, stricto iure sint invalida.

b. In *Hispania*, in universa *America latina* (et insulis *Philippinis*) non valebant sponsalia, neque in foro externo neque interno, nisi publica scriptura coram *notario* (non coram parrocho) confecta fuissent⁸⁵). Quod tamen ius speciale per decretum *Ne temere* abrogatum est⁸⁶).

3. *Promissio matrimonii occulta*, sive unilateralis sive bilateralis seu sponsalitia, ex *Codice* pro utroque foro invalida est⁸⁷), quae proinde nec effectus morales (fidelitatis, aequitatis) nec effectus iuridicos (fidei sponsalitiae) producit.

Sicut Ecclesia vel auctoritas civilis pro aliis contractibus certas formalitates praescribere potest, ita ut his non servatis contractus sit invalidus, ita in hoc casu factum est. Ratio cur hoc factum sit, superius (1.) relata est.

531. *Sponsalia possunt jieri absolute vel condicionate*; immo potest etiam *poena conventionalis* addi, solvenda, si alterutra pars sine causa recedit.

a. In sponsalibus non solum condicio *suspensiva*, sed etiam *resolutoria* licite apponi potest; in celebratione matrimonii autem, quamvis ex gravi causa et accedente licentia episcopi apponi possit condicio suspensiva, resolutoria tamen apponi nequit, nisi sit condicio resolutoria, quae contractui matrimoniali ex dispositione iuris inest (nisi s. Pontifex dispensaverit, nisi religionem elegero), quia contractus matrimonialis natura sua irresolubilis est.

b. A poena sponsalibus adiecta distingui debet *arrha* (Angeld), quae est omne id, quod sponsi mutuo sibi tradunt in *signum* sponsalium initorum et in *pignus* matrimonii contrahendi. Qui a sponsalibus recedit, amittit ea, quae dedit, et accepta reddere debet, matrimonio vero contracto sponsi recuperant arrham, quam dederant. Arrhae non sunt illicitae.

c. Ab arrhis iterum distinguenda sunt *dona* seu munera, quae praesertim a sponso tradi solent sponsae. Eiusmodi munera, si pro condicione sponsorum exigui sunt valons, censentur absolute donata, et proinde non sunt restituenda, si matrimonium non sequatur. Quodsi magni sint valoris, donata censentur intuitu futuri matrimonii, et proinde restituenda sunt, si matrimonium non sequatur. Attamen iuxta probabilem sententiam retineri possunt, si ex culpa sponsi solvantur sponsalia.

532. *De sponsalibus per procuratorem initis*. Sponsalia sub certis condicionibus tum valide tum licite per procuratorem iniri possunt: matrimonium enim ceterique contractus per procuratorem iniri possunt; ergo etiam sponsalia.

Conditiones autem requisitae sunt: a. ut procurator habeat speciale mandatum contrahendi sponsalia cum determinata persona; b. ut mandatum exsequatur ipse per se et non per alium, nisi habeat potestatem alium sibi substituendi; c. ut mandatum non sit revocatum, etsi nec procuratori nec alteri parti, quacum contrahit

w) S. C. C. IO. apr. 1891; S. C. *pro neg. eccl. exrtaord.* 5. nov. 1901.

8e) S. C. C. 12. mart. 1910.

87) Cn. 1017, 1.

sponsalia, revocatio innotuit⁸⁸). Mandatum non indiget condicionibus, quae ex cn. 1089 pro mandato ad matrimonium requiruntur.

533. De sponsalibus invititis parentibus initis, *a.* Sponsalia sine consensu parentum inita *per se* valida sunt, ubi nempe ipsum matrimonium non est illicitum: consensus enim parentum neque iure naturae nec lege positiva ad valida sponsalia requiritur. Quamvis enim personae minores in exercitio suorum iurium potestati parentum subsint⁸⁹), quoad matrimonium tamen sui iuris sunt et matrimonii promissiones facere possunt. Etsi ergo sponsalia insciis et invititis parentibus inita *per se* valida sint, parentum tamen consilium filii petere tenentur⁹⁰).

b. *Per accidens* autem fieri potest, ut non quidem matrimonium sed sponsalia, quae invititis parentibus fiant, invalida sint. Scilicet si parentes iustam rationem habent dissentendi, sponsalia sunt invalida, non propter dissensum parentum, sed quia matrimonium in hoc casu illicitum est; ad rem illicitam autem nulla est obligatio. Hinc si parentes sine iusta ratione dissentiunt, sponsalia non solum valida, sed etiam licita sunt, modo eorum consilium debite exquisitum fuerit.

Omnino consentiunt parentes iuste dissentire, si matrimonium cedit *in dedecus familiae* vel si ex eo *gravia scandala vel dissensiones* oritura praevidentur: filii enim dedecus familiae ex iustitia, et scandala atque dissensiones ex caritate praecavere tenentur; unde eorum matrimonium in hoc casu illicitum esset. Utrum iuste dissentiant parentes *propter notabilem disparitatem condicionis* utriusque sponsi, sive ex nobilitate sive ex divitiis ea oritur, an vero sponsi in hoc casu teneantur stare promissis, non aequae consentiunt auctores. Notandum est quaestionem supponere, sponso tempore sponsalium disparitatis inter ipsos existentis sibi conscios fuisse: etenim si eam ignorassent, sponsalia aut invalida aut saltem rescindibilia essent. Itaque *a.* si matrimonium propter disparitatem condicionis utriusque sponsi affert aut dedecus familiae aut scandala sive odia et dissensiones propinquorum, sponsalia propter hos effectus futuri matrimonii invalida sunt. Quodsi *b.* nihil horum ex futuro matrimonio timendum est, sponsalia censi debent valida; et sane illicitum non est, ut nobilis cum plebeia, dives cum paupere matrimonium ineat.

534. De sponsalibus inter eos initis, qui aliquo impedimento sive dirimente sive impediante laborant. 1. Sponsalia inter personas impedimento indispensabili laborantes invalida sunt: cum enim matrimonium propter impedimentum nunquam valide iniri possit, spondentes se obligant ad rem illicitam et impossibilem; ad rem autem illicitam vel impossibilem nulla est obligatio.

Indispensabilis dicitur impedimentum, in quo Ecclesia dispensare aut non potest, aut nunquam solet, aut dispensare quidem solet, sed in particulari casu desunt causae, quae ad obtinendam dispensationem sufficiant.

2. Idem dicendum est de sponsalibus *absolute* initis inter personas impedimento dispensabili laborantes: quamdiu enim impedimentum

Nihil impedit, quominus procuratorem agat femina; siquidem necesse non est, ut is, qui procuratorem agit, ipse sit capax illius iuris, quod mandanti acquiritur. Hinc fieri potest, ut duo viri vel duae feminae officio procuratorum fungentes sponsalia contrahant pro sponso absentibus. Cf. *Sanchez* 1. 2. disp. 11. n. 15.

*») Cn. 89.

M) Cn. 1034.

exsistit, licite contrahere non possunt; ergo neque ad contrahendum absolute se obligare possunt.

Ceterum si duo, qui impedimento dispensabili obstricti sunt, sponsalia ineunt, condicio de dispensatione petenda (si Papa dispensaverit) semper tacite intelligitur apposita¹⁾).

3. Sponsalia *condicionale* inita:

a. Certe valida sunt, si impedimentum aut ex se aut ex contrahentium voluntate cesset, et sponsalia sub condicione expressa vel tacita fiant celebrandi matrimonium, quando impedimentum cessaverit.

Hinc valide et licite contrahit sponsalia cessante voto implenda, qui temporaneo voto castitatis obstrictus est. — Valide et licite pars catholica cum parte acatholica contrahit sponsalia post conversionem partis acatholicae implenda. Vi horum sponsalium pars acatholica tenetur ad conversionem, quam cum matrimonio implicate promisit.

b. Si impedimentum solum per dispensationem cessat, et sponsalia fiunt sub condicione expressa vel tacita: si *Papa (episcopus) dispensavit*, ipsa ex rei natura pariter valida sunt: etenim sunt contractus initus sub condicione possibili et honesta, qui verificata condicione ex se validus fit²⁾).

Et haec quidem ex rei natura. Sunt (*Feje, De Becker, Aichner*), qui eiusmodi sponsalia simpliciter invalida dicant, tum quia inhabiles ad matrimonium ineundum etiam inhabiles censentur ad sponsalia sive absolute sive condionate contrahenda, tum quia variae decisiones Congregationum Romanarum ea invalida declarant. Quaestio ante Codicem controversa erat; ex novo iure nil contra validitatem obici potest³⁾).

Sponsalia inita *cum persona acatholica*, si fiant sub condicione obtinendae dispensationis, valida sunt; at parti catholicae matrimonio nondum inito manet facultas recedendi a sponsalibus, nisi matrimonium sit medium necessarium reparandi iniuriam. Cum enim matrimonium mixtum raro sit plane licitum, et Ecclesia illud semper dissuadeat, adest ratio sufficiens sponsalia dissolvendi.

Articulus tertius.

De effectibus sponsalium.

535. Quatuor sunt effectus sponsalium: 1. *Obligatio iustitiae* eaque *gravis* ad matrimonium postea contrahendum.

a. Oritur *obligatio*¹⁾, quia sponsalia sunt contractus, omnis autem contractus veram obligationem parit. *Iustitiae*, quia sponsalia sunt contractus onerosus; omnis autem contractus onerosus obligationem iustitiae parit. *Gravis*, quia obiectum²⁾

81) S. *Alphonsus* l. 3. n. 650 cum *Lugo* ibi citato.

n) Cf. *Schmalzgrueber*. Inter recentiores hanc sententiam tuentur *Ballerini-Palmieri* (VI. n. 57), *Gasparri*, *De Angelis*, *Rossetti* etc.

°3) Cf. *Vermersch* IV. n. 24, 2. Attamen ex positivo iure ecclesiastico eiusque interpretatione per praxim Curiae talia sponsalia habentur invalida. *Cappello* l. c. 85. *Coronata*, De sacr. III. 45.

81) *Gasparri* l. 99 ss. ex denegata actione ad petendam celebrationem matrimonii in foro externo deducit legislatorem suppressisse gravem obligationem ex iustitia, ita ut sponsalia causent levem tantum obligationem ex fidelitate ad matrimonium contrahendum. Hanc sententiam approbat *Coronata* III. 53.

contractus est res gravis scilicet matrimonium. Ad *matrimonium* aut, si iniuste a sponsalibus receditur, saltem ad reparandum damnum, quod ex solutione iniuste ortum est. *Postea* i. e. tempore determinato, si quod in contractu sponsalium praefinitum est, aut si nullum definitum fuit, quando una pars matrimonium rationabiliter postulat. Quare matrimonium ultra id tempus sine iusta causa notabiliter differre peccatum grave est.

b. Obligationi utriusque sponsi contrahendi cum altero matrimonium in utroque respondet ius exigendi ab altero suo tempore matrimonium. Ideo non licet iuveni, qui sponsalia contraxerat cum puella, hanc citra iniuriam derelinquere, ut aliam ducat in uxorem, etsi eam abundanter dotare velit: nam sponsa ipsum matrimonium iure suo exigere potest.

c. Sponsalia, eo quod obligant ad matrimonium postea contrahendum, obligant etiam ad omittenda omnia, quae futurum matrimonium impedire vel difficilius et gravius reddere possunt, et proinde ad omittenda ea, quae parti innocenti causam praebent rescindendi sponsalia, praesertim vero commercium carnale cum tertia persona⁹⁴).

2. *Invaliditas sponsalium*, quae cum alia persona contra fidem priorum contrahuntur: quod enim vi promissionis uni iam debetur, non potest alteri promitti.

Hinc si iuvenis cum duabus feminis sponsalia contraxit et cum secunda peccavit:

a. Tenetur ducere primam, nisi haec iure suo sponte cedat: prima enim sponsalia vim suam non amittunt, etsi postmodum alia contraxerit. Quocirca primae sponsae suaderi potest, ut iuri suo sponte renuntiet, ad id autem non tenetur, etsi ipsa nullum vel leve tantum, secunda vero magnum detrimentum pateretur⁹⁵).

b. Si prima iure suo sponte cedit, iuvenis secundam ducere tenetur, non quidem vi promissionis, quae nulla fuit, sed ad reparanda damna secundae illata, ubi haec ob spem futuri matrimonii in copulam consensit et ex ea gravida evasit.

c. Quodsi secunda, quando copulam cum eo habuit, sponsalia cum prima iam inita cognovit, iuvenis aliam obligationem erga secundam non habet, nisi ut pro educatione prolis forte susceptae solvat, quia scienti et volenti non fit iniuria.

3. *Illiceitas matrimonii* cum tertia persona, nisi sponsalia iam contracta rite fuerint soluta. Etsi enim sponsalia non amplius constituent impedimentum matrimonii impediens, manet tamen moralis obligatio non contrahendi contra fidem datam.

4. Ex sponsalibus, licet valida sint nec iusta causa ab iis implendis excuset, *non datur actio* ad petendam matrimonii celebrationem, sed solum reparationem damnorum, quae ex fide facta alteri parti huiusve parentibus evenerunt⁹⁶).

a. Actio reparationis damnorum mixti fori est, adeo ut Ecclesia et potestas civilis aequae competentes sint, at matrimonii celebrationem non suspendunt⁹⁷).

b. Hac iuris dispositione lex ecclesiastica circa effectus sponsalium conformatur legi civili *Austriae* (§ 45 s.) et *Germaniae* (§ 1298 s.), quae solum ad reparanda damna actionem iudicalem admittunt.

536. Ad quid obligent sponsalia sub condicione inita, a. Sponsalia sub condicione possibili et honesta (e. g. si hoc munus accepero) obligant

9i) Quale peccatum sit copula carnalis sponsorum cum tertia perspna, dicitur in fasciculo *De Castitate* n. 25.

M) S. *Alphonsus* n. 510.

».) Cn. 1017, 3.

»') C. i. C. 2.-3. iun. 1918. A. A. S. 10 (1918) 345.

sub gravi ex iustitia ad expectandum condicionis eventum; impleta autem condicione absque alio consensu transeunt in absoluta et ceterorum sponsalium obligationes pariunt, dummodo neutra pars consensum interim revocaverit.

Invalida sunt sponsalia, quae ante condicionis eventum cum tertia persona contrahuntur, quia sunt contra ius alterius partis.

Num impleta condicione sponsalia fiant valida, si alteruter ante impletam condicionem *illicite consensum revocaverit*, alii (*Lugo, Wernz, Lehmkuhl*) *affirmant*, quia illicita revocatio consensus etiam invalida est; alii (*Sanchez, Gasparri, D’Annibale*) *negant*, revocationem validam iudicantes.

b. Sponsalia inita *sub condicione impossibili* sunt invalida, nisi probetur condicionem ioco appositam et sponsalia serio inita fuisse.

c. Sponsalia inita *sub condicione turpi* ante impletam condicionem invalida sunt, ideo non obligant ad expectandum condicionis eventum; impleta autem condicione transeunt in absoluta et pariunt obligationem ineundi matrimonium, nisi condicio adversetur substantiae matrimonii.

Articulus quartus.

De dissolutione sponsalium.

537. Quomodo solvi possint. Sponsalia sunt contractus suapte natura dissolubilis, quippe cuius perpetuitatem nec lex divina ut in matrimonio, nec lex humana ut in professione religiosa exigit. Duplici autem modo sponsalia dissolvi possunt, aut *ipso facto* ex utraque parte aut per *voluntatem unius partis*, cui iusta praebetur causa resiliendi. Iam indicandae sunt causae, quae ipso facto ex utraque parte sponsalia solvunt, et causae, quae unam partem ab implenda promissione excusant seu facultatem ei concedunt sponsalia rescindendi.

Cum valida sponsalia nunc vim suam solum coram Deo et in conscientia exserant, nullum autem ius actionis conferant ad urgendam matrimonii celebrationem, ea, quae hic sequuntur, solum pastoribus et confessoriiis proderunt. Patebit autem tam varias esse causas, quae ab implenda promissione excusent, ut pastor animarum raro obligationem contrahendi matrimonium urgere possit, si alterutra pars a sponsalibus recedere voluerit.

§ 7. Causae, ob quas sponsalia ipso facto solvuntur.

Existente causa, quae sponsalia ipso facto ex utraque parte solvit, utrique parti conceditur libertas aliud matrimonium ineundi. Eiusmodi causae tres numerantur: *mutuus consensus, impedimentum superveniens, electio status perfectioris*.

538. *Mutuus consensus*, quo sponsi obligationem sponsalium sibi remittere possunt, etsi iuramento fuissent firmata: omnis enim contractus mutuo consensu solvi potest, sicut mutuo consensu ortus est, nisi ius eius resolutioni resistat; atqui solutioni contractus sponsalitii ius non resistit.

a. Hoc valet etiam in casu, quo sponsi post sponsalia copulam carnalem haberint: per copulam enim ipsa sponsalia maiorem firmitatem non acquirunt. Aliae tamen obligationes implendae sunt, si sponsa facta sit gravida.

b. Qui iuramentum sponsalibus addit, erga Deum se obligat ad matrimonium promissum contrahendum; Deus autem obligationem acceptat in gratiam eius, cui matrimonium promissum est; si ergo iste obligationem remittit, eam etiam Deus remittere censetur; hinc mutuo consensu solvuntur etiam sponsalia iuramento firmata. Ideo iuramentum, quod sponsalibus additur, hac tacita condicione fit: *nisi ab altera parte remittatur*.

539. Impedimentum superveniens, quo matrimonium promissum redditur impossibile: quod enim sponso prorsus inhabiles reddit ad ineundum matrimonium promissum, penitus aufert obligationem sponsalium. Impedimenta supervenientia esse possunt:

a. *impedimenta indispensabilia* sive iuris naturae (ut amentia, impotentia) sive iuris ecclesiastici, in quibus dispensari non solet.

Impedimenta supervenientia, in quibus dispensari non potest, sunt praeter omentiam unius partis et impotentiam, matrimonium valide initum, votum sollemne, ardo sacer.

b. *Professio religiosa sollemnis et susceptio ordinis sacri*: qui enim professionem sollemnem emittit vel ordinem sacrum suscipit, ad contrahendum redditur inhabilis, cum professio religiosa et ordo sacer constituent impedimentum perpetuo dirimens matrimonium.

Professio simplex (nisi ex privilegio speciali matrimonium dirimat) matrimonium reddit illicitum; cum ad rem illicitam non detur obligatio, sponsalia ex hac ratione practice invalide haberi possunt.

c. *Matrimonium* cum alia persona contractum, quod tamen non certo sed probabiliter tantum sponsalia dissolvit.

Omnes concedunt alteram sponsorum partem habere ius statim aliud ineundum matrimonium; quaestio autem, utrum obligatio sponsalium per subsequens matrimonium cum alia persona initum penitus extinguatur, an solum durante matrimonio suspendatur, adeo ut soluto matrimonio iterum reviviscat, controversa est. Qui docent sponsalia omnino solvi, hanc rationem afferunt: obligatio firmior matrimonii exstinguit obligationem minus firmam sponsalium. Insuper qui matrimonium contrahit, per se inhabilis redditur ad ineundum matrimonium promissum, cum suscipiat statum ex se perpetuum, qui matrimonio promisso repugnat. Quodsi matrimonium morte compartis dissolvatur, id fit *per accideris* nec rei naturam mutat. Qui vero cum s. *Alphonso* (n. 875) docent sponsalia solum suspendi, argumentantur in hunc modum: qui contrahit matrimonium, non redditur absolute inhabilis, cum matrimonium contractum non repugnet matrimonio promisso pro tempore, quo prius matrimonium per obitum alterius partis solutum fuerit. Insuper qui edito voto castitatis matrimonium contraxit, tenetur soluto matrimonio votum implere; ergo etiam qui initis sponsalibus matrimonium contraxit, tenetur soluto matrimonio sponsalia implere, si altera pars velit. Tandem nemini fraus sua patrocinari debet. Cum utraque sententia vere probabilis sit, merito scribit *Ballerini*: confessarius viduam cogere non potest ad pristinam illam promissionem implendam”).

M) *Gury-Ballerini* II. n. 733.

540. Electio status perfectioris. 1. Sponsalia enim semper fiunt cum hac tacita condicione: *nisi perfectiorem statum elegero*¹⁰⁰⁾; ergo uterque sponsus sibi reservat ius libere et licite transeundi ad statum perfectiorem relicto statu matrimoniali.

Sunt quidem, qui hanc vim solvendi sponsalia non tribuant electioni cuiusvis status perfectioris, sed solum *electioni status religiosi* seu voluntati et voto profitendi religionem: hi enim dicunt, illicitam esse electionem alterius status et proinde invalidum votum assumendi statum perfectiorem, quia Deus non acceptat, quod alteri iam promissum est. Verum cum eadem ratio pro *omni statu perfectiore* militet, ad omnes aequae extendenda est. Ratio autem est tacita condicio, sub quae sponsalia fiunt. Solvuntur enim sponsalia propter notabilem mutationem supervenientem, qua scilicet praevisa sponsalia non fuissent inita; sed eiusmodi mutatio est vocatio ad statum perfectiorem et voluntas eum assumendi¹⁰¹⁾.

2. Status eiusmodi perfectior est: *a. Status virginitatis*, quem elegit, qui emittit votum castitatis perpetuae.

In *foro externo* quidem sponsalia propter votum privatum castitatis perpetuae non indicantur soluta, in *foro interno* autem hoc votum emittentem ab obligatione sponsalium reddit liberum, dummodo seria et sincera voluntate emissum sit.

b. Status clericalis in ordine sacro, quem eligit, tum qui facit votum suscipiendi ordines sacros, tum qui suscipit minores vel ingreditur seminarium clericale cum vera et sincera voluntate suscipiendi ordines sacros.

c. Status religiosus in ordine vel congregatione cum votis perpetuis, quem eligit tum qui facit votum ingrediendi religionem, tum qui professionem religionem ingreditur cum vera et seria voluntate in ea emittendi professionem.

Auctores disputant, utrum electione status perfectioris sponsalia ex utraque parte solvantur, an alteri parti solum ius resiliendi a sponsalibus detur, si ipsa velit. Iuxta primam sententiam sponsalia (in foro interno) solvuntur per ipsum actum voluntatis, quo unus sponsorum sincere servitio divino in statu perfectiore se dedicat; iuxta sententiam secundam per voluntatem eligendi statum perfectiorem altera pars fit libera, quia eligens statum perfectiorem iure suo cedit; ipse vero liber evadit suscepto demum statu perfectiore i. e. suscepto ordine sacro vel emissa professione religiosa.

Cum sententia affirmans solutionem sponsalium ex utraque parte vere probabilis sit, confessario non competit ius cogendi eum ad implenda sponsalia, qui conceptam voluntatem amplectendi statum perfectiorem non exsequitur, sed e. g. post aliquod tempus e novitiatu vel e seminario egreditur. Supponitur tamen ipsum sincere ex vero amore status perfectioris egisse: etenim si dolose animum vitae perfectioris solum affectasset, ab obligatione sponsalium certe non liberatur¹⁰²⁾.

§ 2. Causae, ob quas sponsalia rescindere licet.

Exsistente causa, quae uni parti facultatem concedit rescindendi sponsalia, haec pars pro lubitu sponsalia solvere potest; quodsi ipsa a sponsalibus recedere nolit, alteri parti, quae ansam solvendi dederat, recedere non licet, nisi forte matrimonium ei notabiliter gravius

¹⁰⁰⁾ S. Alphonsus n. 870 ss.

¹⁰¹⁾ Cf. *Ballerini-Palmieri* VI. n. 185.

¹⁰²⁾ Cf. *Ballerini-Palmieri* VI. n. 174 ss. *Gasparri* 1. n. 92 s. *De Becker* p. 14. *Wernz* IV. n. 113. *Cappello* I. c. 121.

exsistat. Eiusmodi causae praeter metum iniuste incussum (n. 528) tres numerari possunt: *a. fractio fidei sponsalitia*; *b. status rerum a cognito diversus*; *c. mutatio notabilis*.

541. Violatio fidei sponsalitia: nam fidem frangenti fides servanda non est; actiones autem, per quas fides sponsalitia violari censetur, sunt potissimum sequentes:

a. Nimis differre matrimonium contrahendum.

Vel enim sponsalibus praefixus est terminus matrimonii contrahendi vel nullus praefixus est. Si primum, vel terminus praefixus est ad finiendam obligationem, quo in casu elapso termino sponsalia ipso iure ex utraque parte soluta sunt, vel terminus praefixus est ad urgendam obligationem, quo in casu, sive culpabili sive inculpabili mora unius partis elapsus est tempus, pars innocens a sponsalibus resilire potest. Quod si nullus terminus matrimonii contrahendi praefixus fuit, illa pars, quae diutius moras trahit, alteri parti potestatem recedendi a contractu facere censetur. Quanto autem tempore exspectare haec debeat, ut a sponsalibus iure resilire possit, prudentum indicio consideratis adiunctis determinandum est.

b. Sine consensu alterius partis alio se conferre.

Si una pars migrat in alium locum, inscia vel invita altera parte, nec spes est eam brevi redituram esse, pars remanens statim a sponsalibus resilire potest, sive causa migrationis fuit necessaria sive voluntaria: qui enim alio migrat, hoc ipso sponsalibus renunciare censetur, altera vero pars acquirit libertatem cum alio contrahendi.

Si pars remanens migrationis alterius partis notitiam habuit et consensit, reditum exspectare debet. Quodsi altera pars in locum vicinum se contulit vel spes est eam brevi reversuram esse, eius reditus exspectandus vel ipsa monenda est, ut intra certum tempus redeat ad celebrandum matrimonium promissum, et si non redeat, pars remanens libera est.

c. Alia sponsalia inire; et sponsalia quidem contra fidem priorum contracta invalida sunt, etsi iuramento firmata essent, utpote illicito, et pars, quae fidem sponsalitiam violavit, primis sponsalibus tenetur, altera autem pars innocens ab obligatione liberatur.

d. Fornicationem committere cum alia persona.

Distingui debet fornicatio ante sponsalia et post sponsalia commissam; insuper in fornicatione, quam sponsi committunt, duo attendi debent: primo is, qui fornicatur cum persona extranea, frangit fidem sponsalitiam, et deinde ob fornicationem redditur vilior; iste tamen effectus magis sponsam afficit, quam sponsum.

Propter fornicationem *ante sponsalia* commissam et post sponsalia cognitam tum sponsus tum etiam sponsa habet ius recedendi a sponsalibus, etsi sponsae hoc ius nonnulli negent¹⁰³⁾.

Propter fornicationem *post sponsalia* commissam, quae promissum matrimonium multo difficilius redditur, potest pars innocens (tam sponsus quam sponsa) a sponsalibus resilire, quia altera pars fidem fregit.

Si fornicatio ex *utraque parte* commissam fuit, habetur quidem delicti mutua compensatio, nihilominus sponsus recedere potest, quia sponsa, quae notabiliter facta est vilior, ius sponsi graviter laesit; sponsa autem iuxta communem sententiam resilire nequit, nisi sponsus prolem ex alia habuerit aut habitum fornicandi contraxerit¹⁰⁴⁾; sponsus enim ex fornicatione non censetur factus notabiliter deterior

^{1M)} *Lehmkuhl*, *Casus consc.* 11. 848.

^{1<M)} *S. Alphonsus* n. 862.

et proinde ius sponsae graviter non laesit. Sunt tamen, qui recte dicant sponsae obligationem ineundi matrimonium cum sponso fornicatore *non esse certam*, eam proinde ad matrimonium cogi non posse¹⁰⁵⁾.

Si unus sponsorum *tactus impudicos* cum tertia persona committit, sponsus a sponsalibus resilire potest, immo etiam sponsa, si eiusmodi turpia tam crebro admittantur, ut recte timeri debeat, ne sponsus sit fidem coniugalem violaturus.

542. Status rerum notabiliter diversus ab eo, qui antea cognitus fuerat. Si nimirum contractis iam sponsalibus una pars in cognitionem circumstantiae devenit tempore sponsalium iam existentis, quam si antea cognovisset, sponsalia non fecisset, haec pars iustam habet causam a sponsalibus resiliendi: sponsalia enim non obligant ultra voluntatem contrahentium; atqui contrahentes non censentur se obligare voluisse ad futurum matrimonium tam grave et difficile. Iam quaeritur:

Num sponsa defectus, quibus laborat, sponso manifestare teneatur et vicissim sponsus sponsae.

1. *In genere* dicendum est:

a. Uterque sponsus *ius* habet cognoscendi notabiles alterius partis defectus, ut contractui matrimoniali plena libertas servetur; ideo graviter contra iustitiam peccat, qui eiusmodi defectus occultat, sicut contra iustitiam agit, qui merces inutiles vendit ei, qui mercium vitia ignorat.

b. Non omnis defectus, qui cognitus sponsis ius tribuit recedendi a sponsalibus, sub gravi manifestari debet: quandoque enim defectus eiusmodi sunt, qui alteri parti matrimonium non reddant difficilior, quia ignorantur, cogniti tamen ius tribuant recedendi; iam vero in hoc casu illius ius graviter non laeditur, si defectus plane occultentur.

2. *In specie* haec notanda sunt:

a. Defectus, qui matrimonium reddunt invalidum, quantumvis probrosi, manifestandi sunt, aut a matrimonio abstinendum est.

Eiusmodi defectus duplicis generis est: aut est defectus, cuius absentiam sponsus exigit *tamquam condicionem sine qua non*, e. g. si virgo es, si illud crimen non commisi; aut est defectus, qui *impedimentum dirimens* continet.

b. Defectus, qui alteri parti matrimonium reddituri sunt vel damnosum vel notabiliter difficilior, quamvis probrosi sint, sub gravi manifestari debent, tum ante tum post sponsalia, si his iam initis supervenerint.

Eiusmodi defectus sunt: morbus praesertim contagiosus vel qui alterum ad perpetuam continentiam obligaret, gravis infamia personae vel familiae, proles ex alio viro relicta, sterilitas, status viduitatis, alia religio, graves defectus morales etc.

Quoad *fornicationem* ita distinguendum est: si *sponsus* ex ea prolem habuit, id sponsae manifestandum est, nisi talia sint adiuncta, ut sponsa nunquam in rei cognitionem deveniat. Si *sponsa* ex ea facta est gravida, rem sponso revelare debet; si tamen ante matrimonium parere et partum viro plane occultare possit, defectus diiudicari potest, ac si esset simplex fornicatio.

Si de simplici fornicatione agitur, sponsus defectum revelare non tenetur, quia defectus iste in sponso non censetur notabilis; sponsa vero fornicationem revelare

¹⁰⁵⁾ *Lehmkuhl*, Casus consc. II. n. 849; consentiunt *Gury*, *Matharan*, *Génicot*, *Wernz*.

debet, quia in sponsa defectus iste notabilis censetur, nisi artificio rem plane occultare possit, vel nisi ex cognita sponsi indole prudenter iudicari possit, ipsum hunc defectum non valde aestimare.

c. Non est obligatio (saltem gravis) manifestandi sive ante sive post sponsalia defectus, qui matrimonium non reddunt notabiliter difficilior, etsi illud minus appetibile reddant et alteri parti aliquam tristitiam afferant, sicut non est obligatio in contractibus leviores mercis defectus manifestandi. Nemo enim tenetur seipsum infamare et spe nubendi privare, ubi silentio suo ius alterius non laedit. Si tamen timendum esset, ne post matrimonium res palam fiat et exinde oriatur infaustum matrimonium, saltem ex caritate tenerentur manifestare defectum aut abstinere a conjunctione.

Eiusmodi defectus sunt: deformitas, ignobilitas, paupertas, indoles aspera et iracunda, inhabilitas ad gerenda negotia, ad administrandam domum etc.

543. Mutatio notabilis, quae sponsalibus superveniat: sponsalia enim censentur inita sub hac tacita condicione: *si res in eodem statu permanent*, idque ne matrimonium infelicem exitum sit habiturum.

Mutatio *notabilis* induci censetur quavis circumstantia, quae, si ante inita sponsalia exstisset aut cognita fuisset, a contrahendis sponsalibus retraxisset; eiusmodi autem est quaevis circumstantia, qua promissum matrimonium vere redditur multo gravius, difficilior et molestius. Mutatio haec accidere potest vel in bonis animi vel in bonis corporis vel in bonis fortunae.

a. *In bonis animi*: gravis morum asperitas, propensio ad ebrietatem, ludum, impietatem; si quis atrox crimen committit: atrox crimen illud censetur, quod grave damnum vel infamiam parit ut haeresis, homicidium, grave furtum.

b. *In bonis corporis*: morbus insanabilis vel contagiosus, amissio venustatis praesertim in sponsa, caecitas, abscissio membri. Quaeritur, num iusta adsit causa deserendae sponsae, si ipsa *invita corrupta* sit. Quod quidem affirmandum est, quia notabiliter facta est vilior: id enim quod in sponsa magni fit, est integritas corporalis, qua amissa, etsi sine culpa sponsae, notabiliter rerum condicio mutata est. Idem dicendum est, si corrupta fuerit ante sponsalia et postea tandem vitium istud detectum fuerit.

c. *In bonis fortunae*: superveniens paupertas in utroque sponso utrique concedit facultatem resiliendi, quia ex utraque parte accidit notabilis mutatio et matrimonium utrique redditur gravius; si alteruter amittat notabilem partem bonorum, altera pars, cuius bona immutata manent, resilire potest; si sponsa detegitur non habere dotem; si sponso adveniat pinguis hereditas. Quod si bona sponsi manent immutata et solum sponsae accedit pinguis hereditas, communiter huic non conceditur ius resiliendi a sponsalibus; at non videtur improbabilis sententia, quae etiam sponsae in hoc casu ius discedendi tribuit, quia si mutationem futuram praevidisset, sponsalia non contraxisset; si alteruter est nimio aere alieno gravatus, nec adsit spes, fore ut solvere possit; si sponsus evadit ineptus ad acquirendum officium pro sustentatione familiae necessarium.

Nota. Sponsalia rescindi possunt, si consideratis omnibus adiunctis merito timetur matrimonium celebrandum *infelicem exitum* esse habiturum. Ob hanc autem rationem nullatenus solvi possunt sponsalia, quod alia eaque melior se offerat occasio ineundi matrimonii. Immo ordinarie saltem dissuaderi, ne dicatur prohiberi debet sponsalium rescissio, quamvis sponso se offerat alia sponsa multo ditior nec quoad alias qualitates inferior.

544. *Num existente iusta causa solvendi sponsalia haec solvi possint propria auctoritate.* Si iusta causa solvendi sponsalia subsistit, ad ea solvenda non requiritur sententia iudicis, sed propria auctoritate per mutuum consensum solvi vel rescindi possunt: neque enim iure naturae neque iure communi positivo praecipitur, ut sponsalia non solvantur, nisi interveniente auctoritate iudicis.

Quaestio de obligatione sponsalium in iure vigente potissimum pertinet ad confessarium^{10*)}.

545. *Ad quid tenetur, qui sine iusta causa a sponsalibus recedit?*

a. Non solum is, qui sine iusta causa a sponsalibus recedit, sed etiam is, qui iustam resiliendi causam aut celavit aut sua culpa adduxit, tenetur reparare damnum, quod alteri parti resilienti infertur.

b. Plena reparatio damni complectitur tum damnum positivum tum damnum negativum. Illud consistit in donis et expensis ab altera parte intuitu futuri matrimonii factis, hoc tum oritur, ubi sponsa propterea alium virum reperire nequit.

c. Si recedit sponsa, ordinarie sufficit, ut sponso reparetur damnum positive illatum, quia vir facilius aliam sponsam reperit; quod si sponsus recedit, plena reparatio damni plerumque tum solum habetur, si sponsa etiam convenienter dotetur.

,oe) Cappello l. c. 136. Coronata l. c. 55.

QUAESTIO QUARTA.

De requisitis ante celebrationem matrimonii.

Ante matrimonii celebrationem parochus constare debet eiusdem validitati ac liceitati nihil obstare. Ut de hac re certior reddatur, ex officio *a. examen sponsorum* instituere, *b. matrimonium publice denuntiare* debet¹⁰⁷⁾.

Articulus primus.

De examine sponsorum.

546. A quo et quomodo instituendum. 1. Parochus ante proclamationes .tum vi officii \um lege positiva *sub gravi* tenetur instituere examen sponsorum, ut constet, num matrimonio a sponsis celebrando aliquid obstet, quo minus illud valide et licite celebrari possit.

Parochus *ex officio* tenetur procurare ea, quae ad validam et licitam sacramentorum administrationem requiruntur: *Benedictus XIV.* constitutione *Nimiam licentiam* (18. maii 1743) obligationem sponso sedulo examinandi lege positiva iniunxit, quam confirmat Codex¹⁰⁸⁾.

2. Examen instituere debet parochus, *_cuius_* est assistendi matrimonio¹⁰⁹⁾. Si pluribus hoc ius competit, praeferendus est *parochus sponsae*.

De consensu parochi sponsae potest etiam parochus sponsi examen instituere et ea, quae necessaria sunt, procurare. — Quodsi sponsus impeditur, quominus in locum sponsae ad -peragendum examen se conferat, illius parochus, petente parochus sponsae, examen instituit eiusque testimonium parochus sponsae transmittit.

3. Examen institui debet: \g, de impedimentis tum publicis tum occultis \b. de libertate consensus, praesertim mulieris; \C. de religione Christiana¹¹⁰⁾

a. Quoad *modum* peragendi examen de impedimentis, quod imprimis cum sponsis et duobus testibus simul praesentibus instituitur circa impedimenta publica, deinde cum sponso et sponsa *seorsim* circa impedimenta occulta, conferantur ritualia dioecesana. Ordinarii loci est, pro examine sponsorum peculiares normas dare¹¹¹⁾. Statuta ergo dioecesana de hac re edita vim suam retinent.

b Si matrimonio obstat *impedimentum publicum*, parochus moneat sponso, ut a matrimonio desistant, nisi adsit sufficiens causa dispensationis et ex omisso matrimonio gravia incommoda oriantur. — Si matrimonio obstat *impedimentum civile*, etiam huius dispensatio impetrari debet. Pari modo procuranda sunt documenta, si quae exigit ius civile.

4. Examen *de religione Christiana* nunquam omittendum est, nisi parochus aliunde sciat sponso sufficienter instructos esse. Cum enim ipsi sacramentum matrimonii suscepturi sint, et futuram, quam sperare licet, prolem in religione Christiana instituere debeant, debita scientia religionis instructi sint oportet. Scientia ad id necessaria refertur ad

¹⁰⁷⁾ C. 1020. — ¹⁰⁸⁾ Cn. 1020, 1. — ¹⁰⁹⁾ Cn. 1020, 1.

¹¹⁰⁾ Cn. 1020, 2. §. C, *Sacr. Instructio* 29. iunti 1941. A, A S, 33 (1941) 297—318. *Periodica* 30 (1941) 370—385. — ¹¹¹⁾ Cn.1020, 3.

ea, quae unusquisque necessitate medii et praecepti scire debet, ad quae pertinent obligationes proprii status.

Si alteruter vel uterque inveniatur doctrinae Christianae, ignarus, parochus eum edoceat prima saltem doctrinae Christianae elementa; quodsi renuant, sponsi non sunt ideo a matrimonio respuendi¹¹²⁾.

5. Praeter haec monet *Codex*: a. Nisi sponsi sint ex propria parochia parochus exigere debet ab utraque parte testimonium baptismi¹¹³⁾.

a. Testimonia baptismi sint recentia „nec ante semestre exarata, antequam matrimonium incatur", ut exhibere possint adnotationes de matrimonio forte iam contracto, de ordine maiori suscepto, de emissionem sollemnis professionis, de sententia nullitatis matrimonii ac de vetitis forsitan statutis e. g. in casu impotentiae.

Ex tali testimonio elucet etiam susceptio sacramenti confirmationis. Susceptio huius sacramenti non quidem videtur sub gravi praescripta, attamen urgenda est, si fieri potest sine gravi incommodo, quia coniuges ad implenda officia in familia valde indigent gratiis Spiritus S¹¹⁴⁾.

β) Si testimonia authentica haberi non possunt, per se sufficit affirmatio unius testis, qui est omni exceptione maior i. e. fide dignus vel iusiurandum ipsius baptizati, si in adulta aetate baptismum recepit¹¹⁶⁾. Plenior vero probatio (i. e. ut sub iuramenti fide duae vel tres personae omni exceptione maiores sibi firmiter cohaerentes de facto baptismo testificentur ex scientia propria) requiritur, si collatus baptismus alii fit »praeiudicium< i. e. laedit utilitatem alius personae e. g. si alterius personae interest baptismum collatum non esse, quia nullitas prioris cuiusdam matrimonii inde pendet^{115*)}.

Etiam si unus de nupturientibus sub iuramento affirmat se baptizatum *non* esse, recurratur ad parochum loci originis¹¹⁶⁾.

b. Tandem sponso vehementer adhortetur, ut ante matrimonii celebrationem sua peccata confiteantur et s. communionem recipiant¹¹⁷⁾.

6. *In periculo mortis*, ubi ad haec praestanda non suppetit tempus et matrimonium tamen aut necessarium aut saltem valde opportunum est, sufficit (nisi contraria adsint indicia), ut contrahentes sub iuramento affirmant se baptizatos esse et nullo detineri impedimento¹¹⁵⁾.

Nota. 1. Absoluto examine parochus se offert occasio monendi hortandique sponso, ut tempus, quod celebrationi matrimonii praecedit, caste transigant atque ad suscipiendum matrimonii sacramentum religiose se praeparent.

2. Ab examine sponso distingui debet *instructio sponso* (Brautunterricht), cuius obiectum constituunt mutuae obligationes coniugum, praesertim quoad vitam coniugalem nec non obligationes erga prolem. Cavendum est, ne obiter ac perfunctorie haec instructio habeatur et simul ne castae piaequae aures offendantur; quare diligenter praemeditari ac praeparari ipsa debet¹¹⁹⁾.

112) C. i. C. 2.-3. iun. 1918. A. A. S. 10 (1918) 345. Cf. cn. 1066. — 113) Cn. 1021, 1. A. A. S. 33 (1941) 300. cn. 470, § 3. Instr. S. C. Sacr. servanda a tribunalibus dioec. 15. aug. 1936, Art. 225, A. A. S. 28 (1936) 357. — 114) Cn. 1021, 2.

115) Cn. 779, 800. — 116*) Cn. 779 coli. cn. 1791, § 2. — 110) A. A. S. 33 (1941) 300. — 11T) Cn. 1033. — 118) Cn. 1019, 2.

m) *Rituale Rom.* tit. 8. c. 1. n. 14. Ad hanc instructionem parandam usui esse possunt: *Kühn*, Auf dem Wege zur Ehe (Freiburg 1922); *Schilgen*, Im Dienste des Schdpfers (Kevelaer 1939). *Rieder*, Brautexamen (Freiburg 1926). *Streng*, Das Geheimnis der Ehe (Einsiedeln 1937).

Articulus secundus.

De proclamationibus matrimonii.

547. De lege proclamationum. Lex Ecclesiae sub gravi obligans praecipit, ut matrimonium, antequam contrahatur, *ter a proprio contrahentium parrocho tribus continuis diebus dominicis aliisque festis de praecepto in ecclesia inter missarum sollemnia aut inter alia divina officia, ad quae populus frequens accedat, publice denuntietur*¹²⁰⁾.

a. Denuntiationes publicae matrimonii *banna* vocari solent, quae vox germanica esse et publicam prodamationem significare videtur, etsi hoc sensu nunc non amplius adhibeatur.

b. Legem bannorum in Gallia primitus existentem Concilium Lateranense IV. sub Innocentio III. ad universam Ecclesiam extendit; a Concilio vero Tridentino et a *Codice* eadem lex innovata et pluribus additis praescriptionibus accuratius determinata est.

c. Parrocho cum obligatione proclamandi matrimonium competit ius proclamationes faciendi, quod est proprium *ius parochiale*¹²¹⁾. Fideles vero petentes prodamationem acquirunt ius, ut eorum matrimonium a parrocho proclametur.

1. Hanc *let'em gravem* esse colligitur: *a.* ex gravi eius fine, ad quem obtinendum proclamationes multum conferunt; *^.* ex gravi poena olim statuta, sed per Codicem sublata; attamen admittit parvitatem materiae.

q. Finis legis triplex est: ut detegantur, si quae forte exsistant *impedimenta matrimonii contrahendi* *ut eliminentur matrimonia clandestina*, ne filii matrimonia contrahant invitis parentibus. Praecipuus autem finis primus est.

b. *Materia parva*. Unam tantum prodamationem ex tribus requisitis omittere vel eodem die duas facere, leve peccatum non *excedit*¹²²⁾; immo ex quorundam probabili iudicio duas omittere, grave non est, si periculum latentis impedimenti removeatur e. g. per plures dies exspectando antequam matrimonium fiat¹²³⁾. Item circumstantias praescriptas non formaliter, sed solum aequivalenter implere, veniale non excedit. Ex gravi causa omittere ea, quae sub veniali tantum obligant, omni culpa vacat.

2. Lex proclamationis obligat *quoad omnia catholicorum matrimonia: xci.* etsi matrimonium contrahendum publicum notum sit.; *>b.* etsi constet nullum subesse impedimentum, quia lex universalis urget, etsi in particulari casu finis legis cesset.

Excipitur tamen a. matrimonium principum, quod proclamari non solet, quia eorum genus adeo notum est, ut impedimentum, si quod subsit, facile cognosci possit; [i. casus urgentis necessitatis, ut si in periculo mortis contrahendum esset matrimonium ad legitimandam prolem.

3. Matrimonia, quae celebrantur cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus aut *mixtae religionis de iure non sunt publicanda*. Attamen Ordinarius id permittere potest servatis hisce condicionibus:

¹²⁰⁾ *Concilium Trident*, sess. 24. c. 1. De reform, matr. Cn. 1022, 1023, 1024.

¹²¹⁾ Cn. 462, 4.

m) S. *Alphonsus* n. 900.

lts) *D'Annibale* III. n. 453; *Gasparri* 1. n. 152.

Æquod absit scandalum^praecesserit dispensatio ab impedimento et
 ©omittatur mentio religionis partis non catholicae¹²⁴⁾.

Ubi tamen lex civilis proclamationes postulat tamquam condicionem validitatis in foro civili, etiam matrimonia mixta publicanda sunt, ne contrahentes priventur effectibus civilibus et ne parochus poenam incurrat.

548. De ipsis proclamationibus. Proclamationes fieri debent:
 1, *A proprio* contrahentium *parcho*¹²⁵⁾ vel ab alio de eius licentia.

a. Parochus proprius is est, in cuius parochia nupturientes domicilium aut quasidomicilium habent. Si in duabus parochiis domicilium aut quasidomicilium habent; uterque parochus est eorum proprius. Eorum, qui non habent nisi^t *domicilium dioeccsanum*, parochus proprius is est, in cuius parochia actu habitant. *Vagorum* parochus proprius pariter is est, in cuius parochia actu commorantur.

b. Parochus alium sacerdotem vel clericum ad denuntiationes faciendas delegare potest. Laicum autem delegare nequit, nisi ex legitima consuetudine ut in Hispania.

2. *Tribus continuis diebus dominicis vel festis*, quibus ex praecepto universali Ecclesiae vel particulari dioecesis urget obligatio audiendi sacrum, ut adsit concursus populi, non autem diebus festis abrôgâîs" etsi frequens populus confluere soleat. *Continuis* i. e. ita sibi succedentibus, ut nullus dies festivus sine denuntiationibus praetermittatur, ne forte populus denuntiationum obliviscatur. Si tamen dies festus ex qualicunque causa praetermittatur, sequenti die festivo proseguenda est denuntiatio.

a. Denuntiationes fieri etiam possunt diebus festivis *immediate sibi succedentibus*; quodsi tres dies festi immediate sibi succedant, praestat, ut unus sine proclamationibus praetermittatur.

b. Legi non satisfit, si proclamationes fiant *festis devotionis* vel *diebus ferialibus*, etsi frequens populus ad ecclesiam concurrat; attamen ubi consuetudo viget, in *festis suppressis* fieri possunt, modo populus frequens assistat sacris.

3. In ecclesia (scii, parochiali) inter missarum sollemnia aut inter alia divina officia, ad quae populus frequenter accedat¹²⁶⁾.

Antea denuntiationes solum inter missarum sollemnia fieri poterant; nunc expresse permittitur, ut etiam inter alia divina officia e. g. in vesperis vel occasione processionis vel contionis fieri possint, dummodo frequens populus adsit.

4. *Viva voce* de iure communi; potest tamen Ordinarius pro suo territorio publicationibus substituere publicam ad* valvas ecclesiae parochialis aliusve ecclesiae affixionem nominum contrahentium per spatium saltem octo dierum, ita tamen ut hoc spatio duo dies festi de praecepto comprehendantur¹²⁷⁾.

a. Haec exceptio, quae iam pridem (S. C. C. 28. mart. 1908) concessa est archiepiscopo Parisiensi pro parochis, quae ultra 10.000 animarum continent, nunc facta est universalis.

b. Si parochus in missa denuntiationis faciendae oblitus fuisset, vel si nomina sponsorum ab auditoribus nullatenus intellecta fuissent, proclamatio aut in sequentem diem festum differri aut in vesperis fieri posset.

¹²⁴⁾ Cn. 1026.

¹²⁵⁾ Cn. 1023.

¹²⁶⁾ Cn. 1024.

¹²⁷⁾ Cn. 1025.

c. Si aliquo die festo in alia ecclesia (filiali) haberetur missa parochialis et frequens populi concursus, ibi fieri posset denuntiatio, quia finis legis ibi melius obtinetur.

5. Considerato iure statuendae sunt sequentes regulae indicantes, utrum in una an in pluribus parochiis publicationes fieri debeant:

a. Si sponsi ad eandem parochiam pertinent, in ea tantum, si ad diversam parochiam pertinent, in utraque publicationes fieri debent

b. Si alteruter vel uterque sponsorum domicilium et quasi-domicilium aut duo domicilia habet, in omnibus his parochiis publicationes faciendae sunt: unusquisque enim est parochus proprius.

Minorennnes, qui extra domicilium parentum vel tutorum quasi-domicilium habent, tum in quasi-domicilio, quo actu commorantur, tum in domicilio parentum, quod est eorum domicilium *iuris*, proclamari debent.

< f , . c. Si alteruter sponsorum post annos pubertatis per sex menses alibi v ' 'commoratus fuerit, res deferenda est ad Ordinarium loci, cuius est proclamationes alibi faciendas aliasque investigationes praescribere¹“).

* Si adsit suspicio de contracto impedimento, parochus, etsi nupturiens per brevius tempus quam sex mensium alibi commoratus fuerit, consulat Ordinarium, qui matrimonium non permittat, nisi prius suspicio remota sit¹²⁹).

^.?r a. In parochia *originis*, si ibi sponsi domicilium non habent, et in parochia simplicis *habitationis* stricto iure publicationes fieri non debent, nisi particularia statuta aliud praescribant, quia illorum locorum parochus non est proprius parochus. Ordinarie autem praescribitur, ut publicationes fiant in parochia originis, si sponsi ab ea recesserunt in aetate adulta, et in parochia habitationis, si ibi per notabile tempus commorati sunt.

β. Si nupturientes durantibus proclamationibus domicilium mutant novumque acquirunt, parochus novi, non prioris domicilii eorum parochus proprius est, t. proclamationes tamen in novo domicilio non sunt faciendae nisi ex iure civili.

549, De dispensatione a lege proclamationum. 1. A lege proclamationum non solum Rom. Pontifex, sed ex iusta causa *dispensare potest* etiam *episcopus*, cuius potestatem *Codex* ita determinat¹³⁰):

Λ . L_ a- Ordinarius proprius a publicationibus etiam in aliena dioecesi ^.^.^sationem *unius* Ordinarii proprii. faciendis dispensare potest. Nunc ergo certum est, sufficere dispen-

h ‘ S* Plures s*n* Ordinarii proprii, ille ius habet dispensandi, in cuius dioecesi matrimonium celebratur. Quodsi matrimonium extra proprias dioeceses ineatur, quilibet Ordinarius dispensare potest, ad quem nupturientibus recurrere placuerit.

Parochus a proclamationibus dispensare nequit, nisi ab episcopo id delegatus fuerit; urgente autem necessitate declarare potest, legem Ecclesiae cum tanto incommodo non obligare; postea tamen ea de re moneri debet episcopus.

2. Iusta *dispensandi causa* non debet esse gravis, dummodo finis legis obtineatur, praesertim si ab una vel altera proclamatione tantum dispensetur.

Itt) Cn. 1023, 2.

“») Cn. 1023, 3.

1M) Cn. 1028.

histae causae dispensandi aliae sunt *gratiosae*, propter quas dispensari potest, aliae *necessariae*, propter quas dispensari debet, quia alias incommodum sponsis oriretur. Hujusmodi causae sunt:

- a. Si periculum est, ne matrimonium malitiose impediatur.
Si periculum est, ne sponsus derelinquat puellam a se violatam.
- c. Si ex dilatione matrimonii infamia contrahentium sequatur.
- d. Si propter necessitatem itineris matrimonium differri nequeat.
- e. Si sponsi propter senium vel propter condicionem plane dissimilem ludibrio exponantur.
- f. Si civili matrimonio iam contracto maritus velit quidem ritum ecclesiasticum peragi, nolit autem proclamationes fieri.

550. De obligatione revelandi impedimenta. 1. Per se existit *obligatio gravis revelandi* impedimenta matrimonii tum dirimentia tum etiam mere impedientia, etiam *occulta*, modo vere probabilis eorum notitia habeatur, et quidem *quam primum*, ne per dilationem matrimonii contrahendi difficultas augeatur.

a. Hae obligatio oritur ex *praecepto caritatis*, quia agitur de praeservando proximo a gravi peccato aliisque malis, quae ex invalido matrimonio oriuntur, tum ex *praecepto Ecclesiae*, quae ipso praecepto prodamationum implicite et *Codice* explicite manifestationem impedimentorum praescribit¹³¹).

p. Si impedimentum oritur ex *peccato occulto*, prius monendi sunt sponsi, ut vel a matrimonio desistant vel dispensationem sibi procurent; quod si monitio profutura non speretur, res immediate deferenda est ad parochum, ne inimicitiae oriantur, si sponsi frustra admoniti a matrimonio arceantur.

2. Ea *revelare debet omnis*, qui eorum notitiam habet, cuiuscunque sit sexus, aetatis, parochiae vel dioecesis, etsi ea *solus* cognoscat neque iuridice probare possit, quia revelatio non eo tendit, ut aliquis reus condemnetur, sed ut malum proximi et nullitas sacramenti praecaveatur.

3. *Ab obligatione* impedimenta revelandi *excusatur*: a, qui ea revelare non potest sine suo vel aliorum gravi damno; qui revelationem inutilem fore iudicat; c. qui scit iam petitam fuisse dispensationem pro foro interno.

< Is, qui *impedimentum novit sub secreto*, certo non excusatur, si impedimentum, КХТК-.i- novit sub *secreto naturali vel promisso*, at si impedimentum novit sub *secreto com-* P^._ r___- *misso*, non una est auctorum sententia. Communius docent etiam in casu secreti commissi manifestandum esse impedimentum, jtsi ratione officii (medici, advocati, obstetricis, parochi etc.) illud commissum fuerit, quia bonum commune, quod-^{*} — — exigit hoc secretum, praeferendum est bono, quod ex manifestatione sequitur, scilicet validitati matrimonii; item nisi ex revelatione sequatur gravis infamia ipsius committentis, qui non est unus ex contrahentibus, quia manifestatio cedit in damnum ipsius committentis secretum, ita ut idem ipse ad rem manifestandam non teneatur¹³²).

-t
-α—

551. Peractis promulgationibus quid faciendum¹³³). 1. Si nullum detectum fuerit impedimentum, nupturientes ad matrimonii celebrationem admittendi sunt.

¹³¹) Cn. 1027.

¹³²) *liallerini-Palmicri* VI. n. 582.

¹³³) Cn. 1031.

j , 2, Si impedimentum *certum* detectum fuerit:
v ' t a. Si impedimentum sit *occultum*, parochus publicationes peragat vel absolvat et rem tectis nominibus deferat ad Ordinarium loci vel ad s. Poenitentiarium.

k Si sit *publicum* et detegatur ante inceptas publicationes, non est ulterius procedendum, donec impedimentum removeatur, etsi dispensatio pro foro interno obtenta fuerit. Si detegatur post primam aut secundam publicationem, parochus publicationem perficiat et rem ad Ordinarium deferat.

3» Si oritur *dubium* de existentia alicuius impedimenti:

a. Parochus rem accuratius investiget, interrogando sub iuramento duos saltem testes fide dignos, dummodo non agatur de impedimento, ex cuius notitia infamia partibus oriatur, et si necesse fuerit, ipsas quoque partes.

b. Publicationes peragat vel perficiat, si *dubium* ortum sit ante inceptas vel expletas publicationes.

c. Matrimonio inconsulto Ordinario ne assistat, si adhuc superesse *dubium* prudenter iudicaverit.

Parocho igitur non licet ex noto adagio: *impedimentum dubium impedimentum nullum* ad matrimonii celebrationem procedere, sed iudicium de hac re Ordinario reservatur.

4. Matrimonium contrahendum non est, antequam omnia documenta necessaria recepta sint et tres dies ab ultima proclamatione decurrerint, nisi rationabilis causa aliud postulet¹³⁴⁾.

5. Si peractis proclamationibus matrimonium intra sex menses contractum non fuerit, publicationes repetendae sunt, nisi loci Ordinarius aliud videatur¹³⁵⁾.

6. Secundum Instructionem S. C. Sacr. diei 29. iun. 1941 parochus, cui incumbit ius et onus inquirendi i. e. parochus sponsae documenta transmittat parocho sponsi si est *alterius dioecesis* per tramitem cancellariae Curiae Episcopalis dioeceseos sponsi. Eiusdem Ordinarii sponsi est litteras testimoniales dare de libertate status sponsi.

Vice versa idem fit per Ordinarium proprium sponsae, si ex iusta causa parochus sponsi assistat matrimonio^{136*)}.

Denique (si nupturientium parochi sunt diversae dioecesis) parochus ne accedat ad matrimonii assistentiam, antequam transmissis omnibus documentis una cum Formulari, quod invenitur in Appendice Instructionis (Allegatum V.) a *Curia proprii Ordinarii* accipiat licentiam, quae »*Nihil obstata* nuncupatur.

Ut haec licentia *Nihil obstat* etiam expetatur, si nupturientes sunt eiusdem dioecesis S. C. Sacr. »valde exoptat^{136b)}

134) Cn. 1030, 1.

13B) Cn. 1030, 2.

36) Cf. cn. 1097, 2.

n»b) A. A. S. 33 (1941) 299, 317.

QUAESTIO QUINTA.

De impedimentis matrimonii.

Cvv loi5

Articulus primus.

De impedimentis in genere.

Y ' 552, Notio et divisio. 1. »Omnes possunt matrimonium contrahere, qui iure non prohibentur»¹³⁰). Quare *impedimentum* matrimonii generatim dicitur circumstantia, quae qx iprjs sive divini sive humani t statuto matrimonium contrahendum prohibet. Impedimenta matrimonii duplicis generis sunt, *atiaddirimentia*, quae matrimonium sub gravi prohibent et efficiunt, ut illud nec licite nec valide iniri possit;< alia *solum*]impedientia*, quae matrimonium sub gravi prohibent et efficiunt, ut illud licite iniri non possit. Impedimenta igitur matrimonii sunt leges aut solum prohibentes aut prohibentes et simul irritantes.

Vocantur *dirimentia*, non quod matrimonium *validum dirimant*, sed quod obstant, ne matrimonium attentatum *valide iniri* possit.

2. Impedimentum dicitur lccrhn/i, si de lege et de facto constat, et *dubium*, si aut de lege aut de facto aut de utroque non cqnstat.' Si de lege non constat, est dubium *juris*; si de facto non constat, est dubium *facti*; si de utroque non constat, dubium *juris et facti*.

3. Impedimentum censetur spnd/ia/m, quod in foro externo probari potest, et *occultum*, quod in foro externo probari non potest. Certe autem impedimentum est publicum, si *factum* ex quo oritur, est publicum (materialiter)', quamvis homines ignorarent, ex Hoc facto orin impedimentum (fojrmaliter occultum)'³⁷).

Ergo non impedimenti notitia inter homines, sed possibilitas illud in foro externo probandi est ratio huius divisionis. Quare e. g. consanguinitas vel affinitas non ideo fit impedimentum occultum, quod hominibus ignotum est, dum ex libris canonicis probari possit. Sed possunt esse occulta, si consanguinitas orta est ex copula fornicaria vel adulterina omnino ignota, quae neque ex libris canonicis, neque per testes probari potest. Duo vel tres testes omni exceptione maiores sufficiunt ad rem in foro externo probandam, immo quandoque unius testis depositio plenam fidem facit, si it testis qualificatus, qui deponat de rebus ex officio gestis^{13*)}.

4. Quamvis impedimentum ex una parte tantum se habeat, matrimonium tamen reddit aut illicitum aut invalidum^{13a)}.

£* ' 553. De impedimento dirimente dubio. Impedimentum dubium hic intelligitur impedimentum, quod non certo, sed probabiliter tantum exsistit, ubi nempe post diligentem veritatis investigationem remanet

¹³⁰) Cn. 1035.

¹³⁷) Cn. 1037; C. i. C. 25. iun. 1932. A. A. S. 24 (1932) 284.

·") Cn. 1791. A*x

^{13a}) Cn. 1036, 3.

fundatum dubium de existentia impedimenti. Porro dubium (probabilitas) potest esse iuris vel facti; et dubium iuris potest esse iuris divini aut iuris ecclesiastici.

a. Licitum est matrimonium inire cum irn^edimento dubio, si dubium esbiuris idque ecclesiastici,x quia in iwc casu Ecclesia supplet, yel potius quia lex ex voluntate Ecclesiae in hoc casu non obligat: »Leges enim etiam irritantes et inhabilitantes in dubio iuris non urgent«¹⁴⁰). Et quia cum eiusmodi impedimento licite iniri potest matrimonium, theologi dicere solent *impedimentum* (ecclesiasticum) *dubium* (dubio iuris) *impedimentum nullum*. Sed iudicium hac de re ferat Ordinarius.

b. Non licet matrimonium inire cum impedimento dubio, si dubium est iuris divini aut dubium facti: Si dubium est *iuris divini*, Ecclesia supplere non potest, et proinde sacramentum exponeretur periculo nullitatis;\ si dubium est *facti*, constat ipsam nolle supplere, Ordinarius autem in hoc casu dispensare potest: »In dubio enim facti potest Ordinarius in legibus etiam irritantibus et inhabilitantibus dispensare, dummodo agatur de legibus in quibus R. Pontifex dispensare solete¹⁴¹).

Si ergo e. g. probabile est, sponsum esse in tertio gradu consanguineum cum sua sponsa, illicite contrahit matrimonium, et si revera consanguineus est, etiam invalide. Ideo autem Ecclesia matrimonium in dubio facti non reddit validum, quia in hoc dubio per se et ordinarie deprehendi potest veritas, et solum per accidens in particulari casu non deprehenditur. Hinc si matrimonio obstat impedimentum dubium dubio facti, ad cautelam petenda est dispensatio, quam in hoc casu concedere potest episcopus.

554. Impedimenta dirimentia dividuntur:\1. Ratione originis in impedimenta *iuris naturae*;\iuris positivi divini et'iuris ecclesiastici pro diversa auctoritate, quae impedimentum constituit, impedimenta iuris naturae sunt *impotentia* et *consanguinitas* in primo gradu lineae rectae; iuris divini *ligamen*; cetera sunt iuris ecclesiastici.

Impedimentis iuris divini sive naturalis sive positivi omnes homines subiiciuntur, tum fideles tum infideles; impedimentis iuris ecclesiastici (saltem directe) soli fideles, impedimentis iuris civilis soli infideles ligantur.

2. *Ratione extensionis' in absoluta*, quae matrimonium dirimunt cum qualibet persona: votum, ordo, ligamen, aetas, impotentia absoluta;\et *relativa*, quae matrimonium dirimunt solum cum certis personis: cognatio, crimen, disparitas cultus, honestas publica, affinitas, impotentia relativa et raptus.

3. *Ratione dispensationis* in *imped'mznta\dispensabilia*, in quibus Ecclesia dispensare potest et solet; etx *indispensabilia*, in quibus Ecclesia aut dispensare non potest aut non solet. Primi generis sunt fere omnia impedimenta iuris mere ecclesiastici, secundi generis sunt impedimenta iuris naturalis et divini et nonnulla iuris ecclesiastici.

4. *Ratione finis immediati et iuris impugnandi matrimonium* in \ impedimenta *iuris publici*, quorum finis immediatus principaliter est

bonum commune, ideoque ius et officium impugnandi matrimonium ex tali impedimento invalidum competit promotori iustitiae¹⁴²⁾; et impedimenta \n/r/s privaff, quorum finis immediatus principaliter est bonum privatum contrahentium, ideoque ius et officium impugnandi matrimonium ex tali impedimento invalidum proxime ipsis contrahentibus competit et index ecclesiasticus solum ad instantiam partium contrahentium contra matrimonium procedit.

Huiusmodi est *impotentia*; cetera sunt iuris publici. Hinc matrimonium propter impedimentum impotentiae invalidum solum coniux, declarationem nullitatis exigendo, impugnare potest. Econtra cum e. g. ligamen sit impedimentum iuris publici, matrimonium propter impedimentum ligaminis invalidum iudex ecclesiasticus ex officio impugnare potest et debet.

5. *Ratione gravitatis et momenti* in impedimenta *gradus minoris*, qualia sunt:

- a. Consanguinitas in tertio gradu lineae collateralis;
- b. Affinitas in secundo gradu lineae collateralis;
- c. Publica honestas in secundo gradu;
- d. Cognatio spiritualis;
- e. Crimen ex adulterio cum promissione vel attentatione matrimonii, etiam per civilem actum tantum.

Impedimenta* *gradus maioris*, sunt cetera omnia¹⁴³⁾.

In impedimentis minoribus dispensatio valida est, etsi in petitione obreptio vel subreptio intercesserit, etiamsi unica causa finalis falsa fuerit¹⁴⁴⁾.

555. Quis in Ecclesia statuere possit impedimenta¹⁴⁵⁾.

1. Sola *suprema auctoritas ecclesiastica* (summus Pontifex et Concilium Generale) potest:

- a. impedimenta impediencia et dirimentia pro baptizatis statuere per modum legis sive universalis sive particularis;

Complures doctores censent, episcopos iure divino impedimenta impediencia et dirimentia ad modum legis statuere posse eosque hanc potestatem reipsa exercuisse, sed summum Pontificem *Gregarium IX.* (f 1241) eam sibi reservasse ad uniformitatem in usu huius sacramenti apud omnes fideles obtinendam. Eandem Romano Pontifici reservat *Codex* cn. 1038, 2.

- b. authentice declarare, quandonam ius divinum matrimonium impediat vel dirimat;

c. impedimenta iuris ecclesiastici sive impediencia sive dirimentia abrogare aut illis derogare atque in iis dispensare, nisi haec facultas a s. Sede aliis concessa fuerit.

2. *Ordinarii locorum* omnibus in suo territorio actu commorantibus* et subditis suis etiam extra territorium iusta de causa eaque perdurante matrimonium in casu particulari, sed ad tempus tantum, vetare possunt; at clausulam irritantem vetito sola Sedes Ap. addere potest¹⁴⁶⁾.

1«) Cn. 1971.

143) Cn. 1042.

144) Cn. 1054.

ĩ«) Cn. 1038-1041.

146) Cn. 1039.

Causae, propter quas matrimonium iuste prohiberi potest, duae potissimum numerantur: *a.* suspicio probabilis impedimenti, quod matrimonium aut dirimat aut impediat; *β.* timor probabilis, ne ex matrimonio gravia incommoda, ut scandala vel inimicitiae oriantur.

b. Parochus, qui iurisdictione in foro externo caret, matrimonium ad tempus simplici prohibitione extraiudiciali interdicat, donec res ab episcopo decisa fuerit.

3. *Consuetudo* novum impedimentum inducens aut in impedimentis existentibus contraria a iure reprobat. «U* u-j &

Existunt impedimenta consuetudine introducta e. g. cognatio spiritualis; in posterum huius originis impedimenta excluduntur.

Nota. Cum Christus Dominus ipsum contractum matrimonialem, immutata eiusdem naturae, ad dignitatem sacramenti elevaverit (n. 507, 2.), posset videri Ecclesiam, eo quod impedimenta dirimentia instituit et abrogat, Christi institutionem sacramentalem immutare. Verum notandum est contractum, quem Christus dignitate sacramenti auxit, non esse contractum mere naturalem vel civilem, sed canonicum, cuius valor a lege naturali et positiva tum divina tum ecclesiastica dependet.

556. Quos obligent leges matrimoniales Ecclesiae. 1. Leges matrimoniales Ecclesiae *obligant omnes fideles*, non solum catholicos sed etiam haereticos (et schismaticos) nisi expresse eximantur; quare impedimenta canonica afficiunt etiam matrimonia haereticorum. Et sane Ecclesia nunquam ut valida agnovit matrimonia haereticorum, quibus obstabat impedimentum canonicum¹⁴⁷⁾, et saepius declaravit ne longissimi quidem temporis consuetudinem efficere posse, ut quoad haereticos vim suam amittant leges matrimoniales Ecclesiae^{14*)}.

Nonnulli Germaniae theologi ut *Laymann* et *Schmalzgrueber* putabant, Ecclesiam posse quidem, sed non velle suis legibus matrimonialibus obligare etiam haereticos, ideoque Ecclesiam a quibusdam saltem impedimentis canonicis haereticos eximere. Verum hodie non est amplius theologus, qui hanc sententiam profiteatur. Nec tamen inferendum est, haereticorum prolem frequenter esse illegitimam: cum enim haeretici coniuges ordinarie in bona fide sint, eorum matrimonium est putativum ideoque proles legitima.

Haereticos et schismaticos quoque legibus ecclesiasticis quoad matrimonia teneri, ex Codice non est dubium, id quod evincitur fl. ex generali principio cn. 12 et cn. 87 stabilito, quo omnes baptizati legibus Ecclesiae tenentur *b.* ex cn. 1038, 2, quo Ecclesiae ius vindicatur pro omnibus baptizatis impedimenta constituendi; *c.* ex cn. 1070 et 1099, quo expresse indicatur haereticos ab aliqua lege exemptos esse; *d.* nec ignorantia aut bona fides eos excusat, cum cn. 16 dicatur, nullam ignorantiam a legibus irritantibus et inhabilitantibus excusare.

2. Leges matrimoniales Ecclesiae *non obligant infideles*, ideo impedimenta canonica saltem directe non afficiunt matrimonia infidelium: in infideles enim Ecclesia potestatem iurisdictiones exercet nullam.

Directe dicitur, quia indirecte, idque in triplici casu, potestas Ecclesiae etiam ad matrimonia infidelium se extendit: *a.* Matrimonia infidelium reguntur iure naturali et divino; Ecclesia autem est infallibilis interpretis iuris naturalis et divini; quare declarationes huius iuris ab Ecclesia prolatae etiam ad infideles se extendunt;

¹⁴⁷⁾ Cf. *Becker* p. 34 s.

¹⁴⁸⁾ De hac quaestione conferri possunt tres constitutiones *Benedicti XIV.*: *Matrimonia* 4. nov. 1741 (D. 1452 ss.); *Magnae* 29. iun. 1748; *Ad tuas manus* 8. aug. 1748. Cf. cn. 12 et 87.

v b. Si infidelis matrimonium contrahit cum fidei, quia hic subest legibus Ecclesiae, ratione connexionis etiam infidelis indirecte subiicitur Ecclesiae; γτ. Si infidelis matrimonio iunctus convertitur ad fidem, eius matrimonium per dispensationem summi Pontificis solvi potest, quo in casu matrimonium eius, qui manet in infidelitate, ratione compartis fidelis subiicitur Ecclesiae.

De impedimentis impedientibus.

§ 7. Votum.

a. Impedimenta impedientia alia sunt *improprie dicta*, quae obstant matrimonio quatenus sacramentum est, ut peccatum mortale et excommunicatio; alia sunt *proprie dicta*, quae obstant matrimonio ut contractus est. De posterioribus hic est sermo.

b. Eiusmodi impedimenta in antiquo iure numerabantur quinque: *Ecclesiae vetitum, tempus, sponsalia, votum et mixta religio*.

c. Antiquitus numerabantur duo alia impedimenta matrimonium impedientia, scilicet impedimentum *catechismi et criminis*. Nomine catechismi intelligitur professio fidei, quam baptizandus per interrogationes et responsiones ante fores ecclesiae antiquitus emittere debebat et partim adhuc emittit, quando interrogatur, num renuntiet satanae, num credat etc. Iam vero is, qui baptizandum in catechismo tenebat et pro eo respondebat (antiquitus a patrino baptismi diversus erat), quandam cognationem spiritualem imperfectam contrahebat, quae nomine impedimenti catechismi designabatur. Impedimentum criminis ortum est ex septem diversis delictis (ut incestus, occisio sacerdotis, occisio coniugis etc.). Impedimentum catechismi per Concilium Trident.¹¹⁹), impedimentum criminis per universalem consuetudinem abrogatum est.

d. In novo iure ex his duo tantum impedimenta impedientia referuntur; *votum* et *mixta religio*, quibus accedit in nonnullis regionibus tertium: *cognatio legalis*.

557. **Declaratio.** 1. Intelligitur *votum*, quod matrimonio immediate vel mediate adversatur, eo quod obligationem inducit, quae cum statu matrimoniali componi non potest. Quinque sunt eiusmodi vota matrimonium impedientia: \fl, *votum non nubendi* seu coelibatus; J). *votum virginitalis*, \c. *votum (simplex) castitatis* (perfectae); d. *votum ingrediendi religionem*; ^ . *votum suscipiendi sacros ordines*. Haec vota non *dirimunt* matrimonium, ut constat ex iure¹⁵⁰); ea tamen matrimonium *impediunt*, quia status matrimonialis cum eorum obligatione componi nequit.

Duo vota postrema matrimonio mediate adversantur: immediate obligant ad suscipiendum statum, qui deinde obligationem perfectae et perpetuae castitatis inducit; tria priora matrimonio immediate opponuntur, sed diverso modo. Vovens enim *coelibatum* formaliter promittit *non contrahere matrimonium*; vovens *castitatem* promittit *abstinere ab omni delectatione venerea* sive illicita sive licita in matrimonio. Sunt, qui votum *virginitatis* a voto coelibatus distinguant et, si vim terminorum respicimus, iure merito id faciunt: nam vovens virginitatem proprie et stricte promittit *abstinere a primo actu, quo virginitas amittitur*. Practice autem vix alicuius

ue) Sess. 24. c. 2. De reform, matr.

150) Cn. 1058, l.

In praxi quandoque difficulter discerni potest, utrum aliquis votum non nubendi seu coelibatus (virginitatis), an vero votum castitatis emisit. Ad rem discernendam vovens interrogandus est, quid Deo promiserit et qua intentione votum emisit; etenim si ea intentione votum emisit, ut ab oneribus matrimonii liber facilius et perfectius Deo servire possit, coelibatum, quodsi amore puritatis votum emisit, potius castitatem promisisse censendus est.

2. Qui aliquo horum votorum ligatus matrimonium contrahit, *graviter peccat*, quia habens votum aut huius impletionem sibi reddit impossibilem ›vel saltem periculo se exponit violandi votum, aut aliam partem dicipit aique ideo injuriam ei infert. Ut ergo licite matrimonium inire possit, antea dispensationem a voto petat oportet.

a. *Contrahens graviter peccat*: Habens *votum non nubendi* contrahendo matrimonium graviter peccat, quia contrahendo directe contra votum agit. Habens *votum virginitatis* directe contra votum peccat primo actu coniugali, quo virginitas amittitur; contrahendo autem peccat, tum quia voluntatem habet matrimonium consummandi, tum quia voti observationem sibi reddit impossibilem, eo quod comparti ius tradit exigendi debitum. Habens *votum castitatis* contrahendo non agit directe contra votum: attamen graviter peccat, quia voluntatem habet consummandi matrimonium et quia impletionem voti sibi reddit impossibilem, eo quod ius tradit exigendi debitum. Habens *votum ingrediendi ordinem* contrahendo peccat, tum quia voluntatem habet consummandi matrimonium, id quod indirecte et secundario repugnat voto, tum quia se exponit periculo laedendi votum vel decipiendi alteram partem. Habens *votum sacros ordines suscipiendi* contrahendo graviter peccat, quia impletionem voti sibi reddit impossibilem.

fe. Duo casus sunt, sed valde rari, in quibus contrahens aliquo horum votorum ligatus non peccat: Habens votum virginitatis, castitatis vel ingrediendi ordinem non peccat, si firmum propositum habet ante matrimonii consummationem accepta dispensatione (cn. 542,\1) ingrediendi ordinem religiosum; at nisi alteram partem de hac re moneat, eam decipiendo graviter peccat. Habens votum virginitatis vel castitatis non peccat, si utraque pars consentit in servanda in coniugio virginitate et castitate, quod tamen propter magna peccandi pericula raro permittitur.

Ad quid tenetur, qui ligatus uno horum votorum matrimonium contraxit?—In genere dicendum est ipsum eatenus a voto solvi, quatenus observatio facta est impossibilis, teneri autem ad voti observationem, quatenus sine compartis praeiudicio adhuc observari potest, nisi obtenta fuerit dispensatio.

Impossibilis facta est per ipsum matrimonium: votum non nubendi} per primum
■ictum conjugalem: votum virginitatis^votum ingrediendi religionem vel suscipiendi
s. ordines impossibile est saltem durante coniugio. Restat ergo votum castitatis,
a quo aut dispensatio petenda est, aut irritatio per alterum coniugem procuranda.

2.¹ *Mixta religio*TM).

558. Natura impedimenti. Impedimentum *mixtae religionis* existit inter duos baptizatos, quorum unus est catholicus, alter aꝥatholicus

¹,S1) *Eichmann*, Das kath. Mischehenrecht (Paderborn 1921). *Knecht*, Handbuch des kath. Eherechtes (1928) 282—343. *Ter Haar*, De matrimoniis mixtis eorumque remediis (Taurini-Romae 1931). *Hanstein*, Kanonisches Eherecht (Paderborn 1953) § 19. *Sipos-Gdlos*, Enchiridion iur. can. (Rom 1954) § 113 s.

De impedimentis matrimonii

(sectae haereticae vel schismaticae vel atheisticae adscriptus)¹⁵²).
Matrimonium inter eos initum *matrimonium mixtum* (Mischehe)
VOCatI,r' (.

1. Matrimonia mixta "*lege natUrali et 'divina* prohibita sunt ex triplici potissimum ratione:

g. Periculum perversionis, quod subit pars catholica; et licet non adsit periculum amittendae fidei, tamen adest saltem periculum frigescendi in fide et periculum indifferentismi.

b. Periculum perversionis, quod subit proles ex matrimonio mixto nascitura; et licet non educetur in ipsa haeresi, tamen adest saltem periculum neglectae educationis vere catholicae.

Communicatio in sacris, quam committunt contrahentes, eo quod pars catholica sacramentum administrat haeretico et vicissim ab haeretico sacramentum recipit. Cui insuper accedit, quod pars catholica sacramentum administret indigno et sic ad eius sacrilegium cooperetur.

2. Matrimonia mixta etiam *lege ecclesiastica* prohibita sunt. Ecclestæ tātū antiqtissimis-tenportbus ea prohibuit; et cum recenti tempore haec matrimonia invalescerent, antiquas prohibitiones innovavit, ut fideles a tanto malo averteret¹⁵³

Ex decretis s. Sedis parochi, cui se sistunt eiusmodi nupturientes, haec praestanda sunt¹⁵¹):

a. In primis eiusmodi matrimonium totis viribus *impedire* conetur.

b. Quodsi illud impedire nequit, exigendae sunt *condiciones*, quod universa proles in religione catholica educetur et quod parti catholicae et proli futurae plena libertas concedatur exercendi suam religionem.

c. Exigendae sunt *cautiones*, scilicet (ordinarie scripto) acatholicus promittere debet se condiciones fideliter servaturum esse¹⁵⁵).

d. Quibus praemissis res deferenda est ad episcopum, qui a s. Sede dispensationem procurabit.

e. Matrimonio assistere nequit, nisi consulto Ordinario, qui id permittere potest, si urgeat gravis causa et si ipse iudicet condiciones promissas servatum iri. Sub poena excommunicationis (cn. 2319) prohibetur, ne consensus matrimonialis praestetur vel renovetur coram ministro acatholico nisi ille fungatur munere civilis officialis (Standesbeamter).

/. Mixtis nuptiis iam celebratis sedulo invigilet, ut coniuges promissiones factas fideliter impleant¹⁵⁸).

Matrimonio, quod contrahitur a parte catholica cum alia parte item catholica, quae fidem abiecit, sed nulli sectae haereticae accessit, vel societati prohibitae nomen dedit, non obstat quidem impedimentum ecclesiasticum mixtae religionis; nihilominus matrimonium iure naturali et divino per se graviter illicitum est, cum

¹⁵²) C. i. C. 30. iul. 1934. A. A. S. 26 (1934) 494. ... declaravit, baptizatos qui sectae atheisticae adscripti sunt vel fuerunt habendos esse quoad omnes iuris effectus, etiam in ordine ad matrimonium, ad instar eorum qui sectae acatholicae adhaerent vel adhaeserunt. Proinde non sunt simpliciter impediti, sicut n. 563 de notoriis apostatis et sectae damnatae adscriptis dicitur.

¹⁵³) Cf. Constitutio Benedicti XIV. *Magnae nobis* 29. iun. 1748 (D. 1452 Ss.), et instructio *Pii IX.* 15. nov. 1858 ad episcopos transmissa. Cn. 1060 ss.

1M) S. *Officium* 30. ian. 1867; 11. ian. 1899.

rw) Cn. 1061, 2.

1M) Cn. 1064, 3.

eadem immineant pericula. Eadem regulae fere servandae sunt ac in mixtis, praeter dispensationem¹⁵⁷⁾.

559. Requisita ad dispensationem obtinendam tria sunt: *a.* debitae condiciones; *b.* opportuna cautiones; *c.* gravis dispensationis causa.

1. *Conditiones sunt:* *a.* ut universa proles in religione catholica educetur. Quamvis ad normam cn. 1061 cautiones de catholice baptizanda et educanda prole non exigantur de prole forte iam nata ante matrimonii celebrationem, tamen nupturientes omnino monendi sunt de gravi obligatione iuris divini curandi catholicam educationem etiam dictae proles forte iam natae¹⁵⁸⁾;

b. ut parti catholicae plena libertas concedatur exercendi suam religionem.

Cum his condicionibus non exhibitis matrimonium mixtum sit contra legem naturalem et divinam, patet ab iis praestandis nunquam dispensari posse, et Ecclesiam ab impedimento canonico non dispensare, nisi prohibitio legis divinae in casu particulari cessaverit. Hoc valet etiam pro dispensatione in articulo mortis danda ad contrahendum matrimonium.

Conditionibus non exhibitis dispensatio est invalida. >Matrimonium mixtum validum quidem est, sed illicitum, cum impedimentum mixtae religionis sit impediens tantum. In casu vero matrimonii inter partem baptizatam et non baptizatam (cn. 1070) contrahendi etiam ipsum matrimonium invalidum est, si dispensatio per defectum condicionum invalidatur; impedimentum disparitatis cultus est enim dirimens.

Attendi vero dehet ad differentiam inter firmum propositum implendi has condiciones et externam manifestationem huius propositi. Deficiente interno hoc proposito dispensatio semper invalida est, attamen usus facultatis dispensandi >invalidus dici nequit si utraque pars *saltern implicite* cautiones praestiterit i. e. eos actus praestiterit, e quibus concludendum sit et in foro externo constare possit eam cognoscere obligationem adimplendi condiciones et manifestasse firmum propositum illi obligationi satisfaciendi»¹⁵⁹⁾.

Quodsi agatur de matrimonio civiliter vel coram ministro haeretico attentato ita ut dissolutio impossibilis sit, et cautiones non praestentur, ad consulendum conscientiae partis petentis non patet alia via, nisi sanatio in radice, quae pro tali casu conceditur¹⁶⁰⁾.

Promissio de procuranda pro viribus conversione partis acatholicae¹⁶¹⁾ continet obligationem caritatis, ad quam implendam pars catholica haec potissimum prae-

**) Cn. 1065. Cf. n. 563. ¹⁵⁸⁾ S. *Officium* 16. ian. 1942. A. A. S. 34 (1942) 22.; cf. *Periodica* 31 (1942) 176—183. ¹⁵⁹⁾ S. *Officium* (10. maii 1941) A. A. S. 33(1941) 294 s, Cf. *Creuscn* in *Periodica* 30 (1941) 319—326. Triebs 1. c. pg. 234 s. 238. 255. Pro Japonia (30. 3. 1939) et pro Sinis (19. 2. 1949) S. *Officium* declaravit >perdurante hac circumstantiarum condicione* sufficere *cautiones aequipollentes* i. e. sincera manifestatio firmi propositi, catholicae saltem partis, faciendi, quod facere potest, ut universa proles catholice educetur, quamvis pars acatholica recuset idem propositum concipere. Cf. *Periodica* 38 (1949) 187—194.

1M) Sedes apostolica 26. sep. 1890 litteris ad episcopos Hungariae datis iterum affirmavit, dispensationem a debitis condicionibus concedi non posse [conspectum variorum fontium pro hac materia cf. *Fontes CIC.* n. 1292 s.: *Theolog. prakt. Quartalschr.* Linz 85 (1932) 790 ff.].

*) Sunt episcopi in U. S. A., qui non concedant dispensationem antequam pars acatholica per sex hebdomadas acceperit instructiones de fide catholica. Cf. cn. 1062. 1M) *Instructio S. C. de prop, fide* 9. dec. 1822.

De impedimentis matrimonii

stare debet, ut monitis et consiliis opportunis partem acatholicam ad veram fidem convertere prudenter conetur; ut pro eius conversione preces ad Deum fundat; praesertim vero ut virtutibus suis, maxime modestia, patientia et obsequiis (si sit uxor) fidei catholicae aestimationem et amorem insinuet¹⁻²⁾. De hoc medio agunt verba s. Petri¹⁻³⁾.

2. *Cautiones* opportuna*e* i. e. tales promissiones utriusque partis, quae prudentem seu moralem certitudinem praebeant fore, ut condiciones essentielles fideliter impleantur.

Qua *forma* debitae cautiones praestandae sint (viva voce vel scripto coram testibus vel notario, cum iuramento vel cum solo verbo honoris), lege universali hucusque praescriptum non est^{1M)}. Nunc autem S. *Officium* omnes Ordinarios et parochos monet, ne dispensationes unquam impertiantur, nisi cautiones in tali forma praestitae sint, ut fidelis carundem executio etiam vi legum civilium, quibus alteruter subiectus sit, vigentium in loco actualis vel (si alio discessuri sunt) futurae commorationis, nemo praepedire valeat. Secus ipsa dispensatio sit prorsus nulla et invalida¹⁰⁵⁾.

3. *Gravis causa*, ob quam dispensatio exigatur et concedatur, cum matrimonium mixtum sit contra legem universalem Ecclesiae.

Olim Ecclesia solum ex *publica* causa i. e. ex spe obtinendi magnum bonum commune dispensationem a lege prohibente matrimonia mixta concedebat; hodie dispensatio etiam ex causa *privata* conceditur, quae tamen vere gravis esse debet. Quodsi Ecclesiae quandoque ad concedendam dispensationem sufficiat causa canonica, quae solum pro aliis impedimentis valeat, ipsa gravem causam habet permittendi eiusmodi matrimonia. Quare per se peccant sponsi, qui sine causa vere gravi dispensationem ad ineundum matrimonium mixtum petunt Ecclesiamque timore maioris mali cogunt ad eam concedendam, quamvis cautiones debitas praestare parati sint^{1-·)}.

560. Liceitas matrimonii mixti Exhibitis cautionibus ~~e~~ obtenta dispensatione *matrimonium mixtum* per se *licitum* dici debet. Duo enim obstant matrimoniis mixtis: perversionis periculum, quod imminet tum parti catholicae tum proli oriundae, et prohibitio Ecclesiae; sed perversionis periculum saltem proximum cessat exhibitis cautionibus et prohibitio Ecclesiae cessat obtenta dispensatione.

Verum ex concessa dispensatione non semper liceitas et minus plena liceitas matrimonii mixti colligi potest: quandoque enim Ecclesia prudenti consilio permittit minora mala (perversionis pericula), dummodo seria adsit voluntas servandi cautiones, ad maiora mala vitanda e. g. ne pars catholica penitus a fide deficiat, ne sponsi diutius in matrimonio civili vivant etc.

a. Si perversionis periculum in casu particulari re ipsa non solum non cessaret, sed etiam proximum esset, contrahentes contra legem naturae graviter peccarent.

b. Quamvis omne periculum animae in parte catholica et in prole vix unquam penitus sit exclusum, ex causa tamen sufficienter gravi remotum aliquod periculum licite admittitur. Ex hoc ipso, quia remotum aliquod perversionis periculum fere

^{1M)} 1. Petr. 3, 1 s. Cf. s. *Augustinus*, Confess. l. 9. c. 9.

^{1-·)} Etiam *Codex* cn. 1061,2 haec tantum habet: Cautiones regulariter in scriptis exigantur. In Germania ut plurimum postulatur iurata promissio coram testibus ies) S. *Off.* 14. ian. 1932. A. A. S. 24 (1932) 25.

^{1-«)} *Lchmkuhl*, Casus consc. 11. n. 911. *Ter Haar*. De matrim. mixtis eorumque remediis.

De matrimonio

semper remanet, Ecclesia in eiusmodi matrimoniis aegre dispensat eaque nunquam non dissuadet; insuper accedunt magna damna, quae religioni catholicae ex matrimoniis mixtis ubique oriuntur.

c. Sunt, qui dicant, matrimonium mixtum nunquam licitum esse posse, quia ab eo separari non possit vetita communicatio in sacris. Verum nihil occurrit, quod ob gravem causam non posset licite fieri. Et sane ex gravi causa licet indigno sacramentum administrare et hoc modo ad eius sacrilegium cooperari; licet ab haeretico sacramentum petere et recipere, quod ipse, si velit, sine peccato administrare potest (potest autem, si in mala fide sit, per contritionem perfectam statum gratiae sibi comparare); tandem communicatio in sacris cum excommunicatis post Concilium Constantiense non est amplius prohibita, nisi hi sint nominatim excommunicati¹⁻⁷).

Nota. Quia matrimonia mixta peius se tum fegi Givinae tum legi ecclesiasticae adversantur et Ecclesia ea semper detestatur; quia insuper eiusmodi matrimonia ordinarie infelicem exitum sortiuntur: parochus omnem curam adhibebit, ut partem catholicam a contrahendo eiusmodi matrimonio avertat. Et quoniam teste exponentia sponsi initis sponsalibus aut praemissis iam diuturnioribus familiaritatibus vix amplius divelli possunt, conetur impedire, ne inter catholicos et acatholicos contrahantur familiaritates, ex quibus matrimonia mixta oritura sint. Quodsi omnis conatus futurus sit irritus, id saltem curabit, ut requisitae condiciones ita exhibeantur, ut certa spes futurae executionis praebeatur, et post celebratas mixtas nuptias diligenter invigilabit, ut promissae condiciones reipsa observentur.

3. Cognatio legalis.

561. **Declaratio.** 1. *Cognatio legalis* est propinquitas personarum ex adoptione proveniens. Dicitur *legalis*, quia a lege civili primum constituta est, etsi postea etiam a iure ecclesiastico recepta sit.

2. *Adoptio* definitur actus legitimus, quo in filium vel nepotem assumitur, qui filius vel nepos non est. Fieri debet per actum publicum iuxta statutas cuiusvis regionis leges. Quare adoptionis naturam, ambitum et effectus ex codice civili suae quisque regionis discere debet.

3. *Triplex cognatio legalis* ex adoptione oritur: *paternitas legalis* inter adoptantem et adoptatum eiusque descendentes; *fraternitas legalis* inter adoptatum et legitimos filios adoptantis, qui sub paterna potestate existunt; *affinitas legalis*, quae intercedit inter adoptantem et uxorem adoptati et vicissim inter adoptatum et uxorem adoptantis.

4. In *iure romano* distinguitur adoptio *perfecta* seu arrogatio, si persona sui iuris ita in filium assumitur, ut in potestatem et familiam adoptantis transeat eiusque heres necessarius fiat aequae ac filii naturales et legitimi; et *imperfecta* seu adoptio simplex, si persona, quae sui iuris non est, ita in filium assumitur, ut non transeat in familiam et potestatem adoptantis, sed tamen aliquod ius in hereditatem accipiat.

5. Ex adoptione perfecta in iure romano ortum est matrimonii *impedimentum dirimens* cognationis legalis, et quidem

a. inter adoptantem, adoptatum et adoptati liberos ac descendentes (*paternitas legalis*);

*.) Cf. *Litgo*, De sacramentis disp. 8. n. 220 ss. *Ballerini-Palmieri* VI. n. 714.

b. inter adoptatum et liberos legitimos adoptantis, qui tempore adoptionis in patria potestate constituti sunt (fraternitas legalis);

c. inter adoptantem et uxorem adoptati et vicissim inter adoptatum et uxorem adoptantis (affinitas legalis).

Impedimentum cognationis legalis *perpetuum* est i. e. etiam soluta adoptione durat in iis, inter quos paternitas et affinitas legalis exsistit, in iis vero, inter quos fraternitas legalis intercedit, soluta adoptione impedimentum cessat.

Adoptio solvitur tum per emancipationem personae adoptatae aut filii (filiae) adoptantis, tum per mortem adoptantis.

6. *Ecclesia* hanc Romanorum legem suam fecit et cognationem ex adoptione perfecta ortam impedimentum matrimonii dirimens constituit. Recentiore tempore pleraeque nationes iuri romano substituerunt proprios codices civiles, unde orta est quaestio, num adhuc vigeret impedimentum dirimens cognationis legalis. Quaestio in hunc modum soluta est: Impedimentum dirimens cognationis legalis in iis locis remanet, in quibus lex adoptionis quoad elementa substantialia cum adoptione perfecta iuris romani conveniat. Quare in singulis regionibus investigandum erat, num leges vigentes quoad substantialia adoptionem perfectam imitentur. Cum quaestionis decisio difficultate non careret factum est, ut hoc impedimentum tamquam dubium haberetur, nisi s. Sedes authenticam declarationem de eo ediderit. Totam huius rei difficultatem Codex nunc aufert, eo quod legem civilem ut suam adoptat.

562. *Natura impedimenti.* 1. Peculiaris relatio, quae vi adoptionis inter adoptatum et familiam adoptantis exsurgit, rationem suppeditat statuendi, ne inter personas cognatione legali coniunctas matrimonium contrahatur. Reipsa ius civile adoptionem in multis regionibus impedimentum matrimonii constituit modo impediens modo dirimens. Iam vero Codex legem civilem suam fecit eamque, ut aiunt, canonizavit.

2. In iis regionibus, ubi *legalis cognatio* ex adoptione orta matrimonium lege civili reddit illicitum, etiam iure canonico illicitum est¹⁰⁸).

3. In unaquaque ergo regione dispiciendum est, num codex civilis cognationem legalem impedimentum matrimonii constituat, utrum impediens an dirimens, inter quas personas vigeat et quamdiu duraturum sit. Haec omnia pari modo etiam in foro ecclesiae valent.

4. Cognatio legalis impedimentum matrimonii *impediens* affert in *Austria, Belgio, Gallia, Germania, Helvetia, Hungaria, Luxemburgo*.

In compluribus aliis regionibus cognatio legalis est impedimentum dirimens (n. 600). Nota impedimentum canonicum non auferri dispensatione civili, sed solum dispensatione s. Sedis¹⁰⁹).

*«) Cn. 1095.

¹··) Cf. *Cappello* 1. c. n. 324. In *Anglia, USA., Lusitania* ex adoptione codex civilis nullum derivat impedimentum matrimonii; ibidem ergo nullum exsistit impedimentum canonicum impediens. In *Germania* est impedimentum temporaneum i. e. cognatio legalis tolli potest per contractum inter adoptantem et adoptatum, etiam per matrimonium civile aufertur. Cf. *Eichmann-Mörsdorf, Kirchenrecht* II. (1950), pg. 169. Similiter in *Austria*.

563. De indignis. Postquam de impedimentis impediens egerat, Codex statuit, quid parochus faciendum sit, si indigni matrimonium inire volunt¹⁷⁰). Indignos duplicis generis recenset: *a.* notorios apostatas et sectae ad Ecclesia damnatae adscriptos; *b.* publicos peccatores et censura notorie innodatos. Quamvis eorum matrimonio proprie dictum impedimentum non obstet, peculiarem tamen pastorum curam merentur.

Ad 1. *a.* Fideles a matrimonio contrahendo cum apostatis vel sectae damnatae adscriptis deterrendi sunt: etenim tum alteri parti tum futurae proli non minus periculum ab his imminet, quam ab haereticis et schismaticis.

b. Parochus eiusmodi nuptiis assistere nequit, sed rem ad Ordinarium referat.

c. Ordinarius licentiam assistendi concedere potest, si gravis causa urgeat et si prudenter indicet, universam prolem catholice educandam et periculum perversionis alterius coniugis amotum esse.

Ad 2. *a.* Si publici peccatores vel notorie censura innodati ad confessionem accedunt, etsi sacrilege id faciant, in foro externo habentur tamquam reconciliati coram Deo et Ecclesia; ideo nihil obstat, quominus ad matrimonium admittantur.

b. Si ad confessionem accedere recusant, parochus matrimonio ne assistat, nisi gravis causa (periculum matrimonii civilis, concubinatus, gravis damni etc.) urgeat.

c. De causa eiusque sufficientia, si fieri possit, Ordinarius consulendus est.

Articulus tertius.

De impedimentis dirimentibus.

564. Declaratio, *a.* Ut matrimonium valide et licite iniri possit, tria requiruntur: personae habiles, sufficiens consensus et debita forma. Tria ergo validitatem aut liceitatem matrimonii impediunt: *\personarum inhabilitas, \defectus consensus et \defectus formae.* In antiquo iure haec omnia impedimenta matrimonii vocabantur et una simul sub titulo impedimentorum tractari solebant. Codex solum inhabilitates personarum stricte et proprie impedimenta matrimonii vocat et sub hoc titulo de eis agit; de defectu consensus (Konsensmangel) et de defectu formae (Formfehler) alibi loquitur.

b. Impedimenta immediate ab ineundo contractu, mediate et consequenter etiam a suscipiendo sacramento arcent.

c. In novo iure impedimenta dirimentia numerantur tridecim tantum: 1. Aetas, 2. Impotentia, 3. Ligamen, 4. Disparitas cultus, 5. Ordo sacer, 6. Professio religiosa, 7. Raptus, 8. Crimen, 9. Consanguinitas, 10. Affinitas, 11. Publica honestas, 12. Cognatio spiritualis, 13. Cognatio legalis.

■«) Cn. 1065 et 1066. S. *Officium* (11. aug. 1949) A. A. S. 41 (1949) 427 applicat has normas communistis.

§ 7. *Aetas.*

565. Natura impedimenti. 1. Impedimentum *aetatis* in eo consistit, quod vir ante 16. aetatis annum completum,- mulier ante. 14. item completum matrimonium validum inire non possint¹⁷¹⁾).

a. Etsi novum ius ad validum matrimonium ineundum maiorem aetatem quam antiquum exigat, fieri tamen potest, ut in nonnullis regionibus septentrionalibus ne hac quidem aetate plena pubertas naturalis cum potentia generandi proxima habeatur, ideo monet cn. 1067, § 2: Licet matrimonium post praedictam aetatem contractum validum sit, curent tamen animarum pastores ab eo avertere iuvenes ante aetatem, qua matrimonium secundum regionis receptos mores iniri solet.

b. Ex duplici ratione maior aetas ad valorem matrimonii quam sponsalium requiritur, quia matrimonium tum maiorem indicii maturitatem tum etiam potentiam generandi plene evolutam postulat. Etenim contractus sponsalitius est contractus *promissorius* de futuro et natura sua rescindibilis, matrimonium vero est contractus *traditionis* de praesenti et indissolubilis; ideo in sponsalibus minor gradus cognitionis sufficit¹⁷²⁾).

2, Hoc impedimentum matrimonium dirimit *iure ecclesiastico*, sx
quod iam ex eo patet, quod nunc ad validum matrimonium aetas
maturior exigatur quam antea. Insuper iure naturali praeter suffi-
cientem usum rationis nulla aetas ad valide contrahendum requiritur.
Infideles ergo hoc impedimento non ligantur.

3. Quia hoc impedimentum est iuris ecclesiastici, summus Pontifex per se in eo dispensare potest et reipsa ex gravissima causa quandoque dispensavit; quia tamen dispensatio rarissime conceditur, hoc impedimentum inter ea numeratur, in quibus *dispensari non solet*.

Cum impedimentum aetatis duplicem defectum respiciat, sufficientis discretionis et actualis potentiae generandi, et cum prior sit iuris naturalis, patet s. Pontificem solum in posteriore dispensare posse.

566. Declaratio. *Iure naturae* ad valide contrahendum non requiritur nisi perfectus usus rationis, adeo ut habeatur plena cognitio iuris et obligationis, quae contrahendo suscipiuntur, quamvis usus iuris matrimonialis nondum sit possibilis. Quia tamen non convenit ut matrimonium contrahatur, antequam coniuges ad usum matrimonii apti sint, sapienter Ecclesia aetatem determinavit, qua haec aptitudo ex communiter contingentibus praesumi possit. Aetatis autem determinatio stricte intelligenda est, ita ut nullum sit matrimonium, etsi ad debitam aetatem pauci tantum dies deessent, inimo si ultimus dies nondum esset completus.

a. In nostris regionibus vix contingit, ut impuberes matrimonium contrahant; in regionibus autem infidelium matrimonia impuberum frequentissima sunt, quae quidem inter ipsos infideles, nisi aliud obstat impedimentum, valida haberi debent.

b. Si sponsi ante aetatem canonicam matrimonium inire intendunt, parochus rem ad episcopum deferre debet, ad quem pertinet declarare, num in sponsis reapse adsitabilitas, quae requiritur, nempe prudentia et potentia generandi; dispensare autem non potest, ne quidem in casu dubii¹⁷³⁾; ratio est, quia in hac lege R. Pontifex dispensare non solet.

¹⁷¹⁾ Cn. 1067, I.

¹⁷²⁾ Cf. IVcr/jz n. 314, nota 30.

¹⁷³⁾ *Benedictus XIV.* constitutione *Magnae nobis* (D. 1452 ss.). Cn. 15.

£ 2. *Impotentia.*

567. De conceptu *impotentiae* (geschlechtliches Unvermogen) in oppositione ad *sterilitatem* (Unfruchtbarkeit) auctores in diversas abeunt sententias. Omnes quidem dicunt, impotentem esse, qui non potest praestare id, quod contractu matrimoniali essentialiter dari et acceptari debet; sed quid hoc sit, diversimode explicant.

t 1, *Prima sententia* requirit praeter actum ordinatum copulae, ex parte viri verum semen, et ex parte mulieris ovulum¹⁷⁴⁾. Haec sententia difficulter explicatur. Eius Ecclesia senibus, immo mulieribus excisis (i. e. quae per operationem carent utero et ovariiis) matrimonium permittat¹⁷⁵⁾; in multis casibus impossibile erit, discernere impotentiam; contra communem veterum sententiam deducit impedimentum potius ex incapacitate generandi, quam ex incapacitate coeundi, cum tamen illi auctores dicant, matrimonium consistere posse, etiamsi solus finis secundarius, utique etiam essentialis (seditio concupiscentiae) obtineri possit.

2. *Secunda sententia* requirit praeter actum ordinatum, ut vir verum semen effundat, quamvis ex parte mulieris non adsit ovulum, nec adesse possit, ut in excisis; verum autem semen dicunt quod a testiculis elaboratum est, etsi non contineat spermata vivida (ut in senibus); verum autem semen non esset quod producitur a vesiculis et glandulis¹⁷⁶⁾. Dicunt iuxta «constantem jurisprudentiam S. Rotae» vir est impotens «si in eo deest facultas seu potentia effundendi in actu coniugali verum semen, i. e. in testiculis elaboratum, etsi careat spermatozois. Praecipuum argumentum sumunt ex decisione *Sixti V.* «Cum frequenter 27. iunii 1587¹⁷⁷⁾, iuxta quam *eunuchi et spadones*, licet humorem forsitan quendam similem semini, non autem verum semen emittere possint, minime apti ad contrahenda matrimonia reputantur et «matrimonia ipsa sic de facto contracta nulla, irrita et invalida esse» declaratur¹⁷⁸⁾.

*Tertiam sententiam*¹⁷⁹⁾, defendunt auctores, qui impotentiam deducunt solum «ex incapacitate ad coeundum, i. e. ad actum naturaliter ordinatum. Rationes sunt: Haec definitio est ex traditione veterum

*74) Ita *Antonelli*, *Bucceroni*, *Wernz* (de quo tamen *Vidal* aliter opinatur), *Sancti-Leitner*; *Lehmkuhl*; *Coronata* (De sacr. III. n. 320 ss).

176) S. Off. 3. febr. 1887; 23. iul. 1890; 31. iul. 1895; S. Congr. Sacr. 2. apr. 1909. 12. oct. 1916.

177) Ita *Gasparri*, *De Smet*, *Cappello* (V. 342) et multi alii auctores.

178) Sententia 22. ian. 1944, n. 16. A. A. S. 36 (1944) 187, quae allegat *Pii XII.* Allocutionem ad S. R. Rotam [A. A. S. 33 (1941) 421 s.]. Monet S. Pontifex in determinanda incapacitate somatica ad matrimonium vitandam esse et exaggerationem, quae nimium deprimit finem secundarium matrimonii, et exaggerationem, quae ultra modum separat actum coniugalem a fine primario matrimonii. Cf. *Aguirre*, De impotentia viri iuxta iurisprudentiam rotalem in *Periodica* 36 (1947) 5—23. 179) *Bull. Rom.* 8, 870.

179) Ita *Vermeersch*, De castitate n. 58 ss. Theol. mor. IV. n. 46. *Arend* in *Ephem. theol. Lovan.* 9 (1932) 28 ss. et 442 ss. *Estudios eccles.* 24 (1935) 383. *Jos. Grosam*, Theol. prakt. Quartalschr. Linz (1930) 91 ss. *Vlaming-Bender*, Praelectiones iuris matrimonii (1950) pg. 184 ss.

auctorum, qui dicunt matrimonium stare, proinde etiam valide iniri posse, dummodo aliquis ex finibus secundariis (sine potentia generandi) obtineri possit. Haec traditio a saec. XVI per aliquod tempus turbata fuit ex male intellecto, textu Sixti V. Obicctum contractus est non ipsa generatio, sed corpus aptum ad copulam: si haec naturaliter ordinata est, habet etiam debitam ordinationem ad finem primum¹⁶⁰). Sedatio concupiscentiae enim et mutui amoris communicatio obtinetur in qualibet copula satiativa, etiamsi non adsint semen et ovulum. Insuper evitatur inconsequentia secundae sententiae, quae ad potentiam in viro plus postulat quam in femina, et confirmatur Responso S. *Officii* (16. febr. 1935), quo Ordinario Aquisgranensi declaratur in casu viri qui passus est vasectomiam bilateralem, totalem et irreparabilem, ita ut nullum sperma ex testiculis transferri possit via naturali, matrimonium ad mentem cn. 1068, § 2 non esse impediendum.

Impotentes ergo sunt certo (in quavis sententia):

1. Vir utroque testiculo carens, sive a nativitate, sive postea suppressi fuerint. Deletis enim testiculis deest illa secretio interna, quae membrum facit erigibile, ita ut actum copulae ponere non possit; similiter qui atrophiam perfecta testiculorum laborat.

Si quis in aetate adulta privatur testiculis, per aliquod tempus, quamdiu durat influxus secretionis internae, crigibilitatem retinet, quae tamen mox evanescit.

2. Vir qui habet membrum adeo deforme (nimis breve, vel quod aperitur solum in fundo, ita) ut intra vaginam seminare non possit.

3. Vir qui ex defectu psychico (insanabiliter) aut erectionem habere non potest, aut tam cito satiatur, ut intra vas seminare non possit.

4. Mulier, quae vaginam non habet, vel vaginam impenetrabilem, sive ex causa physica occlusam, sive ex defectu psychico^{160a}) (vaginismo) penetrationem ferre non potest.

His casibus accedunt iuxta secundam sententiam:

5. Vir qui duplicem vasectomiam irreparabilem passus est vel cuius vasa deferentia ex alia causa perfecte occlusa sunt (quia semen verum fundere non potest).

Iuxta primam sententiam insuper:

6. Mulier, quae uterum vel ovaria non habet, vel cuius utraque tuba secta est (quia ad generationem inepta est). Iuxta aliquos auctores.

7. Mulier quae habet vaginam penetrabilem quidem, sed versus uterum perfecte occlusam (non facile sanabilem); talis enim vagina non censetur vera vagina i. e. canalis apertus, sed potius saccus, proinde idem est, ac si vagina deesset¹⁶¹).

¹⁶⁰) Confirmantur haec in Enc. *Casti conn.*: »Habentur enim tam in *ipso matrimonio* quam in coniugalis iuris usu etiam fines secundarii, ut sunt mutuum adiutorium mutuusque fovendus amor et concupiscentiae sedatio, quos intendere coniuges minime vetantur, dummodo salva semper sit intrinseca illius actus natura *idcoque* eius ad primum finem debita ordinatio.« ^{160a}) Oesterle. Impotentia psychica? in *Il diritto ecclesiastico* 67 (1956) 312—314. ¹⁶¹) Periodica XIV (54). Oppositam sententiam defendit Gasparri, l. c. I. 534 s.

Quamdiu autem Ecclesia hos casus controversos non autctice solvat, in praxi matrimonium impediri non potest in casibus 5, 6, 7.

Omnes alii casus censendi sunt sterilitatis.

Nota. Sunt naturae frigidae, quae libidine sexuali (Geschlechtstrieb) prorsus carent. Rarius inter viros, frequenter autem inter mulieres eiusmodi naturae reperiuntur. Et mulieres quidem actum coniugalem exercere, quin et prolem generare possunt, etsi hoc defectu laborent; viris tamen copula cum eiusmodi mulieribus, propter carentiam amoris sexualis, minus grata atque amoena exsistit, qui propterea non raro apud alias mulieres adulterando quaerunt amoenitates, quas propria uxor eis suppeditare nequit. Viri autem frigidi plerumque impotentes sunt, utpote erectionis atque eiaculationis incapaces.

568. Divisio. Impotentia est: *a. Perpetua* aut *temporalis*, prout mediis humanis licitis nec graviter periculosis tolli potest aut non potest.

Perpetua censetur impotentia, quae removeri non potest absque periculo vitae vel gravis morbi, afferentis scilicet periculum mortis. Hinc si mulier laborans impotentia perpetua subiret operationem periculosam, quae optatum effectum adduceret eamque redderet potentem, vel ad alias nuptias transire posset, vel cum priore viro valide contrahere deberet.

b. Absoluta aut *relativa*, prout habetur aut relate ad quamcunque personam, aut tantum relate ad determinatam personam. Impotentia relativa potest etiam esse perpetua i. e. fieri potest, ut non exsistant media, per quae determinatae personae aptae fiant ad copulam inter se habendam.

c. Antecedens aut *consequens*, prout matrimonium antecedit, aut contracto demum matrimonio oritur, ut si viro post contractum matrimonium excidantur ambo testiculi.

d. Naturalis aut *accidentalis*, prout a natura seu a naturali corporis constitutione, aut ex causa accidentali e. g. ex morbo originem ducit. In priori ipsa capacitas naturalis deest; in altera exercitium huius capacitatis impeditur.

569. Impedimentum impotentiae in eo consistit, quod matrimonium inter eos initum, qui inhabiles sunt ad copulam, nullum est: etenim non potest esse validum matrimonium, in quo primus et principalis matrimonii finis obtineri nequit.

1. Impotentia *perpetua* et *antecedens* dirimit inatrmionium, si *absoluta* est, cum quavis persona, si *relativa* est, cum illa, quaeum copula haberi nequit (cn. 1068).

2. Nec impotentia *temporalis* nec impotentia *consequens* dirimit matrimonium: non *prior*, quia non facit simpliciter ineptum ad generandum, red solum ad tempus; non *posterior*, quia supervenit matrimonio valido, quod est indissolubile.

a. Ad quaestionem, *num obligatio sit tollendi impotentiam* post matrimonium detectam, ita respondendum: si absque periculo vitae vel gravis morbi, etsi non sine gravi molestia et dolore, auferri potest, exsistit obligatio eam tollendi: tenetur enim mulier grave incommodum subire, ut reddere possit ius, quod vir contractu matrimoniali acquisivit, quia hoc censetur medium ordinarium; quodsi absque periculo vitae vel gravis morbi auferri non potest, non tenetur, quia obligari nequit

ad subeundum tantum incommodum, ut ius viri servetur (nisi dicendum sit, matrimonium in hoc casu esse invalidum), quia hoc censetur medium extraordinarium.

fr. Attamcn s. *Alphonsus* (n. 1009) valde probabilem censet hanc sententiam, mulier)sm non teneri ad subeundam incisionem, si prae verecundia toto animo abhorrerai se subiicere oculis et manibus chirurgi. Verum nostri temporis modus sentiendi atque agendi in hac re longe distat a modo sentiendi agendique temporum s. *Alphonsi*X Quare hanc sententiam innuisse sufficiat.

c. Ad quaestionem, *num validum sit matrimonium*, si mulier per operationem-^ A facta sit potens, ita respondendum est: si operatio fuit periculosa, matrimonium est invalidum et per renovationem consensus convalidari debet, utrum in forma praescripta an privatim tantum, dicetur infra; si operatio non fuit periculosa, matrimonium validum est; si de periculo dubium est, consensus saltem ad cautelam privatim renovandus est. Eo autem sufficienter renovatur, quod coniuges, de dubio valore matrimonii conscii, vitam coniugalem continuant.

.3. Hoc impedimentum est *iuris naturae*: obiectum enim contractus matrimonialis est ius in corpus prout aptum est ad copulam coniugalem, sed ubi deficit essenziale obiectum, contractus ex rei natura est nullus.

Nota 1. Ex recentiorum physiologorum sententia, quae experientia innitur, X ad generationem absolute non requiritur, ut semen virile intra vas femineum immit- tatur, sed sufficit, ut ad os vaginae affundatur. Inde orta est quaestio, num adsit rj impedimentum impotentiae, si vagina mulieris propter arctitudinem absolute pene- n ^a trari non possit. Sunt, qui negent adesse absolutam impotentiam, quamvis vagina L-p mulieris absolute penetrari non possit, quia generatio non est absolute impossibilis. Verum omnino assentiendum videtur *Eschbach*, *Lchmkuhl*, *Wernz*, qui censent eos ad matrimonium impotentes esse, qui ex causa qualicunque cupulam cum penetratione vasis feminei habere non possunt, quia inhabiles sunt ad praestanda ea, quae ad *copulam naturalem* essentialiter requiruntur. Affirmanda enim videtur absoluta impotentia ad matrimonium, ubi habeatur absoluta impotentia ad copulam naturalem, etsi *per accidens* haberi possit generatio. Practice impedimentum in hoc casu haberi potest dubium, ideoque decisio a s. Sede petenda esset.

Nota 2. Qui matrimonium contrahit, laborans impotentia temporanea, quam brevi auferendam putat, non peccat; sed qui matrimonium contrahit impotentia temporanea diu duratura laborans nec comparti eam detegit, dupliciter peccat, eo quod compartem deceptit quoad qualitatem necessariam et eo quod periculo incontinentiae eam exponit.

4. De impotentia perpetua ante matrimonium *dubitans* non potest E k licite matrimonium contrahere, donec re diligenter investigata dubium a deposuerit: secus enim exponit sacramentum periculo nullitatis et comparti periculo deceptionis in qualitate necessaria. Quodsi post investigationem dubium perdurat, positive dubitans potest licite matrimonium contrahere, dummodo alteram partem de dubio mo- neat, atque matrimonio uti, usquedum impedimentum factum sit || certum.

570. De matrimonio cum parte impotente inito.

1. Si impotentia antecedens *certa* est statim propria coniugui11 auctoritate facienda est separatio quoad torum; omnimoda autem separatio absque indice ecclesiastico fieri non potest; quare possunt quidem quandoque excluso incontinentiae periculo tamquam frater et soror cohabitare, ordinarie autem ad iudicem ecclesiasticum re-

currendum et impedimentum rite probandum est, quo facto index sententiam de nullitate matrimonii fert, et coniuges separantur.

a. Antiquitus quidem praxis separandi coniuges, quorum matrimonium ob impotentiam antecedentem nullum erat, nondum ubique in Ecclesia invaluerat, sed putativi coniuges ut frater et soror cohabitare mittebantur; abolita autem hac licentia per *Sixtum* V. praxis separandi coniuges facta est universalis¹⁸²), quia semper adesse solet periculum incontinentiae. Si tamen separatio coniugum sit moraliter impossibilis, ut ubi leges civiles, quae impedimentum impotentiae non agnoscunt, coniuges simul permanere cogunt, etiam nostro tempore permittitur, ut cohabitent ad modum fratris et sororis, dummodo absit periculum peccandi¹⁸³).

b. Si confessarius advertit coniuges esse in bona fide i. e. eos putare se in legitimo matrimonio vivere et simul advertit impotentiam esse occultam, separationem autem moraliter impossibilem, eos in bona fide relinquere potest.

2. Si impotentia *dubia* est (sive dubium supervenit, sive praecessit), licite possunt coniuges uti matrimonio, etsi extra vas semen effundatur.

Quamdiu enim impotentia dubia est, semper adest aliqua spes copulam rite exercendi. Interim tamen apta remedia ad auferendam impotentiam adhiberi debent. Quodsi adhibita remedia nihil prosint, et usus matrimonii cognoscatur impossibilis, res ad Ordinarium deferenda est ad obtinendam aut coniugum separationem aut nuditatis declarationem.

Quod cn. 1068, § 2, *de ineundo matrimonio* dicit: illud nempe in dubio sive iuris sive facti non esse impediendum, valet etiam *de usu matrimonii*, quamdiu dubium est impedimentum.

Olim coniugibus ab Ecclesia concedebatur *triennialis experientia*, quo tempore debitum petere et reddere poterant, ut hac ratione constet, num revera adsit impotentia. Elapso demum triennio, si de impotentia constabat, matrimonium declarabatur solutum, iuxta hodiernam praxim eiusmodi experimentum non amplius requiritur et cum novum ius de triennali experientia sileat, ea non amplius conceditur, sed conceditur dispensatio in matrimonio rato et non consummato. Etenim si constat matrimonium non fuisse consummatum, facilius et brevior exstat via solvendi matrimonium, nimirum petendo dispensationem in matrimonio rato non consummato, quam declarationem nuditatis, quia impotentia antecedens et perpetua difficulter probari potest.

De hermaphrodismo¹⁸⁴).

571. Ut status quaestionis pateat, distinguendus est hermaphrodismus perfectus, imperfectus et improprie dictus.

a. *Hermaphroditi* (Zwitter) proprie dicuntur homines, qui organorum utriusque sexus participes sunt, ideoque in opere generationis pro lubitu vel virum vel feminam agere possunt. Eiusmodi hermaphroditos veros atque *perfectos* nunquam exstitisse nec existere unquam posse hodie ex physiologiae legibus certum est; at hermaphroditos imperfectos et improprie dictos existere et antea exstitisse experientia compertum est.

Ergo *antiquorum de hermaphroditis doctrina*, quam s. *Alphonsus* cx Busenbaum ita proponit; »si alter sexus emineat, secundum illum fandum valebit matrimonium;

IM) Constit. *Cum frequenter* 27. iun. 1587.

«») S. C. C. 15. dec. 1877. S. *Officium* 8. mart. 1900.

IM) Hermaphroditus (ερμαφρόδιτο) dicitur homo, qui a Mercurio (Ερμῇ) et Venere (Αφροδίτη) natus utriusque sexus particeps est. De hac quaestione disputat *Hürth*, Periodica 31 (1942) 5-12.

si uterque sit par, optio illis datur, utrolibet utantur, ita tamen, ut, quem semel elegerint, semper retineant-- haec inquam doctrina haberi debet tamquam antiquata.

b. Hermaphroditi *improprie dicti* sunt homines determinati quidem sexus, qui tamen praeter organa propria aliquo ex organis essentialibus alterius sexus donati sunt e. g. mas ovario vel utero femineo, femina testiculo virili. Hi quidem ad opus generationis perficiendum non sunt inepti.

c. Hermaphroditi *imperfecti* (Scheinzwitter) dicuntur homines dubii sexus, qui nec veri inares nec verae feminae sunt, cum eorum organa sexualia ita formata sint, ut utriusque sexus organa haberi possint. Hi ad opus generationis perficiendum ordinarie inepti sunt, cum in eo nec virum nec feminam agere possint¹⁵⁾. Ab eligendo statu sacerdotali vel regulari eiusmodi homines arcendi sunt.

§ 3. Ligamen.

572. Natura impedimenti. 1. Impedimentum *ligaminis* in eo est, quod coniux vinculo matrimonii ligatus non potest validum **matrimonium** inire, nisi prius matrimonium rite solutum fuerit: qui enim ius in corpus suum uni iam tradidit, non potest idem ius alteri tradere, nisi prior contractus legitime solutus sit¹⁶⁶⁾.

Nomine *ligaminis* intelligitur vinculum matrimoniale, quo uterque coniux alteri alligatus est. Hoc impedimentum constitutum est, ut servetur unitas matrimonii.

2. Impedimentum hoc fundatur in dogmate de unitate et indissolubilitate matrimonii, quare *iuris naturalis secundarii* est, si vir **aliud** matrimonium inire attentat vivente adhuc uxore; si autem uxor matrimonium inire attentat vivente adhuc viro, impedimentum *iuris naturalis primarii* est.

Existente priore matrimonio aliud novum matrimonium valide iniri non posse Ecclesia nullo non tempore docuit, etsi secundum matrimonium, consummatum primum autem solum ratum fuerit. Quare secundum matrimonium simpliciter pro concubinato habet, etsi index saecularis vel secta religiosa primum matrimonium solutum declaraverit. Poena infligitur cn. 2356 infamia iuris, et si monitio Ordinarii spernitur, potest etiam excommunicatio vel interdictum infligi.

In polygamia vero infidelium prima uxor habenda est pro legitima, nisi aliquod dirimens impedimentum matrimonium demonstretur invalidum.

573. Certitudo de statu libero. Ut secundum matrimonium *licite* iniri possit, requiritur, ut *moraliter certitudine* constet prius matrimonium vere solutum esse, nec sufficit probabilitas¹⁸⁷⁾: sacramentum enim extra casum necessitatis periculo nullitatis exponere non licet. Quare secundum matrimonium absque certa cognitione de dissolutione prioris initum graviter illicitum, sed tamen validum est, si prius matrimonium revera solutum sit.

Haec certitudo aliter comparanda est, si prior coniux vivit, et aliter, si agitur de morte prioris coniugis.

1. Si *prior coniux vivit*, procuranda est *declaratio nullitatis* prioris matrimonii.

¹⁸⁵⁾ Cf. A. Eschbach, Disputationes physiolog. theolog. 2 p; 53. Cappello l. c. 387. Niedermeycr, Handbuch d. Pastoralmedizin l. p. 176 ss.

¹⁸⁶⁾ Matth. 19, 9. 1. Cor. 7. 39. Cn. 1069, 1.

¹⁸⁷⁾ Cn. 1069, 2.

a. In quibusdam casibus sufficit declaratio Ordinarii vel parochi consulto Ordinario, sine processu et absque interventu defensoris vinculi, et potest fieri occasione examinis sponsorum¹⁸⁸⁾.

Hi casus sunt in genere ii, in quibus prius matrimonium ex defectu formae certo invalidum cognoscitur; in specie: si duo catholici in loco ubi certe vigeat *c. Tametsi*, vel post d. *Ne temere* omisa forma ecclesiastica contraxerant; vel si matrimonium mixtum coram ministro acatholico contractum fuerat in loco, ubi hoc certo invalidum fuit; vel si apostatae a fide catholica civiliter vel coram ministro acatholico contraxerant et nunc revertuntur ad Ecclesiam et novum matrimonium inire volunt.

b. In aliis casibus Ordinarius citatis partibus sed cum interventu defensoris vinculi matrimonii nullitatem declarare potest; in his autem casibus defensor vinculi appellare potest ad secundam instantiam¹⁸⁹⁾.

Hi casus sunt: si matrimonio obstabat impedimentum disparitatis cultus, ordinis, voti sollemnis, ligaminis, consanguinitatis, affinitatis aut cognationis spiritualis, et hoc ex certo et authentico documento constat, simulque eadem certitudine apparet nullam dispensationem datam fuisse.

c. In reliquis casibus processus cum omnibus sollemnitatibus instituendus est.

d. Prius matrimonium solvi etiam potest in casu Apostoli vel si est ratum tantum per dispensationem S. Pontificis.

1. *Si prior coniux mortuus est:*

a. Si habetur authenticum documentum de morte ipsa ex libris canonicis vel civilibus.

Praeter documentum e *libro mortuorum* status civilis desumptum esset etiam testimonium authenticum *rectoris xenodochii* vel nosocomii, in quo coniux diem supremum obiit vel *ducis*, in cuius cohorte militavit, vel *praefecti navis*, in qua navigavit, vel *consulis*, in cuius territorio mortuus dicatur¹⁹⁰⁾.

Si mors coniugis in ipsa parochia accidit, in qua secundae nuptiae celebrantur, testimonium non requiritur, si agitur de facto publico noto. Quodsi coniux in alio loco obiit, requiritur testimonium authenticum parochi loci, ubi mors accidit. Hoc testimonium sigillo parochiali, et si e dioecesi longinqua acquirendum sit, etiam sigillo curiae episcopalis munitum esse debet. Si eiusmodi testimonium authenticum obtineri nequit, res non amplius ad parochum spectat, sed ad Ordinarium deferenda est.

b. Si nil horum habetur, vel solum declaratio iudicis vel praefecti militaris de praesumpta morte ex diuturna absentia, procedendum est secundum instructiones romanarum congregationum¹⁹¹⁾, ex quibus haec habentur:

Non sufficit diuturna absentia unius coniugis nec sola fama de eius obitu nec unius testis affirmatio, nisi sit omni exceptione maior eiusque testimonium ex adiunctis firmetur. Sed requiritur *probatio positiva et legitima*, qualis ordinarie est aut documentum authenticum aut, si hoc haberi nequeat, testimonia duorum testium, ex propria experientia, qui omni exceptione maiores sint.

¹⁸⁸⁾ C. i. C. 16. oct. 1919 n. 17.

¹⁸⁹⁾ Cn. 1990, 1991.

¹⁹⁰⁾ Cappello l. c. 393.

¹⁹¹⁾ *Instructio s. Officii (1870) ad probandum obitum alicuius coniugis*; *Instructio Clementis X.* 21. aug. 1670, quae plenam certitudinem de statu libero contrahentium procurandam praescribit. Cf. A. A. S. VI. 436 ss. A. A. S. 3 (1911) 26. 102; 13 (1921) 348; 14 (1922) 96.

Extraordinarie admittitur etiam *probatio per indicia*, quae simul sumpta sufficiant ad moralem certitudinem gignendam. Iisdem nixus index ecclesiasticus obitum coniugis authentice declarat.

Etsi testimonium civile praesumptae mortis coniugis (staatliche Todeserklärung) foro ecclesiastico non sufficiat, tamen index ecclesiasticus illo iuvare potest.

Si coniux bona fide novum matrimonium contraxit vivente adhuc altera parte, hoc matrimonium post mortem comparis reipsa secutam non fit ex se validum, sed renovari debet consensus.

3. *Disparitas cultus.*

574. **Natura impedimenti.** Impedimentum *disparitatis cultus* in eo consistit, quod inter baptizatum in Ecclesia catholica vel ad eam conversum, et non baptizatum matrimonium validum iniri non potest. Quodsi ex haeresi vel schismate conversus postea ab Ecclesia catholica iterum deficit, habetur ut catholicus, et propterea hoc impedimento ligatur.

«*Baptizati in Ecclesia catholica*... sunt qui baptizati sunt, ut corpori **externo** τ. Ecclesiae catholicae inserantur, et quidem sive ex intentione ipsius baptizati, sive eius locum tenentis (parentum, tutoris)^sive (si nec baptizatus nec locum tenens intentionem habet vel habere potest) ipsius baptizantis

Etiam illi accensentur baptizatis in Ecclesia catholica, qui iam ab infanti aetate in haeresi, schismate, infidelitate vel sine ulla religione adoleverunt¹⁹²).

Non censentur baptizati in Ecclesia catholica infantes infidelium, qui *contra praescriptum* cn. 750 a catholico baptizati, acatholice educati sunt.

1. Hoc impedimentum, quatenus *dirimens* est, *juris ecclesiastici* est, etsi enim testimonium imis antiqui hoc impedimentum statuentis non exstet, longo tamen usu Ecclesiae, qui vim legis obtinuit, certum est disparitatem cultus matrimonium dirimere; in *Codice* autem expresse statuitur¹⁰³).

a. Statutum est hoc impedimentum, ne ex arcta familiaritate cum infidelibus fidelis una cum prole *periculum amittendae fidei* subeat; deinde etiam ne matrimonium, quod inter baptizatos sacramentum est, contrahatur a baptizato cum non baptizato; praesertim vero quia matrimonio, quod natura sua involvit intimam animorum conjunctionem, nihil magis adversatur, quam disparitas cultus et proinde disparitas in supremis vitae moralis et religiosae principiis.

b. Ecclesia ergo in hoc impedimento *dispensare potest*, et in regionibus quidem infidelium ex causa urgenti facilius dispensat; in nostris autem regionibus valde difficultur concedebatur dispensatio, et multo difficilior, si agebatur de matrimonio Christiani cum iudaeo. Quodsi Ecclesia ex gravi causa in hoc impedimento dispensat, id solum fit *sub iisdem condicionibus, sub quibus matrimonia mixta permittuntur*¹⁹³). Quae condiciones si non praestantur, dispensatio nunquam conceditur. Dispensatio vero impertita ab habente a s. Sede potestatem, non requisitis vel denegatis prae-

>«) C. i. C. 29. april. 1940. A. A. S. 32 (1940) 212.

1M) Cf. constit. Benedicti XIV. *Singulari nobis* (9. febr. 1749) n. 10. Ineunte saeculo 13. disparitas cultus iam est impedimentum matrimonii dirimens. Cn. 1070, 1.

”4) Cf. cn. 1071 et supra n. 559. Sed attendendum est in casu invaliditatis dispensationis e. g. ob cautiones non (vel non sincere) datas etiam ipsum matrimonium esse invalidum, quia agitur de impedimento dirimente. Cf. *Bouscaren-O'Connor*, The canon law digest IV. (Milwaukee 1958) 323—331.

scriptis cautionibus, invalida est. Et matrimonii nullitatem, si de ea ob hanc causam evidenter constat, ipse Ordinarius declarare potest, nec necessarius est ad e. Sedem recursus¹⁹⁵⁾.

c. *Ad convalidandum matrimonium* propter impedimentum disparitatis cultus invalidum facilius conceditur dispensatio.

2. Hoc impedimentum; quatenus *prohibens* est, *juris naturalis et divini* est; ratio *primi* est perversionis periculum, quod tum coniugi fidei tum proli futurae imminet; ratio *secundi* est prohibitio, quae in s. scripturis habetur: *Nolite iugum ducere cum infidelibus*¹⁹⁶⁾ i. e. nolite coniugium inire cum infidelibus.

3. *Haeretici et schismatici* (nati) hoc impedimento non tenentur. Matrimonium ergo inter haereticum vel schismaticum valide baptizatum et infidelem validum est.

a. Apostatae a vera fide catholica, item haeretici vel schismatici conversi, qui postea a vera fide iterum defecerint, hoc impedimento ligantur.

b. Magnum intercedit *discrimen* inter antiquum impedimentum disparitatis cultus et modernum. Antea enim disparitas cultus matrimonium dirimebat inter quemcunque baptizatum et non baptizatum, nunc autem solum inter baptizatum in Ecclesia catholica (cui aequiparantur haeretici vel schismatici conversi) et non baptizatum.

c. Quia hoc tempore valor baptismi ab haereticis collati saepe nullus est, complura matrimonia haereticorum ob disparitatem cultus erant invalida. Forte ideo Ecclesia hoc impedimentum restrinxit, ne multa haereticorum matrimonia essent invalida.

d. Matrimonia ergo haereticorum et schismaticorum usque ad 19. maii 1918 contracta iuxta legem pristinam diiudicanda sunt.

575. In dubio de baptismo. 1. Quoad matrimonia *contracta* cn. 1070, T § 2, haec statuit: Si tempore quo matrimonium contractum est (sive in matrimonio catholicorum, sive in mixto) pars communiter habebatur baptizata, aut eius baptismus erat dubius, standum est pro valore matrimonii ad normam cn. 1014, donec certo probetur, alteram partem baptizatam esse, alteram vero non baptizatam.

Inde a. si hoc certo probatur, matrimonium fuit invalidum, et ideo aut petita dispensatione convalidandum est, aut nullum declarandum secundum cn. 1990.

b. Si dubium permanet, matrimonium validum est⁴si dubium est quoad partem catholicam, haec utique sub conditione rebaptizanda est, quia baptismus est sacramentum necessitatis; vbi dubium habetur quoad partem acatholicam, haec non est baptizanda a ministro catholico, quamdiu non revertitur ad Ecclesiam.

2. Quoad matrimonia *contrahenda* ex compluribus instructionibus s. *Officii* haec tenenda sunt¹⁹⁷⁾:

Dubie baptizati habendi sunt ut Christiani; subsunt impedimentis ecclesiasticis; quoad matrimonium standum est pro valore baptismi.

Utique catholicus est baptizandus sub conditione, ob necessitatem salutis; pars acatholica vero non.

1M) S. *Officium* 21. iun. 1912. Cn. 1990.

,H) 2. Cor. 6, 14; idem prohibetur etiam 1. Cor. 7, 39.

”7) S. *Officium* 17. nov. 1830; 9. sept. 1868; 18. dec. 1872; 18. sept. 1890⁴ 4. febr. 1891. (Coll. P. F. 821, 1334, 1392, 1605, 1746.)

Solum si certum est alteram partem non esse baptizatam, adest impedimentum disparitatis cultus.

Ut sciatur, quando *valor* baptismi rite praesumi possit, s. *Officium* haec statuit:

Quoad haereticos, quorum ritualia praescribunt collationem baptismi absque necessario usu materiae et formae essentialis, debet examinari casus particularis.

Quoad alios, qui iuxta ritualia sua valide baptizant, validum censendum est baptisma, nec requiritur ulterius examen in casibus particularibus.

Quodsi dubium persistat, etiam in primo casu censendum est validum baptisma in ordine ad validitatem matrimonii^{10*)}.

In'diudicandis causis matrimonialibus baptismus in sectis Discipulorum Christi, Presbyterianorum, Congregationalistarum, Baptistarum, Methodistarum collatus praesumendus est validus, nisi in casu particulari contrarium probetur¹⁰⁹⁾.

£ 5. Ordo sacer.

576. Natura impedimenti. Impedimentum *ordinis* in eo consistit, quod matrimonium validum inire non potest, qui ordinem sacrum (subdiaconatus, diaconatus, presbyteratus) suscepit²⁰⁰⁾.

a. Ordo sacer matrimonium antea contractum non dirimit, sed solum eius usum impedit.

b. Quaestionem hucusque agitatam, num clericus ordinem maiorem suscipiens votum castitatis saltem implicite emittere debeat, Codex non solvit. Ideo certo non constat, utrum vis matrimonium irritans ex sola lege ecclesiastica, an ex lege Ecclesiae mediante voto, vel ex lege et voto simul oriatur²⁰¹⁾.

c. Sunt, qui dicant, votum sollemne in ordine religioso et in suscipiendo ordine sacro emissum unum esse impedimentum²⁰²⁾; attamen nonnulli auctores tenent *diversa esse impedimenta*, quia utriusque impedimenti diversa sit ratio et diversus effectus²⁰³⁾.

1. Triplex condicio requiritur ad inducendum hoc impedimentum:

a. Ut ordinatio valida sit;

b. Ut sit libere suscepta. Codex de hac re statuit: Qui gravi metu coactus ordinem sacrum suscepit nec, metu remoto, ordinationem ratam habuit, ab obligationibus clericalibus immunis declaretur²⁰¹⁾. Qm facto valide et licite matrimonium inire potest.

Si quis gravi et iniusto metu coactus sacram ordinationem suscipit, ordinatio valida quidem est, attamen ordinatus recursum habet ad s. Sedem, quae re probata declarabit, quod neque ad continentiam tenetur, neque ad matrimonium contrahendum inhabilis redditur, nisi postea expresse vel tacite (per exercitium s. ordinis) in obligationem coelibatus ex statuto Ecclesiae ordini annexam consentiat.

c. Ut sit suscepta cum cognitione obligationis: Ecclesia enim non vult clerico hoc onus imponere, nisi ipse ultro velit.

“.”) S. *Officium* 17. nov. 1830 (Coll. P. F. 871); 18. sept. 1890. (A. S. S. 25. 258.) 19°) S. *Officium*, 28. dec. 1949. A. A. S. 41 (1949) 650. Cf. *Hürth* in *Periodica* 39 (1950) 107—115. 20°) *Concilium Trident*, sess. 24. can. 9. De sacr. matrim. (D. 979). Cn. 1072.

201) Cf. *Bertrams*, De fonte obligationis caelibatus clericorum in sacris. *Periodica* 41 (1952) 107—129. *Idem*, De voto castitatis clericorum saecularium. *Per.* 44 (1955) 139—175. *Regatillo*, Institutiones iur. can. 1. (Santander 1956). n. 247. 202) *Lehmkuhl*, Theol. mor. II. n. 981. 203) Cf. *Matharan* Casus de matrimonio, n. 251. “*) Cn. 214, coll. cn. 1993—1998.

2. Hoc impedimentum est *iuris ecclesiastici*: etenim neque ex natura ordinis sacri neque ex vi interna voti sollemnis castitatis, sed ex sola lege ecclesiastica derivandum est²⁰⁵). Votum enim non natura sua, sed ex dispositione Ecclesiae matrimonium dirimit. Ordinem sacrum autem cum matrimonio consociari posse, ex praxi Ecclesiae orientalis colligitur.

Licet ideo non sit omnino indispensabile, valde tamen difficile sacerdoti conceditur dispensatio, adeo ut ex actis non constet, unquam concessam esse hanc dispensationem ad contrahendum (sed solum ad convalidandum) matrimonium. Minor est dispensationis difficultas cum diaconis et subdiaconis²⁰⁵).

3. *Poenae* hodie vigentes sunt: *a. Excommunicatio* latae sententiae Sedi apostolicae simpliciter reservata, quam incurrit tum clericus matrimonium attentans, tum persona, quacum illud attentat²⁰⁸). *b. Amissio* omnium officiorum ipso facto, si matrimonium etiam civile tantum contraxerit²⁰⁷), *c. Degradatio*, si ab Ordinario monitus post praefinitum tempus non resipuerit²⁰⁸), *d. Irregularitas* ex delicto²⁰⁹).

§ 6. Votum sollemne.

577. *Natura impedimenti.* Impedimentum *voti* in eo consistit, quod validum matrimonium inire non possunt, qui votum sollemne castitatis perfectae in ordine religioso sponte emisserint, vel simplex tantum, cui tamen ex speciali privilegio vis inest dirimendi matrimonii²¹⁰).

a. Votum sollemne: votum enim *simplex* castitatis perfectae, in religione emissum matrimonium impedit, non dirimit. Castitatis *perfectae*: votum enim sollemne castitatis *non perfectae* sed coniugalis tantum, quod in nonnullis ordinibus equestribus^{K_γ,κ,η λ} emittitur, impedimentum non constituit. *Sponte*: nam ut votum sollemne matrimonium dirimat, professio religiosa debet esse *valida*: at non est valida, si non est omnino libera, sed fraude vel metu gravi et iniusto extorta.

b. Votum igitur sollemne castitatis in religione emissum quoad matrimonium duplicem effectum habet, i) solvendi matrimonium iam contractum, si nondum consummatum est. ii) dirimendi matrimonium futurum.

1. Impedimentum voti est *iuris ecclesiastici* tantum: etenim si ipsum votum natura sua hunc effectum produceret, etiam votum simplex, quippe quod interna sua natura a sollemni non differat, matrimonium dirimeret; ergo illud dirimit, quatenus sollemne est; atqui sollemnitatem habet votum ab Ecclesia (cn. 1308, §2); ergo etiam vim dirimendi matrimonium ab Ecclesia habet.

a. Hinc sequitur summum Pontificem eum, qui sollemnem professionem emisserit, ad matrimonium ineundum *dispensare* posse; quae quidem dispensatio, etsi raro et difficile concedatur, a summis Pontificibus tamen quandoque concessa est²¹¹).

²⁰⁵) *Benedictus XIV* De synodo 1 12. c. 4. n. 2. *Wernz-Vidal* V. n. 203 s. 2^o6*) Cf. cn. 1043. S. *Poenit. Apost.* Decretum 18 IV. 1936. A.A.S. 28 (1936) 242. C. i. C. 26. 1. 1949. A. A. S. 41 (1949) 158.

²⁰⁸) Cn. 2388, 1. — 201) Cn. 188, 5.

^{20«}) Cn. 2388, 1. — 20") Cn. 985, 3.

²¹⁰) *Concilium Trident*, sess. 24. can. 9. De sacr. matrim. (D. 979). Cn. 1073.

^{21 *}) S. *Officium* 20. febr. 1888. (Coll. P. F. n. 1685.)

b. In voto sollemni ad ineundum matrimonium dispensans proprie duplicem eamque diversam potestatem exercet, alteram, qua sollemnitatem voti seu inhabilitatem ad contrahendum voto annexam aufert, alteram qua votum ipsum relaxat. Sollemnitas voti est iuris ecclesiastici et matrimonium reddit invalidum; obligatio voti est iuris divini et matrimonium reddit solum illicitum.

2. Ex speciali privilegio sumini Pontificis *vota simplicia* scholasticorum et coadiutorum Societatis Iesu futurum matrimonium dirimunt, nisi Generalis dispensaverit seu quamdiu in Societate manserint²¹²).

Ex iure antiquo coniux in saeculo manens, cuius altera pars cum illius consensu religionem ingressa fuerat vel sacros ordines susceperat, votum simplex castitatis emittere debuit. Hoc votum matrimonium post mortem coniugis ab altera parte initum iuxta alios illicitum, iuxta alios invalidum faciebat²¹³). Hodie haec quaestio obsoleta est, cum coniux durante matrimonio ad novitiatum valide admitti nequeat²¹¹).

fi 7. *Raptus*.

578. Natura impedimenti. I. Impedimentum raptus in eo consistit, quod matrimonium inter virum, qui mulierem invitam matrimonii ineundi causa abducit, et mulierem abductam, quamdiu in potestate raptoris existit, nullum est²¹⁵).

a. *Raptus*, prout est impedimentum dirimens matrimonii, definitur: jpullc.ris invitae abductio matrimonii ineundi gratia.

b. Etsi cum raptu plerumque coniunctus sit metus gravis, impedimentum tamen raptus non ratione metus iniuste incussi matrimonium dirimit, sed est impedimentum speciale a metu distinctum.

2. Hoc impedimentum solum existit *inter raptorem et mulierem raptam*, non autem inter raptam et alios viros, qui e. g. raptum in alterius favorem exsecuti sunt.

Si quis existimans se rapientem certam mulierem amico suo rem gratiam facturum, eam in scio amico rapit et in domum suam transfert, amicus valide cum ea contrahere potest, quia raptor non est.

3. Impedimentum tamdiu existit, quamdiu mulier *sub potestate* raptoris est, etsi post raptum libere in matrimonium consentiat; cum primum vero libertate donata est, cessat impedimentum absque dispensatione; hinc si extra raptoris potestatem constituta libere consentiat, eam raptor sibi in uxorem habere potest. Nihil autem refert, utrum raptor per se an per alios mulierem raptam in sua potestate detineat.

4. Impedimentum raptus est *iuris ecclesiastici* tantum, quod statutum est, ne mulier rapta ex metu in matrimonium consentiat, ideoque ad tuendam libertatem consensus matrimonialis²¹⁶).

Constitutio *Ascendente Domino* Gregorii XIII. 25. maii 1584; const. *Dolentes* Leonis XIII. 13. iul. 1886.

²¹³) Cf. *Wernz-Vidal* V. n. 301. *Benedictus XIV.* De synodo l. 13. c. 12 n. 16. Cn. 542, 1.

Concilium Trident, sess. 24. c. 6. De reform, matr. Cn. 1074.

²¹⁰) Cf. Instructio s. *Officii* ad episcopos *Albaniae* 15. febr. 1901. (Coll. P. F. n. 2101.)

In impedimento raptus Ecclesia non solet dispensare. Attamen si mulier rapta libere in matrimonium consentiat, quandoque dispensando permittit matrimonium, etsi mulier nondum sit reddita loco tuto²¹⁷).

579. Declaratio. Ut raptus matrimonium dirimat, requiruntur sequentes *condiciones*:

1. Ut sit abductio *mulieris* non viri: Ius enim solum loquitur de raptu mulieris, qui fiat a viro; ideo matrimonium inter mulierem raptricem et virum raptum non est invalidum. Nihil autem refert, utrum mulier, quae rapitur, sit honesta an inhonesta, virgo an vidua, desponsata an libera, maioris an minoris aetatis.

Quaestio, num impedimentum raptus incurrat, qui rapit sponsam vel puellam minoris aetatis, per *Codicem* resoluta est. Utitur enim generica voce *mulierem* (Weibsperson). Insuper ubi mulieres minoris aetatis excipiendae sunt, id expresse notatur, ut cn. 2353.

2. Ut sibi, vel *abductio*, qua mulier de loco in locum moraliter diversum transferatur, sive per ipsum raptorem sive eius nomine per **alium** vel *retentio*, qua vir mulierem in loco, ubi ea commoratur vel ad quem libere accessit, violenter intuitu matrimonii detineat²¹⁸).

Ergo superflua evadit quaestio de loco moraliter diverso, num e. g. sit vera abductio, si mulier transferatur ab una in aliam contignationem eiusdem domus, vel de via publica seorsim in agrum: etenim semper adest impedimentum raptus aut ratione abductionis aut ratione violentae retentionis.

3. Ut sit *violenta* abductio, quae nimirum fiat invita et repugnante muliere; si ergo mulier consentit in abductionem et in matrimonium, potius fuga est, quam raptus, quae non dirimit matrimonium, etsi invitis parentibus fiat: ius enim nihil aliud intendit, nisi ut libertatem matrimonii tueatur, quae non laeditur, si mulier in matrimonium consentiat.

Violenta autem censetur abductio, si fiat per vim physicam vel per metum gravem iniuste incussum; si fiat fraude et dolosa sollicitatione etsi consentiente muliere; at non est violenta, si mulier precibus, blanditiis, muneribus, promissionibus inducatur ad fugiendum.

4. Ut fiat *matrimonii ineundi causa*: Ecclesia enim statuens hoc impedimentum id praecipue intendit, ut salvetur libertas consensus matrimonialis. Si ergo ex alia ratione e. g. solum libidinis explendae gratia abducitur, non oritur impedimentum matrimonii.

Nota. *Raptus* (Entführung) ut *delictum canonicum* est *crimen*, quod committitur, si quis intuitu matrimonii vel explendae libidinis causa rapit mulierem nolentem vi aut dolo, vel mulierem minoris aetatis consentientem quidem, sed insciis vel invitis parentibus aut tutoribus. Crimen raptus in foro ecclesiastico semper punitur (cn. 2353), at non semper ex eo sequitur impedimentum dirimens matrimonii, id quod ex iis patet, quae supra exposita sunt.

²¹⁷) Cf. citata instructio ad episcopos *Albaniae*.

Cn. 1074, 3. Eo quod iste canon statuit raptui parem haberi violentam *retentionem* mulieris, pristinum impedimentum, qua sola abductio invalidabat matrimonium, extenditur etiam ad violentam detentionem mulieris, etsi non raptae seu abductae.

§ 8. *Crimen,*

580. Natura impedimenti. 1. *Crimen*, quod matrimonium dirimit, consistit in *ininria*, quam ambo, qui matrimonium inire intendunt, matrimonio unius illorum iam existenti inferunt. Reipsa impedimentum criminis tria impedimenta continet inter se diversa:

a. Primum contrahitur ab iis, qui perdurante eodem legitimo matrimonio adulterium inter se consummarunt et fidem sibi mutuo dederunt de matrimonio ineundo vel ipsum matrimonium, etiam per "civilem actum tantum, attentaverunt²¹⁹).

b. Secundum contrahitur ab iis, qui perdurante eodem legitimo matrimonio adulterium inter se consummarunt eorumque alter coniugicidium patravit²²⁰).

c. Tertium contrahitur ab iis, qui mutua opera physica vel morali, etiam sine adulterio, mortem coniugi intulerunt²²¹).

Impedimentum criminis ergo contrahitur in triplici casu: a. ob solum adulterium cum promissione vel attentatione matrimonii; b. ob coniugicidium cum adulterio; c. ob solum coniugicidium. Triplex hoc impedimentum, denominatione sumpta a solo coniugicidio, etiam in hunc modum exhiberi solet, ut dicatur, illud contrahi ob crimen: a. *neutro patrante*; b. *uno patrante*; c. *utroque patrante* commissum.

2. Tria haec impedimenta sunt *iuris ecclesiastici*²²²). Ecclesia autem statuens haec impedimenta intending. *consulere fidei coniugali et vitae coniugum*: adempta enim omni spe matrimonii contrahendi cum complice sive occisionis sive adulterii, simul praeripit ansam committendi haec crimina. *punire coniuges* ob crimen commissum, quo ininria infertur matrimonio et coniugi innocenti.

3. Ab his ergo impedimentis Ecclesia *dispensare potest*; at non in omnibus dispensat. Si nempe impedimentum oritur *ex adulterio* cum promissione matrimonii, existente causa canonica dispensat; si impedimentum oritur *ex coniugicidio* sive ab utraque sive ab alterutra parte patrato et coniugicidium *occultum est*. raro et solum ex *urgentissima* causa dispensat; quodsi coniugicidium *publicum* est, non dispensat »ob scandali enormitatem²²³).

Incurrunt hoc impedimentum etiam illi, quid illud ignorant (cn. 16, § 1).

581. Ut ex solo adulterio cum promissione vel attentatione matrimonii seu ex crimine *neutro patrante* oriatur impedimentum, haec requiruntur:

1. *Adulterium* verum, ex utraque parte formale et perfectum.

2.º) Caius cum Bertha coniugatus adulterium committit cum Sempronia (sive soluta sive coniugata) eique matrimonium promittit post mortem Berthae ineundum vel ipsum matrimonium cum ea attentat.

220) Caius cum Bertha coniugatus adulterium committit cum Sempronia et *deinde* interficit Bertham, ut Semproniam ducat.

221) Caius cum Bertha coniugatus conspirat cum Sempronia ad occidendam Bertham, ut Semproniam ducat.

222) Cn. Nota in hoc canone «legitimum» vocari matrimonium non sensu cn. 1015, § 3 determinato, sed matrimonium «validum».

223) Cf. *Gasparri* l. n. 653 ss.

a. *Verum*, quod supponit validum matrimonium saltem ex parte unius adulteri; ergo non contrahitur impedimentum, si complex adulterii putat alteram partem esse coniugatam, cum non sit; vel si altera pars passim habetur coniugata, cum tamen non sit, quia e. g. eius matrimonium propter occultum impedimentum est invalidum.

b. Ut ex utraque parte *formule* sit adulterium, requiritur, ut notus sit status conjugalis illius, quocum committitur adulterium; si ergo adulterorum unus tantum est coniugatus, requiritur, ut solutus sciat se peccare cum coniugato, et si ambo adulteri coniugati sunt, non sufficit, ut uterque sciat se esse coniugatum, sed requiritur, ut alteruter sciat complicem adulterii esse coniugatum. Scilicet ut adulterium formale committatur, sufficit quidem, ut adulter sciat se vel complicem esse coniugatum, sed ad inducendum impedimentum criminis non sufficit, ut uterque sciat se esse coniugatum, quia ab utroque adultero eidem matrimonio inferri debet iniuria.

c. *Perfectum* i. e. de se aptum ad generandam prolem: ceterum si copula reipsa intercessit, praesumitur perfecta, nisi de contrario constet. x

2. *Promissio matrimonii* cum adultero ineundi vero (non sufficit *ficta*), *absoluta* (non sufficit condicionata) et *mutua* i. e. ex una parte facta et ex altera acceptata cum repromissione! et segios.

a. Non requiruntur sponsalitia ad normam cn. 1017 facta, sed per «simplicem» promissionem sine ulla formalitate datam contrahitur impedimentum.

b. De promissione matrimonii *post* mortem coniugis ineundi Codex nihil habet, quare haec condicio non requiritur.

c. Si *promissio* matrimonii *revocatur* ante adulterium commissum, nullum oritur impedimentum; quod si revocatur post adulterium commissum, non cessat impedimentum iam contractum.

d. *Matrimonii attentatio* impedimentum constituit, quamvis sit clandestina tantum (coram ministro haeretico, coram magistratu civili, inter solos delinquentes), dummodo attentans sciat alteram partem esse coniugatam vel detecto errore in coniugio perseveret.

Si quis ergo post initum validum matrimonium divortium civile assequitur et deinde novum matrimonium civile contrahit illudque vivente priore coniuge consummat, contrahit impedimentum criminis; quare mortua priore coniuge non potest sine dispensatione matrimonium inire cum coniuge civili, nisi haec prius matrimonium ignoraverit.

c. Non raro accidit, ut ii, qui vel dispensationem in matrimonio rato et non consummato, vel documentum libertatis ob praesumptam mortem coniugis obtinuerunt, matrimonium contrahere velint cum persona, quacum existente priore vinculo matrimonium civile contraxerant illudque consummarant.

Cum tamen ab impedimento criminis orto ex adulterio cum attentato matrimonio raro petatur dispensatio, *Pius X.*, ne matrimonium periculo nullitatis exponeretur, statuit, ut dispensatio ab hoc impedimento concessa censeatur per datam sive dispensationem in matrimonio rato et non consummato sive permissionem transeundi ad alias nuptias²²⁴).

/.. Hucusque agitabatur quaestio, utrum ad contrahendum hoc impedimentum sufficiat promissio ab altera parte solum acceptata, an requiratur etiam repromissio. Ex cn. 1075, 1° requiritur promissio cum repromissione.

3. *Adulterium et promissio fieri debent durante eodem coniugio*: nam ut oriatur impedimentum, tota iniuria uni eidemque coniugio inferri debet. Nihil autem refert, utrum promissio praecedat an comitetur vel sequatur adulterium, et pariter nihil refert, quanto tempore ab invicem distent adulterium et promissio, modo durante eodem coniugio facta sint.

“224

224) S. C. de Sacr. 3. iun. 1912. Cn. 1053.

Si Cains matrimonium promittit Berthae vivente sua coniuge Anna, et hac mortua ducit Semproniam, qua vivente adulterium committit cum Bertha, nullum contrahitur impedimentum.

582. Ut ex coniugicidio cum adulterio seu ex crimine *uno patrante* oriatur impedimentum, haec tria requiruntur:

1. *Adulterium* verum, ex utroque parte formale, perfectum, a-m-e coniugicidium actuale commissum, uitux

a. Quando adulterium sit verum, ex utraque parte formale et perfectum, supra explicatum est.

b. *Ante coniugicidium* actuale commissum. Si adulterium praecesserunt solum machinationes coniugicidii, contrahitur impedimentum²²⁴); quodsi mors ipsa coniugis praecedit, non contrahitur, quia post mortem coniugis iam non amplius committitur adulterium.

2. *Coniugicidium* ab una parte patratum, etsi inscia vel etiam invita altera parte, *cum intentione ineundi matrimonii* etim complice adulterii.

Non requiritur, ut ambo conspirent in occisionem; sufficit ut alteruter per se vel per alium eam peragat. Sed intentio matrimonii ineundi alteri parti nota sit oportet. Et si occidens non est ipse matrimonio iunctus, tamen coniugicida vocatur, quia occidit coniugem alterius *qua coniugem*, i. e. cum intentione matrimonii.

3. *Alors coniugis realiter secuta* actione physica vel morali alterutrius.

583. Ut ex solo coniugicidio seu ex crimine *utroque patrante* oriatur^{S^J^p*.6-} impedimentum, haec tria requiruntur:

1, *Mutua conspiratio* in occisionem coniugis alterutrius ipsorum, ^{b k} Habetur autem conspiratio tum in casu cooperationis etiam remotae, ^{er} sive physicae e. g. dato veneno, sive moralis e. g. corrumpendo medicum, ne mortem arceat, tum in casu inductionis, qua una pars alteram consilio, precibus aut solo consensu ad necem movet.

Si ergo alteruter tantum machinatur mortem coniugis, inscia altera parte, neque inter eos intercessit adulterium, non contrahitur impedimentum, etsi pars ignara postea mortem coniugis approbaverit. Pariter non contrahitur, si una pars occisioni quidem consenserit, nec tamen consensus alterum ad occisionem ullatenus moverit.

2. Ut coniugicidium commissum sit saltem ab una parte *c.v intentione ineundi matrimonii* cum complice homicidii, hac *intentione* exterius manifestata. Quamvis haec condicio in novo iure non sit expressa, recte tamen ab interpretibus communiter exigitur, et ex fine legis in foro externo semper praesumitur.

Si ergo occisio fieret non ex intentione contrahendi matrimonii cum persona complice, sed ex alio motivo e. g. vindictae vel liberius peccandi cum persona complice, non adest impedimentum, quippe quod a iure statutum est, ne desiderio alieni matrimonii coniuges occidantur.

3. *Mors realiter secuta* ex actione physica vel morali alterutrius complicis, non ex alia causa.

Ergo non sufficit homicidium attentatum, sed requiritur realis occisio, sive complices criminis per se sive per alium occisionem exsequantur.²²

²²⁵) *Cappello* 1. c. 492 hoc negat, quia adulterium nullum iam habet influxum in coniugicidium.

584. Impedimentum criminis multiplicari potest tum ratione delicti tum ratione matrimonii²²⁶).

1. Si impedimentum oritur *ex solo homicidio*, duplex habetur impedimentum, quando ambo conspirantes coniugati sunt et utriusque coniux ab eis occiditur.

2. Si impedimentum oritur *ex homicidio cum adulterio* duplex habetur impedimentum, quando ambo adulteri coniugati sunt et uterque coniugem suum occidit.

3. Si impedimentum oritur *ex solo adulterio*, duplex habetur impedimentum, a. quando ambo adulteri coniugati sunt et ambo hanc circumstantiam cognoscunt; b. si Caius cum Bertha coniugatus Semproniam adulterat eique matrimonium promittit, dein mortua Bertha Annam ducit et durante hoc matrimonio Semproniam cum promissione matrimonii iterum cognoscit.

£ 9. Consanguinitas.

585. Natura impediendi. Impedimentum *consanguinitatis* in eo consistit, quod personae in certo aliquo gradu consanguineae validum matrimonium inter se inire non possunt.

a. *Consanguinitas* est propinquitas personarum ex eodem *stipite* proximo per naturalem generationem descendendum; oritur ergo ex participatione eiusdem sanguinis. Dicitur *proximo*: qui enim a communi remoto stipite (ultra tertiam generationem) descendunt, non solent amplius vocari consanguinei, saltem sensu canonico.

b. Consanguinitas *est*: *legitima*, si ex matrimonio legitimo, et *est illegitima*, si ex conjunctione fornicaria oritur; *esbsimplex*, si ex uno tantum fonte/e (*multiplex*, si ex duplici vel multiplici fonte oritur.

c. Si hoc impedimentum oritur ex consanguinitate *illegitima*, etiam *occultum* esse potest; v. g. si Caius ducere vult Bertham, quae nata est quidem durante legitimo matrimonio parentum, sed concepta ex occulto adulterio matris suae cum patre Caii defuncto, et unus solum testis adest, scii, mater Berthae.

d. Patet impedimentum matrimonii aequè ex legitima atque ex illegitima consanguinitate oriri. Porro ad consanguinitatem, quae matrimonii impedimentum constituit, nihil refert, utrum uterque an alteruter tantum parens sit communis.

386. Declarationes. Ut impedimentum consanguinitatis rite intelligatur, tria explicanda sunt: quid sit *stipes*, quid *linea*, quid *gradus*.

1. *Stipes* dicitur illa persona, ex qua aliae per naturalem generationem descendunt, et in qua tamquam prima radice conveniunt; sic fratres stipitem habent patrem, filii duorum fratrum stipitem habent avum.

a. Ordinarie communem stipitem constituunt duae personae scilicet parentes; sed fieri etiam potest, ut illum constituat una persona (sive vir sive mulier), si haec non cum una sed cum pluribus personis prolem habuit.

b. Quia ex eodem stipite nati eundem sanguinem participant, *consanguinei* vocantur. Consanguinei in primo gradu lineae collateralis sunt *germani* aut *non germani*, prout utrumque parentum aut unum tantum communem habent. Non germani dicuntur *uterini*, si eandem matrem sed diversum patrem, et dicuntur *consanguinei* tantum, si eundem patrem sed diversam matrem habent.

2. *Linea* est series personarum ab eodem stipite per varias generationes descendendum. Linea diversos gradus continet et duplex est, recta et obliqua.

■*) Cappello, n. 500.

a. Linea *recta* est series personarum, quarum una ab altera descendit, sive immediate ut filius a parentibus sive mediate ut nepos ab avis. Linea *recta* in duas dividitur, quarum altera est *ascendentium*, a quibus aliquis originem habet, scilicet pater, avus, proavus etc.. a), altera *descendentium*, qui ab aliquo originem habent, scilicet filius, nepos, pronepos etc.

b. Linea *obliqua* (*collateralis*, *transversalis*) est series personarum, quarum una ab altera non descendit, omnes tamen communem stipitem habent ut fratres, patruales. **3**

Linea *collateralis* aut est *aequalis*, si personae in utraque linea collocatae eodem gradu a communi stipite distant, aut *inaequalis*, si personae in utraque linea collocatae diverso gradu a communi stipite distant. Sic duo fratres aequalis, frater autem fratris filia inaequalis lineae sunt.

3. *Gradus* est mensura distantiae unius personae ab altera in eadem linea. Gradus potest esse *simplex vel mixtus*.

587. Principia²²⁷⁾. 1. In linea *recta* consanguinitatis matrimonium irritum est inter omnes ascendentes et descendentes tum legitimos tum naturales.

Consanguinitas matrimonium dirimit in quocunque gradu iure saltem positivo, probabiliter etiam iure naturae.

Auctores, qui affirmant consanguinitatem *iure naturae* matrimonium dirimere indefinite, hoc utuntur argumento. Omnes posteri debent progenitoribus eandem fere reverentiam, quam liberi parentibus, ideo progenitores nomine parentum, posteri nomine liberorum vocari solent. Ob hanc rationem consanguinei in linea recta non censentur a Deo accepisse potestatem tradendi sibi mutuo ius in corpora. Qui vero affirmant consanguinitatem (excepto primo gradu) *iure positivo* nunc vigente matrimonium dirimere indefinite, docent summos Pontifices (Calixtum I. et Nicolaum I. in responsis ad consultum bulgarorum) dispositiones iuris romani, matrimonium inter consanguineos in quocunque gradu irritantis, in ius ecclesiasticum recepisse. C”*

2. In linea *collaterali* matrimonium irritum est usque ad *tertium gradum* inclusive, sed non ultra, etsi remotior gradus sit mixtus cum propinquiore e. g. quartus cum secundo.

Impedimentum, quod olim extendebatur usque ad septimum gradum, a Concilio Lateranensi IV. sub Innocentio III. et postea a Concilio Tridentino²²⁸⁾ ob magnam difficultatem tot gradus prohibitionis observandi ad quartum, a Codice ad tertium gradum coarctatum est. Ergo quartus consanguinitatis gradus ut quartus tangens tertium matrimonium non amplius dirimit. H

3. Nunquam matrimonium permittatur, si subsit dubium, num partes sint consanguineae in aliquo gradu lineae rectae aut in primo gradu collateralis, quia dubium aut certe aut probabiliter est iuris divini²²⁹⁾.

588. Impedimenti origo. 1. In primo gradu lineae rectae (inter patrem et filiam, matrem et filium) impedimentum certo est *iuris*

²²⁷⁾ Cn. 1076.

²²⁸⁾ Sess. 24. c. 4. De reform, matr.

²²⁹⁾ C. i. C. 2.-3. iun. 1918. A. A. S. 10 (1918) 346.

naturae; in aliis gradibus lineae rectae matrimonia pariter iure naturae (secundario) videntur esse invalida, etsi nonnulli auctores ea valida, sed illicita esse dicant.

Ratio *primi*: ipso naturali lumine rationis intelliimus usum matrimonii inter consanguineos in primo gradu lineae rectae contrarium esse singulari reverentiae parentibus debitae: ideo fere omnes gentes moribus non depravatae nuptias in primo gradu lineae rectae tamquam nefandas detestantur²³⁰). Quare ob naturalem turpitudinem, quae eiusmodi matrimoniis inest, consanguinei in primo gradu lineae rectae iure naturae carere censentur potestate sibi mutuo ius in corpora tradendi.

Ratio *secundi*: omnes quidem posterius suis progenitoribus reverentiam debent, quae tamen in remotiore gradu tanta esse non debet, quanta in primo. Quare nuptiae inter consanguineos remotioris quoque gradus lineae rectae iuri naturae adversantur: verum haec repugnantia non videtur esse tanta, ut eiusmodi nuptiae iure naturae absolute irritae dici debeant, sed solum iure naturae secundario.

2. *In primo gradu lineae collateralis* (inter fratrem et sororem) impedimentum est *iuris naturae*²³¹); in aliis gradibus lineae collateralis certo est *iuris mere ecclesiastici*.

a. Complures auctores tum antiqui tum recentes negant matrimonium inter fratrem et sororem iure naturae invalidum esse. Et recte quidem, si de iure naturae primario intelligitur: nam singularis illa reverentia parentibus debita, propter quam ipsa natura matrimonium inter parentes et liberos interdicat, in eo potissimum fundatur, quod parentes sint principium filiorum; atqui in linea collateralis haec potissima ratio non valet; ergo natura matrimonium inter fratres et sorores absolute non interdicat sicut inter parentes et filios²³²). Quare initio ob gravissimam necessitatem propagandi generis humani, quod Deus ab uno homine voluit, ut descenderet, per dispositionem divinam valida erant matrimonia inter filios et filias Adami; postea vero genere humano iam satis propagato iure naturae invalida evaserunt.

Jh Quare de matrimoniis, quae *infideles* consanguinei intra gradus ab Ecclesia prohibitos ineunt, haec tenenda sunt:

a. Matrimonia inter consanguineos in primo gradu lineae rectae inita *certo* invalida sunt. Idem dicendum est de matrimoniis consanguineorum, quae a lege civili irritantur.

β. Matrimonium inter avum et neptem, et matrimonium inter fratrem et sororem initum pariter invalidum est. Si eiusmodi coniuges ad fidem convertantur, novum matrimonium inire possunt iuxta praxim a s. Sede servatam. Si superest dubium de valore matrimonii in infidelitate contracti, standum est pro nullitate matrimonii in favorem fidei²³³).

γ. Matrimonia consanguineorum in secundo et ulteriore gradu, si nihil aliud obstat, valida sunt, et si coniuges ad fidem convertantur, in contracto matrimonio absque dispensatione manere possunt.

3. Ratio prohibendi matrimonia inter consanguineos contrahenda potissimum triplex est: *alia\sacialis*, ut mutua caritas et amicitia magis dilatetur; *alia\moralis*, ut ablata spe matrimonii refrenetur amor carnalis inter membra familiae; *alia* demum *physica*, ut pro-

uo) Excipiendi sunt *Assyrii* et *Persae*, qui matrimonia inter filium et propriam matrem non respuebant; *Aegyptii* matrimonia inter fratrem et sororem permittebant.

“*) *Concilium Trident*, sess. 24. c. 5. De reform, matr.

<<) Gcn. 20, 12.

*”) *S. Officium* 18. maii 1872. Cn. 1127.

spiciatur proli: constat enim consanguineorum coniugia aut esse infoecunda aut proles saepe morbis et defectibus laborare²³⁴).

589. Computatio graduum canonica²³⁵). Ad computandos gradus consanguinitatis in iure canonico tres regulae statuuntur, alia pro linea recta, alia pro collaterali aequali, alia pro collaterali inaequali.

L. In *Unca recta* tot numerantur gradus, quot personae stipite dempto seu tot sunt gradus, quot sunt generationes.

Ergo pater et filius in primo, avus et nepos in secundo, proavus et pronepos in tertio gradu consanguinei sunt.

In adiecto schemate *Titius* cum patre et filio in primo, cum avo et nepote in secundo, cum proavo et pronepote in tertio gradu lineae rectae consanguineus est.

2. In *linea collaterali aequali* tot numerantur gradus quot personae ex una parte stipite dempto; ergo duae personae toto gradu consanguineae sunt, quoto a communi stipite distant.

Claudius.

Ergo frater et soror in primo, filii fratris et filii sororis (patrueles et consobrini) in secundo, nepotes fratris et nepotes sororis in tertio gradu lineae collateralis aequalis consanguinei sunt.

In adiecto schemate Iulius et Maria in tertio, Iacobus et Theresia in secundo, Tit'us et Anna in primo gradu lineae collateralis aequalis consanguinei sunt.

3. In *linea collaterali inaequali* tot numerantur gradus, quot sunt personae ex parte remotiore stipite dempto; ergo duae personae toto gradu consanguineae sunt, quoto remotior a communi stipite distat.

S e m p r o n i u s.

1-) Cf. *Wernz* IV. n. 413 ss. S. Augustinus, De civitate Dei 15, Hi. S. *Thomas* 11. II. 154, 9. Suppl. 54, 3. A. A. S. 23 (1931) 413.

»«) Cn. 9G.

Si ergo ex una parte sunt tres personae, ex altera parte quatuor stipite dempto, ultimae duae personae consanguineae sunt in quarto gradu lineae collateralis inaequalis. Mixtus eiusmodi gradus in hunc modum exhiberi solet: A. et B. consanguinei sunt in quarto gradu mixto cum tertio, aut etiam *in quarto gradu tangente tertium*.

in adiecto schemate Melania et Caesar consanguinei sunt in quarto gradu tangente tertium, Victor et Anna in tertio gradu tangente secundum, Petrus et Flavia in secundo gradu tangente primum lineae collateralis inaequalis.

590. Nomina consanguineorum. 1. Nomina *consanguineorum ascendentium* in linea recta *ex parte patris et matris*:

Primus gradus: pater, Vater; mater, Mutter.

Secundus gradus: avus, Großvater; avia, Großmutter.

Tertius gradus: proavus, Urgroßvater; proavia, Urgroßmutter.

2. Nomina *consanguineorum descendendum* in linea recta *ex parte patris et matris*:

Primus gradus: filius, Sohn; filia, Tochter.

Secundus gradus: nepos, Enkel; neptis, Enkelin.

Tertius gradus: p/onegos, Urenkel; proneptis, Urenkelin.

3. Nomina *consanguineorum descendendum* in linea collateralis *ex parte patris*:

Primus gradus: frater, Bruder; soror, Schwester.

Secundus gradus: patruus, Geschwisterkinder, wenn die beiden Väter Brüder sind; amitini, Geschwisterkinder, wenn der Vater des einen und die Mutter des andern Geschwister sind.

Tertius gradus: patruus magni, amitini magni, andere Geschwisterkinder.

4. Series *consanguineorum descendendum* in linea collateralis *ex parte matris*:

Primus gradus: frater, Bruder; soror, Schwester.

Secundus gradus: consobrini, Geschwisterkinder, deren Mütter Schwestern sind.

Tertius gradus: consobrini magni, andere Geschwisterkinder.

5. Nomina *consanguineorum ascendentium* in linea collateralis *ex parte patris*:

Primus gradus: patruus, Onkel (Vatersbruder); amita, Tante (Vatersschwester).

Secundus gradus: patruus magnus, Großonkel (Großvatersbruder); amita magna, Großtante (Großvatersschwester).

Tertius gradus: propatruus, Urgroßvaterbruder; proamita, Urgroßvaterschwester.

6. Nomina *consanguineorum ascendentium* in linea collateralis *ex parte matris*:

Primus gradus: avunculus, Oheim (Muttersbruder); matertera, Muhme (Mutterschwester).

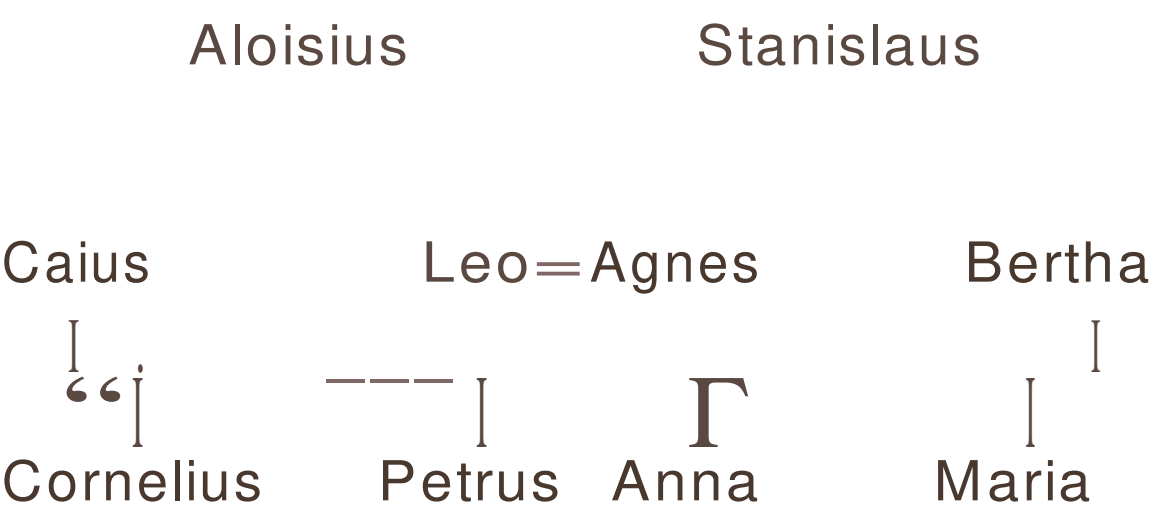
Secundus gradus: avunculus magnus, Großoheim (Großmuttersbruder); matertera magna, Großmuhme (Großmutterschwester).

Tertius gradus: proavunculus, Urgroßoheim (Urgroßmuttersbruder); promatertera, Urgroßmuhme (Urgroßmutterschwester).

591. De consanguinitate multiplici. Ex multiplici consanguinitate oritur impedimentum consanguinitatis multiplex. Consanguinitas

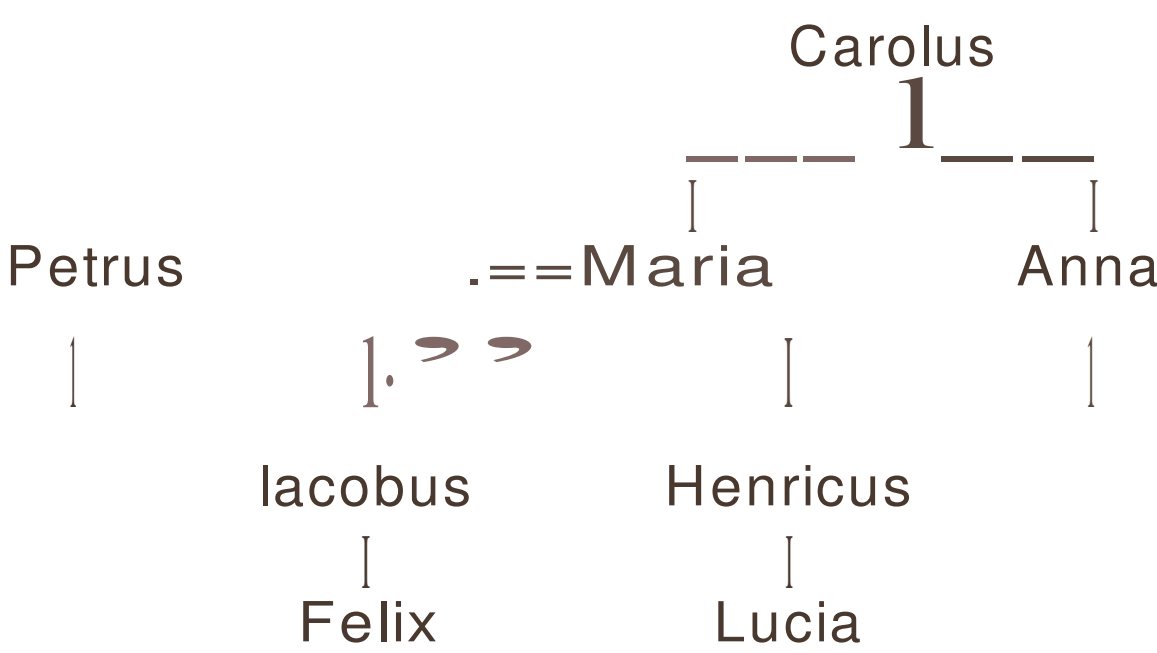
autem est multiplex, si duae personae in pluribus stipitibus conveniunt²³⁰).

Duplex stipes.

Cornelius sponsus et Anna sponsa ex duplici stipite (Aloisio et Stanislao) descendunt. Itaque in secundo gradu aequali tum ex stipite Aloisio tum ex stipite Stanislao consanguinei sunt.

Duplex stipes diversus.

Felix sponsus et Lucia sponsa ex duplici stipite (Petro et Carolo) descendunt. Itaque in secundo gradu aequali ex stipite Petro et in tertio gradu aequali ex stipite Carolo consanguinei sunt.

Duae causae in uno eodemque coniugio.

Linus sponsus et Anna sponsa consanguinei sunt in duplici secundo gradu, quia ex duplici stipite (Pio et Leone) descendunt; insuper in tertio gradu, quia ex communi stipite (Iulio) descendunt.

592. Nota 1» Ut detegatur, num et quale impedimentum consanguinitatis inter duos sponsores exsistat, aptior modus, ubi nempe ignotus est stipes, is esse videtur, ut supra sponsi ac sponsae nomina scribantur nomina patris et matris, avi et aviae et sic porro usque ad tertiam generationem. Si inter utriusque ascendentes sic descriptos nullus invenitur communis stipes, nulla inter eos intercedit cognatio; quodsi inter ascendentes reperitur communis stipes, computandus est gradus, quo uterque ab eo distet, quo facto constabit, qualis consanguinitas inter eos exsistat.

Nota 2. Ex dictis patet, inter ius prius vigens et Codicem quoad impedimentum consanguinitatis duplex discrimen intercedere:

a. Prius consanguinitas matrimonium dirimebat in linea recta indefinite in quocunque gradu, in linea collateralis usque ad quartum gradum; *nunc* matrimonium dirimit in linea recta indefinite, in linea collateralis usque ad tertium gradum inclusive. Ergo consanguinitas in quarto gradu et in quarto gradu tangente tertium matrimonium non amplius dirimit.

b. Prius impedimentum multiplicabatur tum ex pluralitate stipitum, tum ex pluralitate viarum, per quas ad stipitem ascendi poterat; *nunc* multiplicatur ex pluralitate stipitum tantum.

-M) Cn. 1076, 2: «Impedimentum toties *tantum* multiplicatur, quoties communis stipes multiplicatur*; antea etiam multiplicabatur, cum duae personae ex eodem stipite multiplici via descendebant.

H

£ 10. *Affinitas.*

593. *Natura impedimenti.* I. Inipedinieutuni *affinitatis* in eo consistit, quod matrimonium inter personas in certo gradu affines est invalidum.

2. Affinitas, qua late patet, est *iuris ecclesiastici*; nec videtur admittendum affinitatem in primo gradu lineae rectae matrimonium dirimere iure naturae.

o. Ex iure naturae quidem est, quod oriaturaffinitas; sed ex iure naturae non est, quod affinitas matrimonium dirimat; et sane inter personas affines in primo gradu non exsistit relatio principii et ex principio orti, et proinde nec debitum specialis reverentiae ut inter patrem et filiam; ergo deest fundamentum, quo impedimentum iuris naturae oriatur.

/>. Olim vehemens agebatur controversia de quaestione, num Ecclesia in impedimento affinitatis primi gradus lineae rectae *dispensare possit*; verum hodie communis evasit inter theologos sententia affirmans, nec superest ratio dubitandi, cum impedimentum sit iuris ecclesiastici et Ecclesia ipsa declaraverit, non esse dubitandum de potestate Pontificis concedendi dispensationem in hoc casu²³⁷). Attamen Ecclesia eam prius nunquam concessit ob magnum indecentiam, quam matrimonia inter affines in linea recta prae se ferunt; etenim apud omnes gentes satis cultas affines in linea recta descendente instar filiorum habentur. Concurrentibus peculiaribus omnino adiunctis s. Sedes 2. dec. 1911 prima vice et postea aliquoties in hoc impedimento dispensavit²³⁸).

594. *Declarationes.* I. *Affinitas* est propinquitas personarum orta ex matrimonio valido, sive rato tantum sive rato et consummato, inter virum et consanguineos mulieris, et vicissim inter mulierem et consanguineos viri²³⁸).

a. Affinitas in iure vigente non oritur per copulam perfectam sicut ante Codicem promulgatum; neque invalidum neque putativum matrimonium est fundamentum affinitatis.

b. Impedimentum affinitatis potest esse *occultum*; quamvis enim matrimonium ex quo oritur, semper probari possit, tamen consanguinitas cum alterutra parte, si oritur ex concubitu illicito et occulto, quandoque probari non potest. Sic Caius natus ex adulterio occulto matris suae cum Titio, occulte affinis est cum uxore Titii.

c. Quamvis *Codex* de solo matrimonio rato baptizatorum loqui videhira⁴ffinitas tamen oritur⁷³⁰») etiam ex matrimonio legitimo non baptizatorum. Impedimentum vero affinitatis inter eos non exsistit. Quodsi infideles soluti ad fidem convertuntur, impedimento affinitatis ligantur, quam in infidelitate contraxerant. Ideo coniux e. g. qui post mortem uxoris suae baptismum suscepit, non posset ducere sororem baptizatam defunctae uxoris.

d. Solutio matrimonio, quod est veluti principium affinitatis, sive per mortem alterius coniugis sive per dispensationem R. Pontificis sive per professionem, ipsa affinitas non cessat, sed perdurat usque ad mortem.

e. Ergo affinitas *superveniens*, qua coniux propter adulterium cum persona affine commissum amittebat ius petendi debitum ab altero coniuge, non amplius exsistit. Propter adulterium autem amittit ius exigendi debitum ab altero coniuge.

*37) S. *Officium* 4. sept. 1743

138) *Cappello* 537. *Wernz-Vidal* V. 445, nota 59.

m»u) AAS 49 (1957) 77. Cf. *Oesterle* in *Monitor ecci.* 82 (1957) 51—63.

»·) Cn. 97, 1, 2.

J. *

V *

'1

/i. Nova hac affinitatis definitione stabilita, in hac re conformitas est iuris canonici cum iure civili Austriae, Germaniae et Helvetiae²⁴⁰).

2. Affinitas contrahitur a *solo viro* cum consanguineis uxoris et a *sola muliere* cum consanguineis mariti. Ergo non contrahitur[^]. a marito et uxore, qui sunt veluti principium affinitatis, nec: ô. a consanguineis unius cum consanguineis alterius: *affinitas non parit affinitatem*^{'-"}).

Hinc duo fratres possunt ducere duas sorores, immo pater et filius possunt ducere matrem et filiam, et genratim quilibet consanguineus mariti potest ducere consanguineam uxoris, et vicissim quilibet consanguineus uxoris potest ducere consanguineam mariti. Ideo etiam privigni, qui pleno sensu tales sunt, i. e. qui nec patrem nec matrem communem habent, ut cum viduus habens filium ducit viduam habentem filiam, matrimonium inire possunt.

3. Affinitas sequitur *gradum et lineam* consanguinitatis; quare in determinanda affinitate haec regula servanda est: Qui sunt consanguinei viri, iidem in eadem linea et gradu sunt affines mulieris et vice versa²¹²).

Claudius ergo cum matre uxoris suae in primo et cum avia eiusdem in secundo gradu lineae rectae cum sorore uxoris suae in primo et cum nepte uxoris suae in secundo gradu lineae collateralis affinis est.

4. Etiam affinitas potest esse *multiplex*. Multiplicatur autem a. quoties multiplicatur consanguinitas, a qua procedit;[^]. iterato successive matrimonio cum consanguineo coniugis defuncti²⁴³).

595. Nomina personarum affinium.

- a. Socer, Schwiegervater; socrus, Schwiegermutter.
- b. Vitricus, Stiefvater; noverca, Stiefmutter.
- a. Gener, Schwiegersohn; nurus, Schwiegertochter.
- b. Privignus, Stiefsohn; privigna, Stieftochter.
- a. Levir, des Mannes Bruder; glos, des Mannes Schwester.
- b. Sororius, der Schwester Mann, Schwager; fratria, des Bruders Weib, Schwâgerin.

596. Principia. 1, Affinitas *in linea recta* matrimonium dirimit in quolibet gradu.

2. Affinitas *in linea collateralis* matrimonium dirimit usque ad secundum gradum inclusive^{24,1}). X

Nota. Impedimentum affinitatis per Codicem tum quoad *fundamentum* tum quoad *ambitum* mutatum est.

a[^] Antea fundamentum impedimenti erat copula perfecta quaecunque, dummodo fuerit perfecta. *Nunc* eius fundamentum est matrimonium validum, sive consummatum fuerit sive ratum tantum.

b. Antea affinitas licita matrimonium dirimebat in linea recta in quolibet gradu, in linea collateralis usque ad gradum quartum; affinitas illicita usque ad gradum⁴

14°) Cf. Cod. austr. § 66. Cod. germ. § 1590. ZGB. 21.

m») Cn. 97, 2.

m») Cn. 97, 3.

ms) Cn. 1077, 2.

«4) Cn. 1077, 1.

secundum. *Nunc* affinitas matrimonium dirimit in linea recta in quovis gradu, in linea collateralis usque ad gradum secundum inclusive.

c. Antea ex matrimonio rato non consummato ortum est impedimentum publicae honestatis; *nunc* ex eodem oritur impedimentum affinitatis.

d. Antea coniuges (per incestum) contrahere poterant affinitatem (subsequentem); nunc affinitas subsequens nulla existit.

§11. Publica honestas.

597. Natura impedimenti. 1. Impedimentum *publicae honestatis* in eo consistit, quod matrimonium inter eos, qui matrimonium invalidum contraxerunt (sive consummatum sit sive non), item inter eos, qui in publico vel notorio concubinato vivunt, et certas personas consanguineas alterius partis (matrimonii invalidi vel concubinatus) invalidum est²¹⁵).

a. Publica honestas in iure vocatur etiam *quasi-affinitas*, quia, sicut affinitas oritur ex matrimonio valido, ita publica honestas procedit ex matrimonio invalido atque ex publico vel notorio concubinato. Ergo ex commercio carnali extra concubinatum hoc impedimentum non oritur, sed solum si coniunctum sit cum concubinato.

b. Matrimonium *invalidum* hic intelligitur illud, quod externe validum apparens de facto nullum est ob causam quamcumque i. e. ob impedimentum dirimens vel ob defectum formae vel ob defectum consensus²¹⁶).

c. *Concubinatus* est conversatio inter personas utriusque sexus talis, ut a. sibi invicem sint occasio proxima etiam frequentium peccatorum et³. ut ex *conventione* vel expressa vel tacita (v. g. in talibus circumstantiis et tanta facilitate, aesi conventio habeatur) commercium carnale frequens exerceant (etsi non sub eodem tecto vivant) sine ulla specie matrimonii.

Publicus est concubinatus, si divulgatus est vel in talibus circumstantiis habetur, ut prudenter indicari possit et debeat facile divulgatum *iri*; *nocturnus* (n. iuris) post sententiam indicis competentis quae in rem indicatam transiit aut post confessionem delinquentis in iudicio (cn. 2197).

c. Hoc impedimentum non oritur ex matrimonio civili qua tali, abstrahendo a cohabitatione²¹⁷).

2. Impedimentum publicae honestatis existit inter virum, qui matrimonium invalidum contraxit aut in publico vel notorio concubinato vivit, et consanguineos mulieris; item inter mulierem, quae matrimonium invalidum contraxit vel in concubinato vivit, et

3, Impedimentum publicae honestatis matrimonium dirimit in primo et secundo gradu lineae rectae inter virum et consanguineos mulieris et vice versa, non item in linea collateralis²¹⁴).

4. Hoc impedimentum *iuris ecclesiastici* est. Tus naturae ostendit quidem, esse contra decentiam, ut quis matrimonium ineat cum propinquis personae, quae sibi publice tam intime coniuncta est, at eiusmodi matrimonium invalidum esse non ostendit. Quare *ab infidelibus* hoc impedimentum non contrahitur nisi matrimonium in-

***) Cn. 1078.

2*) Cappello, n. 543. *Flaming-Bender*, pg. 265.

2') C. i. C. 12. mart 1929. A. A. S. 21 (1929) 170.

2«) Cn. 1078.

validum vel concubinatus post utriusque baptismum perduret. Insuper affinitas matrimonium solum iure ecclesiastico dirimit, ergo a fortiori publica honestas.

Nota. Antiquum impedimentum publicae honestatis tum quoad *naturam* tum quoad *ambitum* valde immutatum est.

a. *Antea* impedimentum ortum est ex matrimonio rato tum valido tum invalido, dummodo invalidum non fuerit ex defectu consensus. *Nunc* non oritur, nisi ex matrimonio invalido, quaecunque sit invaliditatis causa, aut ex publico vel notorio concubinato.

b. *Antea* hoc impedimentum matrimonium dirimebat usque ad quartum gradum inclusive in utraque linea, sive matrimonium validum fuerat sive invalidum. *Nunc* publica honestas matrimonium dirimit usque ad secundum gradum lineae rectae tantum, sive matrimonium consummatum fuerit sive non fuerit.

c. *Antea* hoc impedimentum ortum est etiam ex sponsalibus validis (quae inde a 19. april. 1908 debent esse scripto inita) et absolute (non sub condicione suspensiva) initis. *Nunc* ex sponsalibus nulla oritur publica honestas.

\$ 72. *Cognatio spiritualis.*

598. Natura impedimenti. 1. Impedimentum *cognationis spiritualis* in eo consistit, quod inter personas, quae ex collatione et susceptione baptismi cognationem contraxerunt, validum matrimonium iniri non potest.

Cognatio spiritualis est propinquitas personarum orta ex regeneratione spirituali in sacramento baptismi. Quandoquidem regeneratio spiritualis similitudinem habet cum generatione naturali, qui in illa partes habent, minister et patrinus, considerantur ut parentes spirituales baptizati; ideo voluit Ecclesia, ut reverentia spiritualiter coniunctis debita matrimonium dirimeret, sicut reverentia consanguineis debita illud dirimit.

2. Hoc impedimentum est solum *iuris ecclesiastici*: iuris enim naturalis esse non potest, quia oritur ex collatione et susceptione sacramenti; iuris autem divini non est, quia nullum voluntatis divinae afferri potest argumentum. Quare in hoc impedimento dispensari potest, et quidem ex quavis rationabili causa, cum sit gradus minoris.

599. Declaratio. 1. Ea tantum cognatio spiritualis matrimonium irritat, quae intercedit:

- a, inter baptizatum et baptizantem (etsi haereticum),
- b. inter baptizatum et patrinum catholicum^{241*)}.

Ex confirmatione oritur quidem cognatio spiritualis, nullum autem impedimentum matrimonii. Huius rei haec videtur esse ratio: Cognatio oritur, quia patrinus vi cognationis filioli sui spiritualis Christianam educationem curare debet; cum autem confirmatus et patrinus per se eiusdem sexus esse debeant, cognatio inter ipsos intercedens non irritat matrimonium

a. Cognatio spiritualis, quae ex iure antiquo inulto latius protendebatur, a Concilio Tridentino restricta est ²⁴⁰⁾ et per Codicem magis adhuc coarctatur.

b. Cognatio spiritualis ex baptismo sollemni et privato oritur²⁵¹⁾.

«·) Cn. 1079 et cn. 768.

-so) Sess. 24. c. 2. De reform, matr.

M1) Cf. cn. 726, 2.

2. Ut cognatio spiritualis oriatur, requiritur, ut sacramentum valide conferatur, et ex parte patrini, ut valide, etsi illicite, patrinum egerit.

a. Qui patrini munus per procuratorem exercet, ipse, non procurator, cognitionem contrahit^{4*)}).

b. Si infidelis baptizat filium hominis fidelis, ipse non contrahit cognitionem spiritualem, quia infidelis illius incapax est; cognatio autem ex una parte tantum oriri non potest, cum sit relatio, quae natura sua est reciproca²⁵³⁾. Hinc si eiusmodi infidelis postea ipse baptismum recipiat, nulla existit cognatio spiritualis.

3. *Cognatio spiritualis multiplex*, quae antea in nomiullis casibus intercedere poterat, nunc vix unquam existit. Unicus casus, qui fingi posset, hic est: si nempe idem esset baptizans et patrinus, qui munus patrini per procuratorem exerceret, duplex adesset cognatio spiritualis inter baptizatum et baptizantem. Iam pridem declaratum fuit, cognitionem spiritualem non multiplicari, si quis eorundem parentum plures filios in eodem sacramento teneat²⁵⁴⁾.

4. Si *baptismus sub condicione iteratur*, cognatio spiritualis non contrahitur, nisi idem patrinus in utroque baptismo abhibitus fuerit. Ergo eam non contrahit nec patrinus, qui priori, nec patrinus, qui posteriori adfuerit²⁵⁵⁾.

£ 13. Cognatio legalis.

600. *Natura impedimenti.* I. Impedimentum *cognitionis legalis* (Bürgerliche Verwandtschaft) in eo consistit, quod inter personas, quae ex adoptione cognitionem contraxerunt, validum matrimonium iniri non potest.

Huius rei declarationem vide supra n. 561.

2. Impedimentum cognitionis legalis est mere *iuris ecclesiastici*. Ratio potissima statuendi hoc impedimentum est peculiaris relatio reverentiae et amicitiae, quae ex adoptione inter adoptantem et adoptatum oritur. Huic accedit alia ratio, cavendi scilicet periculum fornicationis, quod immineret inter personas in eadem familia commorantes, si spes matrimonii affulgeret.

3. Codex statuit, cognitionem legalem matrimonium ibi dirimere, ubi ea ex lege civili matrimonium dirimit²⁵⁶⁾. In diiudicando igitur hocce impedimento non ad ius romanum, sed ad ius recens cuiusque civitatis attendendum est. Ex modernis codicibus cognatio legalis impedimentum dirimens est in Italia, Hispania, Polonia, Croatia et Slavonia, in principatu Monacensi, in rebus publicis: Guatemala, Bolivia, Brasilia, Columbia, Peru²⁵⁷⁾.

-12) S. C. C. 11. Iun. 1881.

*“) Lacroix l. 6. pr. 1. 3G8 s. Sanchez l. 7. disp. 60.

**) S. Officium 29. apr. 1894. (Coll. P. F., n. 1869.)

Cn. 763, 2.

Cn. 1080.

257) Cf. Cappello 570.

QUAESTIO SEXTA.

De dispensationibus matrimonialibus²⁵⁶).

Articulus primus.

De ipsa dispensatione.

601. 1. Si matrimonio contrahendo obstat impedimentum, curandum imprimis, ut matrimonium evitetur; quod si fieri nequit, impedimentum removeri debet, ut matrimonium valide et licite iniri possit. Porro impedimenta matrimonii dirimentia sive impedientia tribus modis auferri possunt $\lambda \propto$, remotione causae (libamen, disparitas cultus, raptus); $\cdot / ?$, lapsu temporis (aetas); $\backslash c$. dispensatione, quae est ordinarius modus auferendi impedimenta matrimonii.

Dispensatio est legis in speciali casu relaxatio²⁵⁹). Ubi de dispensatione agitur, sermo esse nequit, nisi de impedimentis iuris ecclesiastici: impedimenta enim iuris divini absoluti a nulla potestate humana auferri possunt.

2. Facultas dispensandi conceditur pro *foro externo* aut pro *foro J|-1 interno*. Forum internum duplex est, *sacramentale* et *extrasacramentale*.

a. Dispensatio pro foro externo valet etiam pro foro interno.

b. Si quis usus sit potestate dispensandi in impedimento occulto pro foro interno sacramentali atque impedimentum postea fiat publicum, matrimonium quidem validum est, at nova dispensatio petenda est pro foro externo; quod si potestas dispensandi data sit pro foro interno non sacramentali, nova dispensatio pro foro externo necessaria non est²⁸⁰).

3, Cum impedimenta matrimonii sint leges irritantes vel prohibentes universalis Ecclesiae, in iis dispensare nequit, nisi summus Pontifex et qui ab ipso specialem facultatem dispensandi acceperit. Eiusmodi facultas conceditur Ordinariis et in quibusdam adiunctis etiam ministris inferioribus, parochis et confessariis.

Articulus secundus.

De potestate dispensandi.

Consideranda est potestas γz . summi Pontificis \wedge , potestas episcopi; $\backslash C$. potestas parochi et confessarii.

2M) *Zitelli*, De dispensationibus matrimonialibus (Romae 1887). *Ballerini-Palmieri* VI. De dispensationibus q. 734 ss. *Wernz-Vidal*, n. 401 ss. *Cupcillo*, n. 215 ss.

»») Cn. 80.

:eo) Cn. 1047.

§ 1. De potestate summi Pontificis.

602. I. *Romanus Pontifex* dispensare nequit in impedimentis dirimentibus *iuris divini absoluti*; at dispensare potest in impedimentis *iuris divini condicionati*, i. e. iis, quorum existentia ab actu humanae voluntatis dependet (voti, matrimonii rati).

* 'T'
V - f'
,

2. *Romanus Pontifex* dispensare potest in omnibus impedimentis, quae *certo* sunt *iuris ecclesiastici*, non tamen in omnibus reipsa dispensat.

a. Tria sunt impedimenta, in quibus nunquam dispensat: affinitas in primo gradu lineae rectae, si possibilitas consanguinitatis non est exclusa; ordo episcopalis ad ineundum matrimonium, coniugicidium publicum.

b. Alia sunt impedimenta, in quibus rarissime dispensat, praesertim si agitur de ineundo matrimonio: coniugicidium cum adulterio, raptus, aetas, votum sollemne, ordo sacer, saltem sacerdotii.

c. Alia sunt impedimenta, in quibus raro dispensat: consanguinitas in linea collateralis tangente primum gradum²⁰¹), affinitas in primo gradu lineae rectae, ordo subdiaconatus vel diaconatus.

603. Dispensationes non ipse per se concedit, sed utitur ad hoc negotium congregationibus et tribunalibus suis, quae sunt:

a. *Congregatio s. Officii*. Haec dispensat in impedimentis disparitatis cultus et mixtae religionis et indicat in omnibus, quae directe vel indirecte circa haec et privilegium Paulinum versantur²⁶²).

b. *Congregatio de Sacramentis*. Haec dispensat pro foro externo in omnibus reliquis impedimentis sanationemque in radice concedit pro universo orbe exceptis orientalibus²⁰³).

c. *Congregatio pro Ecclesia orientali*. Haec dispensat orientales in omnibus impedimentis, etiamsi una pars tantum sit ritus orientalis, salvo tamen iure s. Officii²⁰⁴).

d. *S. Poenitentiaria*. Haec dispensat in omnibus impedimentis occultis pro foro interno tantum tum sacramentali tum extrasacramentali²⁰⁵). —————

e. *S. C. de Prop. Fide* procurat dispensationes (pro utroque foro) pro locis sibi subiectis²⁸⁰); non tamen ex his locis recursus immediatus ad S. Poenitentiarium prohibetur.

§ 2. De potestate Ordinarii.

604. Locorum Ordinariis in Codice amplissima potestas conceditur. Potestate ordinaria dispensare potest Ordinarius loci:

1. In impedimento impediens voti ex votis non reservatis orto, et quidem subditos et peregrinos¹⁰⁶).

M1) Ita S. C. *Sacr.* postulat severiorem disciplinam in petenda dispensatione super imp. consanguinitatis in 1° gradu lineae collateralis mixto cum 2°. 1. aug. 1931. A. A. S. 23 (1931) 413.

««) Cn. 274, 3. — »«) Cn. 249, 2.

>“) Cn. 257.

»«) Cn. 258.

««) Cn. 252.

«'*) Cf. AAS 41 (1949) 158.

De dispensationibus matrimonialibus

Vota *non reservata* sunt: votum virginitatis, votum non nubendi, suscipiendi ordines *sacros*, amplectendi statum religiosum in congregatione. Etiam vota perfectae castitatis et ingrediendi religionem votorum sollemnium non sunt reservata, si emissa sint ante annum 18. aut non absolute. Cn. 1309.

7?

2. *In mortis periculo* ad consulendum conscientiae, et si casus,ferat. legitirnationi prolis, dispensare potest? fl. super forma in celebratione matrimonii servanda\ *b.* in omnibus et singulis impedimentis iuris ecclesiastici sive publicis sive occultis etiam multiplicibus, duobus exceptis; \ *c.* proprios subditos ubique commorantes et omnes in proprio territorio actu degentus;' *d.* remoto scandailo et, *sj dispensatio* conceditur in cultus disparitate aut mixta religionCj praestitiis consuetis cautionibus287), quibus non requisitis vel non exhibitis dispensatio invalida esset.

~

U

' |

a. Periculum mortis, sive ex morbo sive ex causa externa naturae vel hominis proveniat.

b. Facultas valet, etsi non aegrotet persona, quae impedimento directe afficitur*.)
v. g. diaconus coniungi cupiens cum puella aegra.

c. Conscientiae consulitur, eo quod peccatum vel peccati proxima occasio vel magna tentatio aufertur, undecunque haec deriventur, sive ex luxuria sive avaritia sive odio sive ex alia causa.

d. Proli consulitur, eo quod haec postea facilius legitimatur, quin necesse sit pro legitimatione novam gratiam s. Sedis impetrare, sive proles sit naturalis sive incestuosa (non autem adulterina vel sacrilega2-9).

e. Excipienda sunt duo impedimenta ex sacro presbyteratus ordine et ex affinitate in linea recta (consummato inatrimonio) provenientia.

f. Scandalum removendum est, si unpedinientunCsit publicum, eo autem removetur, quod dispensatio conceditur coram testibus, quibus eiusdem *rationes* explicantur.

g. Haec facultas tum pro foro externo tum pro interno adhiberi potest, et cum sit ordinaria, etiam aliis habitualiter delegari potest, est late interpretanda-70).

h. Dispensandi facultas exerceri potest, etiamsi recursus ad S. Sedem sit possibilis.

i. Facultas adhiberi etiam potest in impedimentis multiplicibus et cumulatis.

3. *In urgenti necessitate*, quando nempe iam omnia sunt parata ad nuptias ct matrimonium sine probabili periculo gravis malpdiff\Gr nequeat, donec a s. Sede obtineatur dispensatio, dispensare potest in iisdem impedimentis et sub iisdem condicionibus ut in periculo mortis. Haec facultas valet etiam pro *convalidatione* matrimonii iam contracti, si idem periculum adsit nec tempus suppetat recurrendi ad s. Sedem271).

q. «Cum iam omnia sunt parata ad nuptias» non significat condicionem, sine qua non possit adhiberi facultas dispensandi. Non taxative, sed demonstrative peculiaris adiuncta indicat, in quibus extra mortis periculum verificari solet casus *vere* gravis ct urgentis necessitatis*7'). Vi cn. SI conlati cum cn. 1045 Ordinarius

Si ♦ 'Chs

7) Cn. 1043.

28) S. *Officium* 1 iul. 1891. (Coll. P n. 1758.)

29) S. *Officium* 8. iul. 1903. (Coll. P., n. 2171.) Cn. 1051.

70) Cn. 202, 199, § 1, 200,

271) Cn. 1045.

372) *Cappello*, 232 ss.

dispensare potest intra fines cn.81, etsi nondum omnia parata sint ad nuptias²⁷⁷) e. g, emigrantes, qui citius navim conscendere debent²⁷⁸).

b. Malum grave esset infamia, scandalum, notabile damnum temporale etc. Si de convalidatione agitur, grave malum esse posset periculum incontinentiae, si nempe contracto demum matrimonio detegatur impedimentum et coniuges nec sine scandalo vel infamia separari nec sine periculo peccandi cohabitare possent.

c. Ut dispensatio s. Sedis obtineri possit, requiritur tempus quindecim circiter dierum, cum nemo teneatur per telegraphum recurrere^{279*}).

d. Dispensatio dari potest, etiamsi partes iam prius novissent impedimentum, dummodo nunc tantum ab Ordinario detegatur²⁸⁰), imo etiam in casu, quo mala fide et culpabiliter impedimentum celassent²⁸¹).

c. Quaestio aliquatenus controversa est, an in urgenti necessitate dispensari possit etiam a forma sicut in articulo mortis. Communior sententia negat. Et sane, in ipsa hac materia, si agitur de prorsus aequali facultate communicanda, Codex utitur formula **cadem dispensandi facultate** (cf. cn. 1044 relate ad 1043; et cn. 1045, § 3 relate ad priores §§); si ergo cn. 1045, § 1 non hac formula utitur, sed solum de impedimentis loquitur, cum cn. 1043 distincte formam et impedimenta posuerit, concludendum est, eum positive noluisse dispensationem super forma concedere.

4. In impedimentis *dubiis* dubio facti sive occultis sive publicis dispensare potest, dummodo agatur de impedimentis, in quibus R. Pontifex dispensare solet; in dubio iuris declarat matrimonium tuto celebrari posse (cn. 15).

605. Potestate delegata dispensare potest in iis impedimentis sive dirimentibus sive impedientibus, pro quibus specialem delegationem accepit²⁷⁷).

5. *Officium* tribuit facultatem dispensandi (vel ad certum tempus vel pro certo numero casuum) in mixta religione, in disparitate cultus, et quoad privilegium Paulinum.

S. *Congr. de disciplina Sacramentorum* dat facultatem dispensandi in ceteris impedimentis pro foro externo.

Attamen ne episcopi diversa Officia adire debeant, *Pius XI.* Motu proprio 20. april. 1923 statuit, quod facultates quinquennales secundum certas formulas ab eadem S. *Congr. Consistoriali* tribuantur, apud quam relationes suas dioecesanas facere debent²⁸²).

S. *Poenitentiaria* concedit (per »pagellam«) facultatem dispensandi pro foro interno tantum subditos (sive ipsi et Ordinarius sint intra sive extra dioecesim) in occulto impedimento criminis neutro patrans. Haec facultas habitualiter delegari potest, pro solo tamen foro sacramentali.

²⁷⁷) C. i. C. 27. iul. 1942. A. A. S. 34 (1942) 241, cf. Periodica 32 (1942) 103 110.

«²⁷⁸) *Jonc*, C. i. C. II. pg. 236.

^{279*}) A. A. S. 14 (1922) 662 ad V.

²⁸⁰) C. i. C. 1. mart. 1921. A. A. S. 13 (1921) 178.

²⁸¹) *Vcrmcersch-Crcusen*, Epitome II. 308.

²⁸²) Per decretum *Congregationis Consistorialis* 25. apr. 1918 in omnibus dioecibus iuri communi obnoxiiis abrogatae sunt omnes facultates fori externi, quae dici solent triennales, quinquennales et decennales, ita ut iis amplius uti non liceat. Ab anno 1923 iterum conceduntur.

²⁸³) A. A. S. 15 (1923) 193.

£ 3. *De potestate parochi et confessorii.*

606. 1. *Urgente mortis periculo* eandem dispensandi facultatem et sub iisdem condicionibus ac ipse Ordinarius habent tum parochus, tum sacerdos matrimonio assistens in periculo mortis deficiente paracho vel Ordinario ad normam cn. 1098, 2, tum etiam confessorius (en. 1044)⁷

a. In hoc casu, si tempus suppetat recurrendi ad Ordinarium, recursus necessarius est; impossibilitas recurrendi iam adest, si non possit per epistolam recurrere, quamvis possit per telegraphum vel telephonium²⁷⁹).

b. Facultas haec est annexa *officio* parochi, ergo ordinaria et[delegabilis\sacerdoti et confessorio data est delegata, non subdelegabilis. * ¶ °

c. *Confessorius* iisdem facultatibus pollet pro foro interno[^] sed in confessione sacramentali tantum. Attamen si ipse simul est sacerdos assistens, facultate pollet etiam pro foro externo.

d. Haec facultas in articulo mortis valet etiam pro casibus publicis, quia eodem modo sine restrictione conceditur ac Ordinario.

In urgente necessitate, ubi nempe iam omnia parata sunt ad nuptias *zt matrimonium* vel (si agatur de matrimonio contracto) *convalidatio* sine probabili periculo gravis mali differri non possit, donec a s. Sede obtineatur dispensatio, *parochus* vel *sacerdos assistens* in casu necessitatis ad normam cn. 1098, 2 vel *confessorius* eadem polent facultate, sed solum pro casibus occultis in quibus nec Ordinarius adiri possit, vel nonnisi cum periculo violationis secreti (cn. 1045).

a. Cum casus iste antehac difficultatibus non careret et ab auctoribus diversimode solveretur, nomine *casus perplexi* circumferebatur. Nunc autem, concessa amplissima facultate dispensandi, fere omnis evanescit difficultas.

b. Quid si non parochus, sed sacerdos ab ipso delegatus ad assistendum inveniret tale impedimentum in adiunctis, ubi recursus ad Ordinarium fieri non potest? Dicendum videtur cum *Vermeerscli*^{2*0}) et *Cappello*^{2*1}) huic sacerdoti competere etiam ea omnia, sine quibus facultatem delegatam exercere non potest; et mirum esset, si tali sacerdoti rite delegato minus competeret quam assistenti in casu necessitatis, ubi matrimonium coram solis testibus celebrari permittitur.

c. Verba »in casibus occultis* intelligenda sunt non solum de impedimentis natura sua et de facto occultis, sed etiam de impedimentis natura sua publicis, attamen de facto occultis-¹).

</ Super forma hic dispensari non potest.

607. Quomodo applicanda sit haec facultas. 1. Si *impedimentum indispensable* est (e. g. ligaminis), matrimonium omitti debet, quidquid incommodi ex omissione sequatur, nisi adiuncta sint eiusmodi, ut impedimentum nupturientibus sine gravissimo incommodo tertii revelari non possit.

2. Si casus publice notus esset vel prudenter indicari deberet fore ut mox notus fieret, dispensatio petenda esset ab Ordinario; in tali casu publico enim sine scandalo et infamia recurri potest.

«.) A. A. S. 14 (1922) 662.

wo) Theol. mor. 111. 703.

“”) De sacramentis V. 237 e.

“«) C. i. C. 28. dec. 1927. A. A. S. 20 (1928) 61.

Distinguendum videtur inter *impedimentum publicum* et »casum« *publicum*. Impedimentum publicum ex cn. 1037 est, quod probari in foro externo potest. Attamen non semper simul habetur casus publicus; potest enim impedimentum natura sua publicum in talibus circumstantiis haberi, in quibus de facto nemini vel uni vel alteri tantum personae notum est. Hoc est *casus occultus*.

3. Si casus occultus et impedimentum *dispensabile* est, iam haec conceditur facultas dispensandi²⁵⁵⁾:

a. Dispensari potest in omnibus impedimentis iuris ecclesiastici, sive publicis sive occultis, etiam multiplicibus, exceptis solum ex presbyteratus ordine et ex affinitate in linea recta (consummato matrimonio) provenientibus; remoto tamen scandalo et praestitis cautionibus, si in cultus disparitate aut in mixta religione dispensatur.

b. Eadem facultas valet etiam pro *convalidatione* matrimonii iam contracti, si idem periculum sit in mora nec tempus suppetat recurrendi ad Ordinarium, vel recursus sine laesione secreti fieri non possit.

c. Facultas *parcho* et *sacerdoti* assistenti concessa valet etiam pro foro externo. Ideo his praescribitur, ut statim certiore faciant Ordinarium loci de concessa dispensatione, ut adnotetur²⁸³⁾

Facultas *confessarii* in articulo mortis explicite restringitur ad solum forum internum sacramentale (cn. 1044). Pro casu urgente haec restrictio non apponitur (cn. 1045). Inde controvertitur de valore huius facultatis extra sacramentum.

Sunt, qui putent consulto verba »in actu sacramentalis confessionis tantum* in cn. 1045 omissa esse, quia non exigui momenti esse potest, ut confessarius illa facultate pro foro interno extrasacramentali uti valeat, scilicet, quando dispensat in casu urgente ab impedimento natura sua publico sed de facto occulto. Posset enim impedimentum detegi ab altera parte vel notum fieri, et tunc matrimonii invaliditas probari posset, dum concessa dispensatio ex qua matrimonium validum est et manet, probari non possit. Hoc autem omnino cavendum est. *Practice* fortasse ita procedi potest: si coniuges pii et caritate sibi dediti sunt, ita ut abusus timendus non sit, sufficiet dare dispensationem in foro interno *sacramentali*; si tales non sunt, defensores sententiae confessarium agere posse solum inter sacramentum²⁸⁵⁾ nil facere possunt, nisi stricte iniungere, ut petant dispensationem pro foro externo, simulatque impedimentum aliquo modo notum fit²⁵⁸⁾; defensores alterius sententiae postulare possunt, ut dispensatio petatur pro foro interno *extrasacramentali*, eamque sic concedant et ad analogiam cn. 1047 procurent, ut concessa dispensatio in secreto curiae archivio adnotetur²⁸⁷⁾. Vel si poenitens non vellet petere extra sacramentum, confessarius postulet, ut sibi liceat recurrere ad s. *Poenitentiarium*; referat in libello supplici, se dispensationem iam concessisse et ideo recurrere, ut rescripto accepto notari possit iuxta en. 1047²⁸⁸⁾.

283) Cn. 1045.

m) Cn. 1046.

im) Vermeersch-Creusen, Epitome II. 312, 2; Gasparri 1. 401.

244) Vei recurrere (petita venia) ad s. *Poenitentiarium*, ut haec provideat. Vermeersch-Creusen, Theol. mor. III. 703, 3 d.

*) Hariflg, Kirchenrecht3 p. 533.

288) S. *Poenitentiarium* enim quandoque dispensationes concedit pro foro quidem conscientiae »ita tamen ut huiusmodi gratia pro foro quoque externo suffragetur; quem in finem praesentes litterae de venia poenitentis, expressis in earum calce

Si quis contra alteram sententiam obiiceret, sufficere facultatem fori interni sacramentalis, quia etiam pro articulo mortis, solum in actu sacramentalis confessionis exerceri potest, et tamen etiam hic fieri posset, ut aegrotus dispensatus convalescat et difficultas oriatur, respondemus: In articulo mortis confessarius aut est simul assistens, quo in casu dispensare potest pro foro externo; aut non est simul sacerdos assistens, et in hoc casu sufficit ad consulendum conscientiae dispensatio in foro sacramentali; neque amplior facultas semper ad finem optatum duceret. Nam in articulo mortis saepe necessaria est dispensatio a forma, qua concessa tamen probatio pro foro externo sufficiens non haberetur. Quare in casu convalescentiae matrimonium in foro externo servata forma convalidandum esset, vel v. g. dispensato ab impedimento diaconatus vel professionis religiosae mandandum, ut in aliam regionem migret, ubi notus non est, vel si ab initio mors non est certo secutura, poenitens ad parochum vel sacerdotem assistentem remittendus est.

Haec facultas dispensandi in casu urgenti magni momenti esse potest pro confessariis, si detegunt matrimonium invalide contractum: saepe poenitens habebit rationem renuendi recursum ad parochum, et periculum incontinentiae vel violandi secretum plerumque aderit.

£ 4. *De usu facultatum delegatarum.*

608. 1. Si contrahentes sunt *diversae dioecesis* etyr. si impedimentum est unius contrahentis *personale* ut impedimentum voti, contrahens a proprio episcopo dispensari debet; hinc si ambo eiusmodi impedimento constringuntur, a suo quisque episcopo dispensari debet; *b.* si autem impedimentum est utrique *commune* ut consanguinitas, affinitas, utriusque episcopus dispensare potest: sublato enim impedimento ex una parte, etiam altera pars libera evadit. Convenit autem ut dispensatio petatur ab episcopo, in cuius dioecesi matrimonium contrahitur.

2. Si petitio dispensationis ad s. Sedem missa est, Ordinarius suis facultatibus uti nequit, nisi superveniat gravis et urgens causa. In hoc casu concedenda est dispensatio, at s. Sedes statim ea de re monenda est²⁸⁹).

3. De facultate *cumulandi dispensationes* i. e. dispensandi in pluribus simul impedimentis in eodem casu concurrentibus, nunc valent, quae sequuntur²⁹⁰):

a. Qui facultatem generalem habet dispensandi in certo aliquo impedimento (e. g. in cognatione), eadem uti potest tum in matrimonio contrahendo tum in contracto, etiamsi idem impedimentum sit multiplex, nisi in ipso induito aliud praescribatur.

// Qui facultatem generalem habet dispensandi in pluribus impedimentis diversae speciei, in iis dispensare potest, etsi plura concurrant, sive dirimentia sive impediencia, sive publica sive occulta.

c[^] Si cum impedimento seu impedimentis *publicis*, in quibus dispensare potest, concurrat aliud impedimentum, in quo dispensare

nominibus et cognominibus ac patria dictorum coniugum ad curiam episcopalem loci, ubi sponsi nunc degunt, transmittantur, ibique servantur in secreto archivo» ^ Cf. Th. pr. Quartalschr. Linz 80 (1927) 520.

Cn. 1048; cn. 204.

*'«) Cn. 1049; 1050.

nequit, *pro omnibus s. Sedes adiri debet*. Si tamen impedimentum seu impedimenta, in quibus dispensare potest, comperiantur post impetratam s. Sedis dispensationem, facultate sua uti potest. Quodsi in hoc casu impedimentum, in quo Ordinarius dispensare potest, sit *occultum*, facultate sua pariter uti potest²⁰¹⁾.

d. Ordinarius in dispensationibus concedendis sequi debet praxim s.3edis circa causas dispensationum i. e. ex iis tantum causis dispensare potest, quae a s. Sede sufficientes pro illo impedimento existimantur.

K u

Articulus tertius.

U*. .***.***--J4*

De causis dispensandi²⁹²⁾.

Kt «- . M. ññ .

1 609. *Declarationes*. 1. Ut dispensatio *valida* sit, *iusta dispensandi causa* requiritur, non solum ubi dispensatio in lege superioris potestatis ab episcopo vel alio iudice delegato, sed etiam ubi in propria lege a summo Pontifice conceditur, quia sine causa illicite dispensare non vult. In omnibus ergo dispensationibus subintelligitur condicio, *si preces veritate nitantur*, et nulla est dispensatio, si "nulla sit causa motiva dispensandi, exceptis impedimentis minoribus²⁰³⁾.

Haec valent de dispensationibus, quae extra casum necessitatis petuntur ab Ordinario vel a s. Sede; pro dispensationibus cn. 1043, 1044, 1045 sufficiunt causae ibi allatae.

2. Ut iusta habeatur dispensandi causa, ex Concilio Tridentino causa *gravis et proportionata* requiritur²⁹⁴⁾, i. e. eo gravior, quo gravius est impedimentum, a quo petitur dispensatio.

Hinc fieri potest, ut causa aliqua sufficiat quidem ad obtinendam dispensationem ab impedimento minus gravi et facilius dispensabit!, at non sufficiat ad eam obtinendam in impedimento graviore et difficilius dispensabili.

3. Praeter divisionem causarum dispensandi, quae omnibus dispensationibus communis est, scilicet in causas motivas seu finales et impulsivas²⁰⁵⁾, hoc loco notanda est divisio:

a. In causas *infamantes* (*famosas, inhonestas*), quae originem habent ex oratorum delicto vel in eorum infamatione consistunt, et in causas *honestas*, quae nec delictum neque infamationem continent. Quoad concessionem dispensationis graviores sunt causae infamantes quam honestae.

Causae infamantes sunt e. g. legitimatio prolis, quae supponit copulam illicitam; suspecta familiaritas, quae impediri non potest.

»») Cn. 1050.

w) *Formulae apostolicae Datariae* pro matrimonialibus dispensationibus (Romae 1901). *Praxis apostolicarum dispensationum* super impedimentis matrimonii (Romae 1902). Hi libelli in hac re summi momenti sunt, quia ex eis discitur, quomodo supplices libelli exarandi sint.

*”) *Concilium Trident*, sess. 24. c. 5. De ref. matr.; cn. 1054.

**.) *Concilium Trident*, *ibid*.

s®) Cf. *De principiis* η. 187.

* *aus* (C. 2. L. 1. F. 1. —) *

b. In causas '*canonicas et non-canonicas*. *Canonicae* vocantur, quae ex stilo Curiae Romanae tamquam admissae pro dispensationibus matrimonialibus expresse referuntur; *non-canonicae* vocantur omnes aliae, quae inter causas ex stilo Curiae Romanae admissas expresse non referuntur.

Etiam causas non-canonicas in dispensationibus matrimonialibus admitti certum est; immo quandoque ex solis causis non-canonicis dispensatio conceditur.

610. Causae dispensandi canonicae numero sexdecim hae sunt²⁹⁸):

1. » *Angustia loci* sive absoluta sive relativa (ratione tantum oratricis), cum scilicet in loco originis vel etiam domicilii cognatio feminae ita sit propagata, ut alium paris condicionis, cui nubat, invenire nequeat nisi consanguineum vel affinem; patriam vero deserere sit ei durum.«

Haec causa praepimis in sponsa attenditur. *Locus* potest esse locus, ubi orta est vel ubi habitat seu domicilium vel quasi-domicilium habet sponsa. Si locus sponsi idem est vel si alius est, sed pari modo angustus, id in libello indicari potest in hunc modum: *angustia loci*, ubi *oratores* orti sunt vel *angustia locorum*, ubi *oratores* etc.

Locus hic non intelligitur parochia, sed pagus vel civitas, etsi in ea plures sint parochiae, dummodo ab aliis locis una saltem milliari (1500 metris) distet. Si ergo suburbium sit locus ab urbe distinctus propriumque nomen habeat, allegari potest *angustia loci*, dummodo ab urbe metris 1500 circiter distet²⁹⁷).

Angustus censetur locus, si non plures contineat quam 300 focos seu 1500 incolas demptis acatholicis, non autem incredulis et impiis.

Paris condicionis late accipiendum est, non solum de statu et opibus, sed etiam de aetate, educatione, genio, indole religiosa etc.

Invenire nullum sponsum dicitur mulier, si hic et nunc aptam nubendi occasionem non habeat, etsi nullum sponsum quaesierit, unum alterumve antea respuerit, ex alio loco virum habere possit, unus paris condicionis eam ducere velit, ne scilicet matrimonii libertas nimium coarctetur.

2. » *Aetas feminae superadulta*, si scilicet vigesimum quartum aetatis annum iam egressa hactenus virum paris condicionis, cui nubere possit, non invenit. Haec vero causa non suffragatur *viduae*, quae ad alias nuptias convolare cupiat.«

⁴-
I

Si femina maioris adhuc aetatis sit, iuvat is in libello supplici exprimere, quo facilius dispensatio obtineatur.

Opinabantur complures, si quando dispensatio concedatur propter aetatem sponsae superadultam, in verificatione causae ad validitatem dispensationis utrumque probari debere: mulierem esse superadultam eamque usque ad illud tempus virum paris condicionis, cui nubere possit, non invenisse; verum satis est, si *certo constet de aetate superadulta*⁹).

3. » *Deficientia aut incompetentia dotr*^f, si nempe femina non habeat actu tantam dotem, ut extraneo aequalis condicionis, qui neque²⁹ consanguineus neque affinis sit, nubere possit in proprio loco, in quo commoratur. Quae causa magis urget, si mulier penitus indotata

²⁹ⁱ) Recensentur in instructiones. *C. de prop, fide* 9. maii 1877. (Coll. P. F. n. 1470.)

«”) S. C. C. 8. iul. 1876. (Coll. P. F. n. 1463.)

^{2BB}) S. *Poenitentiaria* 5. apr. 1902. (Coll. P. F. n. 2134.)

exsistat et consanguineus vel affinis eam in uxorem ducere aut etiam convenienter ex integro dotare paratus sit.«

Dotis nomen late intelligendum est de bonis fortunae, quibus onera matrimonii sustineri possint, non solum de dote stricte accepta, ubi nempe viget systema dotale.

Actu, etsi postea dotem habitura sit, sive a parentibus, qui eam nunc dare non possunt aut dare nolunt, nec ad eam dandam cogi possunt, sive a consanguineo, qui partem hereditatis promisit.

4. «*Lites super successione bonorum iam exortae vel earndem grave aut imminens periculum*. Si mulier gravem litem super successione bonorum magni momenti sustineat, neque adest alius, qui litem huiusmodi in se suscipiat propriisque expensis prosequatur praeter illum, qui ipsam in uxorem ducere cupit, dispensatio concedi solet; interest enim reipublicae, ut lites exstinguantur. Huc proxime accedit alia causa, scilicet *dos litibus involuta*, cum nimirum mulier alio est destituta viro, cuius ope bona sua recuperare valeat. Verum huiusmodi causa nonnisi pro remotioribus gradibus sufficit.»

V\y. 5. » *Paupertas viduae*, quae numerosa prole (tribus vel pluribus) sit onerata et vir eam alere polliceatur. Sed quandoque remedio dispensationis succurritur viduae ea tantum de causa, quod iunior sit atque in periculo incontinentiae versetur.«

6. » *Bonum pacis*, quo nomine veniunt nedum foedera inter regna et principes, sed etiam extinctio gravium inimicitiarum, rixarum et odiorum civilium. Haec causa adducitur vel ad exstinguendas graves inimicitias, quae inter contrahentium consanguineos vel affines ortae sint quaeque matrimonii celebratione omnino componerentur, vel quando inter contrahentium consanguineos et affines inimicitiae graves viguerint, et, licet pax inter eos inita iam sit, celebratio tamen matrimonii ad ipsius pacis firmationem maxime conduceret.»

7. «*Nimia, suspecta, periculosa familiaritas* necnon *cohabitatio* sub eodem tecto, quae facile impediri non posset.»

Cum ratio huius causae reponitur in scandalo vitando, requiritur, ut haec familiaritas vel cohabitatio sub eodem tecto originem dederit suspicioni de turpi conversatione inter nupturientes²⁻⁹).

8. «*Copula* cum consanguinea vel affine vel alia persona impedimento laborante praehabitata, et *praegnantia ideoque legilimatio prolis*, ut nempe consulatur bono prolis ipsius et honori mulieris, quae secus innupta maneret.»

Haec est una de urgentioribus causis, ob quam dispensatio dari solet.

Si copula incestuosa, quae allegatur tamquam causa dispensationis, non ex humana fragilitate, sed ex spe facilius dispensationem obtinendi habita fuerit, haec circumstantia in supplicatione amplius exprimi non debet³⁰⁰).

9. «*Infamia mulieris* ex suspitione orta, quod illa suo consanguineo aut affini nimis familiaris cognita sit ab eodem, licet suspicio sit falsa, cum nempe, nisi matrimonium contrahatur, mulier graviter diffamata vel innupta maneret, vel disparis condicionis viro nubere deberet aut gravia damna orirentur.*

*.) *Ballerini-Palmieri* VI. n. 940.

³⁰⁰) *S. Officium*, 25. iun. 1885. (Coll. P. F. n. 1635.)

10. »*Revalidatio matrimonii*, quod bona fide et publice, servata Tridentini forma, contractum est, quia eius dissolutio vix fieri potest sine publico scandalo et gravi damno, praesertim feminae. At si mala fide sponsi nuptias inierunt, gratiam dispensationis minime merentur, sic disponente Cone. Trident.« (Sess. 24. c. 5 de reform, matrim.)

a. Ubi agitur de dispensatione ad convalidandum matrimonium, indicari debet, num oratores impedimentum ignoraverint, num ignorantia facti vel iuris, num in facie Ecclesiae contraxerint, num copulam habuerint, eamque bona vel mala fide, num de impedimento edocti copulam continuaverint.

b. Si una tantum pars matrimonium mala fide contraxit, semper, anteactis quoque temporibus, concedebatur dispensatio; hodie vero ea conceditur, etsi utraque pars mala fide matrimonium contraxit, praesertim si proles iam nata sit vel matrimonii civilis immineat periculum.

✓ 11, »*Periculum matrimonii mixti vel coram acatholico ministro celebrandi*.*

12. »*Periculum incestuosi concubinatus*.*

✓X13. »*Periculum matrimonii civilis*. Ex dictis consequitur probabile periculum, quod illi, qui dispensationem petunt, ea non obtenta, matrimonium dumtaxat civile, ut aiunt, celebraturi sint, esse legitimam dispensandi causam.« Item matrimonium civile iam contractum, quod convalidandum sit.

14. »*Remotio gravium scandalorum*.«

15. [^]*Cessatio publici concubinatus*.*

16. »*Excellentia meritorum*, cum aliquis (sive sponsorum sive progenitorum) aut contra fidei catholicae hostes dimicatione aut liberalitate erga Ecclesiam aut doctrina, virtute aliove modo de religione sit optime meritus.*.

1*1.

VVUC.

611. Causae non-canonicae canonicis adiungendae sunt, sed his deficientibus quandoque ex solis non-canonicis in gradibus remotioribus conceditur dispensatio. Eiusmodi sunt:

1. *Ex parte oratricis*: a. Si alterutro vel utroque parente orbata; b. ex natalibus illegitimis orta; c. infirmitate, deformitate, aliove defectu detenta; d. iam ab alio deflorata est.

2. *Ex parte orafiiiis*: a. Si infirmitate detentus, b. si viduus prole oneratus, cui quaerit bonam matrem; c. si adiutorio huius mulieris indigens est e. g. ad gerendam rêm domesticam.

3. *Ex parte matrimonii*: a. Propositum contrahendi divulgatum; b. convenientia matrimonii; c. boni mores oratorum; d. bonum parentum, si pater vel mater indiget adiutorio; e. si omnia sunt parata ad nuptias.

Articulus quartus.

De modo petendi dispensationem.

612- Declarationes. Dispensatio petitur per *libellum supplicem*,

1. Si dispensatio petitur ab impedimentis *publicis*, ergo pro foro externo, libellus supplex conficitur a parochio; si ab impedimentis *occultis* pro foro interno petitur, a confessario.

2. Libellus supplex, sive a parocho sive a confessario confectus est, ordinarie dirigitur ad Episcopum, qui vel ipse dispensat, si ad id potestatem habet, vel libellum dirigit ad Congregationes Romanas. Solum si agitur de impedimento, quod petentem apud Ordinarium diffamaret, vel periculum violandi sigillum adduceret, libellus immediate ad s. Poenitentiarium dirigitur.

3. Si cui Ordinarius negaverit dispensationem, eandem a s. Sede petere potest, etiam nulla denegationis facta mentione. Quodsi a s. Sede primum negata fuerit dispensatio, non potest eadem ab Ordinario peti. Immo dispensatio ab una Congregatione negata non potest ab alia Congregatione aut ab Ordinario concedi sine prioris assensu, salvo iure s. Poenitentiarie pro foro interno³⁰¹).

4. Libellus supplex fit *nomine oditorum*, non parochi vel confessarii, et quidem, si dispensatio pro foro externo petitur, expressis, si vero dispensatio pro foro interno petitur, tectis oratorum nominibus. In libellis ad Congr. de Sacram, directis alloquendus est s. Pontifex (beatissime pater); in libellis ad poenitentiarium directis poenitentiarius maior (eminentissime princeps).

5. Ad praecavenda varia incommoda, quae ex petitione dispensationum *per telegraphum* contingere possint, *Leo XIII.* prohibuit, ne ss. Congregationes *ordinarie* petitiones hoc medio factas acciperent, idemque ab Ordinariis servari mandavit. Si tamen necessitas quamprimum obtinendae dispensationis urgeat, non prohibetur, quominus Congregationes vel Ordinarii petitiones per telegraphum missas accipiant³⁰²).

6. Dispensatio *peti* dicitur *in forma ordinaria* seu *in forma nobilium*, si oratores solvendae taxae non sunt impares; dispensatio petitur *in forma pauperum*, si oratores declarant se solvendae taxae aut omnino aut ex parte impares esse. Pari modo dispensatio in forma ordinaria vel nobilium *concedi* dicitur, quando exigitur taxa, et in forma pauperum concedi dicitur, quando aut nulla aut solum parva iniungitur taxa.

613. Quae in libello supplici exprimenda sint. Etsi libelli supplices ex usu diversarum regionum diversimode conficiantur, complura tamen sunt, quae sive ex iure sive »ex stilo Curiae necessario exprimenda sunt, ut dispensatio valida sit³⁰³).

1. *Nomen et cognomen oratorum*, utrumque distincte ac nitide ac sine ulla litterarum abbreviatione scriptum.

Oratorum nominibus additur: *a. aetas* sive eo, quod numerus annorum sive co, quod dies, mensis et annus nativitatis indicatur, quamvis id necessarium non sit, nisi aetas sit causa dispensandi; *b. dioecesis* originis vel actualis domicilii aut quasi-domicilii: etenim si petitur dispensatio pro foro externo, executio dispensationis committi solet Ordinario. Quodsi petitur dispensatio pro foro interno,

³⁰¹) Cn. 43.

³⁰²) *Secretaria status* 10. dec. 1891. (Coll. P. F. n. 1775.)

³⁰³) Enumerantur haec in instructione S. C. de *prop*, fide 9. maii 1877, supra n. 610 in nota iam citata.

reticito nomine dioecesis, indicatur tantum lingua vernacula locus, ad quem mit-tenda sit dispensatio.

2. *Impedimentum seu impedimenta in infima sua specie* (consan-guinitas, affinitas, publica honestas etc.).

3. *Gradus*, utrum simplex an mixtus, remotior an propinquior et in qua linea.

4. *Numerus* impedimentorum, non solum diversae, sed etiam eiusdem speciei.

Praeter impedimenta dirimentia indicanda sunt etiam *impedimenta impediencia*, quamvis episcopus in iis dispensare possit aut iam dispensaverit: si enim cum impedimento dirimente simul concurrit impediens e. g. mixtae religionis, multo difficilius in dirimente conceditur dispensatio.

5 *Circumstantiae*, quae efficiunt, ut facilius vel difficilius dispensetur, scii, utrum matrimonium contrahendum sit an contractum, num in forma praescripta, num cognito impedimento, num consummatum sit et utrum bona vel mala fide.

Nota 1. Olim ex variis decretis et instructionibus Romanarum Congregatio-num ad validitatem dispensationis exprimi debebat *copula incestuosa* habita inter sponso-s ante dispensationis executionem, etiamsi ipsa copula incestuosa non fuerat causa dispensandi. Nunc vero abrogatis hisce statutis per decretum s. *Of-ficii* 25. iun. 1885 dispensatio valida est, etsi reticita fuerit copula incestuosa inter sponso-s habita. Quin etiam abrogata est obligatio exprimendi intentionem, si ad-fuerit, per illam facilius obtinendi dispensationem³⁰⁴). Ideo sponsi consanguinei in examine sponso-rum de incestu inter se habito et de intentione per eum fa-cilius obtinendi dispensationem interrogandi non sunt; quodsi incestus inter ipsos habitus evaserit publicus vel si sponte ab eis aperiat, haec circumstantia in libello supplici indicari vel etiam omitti potest. Ex aliis tamen rationibus ne-cessarium esse potest, ut in libello supplici declaretur incestus a sponso-s com-missus e. g. ad legitimandam prolem ex incestu susceptam.

Nota 2. Ad impediendos errores, qui irrepere possunt in computationem gradus impedimentorum consanguinitatis et affinitatis in precibus addatur *arbor genealogica* (Stammbaum) ^{304ft}).

6. *Causae dispensationis*. Supremum hac in re principium hoc est: »expressio et verificatio causarum pertinet ad substantiam dispen-sationis*.

a. Necesse non est, ut omnes causae dispensationis, quae forte existunt, affe-rantur; sed pluribus existentibus afferendae pro lubitu eligi possunt, modo veri-tate nitantur. Praestat tamen, si adsint, plures afferre, ut certior sit supplicationis effectus.

b. Nihil impedit, quominus in libello supplici praeter causas canonicas etiam aliae non canonicae afferantur, quibus canonicae confirmentur.

c. Quandoque dispensatio concedi dicitur *sine causa*, quod significat, dispen-sationem concedi sine causa canonica aut sine causa expresse allegata. In hoc casu oratoribus pium opus ut largior eleemosyna in compensationem imponitur, adeo ut bonum Ecclesiae, quod illo opere promovetur, sit causa dispensandi.

7. *Status fôrtiîrlÛ'e orSfôrum*, ut taxa solvenda determinari possit, vel ut dispensatio, si oratores pauperes sint, gratis concedatur. Usus tamen indicandi hunc statum in diversis regionibus diversus est.

304) S. *Officium* 18. mart. 1891. (Coll. P. F. n. 1749.)

304«) S. C. *Sacr.* Instructio 29. iun. 1941 A. A. S. 33 (1941) 302.

a. iuxta praxim Tribunalium Romanorum *vere pauperes* non ii vocantur, qui labore manuum vel industria vivunt (hi proprio nomine *miserabiles* dicuntur), sed illi, quorum bona detractis debitis aliisque oneribus non multum excedunt tria millia (3000) francorum; et *fere pauperes* appellantur, quorum bona maiora sunt, sed decem millia (10.000) francorum non notabiliter excedunt.

b. In taxanda oratorum fortuna simul computari debent utriusque partis facultates, nisi una pars acatholica sit: huius enim fortuna non attenditur; insuper ratio habenda est hereditatis, quam iure exspectant, et muneris valde lucrosi e. g. regii ministri, medici etc., quod exercent.

c. De condicione oratorum s. Sedi constare debet ex Ordinarii authentico testimonio, quam condicionem, cum Ordinarius raro propria scientia cognoscat, discere debet ex attestazione parochi, qui proinde interrogatis ipsis oratoribus aliisque personis fide dignis Ordinarium de oratorum fortuna certiolem reddere debet.

d. Hodie tamen s. Sedes in multis regionibus acceptat oblationes ab oratoribus sponte factas, etsi taxa minores sint.

Num una pars altera ignara dispensationem petere possit.

a. Si impedimentum natura sua utramque partem simul afficit, ut consanguinitas vel affinitas, sufficit, ut una pars dispensationem petat et acceptet: nam cum dispensatio se extendat ad necessario connexa, una parte dispensata eo ipso impedimentum aufertur etiam ab altera, etsi dispensationem ignoraverit.

b. Si impedimentum natura sua unam partem tantum independenter ab altera afficit, ut votum castitatis sive ab una sive ab utraque emissum, dispensatio peti potest inscia parte, quae impedimento afficitur. »Et licet ipsa possit gratia per rescriptum concessa non uti, rescriptum tamen valet ante eius acceptationem, nisi aliud ex apposis clausulis appareat (cn. 37)«.

614. De solvenda taxa vel componenda. Dispensationes pro *foro interno* conceduntur *gratis* omnino; pro aliis autem exigitur *taxa*.

1. *Taxa solvenda* occasione dispensationis obtentae plura in se continent: a. *taxani* proprie dictam pro sustentatione ministrorum Congregationis Romanae; b. *componendam* seu eleemosynam pro arbitrio s. Sedis in pia opera impendendam; c. *salarium* pro labore *agentis*, qui in negotiis dioecesis Romae agendis operam suam praestat; d. *expensas postales*.

2. Si petitur dispensatio *in forma ordinaria* vel *in forma nobilium*, oratoribus solvenda iniungitur aliqua taxa, quae pro eorum facultatibus, pro natura impedimenti et pro causa dispensandi diversa est.

Exigit quidem Concilium Tridentinum, ut gratis dispensetur³⁰⁵); attamen his illae tantum taxae prohibentur, quae in lucrum dispensantium cedant, non autem taxae, quae pro necessariis expensis et in pia opera impendantur, praesertim cum hoc modo rariores reddi possint dispensationes.

3. Si dispensatio petitur ab impedimento publico in *forma pauperum*, aliqua sed minor exigitur componenda, quae pro quibusdam regionibus plane condonatur.

4. St *episcopus* vi delegationis in impedimentis matrimonialibus dispensat, excepta modica aliqua praestatione in dispensationibus pro divitibus ad sustentandam cancellariam, *nullum emolumentum* exigere potest; et si exegerit, tenetur ad restitutionem³⁰⁰).

³⁰⁵) *Concilium Trident*, sess. 24. c. 5. De reform, matr. — 30e) Cn. 1056.

615. Num valeat dispensatio, si in libello supplici contineatur error.

1. *Error circa nomen vel cognomen* oratorumjion_reddi.t invalidam dispensationem, si error est accidentalis seu parvi momenti, vel si c. g. una alterave littera vel aliqua syllaba mutatur, vel si omittitur unum nomen illius, qui duo habet, modo de identitate personae constet (cn. 47).

2. *Error circa impedimentum.*

a. Dispensatio ab impedimento consanguinitatis vel affinitatis, concessa in aliquo impedimenti gradu, valet, licet in petitione vel in concessione error circa gradum irrepserit, dummodo gradus revera existens sit inferior, aut licet reticatum fuerit aliud impedimentum eiusdem speciei in aequali vel inferiore gradu, et quidem »etiam pro alio impedimento eiusdem speciei in aequali vel inferiori gradu, quod in supplici libello bona vel mala fide reticatum fuit»³⁰⁷).

b. Data a s. Sede dispensatio super matrimonio rato et non consummato vel facta permissio transitus ad alias nuptias ob praesumptam coniugis mortem, secum fert semper dispensationem ab impedimento proveniente ex adulterio cum promissione vel alienatione matrimonii si qua opus sit, numme vero si intervenit machinatio mortis^{30*}).

3. *Error circa causas.*

a. Si una tantum causa motiva affertur caque falsa, dispensatio invalida est, etsi causa impulsiva sit vera.

b. Si una causa motiva affertur eaque vera, dispensatio valet, etsi causae impulsivae omnes falsae sint.

c. Si plures causae motivae et impulsivae afferuntur, dispensatio valet, modo una causa motiva vera sit.

d. Levis quaedam exaggeratio causae ceteroquin verae dispensationem non reddit invalidam.

4. Dispensationes tamen ab impedimentis gradus minoris nullo vitio obreptionis vel subreptionis irritantur, etsi unica causa finale in precibus exposita falsa fuerit³⁰⁰).

Error circa condicionem oratorum non reddit dispensationem invalidam: -gratiae enim validitati nihil unquam officiet error aut fraus circa oeconomicam oratorum condicionem»³¹⁰).

616. De legitimatione prolis occasione dispensationis matrimonialis³¹¹).

1. Per dispensationem ab impedimento dirimente concessam ab eo, qui potestatem dispensandi ordinariam habet vel delegatam per indu tum generale³¹²), conceditur etiam *eo ipso* legitimatio prolis iam natae vel conceptae ex iis, qui dispensantur, nisi proles sit adulterina vel sacrilega.

³⁰⁷) Cn. 1052. C. i. C. 8. iul. 1948. A. A. S. 40 (1948) 38ü.

³⁰⁸) Cn. 1053.

³⁰⁹) Cn. 1054.

³¹⁰) Constitutio *Sapienti consilio* Pii X. 29. iun. 1908.

³¹¹) Cn. 1051.

³¹²) Cf. cn. 1043. cn. 1044.

2, Proles *non legitimatur* ipsa dispensatione, si dispensatio conceditur ab eo, qui potestatem delegatam habet per rescriptum particulare ad certum casum, sed legitimari debet per decretum speciale.

Facultas dispensandi ad certum casum concessa strictae interpretationis est (cn. 85), quae ideo praeter facultatem dispensandi non continet etiam facultatem legitimandi.

Articulus quintus.

De modo concedendi et exsequendi dispensationem.

. . 617. De modo concedendi dispensationem. I. Dispensationes conceduntur aut in forma commissoria aut in forma gratiosa. In forma commissoria concedi dicuntur, si alicui committitur delegata facultas exsequendi dispensationem; in forma gratiosa concedi dicuntur, si ipse superior (S. Sedes, Episcopus) concedit plenam dispensationem et alteri solum iniungit mandatum cum dispensatis ex officio communicandi dispensationem factam³¹³).

a. In impedimentis *occultis* dispensatio tum a S. Sede tum ab Episcopis concedi solet in forma commissoria. In impedimentis *publicis* a S. Sede dispensationes solent dari in forma commissoria, ab Episcopis autem potius in forma gratiosa.

b. Ad diiudicandum valorem dispensationis attendi debet ad formam, qua illa conceditur: nam ut sit valida dispensatio, causae in libello supplici allatae verae esse debent eo tempore, quo conceditur dispensatio. Hinc si dispensatio conceditur in forma commissoria, causae verae esse debent, quando commissarius dispensationem exsequitur, et si dispensatio conceditur in forma gratiosa, causae verae esse debent, quando dispensat Curia sive Romana sive Episcopalis³¹⁴.

2. Dispensationes conceduntur aut pro *foro externo* aut pro *foro interno*. Inter haec duo genera dispensationum duplex notandum est discrimen: g. dispensationes pro foro externo a S. Sede exsequendae committuntur Ordinario; dispensationes vero pro foro interno committuntur confessario ab oratoribus eligendo aliae sunt condiciones et clausulae, sub quibus conceduntur dispensationes pro foro externo, et aliae, sub quibus conceduntur dispensationes pro foro interno.

3. Etiam ii, qui aliqua censura irretiti sunt, valide rescripta gratiae consequi possunt, iis tantum exceptis, in quos lata est sententia declaratoria vel condemnatoria. Post latam eiusmodi sententiam prius a censuris absolvi debent, ut rescriptum s. Sedis valide reci-

³¹³) Dispensationes matrimoniales S. Sedes tripliciter diverso modo concedit, a. Quandoque ipsa plenam dispensationem confert, adeo ut nulla exsecutione opus sit (*in forma gratiosa*), β. Quandoque facultatem plene dispensandi concedit, quo in casu delegatus totum negotium dispensationis (dispensationem et exsecutionem) ipse perficit, γ. Si dispensatio conceditur *in forma commissoria*, ipsam dispensationem confert S. Sedes, dispensationis exsecutio vero *committitur* delegato (ideo forma *commissoria*). Dispensatio in hoc casu effectum non sortitur ante exsecutionem, delegatus tamen eam exsequendo non pro arbitrio procedere potest, sed *nudum ministerium* exercet.

³¹⁴) Cn. 41; cf. tamen cn. 1054.

pere possint, nisi in rescripto Pontificio censurae mentio fiat³¹⁵). Quam ob rem in facultate dispensandi habitualiter concessa confertur etiam potestas absolvendi a censuris sed solum ad effectum dispensationis consequendae³¹⁶).

K 618. De commissario seu exsecutore dispensationum, quae pro foro externo conceduntur, ex iure haec notanda sunt³¹⁷).

a? — J % c? a. Dispensationes Ordinario oratorum commissas exsequi debet Ordinarius, qui litteras testimoniales dedit vel preces ad S. Sedem transmisit, etiamsi sponsi, quo tempore exsecutioni danda est dispensatio, in aliam dioecesim discesserint non amplius reversuri. Attamen monendus est Ordinarius loci, in quo matrimonium contrahere cupiunt³¹⁸).

b. Dispensationes Ordinario commissas exsequi potest etiam eius vicarius generalis et sede vacante vicarius capitularis.

c. Vicarius capitularis exsequi potest etiam dispensationes episcopo (defuncto) vel eius vicario generali remissas et nondum exsecutioni mandatas. Dispensationes sede vacante vicario capitulari remissas exsequi potest episcopus successor et eius vicarius generalis.

d. Ordinarius, a quo dispensatio exsequenda est, potestatem eam exsequendi etiam alteri delegare potest, praesertim Ordinario, in cuius dioecesi sponsi actu degunt, nisi subdelegatio prohibita fuerit³¹⁹).

— u a

619. De modo exsequendi dispensationes pro foro externo concessas.

1. Facultas dispensandi ab impedimento matrimonii *valide* exerceri non potest, antequam rescriptum datae facultatis receptum sit; nec sufficit notitia datae facultatis aliunde accepta e. g. per telegraphum, nisi ex officio auctoritate S. Sedis transmissa fuerit. Exsecutio ante receptum documentum facta, eodem recepto, repetenda foret³²⁰),

A

2. Commissarius accurate *observare debet clausulas* seu condiciones dispensationis, quae in rescripto continentur: omnes enim rationem praecepti pro qualitate materiae sub gravi vel sub levi obligantis habent; sed »tunc tantum essentielles pro eorundem validitate censentur, cum per particulas *si, dummodo*, vel aliam eiusdem significationis exprimuntur« (cn. 39) ³²¹). Praecipuae clausulae sunt:

a. *Verificatio precum* ante exsecutionem dispensationis, nisi «agatur de impedimento gradus minoris. Modus hanc verificationem perficiendi arbitrio Ordinarii relinquitur, qui eam plerumque a parochio perficiendam curat. Verificatio potissimum fit examinando testes ipsosque oratores.

h. *Remotio, si adsit, scandali*, praesertim per separationem sponsorum, tempore Ordinario bene viso, si fieri possit. Haec clausula, quae in rescriptis continetur, quando incestus vel aliud delictum oratorum ut causa dispensationis affertur,

*») Cn. 2265, 3.

«·) Cn. 66, 3.

—., S

3K) S. *Officium* 20. febr. 1888, iussu *Leonis XIII*. Coll. P. F. n. 1685. Cn. 1055.

31β) Cn. 1055.

31e) Cn. 57.

32°) S. *Poenitent.* 15. ian. 1894, s. *Officium* 14. aug. 1892. (Coll. P. F. n. 1858. 1810.) Cn. 53.

321) S. *Poenitent.* 27. apr. 1886. (Coll. P. F. n. 1655.)

ita intelligenda est, ut inter media reparandi scandalum praeferenda sit separatio sponsorum, quodsi haec fieri non possit, aliud medium eligi debet, modo aptum sit ad finem³²²).

3. His (per parochum) praemissis commissarius dispensationem concedit, quae non ad validitatem, sed ut licita sit³²³), dari debet in *scriptis* facta expressa mentione delegationis apostolicae et impedi-
menti, in quo oratores dispensantur (cn. 1057).

4. Si exsecutor in exsecutione rescripti quocunque modo *erraverit*, dispensationem iterum executioni mandare potest (cn. 59, 1).

620. De modo exsequendi dispensationes pro foro interno concessas.
S/ *Poenitentiaria* facultatem dispensandi *pro foro interno* concedit, quoad clausulas haec notanda sunt.

1. Litterae dispensationis solent inscribi: *Discreto viro confessario ab Ordinario approbato et ab oratoribus electo*; quare dispensationem exsequi potest quilibet confessarius ab oratore electus, dummodo approbatus sit ab Ordinario loci, in quo concedenda sit dispensatio.

2. Si in rescripto haec continentur: *discretioni tuae committimus, quatenus, si ita sit* dispenset — his verbis confessario iniungitur obligatio (ut *licita* sit dispensatio) inquirendi ex ipso poenitente, num exposita vera sint. Eius affirmationi simpliciter credere potest, nisi scientia extrasacramentali aliud sciat.

3. Si in litteris dispensationis haec continentur: *Latorem, audita prius eius sacramentali confessione, a quibusvis censuris etc. absolvas*, non valet dispensatio, nisi praemissa confessione sacramentali detur in actu confessionis; at non requiritur absolutio sacramentalis. Hinc si poenitens non sit dispositus ad obtinendam absolutionem, tamen dispensari potest, et si absolutio esset sacrilega, nihilominus valida esset dispensatio³²¹). Quodsi confessio expresse non praecipitur, dispensatio pro foro interno concedi potest extra confessionem.

4. Vi huius clausulae: *iniuncta poenitentia salutari*, iniungi debet poenitentia a poenitentia sacramentali distincta. Quandoque iniungenda praescribitur poenitentia «gravis et longa», «gravis et diuturnae», «gravissima et perpetua». Haec poenitentia determinanda est ab eo, qui dispensationem exsequitur, ratione habita condicionis, aetatis, sexus illius, cui iniungenda est.

a. Poenitentia *gravis et longa* esset opus poenitentiae, quod per annum vel per semestre, quin etiam per trimestre singulis hebdomadis peragendum imponitur e. g. singulis hebdomadis semel aut bis rosarium recitare, singulis hebdomadis semel sacrum audire, singulis dominicis *viam crucis* peragere, saltem semel in mense ss. sacramenta suscipere etc. Poenitentia *gravis et diuturna* esset eiusmodi opus poenitentiae, quod per tres annos, aut per duos, quin etiam per unum annum peragendum iniungitur. Poenitentia *gravissima et perpetua* esset eiusmodi opus usque ad mortem peragendum.

3M) S. *Poenitent.* 12. apr. 1889. (Coll. P. F. n. 1701.) Plerumque ad hunc finem obtinendum nupturientes coram paracho et duobus testibus declarant se detestari iniuriam commissani et paratos esse ad implendam poenitentiam impositam.

3M) S. *Officium* 19. iun. 1875. (Coll. P. F. n. 1444.)

S. *Poenitent.* 19. maii 1854.

b. Poenitentia in executione dispensationis matrimonialis imponi et acceptari quidem debet, sed dispensatio non redditur invalida, eo quod poenitentia imposita a dispensato non impletur³²⁴); neque in eo casu, quo dispensatus ne intentionem quidem eam implendi habeat³²⁴).

5. Quando dispensatio manere debeat occulta, in rescripto dispensationis continentur haec verba: *praesentibus litteris sub poena excommunicationis latae sententiae per te post executionem statim destructis*. *Destructio statim* i. e. saltem inter triduum facienda est *comburendo* vel *dilacerando* rescriptum. Hisce tamen confessarius non prohibetur litteras descriptas pro sua instructione servare, dummodo omnia omittantur, ex quibus persona poenitentis cognosci possit.

6. Si impedimentum unam tantum partem afficit, ut, votum castitatis, sufficit cum una parte dispensare. At si impedimentum utrique parti commune vel ex utriusque culpa inductum est, ut impedimentum criminis, utraque pars confessarium (sive eundem sive etiam diversum) adire et dispensationem accipere debet, quamvis iam per dispensationem unius partis impedimentum, utpote indivisibile, cessaverit³²⁷).

Si altera pars alium eligit confessarium, rescriptum a prima confessario reddi debet poenitenti, qui illud tradit comparti, ut haec dispensationem a suo confessario petere possit³²⁸).

7. Dispensatio pro foro interno voce conceditur et si in confessione concedenda sit, post absolutionem sacramentalem.

Determinata formula dispensationis non praescribitur; ideo concessa absolutione sacramentali confessarius uti poterit his vel similibus verbis: *Insuper auctoritate apostolica mihi commissa dispenso tecum super impedimento* (e. g. affinitatis), *ut eo non obstante matrimonium inire* (si iam contractum sit: *denuo inire*) *valeas*. *In nomine Palris* etc.

8. Dispensatio pro foro interno non sacramentali ab impedimento occulto concessa adnotanda est ad normam cn. 1047 in libro, qui in secreto archivo Curiae asservatur. ""

324) S. *Poenitent.* 14. sept. 1891. (Coll. P. F. n. 1768.)

«») S. *Poenitent.* 12. nov. 1891. (Coll. P. F. n. 1767.)

12T) S. *Poenitent.* 7. febr. 1832.

;w) S. *Poenitent.* 15. nov. 1748.

QUAESTIO SEPTIMA.

De consensu matrimoniali*

Articulus primus.

De natura et proprietatibus consensus.

6?1. Consensus matrimonialis est actus voluntatis, >quo vir et muner de iure habiles mutuo sibi tradunt et acceptant ius in corpus perpetuum et exclusivunr,in ordine adactus per se aptos ad prolis generationem (en. 1081, §2).

a. Sicut omnes alii contractus ita et matrimonium considerari potest *in fieri* seu prout est *actus* voluntatis inducens statum conjugalem *et\in facto esse*, prout est *status* conjugalis per ipsum illum actum productus et definitur legitima coniunctio viri et mulieris ad prolem generandam et educandam.

b. *De iure habiles* dicuntur personae, quibus neque ex iure naturali neque ex iure positivo obstat impedimentum, quo eorum matrimonium reddatur invalidum aut illicitum, proindeque personae, quae valide et licite matrimonium inire possunt.

c. *Ius in corpus*: quibus verbis significatur obiectum contractus matrimonialis, quod innuit s. Paulus his verbis: *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem et vir sui corporis oolestatem non habet, sed mulier^{3TM}*). Quod mutuum ius et, quod cum eo cohaeret, mutuum officium significatur, si obiectum contractus matrimonialis dicitur *individua vitae consuetudo*, quae *essentialiter* in illo ipso iure et officio consistit; *integraliter* etiam communem torum et cohabitationem continet.

— Essent,ale *obiectum contractus matrimonialis* est igitur ius et potestas in corpus, sed eatenus tantum, quatenus ex se aptum est ad actum conjugalem seu ad generandam prolem. Scilicet distingui debet *ius et potestas* in coniugis corpus, quatenus aptum est ad actum generationis, quod est ius utendi corpore ad actum conjugalem, et *usus seu exercitium* iuris per ipsum actum conjugalem; iam vero primum ad essentielle obiectum matrimonialis contractus pertinet; alterum vero ad eius essentiam non requiritur, ideoque salva matrimonii essentia ab obiecto contractus matrimonialis excludi potest.

✕ Quandoquidem ius in corpus suum relate ad generationem quilibet coniugum alteri tradit, non solum contra castitatem, sed etiam contra iustitiam et contra sanctitatem vinculi peccat, tum qui post initum matrimonium ipse abutitur corpore suo, tum qui alteri extraneo usum corporis sui concedit.

✕ «Ius ad actus *per se* aptos ad prolis generationem* significat essentielle contractus matrimonialis etiam tunc haberi, si actus ex parte contrahentium rite exercendi per accidens e. g. ob sterilitatem nequeant esse prolifici.

g. Ad essentiam contractus sufficit consensus in ius ad copulam tradendum et acceptandum, etiamsi *realisatio finis secundarii* non intendatur, imo etsi ius ad remedium concupiscentiae et ad mutuum adiutorium excludatur. Si ergo sponsi tradendo sibi ius primum conveniunt de non tradendo iure secundario, salva manet substantia contractus matrimonialis³³⁰).

“») 1. Cor. 7,

M0) Cf. S. R. Rota 22. ian. 1944. A. A. S. 36 (1944) 189 s.

622. Eius necessitas et sufficientia. 1, Consensus matrimonialis ad ineundum matrimonium plane *necessarius* et essentialis est, adeo ut nulla humana potestate unquam suppleri possit (cn. 1081, § 1).

/2. Consensus matrimonialis ad matrimonium constituendum *suafficiens* est; copula carnalis ad id non requiritur; matrimonium enim potius in animorum unione quam in corporum commixtione essentialiter consistit.

Sunt, qui affirmant mutuum consensum ad ineundum verum matrimonium non sufficere, nisi accedat *copula carnalis*, siquidem copula affectu maritali peracta constituat verum proprieque dictum matrimonium. Putant enim matrimonium non esse contractum consensuale, qui mutuo consensu, sed realem, qui mutua corporum traditione per copulam carnalem perficiatur. Verum cum doctrina Ecclesiae catholicae haec theoria (Kopulatheorie) non concordat.

a. Ex doctrina Ecclesiae constat, *matrimonium solo consensu contrahi*. Matrimonium facit partium consensus inter personas iure habiles legitime manifestatus¹⁴¹⁾.

623. Proprietates. Cum consensus matrimonialis essentialiter sit contractus bilateralis onerosus, easdem qualitates habere debet, quae ad eiusmodi contractus generatim requiruntur. Debet esse a. verus; b. deliberatus; c. mutuus; d. signo sensibili manifestatus; e. inter personas habiles initus, quarum qualitaturn si una desit, nullum est matrimonium.

1. *Verus* seu internus (non externus seu fictus tantum), quo coniuges sibi mutuo tradere et acceptare volunt potestatem in corpus in ordine ad generationem prolis; sufficit autem consensus implicitus, modo *nihil eorum excludatur, quae ad essentiam contractus matrimonialis pertinent*.

a. Consensus fictus vel *simulatio* triplex esse potest: 1. absque intentione *contrahendi*; 2. cum intentione *contrahendi*, sed absque intentione *sumendi obligationes essentielles* matrimonii; 3. cum intentione *contrahendi* et *obligationes essentielles* sumendi, sed absque intentione *eas implendi*. Prima et secunda simulatio matrimonium irritat; tertia non irritat, ubi agitur de bono prolis et fidei; quoad bonum sacramenti vide n. 631, I, c et 2.

b. *Si quis dicat se fecte consensisse: In foro externo* ei fides non adhibetur, nisi id probet: internus enim animi consensus semper praesumitur conformis verbis et signis in celebrando matrimonio adhibit³⁵⁵⁾. *In foro interno* tenetur a debito petendo et reddendo *bbstinere*, donec consenserit, et ordinarie tenetur etiam ad verum consensum ponendum, ut iniuria alteri parti illata reparetur; pars quae verum consensum posuit, non tenetur credere alteri asserenti se fecte consensisse, etsi id iuramento confirmet, ideo licite debitum peteret, donec constet de defectu consensus.

624. 2. Deliberatus i. e. positus cum pléna mentis advertentia et perfecto voluntatis consensu, quia contractus matrimonialis gravem obligationem inducit; nemo autem censetur ultro gravem obligationem in se suscipere, nisi plene et perfecte consentiat.

a. Qui ergo sive habitualiter sive actualiter i. e. eo tempore, quo matrimonium ineunt, *actus perfecte humani non sunt capaces*, nequeunt valide contrahere:

M1) Cf. *Lercher* IV. 2, 68 ss. cn. 1081, § I.

13-) Cn. 1086, 1.

Infantes, perpetuo amentes et habitualiter semifatui, qui, etsi aliquem rationis usum habeant, non tamen ea deliberatione utuntur, quae ad peccatum mortale requiritur. Si tamen lucida intervalla habeant, in quibus actus perfecte humani capaces sunt, hoc tempore valide contrahere possunt.

- Item ebrii, semidormientes, hypnotisât! etc., qui ratione ebrietatis, somni etc. perfecto usu rationis carent; qui tamen aliqua monomania laborant, valide matrimonium inire possunt, modo usus rationis non sit circa matrimonium turbatus.
- .Z** *b.* Qui saltem *in confuso sciunt*, quo modo filii procreentur, valide contrahunt, quia implicite in verum matrimonium consentiunt. Necesse enim est et sufficit, ut *saltem non ignorent* matrimonium esse societatem permanentem inter virum et mulierem ad filios procreandos. Haec ignorantia ante pubertatem, sed non post pubertatem praesumitur. Ipsa natura duce et facile haec discimus.

Ne in confuso quidem obiectum contractus novit, qui putat in matrimonio agi tantum de labore domi praestando vel solis osculis fieri procreationem prolis.

Neque ad validitatem matrimonii requiritur, ut indoles moralis, excellentia et dignitas matrimonii bene perspecta habeatur. Si quis laborat amoralitate (i. e. si sensu morali caret), hysterismo, aboulia aut psychosi sexuali, audiendi sunt periti et applicanda principia de actu humano³³³).

625» 3, *Mutuus* i. e. ab utraque parte positus: contractus enim matrimonialis est contractus bilateralis onerosus, qui ex utraque parte obligationem imponit: sed non potest ex utraque parte inducere obligationem, nisi uterque velit: nemo enim per contractum obligari potest, nisi ipse velit.

a. Mutuus contrahentium consensus debet esse *simultaneus*, at non requiritur, ut sit physice simultaneus, i. e. ut ab utroque eodem tempore eliciatur, sed sufficit, ut moraliter simultaneus sit, i. e. ut unius consensus adhuc perduret, quando alter consensum suum exhibet: maiorem enim simultaneitatem et unionem, quam hanc moralem nec ratio contractus nec ratio sacramenti exigit. Non *ratio contractus*: etenim si unius consensus semel elicitus non fuerit revocatus ideoque moraliter duret, alterius consensus se ei coniungere, atque ideo mutuum consensum constituere potest. Non *ratio sacramenti*, quia sufficit, ut materia et forma simul coexistent ea simultaneitate, quam exigit natura sacramenti; atqui natura huius sacramenti, quippe quod in contractu consistat, aliam simultaneitatem nisi moralem non exigit.

b. Ad quaestionem, quantum temporis spatium inter unius et alterius consensum intercedere possit, ut adhuc moraliter simultanei censeantur, non una est auctorum responsio. Duo in hac re certa videntur: consensum per lapsum longi temporis tacite revocatum censi, nisi in aliquo effectu externo virtualiter perduret; quamdiu duret consensus semel elicitus, non absolute, sed relative determinandum esse, scilicet ratione habita adiunctorum particularium, quae efficiunt, ut consensus modo diutius, modo brevius perseveret³³⁴).

- 626. 4. *Legitime manifestatus*:** ad validum enim matrimonium ineundum tum ratione contractus tum maxime ratione sacramenti (quod essentialiter in signo sensibili consistit) non sufficit consensus internus, sed requiritur externus, signo sensibili manifestatus.

SM) Cf. cn. 1082; S. R. *Rota*, Periodica 30 (1941) 5—19. De cognitione aestimativa in matrimonio. *Ca/pello* n. 582 s.; *Niedcrmeier* V. 20. 35 s.

»*) Cf. *Sanchez* 1.2. disp. 32. n. 6. Cf. praxim Ecclesiae etiam post annos sanandi in radice consensum iure naturae validum.

Determinatum signum iure naturae non requiritur, iure autem ecclesiastico praescribitur, ut consensui *verbis* exprimatur³³⁵), lis tantum, qui loqui non possunt, adhibere licet aequipollentia signa: traditionem anuli, porrectionem manus, inclinationem capitis etc.

Si alteruter contrahentium ignota lingua utatur, consensus valide et licite manifestari potest per *interpretem*?³*). Sed requiritur: *a.* ut adsit iusta causa; *b.* ut de interpretis fide dubitare non liceat; et *c.* si tempus suppetat, ut Ordinarii licentia habeatur.

627. 5. *Personae de iure habiles* ad valide et licite contrahendum sunt vir et femina nullo impedimento dirimente vel-impediente obstrictae. De impedimentis quidem supra sermo erat; hic solum quaeritur, *num validum sit matrimonium, si a contrahentibus a. ignoratur, b. dubitatur, c. falso putatur adesse impedimentum dirimens.*

1. Si reipsa adest impedimentum dirimens, etsi ignoratum ab uno vel ab utroque contrahentium, matrimonium est nullum, quaecunque est ignorantia sive iuris sive facti; ignorantia enim excusat quidem a peccato contra legem prohibentem, at non potest efficere, ut actus sit validus contra legem irritantem.

2. Si reipsa nullum adest impedimentum, sed tamen unus vel uterque contrahentium dubitat vel suspicatur inter ipsos forte aliquod impedimentum existere, matrimonium est validum: hi enim censentur consensum dare sub condicione de praesente: *si habilis sum*: quoniam autem condicio verificatur, consensus fit absolutus et validus.

3. Si unus vel uterque contrahentium certo sibi persuadet adesse impedimentum dirimens, cum tamen nullum inter ipsos existat, matrimonium validum esse potest: «scientia aut opinio nullitatis matrimonii consensum matrimonialem necessario non excludit»³³⁷).

Ex quibus supponi videtur, contrahentes consentire quantum possunt seu contrahere velle, si possibile sit, reipsa autem possibile est.

In praxi contrahentes diligenter examinandi sunt circa intentionem, qua contractum matrimonialem inierunt; si affirmant consensum vere matrimonialem defuisse, hoc pro foro externo probandum esset; talis probatio utique difficilis erit; pro cautela saltem consensus verus eliciendus esset ad reparandam iniuriam alteri parti illatam.

628. 6. Matrimonium est contractus individuus (unteilbar). Cum matrimonium natura sua sit contractus, isque bilateralis, de eo valet, quod de aliis eiusmodi contractibus statuitur, ipsum esse individuum, i. e. pro utraque parte aut validum aut invalidum, ita ut nequeat »claudicare« seu pro una tantum parte esse validus.

Si ergo ex ima parte exhibetur consensus invalidus, aut si una pars ad contrahendum est inhabilis seu impedimento dirimente irretita, matrimonium pro utraque parte est invalidum: ex natura enim individuitatis contractus pars inhabilis, ut ita dicam, inhabilitatem communicat alteri parti, minime vero pars habilis parti

“») Cn. 1088, 2.

M») Cn. 1090.

M7) Cn. 1085; cf. *Gasparri* II. 1215 1219.

inhabili communicare potest habilitatem. Quodsi tamen accidit, ut pars habilis alteri parti communicaret habilitatem, id non factum est ex individuitate contractus, sed ex dispositione positiva legis. Dispositio autem legis hucusque vigens, vi cuius alter sponsorum a forma Tridentina exemptus suam exemptionem alteri communicavit, sublata est per decretum *Ne lemere*, adeo ut nunc pars, quae ad formam praescriptam tenetur, ad se trahat partem, quae ad formam non tenetur^{33*)}.

u1*4. 629. Contrahentium praesentia. 1. Ad matrimonium valide ineundum necesse est, ut contrahentes sint *praesentes* vel ipsi per se vel per procuratorem³³⁹⁾. Sicut alii contractus, valet etiam matrimonium per procuratorem initum sive unus sive uterque per procuratorem contrahit, modo adsint condiciones requisitae³⁴⁰⁾: etsi enim ad validum matrimonium requiratur consensus proprius et personalis ipsorum contrahentium, hunc tamen consensum etiam per alium exhibere possunt. *Licite* autem id fieri potest solum ex iusta causa, si de authenticitate mandati constat et, si tempus suppetat, «licentia Ordinarii adsit³⁴¹⁾.

Quatuor condiciones requiruntur, ut matrimonium per procuratorem valide iniri possit:

foVvÀllJk °- Ut procurator speciale mandatum acceperit ad contrahendum cum determinata persona, quod subscriptum esse debet a mandante et vel a parocho aut Ordinario loci, in quo mandatum fit, vel a sacerdote ab alterutro delegato vel a duobus saltem testibus. – Si mandans scribere nesciat, id in ipso mandato adnotetur et alius testis addatur, qui scripturam ipse quoque subsignet, secus mandatum irritum est.

b. Ut mandans mandatum non revocaverit ante contractum matrimonium neque in amentiam inciderit. In hoc casu matrimonium invalidum est, licet sive procurator sive alia pars contrahens haec ignoraverint.

c. Ut procurator per se munere suo fungatur.

d. Ut serventur statuta dioecesana, si quae insuper de hac re existant.

2. Praescriptum de praesentia coniugum saltem per procuratorem (cn. 1088, § 1) applicatur etiam matrimoniis acatholicorum baptizatorum, qui secundum cn. 1099, § 2, non tenentur ad essentialem formam matrimonii cn. 1094 statutam³⁴²⁾.

Ratio est in eo, quod generales Ecclesiae leges omnes baptizatos afficiunt (cf. cn. 87), nisi exceptio ob hac regula probetur, sicuti e. g. obtinet in cn. 1070.

Acatholici ergo, qui v. g. ultimo bello per *matrimonium in distans** (Fetntrau-ung) in Germania non interveniente procuratore *civiliter* iungebantur, invalide contraxerunt. In casu conversionis attendendum est ad nullitatem talium matrimoniorum; saepe per hanc invaliditatem difficultas conversionis minuitur³⁴³⁾.

**) *Boeckenholj*, De individuitate matrimonii (Berolini 1901).

M») Cn. 1088, 1.

3°) Cn. 1089.

«») Cn. 1091.

««) C. i. C. 30. iunii 1949. A. A. S. 41 (1949) 427.

343) Cf. *Hürth*, Dubia matrimonialia, Periodica 38 (1949) 228- 234.

Articulus secundus.

De consensu condicionato.

630. De ipsis condicionibus. Nec natura contractus nec ratio sacramenti per se impedit, quominus matrimonium sub condicione iniri possit, nisi condicio substantiae matrimonii repugnet. Attamen matrimonia condicionata non admittuntur, nisi ex urgentissima eausa. De ipsis autem condicionibus, quae a contrahentibus privatim apponi possent, haec notanda sunt³⁴⁴):

1. Condicio de futuro necessaria (*si cras sol orietur*) vel impossibilis (*si digito coelum tetigeris*) vel turpis (*si patrem occides*) pro non **loI*.'** adiecta habetur: praesbmitur enim eam non esse serio accipiendam. **>'<--** Matrimonium ergo sub eiusmodi condicione initum in foro externo validum habetur. Quodsi certo constaret eam serio adiectam esse, **ftJta** condicio quidenfMmpossibilis matrimonium reddit nullum, condicio necessaria saltem simulatque impleta est, validum reddit; condicio autem⁹turpis efficit, ut matrimonium impleta condicione valeat, condicione autem non impleta invalidum sit: praesumptio enim cedit veritati.

Ratio huius dispositionis iuris, vi cuius matrimonium in hoc casu potius validum quam invalidum praesumitur, est, quia haec dispositio cedit in favorem matrimonii; cavetur enim periculum solvendi matrimonium forte validum et aliud contrahendi invalidum, si nempe consensus reipsa adfuisset.

2. Condicio de futuro contra substantiam matrimonii hoc reddit invalidum. Quaenam sint condiciones contra substantiam matrimonii **z** mox dicetur.

3. Condicio de futuro licita (*si pater tuus consentit*) valorem matrimonii suspensif. Si non impletur condicio, nullum est, impleta autem condicione validum est, sive contrahentes sciunt sive nesciunt condicionem impletam esse. Interim vero tenentur expectare conditionis eventum, nec licet uni, altero invito, revocare consensum.

a. Impleta condicione de futuro requiritur *novus consensus*, si alterutra pars interim consensum revocavit; quodsi consensus revocatus non fuit, matrimonium impleta condicione fit validum, quin renovetur consensus: nulla enim est ratio de matrimonio aliud statuendi ac de aliis contractibus, quia Christus rationem contractus non immutavit, cum illum ad rationem sacramenti elevaret. Nihilominus suaderi potest, ut renovetur consensus. Hanc doctrinam, canonistis eam passim concedentibus, complures moralistae impugnant. Verum cum nullo iure quoad matrimonium statuatur exceptio, tenendum est matrimonium aequae atque alios contractus sub condicione initos sine novo consensu validum esse.

b. Ut dubia et difficultates circa matrimonia evitentur, condiciones ne admittantur inconsulto Ordinario.

c. Contrahentes de existentia conditionis certi esse debent, antequam matrimonio utuntur.

³⁴⁴) Cn. 1092. In iure Orientalium «matrimonium sub condicione celebrari neauit» (cn. A. A. S. 41 (1949) 107.

4. Condicio de praeterito (*si pater tuus mortuus est*) vel de praesenti (*si es filia Sempronii*) matrimonium reddit validum vel invalidum, prout condicio verificatur vel non.

631. De condicionibus contra substantiam matrimonii. Sicut tria sunt bona essentialia matrimonii, ita pariter tres distinguuntur obligationes eius essentialia et tres condiciones, quae iisdem obligationibus
 .k4k*.- et proinde etiam substantiae matrimonii adversantur: a. si generationem evites: b. si te adulterandam tradas c. nisi te ditio-
 t,c b A rationem evites: b. si te adulterandam tradas c. nisi te ditio-
 Càu, reperiam.

1. Matrimonium initum cum condicione, quae sit *contra essentialia obligationem matrimonii*, invalidum est: etenim sine essentialibus obligationibus matrimonium exsistere nequit.

g. Qui contrahit sub condicione, qua se obligat sive ad non utendum matrimonio nisi modo onanistico sive ad generationem frustrandam vel impediendam, sive ad procurandum abortum, invalide contrahit, quia condicio appposita contraria est *bono prolis*.

Qui de *partiali frustratione generationis* conveniunt, una nempe alterave prole suscepta nonnisi onanistice congregiendi, valide contrahunt, si hac condicione non ipsam obligationem rite congregiendi, sed solum voluntatem obligationem
 ^*s£%usceptam implendi excludere intendunt. Quodsi hac condicione ipsam obligationem rite utendi matrimonio excludere intendunt, invalide contrahunt: ad essentialia enim obiectum contractus matrimonialis pertinet obligatio perpetua, non solum temporanea, actum coniugalem peragendi iuxta naturam. Si intentio contrahentium dubia esset, in praxi renovari deberet consensus.

Qui contrahunt sub condicione *nonnisi diebus infecunditatis* congregiendi, invalide contrahunt, si excludere volunt ipsum ius continuum in corpus coniugis, similiter ac si solum pro aliquot annis tradere vellent ius in corpus. Si autem volunt continuum ius tradere et mere non uti quibusdam temporibus, valide contrahunt.

Matrimonium sub condicione initum *filios educandi in haeresi*, non est invalidum: haec namque condicio est quidem contra bonum spirituale, non autem contra bonum naturale prolis; etenim solum condicio, quae est contra bonum naturale prolis, adversatur substantiae matrimonii (i. e. bono, quod *tantum* per matrimonium obtineri potest), quippe quae obligationem involvat ad actus, quibus proles generari et physice educari possit.

d. Qui contrahit sub condicione, qua *excluditur ius in corpus alterius*, item qua alterutri vel utrique conceditur ius vel imponitur obligatio *cum aliis se commiscendi*, invalide contrahit, quia condicio appposita est contra *bonum fidei*.

c. Qui contrahit sub condicione in certo aliquo eventu e. g. adulterii, discordiarum etc. *solvendi vinculum matrimoniale*, invalide contrahit, quia condicio adiecta est contra *bonum sacramenti*.

Ex his non sequitur invalidum esse *matrimonium graecorum*, qui docent propter adulterium solvi matrimonium, vel *haereticorum et infidelium*, qui putant matrimonium in certis adiunctis solubile esse, et ideo contrahunt cum animo illud in certo eventu solvendi; condicio enim solvendi matrimonium non deducitur in pactum neque ulla ratione exterius manifestatur. Scilicet hi omnes in contrahendo matrimonio duas intentiones habent, alteram contrahendi verum et validum matrimonium et alteram contrahendi matrimonium solubile; haec autem secunda intentio per priorem utpote praevaletem destruitur, atque ideo valide contrahunt. Cum hac

doctrina concordat praxis Ecclesiae, quae acatholicorum matrimonia propter eiusmodi errorem nunquam habuit irrita et nulla³⁴⁵).

2. Talis condicio duplici modo apponi potest: *a.* aut *deducitur in pactum*, ita ut nupturientes actuali vel saltem virtuali intentione (mere habitualis intentio vel dispositio animi non influit in contractum) velint consensum non valere, nisi verificetur haec condicio. — *b.* Aut (quin deducatur in pactum) utraque vel altera pars *positivo actu voluntatis excludit* matrimonium ipsum aut omne ius ad coniugalem actum aut essentialem aliquam matrimonii proprietatem”⁶). (Simulatio totalis vel partialis, cf. n. 623.)

Actus positivus voluntatis mere non implendi obligationem susceptam *non irritat* matrimonium, si agitur de bono *prolis vel fidei*; quoad haec enim bona implementum vel exsecutio non est de essentia matrimonii. Si autem agitur de bono *sacramenti*, etiam exsecutio obligationis est de bono sacramenti. Ita positiva voluntas, in aliquo casu solvendi matrimonium, etiamsi non in pactum deducta sit tamquam condicio, *irritat matrimonium*.

Si ab uno tantum contrahente eiusmodi condicio apponatur altero contradicente, et ille nihilominus contrahat, eo ipso a prava condicione recessisse praesumitur. Si tamen reipsa haberet intentionem excludentem essentialem aliquam obligationem, matrimonium in foro interno esset nullum, quia sine vero interno consensu contractus matrimonialis fieri non potest.

Nota. *Matrimonium s. Ioseph (Josefsehe)*, quod dicitur, est matrimonium initum ad exemplum s. Ioseph et B. Virginis Mariae, nimirum cum voto vel proposito perpetuae et perfectae castitatis.

Quaeritur 1. num tale matrimonium validum sit. Certum est, matrimonium tale esse validum, si contrahitur ab iis, qui ex voto vel proposito numquam matrimonio uti volunt, quin talis condicio deducatur in pactum. Controversum est, num valeat, si condicio servandi continentiam deducitur in pactum. Qui negant validitatem, rationem afferunt per talem condicionem ipsum obiectum et finem contractus matrimonialis impossibilem fieri, eam esse contra bonum prolis, sicut illa condicio ♦si generationem evites*. Qui affirmant validitatem, distinguunt inter ius in corpus et eiusdem usum dicentes tradi in tali casu verum ius in corpus coniugis, sed simul resignari usui eiusdem³⁴⁷).

Quaeritur 2. num in praxi tale matrimonium permitti possit. Non permittitur sub condicione, sed solum ut post votum mutuo consensu emissum (et obtenta dispensatione ab impedimento impediante) verum matrimonium ineant, ergo omnia iura coniugii, praesertim ius utendi corpore coniugis acquirere intendant, quamvis actu positivo non velint implere obligationem correspondentem. Insuper requiritur moralis certitudo, quod exclusum sit periculum incontinentiae

345) Cf. *Hürth*, Defectus consensus in matrimoniis acatholicorum. Periodica 37 (1948) 209-226 et de matrimoniis »ad experimentum» Per. I. c. 305—312.

346) Cn. 1086, § 2; A. A. S. 9 (1917) 33.

347) Cf. *ZkTh* 27 (1903) 719.

Articulus tertius.**De defectibus consensus.**

Defectus consensus duplex esse potest: *a. ex parte intellectus*, qui circa contractum, personam vel qualitates eius *errat*, *b. ex parte voluntatis*, quae per *vim aut metum* cogitur inire matrimonium. Iam quaeritur, utrum et quando error vel vis aut metus in contractum matrimoniale influentes matrimonium faciant invalidum.

In antiquo iure error vel vis aut metus sub certis condicionibus considerantur tamquam impedimenta matrimonium dirimentia; sed cum non sint impedimenta proprie dicta (i. e. inhabilitates *personarum*) in Codice potius defectus essentielles consensus dicuntur quam impedimenta.

(V n<uto| ; i z. *Error.*

, V De errore circa validitatem matrimonii³⁴⁸⁾ actum est n. 627.

1

632. Varia obiecta erroris. 1. Error circa ipsam *naturam* seu obiectum contractus matrimonium reddit invalidum, quia deficiente obiecto nullus existit contractus matrimonialis³⁴⁹⁾.

2. Error *circa ipsam personam*, quacum contrahitur, matrimonium reddit invalidum: in contractu enim matrimoniali, secus atque in aliis contractibus, persona constituit obiectum substantiale contractus³⁵⁰⁾.

Qui ergo ex errore cum alia persona contrahit, non cum ea, quam ipse intendit, ut si quis contrahit cum Lia putans esse Rachelem, non contrahit, etsi cognita veritate nihilominus contraxisset.

3. Error *circa qualitatem personae*³⁵¹⁾, *etsi det causam contractui*, matrimonium irritat in duplici casu tantum:

a. Si redundat in errorem personae.

Error circa qualitatem in personam redundare censetur: *a.* si qualitas est *condicio consensus* i. e. si consensus solum datur dependenter ab existentia alicuius qualitatis, ut si quis nolit ducere Bertham, nisi sit nobilis; *β.* si qualitas est *determinativa personae* i. e. si qualitas in mente contrahentis determinat personam aliunde ignotam et ex sola hac qualitate notam.

Si quis ergo velit contrahere cum primogenita, offeratur autem ei secundogenita, quam neque novit, tamquam primogenita, matrimonium erit nullum. Si vero secundogenitam antea novit, et vult hanc ducere, quamvis ex dolo a parentibus causato eam putet esse primogenitam, valide contrahit.

9

Error circa qualitatem personae, qui *non redundat* in errorem personae, matrimonium non reddit invalidum: quod enim non aufert consensum substantialem in determinatam personam, non irritat matrimonium. Ergo si quis ducit Annam putans eam esse nobilem, virginem, divitem, sanam, cum non sit, valet matrimonium,

³⁴⁸⁾ Cn. 1085.

³⁴⁹⁾ Cn. 1082, 1. 2. cf. supra n. 624 b.

³⁵⁰⁾ Cn. 1083, § 1. *Gasparri* 11. 791 ss.

³⁵¹⁾ Cn. 1083, § 2. Cf. adagium autorum: »Dummodo constet de corpore, cetera non obsunt.«

etsi Annae id falso asserenti credidisset. Etsi in aliis contractibus error antecedens dolo causatus contractum reddat invalidum seu potius rescindibilem, matrimonium tamen non reddit invalidum, modo error non redundet in personam, propter bonum commune ob naturam indissolubilem contractus matrimonialis: pauca enim contrahuntur matrimonia, in quibus non subsit in alterutra parte aliquis error accidentalis, qui non raro etiam dolo causatus est.

*b. Error personae liberae circa condicionem servilem servitute proprie dicta personae, quacum matrimonium contrahit, matrimonium facit irritum*³⁵²).

u. Ut ignorantia circa condicionem servilem matrimonium dirimat, tria requiruntur: a. servitus, eaque perfecta unius partis; β. libertas alterius partis; γ. ex parte libera ignorantia servitutis alterius partis.

b. Error condicionis servilis iure naturae matrimonium non dirimit, quia condicio servilis non excludit absolute bona essentialia matrimonii; quia tamen hisce bonis aliquatenus adversatur, iure optimo Ecclesia hoc impedimentum statuebat. Ex quo sequitur validum esse matrimonium initum inter infidelem liberum et servam infidelem, etsi pars libera ignorasset condicionem servilem alterius partis.

4. Simplex error circa proprietates essentielles (unitatem, indissolubilitatem, sacramentalem dignitatem), etsi det causam contractui, non vitiat consensum matrimonialem³⁵³).

In matrimoniis praesertim acatholicorum, quorum secta matrimonium dissolubile statuit, saepe quaestio oritur de validitate consensus. Hic bene distinguendum est, si forte alterutra pars dicit »si hoc scivissem, noluissem", fuitne *error simplex*, quamvis causam dederit contractui, an fuit *error, qui in pactum deductus* est. Differentia in eo est: error simplex efficit, ut contrahens habeat duplicem intentionem, unam, matrimonium verum contrahendi more aliorum, et alteram, ineundi matrimonium solubile; hic praevalet prior intentio, et proinde consensus errore quidem causatus est, sed verus consensus et validus. Econtra, si error in pactum deductus est (nolle contrahere, nisi solubiliter) intrat ipsum consensum et facit hunc dependentem ab opinione erronea tamquam a condicione sine qua non. Proinde in hoc casu invalidus est, si error erat circa proprietatem essentiali matrimonii (n. 631, 2).

In praxi saepe difficile est, dirimere quaestionem, ut patet, si conferantur v. g. decisiones S. R. Rotae in causa *Roni-Castellano-Gould*, et in celebri causa *Marconi-O'Brieir*^{**}). Criteria sunt v. g., si probatur pactum explicitum vel implicitum unius vel utriusque partis etc.

2, Vis seu metus,

633. De ipso defectu. 1. Invalidum est matrimonium initum ob vim vel metum gravem ab extrinseco et iniuste incussum, a quo ut quis se liberet, eligere cogatur matrimonium³⁵⁵).

a, Termino vis non intelligitur coactio absoluta, quae solum actibus externis renitente interius voluntate inferri potest, quae proinde voluntarium tollit, sed coactio condicionalis seu moralis, quae voluntatem ad volendum movet sub comminatione vel inflictione mali, adeo ut voluntas consentiat ad malum declinandum alias non consensura. Haec coactio, quae est inflictio vel comminatio mali, ad

³⁵² «) Cn. 1083, § 2. 2.

Cn. 1084.

³⁵³ «) A. A. S. 7 (1915) 292 313. A. A. S. 19 (1927) 217 227.

³⁵⁵ Cn. 1087, § 1.

metum se habet ut causa ad effectum. Vis igitur recte ad *metum* reducitur, et ad illum quidem metum, qui consensum minuit, sed non tollit³⁵⁴).

b. Matrimonium ex gravi metu initum non ideo ab Ecclesia declaratur invalidum, ac si deesset verus consensus: sed verum consensum, metu tamen extortum, ipsa declarat invalidum, ut plenae matrimoniorum libertati consulatur, sine qua matrimonia fausta esse nequeunt.

2. Metum dirimere matrimonium *iure ecclesiastico* certum est; num etiam *iure naturae*, controvertitur.

Qui id cum *Sanchez, Lugo, Schmalzgrueber, Gasparri, Kugler, Vermeersch, Creusen negant*, in hunc modum argumentantur: metus iste non aufert voluntarium, cum sufficientem deliberationem non impediat; ergo adest consensus, qui ad valorem contractus matrimonialis ex iure naturae requiritur. Insuper metus iniuste incussus non magis aufert libertatem, quam metus iuste vel a causa naturali incussus: sed metus a causa iusta vel naturali incussus non dirimit matrimonium. Qui id cum *s. Thoma, Pontio, Tamburini, Rciffenstuel, Rosset, Ballerini, Aichner affirmant*, concedunt adesse consensum, qui de iure naturae ad valorem aliorum contractuum requiratur; contractus autem matrimonialis natura sua exigit plenam omnino libertatem in contrahendo: alii enim contractus initi ex metu iniuste incusso sunt rescindibiles; cum autem matrimonium rescindi non possit, requiritur, ut ab initio sit invalidum. Utraque sententia probabilis, sed posterior praeferenda videtur. Quare solum causa metus sublata matrimonium iniri vel invalide initum convalidari potest: quamdiu enim durat metus iniuste incussus, durat etiam causa inefficacis consensus.

634. Declaratio. Ut metus certo matrimonium irritet debet esse: *a.* gravis; *b.* iniustus; *c.* incussus ab extrinseco ifa, ut quis eligere cogatur matrimonium quo se liberet a metu^T.

1. *Gravis*; metus non solum absolute vsed etiam relative gravis matrimonium dirimit; metus autem *levis* matrimonium non invalidai.

Si dubium est, num metus censendus sit gravis, standum est pro valore matrimonii tum ex generali principio: *In dubio standum est pro valore actus*, tum propter reverentiam sacramenti³⁵⁷).

2. *Iniustus*; metus iniuste incussus dicitur, si quis minatur malum. cuius inferendi ius non habet, i. e. metus iniuste incussus, (*quod ad substantiam*, Si quis per media iniusta e. g. per fraudem malum iuste infligendum obtrudit, metum *quod ad modum* iniuste incutit e. g. ut obtineat consensum matrimonialem, mendacio fingit alteri imminere poenam per se iustam propter delictum commissum.

Ad id ergo in casibus particularibus attendendum est, num malum alteri inferendum sit *contra iustitiam*. Sic si stuprator a indice sub comminatione poenae cogitur ducere personam laesam, metus *iniuste* incussus est, quia index ius habet exigendi *aut* matrimonium *aut* dotationem. Si avunculus minatur nepti se ei negaturum esse pecuniae summam, nisi determinato inveni nubat, quam pecuniam in casu matrimonii dare decreverat, metus *non est iniuste* incussus, quia avunculus non tenetur pecuniam dare. Si medicus puellae minatur, nolle se curam impendere matri eius graviter aegrotanti, nisi matrimonium secum ineat, metus est *iniuste* incussus, si medicus curam impendere tenetur.³⁵⁴

³⁵⁴) Cf. De *Principiis* 54 ss.

³) Cn 1014.

JJ. Incussus *ab extrinseco et ita, ut quis eligere cogatur matrimonium* (quo se a metu liberet. *Ab extrinseco*: nam metus, qui mera occasio est, qua praesente quis eligit matrimonium (ab intrinseco), non inficit libertatem; sed malum a causa libera propositum ad determinandam electionem potius matrimonii quam illius mali (ab extrinseco).

Nihil autem refert, utrum incussus sit ab altero contrahente, an ab aliquo tertio e. g. a patre eius; utrum ipsi contrahenti, an eius consanguineis, affinibus etc. incutiatur.

Nullus alius metus, etiamsi det causam contractui, matrimonii nullitatem secumfert⁵⁵⁾).

4. *Metus reverentialis ex sejevis* est, quandoque autem in certis adiunctis fieri potest gravis⁵⁶⁾, si v. g. accedunt minae, preces molestae vel mala tractatio.

⁵⁵⁾ Cn. 1087, 2.

⁵⁶⁾ Cf. *De Principiis* n. 55. Gasparri 11.815.

QUAESTIO OCTAVA.

De forma celebrationis matrimonii.

635. Principium. Ea tantum matrimonia valida sunt, quae contrahuntur coram parrocho vel loci Ordinario vel sacerdote ab a11erutro delegato et duobus saltern testibus, secundum tamen regulas expressas in canonibus Codicis³⁶⁰).

Agendum ergo: *a.* de parrocho competente; *b.* de sacerdote delegato; *c.* de testibus; *d.* de iis, qui hac forma teneantur; *e.* de cessatione obligationis ad formam.

Ad praecavenda dubia, quae in hac parte facile oriri possent, nomine *delegationis* hic significatur facultas valide, nomine *licentiae* facultas licite assistendi.

Cum quandoque indicium ferendum sit de validitate matrimoniorum prioris temporis, pauca addenda videntur de forma antea vigente. Pluribus utique regionibus iam concessa est sanatio generalis, ita ut matrimonia ob defectum formae olim invalida hodie pro validis habenda sint. De hac re consulantur Ordinarii locorum. Sed ubi talis sanatio concessa non est, haec ante oculos habeantur:

1. A Concilio Tridentino cap. «*Tametsi*» statuta erat forma: coram parrocho proprio et duobus testibus. Sed *a.* parochus proprius tunc censebatur parochus unius e contrahentibus, etsi matrimonium in alio loco celebrabatur; *b.* lex Trideptina non valebat ubique, sed solum in illis parochiis, ubi promulgata fuerat; in aliis parochiis matrimonia etiam non servata forma valida erant. Cum haec distinctio locorum magnum difficultatem faceret:

2. Pro Germania (Const. *Provida* valens a 15. IV. 1906) sublata est in eum modum, ut: *a.* omnia matrimonia *catholicorum* subjacerent formae Tridentinae; *b.* matrimonia *mixta et acatholicorum* non subiacerent illi formae, sed valida essent, quamvis forma servata non fuerit.

3. A die 19. IV. 1908 per decretum «*Ne temere*» alia mutatio successit pro toto orbe latino, scil. *a.* parochus proprius abhinc est parochus *loci*, ubi celebratur matrimonium, etiamsi contrahentes sint *extranei* hac forma tenentur omnes catholici, i. e. aliquando catholice baptizati, etiamsi a pueritia sectae haereticae traditi, omnes ab haeresi ad Ecclesiam reversi. Inde matrimonia mixta erant invalida non servata hac forma.

4. In Germania autem const. *Provida* vim suam retinuit, sed ab 28. III. 1908 solum, si una pars in Germania nata erat; ab 19. IV. 1909 solum, si utraque pars ibi nata erat et matrimonium ibi celebratum.

5. In Hungaria usque ad «*Ne temere*» (19. IV. 1908) matrimonia mixta noi. suberant formae Tridentinae; ab hoc die autem subjacebant novae formae decreti «*Ne temere*»; episcopi autem Hungarici obtinuerunt extensionem const. «*Provida*» ab 23. II. 1909 simili modo sicut in Germania et insuper sanationem matrimoniorum mixtorum ab a. 1908 1909; ab hoc tempore valida sunt, si utraque pars in Hungaria nata et ibi celebratum est matrimonium.

6. A die 19. V. 1918 valet *ius Codicis*, quod quoad formam celebrandi matrimonium paucis mutatis idem est ac in «*Ne temere*». Sed Const. «*Provida*» pro Germania et Hungaria sublata est.

Viedc<.v< . J

Articulus primus.

De parocho competente.

636. *Nomine parochi* censetur: 1. *Parochus*, qui vulgo vocatur, cui in titulum (habitualmente) collata est parochia cum cura animarum.

2. *Quasiparochus*, qui regit quasiparochiam L. e. determinatum territorium in locis missionum.

3. *Vicarius parochialis*, qui plena potestate parochiali praeditus est.

hic comprehenduntur: Vicarius actualis-personae moralis (cn. 471).
-^vicarius oeconomus (provisor) (cn. 472), etiam sacerdos supplens^ (cn. 472, 2 et cn. 465, § 4 et 5361), vicarius substitutus (cn. 474)?
vicarius adiutor,* si in omnibus supplet parochi vicem (cn. 475, §2).

Quod attinet *vicarium cooperatorem* (cn. 476), eius iura et obligationes ex statutis dioecesanis et litteris Ordinarii desumenda sunt:a4uu^
in compluribus dioecesibus revera ita constituitur, ut ex ipso officio censeatur generaliter delegatus ad assistentiam.

Si vero neque ex statutis dioecesanis, neque ex litteris Ordinarii neque ex commissione parochi de hac generali delegatione constat, ex solo tenore can. 476, § 6, non deducitur; imo Commissio ad interpretandum Codicem die 31. ian. 1942 declaravit vicarium cooperatorem *ratione officii* matrimonio assistere non posse³⁻¹⁾.

4. *Parochi personales*, ad quos censentur:

a. *parochi simultanei*, qui simul cum alio parocho in eodem loco curam animarum exercent;

b. *parochi castrenses*^{3TM)}.

637. Quis assistere debeat. 1. Matrimonio assistere debet *parochus loci*, qui valide quidem assistit matrimonio subditorum tum etiam non subditorum, licite autem a. matrimonio suorum sibi^Bitorum" (sine ulteriore licentia³⁶³⁾, non subditorum cum licentia parochi proprii sponsorum³⁶⁴⁾. Nunc ergo competens ad valide assistendum est quilibet parochus in suo territorio vi officii parochialis, ita ut semper valide assistat, sive sponsi ex sua sive ex aliena parochia sint.

a. *Parochus*, qui territorium *cumulative* cum alio parocho habet, matrimoniis suorum subditorum valide et licite, matrimoniis autem aliorum valide, sed illicite assistit³⁶⁵⁾.

Quod de parocho loci relate ad parochiam dicitur, idem valet etiam de *Ordinario loci* (et vicario generali) relate ad dioecesim.

b. Circa *parochos castrenses* Codex nihil immutavit³⁶⁶⁾. Parochi igitur castrenses cum propria cura animarum, matrimoniis militum subditorum ubique valide et licite assistunt et alium sacerdotem ad

3-1) C. i. C. 20. maii 1923; A. A. S. 16 (1924) 114.

3-2) A. A. S. 34 (1942) 50. Cf. *Apollinaris* VII. (1934) 77. *Cappello* 651.

363) Cn. 451, § 3; S. C. C. I. febr. 1908 ad 10.

«-.) Cn. 1095, l. 2.

366) S. C. C. I. febr. 1908, n. 8.

3A0) Cn. 451, 3.

De matrimonio

assistendum delegare possunt, ubi morantur; matrimoniis autem aliolem fidelium assistere nequeunt. Potestas parochorum castrensiu non videtur esse exclusive, adeo ut etiam parochus loci matrimonio valide assistere possit³⁸⁷).

2. Valide assistit etiam *parochus putativus*, qui parochus non est, sed errore communi talis esse putatur³⁸⁸); valide autem non assistit parochus *intrusus*, quia nec parochus est nec a legitima auctoritate (etsi invalide) parochus nominatus est.

Parochus *intrusus* dicitur, qui absque superioris legitimi consensu ab auctoritate illegitima c. g. civili nominatus et institutus est.

638. Condiciones ad validam assistentiam³⁶⁹). Valide parochus solum assistit:

1. A die adeptae possessionis beneficii vel initi officii, nisi per sententiam fuerit excommunicatus vel interdictus vel suspensus ab officio, vel ut talis declaratus.

a. Si ergo parochus ante institutionem parochiam administrat, matrimoniis valide assistere nequit, nisi sit vicarius oeconomus vel ab Ordinario facultatem assistendi expresse obtinuerit. Possessionem beneficii adipiscitur parochus per illum actum (sive nominatur investitura, institutio sive inthronisatio, installatio), quo ei confertur liberum exercitium potestatis suo officio annexae ad normam cn. 1444.

In *Austria* hic actus dicitur ut plurimum » Investitura.* * Installatio vel externa sollemnitas, qua novus parochus a populo salutatur, quoad ius vel exercitium iuris nullius est valons.

Vicarius oeconomus vel substitutus cum non habeat beneficium, sed officium tantum, habet ius assistendi matrimonio ab ipsa susceptione muneris i. e. a tempore, quod in *decreto nominationis* determinatur³⁷⁰).

b. Parochus suspensus, interdictus, excommunicatus valide assistit, nisi poena *per sententiam* illata vel declarata fuerit.

2. Si neque vi nec gravi metu constrictus contrahentium *consensum requirat atque excipiat*.

Ex iure antiquo validum erat matrimonium, etsi parochus coactus et metu gravi constrictus adstitisset. Iure vigenti ad validam assistentiam requiritur, ut absit vis et metus gravis parocho ab extrinseco incussus.

♦Non sufficit, ut olim, *assistentia mere passiva* ex parte parochi, sed requiritur *assistentia activa*: scilicet parochus debet *exquirere et recipere* consensum nuptientium ³⁷¹).

3. Intra limites sui territorii.

Ergo extra parochiam (diocesim, quoad Ordinarium) suam ne suorum quidem subditorum matrimonio valide assistit, nisi ad id delegatus sit; sed intra parochiam suam matrimoniis tum subditorum tum non subditorum valide assistit. Si ergo parochus suae parochiae sponso alibi copulare desiderat, a parocho loci, in quo fit matrimonium, delegari debet, ut matrimonium validum sit.

,M) *Jone*, Gesetzbuch des kanonischen Rechtes II, pg. 307. *Cappello* 666.

’“) Cf. cn. 209. C. i. C. 26. III. 1952. AAS 44 (1952) 497. *Regatillo-Zalba*, III. n. 928. — 348) Cn. 1095, 1. 2. 3.

,7°) Cf. *Cappello* 661.

*71) *Cappello*, n. 669.

NB. In iure orientalium praeter iuridicam declarationem consensus (iisdem normis ac in Ecclesia latina circumscriptam) ad validitatem requiritur (cn. 85, § 1 et 2) >ritus sacer«, i. e. interventus, sacerdotis adsistentis ac benedicientis³⁷¹).

639. Condiciones ad licitam assistentiam⁷³).

1. Ut de statu libero sponsorum atque de absentia cuiuslibet impe-/--
dimenti certam cognitionem sibi comparaverit. v

a. Praestat, ut unus, isque parochus quem sponsa adit sive ratione domicilii sive solius actualis commorationis, omnia procuret, quae matrimonio praemitti debent (examen sponsorum, necessaria documenta, petito dispensationum, monitio de proclamationibus alibi faciendis), quia ipse primo loco ad assistentiam competens est.

b. Ut sacerdos assistens certam cognitionem status liberi nupturientium sibi comparare possit, praestat, ut licentiam assistendi concedat parochus sponsae, qui examen sponsorum habuit, isque simul referat, promulgationes rite factas esse, nullum ob stare impedimentum (vel dispensatum esse), sponso tali die, mense, anno et loco natos esse.

2. Ut unus saltem sponsorum ei in ordine ad matrimonium subditus sit i. e. in parochia domicilium vel quasi-domicilium habeat aut saltem per mensem ibi commoratus sit, et si de vago agatur, ut alteruter contrahentium actu in loco matrimonii commoretur.

Mensis, si tempus sit continuum, sumitur ut in calendario³⁷⁴), intra quod unius vel alterius diei a loco habitationis absentia menstruam habitationem a iure requisitam non impedit, etsi a loco habitationis secesserit cum animo non amplius redeundi, dummodo reipsa post paucos dies iterum redierit. Sunt autem qui putent dies absentiae supplendos esse; in hac sententia mensis computandus esset 30 diebus.

3. Si sponsi non sunt subditi (in illa parochia nec domicilium nec quasi-domicilium nec menstruam commorationem habentes), ut parochus proprius alterutrius sponsi licentiam assistendi dederit, nisi necessitas gravis ab ea excuset vel de vagis actu itinerantibus agatur qu: nullibi commorationis sedem habent.

Gravis necessitas adesset, si celebratio non posset differri (e. g. propter instantem necessitatem proficiscendi, propter imminens periculum gravis damni), nec suppeteret tempus petendi licentiam. Prudentia exigit, ut parochus assistens sive per testes sive per scriptum necessitatis probationem, si forte exigatur, sibi procuret. Cum agatur de mera licentia, etiam rationabiliter praesumi posset, quamvis gravis necessitas non adesset.

Nota. Codex ait: Regula sit, ut matrimonium coram *parocho sponsae* celebretur, nisi iusta causa excuset. Matrimonia autem catholicorum mixti ritus in ritu viri et coram eiusdem parocho celebranda sunt, nisi aliud particulari iure ut apud Ruthenos cautum sit³⁷⁵).

- v*.

i73) AAS 41 (1949) 107.

373) Cn. 1097, § 1.

374) Cn. 34, § 2.

s75) Cn. 1097, 2. In iure matrimoniali pro Orientalibus cn. 88, § 3, additur: »nisi vir domicilium vel quasi-domicilium habens in regione orientali, consentiat, ut matrimonium ritu sponsae et coram huius parocho celebretur* cf. A. A. S. 41 (1949) 109. Cf. Monitor eccl. 80 (1955) 334—337.

Ex his verbis quidem parochus sponsae primo loco competit ius assistendi matrimonio; practice tamen in hac re non erit urgendum discrimen inter parochum sponsi et parochum sponsae. Cum enim non requiratur nisi *insta* causa, ut parochus sponsi licite assistat, quaevis autem rationabilis causa utilitatis vel convenientiae vel consuetudinis censeatur iusta, vix unquam deerit iusta causa, ubi nupturientes petunt, ut coram parochus sponsi contrahere possint.

k, 640. De sanctione legis.

v Qui matrimonio adstiterit sine licentia proprii parochi vel Ordinarii, ubi talis licentia requiritur (nec gravis necessitas a petenda licentia excusaverit), emolumenta stolae non facit sua et proprio contrahentium parochus remittere debet (cn. 1097, § 2).

a. Ius ad emolumenta stolae non habet proprius seu competens contrahentium parochus, sed qui *licite* matrimonio assistit.

b. *Proprio contrahentium parochus*: Si plures habent parochos proprios, non constat, cui sint remittenda, forte parochus sponsae.

Si v. g. sponsa minorennis haberet alium parochum domicilii, alium quasi-domicilii, alium actualis commorationis, fortasse illi, qui astitisset, nisi alibi contraxissent. Ad hanc remissionem *ex iustitia* tenetur, quia lex impedit, quominus emolumenta stolae *faciat sua* i. e. dominium in ea acquirat.

641. De matrimoniis vagorum. 1. Vagi dicuntur, qui nullibi nec domicilium nec quasi-domicilium habent.

Post decretum *Ne temere* nonnulli putabant, illum in re matrimoniali vagis accensendum non esse, qui prr mensem alicubi commoratus fuerit; attamen ex Codice (cn. 91) menstrua commoratio non sufficit, ut quis desinat esse vagus.

2. Quoad vagos parochus loci prius diligentem inquisitionem de statu libero et de absentia cuiusvis impedimenti instituere et (extra casum necessitatis), re ad Ordinarium vel ad sacerdotem ab eo delegatum delata, licentiam assistendi obtinere debet³⁷⁶).

a. Ordinariis conceditur facultas delegandi in dioecesi sacerdotem (sacerdotes), qui, examinatis parochorum actis de matrimoniis vagorum, licentiam concedere potest assistendi eorum matrimoniis.

b. Parochus vagorum matrimoniis assistere potest: si adest casus necessitatis sine licentia; alias, si licentiam obtinuerit ab Ordinario vel a sacerdote ab Ordinario delegato.

c. Si unus tantum nupturientium vagus est, pariter requiritur licentia Ordinarii vel sacerdotis ab eo ad hanc concedendam delegati.

d. *In casu necessitatis*, ubi nempe non suppetit tempus recurrenti, tota res committitur parochus, qui accuratam investigationem instituere debet et si moralem certitudinem acquisierit de absentia cuiusvis impedimenti, matrimonio sine licentia assistere potest.

3. *Actualiter (momentanee) vagi* hac lege non comprehenduntur: potest ergo parochus loci, ubi ipsi contrahere voluerint, eorum matrimonio sine Ordinarii licentia assistere³⁷⁷).

Actualiter vagi dicuntur, qui ante breve tempus domicilium habuerunt et paulo post iterum habituri sunt, ut cum sponsi paucis diebus ante celebrationem matrimonii suum domicilium dimittunt et paulo post celebrationem novum acquirunt.

«·) Cn. 1032.

Cn. 1097, § 1. 3.

Quodsi ipsi apud parochum prioris domicilii examen sponsorum subierunt, necessaria documenta ei exhibuerunt et legi proclamationum satisfecerunt, quivis parochus eorum matrimonio licite assistere potest. Quin etiam ad eos actualiter vagos haec exceptio a nonnullis extenditur, qui apud parochum prioris domicilii examen sponsorum non fecerunt. Sic, si sponsi relicto domicilio alicubi expectant opportunitatem navigandi in Americam, ubi novum domicilium figere intendunt, quilibet parochus, nullius (nec alicuius parochi nec Ordinarii aut sacerdotis pro vagis delegati) requisita licentia, eorum matrimonio valide et licite assistere potest.

Articulus secundus.

De sacerdote delegato.

642. Condiciones ad delegationem requisitae³⁷⁸⁾.

Si parochus competens matrimonio non assistit, *delegare potest* alium sacerdotem, qui loco sui matrimonio assistat³⁷⁹⁾. Exponendae sunt condiciones, quae sive ad delegationem sive ad licentiam assistendi requiruntur.

1. Quis delegationem dare possit.

1. parochus;
2. vicarius oeconomus in parochia vacante (Pfarrverweser, Provvisor, cn. 473);
3. vicarius substitutus, de quo in cn. 465, § 4, post approbationem Ordinarii, si hic nullam limitationem apposuit;
4. vicarius parochi religiosi post Ordinarii approbationem, etiam antequam superior religiosus approbaverit illum³⁸⁰⁾;
5. immo etiam sacerdos supplens, cn. 465, § 5.

Si parochus repentino casu abesse debet ultra hebdomadam, et ipse sacerdotem substituit, hic ante approbationem Ordinarii assistere et delegare potest. Utique parochus tenetur mox Ordinario denunciare causam absentiae et substitutionem³⁸¹⁾.

6. sacerdos supplens iuxta, cn. 472, 2;
7. vicarius adiutor, si in omnibus supplet vices parochi (cn. 475);
8. vicarius cooperator generaliter delegatus³⁸²⁾.
9. Immo possunt etiam delegare sacerdotem determinatum cum facultate subdelegandi alium determinatum ad matrimonium determinatum³⁸³⁾.

Nota. Ubi in missionibus territorium nondum est canonice divisum in quasi-paroecias, missionarii relate ad Vicarios vel Praefectos Apostolicos aequiparari possunt vicariis cooperatoribus idcoque generaliter delegari; quo facto alios sacerdotes possunt pro casibus particularibus subdelegare^{383*)}.

37«) Cn. 1095 1098.

37a) Concilium Trident, c. *Tametsi* | sess. 24. De reform, matr. (D. 990 ss). Cn. 1095, 2.

3s0) C. i. C. 20. maii 1923 ad V. η. | 3. A. A. S. 16 (1924) 114.

381) l. c. n. 5.

3«) C. i. C. 28. dec. 1927. A. A. S. 20 (1928)'61: coll. cn. 199.

3"" C. i. C. 28. dec. 1927. A. A. S. 20 (1928) 61.

3*3*) S. C. *Prop. Fide.* 25. iuli 1920. A. A. S. 12 (1920) 331 s.

IL De delegatione ad valide assistendum.

h Delegatio dari debet *expresse*, sive in scriptis sive verbis sive nutibus; ideo nihil valet delegatio tacita, praesumpta, interpretativa. Delegatio *gravi metu* extorta non est invalida: etenim requiritur quidem assistentia libera, non autem libera delegatio.

Expediit ut delegatio *per scripturam* concedatur, attamen in casu necessitatis etiam *per telegraphum* peti et dari potest. Quodsi per statuta particularia delegatio in forma telegraphica prohibita sit, id delegationem telegraphicam non reddit invalidam.

2, Dari debet sacerdoti *determinato*, qui non sit per sententiam excommunicatus vel interdictus vel ab officio suspensus, nec ut talis declaratus.

a. Determinatus est, si indicatur persona et status: N. N. cooperator in N.; si indicatur sola persona (N. N.), dummodo persona ita designetur, ut cum alia commutari non possit; si indicatur solus status (cooperator in N., primus cooperator in N.).

b. Nihil impedit, quominus *plures* sacerdotes determinati delegentur, sive singuli sive omnes collective nominentur: N. N. parochus et N. cooperator; omnes cooperatores ad s. Iacobi Oeniponte; omnes Patres Servitae in WeiBenstein; clerus parochialis parochiae N. At non amplius valet haec delegatio: «nupturientium matrimonio quivis sacerdos assistere potest, quem sponsi elegerint; vel: «officio parochiali (dem Pfarramt) conceditur facultas assistendi*.

c. Non est sufficiens determinatio personae, si parochus superiori religioso declarat, se ad matrimonium determinato die in ecclesia filiali celebrandum delegare *aliquem* religiosorum, quem superior sequentibus diebus ad missam illo die celebrandam deputabit³⁸⁴).

d. Sacerdoti delegato concedi potest facultas tum specialis tum generalis *subdelegandi*: eiusmodi enim delegatio non censetur indeterminata, dummodo-delegatus sibi non substituat (non subdeieget) nisi personam determinatam.

u 3, Dari debet ad *matrimonium determinatum* seu pro personis determinatis. Delegatio generalis e. g. pro omnibus matrimoniis, quae in parochia celebrantur, invalida est.

Delegationem generalem habet sacerdos, qui parochi diutius absentis vices vel parochiae vacantis curam gerit, camque accipere possunt parochorum *cooperatores*, capellani seu vicarii, sed praeter hos nullus alius.

4. Dari nequit nisi *pro territorio delegantis*.

Parochus alium sacerdotem solum delegare potest, ut intra limites suae parochiae. Ordinarius, ut intra limites suae dioecesis matrimonio assistat.

5. Debet esse *nota delegato*:

Delegatio enim se habet ad instar donationis, quae sine acceptatione non sortitur effectum; si vero datur ad modum legis, quae etiam invitis dari potest (e. g. omnibus vicariis cooperatoribus dioecesis), prodest etiam insciis³⁸⁵).

6. Ut delegatus valide et licite assistat, servare debet *limites mandati* et regulas pro paracho (Ordinario) statutas.

Ad has regulas servandas requiritur primo, ut libere sine coactione nec gravi metu constrictus assistat, deinde ut requirat atque excipiat contrahentium consensum.

7. Delegatio cessat revocatione a delegante tacta et delegato directe intimata aliisque casibus in iure (cn. 207) recensitis; at non cessat morte vel resoluto iure delegantis.

»<) AAS 16 (1924) 115. — ses) *Wernz-Vidal* V. n. 538, 6.º *Cappello* n. 675.

III. De *licentia* ad licite assistendum.

Licentia non est concedenda, nisi parochus (Ordinarius) iam omnia compleverit, quae ius exigit ad libertatem status probandam (denuntiationes, examen sponsorum).

Exempla (in quibus nomine *delegationis* significatur facultas valide, nomine *licentiae* facultas licite assistendi):

1. Si sponsi ex A contrahunt in B assistente parochus ex B, hic nulla indiget delegatione, sed solum licentia assistendi a parochus in A concessa.
2. Si sponsi ex A contrahunt in B assistente parochus ex C, parochus in A validam delegationem concedere nequit, sed parochus in B eam concedere potest et debet; parochus in A licentiam assistendi dare debet.
3. Si sponsus ex A (sive ratione domicilii sive quasi-domicilii sive menstruae habitationis) et sponsa ex B contrahunt in C assistente parochus in C, hic non indiget delegatione, sed solum licentia assistendi aut parochi in A aut parochi in B (stricte parochi in B, utpote parochi sponsae).
4. Si sponsus ex A et sponsa ex B contrahunt in sanctuario C, sito in parochia D, assistente Marco, sponsae consanguineo, delegationem dare debet parochus in D, licentiam autem assistendi aut parochus in A aut parochus in B (theoretice parochus in B).
5. Si sponsi, habentes domicilium in A et quasi-domicilium in B, contrahunt in B, assistente sponsi consanguineo Petro, delegationem dare debet parochus in B, qui licentia non indiget.

Articulus tertius.

De testibus.

643. Qui et quomodo assistere debeant. Ut matrimonium validum sit, ex decreto Tridentino et ex *Codice* saltem *duo testes* ei assistere debent³⁸⁶). Specialis qualitas in eis non requiritur. r* 1

1. Testes esse possunt omnes, qui de aliquo facto testificari possunt; ergo ad matrimonii validitatem nihil refert, sive testes sunt mares sive feminae, sive fideles sive infideles, sive consanguinei sive extranei, sive puberes sive impuberes, modo rationis usum habeant et de contracto matrimonio testari possint. Attamen illicite adhibentur *testes acatholici*, ubi catholici haberi possunt³⁸⁷).

2. Ut de matrimonio valide testari possint, requiritur omnium testium (parochi et aliorum) praesentia. *physica* i. e. non tantum ope telefonii vel televisionis, ut scire possint, quid agatur *simultanea*: cum enim de eodem actu fidem facere debeant, ei *simul* adesse debent; *c. moralis* i. e. ut aliquo sensu percipiant sponsos matrimonium contrahere¹⁸⁸).

Cum cn. 1094 tantum postulet, ut matrimonium *coram* testibus contrahatur, non est necessarium eos formaliter destinari neque opus est testes sciant se esse testes per legem requisitos.

Ergo etiam is, qui casu adest, qui dolo, vel metu ad testificandum inducitur, valide testis esse potest (quod tamen de parochus non valet).

ωβ) Cn. 1094.

M7) S. *Officium* 19. aug. 1891 statuit »non esse adhibendos (haereticos); posse tamen ab Ordinario tolerari ex gravi causa, dummodo non adsit scandalum. (Coll. P. F. n. 1765.) 888) AAS 9 (1917) 504. *Cappello*, n. 653—655.

Articulus quartus.

De iis, qui hac forma tenentur (cn. 1099).

Λ 644. 1. **Tenentur:** *a.* Nupturientes *catholici*, quoties inter se matrimonium ineunt. Catholici intelliguntur et omnes in Ecclesia catholica baptizati et ad eam ex haeresi vel schismate conversi, licet sive hi sive illi ab eadem postea defecerint (cf. n. 574).

b. Catholici (eodem sensu ac supra), qui contrahunt cum *acatholicis* sive baptizatis sive non baptizatis, etiam post obtentam dispensationem ab impedimento mixtae religionis vel disparitatis *cultus*.

Orientalis catholici inde a die 2. maii 1949 inter se vel cum acatholicis contrahentes, tenentur forma iure orientali praescripta⁵⁸⁹).

In Europa, America et ubicumque tantum Hierarchia ritus latini existit, Ordinarius loci (vel Ordinarius pro fidelibus rituum orientalium a S. Sede forte in illa regione constitutus) potest sacerdotem cuiusvis ritus (iisdem condicionibus ac pro latinis) delegare, ut assistat matrimonio orientalium⁵⁹⁰1).

Sacerdos latinus rite delegatus in celebratione matrimonii uti debet Rituali latini ritus⁵⁸⁹”).

2. Non *tenentur: Acatholici* (sive baptizati, sive non baptizati), ergo etiam orientales non uniti qui inter se matrimonium ineunt. Acatholici intelliguntur qui nunquam neque per baptismum in Ecclesia catholica neque per conversionem ad Ecclesiam catholicam pertinebant.

3. *a.* In *matrimoniis*, quae ante diem 1. ianuarii 1949 inita sunt, etiam filii acatholicorum, in Ecclesia catholica baptizati, qui ab infantili aetate in haeresi vel schismate aut infidelitate vel sine ulla religione adoleverunt, quoties cum parte acatholica contraxerunt, non tenebantur forma canonica.

1 Alftotd- »*Ab acatholicis nati**, dicuntur etiam nati ab alterutro tantum parente acatholico (e. g. in matrimonio mixto), quamvis cautiones praestitae fuerint⁵⁹⁰). Cum haec interpretatio sit declarativa, applicanda est omnibus matrimoniis inde a die 19. maii 1918 celebratis (ex quo tempore Ius Codicis valet⁵⁹¹t). Insuper etiam t - nati ab apostatis illo termino comprehenduntur⁵⁹²).

7 ^ r ^ ^ i b. »At experientia 30 annorum satis docuit exemptionem a servanda canonica matrimonii forma, huiusmodi in Ecclesia catholica baptizatis Concessam, *bono animarum* haud emolumento fuisse, immo in solutione casuum saepe saepius *difficultates multiplicasse**, ideo *Pius XII.* Motu Proprio, 1 aug. 1948”) alterum comma paragraphi secundae cn. 1099 abrogavit.

Imprimis in casibus conversionis difficultas erat, si matrimonia sine forma canonica valide celebrata et saepe iam civiliter soluta, impedimento ligaminis matrimonium cum parte catholica excludebant.

⁵⁸⁹) AAS 41 (1949) 89—119; ius matrimoniale orientalium cn. 85. coli. cn. 90.

^{589,1}) Cf. cn. 86. iur. orient. S. C. pro Eccl. orientali, 27. nov. 1952 in *The Jurist* 13 (1953) 124 s.

WBt') AAS 45 (1953) 104. *Coassa*, De matrimonio (Roma 1950) n. 10. *Monitor eccl.* 78 (1953) 315. ⁵⁹⁰) AAS 21 (1929) 573.

'»>) AAS 23 (1931) 388. ⁵⁹¹) AAS 22 (1930) 195.

⁵⁹²) AAS 40 (1948) 305. Cf. *Crcasca*, *Annotationes in Periodica* 37 (1948) 334—344.

Articulus quintus.**Quando cesset obligatio ad formam.**

645. In duplici casu, in quo haberi vel adiri nequeat sine gravi ^{*} incommodo sacerdos competens, qui matrimonio assistat, cessat obligatio servandi formam praescriptam (cn. 1098).

1. In periculo mortis validum est matrimonium contractum coram solis testibus. Intelligitur periculum mortis prudenter existimatum, sive ex morbo sive ex alia causa (imminens proelium, terraemotus, inundatio) proveniat. Si in aestimatione periculi error intercesserit, matrimonium sine paracho initum tamen validum est.

2. Extra mortis periculum valide contrahitur coram solis testibus, si prudenter praevideatur, eam rerum condicionem, in qua ne inpe sacerdos competens haberi vel adiri non possit sine gravi incommodo, esse per mensem duraturam.

a. Qui ergo sine magno incommodo sacerdotem competentem advocare vel adire possunt, ad id tenentur sub poena nullitatis matrimonii; qui id non possunt, valide coram solis testibus contrahunt, etsi de industria in locum se contulissent, ubi sacerdos competens haberi nequeat.

b. In regionibus missionum, et tempore belli vel seditionis vel persecutionis Ecclesiae etiam in regionibus catholicis, facile accidere potest, ut testis qualificatus haberi non possit aut difficilis nec tutus aut eum sit accessus.

c. Ex Codice constat, *impossibilitatem* habendi testem qualificatum non debere esse communem alicuius regionis, sed sufficere *particularem* contrahentium v. g. diffamationis apud parochum vel ordinarium delegantem, si poenitens graviter aegrotans deberet matrimonio iungi cum complice, quocum occulte inhoneste vixit: quo in casu poenitens non tenetur dare confessario licentiam petendi delegationem et confessarius eam exigere nequit.

Declaratum est grave incommodum, de quo in cn. 1098, non esse tantum illud, quod imminet sacerdoti assistenti, sed etiam illud, quod imminet utrique vel alterutri contrahenti⁴⁾.

d. Quaeritur, num matrimonium coram solis testibus contrahi possit, ubi parochus vel alius sacerdos matrimonio ecclesiastico assistere nequeat non praemissa ceremonia civili, quin gravi poena mulctetur^{*)}.

Fuerunt, qui affirmarent sufficere *moralem* absentiam parochi vel Ordinarii; contrariam tamen sententiam tenet C. i. C., declarans requiri *physicam* absentiam^{3**)}. Sed postea declaravit, ad *physicam* absentiam referendum esse casum, quo parochus vel Ordinarius, licet materialiter praesens in loco, ob grave incommodum matrimonio assistere nequeat requirens et excipiens consensum⁷⁾.

3M) C. i. C. 3. maii 1945. A. A. S. 37 (1945) 149. Cf. *Aguirre*, Periodica 34 (1945) 281-285.

^{*)}5) *Casus iste est*: Nupturientes matrimonium civile inire nequeunt, puta quia desunt documenta ad matrimonium civile necessaria; parochus matrimonio ecclesiastico assistere nequit, quia sub gravibus poenis a gubernio interdictum est. Num coram testibus contrahere possint.

^{*)}6) 10. mart. 1928. A. A. S. 20 (1928) 120.

^{*)}7) 25. iul. 1931. A. A. S. 23 (1931) 388. Cf. S. C. *Sacr.* 24. apr. 1935, Periodica 27 (1938) 45.

De matrimonio

«' v 3. Ut *licitum* sit matrimonium, in utroque casu vocari et una
' cum testibus matrimonio assistere debet alius *sacerdos*, si praesto sit
i et adesse possit. Si ergo ex gravi causa non advocaretur, validum et
licitum esset matrimonium (cn. 1098, 2°).

* Valde consulendum, ut advocetur sacerdos, etsi solum cum aliquo incommodo
\\ s J z haberi possit, ne sponsi careant benedictione et ut dignitati et sanctitati sacramenti
λ C' iΓ consulatur. Hic sacerdos gaudet specialibus facultatibus. (Cf. supra n. 606.)

QUAESTIO NONA.

De ipsa celebratione matrimonii.

Consideranda sunt: *a.* tempus celebrationis; *b.* locus celebrationis; *c.* contrahentes; *d.* parochus assistens; *e.* ritus matrimonii; *f.* celebratio matrimonii mixti; *g.* annotatio matrimonii.

Articulus primus.

De tempore celebrationis.

646. Declaratio. 1. Matrimonium quovis anni tempore contrahi potest³⁸⁸). \ Sed est determinatum aliquod tempus, quo *sollemnis nuptiarum benedictio* vetatur, quod tempus *feriatum* vel *clausum* dicitur.

2. Tempus clausum nunc est: *a.* a dominica prima adventus usque ad diem .nativitatis inclusive ;^A *a* die cinerum usque ad dominicam paschatis inclusive³⁹⁰).

a. Est igitur illud tempus anni ecclesiastici, quod recolendis praecipuis religionis Christianae mysteriis et proinde ex mente Ecclesiae operibus devotionis, orationibus et poenitentiae potissimum dedicandum est.

b. Tempore clauso non ipsum matrimonium prohibetur, sed *sollemnis benedictio* sponsae i. e. missa votiva pro sponsis et benedictio sponsae, quae in hac missa habetur.

3. Ordinarii tamen locorum ex iusta causa, salvis legibus liturgicis, tempore clauso etiam benedictionem nuptiarum permittere possunt, monitis sponsis, ut a nimia pompa abstineant⁴⁰⁰).

a. Videtur antiquo iure prohibita fuisse tempore clauso traductio sponsae in domum viri, ipsa consummatio matrimonii. Haec omnia mitigata sunt; moneantur tantum sponsi ut a *nimia* pompa abstineant. Ideo permittuntur convivia, quae sunt matrimonii naturalis sequela; tantum excessus est culpa gravis vel levis⁴⁰¹).

b. Leges liturgicae missam *pro sponsis* prohibent¹⁰²), «. diebus domjnicis et M festis de praecepto, licet suppressis; \β. festis 1. et 2. classis; \Υ. intra octavas ■* Nativitatis Domini, Paschatis, Pentecostes; -δ. in commemoratione omnium fidelium defunctorum; >e, feriis privilegiatis; f. in ecclesiis parochialibus etiam diebus litaniarum, si facienda est processio et unica tantum imssâ celebrari potest.⁴⁰

Si tempore clauso ex licentia Ordinarii dari potest benedictio nuptialis, diebus recensitis (excepto die commemorationis omnium fidelium defunctorum) dicenda est missa de officio occurrenti additis orationibus e missa pro sponsis sub unica conclusione.

Quando missa non dicitur, potest ex apostolico induito benedictio nuptialis extra missam inpertiri secundum Rituale Rom. tit. 8. c. 3. et c. 4.

’.*) Cn. 1108, 1. 3ββ) Cn. 1108, 2. Antea, praesertim ante Concilium Tridentinum tempus clausum multo latius protendebatur. 400) Cn. 1108, 3.

401) Cf. *Gasparri* II. 1061; *Linnborn*, Grundriß des Eherechtes (1933) pg. 387 commemorat Decretum in omnibus dioecesibus Germaniae de tempore clauso: »Verboten sind... alie jene Veranstaltungen, die zum Ernst der geschlossenen Zeit nicht stimmen, wie feierliche Einholung der Brautleute, gerauschvolle Festgelage, Tanz und dergleichen«.

401) Cf. AAS 10 (1918) 332. coll. AAS 47 (1955) 218—222. Cf etiam rubricam ante Missam pro Sponso et Sponsa.

Articulus secundus.**De loco celebrationis.**

647. Declaratio. 1. Matrimonium inter catholicos in ecclesia parochiali cum ritu sacro ab Ecclesia praescripto celebrari debet; in alia ecclesia vel in oratorio sive publico sive semipublico solum de licentia Ordinarii vel parochi celebrari potest.

2. Ut in aedibus privatis celebretur, Ordinarius in extraordinario solum casu ex iusta causa permittere potest. Ut in ecclesia vel oratorio seminarii vel religiosarum celebretur, permittere non potest, nisi urgente necessitate et adhibitis opportunis cautelis⁴⁰³).

a. Coniuges catholici, qui validum matrimonium contraxerunt, sed ex qualicumque causa ritum sacrum matrimonium non peregerunt (e. g. contrahentes in locis missionum coram duobus testibus sine paracho propter eius absentiam), sub gravi eum supplere tenentur, quo in casu omittitur declaratio consensus et formula copulationis: *Ego coniungo vos etc.*

b. Econtra si coniuges infideles legitimo matrimonio iuncti ad religionem catholicam convertuntur, consulendum est eis, ut ritum sacrum peragant, at obligandi non sunt.

Articulus tertius.**De contrahentibus.**

AA **648. Declaratio.** A contrahentibus requiritur: 1. *Ut in statu gratiae sint*, quia sacramentum vivorum suscipiunt; ideo statuta particularia quandoque praescribunt, ut matrimonio praemittatur confessio; lege tamen universali non praescribitur, ut potius per confessionem quam per contritionem perfectam statum gratiae sibi comparent: concilium enim Tridentinum solum *hortatur* sponso, ut ante matrimonium confiteantur⁴⁰⁴).

Non peccat: a. qui matrimonium contrahit cum comorte, quam novit esse in statu peccati mortalis: materialem enim hanc cooperationem excusat notabilis utilitas, quam ei affert matrimonium¹⁰⁵).

Nec peccat: b. qui sacramentum matrimonii administrat compati indignae, quia non tenetur cavere, ne sacramentum administretur indigno; non enim agit personam publicam, quae vi muneris sui attendere debet ad dispositiones recipientis, sed est persona privata celebrans contractum, quae vi muneris solum attendit ad utilitatem propriam¹⁰⁶).

2. *Ut benedictionem nuptialem accipiant*: etsi enim Ecclesia eam nupturientibus *non praecipiat*, enixe tamen desiderat, ut eam petant et accipiant⁴⁰⁷).

4M) Cn. 1109, 1, 2.

4tl) Sess. 24. c. 1. De reform, matr. Cf. cn. 1033: «Vehementer adhortetur, ut ante matrimonii celebrationem sua peccata diligenter confiteantur et ss. Eucharistiam pie recipiant*».

Cf. *De Praeceptis* n. 118.

4®) Cf. *Lugo*, De sacram, in genere disp. 8. sect. 14. n. 220.

4-7) Cn. 1101, 1.

a. Nomine *benedictionis* nuptialis designantur tres orationes, quae in missa pro sponsis in missali habentur, quarum duae post *Pater noster*, tertia vero post *Ite missa est* sponso recitantur. Cum benedictio nuptialis per se a missa pro sponsis separari nequeat, monendi sunt nupturientes, ut nuptias mane celebrent, quando missa dici potest.

b. Si nupturientes benedictionem nuptialem ex qualicunque causa (e. g. quia in celebratione nuptiarum missa dici non poterat) non acceperunt, curandum est, ut eam postea opportuno tempore accipiant, etsi iam in matrimonio yixi\$entttott). – Quodsi sponsi adduci non possint, ut nuptias celebrent tempore, quo missa dici potest, ex Apostolico induito benedictio eis conceditur extra missam, at non secundum formam, quae in missa pro sponsis habetur, sed secundum formam, quae exstat in Rituali Romano vel in Rituali Dioecesano.

Articulus quartus.

De paracho assistente.

649. Declaratio. Ex parte parochi requiritur, ut *assistentiam* exhibeat.

Distinguitur assistentia *sollemnis*, qua parochus totum ritum sacrum in ecclesia peragit, et *simplex*, qua parochus sine ullo ritu sacro et extra locum sacrum ea tantum praestat, sine quibus matrimonium invalidam esset.

a. Assistentia sollemnis continet vestem sacram, copulationem cum suis orationibus, missam cum benedictione, aptam monitionem, locum sacrum; cum ergo plura contineat, magis et minus plena atque perfecta esse potest.

b. Si matrimonium extra ecclesiam contrahendum est, iniri debet *in loco decenti*, ut est sacristia (alii sacristiam tamquam ad ecclesiam pertinentem considerant), oratorium privatum, domus parochialis.

1. Si nupturientes sunt *in statu peccati*, parochus sine iusta causa assistere nequit, tum quia eorum sacrilegio cooperatur, tum quia ex officio salutem suorum parochianorum procurare eorumque peccata impedire debet.

a. Assistere potest et debet, tum si solum ex confessione novit sponso esse in statu peccati, tum si solum ob occultum peccatum vel occultam censuram indigni sunt: primum, ne laedat sigillum, alterum, ne laedat eorum famam.

b. Si nupturientes sunt *publici peccatores*, per se non est exhibenda nisi assistentia simplex; attamen ad cavenda maiora mala Ordinarii in casibus particularibus id statuere possunt, quod magis expedire judicaverint. Possunt ergo maiorem sollemnitate[m] permittere excluso tamen missae sacrificio et sollemni benedictione, immo si adiuncta id exigant, etiam missae celebratio et sollemnis benedictio concedi potest¹⁰⁹).

2. Si nupturientium una pars est catholica, altera fide abiecta nulli sectae religiosae adhaeret aut societati ab Ecclesia damnatae adscripta est, res referenda est ad episcopum, qui inspectis omnibus casus adiunctis permittere poterit, ut parochus simpliciter tantum assistat (cn. 1065).

«") Cn. 1001, i.

J^{oo}) S. *Officium* 25. maii 1897.

Articulus quintus.

De ritu matrimoniali.

650. **Declaratio.** *Ritus matrimonialis* duo *complectitur*: a. copulationem p.d. benedictionem nuptialem.

Ritus matrimonialis, qui habetur in Rituali Romano⁴¹⁰⁾, non est praeceptivus, quare observari possunt laudabiles provinciarum consuetudines iuxta Ritualia Dioecesana⁴¹¹⁾.

1. *Copulatio* seu coniunctio sponсорum. Parochus utrumque contrahentem *interrogare* debet de consensu, ut testes de contracto matrimonio fidem facere possint.

Intellecto consensu sponсорs copulare debet his vel similibus verbis iuxta receptum provinciae usum: *Ego vos in matrimonium contango in nomine Patris et Filii et Spiritus S.* Horum omissio veniale non excedit.

Peracta copulatione sponсорis, si nihil obstat, *benedictionem nuptialem* impertiri debet.

Benedictio anâli, quae est sacramentale, non est omittenda. In secundis quoque nuptiis fieri potest, etsi idem anulus in primis iam adhibitus et benedictus fuerit. Si anulus nuptialis amittitur vel frangitur, novus eadem Ritualis formula benedici potest.

2. *Benedictio nuptialis*, a. Benedictionem nuptialem ille tantum vel ipse per se vel per alium dare potest, qui valide et licite matrimonio assistere potest⁴¹²⁾: est enim functio parochο reservata⁴¹³⁾. Si ergo alius sacerdos eam dare velit, indiget licentia parochi, qua valide et licite matrimonio assistere potest.

b. Ubi ex praescripto Ecclesiae licet, semper concedenda est, si sponsa eam nondum accepit, sive haec virgo sive vidua sive deflorata est, etsi sponsus sit viduus et benedictionem iam semel acceperit.

c. Concedenda non est in his casibus⁴¹⁴⁾ Si sponsa vidua est et benedictionem iam accepit⁴¹⁵⁾? bi nuptiae tempore clauso celebrantur, nisi Ordinarius loci ex iusta causa permiserit⁴¹⁶⁾; attamen postea suppleri potest⁴¹⁷⁾ si matrimonium mixtum, etsi cum dispensatione, contrahitur.

d. Missa votiva pro sponсорis solum propter benedictionem nuptialem dici potest: quare dici nequit, ubi benedictio non conceditur, etsi per rubricas missa votiva dici posset.

e. In Rituali⁴¹⁸⁾ habetur formula benedictionis nuptialis, adhibenda ex apost. induito, quando missa non dicitur. Similiter formula precum, quae recitari possunt, si benedictio non permittitur.

⁴¹⁰⁾ *Rituale Rom.* tit. 8. c. 2.

⁴¹¹⁾ *Concilium Trident*, sess. 24. c. 1. De reform, matr. Cn. 1100.

⁴¹²⁾ Cn. 1101, 2.

⁴¹³⁾ Cn. 462, 4.

⁴¹⁴⁾ Cn. 1143.

⁴¹⁵⁾ Cn. 1108, § 3.

⁴¹⁶⁾ Tit. 8. c. 3. et. 4.

Articulus sextus.**De celebratione matrimonii mixti. k w**

651. De ritu servando. 1. In matrimoniis mixtis, quibus praecesserat praestatio cautelarum et dispensatio, ritus essentialis ad validitatem servandus est, sicut cn. 1095, § 1, n. 3, praescribitur, i. e. assistens consensum exquirere et excipere debet (assistencia simplex).

Sed de iure communi omnes ritus sacri (assistencia sollemnis) prohibentur^{41*)}.

Eiusmodi ergo matrimonium contrahendum est extra ecclesiam^{41*)} sine veste sacra, sine concione proprie dicta, sine benedictione anuli et nuptiali, praesertim vero sine missa. Ex declaratione S. Sedis vestis talaris vel consuetae vestes praelatitiae non censentur sacrae^{41')}.

2, Ubi tamen ex hac prohibitione graviora mala praevideantur.[^] Ordinarius potest aliquam ex consuetis ecclesiasticis caeremoniis[^] ^permittere, exclusa tamen semper missae celebratione⁴²⁰⁾. , r

a. Mala, ad quae praecavenda S. Sedes talem assistentiam minus sollemnem permittit, potissimum haec sunt: haereticorum quaerimoniae et odia adversus fideles et Ecclesiam, periculum matrimonii civilis vel coram ministro acatholico; periculum, ne cautiones non serventur vel coniux catholicus a fide deficiat et eiusmodi.

b. Permittere ergo potest Ordinarius, ut copulatio fiat in ecclesia, cum stola et superpelliceo, adhibito aliquo ritu sacro, e. g. benedictione sponsorum, qualis in ritualibus dioecesanis haberi solet. Excluditur vero semper missa votiva pro sponsis cum benedictione nuptiali, immo etiam quaevis alia missa, quae tamquam complementum caeremoniae nuptialis habeatur.

3. In niatrim Hs mixtis *illicitis*, in quibus nempe debitae cautiones exhibitae non sunt, ne assistencia simplex quidem praestari potest, i. e. per se non licet cooperari ad actum illicitum. Ubi tamen advc[^] maiora mala vitanda vel bonum partis alterius cooperatio parochi ^ , permittitur, consensum *exquirere* debet, ut matrimonium validum sit, nec sufficit quod mere passive adstet quando nupturientes consen- .yv-sum exprimunt.

°. & Modus mere audiendi consensum quin interrogationes ponantur vocabatur .p rz' assistencia *mere passiva*. Pius VIII. et Gregorius XVI. eam concesserant pro Borussia, Bavaria, Austria, Hungaria. Cum per decretum *Ne temere* interrogationes tamquam necessariae ad validitatem statuerentur, quaestio oriebatur, num assistencia mere passiva adhuc adhiberi possit. Die 5. augusti 1916 s. *Officium* declaravit, assistentiam mere passivam tolerari pro iis tantum regionibus, quibus ante decretum *Ne temere* speciales concessioness datae sunt, in aliis autem regionibus matrimonia mixta, etsi cum assistencia mere passiva contracta, invalida esse. Per Codicem vero, qui denuo interrogationes etiam in matrimoniis mixtis ad validitatem requirit, omnes concessioness revocatae sunt⁴²¹⁾.

Cn. 1102.

Cn. 1109, § 3.

^{41v)} S. *Officium* 17. ian. 1877.

^{4to)} Cn. 1102, § 2.

^{1fiJ} C i. C. 10. mart. 1928. A. A. S. 20 (1928) 120.

652, De adeundo ministro haeretico⁴²²), a. *Ministrum haereticum* tamquam *officiale civilem* adire sive ante sive post matrimonium contractum oh gravem causam licet, ubi e. g. lex civilis id praecipit ad actum civilem implendum.

b. *Ministrum haereticum* tamquam *ministerium sacrum* ad celebrandum matrimonium adire non licet, et qui id faciunt, \graviter peccant ratione prohibitionis ecclesiasticae, \scandali et \vetitae communicationis in sacris, \et insuper pars catholica *excommunicationem incurrit* Ordinario reservatam⁴²³).

c. Si parochus certo noverit sponso *ministerium haereticum* iam adisse vel eum adituros esse, eorum matrimonio ne assistat nisi ex gravissima causa, remoto scandalo et consulto prius Ordinario⁴²⁴).

Quodsi parochum adeant, postquam coram ministro haeretico iam contraxerunt, quantum fieri potest, curandum est, ut cautiones exhibeantur et pars catholica facti poenitens a commisso peccato et a contracta, censura prius absolvatur.

Articulus septimus.

De matrimonio inscribendo.

653. *Declaratio.* Quae a Concilio Tridentino⁴²⁵) et a Rituali Romano⁴²⁸) de hac re praecipuntur, a decreto *Ne temere* nec non a *Codice*⁴²¹) (paucis abrogatis) accuratius determinantur.

1, Parochus vel eius vices gerens celebratum matrimonium *in libro matrimoniorum* quamprimum describere tenetur, etsi Ordinarius vel sacerdos delegatus matrimonio adstiterit.

Ex iure universali non parochus proprius sponso celebratum matrimonium in libro matrimoniorum describere tenetur, sed *parochus loci*, ubi celebratur matrimonium, vel eius vices gerens. Si ergo parochus proprius sponso in aliena parochia matrimonio assistit, parochus huius loci, et si sacerdos in ecclesia alicuius sanctuarii vel in ecclesia regularium matrimonio assistit, parochus loci, in quo situm est sanctuarium vel monasterium, matrimonium inscribere debet⁴²⁶). Assistens vero sacerdos parochum de celebrato matrimonio monere tenetur. Quodsi parochus absens sit, sacerdos assistens notitias necessarias scripto relinquat parochi.

2. Insuper etiam *in libro baptizatorum* adnotare debet, coniuges tali die in sua parochia matrimonium contraxisse, idque tum ad nomen sponsi tum ad nomen sponsae. Quodsi copius alibi baptizatus⁴

488) Huc pertinet duplex instructio s. *Officii* 17. febr. 1864 ad episcopos regni Hannoveriani et 12. dec. 1888 ad episcopos rituum orientalium. Cn. 1063.

¹²³) Cn. 2319.

Cn. 1063, 2.

Sess. 24. c. *Tametsi* 1.

⁴²⁶) Tit. 10. c. 5.

¹²⁷) Cn. 1103, 1.

4M) Ex praescripto legis civilis, consuetudinis, Ordinarii fieri potest, ut matrimonium celebratum etiam a parochi proprio nupturientium describi debeat.

fuerit, matrimonii parochus notitiam initi matrimonii, ad parochum baptismi transmittat, ut matrimonium in librum baptismi referatur⁴²⁹).

Obligatio inscribendi matrimonia celebrata est gravis, quia finis legis est exclusio matrimoniorum invalidorum, quae reticitis primis nuptiis attentari possent.

3. Si matrimonium sine parocho contrahitur, sacerdos, et si matrimonium sine assistentia sacerdotis contrahitur, testes in solidum cum contrahentibus curare tenentur, ut initum coniugium in praescriptis libris quamprimum adnotetur⁴³⁰). Contrahentes ergo in primo casu una cum sacerdote, in altero una cum testibus curare tenentur, ut inscriptio quamprimum fiat.

⁴²⁹) Cn. 1103, 2.

⁴³⁰) Cn. 1103, 3.

QUAESTIO DECIMA.

De effectibus matrimonii.

Cum de effectibus matrimonii sacramenti iam dictum sit (n. 512), pauca dicenda restant de effectibus contractus matrimonii, quorum alii referuntur ad coniuges, alii ad filios.

£ 7. *Effectus quoad coniuges.*

654. **Quinam sint.** 1. Primus et praecipuus est *vinculum coniugale*, matrimonium »in facto esse« natura sua perpetuum et exclusivum⁴³¹⁾, quod ad *prolis generationem* ordinatur, quapropter in eo fundatur ius et officium ad actus conjugales. Hoc ius consistit in una parte in potestate exigendi debitum conjugale, cui in altera parte respondet obligatio debitum reddendi.

2. Ius ad actus conjugales, quod coniugibus ab ipso matrimonii initio competit, in utraque parte *aequale est*^{*32)}: *Uxori vir debitum reddat, similiter autem uxor viro*^{*33)}.

a. Antiquum ius, quo neoconiuges primo bimestri non tenebantur reddere debitum conjugale, si alteruter eorum-de ingredienda religione votorum sollemnium deliberare voluerat, ablatum est.

b. Attamen ius exigendi ab altera parte debitum amitti potest, sicut etiam obligatio alteri parti reddendi debitum cessare potest.

3. Ius et officium per actus conjugales generandi prolem postulat *individuum vitae consuetudinem* seu communionem habitationis, tori et mensae, ad quam coniuges ex iustitia tenentur: *Relinquet homo patrem suum et matrem suam et adhaerebit uxori suae*^{43*)}.

4. Quamvis in vita coniugali aequalia sint iura et officia coniugum, in reliqua vitae consuetudine uxor subordinatur marito: *Mulieres viris suis subditae sint, quoniam vir caput est mulieris*⁴³³⁾. Ipsi enim competit potestas maritalis in uxorem, qua vir, non tamquam a serva sed tamquam a socia, exigere potest, ut ipsum in curanda et gubernanda familia adiuvet. Vi huius potestatis vir constituitur caput familiae, cui toti de necessaria et convenienti sustentatione providere debet.

5. *Uxoris* est maritum in gubernanda familia iuvare et rem familiarem curare. Ipsa ex sua parte a. ordinarie fit particeps *nominis, status, dignitatis*, et privilegiorum mariti⁴³⁰⁾; b. acquirit *domicilium* mariti. Potest tamen quasidomicilium sibi comparare, et, si legitime a marito separata sit, etiam *domicilium*⁴³⁷⁾.

6. Ius et officium curandi *educationem* prolis tum religiosam et moralem, ut in religionis doctrina instituantur, tum physicam et

⁴³¹⁾ Cn. I 110.

^{*w)} Cn. 1111.

⁴³³⁾ 1. Cor. 7, 3.

^{«4)} Gen. 2, 24.

Eph. 5, 22.

Cn. 1112.

^{4'')} Cn. 93, § 2.

civilem, ut eas artes addiscant, quibus aetas puerilis ad humanitatem informari solet, tum providendi eorum bono temporali, ut parentes eis res necessarias et convenientes (vestes, alimenta) procurent⁴³⁸).

2. Effectus quoad filios.

655. Legimitas. Quinam filii sint legitimi. Filii concepti aut nati ex matrimonio valido vel putativo sunt legitimi⁴³⁹).

a. *Legitimi non censentur* filii nati ex matrimonio (quamvis valido), cuius usus parentibus tempore conceptionis ob sollemnem professionem religiosam vel susceptum ordinem sacrum prohibitus erat. Haec dispositio ab Ecclesia facta est in poenam huius criminis: iure enim naturali et civili eiusmodi filii legitimi sunt.

b. Ad solvendum *dubium*, num proles nata sit ex legitimo commercio coniugali, applicatur principium iuris romani ab Ecclesia adoptati: *Pater is est, quem iustae nuptiae demonstrant*. Hinc filii ex uxore nati *praesumuntur* patrem habere maritum, donec evidentibus argumentis contrarium probetur⁴⁴⁰). Quare legitimi praesumuntur filii, qui nati sunt saltem post sex menses a die celebrati matrimonii, vel intra decem menses a die solutae vitae conjugalis⁴⁴¹). Hi termini constituti sunt ratione habita limitum extremorum, inter quos teste experientia nativitas et conceptio invicem distare possunt.

656. Legitatio. Quinam legitimentur: J. Per subsequens parentum matrimonium, sive verum sive putativum, sive noviter contractum sive convalidatum, etsi non consummatum (ut si contrahitur in articulo mortis) legitimantur omnes filii naturales (non autem spurii),

b. dummodo parentes habiles fuerint ad matrimonium inter se contrahendum tempore conceptionis vel praegnationis vel nativitatis filiorum⁴⁴²).

a. Filii extra matrimonium nati a personis, inter quas tempore conceptionis vel praegnationis vel nativitatis fieri potuisset matrimonium, dicuntur *naturales*, alii dicuntur *spurii*. Sic non legitimantur filii, si parentum matrimonio obstabat impedimentum aetatis vel disparitatis cultus⁴⁴³).

b. Legitatio contractum matrimonium consequitur ex ipsa iuris dispositione sine consensu parentum aut ullo alio actu positivo.

2. Filii per subsequens matrimonium legitimantur quoad effectus canonicos in omnibus *aequiparantur legitimis*, nisi aliud expresse cautum fuerit⁴⁴⁴).

Ergo non sunt irregulares, adeo ut sine dispensatione ad sacros ordines aliasque dignitates ecclesiasticas promoveri possint. Iure autem expresse cautum est, ut inhabiles maneant ad cardinalatum, episcopatum, abbatiam vel praelaturam nuncius/filius⁴⁴⁵).

«*) Cn. 1113.

43u) Cn. 1114. Cf. *Ciprotti*, De prole legitima vel illegitima in iure canonico vigenti. Apollinaris 12 (1934) 329-347. 490-519.

41°) Cn. 1115, 1.

4>) Cn. 1115, 2.

4<) Cn. 1116.

4'3) A. A. S. 23 (1931) 25.

44<) Cn. 1117.

4«s) Cn. 232, § 2, 1; cn. 331, § 1, 1; cn. 320, § 2. C. i. C. 13. iul. 1930. A. A. S. 22 (1930) 365.. *

3. Alii legitimandi modi sunt *a.* dispensatio super impedimento dirimente ad normam cn. 1051; *b.* sanatio in radice a S. Sede concessa secundum cn. 1138 ss.; *c.* rescriptum S. C. Sacram. (S. Poenitentiariae in casibus occultis) ad instantiam parentum vel filiorum; *d.* professio religiosa vel ut aiunt »legitimatio per oblationem curiae coelestis⁴⁴⁶).

"-) Cf. cn. 984, 1°. *Trieb's* l. c. 682.

QUAESTIO UNDECIMA.

De convalidatione matrimonii.

657. *Declarationes.* 1. Fieri potest, ut matrimonium sive bona sive mala fide contractum postea propter impedimentum antea ignotum reperiatur invalidum. Medium rem in hoc casu componendi vel est declaratio nullitatis et coniugum separatio vel cohabitatio ut frater et soror vel dissimulatio, qua coniuges putativi in bona fide relinquuntur, ordinarie vero matrimonii convalidatio.

2. *Convalidatio* matrimonii est ille actus, quo matrimonium eousque invalidum redditur validum: si enim contractus hucusque invalidus valorem accipit, convalidari dicitur. Duplex distinguitur matrimonii convalidatio, altera dicitur *convalidatio simplex*, altera *sanatio in radice*.

a. Inter utrumque convalidationis modum hoc potissimum discrimen intercedit, quod in convalidatione renovatio consensus requiritur, in sanatione autem matrimonium sine renovatione consensus fit validum.

b. Quandoquidem per matrimonii convalidationem sacramentum administratur et recipitur, quantum fieri potest, curari debet, ut coniuges sint in statu gratiae quando matrimonium revalidatur i. e. quando renovatur consensus aut applicatur sanatio.

Pro praxi. *Quid confessario agendum sit, quando advertit aliquod matrimonium esse invalidum.* — Cavere debet, ne incaute statim matrimonii nullitatem declaret.

1. Si impedimentum est *indispensabile* et *neutri notum*, prudenter consideret, an eos de nullitate et separatione monere possit; si nec sine scandalo separari nec sine periculo peccandi cohabitare possunt, eos in bona fide relinquat.

2. Si impedimentum *indispensabile* est et uni vel utrique notum, coniuges omnino separandi sunt. Quaenam autem separatio urgenda sit, ex adiunctis dependet; scilicet:

a. Si nullitas matrimonii iuridice probari potest, per sententiam indicis ecclesiastici perfecte separandi sunt.

b. Si nullitas matrimonii iuridice probari non potest et ex cohabitatione oritur incontinentiae periculum, sub specie divortii a toro et cohabitatione separandi sunt.

c. Si ex cohabitatione non oritur incontinentiae periculum, sufficit, ut a communi toro separentur et tamquam frater et soror cohabitent.

3. Si impedimentum est *dispensabile*, revalidatio procurari debet; interim vero, donec matrimonium obtenta dispensatione revalidari possit, haec servanda sunt:

a. Si matrimonii nullitas *publice nota* est, coniuges a toro et cohabitatione separandi sunt, donec obtineatur impedimenti dispensatio.

b. Si matrimonii nullitas *utrique parti tantum* nota est, primo postulandum est, ut interim abstineant; hoc non erit valde difficile, si post unum vel alterum diem haberi potest dispensatio, ut v. g. in

4.T) Cf. *Gasparri* II. 1182 nota.

loco curiae episcopalis vel prope eundem. Petenda est licentia extra confessionem rem peragendi et adeundi Ordinarium; si per plures dies expectandum esset cum periculo incontinentiae, vel licentia extra confessionem agendi non daretur, confessarius dispenset iuxta cn. 1045, §3.

c. Si matrimonii nullitas *uni tantum parti* nota est, si facile fieri potest, hic moneat compartem, ut interim abstineat; si hoc fieri non potest, eodem modo proceditur ut supra (b.); sufficit post dispensationem renovatio consensus partis consciae.

d. Si matrimonii nullitas *neutri parti* nota est, deliberet prudenter, an monere possit coniuges quin maiora mala sequantur; si monere potest, procedat ut prius; si monere non potest, relinquendi sunt in bona fide, donec obtineatur dispensatio et matrimonium convalidari possit.

Articulus primus.

De convalidatione simplici.

Per convalidationem simplicem matrimonium eo convalidatur, quod suppletur id, quod ab initio defuit et matrimonium fecit invalidum. Iam vero ex triplici defectu matrimonium potest esse invalidum: ex defectu habilitatis in personis propter impedimentum dirimens, ex defectu consensus et ex defectu formae. Triplex ergo diversus est modus revalidandi matrimonium invalidum.

***JT § 58.** Convalidatio ex defectu habilitatis. Si matrimonium invalidum est propter impedimentum dirimens, quod dispensatione removeri potest, in primis petenda est dispensatio, qua obtenta personae ad contrahendum habiles sunt, et si consensus initio ab eis praestitus perseverat, *ex rei natura* iam nihil obstat, quo minus matrimonium sine renovatione consensus fiat validum^{44a)} A) Ecclesia autem hunc consensum ut validum non agnoscit, nisi aut utraque pars aut saltem pars impedimenti conscia consensum renovaverit, et ita quidem, ut *novus* voluntatis actus ponatur, quo in matrimonium iterum consentit⁴⁴¹⁾. *sciens* illud hucusque fuisse invalidum; alias renovatio non esset nisi confirmatio prioris consensus, ad convalidandum matrimonium inefficax. Renovatio autem fieri debet iuxta sequentes regulas⁴⁵⁰⁾:

1. Si impedimentum sit *publicum*, consensus ab utraque parte renovandus est forma iure praescripta i. e. coram parocho et testibus, (ut de convalidatione publice constet.

2. Si sit *occultum* et utrique parti *notum*, satis est, ut consensus ab utraque parte renovetur privatim et secreto, *jkjt*

«") Cn. 1133, 2.

"-) Cn. 1134.

*so) Cn. 1135.

3, Si sit *occultum* et uni parti *ignotum*, satis est, ut sola pars impediti conscia consensum privatim et secreto renovet, dummodo altera in consensu praestito perseveret

a. Ex antiquo iure dispensatio ab impedimento occulto sub hac solum condicione concedebatur, ut altera pars impediti ignara de nullitate matrimonii certior redderetur. Cum tamen pars impediti ignara saepe non sine magna difficultate de hoc certior reddi poterat et ipsa haec certioratio solum iure positivo, non ex rei natura exigebatur, a *Codice* (en. 1135, 3) non amplius exigitur.

b. Difficultates, quae monitioni frequenter obstant, hae sunt, quod vehementer tristaretur, vel quod in cognitionem criminis veniret, propter quod matrimonium invalidum est, vel quod in matrimonium non amplius consentiret, si eius invaliditatem cognosceret.

c. Si utraque vel alterutra pars adduci non possit, ut denuo publice contrahat, potest parochus de licentia Ordinarii rem occulte peragere, dummodo removeatur scandalum; quodsi ne hoc quidem obtineri possit, petenda est sanatio in radice.

d. Consensus initio praestitus perdurare praesumitur, nisi expresse revocatus fuerit⁴⁵¹). Privatim et secreto renovatur vel per actum internum vel per vitam coniugalem hac intentione continuatam i. e. *copula non libidinosa, sed maritali affectu* exercita⁴⁵²).

-TΓ 659. Convalidatio ob defectum consensus. Si matrimonium invalidum est propter defectum consensus, sive quod fidei aut ex errore aut ex metu consensus exhibitus fuit, aliud ad eius convalidationem non requiritur, nisi ut novus consensus vel ex utraque parte vel saltem ex una parte formaliter exhibeatur et quidem:

1. Si consensus *ex utraque parte* defuit, ab utraque parte formaliter exhiberi debet, ac si primo contraheretur matrimonium.

Cum matrimonium debita forma initum sit, insuper personae habiles fuerint, et solum consensus invalidus fuerit, per se sufficit, ut utraque pars vel per actum mere internum vel per actum etiam externum (cohabitatione, copula coniugali) in matrimonium consentiat.

jU.n K A 2. Si consensus *ex una parte* tantum defuit, haec certe illum (yr supplere debet, et sufficit, ut una pars consensum suum addat aliterius consensui, qui initio verus et validus erat et moraliter adhuc perdurat. quin altera pars de nullitate matrimonii moneatur.

a. Sunt, qui renovationem consensus *ex utraque parte* exhibendam etiam in hoc casu necessariam dicant, sed immerito: matrimonium enim sequitur naturam contractus; ad valide autem contrahendum non requiritur, ut utraque pars simul actu consensum eliciat, sed sufficit, ut unius consensus adhuc moraliter perduret, quando alter consensum formaliter elicit. Id confirmatur per *Codicem*³³).

b. Si consensus *ab altera parte* initio praestitus nunc etiam retractatus est, matrimonium solum per utriusque consensum convalidari potest. Verum ut consensus retractatus censeatur, requiritur actualis revocatio per actum positivum voluntatis; non sufficit revocatio *interprclativa* seu animi dispositio, qua consensus revocaretur, si nullitas matrimonii cognita esset⁴⁵¹).

3. Defectus consensus aut mere internus aut etiam externus esse potest.

451) Cn. 1093.

4M) Cf. *Gasparri* II. 1192.

153) Cn. 1136, 1.

45') Cn. 1093.

a. Si fuerit mere *internus*, satis est, ut pars, quae non consenserat, interius consentiat.

b. Si fuerit etiam *externus*, necesse est consensum etiam exterius manifestare vel forma iure praescripta, si defectus fuerit publicus (j e probari potest in foro externo), vel alio modo privato et secreto, si fuerit occultus.

In hoc ultimo casu consensus signo aliquo exprimatur necesse est; exprimi autem potest vel verbis vel factis scilicet, cohabitatione vel copula coniugali cum intentione habita consentiendi in matrimonium. — In forma autem iure praescripta consensus manifestari debet i. e. nova matrimonii celebratio necessaria est, si defectus saltem duabus personis cognitus est, ut matrimonii nullitas in foro probari posset. Cum enim matrimonium coram Ecclesia irritum sit, in foro Ecclesiae convalidari debet^{4M}).

III 660« *Convalidatio ob defectum formae.* 1. Si matrimonium invalidum est, quia *clandestine* contractum fuit, convalidari debet eo quod renovatur consensus in forma praescripta, nisi ab hac lege obtineatur dispensatio.

2. Si nullitas matrimonii *publice nota* est et contrahentes non renuunt publice se sistere coram paroco et testibus, consensus publice renovari debet ad removendum scandalumaquodsi nullitas matrimonii *occulta* est, sufficit, ut coram paroco et duobus testibus secreto renovetur consensus ad praecavendam coniugum infamiam.

Publicitas renovationis maior minorve esse potest. Supremus gradus publicitatis habetur, si praemissis consuetis proclamationibus renovatio fit palam in ecclesia coram paroco et testibus. Et haec quidem publicitas per se necessaria est, ubi nullitas matrimonii notoria evasit. Si tamen sufficientes rationes minorem publicitatem suadent, peti potest dispensatio a proclamationibus et Ordinarius permittere potest, ut renovatio consensus fiat vel in aedibus parochialibus vel in domo sponsorum coram paroco nulla veste sacra induto et duobus testibus, qui revalidationem, si opus fuerit, promulgare poterunt.

3. Si aut utraque aut alterutra pars adduci nequit, ut ad renovandum consensum coram paroco et testibus comparcat, in hunc modum agendum est:

a. Si *una pars* tantum renuit comparere coram paroco et testibus, curandum est, ut ea per procuratorem consensum suum coram paroco et testibus exprimat; quodsi ne istud quidem obtineri possit, sanatio matrimonii in radice petenda est, modo constet consensum matrimonialem non fuisse revocatum.

b., Si *utraque pars* contumaciter renuit comparere coram paroco et testibus, nihil fieri potest, nisi quod preces pro aeterna eorum salute fundantur: pro iis enim, qui in leges Ecclesiae contumaces sunt, non est petenda gratia dispensationis seu sanationis in radice. Si vero ex gravi ratione renuerent, posset peti sanatio.

c. Si una vel utraque pars solum renuit *pergere ad ecclesiam*, at non renuit consensum renovare coram paroco et testibus, coniungendi sunt in domo sua vel in alio loco, ad quem pergere parati sunt.

««) S. C. C. 2. aug. 1907. Cn. 1137.

Nota. Matrimonia, quae invalide contracta sunt propter impedimentum per Codicem abrogatum, manent invalida etiam postquam vim suam exserere incepit Codex, proindeque convalidatione indigent. Quoniam autem impedimentum vim suam iam amisit, ad convalidationem sufficit renovatio consensus.

Impedimenta abrogata sunt haec:

1. Consanguinitas in 4. gradu lineae collateralis.
2. Consanguinitas secunda et tertia etc. eo quod sponsi pluries ab eodem stipite descendunt.
3. Affinitas ex copula illicita; haec autem potest in novo iure esse publica honestas.
4. Affinitas ex matrimonio in 3. et 4. gradu lineae collateralis.
5. Publica honestas ex sponsalibus.
6. Publica honestas ex matrimonio rato tantum, quae tamen in novo iure est affinitas.
7. Cognatio spiritualis ex confirmatione.
8. Cognatio spiritualis inter baptizantem et parentes baptizati.
9. Cognatio spiritualis inter levantem et parentes levati.
10. Cognatio legalis in Austria et Germania.

Articulus secundus.

JCrxAe – *io*

De sanatione in radice⁴⁵⁶).

661. **Declaratio.** 1. *Sanatio in radice* est*) dispensatio ab impedimento dirimente, quod matrimonio obstat, qua concessa summus Pontifex consensum matrimoniale vere sed nulliter praestitum ita a nullitate sanat, ut matrimonium reddat validum et nullitatis effectus auferat.

Primum exemplum matrimonii in radice sanati sub *unionifatio VIII.* (γ 1303) occurrit; postea frequentius matrimonia irrita hac via convalidantur, praesertim ubi multa simul matrimonia invalida convalidanda sunt.

a. Sanatio matrimonii in radice ita intelligenda est: Radix matrimonii sananda est consensus. Iam vero propter impedimentum dirimens, quod obstabat ab initio, consensus invalidus erat, qui consensus invalidus adhuc perdurat. Iam summus Pontifex per dispensationem aufert legem consensum irritantem, qua sublata consensus initio invalidum sanat et simul a lege renovandi consensum dispensat. Insuper per eundem actum sanationis summus Pontifex vult, ut matrimonium quoad effectus iuridicos ita habeatur, ac si ab initio validum fuisset.

b. Sanatio in radice, ablato per dispensationem impedimento. *dj.r_im<nle^uos* effectus proprios habet: *convalidationem matrimonii cl legitimationem prolis*. Prior producit ex *nunc* i. e. a die concessae et applicatae sanationis, posterior producit ex *tunc* i. e. a die contracti matrimonii.

c. Ex his patet duplex potissimum esse discrimen inter utramque convalidationis speciem: sanatio in radice novum consensum non requirit: vinculum matrimonii oritur ex primo-consensu ab inefficacia sanato; in convalidatione autem ordinario modo facta novus consensus formaliter exhiberi debet: vinculum matrimonii ex novo consensu oritur; sanatio in radice suos effectus extendit etiam ad tempus praeteritum, convalidatio ordinaria autem solum ad tempus futurum.

4M) Cn. 1138-1141.

2. Potestas matrimonium in radice sanandi soli competit Romano Pontifici⁴⁵⁷⁾, attamen nunc temporis etiam episcopis, praesertim in regionibus missionum, speciali induito conceditur haec potestas, »quando comperitur adfuisse impedimentum dirimens, super quo ex apostolicae Sedis induito dispensare ipsi possint, magnumque foret incommodum requirendi a parte innoxia renovationem consensus*. (Vide varias facultates quinquennales episcoporum.)

662. Quatuor condiciones requiruntur, ut sanatio in radice fieri possit:

i, ut impedimentum, quod validitati matrimonii a principio obstabat, sit *iuris ecclesiastici*, non iuris naturalis aut iuris divini, quia in his Ecclesia dispensare nequit.

Summum Pontificem non posse sanare matrimonium invalidum propter impedimentum iuris divini, quod adhuc perduret, manifestum est. Sed si matrimonio obstabat impedimentum iuris naturalis aut divini, quod per se cessat e. g. ligamen, posset quidem matrimonium in radice sanare, postquam impedimentum cessavit, at Ecclesia illud non sanat, ne a momento quidem cessationis impedimenti (cn. 1139, 2). Qui c. g. durante legitimo matrimonio aliud matrimonium invalide contrahit, defuncto priore coniuge convalidationem secundi matrimonii non per sanationem in radice, sed solum per renovationem consensus obtinere potest⁴⁵⁸⁾.

2. Ut in principio vel saltem postea aliquando *consensus verus* datus sit: sanatur enim radix matrimonii seu consensus: sed sanari non potest, quod nullo modo existit⁴⁵⁹⁾.

a. Si una tantum pars verum consensum dedit et bona fide putat matrimonium esse validum, eius consensus sanari potest; altera autem pars consensum renovare debet. Si uterque coniux sciens nullitatem matrimonii mala fide contraxit, matrimonium in radice sanari potest, dummodo adfuerit verus consensus matrimonialis. Aliud enim est consensus *verus*, aliud *validus*.

b. Etiam *matrimonium civile* ex iusta causa in radice sanari potest et de facto existente gravi causa sanari solet, modo ab initio verus consensus matrimonialis datus sit.. Praeter gravem concedendae sanationis causam duo in hoc casu requiruntur: 'ut in contrahendo matrimonio civili verus consensus matrimonialis adfuerit, ut non solum intentio ineundi illicitam conjunctionem seu vivendi in concubinato; deinde ut in casu concessae dispensationis absit scandalum, quod aberit, si ignotum sit matrimonium civile tantum contractum fuisse.

3. Ut consensus in principio datus ex *utraque parte perduret*: matrimonium enim per sanationem incipit esse validum; sed validum matrimonium incipere non potest nisi per mutuum consensum; at consensus in sanatione non renovatur; ergo saltem perdurare debet.

a. Quaestio autem, utrum consensus virtualiter perdurare debeat, an vero sufficiat, si habitualiter tantum perduret, videtur esse inutilis: nam in coniugibus, qui cohabitant et vitam matrimoni lem agunt, certe virtualiter perdurat. Hinc dolor de matrimonio inito semel conceptus vel etiam saepius iteratus sanationi non obest. Pariter intentio interpretativa discedendi non obest durationi consensus requisitae, sed solum positiva voluntas solvendi matrimonium. Matrimonium sanari non potest utroque vel alterutro coniugum defuncto; nihil autem impedit, quominus

⁴⁵⁷⁾ Cn. 1141.

⁴⁵⁸⁾ Cf. *Gasparri* II. 1215—1219.

⁴⁵⁹⁾ Cn. 1140.

defunctorum coniugum matrimonium sanetur quoad effectus iuridicos, praesertim quoad legitimitatem prolis, a

b. Si matrimonium ex utraque parte ab initio bona fide contractum fuit et deinde coniuges detecto impedimento contra conscientiam in matrimonio perseverarunt, matrimonium nihilominus in radice sanari potest, modo consensus initio datus adhuc perduret.

4. Ut adsit *causa proportionate gravis*: etsi enim sanatio valeret, quam summus Pontifex sine causa concederet, ad dispensationem tamen licite concedendam requiritur causa, quae eo gravior esse debet, quo maior est gratia, quae hac dispensatione conceditur.

In quadruplici casu adest causa satis gravis, adeoque in hoc quadruplici casu peti potest sanatio in radice:

a. si una pars ad renovandum consensum adduci nequit et nihilominus in matrimonio vult permanere;

b. si nullitas proveniret ex defectu commisso a paracho assistente vel Ordinario, ita ut sine scandalo revelari non posset; ----- j 'r *

c. si ambo coniuges sunt in bona fide et de nullitate matrimonii moneri non possunt;

d. si multa matrimonia convalidanda sunt, quae alia via convalidari nequeunt.

663. De procuranda sanatione in radice. Si sanatio petenda est *propter impedimentum occultum*, haec servanda sunt:

1. Sanatio occulte peti et executioni mandari debet.

2. Eam procurare potest confessarius, si in confessione impedimentum detectum fuit.

3. Immediate ad s. Sedem, et quidem ad Poenitentiarium recurrendum est, non ad episcopum; etsi litterae (clausae propter sigillum) per episcopum ad s. Sedem dirigi possint.

4. in libello petitionis *a.* casus accurate describi et in specie exprimi debet: num consensus ab initio adfuerit et perduret in utraque parte, num coniuges in bona fide fuerint; *b.* petendus est modus convalidationis per sanationem in radice, indicandae sunt causae dispensationis et praesertim causae, quae sanationem in radice postulant; *c.* in fine addendum est nomen confessarii cum dioecesi et loco, ubi habitat, ut rescriptum ad ipsum dirigi possit.

5. Dispensationis executio seu sanationis applicatio proprie non requiritur, nec reipsa ulla fit, si uterque coniux impedimentum ignorat. Quodsi una pars impedimentum cognoscit et rite disposita est, applicatio fieri solet in confessione sacramentali (sed potest etiam extra confessionem fieri) post absolutionem a peccatis, ante orationem *Passio*. Ceterum accurate servandum est rescriptum.

Etsi in exsequenda sanatione matrimonii in radice nulla formula sit necessaria, apte tamen haec vel similis adhibetur: *Ego auctoritate apostolico mihi concessa matrimonium a te contractum cum N. in radice eius sano et prolem susceptam et suscipiendam legitimam declaro. In nomine Patris* etc.

6. Si impedimentum antea occultum postea publicum fiat, sanatio pro foro interno concessa valet etiam pro foro externo, nisi in rescripto expresse restringatur; si autem data fuisset pro foro sacramentali tantum, nova petenda esset⁴⁶⁰).

⁴⁶⁰) Cn. 1047. Annotatio sanationis in radice (ratione habita secreti) non est omittenda (cf. n. 653).

QUAESTIO DUODECIMA.

De dissolutione matrimonii.

Duplex distinguitur matrimonii dissolutio seu coniugum separatio, altera quoad vinculum (plena), altera manente vinculo quoad cohabitationem seu quoad mensam et, torum (imperfecta). Haec fieri potest aut mutuo coniugum consensu aut ex causa unius partis, ex qua alteri parti conceditur ius discedendi, et est aut perpetua aut temporanea.

De solutione matrimonii quoad vinculum per privilegium paulinum, per professionem religiosam et per dispensationem s. Pontificis dictum est supra (n. 518 ss.); de solutione quoad cohabitationem nunc agendum est⁴⁰¹⁾.

Articulus primus.

De separatione ex mutuo consensu.

Coniuges individuum vitae consuetudinem servare tenentur, nisi iusta causa excuset⁴⁶²⁾, iustae separationis causae complures existunt, adeo ut coniuges ex mutuo consensu sive in perpetuum sive ad tempus ab invicem discedere possint.

664. Separatio perpetua. 1. In duplici casu coniuges vitae consuetudinem in perpetuum solvere possunt: si alteruter coniugum religionem ingredi aut vir sacros ordines suscipere intendit, cum Dominus dicat: *Omnis, qui reliquerit uxorem ... propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam aeternam possidebit*⁴⁶³⁾.

2. Ut coniux religionem ingredi vel sacros ordines suscipere possit, hae condiciones requiruntur:

°- Ut adsit consensus alterius conjugis.

Professio religiosa invalida est, si ab uno coniuge altero invito vel sine alterius consensu emittatur. Coniux, qui invalide professus est, ad alterum redire tenetur, si hic velit. Ordo sacer, qui a viro uxore invita suscipitur, invalidus quidem non est, at vir ad uxorem redire tenetur, si ab ea requiratur⁴⁶⁴⁾.

b. Ut obtineatur dispensatio s. Sedis, quae rarissime conceditur.

Status matrimonio contrarius sine dispensatione s. Sedis assumi nequit etenim viri uxorem habentes ad suscipiendos sacros ordines simpliciter impediti sunt⁴⁸⁵⁾, et coniuges durante matrimonio ad novitiatum valide admitti non possunt⁴⁸⁸⁾.

481) In iure antiquo separatio coniugum vocatur *divortium* (a divertendo), et quidem imperfectum, ut distinguatur a divortio perfecto, quod solutionem matrimonii etiam quoad vinculum significat. Codex hunc terminum non adhibet.

46a) Cn. 1128.

483) Matth. 19, 29.

464) Cf. *Ferraris*, Bibliotheca. Vox *Coniux* n. 15 ss. *Ballerini-Palmieri* V. n. 514. *Cappello* 825 bis.

486) Cn. 987. — 488) Cn. 542.

Si vero condicionibus impletis admissus ss. ordines susceperit vel professionem sollemnem emisit, proles posthac genita illegitima habetur⁴⁰⁷⁾).

665. Separatio temporanea. Coniuges ad tempus se _separare possunt tum ob causam *supernaturalem*, maiorem nempe vitae spiritualis perfectionem, tum ob causam *naturalem*, modo sit honesta et vere gravis e. g. negotii, studiorum, negotiationis etc.

a. Finem separationis supernaturalem innuit s. *Paulus: Nolite fraudare invicem nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi*. In hanc separationem coniuges consentire possunt addito etiam voto continentiae; quo emisso ad pericula excludenda a toro separari deberent. Propter haec pericula separatio permittenda non est nisi ad tempus (in novendiali praeparatione ad festa Domini vel b. Virginis, tempore adventus, tempore quadragesimae); ideo Apostolus subiungit: *Et iterum revertimini in idipsum, ne lentet vos satanas propter incontinentiam vestram*^{*1)}).

b. Cum ob diuturnam separationem uterque coniux magnis periculis exponatur, monendi sunt, ne se separent nisi ex causa vere gravi, et ut maritus, quantum fieri potest, secum habeat uxorem.

Articulus secundus.

De separatione ex causa unius partis. -

666. Separatio perpetua. 1. Codex unicam perpetuae separationis causam admittit, *nempe adulterium* unius partis⁴⁶⁹⁾. Tum iure divino⁴⁷⁰⁾ tum iure ecclesiastico⁴⁷¹⁾ constat, propter adulterium unius partis fieri posse coniugum separationem.

a. Si Christus permittit, ut coniux ob fornicationis causam dimitti possit, id concedit, quod *ex iure naturae* coniugibus competit: cum enim ad cohabitationem vi contractus matrimonialis teneantur, ab hac obligatione pars innocens eximitur, simul ac altera pars contractum matrimonium per adulterium laeserit⁴⁷¹⁾).

b. Ad divortium instituendum sufficit quilibet alienus concubitus, etiam ille, qui fit per sodomiam vel bestialitatem, dummodo divisio carnis cum alio per seminis effusionem in vase alieno contingat: divisio enim carnis est propria divortii causa, quia per divisionem carnis fides matrimonialis frangitur^{*73)}).

2. Hae *condiciones* requiruntur, ut adulterium sit separationis causa iusta:

a. *Ut sit "moraliter" certum*: in dubio enim nemo privandus est iure suo; attamen non requiritur, ut adulterium iuridice plene probatum sit, sed sufficit, ut habeantur vehementissimae suspensiones, quae

*7) Cn. 1114.

4es) 1. Cor. 7, 5.

46e) In iure antiquo etiam unius coniugis lapsus in haeresim vel apostasia a fide alteri parti dabat ius discedendi.

47°) Matth. 19, 9.

47') *Concilium Trident*, sess. 24. can. 7. (D. 977). — Cn. 1129.

472) Cf. R. I. 75 in VI.0: Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem a se praestitam servare recusat.

473) *Wernz-Vidal*, V. 639.

moralem certitudinem praebeant, ut si uxor alias iam malae fama sola cum solo in loco ad peccandum apto reperiatur, vel si maritus de adulterio uxoris certior fiat a persona fide dignissima.

b. Ut sit perfectum seu carnali copula consummatum, sine qua non fit carnis divisio. < in. t h l .

c. Ut sit formale, non **materiale tantum** sine inferno consensu: poena enim divortii supponit praecedentem culpam.

d. Ut alter coniux in crimen non consenserit >vel eidem causam dederit. Cum consentienti non fiat iniuria, coniux ius discedendi non habet, si in adulterium alterius partis consentiat.

e. Ut illud expresse vel tacite non condonaverit.

Tacita condonatio *a. habetur*, si coniux innocens, postquam de adulterio certior factus est, cum altero coniuge sponte maritali affectu conversatus fuerit; *b. praesumitur*, si intra sex menses adulterum coniugem non expulerit vel dereliquerit aut accusaverit.

f. Ut non ipse quoque idem crimen commiserit, quo in casu iniuria illata mutuo compensatur et ius discedendi amittitur.

3 Haec *adjuncta* separationis propter adulterium instituendae notanda sunt:

a. Pars innocens potest, sed non tenetur partem adulteram dimittere. Ius enim se separandi in eius favorem concessum est, cui favori ipsa renunciare potest.

Obligatio dimittendi uxorem adulteram oriri potest ex scandalo, ubi e. g. uxore in adulterio persistente maritus in suspicionem consensus in adulterium deveniat. Verum hocce scandalum plerumque aliis mediis praecaveri potest, adeo ut vix unquam statui possit obligatio dimittendi uxorem.

b. Si adulterium certum est, potest pars innocens vel propria auctoritate se separare vel a indice ecclesiastico sententiam separationis petere. Si adulterium *dubium* est, semper sententia iudicis invocanda est.

c. Pars innocens coniugem adulterum nunquam admittere tenetur, si iudicialiter sive propria auctoritate separatio facta fuerit; *potest* autem eundem admittere vel revocare, nisi ex ipsius consensu ille statum matrimonio contrarium suscepit⁴⁷⁴). Quodsi iuste revocetur, redire tenetur.

Status matrimonio contrarius est status clericalis per susceptionem sacrorum ordinum et status religiosus per professionem religiosam. Pars rea igitur eiusmodi statum suscipere nequit sine consensu partis innocentis. Si tamen haec statum eligit, qui vitae coniugalis continuationem impossibilem reddit, etiam pars rea eiusmodi statum eligere potest. Sed nec pars innocens talem statum assumere potest, non obtenta Romani Pontificis licentia⁴⁷⁵).

667. Separatio temporanea. 1. Causae separationis temporariae in hunc modum recensentur: Si alter coniux sectae acatholicae nomen dedent, si prolem acatholice educaverit, si vitam criminosam et ignominiosam ducat, si grave seu animae seu corporis periculum alteri facessat, si saevitiis vitam communem nimis difficilem reddat — haec

474) Cn. 1130.

475) Cf. cn. 987 et cn. 542.

aliaque id genus sunt pro altero coniuge totidem legitimae causae discedendi, auctoritate Ordinarii loci et etiam propria auctoritate, si de eis certo constet et periculum sit in mora⁴⁷⁶⁾).

Non omnes, sed praecipuae separationis causae, quae ad tempus fieri potest, hic enumerantur, de quibus haec notanda sunt:

a. Quod in iure antiquo causa erat perpetuae separationis, scilicet, haeresis et apostasia a fide, id nunc causam suppeditat temporaneae separationis, cui additur vita criminosa atque ignominiosa.

b. Periculum animae inducitur, si coniux conatur trahere partem ad peccatum e. g. ad haeresim vel ad gravia peccata contra castitatem conjugalem. Si grave labendi periculum proximum est, illudque aliis mediis sufficienter removeri non potest, pars innocens se separare tenetur.

Maritus uxorem ad peccatum trahere censetur etiam in hoc casu, quo ei ex rebus furto ablati vel iniuste acquisitis alimenta subministrat, quia hoc modo sui criminis participem eam efficit. Si tamen uxor aliunde non habeat, unde vivat, illis bonis uti potest, quia necessitas eam excusat; quod si alimenta aliunde habeat, illis bonis uti non potest et licite a marito recedit.

L. Periculum corporis oritur ex morbo contagioso, praesertim ex morbo syphilitico, quo coniux conjugem in ipso usu matrimonii inficit; insuper ex saeva et crudeli tractatione, quae cohabitationem periculosam reddat.

d. Vitam communem nimis difficilem reddere potest:

Saeva et dura tractatio.

Quanta debeat esse saevitia, ut altera pars ius acquirat se separandi, prudenti iudicio consideratis locorum et personarum adiunctis determinari debet: quae enim ab aliis uxoribus leviter habentur, aliis intolerabilia videri possunt e. g. convicia et imprecationes⁴⁷⁷⁾).

lurgia continua, rixae, inveterata aversio et odium, quo una pars fertur in alteram. Periculum, quod imminet *bonis fortunis uxoris*, si hoc periculum alio medio removeri non possit.

2. Causae separationis per se cognoscendae et approbandae sunt a iudice ecclesiastico, qui separationem concedit vel ad certum tempus vel indeterminate, donec pars culpabilis resiliuerit. Si vero de culpa constet et periculum sit in mora, licet parti innocenti propria auctoritate discedere^{478*)}).

3. Cessante causa separationis vitae consuetudo iterum restituienda est. Solum si separatio ab Ordinario pronuntiata fuerit ad certum tempus, pars innocens redire non tenetur, nisi elapsum sit tempus constitutum; et si nullum tempus determinatum fuerit, expectare potest novam Ordinarii sententiam⁴⁷⁹⁾).

4. Instituta separatione (*illic educandi*) manent penes conjugem in principem? et si alter conjugum sit acatholicus, penes conjugem catholicum, nisi in utroque casu Ordinarius pro ipsorum filiorum bono,

⁴⁷⁶⁾ Cn. 1131, § 1.

⁴⁷⁷⁾ *Ballerini-Palmieri* VI. n. 507.

⁴⁷⁸⁾ Cn. 1131, § 1.

⁴⁷⁹⁾ Cn. 1131, § 2.

salva semper eorundem catholica educatione, aliud decreverit (cn. 1132).

Nota. Haec pro praxi moneri debent:

a. *Solius Ecclesiae* est de separatione coniugum indicare, quia agitur de obligatione ex ipso vinculo matrimoniali consequente. Regulariter in causis separationis iudex ecclesiasticus procedit *via administrativa*⁴⁰⁾, non stricte iudiciali.

5Ki(-t'Per *concordatum* interdum S. Sedes auctoritati civili privilegium concedit indicandi causas separationis coniugum baptizatorum e. g. in Italia (1929), in Austria (1934). Propter hanc praxim et propter possibilitatem ab ipso Codice concessam nonnullis in casibus «propria auctoritate» et non invocato iudice ecclesiastico discedendi, multi fideles ignorant obligationem confugiendi ad Ordinarium vel bona fide iam separati vivunt. Dummodo causae separationis sint certae et scandalum absit, confessarius prudenter dissimulat obligationem adeundi Ordinarium loci.

(r
λ

t). Cavere debet confessarius, ne uxoribus de saevitiis et molestiis mariti conquerentibus facile credat, neve separationem quoad habitationem aut consulat aut permittat. Solent enim morosae uxores proprios dissimulare, mariti vero defectus valde augere. Insuper res multo peior fieret, si uxor permittente confessario maritum relinqueret, hic vero uxorem, quae separationis causam coram iudice probare nequeat, ope potestatis civilis repeteret⁴⁹⁾).

c. Cum ex coniugum separatione tot et tanta mala oriantur, ut sunt odia, inimicitiae, adulteria, ipsa semper esse debet ultimum remedium, quod solum in maxima necessitate adhibeatur. Uxores autem iugiter monendae sunt, ipsas matrimonium ineuntes hinc quidem obligationem contraxisse patientiae et mansuetudinis, inde vero per sacramentum gratiae auxilia recepisse aequanimiter ferendi onera matrimonii.

c

~

"T* nl·Π*

**

De separatione civili¹⁸²⁾.

668. Status quaestionis. 1. Ex iis, quae supra disputata sunt, nihil obstat, quominus iudices civiles causas matrimoniales agant subditorum *infidelium*, dummodo observent statuta iuris naturalis, item causas matrimoniales *fidelium*, in quibus agitur de effectibus mere civilibus, vel si agitur de matrimonio mere civili, vel si agitur de matrimonio in facie Ecclesiae quidem inito, quod tamen per sententiam iudicis ecclesiastici iam declaratum est invalidum vel solutum, vel tandem si sententia iudicialis conformis est iuri divino et canonico, ut cum separatio vel solutio, quam coniuges iniuste et illicite petunt, negatur.

In his ultimis casibus iudex civilis *competentiam* quidem excedit, eo quod iurisdictionem usurpat, quae ipsi non convenit, at sententia quoad *rem* seu obiectum non est iuri divino vel ecclesiastico contraria.

2. Verum accidit, ut iudices civiles in causis matrimonialibus sententias ferant, quae iuri ecclesiastico vel divino contrariae sint, si nimirum coniugum separationem decernunt, ubi desunt separationis causae canonicae, vel si coniuges cohabitare coguntur, ubi cohabitatio iure divino interdicta est; pariter si declarant valida matrimonia, quae Ecclesia iudicat invalida, vel si matrimonia solvunt, quae iure divino sunt indissolubilia. Iam vero in his casibus quaeritur: a. num iudici civili

4M>) C. i. C. 25. iun. 1932. A. A. S. 24 (1932) 284.

4xl) Cf. *Génicot* II. n. 558. *Aertnys* II. 537. *Cappello* 830 832.

4K-) Cf. *Lehmkuhl*, Das bürgerliche Gesetzbuch des Deutschen Reiches⁵ (Freiburg 1900) S. 415 ff. *Cappello* 833 -840.

sententiam divortii secundum vigentes leges civiles pronuntiare, *b.* num partibus divortium civile petere, *c.* num advocato causam divortii civilis coram iudice agere liceat.

669. De iudice civili. Iudex civilis, qui eiusmodi causas divortii agit atque in iis sententiam dicit, ac si ad forum civile pertinerent, illicite et iniuste agit, quia iurisdictionem ecclesiasticam usurpat. Quod si potestatem Ecclesiae agnoscat, licite agere videtur iudex civilis causam divortii agens sententiamque divortii pronuntians, modo has condiciones observet: *a.* si solum contractum civilem spectat i. e. solum effectus matrimonii civiles abrumpere intendat; *b.* si gravissimum eiusmodi causam agendi motivum habeat si ad praecavendum scandalum tum coniuges tum alios opportune moneat, sententiam suam nullatenus ipsum matrimonium, sed solum civiles effectus spectare; *d.* si non exsistat specialis Ecclesiae prohibitio.

a. Actio iudicis civilis in hoc casu non est intrinsecus mala, sed est actio ex se indifferens; eius enim sententia duo continet: eorum matrimonium a potestate civili non amplius considerari ut verum matrimonium, et proinde novum matrimonium, quod contracturi essent, poenis inflictis non impediri; sed neutrum intrinsecus malum est. Coniuges abutuntur quidem hac sententia ad validum matrimonium solvendum novumque attentandum; verum haec iudicis cooperatio ex gravissima causa licita est.

b. Sunt auctores (*Bucceroni, Gaspqrrri*, qui vero in altera editione operis sententiam hanc mutavit, *Matharan*), qui sententiam divortii civilis in hoc casu dicunt — absolute illicitam utpote intrinsecus malam et repugnantem iuri divino. Eorum rationes sunt: intrinsecus mala et iniqua est ipsa lex divortii; ergo a fortiori mala et iniqua est sententia divortii; ex divortio gravissima mala sequuntur: fidelium mentes paulatim subit erroneum iudicium de solubilitate matrimonii nec non de competentia potestatis civilis in causis matrimonialibus; insuper coniuges separati prohibentur instaurare vitae societatem eorumque proli postea susceptae negatur praerogativa legitimitatis; tandem coniugibus separatis permittitur novum matrimonium civile, cui omnia iura et effectus veri matrimonii conceduntur, quo fit, ut adulteria foveantur; ex decisionibus Romanarum Congregationum evidenter confirmatur haec sententia, quippe quae internam illius actus malitiam statuunt.

c. Alii vero (*Ballerini-Palmieri, Lehmkuhl, Sabetti, De Becker, Génicot-Salsmans, Cappello, Coronata, Vcrmeersch*) sententiam divortii civilis non habent intrinsecus malam, sed exclusa prava intentione eam dicunt in se indifferentem. Et sane eiusmodi sententia non necessario refertur ad solutionem vinculi matrimonialis, sed matrimonium solum privat effectibus legitimi matrimonii coniugibusque impunitatem asserit, si matrimonium civile inierint. Sicut enim matrimonium civile ad verum matrimonium accedere potest, quin vinculum matrimoniale afficiat, ita matrimonium civile solvi potest, quin eius solutio verum vinculum matrimoniale afficiat. Quod quidem admitti potest, etsi legislator et coniuges, qui divortium petunt, ipsam vinculi matrimonialis solutionem intendant.

Ad argumenta primae sententiae animadvertenda sunt:

a. Intentio legislatoris, qui ipsum vinculum matrimoniale solvere intendit, in sententia divortii non necessario includitur, sed ab ea separari potest. Et sane ab assistentia, quam iudex matrimonium contrahentibus exhibet, prava legislatoris intentio, qua ipsum vinculum matrimoniale nectere intendit, separari potest; ergo etiam a sententia divortii separari poterit. Ideo lex civilis in intentione iudicis non necessario dicenda est iniqua, cum non necessario ita accipi debeat, ut coniuges ab ipso vinculo solutos declaret.

De matrimonio

b. Ex divortio gravissima mala sequuntur; verum ex hoc aliud non sequitur, nisi cooperationem ad divortium atque ideo ad haec mala solum ex gravissima causa licitam esse. Atqui causa cooperandi proportionate gravis certe adest in hoc casu, quo iudici catholico iudicanda offeratur causa matrimonialis, quam recusare non possit, quin officio privetur, privari autem officio non possit, quin tum ipsi tum bono communi damnum sequatur, quia in eius locum succederet iudex malus et impius.

c. Tandem ad removendum scandalum fidelium iudex partibus declarare debet sententiam divortii non id efficere, ut vinculum coniugale solvatur, sed id solum, ut matrimonium ab auctoritate civili non amplius agnoscatur ut validum matrimonium, quod proinde validi matrimonii iuribus non amplius gaudeat.

670. De responsis S. Sedis. Quaestio saepius agitata est in Congregationibus Romanis, et plura hac de re edita sunt responsa¹⁸³⁾.

a. Nullum exstat decretum generale, quod hanc quaestionem dirimat, immo a dirimenda quaestione Sancta Sedes hucusque consulto abstinuit.

b. Plura exstant decreta particularia, quorum alia sententiam divortii in Gallia illicitam, alia autem in Belgio eandem tolerari posse edicunt.

c. Ratio, ob quam Ecclesia cooperationem iudicis ad divortium civile in aliis locis toleraverit, in aliis autem interdixerit, haec esse videtur, quod hic agitur de cooperatione in exsequendis legibus, quae adversantur iuribus et legibus Ecclesiae, eiusmodi autem cooperatio prorsus illicita est, quando cedit in damnum commune Ecclesiae. Iam vero iudicium, num leges civiles in commune damnum Ecclesiae cedant, ad ipsam Ecclesiam pertinet; quare in particularibus casibus ad s. Sedem recurrendum est.

d. Ex his omnibus *pro praxi* id sequitur: quamvis affirmari non possit cooperationem iudicis vel syndici in divortio civili certo licitam esse, id saltem concedi potest, non constare eam illicitam et proinde iudicibus prohibendam esse, nisi Ecclesia eam illicitam declaraverit; quare indices, qui eam bona fide exercent, non sunt inquietandi, nisi Ecclesia eam prohibuerit.

671. De coniugibus. Si coniuges non intendunt petere divortium, ut ad alias nuptias transire possint, sed solum ut matrimonium effectibus civilibus privetur et ipsi hac ratione a gravi malo et incommodo liberentur, a quo alia via liberari non possunt, id licet⁴⁸⁴⁾.⁶ Si finem intentum etiam per meram separationem quoad habitationem et bona¹¹ obtinere possunt, non licet eis petere sententiam divortii: nulla enim est ratio eam petendi.¹² c. Si coniuges petunt ipsam vinculi solutionem, ut ad alias nuptias transire possint, divortium petere non licet, quia petunt rem malam et iuri divino repugnantem.¹³ d. Cum causae matri-

4M) S. *Officium* 3. apr. 1877 ad episcopum Sangallen., quod indices in casibus particularibus recurrere iubet. S. *Officium* 27. maii 1886, quod pro Gallia sententiam divortii prohibet. — Litterae Nuntii Ap. ad ministrum regni in Belgio 14. sept. 1886, ubi dicitur prohibitionem pro Gallia editam non esse extendendam ad Belgium.

S. *Poenitent.* 24. sept. 1887, quae sententiam divortii in casu particulari (Lucionensi) tolerat. — S. *Poenitent.* 4. iun. 1890, quae declarat casum Lucionensem non posse ad alios casus extendi.

18*) Ad quaestionem: num maritus possit petere divortium ab uxore adultera intendendo tantum abrumpere effectus mere civiles, quando nullum aliud medium suppetit obtinendi repudiationem paternitatis circa filios adulterinos, horumque exclusionem a parte prolis legitimae, s. *Poenitentiaria* 30. iul. 1892 respondit: *Orator consulat probatos auctores.*

moniales ad Ecclesiam pertineant, non licet coniugibus petere divortium civile, nisi antea ob causam canonicam licentiam se separandi obtinuerint.

672. De advocatis. \ a. Si advocatus partes defensoris vinculi matrimonialis, quod verum matrimonium est, agit, alia difficultas non est, praeterquam quod causa in foro incompetent! nempe civili agatur. Atqui s. Sedes declaravit cooperationem in eiusmodi causis tolerari posse, «dummodo episcopo constet de probitate advocati, et advocatus nihil agat, quod a principiis iuris naturalis et ecclesiastici deflectat»⁴⁸⁸). \ b. Si advocatus causam divortii agit, quando coniuges licite divortium petunt, licite pro divortio disserit;/. Quodsi coniuges aut sine iusta ratione aut ex prava intentione postea ineundi novum matrimonium divortium petunt, causam suscipere certo non potest sine gravissima ratione. Si autem adsit gravissima ratio e. g. notabilis damni vitandi causam agere potest: non enim necessario se conformare debet intentioni partium; cooperatio autem ad eorum peccatum ob gravissimam causam excusatur.

488) S. *Officium* 19. dec. 1860. *Hanstein*, Kan. Eherecht, § 50. V. 2.

APPENDIX I.

De matrimonio civili.

673. Definitio. Matrimonium civile, prout hodie accipitur, est contractus maritalis etiam Christianorum coram magistratu civili initus secundum leges civiles de consensu, forma, habilitate personarum ⁴⁸⁶).

Iamvero, si supposita tali institutione civili catholici coguntur coram magistratu civili comparere, quaeritur, quid ipsi catholici sentire debeant.

Pro his matrimonium civile nil est nisi declaratio sponsorum se habere consensum matrimonialem; haec declaratio forma a lege civili praescripta coram magistratu civili tantummodo ideo profertur, ut matrimonium in foro civili tamquam verum et legitimum agnoscatur.

a. Auctoritas civili sexigere non potest, ut civiliter contrahentes intentionem habeant nunc verum matrimonium ineundi, sed id solum exigere potest, ut ritum auctoritate civili praescriptum eo fine peragant, ut ipsorum matrimonium verum et legitimum habeatur. Intentio contrahendi coram magistratu civili (graviter) illicita est, altera vero in se illicita non est, modo verum et legitimum matrimonium aut iam initum aut mox ineundum sit: in se enim prohibitum non est, quominus nupturientes coram magistratu compareant eumque sub certo ritu de matrimonio contracto vel contrahendo certiores reddant, ut eorum matrimonium effectus civiles matrimonii sortiatur.

b. Antiquitus quidem potestas civilis illa matrimonia, quae in foro Ecclesiae valida censebantur, ipsa quoque pro validis agnoscebat eisque effectus civiles tribuebat; recenti autem tempore ius sibi arrogat statuendi, ut matrimonium (etiam) coram magistratu civili iniri possit aut debeat, et hoc matrimonium pro valido et licito habet, etsi in foro Ecclesiae propter impedimentum dirimens aut impediens invalidum aut illicitum sit.

674. Divisio. Triplex matrimonium civile distinguitur: obligatorium, facultativum et necessitatis.

a. Matrimonium civile *obligatorium* (obligatorische oder Zwangs-Zivilehe) habetur, quando omnes contrahentes obligantur ad consensum matrimonialem coram magistratu civili exhibendum, ut eorum matrimonium in foro civili pro valido habeatur.

In diversis Europae regionibus iam viget matrimonium civile obligatorium ut in *Germania, Gallia, Hungaria, Belgio, Helvetia, Austria*.

Ubi praecipitur matrimonium civile obligatorium, auctoritas civilis, nihil curans leges matrimoniales Ecclesiae, solum matrimonium coram magistratu civili initum verum et validum matrimonium habet; et pari modo in omnibus causis matrimonialibus, sive ad ipsum matrimonium sive ad sponsalia referuntur, foro civili tantum tribuit competentiam de eis iudicandi.

b. Matrimonium civile *facultativum* (fakultative oder Wahl-Zivilehe) habetur, quando contrahentibus quibuscunque facultas seu optio datur ineundi matrimonii aut coram Ecclesia aut coram magistratu

«·) Wernz-Vidal V. 583. *Coronata*, De Sacramentis 111. 700-707. *Cappello* 731-734.

civili. Utrunque matrimonium in foro civili pro valido habetur et utrique effectus civiles tribuuntur.

Matrimonium civile facultativum viget in *Anglia, U. S. A., Italia, Lusitania*.

c. Matrimonium civile *necessitatis* (die Not-Zivilehe) vel *subsidiarium* habetur, quando contrahentibus solum in casu necessitatis permittitur, ut matrimonium inêant coram magistratu civili.

Matrimonium *necessitatis* appellatur, quia solum in casu necessitatis admittitur. Duplex distinguitur necessitas: *absoluta*, quando nupturientes contrahere non possunt, quia matrimonio obstat impedimentum ecclesiasticum, quod lex civilis non agnoscit; *relativa*, quando nupturientes matrimonium ecclesiasticum inire non possunt, quia nulli confessioni religiosae adhaerent.

675. De liceitate matrimonii civilis. 1. Ecclesia reiicit et condemnat quodcunque matrimonium civile; ideo hanc propositionem proscripsit: *Vi contractus- mere civilis potest inter Christianos constare veri nominis matrimonium⁴⁸⁷*).

Et iure quidem illud condemnat: a. Leges matrimonium civile concernentes latae sunt ab auctoritate, cui circa matrimonium ius competit nullum, b. Matrimonium spoliatur ea sanctitate, quae ei suapte natura convenit idemque ut res mere profana tractatur, c. Subditi contra libertatem conscientiae coguntur actionem ponere lege ecclesiastica prohibitam, d. Potestas civilis conjunctiones illicitas sua auctoritate tuetur, c. Eadem potestas matrimonia coram Deo et Ecclesia valida iniuste dissolvit. /. Iura Ecclesiae contemnit et indifferentismum promovet, eo quod matrimonia admittit, quibus obstat impedimentum mixtae religionis, immo etiam disparitatis cultus, g. Falsam doctrinam promovet, qua contractus a sacramento separari possit.

2. Licet matrimonium civile quodcunque per se illicitum sit, non tamen quaevis eiusdem species aequali modo reiicienda est.

De gradu malitiae variarum formarum matrimonii civilis, si respicitur ipsa institutio, disputari potest; pendet a maiore vel minore discrepantia legum civilium ab ecclesiasticis. In ipsis contrahentibus vero minimus malitiae gradus convenit matrimonio civili *necessitatis relativae*; maximus matrimonio *necessitatis absolutae*.

3. Matrimonium civile obligatorium *licite iniri potest*, dummodo matrimonium in foro Ecclesiae aut iam initum aut mox ineundum sit, et excludatur intentio ipsum vinculum matrimoniale coram magistratu civili contrahendi: ex iusta enim causa permitti potest, ut ponantur condiciones, quas auctoritas civilis exigit, ut matrimonium agnoscatur validum et effectibus civilibus donetur.

a. Sive actus civilis ante sive post matrimonium ecclesiasticum peragitur, monendi sunt nupturientes, ne aliud quam ceremoniam mere civilem peragere intendant, iit effectus civiles eorum matrimonio tribuantur⁴⁸⁸.

b. Ubi lex civilis exigit, ut matrimonium civile contrahatur ante matrimonium ecclesiasticum, id licite fieri potest; praestat autem, ut matrimonium civile fiat, postquam matrimonium ecclesiasticum iam initum est. Nam rei natura exigit, ut principale praecedat accessorium; atqui principale est ipsum matrimonium, quod contrahitur coram Ecclesia, accessorium sunt effectus civiles, qui matrimonio tribuuntur per matrimonium civile. Insuper hoc modo caventur in-

487) Cf. *Pius IX. Alloc. Acerbissimum* 27. sept. 1852 (D. 1640). *Syllabus* n. 73 (D. 1773). *Leo XIII. Enc. Arcanum* 10. febr. 1880 (D. 1854).

488) *Benedictus XIV. Redditae sunt nobis* 17. sept. 1746 (Coll. P. F. η. 359).

commoda, quae inde' oriri possunt, quod una pars post matrimonium civile iam initum renuat contrahere in facie Ecclesiae.

c. Ubi igitur matrimonium civile iniri debet ante matrimonium ecclesiasticum, nupturientes de his moneri debent: a. ne contractum civilem prius ineant, quam certo constet eorum matrimonio ecclesiastico nullum obstare impedimentum; β. tempore, quod inter matrimonium civile et ecclesiasticum intercedit, ipsos non esse coniuges, sed sponsos et proinde moré sponzorū conversari debere; γ. eos curare debere, ut utrumque matrimonium eodem die celebretur vel saltem ut inter utrumque exigua tantum mora intercedat.

4. Ordinarie existit *obligatio indirecta* contrahendi matrimonium civile obligatorium: caritas enim tum erga se ipsos tum erga futuram prolem exigit, ut contrahentes matrimonium suum effectibus civilibus donandum curent.

Haec indirecta obligatio gravis vel levis est, prout damna et incommoda, quae ex omisso matrimonio civili oriuntur, magna vel levia sunt. Ut fideles ab his damnis praeserventur, in nonnullis regionibus e. g. in Belgio ab episcopis prohibitum est, ne parochi matrimoniis assistant, nisi constet de peracto matrimonio civili.

676. De valore matrimonii civilis. 1. Matrimonium- civile initum inter haereticos, et quidem cum intentione contrahendi verum matrimonium, validum est, dummodo ei non obstet dirimens aliquod impedimentum; quin etiam licitum est, ubi agitur de matrimoniis haereticorum inter se contrahendis⁴⁸⁹). Quodsi eidem obstat aliquod impedimentum dirimens, matrimonium civile est putativum.

2. Matrimonium civile initum inter catholicos invalidum est, quantumvis aliud non obstet dirimens impedimentum, solum quia clandestine contrahitur.

a. Qui notorie in matrimonio civili vivunt, habendi sunt ut *publici peccatores*, neque ad sacramenta admitti possunt, nisi prius aut ab invicem separentur aut in foro Ecclesiae coniungantur. Nisi ante mortem poenitentiae dederint signa, ecclesiastica sepultura privantur (cn. 1240).

b. Si civiliter iuncti parochus se sistant matrimonium in *facie Ecclesiae contracturi*, examini sponzorū subiici debent, et si non obstat impedimentum, eorum matrimonium, nisi petatur dispensatio, proclamandum est, quo facto in facie Ecclesiae iungi possunt.

3. Cum matrimonium civile invalidum rationem *matrimonii attentati* habeat, haec ex eo consequuntur:

a. Si concurrit cum adulterio, i. e. si una pars coniugata est, ex eo oritur impedimentum criminis (cn. 1075).

b. Oritur ex eo impedimentum publicae honestatis (cn. 1078) inter virum et consanguineas mulieris et vice versa; ergo non inter civiliter iunctos.

c. Clerici in sacris constituti et regulares (vel moniales) voto sollemni castitatis obstricti, qui matrimonium civile contrahunt, excommunicationem Sedi apost. simpliciter reservatam incurrunt, professi vero votorum simplicium excommunicationem Ordinario reservatam; item qui cum illis contrahunt (cn. 2388).

d. Clerici et religiosi, qui matrimonium civile attentant, contrahunt irregularitatem (cn. 985, 3); amittunt officia ecclesiastica, si quae habent (cn. 188, 5).

4. Cum matrimonium civile nec sit validum nec putativum, filii coram Ecclesia sunt illegitimi (cn. 1114).

«») S. C. C. 2. aug. 1907 n. 11, 3.

677. *Num magistratus et testes matrimonio civili licite assistere possint.*

a. Licite assistere possunt, quoties fideles coram magistratu civili comparentes hunc solum de matrimonio contracto vel contrahendo certiolem reddere intendunt: actui enim licito assistunt.

b. Si constat nupturientes ex mala voluntate matrimonium ecclesiasticum contrahere nolle et solum civile intendere, nihilominus assistentia ex gravi causa licita est; nam tamquam testem auctorizabilem assistere actui malo natura sua malum non est, alias neque parochus assistere posset matrimonio eorum, qui sacrilege contrahunt⁴⁹⁰).

Causae, quae cooperationem magistratus licitam reddere possunt, pro *testibus* quidem non valent, quandoque vero aderunt aliae causae, quae etiam testium cooperationem cohonestent, ut «timor gravis offensae propinquorum, spes civiliter coniunctos postea adducendi ad matrimonium in facie Ecclesiae celebrandum et similia, praesertim in magnis civitatibus, ubi matrimonia civilia saepius fiunt et parum animos commovent¹⁹¹).

c. Maior est difficultas, si coniux valido matrimonio iunctus, obtenta civilis divortii sententia, vivente adhuc comparte, matrimonium civile inire attentat; verum assistentia syndici ne in hoc quidem casu intrinsecus mala et proinde ex gravissima causa, praesertim ad damnum evitandum licita esse videtur⁴⁹²).

Auctores, qui assistentiam in hoc casu *intrinsecus malam* dicunt, ita argumentantur: a. iniuria fit matrimonio iam existenti; β. tribuuntur effectus veri matrimonii nupturientibus, qui illorum non sum capaces; γ. plura responsa Congregationum Romanarum assistentiam hanc 'prorsus illicitam declarant¹⁹³).

Pro altera sententia haec afferri possunt: a. Quod priori matrimonio infertur iniuria, solum demonstrat civiliter contrahentium peccatum in hoc maius esse et proinde graviolem causam requiri ad cohonestandam syndici cooperationem, β. Formalitas matrimonii civilis in se indifferens est, modo syndicus declaret illam coram Ecclesia et in conscientia nullum valorem habere: syndicus enim non tribuit nupturientibus effectus civiles, sed formalitatem peragit, qua posita lex nupturientes ut legitimos coniuges considerat eisque iura civilia veri matrimonii asserit, γ. Responsa Congregationum assistentiam non videntur declarare intrinsecus malam, sed in particularibus illis casibus prorsus illicitam sive propter scandalum fidelium sive propter defectum causae cooperationem cohonestantis¹⁹¹).

Nota pro praxi. Qui dispensationem obtinent a potestate politica ad contrahendum novum matrimonium non obstante priore, considerandi sunt tamquam bigami; proinde: 1. Sunt ipso facto infames infamia iuris, ergo etiam exclusi ab actibus legitimis et Ordinarius potest eos, si spreta monitione in illegitimo contubernio persistunt, excommunicatione vel personali interdicto plectere⁴⁹⁵). 2. Privantur

Ino) Cf. *Gasparri* II. n. 1230, qui premens vestigia *Sancti* hanc sententiam tuetur.

<91) *Génicot* II, 508.

492) Cf. *Gasparri* II. n. 1231. *Génicot* II. n. 526. *Lehmkuhl* II. n. 952, nuda.

1#3) *Ballerini-Palmieri* VI. n. 530 s.

194) Cf. *Schnitzer* p. 78 ss. *Gennari*, Consultazione etc. (Roma 1902) I. cons. 41.

195) Cn. 2356, 2294.

ecclesiastica sepultura⁴⁹⁶). 3. Non possunt admitti ad sacramenta, nec in morte, nisi scandalum reparaverint.

Quandoque petunt admissionem ad sacramenta affirmantes, se velle vivere ad modum fratris et sororis, et separationem esse valde difficilem ob prolem vel magnam iacturam in bonis fortunae. Sed neque, in talibus circumstantiis admitti possunt; permanet enim scandalum publicum, eo quod mulier pergit nomen viri portare, quod in contemptum legis divinae simul manent, et insuper in occasione proxima et publice nota versantur.

Ad summum, si factum esset prorsus occultum, et in illo loco communiter vero matrimonio iuncti haberentur, ex gravi causa permitti posset, ut servata continentia secum habitent.

Si mortuo priore coniuge matrimonium inire volunt, attendendum est ad impedimentum criminis.

APPENDIX II.

Excommunicationes.

/. *Excommunicationem Sedi apostolicae Specialissimo modo reservatam incurrunt:*

1. Qui species consecratas abiecerit vel ad malum finem abduxerit aut retinuerit (cn. 2320).

2. Qui violentas manus in personam rom. Pontificis iniecerit (cn. 2343).

3. Absolvens vel fingens absolvere complicem in peccato turpi; idque etiam in mortis articulo, si alius sacerdos, licet non approbatus ad confessionem, sine gravi aliqua exorbitata infamia et scandalo possit excipere morientis confessionem, excepto casu quo moribundus recuset alii confiteri.

Eandem excommunicationem non effugit absolvens vel fingens absolvere complicem, qui peccatum quidem complicitatis, a quo nondum est absolutus, non confitetur, sed ideo se ita gerit, quia ad id a complice confessario sive directe sive indirecte inductus est (cn. 2367).

4. Confessarius, qui sigillum sacramentale directe violare praesumpserit (cn. 2369).

5. Consecrans in Episcopum et consecratus sine canonica provisione (S. *Offic.* 9. april. 1951).

//. *Excommunicationem Sedi apostolicae speciali modo reservatam incurrunt:*

1. Omnes a Christiana fide apostatae, et omnes et singuli haeretici aut schismatici (cn. 2314).

2. Suspectus de haeresi, qui monitus causam suspicionis non removet, et poenas propterea infligendas frustra patitur, si intra sex menses a contracta poena completos sese nondum emendaverit, tamquam haeticus habeatur, *haeticorum poenis obnoxius* (cn. 2315).

3. Editores librorum apostatarum, haeticorum et schismaticorum, qui apostasiam, haeresim, schisma propugnant, opere publici iuris facto; itemque eosdem libros aliosve per apostolicas litteras nominatim prohibitos defendentes, aut scienter sine debita licentia legentes vel retinentes (cn. 2318).

4. Omnes et singuli, cuiuscumque status, gradus seu condicionis, etiam regalis, episcopalis vel cardinalitiae fuerint, a legibus, decretis, mandatis Romani Pontificis pro tempore existentis ad universale concilium appellantes (cn. 2332).

5. Recurrentes ad laicam potestatem ad impediendas litteras vel acta quaelibet a Sede apostolica vel ab eiusdem legatis profecta, eorumve promulgationem vel executionem directe vel indirecte prohibentes, aut eorum causa sive eos, ad quos pertinent litterae vel acta, sive alios laedentes vel perterrefacientes (cn. 2333).

Habes igitur tria genera eorum, qui huic censurae subiacent:

- a. recurrentes ad laicam potestatem,
- b. prohibentes promulgationem vel executionem,
- c. laedentes vel perterrefacientes actorum illorum causa quoslibet.

6. Qui leges, mandata vel decreta contra libertatem aut iura Ecclesiae edunt.

Qui impediunt directe vel indirecte exercitium iurisdictionis ecclesiasticae sive interni sive externi fori, ad hoc recurrentes ad quamlibet laicalem potestatem (cn. 2334).

7. Si quis ausus fuerit ad indicem laicum trahere aliquem ex cardinalibus vel legatis Sedis apostolicae, vel officialibus maioribus Romanae Curiae ob negotia ad eorum munus pertinentia, vel Ordinarium proprium sine venia Sedis apostolicae (cn. 2341, 120).

8. Qui manus violentas iniecerit in cardinalem vel legatum romani Pontificis, in Patriarcham, Archiepiscopum, Episcopum, etiam titularem tantum (cn. 2343).

9. Ad ordinem sacerdotalem non promotus, qui missae celebrationem simulaverit aut sacramentalem confessionem exceperit (cn. 2322).

10. Usurpantes vel detinentes per se vel per alios bona aut iura ad ecclesiam romanam pertinentia (cn. 2345).

11. Omnes fabricatores vel falsarii litterarum, decretorum vel rescriptorum Sedis apostolicae, vel iisdem litteris, decretis vel rescriptis scienter utentes (cn. 2360).

12. Si quis per se ipsum vel per alios confessarium de sollicitationis crimine apud superiores falso denuntiaverit . . . neque ullo in casu absolvi potest, nisi falsam denuntiationem formaliter retractaverit, et damna, si qua inde secuta sint, pro viribus reparaverit, imposita insuper gravi ac diuturna poenitentia (cn. 2363).

13. Clerici et Religiosi vetitam mercaturam exercentes (S. C*. *Cone.* 22. mart. 1950).

14. Occupantes officium, beneficium, dignitatem sine canonica provisione (S. C. *Cone.* 29. iul. 1950).

///. Excommunicationem Sedi apostolicae simpliciter reservatam incurrunt:

1 Nomen dantes sectae massonicae aliisve eiusdem generis associationibus, quae contra Ecclesiam vel legitimas civiles potestates machinantur (cn. 2335).

Clerici et religiosi nomen dantes eiusmodi sectae vel associationi insuper denunciari debent sacrae Congregationi s. Officii (cn. 2336).

2. Absolvere praesumentes sine debita facultate ab excommunicatione latae sententiae specialissimo vel speciali modo Sedi apostolicae reservata (cn. 2338, 1).

3. Impendentes quodvis auxilium vel favorem excommunicato vitando in delicto, propter quod excommunicatus fuit; itemque clerici scienter et sponte in divinis cum eodem communicantes et ipsum in divinis officiis recipientes (cn. 2338, 2).

4. Si quis ausus fuerit ad indicem laicum trahere alienum (non proprium) Episcopum etiam mere titularem, aut Abbatem vel Prae-latum *nullius*, vel aliquem ex maioribus religionum iuris pontificii Superioribus ob negotia ad eorum munus pertinentia sine venia apostolicae Sedis (cn. 2341, 120).

5. *Clausuram* monialium violantes, cuiuscumque generis aut condicionis vel sexus sint, in earum monasteria sine legitima licentia ingrediendo, pariterque eos introducentes vel admittentes.

Mulieres violantes regularium virorum clausuram et superiores alique, quicunque ii sint, eas cuiuscumque aetatis introducentes vel admittentes (cn. 2342).

Moniales e clausura illegitime exeuntes etiam ad breve tempus, quovis praetextu, sine speciali s. Sedis induito, excepto casu imminentis periculi mortis vel alius gravissimi mali. Hoc periculum, si tempus suppetat, scripto recognoscendum est a loci Ordinario (cn. 2342, 3. 601).

6. Si quis bona ecclesiastica cuiuslibet generis sive mobilia sive immobilia, sive corporalia sive incorporalia, per se vel per alios in proprios usus convertere et usurpare praesumpserit, aut impedire ne eorundem fructus seu redditus ab iis, ad quos iure pertinent, percipiantur, excommunicationi tamdiu subiacet, quamdiu bona integre restituerit, praedictum impedimentum removerit, ac deinde a Sede apostolica absolutionem impetraverit (cn. 2346).

7. Duellum perpetrantes, aut simpliciter ad illud provocantes vel ipsum acceptantes vel quamlibet operam aut favorem praebentes, necnon ex industria spectantes illudque permittentes vel, quantum in ipsis est, non prohibentes, cuiuscumque dignitatis sint (cn. 2351).

8. Clerici in sacris constituti vel regulares aut moniales post votum sollemne castitatis, itemque omnes cum aliqua ex praedictis personis matrimonium, etiam civiliter tantum, contrahere praesumentes (cn. 2388).

9. Quaestum facientes ex indulgentiis (cn. 2327).

10. Delictum perpetrantes simoniae in quibuslibet officiis, beneficiis aut dignitatibus ecclesiasticis (cn. 2392).

11. Vicarius capitularis aliive omnes tam de capitulo quam extranei, qui documentum quodlibet ad curiam episcopalem pertinens sive per se sive per alium subtraxerint vel celaverint vel substantialiter immutaverint (cn. 2405).

IV. Excommunicationem Ordinario reservatam incurrunt:

1. Catholici, qui matrimonium ineunt coram ministro acatholico.

2. Qui matrimonio uniuntur cum pacto explicito vel implicito, ut omnis vel aliqua proles educetur extra ecclesiam catholicam.

3. Qui scienter liberos suos acatholicis ministris baptizandos offerre praesumunt.

4. Parentes vel parentum locum tenentes, qui liberos in religione acatholica educandos vel instituendos scienter tradunt (cn. 2319).

5. Qui falsas reliquias conficit, aut scienter vendit, distribuit vel publicae fidelium venerationi exponit (cn. 2326).

6. Qui in personam aliorum clericorum (quam R. Pontificis, cardinalis vel legati R. Pontificis, patriarchae, archiepiscopi, episcopi etiam titularis), vel utriusque sexus religiosorum violentas manus iniccerit (cn. 2343).

7. Procurantes abortum, effectu secuto, matre non excepta (cn. 2350).

8. Professi votorum simplicium perpetuorum tam in ordinibus quam in congregationibus religiosis, itemque omnes cum illis personis matrimonium, etiam civiliter tantum, contrahere praesumentes (cn. 2388, 2).

9. Apostatae a religione laicali aut non exempta (cn. 2385).

Apostata a religione alia excommunicationi obnoxius est maiori superiori proprio ipsius religionis reservatae.

V. *Excommunicationem nemini reservatam incurrunt:*

1. Auctores et editores, qui sine debita licentia sacrarum scripturarum libros vel earum adnotationes aut commentarios imprimi curant — postquam opus publici iuris factum fuerit (cn. 2318, 2).

f» 2. Qui ausi fuerint mandare seu cogere tradi ecclesiasticae sepulturae infideles, apostatas a fide, haereticos, schismaticos, aliosve sive excommunicatos per sententiam sive interdictos (cn. 2339).

3. Alienare praesumentes (et coopérantes vel consentientes) bona ecclesiastica sine beneplacito apostolico, quando id praescriptum est (cn. 2347). ‘

4. Omnes, qualibet etiam dignitate fulgentes, qui quoquo modo cogant Sive virum ad statum clericalem amplectendum, sive virum aut mulierem ad religionem ingrediendam vel ad emittendam professionem tani sollemnem quam simplicem, tam-perpetuam quam temporariam (cn. 2352).

5. Fidelis, qui scienter omiserit eum, a quo sollicitatus fuerit, intra mensem denuntiare, non absolvendus nisi postquam obligationi satisfecerit aut se satisfacturum serio promiserit (cn. 2368, 2).

INDEX RERUM.

Numerus arabicus numerum marginalem indicat.

A.

Absolutio: eius formula 236; non potest dari per litteras 238; nec absenti 238; nec per telephonium 238; quando licita sit condicionata 239; si poenitens post absolutionem confitetur peccatum grave ex oblivione omisum 239; in absolutione moribundorum quid attendendum 294; quando .danda, differenda, neganda sit 392; quando consuetudinarii absolvi possint 394; quando recidivi 396; quando recidivo differenda sit absolutio 397; quando occasionarii absolvi possint 400, 401 ; v. Consuetudinarius, Recidivus, Occasionarius.

— *complicis* v. Complex.

— *generalis* v. Indulgentia in articulo mortis.

Aetion française: absolventes asseclas 360, d.

Aegroti: num possint extra mortis periculum s. communionem suscipere non ieiuni 158; quoad indulgentias 325; eorum confessiones audiri possunt absque licentia parochi 32.

Altare: ad celebrationem missae necessarium 213; *privilegiatum* 326; quo sensu altare privilegiatum debeat esse fixum 326; *gregorianum* 328.

Amentes: quid requiratur, ut ii, qui post usum rationis facti sunt amentes, sacramenta suscipere possint 41; num eucharistia eis dari possit vel debeat 134.

Applicatio missae v. Missa.

Articulus *mortis*: de indulgentia in articulo mortis v. Indulgentia.

Assistentia v. Matrimonium.

Attentio: externa, interna 19; in administrations sacramentorum sufficit externa 19; ad validam susceptionem sacramentorum nulla requiritur 41; quale peccatum sit voluntaria distractio in confectione sacramentorum 19.

Attritio: quid sit 249; eius motiva 252; eius effectus 250.

Aurora: quomodo computanda sit in celebratione missae 205; quando ante auroram celebrare liceat 205.

B.

Banna v. Matrimonii proclamatio.

Baptismus: quid sit 55; flaminis et sanguinis, sollemnis et privatus 55; effectus baptismi 56; omnibus necessarius necessitate medii hypothetica 57; in infantibus per martyrium suppleri potest 57; in adultis etiam per baptismum flaminis 57; infusione conferendus 61; quomodo facienda infusio, ut certo valeat 61; involuto in secundinis collatus invalidus 61; super crines, super caput crusta ulcerosa vel sordibus obductum collatus validus 61; exsistenti in utero matris collatus dubius 61; per modum unctionis collatus invalidus 61; in nomine Iesu collatus, quid sit 63.

Baptismi *aqua*: quando consecrari debeat 59; quid faciendum si appareat faeculenta 60; si deficiat 59; consecranda oleo recenti 59.

— *forma*: quae sit 62; quae verba essentialia 62; formae validae, invalidae, dubiae, ambiguae 63.

— *iteratio*: quando baptismus haeretici ad fidem conversi iterari debeat 74; quando baptismus privatim collatus iterari debeat 75.

— *locus*: extra casum necessitatis est ecclesia vel oratorium publicum 82.

— *materia*: remota valida 58; remota licita 59; materia proxima 61.

minister: ordinarius, extraordinarius baptismi sollemnis et baptismi privati 64; ordo servandus inter diversos ministros 65; extra necessitatem solus parochus vel eius delegatus licite baptizat 64.

Baptismi *ceremoniae*: in rituali praescriptae adhiberi debent 81 ; quale peccatum sit earum omissio 81; num nomen alicuius Sancti imponi debeat 81; suppleri debent, si baptismus privatim collatus fuit 83; quae ceremoniae suppleri debeant 83.

patrini: quot licite adh'beri possint 77; quid requiratur, ut aliquis valide sit patrinus 78; ut licite sit patrinus 80; eorum officium 79; contrahunt cognitionem spiritualem 79; catholicus nequit esse patrinus in baptismo ab haeretico conferendo 80; cautio adhibenda in reiciendis indignis 80.

sublectum: infantes catholicorum quamprimum baptizandi sunt 66; quale peccatum sit baptismum diutius differre 66; filii acatholicorum baptizandi non sunt, nisi adsit probabilis spes catholicae educationis 67 ss.; extra mortis periculum infantes infidelium baptizare non licet invitis parentibus 68; foetus abortivi baptizandi sunt 70; foetus nondum editi in periculo mortis baptizandi sunt 71 ; partus monstruosi baptizandi sunt 72; adultus sufficienter instructus quamprimum baptizari debet 73; filii acatholicorum râtione utentes baptizari debent, si baptismum petant 73; infidelis sensibus destitutus num baptizari possit 73.

Benedictio: quid et quotuplex-sit 45; constitutiva et invocativa 45; ecclesiae competit potestas benedicendi 49.

papalis: in articulo mortis quoties et quo ritu dari possit 331.

nuptialis: quid sit 648; num sponsi eam recipere teneantur 648; quibus concedenda sit 650.

Beneficiatus: oneribus missarum ex iustitia satisfacere tenetur 197; ordinarie per se ipsum 197; ob quas causas missam debitam omittere potest 197.

Bigamia: licita est 517.

Binatio: solum in casu necessitatis Ordinarius eam permittere potest 208; quando adsit casus necessitatis 208; pro secunda missa non licet accipere stipendium 209; in hebdomada sacra 208.

C.

Candela v. Lumen.

Casus *reservatus*: quid sit 356; quae peccata reservari soleant 357; ratione sui, ratione censurae 360; quis peccata reservare possit 359; quot casus Ordinarii reservare possint 359; casus papales et episcopales 361 ; condiciones requisitae, ut peccatum sit reservatum 362; num peccatum cum ignorantia reservationis commissum reservatum sit 363; quis a peccatis reservatis absolvere possit 364; quando simplex confessarius 365; num peregrini absolvi possint 365; quis a censuris reservatis absolvere possit 364; quando simplex confessarius 367; sub quibus condicionibus 367.

Ceremoniae baptismi: v. Baptismus.

confirmationis v. Confirmatio.

missae v. Missa.

Character *sacramentalis*: quid sit, quibus sacramentis imprimatur, quid efficiat 4.

Choreae: num licitae sint 421; hominum personatorum 421; num possit negari absolutio eas vitare nolentibus 421.

Chrisma: quid sit 86; a simplici sacerdote consecrari nequit 86.

Coena Domini: quot missas hac die celebrare liceat 202; si in eam incidat festum de praecepto 202.

Communio *frequens*: quae sit 160; ecclesia eam commendat 160; quae dispositio ad eam requiratur 161.

prima puerorum 139.

Cfimplex: num accusari debeat peccatum, quod sine complicitis manifestatione declarari nequit 287; non licet petere nomen complicitis 289; in peccato turpi 370; proprius complex in peccato turpi absolvi nequit 371 ; quando proprius complex valide, quando valide et licite absolvi possit 372.

Componenda v. Taxa.

Conditio *in sacramentis*: conditio de futuro invalidum facit sacramentum 25; quando possit et debeat apponi conditio 25; num verbis exprimi debeat 25.

Condonatio *missarum* v. Missa.

Confessarius: num possit praecipere, quae aliunde non sunt praecepta 386, quando absolvere possit a peccatis reservatis 365; quando a censuris reservatis 367.

— *religiosorum* 349.

— *religiosarum*: speciali jurisdictione indiget 351; quodvis monasterium suum confessarium ordinarium et extraordinarium habere debet 352; non constituitur nisi ad triennium 352; quis non possit esse confessarius 354; extraordinario omnes religiosae se sistere debent, etsi non confiteantur 352; confessarii speciales, designati 352.

— *sollicitans* v. Sollicitatio.

Confessarii *obligationes*: num et quantam scientiam habere debeat 383 s.; de quibus poenitentem docere debeat 385; quos poenitentes de obligationibus monere debeat 386; quos poenitentes et de quibus interrogare debeat 387; qua diligentia eos interrogare debeat 387; de peccatis iudicare debet 389; de dispositione probabili iudicium habere debet 390; quando poenitentem absolvere debeat 392. tenetur corrigere defectus in confessione admissos 402 ss.; quando ad restitutionem teneatur propter errorem in confessione commissum 406; tenetur servare v. Sigillum.

Confessio: generica quid sit 266; in casu necessitatis valida est 266; generica venialium tantum illicita est 267; venialium, quomodo instituenda sit 264; quae confessio sacramentalis 269; debet esse vera 271; secreta 272; num confessio per interpretem vel per scripturam necessaria sit 272; debet esse vocalis 273; quando per scripturam licita sit 273; num confessionem dimidiare liceat 274; num ecclesia praecipere possit confessionem venialium 275; generalis 437 ss., quoad indulgentias v. Indulgentia.

Confessionis *integritas*: praecepta est 274; materialis et formalis 274; quaenam ad validam absolutionem necessaria 274; quid ad eam requiratur 275; peccata dubia ad eam non requiruntur 280; nec peccatorum circumstantiae aggravantes 282; num sufficiat peccatum recens accusare ut olim commissum et iam remissum 283; causae ab ea excusantes 284 ss.; num accusari debeat peccatum, quod sine complicitate manifestatione declarari nequit 287; num multitudo poenitentium ab integritate excuset 288; moribundi ab integritate excusantur 294.

— *necessitas*: ante sacrum vel communionem 141; num habens reservatum ante sacrum vel communionem confiteri debeat 369: v. Poenitentia.

— *repetitio*: confessio invalida repeti debet 292; causae invaliditatis ex parte confessarii 293; ex parte poenitentis 293.

— *locus* 298; *vestis liturgica* confessarii 298 a

Confirmatio: quid sit 84; quando instituta sit 84; eius effectus 85; cum oleo sacro collata 86; num episcopus eam conferre teneatur 90.

Confirmationis *ceremoniae*: quae servandae 94.

— *forma*: quae in ea essentialia sint 88.

— *materia*: remota valida 86; remota licita 86; proxima 87.

— *minister*: ordinarius, extraordinarius 89, 90 nota: num solus s Pontifex sacerdotem ad chrismandum delegare possit 89; obligatio confirmandi 90.

— *patrinus*: requiritur 95; quis valide, licite possit esse patrinus 96 s.; quando religiosi possint esse patrini 97.

— *subiectum*: quis valide, quis licite eam suscipere possit 91; num eam suscipere teneamur 93; condiciones ad valide et licite eam suscipiendam 92.

Consensus *matrimonialis*: v. Matrimonii *cons.*

Consuetudo *peccandi*: quid sit 393; quando censeatur contracta 393.

Consuetudinarius: num absolvendus sit 394; si saepius confiteri recusat 394.

Contritio: quid sit 246; actus ad eius essentiam necessarii 246; perfecta 247; eius effectus 248; imperfecta 249; eius motiva 249; eius effectus 250; v. Attritio. Contritio perfecta necessitate medii et praecepti necessaria est 251; quando necessaria sit 251; debet esse vera, non solunv existimata aut virtualis 252; supernaturalis 253; universalis 254; summa 255; quando elici debeat, ut valeat absolutio 256; num elici debeat cum intentione confitendi 257; num pro singulis absolutionibus 258; v. Dolor.

Conversio: quos actus comprehendat 240; ad remissionem peccatorum necessaria 240; v. Remissio.

Crux: sine cruce cum imagine crucifixi celebrare non licet 213.

D.

Delegatio *ad assistentiam matrimonialem*: quis delegare, quis delegari possit 642; num sufficiat delegatio generalis 642; num capellani indigeant delegatione 642; num exspiret morte delegantis 642. jurisdictionis 339, 342.

Denuntiatio *sollicitationis*: confessarius sollicitans denunciari debet 374, 377; quis eum denunciare debeat 378; persona sollicitata absolvi nequit, nisi denuntiare velit 379; excommunicationem incurrit, si intra mensem non denuntiat 379; quid si per calumniam denuntiat 379; causae ab obligatione denunciandi excusantes 380; modus denunciandi 381.

Diaconus: quando baptizare possit 64; quo ritu eucharistiam dispensare debeat 125; num contrahat irregularitatem, si absque commissione parochi sollemniter baptizat vel s. communionem distribuit 64, 126.

Dispensatio *matrimonialis*: quae sit potestas s. Pontificis 602; tribunalia, per quae dispensat 603; quae sit potestas ordinaria 604»s.; quae sit parochi et confessarii 606 s.; sine causa invalida est 609; quae causae canonicae 610; quae non-canonicae 611; quomodo petenda 612; in forma ordinaria, nobilium, pauperum 612; quae in supplicatione exprimenda sint 613; num valeat, si in supplicatione sit error 615; de solvenda taxa 614; in forma commissoria, in forma gratiosa concessa 617; quis eius exsecutor sit 618; quomodo exsequenda, si pro foro externo concedatur 619; si a Poenitentiaria concedatur 620.

Dispositio: quale indicium de dispositione poenitentis necessarium sit 390; ex quibus signis indicium formari possit 391.

Dissimulatio *sacramentorum*: quid sit 38; ex iusta causa licita est 39.

Distractio: voluntaria in administratione sacramentorum veniale non excedit 19.

Divortium: *quoad vinculum* v. Matrimonii indissolubilitas.

quoad habitationem: separatio ex mutuo consensu perpetua 664; temporanea 665; separatio ex causa unius partis perpetua 666; temporanea 667.

civile: num iudici sententiam divortii pronuntiare liceat 669; num coniugibus petere liceat 671; num advocatis causam divortii agere liceat 672.

Dolor *de peccatis*: venialibus, quomodo comparatus esse debeat 264; quando elici debeat, ut valeat absolutio 256; num elici debeat cum intentione confitendi 257; num sufficiat unus pro duabus absolutionibus 258; num liceat confiteri venialia sine dolore 264; sufficit dolor de frequentia venialium 264; v. Contritio.

Domicilium: quoad ordinationem 464.

E.

Ecclesia: quid sit 200; per se solum in ecclesia consecrata vel benedicta celebrare licet 201.

Effectus *sacramentorum*: per se et per accidens, primarius et secundarius 4; num effectus peccati in confessione declarandus sit 279.

Episcopus: quis sit episcopus proprius quoad ordinationem 464; quid requiratur, ut alienum subditum ordinare possit 643; ut in aliena dioecesi ordinare possit 476.

Error: communis et privatus 347; in errore communi Ecclesia supplet iurisdictionem 347.

Eucharistia: *sacramentum* et sacrificium est 98; eius definitio 99; quam gratiam conferat sub utraque specie suscepta 100; quando gratia conferatur suscipienti 101; quamdiu Christus praesens maneat 102; eius multiplices effectus 104; num una species sine altera consecrari possit 103; species frequenter renovandae 128.

Eucharistiae *dispensatio*: quo tempore dispensari possit 129; quo loco 130; quo ritu dispensari debeat sanis 131; quo ritu infirmis 132; quid faciendum sit, si infirmus sacram hostiam evomat 132; ubi, quando et quibus regulares eucharistiam dispensare possit 127.

Eucharistiae *forma*: quae sit forma consecrandi panis, et quae in ea sint essentialia 119; quae sit forma consecrandi vini, et quae in ea sint essentialia 120; quomodo proferri debeat 121; formae validae, dubiae, invalidae 122.

materia: remota est panis triticeus et vinum de vite 105; quid requiratur, ut panis sit materia valida 106; ut sit materia licita 107; ut vinum sit materia valida 108; ut sit materia licita 109; vino admiscenda est aqua 110; materia consecranda debet esse physice praesens 111; debet esse determinata 112; quid ad licite consecrandam materiam requiratur 113; quaenam materia vi intentionis celebrandi consecratur 114; num guttae vini sive interius sive exterius calici adhaerentes consecrentur 115; num micae panis hostiae adhaerentes vel ab ea separatae consecrentur 115; num consecratur ciborium extra corporale relictum 115; quando particulae consecrandae ponendae sint in altari 116; quanta materia consecrari possit 117.

minister: quis sit minister consecrationis 124; quis sit minister dispensationis ordinarius et extraordinarius 125; quae potestas ad eam licite dispensandam requiratur 123, 126; quo ritu diaconus eam dispensare debeat 125; ubi, quando et quibus regulares eucharistiam dispensare possint 127.

necessitas: non est necessaria necessitate medii, sed praecepti 136; quando urgeat praeceptum divinum 137; quando praeceptum ecclesiasticum 136.

- *subiectum*: validae susceptionis 133; licitae susceptionis 134; quotuplici modo eucharistia sumi possit 133; cur infantibus non detur 134; num amentibus dari debeat 135; num sensibus destitutis dari possit 135; qui eam suscipere debeant 136; dispositio substantialis quoad animam est status gratiae 140; dispositio accidentalis est devotio 140; praeceptum confitendi omnes obligans 141; praeceptum confitendi *quamprimum* obligans sacerdotes 143; quando celebrare liceat non praemissa confessione 142; dispositio requisita quoad corpus est habitus decens 144; mundities 145; num fluxus menstruus, pollutio involuntaria, usus matrimonii impediunt communionem 145; ieiunium eucharisticum v. Ieiunium.

Examen *conscientiae*: eius ad confessionem necessitas 290; quae diligentia in eo adhibenda 291; quomodo cognosci possit negligentia gravis 290.

- *sponsorum*: a quo et quomodo instituendum 540.

Excommunicationes: quae sint, cui et quomodo reservatae pp. 581 ss.

Exorcismus: quid sit 53; sollemnis et simplex, publicus et privatus 53; ecclesia habet potestatem exorcizandi 50; exorcismum sollemnem non licet peragere sine licentia Ordinarii 54; nisi de facto obsessionis certo constet 54; exorcismus privatus ab omnibus peragi potest 54; sacerdotibus valde commendandus 54.

F.

Familiares *regularium*: qui sint 349; qua iurisdictione eos absolvere possint 349.

Familiaritas: licita, illicita 419; sponsorum 420.

Fena VI. in Passione Domini celebratio missae extra casum necessitatis prolii-
betux 203; quid, si in eam incidat festum de praecepto 203s. communio pro
fidelibus 129.

Fides: num ante confessionem elici debeat 263.

Foetus: abortivi baptizandi sunt 70; nondum editi in periculo mortis baptizandi
sunt 71.

Forma *sacramentorum*: quid sit 11; simul cum applicatione materiae proferri
debet 13; ab eodem ministro, qui materiam applicat 14; eius prolatio debet
esse vocalis 16.

Formae *mutatio*: substantialis, accidentalis 15; error ministri, qui sensum formae
non mutat, num faciat invalidum sacramentum 15; valor formae ambiguae
ab intentione ministri dependet 15.

interruptio: facilius interruptio syllabarum quam verborum mutat sensum 16.

repetitio: tum integram formam tum unum alterumve verbum sine causa
repetere peccatum est 16; scrupulosi, qui formam sine causa repetunt, non
semper peccant 16.

Fructus missae v. Missa.

H.

Haeretici: quando haeretici ad fidem conversi iterum baptizandi sint 74; haeretici
non possunt esse patrini 78; num haeretici absolvi possint 297; num pro eis
sive vivis sive defunctis missa applicari possit 177.

Hermaphroditi: qui dicantur, num matrimonium inire, ordines suscipere possint 571.

I.

Ieiunium *eucharisticum*: ante communionem praeceptum 146; in quo consistat
146; quid sit cibus solidus, potus, potus alcoholicus 147; quomodo laedatur
148ss.; quae causae excusent 152ss.; privilegium infirmorum 158; a prae-
cepto ieiunii sacramentalis conceditur dispensatio 159; quomodo petenda,
interpretanda 159.

Ignorantia: num excuset ab incurrenda reservatione 363.

Impedimenta *matrimonii*: quis statuere possit 514, 555; num consuetudine introduci
possint 555; quos obligent 556; impedientia, dirimentia 552; num liceat matri-
monium inire cum impedimento dubio 553; publica, occulta 552; quae sit
obligatio eà revelandi 550.

impedimentia: quot sint 556; impedimentum catechismi et criminis 556.

Votum: quae vota matrimonium impediunt 557; quod peccatum committat,
qui tali voto ligatus matrimonium init 557; ad quid teneatur 557.

Mixta religio: quo iure matrimonium impediat 558; quis in ea dispensare
possit 558; sub quibus condicionibus 559; quando matrimonium mixtum
licitum sit 560.

Cognatio legalis: quid sit 561; natura impedimenti 562.

dirimentia: quot sint 564.

Aetas: quae ad validum matrimonium requiratur 565 ss.

Impotentia: quid sit 567; quotuplex sit 568; quatenus dirimat matrimonium
569; de matrimonio cum impotenti inito 570.

Ligamen: quid sit 572; quae certitudo de statu libero requiratur 573.

Oisparitas cultus: quae et quatenus matrimonium dirimat 574; quid, si dubitatur
de valore baptismi 575.

Ordo sacer: quatenus matrimonium dirimat 576.

Votum sollemne: quodnam votum matrimonium dirimat 577.

Impedimenta *Raptus*: quid sit 578; quatenus dirimat matrimonium 579; indispensabile est 578.

Crimen: quod matrimonium dirimat 580; num ignorantes impedimentum contrahant 580; quae condiciones requirantur ad contrahendum impedimentum 581 ss.; quando multiplicetur impedimentum 584.

- *Consanguinitas*: quid et quotuplex sit 585; eius linea 586; eius gradus quomodo computandi 589; consanguineorum nomina 590; quatenus matrimonium dirimat 587 ss.; quando multiplicetur 591.

Affinitas: quid sit, unde et inter quos oriatur 593, 594; eius linea, gradus, multiplicatio 594; nomina affinium 595; quatenus matrimonium dirimat 596.

Honestas publica: quid sit, unde et inter quos oriatur 597; quatenus matrimonium dirimat 597; num oriatur ex matrimonio clandestino, civili 597.

- *Cognatio spiritualis*: quid sit 598; unde et inter quos oriatur 599; quando multiplicetur 599; num oriatur ex baptismo privato 599.

- *Cognatio legalis*: quid sit 600; quatenus matrimonium dirimat 600.

Impedimenta *ordinationis*: v. Irregularitates.

Imperfectio: quid sit 226; non est materia sufficiens confessionis 226.

Impositio *manus*: in confirmatione necessaria est 87; in ordinatione tactu physico fieri debet, sed sufficit tactus mediatu 460; in ordinatione impositio manus presbyterorum non requiritur ad valorem 460.

Indulgentia: quid sit 313; alio modo conceditur vivis, alio defunctis 314; indulgentiae applicari non possunt aliis vivis 314; vivis concessae infallibilem effectum habent, non item defunctis 315; personalis, realis, localis 316; plenaria, partialis 317; num eandem indulgentiam saepius in die lucrari possimus 317; quis concedere possit 318; condiciones ad lucrandas indulgentias requisitae 319; condiciones ad lucrandas indulgentias pro defunctis requisitae 320; opera ad indulgentiam plenariam necessaria 321; communio paschalis valet ad lucrandas indulgentias, quae communionem exigunt, excepto iubilaeo 322; quae visitatio ecclesiae requiratur 323; preces praescriptae ore recitari debent 324; indulgentia concessa in forma ecclesiae consueta 325.

altaris privilegiati: quid sit 326; num eius effectus infallibilis 326; num ab aliis indulgentiis differat 326; condiciones ad eam lucrandam requisitae 327.

in articulo mortis: unica indulgentia et plures tituli 330; quibus applicari possit 331; condiciones ex parte sacerdotis 331; ex parte moribundi 331; quando applicanda sit 331.

- *iubilaei*: v. Jubilaeum.

Infantes: quorum sacramentorum sint capaces 41; num et quando baptizari debeant 66 ss.; expositi num baptizari debeant 76.

Infideles: num peccent differendo baptismum 73; num moribundi sensibus destituti baptizari possint 73; num pro eis missa applicari possit 177.

Intentio: quid sit 20; actualis, virtualis, habitualis, interpretativa 20; clara, determinata, explicita 22; absoluta, condicionata 24; in administratione sacramentorum requiritur virtualis 21; determinata 23; saltem implicita faciendi, quod facit ecclesia 23; in susceptione sacramentorum requiritur saltem habitualis implicita 41.

Intentio *missae*: secunda, quid sit 176; missae intentionem cum alio permutare licet 194; v. Applicatio.

Interpellatio *coniugis infidelis*: cur praecepta, quatenus necessaria, eius obiectum, eius formalitates, eius dispensatio 523.

Interstitia: quae in ordinatione servanda sint 477; quis in eis dispensare possit 477.

Irregularitates: quid sit irregularitas 480; eius subiectum, quid prohibeat, quid efficiat; eius ignorantia, quomodo multiplicetur et -contrahatur 481; quomodo differat ab imoedimento simplici ordinis 499.

Irregularitates *ex defectu*: ex defectu natalium 482; huius cessatio 483; ex defectu corporis 484; huius species 485; quinam defectus animae eam inducant 486; ex defectu sacramenti 487; ex defectu famae 488; quinam infames sint 489; ex defectu lenitatis 490.

ex delicto: condiciones ad eam contrahendam 491 ; defectio a fide 492; baptismus ab acatholico susceptus 493; matrimonium attentatum 494; homicidium, procuratio abortus 495; mutilatio, suicidii tentatio 496; exercitium artis medicae vel chirurgicae 497; abusus ordinis 498.

Iteratio *sacramentorum*: quae iterari non possint 26; quando fieri possit vel debeat 27.

— *baptismi* v. Baptismus.

— *extremae unctionis* v. Unctio.

Jubilaeum: quid sit 332; quo differat ab aha indulgentia plenaria 332; ordinarium et extraordinarium, quo differant 332; condiciones requisitae 333; facultates, quae confessariis concedi solent 334; de usu harum facultatum 334; indulgentiae et facultates, quae durante anno sancto suspenduntur 335.

Iurisdictio: quid sit 338; solum in subditum exerceri potest 340; a superiore poenitentis concedi debet 340; etiam ad absolvendum a venialibus requiritur 340; ordinaria et delegata 338, 341 : cui competat ordinaria 341 ; quot modis delegari possit 339; quomodo cesset Iurisdictio 343; qua iurisdictione absolvantur navigantes in mari vel aere 344; quando eam suppleat ecclesia 345; Iurisdictio dubia et probabilis 347 ; num licitus sit eius usus 347 ; in religiosos 349 ; in alumnos convictores 349; in religiosas 350; v. Periculum, Religiosi, Religiosae.

Iurisdictionis *restrictio*: quot modis fieri possit 355; v. Reservatio.

L.

Libellus *repudii*: quid effecerit 502.

Litterae: testimoniales ad ordinationem requisitae 472; dimissoriae ad ordinationem requisitae 473.

Lumen: sine lumine celebrare grave peccatum est 213; num uno lumine celebrare veniale sit 213; duae candalae ex cera tempore missae ardere debent 213; celebrare cum candelis ex sebo non licet 213.

M.

Manus *impositio* v. Impositio.

Materia *sacramentorum*: quid sit remota et proxima 11 ; extra casum necessitatis debet esse certa 12; simul cum forma applicari debet 13; ab eodem ministro, qui formam pronuntiat 14.

Materiae *mutatio*: substantialis, accidentalis 15.

Matrimonium: quid sit 502; quando et quomodo institutum 502; quo differat a ceteris contractibus 502; eius fines 504; eius bona 505; per procuratorem initum 629, sub condicione initum 630; sub condicione, quae adversatur eius substantiae 631; num copula ad eius essentiam requiratur 622; prout sacramentum est 506; sacramentum a contractu non differt 507; eius materia et forma 508; eius ministri 509; eius subiectum 510; eius effectus 512, 654 ss.; eius divisio 513; morganaticum 513. conscientiae 513; attentatum 513; s. Ioseph 631 ; Ecclesiae in illud potestas 514; auctoritatis civilis in illud potestas 515 ss.; mixtum 651 ss.

— *civile*: quid sit, quotuplex sit 673ss.; quatenus licitum 675; quatenus validum sit 676; num magistratus matrimonio civili assistere possit 677.

Matrimonii *necessitas*: quatenus asserenda sit 503.

- *assistentia*: activa, passiva 649; quis assistere debeat 637; num assistere possit parochus putativus, parochus intrusus 637; condiciones validae 642, licitae assistentiae 642; quis matrimoniis vagorum assistere debeat 642; v. Delegatio. Quae assistentia exhibenda publicis peccatoribus 649; in matrimoniis mixtis 651

Matrimonii *celebratio*: quo tempore, ritu et loco fieri debeat 640, 647; quomodo celebranda sint matrimonia mixta 651; num liceat adire ministrum haereticum 652; de indignis 649; de matrimonio inscribendo 653.

- *consensus*: quid sit 621; eius necessitas 622; eius proprietates 623 ss.; contrahentium praesentia 629; consensus condicionatus 630 ss.; de condicionibus contra substantiam matrimonii 631; de defectibus consensus 632 ss.; error 632; vis et metus 633.
- *convalidatio*: quid et quotuplex sit 657; quid confessario agendum, qui deprehendit matrimonium invalidum 657; quomodo sit facienda, si matrimonium nullum sit ob defectum consensus 659; si nullum sit ob defectum formae 660; si nullum sit ob defectum habilitatis 658; v. Sanatio in radice.
- *indissolubilitas*: interna, externa 518; solvi potest matrimonium ratum fidelium 519 s.; matrimonium consummatum infidelium 520 ss.
- *individualitas*: in quo consistat 628.
- *solutio*: v. Divortium.
- *proclamatio*: eius finis 547; sub gravi facienda est 547; quoties, quando, ubi, a quo facienda sit 548 s.; quis ab ea dispensare possit 549; quae sit iusta dispensandi causa 549.
- *unitas*: in quo consistat 517; perfecta, imperfecta 517; ei opponitur polyandria, polygynia et bigamia 517.
- *testes*: 643.

Mentiri *in confessione*: num semper grave peccatum sit 271.

Ministrare *sacramentum*: sub condicione de praesenti vel praeterito licet 25; sub condicione de futuro non licet 25; sacramentum dubii valens sub condicione ministrari debet 25; in statu peccati quando peccatum grave sit 29 s.; iuxta rituale romanum 31; quis licite possit 32 s.; quanta sit obligatio pastorum 34; quanta non-pastorum 35; quando adsit obligatio gravis 34 s.; non licet sacramenta ministrare indignis nisi ex iusta causa, nunquam vero incapaci 36; ob quas causas liceat sacramentum ministrare indigno 36 s.

Minister *sacramentorum*: principalis, secundarius; ordinarius, extraordinarius; consecratus, non-consecratus; publicus, privatus 17; quae attentio requiratur 19; v. Attentio; quae intentio requiratur v. Intentio; in dignitatem suscipientis inquirat oportet 36; indignus quis sit 43; non licet sacramenta petere a ministro indigno nisi ex iusta causa 43.

Minister *missae*: sub gravi requiritur minister masculus 213; deficiente ministro mulier celebranti a longe respondere potest 213.

Missa: quid sit 163; est verum sacrificium 164; non ad eius essentiam, sed ad eius integritatem communio requiritur 165; in consecratione unius speciei non habetur essentia sacrificii 166; eius quadruplex finis et effectus 167; varii onerantes 168; tum missa tum sacerdos offerens tripliciter considerari potest 169; quomodo remittat peccata 172; pro quibus offerri possit 177; num pro infidelibus vel pro excommunicatis sive vivis sive defunctis 178; num pro infidelibus defunctis, pro catechumenis 178; missae manuales, ad instar manualium, fundatae 188; sacrificium inchoatum complendum est 215; missae gregorianae quid sint, num licitae sint 329; potest aliquis eodem tempore pluribus missis assistere 173.

- *missae gregorianae*: quid sint, num licitae 329.

- missae vespertinae 205; in navi 205; qua hora celebrandae 205.

Missarum *reductio*: quis missas reducere possit 195; per reductionem fideles detrimentum non capiunt 195.

condonatio: quid sit 196; solus s. Pontifex missas condonare potest 196; quando condonatio concedatur 196; duplex effectus condonationis 196.

applicatio: quid sit 176; publica, occulta 178; num valeat: *ad mentem b. Virginis* 179; a quo fieri debeat 176, 179; num fructus missae nulli applicatae in thesauro ecclesiae maneant 176; quando fieri debeat 179; duarum appli-

cationum quatenus valeat 181 ; pro eo, qui primus daturus est stipendium 181 ; pro vivo, qui creditur mortuus 181; valet applicatio missae de requiem facta vivo 181 ; quoties facienda sit pro populo 183; num fieri debeat ab ipso pastore 184; quo die et loco 184; qui applicare debet in honorem alicuius sancti, non tenetur dicere missam votivam 186; quando applicanda sit missa ex stipendio debita 189; licet missae applicationem permutare 194.

Missarum *celebratio*: in statu peccati est sacrilegium 29; in pane fermentato quando liceat 107; quoties praecepta ratione sacerdotii 182; ratione officii 183; quae sit obligatio celebrandi ratione stipendii 185; ratione beneficii 197; ratione oboedientiae 198; ratione promissionis 199; quo loco fieri debeat 199; num extra ecclesiam, in navi celebrare liceat 201 ; quibus diebus celebrare liceat 202; qua diei hora celebrare liceat 205; quoties eodem die celebrare liceat 207; in celebratione ritum omittere grave esse potest 211; non licet in celebratione ritum addere 212; non licet celebrare nisi in altari 213.

Missarum *stipendia* v. Stipendium.

Missae *fructus*: qui sint 170; ex opere operato producti 171; meritorius, impetratorius, propitiatorius, satisfactorius 172; quomodo singuli producantur 172; generalis, specialis, specialissimus, ministerialis 173; quomodo singuli applicentur 173; non sunt infiniti valoris 174 s.; qui eodem tempore pluribus missis assistit, omnium fructus percipit 173; fructus missae dividi possunt 180.

— *minister*: v. Minister.

interruptio: sine interruptione celebrari debet 214; essentialis interruptio illicita 214; accidentalis ex iusta causa licita est 214.

Missale romanum editionis typicae in celebratione adhibendum 210; non licet sine missali celebrare 213.

Moribundi: sacramenta petere possunt etiam ab excommunicato vel haeretico 43; ab integritate confessionis excusantur 294; qui absolvi non possint 295; num haeretici absolvi possint 297.

Moribundi *sensibus destituti*: quae intentio requiratur ad valide suscipienda sacramenta 41; quamdiu vita in iis supponi possit 296; sub condicione absolvi possunt 295.

Muti: ad confessionem tenentur 273, 285; quoad indulgentias 324.

N.

Navigantes *in mari* vel aere: qua iurisdictione absolvantur 344.

Necessitas proximi *spiritualis*: extrema, gravis, communis 34.

O.

Obsessi: solum in eos, qui certo tales sunt, exorcismus adhiberi debet 54.

Obstetrices: diligenter instruendae circa modum baptizandi 75; quomodo de baptismo collato examinandae 75.

Occasio *peccati*: quid sit 398; quo differat a periculo peccati 398; remota et proxima 399; voluntaria et necessaria, in esse et non in esse 399; particularis 419 ss.

Occasionarius; num absolvi possit in occasione proxima libera 400; in occasione proxima necessaria 401.

Oleum *consecratum*: triplex⁸⁶; in consecratione aquae baptismatis adhibendum 59.

Opera *moralia*: quotuplicis generis sint 225.

Oratorium: quid sit 200; publicum, semipublicum, privatum 200; per se solum in oratorio consecrato vel benedicto celebrare licet 201; quis licentiam oratorii semipublici concedere possit 201 ; solus s. Pontifex concedere potest licentiam oratorii privati 201.

Ordinatio: qui defectus in ea commissi suppleri debeant 495; tempus ordinationis 475; locus ordinationis 476; titulus ordinationis 474; num sit obligatio recitandi

preces vel dicendi missas in ordinatione impositas 479; impedimenta ordinationis 480 ss.

Ordo: eius definitio 449; ordinum numerus 450; tonsura non est ordo 452; ordines minores non sunt sacramenta 453; quam potestatem conferant 453; num maiores ordines sint sacramenta 454; quam potestatem conferant 454; quos effectus ordo producat 451.

Ordinis *materia et forma*: quae sit in minoribus 455 s.; eam s. Pontifex determinat 455; quae sit in maioribus 457 s.; observanda quoad impositionem manuum 460; quoad instrumenta tangenda 458, 461.

Ordinis *minister*: validae ordinationis 462; licitae ordinationis 463; num sacerdos delegari possit ad ordines minores conferendos 462; quis sit proprius ordinandi episcopus 464; non licet conferre ordinem praetermisso inferiore 478; non licet eidem duos ordines sacros eodem die conferre 477.

subiectum: quis ordines valide suscipere possit 465; quis eos licite suscipere possit 466 ss.; num ordinandus esse debeat in statu gratiae 466; num confirmatus 466; quae sit scientia pro singulis requisita 470; quae aetas pro singulis requisita 469; titulus ordinationis requisitus 474.

P.

Panis: qualis sit materia eucharistiae v. Eucharistia.

Parochus: num assistere possit matrimonio publici peccatoris 37; viaticum ministrare pertinet ad parochum 126; quoties pro populo applicare debeat 183; num ipse, quo die et loco applicare debeat 184; eius iurisdictio 341; eorum qui loco parochi sunt 341; assistens in matrimonio v. Matrimonii assistentia.

Patrinl *baptismi* v. Baptismus.

— *confirmationis* v. Confirmatio.

Peccata *mortalia*: sunt materia necessaria confessionis 228; in specie infima declarari debent 276; omnia et singula 277; quid significet particula *circiter* numero peccatorum addita 277; eorum actus externus declarari debet 278; non autem eorum effectus 279; dubia non sunt materia necessaria 280.

venialia: sunt materia libera et sufficiens confessionis 229; confessio generica venialium valida, sed illicita 267 s.; num liceat confiteri venialia sine dolore 264; sufficit dolere de frequentia venialium 264; num ecclesia eorum confessionem praecipere possit 275.

remissa: sunt materia sufficiens confessionis 226; directe et indirecte remissa 228; indirecte remissa sunt materia necessaria confessionis 284.

— *reservata*: v. Reservatlo. Casus.

Peccator: publicus, occultus 37; peccatori publico neganda sunt sacramenta 37; peccatori occulto neganda sunt sacramenta, si occulte petit 37; quid requiratur, ut peccator publicus ad eucharistiam admitti possit 37.

Peregrini: qua iurisdictione absolvantur 340; num a casibus reservatis absolvi possint 365.

Periculum *mortis*: in periculo mortis supplet ecclesia iurisdictionem 346; cessat omnis reservatio 346; absolvere potest simplex sacerdos praesente approbato ab omnibus peccatis et censuris 346; num absolutus a censura reservata se sistere debeat, si convalescat 346.

Persona *habilis*: ad ineundum matrimonium 627; ad ineunda sponsalia 529.

Poenitens: dispositus, indispositus, dubie dispositus 390; dispositus per se absolvi debet 392; etiam disposito differri potest absolutio 392; indispositus absolvi nequit 392; dubie dispositus solum ex iusta causa absolvi potest 392; v. Absolutio. Confessarius.

Poenitentia ut virtus: quid sit 217; generalis et specialis 217; quid ad eius essentiam requiratur 217; propositum non peccandi in ea continetur 217; eius obiectum

materiale et formale 218; praeceptum non obligat statim post peccatum, sed neque solum in morte 219; ad veniam peccatorum obtinendam necessaria 243; eaque formalis 240.

Poenitentia ut sacramentum: eius definitio 220; eius institutio 221; necessitate medii et praecepti necessaria est 222; quando obliget praeceptum divinum 223; praeceptum ecclesiasticum 222; eius partes 224; eius effectus 225; num possit esse informis 259.

Poenitentiae *materia*: necessaria 228; adultus sub condicione rebaptizatus confiteri tenetur peccata ante baptismum commissa 230; peccata in ipso baptismo commissa sunt materia dubia 231; materia libera 229; materia certa et dubia 227; quid faciendum, si poenitens non confitetur nisi materiam dubiam 227; materia sufficiens et non sufficiens 226; quando peccata in genere accusata sint materia sufficiens 266; materia proxima 232; actus poenitentis probabiliter sunt condicio necessaria absolutionis 232.

forma: quae sit 233; essentialis et rubricalis, praeceptiva et directiva 233; quae verba essentialia sint 235; num forma rubricalis integra semper dicenda sit 236; voce proferri debet 237.

minister: est solus sacerdos 336; indiget potestate ordinis et jurisdictionis 337; eius obligationes v. Confessarius.

Pollutio: num impediat s. communionem 145.

Polyandria: repugnat fini primario matrimonii 517.

Polygamla: simultanea et successiva 517.

Polygynla: repugnat fini secundario matrimonii 517.

Potestas *remittendi peccata*: ecclesiae concessa 221; est potestas iudicialis 221.

Privilegium *altaris*: quid sit 326; locale, personale 326, 186.

paulinum: quid sit 521; quando per illud solvatur matrimonium 521; condiciones ad solutionem requisitae 522 s.; num pars fidelis etiam religionem ingredi possit 524.

Propositum: quid sit 260; ad veniam obtinendam necessarium est 260; debet esse firmum, universale, efficax 261; sufficit implicitum 262; num excludat timorem relabendi 261; num ex relapsu eius defectus colligi possit 261.

R.

Recidivus: quis dicatur 395; ex fragilitate et ex mala voluntate 396; num absolvi possit 396; num praestet ei absolutionem differre 397.

Reductio missarum Missa.

Regulares: ubi, quando et quibus eucharistiam dispensare possint 127; quibus extremam unctionem conferre possint 410.

Religiosae: sorores et moniales 350; de confessario religiosarum 351; de confessario ordinario, extraordinario 352; de confessario speciali et designato 354; v. Confessarius.

Religiosi: nequeunt esse patrini in baptismo 80; usus jurisdictionis 342; ademptio jurisdictionis 342; domus formata 348; a quo absolvi possint 349; de confessarius novitiorum 349.

Remissio *peccatorum*- condicio ad eam requisita 240; mortalium 241; venialium quoad culpam 242 ss.; quoad poenam 245; ex opere operantis 242 s.; ex opere operato 244.

Repetitio *formae* v. Forma.

— *sacramenti* v. Iteratio.

— *extremae unctionis* v. Unctio.

Reservatio *casuum* quid sit 356; ecclesia habet potestatem reservandi casus 357; finis reservationis 358; modus reservationis 359; num ignorantia ab incurrenda reservatione excuset 363; quando cesset reservatio 365; v. Casus, Censura.

Reviviscentia *sacramentorum*: quid sit, quae sacramenta reviviscant, quae dispositio ad reviviscentiam requiratur 10; num poenitentia reviviscere possit 259; num extrema unctio reviviscat 432.

— *meritorum*: effectus sacramenti poenitentiae 225.

Rituale *romanum*: non debuit introduci, sed ubi introductum est, servari debet 31.

Rubricae: essentielles et accidentales; praeceptivae et directivae 31; praeceptivae per se sub gravi obligant 31; quae rubricae praeceptivae sint 210.

S.

Sabbatum sanctum: per se dies aliturgicus 204; ministratio s. communionis 129.

Sacramenta: cur in theologia morali tractanda 1; eorum definitio 2; effectus 3, 4; qualem gratiam producant sacramenta *specie*, qualem *numero*, diversa 4; modus efficiendi 6; eorum numerus 3; eorum divisio 7; num et quae reviviscant 10; eorum partes essentielles 8; num valeat sacramentum a pluribus ministris confectum 14; collata sub condicione de praesenti vel de praeterito valent 25; collata sub condicione de futuro non valent 25; iterabilia et non iterabilia 7; quando iterari possint vel debeant 27; cui neganda sint sacramenta 36 s.; simulare nunquam licet, dissimulare ex iusta causa licet 39; quis suscipere possit 40; non licet petere a ministro indigno 43.

Sacramentalia: quid sint 44; quo sensu ab ecclesia instituta sint 44; transeuntia et permanentia, reservata et non reservata 45; differunt a sacramentis 44; sacramentalium minister 46; subiectum 47; eorum effectus 49; quomodo effectus producant 51; sacramentalium usus non praeceptus, sed valde commendandus 54.

Sacrificium eucharisticum v. Missa.

Sanatio In radice: quid sit 661; quis eam concedere possit 661; condiciones ad eam obtinendam requisitae 662; quo modo petenda sit 663.

Satisfactio (*poenitentia*): quid sit 299; sacramentalis et non sacramentalis 299; vindicativa et medicinalis 300; quo sensu sit pars sacramenti poenitentiae 224; eius effectus 301; obligatio imponendi satisfactionem 302; quae poenitentia imponenda 303; ob quas causas minor imponi possit 304; quando imponenda sit 305; opera pro poenitentia imponenda 306; poenitentiae incongruae 307; num sub gravi acceptari et impleri debeat; quando sub gravi obliget 308; quando impleri debeat 309; quomodo impleri debeat 310; satisfacit, qui in statu peccati eam implet 301; quis eam mutare possit 311; quomodo mutari possit 312.

Schedula *confessionis*: quando dari, quando negari debeat 418; quando eius negatione laedatur sigillum 418.

Sectio *caesarea*: mortua matre praegnante fieri debet 71; quis eam peragere debeat 71

Semifatui: num eis danda sit s. communio 135.

Sigillum *sacramentale*: quid sit 407; quotuplex sit eius obligatio 408; unde oriatur 408; non licet uti opinione probabili in materia sigilli 408; cessat obligatio sigilli, si poenitens licentiam loquendi dederit 409.

Sigilli *subiectum*: ad sigillum tenetur confessarius 410; omnes, qui confessionis notitiam accipiunt 411; quando ad sigillum teneatur, qui alterius confessionem scriptam legit 411.

materia: essentialis, accidentalis; primaria, secundaria 412 ss.; ipsa peccata 412; quando circumstantiae, quae ad declaranda peccata manifestantur 413; quando poenitentiae impositae 413; defectus poenitentis, virtutes eius, absolutio data vel negata 414, 415; quando scrupulositas poenitentis 414.

— *laesio*: directe et indirecte laedi potest 416; quando laedatur usu notitiae confessionis 417; laesio directa non admittit parvitatem materiae, indirecta eam admittit 416; quando negata schedula confessionis laedatur 418; num confessarius consilium petens sigillum laedat 418.

- Simulatio sacramentorum*: quid sit; formalis et materialis 38; nunquam licita 39.
- Sollicitatio in confessione*: quid sit 374; quando censetur facta in confessione 376; sub quibus condicionibus denuntianda 375; v. Denuntiatio.
- Spectacula*: quae licita, quae illicita 422.
- Spes*: num ante confessionem elici debeat 263.
- Sponsalia*: quid sint 526; promissio unilateralis 527; condiciones validorum sponsalium 528ss.; num valeant inita ex metu 528; inter personas impedimento laborantes 529, 534; eorum forma 530; quomodo dividantur 531; inter impuberes 529; per procuratorem 532; invitis parentibus 533; sub condicione, si Papa dispensaverit 534; cum persona acatholica 534; eorum effectus 535; ad quid obligent sponsalia occulta 529; sub condicione inita 536; quomodo solvi possint 537; quando ipso facto solvantur 538 ss.; quando rescindi possint 541 ss.; quos defectus sponsi manifestare debeant 542; num solvi possint propria auctoritate 544; ad quid teneatur, qui ea iniuste solvit 545.
- Sterilitas*: quid sit, quo differat ab impotentia 567.
- Stipendium missae*: unde ortum sit 185; exigere licet 185; unum tantum pro una missa 186; inducit obligationem gravem iustitiae 186; quantum esse possit 187; qui ex stipendio applicare debet pro vivo, satisfacit dicendo missam de requiem 186; qui applicare debet in honorem alicuius sancti, non tenetur dicere missam votivam 186; quando dicenda sit missa ex stipendio debita 189; quot stipendia simul accipere liceat 190; num liceat alteri celebrationem committere parte stipendii retenta 192, 193; bibliopolis et mercatoribus etc. non licet stipendia dare 194; stipendia reliqua in fine anni Ordinariis tradenda 190; sub quibus condicionibus stipendia missarum aliis tradi possint 191 ss.; stipendia adnotanda sunt in libro peculiari 188.
- Superiores*: num missae applicationem praecipere possint 198.
- Surdi muti*: num eucharistiae et absolutionis sint capaces 134; quoad indulgentias lucrandas 324; num sponsalia inire possint 529.
- Susceptio sacramenti*: valida, licita, digna, fructuosa 9; invalida et illicita quantum sit peccatum 9; quid ad validam requiratur 41; quid ad licitam requiratur 42; ad validam susceptionem nulla requiritur attentio 41.

T.

- Taxa (componenda) pro dispensatione matrimoniali*: quid contineat et quando solvenda sit 614.
- Testis matrimonii*: quis esse possit et quomodo assistere debeat 643; num licite assistat in matrimonio civili 677.
- Theatrum* v. *Spectacula*.
- Thesaurus ecclesiae*: quid sit 313; num missa non applicata in thesauro ecclesiae maneat 176.
- Titulus*: varii tituli pro indulgentia in articulo mortis 330; discrimen inter titulos personales et titulum universalem 330; tituli, quibus aliquis fit subditus quoad iurisdictionem 340; tituli, quibus aliquis acquirit episcopum proprium 464; titulus canonicus 474; v. *Error*.
- Tonsura (prima)*: est dispositio ad ordines 452; eius effectus 452.

U.

- Unctio extrema*: eius definitio 429; eius effectus primarii et secundarii 430, 431; quomodo sanitatem corporis producat 431; quando effectus producat 432; quomodo conferenda sit, si periculum in mora 438; quomodo simul pluribus conferatur 439; num ministrari debeat 442; num suscipi debeat 447.
- Unctionis extremae materia*: materia remota valida 433; materia remota licita 434; materia proxima 435; quomodo unctiones faciendae 436.
- forma*: quae sit 437; quae verba essentialia sint 437; in casu necessitatis 438.

Unctionis extremae *minister*: quis eam valide, quis licite conferri possit 440; quibus regulares eam conferre possint 440; quomodo administranda sit 441 ; num ministrari debeat 442; quando sub condicione ministranda sit 446.

subiectum: quis eam valide suscipere possit 443, 444; quis eam licite suscipere possit 445; quando iterari possit 448.

V.

Viaticum: quando urgeat praeceptum divinum 137; ecclesiasticum 138; qui sacrilege suscipit, non satisfacit praecepto 138; num teneatur is, qui paulo ante vel eodem die communicavit 138; utrum viaticum pluries administrare liceat 138; quo modo ministrari debeat 132; num deferre liceat cooperto capite, equitando, in curru sedendo 132; num deferre liceat occulte 132; quibus regulares ministrare possint 127; quid faciendum, si infirmus sacram hostiam evomat 132.

Vinum: quale sit materia eucharistiae v. Eucharistia.

Visitatio *ecclesiae*: quae requiratur ad lucrandas indulgentias 323.

SUMMA
THEOLOGIAE MORALIS

Si
t

SCHOLARUM USUI

A C G O M M O D A V I T

H. N O L D I N S. J

4

*

Re c o g n o v i t

A- S G I I M I T T S. I.

n o v a m e d i t i o n e m p a r a v i t

G. H E I N Z E L S. J.

OENIPONTE
TYPIS ET SUMPTIBUS FELIZIANI R A U C H

SUMMA
THEOLOGIAE MORALIS

INDEX GENERALIS TOTIUS OPERIS

EDITIO XI

quoin paravit

G O D E F R I D U S HEINZEL S. J.

19 6 1

OBNIPONTE

TYPIS ET SUMPTIBUS FELICIANI RAUCH

S
I

Copyright by Verlag Felizian

Made in Austria

Index generalis totius operis

Numerus romanus tomum designat, numerus arabicus numerum marginalem indicat (I.: De Principiis; II.: De Praeceptis; III.: De Sacramentis; IV.: Complementum De Castitate; V.: Complementum De Poenis Ecclesiasticis).

- Abbas I.: ut auctor legis 132; II.: prohibens libros 703,- reservans casus 359; III., minister ordinum 462; V.: eum ad iudicem laicum trahentes 78; contra praescriptum canonis non benedictus incurrit suspensionem 122.
- Abbreviatio *vitae* II.: num licita sit 326.
- Abortus II.: quid et quotuplex sit 342; quomodo differat ab acceleratione partus 342; quatenus illicitus 343; V.: eius procuratio inducit censuram 91.
- Abrogatio *legis* I.: quid sit 198; v. Lex.
- *legis antiquae* I.: quando 119.
- Absolutio *a peccatis* III.: eius formula 236; non potest dari per litteras 238,- nec absenti 238; nec per telephonium 238; quando licita sit condicionaliter 239; si poenitens post absolutionem confitetur peccatum grave oblivione omissum 239. in absolutione moribundorum quid attendendum 294,- quando danda, differenda, neganda sit 392; quando consuetudinarii absolvi possint 394; quando recidivi 396,- quando recidivo differenda sit absolutio 397,- quando occasionari absolvi possint 400, 401,- cf. etiam V 123, 125. v. Consuetudinarius, Recidivus, Occasionarius.
- *a censuris* V.: quid sit 28; quot modis concedatur 29; quis eam concedere possit 31; in casibus occultis 31; condiciones ad eam requisitae 32; quando concedenda in foro interno, in foro externo 33,- sine facultate concessa 76; potestas regularium 93. v. Casus *reservati*.
 - *complicis* v. Complex.
 - *generalis* III.: quid sit 331; v. Indulgentia *in articulo mortis*
- Abstinencia I.: ut pars temperantiae 288; II.: a carnibus ad essentiam ieiunii non pertinet 680; praeceptum abstinentiae quid prohibeat 676,- quibus diebus et quos obliget 676; quando graviter laedatur 676; quinam ab ea excusentur 6~8; quis a praecepto abstinentiae dispensare possit 687.
- Abusus *ordinis* III.: qui contrahit irregularitatem ex delicto 498.
- Acatolici III.: quinam sunt 499, 644; II.: communicatio cum eis 35; disputationes 40; III.: eorum filii impediti in susceptione ordinum 499,- minister in matrimonio 652; quoad formam matrimonii 644,- num eorum infantes baptizandi 67.
- Acceleratio *partus* II.: quando licita sit 342.
- Acceptatio *legis*: v. Lex.
- *hereditatis* II.: ad quid heres obligetur 554. v. Donatio. Hereditas.
- Accessio II.: quid sit et quotuplex 394; cuius sit res, quae per accessionem alteri rei adiungitur 394 ss.
- Accusator II.: quis sit 729; quando existat obligatio accusandi 730.
- Acedia I.: quid sit,- quale peccatum sit, eius filiae 353; II.: ut peccatum contra caritatem 62.
- Actio catholica II.: 99.
- Actio *judicialis, civilis* II.: prout licita vel prohibita sit diebus dominicis vel festis 268.
- Action française III.: absolventes asseclas 360, e.
- Actor II.: quis sit 729; ei incumbit probatio 729.
- Actus I.: hominis, humanus 40; elicitus, imperatus; externus, internus,- bonus, malus, indifferens; naturalis, supernaturalis,- validus, invalidus: rescindibilis, irrescindibilis 41; primo primus, secundo primus, secundus 46; quid sit actus violentus 57.

- Actus coniugalis IV.: licitus est 65; etsi generatio obtineri non possit 66; .abstinentia partialis' 75; quomodo perficiendus sit 67; duplex condicio, ut licitus sit 68ss., in casu supervenientis impotentiae non illicitus 68,- num licitus sit, ubi damnum prolis timetur 92; num liceat copulam abrumpere ante completam voluptatem 68.
- coniugalis IV. *finis*. multiplex 78; ad vitandam incontinentiam licitus, ob solam voluptatem illicitus est 78.
 - *situs* naturalis, innaturalis 79; quale peccatum sit situs innaturalis 79.
 - *locus* 80.
 - *obligatio* 87.
 - *tempus*: num licitus sit tempore sacro 81; tempore fluxus menstrui 82; tempore praegnationis 83; tempore purgationis 84; tempore lactationis 85; tempore morbi 86; tempore «sterili» 75.
 - *frequentia* 91.
 - *impedimenta*: ex parte matrimonii 97; quid in casus gravissimi incommodi 97; ex parte coniugum 99,- impotentia 66; adulterium 100; votum castitatis 101.
 - humanus I.: eius principia 45; eius impedimenta 47; actualia 47 ss; v. Ignorantia, Concupiscentia, Metus, Vis, habitualia 59 ss; v. Propensiones, *Habitus*, *Persuasiones falsae*, Aegrotationes animi,- eius moralités 63 ss,- v. *Actus tnoralis*, *Moralitas*.
 - *moralis* quid sit 63; eius condiciones 63; num idem sit actus moralis et humanus 63; imputabilitas 79 ss; unde eius moralitas derivetur 69;
 - obiectum 70 s; circumstantiae 72 s; finis 75,- num sint actus morales indifferentes in individuo 93 s; eius distinctio vel unitas specifica, numerica 307 ss; 313.
 - *moraliter bonus*: eius condiciones 87 ss; eius imputabilitas 81.
 - *supematuralis*: eius condiciones 96 ss.
 - *meritorius*: eius condiciones 102 ss.
 - *internus*: num praecipi possit 138.
 - *externus*: num conveniat ei propria moralitas 78,- eius unitas moralis vel distinctio numerica 309 ss, 314 s.
- Actus legitimi *ecclesiastici* V.: qui sint et quibus prohibendi 42.
- luxuriae v. *Luxuria*.
 - venerei *imperfecti* IV.: extra matrimonium 48 ss; in usu matrimonii liciti sunt 70; mutui num coniugibus liciti sint 94; solitarii num coniugibus liciti sint 95.
- Adiuratio II.: quid sit 253; quotuplex sit 254; num obligationem inducat 255; quae condiciones ad eam requirantur 255.
- Administratio *sacramentorum* III.: quae intentio necessaria 21 ;
v. Ministrare *sacramenta*. Intentio; V.s quibus prohibetur 40.
- Adnotatio *sacramentorum* III.: baptismi 83; confirmationis 97; matrimonii 653.
- Adoratio II.» quid sit 135; quatenus praecepta sit 137.
- Adulterium IV.: quid sit; simplex, duplex, mentale 19; duo peccata includit 20; copula cum alterius sponsa non est adulterium 20; num ius petendi ipso adulterio amittatur 100.
- II.: quis damna ex eo orta reparare debeat 472; quaenam damna reparare debeat 473,- quomodo ea reparare debeat 474.
- Adultus III.: quis sit 73; eius baptismus 73; quando baptizari debet 73; qui sub condicione rebaptizatus est, num teneatur confiteri peccata ante baptismum commissa 230; quando baptismum fluminis supplere possit per baptismum fluminis 57.
- Advertentia I.: quid sit 46; plena, semiplena, distincta, confusa 46; quae ad peccatum requiratur 290; quae ad peccatum mortale 317; signa semiplenae advertentiae 317.
- Advocatus II.: quatenus causas pauperum gratis defendere teneatur 91; eius obligationes 735; quid ei liceat in causis criminalibus et civilibus 736; quatenus possit ficto documento uti 736; ad quid teneatur erga clientem 737; quid quoad taxam 738; III.: quid liceat ei quoad divortium civile 672.
- Aegrotatio animi I.: quid et quotuplex sit 61; eius influxus in actus humanos 51, 62.
- Aegroti III.: num possint extra mortis periculum s. communionem suscipere non ieiuni 158 s; quoad indulgentias 325; eorum confessiones audiri possunt absque licentia parochi 32; eorum confirmatio extraordinaria 89. v. *Reservatio*.

- Aequiprobabilismus I.: quid doceat; qui eum defendant 245; non omnes eodem sensu illum defendunt 245; quatenus a probabilismo differat 245; quibus argumentis demonstratur 246; quomodo refutetur 247.
- Actas III.: quae necessaria in matrimonio 556 ss.; in ordine 469.
- Affinitas III.: prout est impedimentum matrimonii 593 ss.
- Aggressor *iniustus* II.: quis sit 332; num infans, qui nasci non potest, iniustus aggressor sit 340; quatenus occidi possit 332 ss.; v. Occisio.
- Alcoolismus I.: quid sit, quando copiosa potatio grave peccatum sit 351.
- S. Alphonsus de Ligorio I.: de eius systemate morali 253; eius opera moralia 254; eius auctoritas in re morali 254; num omnes eius sententias sequi possimus 255
- Altare III.: ad celebrationem missae necessarium 213; *privilegiatum* 326; quo sensu altare privilegiatum debeat esse fixum 326; *gregorianum* 328.
- Alumni II.: eorum obligatio ad denuntiationem evangelicam 97.
- Ambitio I.: quid sit 281, 339.
- Amentes III.: quid requiratur, ut illi, qui post usum rationis facti sunt amentes, sacramenta suscipere possint 41; qui numquam usum rationis habuerunt, quomodo baptizandi sunt 73; num eucharistia eis dari possit vel debeat 134; qui sunt sensibus destitui, num danda sit eis s. communio 135.
- Amor II.: quid significet, quo differat a caritate 53, 54,- benevolentiae, concupiscentiae, amicitiae 54,- affectivus, oboedientialis 56; v. Caritas.
- Amplexus reservatus IV. 68.
- Analysis *fidei*: v. Fides.
- Animalia II.: quae distinguenda sint ratione occupationis 385 s.
- Anthropologie *criminalis* I.: contra libeitalem nihil affert 23.
- Apostasia II.: a fide, a religione, ab ordine, ab oboedientia: quid sit 28.
- Apostatae V.: a fide 56; eorum librorum editores, defensores etc 60: ap. a religione 93
- Applicatio *missae*: v. Missa.
- *indulgentiarum*: v. Indulgentia.
- Appositio causarum *a lege deobligantium* I.: quae licita, illicita 178 s.
- Approbatio *decretorum Congregationum Romanarum* I.: duplex ex parte S. Pontificis 134.
- *pro confessione* III.: 337, nota.
- Aqua baptismalis,- v. Baptismus.
- Articulus *mortis* III.: de indulgentia in articulo mortis, de benedictione papali, v. Indulgentia.
- Aspectus turpes IV.: a tactibus impudicis specie non differunt 53; pro diversitate *objecti* visi specie differunt, pro diversitate *circumstantiarum* objecti specie non differunt 53; malitia diversorum aspectum 57; nudi exemplaris num liciti sint pictoribus 60.
- Assecuratio II.: quid sit 627; quid ad eius iustitiam requiratur 628; quae damna assecurans compensare debeat 629; quomodo restituendum sit societati assecurationis 512.
- *vitae*: duplici modo iniri solet 630; quid ad eius iustitiam requiratur 630; quatenus assecuratus manifestare debeat defectus suos 631,- *operariorum* 631*.
- Assistentia *matrimonialis*: v. Matrimonium.
- *in sacris haereticorum* II.: num licita sit 39.
- Associationes v. Societates prohibitae.
- Assumptio vana *nominis Dei* II.: eius malitia 197.
- Astrologia II.: 154.
- Astutia I.: opposita prudentiae, quid sit 267.
- Attentio III.: externa, intema 19; in administratione sacramentorum sufficit externa 19; ad validam susceptionem sacramentorum nulla requiritur 41; quale peccatum sit voluntaria distractio in confectione sacramentorum 19; 11.: num ad essentiam orationis requiratur 139.
- Attritio III.: quid sit 249; eius motiva 252; eius effectus 250.
- Auctor *operum* II.: quis sit 379; eius ius in publicas suas lectiones et orationes, in opus suum vulgatum, nondum vulgatum 379.
- *legis*: v. Legislatores.

Auctoritas *Congregationum Romanarum* I.: quae 235.

- S. *Alphonsi* I.: quae in theologia morali 254.
- *civilis* II.: quid possit in materia iustitiae 356.

Aureola I.: cur concedatur, quotuplex sit 285.

Aurora III.: quomodo computanda sit in celebratione missae 205; quando ante auroram celebrare liceat 205.

Avaritia I.: quid sit; quale peccatum sit; quot modis committatur, eius filiae 340.

B.

Balnea IV.: eorum moralitas 57.

Balsamum III.: eius necessitas in chrismate 86.

Banna v. Matrimonii proclamatio.

Baptismus III.: quid sit 55; flaminis et sanguinis, sollemnis et privatus 55; effectus baptismi 56; omnibus necessarius necessitate medii hypothetica 57; in infantibus per martyrium suppleri potest 57; in adultis etiam per baptismum flaminis 57; infusione conferendus 61; quomodo facienda infusio, ut certo valeat 61; involuto in secundinis collatus invalidus 61, super crines, super caput crusta ulcerosa vel sordibus obductum collatus validus 61; existenti in utero matris collatus dubius 61; per modum unctionis collatus invalidus 61; in nomine Iesu collatus, quid sit 63 S; V.: a ministro acatholico pro pueris catholicorum postulatus 86.

Baptismi *aqua* III.: necessaria est 58; quando consecrari debeat 59, quid faciendum si appareat faeculenta 60; si deficiat 59; consecranda oleo recenti 59.

- *forma*: quae sit 62; quae verba essentialia 62; formae validae, invalidae, dubiae, ambiguae 63.

- *iteratio*: quando baptismus haeretici ad fidem conversi iterari debeat 74; quando baptismus privatim collatus iterari debeat 75.

- *tempus et locus*: in casu et extra casum necessitatis 82.

- *materia*: remota valida 58; remota licita 59; materia proxima 61.

minister: ordinarius, extraordinarius baptismi sollemnis et baptismi privati 64, ordo servandus inter diversos ministros 65; extra necessitatem solus parochus vel eius delegatus licite baptizat 64; v. Obstetrices.

ceremoniae- in rituali praescriptae adhiberi debent 81; quale peccatum sit earum omissio 81; num nomen alicuius Sancti imponi debeat 81; suppleri debent, si baptismus privatim collatus fuit 83; quae ceremoniae suppleri debeant 83.

- *patrini*: quot licite adhiberi possint 77; quid requiratur, ut aliquis valide sit patrinus 78; ut licite sit patrinus 80; eorum officium 79; contrahunt cognationem spiritualem 79; catholicus nequit esse patrinus in baptismo ab haeretico conferendo 80; cautio adhibenda in reficiendis indignis 80.

- *subieclum* III.: infantes catholicorum quamprimum baptizandi sunt 66; quale peccatum sit baptismum diutius différé 66; filii acatholicorum baptizandi non sunt, nisi adsit probabilis spes catholicae educationis 67 ss.; extra mortis periculum infantes infidelium baptizare non licet invitis parentibus 68; foetus abortivi baptizandi sunt 70; foetus nondum editi in periculo mortis baptizandi sunt 71; partus monstrosi baptizandi sunt 72; adultus sufficienter instructus quamprimum baptizari debet 73; filii acatholicorum ratione utentes baptizari debent, si baptismum petant 73; infidelis sensibus destitutus num baptizari possit 73; de baptizandis sub condicione, uti sunt haeretici conversi, privatim baptizati 74 ss.

Beatitudo *alterius vitae* I.: in quo consistat 16; supematuralis est 17.

Bellum II.: quid et quotuplex sit 351; quatenus licitum sit 352; quae licita vel prohibita sint in iusto bello 352; condiciones requisitae ad iustitiam belli 353; v. Milites.

Benedictio III.: quid et quotuplex sit 45: constitutiva et invocativa 45, Ecclesiae competit potestas benedicendi 49.

Benedictio *papalis* III.: in articulo mortis quoties et quo ritu dari possit 331.

- *nuptialis* quid sit 648; num sponsi eam recipere teneantur 648; quibus concedenda sit 650.

- Beneficia *ecclesiastica* V.: a quo acquiri nequeant 44; eorum privatio per excommunicationem 45; simonia in iis acquirendis commissa 83; suspensiones, quae incurri possunt: in eorum resignatione 118; in eorum collatione 129.
- Beneficiatus III.: oneribus missarum ex iustitia satisfacere tenetur 197; ordinarie per se ipsum 197; ob quas causas missam debitam omittere possit 197.
- Bestialitas IV.: quid sii 44; eius malitia 45; pro diversitate bestiae non est specificè diversa 45; tactus turpes in bestia ordinarie non sunt peccatum bestialitatis 45; quae intelligenda sit reservata 44.
- Bibliopolae II.: quatenus cooperentur ad peccatum vendendo prazos libros 126,- quid eis quoad libros prazos praecipitur 714.
- Bigamia III.: quatenus sit irregularitas 487; successiva licita est 517.
- Binatio III.: ordinarius eam permittere potest 208; quando adsit casus necessitatis 208; pro secunda missa non licet accipere stipendium 209; in hebdomada sacra 208.
- Blasphemia II.: quid sit 198; quotuplex sil 199; eius malitia 200; condiciones ad veram blasphemiam requisitae 201; quot modis committatur 202; quae formulae blasphemiam contineant 203.
- Bona II.: quotuplicis ordinis sint 74. 363, 366 ss. familiae 376,- filiorum libera, non libera 373; uxorum dotalia, praeterdotalia, communia 376; clericorum ecclesiastica, quasi-ecclesiastica, patrimonialia 380,- ecclesiastica necessaria, parsimonialia, superflua 380 s.
- *superflua, necessaria vitae, statui* II.: mensura 90.
 - *ecclesiastica* V.: quae sint 97; eorum usurpatio 80,- illicita alienatio 96 ss; cf. etiam II 179,- v. Compositio, Damnificatio.
 - *ad Ecclesiam Romanam pertinentia* V.: eorum usurpatio 69.
- Bona delectabilia I.: quae sint et quotuplicis generis 91,- num eorum usus licitus 91.
- Bona matrimonii III.: enumerantur 505,- condiciones contra bona matrimonii 631.
- Bona fides II.: quid sit in praescriptione 403; quae ad praescribendum requiratur 403,- v. Possessor.
- Boycott II.: quid sit; per se nec contra iustitiam nec contra caritatem est 306.
- Breviarium II.: quo in recitatione officii divini utendum sil 760,- v. Officium.
- Bulla cruciatae II.: quid contineat 689.
- Bursa II.: quid et quotuplex sit 632; speculationes bursae ad terminum, ad praemium 632,- num speculationes bursae licitae sint 633,- peccata, quae cum iis solent esse coniuncta 633.

Calumnia v. Detractio.

Cambium II.: quid sit contractus cambii et quomodo differat a mutuo 616; quotuplex sit 616,- condiciones ad eius iustitiam requisitae 617.

Candela v. Lumen.

Canonicus poenitentiarius III.: eius iurisdictio 341 s.

Cantiones *turpes* IV.: earum malitia 58.

Cardinalis III.: eius iurisdictio 341 s; 351; V.: eos ad indicem laicum trahentes 67; eorum violenta laesio 68.

»Carrezza« IV. 68.

Caritas II.: quid sit 53; caritatis signa specialia et communia 81; caritatis ordo v. Ordo.

- *Dei* II.: ut virtus, actus quid sit 53,- quotuplex sit 54,- eius gradus 54; eius praxis 56,- eius efficacia 57,- eius obiectum materiale, formale 55: eius necessitas medii et praecepti 58; quatenus praecipitur per se 59,- per accidens 60; peccata contra caritatem Dei 62 ss.
- *sui* II.: quid et quotuplex sit 65; quid exigit 66 ss.; peccata contra caritatem sui 70.
- *proximi* II.: quid et quotuplex sit 71; quatenus praecepta, quid exigit 72; externa 86; quatenus exigit, ut ex ignorantia peccans moneatur 98. peccata contra caritatem proximi 100 ss.

- Caro II.: quid nomine carnis veniat sensu ecclesiastico 677.
- Castitas I.: ut pars temperantiae 288,- IV.: quid sit. eius obiectum materiale et for-
male I; quotuplex sit 2,- quomodo differat a pudicitia 4.
- Castitatis* votum III.: impedimentum matrimonii 557; IV.: copulae coniugalis 101;
num voto ligatus reddere vel petere possit 101; clericorum 26, nota 54.
- Castratio II.: num licita sit 328.
- Casus *necessitatis vel urgens* III.: in absolutione casuum reservatorum 367; in
assistencia matrimoniali v. Matrimonium; ut binatio in missae celebratione licita
sit 208.
- *reservatus* III.: quid sit 356; quae peccata reserventur 357; ratione sui, ratione
censurae 360; quis peccata reservare possit 359; quot casus reservari possint 359;
casus papales et episcopales 361; condiciones requisitae, ut peccatum sit reser-
vatum 362,- num peccatum ignorantia reservationis commissum reservatum sit
363,- quis absolvere possit 364,- quando simplex confessarius 365; num peregrini
absolvi possint 365,- quis a censuris reservatis absolvere possit 364 (*cf.* V. 30 ss);
quando simplex confessarius 367,- sub quibus condicionibus 367; multiplicatio
censurae 369. I
- Caupones II.: quatenus cooperentur ad peccatum praebendo cibos vetitos, mini-
strando vinum, proponendo pravas ephemerides 125; receptantes 493. I
- Causa *mali* I.: quando licita sit 83 s. *
- *damni* II.: per se, per accidens, quae sit 456,- quatenus differat a condicione,
occasione 456; quoad restitutionem 456 s. I
- Causa *criminalis, civilis, dubia* II.: quid iudici faciendum sit 725; 736. |
- *pauperum* II.: quis iuvare debeat 91. I
- Causae a lege deobligantes I.: eximentes et excusantes 175,- quae sint excusantes
176; num liceat apponere causam eximentem, excusantem 178 s. I
- *dispensationis* I.: necessariae sunt 185; internae, externae, motivae, impulsivae
186. I
 - *scrupulorum*: 216. I
 - *tentationuni*: 328. I
 - *excusantes*: a ieiunio eucharistico, v. Ieiunium; adenuntiatione, v. Denuntiatio;
ab integritate confessionis, v. Confessio. I
 - *dispensationis matrimonialis*, v. Dispensatio. I
- Causae piae II.: quae dicantur 557,- quomodo a profanis discerni possint 557. I
- Cautio I.: pars prudentiae, quid sit 268. I
- Celebratio *missae*: v. Missae *celebratio*. w I
- Censura librorum II.: quae scripta praevia censura indigeant 697 ss; qui eam quomodo
eam ferre debeant 702; religiosi quoad censuram librorum 698. I
- Censura *in genere* V.: quid sit 25; quotuplex sit, notoria iure et facto 27; quis eam
incurrere possit 18; num peregrinus et vagus, num delinquens extra dioecesim, num
regularis exemptus 21; num integra communitas 22; num quis plures simul in-
currere possit 23; condiciones ad eam incurrendam requisitae 2 ss,- quae causae
ab ea incurrenda excusent 7 ss; solum absolutione aufertur 28; v. Absolutio. I
- Censura *reservata* III.: quid sit 360; quomodo differat a peccato reservato 360; casus
papales et episcopales a iure sunt censurae reservatae 361; utrum in casu proprie
episcopali principaliter reservata sit censura 361; condiciones requisitae id in-
currendam censuram 362; num incurratur ab eo, qui eam ignorat 363; quis ab ea
absolvere possit 367; quando simplex confessarius 367; sub quibus condicioni-
bus 367. "S I
- Census emptio II.: 580. I
- Ceremoniae *baptismi*: v. Baptismus. I
- *confirmationis* v. Confirmatio. I
 - *missae* v. Missa. I
- Certitudo v. Conscientia certa.
- Cessatio *legis*: v. Legis *cessatio*. >1
- *dispensationis*, v. Dispensatio.
 - *privilegiis* v. Privilegium.
 - *obligationis*, v. Deobligatio. '*U

Cessatio *iurisdictionis* III.: quando 343.

- *reservations* III.: quando 365.
- *iuramenti promissorii* II.: 249.
- *voti* IL: 231.
- *ab opere ex condicto*: v. Operistitio.

Cessio bonorum II.: quid et quotuplex sit 518; quid cessionem faciens sibi retinere possit 519; num obligationem debiti solvendi penitus exstinguat 519.

Character *sacramentalis* IILs quid sit, quibus sacramentis imprimatur, quid efficiat 4.

Choreae III.: num licitae sint 421, hominum personarum 421; num possit negari absolutio eas vitare nolentibus 421,- II.: quatenus sint cooperatio ad peccata aliena 128.

Chrisma III.: quid sit 86; num a simplici sacerdote consecrari possit 86, 2.

Christian science. II, 162.

Cibus IL: qui licitus sit, ad quid inserviat 66.

Circumstantia *actus moralis* L: quid sit 72; quae sint 72; quatenus moralitatem tribuat actui 73; quotuplex sit 74.

Circumstantiae *peccatorum* III.: num sint materia confessionis 281.

- *restitutionis*: v. Restitutio.

Cives IL: eorum obligationes erga principes et rem publicam 311; quatenus teneantur eligere deputatos 322; quos eligere debeant 323; num indignum eligere possint 324.

Clausulae *revocatoriae* L: generales et speciales 197; num auferant privilegia 197.

Clausura V.: maior, minor, eius violatio 79.

Qementia L: quid sit 288.

Clerici IL: qui sint 750; cf. etiam V 89; eorum diversa bona 380; quodnam bonorum habeant dominium 381; ne libros inconsultis ordinariis publicent 698; ne diaria aut folia absque ordinarii licentia suscipiant moderanda 699; quatenus probandi sint ad ordines admittendi 752,- habituali in peccato turpi num possint sacrum ordinem suscipere 752; quatenus teneantur bona superflua erogare in causas pias 780; ex qua virtute ad id teneantur 782; quomodo ea erogare debeant 783; quid titulo congruae sustentationis expendere possint 781; L: ut subiectum legis civilis 150; V.: cl. in divinis cum excommunicato communicantes 77; eorum violenta laesio 88 ss.; cl. procurantes abortum 91 in nota; in ordinibus sacris constituti vel feminae cum iis matrimonium attentantes 92; ad clericalem statum amplectendum cogentes 100,- cl. simoniace ordinationem vel alia sacramenta administrantes aut suscipientes 116; officia et beneficia in manus laicorum resignantes 118; personas ecclesiasticas contra praescriptum canonis ad iudicem laicum trahentes 120.

Cliens IL: ad quid teneatur advocatus erga eum 737.

Codicillus IL: quid sit 557.

Coena Domini IU.: quot missas hac die celebrare liceat 202; 208, 1 a a; si in eam incidat festum de praecepto 202.

Cogitationes *malae* L: in quo consistant 330 ss.

- *impurae* IV.: quae dicantur, earum malitia 61; pro diversitate obiecti non sunt specificiter diversa 61.

Cognatio *spiritualis* III.: quomodo oriatur 79; ut impedimentum matrimonii 599.

- *legalis* III.: ut impedimentum matrimoniale 571, 600.

Collatio vespertina II.: die ieiunii quantitas et qualitas ciborum in ea permissa 682.

Collisio *officiorum* L: quid sit 206; regulae ad eam solvendam 207.

Commodatum IL: quid sit 568; quomodo differat a precario 568; obligationes commodatarii 569; commodantis 570.

Communicatio in sacris IL: civilis, religiosa; activa, passiva; formalis, materialis; publica, privata 34; quatenus cum infidelibus prohibita 35; cum iudaeis 36; cum haereticis 37, 38; in eodem templo, in baptismo, in nuptiis, in ritibus, in sepultura 39.

- *cum excommunicatis*: v. Excommunicatio.

Communio eucharistica *in genere* III.: quid in casu peccatoris publici faciendum 37, ut condicio indulgentiae lucrandae 322, 333. v. Eucharistia. Viaticum.

- Communio eucharistica *paschalis* II.: quos obliget **praeceptum** communionis paschalis 692; quando urgeat et quomodo implendum 693; ubi implendum sit 694,- num satisfaciat, qui tempore paschali sumit viaticum 694; III.: eius valor ad indulgentias lucrandas 322.
- *frequens* III.: quae sit 160; Ecclesia eam commendat 160, quae dispositio ad eam requiratur 161.
 - *infirmorum* III.: quomodo praebenda 132.
 - *prima* III.: puerorum 139.
- Commutatio *voti*: v. Votum.
- *iuramenti*: v. Iuramentum.
 - *satisfactionis* III.: quae 311. v. Satisfactio. I
- Compensationismus I.: Systema morale Compensationis 249.
- Compensatio iniuriae *in genere* II.: quid sit 81, 409.
- *occulta* II.: quid sit 426,- num licita sit 426; condiciones ad eam requisitae 427; famulorum 428.
- Complacentia II.: ut actus caritatis 56. I Δ
- Complex *in peccato, speciatim turpi* III.: num accusari debeat peccatum, quod sine complicitis manifestatione declarari nequit 287; non licet petere nomen complicitis 289,- in peccato turpi 370,- cf. V 53,- proprius complex in peccato turpi absolvi nequit 371; quando proprius complex valide, quando valide et licite absolvi possit 372,- V.: absolvens complicem quatenus censuram incurrat 52, 54.
- Componenda v. Taxa.
- Compositio II.: quid sit 520,- ad exstinguenda debita incerta 521; ad retinenda bona ecclesiastica 522.
- Concessio *privilegii*: v. Privilegium.
- Concilia *generalia, particularia* I.: eorum decreta loci theologiae moralis 10.
- Concilium V.: appellantes ad concilium universale quomodo puniantur 63, 1C6.
- Concubinatus IV.: quid sit 16; quomodo parochus in concubinarios procedendum 16 v. Fornicatio.
- Concubitus IV.: quid sit de ratione concubitus 42.
- Concupiscentia I.: quid sit 51; quotuplex sit 52,- eius influxus in actus humanos 53; causa tentationum 326; quatenus resistentia motibus concupiscentiae opponenda sit 327.
- Concursus ad beneficia II.: quotuplex sit 455; num ius ad beneficium conferat 455.
- Conditio *damni*; v. Causa *damni*.
- *in sacramentis* III.: condicio de futuro invalidum facit sacramentum 25; quando possit et debeat apponi condicio 25; num verbis exprimi debeat 25.
- Condominium II.: quid sit 369.
- Condonatio II.: quatenus a restitutione facienda excuset 515,- quando praesumi possit 515; prout efficit cessationem iuramenti promissorii 249.
- *missarum*: v. Missa.
- Conductio II.: quid sit et quatenus differat a mandato 609,- quatenus licita et praecepta sit 609; ad quid teneatur conductor operis 613; v. Merces.
- Confessarius III.: num possit praecipere, quae aliunde non sunt praecepta 386; quando absolvere possit a peccatis reservatis 365; quando a censuris reservatis 367; II.: quatenus ad restitutionem teneatur, qui poenitentem de ea faciendam non monuit vel indebite ad eam faciendam obligavit 497; IV.: quid observare debeat in confessionalis quoad materiam sexti praecepti 102 ss.; V.: sigillum laedere praesumens 55; facultates quoad poenas 30, 130 nota.
- *religiosorum* III.: 349.
 - *religiosarum* III.: speciali jurisdictione indiget 351; quodvis monasterium suum confessarium ordinarium et extraordinarium habere debet 352; non constituitur nisi ad triennium 352; quis non possit esse confessarius 354; extraordinario omnes religiosae se sistere debent, etsi non confiteantur 352; confessarii designati speciales 352.
 - *sollicitans* v. Sollicitatio.
- Confessarii *obligationes* III.: num et quantam scientiam habere debeat 383 s.; de quibus poenitentem docere debeat 385; quos poenitentes de obligationibus monere

debeat 386; quos poenitentes et de quibus interrogare debeat 387; qua diligentia eos interrogare debeat 387; de peccatis iudicare debet 389; de dispositione probabili iudicium habere debet 390; quando poenitentem absolvere debeat 392; tenetur corrigere defectus in confessione admissos 402 ss.; quando ad restitutionem teneatur propter errorem in confessione commissum 406; tenetur servare sigillum 400 ss.; l.: obligationes circa poenitentes scrupulosos 218; v. Sigillum. Consuetudinarius. Occasionarius. Recidivus.

Confessio *fidei* 11.: quatenus praecepta sit 16.

- *sacramentalis* 111.: generica quid sit 266; in casu necessitatis valida est 266; generica venialium tantum illicita est 267; venialium, quomodo instituenda sit 264; quae confessio sit sacramentalis 269; necessaria 265; debet esse vera 271; secreta 272; num confessio per interpretem vel per scripturam necessaria sit 272; debet esse vocalis 273; quando per scripturam licita sit 273; num confessionem dimidiare liceat 274; num Ecclesia praecipere possit confessionem venialium 275. generalis 423 ss.; confessio aegrotorum, num sine licentia parochi audiri possit 32; quoad indulgentias v. Indulgentia; V.: laesio eius sigilli 55; eius simulatio ab eo, qui non est sacerdos 62; eius auditio sine jurisdictione 123, 125.
- *annua* 11.: quos obliget praeceptum annuae confessionis 690; quomodo implendum sit 691.

Confessionis *integritas* 111.: praecepta est 274,- materialis et formalis 274; quaenam ad validam absolutionem necessaria 274; quid ad eam requiritur 275,- peccata dubia ad eam non requiruntur 280; nec peccatorum circumstantiae aggravantes 282; sed speciem mutant 281,- num sufficiat peccatum recens accusare ut olim commissum et iam remissum 283; causae ab ea excusantes 284ss.: num accusari debeat peccatum, quod sine complicitate manifestatione declarari nequit 287; num multitudo poenitentium ab integritate excuset 288; moribundi ab integritate excusantur 294. v. Examen.

Confessionis *necessitas* 111.: ante sacrum vel communionem 141; num habens reservatum ante sacrum vel communionem confiteri debeat 369,- v. Poenitentia.

- *repetitio* 111.: confessio invalida repoli debet 292; causae invaliditatis ex parte confessorii 293,- ex parte poenitentis 293.
- *locus* 111.: 298.

Confirmatio 111.: quid sit 84,- quando instituta sit 84,- eius effectus 85; cum oleo sacro collata 86; num episcopus eam conferre teneatur 90.

Confirmationis *ceremoniae* 111.: quae servandae 94.

- *forma*: quae in ea essentialia sint 88.
- *materia*: remota valida 86; remota licita 86,- proxima 87.
- *minister*: ordinarius, extraordinarius 89; quoad letaliter aegrotantes 89; num solus s. pontifex sacerdotem ad chrismandum delegare possit 89; obligatio confirmandi 90.
- *patrinus*: requiritur 95; quis valide, licite possit esse patrinus 96 s.; quando clerici et religiosi possint esse patrini 97.
- *subiectum*: quis valide, quis licite eam suscipere possit 91; num eam suscipere teneamur 93; condiciones ad valide et licite eam suscipiendam 92.

Congregationes *Romanae* 111.: quae sint et quae decreta condant 133,- quomodo decreta approbentur 134; qua promulgatione indigeant 135; earum auctoritas 135.

Coniuges 111.: eorum mutuae obligationes 280; eorum dominium 376 ss.

Consanguinitas 111.: ut impedimentum matrimonii 585 ss.

Conscientia *moralis* 111.: quid sit 208 s.; eius existentia 208,- quotuplex sit 211; eius vis obligandi 210; dictamen conscientiae 209.

- *actualis, habitualis*: 208 s.
- *vera et erronea* 212,- principia 212,- peccatum ex conscientia erronea commissum 212; quomodo dignosci possit, num conscientia poenitentis fuerit invincibiliter erronea 212.
- *laxa* 213; quid de peccatis eorum, qui conscientiam laxam habent 213.
- *perplexa* 214,- regulae ab eo servandae, qui conscientiam perplexam habet 214.
- *scrupulosa*: quid sit 215; causae conscientiae scrupulosae 216; signa conscientiae scrupulosae 217; eius remedia 218,- num sit obligatio agendi contra consc. scrupulosam 219; v. Scrupulus, Scrupulosus.

- *certa* I.: quid et quotuplex sit 220; principia 221; quomodo efformari possit conscientia practice certa 220. v. Systema morale.
- *dubia* I.: quid sit 222; non licet agere cum conscientia practice dubia 224; duplex modus deponendi conscientiam dubiam 224.
- *probabilis* I.: quid sit 225; quotuplex sit 226.

Conscriptio II.: universalis et particularis 318; quatenus iusta 318.

Consecratio *aquae baptismati* III.? 59.

- *chrismatis* III.; a quo 86.
- s. *eucharistiae* III.: in genere 111 ss.; utriusque speciei in sacrificio missae 166; unius speciei sine altera 103.

Consensus I.: ad peccatum requisitus 290; ad peccatum mortale 318,- ad peccatum veniale 320,- signa semipleni consensus 318; qualis consensus ad legitimam *consuetudinem* requiratur 202.

- *matrimonialis*; v. Matrimonii *cons*
- *contractus*: v. Contractus.

Consentiens II.: quis sit 489; ad quid teneatur quoad injustum suffragium 490; quoad damnificatum 491.

Consilia I.: quid sint 123; quomodo differant a legibus 123,- qui ea impugnent 124; num exsistant 124; evangelica quae sint 125; obiectiones 126.

Consilium II.: quotuplex sit 483; ad quid teneatur, qui iniquum dederit 484,- quatenus reparari debeant damna ex consilio doctrinali orta 488; cf V. 24.

Conspectus *historicus* I.: theologiae moralis resp. eius literaturae 11,- Probabilismi 240 s.

- *praeceptorum* II.: specialium in theologia morali 2.

Consuetudo *turidica* I.: quid sit 200; quotuplex sit 201; condiciones requisitae 202; consuetudo derogatoria differt a praescriptione 200; vis consuetudinis derogatoriae 203; vis consuetudinis obligatoriae 204; num lex auferat consuetudines contrarias 205; III.: num impedimenta matrimonii introducere possit 555.

- *moralis* I.: quid et quotuplex sit 59,- bona et prava, prout exercent influxum in voluntarium 60; earum imputabilitas 60, 86.
- *peccandi* III.: quid sit 393; quando censeatur contracta 393.

Consuetudinarius III.: quis sit 393; num absolvendus sit 394; si saepius confiteri recusat 394.

Consulens II.: quis sit 483; quatenus differat a mandante 483; ad quid teneatur, qui consilium nocivum dederit 484; ad quid teneatur erga damnificatum 485; erga executorem 486; V.: quoad poenam 24.

Contemptus legis I.: formalis et materialis 321; quando peccatum ex contemptu commissum grave sit 321.

Continentia I.t quid sit 288.

Contractus *in genere* II.: quid sit 523; requisita essentialia 523; quotuplex sit 524; quid quasi-contractus 524; condiciones ex parte materiae requisitae 525; de re aliunde iam debita 527; de re turpi 538; quae personae contractum inire possint 528; quatenus valeant contractus minorum 529; ex errore initus 536; ex metu initus 537; cum iuramento initus 540.

Contractus *consensus* II.: quae et quotuplex sit causa consensus 538; qualis esse debeat 530; quatenus esse debeat simultaneus 532; num taciturnitas sit signum consensus 533; quo momento perficiantur contractus inter absentes 533; quae vitia consensus 534; v. Enor. Metus.

- *obligatio* II.: quotuplex distinguatur 539; eius qualitas et gravitas 539,- quam producant contractus, quos inquit lex civilis 356; quid efficiat iuramentum contractui additum 540; quatenus valeat contractus initus sub condicione 541; sub modo 542; sub causa 543; sub demonstratione 544; in diem 545; contractus trinus 580; v. singulos contractus.

Contractus *aleatorii* II.: quid sint et quomodo differant a condicionalis 618.

- *lucrativi* II.t qui circa pecuniam 580.
- *operae* II.» quid, effectus 609 ss.
- *societatis* II.t quid et quotuplex 615.
- *sponsionis*: v. Sponsio.

- Contritio III.: quid sit 246; actus ad eius essentiam necessarii 246; perfecta 247,- eius effectus 248; imperfecta 249; eius motiva 249; eius effectus 250; v. Attritio. Contritio perfecta necessitate medii et praecepti necessaria est 251; quando necessaria sit 251; debet esse vera, non solum existimata aut virtualis 252; supernaturalis 253; universalis 254,- summa 255; quando elici debeat, ut valeat absolutio 256; num elici debeat cum intentione confitendi 257; num pro singulis absolutionibus 258; v. Dolor.
- Contumacia V.: quis sit contumax 6; divisio 6; quando desinat 6: quae ad incurendam censuram requiratur 6.
- Contumelia II.» quid sit et quomodo irrogari possit 662; eius malitia 663; quomodo materiae gravitas determinanda sit 664.
- Convalidatio *matrimonii*: v. Matrimonium. Sanatio in radice.
- Conversio III.: quos actus comprehendat 240; ad remissionem peccatorum necessaria 240; v. Remissio.
- Cooperatio *ad bonum* II.: 99.
- *ad peccatum* II.: quid sit 116; quomodo differat a scandalo et inductione 116; quotuplex sit 117; quatenus licita, quatenus illicita 118; condiciones ad licetatem cooperationis materialis requisitae 119 ss.; cooperatio ad falsos ritus 122. artificum et mercatorum 123; ad pravas ephemerides 124,- cauponum 125,- bibliopolarum 126; typographorum 127; famulorum 128; ad illicitas actiones medicorum 129.
 - *ad delictum* V.: 24.
 - *ad iniuriam* II.: quotuplex sit 477,- quatenus licita 118,- inducit obligationem restituendi 478; quae sint cooperationes positivae et negativae 479, 495 ss.
 - *ad sodomiam*: v. Sodomia.
- Copia *Confessorii* III.: quid significet 142.
- Copula carnalis III.: num ad essentiam matrimonii requiratur 622; IV.: quid sit 6, 64; perfecta, imperfecta 15.
- *coniugalis*: licita senibus et sterilibus 66,- eius complementum licite sibi procurat mulier, nisi vir ante seminationem se retrahat 68; gaudium de futura num sponsis licita 63; v. Actus coniugalis.
- Copula onanistica v. Onanismus.
- Copula sodomitica v. Sodomia.
- Cor II.: quatenus punctio cordis licita sit 339.
- Correptio fratrum II.: quid sit 94; quomodo differat a paterna et iudiciali 94; eius obligatio 95; condiciones requisitae, ut obliget 96,- ordo in ea servandus 97; num monendus, qui ex ignorantia peccat 98.
- Craniotomia II.: num licita sit 340.
- Credere, Credo: v. Fides.
- Creditor II.: qui enumerantur 506; ordo inter eos ratione restitutionis 505 ss.; obligatio erga occisum creditorem 467.
- Credulitas II.: ut peccatum contra fidem per excessum 25.
- Credulitatis affectus II.: quid sit 5; v. Fides.
- Crematio cadaverum II.: ab Ecclesia prohibita 716; cur humationem introduxerit 716; quatenus rationem praebeat negandi sacramenta et sepulturam ecclesiasticam 717.
- Crimen II.: occultum, publicum 649,- quando liceat revelare occultum 650; quae condiciones servandae 650,- quatenus liceat revelare crimen publicum 651; num fatendum sit a reo 732; III.: ut impedimentum matrimonii 580 ss. v. Matrimonium.
- Cristallomantia II.: quid sit 154.
- Criteria I.: discernendi conscientiam invincibiliter et vincibiliter erroneam 212 nota; peccata mortalia et levia 296.
- Crudelitas I.: opposita temperantiae, quid sit 288; cf II. 346.
- Crux III.: sine cruce cum imagine crucifixi celebrare non licet 213.
- Culpa II.: theologica, iuridica 458,- iuridica lata, levis, levissima 458; ad obligationem restitutionis requiritur culpa theologica 459,- quando sufficiat culpa iuridica 459; quam obligationem inducat culpa levis 434 ss.; V.: in oppositione ad dolum quomodo intelligenda 7.
- *collectiva* I.: quid sit: refutatio 86 a.

Cultus II.: quid sit 135; quotuplex sit 136,- falsus 149,- superfluus 150; differt ab honore 131,- imaginum et reliquiarum 137.
 Cura *pauperum* II.: quae sit necessaria et utilis 93.
 Curia *episcopalis*: v. Documenta.
 Curiositas I.: opposita modestiae, quid sit 288.

D.

Daemon II.: quale peccatum sit pactum cum ipso 155; usurpatio nominis eius 197
 Damnificatio II.: quid sit et quomodo compensetur 81.
 - *iniusta* II.: quotuplex sit 429,- quatenus peccet, qui alium impedit a consequendo bono 430; quid ob damnificationem restituendum sit 453; sub quibus condicionibus obligationem restitutionis inducat 454; ob damnificationem ex errore profectam 462; ob damnificationem dubiam 460,- ob damnificationem in bonis spiritualibus 464,- propter homicidium 465,- propter stuprum vel fornicationem 469,- propter adulterium 472,- propter laesam legem militarem 475; propter defraudata tributa 476; propter cooperationem 477 ss.; quatenus ad restitutionem teneatur, qui eam non impedivit 496.
 Damnum II.: quid sit, emergens 442.
 Debilitas *mentis* V.: in imputabilitate delicti 9,- cf. I. 61 s.
 Debita II.: a patre relicta num a filio solvenda sint 286,- incerta exstinguuntur per compositionem 521.
 Debitor II.: ad quid teneatur, quando excusetur ab obligatione 511 ss. v. Restitutio.
 Debitum I.: morale, legale, iudicium 269.
 Debitum coniugale IV.: quid sit 64,- obligatio 87; obligatio reddendi debiti 88,- intra primum bimestre 88; quando amittatur ius exigendi 89,- in specie per adulterium 100; quomodo ius amissum restituatur 100; num reddendum illicite petenti 90,- quando cesset obligatio reddendi 91; num coniux ob numerosam prolem, ob damnum prolis a reddendo excusetur 92; num viro familiae curam negligent! reddi debeat 92; num exsistat in dubio de valore matrimonii 98,- num voto castitatis ligatus petere et reddere possit 101.
 Decalogus II.: eius partitio et momentum 130.
 Declaratio I.: comprehensiva, extensiva 158; v. Decreta. Interpretio.
 Decreta *Summorum Pontificum* I.: loci theologiae moralis 10.
 - *Congregationum Romanarum* I.: eorum valor 135; formiter edi debent 134.
 Defectio *a fide* III.: quae est irregularitas ex delicto 492. v. Infidelitas. Apostasia. Haeresis. Fidei *negario*.
 Defectus II.: mercis substantialis, accidentalis 590; qui in venditione manifestandi 590; in assecuratione vitae 630,- III.: in confessione admissi: qui, quomodo, a quo corrigi debeant 402, 406; temporis, loquela, excusant ab integritate confessionis 285; in ordinatione commissi, v. Ordo; in consensu matrimonii 632 ss., formae matrimonialis 660; habilitatis in matrimonio 658; qui sunt irregularitates, enumerantur 482 ss.
 Defraudatio *mercedis* I.: inter peccata in coelum clamantia 354.
 Defraudator tributum II.: num ad restitutionem teneatur 476.
 Delectatio *in genere* I.: quid sit, num licite intendi possit 91; quatenus agere propter solam delectationem peccatum sit 90; v. Bona delectabilia; IV.: venerea, spiritualis, sensibilis, sensualis, mixta 7.
 - *venerea* IV.: completa, incompleta 8; num specie differant 8,- num impuberes delectationis completae capaces sint 8; directe, indirecte voluta 10; directe voluta non admittit parvitatem materiae, indirecte voluta eam admittit 11; indirecte voluta quando grave peccatum 12; actionis graviter et leviter in nam influentes 13,- num coniugibus licita sit 93. 96 v. Luxuria.
 - *morosa* I.: quid sit 336; quale peccatum sit 337; num contineat malitias obiecti 337; IV.: quid sit 62,- cuius gravitatis et speciei peccatum sit; num speciem ex obiecti circumstantiis contrahat 62; num coniugibus licita 96.
 Delegatio *iurisdictionis* I.: quis delegare possit, quid ad usum potestatis delegatae requiratur 130; quando expiret 131; III.: 339, 342.
 - *ad assistentiam matrimonialem* III.: quis delegare, quis delegari possit 642; num

- suiliciat delegatio generalis 642; num capellani indigeant delegatione 642; num exspiret morte delegantis 642.
- Deliberatio *in actu humano* I.: quid sit 45; quatenus ad actum moralem necessaria sit 45, 63, 65.
- Delictum V.: quid sit 2; quando eius imputabilitas minuatur 17 ss.
- Denegatio *sacramentorum et sepulturae ecclesiasticae* II.: propter cremationem cada verum 717.
- Denuntiatio II.: evangelica quid sit 94; num ad eam teneantur alumni 97; nota pro Superiore 97; quando exsistat obligatio denuntiationis judicialis 730.
- *sollicitationis* III.: confessarius sollicitans denuntiari debet 374, 377; quis eum denuntiare debet 378; persona sollicitata absolvi nequit, nisi denuntiare velit 379; excommunicationem incurrit, si intra mensem non denuntiat 379; quid si per calumniam denuntiat 379; causae ab obligatione denuntiandi excusantes 380,- modus denuntiandi 381 cf. etiam V 71, 101.
 - *librorum pravorum* II.: quis denuntiare teneatur 704.
- Depositum II.: quid sit 564; obligationes depositarii 565,- deponentis 566.
- Deputati II.: eorum obligationes 310; quatenus eligi debeant 322,- qui eligendi sint 323, num eligi possint indigni 324,- v. Cives.
- Derogatio /egis I.: quid sit 198; v. Legis cessatio.
- Desertor *a servitio militari* II.: quomodo peccet 321.
- Desiderium L: quid sit in genere 51, 331; II.: 41, ut actus caritatis 56; mortis num sit peccatum 48, I.: 333,- perpetuo vivendi, num sit contra spem II.: 48.
- *impurum* IV.: quid sit; efficax, inefficax 63; speciem sumit ab obiecto et circumstantiis 63; pollutionis naturalis num licitum sit 63; num coniugibus licitum sit 96.
 - *pravum* I.: quid et quotuplex sit 331; quale peccatum sit 332; quando desiderium inefficax peccatum sit 332; num liceat proximo desiderare malum 333.
- Desperatio I.: ut filia acediae 353; II.: quid sit 49,- simplex, qualificata 52,- eius malitia 50; non admittit parvitatem materiae 50.
- Determinismus I. 20.
- Detractio, calumnia I.: ut filia invidiae 341,- II.: quid et quotuplex sit 644,- eius malitia 645,- quomodo determinanda sit eius gravitas 646; quatenus specificè differat a calumnia 648; quot peccata committat coram pluribus detrahens 648; quatenus peccet audiens detractionem 654.
- Diaconus III.: quando baptizare possit 64,- quo ritu eucharistiam dispensare debeat 125; num contrahat irregularitatem, si absque commissione parochi solemniter baptizat vel s. communionem distribuit 64, 126.
- Dictamen *conscientiae* I.: quid sit 209; v. Iudicium practicuni. Conscientia.
- Dignitates *ecclesiasticae*: v. Officia *ecclesiastica*.
- Dilectio *inimicorum*: v. Caritas.
- Diligentia *debita* V.: num excuset eius omissio a poenis ecclesiasticis 9.
- Discipuli II.: eorum obligationes erga magistros 307.
- Disparitas *cultus* III.: quae sit impedimentum matrimoniale 574 ss.
- Dispensatio *legis in genere* v. Legis *dispensatio*.
- *a lege naturali, divina, positiva* I.: num possibilis 116 s, 122.
 - *a ieiunio* II.: quando 687.
 - *a voto*: v. Votum.
 - *a iuramento*: v. Iuramentum.
- matrimonialis* III.: quae sit potestas S. Pontificis 602; tribunalia, per quae dispensat 603; quae sit potestas ordinaria 604 s.; quae parochi et confessarii 606 s. sine causa invalida est 609; quae causae canonicae 610,- quae non-canonicae 611; quomodo petenda 612; in forma ordinaria, nobilium pauperum 612; quae in supplicatione exprimenda sint 613; num valeat, si in supplicatione sit error 615; de solvenda taxa 614; in forma commissoria, in forma gratiosa concessa 617,- quis eius exsecutor sit 618; quomodo exsequenda, si pro foro externo concedatur 619; si a Poenitentiaria concedatur 620,- an proles per eam legitimetur 616,- in matrimonio rato 519, infidelium 525. A *formalitatibus interpellationis*: v. Interpellatio.
- *a ieiunio eucharistico*; v. Ieiunium.
 - *ab interstitiis ordinationis* IIL: quae 477.

Dispositio III.: ad sacramenta generatini: v. Sacramenta; ad reviviscentiam sacramentorum 10; ad Eucharistiam conficiendam et sumendam, v. Eucharistia, Missa, ad communionem frequentem 161, quale iudicium de dispositione poenitentis necessarium sit 390, ex quibus signis iudicium formari possit 391; ad ordines (tonsuram) 452.

Disputatio *cum haereticis* U.; quatenus licita 40.

Dissimulatio *fidei*: v. Occultatio.

- *sacramentorum* III.: quid sit 38; ex iusta causa licita est 39.

Distillatio IV.: quid sit, quomodo a pollutione differat 41, num peccatum sit 41 v. Pollutio.

Distinctio *peccatorum* specifica, numerica v. Peccatorum *distinctio*.

Distractio III.: voluntaria in administratione sacramentorum veniale non excedit 19

Divinatio II.: quid et quotuplex sit 153; variae formae 154, eius malitia 155, quatenus licita sit virga divinatoria 158.

Divisio *Theologiae moralis* I.: 8.

- *Tractatus de Principiis* I.: 12.

- *Theologiae moralis specialis* II.: 2.

Divortium III.: *quoad vinculum* v. Matrimonii indissolubilitas.

- *quoad habitationem* III.: separatio ex mutuo consensu perpetua 664; temporanea 665; separatio ex causa unius partis perpetua 666; temporanea 667.

- *civile* III.: num iudici sententiam divortii pronuntiare liceat 669; num coniugibus petere liceat 671, advocatis causam divortii agere liceat 672.

Docilitas I.: pars prudentiae, quid sit 268.

Documenta V.: ad curiam episcopalem pertinentia, quae subtrahuntur, mutantur etc. 85; quoad documenta ad S. Sedem pertinentia 70.

Dolor *de peccatis* III.: venialibus, quomodo comparatus esse debeat 264, quando elici debeat, ut valeat absolutio 256; num elici debeat cum intentione confitendi 257; num sufficiat unus pro duabus absolutionibus 258; num liceat confiteri venialia sine dolore 264; sufficit dolor de frequentia venialium 264; II.: ut actus caritatis 56; v. Contritio.

Dolus, *ut vitium speciale* I.: filius avaritiae 340.

- *in fure Canonico* V.: quid sit 7.

Domicilium *ecclesiasticum* I.: quid et quotuplex sit 142; quomodo acquiratur, amittatur 143; III.: quoad ordinationem 464.

Domini, heri II.: eorum obligationes erga famulos vel operarios 301 ss.

Dominium II.: notiones praeviae 355, quid possit auctoritas civilis 356; definitio 357; principia deducta 358; quotuplex sit 359; imperfectum (usus, usufructus, servitus) 360 s.; eius obiectum 366 ss.; d. in bona interna 366; in mixta 367; in res externas 368; subiectum 369, origo 370; obligationes 371, d. filiorum 372 ss.; coniugum, uxorum 376 ss., auctorum 379; clericorum 380, modi d. acquirendi 382 ss.

Domus *formata religiosorum* III.: quae 348.

Dona *Spiritus Sancti* I.: num sint 32; quot sint 32, eorum natura 33; quid operentur 33.

Donans, Donatarius II.: qui sint 548.

Donatio II.: quid sit 548; quotuplex sit 549; quatenus valeat a debitore facta 548; sub quibus condicionibus valeat 550, 93; quos effectus producat 551; quando revocari possit 541; donatio mortis causa quid sit et quatenus valeat 559.

Dubia fides: v. Possessio. Praescriptio.

Dubitatio *temeraria*. v. Iudiciupi *temerarium*.

Dubium I.; quid sit 222; differt a suspicione, opinione, certitudine 222, quotuplex sit 222; duplex modus deponendi conscientiam dubiam 224; imputabilitas actus cum dubio peracti 224. v. Systema morale.

- *in fide* II cur possibile, cur illicitum sit 33, cur haereticis licitum sit 33; num haeresis sit 33; dubitantes de fide quomodo tractandi sint 33; v. Haeresis.

- *de morali aestimatione proximi* II.: quid faciendum sit 661.

Duellum II.: quid sit 347; quotuplex sit 348; num liceat privata vel publica auctoritate 349; academicum verum duellum 350; poenae in duellantes latae 350, obligatio restituendi ex duello orta 468; V.: perpetrantes, ad illud coopérantes, poenae etc. 81.

E.

- Ebrietas I.: quid et quotuplex sit 288, 3*14,- eius malitia formalis 345; quando grave peccatum sit 346; num imputari possint peccata (contumeliae, blasphemiae) in ebrietate commissa 346; num liceat se inebriare ad evitandam mortem; ad morbum depellendum; ad leniendos dolores (partus); ad melancholiam pellendam 345; V.: num excuset ab incurrenda censura 9.
- Ebriositas I.: quid sit, quomodo impugnanda sit 350.
- Ecclesia *ut locus sacer* III.: quid sit 200; per se solum in ecclesia consecrata vel benedicta celebrare licet 201; II.: quibus peccatis violetur 178; quatenus ei conveniat sanctitas, immunitas 178; v. Sacrilegium.
- Editio *librorum*: v. Libri.
- Editor: v. Auctor.
- Educatio II.: obligatio 292 ss; III.: 654; in matrimonio mixto 559; V.: acatholica 86.
- Effectus I.: bonus et malus in actione cum duplici effectu: eorum imputabilitas 82 ss.; externus quando imputandus sit 78, 85; consuetudinis iuridicae 203; legis 108, 161 ss.; peccati mortalis 299; peccati venialis 301; III.: sacramentorum per se et per accidens, primarius et secundarius 4; num effectus *peccati* in confessione declarandus sit 279; attritionis, contritionis: v. Attritio. Contritio.
- Efficacia *caritatis* II.: quae 57.
- *orationis* II.: quae 144.
- Electio *vitae status* II.: obligatio filiorum 288; V.: libertas electionis 100.
- Eleemosyna II.: quid sit 89; eius praeceptum 90; quomodo obliget in extrema, gravi communi necessitate 91 ss.; num tributa valeant pro eleemosyna 93.
- Elisio *probabilitatis* I.: minoris per maiorem quo sensu intelligi possit 23" v. Probabilitas.
- Emancipatio II.: quando et quomodo fiat 372; feminarum 283.
- Emphyteusis II.: 361.
- Emptio-venditio II.: quid sit et quo tempore dominium transferat 587; quotuplex sit 588; ad quid teneatur venditor quoad rem vendendam 589,- quoad manifestationem defectuum 590,- quoad rei traditionem 591; quoad assecurationem 592; num valeat venditio rei alienae, adulteratae 589; ad quid teneatur emptor 593 census 580.
- Ephemerides pravae II.: num eas legere, articulis vel nuntiis insertis iuvare, vendere, hospitibus proponere liceat 124, 125,- lege positiva prohibentur 696,- viri ecclesiastici indigent licentia ad ephemerides moderandas 699,- quatenus ephemeridum scriptoribus liceat aliorum crimina revelare 652.
- Epikia I.: quid sit 160,- quando licita sit 160; v. Lex.
- Episcopus I.: potestatem legiferam habet 131; in quibus 183, quos dispensare possit 184,- V.: eius violenta laesio 68; cum ad iudicem laicum trahentes 67, 78,- simoniace ad ordines promovens vel promotus 116,- contra praescripta cn. ordinans 128; sine canonica provisione consecrans et consecratus 55 a.
proprius III.: quis sit episcopus proprius quoad ordinationem 464,- quid requiratur ut alienum subditum ordinare possit 463; ut in aliena diocesi ordinare possit 476.
- Error I.: ut impedimentum actus humani v. Ignorantia,- conscientiae moralis 212; II.: in voto 209; in damnificatione 462; in contractu quotuplex sit 535 s.; quatenus irritet contractus 536,- III.: circa iurisdictionem communis et privatus 347; in errore communi Ecclesia supplet iurisdictionem 347; in consensu matrimoniali 632,- in libello supplici dispensationis matrimonialis 615,- confessarii 406.
- Erubescencia *fidei*: v. Fidei *erubescencia*.
- Ethica I.: eius relatio ad theologiam moralem, antiqua et Christiana, catholica et protestantica 5, nota 1 et 2; ut aiunt situationis 207 a.
- Eubulia I.: pars prudentiae, quid sit 268.
- Eucharistia III.: sacramentum et sacrificium est 98; eius definitio 99,- quam gratiam conferat sub utraque specie suscepta 100; quando gratia conferatur suscipienti 101,- quamdiu Christus praesens 102,- multiplices effectus 104; num una species sola consecrari possit 103; species frequenter renovandae 128,- v. Missa: V.: abiciere 50; sacrificium simulare 62.

- Eucharistiae *dispensatio* III.: quo tempore dispensari possit 129; quo loco 130; quo ritu dispensari debeat sanis 131; quo ritu infirmis 132,- quid faciendum sit, si infirmus sacram hostiam evomat 132,- ubi, quando et quibus regulares eucharistiam dispensare possint 127.
- *forma* III.: quae sit forma consecrandi panis, et quae in ea sint essentialia 119; quae sit forma consecrandi vini, et quae in ea sint essentialia 120; quomodo proferri debeat 121; formae validae, dubiae, invalidae 122.
- materia* III.: remota est panis triticeus et vinum de vite 105; quid requiratur, ut panis sit materia valida 106; ut sit materia licita 107; ut vinum sit materia valida 108; ut sit materia licita 109,- vino admiscenda est aqua 110; materia consecranda debet esse physice praesens 111; debet esse determinata 112,- quid ad licite consecrandam materiam requiratur 113,- quatenam materia vi intentionis celebrandi consecratur 114,- num guttae vini sive interius sive exterius calici adhaerentes consecrentur 115,- num miche panis hostiae adhaerentes vel ab ea separatae consecrentur 115; num consecratur ciborium extra corporale relictum 115; quando particulae consecrandae ponendae sint in altari 116; quanta materia consecrari possit 117; quid si particulae dubie consecratae sint 118.
- *minister* II.: quis sit minister consecrationis 124,- quis sit minister dispensationis ordinarius et extraordinarius 125; quae potestas ad eam licite dispensandam requiratur 123; 126; quo ritu diaconus eam dispensare debeat 125; ubi, quando et quibus regulares eucharistiam dispensare possint 127.
- *necessitas* III.: praecepti et medii (necessitas moralis, absoluta) 136; quando urgeat praeceptum divinum 137; quando praeceptum ecclesiasticum 136.
- subiectum* III.: validae susceptionis 133,- licitae susceptionis 134; quotuplici modo eucharistia sumi possit 133; cur infantibus non detur 134,- num amentibus dari debeat 135; num sensibus destitutis dari possit 135; qui eam suscipere debeant 136; dispositio substantialis quoad animam est status gratiae 140; dispositio accidentalis est devotio 140; praeceptum confitendi omnes obligans 141; praeceptum confitendi *quamprimum* obligans sacerdotes 143; quando celebrare liceat non praemissa confessione 142; dispositio requisita quoad corpus est habitus decens 144; mundities 145; num fluxus menstruus, pollutio involuntaria, usus matri-monii impediunt communionem 145,- ieiunium eucharisticum v. ieiunium.
- Euthanasia I.: quid sit, quatenus licita sit 349,- II.: 338.
- Eutrapelia I.: quid sit 288.
- Evagatio *mentis* I.: filia acediae, quid sit 353.
- Examen *conscientiae* III.: eius ad confessionem necessitas 290; quae diligentia in eo adhibenda 291; quomodo cognosci possit negligentia gravis 290.
- *sponsorum* III.: a quo et quomodo instituendum 540.
- Exactores tribuli II.: ad quid teneantur 317; quatenus restituere debeant 476.
- Excommunicati V.: tolerati, vitandi 35; qui nunc sint vitandi 36; communicatio cum iis forensis 42; civilis 46; causae, ob quas cum excommunicatis in civilibus communicare liceat 47; quale peccatum sit cum iis communicare 49; excommunicato vitando auxilium impendentes in delicto 77,- communicatio clericorum cum excommunicatis in divinis 49, 77; III.: num ab iis moribundi sacramenta petere possint 43.
- Excommunicatio V.: quid sit 34; quotuplex sit 35; eius effectus immediati 38 ss.; mediati 48; reservata specialissimo modo 50 ss.; speciali modo 56 ss.; simpliciter 72 ss.; ordinario 86 ss.; nemini 94; cf. etiam III 581 ss.
- Exempti III.: eorum iurisdictio 342; I.: ut subiecta legis 151; V.: poenae 21.
- Exercitium *artis medicae* III.: contrahit irregularitatem ex delicto 497.
- Exorcismus III.: quid sit 53; sollemnis et simplex, publicus et privatus 53; Ecclesia habet potestatem exorcizandi 50; exorcismus sollemnem non licet peragere sine licentia Ordinarii 54; nisi de facto obsessionis certo constet 54; exorcismus privatus ab omnibus peragi potest 54; sacerdotibus valde commendandus 54.
- Exsecutio *dispensationis matrimonialis*: v. Dispensatio.
- Exsecutor II.: in cooperatione iniusta quis sit etc. 487.
- Extrema unctio: v. Unctio.

- Facultates *Confessoriorum* III.: eorum usus tempore iubilaei 333 s., v. Jubilaeum.
 Falsarii *litterarum, documentorum* etc. V.: pertinentium ad Sedem Apostolicam 70.
 ad curiam episcopalem 85.
- Fama II.: quid sit et quotuplex 66, 642; ius in famam veram et falsam 643,- quinam
 ius in famam habeant 643, num liceat seipsum infamare 66; quomodo laedatur
 644, quomodo eius restitutio facienda a detractore et calumniatore 655, 656; quae
 causae ab ea excusent 657.
- Familia II.: quibus societatibus constituatur,- obligationes intra familiam 279; eius
 bona 376 ss.
- Familiares *regularium* III.: qui sint 349; qua iurisdictione eos absolvere possint 349.
- Familiaritas III.: licita, illicita 419; sponsorum 420.
- Famuli II.: quatenus cooperari possint peccatis dominorum 129; eorum relatio ad
 dominum 300; num teneantur impedire damna dominis inferenda 31; quando
 eorum furta dominis facta sint gravia 417; num eis liceat occulta compensatio
 erga dominos 428; eorum obligatio erga dominum aere alieno gravatum 508
- Feminae II.: earum emancipatio 283 s.; iusta merces 612.
- Feria VI.: in Passione et Morte Domini III.: celebratio missae prohibetur 203; si
 incidat festum de praecepto 203,- actio liturgica, quando celebretur 205; num
 repeti possit 208,- distributio communionis 129.
- Festa II.: quatenus praeceptum sanctificandi festa divinum, ecclesiasticum sit 256; ad
 quid obliget 257.
- Fidelitas II.: quid sit, unde eius obligatio oriatur, quomodo obliget 635; quid valeat
 promissio ex fidelitate 547; quae tyranno exhibenda 312.
- Fides II.: quid sit, quo differat ab opinione, a scientia 3; ut virtus, ut actus quid sit 3:
 formata, informis 3; debet esse universalis 4; interna, externa; divina, catholica;
 explicita, implicita; formalis, virtualis 6; obiectum eius materiale, formale 4; quod
 sit eius subiectum 3; quando amittatur habitus 3,- eius genesis 5; interna et
 externa quando obliget per se, per accidens 14 ss.; peccata contra fidem 25 ss.
- Fides *actualis* II.: necessitate medii et praecepti necessaria 7 s.; quarum veritatum
 necessaria necessitate medii 10; necessitate praecepti 11; III.: num ante con-
 fessionem elici debeat 263.
- Fidei *erubescencia* II.: quid sit 19.
- *negatio* II.: directa, indirecta 19; non licet directe negare fidem 20; licet quan-
 doque indirecte 23; quot modis fides negari possit 21; licet fidem occultare 22,
 23; v. Infidelitas. Apostasia. Haeresis.
 - *persecutio* II.: num in ea fugere liceat 24.
 - *propagatio* II.: an praecepta sit 18.
- Fideicommissum II.: quid sit 558; quomodo differat a fideicommisso familiae 557.
- Filii II.: eorum obligationes 285 ss., num parentibus in necessitate constitutis possint
 religionem ingredi 286; num teneantur patris debita solvere 286,- quatenus paren-
 tibus oboedire teneantur 287; in eligendo vitae statu 288.
- *illegitimi* II.: qui dicantur 297; eorum relatio ad parentes 297. v. Legitimitas.
 - *acatholici* III.: quid de eorum baptismo dicendum 67, 73.
- Filiifamilias II.: qui sint 372; in quae bona dominium habeant 373; num domi-
 laborantes mercedem exigere possint 374,- quatenus de bonis sibi concessis dis-
 ponere possint 375,- quoad furta parentibus facta 417.
- Filiae *virtutum, vitiorum*: v. Virtutes. Peccata *capitalia*.
- Finis *actus moralis* I.: quis sit 75,- quotuplex sit 76; quatenus moruhtatem tribuat
 actui 77; num sanctificet media 77.
- *ultimus hominis* I.: quis sit 13,- primarius, secundarius 14; argumenta 15; num
 supernaturalis 17; media ad finem ultimum 18,- obligatio ad eum tendendi 36 s.
- legis* I.: quando cesset adaequate, inadaequate,- contrarie, negative 199,- num
 cesset lex, si eius finis cessat 199.
- generationis* IV.: operis 67; operantis multiplex in actu coniugali 78.
- Fines *matrimonii* III.: qui 504.
- Fiscus II.: quomodo restitutio ei facienda sit 512.
- Fluxus *menstruus* III.: num impediat s. communionem 115; v. Menstruatio.

- Foecundatio artificialis IV.: quid sit, num licita sit 77.
- Foenus II.: quid sit 578; tituli extrinseci 579; recens lex Ecclesiae 581,- quotuplex 583,- quae sit liciti foeneris mensura 584; antiquitus ab Ecclesia prohibitum 586,- cur nunc licitum 582.
- Foetus II.: quis dicatur 342; maturus, praematurus, immaturus; animatus, inanimatus 342; ectopicus 341,- num sit aggressor iniustus 340,- quatenus occidi possit 362 ss., v. Occisio; III.: abortivi baptizandi sunt 70,- nondum editi in periculo mortis baptizandi sunt 71.
- Fontes *theologiae moralis* I.: qui 9.
- *moralitatis* obiectum, circumstantiae, finis 69 ss.
- Forma *sacramentorum* III.: quid sit 11; simul cum applicatione materiae proferri debet 13; ab eodem ministro, qui materiam applicat 14,- eius prolatio debet esse vocalis 16; v. Sacramenta singula.
- *celebrationis matrimonii* III.: quae praescripta 635 s.
 - *dispensationis matrimonii*: v. Dispensatio.
- Formae *mutatio* III.: substantialis, accidentalis 15; error ministri, qui sensum formae non mutat, num faciat invalidum sacramentum 15; valor formae ambiguae ab intentione ministri dependet 15.
- interruptio* III.: facilius interruptio syllabarum quam verborum mutat sensum 16.
- Formae *repetitio* III.: tum integram formam tum unum alterumve verbum sine causa repetere peccatum est 16; scrupulosi, qui formam sine causa repetunt, non semper peccant 16.
- Formalitates *interpellationis coniugis infidelis*: v. Interpellatio.
- Formulae *blasphemiae* II.: enumerantur 203.
- *iuratoriae* II.: quae 243.
- Fornicatio IV.: quid sit 15; semper grave peccatum est iure naturae et positivo prohibitum 17; a concubinato et meretricio specificè non differt 17; II.: quatenus inducat obligationem restitutionis 471.
- Fortitudo I.: quid sit 278; eius obiectum, eius actus proprius 279; vitia fortitudini opposita 280; eius partes integrantes et potentiales 281,- eius actus principalis est *martyrium* 282.
- Forum *Ecclesiae* V.: quid sit 15; eius divisio 15; quatenus censura incurratur in foro externo, quin incurratur in foro intimo 15 in nota.
- Francomurarii V.; eorum absolutio 75; v. *Societates prohibita*.
- Frequentia *actus coniugalis* IV.: quae 91; v. *Actus coniugalis*.
- Fructus II.: quid sint et quotuplices 363; fructus industriales non restituendi 447; quid postulandum circa eos a possessore rei 441, 447; fructus officii divini qui 754; quando restitui debeant 758,- missae v. Missa.
- Fuga *in persecutione fidei* II.: num licita sit 24,- v. Fidei *persecutio*.
- Fugitivi V.: qui sint 121.
- Functiones sacrae II.: num sit simonia pro eis pretium accipere 194.
- Funera civilia II.: num eis interesse liceat 109.
- Furor I.: species irae, quid sit 352.
- Furtum II.: quid sit 414; quatenus differat a rapina 413; eius malitia 414,- materia furti relative et absolute gravis 415 s.; furta domestica 417; rerum expositarum 418; rerum ad plures pertinentium 423; furta minuta 419; quando materia furtis ablata coalescat 420 ss. (v. I, 322); quid a furto excuset 424 ss.

G.

- Gaudium *pravum* I.: quid sit 334, quotuplex eius obiectum 334; quale peccatum sit 335; num peccatum sit gaudere *de modo*, quo malum patratum est 335; *de bono effectu* mali 335; de malo *propter bonum effectum* 335.
- Generatio IV.: activa, passiva 6; organa generationis in mare, in femina 5; actus generationis 6.
- Gestio negotiorum II.: quid sit 574.
- Gloria Dei I.: interna, externa,- obiectiva, formalis 14: v. Finis *ultimus*
- Gnome I.: quid sit 268.

Gradus *cantatis* II.t qui 54.

Gratia *supematuralis* I.; principium activitatis humanae in finem ultimum 97 ss.

Gratia sanitatum II.: a vana observantia discernenda 162.

Gravitas *peccatorum* v. Peccatorum grav/fas.

Gula I.: quid et quotuplex sit, quot modis committi possit; quale peccatum sit; eius filiae 342; num grave peccatum sit comedere usque ad vomitum 342; vesci carnibus humanis 342.

H.

Habitatio II.: ad quid inserviat 66.

Habitus I.: quid sit, quomodo acquiritur, habitus et consuetudo 59; eius influxus in actus humanos 60; eius imputabilitas 60, 86,- substantivus, operativus 257; bonus et malus, acquisitus et infusus v. Consuetudo *moralis*. Virtutes.

Haeresis II.: quid sit 29; materialis, formalis 30; eius malitia 31; num fides negari possit sine formali haeresi 33; num negare propositionem ab Ecclesiae damnatam haeresis sit 32; num revelationem privatam 32; num dubium de fide 33; V.: poena haeresis 57; de ea suspecti 59.

Haeretici I.: ut subiectum legis Ecclesiae 148; II.: num liceat cum eis communicare 37; eorum templa ingredi, eorum functionibus, nuptiis intéressé 39,- comitare eorum funera 39; cum eis disputare 40,- ad moribundum vocare ministrum haereticum 122,- 111.: quando haeretici ad fidem conversi iterum baptizandi sint 74; haeretici non possunt esse patrini 78; num haeretici absolvi possint 297; num pro eis sive vivis sive defunctis missa applicari possit 177,- moribundi ab iis petere possunt sacramenta 43,- V.: qua excommunicatione puniantur 57; eorum librorum editores, defensores etc. 60.

Hebetudo I.: filia gulae, quid sit 342.

Hereditas II.: quid sit, quot modis acquiri possit 552; duplici modo acceptari potest 555.

Heres II.: quis dicatur 553,- universalis, particularis 403; ab intestato, ex testamento; necessarius,- legitimus 553,- num teneatur acceptare hereditatem 554; eius obligationes 554; debet implere vota defuncti 220,- num teneatur restituere bona ecclesiastica a clerico accepta 782.

Hermaphroditi III.: qui dicantur, num matrimonium inire, ordines suscipere possint 571.

Herus II., quis sit, eius obligatio erga subditos 303.

Historiographi II.; quatenus eis liceat defunctorum crimina litteris consignare et pro palare 653.

Homicidium I.: inter peccata in coelum clamantia enumeratur 354; II.: quid sit 336; quotuplex sit 337; eius diversae species 337,- quatenus ex eo oriatur obligatio restituendi 466 ss.; erga creditores occisi 467; III.: contrahit irregularitatem ex delicto 495; v. Occisio.

Honestas I.: ut virtus quid sit 288.

Honestas publica III.: quae est impedimentum matrimonii 597 ss.

Honor II.: quid sit 66, 642; quomodo differat a cultu 131,- ius in honorem 643; quatenus et quomodo reparandus sit honor laesus 665; num ad reparandum honorem sit venia petenda 665.

Humatio *corporum* II.: cur 716.

Humilitas I.: ut virtus universalis et speciales 288 a.

Hyperdulia: v. *Cultus*.

Hypersexualitas IV.: quid sit, eius causa, signa, imputabilitas 46.

Hypnotismus II.: quid sit 747,- eius phaenomena 747; num viribus naturalibus producantur 748,- per se illicitus est 749; quatenus licite exerceri possit 749.

Hypocrisis I.: filia superbiae, quid sit 339.

Hypotheca II.: 361.

I.

lactantia I.: quid sit 339.

Ieiunium I.: actus est abstinentiae, quae consideratur ut pars temperantiae 288; II.: quotuplex distinguatur 673» utrum iuris divini an ecclesiastici sit 673» ad quid et quos obliget 674 s.» quando committatur grave peccatum contra ieiunium 676» quibus diebus obliget 674» quae sit essentia ieiunii 680» tempus refectionis diebus ieiunii 683» num anticipare, invertere liceat 683» quinam a ieiunio excusentur 685» quis in eo dispensare possit 687.

- *eucharisticum* III.: in quo consistat 146» quid sit cibus solidus, potus, potus alcoholicus 147» quomodo laedatur ieiunium 148 ss.; quae causae excusent 152 ss.; privilegium infirmorum 158; dispensatio, quomodo petenda et interpretanda 159.

Ientaculum II.: num diebus ieiunii liceat 682,- quantitas et qualitas cibi in eo permissi 682.

Ignavia I.» opposita fortitudini 280.

Ignorantia I.: quid sit 48; quomodo differat ab errore et inadvertentia 48; quotuplex sit 49; eius influxus in actus humanos 50; unde desumatur quantitas culpae in peccatis ignorantiae 50; num omnis ignorantia simpliciter vincibilis leve peccatum sit 50; num et quae sit circa legem naturalem 114; quomodo excuset ab obligatione legis 176 ss.; III.: num excusat ab incurrenda reservatione 363; quid efficiat circa irregularitatem 481; in matrimonio 624. IV.: num detur invincibilis circa peccata luxuriae 13; V.: quoad poenam ecclesiasticam 8; quoad absolutionem 32.

Imagines *sacrae* II.: cultus, quid praeceptum sit 137.

Immunditia I.: filia gulae, quid sit 342.

Immunitas *a lege militiae* II.: in quibus 321.

- *ecclesiastica* II.: quae 178.

Immutabilitas legis *naturae* I.: quae 116.

Impedimenta *actus humani* v. Actus humanus.

- *actus coniugalis*: v. Actus coniugalis.

Impedimenta *matrimonii* III.: quis statuere possit 514. 555; num consuetudine introduci possint 555; quos obligent 556; impedientia, dirimentia 552» num liceat matrimonium inire cum impedimento dubio 553; publica, occulta 552,- quae sit obligatio ea revelandi 550.

- *impedientia* III.: quot sint 556; impedimentum catechismi et criminis 556.

Votum III.: quae vota matrimonium impediunt 557; quod peccatum committat, qui tali voto ligatus matrimonium init 557; ad quid teneatur 557.

- *Mixta religio* III.: quo iure matrimonium impediat 558,- quis in ea dispensare possit 558,- sub quibus condicionibus 559; quando matrimonium mixtum licitum sit 560.

- *Cognatio legalis* III.: quid sit 561» natura impedimenti 562.

- *dirimentia* III.: quot sint 564.

Aetas III.: quae ad validum matrimonium requiratur 565 ss.

- *Impotentia* III.: quid sit 567, quotuplex sit 568; quatenus dirimat matrimonium 269; de matrimonio cum impotente inito 570; differt a sterilitate 567.

- *Ligamen* III.: quid sit 572; quae certitudo de statu libero requiratur 573.

- *Disparitas cultus* III.: quae et quatenus matrimonium dirimat 574; quid, si dubitatur de valore baptismi 575.

- *Ordo sacer* III.: quatenus matrimonium dirimat 576.

- *Votum sollemne* III.: quodnam votum matrimonium dirimat 577.

- *Raptus* III.: quid sit 578; quatenus dirimat matrimonium 579,- indispensabile est 578.

- *Crimen* III.: quod matrimonium dirimat 580; num ignorantes impedimentum contrahant 580; quae condiciones requirantur ad contrahendum impedimentum 581 ss.» quando multiplicetur impedimentum 584.

Consanguinitas III.: quid et quotuplex sit 585; eius linea 586; eius gradus quomodo computandi 589,- consanguineorum nomina 590,- quatenus matrimonium dirimat 587 ss.» quando multiplicetur 591.

- *Affinitas* III.: quid sit, unde et inter quos oriatur 593, 594; eius linea, gradus, multiplicatio 594; nomina affinium 595; quatenus matrimonium dirimat 596.

- *honestas publica* HI.: quid sit, unde et inter quos oriatur 597; quatenus matrimonium dirimat 597; num oriatur ex matrimonio clandestino, civili 597.
- *Cognatio spiritualis* III.: quid sit 598; unde et inter quos oriatur 599; quando multiplicetur 599; num oriatur ex baptismo privato 599.
- *Cognatio legalis* II.: quid sit 600; quatenus matrimonium dirimat 600.
- *ordinationis* v. Irregularitates.
- Imperfectio III.: quid sit 226 (v. I, 289); non est materia sufficiens confessionis 226 I.: quotuplex distinguatur 289; v. Omissio.
- Impetus *passionis* V.: num excuset ab incurrenda censura 9.
- Impletio *legis*: v. *Legis impletio*.
- Impositio *manus* III.: in confirmatione necessaria est 87; in ordinatione tactu physico fieri debet, sed sufficit tactus mediatu 460; in ordinatione impositio manus presbyterorum non requiritur ad valorem 460.
- Impotentia I.: distinguitur physica et moralis 177; num a lege excuset 177; II.: ut causa a restitutione excusans 516; III.: prout ab integritate confessionis excuset 285 s.; ut impedimentum matrimoniale 567 ss. v. *Impedimenta*.
- Impuberes: v. *Subiectum legis*.
- Impudicitia IV.: quid sit 9; actus impudicitiae 51; quomodo differat a luxuria 10; ab actibus consummatis 51; malitia actus impudicitiae exterioris 51 s.; interioris 61.
- Impuritas TV.s quid sit 9.
- Imputatio *inputabilis* I.: quid sit 79; condiciones imputabilitatis 80; actus boni et mali 81; effectus boni et mali in causa voluntarii 82; quando imputentur 85. peccati ex habitu pravo commissi 86.
- Inadvertentia: ad conceptum v. *Ignorantia* III.: in absolvendo sine iurisd. 343.
- Incestus IV.: quid sit, quotuplex sit 21; duo peccata includit 22; incestus inter consanguineos et affines specie non differunt 22; incestus inter diversos consanguineos et affines specie non differunt 22.
- Inconstantia I.: opposita prudentiae, quid sit 267.
- Indeterminismus I.: 20.
- Index *librorum prohibitorum* II.: quid sit 696 ss.; v. *Libri*.
- Indifferentismus II.: cur malus sit 33.
- Inductio II.: quid sit 110; quomodo differat a scandalo directo et indirecto H0; eius malitia 111; num liceat petere, quod alter non praestat sine peccato 112; num liceat suadere minus malum ei, qui ad maius patrandum determinatus est 113; num liceat apponere occasionem peccandi 114.
- Indulgentia III.: quid sit 313; alio modo conceditur vivis, alio defunctis 314; indugentiae applicari non possunt aliis vivis 314; vivis concessae infallibilem effectum habent, non item defunctis 315; personalis, realis, localis 316; plenaria, partialis 317; num eandem indulgentiam saepius in die lucrari possimus 317; quis concedere possit 318; condiciones ad lucrandas indulgentias requisitae 319; condiciones ad lucrandas indulgentias pro defunctis requisitae 320; opera ad indulgentiam plenariam necessaria 321; communio paschalis valet ad lucrandas indulgentias, quae communionem exigunt, excepto iubilaeo 322; quae visitatio ecclesiae requiratur 323; preces praescriptae ore recitari debent 324; indulgentia concessa in forma Ecclesiae consueta 325.
- *altaris privilegiat* III.: quid sit 326; num eius effectus infallibilis 326; num ab aliis indulgentiis differat 326; condiciones ad eam lucrandam requisitae 327.
- *in articulo mortis* III.: unica indulgentia et plures tituli 330; quibus applicari possit 331; condiciones ex parte sacerdotis 331; ex parte moribundi 331; quando applicanda sit 331.
- *iubilaei*: v. *iubilaeum*.
- Indulgentiae V.: quaestum ex iis facientes 72.
- Indumentum II.: ad quid inserviat 66.
- Inepta laetitia I.: filia gulae, quid sit 342.
- Infantes III.: quorum sacramentorum sint capaces 41; num et quando baptizari debeant 66 s.; expositi num baptizari debeant 76; infidelium et haereticorum, num baptizari possint 67, 73; v. *Subiectum legis*.
- Infideles III.: num peccent differendo baptismum 73; num moribundi sensibus destituti baptizari possint 73; num pro eis missa applicari possit 177.

- Infidelitas II.: quid sit; negativa, privativa, positiva 26,- eius malitia 27.
- Infirmitas *extrema* III.: excusat ab integritate confessionis 285.
- Inflatio II.: quid reddendum 577.
- Infusio *in baptismo* III.: quae esse possit et debeat 61.
- Ingressus *in religionem* II.: num licitus sit filiisfamilias parentibus in necessitate constitutis 286,- num a restitutione facienda excuset 517,- aliquid pro eo accipere num sit simonia 195; III.: num fieri possit a parte fidei post solutionem matrimonii ex privilegio paulino 524,- V.: coactus 100.
- Inimicus II.: quis dicatur 81,- praecipitur diligendus 82; quatenus ipsi exhibenda signa caritatis communia et specialia 82; praeceptum reconciliationis 84,- modus reconciliationis 85.
- Iniuria II.: quid sit et quomodo compensetur 81, 409; quotuplex sit 409; eius malitia 410; quatenus scienti et consentienti non fiat iniuria 411.
- Iniuriae *in Ecclesiae principes* V.: quomodo puniantur 67 s., 78.
- Inoboedientia II.: quatenus peccatum sit 278.
- Inquietudo I.: filia avaritiae, quid sit 340.
- Insania I.: species irae, quid sit 352.
- Inscriptio *matrimonii*: v. Adnotatio.
- Insensibilitas I.: opposita temperantiae, quid sit 287.
- Institutio *Sacramentorum, Sacramentalium*- v. Sacramenta. Sacramentalia.
- Instructio religiosa II.: num sit res sacra 39; haeretica frequentari non potest 39; num sit simonia pro ea pretium accipere 193; V.: ut delictum 56, 86.
- Integritas *confessionis*: v. Confessio.
- Intelligentia I.: pars prudentiae, quid sit 268.
- Intemperantia I.: opposita temperantiae, quid sit 287.
- Intentio I.: quid sit 43; actualis, virtualis, habitualis 43; obiectiva vel naturalis 87; in impletione legis v. Legis *impletio*; cf. III.: 20; II.: in missa audienda 258; in oratione requisita 140,- III.: interpretativa 20; clara, determinata, explicita 22; absoluta, condicionata 24; in administratione sacramentorum requiritur virtualis 21; determinata 23; saltem implicita faciendi, quod facit Ecclesia 23; in susceptione sacramentorum requiritur saltem habitualis implicita 41.
- missae* III.: secunda, quid sit 176,- missae intentionem cum alio permutare licet 194; v. Applicatio.
- Interdictum V.: quid sit 102; eius divisio 103,- effectus 104; quomodo solvi possit 105; interd. in specie 106 ss.; ei causam dantes 109; v. Loca interdicta.
- Interpellatio *coniugis infidelis* III.: cur praecepta, quatenus necessaria, eius obiectum, eius formalitates, eius dispensatio 523
- Interpretatio *legis*: v. Legis *interpretatio*.
- *iuramenti promissorii* II.: quae 247.
 - *voti* II.: quae 222.
- Interstitia III.: quae in ordinatione servanda sint 477; quis in eis dispensare possit 477.
- Intimiditas I.: opposita fortitudini, quid sit 280.
- Inventio v. *Res amissae*. Thesaurus.
- Inventor *novi operis* II.: eius iura v. Auctor.
- rei amissae* II.: eius obligationes et iura 393; thesauri, quis sit 389.
- Invidia I.: quid sit; unde oriatur; quale peccatum sit; eius filiae 341.
- Involuntarium I.: quid sit 44; quotuplex sit 44; differt a non voluntario 44.
- Ira, *iracundia* I.: quid sit; quotuplex sit; quale peccatum sit; eius filiae 352.
- Inegularitates III.: quid sit irregularitas 480; eius subiectum, quid prohibeat, quid efficiat, eius ignorantia, quomodo multiplicetur et contrahatur 481; quomodo differat ab impedimento simplici ordinis 499; quis dispensationem ab iis dare possit 500; quomodo petenda sit 501; V.: ut effectus excommunicationis mediati 48.
- ex *defectu* III.: ex defectu natalium 482; huius cessatio 483,- ex defectu corporis 484; huius species 485,- quinam defectus animae eam inducant 486; ex defectu sacramenti 487; ex defectu famae 488; quinam infames sint 489; ex defectu lenitatis 490.
- ex *delicto* III.: condiciones ad eam contrahendam 491; defectio a fide 492;

- baptismus ab acatholico susceptus 493; matrimonium attentatum 494; homicidium, procuratio abortus 495,- mutilatio,- suicidn tentatio 496; exercitium artis medicinae vel chirurgicae 497; abusus ordinis 498; v. Diaconus
- Irreligiositas II.: ut peccatum contra religionem 148.
- Irritatio: v. Lex *irritans*
- *voti* v. Votum.
 - *iuramenti* v. Iuramentum.
- Iteratio *sacramentorum* III.: quae iterari non possint 26; quando fieri possit vel debeat 27.
- *baptismi* v. Baptismus.
 - *extremae unctionis* v. Unctio.
- Jubilaeum III.: quid sit 332; quo differat ab alia indulgentia plenaria 332; ordinarium et extraordinarium, quo differant 332,- condiciones requisitae 333; facultates, quae confessoriiis concedi solent 334; de usu harum facultatum 334,- indulgentiae et facultates, quae durante anno sancto suspenduntur 335.
- Iudaei II.: quatenus communicatio cum eis prohibita sit 36.
- Iudex II.: quid sit et quotuplex 719; quam scientiam et jurisdictionem habere debeat 720; quatenus peccet iudex saecularis causas ecclesiasticas ad suum tribunal trahens 720; num liceat iudici exigere dona vel sponte oblata acceptare 721; diligentia in eo requisita 722; sententiam iuxta legem ferre debet 721; iuxta scientiam juridicam 723,- quid, si scientia iuridica et privata discrepent 723; quid ei agendum, si causa maneat dubia 725; num sententiam secundum legem iniustam ferre possit 726; ad quid teneatur, qui sententiam iniustam tulit 727.- quam obligationem producat sententia judicialis 723; III.: quoad divortium civile quid ei liceat 669.
- *iuratus* II.: quis dicatur 728; quid, si scientia iuridica et privata discrepent 728
- Iudicium practicum I.: quid sit 45; quatenus ad actum moraliter bonum necessarium sit 45; v. Conscientia.
- Iudicium temerarium II.: quid sit 658,- quomodo differat ab opinione temeraria, suspitione, dubitatione temeraria 658; eius malitia 659; suspitionis temerariae malitia 660; quando grave peccatum sit 661; num liceat ita se gerere, ac si alter malus esset 661; in dubiis de morali aestimatione proximi 661 *.
- Iuramentum II.: quid sit 239; eius liceitas 240,- quotuplex sit 241; condiciones validi iuramenti 242; quae sint formulae iuramenti 243,- condiciones liciti iuramenti 244,- num liceat iurare cum restrictione mentali 244,- quale peccatum sit iuramentum falsum 250,- carens iustitia 251,- iuramentum fictum 252,- num sint iuramenta reservata 235.
- *promissorium* II.: quid et quotuplex sit 245; eius obligatio 246,- num valeat de re mala, inutili, minus bona 246; quomodo interpretandum sit 247; quomodo cesset 249; num obliget iuramentum metu extortum 246, 248; ad quid obliget iuramentum additum contractui 540.
 - *fidelitatis* II.: quatenus licitum sit et obliget 248.
- Iurisdictio *ecclesiastica in genere* I.: quid sit 127, 129,- quomodo differat a civili 129; a potestate dominativa 127,- quotuplex sit 129; quando delegata subdelegari possit 130; quando exspiret 131; V.: an exerceri possit ab excommunicato 43; eius exercitium impediens 66.
- *ecclesiastica in Sacramento poenitentiae* III.: quid sit 338,- solum in subditum exerceri potest 340,- a superiore poenitentis concedi debet 340; etiam ad absolvendum a venialibus requiritur 340; ordinaria et delegata 338, 341,- cui competat ordinaria 341; quot modis delegari possit 339, 342; quomodo cesset iurisdictio 343,- qua iurisditione absolvantur navigantes in mari vel aere 344; quando eam suppleat Ecclesia 345; iurisdictio dubia et probabilis 347,- num licitus sit eius usus 347; in religiosos 383,- in alumnos convictores et familiares 349; in religiosas 350, in peregrinos 340,- adeptio iurisditionis 342,- V.: eius defectus in audienda confessione 123, 125; v. Periculum. Religiosi. Religiosae. Complex.
 - *indicis* II.: quae necessaria 720.
- Iurisditionis *restrictio* III.: quot modis fieri possit 355,- v. Reservatio.
- *suppletio* III.: quae, quando 347.

Ius *subiectivum* L. quid sit 269,- quotuplex sit 270; connatum, acquisitum,- alienabile, inalienabile 206; eius collisio cum officiis 206 s.; II.: ad laborem et laborandi 69; in quae bona homo ius habeat 364 s.; quatenus in famam ius habeat 642; auctoris 379,- v. Auctor; asyli, quid sit 162,- ad beneficium ex concursu 455,- patronatus, utrum vendere sit simonia 192; IV.- in debitum matrimoniale 65 ss., quando in hoc debitum amittatur 89.

- *normativum Ecclesiasticum, civile* I.: eorum relatio ad theologiam moralem 5; ut fontes theologiae moralis 10.

Iustitia I.: tripliciter accipitur 271,- eius species 271,- eius partes 276,- commutative 272,- distributive 273; legalis 274; sociales 275,- vindicativa 275,- commutative inducit obligationem restitutionis, si laesa fuerit 277; II.: in materia quarti Decalogi praecepti 276 ss.; quinti Decalogi praecepti 325 ss., septimi 355 ss.; octavi 634 ss.; in iuramento quid sit 251.

L.

Labor II.: quid sit 67; eius momentum 67,- quatenus existat obligatio laborandi 68; quodnam sit ius ad laborem 69; quatenus sit modus acquirendi dominii 397 s., eius naturalis destinatio 609.

Laesio *sigilli*: v. Sigillum.

Latria: v. Religio. Votum.

Laxismus I.: quid doceat; qui eum defendant; quomodo refutetur 234,- quinam dicantur *laxistae* 234; distinguendus a conscientia laxa 213.

Lectio *librorum prohibitorum* II.: eius moralitas 696.

- *epistolarum alienarum*: v. Litterae.

Lectiones *turpes* IV.: malitia diversarum lectionum turpium 59.

Legatum II.: quid sit 558; quando legatarius eius dominium acquirat 558,- pium, quo iure regatur 556, 558.

Legitimitas *prolis* III.: occasione dispensationis matrimonialis 616,- per subsequens matrimonium 656; alii legitimandi modi 656, 3.

Légitimités *filiorum* III.: quae sit 655.

Lex I.: quid sit 106; differt a praecepto 107; eius sanctio 109; quotuplex sit 110; quando obligare incipiat 155,- ad quid obliget 163; num metus a lege excuset 176.

- *aeterna* I.: quid sit 111; quo differat ab aliis legibus 111.
- *antiqua* L.: quatenus abrogata sit 119; quando abrogata sit 119; quamdiu licite observari potuerit 119.
- *civilis* II.: eius valor in materia iustitiae 356.
- *militaris* II.: num condi possit 318; quid ad eius iustitiam requiratur 318; quatenus in conscientia obliget 319; qui ab ea immunes sint 321; num ex eius laesione obligatio restitutionis oriatur 475.
- *naturalis* L.: quid sit 112; quid praecipiat 112; quomodo promulgetur 112; continet triplicis generis praecepta 113; num ignorari possit 114; quatenus immutabilis sit 116 s.
- *positiva divina* L.: quid sit 118; cur supematuralis dicatur 120; quae praecepta contineat 120; quos obliget 121; absolute perfecta est 121; num Ecclesia in ea dispensare possit 122.
- *humana* I.: potestas eam ferendi 127; in societate civili 128; quis in Ecclesia leges ferre possit 132; eius obiectum quomodo comparatum esse debeat 136 ss.; num praecipere possit actus internos 138; num actus heroicos 140,- num se extendat ad actus praeteritos 141.
- *poenalis* I.: quid sit 164; num condi possit 164; num existat 165.
- *irritans* I.: quid sit 166; quotuplex sit 167; num lex initans civilis actum solum civiliter irritet 168.
- *in praesumptione fundata* I.: quid et quotuplex sit 169; quam vim habeat 170.

Legis *subiectum* I.: in genere quodnam sit 144 ss.; quodnam sit in lege naturali, positiva divina, humana 146; num haeretici teneantur legibus Ecclesiae 148; num lege sua teneatur ipse legislator 149; quatenus legibus Ecclesiae teneantur pueri 147; regulares 151; peregrini et vagi 152; num clerici teneantur legibus civilibus 150; V.: legis poenalis 21.

Legis *promulgatio* L: quid sit 153; num necessaria sit 153; a quo fieri debeat 153; quomodo fieri debeat 154.

- *acceptatio* I.; quid sit 156; num requiratur 156.
- *interpretatio* I.; quid sit 157; quotuplex sit 157; authentica et doctrinalis 157; Effectus interpretationis authenticae, doctrinalis, usualis 158; quis interpretari possit 159.

Legis *epikia* I.= quid sit 160; quando ea uti liceat 160.

- *obligatio* I.; obligatio moralis 108; quando incipiat 155; existit 161; pendet a voluntate legislatoris 161; unde eius voluntas cognoscatur 161; quotuplex esse possit 162; ad quid obliget lex 163; quomodo cessare possit 175.
- *impletio* L: quomodo lex implenda sit 171; quando implenda sit 174; num eodem actu et eodem tempore pluribus praeceptis satisfieri possit 172 s.
- deobligatio L: per causas eximentes 175; per causas excusantes 176 s.
- *dispensatio* I.: quid sit 180, quomodo differat a licentia et declaratione 180; quotuplex sit 181; de ipsa potestate dispensandi 182; quis dispensare possit 183; in quibus legibus 182; num episcopus religiosos exemptos 184,- num habens potestatem dispensandi secum ipse dispensare possit 185,- num s. pontifex in lege divina 122; num dispensari possit absens, invitus 184; num superior dispensare debeat 186; quid requiratur ad validam, quid ad licitam dispensationem 187; qui utitur dispensatione valida, sed illicite petita, non peccat 187,- num liceat uti dispensatione extra dioecesim 191; quomodo cessat 188 ss.
- *cessatio* I.: lex cessat abrogatione et derogatione 198; cessatione finis 199; v. Finis, consuetudine contraria 202 ss.
- *sanctio* I.: quid sit, quotuplex sit, eius finis 109,- V.: 5.

Legislator *humanus* I.: qua potestate indigeat 127; quomodo aliquis eius subditus constituatur 151,- an teneatur suis legibus 149; civilis 128,- ecclesiasticus 132.

Lenitas, Lenitudo I.: opposita temperantiae, quid sit 288.

Libellus *repudii* III.: quid effecerit 502.

- *supplex*: v. *Dispensatio matrimonialis*.

Liber II.: quid nomine libri 697,- quis licentiam edendi librum dare possit laicis, clericis saecularibus, religiosis 702 s.

Libertas *in genere* L: quid sit 19 s., contradictionis, contrarietatis, specificationis 19. quod sit 21; cognitio et libertas 25, 26,- propensio voluntatis et libertas 27; habitus et libertas 59 s.; morbus animi et libertas 61 s., statistica moralis et libertas 22; anthropologie criminalis et libertas 23,- psychiatrie et libertas 24; quae in libertatem influunt 25 ss.

- *Ecclesiae* V.: eam laedentes 65.

Liberum: v. *Voluntarium*.

Libri pravi II.: lege naturae qui prohibeantur 695,- lege ecclesiastica prohibiti, unde cognoscantur 696; quando eorum lectione, retentione grave peccatum committatur 696,- quid nomine libri intelligatur 696,- quis eos prohibere possit 703,- quis facultatem legendi concedat 712; qui libri sint ipso iure prohibiti 707; cf. etiam V 60 s., 94.

- *turpes*: v. *Lektionen*.

Licentia L: quid sit 180.

Licitator II.: in venditione sub hasta quid possit 601.

Ligamen III.: quod est impedimentum matrimonii 572,- v. *Impedimenta*.

Litterae II.: alienas litteras legere quantum peccatum sit 671; quando id licitum fiat 672.

testimoniales III.: ad ordinationem requisitae 472; *dimissoriae* ad ordinationem requisitae 473,- V.: quando secumferant suspensionem, si omissae sint in ordinatione 124, 128.

- *Apostolicae* V.« v. *Sedes Apostolica*.

Loca *interdicta* V.: in iis celebrantes vel celebrare facientes 107.

Locatio IL: quid sit, quotuplex 607; quas obligationes inducat 608; obligationes quoad locationem agrorum 608; v. *Conductio*.

Loci *theologiae moralis* L: enumerantur 10.

Locus *sacer, religiosus, pius* IL: quid sit 178,- missae celebrandae 262.

- *sacramentorum* III.- quo confici possint; v. *sacramenta singula*.

- Loteria II.: quid sit 625,- requisita ad eius iustitiam 626. .3
- Lucrum II.: ex ludo, quid de eo sentiendum 623,- ex labore, num debeatur operario 611; num ratione mutui sit licitum 578; l. cessans 442.
- Ludus II.: quid sit sensu iuridico, senso morali 622; requisita ad eius iustitiam 623; ad eius liceitatem 624; num lucrum retinere possit, qui alium ad ludendum coegit 623,- qui rem alienam exposuit 623; v. Bursa.
- Lumen III.: sine lumine celebrare grave peccatum est 213; num uno lumine celebrare veniale sit 213, duae candelae ex cera tempore missae ardere debent 213; celebrare cum candelis ex sebo non licet 213.
- Lumen *fidei* II.: quid significet 3,- v. Fides.
- Luxuria I.: ut opposita castitati resp. temperantiae, quid sit 288; IV.: quid sit 9; directe, indirecte voluta 10; directe voluta non admittit parvitatem materiae, indirecte voluta eam admittit 11; indirecte voluta quando grave peccatum 12, 13; actiones graviter et leviter in eam influentes 13,- v. Delectatio venerea.
- Luxuriae actus IV.: perfecti, imperfecti, consummati, non consummati; interni, externi 10;; externorum malitia 52; specificia differentia 53. I
- *peccata* IV.: specialem foeditatem habent 11; consummata *iuxta* naturam 15 ss.; *contra* naturam 29 ss.; non consummata 48 ss.; num in iis detur ignorantia invincibilis 13; externa 51 ss., interna 61.
- Lynchjustiz v. Vindicta *popularis*.

M.

- Magia II.: quid et quotuplex sit 163; eius malitia 164,- magia recens 166 ss.; v. Tabulae rotantes. Magnetismus animalis. Spiritismus.
- Magistri II.: eorum obligationes erga discipulos 307; num in scholis acatholicis docere possint 296.
- Magnanimitas I.: pars fortitudinis, quid sit 280.
- Magnetismus animalis II.: quatenus eo uti liceat 168. I
- Magnificencia I.: pars fortitudinis, quid sit 280. |
- Maledictio II.: quomodo peccet maledicens proximo 101,- creaturis ratione carentibus, sanctis, diabolo 204. |
- Maleficium II.: num sit 165; quid et quotuplex 163,- quomodo tolli possit 166. |
- Malitia I.: filia acediae, quid sit 353. |
- Malthusianismus IV.: quid sit 72; v. Onanismus. I
- Mandans II.: quis sit 480; quatenus ad restitutionem teneatur 480,- eius obligationes erga damnificatum 481; erga mandatarium 482; num restituere debeat, si mandatum revocavit 481. I
- Mandatum II.: quid sit contractus mandati 571; obligationes mandatarii 572,- mandantis 573; differt a conductione 609, I
- Manifestatio *defectuum* II.: in genere v. Correptio *fraterna*·, in contractu assecurationis 627; 631. J
- *complicis*: v. Complex.
- *secreti* II.: quando licita sit 667. I
- Mansuetudo I.: quid sit 288. I
- Manus *impositio*: v. Imposito. I
- Maritus II.: eius obligationes erga uxorem 281; eius iura et obligationes quoad bona communia 377. I
- Martyrium. I.: quid et quotuplex sit 282; num infantes martyrii sint capaces 282; condiciones veri martyrii 283; quae sit dispositio ad martyrium requisita 284; effectus martyrii 285. v. Baptismus *sanguinis*. Fortitudo.
- Masochismus IV.: quid sit 47.
- Mater II.: num prolem proprio lacte nutrire debeat 293; num teneatur subire sectionem Caesaream ad servandam prolem 344; III.: obligatio ad baptizandum foetum matre mortua 71.
- Materia *contractus*· v. Contractus. Jj
- *furti* II.: gravis ,levis 415 s.
- *sacramentorum* III.: quid sit rernota et proxima 11; extra casum necessitatis

debet esse certa 12) simul cum forma applicari debet 13, ab eodem ministro, qui formam pronuntiat 14; v. singula sacramenta.

Materiae *mutatio* III.: substantialis, accidentalis 15.

Matrimonium III.: quid sit 502; quando et quomodo institutum 502; quo differat a ceteris contractibus 502; eius fines 504; eius bona 505; per procuratorem initum 629; sub condicione initum 630; sub condicione, quae adversatur eius substantiae 631; num copula ad eius essentiam requiratur 622; prout sacramentum est 506; sacramentum a contractu non differt 507; eius materia et forma 508; eius ministri 509; eius subiectum 510; eius effectus 512, 654 ss.; eius divisio 513,- morganati cum 513; conscientiae 513; attentatum 513; contrahit irregularitatem ex delicto 494; V.: a clericis vel professis vot. soli, aut cum iis 82; a professis vot. simpl. 92; coram ministro acatholico vel cum pacto liberos acatholice educandi 86; III.: S. Josephi 631,- Ecclesiae in illud potestas 514; auctoritatis civilis in illud potestas 515; mixtum 651 ss.

- *civile* III.: quid sit, quotuplex sit 673 s.; quatenus licitum 675,- quatenus validum sit 676; num magistratus matrimonio civili assistere possit 677.

Matrimonii *necessitas* III.: quatenus asserenda sit 503.

- *consensus* III.: quid sit 621; eius necessitas 622; eius proprietates 623 ss.; contrahentium praesentia 629; consensus condicionatus 630 ss.; de condicionibus contra substantiam matrimonii 631; de defectibus consensus 632 ss.,- error 632; vis et metus 633.

Matrimonii *individualitas* III.: in quo consistat 628.

- *unitas* III.: in quo consistat 517,- perfecta, imperfecta 517; ei opponitur polyandria, polygynie, bigamie 517.
- *indissolubilitas* III.: intema, externa 518; solvi potest matrimonium ratum fidelium 519 s.; matrimonium consumatum infidelium 520 ss.
- *celebratio* III.: qua forma 635 ss.; 644 ss.,- quo tempore, ritu et loco fieri debeat 640, 647; quomodo celebranda sint matrimonia mixta 651; num liceat adire ministrum haereticum 652; de indignis 649; de matrimonio inscribendo 653.
- *convalidatio* III.: quid et quotuplex sit 657,- quid confessario agendum, qui deprehendit matrimonium invalidum 657,- quomodo sit facienda, si matrimonium nullum sit ob defectum consensus 659,- si nullum sit ob defectum formae 660; si nullum sit ob defectum habilitatis 658,- v. Sanatio in radice.
- *impedimenta* III.: 555 ss.
- *solutio*: v. Dispensatio. Privilegium Paulinum. Divortium.
- *proclamatio* III.: eius finis 547; sub gravi facienda est 547,- quoties, quando, ubi, a quo facienda sit 548 s.; quis ab ea dispensare possit 549,- quae sit iusta dispensandi causa 549.
- *assistentia* III.: activa, passiva 649; quis assistere debeat 637; num assistere possit parochus putativus, parochus intrusus 637,- condiciones validae 638,- licitae assistentiae 639; 642,- quis matrimoniis vagorum assistere debeat 641,- v. Delegatio. Quae assistentia exhibenda publicis peccatoribus 649,- in matrimoniis mixtis 651
- *testes* III.: 643.
- *usus* v. Actus coniugal.

Medica *ad finem ultimum* I.: quae 20.

Medicina II.: ad explorandam eius virtutem data 744,- 328 b; inutilis "46: v. Medicus.

- *magica* II.: quid sit, num superstitiosa sit 159.

Medicus II.: eius obligatio 743; quatenus peccet aegrotorum curam respuens "44; num possit praebere remedium ad explorandam eius virtutem 744; 328 b.- licite adhibeat hypnotismum 749; quatenus teneatur monere aegrotum de mortis periculo 745; quatenus stipendium exigere possit 746. quatenus liceat praebere remedia inutilia 746.

Medium *virtutis* I.: quid sit 259.

Memoria I.: pars prudentiae, quid sit 268.

Mendacium II.: quid sit 636,- quotuplex sit 637; eius malitia 638.

Menstruatio IV.: quid sit 5; quomodo tractandae, quae m. patiuntur 5; usus matrimonii tempore menstruationis 82.

Mensura *foeneris* II.: quae 584,- v. Foenus.

- Mentiri *in confessione* III.: num semper grave peccatum sit 271.
- Mercator: v. Emptio-venditio.
- Mercatus II.: quatenus diebus festis prohibiti sint 269.
- Merces iusta II.: individualis, familiaris 610,- operario debetur merces familiaris 611, minime vero pars lucri 611; feminarum 612; filiorumfamilias 374.
- Meretricium IV.: quid sit 16,- num meretrices permitti possint 17; v. Fornicatio.
- Meritum I.: quid sit 100,- quotuplex sit 101; condiciones meriti de condigno 102.
- Methodi *theologiae moralis* I.: quae enumerantur 6.
- Metus I.: quid sit 54; distinguendus a timore sensibili 51, 54; quotuplex sit 55; cf. II. 537; eius influxus in actus humanos 56; num metus reverentialis possit esse gravis 55, num valeant obligationes ex eo contractae 56,- num ab observatione legis excuset 176; II.: quatenus initet contractus 537; quoad votum 210; iuramentum 246, 248,- III.: influxus in consensum matrimonialem 633; V.: qui ab incurrenda censura excuset 10.
- Milites II.: conducti, conscripti 318,- eorum obligationes 320,- num fugere possint 321; quid de desertore 321; de 'obiectore conscientiae' 321; in bello iniusto 354; num liceat bona hostium auferre 354.
- Militia v. Lex militaris.
- Ministrare *sacramentum* III.: sub condicione de praesenti vel praeterito licet 25; sub condicione de futuro non licet 25; sacramentum dubii valoris sub condicione ministrari debet 25; in statu peccati quando peccatum grave sit 29 s.; iuxta Rituale Romanum 31; quis licite possit 32 s.; quanta sit obligatio pastorum 34; quanta non-pastorum 35; quando adsit obligatio gravis 34 s.; non licet sacramenta ministrare indignis nisi ex iusta causa, nunquam vero incapaci 36; ob quas causas liceat sacramentum ministrare indigno 36 s.; v. Sacramenta singula.
- Minister *sacramentorum* III.: principalis, secundarius; ordinarius, extraordinarius, consecratus, non-consecratus,- publicus, privatus 17; haereticus 652. v. Haeretici; quae attentio requiratur 19; v. Attentio; quae intentio requiratur v. Intentio; in dignitatem suscipientis inquirat oportet 36,- indignus quis sit 43; non licet sacramenta petere a ministro indigno nisi ex iusta causa 43; cf. singula sacramenta.
- *missae* III.: sub gravi requiritur minister masculus 213; deficiente ministro mulier celebranti a longe respondere potest 213.
- Minus malum II.: num suaderi possit 113.
- Misericordia II.: quid sit 86; eius obiectum 86; eius praeceptum 87; eius opera 88.
- Missa III.: quid sit 163; est verum sacrificium 164,- non ad eius essentiam, sed ad eius integritatem communio requiritur 165; in consecratione unius speciei non habetur essentia sacrificii 166; eius quadruplex finis et effectus 167; varii offerentes 168,- tum missa tum sacerdos offerens tripliciter considerari potest 169; quomodo remittat peccata 172; pro quibus offeri possit 177; num pro infidelibus vel pro excommunicatis sive vivis sive defunctis 178; num pro infidelibus defunctis, pro catechumenis 178; missae manuales, ad instar manualium, fundatae 188,-sacrificium inchoatum complendum est 215; potest aliquis eodem tempore pluribus missis assistere 173; II.; quo iure audienda praecipitur 257; qua intentione audienda 258,- qua attentione 259; quid sit missam integram audire 260; cum praesentia corporali 261; quo loco audiri debeat 262; causae ab hoc praecepto excusantes 263; dispensatio 264.
- Missae gregorianae III.: quid sint, num licitae sint 329.
- Missae *fructus* III.: qui sint 170; ex opere operato prducti 171; meritorius, impetratorius, propriuatorius, satisfactorius 172; quomodo singuli producantur 172; generalis, specialis, specialissimus, ministerialis 173; quomodo singuli applicentur et convenient 173; non sunt infiniti valoris 174 s.; qui eodem tempore pluribus missis assistit, omnium fructus percipit 173; fructus missae dividi possunt 180.
- *minister* III.: v. Minister.
 - *interruptio* III.: sine interruptione celebrari debet 214; essentialis interruptio illicita 214; accidentalis ex iusta causa licita est 214.
- Missale III.: Romanum editionis typicae in celebratione adhibendum 210; non licet sine missali celebrare 213.
- Missarum *reductio* III.: quis missas reducere possit 195,- per reductionem fideles detrimentum non capiunt 195.

- Missarum *condonatio* III.: quid sit 196; solus s. pontifex missas condonare potest 196; quando condonatio concedatur 196; duplex effectus condonationis 196.
- *applicatio* III.: quid sit 176; publica, occulta 178; num valeat: *ad mentem b Virginis* 179; a quo fieri debeat 176, 179; cui fieri possit 177 s.; num fructus missae nulli applicatae in thesauro Ecclesiae maneant 176; quando fieri debeat 179; duarum applicationum quatenam valeat 181; pro eo, qui primus daturus est stipendium 181; pro vivo, qui creditur mortuus 181; valet applicatio missae de requiem facta vivo 181; quoties facienda sit pro populo 183; num fieri debeat ab ipso pastore 184; quo die et loco 184; qui applicare debet in honorem alicuius sancti, non tenetur dicere missam votivam 186; quando applicanda sit missa ex stipendio debita 189; licet missae applicationem permutare 194.
 - *celebratio* III.: in statu peccati est sacrilegium 29; in pane fermentato quando liceat 107; quoties praecepta ratione sacerdotii 182; ratione officii 183; quae sit obligatio celebrandi ratione stipendii 185, ratione beneficii 197; ratione obedientiae 198; ratione promissionis 199; quo loco fieri debeat 199; in oratorio consecrato vel benedicto 201; num extra ecclesiam, in navi celebrare liceat 201; quibus diebus celebrare liceat 202; quot missae in coena Domini, Sabbato Sancto 202; qua diei hora celebrare liceat 205; quoties eodem die celebrare liceat 207; in celebratione ritum omittere grave esse potest 211; non licet in celebratione ritum addere 212; non licet celebrare nisi in altari 213; V.: simulata a non sacerdote 62; in loco interdicto 107.
 - *stipendia* v. Stipendium.
- Mixta religio III.: ut impedimentum matrimonii 556. v. Impedimenta.
- >Modell« IV.: eius moralitas 60.
- Moderamen *inculpatae tutelae* II.: quid sit 333; quatenus in defensione sui necessarium 333.
- Modestia I.: quid sit 288.
- Modi *dominium acquirendi* II.: enumerantur 397 s.
- Modus *denuntiationis*: v. Denuntiatio.
- Mohatra II.: 579.
- Moniales: v. Religiosae.
- Monopolium II.: quid et quotuplex sit 603; quodnam licitum sit 604; num licitum sit monopolium per conventionem venditorum constitutum 604.
- Monstra III.: nro ut baptizanda sunt 72.
- Montes pietatis II.: 586.
- Morale I.: quid dicatur 63.
- Moralitas I.; quid et quotuplex sit 63, 65; eius norma v. Norma *moralitatis*; non est absque Deo 68; eius fontes in genere 69; in specie obiectum 70 s.; circumstantiae 72 s.; finis 75 ss.; num *actus externus* propriam moralitatem habeat "S; in usu delectabilium 91; v. Actus humanus, moralis.
- Morbus *animi*: v. Aegrotatio animi.
- Moribundi III.: sacramenta petere possunt etiam ab excommunicato vel haeretico 43; ab integritate confessionis excusantur 294, qui absolvi non possint 295, num haeretici absolvi possint 297.
- *sensibus destituti* III.: quae intentio requiratur ad valide suscipienda sacramenta 41; quamdiu vita in iis supponi possit 296; sub conditione absolvi possunt 295; infideles quomodo tractandi sunt 73.
- Morphism I.: eius effectus 347, quando eius usus licitus sit 348; num in articulo mortis 349.
- Mors II.: moralitas desiderii mortis 48; 329.
- Motiva *attritionis, contritionis*: v. Attritio. Contritio.
- Motus I.: primo primi, secundo primi, secundi 46; motus concupiscentiae indeterminate sumptae 51; quatenam resistentia motibus concupiscentiae opponenda 327.
- Motus carnales IV.: quid sint, graves, leves 48, eorum malitia 49; quae resistentia eis opponenda 50.
- Mulcta *contractui addita* II.: quid de ea sentiendum 539.
- Multiloquium I.: filia gulae, quid sit 342.
- Multitudo *confitenium* III.: num ab integritate excuset 288. v. Confessarius.
- Mundus I. t. Quatenus fugiendus 38.

- Muti III.: ad confessionem tenentur 273, 285; quoad indulgentias 32-1.
 Mutilatio *sui* IL: quatenus illicita 328; num liceat se castrare 328; III.: contrahit irregularitatem ex delictio 496.
 Mutuum II.: quid sit contractus mutui 575; non licet ratione mutui lucrum percipere 578,- licet ratione tituli externi 579; num liceat ratione tituli legis civilis 580,- quid reddere tenetur, qui pecuniam mutuo acceperat, si valor pecuniae valde minutus sit 577; quando gratis concedi debeat 581; alii contractus mutuo similes 580; recens lex Ecclesiae 581; cur hodie fœnus licitum 582.

N.

- Navigantes *in mari vel aère* III.: qua iurisdictione absolvantur 344.
 Necessitas I.: physica, moralis 108; v. Obligatio; II.: medii et praecepti quae sil 7; corporalis, spiritualis 75,- levis, gravis, extrema 75; quae necessitas a furto excuset 424; ad quid teneatur extreme indigens 425; ad quid dominus quoad extreme indigentem 425.
 - *virtutum theologicarum*: v. Virtutes.
 - proximi *spiritualis et corporalis* IL: de ordine servando 75; III.: obligationes pastorum circa spiritualem 34.
 Negatio *fidei*: v. Fidei negatio.
 Negligentia L: opposita prudentiae, quid sit 267.
 Nexus *virtutum*: v. Virtus.
 Norma *moralitatis* L; quae sit 64; norma constitutiva et suprema 66; norma manifestiva 67.
 Notarii II.: qui diebus festis documenta authentica conficiunt 269,- qui in documentis venditionis etc. minus pretium declarant 316; v. Advocatus.
 Nundinae II.: quae diebus festis prohibita 268.

O.

- Obduratio *cordis* L: filia avaritiae, quid sit 340.
 Obiectum *actus moralis* I.: quid sit 70; quotuplex sit 71,- quatenus moralitatem tribuat actui 70.
 - *legis humanae* I.: debet esse honestum, iustum, possibile, utile communitati 136 s.
 - *theologiae moralis* I.: quod 1.
 - *virtutum materiale, formale*: v. Virtus.
 Obligatio I.: physica, moralis 108; eius principium 108; tendendi in finem ultimum 37 s.; legis v. Lex; sequendi conscientiam 212; II.: iustitiae, restitutionis v. Iustitia, Restitutio; quomodo differant obligatio fidelitatis et iustitiae 547; o. contractus v. Contractus; monendi proximum ex ignorantia invincibili peccantem 98; IV.: reddendi debitum matrimoniale 87; quando cesset 91 s.; v. Actus coniugalis.
 Oboedientia II.: quid sit 278; eius obiectum materiale et formale 278; num oboedientia praeceptum supponat 278,- quando peccatum specificum inoboedientiae committatur 278; erga usurpatorem quae praestanda 311. v. Apostasia. Filii.
 Observantia II.: quid et quotuplex sit 277; quatenus a pietate differat 277; eius obiectum materiale et formale 277.
 - *vana* II.: quid sit 159; quotuplex sit 159; sanitatum 159; eius malitia 160,- quomodo dignosci possit 161 ss.
 Obsessi III.: solum in eos, qui certo tales sunt, exorcismus adhiberi debet 54.
 Obstetrices III.: diligenter instruendae circa modum baptizandi 75; quomodo de baptismo collato examinandae 75.
 Occasio *damni*: v. Causa damni.
 - *peccati* III.: quid sit 398,- quo differat a periculo peccati 398; remota et proxima 399; voluntaria et necessaria, in esse et non in esse 399; particularis 419 ss.; cf. I 324 ss.; II 114; v. Tentatio, Periculum *peccati*

- Occasionarius III.; num absolvi possit in occasione proxima libera 400; in occasione proxima necessaria 401.
- Occisio *sui* U.: directa et indirecta 326.
- *malefactoris* IL: a quo et sub quibus condicionibus fieri possit 330.
 - *miusti aggressoris* II.: sub quibus condicionibus licita sit 332,- num praecepta sit 332; ad quae bona tuenda liceat 334 s.
 - *innocentis* II.: quatenus sit illicita 338; quando permitti possit 338.
 - *foetus*: v. Abortus, Craniotomia.
- Occultatio *fidei* II.: quae licita sit 22.
- *veritatis* II.: varia media excogitata 639; ex iusta causa licita est 640.
- Occupatio II.: quid sit 383; conditiones ad eam requisitae 383; quatenus occupari possint animalia mansueta 385; mansuefacta 386; fera 387; rei vacantis, derelictae 391 s.
- Odium I.: ut filia invidiae, quid sit 341; II.: oppositum caritati, quid sit 63; abominationis, inimicitiae 63.
- *Dei* II.: quatenus adversetur spei 48; caritati 63 ss.
 - *proximi* II.: quantum peccatum sit 100.
- Offensa II.: quid sit et quomodo compensetur 81.
- Officia I.: eorum divisiones et collisio 206.
- *veracitatis* II.: quae 634.
 - *divina* V.: excommunicatus caret iure assistendi, utendi iis 38. v. Officium divinum.
 - *ecclesiastica* V.: simonia in iis commissa 83; quando suspensionem secumferat eorum resignatio 118; eorum collatio 129.
- Officium divinum II.: quid sit 753,- eius fructus 754,- eius partes 755,- unde oriatur eius obligatio 756; quando graviter peccet illud negligens 757,- quatenus debeant restitui fructus ob neglectam recitationem 758,- eius forma 759; num recitandum sit officium Mariae Virginis, defunctorum etc. 760,- quodnam officium recitandum sit 761; quatenus peccet commutans officium 762,- quomodo recitandum sit 764 ss.; num recitari possit cum socio 765,- quatenus liceat recitationem interrompere 769; quatenus peccet ordinem horarum invertens 770,- quo tempore singulae partes recitandae sint 772,- qua hora anticipari possit matutinum 773; quae causae a recitatione excusent 774 ss.
- Oleum *consecratum* III.: triplex 86,- in consecratione aquae baptismalis adhibendum 59; v. Confirmatio, Uncio.
- Omissio I.: quatenus operis non praecepti omissio peccatum sit 92, 289,- v. Imperfectio.
- *diligentiae debitae* V.s num excuset ab incurrenda censura 9.
- Onanismus IV.: quid sit; duplex modus 72; grave peccatum est 73; cooperatio ad primum modum ex gravi, ad alterum modum solum ex gravissima causa licita est 74; media cavendi onanismi 75; num coniuges de eo interrogandi a confessario 76.
- Onanista IV.: num de peccato monendus, si in bona fide sit 76; num uxor onanistae debitum reddere possit, num debeat, num ab eo petere possit 74.
- Oophorotomie II.: quid sit 328.
- Opera SS Patrum I.» loci theologiae moralis 10.
- Opera II.: quae servilia, liberalia, communia, forensia 265, 267,- quae diebus festis prohibita 266; quomodo peccet opera prohibita peragens 266; quatenus prohibita sint actiones iudiciales 268; actiones civiles 269; quae causae ab hac prohibitionem excusent 270 ss.; num excuset ratio vitandi otii 272.
- *moralia (quoad meritum)* III.: quotuplicis generis sint 225.
- Operae contractus II.: 609 ss.
- Operarii II.: quatenus differant a famulis 298; eorum obligationes erga heros 303; num possint cessare ab opera ex conducto 304 s., quae sit iusta merces 610 s.
- Operatio chirurgica II.: quatenus eam subire teneamur ad servandam vitam 325; num superior eam praecipere possit 325; num licita sit castratio, sterilizatio 328. craniotomia 340; sectio caesarea 344; vasectomia 328; quando licet punctio cordis 339.

Operistilia II.: quando iusta 304; quando licita 305.

Opinio I.: quid sit 225; opinio speculative probabilis non est semper practice probabilis 226; opinio tenuiter probabilis non est vere probabilis 226; opinio unice probabilis quid sit 226; opinio tuta, minus tuta, tutior 227; opinio vere probabilis 237; opinio probabilior, aequiprobabilis, minus probabilis, probabilissima 227; quando opinio tutior eligenda sit 236,- quid requiratur, ut opinio probabilis eligi possit 237,- quando liceat uti opinione probabili in genere 242; num etiam in casu legis cessantis 242, 248; II.: quomodo differat a fide 3.

- *temeraria*: v. Iudicium *temerarium*

Opiniones I.: falsae, num peccatum impediunt 61.

Oppressa IV.: quando immunis a peccato 24: an possit semen expellere 24.

Oppressio pauperum I.: inter peccata in coelum clamantia 354.

Oratio II.: quid sit 138; num attentio ad eius essentiam requiratur 139,- quotuplex sit 140; ad quos dirigi possit 141,- pro quibus fundenda sit 142; quid petendum sit 143; num infallibiliter exaudiatur 144,- eius condiciones 145; qua necessitate requiratur 146; quando eius praeceptum obliget 147.

- *dominica* II.: necessario credenda 12.

Oratorium III.: quid sit 200,- publicum, semipublicum, privatum 200,- per se solum in oratorio consecrato vel benedicto celebrare licet 201; quis licentiam oratorii semipublici concedere possit 201,- solus S. Pontifex concedere potest licentiam oratorii privati 201.

Ordinarius III.: eius jurisdictio 341 s.; quinam 341.

Ordinatio III.: qui defectus in ea commissi suppleri debeant 459; tempus ordinationis 475,- locus ordinationis 476,- titulus ordinationis 474,- num sit obligatio recitandi preces vel dicendi missas in ordinatione impositas 479; impedimenta ordinationis 480 ss.

Ordo I.: moralis 34; naturalis et supernaturalis 35; physicus et moralis 63,- v. Norma *moralis*. Lex *naturalis*; II., servandus inter personas diligendas 73,- inter bona diligenda 74; inter necessitates proximi 75; inter nos et proximum 76 ss., inter diversos proximos 80,- in correptione fratema 97,- inter creditores quoad restitutionem 505 ss.

sacer III.: eius definitio 449; ordinum numerus 450; tonsura non est ordo 452; ordines minores non sunt sacramenta 453; quam potestatem conferant 453; num maiores ordines sint sacramenta 454; quam potestatem conferant 454; quos effectus ordo producat 451; V.: eius simoniaca susceptio aut collatio 116; susceptio ab excommunicato, suspenso etc., susceptio sine litteris dimiss., ante aetatem, per saltum 124,- aliae suspensiones in collatione ordinum possibiles 128; v. Apostasia.

Ordinis *materia et forma* III.: quae sit in minoribus 455 s.; eam s. Pontifex determinat 455; quae sit in maioribus 457 s.; observanda quoad impositionem manuum 460; quoad instrumenta tangenda 458, 461.

minister III.: validae ordinationis 462; licitae ordinationis 463,- num sacerdos delegari possit ad ordines minores conferendos 462; quis sit proprius ordinandi episcopus 464; non licet conferre ordinem praetermisso inferiore 478; non licet duos ordines sacros eodem die conferre 477.

subtectum III.: quis ordines valide suscipere possit 465 :quis eos licite suscipere possit 466 ss.; num ordinandus esse debeat in statu gratiae 466; num confirmatus 466; quae sit scientia pro singulis requisita 470; quae aetas pro singulis requisita 469; titulus ordinationis requisitus 474.

Organa *enerationis* IV.: descriptio 5.

Origo *peccati*. v. Peccati *origo*

- *dominii* II.: quae 370.

Ornatus mulierum II.: quatenus peccaminosus sit 107.

Oscula *inhonesta* IV : malitia diversorum osculorum 56; num liceat admittere oscula libidinosa 60.

Otium II.: quatenus peccatum sit 67.

P.

- Pactum *cum daemone* II.: quale peccatum sit 155.
 - *Simoniae*. v. Simonia.
- Paedcrastia IV.; quid sit 43, 47.
- Palpo II.: quis sit et quatenus ad restitutionem teneatur 492.
- Panis IIL: qualis sit materia eucharistiae v. Eucharistia.
- Parentes II.: eorum obligationes erga liberos 290 ss.; num teneantur consensum dare filiis religionem ingredi vel matrimonium inire volentibus 288; tenentur filiis procurare alimentum 292; instructionem 294; v. Scholae.
- Parochus I.: num dispensare et potestatem dispensandi delegare possit 182: III. eius jurisdictio 341; eorum, qui loco parochi sunt 341; num assistere possit matrimonio publici peccatoris 37,- viaticum ministrare pertinet ad parochum 126,- quoties pro populo applicare debeat 183; num ipse, quo die et loco applicare debeat 184. assistens in matrimonio v. Matrimonii assistentia.
- Partes *corporis* IV.: quae ex se non incitant, aliququaliter incitant, ex se incitant 51.
 - *virtutum* v. Virtutes.
- Participans II.: quis sit et quatenus ad restitutionem teneatur 494; num liceat in actione iniusta immediate participare 118.
- Participatio *in funeribus civilibus, in sacris* etc.: v. Communicatio.
- Partus *acceleratio* II.: quo differat ab abortu 342,- sub certis condicionibus licita 342.
- Parviicentia I.: opposita magnificentiae, quid sit 280.
- Parvitas *materiae in peccatis* I.: quae ,in quibus peccatis 297.
- Passio V.: in ordine ad incunendam censuram 9: v. Concupiscentia.
- Pathologici *status* IV.: 40.
- Patientia L: pars fortitudinis, quid sit 281.
- Patrini *baptismi* v. Baptismus.
 - *confirmationis* v. Confirmatio.
- Pauperes II.: quatenus in diversis necessitatibus iuvandi sint 91; cura pauperum a quo et quomodo exercenda sit 93.
- Peccata *interna* I.: quot distinguantur 330; num specie morali differant 330. cf. etiam IV 61 ss.
 - *capitalia* I.: cur ita vocentur 338; quot numerentur 338.
 - *in coelum clamantia* I.: quae sint 354.
in Spiritum S. I.: quae dicantur secundum scripturam 355. quae secundum theologos 356; quo sensu irremissibilia sint 355 s.
 - *luxuriae* v. Luxuria.
 - *mortalia* III.: sunt materia necessaria confessionis 228; in specie infima declarari debent 276; omnia et singula 277,- quid significet particula *circiter* numero peccatorum addita 277; eorum actus externus declarari debet 278; non autem eorum effectus 279,- dubia non sunt materia necessaria 280.
 - *venialia* III.: sunt materia libera et sufficiens confessionis 229; confessio generica venialium valida, sed illicita 267 s.; num liceat confiteri venialia sine dolore 264; sufficit dolor de frequentia venialium 264,- num Ecclesia eorum confessionem praecipere possit 275.
 - *remissa* III.: sunt materia sufficiens confessionis 226; directe et indirecte remissa 228,- indirecte remissa sunt materia necessaria confessionis 284.
 - *reservata* III.: v. Reservatio. Casus.
- Peccati *origo* I.: quae sit 324; per tentationem 327.
periculum I.: quid et quotuplex sit 325,- quatenus vitare teneamur grave quatenus leve 326.
- Peccator III.: publicus, occultus 37,- peccatori publico neganda sunt sacramenta 37,- peccatori occulto neganda sunt sacramenta si occulte petit 37,- quid requiratur, ut peccator publicus ad eucharistiam admitti possit 37.
- Peccatorum *distinctio specifica* I.: num sint peccata specificè distincta 304,- norma specificè distinguendi peccata 304 s.; num peccata commissionis et omissionis contra eandem virtutem sint eiusdem speciei 305; num peccata pluribus praeceptis circa eandem materiam opposita sint diversae speciei 306.

- distinctio numerica* I.: ex duplici fonte derivatur 307; quando plures actus moraliter unum constituent 308,- quando plura obiecta moraliter unum consiliunt 313; quando actus voluntatis moraliter interrumpantur 309; quando multipliciter actus interni 310; actus exterius complendi 311; actus externi 312; actus interni ad plura obiecta relati 314; actus externi ad plura obiecta relati 315.
- Peccatorum *gravitas* I.: diversa est peccatorum mortalium *gravitas* 323; quot modi.» peccatum grave fiat leve 319; quot modis peccatum leve fiat grave 321; num plura venialia constituent mortale 322.
- Peccatum I.: quid sit 289; quatenus differat ab imperfectione 289,- requisita ad peccatum 290; v. Advertentia, Consensus; nullum est peccatum philosophicum 291; multiplex peccati divisio 292; omissionis 293; peccati distinctio theologica 294,- sunt peccata mortalia et venialia 295,- criteria inter ea discernendi 296; peccata ex toto genere graviora, ex toto genere leviora, ex genere suo graviora 297; peccatum indeliberatum 320,- origo peccati 324, 327.
- *mortale* I.: eius essentia 298; eius effectus 299,- condiciones peccati mortalis 316; peccati venialis 320,- in quibus peccatis detur parvitas materiae 297,- signa semiplenae advertentiae 317; signa semipleni consensus 318; quomodo peccet, qui nil cogitat, utrum res gravis an levis sit 317,- qui dubitat, utrum aliquid grave an leve sit 317; qui deliberat de peccato committendo 318.
 - *veniale* I.: eius essentia 300,- cur dicatur *veniale* 300; eius effectus 301; condiciones ad illud requisitae 320.
 - *habituale* I.: mortale 302; veniale 303.
 - *philosophicum* I.: quid sit 291.
 - *commissionis, omissionis* I.: in quo consistant 292, 293.
- Pecunia II.: utrum sterilis an frugifera 580; cur nunc dicenda sit actu frugifera 582; contractus lucrativi circa pecuniam 580.
- Pendulum sidereum II.: quid sit, num eius usus sit licitus 158.
- Peregrini I.: qui dicantur, quas leges observare debeant, quibus privilegiis fruantur 152; III.: qua iurisdictione absolvantur 340; num a casibus reservatis absolvi possint 365; V.s num censuras incurrant 21.
- Perfectio I.: num obiectum theologiae moralis 2.
- *Christiana*: v. Consilia.
 - *virtutum* I.: diversa 264.
- Periculum *peccati*: v. Peccati *periculum*.
- *mortis* III.: in periculo mortis supplet Ecclesia iurisdictionem 346,- cessat omnis reservatio 346; absolvere potest simplex sacerdos praesente approbato ab omnibus peccatis et censuris 346; num absolutus a censura reservata se sistere debeat, si convalescat 346; cf 367; V.s 30.
 - *vitae* II.: remotum, proximum 327; num liceat se periculo vitae exponere 327. ad salvandum proximum 77.
- Periurium II.: quid sit et quotuplex 240; quale peccatum sit periurium stricte acceptum 250; late acceptum 251.
- Persecutio *fidei*: v. Fidei *persecutio*.
- Perseverantia I.: pars fortitudinis, quid sit 280.
- Persona *habilis* II.: ad contractum in genere 528 s.; III.: ad ineundum matrimonium 627; ad ineunda sponsalia 529. ■
- Persuasiones falsae v. Opiniones.
- Pertinacia II.: ad haeresim requisita 29.
- Perversio *sexualis* IV.: quid sit et quotuplex sit, eius imputabilitas 47.
- Picturae et statuariae *obscoenae* II.: quae, quatenus sint scandalum 108,- cf. IV. 57.
- Pietas II.: quid sit 276; eius obiectum materiale et formale 276; peccata contra pietatem 276; differentia ab observantia 277.
- Pignus II.: 361.
- Pigritia I. et opposita studiositati, quid sit 288.
- Piscatio v. Venatio.
- Piscis II.: quid nomine veniat sensu ecclesiastico 677.
- Poena in *genere*: v. Legis *sanctio*.
- *conventionalis* II.: mulcta contractui addita 539; titulus percipiendi lucrum ex mutuo 579.

- Poena ecclesiastica* V.: quid sit 11; eius finis 12; poenarum divisio 13, ius Ecclesiae eas infligendi 16; earum genera 14.
- Poenitens* III.: dispositus, indispositus, dubie dispositus 390; dispositus per se absolvi debet 392; etiam disposito differri potest absolutio 392; indispositus absolvi nequit 392; dubie dispositus solum ex iusta causa absolvi potest 392; v. Absolutio. Confessarius.
- Poenitentia* ut virtus III.: quid sit 217; generalis et specialis 217; quid ad eius essentiam requiratur 217; propositum non peccandi in ea continetur 217,- eius obiectum materiale et formale 218; praeceptum non obligat statim post peccatum sed neque solum in morte 219; ad veniam peccatorum obtinendam necessaria 234; in sacramento debet esse formalis 240.
- ut sacramentum III.: eius definitio 220; eius institutio 221; necessitate medii et praecepti necessaria est 222; quando obliget praeceptum divinum 223; praeceptum ecclesiasticum 222; eius partes 224; eius effectus 225; num possit esse informis 259.
 - *materia* III.: necessaria 228; adultus sub condicione rebaptizatus confiteri tenetur peccata ante baptismum commissa 230,- peccata in ipso baptismo commissa sunt materia dubia 231; materia libera 229; materia certa et dubia 227; quid faciendum, si poenitens non confitetur nisi materiam dubiam 227; materia sufficiens et non sufficiens 226; quando peccata in genere accusata sint materia proxima 232; actus poenitentis sensibiles probabiliter sunt saltem condicio necessaria absolutionis 232.
 - *forma* III.: quae sit 233; essentialis et rubricalis, praeceptiva et directive 223; quae verba essentialia sint 235; num forma rubricalis integra semper dicenda sit 236; voce proferri debet 237.
 - *minister* III.: est solus sacerdos 336; indiget potestate ordinis et iurisdictionis 337; eius obligationes v. Confessarius.
- Pollutio* IV.: quid 29; eius essentia specifica 29,- omnes pollutiones eiusdem sunt speciei 31; ex circumstantiis diversae sunt speciei 31; voluntaria, involuntaria, passiva 30,- malitia pollutionis in se voluntariae 34; in causa voluntariae 35; quando adsit sufficiens causa permittendi pollutionem 36. 37; num liceat pruritus abigere, etsi sequatur pollutio 38; quomodo curanda 39,- eius discrimen a distillatione 40.
- *nocturna* IV.: eius causa 32; eius malitia 33.
 - *feminea* IV.: quid sit 6; specificum peccatum non est 30.
 - *naturalis* IV.: num mala sit 33,- num eius desiderium malum sit 33; HI.: num impediat s. communionem 145.
- Polyandria* III.: repugnat fini primario matrimonii 517.
- Polygamie* III.: simultanée et successiva 417.
- Polygynia* III.: repugnat fini secundario matrimonii 517.
- Pontifex* Rom. V.: eius violenta laesio 51; laesio legatorum eius 67 s.
- Possessio* II.: quid sit 363; quotuplex sit 364; quatenus ius conferat in rem possessam 365; qualis ad praescribendum requiratur 405.
- Professor bonae fidei* II.: ad quid teneatur quoad rem alienam 437 ss., quoad fructus 441; quoad expensas 442.
- *malae fidei* II.: ad quid teneatur quoad rem alienam 443 ss.; quoad fructus 447; quoad damnum emergens et lucrum cessans 448; quoad expensas 449; si res secus apud dominum periisset 445,- res varium valorem habuit 446.
 - *dubiae fidei* II.: ad quid teneatur in casu dubii supervenientis 415; in casu dubii antecedentis 452.
- Potestas dominativa* II.: quid et quotuplex sit 224; I.: quo differat a iurisdictione. unde oriatur 127.
- *iurisdictionis* v. iurdictio.
 - *legifera* I.: cui in Ecclesia competat 132, civilis 128; in quo fundetur 128, 132. v. iurdictio.
 - *dispensandi* I.: quid et quotuplex sit 181; cui competat 182; num sit late interpretanda 181.
 - *verberandi* II.: cui competat 345.
 - *puniendi in Ecclesia* V. s. in quibus 16.

- Potestas *remittendi peccata* 111.; Ecclesiae concessa 221; est potestas judicialis 221.
- Praecepta *in significatione legis* II.: conspectus eorum, quae in theologia morali tractantur 2; pr. particularia tractanda 718; pr. decalogi necessario credenda 12; pr. virtutum *cf.* Virtutes singulares,- v. Lex.
- *legis naturalis* I.: quotuplex generis sint 113,- v. Lex.
- Praeceptum I.: prout distinguitur a lege 107.
- Praecipitatio I.: opposita prudentiae, quid sit 267.
- Praescriptio IL: quid sit 399; quotuplex sit 400,- quatenus sit modus acquirendi dominii -401; condiciones ad eam requisitae 402,- quatenus valeat praescriptio hberativa 407,- praescriptio in iure canonico 408; I.: distinguitur a consuetudine iuridica 200.
- Praesentia *in missa audienda* II.: 261; III.: in indulgentiis lucrandis 324, d,- 325, 6.
- Praesumptio I.: quae legis est fundamentum, quid et quotuplex sit 169; ut opposita magnanimitati 281; ut filia superbiae 339 n. 3; II.: quae opposita est spei theologiae, quid et quotuplex sit 51,- peccare propter spem veniae, num sit pr. 51; simplex, qualificata 52.
- Praxis *caritatis* II.: quae 56.
- Precarium: v. Commodatum.
- Pretium II.: quid et quotuplex sit pretium iustum 594,- quatenus obliget pretium legale 595; quotuplex sit et quomodo determinetur pretium vulgare 596,- quando liceat vendere supra pretium summum et emere infra infimum 598; quatenus iustum sit pretium conventionale 599; num iuste ematur pravo pretio res pretiosa, si unus vel uterque contrahens eius pretium ignoret 599.
- Principes IL: qui dicantur 308; eorum obligationes erga rempublicam 309; num imponere possint tributa 314; condere leges militares 318.
- Principium *theologiae moralis* I.» quid sit 12; quodnam sit principium supremum 39,- v. Theolog. moralis.
- *probabilistic* I.: 235.
- *possessionis* I.: 251. v. Possessio.
- Principia *actus humani* I.: quae sint 45,- v. Actus humanus.
- *moralilalis*; v. Fontes *moralitatis*.
- *reflexa* I.: quid sint 250; quae sint universalialia 250,- quae particularia 252.
- Privilegium I.: quid sit 192; quotuplex sit 193; quis concedere possit 194; cui concedi possit, quomodo concedi possit 194,- num teneamur uti privilegio 195,- quomodo interpretandum sit privilegium 196,- quot modis cesset privilegium 197; num clausulae revocatoriae auferant privilegia 197.
- *tiliaris* III.: quid sit 326,- locale, personale 326, 186.
- *paulinum* III.: quid sit 521; quando per illud solvatur matrimonium 521; condiciones ad solutionem requisitae 522 s., num pars fidelis etiam religionem ingredi possit 524.
- canonis* V.: in quo consistat 88; qui eo gaudeant 89; quomodo laedatur 90.
- Probabiliorismus I.: quid doceat, qui eum defendant, quomodo refutetur 233; quomodo probabilioristae forment conscientiam practive certam 233.
- Probabilismus I.: quid doceat 235 s.; qui eum defendant 235; eius declaratio 237 s., eius demonstratio 239 ss.; eius usus 242 s.; etiam in casu legis cessantis 242. 248; quatenus ab Ecclesia approbatus sit 241; *Probabilismus laxus* v. Laxismus.
- Probabilitas I.: quid sit 225; quotuplex sit 226; probabilitas externa opinionem facit vere probabilem 238; quando maior probabilitas *elidat* minorem 237.
- Procuratio *abortus*. v. Abortus.
- Proditio I.: filia avaritiae, quid sit 340.
- Profanatio *loci sacri* II.: quid sit 178.
- Professio *fidei* IL: quatenus praecepta 16.
- Profusio *nimia* L: opposita magnificentiae, quid sit 280.
- Prohibitio *librorum*: v. Libri.
- *operum servilium*. v. Opera.
- Proles IL: nutrienda a matre ipsa 293.
- Promissio *Deo facta*: v. Votum.
- ut *contractus* II.: quid sit et quatenus dilferat a proposito 546; sub quibus conditionibus valeat 546; quam obligationem producat 547; quando cesset 547.

Promulgatio legis: v. Legis *promulgatio*.
 Propagatio fidei: v. Fidei *propagatio*.
 Propensio naturalis L: num auferat voluntarium et peccatum 20, 27, 59, 60.
 Propositiones *damnatae* I.: quae ad rem moralem pertinent 10; earum commentam 10. nota.
 Propositum III.: quid sit 260; ad veniam obtinendam necessarium est 260; debet esse firmum, universale, efficax 261; sufficit implicitum 262; num excludat timorem relabendi 261; num ex relapsu eius defectus colligi possit 261; II.: differt a promissione 546.
 Prostitutio IV.: quotuplex sit, num permitti possit 18.
 Providentia L: pars prudentiae, quid sit 268.
 Proxenetæ II.: quis sit 605; eius obligationes 606; num retinere possit, quod mercatores de iusto pretio remittunt 606.
 Proximus II.: quis dicatur 71,- quotuplici caritate diligi possit 71; quando nobis praeferendus 76.
 Prudentia I.: quid sit, eius obiectum, eius functiones 266; vitia prudentiae opposita 267; eius partes intégrales, subiectivae et potentiae 268.
 Psychiatria I.: confessario attendenda 61 s.; licita, illicita 62 a.
 Psychoneurosis, Psychosis I.: earum influxus in actum humanum 62.
 Psychopathologia I.: contra libertatem nihil affert 24.
 Pudicitia: v. Castitas.
 Pudor IV.: quid sit, quis eius finis 3.
 Pueri I.: subiectum legis in genere 144,- subiectum legis ecclesiasticae 144.
 Punctio *cordis* II.: num licita 339.
 Pusillanimitas I.: opposita magnanimitati, quid sit 280.

Quasicontractus II.: quid sit 524.

Quasidomiciliuin L: quid sit 142,- quando acquiratur vel amittatur 143.

R.

Radices restitutionis II.: quae 432.
 Radiaesthesia II.: eius usus 158.
 Rancor I.: species irae, quid sit 261.
 Rapina II.: quid sit, moralitas 413. v. Furtum.
 Raptus IV.: quid sit 27; duo peccata includit 28.
 - ut *impedimentum matrimonii* III.: 578.
 Ratio I.: ut pars prudentiae, quid sit 261.
 Reatus I.: culpa et poenae quid sit 299.
 Rebello II.: illicita 311,- distinguenda a defensione activa 312.
 Receptans II.: quid sit et quatenus restituere debeat 493.
 Recidivus III.: quis dicatur 395,- ex fragilitate et ex mala voluntate 396; num absolvi possit 396; num praestet ei absolutionem differre 397.
 Recitatio *officii divini*: v. Officium divinum.
 Reconciliatio *cum inimico* II.: quatenus praecepta 84; modus 85.
 Recreatio II.: quae licita, utilis sit 66; 622.
 Recurrentes *ad laicam potestatem* V.: ad impediendas litteras vel acta S Sedis 64; ad impediendum exercitium jurisdictionis ecclesiasticae 66.
 Reductio *missarum* v. Missa.
 Refectio *diebus ieiunii* II.: quae, quando 683; v. Ieiunium.
 Regula *morum* I.: proxima et remota, subiectiva et *obiecliva* 105, 210.
 - *de imputabili actione cum duplici effectu* I.: quae, condiciones 83.
 Regulares I.: in quantum episcopi legibus subiecti 151; III.: ubi, quando et quibus eucharistiam dispensare possint 127; quibus extremam unctionem conferre possint 410; V.: eorum potestas absolvendi a censuris 93; v. Clerici.

- Religio II.: quid sit 131,- eius obiectum materiale et formale 132,- est virtus moralis 133; eius actus 134; peccata religioni contraria 148 ss. v. Apostasia.
- Religiosae III.: sorores et moniales 350; de confessario religiosarum 351; de confessario ordinario, extraordinario 352; de confessario speciali et designato 354; v. Confessarius.
- Religiosi II.: modus censurae librorum, quos edunt 698; III.: nequeunt esse patrini in baptismo 80; usus jurisdictionis 342; adeptio jurisdictionis 342; domus formata 348,- a quo absolvi possint 349; de confessoriiis novitiorum 349; V.: qui sint 89,- num incurrere possint censuras episcopales 21; eorum violenta laesio 88, 91; matrimonium ipsi vel cum ipsis attentantes 92; apostatae 93,- fugitivi 121; dimissi 115,- ad religiosorum statum amplectendum cogentes 100,- religiosus in sacris constitutus; cuius professio propter dolum nulla declaratur 126.
- Superiores* V.: subditos suos contra praescripta can. ordinandos remittentes 130; eos ad iudicem laicum trahentes 78.
- Reliquiae II.: quaenam dicantur, earum distinctio 137*; Codicis de iis statuta 137**, V.: r. falsas conficientes etc, 87.
- Remedia *conscientiae scrupulosae* I.: quae,- modus agendi confessarii 218 s.
- Remissio *peccatorum* III.: condicio ad eam requisita 240,- mortalium 241; venialium quoad culpam 242 s., quoad poenam 245,- ex opere operantis 242 s., ex opere operato 244.
- Remorsus *conscientiae* I.: quid sit 211.
- Reparatio *laesi honoris* II.: quae postulanda 665.
- *scandali* II.: quae necessaria 115.
 - *damni materialis*: v. Restitutio.
- Repetitio *formae* v. Forma.
- *Sacramenti* v. Iteratio.
 - *extremae unctionis* v. Unctio.
- Res II.: sacrae, 174, 179; spirituales et spirituali annexae 183; fungibilis, non fungibilis,- usu consumptibilis, usu non consumptibilis 366; vacantes, derelictae, amissae, incertae 382; cuius sint res vacantes 391; res derelictae 392; res amissae 393; res expositae quad furta 418.
- Res publica II.: obligationes in ea 308 ss.
- Reservatio *casuum* II.: quid sit 356; Ecclesia habet potestatem reservandi casus 357,- finis reservationis 358,- modus reservationis 359; num ignorantia ab incurrenda reservatione excuset 363; quanda cesset reservatio 365,- v. Casus. Censura.
- Resistentia *passiva* II.: quid sit, quando praecepta 312.
- *tenfationibus opponenda* I.: quotuplex sit 327; quae et quatenus necessaria sit 327.
 - *motibus carnalibus opponenda* IV.: quae 50.
- Restitutio II.: quid sit 341; quomodo differat a satisfactione 431; eius necessitas 433; eius obligatio 435 s.; eius radices 432; si quis possideat rem alienam bona fide 437 ss.; mala fide 443 ss.; dubia fide 450 ss.; eius condiciones ob iniustam damnificationem 454 ss.; num urgeat, si quis inculpabiliter damni causam posuit 454; si dominus re sua abutitur 454; si quis officia indebite distribuit 454; si quis occasio damni est 456; si quis pravo exemplo alium ad damnificandum impulit 457; si alicuius actio alteri imputatur 457,- propter homicidium 465; propter duellum 468; propter stuprum 469,- propter fornicationem 471; propter adulterium 472; propter laesam militiae legem 475; propter fraudata tributa 476; in solidum 489; qui ad eam teneantur 499; quid in dubio restitutionis faciendae 499; de ordine restitutionis 500 s.; obligatio restitutionis ob neglectam recitationem officii divini 758; v. Confessarius. Fama. Simonia.
- Restitutionis *circumstantiae* II.: cui facienda sit restitutio, si dominus notus est 502; si ignotus est 503; si incertus est 504; quo ordine facienda sit a cooperatoribus 500; quo ordine facienda sit creditoribus 500 ss.; quomodo facienda sit 509; cuius expensis facienda sit 510; quid si res restituenda commissa tertio periit, antequam ad dominum pervenit 511; quomodo facienda sit fisco vel societati assecurationis 512; quando facienda sit 513; causae ab ea facienda excusantes: condonatio, impotentia, cessio, compositio 514 ss.; num ingressus in religionem ab ea facienda excuset 517.

Restrictio *mentalis* II.: quid sit et quotuplex 639; numquam licita pure mentalis 640; ex iusta causa licita late mentalis 640; num liceat eam juramento firmare 640.

- *iurisdictionis*: v. Iurisdictio.

Retentio *librorum prohibitorum* II.: num licita sit 696. v. Libri.

Reus II.: num teneatur crimen fateri 732; num possint crimina occulta testium mani festari 650, 732; num possit e carcere fugere, custodes decipere, carcerem effringere 733.

Revelatio *criminis*: v. Crimen.

Revelatio privata II.: quatenus eam negare peccatum sit 32.

Reviviscentia *sacramentorum* III.: quid sit, quae sacramenta reviviscant, quae dispositio ad reviviscentiam requiratur 10; num poenitentia reviviscere possit 350. num extrema unctio reviviscat 432.

- *meritorum* III.: effectus sacramenti poenitentiae 225.

Rituale *Romanum* III.: non debuit introduci, sed ubi introductum est, servari debet 31.

Rubricae III.: essentielles et accidentales; praeceptivae et directivae 31; praeceptivae per se sub gravi obligant 31,- quae rubricae praeceptivae sint 210.

Sabbatum Sanctum III.: dies aliturgicus 204. 205,- ministratio s. communionis 129. II. ieiunium 674.

Sacramenta II.: omnibus necessaria necessario sunt credenda 12; III.: cur in theologia morali tractanda I; eorum definitio 2; effectus 3, 4,- qualem gratiam producant sacramenta *specie*, qualem *numero* diversa 4,- modus efficiendi 6; eorum numerus 3; eorum divisio 7; num et quae reviviscant 10; eorum partes essentielles 8; num valeat sacramentum a pluribus ministris confectum 14; collata sub condicione de praesenti vel de praeterito valent 25; collata sub condicione de futuro non valent 25; iterabilia et non iterabilia 7,- quando iterari possint vel debeant 27; cui neganda sint sacramenta 36 s.; simulare nunquam licet, dissimulare ex iusta causa licet 39; quis suscipere possit 40; non licet petere a ministro indigno 43; V.: quibus prohibeatur eorum susceptio 39; eorum administratio 40; susceptio vel administratio simoniaca 116.

Sacramentalia III.: quid sint 44; quo sensu ab Ecclesia instituta sint 44,- transeuntia et permanentia, reservata et non reservata 45; differunt a sacramentis 44; sacramentalium minister 46; subiectum 47,- eorum effectus 49,- quomodo effectus producant 51; sacramentalium usus non praeceptus, sed valde commendandus 54; V.: quibus eorum usus prohibeatur 39.

Sacra Scriptura I.: ut locus theologiae moralis praecipuus 10.

Sacrificium eucharisticum v. Missa.

Sacrilegium II.: quid sit 174; eius species 175; eius malitia 176; sacrilegium personale 177; locale 178,- reale 179; num violatio voti privati sit sacrilegium 177. Cf V 50 ss., 62, 67, 68 s., 76 ss., 80, 82 s., 92, 96, 116, 120, 123.

- *carnale* IV.: quid sit 25,- duo peccata continet 26; personale, locale, reale quomodo committatur 26.

Sadismus IV.: quid sit 47.

Sanatio in radice III.: quid sit 661; quis eam concedere possit 661; condiciones ad eam oblinendam requisitae 662; quo modo petenda sit 663.

Sanctificatio: festorum v. Festa.

Sanctio *legis* I.: quid sit, quotuplex sit, eius finis 109.

- *canonica* V.: quid sit, necessitas circa delictum 5.

Satisfactio II.: differat a restitutione 431.

- (*poenitentia*) III.: quid sit 299,- sacramentalis et non sacramentalis 299,- vindicative et medicinalis 300; quo sensu sit pars sacramenti poenitentiae 224; eius effectus 301; obligatio imponendi satisfactionem 302; quae poenitentia imponenda 303,- ob quas causas minor imponi possit 304; quando imponenda sit 305; opera pro poenitentia imponenda 306; poenitentiae incongruae 307,- num sub gravi acceptari et impleri debeat, quando sub gravi obliget 308,- quando impleri

- debeat 309,- quomodo impleri debeat 310,- satisfacit, qui in statu peccati eam implet 301; quis eam mutare possit 311; quomodo mutari possit 312.
- Scandalum II.: quid sit 102,- quotuplex sit 103,- eius malitia 104,- num scandalum indirectum soli caritati adversetur 104,- num opera bona omittere possimus vel debeamus ad vitandum scandalum 106,- num et quomodo reparandum scandalum 115.
- Schedula *confessionis* III.: quando dari, quando negari debeat 418; quando eius negatione laedatur sigillum 418.
- Schisma II.: quid sit, quale peccatum sit 32.
- Schismatici V.: qui sint et quam censuram incurrant 58. cf. etiam II, 32.
- Scholae II.: quatenus parentibus liceat mittere filios ad scholas acatholicas 295 s.
- Scientia *in genere* II.: quomodo differt a fide 3.
- *moralis* I.: eius progressus 3,- differt a synthesi, a conscientia 208 s.
 - *in iudice* II.: quae necessaria 720.
 - *in confessorio* III.: quae necessaria 383 s.
 - '*Christiana*' ('*Christian science*·) II.: quid de ea sentiendum 162.
- Scientiae *sociales* I.: relatio ad theologiam moralem 5.
- Scriptores *ephemeridum* II.: num liceat iis crimina aliorum revelare 652.
- Scrupulus, Scrupulosus I.s quid sit scrupulus 215; scrupulus non aufert conscientiam practive certam 215,- causae scrupulorum 216,- signa 217,- remedia 218; potissimum obiectum 219; modus agendi cum scrupulosis 219.
- Scurrilitas I.: filia gulae, quid sit 342.
- Secretum II.: quid sit et quotuplex 666,- quatenus laedatur ius secreti 666; quando manifestari possit secretum naturale 667,- secretum promissum 668,- secretum commissum 669,- quatenus uti liceat secreti notitia 670,- secretum litterarum 671,- secretum commissum ceteris strictius 669; v. sigillum.
- Sectae: v. Societates *prohibitae*.
- Sectio *caesarea* II.: quid sit, num obligatio matris ad eam subeundam 344; III.: mortua matre praegnante fieri debet 71; quis eam peragere debeat 71.
- Sedes *Apostolica* V.: eius iura, litteras, libertatem impediens 64 s., eius legatos vel officiales ad iudicem laicum trahentes 67; eius litteras, decreta falsificantes 70; cf. I.: 133 ss.
- Semifatui III.: num eis danda sit s. communio 135.
- Seminatio IV.: ex parte viri, ex parte mulieris quid sit 6.
- Sententia *iudicialis*· v. Iudex.
- Sepultura *haereticorum* etc. II.: num ei liceat interesse 39, 109; quando per eam committatur sacrilegium 178.
- ecclesiastica* II.: quibus interdicitur 350, 717; V.: in quo consistat 95; quibus deneganda 39, 95; infideles, apostatas etc. ei tradi mandantes contrahunt censuram 95, 108.
- Sequester II.: quid sit 567; conventionale, iudiciale 567.
- Sermones *inhonesti* IV.: tripliciter peccaminosi esse possunt 58; sermones turpes audire, quale peccatum sit 58.
- Servitus II.: quid et quotuplex sit 362.
- Sexualitas contraria IV.: quid sit 47.
- Sigillum *sacramentale* III.: quid sit 407; quotuplex sit eius obligatio 408; unde oriatur 408; non licet uti opinione probabili in materia sigilli 408,- cessat obligatio sigilli, si poenitens licentiam loquendi dederit 409.
- Sigilli *subiectum* III.: ad sigillum tenetur confessarius 410; omnes, qui confessionis notitiam accipiunt 411; quando ad sigillum teneatur, qui alterius confessionem scriptam legit 411.
- *materia* III.: essentialis, accidentalis; primaria, secundaria 412 ss.; ipsa peccata 412; quando circumstantiae, quae ad declaranda peccata manifestantur 413; quando poenitentiae impositae 413; defectus poenitentis, virtutes eius, absolutio data vel negata 414, 415; quando scrupulositas poenitentis 414.

Sigilli *laesio* III.: directe et indirecte laedi potest 416; quando laedatur usu scientiae ex confessione haustae 417; laesio directa non admittit parvitatem materiae, indirecta eam admittit 416; quando negata schedula confessionis laedatur 418; num confessarius consilium petens sigillum laedat 418; V.: poena ecclesiastica in eam 55.

Signa *advertentiae, consensus* I.s quae, 317 s.? cf. 45 s.

- *caritatis* II.: quae 81; exhibenda inimico 82.
- *scrupulorum* I.: quae 217.

Simonia II.: quid sit 181; quotuplex sit 181; eius malitia 182; num simonia iuris divini et ecclesiastici eiusdem sit speciei 182; de materia simoniae 183 s. quomodo committatur simonia iuris ecclesiastici 184; de pacto simoniae 185 s. de pretio simoniae 187 s.; quatenus ex simonia oriatur obligatio restitutionis 189 ss.; num sit simonia dare temporale, ut omittatur res spiritualis 191; vendere ius patronatus 192; aliquid accipere pro instructione aliorum in doctrina sacra 193; pro functionibus sacris 194; pro ingressu in religionem pretium accipere 195. V.: in officiis, beneficiis etc., quomodo puniatur 83; in ordinatione aliorumque sacramentorum administratione vel susceptione, quomodo puniatur 116.

Simulatio *sacramentorum* III.: quid sit; formalis et materialis 38; numquam licita 39.

Simultaneitas II.: quid sit, utrum licita 39.

Sobrietas I.: quid sit 288.

Societas II.: civilis quid sit, eius elementa 308,- quid et quotuplex sit contractus societatis 580, 614; quatenus lucra et damna inter socios dividenda sint; quomodo societati assecurationis restitutio facienda sit 512; v. Familia, Respublica, Assecuratio.

Societates *prohibitae* V.: quae prohibitae sint 73; quae personae propter eas censurentur 74; absolutio talium personarum 75. cf. etiam II.: 615, V.: 56.

Sodomia I.: enumeratur inter peccata in caelum clamantia 354; IV.: quid sit, quotuplex sit 42, in quo eius essentia consistat 42,- eius malitia 43; perfecta et imperfecta specie differunt 43; quae intelligatur reservata 43.

- *imperfecta* IV.: grave peccatum 71; positiva cooperatio ad eam numquam licita 71; passiva cooperatio ex gravissima causa licet 71.

Sollertia I.: pars prudentiae, quid sit 268.

Sollicitatio *in confessione* III.: quid sit 374,- quando censetur facta in confessione 376,- sub quibus condicionibus denuntianda 375,- cf. V 71, 101. v. Denuntiatio.

Sollicitudo I.: opposita prudentiae, quid sit 276.

Somnia II.: eorum origo 156,- num eis credere eisque se dirigere liceat 156.

Sortes II.: num licitae sint sortes divisoriae, consultoriae, divinatoriae 157.

Sortilegium II.: quid sit 157.

Sortitio: v. Loteria.

Spectacula III.: quae licita, quae illicita 422.

Speculationes II.: in bursa 632 s.

Spes II.: ut virtus, ut actus quid sit 41; certa et incerta 42; motivum actionum moralium 46; peccata contra spem 47 ss.; num ante confessionem elici debeat III. 263.

Spei *obiectum* U.: materiale, formale 43.

- *necessitas* II.: medii et praecepti 44.
- *praeceptum* II.: quando obliget 54.
- *habitus* II.: quando amittatur 52.

Spiritismus II.: eius phaenomena 169,- num eius exercitium licitum sil 170; num eius exercitio interesse liceat 170.

Sponsalia III.: quid sint 526; promissio unilateralis 527,- condiciones validorum sponsalium 528 ss.; num valeant inita ex metu 528,- inter personas impedimento laborantes 529, 534,- eorum forma 530; quomodo dividantur 531; inter impuberes 529; per procuratorem 532; invitis parentibus 533; sub condicione, si Papa dispensaverit 534; cum persona acatnolica 534,- eorum effectus 535; ad quid obligent sponsalia occulta 529; sub condicione inita 536,- quomodo solvi possint 537,- quando ipso facio solvantur 538 ss., quando rescindi possint 541 ss.; quos

- defectus sponsi manifestare debeant 542; num solvi possit propria auctoritate 544; ad quid teneatur, qui ea iniuste solvit 545.
- Sponsio II.: quid sit contractus sponsionis 619; condiciones requisitae ad eius iustitiam 620; ad eius liceitalem 621; num liceat ei, qui de eventu certus sit 620; num valeat facta cum animo non solvendi 619.
- Spontaneum I.: differt a voluntario 42.
- Statistica *moralis* I.: quid sit 22; contra libertatem moralem nihil probat 22.
- Statuae *obscoenae* II.: quatenus sint scandalum 108, IV.: 57.
- *idolorum* II.: num fabricari vel vendi possint 120.
- Status *pathologici* I.: influxus in actus humanos 62; IV.: 40; v. *Psychopathologia*
- *vitae* II.: quid sit 67, 719; num aliquem eligere debeamus 67» clericalis 750.
- Sterilizatio II.: 328.
- Sterilitas III.: quid sit, quo differat ab impotentia 567; IV.: actus coniugalis 66.
- Stipendium *missae* III.: unde ortum sit 185; exigere licet 185,- unum tantum pro una missa 186,- inducit obligationem gravem iustitiae 186,- quantum esse possit 187; qui ex stipendio applicare debet pro vivo, statisfacit dicendo missam de requiem 186,- qui applicare debet in honorem alicuius sancti, non tenetur dicere missam votivam 186,- quando dicenda sit missa ex stipendio debita 189,- quot stipendia simul accipere liceat 190,- num liceat alteri celebrationem committere parte stipendii retenta 192, 193; bibliopolis et mercatoribus etc. non licet stipendia dare 194; stipendia reliqua in fine anni Ordinariis tradenda 190; sub quibus condicionibus stipendia missarum aliis tradi possint 191 ss.; stipendia adnotanda sunt in libro peculiari 188.
- Strikes· v. Operistitio.
- Studiositas I.: quid sit,- vitia opposita 288.
- Stuprum IV.: quid sit, late et stricte dictum, violentum 23; duo peccata continet 24.
- II.: quatenus inducat obligationem restituendi erga mulierem violatam 469; erga prolem 470.
- Subditi III.: quomodo quis fit subditus 340,- quoad exercitium iurisdictionis sacramentalis 340. V.: in iure poenali 21. v. Cives.
- Subiectum *legis*·, v. Legis *subiectum*.
- *virtutum* I. :quid sit 257.
 - *dominii*: v. Dominium.
 - *contractus*: v. Contractus.
 - *poenae ecclesiasticae* V.: quod 18 ss.
- Successio *hereditaria* II.: quotuplex sit 554; quatenus derivetur a iure naturae 552.
- Successor II.: universalis, particularis; immediatus, mediatas 403.
- Sufiragia *Ecclesiae* V.: in quo consistant, eorum divisio, quinam iis priventur 41.
- Suffragium II.: obligatio dandi suffragium dignis, negandi indignis 322 ss.; quatenus ad restitutionem teneatur, qui dederit suffragium iniustum 491; qui a suffragio abstinerit 496.
- Superbia I.: quid sit 339; completa et incompleta quale peccatum sit 339; eius filiae 339.
- Superficies II.: quid sit 361.
- Superiores III.: num missae applicationem praecipere possint 198,- maiores 348; V.: poena in eos. qui Superiores ad iudicem laicum trahere conati sunt 78.
- Superiores regulares I.: leges condere possunt 131; in quibus dispensare possint 182.
- Superiorissae monialium I.: leges ferre non possunt nec dispensare, sed solum vi potestatis dominativae praecipere 131.
- Superstitio II.: quid sit 148,- superstitio cultus falsi 149; superstitio cultus superflui 150.
- Suppletio *iurisdictionis*: v. Iurisdictio.
- Surdi muti III.: num eucharistiae et absolutionis sint capaces 134; quoad indulgentias lucrandas 324,- num sponsalia inire possint 529.
- Susceptio *sacramenti* III.: valida licita, digna, fructuosa 9; invalida et illicita quantum sit peccatum 9; quid ad validam requiratur 41; quid ad licitam reuiratur 42; ad validam susceptionem nulla requiritur attentio 41; V.: quibus prohibetur 39.

I

*3

Suspensio V.: quid sit 110, quotuplex sil 111; eius effectus 112; quomodo solvi possit 113; suspensiones hodie vigentes 114s.; quae sint censurae 115 ss.; consi-
deratae ut poenae vindicativae 126 ss.

Suspicio: v. Iudicium *temerarium*.

- *haeresis* V.: in quem cadat 59; effectus mediatu excommunicationis.

Sussuratio I.; filia invidiae, quid sit 268.

Sustentatio *pastorum* II.: quatenus fidelibus praecepta 715, quando graviter in hac re
peccetur 715.

Symbolum aposolicum II.: quae necessitate et obligatione credendum 12.

Syneidesis: v. Conscientia.

Synesis I.: pars prudentiae, quid sil 268.

Synteresis I.: quid sit, quomodo differat a conscientia et a scientia morali 208 s

Systema morale I.: ad quid iuvet 228; quid sit 229; quot sint systemata moralia 230;
systemata probabilistica et antiprobabilistica 230; licita, illicita 230; conspectus
historicus 240; systema compensationis 249; s. Alphonsi 253.

T.

Tabulae rotantes II.: num earum experimentum licitum sit 167.

Taciturnitas I.: quid significet 43 n. 4; sensus axiomatis *qui tacet, consentire videtur*
43, n. 4.

Tactus *turpes* IV.: ab aspectibus impudicis specie non differunt 53; pro diversitate
obiecti et circumstantiarum specificè diversi sunt 53; malitia diversorum tactuum
55,- num tactus libidinosos admittere liceat 60.

Taxa (componenda) *pro dispensatione matrimoniali* III.: quid contineat et quando
solvenda sit 614; II.: advocatorum 738.

Temeritas I.: opposita fortitudini, quid sit 280.

Temperantia I.: quid sit 286,- eius obiectum 286; vitia temperantiae opposita 287;
eius partes intégrales, subiectivae et potentiales 288; quomodo servanda sit 343.

Templa *haereticorum* II.: num liceat construere, ornare, ad ea construenda pecuniam
conferre 121,- ingredi 39.

Tentatio *ad peccatum* I.: quid sit 327; quotuplex sit 327; eius causae 328; quae resi-
stentia ei opponenda sit 329.

- *contra fidem*: v. Dubium *fidei*.

- *Dei* II.: quid sit et unde procedat 171; quotuplex sit 172,- eius malitia 173.

Testamentum II.: quotuplex sit 560,- si desint formalitates a lege requisitae, num
valeat 561,- num sit obligatio testandi 562; in quorum favorem condi debeat
562; num detrahi debeant expensae in studiis factae 562; quatenus revocari
possit testamentum 563.

Testis II.: quod testes ad probandam causam requirantur 739; num quis sponte
teneatur ad testandum se offero 740,- num citatus comparere teneatur 740;
quando a testimonio dicendo excusetur 741,- ad quid teneatur, qui falsum
testimonium dixit 742.

Testis *matrimonii* III.: quis esse possit et quomodo assistere debeat 643,- num licite
assistat in matrimonio civili 677.

Theatrum v. Spectacula.

Theologi I.: eorum auctoritas in theologia morali 10.

Theologia *ascetica, dogmatica, pastoralis* I.: relatio carum ad theologiam moralem
4 s.

moralis I.: eius natura 1; late et stricte sumpta 2; de progressu huius scientiae 3;
de relatione ad scientias affines 4, 5; methodus 6, 7; divisio 8,- eius fontes 9; eius
loci 10; eius *principia*: quid sint 12; divisio theol. moralis de principiis 12; eius
supremum principium 39; v. Principia.

Thesaurus II.: quid sit 389; quis sit eius inventor 389; ad quem pertineat 390.

- *Ecclesiae* III.: quid sit 313; num missa non applicata in thesauro Ecclesiae maneat
176.

Theses damnatae v. Propositiones damnatae.

Timiditas I.: opposita fortitudini, quid sit 280.

- Timor I.: ut appetitus sensitivus, distinguendus a metu 54; II. ut actus voluntatis cum spe theologica coniunctus, quid sit 46; servilis, filialis, initialis 46,- motivum actionum moralium 46.
- Tituli *foenoris* II.; qui 579. v. Mutuum. Poenus.
- Titulus II.: quid et quotuplex sit 4C4; qualis in praescriptione requiratur 404,- t. legis civilis in mutuo 579,- III.: varii tituli pro indulgentia in articulo mortis 330; discrimen inter titulos personales et titulum universalem 330; tituli, quibus aliquis fit subditus quoad iurisdictionem 340; tituli, quibus aliquis acquirit episcopum proprium 646,- titulus canonicus 474,- v. Error.
- Tonsura (prima) III.: est dispositio ad ordines 452,- eius effectus 452.
- Torpor I.: filia acediae,- quid sit 353.
- Transplantatio II.: quid sit, num licita 328.
- Tributum II.: quid sit et quotuplex 313,- quid in dubio de iustitia tribuli 314; quatenus leges tributariae in conscientia obligent 315; quatenus bona tributis subiecta indicari debeant 316; num solventes tributum obligationi dandi eleemosynam satisfaciant 93; num imponi possit ab auctoritate publica 314. v. Exactor. Defraudator. Damnificalio.
- Tristitia *de bono* I.: quale peccatum sit 335.
- *de peccatis* II.: ut actus caritatis 56. v. Contritio. Attritio.
- Tutorismus *absolutus* I.: quid doceat, qui eum defendant, quomodo refutetur 231; *mitigatus* I.; quid doceat, qui eum defendant, quomodo refutetur 232; *pars tutior* quando sequenda 236.
- Typographi II.: quatenus cooperentur ad peccatum 127; quid eis quoad editionem librorum praecipatur 705.
- Tyrannus II.: quis dicatur; quatenus ei fidelitas exhibenda 312.

U.

- Ultimae *voluntates*: v. Voluntates *ultimae*.
- Unctio *extrema* III.: eius definitio 429; eius effectus primarii et secundarii 430, 431; quomodo sanitatem corporis producat 431; quando effectus producat 432; quomodo conferenda sit, si periculum in mora 438; quomodo simul pluribus conferatur 439; num ministrari debeat 442; num suscipi debeat 447.
- Unctionis extremae *materia* III.: materia remota valida 433; materia remota licita 434,- materia proxima 435; quomodo unctiones faciendae 436.
- *forma* III.: quae sit 437; quae verba essentialia sint 437,- in casu necessitatis 438.
- *minister* III.: quis eam valide, quis licite conferre possit 440; quibus regulares eam conferre possint 440; quomodo administranda sit 441; num ministrari debeat 442; quando sub condicione ministranda sit 446.
- *subiectum* III.: quis eam valide suscipere possit 443. 444; quis eam licite suscipere possit 445; quando iterari possit 448.
- Usura II.: quid sit et quo differat a foenere 584; est contra iustitiam 584, quovis iure prohibita 585.
- Usurpantes V.: bona Ecclesiae Rom. 69. bona cccl. cuiuslibet generis 80.
- Usurpator II.: quis sit, quatenus ei oboediendum 311.
- Usus I.: delectabilium in genere, eius moralitas 91,- morphii 347,- opinionis probabilis 242,- privilegii 195; II.: librorum prohibitorum, qui licitus, illicitus 710 ss.; usus ut species dominii, quid sit 360; quae iura conferat 360.
- Usus fructus II.: quid sit 361,- quae iura conferat 361.
- Uxor II.: eius obligationes erga maritum 282; eius bona 376; eius iura et obligationes quoad bona mariti vel communia 378; III.: in matrimonio 654; IV.s in usu matrimonii 90 ss.

V.

- Vacatio *legis* I.: quid sit 155. v. Lex.
- Vagi I.: qui sint, quas leges observare debeant 150; V.: quasnam censuras incurrant 21.

- Vana gloria L: opposita magnificentiae 281; filia superbiae, quid sit 339
- Vana observantia; v. Gratia sanitarum. Observantia.
- Vasa sacra II.; quis ea tangere possit 180.
- Vasectomie II.; ex se illicita 328; num reddat impotentem IIL: 567.
- Vestes II.: num liceat uti vestibus infidelium vel haereticorum 22.
- Venatio II.: quatenus peccet, qui venatur (piscatur) contra legem civilem, ius. alterius in fundo alieno 338 s.
- Venditio v. Emptio. Proxenetia.
- *sub hasta* II.: quid sit et quod sit iustum in ea pretium 600, num venditor possit fictos licitatores mittere 601; num emptor cum aliis pacisci possit, ut a licitando abstineant 602.
- Venditor II.: eius obligationes 589 ss.; num peccet infra pretium infimum vendendo ad allicendos emptores 598; num carius vendere possit ob peculiarem affectum suum erga rem vendendam vel ob specialem emptoris necessitatem 598; num liceat infra infimum emere ob necessitatem venditoris 598,- quid venditori quoad libros praeceptum 705; 714.
- Venia II.: danda inimico petenti 84,- petenda ab eo, qui quocumque modo alium offendit, ad honorem eius restituendum 665.
- Veracitas II.: quid sit, eius obiectum materiale et formale, eius officia 634
- Verberatio IL: cui competat potestas verberandi 345, 294.
- Verecundia I.: quid sit 288.
- Veritates *necessario credendae* II.: enumerantur 9 ss. v. Fides.
- Vexatio animalium II.: quatenus et quale peccatum sit 346.
- Viaticum III.: quando urgeat praeceptum divinum 137,- ecclesiasticum 138; qui sacrilege suscipit, non satisfacit praecepto 138; num teneatur is, qui paulo ante vel eodem die communicavit 138; utrum viaticum pluries administrari liceat 138; quo modo ministrari debeat 132; num defene liceat cooperto capite, equitando, in curru sedendo 132; num deferre liceat occulte 132; quibus regulares ministrare possint 127; quid faciendum, si infirmus sacram hostiam evomat 132. v. *Communio paschalis*.
- Vicarius *generalis* III.: eius jurisdictio 341; nequit constitui confessarius ordin. pro monialibus 354.
- *Capitularis* V.: documenta ad curiam pertinentia subtrahens 85; litteras dimisorias contra praescripta can. concedens 119.
- Vindicta *popularis* II.: illicita 331.
- Vinum III.: quale sit materia Eucharistiae v. Eucharistia.
- Violatio *loci sacri* II.: canonica, quid sit 178.
- *secreti* v. Secretum.
 - *clausurae* V.: quomodo puniatur 79.
- Violentia I.: quid sit 57; quotuplex 57; eius influxus in actus humanos 58: num possit cadere in voluntatem 57; quae resistentia ei opponenda 58.
- Virga *divinatoria* II.: quatenus eius usus licitus sit 158.
- Virginitas IV.: quid sit, virginitas materialis, formalis 3,- in quo differant castitas ei virginitas, votum castitatis et votum virginitatis 3; num sit virtus specialis 3; quando amittatur formaliter, materialiter, reparabiliter, irreparabiliter 4.
- Virtus I.: quid sit 257; quotuplex sit 258; eius subiectum 257; eius obiectum formale et materiale 257; *medium virtutis*: quid sit; quotuplex sit; quaenam virtutes habeant medium ex parte obiecti 259; nexus virtutum 260. earum diversa perfectio 264; quatenus in theologia morali de virtutibus tractandum sit II.: 1, virtutum theologiarum valor IL: 61.
- Virtutes *morales* L: infusae 30; quae sint 258; habent medium ex parte obiecti 259. earum nexus 260: unde desumatur earum distinctio specifica 261.
- *cardinales* L: quot et quae sint 262; earum obiectum et subiectum 262; tripliciter considerari possunt 265; earum partes annexae 263.
 - *supernaturales* L: num sint 28; quae sint 29, 30; quid operentur 31: quomodo differant ab acquisitis 31.
- theologicae* L: quid sint et quae sint, quomodo augeantur et amittantur 29 II.: earum valor 61 v. Fides. Spes. Caritas.
- Vis v. violentia.

Visitatio *ecclesiae* III.: quae requiratur ad lucrandas indulgentias 323.

Vita II.: obligatio eam conservandi 325,- quatenus eam abbreviare liceat 326; num ad salvandum proximum eam periculo exponere liceat 77; num liceat mortem sibi optare 47. 329.

Vitia· v. Peccata capitalia.

- *consensus in contractibus* II.: quae 534 ss.

Vocatio *ad statum clericalem* II.: quotuplex sit 751,- num necessaria sit 751; quatenus peccet, quj sine vocatione statum clericalem ingreditur 751.

Volitum: v. Voluntarium.

Voluntarium I.: quid sit 42; differt a volito, spontaneo, libero 42,- quotuplex sit 43.

- *m causa* I.: quid sit 43; num agenti imputetur 82; sub quibus condicionibus 82; quando imputetur effectus malus 85.

Voluntates ultimae II.: quid sint 556; quo iure transferant dominium 556, in favorem causae piae qua lege regantur 556*, num s. pontifex vel episcopus eas commutare possit 556*; quae sint 557 ss.

Vomitum I.: num peccatum grave sit comedere usque ad vomitum 342.

Votum II.: quid sit 205,- quotuplex sil 206; intentio et deliberatio ad vovendum requisita 207 s.; num valeat votum ex errore emissum 209; ex metu emissum 210; materia ad votum requisita 211 ss.; num valeat votum ex fine malo 212; votum vitandi peccata venialia 215,- votum non nubendi 213; votum de re praecepta 213,- quae sint vota reservata 234.

- *castitatis*: v. Castitas.

- *tacitum clericorum in sacris* IV.: 26, nota 54. III.: 576.

Voti *obligatio* II.: quae sit 214; unde determinetur 215; quatenus sit personalis 216; quos obliget votum a communitate factum 216; quae sit obligatio voti condicionali 217; disiunctivi 218,- dubii 219; quando votum impleri debeat 221; quomodo interpretandum sit 222,- quando obligatio voti ex se cesset 223.

- *irritatio* II.: quid sit et quotuplex 224; a quo fieri possit directa 225 ss.; a quo indirecta 228.

- *dispensatio* II.: quid sit 229; quo differat ab irritatione 229; quando valide et licite fieri possit 230,- num in voto facto in utilitatem tertii 232,- a quo fieri possit 233; in votis reservatis 234.

- *commutatio* II.: quid sit et quotupliciter fieri possit 236; a quo fieri possit 237; condiciones ad eam requisitae 238.

Index canonum C. I. C.
qui in hoc opere continentur.

(Numerus pinguior designant locum in quo Cn. vel eius pars ex professo tractatur.)

Cn.	Numeri marginales	Cn.	Numeri marginales	Cn.	Numeri marginales
4	I 141; 197; III 335	54	I 186	III	IU 464
5	1205	56	III 619	114	III 464
6	l 198,111332,546	57	III 618	116	III 464
7	l 133,369	59	III 619	119	II 177; HI 452
8	l 107	60	I 197	l	
9	I 155	61	1131,111343	121	
10	I 141	63	I 194	120	1150; II "20.739
12	1144; II675; III 556	64	I 194	121	I 150
13	I 144	66	l 182,193,196; III 618	124	11752
14	1152; III 422	68	l 196	125	III 275
15	I 183, 235; II 777,- III 500, 553, 566, 604	69	1195	126	I 138
16	I 50, 168, 176,- III 580	71	I 187,197; III 343	135	II755
17	1141,158,159	72	1190, 197	138	II 624
18	l 157	73	1191; III 343	139	I 150; III 497
20		74	I 191	l 142	II 633,-V 71 a
21	I 170	75	I 197	μ 183	1131; III 343
22	I 198; II696; III 332	76	1190,197	185	J 56
23	I 198	77	I 191,197	188	III 576
25	I 202, 252	78	I 197	196	1129
26	1202	80	I 180, 183; III 601	197	I 129, III 338
27	1202, 203	81	I 183; 11777; III 500	198	I 131, 198; III 341
28	l 202,204,11 216	82	I 183	l 199	I 130; III 342.604
30	1205	83	I 183	200	I 182; III 604
33	II 772; III 147	84	I 187	201	l 129, 184; III 34C
34	I 155;1II639	85	I 182,111616	202	I 131; III 325. 604
35	l 155	86	I 187	203	I 130;
36	III 324	87	I 148; III 56. 556 556,9	204	III 608
37	I 184	88	l 144; HI 533	207	I 131,111 343. 347, 642
39	III 619	89	III 533	208	I 131
40	1187	90	III 464	209	1129; II720, HI 345, 347, 637
41	I 187; III 617	91	I 144;III641	213	II756
42	I 187	92	1143	214	I 56, III 466, 576
43	l 182;1II612,613	93	I 152, 143,111 654	216	I 142,216
44	I 182	94	I 184; III 64	232	III 656
45	I 187	96	III 589	239	II 381; III 201,318 339, 351, 367, 462, 476
47	I 187,111615	97	III 594	242	I 133
50	I 182 196	101	III 467	246	I 133
53	III 619	103	156	257	
		104	II 536	l 247	III 159, 603
		l 108	I 150		

Cn.	Numeri marginales	Cn.	Numeri marginales	Cn.	Numeri marginales
249	III603	523	III353	753	III 73
251	III 500	524	HI 354	754	III 73
252	III 603	525	III351	755	III 81
257/8	III603	526	III352	756	III8I
267	III489	527	III354	757	III 59
274	III318	528	III 349	758	III 61
291	I 132, 154	529	III 349	759	11181,83
306	III183	541	III 424	761	III 81
320	III656	542	156; II 222, 286, 517; III 577, 664, 666	762	III 599
323	III183			763	HI 77,599
330 ss..	II297			765	HI 78,-1137
331	III 656	544	III 93	766	III 80
332	III306	547	II195	767	III 80
335	I 132,154,155	555	II 224	768	III 79, 599
337	III 476	563	III 558	769	HI 79
339	III 183,184	566	III 349	770	III 66
340	II 297	570	II195	770	III 82
349	111318,339,367	572	156:11 209.213	t	
363	1159	573	II207, 224	776	
397	III 126	574	III 473	777	III 83
401	III 341,342,364	759	II 206	778	III 64, 83
440	III183	610	II756	779	III 546
451	III636, 637	613	I194;III335	780	III 87
459	II 455	614	1150; II177	781	III 86, 87
		615	1151	782	I 10; III 17, 89
463	II 194	620	I 151, 184	783	III 89
464	III636	640	II 233	784	III 89
465	III 636, 642	675	III 350	785	III 90
466	III 183, 184	680	I150	786	III 92
467	II 257; III 34, 126, 297	693	1137	787	III 93
468	III 34,318, 331	726	III 599	788	III 91
470	III 97; V 115	727	II181, 184	790	III 94
471	III 636; V 115	728	II185, 189	792	III 89
472	III 636, 642	729	II 189, 381	793	III 95
472	III341	730	II 184, 186	794	III 95
		731	III 36, 297, 9	795	III96
474		732	III 26, 27	796	III97
474	III 636	733	HI 31	797	III95
475	III 636	734	III 59,434	798	III97
476	III 636, 642	736	II 184	799	III 97
484	III 126	737	III 17, 55	800	III 546
488	III 80, 348	738	III 64	801	III98
500	HI 349	739	III 64	802	III 124
501	1132; III 349	741	III 17, 64	805	III 182, 198
514	II 687; III 127 349,440	742	HI 64, 65, 75	806	III 207, 108
518	III 349	743	III 75	807	III 141, 143
519	III 349	744	II64	808	III 146
520	III 350	745	HI 65,73	809	III 178
		746	HI 61	813	III 213
527		747	HI 70	814	III 110
520	III 352,353	748	1172	815	III 105
521	HI 352, 354	749	III 76	816	III 107
522	III 353	750	HI 67,68	817	III 103
		751	III 69	818	111210,212
		752	III 73	819	III 210

Cn.	Numeri marginales	Cn.	Numeri marginales	Cn.	Numeri marginales
821	III 129, 205	880	III 342	938	III 440
822	HI 130, 201,213	881	III 338,340	939	III 442
823	II 39,- III 200	882	HI 335,346, 365	940	III 443, 447, 448
824	III 185, 186, 209	883	III 344	941	HI 443
825	III 181, 186	884	HI 346, 370 s.	942	III 443, 446
826	HI 188	885	III 236	943	HI 446
827	II 184; III 194	886	HI 392	944	III 442, 447
828	III 186	887	III 301,302,308	945	HI 433
829	III 186	888	HI 289	947	I 10; HI 435. 436.
830	III 187	889	III 408,410,411		438
831	III 187	890	III 416,417	948	HI 449, 465
832	III 187	891	HI 349	950	III 452
833	III 186, 191	893	HI 356,357, 358	951	HI 17, 462
834	III 188	894	HI 379	952	HI 463
835	III 190	895	HI 359	953	HI 463
836	III 190	897	HI 358	954	HI 462
837	III 188, 189	899	III 358,364,416	955	III 463
		900	III 364, 360, 369,	956	III 464
844			360	957	HI 462
837	HI 17.191	901	I 293s,H691:	958 ss.	HI 473
838	III 191		III 276, 228, 277,	964	III 462, 472, 473
839	III 191		281,282	965	HI 464
840	II 184; HI 192 s	902	III 226	966	HI 464
841	III 190, 191	903	III 272	968	HI 465,466, 467
842	III 188	904	HI 373,379,	969	HI 466
845	III 17, 125		II 730	971	HI 466
846	III 126, 129	905	II 691	972	III 466
848	III 126	906	III 690, 691;	973	III 466 s
849	III 126, 132		III 222	974	II 752, HI 93. 466
851	HI 107	908	III 298, 353	975	HI 93. 469
854	III 133, 139			976	III 469, 470
855	III 37, 133	910		977	HI 478
856	III 141	911	III 313,314	978	HI 477
857	III 129, 133, 208	913	HI 318	979	HI 474
858	III 133, 146, 152,	916	HI 326	982	III 474
	158, 159	917	HI 326	983	HI 480, 481
859	II 692, 693, 694,	918	II 184	984	II 350,III 481,
	III 127,136	920	III 318		482, 484. 486.
860	II 692: III 139	921	HI 317		487, 488, 490,
861	II 693	922	HI 325		499
862	II 694	923	HI 323	985	H 343, 350;
863	III 160	924	III 316		HI 33. 576. 481.
864	III 26, 138, 153	925	III 181,319,320		492 - 498. 577;
866	III 107	926	HI 317		V 48
867	III 129, 204	927	HI 319	986	III 491
868	HI 129,214	928	HI 317	987	HI 499,664. 666
869	III 126, 129, 130	929	HI 323	988	III 481
872	III 337	930	HI 314	989	HI 481
873	HI 343,349	931	III 162,321,322	990	HI 33, 335. 367.
874	HI 342,349	932	III 304,319		500
875	III 349	933	HI 316	991	HI 501
876	III 351	934	HI 324	993	HI 472
877	HI 338	935	HI 325	994	HI 472
878	III 342	936	HI 324	995	HI 472
879	HI 340	937	HI 429	996	III 470

Cn.	Numeri marginales	Cn.	Numeri marginales	Cn.	Numeri marginales
997	III470	1054	1 187; III 554, 609,615.617	1109	111647,651
998	III468			1110	III 654
999	III468	1055	III 618	1111	II 280; III 654; IV 88
KCĬ	III 468	1056	III 614	1112	II 282, III 654
1001	1139; III467	1057	III 619	1113	II 292; III 654
1004	III450	1058	III 557	1114	11297,111655, 664
1006	III475	1059	III 562	1115	II 297, 472, III 482, 655
1007	III475	1060	III 558	1116	II 297,· III 656
1008	III476	1061	III 558, 559	1117	III 656
1009	III476	1062	III 559	1118	III 518
1012	III507	1063	III 559, 652	1119	111519,520
1013	III 504,516	1064	III 558	1120	III 520, 522
1014	111511,575, 634	1065	III 558, 563, 649	1121	III 523
1015	III 513	1066	III 37, 546, 563	1124	III 522
1016	111514,515	1067	III 565, 224	1125	III 522
1017	III 526, 527, 530, 535	1068	III 569	1126	III 521
1019	III546	1069	III 572, 573	1127	111511,588
1020	III 546	1070	II 35,- HI 574, 575, 644	1128	III 664
1021	III93, 546	1071	III 574	1129	III 666
1022	III 547	1072	III 576	1130	III 666
1023	III 547, 548	1073	III 577	1131	III 667, IV 88
1024	III 547, 548	1074	III 578, 579	1132	III 667
1025	III548	1075	III 580, 581	1133	III 657 ss.
1026	III547	1076	111587,591; IV 21	I	
1027	III550			1141	
1028	III549	1077	III 594, 596,- IV 21	1133	III 658
1030	III 551	1078	III 597	1134	III 658
1031	III 551	1079	III 95, 599	1135	III 658
1032	III641	1080	III 600	1136	III 659
1033	III 546	1081	III 622,621	1137	III 659
1034	II 288; III 533, 552	1082	III 624, 632	1138	III 661 ss.
1035	III 510	1083	III 632	I	
1036	III 552	1084	III 632	1141	
1037	III 552, 607	1085	III 627	1140	III 661
1038	III 555	1086	III 623, 631	1141	III 661
1039	III 555	1087	I 56; III 633, 634	1142	III 517
1040	III 555	1088	III 626, 629	1143	III 650
1041	I 205; III 555	1089	III 532, 629	1144	III 44
1042	III 554	1090	III 626	1145	III 44
1043	III 335, 604, 607, 609,616 s	1091	III 629	1146	III 46
1044	1183; III 335,	1092	III 630	1147	III 46
1045	IV 604, 606 s., 657, 97	1093	III 658, 659	1148	III 47
1046	III 607	1094	III 635, 643	1149	II 37; III 47
1047	HI 601,607,663	1095	III 637, 638, 642	1150	III 49
1048	III 608	1097	III 639, 640, 641	1151	III 54
1049	III 608	1098	III 606, 645	1152	III 47
1050	III 608	1099	I 148; III 644	1153	HI 46, 54
1051	II 297. III 483, 604,616	1100	III 650	1154	III178
1052	III 615	1101	III 648, 650	1160	II 178
1053	III 581,615	1102	111651,652	1161	III 200
		1103	III 653	1166	II 674
		1104	III 513	1169	II 39
		1108	III 646, 650		

Cn.	Numeri marginales	Cn.	Numeri marginales	Cn.	Numeri marginales
1172	II 178; IV 26, 80	1314	II 237	1508	II 401,408
1173	11178,111214	1315	II 225	1509	II 408
1174	II 178	1316	II 240. 244	1510	II 408
1179	II 178	1317	I 56,- II 246	1511	II 408
1188	III 200	1318	II 246. 247. 540	1512	II 403
1189	II 262	1319	II 249	1513	II 556
1192	III 201	1320	II 249	1515	II 556
1193	III 201	1321	II 247	1517	II 556; III 195
1194	II 262	1323	II 4	1524	II 302
1195	II 262	1324	II 32	1529	II 556, 562
1196	II 178	1325	II 16, 28, 29. 32, 40; III 492	1541	II 607
1203	11716,717			1543	II 577, 579, 581, 584, 586
1207	II 178	1335	II 294,301	1551	HI 195
1240	II 326, 350; III 178, 677	1344	II 257	1552	II 719
1241	II 39; III 178	1348	II 257	1553	II 719 ss.
1244	11216	1350	III 297	1557	II 719 ss.
1245	I 183, 184; II 264, 676, 687	1351	III 489	1565	1152
1246	II 257	1353	II 751	1566	1152
1247	II 257	1363	III 464	1591	II 702
1248	II 137,257, 265, 275	1365	III 470	1624	II 721
1249	II 262	1374	II 296	1646	II 732
1250	II 674 ss.	1384	II 696	1655 ss.	II 735
		1385	II 697, 689, 707	1743	II 732
1254		1386	II 124, 699	1755	II 739, 741
1250	II 677	1387	II 7	1757	III 410
1251	II 679, 682, 683	1388	II 7	1791	II 555; III 552
1252	II 674, 676	1389	II 700	1825	I 169
1253	II 674	1391	II 701	1889	1131
1254	II 675	1392	II 701	1927	II 184
1255	II 136	1394	II 702	1971	III 554
1256	II 136	1395	II 703	1990	III 573, 574, 575
1258	II 34, 37, 38, 39	1396	II 696, 703	1991	III 573
1259	II 700	1397	II 704	1993	III 576
1261	II 150	1398	II 705		
1272	III 128	1399	II 707, IV 59	1998	
1274	III 125	1400	11710	2115	II 136
1276	1141	1401	11696.710	2195	V 2-5
1277	II 136	1402	II 712	2197	II 649, III 37, 597
1281 ss.	II 137*	1403	II 713	2199	150
1289	II 137**, 184	1404	II 126,714	2201	150
1298	II 184	1406	II 16. 702; III 471	2205	I 56; II 332,720
1303	III 192	1408	II 16	2206	I 177
1305	II 179	1410	II 380	2209	I 86 a; II 481; V 24
1306	II 180	1441	II 184	2215	V 11
1307	I 56; II 205, 207, 210,214	1446	II 408	2218	150
1308	II 206, 207	1465	II 184	2220	V 7, 16
1309	II 234, III 604	1470	II 184	2221	11715; V 5
1310	II 216, 220	1473	II 381	2222	V 5
1311	II 223	1475	11381,756, 758	2226	V21
1312	II 224, 225	1486	II 184	2229	I 50. 56. III 363,- V 7- 10
1313	II 230 ss, HI 335	1488		2230	I 147; III 362
		1495	II 369	2232	HI 369
		1496	II 715		
		1497	II 180, 179		

Cn.	Numeri marginales	Numeri marginales	Cn.	Numeri marginales
2233	III 362	IOI 489	2350	II 343, 326,-V 91
2236	V 130 nota	III 677	2351	II 350; V 81
2237	III 335, 366 s.	III 43	2352	II 288,- V 100
2238	V77	1 138	2353	III 579; IV 27
2239	V29	III 335, 489, V	2354	II 586, IV 27
2241	V25	56 ss.	2356	III 489, 572, 677
2242	III 362, 367,- V 6	V59	2357	III 489, IV 16, 24,
2244	III 369; V 23	Π38		43
2245	III 362	II 714; V60s., 94	2359	
2246	III 359, 360, 362	III 558, 652,· V 86	2360	V70
2247	III 359, 367	II 179; III 371,	2363	HI 379; V 71
2248	V28	489;V50	2366	III 347, 366, V 123,
2249	III 369	III 146		125
2250	III 360; V 32	III 378; V 62	2367	III 346,371; V
2251	III 369	II 184; III 194,469		52-54
2252	III 346, 367; V 30	II178	2368	HI 377, 379, 408;
2253	III 335, 361,367,-	V87		V 101
	V 30	II184; V 72	2369	III 408,371; V55
2254	111334 s, 363,369	II 178; III 489	2370	V127
	V 30	II178	2371	V 116
2255	186 a,· V22	V63, 106	2372	V 117
2259		V64	2373	V 128
2267	V 34 - 46	V65s.	2374	ΠI469; V 124
2259	II37	V 73 - 75	2375	III 47
2260	HI 47, 133, 143	II730	2385	V93
2261	III 33, 43	III 366, V 76. 107,	2386	V 121
2262	III 178,319	109	2387	V 126
2264	III 33	V95, 108	2388	III 576, 676; V 82
2265	III 617	II720; V 67, 78,		92
2267	II35; III 371	120	2392	V83
2268	V 102 s.	V79	2394	V 129
2275	HI 43, 47, 133,	III 489; V 68, 88 s.	2400	V 118
	143; VI04	V69	2402	V 122
2278	V no	II179; V 80	2405	V85
2284	V 112; III 43	V 96 - 99	2409	V 119
2290	III 335; V 130 nota	II 556*	2410	V 130
2291	III 47			

